

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

M

M

M

M

M

M

M

M

M

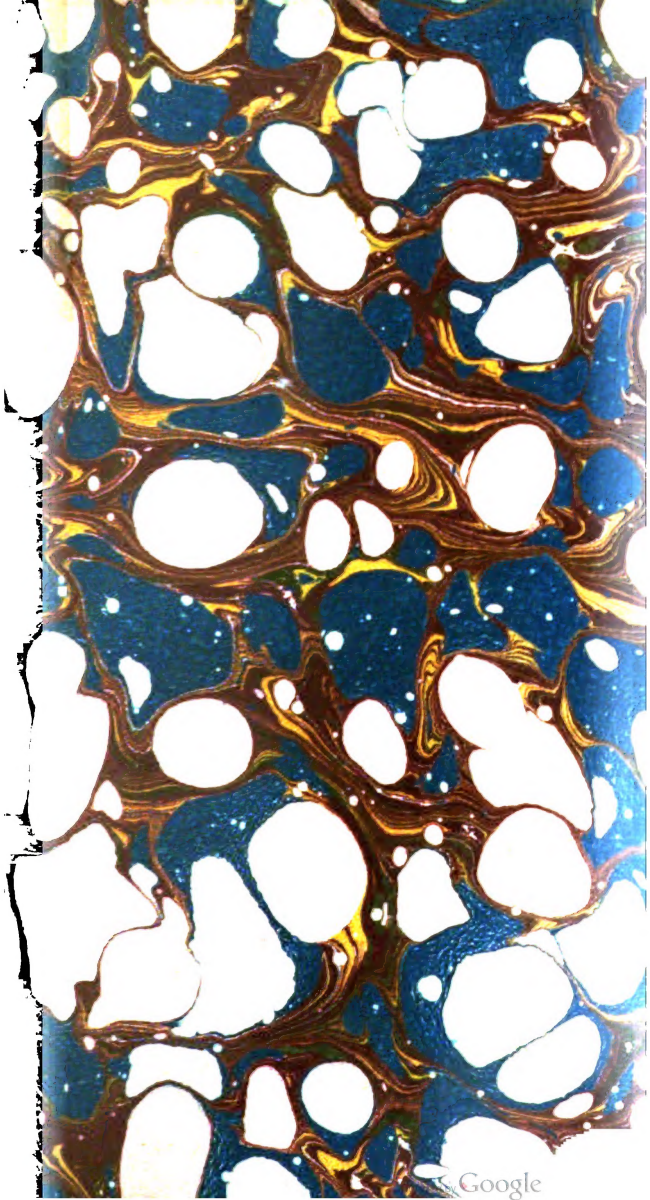

M

Vol. i. iii. Comment. on S. John to xiii. 3

" iii. iv. " on S. Matt. to xxii. 33.

" " " p. 173 " Old Lat. to xxx

" V. p. 84 " _____

" " " p. 85 Homilies on Luke to XX

" " " p. 237 Fragment on Luke

" " " p. 245 Fragment from Hom. on Act

" " " p. 247 " fin. Com. on Ep. to Ro

" " " p. 261 " Galat.

" " " p. 271 " Ephes

" " " p. 273 " Coloss.

" " " p. 275 " 1 Thess

" " " p. 283 " Titus

" " " p. 293 " Philemon

" " " p. 297 " Hebrew

" " " p. 301 " Hom. on He

" " " p. 302 2 Frag. S. John

" " " p. 307 S. Matthew.

" " " VI V Books Com. on Ep. to Roman

" " " VII Bks vi-x _____

" " " p. 458 Rufinus Revocation on same

" " " VIII p. 1-48 Comment. on Genesis

" " " p. 48-100 Selections fin. _____

" " " p. 100-105 Frag. from Hom. _____

" " " p. 105-209 17 Homilies on _____

" " " p. 209-317 Comment. on Exodus.

" " " p. 318 Selections from _____

" IX p. 1-162 13 Homilies on Exodus

" " " p. 163-170 Selections from _____

" " " p. 170, 171 Fragments _____

" " " p. 162-446 16 Homilies on _____

- .. pp. 1-2 Selections from Numbers
- .. pp. 9-370 28 Homilies on _____
- .. pp. 371-382 Selections from Deuteronomy
- xi Homilies on Joshua, Judges & I Samuel
- .. and Greek fragments from Commentaries on Job, Judg., Ruth, Sam., Kings & Job; Sec. cc on the Psalms Pt. I.
- xii Selections on the Psalms Pts. II & III
- xiii pp. 167-216 Selections on Lamentations
- .. pp. 217-234 Proverbs
- .. pp. 235-301 Homilies on Isaiah
- .. pp. 302-304 Gr. Frag. on Hosea.
- xiv Frag. from Com. on Ezekiel
- .. 14 Homilies on _____
- .. pp. 176-234 Frag. from Com. on Ezek.
- .. pp. 235-279 Hom. on Song of Songs
- .. pp. 279-437 Books I & II
- xv pp. 1-90 Books III & IV
- .. pp. 91-108 Gr. Frag.
- .. pp. 109-472 Homilies on Jeremiah
- .. pp. 47-480 Fragments
- xvi pp. 1-245 Anonymous 3 Bks on Job
- .. pp. 246- and Dial. concern Right Faith in God.
- xvii pp. 1-53 Letters
- .. pp. 54-65. On the Resurrection.
- .. pp. 65-79. Fragments from the Books Stromateis.
- .. pp. 80-108 On Prayer.
- .. pp. 208-303 Anonymous on Lord's Prayer.
- xviii Against Celsus, Bks. I, II, III
- xix _____ "IV, V, VI
- xx pp. 1-226 _____ "VII, VIII
- .. pp. 227-316 Exhortation to Martyrdom.
- .. pp. 316-373 Excursus I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII
- xxi On 12 First Principles.
- xxii pp. 1-350 Huet's 2 Bk Origeniana.
- .. pp. 351- and Excursus, i, ii, iii, iv, v, vi, vii, viii.
- xxiii Huet's Origeniana vol. 2 pp. ii, 2 Bk iii
- xxiv pp. 1-263 _____ Bk iii
- .. pp. 263-412 Apology of S. Pamphilus for Origen
- xxv Philocalia, Philosophumena, S. Greg. Thaum.
- Oration in praise of Origen.

BR
65
.073
1831

A. D. Rigby
Washington
April, 1905

7/10/10
~~20~~ 21

A. D. Righy

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΤΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ

ORIGENIS
OPERA OMNIA

QUAE
GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT
ET
EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE
Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatszsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. in Univ. Litt. Frider. Guil. Berolin. Privatim Docens.

TOMUS I.

Berolini 1831.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Josephy.)

ORIGENIS

in

Evangelium Joannis

Commentariorum

Pars I.

---

xx

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione,

Cum

Praefatione Augusti Neandri

Integro

Utriusque Ruaci Commentario

Selectis Haetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Prolegomena Animadversiones Excursus Indices

Et Glossarium

Adjecit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

**Philos. Dr. Theol. Licent. in Univ. Litt. Frider. Guil. Berolin.
Privatim Docens.**

Berolini 1831.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Josephy.)

Vol. i. ii. Comment. on S. John to xiii. 33

- " iii. iv. " on S. Matt. ¹³ to xxii. 33.
- " " " p. 173 " ——— Old Lat. to xxvi
- " V ~~VI~~ p. 84 " ———
- " " " p. 85 Homilies on S. Luke to XX.
- " " " p. 237 Fragment on S. Luke
- " " " p. 245 Fragment from IV Hom. on Acts
- " " " p. 247 " from Com. on Ep. to Rom.
- " " " p. 261 " ——— Galat.
- " " " p. 271 " ——— Ephes
- " " " p. 273 " ——— Coloss.
- " " " p. 275 " ——— 1 Thess.
- " " " p. 283 " ——— Titus
- " " " p. 293 " ——— Philemon
- " " " p. 297 " ——— Hebrew
- " " " p. 301 " ——— Hom. on He
- " " " p. 302 2 Frag. ——— S. John
- " " " p. 307 ——— S. Matthew.
- " " VI V Books Com. on Ep. to Roman
- " " VII Bks vi-x ———
- " " " p. 455 Rufinus Peroration on same
- " VIII p. 1-45 Comment. on Genesis
- " " " p. 48-100 Selections from ———
- " " " p. 100-105 Frag. from Hom. ———
- " " " p. 105-209 17 Homilies on ———
- " " " p. 209-317 Comment. on Exodus.
- " " " p. 318 Selections from ———
- " IX p. 1-162 13 Homilies on Exodus
- " " " p. 163-170 Selections from ———
- " " " p. 170, 171 Fragments ——— Leviticus
- " " " p. 162-446 16 Homilies on ———

- VOL. X. pp. 1-6 Selections from Numbers
 " " pp. 9-370 28 Homilies on _____
 " " pp. 371-382 Selections from Deuteronomy
 " xi Homilies on Joshua, Judges & I Samuel
 " " and Greek fragments from Commentaries on
 Job, Judg., Ruth, Sam., Kings & Job; Sec. ecc. li
 on the Psalms Pt. I. ccxiii
 " xii Selections on the Psalms Pts. II & III ccxv
 " xiii pp. 167-216 Selections on Lamentations
 " " pp. 217-234 " Proverbs
 " " pp. 235-301 Homilies on Isaiah
 " " pp. 302-304 Gr. Frag. on Hosea.
 " xiv Frag. from Com. on Ezekiel
 " " 14 Homilies on _____
 " " pp. 176-234 Frag. from Com. on Ezek.
 " " pp. 235-279 Hom. on Song of Songs
 " " pp. 279-437 Books I & II _____
 " xv pp. 1-90 Books III & IV _____
 " " pp. 91-108 Gr. Frag. _____
 " " pp. 109-417 21 Homilies on Jeremiah
 " " pp. 417-480 Fragments _____
 " xvi pp. 1-245 Anonymous 3 Bks on Job
 " " pp. 246- and Dial. concern Right Faith in God.
 " xvii pp. 1-53 Letters
 " " pp. 54-65. On the Resurrection.
 " " pp. 65-79. Fragments from the Books Stromateis.
 " " pp. 80-219 On Prayer.
 " " pp. 218-363 Anonymous on Lord's Prayer.
 " xviii Against Celsus, Bks. I, II, III
 " xix _____ " IV, V, VI
 " xx pp. 1-226 _____ " VII, VIII
 " " pp. 227-316 Exhortation to Martyrdom.
 " " pp. 316-373 Excursus I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII
 " XXI On 12 First Principles.
 " xxii pp. 1-350 Huet's 28k Origeniana.
 " " pp. 351- and Excursus, i, ii, iii, iv, v, vi, vii, viii.
 " xxiii Huet's Origeniana rest of bk ii, 28k iii
 " xxiv pp. 1-263 _____ Bk III
 " " pp. 263-412 Apology of S. Pamphilus for Origen
 " xxv Philocalia, Philosophumena, S. Greg. Thaum.
 Oration in praise of Origen.

BR
65
.073
1831

A. D. Righty
Walsingham
April, 1905

7/10/10

~~78~~

21

A. D. Righy

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS
OPERA OMNIA

QUAE
GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET
EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE
Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. in Univ. Litt. Frider. Guil. Berolin.
Privatim Docens.

TOMUS I.

Berolini 1831.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Josephy.)

ORIGENIS

in

Evangeliū Joannis Commentariorum

Pars I.

Et

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione,

Cum

Praefatione Augusti Neandri

Integro

Utriusque Ruaci Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

**Prolegomena Animadversiones Excursus Indices
Et Glossarium**

Adjecit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

**Philos. Dr. Theol. Licent. in Univ. Litt. Frider. Guil. Berolin.
Privatim Docens.**

Berolini 1831.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Josephy.)

Πῶς — δύναται τις πιστεῖν κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ἐν πιστεύεσθαι μᾶλλον ὁ Θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γραμμάτος θελημα;

Orig. Comm. in ev. Joann. Tom. X. p. 368.

Inot for arch. res.

Melsoff

4-22-36

32013

25 v. in 10

EPISCOPO SUMME VENERABILI

DANIELI AMADEO NEANDRO

**THEOLOGIAE ET PHILOSOPHIAE DOCTORI SUPREMO SENATUI
RES ECCLESIASTICAS ET SCHOLASTICAS PER REGNUM BO-
RUSSIANUM MODERANTI A CONSILII INTIMIS SUPERINTENDENTI
GENERALI PROVINCIAE BRANDEBURGICAE PRAEPOSITO
COLONIAE AD SPERAM PASTORI AD AEDEM ST. PETRI
PRIMARIO EQUITI ILLUSTRIS AQUILAE RUBRAE CLASSIS
TERTIAE ETC. ETC. ETC.**

FAUTORI PATRIS INSTAR ME FOVENTI

PATRI OPTIMO

GODOFREDO LOMMATZSCHIO

**THEOLOGIAE ATQUE PHILOSOPHIAE DOCTORI DIOECESIOS
ANNAEMONTANAE EPORO ORDINIS MERITORUM IN SAXONIA
REGIA CIVILIVM EQUITI**

PATRUO DILECTISSIMO

CAROLO LOMMATZSCHIO

**PHILOSOPHIAE DOCTORI GYMNASII REALIS COLONIENSIS QUOD
BEROLINI FLORET CONRECTORI MERITISSIMO**

HASCE

STUDIORUM PRIMITIAS

D. D. D.

PIRTAS EDITORIS.

PRAEFATIO.

Lommatzachio nostro quum ipse auctor fuerim editionis hujus Operum Origenis suscipiendae, doesse non possum votis ejusdem, qui a me petiit, ut, quae mihi viderentur, huic editioni praefarer. Opus hoc, quod amicissimus Lommatzachus perficiendum suscepit, commendatione mea non eget, quippe quod plurimorum inter *Theologos eruditos* votis jam diu certe desideratum se ipso se commendat. Etenim non est quod moneam *Viros eruditos* de utilitate maxima, quam rerum theologiarum studiosi Origenis e lectione continua atque diligenti percipere possint. Quot et quanta ad historiam textus et canonis Novi Testamenti, ad historiam hermeneuticas et exegeseos, ad historiam denique dogmatum Christianorum accurate cognoscendam emolumenta! Sed quam difficilis usque adhuc ad hos fructus uberimos e studio scriptorum Origenis percipiendos complurimis fere inter Theologos fuit accessus ob summam talis horum scriptorum, qua commode uti licuit, editionis raritatem! Editio enim illa Ruaci opera comparata, nonnisi paucissimorum manibus volvi potuit. Egomet ipso quum Origenis in D.

Joannis evangelium commentarios juvenum theologorum quorundam societati interpretandos proponere vellem, hac difficultate impeditum me persensi. Haec primum causa me impulit, ut cum Lommatzschio dilectissimo de commoda librorum Origenis editione procuranda agerem. Atque hic vir, quo est in omnia, quae ad literas sacras juvandas faciunt, studio acerrimo, non solum ad hoc opus suscipiendum promptissimum se praebuit, sed et summa cum industria atque diligentia in eodem persequendo versatur.

Versione scriptorum Origenis Latina ejusdem lectores absque ipsorum incommodo carere facillime possunt, at vero, ni fallor, *glossarium*, quod huic editioni decus haud exiguum accedet, permultum conferre poterit ad lectionem Origenis a plurimis difficultatibus liberandam eamque promovendam. Flagitat horum librorum tractatio philologica, ut prospere succedat, *Winerum* suum, *Cujus* ut *Viri Egregii* vestigiis Lommatzschius noster, *illius* discipulus, felicissimo cum successu Origenem grammaticè illustraturus ingrediatur, optamus speramusque.

Faxit Deus Optimus Maximus, ut hi etiam labores ecclesiae per literas theologicas utilitati atque commodo inserviant.

Scribebam Berolini d. VII. mens. Junii anno
MDCCCXXXI.

Dr. Augustus Neander.

PROLEGOMENA.

Ruhakenius ait in praefatione ad Vellejum Paterculam: „Quod a veterum scriptorum editoribus, qui criticam rationem sequantur, jure postulatur, ut in praefatione accuratam Codicum et Editionum, quarum in lectionum judicio sit auctoritas, historiam contextant, id nobis in summa faciendi voluntate facere non licet.“ Idem et nobis in pari faciendi voluntate accidisse dolemus. Quum vero hunc in modum pergat: „est enim unus tantum hujus scriptoris Codex, una, quae auctoritatem habeat, editio,“ nescio profecto, utrum album calculum sententiae, quam modo protulerat, adjecerit, an potius in meum non minus, quam in suum ipsius commodum eam infregerit. Quodsi enim sequentia accurate contuleris, quibus de uno quidem Codice, sed de pluribus, qualescunque demum eae sint, editionibus exponitur, ultro fateri mihi liceat, me in aliis ipso, ut ita dicam, esse feliciorum, in aliis vero inferiorum, ex una denique parte eadem cum ipso adversae sortis necessitudine teneri. Ac me quidem ipso feliciorum judico, quippe quum ille unum tan-

tam sui scriptoris Codicem esse fateatur, et qui procul dubio, ipso attestante, sive temporum injuria, sive hominum incuria periit, quum contra nostrâ scriptoris plures, ne dicam plurimi etiamnunc supersint Codices. Me vero eodem inferiorem dico, quum ipse duplicem tantum editionem eandemque in genere aequae ac in specie disparem in usum vocare potuerim, ille contra licet unius, quae auctoritatem habeat, editionis mentionem faciat, plurimas (id quod ex eadem praefatione patet), de quibus iudicium suum ferre posset, ante oculos habuerit editiones. Quod denique ad illud attinet, me una ex parte eadem cum ipso infausta sorte uti, facilis ac prompta responsio est. Quemadmodum enim ille frustra quereretur, se saepius optasse, ut ipsi Cod. iterum inspiciendi facultas contingeret, non quod se multa, quae diligentiam effugerint, inventurum speraverit, sed ut eo certius hominum de literis bene meritorum fides confirmaretur, ita memet ipse eadem in re iisdem pressum video et laborantem angustiis, nec nisi in eo prae illo solatium quaerere possum et habeo, quod, quo ille uti gestiebat, Codex jam perierit, Codd. tamen, quibus Huetius et uterque Ruaeus (ut nihil jam hoc loco de Ferrario dicam, Peronio aliisque interpretibus) usi sunt, hodieque supersint, ita ut, nisi jam hoc ipso tempore, alio certe, ut in votis habeo, ipsos inspiciendi facultas mihi relicta sit. Sed haec excusationis loco hactenus, quum, antequam brevem Editionum, quibus usi sumus, recensionem exhibeamus, ut de consilio et ratione novae hujus Origenis Operum editionis sermonem instituamus, vel maxime necesse

videatur. Atque hanc quidem praefationis partem, quo magis rite et pro commoto animo per singulas partes pertractemus, gratum ante omnia et obstrictum animum attestari liceat VIRO EXCELLENTISSIMO atque ILLUSTRISSIMO, LIBERO BARONI STEIN ab ALTENSTEIN, AUGUSTISSIMI BORUSSORUM REGIS IN REBUS ECCLESIASTICIS et ACADEMICIS ADMINISTRATO SUMMO ETC. ETC., QUI pro Liberalitate SUA ac Munificentia, omnibus jam dudum cognita, Centum exemplaribus subscribendo prae ceteris effecit, ut haec nova Origenis operum editio typis expressa nunc prodeat. Eundem animum publice agere liceat AUGUSTO NEANDRO, V. S. V., QUI, quum in usum Seminarii theologici sodalium, sub Ipsius auspiciis his rebus occupatorum, exemplaria scriptoris nostri deficere cum dolore animadvertisset, primum stimulam mihi admovit, ut si non omnium Origenis operum, commentariorum certe in Ev. Joannis editionem procurarem denuo recensitam, castigatorem, hic illic auctiorem, QUI, quum ipse pro rei gravitate et pondere libenter et cum summa adeo voluptate votis Ejus aduissem, non solum intercessione Sua a VIRO EXCELLENTISSIMO atque ILLUSTRISSIMO LIBERO BARONE STEIN ab ALTENSTEIN ETC. ETC., pro me impetravit, ut hanc novam Orig. opp. editionem consueta SUA Cura ornaret, sed etiam potenti mihi auxilium promisit, — cui in quantum steterit, ex motis non nihil patet —, QUI denique, quo celerius et prosperius consilium jam mutuum factum exsequeremur, librarium quaerendi curam in se ultro suscepit. Atque hunc quidem in S. J. Joseephy felicissimo conatu invenimus. Hic enim Vir, litera-

rum fautor et promotor haud vulgaris, de successu operis ejusdemque pondere et momento, quum insignis illa ADMINISTRATI SUMMI Munificentia accessisset, sine omni dubitatione non solum commentariis in *Ev. Joannis* denno edendis suffragium talit, sed ut omnia *Orig.* opera denique recensenda curarem, me maximopere adhortatus est. Nec id me refragante fecit Vir Humanissimus. Etenim etiamsi bene intelligerem, qualem curam quantamque in me susciperem, quam longum tempus ad opus absolvendum postularetur, quam validas idem vires exigeret, quanta scriptor noster cum per se spectatus, tum prae penuria Codd., quos ipsi inspicere possimus et examinare, laboret difficultate; etiamsi haec omnia ante oculos versarentur et plura alia non minoris momenti: non tamen removendam a nobis duximus opportunitatem, qualiacunque nostra in hanc novam *Orig. Opp.* editionem conferendi, praesertim quum Vir praesto esset, cujus doctrina, ingenio et critica sagacitate in locis vexatissimis uti possemus.

Jam vero hanc totius operis novam recensionem quum in nos susceperimus, ut consilium, quod sequi, et rationes quibus uti velimus, accurate exponamus, jure ad unum omnes postulabunt. Atqui hoc negotium paucissimis absolvere liceat, tum quia de ordine, quo singula *Orig.* scripta se invicem excipiant, nondum satis constat, et quidem propterea, quod non tam meae quam librarii partes agantur, tum quia res ipsa et tempus satis docebant consilium, quo me duci passus sim, non minus quam certas, quas sequendas censuerim, rationes.

Mutato ordine novam commentariorum in *Ev.*

Joannis recensioem (qui Tom. II. ed. Haetianae, Tom. IV. ed. Parisiensis continentur) primo loco posui, cum propter alias causas ex praestantia ipsorum petitas, tum propterea, quod iisdem denno recensendis usui Seminarii theologici sodalium praecasteris consulere volui. Atque hos quidem in *Ev. Joannis commentarios* hunc in modum edendos apud me constitui, ut *primus* hic omnium Origenis operum Tomus in edit. nostra *primam* illorum commentariorum partem (Tom. I—X.), Tom. II., qui proxime hunc primum excipiet, *secundam* partem eandemque *ultimam* (Tom. XIII—XXXII.) complectatur, adjecto huic Tomo *locorum indice* ex V. et N. T. allegatorum, revocatis deinde, prout fieri poterit, in unam caput Heracleonis verbis, in hisce commentariis vel unice nobis servatis, sed pro consilio Orig. hic illic separatim obviis.

Tom. III., nisi graviora impedimenta obversabuntur, *homilias* in *Ev. Matthaei* comprehendet, indice locorum e V. et N. T. allegatorum in fine iterum apposito. Atque sic porro; ita tamen, ut, quaeque *graece* scripta supersint, *primarium* obtineant locum, quae vero *latine* tantum tradita legantur, *secundarium*. Quo posteriore loco ea quoque, licet pauca, pertinere censui, quae sub finem Tom. II. et Tom. V. in ed. Parisiensis latino sermone obvia leguntur.

Jam his ad finem perductis singularis Tomus *generalis*, quem dicunt, cum *rerum*, tum *locorum indicem* continebit: *generalem*, inquam, *locorum indicem* praeter *specialem* singulis Tomis adjectum, ut eo facilius Viri docti et in rebus exegeticis ope-

ram collocantes singula loca hic illic disjecta nec raro alia forma obvia in unum collecta intueri possint et conferendo pertractare. Generalem vero eundemque rerum indicem tum demum adjiciam, ne lectores, si quid quaerant, opus habeant plures Tomos evolvere eorumque indices singulatim perlustrare.

Finem toti operi imponet *glossarium*, hunc quidem in modum comparatum, ut hoc ipso scribendi genus, quo Orig. usus sit, structuræ et flexiones minus expeditæ, vocabula nova plane et insolita, et quæ sunt reliqua, singula in unum caput redacta accuratius examinentur, exemplis adductis exponantur probenturque.

Ceterum sua singuli Tomi præfixa habebunt prolegomena, magis minusve, prouti e re esse videbitur, copiosa, in quibus non solum ejusdem Tomi, ad quem pertinent, difficiliora loca pertractabo, sed eorum quoque, qui jam e prelo prodierunt, respectum habebo, hoc quidem consilio, ut, si qua nova meliorque sententia mihi in mentem venerit, aut ab aliis mihi delata fuerit, non diutius eam, quam par erat, distulisse videar, sed opportuno loco quam fieri poterit citissime inseram. Ita pro viribus huic editioni consulemus; quod ut eo melius a nobis fieri possit, omnes, quorum judicium in his rebus aliquid valet, enixe rogo, ut, sive sit publice, seu privatim, de quibus secus ipsis visum sit, aut quæ intacta ipsis videantur, me velint edocere.

De Origene ipso, quis fuerit, qualis, quantus quibus parentibus natus, ubinam ortus, quæ facta habuerit, quæ scripserit et quo consilio, de hiis omnibus multisque aliis fusius disputare hujus loci

non esse videbatur, praesertim quum Haetius jam-
jam, quem uterque Ruacus sequitur, eandem ma-
teriam latius, licet minori haud raro tum diligentia,
tum religione tractaverit. At seriori tempore, et
alio magis commodo loco, haec Deo volente, ne quid
desideretur, adjiciam. Nedum porro de indole ho-
rum commentariorum, ut ad hos primo loco respi-
ciamus, collatis aliis Origenis scriptis disserere li-
ceat tum, quia nimis ampla esset, de qua disputari
posset, materies, tum quia rectius haud dubie ut
nostrum hac de re judicium interponi, ita aliorum
ad eandem tum demum accedere poterit, quando
omnia Orig. opera e prelo expressa prodierint. Hinc
singula quaeque, quae huc spectant, praefationibus,
quas habent Huetius, uterque Ruacus alique non
exclusis, antequam generalis index in medium pro-
feratur, singulari Tomo pertractanda curabimus,
haec quidem in modum, ut nostra quoque de parte,
nisi quis doctior palmam nobis eripuerit, calcu-
lum adjiciendo et quicquid Huet., Ruaci fratres
alique obtulerint, in unum caput revocando ni-
hil praeter latinam versionem in nostra editione
desideretur, quod jure postulari possit atque in iis
inest, quibus usi sumus, Editionibus. Versionis
autem Latinae jacturam, quis, si qui unquam tu-
lerant, quis, inquam, hodieque aegre feret? Negari
quidem nequit, scriptoris nostri dictionem haud pa-
rum saepius a munditie desciscere, nequaquam terse
singula, comite atque eleganter composita esse, pe-
riodes exstare nimis longas, structuram vel maxime
impeditam, verba verbis juncta esse in modum haud
vulgarem, sed plane insolitum et difficillimum in-

tellectu, vocabula in medium proferri, tum per se spectata, tum si structuram spectaveris, alius prorsus generis, quam quae alias legere consueveris, nimis frequentatum esse ut intermediarum sententiarum, ita allegoricae (per se spectatae ex difficiliore genere) orationis aucupium, haud raro denique plurima in tantum esse distorta, ut, quid sibi singula velint, nonnisi aliorum locorum collatione perspicere possis, ne dicam saepius divinare.

Quae omnia singulatim junctimque considerata, non diffiteor, nisi postulare, suadere saltem videntur, ut interpretatio latina accedat. Sed quis tam hospes est in graecis literis, quin; nostra potissimum aetate, qua tantopere effloruit earundem studium, ut, si non omnes, plerique eas calleant, quin, inquam, has qualescunque difficultates scriptore hoc illo non pervolvendo sed saepius pertractando facili opera superare possit? Quis porro, ne simpliciter scriptorem nostrum et sine exceptione vituperasse videamur, quis, quaeso, tam hospes est in dicendi genere, quo Orig. utitur, examinando, quin sciat atque ultro fateatur, plurima loca quam maxime esse expedita, caste et comite composita, periodos, structuras, vocabula et sic porro reperiri, optimis Graecorum scriptoribus frequentata; venustum, ut breviter dicam, et exquisitum hic illic nobis obversari genus, quod nisi majori cum iniquitate omnia reprehendere et nullam fere veteris elegantiae scientiam prodere velis, carpere caute supersedeas? Quis denique tam vecors est, quin vel primo obtutu intelligat, quanti frequens, qui exstat, usus locorum e V. pariter atque ex N. T. desumptorum ad nostrum

scriptorem facilius intelligendum momenti sit, praesertim quum eorum aemulatione tantopere sit efficax, ut brevitate nervosus non solum haec vel illa loca ad verbum reddat, sed eadem saepissime per singula capita summa cum diligentia et pari religione examinet, recenset, novis insuper locis, quo melius rei, quam tractandam sibi sumsit, prospiciatur, in medium prolatis? Atque ita hac quoque ex parte patet, latinam versionem et supervacaneam esse et plurimis certe inutilem; deinde vero etiam pretium libri, haec si adjecissimus, nimis auxisset.

Accedit, quod, si non novam curassemus, nullam adijcere potuissemus. Duplex quidem exstat, si ad hos soles in ev. Joannis commentarios respexeris, latina interpretatio, una Ferrarii, altera Perionii, utraque laude digna, neutra tamen ita comparata, ut altera alteri praeferri possit. Desunt plura in Ferrarii interpretatione, quae ex Perionii versione restituantur, atque ex altera parte in ea, quam Perionius curavit, desiderantur haud pauca, quae ex Ferrarii interpretatione suppleri possunt. — *Aliter* hoc illo loco legit Perionius, aliter Ferrarius, ille rectius, hic minus recte, atque ita vice versa. Ut breviter dicam, inter se modo mirum quantum discrepant, modo consentiunt: ac *discrepant* quidem, si summam spectas, in iis potissimum locis, quae sunt ex difficiliore genere, foedissime quippe quam sint deformata, *consentiunt* vero partim in iis, quae ne tantillum quidem turbant et vexant interpretem, sed quae salva sunt, non hiulca aut salebris scattentia, partim vero etiam in iis, quae ambiguitate et obscuritate laborant, atque ita ab illis pertractan-

tur, tam confuse reddita leguntur absque ullis punctis aut distinctionibus, ut, utramque sexcentis locis ne verbum quidem intellexisse, vel primis paginis perlectis contendere ausim. — Jam vero quum tam misera sit et anceps harum versionum conditio, quis, ultimum quaeso, aegre feret, quod jacturam patiatur latinae interpretationis in nostra editione? Equis nos ipsos in fas vocabit, quod, ut eo celerius haec editio expressa prodiret, atque eo melius, id quod jam antea diximus, suntibus nos consuleremus, novam adjiciendi in nos non curam susceperimus?

Atque haec quidem de Ferrarii et Perionii interpretationibus, quibus haec tantummodo adjicere liceat, nos nihil hoc loco de Codd., quos uterque secutus sit, disputasse, ea potissimum de causa, quod hujus rei sat plura et luculenta vestigia in singulis animadversionibus hic illic dispersa leguntur. Neque porro, ut aequi simus et sua cuique merita largiamur, infitias ire volumus, etiamsi neutra omni ex parte laude sit condecoranda, Ferrarii tamen interpretationi, si de principatu certandum sit, principem locum jure meritoque competere, tum quia plerisque in locis non solum egregie conspirat cum Codd. praestantissimis, tum quia aliquoties eisdem, Codd. inprimis innuo Barberinam et Bodlejanam, longe superat.

De Jacobo Merlino, Desiderio Erasmo et Gilberto Genebrardo, qui plurima, ne dicam pleraque Orig. scripta latine interpretati sunt, item de Hieronymo Stridonensi, Rufino Toranio Aquilejensi, Joanne Tarino, aliisque v. c. de Sigismundo Gelenio atque Henr. Valesio, qui singulis tantum Origenis scriptis

manum admovent, alio loco eodemque magis commode fasius disputabimus. — Atque his quidem accuratius et forsitan iusto loquacius pertractatis restat, ut de *Codd.*, quibus nitatur editio nostra, pariterque de *Editionibus*, quibus psi signa, brevem iudicio nostro interposito sermonem instituamus. Qua in re ita versabimur, ut vicissim de Edd. et *Codd.* dicamus, de *Editionibus*, quas in manibus habemus, de *Codd.* vero, quos, quanti pretii sint, hoc ipso tempore ex Edd. nonnisi dijudicare nobis licuit. Et primum quidem duplex exstat, quam secuti sumus, editio, una Huetiana (in seqq. *Colonien-*sis iuxta de causis a nobis appellata), duabus partibus constans, quarum posterior una cum aliis scriptis hoc in ev. Joannis commentarios continet, altera Parisiensis, Tomis IV. constans, quorum tres priores e prelo prodierunt Parisiis anno 733 et a. 740 cura Caroli de la Rue, Tom. IV., cui nostri in ev. Joann. commentarii insunt, Parisiis anno 759 cura, ut titulus fert, Caroli et Caroli Vincentii de la Rue, presbyterorum et monachorum Benedictinorum e congregatione S. Mauri; atque illa quidem, quam priori loco posuimus, ed. Huetiana (Petri Danielis Huetii cura primum prolata Rothomagi a 668., et Lutetiae a. 672, iterata denique, quam ed. nos secuti sumus, cum praefatione Christiani Genschii Coloniae a. 685) praeter disputationes Huetii sola scripta Orig. exegetica complectitur, *posteriori* vero loco laudata, ed. Parisiensis, omnia Orig. opera, quaecunque, ut titulus fert, vel graece vel latine tantum exstant, pluribus insuper praeter eas, quas habet ed. Huet., dissertationibus et singulis in sin-

gulos Tomos adjectis praefationibus. — Huetius praeter Ferrarii et Perionii interpretationes vel solum, si ab Holmiensi discesseris, sequitur Cod. Regium, hic illic foedissime mendis deformatum, truncatum, mutilatum; ed. Parisiensis, ut pluribus aliis, quos titulus laudat, minoris momenti nec ulla fere ex parte huc spectantibus, ita praeter ea, quibus Huet. usus est, subsidia Codd. praesertim Barberino et Bodlejano nititur, Codd. etsi non minus saepe ulceribus scatentibus, haud raro aequae ac Cod. Reg. truncatis, multo tamen hoc ipso Cod. Reg. praestantioribus. Quod quum aliunde mihi hoc ipso tempore perspicere non licuerit, satis me docuit ed. Parisiensis, et unicuique patebit, qui notas textui subjectas accuratius perscrutari velit. Hae enim satis indicant, quanta felicitate Codd. laudati tot tam desperata vulnera sanaverint, quot loca et qualia, frustra antehac desiderata, restituerint, quot denique et quanta vitia egregie sustulerint. Quocirca praeclare de Orig. et nobis omnibus meriti sunt editores Parisienses, quod in auxilium vocarunt illos Codices. Neque tamen haec ita dicta esse velim, ac si nulla prorsus merita habeat Cod. Reg., nulla, qui eum secutus est, Huetius. Aequi simus hujus rei arbitri. Plura exstant loca, nec raro difficiliora, quibus Cod. Reg. sinceram, paululum licet salebrosam, tuetur lectionem, illi contra Codd. procul dubio adulterinam; neque porro desunt loca nullis mendis contaminata, quibus Cod. Reg. salvam et genuinam lectionem, illi corruptam, truncatam, mutilatam offerant. Quae omnia, quum longius esset hoc loco exemplis demonstrare, ex noti-

patent, quibus discrepantes lectiones emendatae legentur. Jam vero, quod de Cod. Reg. valet, idem cadit in Huetium, qui non solum in locis hiulcis singulas literas et syllabas anxia quadam et laudabili diligentia ad calculos vocavit, sed ad marginem atque in notis, quando secus ipsi videbatur, tot conjecturas sagacissimas proposuit, ex parte novas, ex parte mirum quantum cum Codd. Barberino et Bodlejano, quos nunquam viderat, conspirantes, ut, si de editoris auctoritate et praestantia ex me quaereres, Huetium cultissimi ingenii virum appellaverim, hominem acutum et perdoctum, Parisiensibus editoribus longe superiorem, et cujus miram sagacitatem in vitis odorandis, doctrinam et sollertiam in iisdem tollendis critices studiosis exempli loco commendaverim. Quocirca eo aegrius fero gravem, qua Huetii nomen laborat, injuriam, praesertim apud eos, qui nihil in veterum scriptorum libris emendandis ingenio, omnia Manuscriptorum auctoritati tribui velint, atque quam fere nunquam ad marginem, haud raro tantum ad notas animadverterint, acerbe statim nec ulla fere exceptione data damnant, quem saepius laudare debuissent. Quam quidem sententiam, ne faxisse videamur, sed pro parte nostra demonstramus, exempli loco inducamus Ruaeos fratres. Hi praeclare, ut antea probatum ivi, de Origenis scriptis meriti, hi, inquam, et ipsi nonnihil proprio Marte in Origene novarunt, sed si contuleris, quidquid bonae frugis attulerint, cum iis, quae Huetius aut margini adscripsit, aut in notis annotavit, parce tantum priscam lectionem tentarunt. Quid? quod vel nihil tentarunt, arroganter egerunt et pro au-

cupio gratiae fraudulenter, quam nisi omnia, pleraque saltem eorum, quae exhibent, tantopere in genere conspirent cum Haetii emendationibus, ut, quamvis nomen Huetii sexcenties non apposuerint, Huetio tamen, non illis viris, quaecumque ex hoc genere sunt, deberi non sine jure contendam.

Accedit, quod, uti Cod. Reg. lectionem non semper eodem modo, quae Huetius, sincere reddunt, ita ne Huetii quidem verba religiose in medium proferunt, sed his illis omissis aut in pejus mutatis, ut eo acerbius, opiuor, in eundem invehi possint ac majori cum jure, ex ipsorum consilio, damnassee eum videantur. — Neque vero ex altera parte negari potest, Huetium tam effrenata aliquoties in emendandis locis duci audacia, ut, quum sanare velit vulnera, nova inferat plus minus gravia, quum verum reducere studeat et germanum Origenem, adulterinum fingat, formas insolitas, verba aliena eidem obtradendo. Quod quidem perversum studium minus aegre ferrem, si ea tantum loca spectaret, quae sunt pro misera Cod. Reg. natura hiulca, quaeque ulceribus scatent, — tunc enim licet accusandum, excusandum tamen eum leniusque tractandum esse dicerem, praesertim quum Ruacos fratres ejusdem culpae socios habeat —, vix tamen fero ane vix quidem, quod ut nonnulli historicos politica ita Huetius (ex ipsius testimonio) Origenem theologum dogmatica ratione emendare periclitatus sit. Atque his multa alia, quae aperte docerent, utriusque editionis auctores haud parum saepius vicissim castigandos esse, exempli loco apponere possent. Verum ineptum esset iis de rebus annotatione

multas et otiosas hoc loco inculcare, et memet ipse loquacitate superare velle videri possem, quum, quid quisque boni ad Origenem contulerit, quantopere eidem obfuerit, perspicue appareat ex notis nostris textui subjectis, ubi discrepantes Codd. lectiones perinde ac horum virorum conjecturas diligenter commemoravimus. Ne tamen sententia nostra de Codd. et Editionibus nimis fluctuare videatur, ingenue, quid statuamus, nonnulla repetendo paucis absolvamus.

Habet, ut ab hoc iterum exordiar, sua utraque editio merita, habet vero etiam sua quaeque vitia, quibus imprecari possit et castigari debeat. Haec tamen, quum fere unus (excepto Holmiseni, qui tamen parum in censum venire potest) Codicis, Regium inano, exemplum per omnia sequendum haberet, non dubia illi, si textum respexeris, stetit fide, sed summam lectionis veritatem reducere studuit tam anxie, tam minuta diligentia, ut singulas syllabas, voces mutilatas, et sic porro ad calculos receret. — Editores Parisienses jaectant quidem, sese, ut ad haec potissimum respiciamus, discrepantes Cod. Reg. lectiones nec non Huettii conjecturas accurate ad fidem exegisse, sed res non semper apparet, imo aliter se habet, ut notae luculenter unumquemque doceant.

Editio Huettiana, quum ipsius auctor vel solum Cod. Reg. sequeretur, aliis in locis veram lectionem et genuinam exhibentem, aliis contra foeditissime deformatam, truncatam, ulceribusque scatentem, plures habet lacunas, quas editores Parisienses e Codd. Barberino et Bodlejano felicissime restituerunt.

Utraque porro editio mendis referta est, sive ad singula vocabula, de quibus notae conferantur, sive ad accentus respicias et distinctionis signa passim apposita. —

Huetius plurima loca egregiis conjecturis emaculavit, nullorum aliorum Codd. auxilio; editores Parisienses easdem probarant auctoritate Codd., qui, si a paucis deflexeris, sunt praestantissimi, et, si quas novas adjecerunt, non proprio Marte hoc fecerunt, sed Huetii vestigia, nullam licet hujus fraudis mentionem injicientes, anxie presserunt. —

Utriusque editionis auctores, ut in nonnullis iisdemque gravioris momenti locis nimis parce et modeste priscam lectionem tentarunt, ita in plurimis aliis nimiae conjectandi libidini indulgendo, neque, ne formas alienas scriptori nostro obtruderent, satis sibi cavendo, mulum, ut ait proverbium, de asino pingentes antiqua haecce monimenta minori cum religione tractaverunt. —

Editores denique Parisienses, si quando loca gravioris momenti corruptela laborare ipsis viderentur, satius duxerunt, et rectius profecto, in notis tantum dubium admovere. — Huetius contra, ut eo magis religiose Origenem pertractasse videatur, non satis habet, in notis adulterinam lectionem juxta sinceram enotasse, sed aliquoties, (ut ipsius instemus testimonio) hic illic falsa, et quae ab Origenis indole abhorrere putaret, (nulla tamen hujus rei in singulis locis mentione facta), dogmatica ratione ductum semet removisse ultro ipse fatetur.

Jam vero in tali tantaque, quae inter has Edd. locum habet, diversitate, difficile licet sit dictu, cui

principem tribuas locum, et vel sponte fatearis necesse sit, utramque in singulis locis recte examinandis in usum vocandam esse, (quapropter, ex quo novam hancce recensionem in nos suscepimus, nihil sanctius observavimus, quam ut neutrius jacturam aegre quis patiatur), non tamen infitias iverim, editionem Parisiensem in genere non solum splendidissimam, nimis licet caram, sed unicam quoque esse, cui, id quod majus est, propter integritatem nomen editionis imponatur.

Jam quoniam de duabus hisce Editionibus dicere placuit, et quidem fusius, quam neminem noverim, qui me immanem fecerit hujus partis, non alienum videtur, de reliquis etiam viris doctis, qui in Origene recensendo elaboraverunt, de Davide Hoescheho, Guilielmo Spencero, Joana. Rudolpho Wetstenio, Elia Boherellio (Bouhéreau), Joanne Laurent. Mosheimio aliisque judicium nostram interponere. Verum hos omnes aliosque, praeclaro de Origene meritos, quam in aliis Orig. scriptis operam collaveriat, atque ita in perpaucis tantum locis huc spectent, alio tempore alioque loco magis commodo singulos singulatim accuratius in censum vocabimus.

Quid vero de editione Wirceburgensi, caudae instar reliquis addita, dicamus? Recusa est, ut titulus fert, ad edit. Parisiensem Wirceburgi a. 793., (quo scil. anno Tom. XIII. et XIV., quibus commentarii in ev. Joannis insunt, prodierunt). Quodsi vero internam indolem accuratius examinaveris, accentus omnes, et singula vocabula frustra quaesiveris, spiritus, quos vocant, haud raro negligentissime appositos conspexeris, literas demique has illas

pessimè corruptas animadverteris, ad edit. Parisiensem eam non recusam, sed misere deformatam esse sole tibi clarius apparebit. Atque haec quoque hactenus.

Superest, ut meam ipso, quam in scriptore nostro recensendo secutus sim, paucis describam, rationem.

Et primum quidem, uti scriptor, si nihil aliud, exhibens nobis specimen christianae mentis ex illa primaeva origine, promeretur, ut opera sua procedant reverentius et acrius expolita ac meliore in lumine posita, ita vel maxime necessarium duxi, Origenem nostrum, quem *Alexander Hierosolymitanae ecclesiae episcopus* fidei suae patrem, quem *Gregorius Thaumaturgus* peritissimum divinorum eloquiorum interpretem, quem *Pamphilus* ecclesiae magistrum fortiter adversus haereticos dimicantem, et omnia diabolicae machinationis fundamenta subvertentem, quem *Gregorius Theologus* theologorum cotem, quem *Gregorius Nyssonus* Christianae philosophiae parentem; quem *Hieronymus* alteram ecclesiarum post Apostolos magistrum, honorifice salutant, aliique ecclesiae doctores splendidissimis passim titulis commendant, hunc, inquam, Origenem nostrum Adamantium, grande decus christianae ecclesiae, verum et germanum, qualis hic illic in Codd. et Editionibus proferit, tandem aliquando reducere. Verum autem et germanum hunc illumve scriptorem reducendi, ut est una ex parte sanctissimum, ex altera plus minus facile; quo fungi possis, negotium ita, si nostrum spectaveris scriptorem, difficillimum cum propter discrepantes Codd. lectiones, tum propte

paucas, quas habemus, Editiones. Enimvero quam Codd. Barberinus et Bodlejanus, qui, si aliquot loca exceperis, sunt praestantissimi, plerisque in locis mirum quantum consentiant, iis vero, quibus discrepant, calculum album adjiciat Cod. Regius, et si non hic Codex, Ferrarius et Perionius interpretes suffragium ferant, quum, inquam, haec ita sint comparata, non spem omnem deploravimus in difficillimo negotio absolvendo. Hinc quando Codd. si non omnes, praestantissimos consentire animadvertimus, non dubia fide illis stare placuit. Neque tamen ita nosmet ipsi Codd. auctoritati in servitatem addiximus, ut, quum innumerabiles loci, qui correctione egerent, superessent, emendationibus tum aliorum, tum nostris satis, ut visum est, liquidis et certis, (a quibus tamen excipias velim eam, quam pag. 277. lin. 12. coll. not. 3 et pag. 309. not. 4. proposuimus, et de qua posthac in his ipsis prolegomenis paulisper disseramus) locum in textu denegaremus. Tunc autem bene memores, in scriptore recensendo et nova cura emendando nullam religionem posse minimam videri, diligenter lectiones discrepantes in notis indicavimus, ut, qui receptam minus probet, habeat, quo ingenio suo fruatur et quo nos ipsos in utilitatem editionis nostrae quam celerrime erroris convincere queat.

At enimvero quod de *discrepantibus* seque ac de *conspirantibus Codd. lectionibus* diximus, idem cadit in *conjecturas et extensiones Huetii et utriusque Ruaeii*. Atque in iis quidem in usum non minus quam in censum a nobis vocatis eo majori religione versandam esse videbatur, quo magis caven-

dum erat, ne una ex parte nimis anxii ab ipsorum partibus stare videremur, ex altera vero parte, ne quis, nos minus aequè eos tractasse, nobis exprobrare possit. Hinc, qualescunque obviae nobis factae sunt, conjecturas, dubitationes, receptas partim, partim nullum suffragii jus habentes, summa cum fide, ne dicam anxia, notis adjecimus, hoc quidem consilio ducti, ut quid quisque vel profuerit, vel obfuerit scriptori nostro, dilucide ab omnibus cognosceretur. Et quum haud raro, ut antea vidimus, editores Parisienses aut nullam Huetii mentionem fecerint, aut inique tractaverint ejus lectionem, ad marginem quippe et notas non animadvertentes, singularem Huet. editionis respectum habendi consilium cepimus. Quod quidem ut eo melius exsequeremur, etiamsi hoc supervacaneum aliis videri possit, justis tamen de causis aut uncis inclusimus Huetii (quem H. diximus) lectiones et conjecturas, aut iis, quae editores Parisienses — (quos R. dicere placuit, neque vero R.R. propterea potissimum, quod Carolus de la Rue, qui tres priores Tomos edendos curaverat, nullam fere Tom. IV., quippe jam tum, ubi edebatur, mortuus, adjicere potuit operam) — proposuerunt, linea interjecta apposimus, aut denique, ubi R. mentionem fecit H., Huetii sententiam una cum illius verbis nullo spatio interjecto, utriusque tamen nomine (H. et R.) apposito, exhibuimus. Et quibus omnibus quum unusquisque intelligere possit, quo quisque modo vel restituerit textam Origenis, vel corruerit, veras singularum emendationes haud raro in textam recepimus, causis, quibus ducti simus, partim ex collatione aliorum lecorum

facili opera repetitis, aut aliunde breviter adductis, partim mera probatione adjecta; *falas* vero, quas accuratius refutare longum fuisset et molestum, eandem ad normam tum causis breviter indicatis, tum sola et nuda improbatione, tum denique alto silentio condemnavimus. Quod ut nemo aegre ferre velit, non est quod rogem, praesertim quam opere, quod in nos suscepimus, absoluto, glossarium conficere statuerimus, quo suum quaeque ex hoc genere lectio locum obtinebit, et quo, ne hoc illo loco plus fluxisse, quam demonstrasse videamur, vel maxime curabimus.

De *Accusibus*, ut ad hos veniam, pauca, quae disseram, habeo, quum, licet hic quoque graviora vitia in Edd. laudatis obvia sanare debeas, non tamen ita neglecti sint, ut exercitatos oculos fugere possint. Atque hujus quoque generis vitiorum, ut exemplis videas sententiam meam illustratam, in notis nonnulla enotavi, plus minus gravia, aliquoties nonnihil dubia.

Orthographiam non minus neglectam et deformatam invenimus, et quo majoris haec momenti esse videretur, eo majori cum diligentia, nisi plus satis error pateret, discrepantiam in notis indicavimus. Hinc ut reliqua omnia, ita prae ceteris nominibus, quae dicuntur *appellativa* (a quibus tamen v. *Levītai* excipias velim, quod quum his pag. 9. ex constanti H. et R. scribendi ratione *levītai* scripserim, de qua tamen re cfr. corrigenda, posthac LXX interpretum morem secutus *Levītai* semper scribendam curavi) et nomina urbium, locorum et fluminum, quando mutare ausus sum, id quod

ab initio horum commentariorum aliquoties factum est, accurate in notis diversitatem enotavi, posthac vero, nisi hic ille aliter legeret, anxia fide, ne verbo quidem in notis hac de re apposito, intacta reliqui. Quapropter ne mireris, si v. c. nomen Mosis et Salomonis plus una ratione scriptum legeris, aut mihi vitio vertere velis. — Caeterum quod ipse semper *καγω* et *κακει* et quae sunt similia scripserim, cum contra Editiones *καγω* et *κακει* etc. exhibeant, non est, quod causis satis jamjam superque virorum doctorum judicio decantatis, pro mea parte demum probare studeam.

De particulis compositis, quae mirum quantum in Editionibus, quibus usi sumus, junctim separatimve obviae leguntur, singulis in notis singulatim exposui, ita tamen, ut quod vel uno loco a me jam dictum esset, alio non recoquerem.

Distinctionis signa et interpunctionis, ut de his quoque loquamur, satis negligenter posita sunt in ed. Huetiana, haud raro prorsus neglecta, accuratius vero in editione Parisiensi observata leguntur. Quapropter, ut mirum me habet, quomodo quis singula loca ex edit. Huetiana cognoscere possit et velit, ita non minus miror, quod Huetius in hac re ita versari potuerit. Atque hinc equidem in genere ed. Parisiensis vestigia premens, ut eo facilius obscuriora loca et quae nimia periodorum longitudine laborarent, perspicere possis, data mihi opportunitate audaciam, si qua est, prodero non reformidavi, singulis locis alia signa apponendo, longiores periodos in breviores redigendo. Ne vero hac in re justos cancellos excessisse viderer, singulis quibus-

dam locis, quam normam Editiones nostrae secutae sint, indicatum legitur; aliis vero locis, pro impedita locorum natura, pro distorta, qua Origenes haud raro utitur, scribendi ratione, iisdem, quae in Editionibus exstant, signis in usum vocatis nihil novare aut periclitari, ne quid detrimenti exinde capiat locus, ausi sumus. Cujus quidem generis quum satis multa occurrant loca, si minus excusandum, lenius certe accusandum me, velim, arbitrentur lectores benevoli, iudices aequi ac docti.

Loca demique ex V. et N. T. desumpta, diligenter, si pauca exceperis, ab editoribus Parisiensibus margini adscripta, omissa hic illic et minori cum religione ab Haetio apposita, accurate in notis enotavimus, ita tamen, ut, si non ad literam in textu allegata legerentur, singulae notae linea tantum (—) interjecta plura comprehenderent.

Jam quum, quod ab initio rarius nobis animadvertere contigit, quo plura loca allegata legerentur, eo saepius animadvertissemus, scriptorem videlicet nostram haud raro tantopere cum sacrae scripturae textu, quam editiones nostrae exhibent, consentire, ut totus tam in verbis, quam in orationis structura ab eo pendeat, haud raro contra, imo saepissime cum eodem dissentire, sive ad peculiariora quaedam respicias vocabula, (id quod imprimis LXX. interpretum attinet versionem), sive structuram spectes et ordinem vocabulorum, sive truncata in censum vocare velis et in brevius contracta loca; quum, inquam, haec singula saepius animadvertissemus, non ingratum duximus, quo fungeremur, fore negotium, dissensum in notis indicandi, praesertim quum Ori-

genes primus fere fuerit, si non princeps, qui textum scripturae sacrae critica pervestigaverit ratione. Hinc, quo studio nos ad Origenem, eodem ad examinanda et conferenda scripturae sacrae loca dedimus, ita quidem, ut in locis e V. T. desumtis, (hic illic tantum in re dubia Hebraicum textum conferentes) LXX. interpretum versionis, quam semet ipse, si genus spectaveris, secutum esse attestatur, respectum haberemus. Atque hoc quidem officio ita defuncti sumus, ut non Reineccii solum, sed alias quoque editiones easdemque praestantiores, (in primis Francofurtanam, neglectam illam quidem a multis hac nostra aetate, jure tamen jam a Richardo Simone perquam commendatam), criticis subsidiis ut elaboratas, ita exornatas in usum nostram accurate adhiberemus.

Quod vero ad loca pertinet, e N. T. a Nostro petita, ab initio horum commentariorum vel solam Knappii editionem, (nonnullis locis, quibus de Matthaei ed. conferenda esse videbatur, exceptis,) a pag. vero 154., quum mihi copia facta esset, Lachmanni quoque editionem in censum vocavi; Knappianam, inquam, et Lachmanni editionem, non quae reliquis omnibus palmam eripuerint, — id quod pro diverso singulorum auctorum consilio vix unquam de singulis editionibus dici potuerit —, aut quarum mutuo usu, dissensum utriusque indagando, *haec* posthabere voluerim, *illam* contra denuo commendare studuerim. Utrumque enim a me alienum prorsus judicavi; atque prius quidem, si in consilio habuissem, a Viro Doctissimo et hac nova ed. Meritissimo castigandum esset, qui, ut eo celerius desiderio omnium responderet, satius duxit textum

hac, quam in manibus habemus, editione, acriori cura examinatum nonnisi castigatiorem exhibere, diversitate tamen insuper receptae lectionis in fine libri a pag. 461 — 503. breviter adjecta, qui demique Vir Cel., ut eo melius consuleret scripturae sacrae, ampliorum promisit editionem, addito singulari, quem vocant, critico apparatu. Sin vero consilium posteriori loco positum sequerer, nemo fortasse mihi indulgeret, cui aut hanc cum illa accurate conferre placuerit, aut qui, ut nonnullorum saltem mentionem faciam, Wetstenii recensitionem, de Matthaei, Griesbachii, et quae nuper demum accessit cura Davidis Schulzii, novam Griesbachianae editionis recensitionem diligenter invicem examinaverit. Alio, longe alio consilio permoti utriusque hujus editionis usum fecimus. Et enim primo loco nostrum esse non poterat consilium et officium, novam textus N. T. recensitionem hac Orig. commentariorum in Ev. Joannis editione exhibendi, — id quod doctioribus et magis in hac re versatis relinquamus, et quod, si forte veluissemus, aptius alio loco factum esset, et majori cum diligentia, nullis subsidiis neglectis, absolvendam —, ita secundo loco, ne datam opportunitatem, calculum nostrum huic rei adjiciendi, prorsus neglexisse videamur, et quum eorum potius usui prospicere vellemus, quibus non datum esset, singulas omnes editiones accurate invicem conferre, quam quibus hoc concessum et vel officii loco injunctum est, has tantum duas recensiones in usum et censuram vocavimus, *Knappianam*, quam jam in plerorumque manibus versari novimus, *Lachmanni* autem editionem, tum quia plurimorum usui jam

ORIGENIS OPERA. TOM. I.

jam inservire laetabundi cognovimus, tum quia jure sperare licet, fore ut, si non majori, eodem saltem, quo illa, usu aliquando gaudeat.

Accedit quod, quum novissimae recensione auctor in praevia quadam et docta commentatione, — quam nemo, antequam de ipsa recensione judicium sibi sumat, intactam, velim, relinquat —, sive, ut ipse dicit, loco commodiore de ratione et consilio suae editionis exposuisset, (Cfr. *theologische Studien u. Kritiken*. 1830. pag. 817—845.) et quidem eodem loco ingenue professus esset, se ad Origenem, in summa licet, qua hoc officio quis fungi posset, difficultate, vel maxime et cum fructu respexisse, quod, inquam, *Vir Doctus* pag. 461 recensione suae haec cumuli instar addit: „hic satis erit dixisse, editorem nusquam judicium suum, sed consuetudinem antiquissimarum Orientis ecclesiarum secutum esse. Hanc quoties minus constantem fuisse animadvertit, quantum fieri potuit ea quae Italorum et Afrorum consensu comprobarentur praetulit: ubi pervagatam omnium auctorum discrepantiam deprehendit, partim uncis partim in marginibus indicavit. Quo factum est ut vulgatae et his proximis duobus seculis receptae lectionis ratio haberi non posset. Hujus diversitas hic in fine libri adjecta est, quoniam ea res doctis iudicibus necessaria esse videbatur.“ Quae verba ut novum mihi adjecerunt ad officium tam subeundum quam absolvendum stimulum, ita haud dispar consilium, quantopere non solum haec ab illa, sed etiam quibus locis utraque ab Origenis textu, (quoad obvius legitur in ejus scriptis) discrepet, exponendi, in animum meum in-

duxerunt. In quo tamen negotio rite absolvendo si quibus extra cancellos egrediendo, id quod facillimum est factu, castigandus videar, non tam consilio meo et voluntati meae id vitio vertant, quam juvenili aetati, frenorum his in rebus si non prorsus nescio, minus nonnunquam conscio.

Atque haec quidem sufficient, praesertim quum, quem usum utriusque recensione (et quidem, ut repetam, posterioris a pag. 154., quum tum demum temporis in lucem edita esset) fecerim, e notis satis perspicui possit.

Restat denique, ut loca nonnulla, partim nondum accuratius in editione nostra examinata, partim iterata cura pervestiganda, ex ordine paulisper pertractemus. Atque has quidem officii partes, in notis hic illic et in his prolegomenis ultro in nos susceptas, ut eo melius singula in lectorum abeant conspectum, hunc in modum expleamus, ut paragraforum distinctionem in usum vocando singula loca singulatim absolvamus.

§. 1. *De loco p. 11. lin. 5. et seqq.* (coll. not. 1.) *ὄδοιο.* — Verbis l. l., iis praesertim, quae lin. 6. leguntur: *δεομένων, ἵνα πιστεύονται κ. τ. λ.*, Haec tamen non minus, quam utrumque Ruacum manus jamjam admovisse, nota laudata satis docet. Neque profecto injuria, sive ad Genitivum *δεομένων* respicias, sive notionem verbi *πιστεύονται* in censum voces. Nihilosecius tamen, quo tempore primum pertractabam hunc locum, intacta relinquenda esse duxi verba h. l. obvia, propterea maxime, quod Genitiv. *δεομένων* non ex oppositione ad praeced. Genitiv. *ὀφειλόμενον*, (id quod H. et B. contra notionem verbi

πιστεύονται temere fecerunt) sed ad seq. Genitiv. μαρτυριῶν referrem. Jam vero quum facillime fieri queat, ut plerique eandem non ad Genit., qui sequitur, μαρτυριῶν, sed oppositionis lege ad praeced. Genit. ἐφελκόμενων aut ipsi temere referant, aut minus recte retulisse mihi objiciant, Neandro duce et Ferrario interprete consentiente, Genit. δεομένων, distinctionis signo rejecto, propter verba ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς in δεομέναις mutandum esse dixerim.

§. 2. *Nota 2. pag. 12.* sic emendetur: Codex Barberinus φράξουσα. R.

§. 3. *Notae 3. pag. 13.* haec velim addantur: Acu profecto rem tetigit Tarinus. Quodsi enim accuratius ad verba, quae proxime praecedunt, respexeris: μὴ καλέσητε κ. τ. λ. — Οὐκ ἔσονται οὖν οὗτοι διδάσκαλοι, iisdemque altera ex parte verba, quae statim sequuntur: οὕτως οὐκ ἔσται κ. τ. λ. adjunxeris, non τοῦ εὐαγγελίου, sed cum Tarino τοῦ διδασκάλου legendum esse, me vel non monente luce clarius tibi apparebit.

§. 4. *Nota 7. pag. 13.* οὐβία, quo casu nescio, deformata, hunc in modum restituenda est: H. et R. in textu εἰπῶν pro εἰπόν. R. tamen in notis rectissime legendum esse censet εἰπόν. Ferrarius R. teste legit σκοπῶν.

§. 5. *Verbis pag. 14. lin. 1.*: τὸ ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ. haec adjiciantur: H. et R. τό κ. τ. λ. Neque forsitan male, quum voc. σπέρμα facillime suppleri possit, atque Orig. ipse pag. 16. lin. 11. a fine vv.: τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκώμενον, et pag. 16. l. ult. coll. 17. lin. 1. vv.: τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκῆθέν gen. neutr.

in usum vocet. Malim tamen tunc propter adjuncta verba ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ., tunc propter ea, quae lin. 2. et 3. pag. laud. leguntur: υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ κ. τ. λ. legere: τὸν ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ.

§. 6. De duplici lacuna pag. 18. lin. 7. a fine textus (coll. not. 4.) obvia. De priorī lacuna, quae inest verbis: τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὄλον....., multa licet in premu habeam, nihil tamen h. l. iudicii instar dicam, sed in prolegomenis demum Tom. II. praefigendis, propterea potissimum, ne, si paucis tantum rem absolvissem, (id quod otium suaderet, artissimis hoc ipso temporis momento limitibus circumscriptum, et copia rerum nimis jamjam in prolegomenis hisce congestarum), plus finxisse videar, quam probasse. — Locum, qui hunc statim excipit, non solum hiulcum esse et mutilum, sed etiam deformatum, res ipsa unamquemque docet. Lacuna exstat inter γὰρ et υἱούς, quam non male primo obtutu, si ὁ Ἰησοῦς suppleres, sanasse tibi videri possis. Quodsi vero hoc faceres, neque verb. ἀπέδειξε in particulam διαν, neque Accusat. υἱούς in verbum ἀπέδειξε quadraret, sed pro διαν scribendum esset ὅτε, et υἱοῖς pro υἱούς. Quae quum ita sint comparata, locum sensu non turbato ita restituendum esse censuerim: Ὅτε γὰρ ἐπιδήμησαι (ὁ) υἱός τοῦ ἀνδράπου, τῆ θεϊότητι αὐτοῦ περιελὼν τὸ ἐν τῇ νόμφ καὶ προφήταις κάλυμμα (,) πάντων τὸ θεῖον ἀπέδειξε. Quae singula utrum respondeant praecedentibus et, si grammaticae ea examinaveris, stare possint, nec ne, vix est quod probem. Verba enim (ὁ) υἱός τοῦ ἀνδράπου, egregie, ex mea quidem sententia, quadrant ad verba: τῆ θεϊότητι αὐτοῦ, verbum porro:

ἐπεδήμησαι, in praecedentibus, cfr. pag. huj. lin. 9., satis habet, quo referatur et quomodo defendi possit; particulam *ἄτε* demique, si non per se, ex peculiari in ejusmodi generis locis Origenis scribendi ratione justum locum obtinere, fusius suo tempore in glossario exponemus.

§. 7. *De loco mutilato pag. 36. lin. 3. a fine textus* (coll. not. 7.) *obvio*. Verbis: *ὑπερ ἀναγκαῖον*, nihil aliud adjiciendum esse, nisi *ἔστιν*, (hunc in modum: *ὑπερ ἀναγκαῖον ἔστι* scil. τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά), *ἢς* autem, quae statim sequuntur, τῷ ἐν σώματι, addendum esse: *ὑπάρχοντι*; non est quod moneam. *Priorem* conjecturam ea non minus, quae proxime praecedunt, quam quae lin. sequenti et pag. 37. lin. 1. leguntur, satis suadent, *alteram* vero, si non ea, quae lin. 10. a fine textus leguntur, proxima certe verba: *ὑπάρχει ὁ κ. τ. λ.* vel maxime commendant. Quid? quod vocab. *ὑπάρχει* bis repetitum, causae procul dubio fuit, quod semel (scil. *ὑπάρχοντι*) exciderit. —

Verbis, quae sequuntur: *ὑπάρχει ὁ ἐν σώματι κ. τ. λ.* Ruæus jamjam, ut not. 8. indicatum legitur, non male manum admovit. Rectius tamen, ut mihi videtur, ea hoc modo restitueris: *Ἄλλ' ὁ ὑπάρχων (ὁ)*, aut: *Ὁ δὲ ὑπάρχων (ὁ) ἐν σώματι κ. τ. λ.* — Articulum *ὁ* non prorsus removimus, sed uncis tantum inclusimus, propterea quod in Edd. hoc ordine appositus legitur, et facile fieri potuit, ut ab Origene ipso repeteretur.

Ceterum utrum rectius legatur: *Καὶ ὁ ὑπάρχων (ὁ) ἐν σώματι*, an: *Καὶ ὅστις ὑπάρχει ἐν σώματι* mea non interest.

Nec denique curo, si quis pro *ὑπάρχοντι*, ratione habita pag. 37. lin. 2. et 5. legere velit *ἐπιμέ-
ρυντι*, quam paulo antea dixerim non solum facilio-
rem esse lectionem *ὑπάρχοντι* sed eandem etiam, si
admittatur, causam præbere satis probabilem, ex
qua origo lacunæ derivari possit.

§. 8. *Nota. 4. pag. 38. sic emendatur: R. δι-
δάσκειν ὑμᾶς, τίνα κ. τ. λ.; H. διδάσκων ὑμᾶς τινε κ. τ. λ.*

§. 9. *De conjectura pag. 42. lin. 4. (coll. not.
2. et 3.) proposita. Lectionem καταχρήσει ex omni
parte textui accommodatam esse, not. 2. pag. laud.
jam dictum est. Quum tamen not. 3. ejusd. paginae
conjecturam Cretensis amici nonnihil commendave-
rim, atque ita alicui in mentem venire possit, me
fluctuare et medium stare inter duas partes, hoc loco
adjicere liceat, nullius memet ipsam lectionem κα-
ταχρήσειν et quæ sunt reliqua eidem annexa facere
pretii. Accedit, quod, si quis flagitet, locum in
promtu habeamus, quo recepta lectio satis superque
firmetur, et quidem, quod bene notandum, locum
hoc ipso cap. 22. pag. 43. lin. 6. a fine cap. obvium:
ὡς μέχρι αὐτοῦ χρήσειν κ. τ. λ.*

§. 10. *Voc. προόδου pag. 51. lin. 3. a fine hæc
addantur: H. et B. προοδοῦ.*

*Hæc voc. ἀπαρόντως pag. 52. lin. 4. a fine hæc
adjiciantur: H. recte ἀπαρόντως, B. ἀπαρόντως.*

§. 11. *De loco corrupto pag. 57. lin. ult. coll.
not. 2. ead. pag. et pag. 58. et 59. obvia. Quemad-
modum facillime fieri potuit, ut pro difficultate, qua
laborat Origenis scripturæ studium, plura loca in-
tacta a me relinquerentur, ita ex altera parte non
negaverim, me juvenili æstu ablatam multa haud*

raro atque in hac potissimum nota effudisse, quarum memetipsum jure jam poeniteat. Sed ignoscant, quaeso, lectores et iudices aequi, sibi que persuasum habeant, me nihil sanctius in posterum curatarum esse, quam ut haec loquacitatis specimina prorsus evitentur. Loco ipsi nihil quod addam habeo, quam quod iterata cura mihi in mentem venerit non τῆς (cfr. pag. 59. lin. 3. a fine notae laudatae) quod un-
cis inclusimus, exhiberi posse, sed τῶ, quod in textu exstat, retinendum esse.

§. 12. *Notae 2. pag. 60.* haec addantur: Cfr. pag. 33. lin. 16.

§. 13. *Nota 1. pag. 61.* hunc in modum mutanda est: R. absque causa (modo cfr. pag. 67. lin. 20., ubi varia vocabula atque aliquatenus diversa leguntur, h. l. uno voc. comprehensa) legendum censet: διατάσεως. Huotius exhibet διατάσεως.

§. 14. *Pro verbis:* „setaper scribunt.“ pag. 63. not. 1. *obviis* haec legantur: hucusque semper scripserunt etc.

§. 15. *Pag. 65. lin. 5. et 9.* a fine delenda sunt signa (—), et pro ὁ υἱὸς ἀρχῆς lin. 5. acribendum est: ὁ υἱὸς, ἀρχῆς κ. τ. λ.

§. 16. *Not. 1. pag. 180.* sic restituenda est: H. et R. in textu ἐγίνετο; H. tamen ad marg., R. in notis: „legas ἐδύνατο.“ — (Cfr. pag. 129. lin. 9.)

§. 17. *De verbis:* εἰ καὶ οὕτως οἶον ἀνθυπενεχθησομένην. κ. τ. λ. pag. 181. (coll. not. 2.) lin. 11. et 12. *obviis*, alio tempore, si quid melius in mentem venerit, sermonem instituemus.

§. 18. *Verbis:* ἔταρον δὲ τινα κ. τ. λ. — οὐ ψεύδος δὲ ἐροῦμεν, διὸ οἶδε δύο, p. 182. (coll. not. 4.) lin. 7. et seqq. a fine textus *obviis*, nihil hoc tem-

potere et loco adijcere liceat, nisi quod lin. 6. a fine non ἠκριβωκότα, sed μὴ ἠκριβωκότα legendum sit. Non οὐκ ἠκριβωκότα legi posse, res ipsa satis docet, μὴ autem facillime propter litteram ἠ in v. ἠκριβωκότα excidere potuisse, non est quod probem.

Reliqua verba: ἔτερον δέ τινα κ. τ. λ., in quibus mirum quantum Ferrarii interpretatio a lectione H. et R. discrepat, non minus quam ea, quae lin. p. l. ultima leguntur, ὅτι οἷδε δύο κ. τ. λ., in prolegomenis Tom. II. praefigendis accuratius pertractabimus.

§. 19. *Pag. 208. not. 2.* uncis includantur verba: R. affert λέγων.

§. 20. *Not. 3. pag. 220. v. ἀπῆντι.* apponatur: R.

§. 21. *Verbum: δεῖ,* pag. 277. lin. 12. e textu removendum est, atque adeo not. 3. hunc in modum emendanda: H. et R. in textu rectissime: τὴν περὶ τούτων κ. τ. λ.; hīdem tamen, H. ad marg., R. in notis minus accurate: „scribendum: δεῖ τὴν περὶ τούτων κ. τ. λ.“ — Minus accurate H. et R. ita statuissent, plurima alia scriptoris nostri loca, quibus (cfr. v. c. p. 369. not. 4.) perinde atque h. l. v. δεῖ omissum est, satis attestantur, et nosmetipsi in glossario accuratius singulis locis invicem collatis prebetum ibimus.

§. 22- *In nota 5. p. 284. verba uncis inclusa:* „Haud dubie — excidere poterant,“ aut propterea removenda, aut certe hoc modo corrigenda nunc videntur: Forsan ἦν scribere voluit, quae vocala facile propter anteced. ἦν excidere poterat. Tam vero ποιούμεν stare non posset.

§. 23. *Not. 1. pag. 314. haec addantur:* cfr. pag. 335. nota 2.

§. 24. *Not. 1. pag. 343.* haec adjicienda sunt :
Hinc Ferrarius Tom. XII. auspicatur.

§. 25. *Tituli Tomi I. pag. 5. et Tom. II. pag. 89.* eandem ad normam, qua tituli Tomi VI. pag. 173. et Tom. X. pag. 273. sunt exhibendi.

§. 26. De Cod. Holmiensi, imprimis de usu, quem Huet. ejus fecerit, alio tempore dicemus.

§. 27. *Accountum* neque mea ipsius, neque ty-
pothetae culpa, sed quoniam typi recens erant fusi,
aliquoties deletorum, in *Corrigendis* graviora profe-
razus exempla. Idem fiet cum singulis literis (in-
prim. *v, η* et *ω*) magis minusve ead. de causa truncatis.

Sed jam finem praefandi faciamus necesse est.

Boni consulat Lector, et, si forte Origenes cura
nostra castigatior prodit, hoc non tam qualicumque
ingenio nostro tribuat, quam summae, qua opus
erat, familiaritati cum Orig. contractae et perpetuae
singulorum locorum comparationi; quae vero humani-
tas nobis exciderant, communis sortis memor, candide
atque benigne, sine fastu et protervia redarguat.

Tibi vero, mi Petermann, publice gratias quam
plurimas agere liceat pro innumeris officiis, quibus
in hoc quoque labore ad finem rite perducendo sin-
gulari in summam editionis hujus utilitatem libera-
litate constanter mihi praesto fuisti, pro officiis, in-
quam, novis, si qua accedere potuissent, testimoniis
amicitiae, quam *Lipsia cara* junxit, *Berolinum Re-*
gium sauxit.

Scribebam Berolini die XXII. mens. Junii
MDCCCXXI.

Carol. Henr. Eduardus Lommatzsch.

C o r r i g e n d a .*)

- Legas p. 8. τήν. — p. 9. ἀπαρχάς et bis Λευίταις.
 p. 18. sub fin. text. ὑποδείγματι et ἀλήθεια et not. 5. τὸ.
 p. 21. ἀρχῆ. — p. 26. ἐντολήν. — p. 29. Διὰ pro Λιὰ.
 p. 34. αὐτῆ. — p. 35. lin. 7. pro ἐν εἰσιν leg. ἐν εἰσιν.
 p. 39. δέ. — p. 41. l. 4. ἔσιν pro ἔστιν.
 p. 44. not. 7. οἶθαμεν. — p. 46. καὶ.
 p. 48. τοὺς et ἀρχῶν, et not. 4. pro: , φ̄, leg.: „φ̄.
 p. 51. ἀπαγγελλόμενον. — p. 52. in notis: Huctius.
 p. 56. δεδημιουργῆσθαι. — p. 57. not. 2 γὰρ.
 p. 58. in nota: literarum. — p. 60. διὰ. — p. 64. ὑπὸ.
 p. 77. med. αἰ—χμαλωσίαν. — p. 78. Σωτήρ.
 p. 79. lin. 7. ὑπέρ. — p. 80. ἄλλον.
 p. 83. pro) lege: *)). — p. 87. lin. 5. θεός.
 p. 91. lin. 8. ἀρχῆ et lin. 7. a fine ὁ λόγος.“
 p. 92. μόνον. — p. 93. θεός. — p. 101. not. 5. οὐ.
 p. 103. not. 3: etc. — p. 110. lin. 10. πυρός.“
 p. 111. συγγνώμης. — p. 114. lin. 4. a fine ἐν.
 p. 119. not. 4. leguntur. — p. 126. lin. 2. συγγάγοντος.
 p. 132. lin. 6. a fine ὅτε μὲν et ὅτε δέ.
 p. 143. l. 14. ἐληρμένου et l. ult. Ποθὲν.
 p. 144. in textu ἐπεμπεν, et not. 4. ἐσπίρησεν.
 p. 155. not. 2. αὐτός ἐστιν. — p. 175. ἀπὸ.
 p. 177. lin. 7. ἰγῶς. — p. 185. l. 4. a fine: Ἑβραϊκῶ.
 p. 187. not. 1. δέ. — p. 189. l. 3. a fine: καὶ.
 p. 199. l. 2. a fine: οὐ ταυτόν. — p. 207. l. 10. a fine: κεκλήνται.
 p. 212. l. 6. Λουκᾶς. — p. 216. πρὸς.
 p. 221. lin. 6. et 1. a fine ὑπὸ et ἐρωῖ.
 p. 229. l. 11. et 12. ἀνοιξαι. — p. 232. l. 3. παρὰ.
 p. 240. ἀπῆραν. — p. 249. θεράπευον.
 p. 251. not. 2. restituuntur. — p. 253. l. 5. a fine ὠφελεῖται.
 p. 264. ἐξόφυσαιτο. — p. 266. l. 9. τελεσθῆ.
 p. 276. not. 4: haec. — p. 289. συγκαταβαίνοντων.
 p. 290. l. 4. a fine: ἐρικτὰ. — p. 293. ἀνέκραξε.

*) Vicia haecce magna ex parte typographica et levioris momenti h. in mod. indicare liceat, ut his, quae gravioris momenti esse videantur, non solus pag. sed etiam lin. numerus apponatur.

- p. 296. l. 10. *μῶ*. — p. 304. l. 6. a fine *ξηραῖς* et not. 2. *ζήσεται*.
 p. 314. *όδόν*. — p. 317. l. 7. a fine *δξύτητα*.
 p. 331. *ἀκολουθούντων*. — p. 335. *Ἰησοῦ*. — p. 336. l. 3. *διὰ*.
 p. 346. lin. 9. *δι*. — p. 350. *τόν*. — p. 357. *διὰ* et *δι*.
 p. 359. *ἐφ*. — p. 360. in notis: annotatione *VVincer*).
 p. 365. *τῆς*. — p. 367. *σώματος*.

Accentus delati: Legas:

- p. 13. *ἐρευνῆσαι*. — p. 22. *σύνθεσις*. — p. 39. not. 5. *ψ*.
 p. 40. *λόγῳ*. — p. 62. *ἐξ*. — p. 64. *θεοσεβεία*.
 p. 71. *ἄσματοι* et *ἄσμάτων*. — p. 72. *θεῶ*.
 p. 89. *Αὐτάρκως*. — p. 93. *κἀκείνοις* et *πρός*. — p. 97. *τῶ*.
 p. 112. not. 1. *ἀνθρώπων*. — p. 136. not. 4. *ἀνθρώπων*.
 p. 143. *παρά*. — p. 144. *πέμψας*. — p. 155. not. 4. *τῶ*.
 p. 163. not. 3. *ἐξέτασιν*. — p. 173. *ἔργον*.
 p. 182. *τὴν* et *ἄρῆτα*. — p. 184. *τῶ*. — p. 191. *Εἰκὸς*.
 p. 194. *Ἠλλάιν*. — p. 197. *Ἱερεμίαν*. — p. 199. not. 3. *πρό*.
 p. 200. *Ἐλαθε*. — p. 233. in textu et not. 4. *τῶ*.
 p. 243. *ψ*. — p. 246. *γὰρ* et *ὑπό*. — p. 253. not. 1. *τῶ*.
 p. 261. in textu et not. 2. *ἀνέφξα* et *ἀνέφξας*.
 p. 286. *ὑπό*. — p. 313. not. 4. *ἀπέστειλεν*.
 p. 316. not. 6. *ὄνομ*. — p. 317. *ἀλλὰ*.
 p. 364. lin. 3. a fine *ἄτρεπτα*.

Graviora exempla literarum mutilatarum. Legas:

- p. 4. *Σὺ* et *μετοχὴν*. — p. 14. *ἀρχῆ*. — p. 15. *αὐτῆς*.
 p. 27. *τὸ*. — p. 71. *τῶ*. — p. 73. *τῆ*. — p. 88. *εἰρησθαι*.
 p. 115. *μῆ*. — p. 127. *ὁμοίως*. — p. 138. *πάντη*.
 p. 172. *γούν*. — p. 179. *τοῦ*. — p. 206. *ἀλλὰ*.
 p. 265. not. 5. *ὡς*. — p. 309. *τὰ περὶ*. — p. 353. *τοῦ*.

Litteras annexendas et disjungendas. Legas:

- p. 24. *ὀφθαλμῶν*. — p. 57. *ἐπὶ τῆς*.
 p. 79. *ὁμοιότητι*. — p. 293. *περὶ τῶν*.

Leviora vitia si qua praeterea aciem oculorum fugerunt, lectores benevoli excusabunt. Accentuum deletorum, quotquot inveni, exempla protuli. Addas verba, in quibus accentus magis minusve palluerunt:

- p. 7. not. 4. *ἐσφραγισμένοι*. — p. 10. not. 4. 10. *τοῦ*.
 p. 28. l. 2. a fine: *αἷς*.
 p. 39. not. 8. *τεθεωρημένων* et *τῶν* etc. etc.

Ἐπιγίνους πρὸς Γρηγόριον ἐπιστολή.

Πότε καὶ τίσι τὰ ἀπὸ φιλοσοφίας μαθήματα χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν διήγησιν μετὰ γραφικῆς μαρτυρίας ¹⁾).

1. **Χ**αίρει ἐν θεῷ, κύριε μου σπουδαιότατε καὶ αἰδουμάτατε υἱὲ Γρηγόριε ²⁾), παρὰ Ἐπιγίνους. Ἡ εἰς σύνεσιν, ὡς εὖ οἶσθα, εὐφυῖα ἔργον φέρειν δύναται ἄσκησιν προσλαβοῦσα, ἄγον ἐπὶ τὸ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον, ἢ οὕτως ὀνομάσω, τέλος ἐκείνου, ὅπερ ἀσχεῖν τις βούλεται. Δύναται οὖν ἡ εὐφυῖα σου Ῥωμαῖόν σε νομικὸν ποιεῖν τέλειον, καὶ Ἑλληνικόν τινα φιλόσοφον τῶν νομιζομένων ἔλλογιμων αἵρέσεων. Ἄλλ' ἐγὼ τῇ πάσῃ τῆς εὐφυΐας δυνάμει σου ἐβουλόμην καταχρησασθαι σε, τελικῶς μὲν εἰς Χριστιανισμὸν, ποιητικῶς ³⁾ δέ. Διὰ τοῦτ' ἐν ἠδύμην παραλαβεῖν σε καὶ φιλοσοφίας Ἑλλήνων τὰ οἰοτι εἰς Χριστιανισμὸν δυνάμενα γενέσθαι ἐγκύκλια μαθήματα, ἢ προπαιδεύματα, καὶ τὰ ἀπὸ Γεωμετρίας καὶ Ἀστρονομίας χρήσιμα ἰσόμενα εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν διήγησιν ἢ, ὅπερ φασὶ φιλοσόφων παῖδες περὶ Γεωμετρίας, καὶ Μουσικῆς, Γραμματικῆς τε, καὶ Ῥητορικῆς, καὶ Ἀστρονομίας, ὡς συνερίθων φιλοσοφία,

¹⁾ Vid. Origenis opp. ed. de la Rue. Tom. I. pag. 30—32. Philocal. edd. Cantabr. 658 et 677. cap. XIII. pag. 41—43.

²⁾ Idem, qui Thaumaturgus dictus est.

³⁾ De la Rue minus accurate: ποιητικῶς δέ διὰ τοῦτ' ἐν ἠδύμην κ. τ. λ.

τοῦθ' ἡμεῖς εἰπόμεν καὶ περὶ αὐτῆς φιλοσοφίας πρὸς Χριστιανισμόν.

2. Καὶ τάχα τοιοῦτό τι αἰνίσσεται τὸ ἐν Ἐξόδῳ γεγραμμένον¹⁾ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ἵνα λεχθῆ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ αἰτεῖν παρὰ γειτόνων καὶ συσκήνων σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, καὶ ἱματισμόν· ἵνα σκυλεύσαντες τοὺς Αἰγυπτίους εὗρωσιν ὕλην πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν παραλαμβανομένων εἰς τὴν πρὸς Θεὸν λατρείαν. Ἐκ γὰρ ὧν ἐσκύλευσαν τοὺς Αἰγυπτίους οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τὰ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων κατασκευάσται, ἡ κιβωτὸς μετὰ τοῦ ἐπιθέματος, καὶ τὰ Χερουβίμ, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἡ χρυσοῦν στάμνος, ἐν ἧ ἀπέκειτο τὸ μάνικα τῶν ἀγγέλων ὁ ἄρτος. Ταῦτα μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ καλλίστου τῶν Αἰγυπτίων εἰκὸς γεγενῆσθαι χρυσοῦ· ἀπὸ δὲ δευτέρου τινὸς παρ' ἐκείνων ἢ στερεὰ δι' ὅλου χρυσοῦ λυχνία, πλησίον τοῦ ἐσωτέρου καταπετάσματος, καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς λύχνοι, καὶ ἡ χρυσοῦν τράπεζα, ἐφ' ἧς ἦσαν οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως, καὶ μεταξὺ ἀμφοτέρων τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον. Εἰ δέ τις ἦν τρίτος καὶ τέταρτος χρυσοῦς, ἐξ ἐκείνου κατασκευάζετο τὰ σκευὴ τὰ ἄγρια. Καὶ ἀπὸ ἀργύρου δὲ Αἰγυπτίου ἄλλα ἐγένετο· ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ παροικούντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τοῦτο ἀπὸ²⁾ τῆς ἐκεῖ παροικίας κεκαρθῆκασιν, τὸ εὐπορεῖσθαι τοσαύτης ὕλης τιμίας εἰς τὰ χρήσιμα τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ δὲ Αἰγυπτίου ἱματισμοῦ εἰκὸς γεγενῆσθαι ὅσα ἐδεήθη ἔργων, ὡς ὠνόμασεν ἡ γραφή³⁾, ῥαφιδευτῶν, συρῆαπτῶν, τῶν ῥαφιδευτῶν μετὰ σοφίας Θεοῦ, τὰ τοιαῦτα ἱμάτια τοῖς τοιοῖσδι, ἵνα γένηται τὰ καταπετάσματα, καὶ αἱ αὐλαὶ αἱ ἐσωτέρω καὶ ἐξωτερῶ. Καὶ τί με δεῖ ἀκαίρως παρεκβαίνοντα κατασκευάζειν, εἰς ὅσα χρήσιμά ἐστι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ ἀπὸ Αἰγύπτου παραλαμβανόμενα, οἷς Αἰ-

¹⁾ Cfr. Exod. XI, 2.

²⁾ Philocal. pag. 42. ὑπό.

³⁾ Exod. XXXI. 3. 6.

γίνονται μὲν οὐκ εἰς θάλασσαν ἐκρῶντο· Ἐβραῖοι δὲ διὰ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας εἰς θεοσέβειαν ἐκράσαντο· Οὐδε μὲνται ἢ θεία γραφὴ πρὸς καιροῦ γεγονότα, τὸ ἀπὸ τῆς γῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον καταβιβημένοι· ἀπιστομένη, ὅτι πρὸς καιροῦ γίνεται τὸ παροικῆσαι τοῖς Αἰγυπτίοις, τοῦτέστι τοῖς τοῦ κόσμου μαθήματι, μετὰ τὸ ἐγγραφεῖναι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, καὶ τῇ Ἰσραηλιτικῇ εἰς αὐτὸν θεραπείᾳ. Ἄδερ¹⁾ γοῶν ὁ Ἰδουμαῖος, ὅσων μὲν ἐν τῇ γῆ τοῦ Ἰσραὴλ ἦν, μὴ γενόμενος τῶν Αἰγυπτίων ἄρτων, εἰδὼς οὐ κατασκευάζειν ὅτι δὲ ἀποδρῶς τὸν σοφὸν Σολομῶντα κατέβη εἰς Αἴγυπτον, ὡς ἀποδρῶς ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, συγγενῆς γέγονε τῷ Φαραὼ, γῆμας τῆν ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ ταυροποιῶν τὸν τρεφόμενον μεταξὺ τῶν παιδῶν τοῦ Φαραὼ. Διότι, εἰ καὶ ἐπανελήλυθεν εἰς τὴν γῆν Ἰσραὴλ, ἐπὶ τὸ²⁾ διασχίσαι τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ ἐπανελήλυθε, καὶ ποιῆσαι αὐτοῖς εἰπεῖν ἐπὶ τῇ χρυσῇ θαμάλει·³⁾ „Ὅσσοι εἰσιν οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ, οἱ ἀναγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Καὶ γὰρ δὲ τῇ κείρῃ μαθὼν εἶποιμ' ἄν σοι, ὅτι σάπριος μὲν ὁ τὰ χρήματα τῆς Αἰγύπτου λαβὼν, καὶ ἐξελθὼν ταύτης, καὶ κατασκευάσας τὰ πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ πολὺς δὲ ὁ τοῦ Ἰδουμαίου Ἄδερ ἀδελφός. Ὅσσοι δὲ εἰσιν οἱ ἀπὸ τινος Ἑλληνικῆς ἐντροχέως αἰρετικὰ γενήσαντες νοήματα, καὶ ὁμοίαι θαμάλεις χρυσοῦς κατασκευάσαντες ἐν Βαιθῆλ, ὃ ἐρμηνεύεται οἶκος θεοῦ. Δοκεῖ δὲ μοι καὶ διὰ τούτων ὁ λόγος ἀντίσσεσθαι, ὅτι τὰ ἴδια ἀναπλάσματα ἀνέθησαν ταῖς γραφαῖς, ἐν αἷς εἰπεῖ λόγος θεοῦ, τροπικῶς Βαιθῆλ καλουμένης. Τὸ δ' ἄλλο ἀνάπλωμα ἐν Δάν φησιν ὁ λόγος ἀνατεθεῖσθαι⁴⁾. Τοῦ δὲ Δάν τὰ ὄρια τελευταία ἔστι, καὶ ἐγγὺς τῶν

¹⁾ I. Reg. XI, 14. coll. Gen. XXXVI, 35. 36.

²⁾ Philocal. p. 42. τῷ.

³⁾ I. Reg. XII, 28. coll. Exod. XXXII, 4. 8.

⁴⁾ I. Reg. XII, 29

ἑθνικῶν ὀρίων ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῇ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ. Ἐγγὺς οὖν εἰσὶν ἑθνικῶν ὀρίων τινὰ τῶν ἀναπλασμάτων, ἅπερ ἀνέπλασαν οἱ τοῦ Ἰδερ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, ἀδελφοί.

3. Σὺ οὖν, Κύριε υἱέ, προηγουμένως πρόσεχε τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει· ἀλλὰ πρόσεχε. Πολλῆς γὰρ προσοχῆς ἀναγινώσκοντες τὰ θεῖα δεόμεθα· ἵνα μὴ προπετιέστερον εἰπωμέν τινα, ἢ νομίσωμεν περὶ αὐτῶν. Καὶ προσέχων τῇ τῶν θείων ἀναγνώσει μετὰ πιστῆς καὶ θεῆ ἀρεσκούσης προλήψεως, κρούε τὰ κεκλασμένα αὐτῆς, καὶ ἀνοιγήσεται σοι ὑπὸ τοῦ θυρωροῦ, περὶ οὗ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς „τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει“ ¹⁾. Καὶ προσέχων τῇ θεῖα ἀναγνώσει ὀρθῶς ζῆτει καὶ μετὰ πίστεως τῆς εἰς θεὸν ἀκλινοῦς τὸν κεκρυμμένον τοῖς πολλοῖς νοῦν τῶν θείων γραμμάτων. Μὴ ἀρχοῦ δὲ τῇ κρούειν καὶ ζητεῖν ἀναγκαιοτάτη γὰρ καὶ ἡ περὶ τοῦ νοεῖν τα θεῖα εὐχή· ἐφ' ἣ προτρέπων ὁ Σωτὴρ οὐ μόνον εἶπε ²⁾ τό· „κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν“· καὶ τό· „ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε“, ἀλλὰ καὶ τό· „αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν“. Ταῦτα ἀπὸ τῆς πρὸς σέ μου πατρικῆς ἀγάπης τετόλμηται. Εἰ δ' εὐ ἔχει τὰ τετολμημένα, ἢ ³⁾ μὴ, θεὸς ἂν εἰδείη, καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ μετέχων πνεύματος θεοῦ καὶ πνεύματος Χριστοῦ. Μετέχοις δὲ καὶ σὺ, καὶ αἱ αὐτοῖς τὴν μετοχὴν, ἵνα λέγῃς οὐ μόνον τό· „μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ γεγονάμεν“ ⁴⁾, ἀλλὰ καὶ, μέτοχοι τοῦ θεοῦ. —

1) Ev. Joann. X, 3.

2) Matth. VII, 7. Luc. XI, 9.

3) Philocal. p. 43 εἰ.

4) Hebr. III, 14.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ
ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ¹⁾.

Τόμος *α*.

1. Ὅν τρόπον οἶμαι ὁ πάλαι λαὸς ἐπικληθεὶς θεοῦ εἰς φυλὰς διήρθετο δυοκαίδεκα, καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς φυλὰς τάξιν λευϊτικὴν, καὶ αὐτὴν κατὰ πλείονα τάγματα ἱερατικὰ καὶ λευϊτικὰ τὸ θεῖον θεραπεύουσαν οὕτως νομίσω κατὰ τὸν²⁾ κρυπτόν τῆς καρδίας ἄνθρωπον πάντα τὸν Χριστοῦ λαόν, χρηματίζοντα ἐν κρυπτῷ Ἰουδαίων καὶ ἐν πνεύματι περιτετημημένον³⁾, ἔχειν τὰς ιδιότητας μυστικώτερον τῶν φυλῶν, ὡς ἔστι γυμνότερον ἀπὸ Ἰωάννου ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως μαθεῖν, οὐδὲ τῶν λοιπῶν προφητῶν τοῖς ἀκούειν ἐπισταμένοις ταῖς αὐτὰ ἀποσιωπησάντων. Φησὶ δὲ οὕτως ὁ Ἰωάννης⁴⁾: „καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς

1) Cf. Origenis opp. ed. de la Rue Tom. IV. pag. 1—456. Parisiis 759. Ed. Huet. P. II. pag. 1—422. Coloniae 685. —

2) Κατὰ τὸν κρυπτόν. Ita legitur in Codicibus Bodleiano et Barberino. Sicque legendum monuit Huetius, qui in textu habet κατὰ τὸ κρυπτόν. R.

3) Rom. II, 29.

4) Apoc. VII, 2—5.

ἥλιον, ἔχοντα σφραγίδα θεοῦ ζῶντος, καὶ ἔκραξε ¹⁾ φωνῇ μεγάλη τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων μὴ ἀδικήσητε μήτε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι ²⁾ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ· ἐκ φυλῆς Ἰούδα δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ρουβὴμ φουκαλδεκα χιλιάδες³⁾. Καὶ μετὰ τὸ διηρηθῆαι τὰς λοιπὰς φυλάς, πάρεξ τοῦ Λάβ, ἐξῆς μετὰ πλείονα ἐπιφέρει ⁴⁾· „καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἀρνίον ἑστὼς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών ⁵⁾), καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης. Καὶ ἡ φωνή, ἣν ἤκουσα, ὡς κιθαρῶδῶν κιθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν· καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν ⁶⁾ καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἰγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς· οὗτοί εἰσιν, οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσιν· οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἐστὶν ⁷⁾ ὑπάγη.

¹⁾ καὶ ἔκραξε. Codd. Bodlejanus et Barberinus: καὶ ἐπέκραξε. R.

²⁾ ἄχρι. Apocal. VII, 3: ἄχρις οὗ.

³⁾ Apocal. XIV, 1—5.

⁴⁾ ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών. Haec non vertit Ferrarius interpres. R.

⁵⁾ ᾠδὴν καινὴν. Ferrarius legabat εἰς ᾠδὴν καινὴν. R.

⁶⁾ Apocal. XIV. 4: ὅπου ἔσται. Sed cfr. Winer: Gram.

Οὗτοι ἠγορεύθησαν ἀπὸ τῶν ἐκθραίων ἀπαρχῇ τῆ θεῶ καὶ τῷ ἀρχιῶ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσιν¹⁾“. Ὅτι δὲ ταῦτα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευουσίων λέγεται, καὶ αὐτῶν ὑπαρχόντων ἀπὸ φυλῶν, εἴην μὴ δεκτὴ τὸ σωματικὸν αὐτῶν γένος ἀνατρέχειν ἐπὶ τὸ σπέρμα τῶν Πατριαρχῶν, ἴσται· οὕτως ἐπιλογίσασθαι²⁾· „μὴ ἀδικήσητε, φησὶ, τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν³⁾“. Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι⁴⁾ ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ“.

2. Οὐκ οὖν οὗ ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ σφραγίζονται ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες εἰς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν· ἀλλ’ τινες ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐν τοῖς ἐξῆς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ λέγονται ἔχειν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου καὶ τοῦ⁵⁾ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, οὕτω παρθένοι, καὶ μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνθέντες⁶⁾. Τίς οὖν ἄλλη εἶη ἡ σφραγὶς ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου⁷⁾, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,

matik d. newtestamentl. Sprachidioma. III. Aufl. Leipz. 1830. pag. 257. Thilo ad Acta Thomae pag. 7 et 8. §. 3.

¹⁾ Ferrarius post hæc verba ἄμωμοι γάρ εἰσιν, addit: ante thronum Dei. Quae verba in nostris mss. desiderantur. R.

²⁾ Apocal. VII, 3. 4.

³⁾ De la Rue: αὐτῶν sed cfr. p. 6. lin. 6.

⁴⁾ Codd. Barberinus et Bodlejanus ἐσφραγισμένοι. Hactenus edidit ἐσφραγισμένων. R.

⁵⁾ Interpres legebat: καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. R.

⁶⁾ De la Rue sine justa causa legendum censet: οὐ μολυνθεῖσαι.

⁷⁾ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Apud Huc-

ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τῶν μετώπων λεγομένων ἔχειν πῆ¹⁾ μὲν τὴν σφραγιδα, πῆ δὲ τὰ γράμματα περιέχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ φυλῶν εἰ οἱ αὐτοὶ εἰσι τοῖς παρθένοις, ὡς προαπεδείξαμεν, σπάνιος δὲ ὁ ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστεύων, ὡς τάχα τολμῆσαι ἂν τινα εἰπεῖν μὴ συμπληροῦσθαι²⁾ ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστευόντων, μηδὲ τὸν τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων ἀριθμὸν δῆλον, ὅτι ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἔθνῶν τῷ θεῷ προσερχομένων λόγῳ συνίστανται αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες μετὰ γυναικῶν οὐ μολυγομένων, ὥστε μὴ ἔῃν³⁾ ἀποπεσεῖν τῆς ἀληθείας τὸν φάσκοντα ἀπαρχὴν ἐκάστης εἶναι φυλῆς τοὺς παρθένους αὐτῆς. Καὶ γὰρ ἐπιφέρεται⁴⁾ „οὔτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσιν.“ Οὐκ ἀγνοητέον δὲ, ὅτι ὁ περὶ τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων παρθένων λόγος ἐπιδέχεται ἀναγωγὴν· περιττὸν δὲ νῦν καὶ οὐ κατὰ τὸν προκείμενον λόγον τὸ παρατίθεσθαι λέξεις προφητικὰς ταυτῶν περὶ τῶν ἐξ ἔθνῶν ἡμῶς διδασκούσας.

3. τί δὲ πάντα ταῦθ'⁵⁾ ἡμῖν βούλεται, ἑρεῖς ἐντυγχάνων τοῖς γράμμασιν, Ἀμβρόσιε, ἀληθῶς θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε⁶⁾, καὶ σπεύδων εἶναι

tium deest τὸ ὄνομα, sed restituitur ex Codice Barberino. R.

1) πῆ μὲν τὴν σφραγιδα, πῆ δέ. De la Rue: πῆ μὲν τὴν σφραγιδα, πῆ δέ. Sed cfr. Hermannus ad Viger. p. 794.

2) Codex Barberinus: ἐμπληροῦσθαι. R.

3) De la Rue sine causa pro ἔῃν legendum censet: ἄν.

4) Apocal. XIV, 4. 5.

5) Codex Bodlejanus πάντα ταῦτα βούλεται. R.

6) De la Rue nullo jure pro: ἄνθρωπε legendum

κτιματικὸς, οὐκέτι ἄνθρωπος. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν φυλῶν δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τῶν λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οὐ πάντα ἔχοντες ἀπαρχὰς ἢ δεκάτας· οἱ δὲ λευῖται καὶ ἱερεῖς πάντα δεκάταις καὶ ἀπαρχαῖς χροόμενοι, δεκάταις ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τοῦ ὀρχιερέως, εἶμαι ὅτι καὶ ἀπαρχὰς. Ἡμῶν δὲ τῶν πρῶτόνων τοῖς Χριστοῦ μαθήμασιν οἱ μὲν πλείστοι τὰ πάλαι τῷ βίῳ σχολάζοντες, καὶ ὀλίγας πράξεις τῷ θεῷ ἀνκιδέντες, τάχα εἶεν ἂν οἱ ἀπὸ τῶν φυλῶν ὀλίγη πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἔχοντες κοινωνίαν, καὶ ἐν βραχείῳ τὸ θεραπευτικὸν τοῦ θεοῦ τρέφοντες. Οἱ δὲ ἀνακείμενοι τῷ θεῷ λόγῳ, καὶ πρὸς μόνῃ τῇ θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ γινόμενοι ¹⁾ γνησίως κατὰ τὴν εἰς τοῦτο διαφορὰν τῶν εἰς τοῦτο κτημάτων λευῖται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἀτόπως λεχθήσονται. Τάχα δὲ οἱ διαφέροντες καὶ τῶν ²⁾ τῆς καθ' ἑαυτοὺς γενεῆς ἔχοντες, ἀρχιερεῖς ἔσονται κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέχ. Ἐὰν γὰρ τις ἀνθυποφέρῃ, πρὸς τοῦτο νομίζων ἡμᾶς ἀπειεῖν τὸ τοῦ ἀρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ πολλαχοῦ Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύειται ³⁾ „ἔχομεν γὰρ ἀρχιερεῖα μέγα, διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ“, λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐπεσημῆνατο λέγων τὸν προ-

cesset: ἀδελφέ. Idem paulo post absque causa legendam statuit: καὶ οὐκέτι κ. τ. λ. cum, quod non adjecit, distinctionis signum ex omni parte sufficiat.

¹⁾ γνησίως κατὰ τὴν εἰς τοῦτο διαφορὰν τῶν κ. τ. λ. — Τάχα δὲ οἱ διαφέροντες καὶ τῶν. Haec desunt apud Hactium, sed restituuntur ex Codd. Barberino et Bodlejano. R.

²⁾ διαφέροντες καὶ τῶν. Ita de la Rue, et quos secutus est Codd. Barberinus et Bodlejanus legunt. Equidem consensu Neandri propeno: διαφέρον τε καὶ τῶν κ. τ. λ.

³⁾ Hebr. IV, 14.

φήτην ειρηκέναι περὶ τοῦ ¹⁾ Χριστοῦ „οὐ ²⁾ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ“ καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν. Ἀφ' οὗ καὶ ἡμεῖς λαβόντες φαιμέν κατὰ μὲν τὴν τάξιν Ἀαρῶν ἀνθρώπους δύνασθαι εἶναι ἀρχιερεῖς κατὰ δὲ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ.

4. Πάσης τοίνυν ἡμῖν πράξεως ³⁾ ἀνακειμένης Θεῷ, καὶ παντός τοῦ βίου, ἐπεὶ ⁴⁾ σπεύδομεν ἐπὶ τὰ κρείττονα, καὶ βουλομένων ἡμῶν ἔχειν πᾶσαν αὐτὴν ἀπαρχὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἴ γε μὴ σφαλλόμεθα τοῦτο νομίζοντες, ποῖαν ἔχρην εἶναι, μετὰ τὸ κατὰ τὸ σῶμα κηωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων, διαφέρουσαν, ἢ τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν; Καὶ γὰρ τολμητέον εἰπεῖν πασῶν τῶν γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν τὸ εὐαγγέλιον. Ἀπαρχὴν οὖν πράξεων, ἐξ οὗ τῆ Ἀλεξανδρείας ἐπιδεδημήκαμεν, τίνα ἄλλην, ἢ τὴν εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἔχρην γεγονέναι; Χρὴ δὲ ἡμᾶς εἰδέναι οὐ ταῦτόν εἶναι ἀπαρχὴν καὶ πρωτογέννημα. Μετὰ γὰρ τοὺς πάντας καρπούς ἀναφέρεται ἡ ἀπαρχὴ, πρὸ δὲ πάντων τὸ πρωτογέννημα. Τῶν τοίνυν φερομένων γραφῶν καὶ ἐν πάσαις ἐκκλησίαις Θεοῦ πεπιστευμένων εἶναι θείων, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τις λέγων πρωτογέννημα μὲν τὸν Μωϋσέως νόμον, ἀπαρχὴν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. Μετὰ γὰρ τοὺς πάντας τῶν προφητῶν καρπούς, τῶν μέχρι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὁ τέλειος ἐβλάστησε λόγος.

5. Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀπαρχῶν φάσκων μετὰ τὰ εὐαγγέλια

¹⁾ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Apud Huetium deest τοῦ, sed legitur in nostris Codd. R.

²⁾ Ps. CX, 4. Hebr. V, 6. coll. VII, 11.

³⁾ πράξεως. Codex Bodlejanus τάξεως. R.

⁴⁾ Pro ἐπεὶ σπεύδομεν, quod nostri habent Codices, in textu apud Huetium: ἐπισπεύδομεν (R.), margini tamen adscriptum legitur ἐπεὶ σπεύδομεν.

τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς φέρεσθαι τῶν ἀποστό-
λων, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἂν εἴη σώζεσθαι τὸ προαπο-
δομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ ἀπαρχὴν πάσης γραφῆς
εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· λεκτέον ἦτοι νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν
Χριστῷ, ἀφειλημένων ¹⁾ ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς,
θεομένων, ἵνα πιστεύωνται μαρτυριῶν τῶν ἐν τοῖς νο-
μικαῖς καὶ προφητικαῖς λόγοις κεμένων, ὥστε σοφὰ
μὲν καὶ πιστὰ λέγειν καὶ σφόδρα ἐπιτεταγμένα ²⁾ τὰ
ἀποστολικά, οὐ μὴν παρακλήσια τῷ „τάδε ³⁾ λέγει
κύριος παντοκράτωρ“. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον, εἰ,
ἐκὼν λέγει ὁ Παῦλος „πᾶσα ⁴⁾ γραφὴ θεόπνευστος
καὶ ἀφειλμος“, ἐμπεριλαμβάνει καὶ τὰ ἑαυτοῦ γράμ-
ματα, ἢ οὐ τό ⁵⁾ „κἀγὼ λέγω ⁶⁾, καὶ οὐχ ὁ κύριος“,
καὶ τό „ἐν ⁷⁾ πάσαις ἐκκλησίαις διατάσσομαι“, καὶ τό
„οἷα ⁸⁾ ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίᾳ, ἐν Λύστροις“,
καὶ τὰ τοῦτοις παρακλήσια ἐνίοτε ὑπ' αὐτοῦ ⁹⁾ γρα-
φέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινές τῶν ἐκ
θείας ἐπινοίας λόγων. Ἡ καὶ τοῦτο ¹⁰⁾ παραστατέον,

¹⁾ De la Rue sine causa legendum censet ἀφειλη-
μένων μὲν ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς, θεομένων δὲ
ἐν κ. τ. λ. Huetius male exhibet ἐν Χριστῷ ἀφειλη-
μένων, ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς θεομένων, κ. τ. λ.

²⁾ Codex Bodlejanus pro ἐπιτεταγμένα habet ἐπι-
τετυγμένα. R.

³⁾ II. Cor. VI, 18.

⁴⁾ II. Tim. III, 16.

⁵⁾ ἢ οὐ τό κἀγὼ λέγω κ. τ. λ. Sic nostri Codi-
ces. Male autem Huetius in textu habet ἢ εὐτῷ λέγω
κ. τ. λ. R.

⁶⁾ I. Cor. VII, 12.

⁷⁾ I. Cor. VII, 17.

⁸⁾ II. Tim. III, 11.

⁹⁾ γραφέντα — ἐπινοίας. Haec apud Huetium desunt,
sed restituantur ex Codicibus Bodlejano et Barberino. R.

¹⁰⁾ Codd. Regius, Barberinus et Bodlejanus, item

ὅτι ἡ παλαιὰ μὲν οὐκ εὐαγγέλιον, οὐ δεικνύουσα τὸν θεχόμενον, ἀλλὰ ¹⁾ προαγγέλλουσα καὶ προκηρύσσουσα· πᾶσα δὲ ἡ καινὴ τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, οὐ μόνον ὁμοίως τῇ ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ²⁾ φάσκουσα· „ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“ ³⁾, ἀλλὰ καὶ ποικίλας δοξολογίας περιέχουσα καὶ διδασκαλίας ⁴⁾ τοῦ δι' ὃν τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν. Ἔτι δὲ εἰ ὁ θεὸς ἔθετο ἐν τῇ-ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους ⁵⁾, καὶ προφήτας, καὶ εὐαγγελιστὰς, ποιμένας τε καὶ διδασκάλους, ἔπᾶν ἐξετάσωμεν, τί τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι οὐ πάντως διηγήσασθαι, τίνα τρόπον ὁ Σωτὴρ τυφλὸν ἀπὸ ⁶⁾ γενετῆς ἰάσατο, ὀδωδότα ⁷⁾ νεκρὸν ἀνέστησεν, ἢ τι τῶν παραδόξων πεποίηκεν, οὐκ ἀκηήσομεν, χαρκτηριζομένου του εὐαγγελιστοῦ, καὶ ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ τῷ εἰς πιστοποίησιν τῶν περὶ Ἰησοῦ, εὐαγγέλιόν πως εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων γεγραμμένα. Ἄλλ' ὅσον ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ἀποδόσει, τῷ ἀνθυποφέροντι, διὰ τὸ μὴ ἐπιγεγράφαι τὰς ἐπιστολάς εὐαγγέλιον, ὡς οὐ καλῶς πᾶσαν τὴν καινὴν διαθήκην εὐαγγέλιον ἡμῶν

Ferrarius τούτῳ exhibent. Perionius tamen legit τούτο, cui nos cum Tarino interprete assentimur. H. et R. In textu H. et R. exhibent τούτῳ, nec satis recte praecedentibus hoc modo adjungunt: οὐ μὴν-λόγων, ἢ καὶ τούτῳ κ. τ. λ.

¹⁾ προαγγέλλουσα apud Huet. deest.

²⁾ φάσκουσα. Codex Barberinus φράζουσα. R.

³⁾ Ev. Joann. I, 29. ubi pro ἰδοὺ legitur: ἴδε.

⁴⁾ διδασκαλίας τοῦ δι' ὃν τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν. Sic recte habet Codex Bodlejanus, sicque legit Ferrarius. In Codice Barberino pro δι' ὃν legitur δι' οὗ. Apud Huetium τοῦ deest, δι' οὗ legitur et vox εὐαγγέλιον semel exstat. R.

⁵⁾ Ephes. IV, 11.

⁶⁾ Ev. Joann. IX, 1. sqq.

⁷⁾ Ev. Joann. XI, 1—44. imprim. v. 39.

ὀνομασάντων, λεπτέον, ὅτι πολλαχοῦ τῶν γραφῶν δύο πᾶν, ἢ πλειόνων τῷ αὐτῷ ὀνόματι ὀνομαζομένων κυριότερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν λεγομένων κεῖται τὸ ὄνομα εἶον λέγοντες τοῦ Σωτῆρος „μὴ¹⁾ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς“, ὁ Ἀπόστολός²⁾ φησι τετάχθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδασκάλους. Οὐκ ἔσονται οὖν οὗτοι διδάσκαλοι ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς τοῦ εὐαγγελίου³⁾ φωνῆς οὕτως οὐκ ἔσται εὐαγγέλιον τὸ κατὰ τὰς ἐπιστολὰς πᾶν γράμμα, διὰν παραβάλληται τῇ διηγήσει τῶν περὶ Ἰησοῦ πράξεων καὶ παθημάτων καὶ λόγων αὐτοῦ. Πλὴν ἀπαρχὴ πάσης γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ πασῶν τῶν κατ' εὐχὴν ἡμῶν πράξεων ἰσομένων ἀπαρχὴν ποιούμεθα⁴⁾ εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν.

6. Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι καὶ τεσσάρων ὄντων τῶν εὐαγγελίων, — οἷον ἐπιτοίχων τῆς πίστεως τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ἧν ἐπιτοίχων ὁ πᾶς συνέστηκε κόσμος ἐν Χριστῷ καταλλαγείς τῷ Θεῷ, καθά φησιν ὁ Παῦλος⁵⁾: „θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσειν ἑαυτῷ“, οὗ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ἤρεν Ἰησοῦς· περὶ γὰρ τοῦ κόσμου τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γεγραμμένος⁶⁾: „Ἰδοὺ ὁ ἄμωδος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“, — ἀπαρχὴν τῶν εὐαγγελίων εἶναι τὸ προστεταγμένον ἡμῖν ὑπὸ σοῦ κατὰ δύνάμιν ἐρευνησαὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὸν γενεαλογούμενον⁷⁾ εἰπόν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγενεαλογήτου ἀρχόμενον. Ματθαῖος μὲν γὰρ τοῖς

1) Matth. XXIII, 8. 9.

2) Ephes. IV, 11.

3) τοῦ εὐαγγελίου. Tarinus censebat legendum τοῦ διδασκάλου. R.

4) De la Rue nullo jure omittendum censet εἰς.

5) II. Cor. V, 19.

6) Ev. Joann. I, 29.

7) Pro εἰπών Ferrarius legit σκοπών; de la Rue rectissime legendum censet εἰπόν. In textu tamen εἰπών exhibet.

προσδοκῶσι τὸ ἐξ Ἀβραάμ καὶ Δαβὶδ Ἑβραίοις γράφων, „βίβλος¹⁾“, φησὶ, γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ“. Καὶ Μάρκος εἰδὼς, ὃ²⁾ γράφει, ἀρχὴν διηγείται τοῦ εὐαγγελίου, τάχα εὐρισκόντων ἡμῶν τὸ τέλος³⁾ αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐν ἀρχῇ λόγον θεῶν λόγον. Ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς ἐν ἀρχῇ τῶν Πράξεων⁴⁾ „τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν καὶ διδάσκειν“, ἀλλὰ γε τηρεῖ τῷ ἐπὶ τὸ στήθος ἀναπεσόντι τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μελόντας καὶ τελειωτέρους⁵⁾ περὶ Ἰησοῦ λόγους. Οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἀκρατῶς ἐφανέρωσεν αὐτοῦ τὴν θεότητα, ὡς Ἰωάννης παραστήσας αὐτὸν λέγοντα „ἐγώ⁶⁾ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἐγώ⁷⁾ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ· ἐγώ⁸⁾ εἰμι ἡ ἀνάστασις· ἐγώ⁹⁾ εἰμι ἡ θύρα· ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός“· καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει „ἐγώ¹⁰⁾ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος“. Τολμητέον τοίνυν εἰπεῖν ἀπαρχὴν μὲν πασῶν γραφῶν εἶναι τὰ εὐαγγέλια, τῶν δὲ εὐαγγελίων ἀπαρχὴν τὸ κατὰ Ἰωάννην, οὗ τὸν νοῦν οὐδεὶς δύναται λαβεῖν μὴ ἀναπεσῶν ἐπὶ τὸ στήθος Ἰησοῦ, μηδὲ λαβὼν ἀπὸ Ἰησοῦ τὴν Μαρίαν γινομένην καὶ αὐτοῦ μητέρα. Καὶ τηλικούτον

¹⁾ Matth. I, 1.

²⁾ ὃ apud Huetium deest.

³⁾ τέλος - διδάσκειν. Haec omnia apud Huetium desiderantur, sed restituuntur partim ex Codice Bodleiano, partim ex Barberino. R. In mea Huet. editione verba ἡμῶν τό excipiunt adhuc literae τέ.

⁴⁾ Act. I, 1.

⁵⁾ Codex Bodlejanus τελειωτέρους. R.

⁶⁾ Ev. Joann. VIII, 12.

⁷⁾ — — XIV, 6.

⁸⁾ — — XI, 25.

⁹⁾ — — X, 7. 9. 11.

¹⁰⁾ Apocal. I, 8. XXI, 6. XXII, 13

δι γινέσθαι δεῖ τὸν ἐσόμενον ἄλλον Ἰωάννην, ὅστε εἰσὶν τὸν Ἰωάννην δεχθῆναι ὄντα Ἰησοῦν ἀπὸ Ἰησοῦ. Εἰ γὰρ οὐδεὶς υἱὸς Μαρίας, κατὰ τοὺς ὑγιᾶς περὶ αὐτῆς δοξάζοντας, ἢ Ἰησοῦς, φησὶ δὲ Ἰησοῦς τῇ μητέρι· „Ἴδε ¹⁾ ὁ υἱὸς σου“, καὶ οὐχί· Ἴδε καὶ οὗτος υἱὸς σου ἰσὼν ἔφατε τῇ· Ἴδε οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὃν ἐγέννησας. Καὶ γὰρ κᾶς ὁ τετελειωμένος (ἢ οὐκέτι ²⁾), ἀλλ' ἐν αὐτῇ (ἢ Χριστός, καὶ ἐπεὶ (ἢ ἐν αὐτῇ Χριστός, λέγεται περὶ αὐτοῦ τῇ Μαρίᾳ· Ἴδε ὁ υἱὸς σου ὁ Χριστός. Ἐλέπε τούτων τοῦ ἡμῖν δεῖ, ἵνα τὸν ἐν τοῖς ὀστρακίνοις τῆς εὐτελοῦς λέξεως θησαυροῖς ἐναποκειμένον λόγον ³⁾ τοῦ ὑπὸ πάντων τῶν ἐντυγχανόντων ἀναγνωσκομένου γράμματος, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν παρεχόντων τὰς σωματικὰς ἀποκτῆσαι ἀκουόμενου, ἀσθητοῦ διὰ φωνῆς λόγου, ἐλαβεῖν καὶ ἀξίαν δυνηθῶμεν, τί δεῖ καὶ λέγειν; Τὸν γὰρ μέλλοντα ταῦτα ἀκριβῶς καταλαμβάνειν μετὰ ἀληθείας εἰπεῖν δεῖ· „ἡμεῖς ⁴⁾ δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν“. Ἔστι δὲ προσεχθῆναι ἀπὸ τῶν ὑπὸ Παύλου λεγομένων περὶ τοῦ πᾶσαν τὴν καιρὴν εἶναι τὰ εὐαγγέλια ⁵⁾), ὅταν ποὺ γράψῃ „κατὰ ⁶⁾ τὸ εὐαγγέλιόν μου“. Ἐν γράμμασι γὰρ Παύλου οὐκ ἔχομεν βιβλίον ⁷⁾ εὐαγγέλιον συνήθως καλούμενον. Ἀλλὰ πᾶν, ὃ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, τὸ εὐαγγέλιον ἦν. Ἄ καὶ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, ταῦτα καὶ ἔγραφε καὶ ἂ ἔγραφε ἄρα εὐαγγέλιον ἦν. Εἰ δὲ τὰ Παύλου εὐαγγέλιον ἦν, ἀκόλουθον λέγειν, ὅτι καὶ τὰ Πέτρου

¹⁾ Ev. Joann. XIX. 26.

²⁾ Galat. II, 20.

³⁾ De la Rue sine jure pro λόγον legendum censet νοῦν.

⁴⁾ I. Cor. II, 12. 16.

⁵⁾ Ferrarius legit τὸ εὐαγγέλιον. R.

⁶⁾ Rom. II, 16.

⁷⁾ Nostri Codices habent οὐκ ἔχομεν βιβλίον εὐαγγέλιον. Huetii editio omisit βιβλίον. R.

εὐαγγέλιον ἦν, καὶ ἀπαξαπλῶς τὰ συνιστάντα τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, καὶ κατασκευάζοντα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἐμποιοῦντά τε αὐτὴν ταῖς ψυχαῖς τῶν βουλομένων παραδέξασθαι τὸν ἑστῶτα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούοντα, καὶ εἰσελθεῖν βουλόμενον εἰς τὰς ψυχὰς λόγον Θεοῦ.

7. Τί δὲ βούλεται δηλοῦν ἡ εὐαγγέλιον προσηγορία, καὶ διὰ τί ταύτην ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν ταῦτα τὰ βιβλία, ἤδη καιρὸς ἐξετάσαι. Ἔστι τοίνυν τὸ εὐαγγέλιον λόγος περιέχων ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον διὰ τὸ ὠφελεῖν εὐφραίνοντων τὸν ἀκούοντα, ἐπὶ παραδέξεται τὸ ἀπαγγελλόμενον. Οὐδὲν δ' ἦττον ὁ τοιοῦτος λόγος εὐαγγελίον ἐστίν ¹⁾, ἂν καὶ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ἀκούοντος ἐξετάζηται ἢ εὐαγγελίον ἐστὶ λόγος ²⁾ περιέχων ἀγαθοῦ τῷ πιστεύοντι παρουσίαν, ἢ λόγος ἐπαγγελλόμενος παρεῖναι τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκώμενον. Πάντες δὲ οἱ προειρημένοι ἡμῖν ὄροι ³⁾ ἐφαρμόζουσι τοῖς ἐπιγραφομένοις εὐαγγέλοις. Ἐκαστον γὰρ εὐαγγέλιον σύστημα ἀπαγγελλομένων ὠφελίμων τῷ πιστεύοντι, καὶ μὴ παρεκδεξαμένῳ, τυγχάνον ὠφέλειαν ἐμποιοῦν, κατὰ τὸ εὐλογον εὐφραίνει διδάσκον τὴν δεῖ ἀνθρώπους τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ σωτήριον αὐτοῖς ἐπιδημίαν. Ἀλλὰ καὶ ὅτι λόγος ἐστίν ἕκαστον εὐαγγέλιον διδάσκων τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἐν υἱῷ τοῖς βουλομένοις παραδέξασθαι ἐπιδημίαν, παντὶ τῷ πιστεύοντι σαφές ὅτι δὲ καὶ ἀγαθὸν

¹⁾ ἐστίν ἂν καὶ. In editione Huetii ἂν καὶ desiderantur, pro ἐστίν autem, quod de la Rue adesse negat, ἐστὶ legitur sequente κ. Ferrarius legebat: ἐστὶ καὶ πρὸς.

²⁾ λόγος περιέχων ——. Πάντες δὲ οἱ. Haec omnia desiderantur in editione Huetii, restituuntur ex Codicibus Barberino et Bodlejano. R.

³⁾ ὄροι. Codex Bodlejanus λόγοι. R.

ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν βιβλίων τούτων τὸ προσδοκῆδόν, οὐκ ἀσφαλές. Σχεδὸν γὰρ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης τὴν παντὸς τοῦ λαοῦ λαβὴν φωνὴν φησι πέμψας τῷ Ἰησοῦ ¹⁾ „σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;“ Προσδοκῶμενον γὰρ ἀγαθὸν τῷ λαῷ ὁ Χριστὸς ἦν, περὶ οὗ κηρυσσόντων τῶν προφητῶν, μέχρι καὶ τῶν τυχόντων πάντες εἰς αὐτὸν ἔσχον οἱ ὑπὸ νόμον καὶ προφήτας τὰς ἐκβάδας, ὡς μαρτυρεῖ ἡ Σαμαρεῖτις λέγουσα „οἶδα, ²⁾“ ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ ἐπιπῶς, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα.“ Ἄλλα καὶ Σίμων καὶ Κλεόπας ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τῷ Ἰησοῦ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀναστάντι, οὐδέπω γινώσκοντες ἐξηγήσθαι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, φασὶ „σὺ ³⁾ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; Ἐκτόντος δὲ ποῖα; ἀποκρίνονται τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαρεθοῦ ⁴⁾, ὃς ἐλέγετο ἀγὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ὅπως τε παρέθωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρῖμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. Ἡμεῖς δὲ ἠπίσχομεν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτρωθῆναι τὸν Ἰσραὴλ.“ Πρὸς τούτους ἄνδρας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εὐρῶν τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα λέγει „εὐρήκαμεν ⁵⁾ τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστὶ μεθιερμηνευόμενον, Χριστός.“ Καὶ μετ’ ὀλίγου ὁ Φίλιππος εὐρῶν τὸν Ναθαναὴλ λέγει αὐτῷ „ὄν ⁶⁾ ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ,

¹⁾ Math. XI, 3.

²⁾ Ev. Joann. IV, 25. ubi pro ἀπαγγελεῖ legitur ἀπαγγελεῖ.

³⁾ Luc. XXIV, 18—21.

⁴⁾ Luc. XXIV, 19. legitur Ναζωραίου.

⁵⁾ Ev. Joann. I, 42.

⁶⁾ Ev. Joann. I, 46.

καὶ οἱ προφῆται, εὐρήναμεν, τὸν¹⁾ Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.²⁾“

8. Δόξαι δ' ἂν τις ἐπίστωσθαι τῇ πρώτῃ ὄρῃ, ἐπεὶ καὶ τὰ μὴ ἐπιγεγραμμένα εὐαγγέλια ὑποσπίκται αὐτῷ· ὁ γὰρ νόμος καὶ οἱ προφῆται λόγοι πιστεύονται εἶτα περιέχοντες ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογεῖν διὰ τὰ ὠφελῆν εὐφραυνόντων³⁾ τοῦς ἀκούοντας, εἶτα παραδέξονται τὰ ἀπαγγελλόμενα. Διχθεὶς δ' ἂν πρὸς τοῦτο, ὅτι πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, ὅτι μηδέπω ἀκλυθῆσθε τοῦ τὰ ἐν αὐτοῖς μυστήρια σαφηνίζοντος, οὐκ εἶχον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παρὰ τοῦ εὐαγγελίου ὄρου· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιδημήσας καὶ τὸ εὐαγγέλιον σωματοποιηθῆναι ποιήσας, τῇ εὐαγγελίῃ πάντα ἴσως εὐαγγέλιον πεποίηκεν. Καὶ⁴⁾ οὐκ ἔν ἀπὸ σκοποῦ χρησαίμων τῇ παραδείγματι τοῦ μικροῦ καὶ ὅτι ὄλον..... Ὅταν γάρ..... υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τῇ θεϊότητι αὐτοῦ, παρελὼν τὸ⁵⁾ ἐκ τῷ νόμῳ καὶ προφῆταις κάλυμμα, πάντων⁶⁾ τὸ θεῖον ἀπέθεξε, φανερώς παρησκήσας τοῖς βουληθεῖσι τῆς σοφίας αὐτοῦ γενέσθαι μαθηταῖς, τίνε τὰ ἀληθινὰ τοῦ Μωϋσέως νόμου, εἰς ἀποδείγματι καὶ σκιῇ ἐλάτρευον οἱ πάλαι, καὶ τίς τῇ ὑλήθειαι τῶν ἐν καὶς ἱστορίας πραγμάτων, εἶτινα⁷⁾ τυ-

1) τὸν Ἰησοῦν. Articulum ante Ἰησοῦν, per se quidem probabilis, a quibusdam etiam probatum, iustis tamen de causis N. T. editores hoc loco e textu rejecerunt.

2) Huetius Ναζαρέθ.

3) Huetius legit εὐφραίνοντα.

4) Καὶ οὐκ — Ὅταν γάρ ..... — Haec omnia desunt apud Huetium, sed restituntur ex Codd. Bodlejano et Barberino, in quibus adhuc lacuna inest. R. — De qua quidem lacuna vid. prolegomena.

5) Codex Bodlejannus τὸ ἐν προφῆταις καὶ τοῦ νόμου κάλυμμα. R.

6) De la Rue absque causa legendum censet πάντως.

7) 1 Cor. X, 11. ubi pro τυπικῶς συνέβαινον λε-

καὶς συνέβησαν ἐπειρῶς ἐγρήθη δὲ δι' ἡμῶν, εἰς αὐτὸς
 ἐπέβη τῶν πλάνων κακότητων." Πλὴν ἄν ᾧ Χριστὸς ἐπα-
 δαθήμακται, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις, οὔτε ἐν τῇ τῶν Συ-
 μαρειτῶν ὄρει ¹⁾ προσκυνεῖ τῷ θεῷ ἀλλὰ μισθῶν, ὅτι
 πνεῦμα ὁ θεὸς, πνευματικῶς λατρεύων αὐτῷ, πνεύματι
 καὶ ἀλήθειᾳ, οὐκ ἐστὶν διὰ τοιαύτης προσκυνεῖ τῶν ἄλλων
 πατέρων καὶ θεοσωργῶν. Οὐκοῦν πρὸ τοῦ εὐαγγελίου,
 ὃ γέγονε διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, οὐδὲν τῶν πάλαι
 εὐαγγέλιων ἦν. Τὸ δὲ εὐαγγέλιον, ἕπερ ἐστὶ διαθήκη
 κατὰ, ἀποστῆσαν ἡμῶν παλαιότητος τοῦ γραμματός,
 τὴν μηδέποτε παλαιωμένην καινότητα τοῦ πνεύματος,
 ἀπειλῶν τῆς κατὰ διαθήκης τυγχάνουσαν, ἐν πάσαις
 ἀποκαταμένῃς γραφαῖς, τῇ φωνῇ τῆς γνώσεως ἀπελαμφεν.
 Ἐγγὺν δὲ τὸ ποιεῖται τῷ ἀπὸ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ
 νομιζομένου εὐαγγελίου εὐαγγέλιον ἀκριβῶς καλεῖσθαι
 εὐαγγέλιον.

2. Πλὴν οὐκ ἄγνωστον, Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ
 πρὸ τῆς κατὰ σῶμα ἐπιδημίας τὴν νοσηρὴν γεγενῆσθαι
 οὐκ ἐπιτελείουσι καὶ οὐκ ἐπιτελείουσι, οὐδὲ ὑπὸ παιδαγω-
 γοῦ καὶ ἐπιτελείουσι ἐπιτελείουσαν, εἰς τὸ νοσηρὸν τοῦ
 χρόνου πλήρωμα ἐνίστη, πατριάρχαις καὶ Μελχισεὶ τῷ
 θεῷ ἀπειλῶν, καὶ τοῖς τεταρτάτοις Χριστοῦ τὴν θύσαν
 προφήταις. Ὅσοι δὲ πρὸ τῆς ἐπιτελείουσι καὶ κατὰ σῶμα
 ἐπιδημίας ἐπαθήθησαν τοῖς ταλαῖοις, οὐκ ἐπὶ μετὰ τὴν
 παροτρύνουσαν παροτρύνουσαν τοῖς ἐπιτελείουσι, ἀπὸ ἐπι-
 τελείουσι τυγχάνουσι καὶ οὐκ ἐπιτελείουσι, καὶ μηδέποτε ἐπὶ
 τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐπιτελείουσι, οἱ μὲν πρόδρομοι
 Χριστοῦ ἐπιτελείουσαν καὶ ἐπιτελείουσαν ἀκριβῶντες λόγοι,
 εὐλόγως ἐν κληθέντες παιδαγωγοί. Αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς ὁ δε-
 δοξαζόμενος θεὸς λόγος οὐδέποτε, περιμένων τὴν δόξαν
 γενέσθαι προπαρασκευῆν τοῖς μέλλουσι χωρεῖν αὐτοῦ

εἰς τὴν τῶν συνέβησαν, pro δι' ἡμῶν autem πρὸς νο-
 σεῖσαν ἡμῶν.

¹⁾ ὄρει. Haec vox restituitur ex Codice Barberino. R. —

τὴν θεότητα ἀνθρώποις θεοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι
 ἔχρη, ὅτι, ὡς περ ἔστι νόμος σκιὰν περιέχων τῶν μελ-
 λόντων ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν καταγγελλομέ-
 νου νόμου δηλουμένων, οὕτω καὶ εὐαγγέλιον σκιὰν
 μυστηρίων Χριστοῦ διδάσκει, τὸ νομιζόμενον ὑπὸ πάν-
 των τῶν ἐντυγχανόντων νοεῖσθαι. Ὁ δὲ φησιν Ἰωάν-
 νης εὐαγγέλιον αἰώνιον, οἰκείως ἂν λεχθῆσόμενον πνευ-
 ματικόν, σαφῶς παρίστησι τοῖς νοοῦσι τὰ πάντα ἐνώπιον
 περὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ παριστάμενα μυστήρια
 ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, τὰ τε πράγματα, ὧν αἰνίγματα
 ἦσαν αἱ πράξεις αὐτοῦ. Τούτοις δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν ἐκλαμ-
 βάνειν, ὅτι ὃν τρόπον ἐν¹⁾ φανερῷ Ἰουδαῖός τις ἐστι καὶ
 περιτετμημένος, οὕτω Χριστιανὸς καὶ βάπτισμα. Παῦ-
 λος μὲν καὶ Πέτρος ἐν φανερῷ πρότερον ὄντες οἱ Ἰου-
 δαῖοι καὶ περιτετμημένοι, ὕστερον καὶ ἐν τῇ κρυπτῇ
 τοιοῦτοι τυγχάνειν ἀπὸ Ἰησοῦ εἰλήφασιν, τὸ ἐν φανερῷ
 εἶναι Ἰουδαῖοι διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν, κατ'²⁾
 οἰκονομίαν οὐ μόνον λόγοις ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ καὶ διὰ
 τῶν ἔργων δεικνύντες. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Χριστι-
 ανισμοῦ αὐτῶν λεκτέον. Καὶ ὡς περ οὐκ ἔστιν ὠφελῆσαι
 δυνατόν Παῦλον τοὺς κατὰ σάρκα Ἰουδαίους, ἔαν μὴ,
 ὅτε ὁ λόγος αἰρεῖ, περιτέμῃ τὸν Τιμόθεον, καὶ ὅτε εὐ-
 λογόν ἐστι ξυράμενον, καὶ προσφορὰν ποιήσαντα, καὶ
 ἀπαξιαπλῶς τοῖς Ἰουδαίοις Ἰουδαῖον γενόμενον, ἵνα τοὺς
 Ἰουδαίους κερδήσῃ οὕτως τὸν ἐκκείμενον εἰς πολλῶν
 ὠφελειαν οὐκ ἔστι διὰ τοῦ ἐν κρυπτῷ³⁾ Χριστιανισμοῦ μό-

¹⁾ ἐν φανερῷ — χριστιανός. Haec desunt apud Huetium, sed restituantur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

²⁾ Ferrarius vertit: propter aedificationem; legebat κατ' οἰκοδομίαν. H. Sed in nostris Codd. legitur κατ' οἰκονομίαν. R.

³⁾ De la Rue in textu exhibet ἐν Χριστῷ, item Huetius; in notis tamen de la Rue rectissime censet ἐν κρυπτῷ legendum esse.

των δυνατὸν τοὺς στοιχειουμένους ἐν τῷ φανερῷ χριστιανισμῷ βελτιῶσαι καὶ προαγαγεῖν ἐπὶ τὰ κρείττονα καὶ ἁγιώτερον. Διόπερ ἀναγκαῖον πνευματικῶς καὶ σωματικῶς χριστιανίζειν, καὶ ὅπου μὲν χρή τὸ σωματικὸν κηρύσσειν εὐαγγέλιον, φάσκοντα μηδὲν εἶδέναι¹⁾ τοῖς σαρκίως, ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἑσταυρωμένον, τοῦτο ποιητέον. Ἐπιὰν δὲ εὐρεθῶσι κατηρητισμένοι²⁾ τῷ πνεύματι, καὶ καρποφοροῦντες ἐν αὐτῷ, ἐρῶντες τε τῆς οὐρανόθεν σοφίας, μεταδοτέον αὐτοῖς τοῦ λόγου ἐπιειδέοντος ἀπὸ τοῦ σεσαραῦσαι, ἐφ' ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

10. Ταῦτα δὲ ἐξετάζοντες περὶ τοῦ εὐαγγελίου οὐ μάτην εἰρημέσαι ἠγούμεθα, οἷον εἰ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον νοητοῦ καὶ πνευματικοῦ τῆ ἐπινοίας διακρίνοντες. Καὶ γὰρ νῦν πρόκειται τὸ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον μεταλαβεῖν εἰς πνευματικόν. Τίς γὰρ ἢ διήγησις τοῦ αἰσθητοῦ, εἰ μὴ μεταλαμβάνοιτο εἰς πνευματικόν; Ἦτοι οὐδεμία, ἢ ὀλίγη καὶ τῶν τυχόντων ἀπὸ τῆς λέξεως αὐτοὺς πεπειχότων λαμβάνειν τὰ θηλούμενα. Ἀλλὰ πᾶς ἀγὼν ἡμῖν ἐπέστηκε πειρωμένοις εἰς τὰ βάθη τοῦ εὐαγγελικοῦ νοῦ φθάσαι, καὶ ἐρευνῆσαι τὴν ἐν αὐτῷ γυμνὴν τύπων ἀλήθειαν. Τῶν δὲ εὐαγγελιζομένων ἐν ἀγαθῶν ἀπαγγελία νοουμένων, οἱ μὲν ἀπόστολοι τὸν Ἰησοῦν εὐαγγελίζονται. Λέγονται μέντοι ὡς ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐαγ-

¹⁾ Huet. et de la Rue in textu exhibent εἶναι. Eandem lectionem Perionius tuetur, quum verba φάσκοντα x. τ. λ. vertat: dicendo nihil esse carnalibus propositum, nisi etc. Ferrarius tamen quum vertat: dicendo carnalibus nihil nos scire, nisi etc., εἶδέναι legebat. Cui lectioni R. quoque in nota jure meritoque assensum praebet. Vid. I. Cor. II, 2. Origen. commentar. paulo post: 11.

²⁾ Ferrarius cum vertat: elevati, legebat κατηρημένοι. H. et R.

γαλλεσθαι, και αυτην πως ουσαν ¹⁾ 'Ιησοῦν 'Ιησοῦς γὰρ φησιν ²⁾ „ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις.“ 'Ιησοῦς δὲ τὰ τοῖς ἀγίοις ἀποκειμένα εὐαγγελίζεται τοῖς πτωχοῖς, παρακαλῶν αὐτοὺς ἐπὶ εἰς θείας ἐπαγγελίας. Καὶ μαρτυροῦσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εὐαγγελισμοῖς, και τῷ ³⁾ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ὁ μὲν Δαβὶδ περὶ τῶν ἀποστόλων, τάχα δὲ και εὐαγγελιστῶν λέγων „κύριος ⁴⁾ δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιστέμοις θανάμει πολλῷ· ὁ βασιλεὺς τῶν θανάμων τοῦ ἀγαπητοῦ“ ἄμια και διδάσκων, ὅτι οὐ συνθεσις λόγου, και προφορὰ φωνῶν, και ἡσχημένη καλλιλεξία ἀνύει πρὸς τὸ πείθειν, ἀλλὰ θανάμει θείας ἐπιχαρηγία. Διόπερ και ὁ Παῦλος κού φησιν „γνώσομαι ⁵⁾ οὐ τὸν λόγον τὸν περυσιωμέμον, ἀλλὰ τὴν θανάμει“ και ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐν θανάμει.“ και ἐν ἄλλοις ⁶⁾ „και ὁ λόγος μου, και τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀπεδείξει πνεύματος και θανάμει.“

¹⁾ Sic recte habet Codex Bodlejanus, nec aliter legisse videtur Ferrarius. R. Huetius in textu και αυτην πως ουν 'Ιησοῦν; 'Ιησοῦς κ. τ. λ., non, ut R. in notis H. lectionem affert και αυτην πως ουν 'Ιησοῦν. 'Ιησοῦς κ. τ. λ. Cui quidem lectioni H. in notis addit: ita Codex Reg., quem secutus est Perionius. Ferrarius autem legisse videtur και αυτην πως ουσαν κ. τ. λ. et recte quidem, mea sententia. H.

²⁾ Ev. Joann. XI, 25.

³⁾ και τῷ ὑπὸ τοῦ κ. τ. λ. Sic habet Cod. Bodlej., nec aliter legobat Ferrarius: sed in Codd. Regio et Barberino legitur και τὸ ὑπὸ τοῦ κ. τ. λ. R. Huetius in textu και τῷ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ., in notis: videtur legisse Ferrarius και τῷ ὑπὸ τοῦ. At Cod. Reg. habet και τὸ ἀπὸ τοῦ, quod secutus est Perionius H.

⁴⁾ Ps. LKVIII, 11. 12. (12. 13.)

⁵⁾ I. Cor. IV, 19. 20. ubi τῶν περυσιωμένων legitur.

⁶⁾ I. Cor. II, 4.

Ταύτη τῇ δυνάμει μαρτυροῦντες ὁ Σίμων καὶ ὁ Κλεό-
 πας φασίν „οὐχί¹⁾ ἡ καρδία ἡμῶν καιρομένη ἦν ἐν
 τῇ ὁδῷ, ὡς διεήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;“ Οἱ δὲ ἀπό-
 στολοι, ἐπεὶ καὶ πεσότης ἐστὶ δυνάμει ἐπιχορηγουμέ-
 νης ὑπὸ θεοῦ διαφέρουσα τοῖς λέγουσιν, εἶχον κατὰ
 τὸ παρὰ τῷ Δαβὶδ λεγόμενον. „Κέριος²⁾ θάσει ῥῆμα
 τοῖς εὐαγγελιστομένοις δυνάμει πολλῇ“ *πολλὴν δύναμιν.*
Ἰσθίος δὲ φάσκων „ὡς³⁾ ἄραιτοι οἱ πόδες τῶν εὐαγ-
 γελισμένων ἀγαθά“ *τὸ ἄραιον καὶ ἐν καιρῷ γινόμε-
 νον τῶν ἀποστόλων ὁδευόντων τὸν εἰκότα* „ἐγὼ⁴⁾
 εἰμι ἡ ὁδός“ *κῆρυγμα νοήσας, ἐπαινεῖ πόδας τοὺς διὰ
 τῆς νοητῆς ὁδοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ βαδίζοντας, διὰ τε τῆς
 θύρας εἰσόντας πρὸς τὸν θεόν. Ἀγαθὰ δὲ εὐαγγελί-
 ζονται οὗτοι, ὡς⁵⁾ ἄραιός εἰσιν οἱ πόδες, τὸν Ἰησοῦν.*

11. Καὶ μὴ θαυμάση τις, εἰ πληθυντικῶς ὀνόματι
 τῷ τῶν ἀγαθῶν τὸν Ἰησοῦν ἐξειλήφαμεν εὐαγγελλί-
 σθαι. Ἐκλαβόντες γὰρ τὰ πρόγματα, καθ' ὧν τὰ ὀνό-
 ματα κεῖται, αἰ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται, συνήσομεν,
 πῶς πολλὰ ἀγαθὰ εἰσιν Ἰησοῦς, ὃν εὐαγγελλίζονται οὗτοι,
 ὡς⁶⁾ ἄραιός εἰσιν οἱ πόδες. Ἐν μὲν γὰρ ἀγαθὸν ζωῆ,
 Ἰησοῦς δὲ ζωῆ. Καὶ ἕτερον ἀγαθὸν φῶς τοῦ κόσμου,
 φῶς τυγχάνων ἀληθινόν, καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ἅπερ
 πάντα ὁ υἱὸς εἶναι λέγεται τοῦ θεοῦ. Καὶ ἄλλο ἀγα-
 θὸν κατ' ἐπίνοιαν παρὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ φῶς, ἡ ἀλή-
 θεια. Καὶ τέταρτον παρὰ ταῦτα, ἡ ἐπὶ ταύτην φέρουσα
 ὁδός. Ἄπερ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διδάσκει ἑαυτὸν

1) Luc. XXIV, 32. ubi haec leguntur: „οὐχί ἡ —
 ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς — γρα-
 φάς;“ — Cod. Reg. καιρομένη ἦν ἐν ἡμῶν τῇ ὁδῷ.
 H. et R.

2) Ps. LXVIII, 11. (12)

3) Isa. LII, 7. Rom. X, 15.

4) Ev. Joana. XIV, 6.

5) Isa. LII, 7. Rom. X, 15.

6) Isa. LII, 7. Rom. X, 15.

είναι, λέγων ¹⁾ „εγώ ειμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή.“ Πῶς δὲ οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀποτιναζόμενον τὸν χοῦν καὶ τὴν νεκρότητα ἀναστῆναι τούτου τυγχάνοντα ἀπὸ τοῦ κυρίου, καθὼ ἀνάστασις ἐστίν, δεῖ καὶ φησιν ²⁾ εγώ ειμι ἡ ἀνάστασις.“ Ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα, δι' ἧς τις εἰς τὴν ἄκραν εἰσέρχεται μακαριότητα, ἀγαθόν. Ὁ δὲ Χριστὸς φησιν ³⁾ „εγώ ειμι ἡ θύρα.“ Τί δὲ δεῖ περὶ σοφίας λέγειν, ἢν „ἔκτισεν ⁴⁾ ὁ θεὸς ἀρχὴν ὁδῶν ⁵⁾ αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ,“ ἢ προσέχαιρεν ὁ πατήρ αὐτῆς, ἐνευφραυνόμενος τῷ πολυποικίλῳ νοητῷ κάλλει αὐτῆς, ὑπὸ νοητῶν σφραλισμῶν μόνων βλεπομένη, καὶ εἰς ἔρωτα τὸν τὸ θεῖον κάλλος κατανοοῦντα οὐράνιον προκαλουμένη; Ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ὅπερ μετὰ τῶν προειρημένων εὐαγγελίζονται, ὧν ὠραῖοι οἱ πόδες. ⁶⁾ Ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἤδη ὄγδοον ἡμῖν ἀγαθὸν καταλέγεται, ἧτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς. Οὐ σιωπητέον δὲ οὐδὲ τὸν μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὄλων θεὸν λόγον. Οὐδενὸς γὰρ ἕλαττον ἀγαθοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθόν. Μακάριοι μὲν οὖν οἱ χωρήσαντες ταῦτα τὰ ἀγαθὰ, καὶ παραδεξάμενοι ἀπὸ τῶν ὠραίων τοὺς πόδας καὶ εὐαγγελιζομένων αὐτά. Πλὴν καὶ Κορίνθιός τις ὧν, κρινόντος Παύλου οὐδὲν εἰδέναι ⁷⁾ παρ' αὐτῷ, ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἑσταυρωμένον, τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον ⁸⁾ μαρθάνων παραδέξεται, τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν

1) Ev. Joann. XIV, 6.

2) Ev. Joann. XI, 25.

3) Ev. Joann. X, 9.

4) Proverbia VIII, 22.

5) H. et R. legunt ὁδὸν αὐτοῦ.

6) Jac. II, 7. Rom. X, 15.

7) I. Cor. II, 2.

8) τὸν δι' ἡμᾶς — ἀγαθῶν. Hunc locum in editione Huetii luxatum sic restituit Codex Barberinus. R. — In editione Huetii haec leguntur: τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον * μαρθάνων * τὰ * * τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγαθῶν κ.

ἀγαθῶν γίνεται, ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἄνθρωπος
 γινόμενος θεοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀποθνήσκων
 τῇ ἀμαρτίᾳ. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος „ὃ ἀπέθανε,¹⁾ τῇ ἀμαρ-
 τίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ.“ Ἀπὸ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐπεὶ
 ὁ Ἰησοῦς „ὃ ζῆ, ζῆ²⁾ τῷ θεῷ,“ πᾶς ὁ σύμμορφος γενό-
 μενος τῆς ἀνωστάσεως αὐτοῦ λαμβάνει τὸ ζῆν τῷ θεῷ.
 Τίς δὲ διατάξει, εἰ αὐτοδικαιοσύνη ἀγαθὸν ἐστί, καὶ
 αὐτοκτισμὸς καὶ αὐτοαπολύτρωσις; Ἄπειρ καὶ αὐτὰ οἱ
 Ἰησοῦν εὐαγγελιζόμενοι εὐαγγελίζονται, λέγοντες³⁾ αὐ-
 τῶν γεγενῆσθαι ἡμῖν δικαιοσύνην ἀπὸ θεοῦ, καὶ ἁγια-
 σμὸν, καὶ ἀπολύτρωσιν. Παρέσται δὲ ἀπὸ τούτων τὰ
 γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ δυσεξαριθμήτα, παριστάοντα,
 πῶς πλήθος ἀγαθῶν ἐστὶν Ἰησοῦς, ἀπὸ⁴⁾ τῶν δυσεξα-
 ριθμήτων καὶ γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι, τῶν ὑπαρ-
 χόντων μὲν ἐν αὐτῷ, εἰς ὃν εὐδόκησεν⁵⁾ ἅπαν τὸ πλή-
 ρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς, οὐ μὴν ὑπὸ

τ. λ., e quibus setis apparet, post ἄνθρωπον quoque vo-
 cabulum desiderari, et quidem sine dubio γινόμενον.
 Quae autem post *μανθάνων* sequitur lacuna, literis tan-
 tum τὰ, ut H. exhibet, interjectis, eam recte restituit Cod.
 Barberinus, ita ut literae τὰ, quae ex seqq. τὰ ἐν κ. τ. λ.
 originem duxisse videntur et facillime, accentu omisso,
 propter similem literarum τ et ρ in Codd. ductum pro
 ρα poni poterant, mutandae sint in ρα, ante ρα restituen-
 dum sit πα, post ρα autem supplendum δέξεται.

¹⁾ Rom. VI, 10.

²⁾ Rom. VI, 10.

³⁾ I. Cor. I, 30.

⁴⁾ Minus accurate, nec ullo jure H. et R. in anno-
 tationibus exhibent: „locum hunc sanaveris, si legeris:
 καὶ ἀπὸ τῶν δυσεξαριθμήτων γεγραμμένων, quemad-
 modum videtur legisse Perionius, cujus interpretatio Fer-
 rarianae hoc loco praeferenda est.“

⁵⁾ Coloss. I, 19. II, 9.

γραμμάτων πεχωρημένων.¹⁾ Καὶ τί λέγω, ὑπὸ γραμμάτων; ὅτι καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου φησὶν ὁ Ἰωάννης²⁾ „ὅτι οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία.“ Ταῦτόν οὖν ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τὸν Σωτῆρα οἱ ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται, καὶ τὰ ἀγαθὰ εὐαγγελίζονται. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς τὸ³⁾ ἀγαθὰ εἶναι λαβὼν, ἵνα ἔκυστος, ὃ χωρεῖ, ἢ ἂ χωρεῖ, διὰ Ἰησοῦ λαβὼν ἐν ἀγαθοῖς τυγχάνῃ. Οὐχ οἷοί τε δὲ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, ὧν ἠραῖοι οἱ πόδες,⁴⁾ καὶ οἱ τούτων ζηλωταὶ εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, μὴ πρότερον Ἰησοῦ αὐτοῖς αὐτὰ εὐαγγελισαμένου, ὡς ὁ Ἑσαίας⁵⁾ φησὶν „αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρεμι· ὡς ἔρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοῆν εἰρήνης, ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ, ὅτι ἀκουσθὴν ποιήσω τὴν σῴτηράν σου, λέγων· Σιών βασιλεύσει σου ὁ θεός.“ Τίνα γὰρ τὰ ὄρη, ἐφ' ὧν αὐτὸς ὁ λαλῶν παρεῖναι ὁμολογεῖ, ἢ οἱ μηδενὸς τῶν ἐπὶ γῆς ὑψηλοτάτων καὶ μεγίστων ἦττονες; Οὓς τινες ζητεῖσθαι δεῖ ὑπὸ τῶν ἱκανῶν διακόνων τῆς καινῆς διαθήκης, ἵνα τηρήσῃσι τὴν λέγουσαν⁶⁾ ἐντολήν· „ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ.“ Οὐ θαυμαστὸν δὲ, εἰ τοῖς μέλλουσιν εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, Ἰησοῦς εὐαγγελίζεται τὰ ἀγαθὰ, οὐκ ἄλλα τυγχάνοντα ἑαυτοῦ· ἑαυτὸν γὰρ εὐαγγελίζεται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῖς δυναμένοις οὐ⁷⁾ δι' ἄλλων αὐτὸν μαθεῖν. Πλὴν ὁ ἐπι-

¹⁾ Codd. Regius (H. et R.) et Barberinus πεχωρημένων. R.

²⁾ Ev. Joann. XXI, 25.

³⁾ Huetius τὰ ἀγαθὰ εἶναι.

⁴⁾ Jca. LII, 7. Rom. X, 15.

⁵⁾ Jca. LII, 6. 7.

⁶⁾ Jca. XI, 9.

⁷⁾ οὐ δι' ἄλλων praetermissit Ferrarius, quod tamen retinendum erat. H.

λείων τῶν ὄρνων, καὶ εὐαγγελίζομαι αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ, μαθητευθεὶς τῷ ἀγαθῷ πατρὶ, „ἀπειλλοῦσι¹⁾ τὸν ἥλιον ἐπὶ κροτηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχοντι ἐπὶ διπύλους καὶ ἀδύλους,“ τοὺς τὴν ψυχὴν πτωχοὺς εὐχόμενοι. Καὶ τοῦτοις γὰρ εὐαγγελίζεται, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ λαβὼν τὸν Ἰωάννην²⁾ καὶ ἀναγνοὺς „τὸ πνεῦμα πατρὸς ἐπ’ ἐμὲ, οὗ ἔνεκεν ἔγραψέ με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέ με κηρύττειν ἀρχαίτοις ἄφροσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψεν. Πτύξας γὰρ τὸ βιβλίον, καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισεν. Καὶ πάντων ἐνατενιζόντων αὐτῷ φησὶ· σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὤσιν ὑμῶν.“

12. Ἀναγκασιότις δὲ εἶδέναι,³⁾ ὅτι ἐμπεριλαμβάνεται τῷ τοιοῦτῳ εὐαγγελίῳ καὶ πᾶσα ἢ εἰς Ἰησοῦν γινόμενη κερῆσις ἀγαθῆ, ὥσπερ καὶ τῆς⁴⁾ τὰ κροτηρὰ ἔργα πεπρωτοῦ καὶ μεταγεννητικῆς εὐωδίας θεδυνημένης διὰ τὴν ἀπὸ τῶν κακῶν γνησίαν μετέστασιν καταχῆαι τοῦ Ἰησοῦ,⁵⁾ καὶ παρὰ τῷ οἴκῳ τῆν τοῦ μύρου προῆν εἰς εὐωδίαν πάντων τῶν ἐν αὐτῷ ἐμπεποιητικῆς. Διὸ καὶ γέγραπται·⁶⁾ „δοῦτον ἂν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, λαληθήσεται καὶ, ὃ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.“ Σαφὲς δὲ ὅτι εἰς Ἰησοῦν γίνεται τὰ εἰς τοὺς μαθητευθέντας αὐτῷ ἐπιτελούμενα.

¹⁾ Math. V, 45.

²⁾ Jes. LXI, 1. Luc. IV, 18. 20. 24. ubi pro ἔνεκεν receptum legitur εἶνεκεν.

³⁾ δὲ εἶδέναι, ὅτι — εὐωδίαν δε. Haec omnia in editione Huetiana desiderantur, restituantur ex Codd. Bodlejano et Barberino. R.

⁴⁾ Math. XXVI, 6—13.

⁵⁾ Math. XXVI, 7. pro simplici genitivo leguntur verba ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κ. τ. λ.

⁶⁾ Math. XXVI, 13. ubi pro δοῦτον ἂν legitur ἔκουσαν, pro ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι autem ἐν δὲ τῷ κόσμῳ.

Δεικνὺς γοῦν τοὺς εὐπεπονθότας ¹⁾ φησὶ τοῖς πεποιη-
κόσι „τούτοις ὁ ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε.“ Ὡστε πᾶσα
πραΐξις ἀγαθὴ ἢ εἰς τὸν πλησίον ὑψ' ἡμῶν ἐπιτελου-
μένη εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀναφέρεται, τὸ ἐν ταῖς πλαξὶ
τοῦ οὐρανοῦ γραφόμενον, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἡξιω-
μένων τῆς τῶν ὄλων γνώσεως ἀναγινωσκόμενον. Ἀλλὰ
καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου μέρος ἐστὶ τοῦ εὐαγγελίου εἰς κατ-
ηγορίαν τῶν πραξάντων τὰ εἰς Ἰησοῦν ἀμαρτανόμενα.
Ἡ γοῦν Ἰουδα προδοσία, καὶ ἡ τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ κα-
ταβόησις φάσκοντος ²⁾ „αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, καὶ
σταύρου, σταύρου αὐτόν“ καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ τῶν αὐτῶν
τῇ ἀκάνθῃ στεφανωσάντων, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια
ἐγκατατέτακται τοῖς εὐαγγέλοις. Ἀκόλουθον δὲ τούτοις
ἐστὶ νοῆσαι, ὅτι πᾶς ὁ τῶν μαθητῶν ³⁾ τοῦ Ἰησοῦ προ-
δότης εἶναι λελόγισται τοῦ Ἰησοῦ προδότης. Πρὸς γοῦν
τὸν ἐτι διώκοντα Σαῦλον ⁴⁾ „Σαοὺλ! Σαοὺλ! τί με
διώκεις;“ Καὶ „ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.“
Τινὲς ⁵⁾ δὲ τὰς ἀκάνθας ἔχουσιν, αἷς τὸν Ἰησοῦν ἀτι-
μάζοντες στεφανοῦσιν, οἱ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου

¹⁾ Math. XXV, 40.

²⁾ Ev. Joann. XIX, 6. 15. ubi vera. 15. pro αἶρε bis legitur ἄρον! ἄρον! pro σταύρου, σταύρου αὐτόν vera. 6. σταύρωσον! σταύρωσον αὐτόν! vera. 15. σταύρωσον αὐτόν.

³⁾ Deest apud Huetium τῶν μαθητῶν, sed exstat ad marginem Codicis Barberini. R. In notis Huetius recte habet: „legendum fortasse: ὁ τῶν μαθητῶν τοῦ x. τ. λ., quemadmodum Ferrarii et Perionii interpretatio, et ipsa sententia postulant.“

⁴⁾ Act. IX, 4. 5.

⁵⁾ Ferrarius legebat τινὲς δὲ τὰς ἀκάνθας x. τ. λ. et paulo post ἢ ὑπὸ μεριμνῶν x. τ. λ. R. — Huetius minus accurate τινὲς in textu habet et τελεσφοροῦσι neque vero τελεσφοροῦσι;.

καὶ ἡθροῦν τοῦ βίου συμπληγόμενοι¹⁾ λαβόντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ οὐ τελεσφοροῦσι. Διόπερ φυλακτέον, μήποτε καὶ ἡμεῖς, ὡς ταῖς ἰδίαις ἀπάνθαις στεφανοῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἀναγραφόμενοι τοιοῦτοι ἀγκυρωσκάμεθα παρὰ τοῖς τὸν ἐν πᾶσι, καὶ παρὰ πᾶσι λογικοῖς ἢ ἁγίοις Ἰησοῦν μαρθάνουσι, τίνα²⁾ τε πρόσω μύρω ἀλείφεται, καὶ δεικνύζεται, καὶ δοξάζεται, ἢ ἐκ τῶν ἐναντίων ἀτιμάζεται, καὶ ἐμπαίσεται, καὶ τύπεται. Ἀναγκαίως δὲ ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται δεικνύουσι, ὡς ἀγαθαὶ ἡμῶν πράξεις, καὶ αἱ ἁμαρτίαι τῶν πταιόντων τῷ εὐαγγελίῳ ἐγκατατάσσονται, ἦτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἢ εἰς ὀνειδισμόν, καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον.

13. Εἰ δὲ ἐν ἀνθρώποις εἰσὶν οἱ τιμημένοι διακονίᾳ τῇ τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς εὐαγγελίζεται ἀγαθὰ, καὶ πτωχοῖς εὐαγγελίζεται, οὐκ ἔδει τοῖς³⁾ πεπονημένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματα ἄγγελους, καὶ τοῖς ὄντας πυρὸς φλόγα, λειτουργοὺς⁴⁾ τοῦ τῶν ὄλων πατρὸς, ἰστερῆσθαι τοῦ καὶ αὐτοὺς εἶναι εὐαγγελιστὰς. Διὰ τοῦτο καὶ ἄγγελος, ἐπιστὰς τοῖς ποιμέσι, φησὶ, δόξαν ποιήσας περιλάμπειν αὐτούς· „μὴ⁵⁾ φοβησθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὃς ἔστι Χριστὸς κύριος, ἐν πόλει Δαβὶδ.“ Ὅτι καὶ, μηδέπω ἀνθρώπων συνιέντων⁶⁾ τὸ τοῦ εὐ-

1) συμπληγόμενοι. R. sine justa causa in notis addit: „forte legendum συμπληγόμενον.“

2) Codex Bodlejanus τίνα δὲ τρόπον. R.

3) P. CIV, 4. Hebr. I, 7.

4) Huet. minus accurate λειτουργοὺς, τῷ τῶν ὄλων πατρὸς κ. τ. λ.

5) Luc. II, 10. 11.

6) συνιέντων — οἱ κρείττους. Haec desunt in editione Huetii, sed restituantur e Codd. Bodleiano et Barberino. R.

αγγελίου μυστήριον, οἱ κρείττορες αὐτῶν οὐρανός¹⁾ τυγχάνοντες, στρατεία θεοῦ, αἰνοῦντες τὸν θεὸν λέγουσι.²⁾ „Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.“ Καὶ ταῦτα εἰπόντες ἀπέσχονται ἀπὸ τῶν ποιμένων εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καταλιπόντες ἡμῖν νοεῖν, πῶς ἡ εὐαγγελισθεῖσα ἡμῖν διὰ τῆς γενέσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ χαρὰ δόξα ἐστὶν ἐν ὑψίστοις θεῷ· τῶν ταπεινωθέντων εἰς χοῦν, ἐπιστρέφόντων εἰς τὴν ἀνάκαισιν αὐτῶν, καὶ ἐν ὑψίστοις διὰ Χριστοῦ μελλόντων δοξάζειν τὸν θεόν. Ἀλλὰ καὶ θαυμάζουσιν οἱ ἄγγελοι τὴν ἐπὶ γῆς ἰσομένην διὰ Ἰησοῦν εἰρήνην, τοῦ πολεμικοῦ χωρίου, εἰς ὃ ἔκπεσάν³⁾ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος, ὁ πρῶτ' ἀνατείλων, ὑπὸ Ἰησοῦ συντριβεται.⁴⁾

14. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο περὶ εὐαγγελίου ἰστέον; ὅτι πρῶτον τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄλου τῶν σωζόμενων σώματος Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὡς φησὶν⁵⁾ ὁ Μάρκος· „ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Χριστοῦ Ἰησοῦ.“⁶⁾ Ἦδη δὲ καὶ τῶν ἀποστόλων τυγχάνει διὸ λέγει⁷⁾ ὁ Παῦλος· „κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου.“ Πλὴν⁸⁾

1) οὐρανός τυγχάνοντες στρατεία θεοῦ. R. absque jure in annotationibus addit: „legendum videtur οὐράνιος τυγχάνοντες στρατεία θεοῦ, vel οὐρανός τυγχάνοντες καὶ στρατεία θεοῦ,“ quum verba στρατεία θεοῦ propositionis loco voc. οὐρανός adjecta neque, ut v. οὐρανός in v. οὐράνιος mutetur, postulent, neque conjunctionem καὶ inter verba τυγχάνοντες et στρατεία, ut R. censet, inserendam, admittant.

2) Luc. II, 14.

3) Jes. XIV, 12.

4) Ferrarius legit συντριβήσεται. R.

5) Marc. I, 1.

6) Sic hoc loco editiones R. et H. exhibent, paulo post cf. not. 1. pag. 31. Ἰησοῦ Χριστοῦ.

7) Rom. II, 16.

8) Πλὴν ἢ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου κ. τ. λ. Vid.

ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ἵσται γὰρ αὐτοῦ μέγεθος ἀρχῆν, καὶ τὰ ἄρξῃς, καὶ μέσσω, καὶ τέλει ἔχοντος, ἕτοι πᾶσά ἴσται ἡ παλαιὰ διαθήκη, τύπου αὐτῆς ὄντος Ἰωάννου, ἡ δὲ διὰ τὴν συναφὴν τῆς καινῆς πρὸς τὴν παλαιὰν τὰ τέλει τῆς παλαιᾶς διὰ Ἰωάννου παραστάμενα. Φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς Μάρκος¹⁾ „ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ²⁾ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου! εὐθείας ποιεῖτε πρὸς τὰς τρίβους αὐτοῦ!“ Ὅθεν θαυμάζειν μοι ἔπεισι, πῶς θεοὶ θεοὶ προσάπτουσι ἀμφοτέρως τὰς διαθήκας οἱ ἐπερόδοφοι, οὐκ ἔλαττον καὶ ἐκ τούτου τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχομένοι. Πῶς γὰρ δύναται ἀρχὴ εἶναι τοῦ εὐαγγελίου, ὡς αὐτοὶ οἴονται; ἑτέρου τυγχάνων θεοῦ ὁ Ἰωάννης, ὁ τοῦ δημιουργοῦ ἄνθρωπος, καὶ ἀγνοῶν, ὡς νομίζουσα, τὴν καινὴν θεότητα; Ὅδὲ μίαν δὲ καὶ βραχεῖαν ἐκποστρεύονται διακονίαν εὐαγγελικὴν ἄγγελοι, οὐδὲ

Origen. lib. II. contra Celsam, ubi in edd. Cantabrigien-sibus a. 656 et a. 677 cura Spencersi prolatis pag. 59 sub finem haec leguntur: τί δὲ ἄτοπον, τὸ ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου δόγματος, τουτέστι τοῦ εὐαγγελίου, εἶναι τὸν νόμον; Ἄτε καὶ αὐτῶ τοῦ Ἰησοῦ Κυρίου ἡμῶν λέγοντες πρὸς τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτοῦ π. τ. λ. coll. cv. Joann. V, 46. 47. Cf. Orig. Opp. ed. de la Rue Tom. I, 4. pag. 369 sub finem, ubi pro αὐτοῦ post πιστεύον-τας e Cod. Basilicensi αὐτῷ recte exhibetur. — Ceterum, dummodo consideris notas seqq. 1. et 2., ea quoque, quae hanc locum contra Celsa laudatam excipiunt, huc spectant.

¹⁾ Marc. I, 1. 2. 3.

²⁾ Mal. III, 1. ubi pro ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου, LXX. interpretes ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, et pro ὃς κατασκευάσει — σου exhibent καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου. Isa. XL, 3. ubi LXX. interpretes pro τὰς τρίβους αὐτοῦ exhibent τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

μόνην τὴν πρὸς τοὺς ποιμένας γεγενημένην ἄλλὰ γὰρ ἐπὶ τέλει μετέωρος καὶ ἱπτάμενος ἄγγελος εὐαγγέλιον ἔχων εὐαγγελιεύεται πᾶν ἔθνος, τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς οὐ πάντη καταλιπόντος τοὺς ἀποπεπτωκότας αὐτοῦ. Φησὶν οὖν ἐν τῇ ἀποκαλύψει ¹⁾ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου Ἰωάννης „καὶ εἶδον ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον, εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοὺς καθημέρους ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν ²⁾ καὶ γλῶσσαν καὶ λαόν, λέγοντα ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Φοβήθητε τὸν θεόν, καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πηγὰς τῶν ὑδάτων.“

15. Ἐπεὶ τοίνυν ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου κατὰ μίαν ³⁾ ἐκδοχὴν τὴν πᾶσαν παρεστήσαμεν εἶναι παλαιὰν διαθήκην, διὰ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου σημαυνομένην, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, παραδησόμεθα τὸ ἐκ Πράξεων περὶ τοῦ τῆς Αἰθιοπῶν βασιλίδος εὐνούχου εἰρημένον, καὶ Φιλίππου „ἀρξάμενος ⁴⁾ γὰρ, φησὶν, ὁ Φίλιππος ἀπὸ τῆς Ἡσαίου γραφῆς τῆς· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀ-

¹⁾ Αποκ. XIV, 6. 7. ubi εὐαγγελίσαι τοὺς καθημέρους pro εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοὺς καθημένους, ποτὸ λέγων pro λέγοντα et τῷ ποιήσαντι pro τὸν ποιήσαντα in textu exhibentur.

²⁾ H. et R. in textu φυλακὴν, H. tamen ad marginem φυλὴν, in notis: „Perionius: et praesidio.” H. et R. in notis: „omnino legendum φυλὴν, quemadmodum habent universa Apocalypseos exemplaria.”

³⁾ μίαν — εἶναι. Haec desunt in editione Huetii, sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

⁴⁾ Act. VIII, 35. 32. 35. Jes. LIII, 7. ubi pro ἐνώπιον N. T. editiones et LXX. interpretes exhibent ἐναντίον, post κείροντος autem in N. T. textu Accusat. αὐτόν insertus legitur.

πρὸς ἐνώπιον τοῦ κείροντος ἄφρονος εὐηγγελίστατο αὐτῷ τὸν κύριον Ἰησοῦν.“ Πῶς γὰρ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ προφήτου εὐαγγελίζεται Ἰησοῦν, εἰ μὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελίου μέρος τι ὁ Ἡσαΐας ἦν; Ἄμα δὲ καὶ τὰ ἐν πρώτοις ἡμῖν εἰρημένα περὶ τοῦ δύνασθαι εὐαγγέλιον εἶναι πᾶσαν θείαν γραφήν, ἐντεῦθεν δύναται δηλοῦσθαι. Καὶ γὰρ εἰ ὁ εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ εὐαγγελίζεται, πάντες δὲ οἱ πρὸ τῆς σωματικῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας Χριστὸν εὐαγγελίζονται, ὄντα τὰ ἀγαθὰ, ὡς ὑπεδείξαμεν, πάντων πῶς εἰσιν οἱ λόγοι τοῦ εὐαγγελίου μέρος. Ὅπερ εὐαγγέλιον λεγόμενον λαλεῖσθαι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν ἀπαγγελλεσθαι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, οὐ μόνον τῷ περιγίῳ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ συστήματι τῷ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἢ ἐξ οὐρανῶν καὶ γῆς. Καὶ τί δεῖ ἐπὶ πλεῖον μηκύνειν τὸν περὶ τοῦ, τί τὸ εὐαγγελίον ἔστι, λόγον; Αὐτάρκως δὲ τούτων εἰρημένων, καὶ ἐκ τούτων τῶν μὴ ἀνεντρεχῶν δυναμένων τὰ παραπλήσια συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν, καὶ βλέπειν, τίς ἡ δόξα τῶν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου, διακονουμένου ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων, ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι καὶ ἀρχῶν¹⁾ καὶ ἔξουσιῶν, καὶ θρόνων, καὶ κυριοτήτων, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, εἶγε καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ,²⁾ αὐτοῦ που καταπαύσομεν³⁾ τὰ πρὸ τῆς συναγωγῆς τῶν γεγραμμένων. Ἦδη δὲ θεῶν αἰτώμεθα συνεργῆσαι διὰ Χριστοῦ ἡμῖν ἐν ἁγίῳ πνεύματι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν ταῖς λέξεσιν ἐγκατοτεθησαυρισμένου μυστικοῦ νοῦ.

16. „Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“⁴⁾ Οὐ μόνον Ἕλληνας

1) Ephes. I, 21.

2) H. et R. minus accurate εἶγε καὶ ἰπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ; αὐτοῦ κ. τ. λ.

3) Nactus καταπαύσομαι.

4) Ev. Joann. I, 1.

πολλά φασι σημαίνόμενα εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς προσηγορίας· ἀλλὰ γὰρ εἰ τις τηρήσαι συνάγων πάντοθεν τοῦτο τὸ ὄνομα, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάζων βούλοίτο κατακοεῖν, ἐν ἐκάστῳ τόπῳ τῶν γραφῶν ἐπὶ τίνος τέτακται, εὐρήσει καὶ κατὰ τὸν θεῖον λόγον τὸ πολύσημον τῆς φωνῆς. Ἡ μὲν γὰρ τις ὡς μεταβάσεως, αὕτη δὲ ἐστὶν ἢ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκους. Ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ „ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια.“¹⁾ Τῆς γὰρ ἀγαθῆς ὁδοῦ μεγίστης τυγχανούσης, κατὰ μὲν τὰ πρῶτα νοητέον εἶναι²⁾ τὸ πρακτικόν, ὅπερ παρίσταται διὰ τοῦ „ποιεῖν τὰ δίκαια.“³⁾ κατὰ δὲ τὰ ἐξῆς τὸ θεωρητικόν.⁴⁾ Εἰς δὲ καταλήγειν οἶμαι καὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἐν τῇ λεγομένῃ ἀποκαταστάσει, διὰ τὸ μηδένα καταλείπεσθαι⁵⁾ τότε ἐχθρόν, εἴγε ἀληθὲς τό⁶⁾ „δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἕως ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἔσχατος δὲ ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ Τότε γὰρ μία πρᾶξις ἐστὶ τῶν πρὸς θεὸν διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν λόγον φθασάντων, ἢ τοῦ κατανοεῖν τὸν θεόν· ἵνα γίνωνται οὕτω⁷⁾ ἐν τῇ γνώσει τοῦ πατρὸς μορφωθέντες πάντες ἀκριβῶς υἱός, ὡς νῦν μόνος ὁ υἱὸς ἔγνωκε

1) Prov. XVI, 5.

2) εἶναι. Existat in Codd. Barberino et Bodlejano, deest vero in editione Huetii. R. — Huet. exhibet νοητέον * et paulo post, non tamen statim αἰ τό κ. τ. λ., ita ut, si fides Huet. habenda est, non tantum literae αἰ in εἶναι mutandae sint, sed etiam post νοητέον restituendum esse videatur ἐστὶ.

3) Prov. XVI, 5.

4) Huetius τὰ ἐξῆς * ὠρητικόν.

5) τότε ἐχθρόν, εἴγε —. Τότε γὰρ. Sic Codices Barberinus et Bodlejanus restituunt, quae desunt in editione Huetii. R.

6) I. Cor. XV, 25. 26., ubi pro ἕως ἂν θῇ legitur ἄχρις οὗ ἂν θῇ coll. tamen Hebr. I, 13. Ps. CX, 1.

7) Huetius οὕτως.

τὸν πατέρα. Εἰ γὰρ ἐπιμελῶς τις ἐξετάσει, ¹⁾ πότε γνώσονται, οἷς ἀποκαλύπτει ὁ ἔγνωκός, τὸν πατέρα, καὶ βλέπει τὸ γυν δι' ἐσόπτρου ²⁾ καὶ ἐν αἰνίγματι τὸν βλέποντα, βλέπειν οὐδέπω ἔγνωκότα, καθὼς δεῖ γινῶναι, οὐκ ἂν ἁμάρτοι λέγων μηθένα ἔγνωκέναι, καὶ ἀπόστολος, καὶ προφήτης ³⁾ τις ἦ, τὸν πατέρα, ἀλλ' ὅταν γένηται ἐν, ὡς υἱὸς καὶ πατὴρ ἐν εἰσιν· Εἰ καὶ δόξει τις ἡμᾶς παρεχβεηθέναι, ἐν σημαυνόμενον τῆς ἀρχῆς σαφηνίζοντας καὶ ταῦτα εἰρηκότας, δεικτέον, ὅτι ἡ παρτίβασις πρὸς τὸ προκαίμενον ἀναγκαία καὶ χρήσιμος ἦν. Εἰ γὰρ ἀρχὴ ὡς μεταβάσειός ἐστι καὶ ὁδοῦ καὶ μήκους, ἀρχὴ δὲ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια, ἐστὶν εἰδέναι, ἡ ⁴⁾ πᾶσα ὁδὸς ἀγαθὴ πῶς ἀρχὴν μὲν ἔχει τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια, μετὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν θεωρίαν, καὶ τίνα τρόπον τὴν θεωρίαν.

17. Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ἡ ὡς γενέσεως, ἡ δόξει ἐν ἐπὶ τοῦ „ἐν ⁵⁾ ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.“ Οἶμαι δὲ σαφέστεραν ἐν τῷ Ἰωβ τοῦτο καταγγέλλεσθαι τὸ σημαυνόμενον κατὰ τὸ „τουτέστιν ⁶⁾ ἀρχὴ πλάσματος πεποιημένον ἐγκαταπαλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.“ Ὑπολάβοι γὰρ ἂν τις τῶν ἐν γενέσει τῇ τοῦ κόσμου τυγχανόντων ἐν ἀρχῇ παποιῆσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· βέλτιον δὲ, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ῥητόν, πολλῶν ὄντων τῶν ἐν σώματι γεγενη-

1) Huet. ἐξετάσει.

2) I Cor. XIII, 12.

3) καὶ προφήτης τις ἦ, τὸν πατέρα. Sic recte habet Codex Bodlejanus; et ita legerunt Ferrarius et Perionius; male autem in Codd. Regio et Barberino legitur καὶ προφήτης, ἡ τὸν πατέρα. R. — Huet. in textu καὶ προφήτης ἡ, τὸν πατέρα, in notis autem exhibet: „ita legerunt Ferrarius et Perionius. Cod. Reg. habet etc.“

4) Huetius minus recte pro ἡ in textu exhibet εἰ.

5) Gen. I, 1.

6) Job. XI, 19, ubi αὐτοῦ legitur.

μένων, πρῶτον τὸν ἐν σώματι τὸν καλούμενον εἶναι δράκοντα, ὀνομαζόμενον δὲ που ¹⁾ καὶ μέγα κῆτος, ὅπερ ἐχειρώσατο ὁ κύριος. Καὶ ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι, εἰ αἰὼλον πάντη καὶ ἀσώματον ζωὴν ζώντων ἐν μακαριότητι τῶν ἀγίων, ὁ καλούμενος δράκων ἄξιος γεγένηται, ἀποπεσὼν τῆς καθαρᾶς ζωῆς, πρὸ πάντων ἐνδεθῆναι ὕλη καὶ σώματι, ἵνα διὰ τοῦτο χρηματίζων ὁ κύριος διὰ λαλλᾶκος καὶ νεφῶν λέγη· „τουτέστιν ²⁾ ἀρχὴ πλάσματος κυρίου· πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.“ Δυνατὸν μέντοι γε τὸν δράκοντα μὴ ἀπαξιαπλῶς εἶναι ἀρχὴν πλάσματος κυρίου, ἀλλὰ πολλῶν ἐν σώματι ἐγκαταπαίζεσθαι πεποιημένων ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, τοῦτον ³⁾ ἀρχὴν τῶν τοιούτων εἶναι, θυναμένων τινῶν ὑπάρχειν ἐν σώματι· οὐχ ⁴⁾ οὕτως. Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ ἡλίου ἐν σώματι, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολός φησι· ⁵⁾ „πᾶσα ἡ κτίσις στενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν“ καὶ τάχα περὶ ἐκείνης ἐστὶ τό· ⁶⁾ „τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἐκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα τῇ ⁷⁾ ἐλπίδι,“ ἵνα ἐν ματαιότητι τὰ σώματα ἦ, καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά· ὅπερ ἀναγκαῖον . . . . . τῷ ἐν σώματι * * * ὑπάρχει ⁸⁾ ὁ ἐν σώματι οὐχ ἐκὼν ποιεῖ τὰ τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἐκοῦσα, καὶ

1) Job. III, 8.

2) Job. XL, 19.

3) Huetius τούτων.

4) Ita Huet, minus accurate R. οὐχ οὕτως.

5) Rom. VIII, 22, ubi συστενάζει legitur.

6) Rom. VIII, 20.

7) τῇ ἐλπίδι, ἵνα — σωματικά· ὅπερ ἀναγκαῖον . . . . . τῷ ἐν σώματι. Haec desunt apud Huetium, sed restituantur e Codd. Barberino et Bodlejano. R. — De lacuna post ἀναγκαῖον ἐν σώματι obvia vid. prolegomena.

8) ὑπάρχει ὁ ἐν σώματι. Legendum videtur ὁ ὑπάρχων ἐν σώματι. R. Cf. prolegomena.

ὁ¹⁾ οὐχ ἑκὼν ποιῶν τὰ σώματος, ὃ ποιεῖ, ποιεῖ διὰ τὴν ἑλπίδα, ὡς εἰ λέγοιμεν Παῦλον θῆλει ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ οὐχ ἔχοντα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑλπίδα. Προτιμῶντα γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ἀναλῦσαι²⁾ καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, οὐκ ἄλογον ἦν βούλεσθαι ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν ἐτέρων ὠφελειαν, καὶ προκοπὴν τὴν ἐν τοῖς ἐπιζομένοις, οὐ μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὠφελουμένων ἐκ αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ ὡς γενέσεως σημαίνοντες τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὑπὸ τῆς σοφίας ἐν παροιμίαις³⁾ λεγόμενον ἐκδέξασθαι δυνησόμεθα „ὁ θεὸς γὰρ, φησὶν, ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.“ Δύναται μέντοι γε καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀναγασθαι, τουτέστι τὸ ὡς ὁδοῦ, διὰ τὸ λέγεσθαι⁴⁾ „ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ.“ Οὐχ ἀτόπως δὲ καὶ τὸν τῶν ὁδῶν θεὸν ἐρεῖ τις ἀρχὴν, σαφῶς προπίπτων, ὅτι ἀρχὴ υἱοῦ ὁ πατήρ, καὶ ἀρχὴ δημιουργημάτων ὁ δημιουργός, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἀρχὴ τῶν ὄντων ὁ θεός. Παραμυθῆσεται δὲ διὰ τοῦ⁵⁾ „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,“ λόγον νοῶν τὸν υἱόν, παρὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ πατρὶ λεγόμενον εἶναι ἐν ἀρχῇ.

18. Τρίτον δὲ τὸ ἐξ οὗ οἴονται⁶⁾ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης, ἀρχὴ παρὰ τοῖς ἀγέννητον αὐτὴν ἐπισταμένοις, ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῖν τοῖς πειδομένοις, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἐποίησεν ὁ θεός, ὡς ἡ μήτηρ τῶν ἑπτὰ μαρτύρων ἐν Μακκαβαϊκοῖς,⁷⁾ καὶ ὁ τῆς μετανοίας ἄγγελος ἐν τῷ ποιμένι ἐδίδαξε.

19. Πρὸς τούτοις ἀρχὴ καὶ τὸ καθ' ὅλον κατὰ τὸ

1) Hact. ὁ ομνιστ.

2) Philipp. I, 23.

3) Prov. VIII, 22, ubi κύριος pro ὁ θεός legitur, et αὐτοῦ pro αὐτοῦ.

4) Prov. VIII, 22.

5) Ev. Joann. I, 1.

6) Nullo jure R. pro οἴονται legendum videtur οἴοντε.

7) II Macc. VII, 28.

είδος, οὕτως εἴπερ εἰκῶν¹⁾ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀρχὴ αὐτοῦ ὁ πατὴρ ἔστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ Χριστὸς ἀρχὴ τῶν κατ' εἰκόνα γενομένων θεοῦ. Εἰ γὰρ οἱ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα, ἢ εἰκῶν δὲ κατὰ τὸν πατέρα, τὸ μὲν καθ' ὃ τοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ ἀρχὴ, τὸ δὲ καθ' ὃ τῶν ἀνθρώπων ὁ Χριστὸς, γενομένων οὐ κατὰ τὸ, οὐ ἔστιν εἰκῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰκόνα. Ἀρμόσει δὲ τό²⁾ „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,“ εἰς τὸ αὐτὸ παράδειγμα.

20. Ἔστιν ἀρχὴ καὶ ὡς μαθήσεως, καθ' ὃ τὰ στοιχεῖα φαμεν ἀρχὴν εἶναι γραμματικῆς. Κατὰ τοῦτο φησιν ὁ Ἀπόστολος,³⁾ ὅτι „διφελοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα⁴⁾ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ.“ Διττὴ δὲ ἢ ὡς μαθήσεως ἀρχὴ, ἢ μὲν τῇ φύσει, ἢ δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς ὡς εἰ λέγοιμεν ἐπὶ Χριστοῦ, φύσει μὲν αὐτοῦ ἀρχὴ ἢ θεότης, πρὸς⁵⁾ ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ δυναμένους ἄρξασθαι τῆς περὶ αὐτοῦ ἀληθείας, ἢ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, καθ' ὃ τοῖς νηπίοις καταγγέλλεται Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ οὗτος ἑσταυρωμένος.⁶⁾ Ὡς κατὰ τοῦτο εἰπεῖν, ἀρχὴν εἶναι μαθήσεως τῇ μὲν φύσει Χριστοῦ, καθ' ὃ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ, πρὸς

¹⁾ Coloss. I, 15.

²⁾ Ev. Joann. I, 1.

³⁾ Hebr. V, 12.

⁴⁾ R. τίνα. H. τίνα.

⁵⁾ πρὸς ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ. Sic recte hunc locum restituit Codex Bodlejanus. R. Huet. in textu πρὸς ἡμᾶς δὲ, ° ἢ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ. exhibet, in notis autem: „corrupta haec Cod. Regii scriptura Perionio fraudi fuit, ut totum hunc locum pro more suo corrumpere. Lege μὴ ἀπὸ τοῦ, ita ut legit quoque Ferrarius.“

⁶⁾ ἑσταυρωμένος. ——— καθ' ὃ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ. Haec omnia desunt apud Huetium, sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

ἡμᾶς δέ· ὁ λόγος¹⁾ σὰρξ ἐγένετο, ἵνα σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν, οὕτω μόνον πρῶτον αὐτὸν χωρῆσαι δυναμένοις. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο οὐ μόνον πρωτότοκός ἐστι πάσης κτίσεως, ἀλλὰ καὶ Ἀδάμ ἐρμηνεύεται ἄνθρωπος. Ὅτι δὲ Ἀδάμ ἐστι, φησὶν ὁ Παῦλος²⁾ „ὁ ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν.“

21. Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ὡς ἡ πράξις, ἐν ἣ ἡ πράξις ἐστὶ τὸ τέλος μετὰ τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπίστησον, εἰ ἡ σοφία ἀρχὴ τῶν πράξεων οὕσα τοῦ Θεοῦ οὕτω δύναται νοεῖσθαι ἀρχή.

22. Τοσούτων σημαινομένων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν ὑποκρίντων περὶ ἀρχῆς, ζητοῦμεν, ἐπὶ τίνος δεῖ λαμβάνειν τὸ³⁾ „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“ Καὶ σαφές, ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦ ὡς μεταβάσεως, ἢ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκους. Οὐκ ἄσκηλον δέ, ὅτι οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ὡς γενέσεως. Πλὴν δοξασιὸν ὡς τὸ, ὑφ' οὗ, ὅπερ ἐστὶ ποιοῦν, εἶγε ἐνετεῖλατο⁴⁾ ὁ Θεὸς καὶ ἐκτίσθησαν. Δημιουργὸς γὰρ πῶς ὁ Χριστὸς ἐστίν, φησὶ⁵⁾ λέγει ὁ πατήρ⁶⁾ „γενηθήτω φῶς, καὶ γενηθήτω στερῶμα.“ Δημιουργὸς δὲ ὁ Χριστὸς ὡς ἀρχὴ, καθὼ σοφία ἐστὶ, τῇ σοφίᾳ εἶναι καλούμενος ἀρχή. Ἡ γὰρ σοφία παρὰ τῇ Σολομῶντι φησιν⁷⁾ „ὁ Θεὸς ἐκτίσεν με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀρχῇ ἦ ὁ λόγος, ἐν τῇ σοφίᾳ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν τῆς περὶ τῶν ὄλων θεωρίας καὶ νοημάτων, τῆς σοφίας νοουμένης, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὰ λογικὰ κοινωνίαν τῶν τεθεωρημένων,⁸⁾ τοῦ λόγου λαμβανο-

1) Ev. Joann. I, 14.

2) I Cor. XV, 45.

3) Ev. Joann. I, 1.

4) Ps. CXLVIII, 5.

5) Huet. τῇ pro ὡ.

6) Gen. I, 3. 6.

7) Prov. VIII, 22.

8) τῶν τεθεωρημένων. Ita recte habent Codd. Bodleianus et Barberinus, male autem Codex Regius τῶν τε-

μένου. Καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ, ὡς προείρηκαμεν, πολλὰ ὦν ἀγαθὰ ὁ Σωτὴρ, ἐνεπινοούμενα ἔχει ἐν αὐτῷ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα. Ὁ γοῦν Ἰωάννης ἐπήνεγκε φράσεων περὶ τοῦ λόγου¹⁾ „ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν.“ Γέγονεν οὖν ἡ ζωὴ ἐν τῷ λόγῳ. Καὶ οὔτε ὁ λόγος ἑτερός ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ὁ θεὸς λόγος, ὁ πρὸς τὸν πατέρα, διὸ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, οὔτε²⁾ ἡ ζωὴ ἑτέρα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὅς φησιν³⁾ „ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή.“ Ὡσπερ οὖν ἡ ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, οὕτως ὁ λόγος ἦν ἐν ἀρχῇ. Ἐπιστήσον δὲ, εἰ οἴοντέ⁴⁾ ἐστι καὶ κατὰ τὸ σημαινόμενον τοῦτο ἐκδέχασθαι ἡμᾶς τό „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,“ ἵνα κατὰ τὴν σοφίαν, καὶ τοὺς τύπους τοῦ συστήματος τῶν ἐν αὐτῷ νοημάτων τὰ πάντα γίνηται. Οἶμαι γὰρ, ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους οἰκοδομεῖται ἢ τεκταίνεται οἰκία καὶ ναῦς, ἀρχὴν τῆς οἰκίας καὶ τῆς νεὸς ἔχόντων τοὺς ἐν τῷ τεχνίτῃ τύπους καὶ λόγους, οὕτω τὰ σύμπαντα γεγονέναι κατὰ τοὺς ἐν τῇ σοφίᾳ προτρανωθέντας ὑπὸ θεοῦ τῶν ἑσομένων λόγους „πάντα“ γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησε.“ Καὶ λεκτέον, διὰ κτίσας,⁵⁾ ἢ οὕτως

θεωρημάτων (non ut ed. R. exhibet θεωρηματῶν). R. Huetius exhibet τῶν τε θεωρημάτων.

¹⁾ Ev. Joann. I, 3. 4.

²⁾ οὔτε ἡ ζωή. Sic recte legitur in Codd. Bodleiano et Barberino, male autem in Codice Regio deest οὔτε et pro ἡ ζωὴ legitur ἡ ζωή. R. Huet. ἡ ζωή.

³⁾ Ev. Joann. XIV, 6.

⁴⁾ εἰ οἴοντέ ἐστι καὶ κατὰ τό. Sic recte habent Codd. Bodlejanus et Barberinus, corrupte autem Codex Regius ὄν τέ ἐστι καὶ κ. τ. λ. R. Huet. in textu εἰ ὄν τέ ἐστι καὶ, ad marginem tamen scribendum notavit οἴοντε ἐστι. R. in notis minus recte εἰ οἶον τέ ἐστι κ. τ. λ.

⁵⁾ Ps. CIV, 24.

⁶⁾ κτίσας, ἢ οὕτως εἶπω. Ita recte Codd. Barberinus et Regius; male autem Bodlejanus κτήσας, ἢ οὕτως

εἶπεν, ἔμψυχον σοφίαν ὁ θεὸς, αὐτῇ ἐπέτρεψεν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ τύπων¹⁾ τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὕλῃ, οἶμαι, παρρασχεῖν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη. Ἐγὼ δὲ ἐφίστημι, εἰ καὶ ἐστὶν εἰπεῖν, ἀρχὴν τῶν ὄντων εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λέγοντα²⁾ ἐγὼ εἰμι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος.“ Ἀναγκαῖον δὲ εἶδέναι, ὅτι οὐ κατὰ πᾶν, ὃ ὀνομάζεται, ἀρχὴ ἐστὶν αὐτός. Πῶς γὰρ, καθὸ ζωὴ ἐστὶ, δύναται εἶναι ἀρχὴ, ἥως ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, δηλονότι ἀρχὴ τυγχάνοντι αὐτῆς; Ἔτι δὲ σαφέστερον, ὅτι, καθὸ πρωτότοκός ἐστιν ἐκ τῶν νεκρῶν, οὐ δύναται εἶναι ἀρχὴ. Καὶ ἐὰν ἐπιμελῶς ζετάσωμεν αὐτοῦ πάσας τὰς ἐπωνυμίας,³⁾ μόνον κατὰ τὸ εἶναι σοφία ἀρχὴ ἐστὶν, οὐδὲ κατὰ τὸ εἶναι λόγος ἀρχὴ ὑπάρχων, εἶπε ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ ἦν ὡς εἰπεῖν ἂν τινα τεθαρῆχότως, ὅτι⁴⁾ πρεσβύτερον πάντων τῶν ἐπινοουμένων ταῖς ὀνομασίαις τοῦ πρωτότοκου πάσης κτίσεώς ἐστὶν ἡ σοφία. Ὁ θεὸς μὲν οὖν πάντα

εἶπερ. R. Huet. in textu κτίσεως, ἔν' οὕτως εἶπερ, et paulo post αὐτῇ ἐπέτρεψεν, in notis tamen eodem modo, quo Codd. Barberinus et Regius, locum nostrum restituit, haec addens: „consentit Ferrarii interpretatio. Misere autem hic se jactat Perizonius, sic enim legit: καὶ λεχτέον, ὅτι κτίσεως ἐν (id est Ἰησοῦν) οὕτως, εἶπερ ἔμψυχον σοφίαν κ. τ. λ.“

¹⁾ τύπων τοῖς οὖσι — εἶδη. Ἐγὼ δὲ ἐφίστημι, εἰ καὶ * * εἰπεῖν ἀρχὴν τῶν — λέγοντα. Haec omnia desunt in editione Huetii, restituntur autem e Codd. Bodlejano et Barberino.

²⁾ Ἀποκ. XXII, 13.

³⁾ τὰς ἐπωνυμίας. Ita Cod. Bodlejannus, Regius autem habet ἐπινοίας, atque ita Barberinus. R. — Huet. in textu ἐπινοίας, in notis: „Ferrarius legebat ἐπωνυμίας.“

⁴⁾ R. in textu τεθαρῆχότως πρεσβύτερον, in notis: „legendum videtur ὅτι πρεσβύτερον.“ Huet. in textu τεθαρῆχότως * πρεσβύτερον, ad marginem ὅτι exhibet

ἐν ἔστι καὶ ἀπλοῦν· ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν διὰ τὰ πόλλα, ἐπεὶ προέθετο ¹⁾ αὐτὸν ὁ θεὸς ἰλαστήριον καὶ ἀπαρχὴν πάσης τῆς κτίσεως, πολλὰ γίνεται, ἣ καὶ τάχα πάντα ταῦτα καταχρῆται ²⁾ αὐτοῦ ἢ ἐλευθεροῦσθαι δυναμένη πᾶσα ³⁾ κτίσις. Καὶ διὰ τοῦτο γίνεται φῶς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἄνθρωποι ὑπὸ τῆς κακίας σκοτισθέντες δέονται φωτὸς τοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνοντος, καὶ ὑπὸ σκοτίας μὴ καταλαμβανομένου, οὐκ ἂν, εἰ μὴ γεγόνεισαν ἐν τῇ σκοτίᾳ οἱ ἄνθρωποι, γερόμενος ἀνθρώπων φῶς. Τὸ δ' ὁμοίον ἔστι νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν. Εἰ γὰρ καθ' ὑπόθεσιν ἢ γυνὴ μὴ ἠπάτητο, καὶ ὁ Ἀδάμ μὴ παραπέπτωκε, κτισθεὶς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κεκρατῆκε τῆς ἀφθαρσίας, οὐτ' ἂν εἰς χοῦν θανάτου καταβεβῆκε, οὐτ' ἂν ἀπέθανεν οὐκ οὔσης ἁμαρτίας, ἣ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτὸν

¹⁾ Rom. III, 25.

²⁾ καταχρῆται αὐτοῦ κ. τ. λ., R. et H. in textu πολλὰ γίνεται· ἣ καὶ τάχα πάντα ταῦτα καθαρῶς αὐτοῦ κ. τ. λ. Quae quidem verba, quum me vel non monente stare prorsus nequeant, ex Neandri conjectura simplici, facili atque ad contextam orationem omni ex parte accommodata, distinctionis signis mutatis pro καθαρῶς in textum recepim καταχρῆται.

³⁾ αὐτοῦ ἢ ἐλευθεροῦσθαι δυναμένη πᾶσα κτίσις. Legisse videtur Ferrarius αὐτοῦ ἢ ἐλευθεροῦν δυναμένη πάντα κτίσις. Huetius. — E quibus quidem verbis quum satis apparere videatur, Ferrarium non minus, quam Huet. verba h. l. obvia perquam vexasse, silentio non tradiderim amici, Cretensis inquam, de h. l. sententiam, quippe qui, quum particula ἣ in ἢ mutata pro καθαρῶς legat καθαρῶς, atque verborum ordine hunc in modum disposito: πολλὰ γίνεται. Ἡ καὶ τάχα πάντα ταῦτα καθαρῶς αὐτοῦ κ. τ. λ. conjecturam obtulerit, litera tantum ρ in γ mutata simplicissimam, receptaque ab H. et R. καθαρῶς lectione longe praestantioiorem.

ἐρεῖν ἀποθανεῖν ταῦτα δὲ μὴ ποιήσας οὐκ ἐγίνετο πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἐξεταστέον δὲ, μήποτε καὶ ποιμὴν οὐκ ἂν ἐγίνετο, τοῦ ἀνθρώπου μὴ παρασυμβληθέντος τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, μηδ' ὁμοιωθέντος αὐτοῖς. Εἰ γὰρ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζει ὁ θεός, σώζει ἢ σώζει κτήνη, ποιμένα αὐτοῖς χαρισάμενος τοῖς μὴ χυρεῦσι τὸν βασιλέα. Βασανιστέον οὖν συναγαγόντι τὰς ὀνομασίας τοῦ Ἰησοῦ, ὁποῖαι ¹⁾ αὐτῶν ἐπιγερόντων, οὐκ ἂν ἐν μακαριότητι ἀρξαμένων καὶ μεινάντων τῶν ἀγίων γενόμεναι τὰ τοσαῦτα. Τάχα γὰρ σοφία ἔμενε μόνον, ἢ καὶ λόγος, ἢ καὶ ζωὴ, πάντως δὲ καὶ ἐλήθεια· οὐ μὴν δὲ καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα δι' ἡμᾶς προσεβλήθη. Καὶ μακάριοί γε, ὅσοι δεόμενοι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοιοῦτοι γεγόνασιν, ὡς μηκέτι αὐτοῦ χρήζειν ἰατροῦ τοὺς κακῶς ἔχοντας θεραπεύοντος, μηδὲ ποιμένος, μηδὲ ἐπολυτρώσεως, ἀλλὰ σοφίας, καὶ λόγου, καὶ δικαιοσύνης, ἢ εἴ τι ἄλλο ²⁾ τοῖς διὰ τελειότητα χυρεῖν αὐτοῦ τὰ κάλλιστα δυναμένοις. Τοσαῦτα περὶ τοῦ ἐν ἐσχῆ.

23. Ἰδωμεν ³⁾ δὲ ἐπιμελέστερον, τίς ὁ ἐν αὐτῇ λόγος. Θεωμᾶζειν μοι πολλάκις ἐπέρχεται σκοποῦντι τὰ ὑπὸ τινων πιστεύειν εἰς τὸν Χριστὸν βουλομένων λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, τί δήποτε δυσεξαριθμητῶν ὀνομάτων ταυσομένων ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τὰ μὲν πλεῖστα παρασιωπῶσιν, ἀλλὰ καὶ, εἴ ποτε μνήμη αὐτῶν γέ-

¹⁾ ὁποῖαι. Ita Codex Barberinus, sicque legit Ferrarius; Cod. Reg. male habet οὐ ποῖαι. R. Huet in textu οὐ ποῖαι, in notis tamen Ferrarii partes tæctur.

²⁾ ἢ εἴ τι ἄλλο τοῖς. Deest ἄλλο apud Huetium, qui ἢ εἴ τι * τοῖς exhibet, existat vero in Codd. Bodlejano et Barberino. R.

³⁾ Ἰδωμεν — πολλάκις ἐπέρχεται. Haec desunt in editione Huetii, restituantur vero e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

νοίτο, μεταλαμβάνουσιν οὐ κυρίως, ἀλλὰ τροπικῶς ταῦτα αὐτὸν ὀνομάζεσθαι· ἐπὶ δὲ μόνης τῆς Λόγος προσηγορίας ἰστάμενοι, οἶονεὶ λόγον μόνον φασὶν εἶναι τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ ἀκολούθως τοῖς λοιποῖς τῶν ὀνομαζομένων ἐρευνῶσι τοῦ σημαυνομένου τὴν δύναμιν ἐκ τῆς Λόγος φωνῆς. Ὁ δὲ φημι θαυμάζειν τὴν ἀβελτηρίαν¹⁾ τῶν πολλῶν, σαφέστερον γὰρ ἐρᾷ, τοιοῦτόν ἐστι. Φησὶ που ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ „ἐγὼ²⁾ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου“ καὶ ἐν ἄλλοις „ἐγὼ³⁾ εἰμι ἡ ἀνάστασις“ καὶ πάλιν „ἐγὼ⁴⁾ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή.“ Γέγραπται δὲ καὶ τό „ἐγὼ⁵⁾ εἰμι ἡ θύρα“ εἴρηται καὶ τό „ἐγὼ⁶⁾ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός“ καὶ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν φάσκουσιν „οἶδαμεν,⁷⁾ ὅτι Μεσσίας ἐρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός“ ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα“ ἀποκρίνεται „ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι.“ Πρὸς τούτοις, ὅτε ἐνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, κύριος καὶ διδάσκαλος αὐτῶν εἶναι διὰ τούτων ὁμολογεῖ „ὕμεῖς⁸⁾ φωνεῖτέ με ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ.“ Ἀλλὰ καὶ υἱὸν εἶναι Θεοῦ σαφῶς ἑαυτὸν καταγγέλλει λέγων „ὄν⁹⁾ ὁ πατὴρ ἠγάπησε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς

1) ἀβελτηρίαν, Deest apud Huetium, sed exstat in Codice Bodlejano, et ita legit Ferrarius. R. Huet. in notis ad h. l. addit: „Ferrarius: jam in quo me mirari dicam multorum ruditatem: postremam hanc vocem de suo videtur largitus, asterisco enim locum ad oram illustravit.“

2) Ev. Joann. VIII, 12.

3) Ev. Joann. XI, 25.

4) Ev. Joann. XIV, 6.

5) Ev. Joann. X, 9.

6) Ev. Joann. X, 11.

7) Ev. Joann. IV, 25. 26, ubi v. 25 pro οἶδαμεν legitur οἶδα.

8) Ev. Joann. XIII, 13.

9) Ev. Joann. X, 36.

λέγετε ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι; καὶ „Πάτερ, ¹⁾ ἔληλυθεν ἡ ὄρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα ὁ υἱὸς δοξάσῃ σε.“ Εὐρίσκομεν δὲ καταγγέλλοντα ἑαυτὸν καὶ βασιλέα, ὡς ἐπὶ ἀποκρινόμενος τῷ Πιλάτῳ πρὸς τὸ „σὺ ²⁾ εἰ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;“ λέγει „ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται εἰ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίῳις· ὁ δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.“ Ἀνέγνωμεν ³⁾ καὶ τὸ „ἐγὼ ⁴⁾ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἔστι.“ καὶ πάλιν „ἐγὼ εἰμι ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα.“ Συναριθμησάθω τούτοις καὶ τὸ „ἐγὼ ⁵⁾ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.“ καὶ πάλιν „ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ.“ Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὑποπεσόντα ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις χαμένων, παρεθέμεθα τοσαῦτα αὐτὸν λέγοντος εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἰωάννου ἀποκαλύψει λέγει „ἐγὼ ⁶⁾ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρὸς Ἰδοῦ, ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων“ καὶ πάλιν „γέγονα ⁷⁾ τὸ Α καὶ τὸ Ω, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.“ Ἔστι δὲ οὐκ ὀλίγα τὸν μετὰ παρατηρή-

¹⁾ Ev. Joann. XVII, 1., ubi ἵνα adjectum legitur καί, pro υἱός autem υἱός σου exstat.

²⁾ Ev. Joann. XVIII, 33. 36., ubi v. 36. ἄν non ἠγωνίζοντο, sed ὑπηρέται sequitur.

³⁾ Huet. Ἀνέγνω μὲν καὶ τὸ.

⁴⁾ Ev. Joann. XV. 1. 5., ubi v. 5. non ἄμπελος sed ἡ ἄμπελος exstat.

⁵⁾ Ev. Joann. VI, 35. 41. 33., ubi v. 41. non ὁ ζῶν additur, et ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ legitur.

⁶⁾ Apocal. I, 18., ubi καὶ Ἰδοῦ exstat.

⁷⁾ Apocal. XXII, 13., ubi ἐγὼ pro γέγονα, neque καὶ ὁ κ. τ. λ. sed πρῶτος καὶ ἔσχατος legitur. Cf. I, 8.

σεως ἐντυγχάνοντα ταῖς ἀγλαῖς βίβλοις καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν παραπλήσια λαβεῖν, ¹⁾ οἷον, ὅτι βέλος ἐκλεκτὸν ἑαυτὸν ²⁾ καλεῖ καὶ δούλον τοῦ θεοῦ καὶ φῶς ἐθνῶν. Λέγει δὲ οὕτω Ἡσαΐας, „ἐκ ³⁾ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσέ με τὸ ὄνομά μου, καὶ ἔθηκε τὸ στόμα μου ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με· ἔθηκε με ὡς βέλος ἐκλεκτὸν, καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἔκρυψέ με, καὶ εἶπέ μοι, „δουλός μου εἶ σὺ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν σοὶ δοξασθήσομαι.“ Καὶ μετ' ὀλίγα, „καὶ ⁴⁾ ὁ θεός μου ἔστι μοι ἰσχύς. Καὶ εἶπέ μοι· μέγα σοὶ ἔστι τοῦτο κληθῆναί σε ⁵⁾ παῖδά μου, τοῦ στήσαι τὰς φυλάς Ἰακώβ, καὶ τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστρέψαι. Ἴδού, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς.“ Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ οὕτως αὐτὸν ἀρνίῳ ὁμοιοῦ, „ἐγὼ ⁶⁾ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι.“ Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια αὐτὸς ἑαυτὸν φησιν. Ἔστι δὲ καὶ παρὰ τοῖς εὐαγγελίοις, καὶ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ διὰ τῶν προφητῶν μυρίας ὄσας προσηγορίας συναγαγεῖν, ἃς ἄκλειται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἦτοι τῶν τὰ εὐαγγέλια γραψάντων τὴν ἰδίαν διάνοιαν τῶν

¹⁾ Codd. Bodlejanus et Barberinus λαβεῖν, Regius, quem secutus est Huetius, λέγειν. R.

²⁾ Huetius omisit ἑαυτόν.

³⁾ Jes. XLIX, 1. 2. 3., ubi LXX. interpretes non ἐκάλεσέ με sed ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου legunt, post χειρὸς autem et φαρέτρα non αὐτοῦ sed αὐτοῦ, et pro δοξασθήσομαι exhibent ἐνδοξασθήσομαι.

⁴⁾ Jes. XLIX, 5. 6., ubi in vers. LXX. virorum non τοῦτο sed τοῦ κληθῆναί σε κ. τ. λ. exstant, et pro τέθεικά σε εἰς κ. τ. λ. leguntur δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς κ. τ. λ.

⁵⁾ κληθῆναί σε. Ita Codd. Bodlejan. et Barberinus, non κληθῆναί μοι, ut legitur in editione Huetii. R.

⁶⁾ Jerem. XI, 19. LXX. interpretes ἐγὼ δὲ ὡς κ. τ. λ.

περὶ τοῦ, ὅτι ποτέ ἐστιν, ἐπιθεμένων, ἢ τῶν ἀποστόλων, ἐξ ὧν μεμαθήκασι, δοξολογούντων αὐτὸν, καὶ τῶν προφητῶν προκηρυσσότων αὐτοῦ τὴν ἰσομένην ἐπιθεμίαν, καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπαγγελλόντων διαφόροις ὀνόμασι. Οἷον ὁ Ἰωάννης¹⁾ αὐτὸν ἄμνον θεοῦ ἀναγορεύει λέγων· „Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.“ καὶ ἄνδρα διὰ τούτων οὐτός²⁾ ἐστίν, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον, ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀγῆρ, ὃς ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· καὶ ὡς οὐκ ἔδεικνεν αὐτόν.“ Ἐν δὲ τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ὁ³⁾ Ἰωάννης παράκλητον περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα φησὶ αὐτὸν εἶναι, λέγων· „καὶ⁴⁾ ἐάν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον.“ Ἐπιφέρει δὲ, ὅτι καὶ ἰλασμός⁵⁾ ἐστὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ᾧ παραπλησίως ὁ Παῦλος λέγει, αὐτὸν εἶναι ἰλαστήριον, φάσκων· „ὄν⁶⁾ προέθετο ὁ θεὸς ἰλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, διὰ τὴν κάθειρσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ.“ Κεκήρυχται δὲ κατὰ τὸν Παῦλον σοφία εἶναι καὶ δύναμις θεοῦ, ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, ὅτι⁷⁾ Χριστὸς δύναμις ἐστὶ καὶ θεοῦ σοφία. Πρὸς τοῦτοις, ὅτι καὶ ἁγιασμός ἐστὶ καὶ ἀπολύτρωσις· „ὃς ἐγενήθη γὰρ, φησὶ, σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις.“ Ἀλλὰ καὶ ἀρχιερεῖα μέγαν διδάσκει ἡμᾶς αὐτὸν τυγχάνειν, πρὸς Ἑβραίους

1) Ev. Joann. I, 29.

2) Ev. Joann. I, 30. 31., ubi pro ὑπὲρ κ. τ. λ. leguntur περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· ὀπίσω κ. τ. λ.

3) Huetius articulum omisit.

4) I ep. Joann. II, 1.

5) I ep. Joann. II, 2.

6) Rom. III, 25. 26., ubi ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι in textu exstat.

7) I Cor. I, 24. 30.

γράφων „ἔχοντες¹⁾ οὖν ἀρχιερεῖα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.“ Οἱ δὲ προφηταὶ παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέροις ὀνόμασιν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁ μὲν Ἰακώβ ἐν τῇ πρὸς τοὺς υἱοὺς εὐλογία, Ἰούδα, τὸ γὰρ „Ἰούδα,²⁾ σὲ ἀνεσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου. Σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ, υἷέ μου, ἀνέβη· ἀναπεσῶν ἐκοιμήθη³⁾ ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος τίς ἐγερεῖ αὐτόν;“ Οὐ κατὰ τὸν ἐνεστηκότα δὲ καιρὸν ἐστὶ πρὸς λέξιν παραστήσαι, πῶς τὰ τῶ Ἰούδα λεγόμενα περὶ Χριστοῦ ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ ἀνθυποφορὰ εὐλόγως ἐπενεχθῆναι δυναμένη „οὐκ⁴⁾ ἐκλείπει ἀρχῶν ἐξ Ἰούδα, καὶ ἠγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως⁵⁾ ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται,“ ἐν ἄλλοις εὐκαιρότερον λυθήσεται· Οἶδε δὲ τὸν Χριστὸν Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομαζόμενον Ἡσαΐας λέγων „Ἰακώβ⁶⁾ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτόν ἢ ψυχὴ μου. Κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κράξει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ ἐκ νίκους τὴν κρίσιν, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἔλπιουσιν.“ Ὅτι γὰρ ὁ Χριστός ἐστι, περὶ

1) Hebr. IV, 14.

2) Genes. XLIX, 8. 9.

3) H. et R. ἐκοιμήθη.

4) Genes. XLIX, 10. LXX. interpretes pro ᾧ ἀπόκειται in textu τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, in notis tamen Reineccius: „ᾧ, ἀπόκειται multi legerunt Patres.“

5) ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται. Haec desunt in editione Huetii, sed restituantur e Codice Bodlejano. R.

6) Jes. XLII, 1. 2. 3. 4. coll. ev. Matth. XII, 18—21., quibus locis invicem collatis cum tam varia insint et diversa vocabula, ad loca, de quibus agitur, me tantum provocasse, neque vero disparem utriusque loci rationem accuratius recensuisse, nemo profecto aegre feret.

ὅτι ταῦτα προφητεύεται, σαφῶς ὁ Ματθαῖος δηλοῖ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, μνησθεὶς ἀπὸ μέρους τῆς περικαπῆς, εἰπὼν „Ἰνα ¹⁾ πληρωθῇ τὸ εἰρημένον· οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κρᾶξει,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Καλεῖται δὲ καὶ Δαβὶδ ὁ Χριστός, ὡς ἐκάν Ἰεζεκιὴλ προφητεύσας πρὸς τοὺς ποιμένες ἐπιφθῶν ἐκ προσώπου Θεοῦ „ἀναστήσω ²⁾ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου, ὃς ποιμανεῖ αὐτούς“ οὐ γὰρ Δαβὶδ ὁ καιριώτης ἀναστήσεται ποιμαίνειν μέλλων τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ Χριστός. Ἔτι δὲ ὁ Ἡσαΐας φάσκει καὶ ἄνθος ὀνομάζει τὸν Χριστὸν ἐν τῷ „ἐξελεύσεται ³⁾ φάσδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπιαναπαύσεται ἐπ’ αὐτὸν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου Θεοῦ.“ Καὶ λίθος δὲ ἐν τοῖς ψαλμοῖς ὁ κύριος ἡμῶν εἶνα λέγεται οὕτως „λίθον ⁴⁾ ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας παρὰ κυρίου ἐγένετο αὐτῇ, καὶ ἔστι θαυμαστή ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.“ Δηλοῖ δὲ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν ὁ Δουκᾶς, οὐκ ἄλλον, ἢ τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν λίθον τὸ μὲν εὐαγγέλιον οὕτως „οὐδέποτε ⁵⁾ ἀνέγνωτε, λίθος, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον σπασθήσεται· ἐφ’ ὃν δ’ ἂν πέσῃ, λι-

¹⁾ Matth. XII. 17. 19., ubi ὅπως pro Ἰνα, et ῥηθέν pro εἰρημένον legitur, pro κρᾶξει autem κραυγάσει exstat.

²⁾ Ezech. XXXIV, 23., ubi pro τὸν παῖδά μου LXX interpretes habent τὸν δούλόν μου.

³⁾ Jea. XI, 1. 2. 3., ubi in vers. LXX virorum ἀναπαύσεται legitur pro ἐπιαναπαύσεται.

⁴⁾ Psalm. CXVIII, 22. 23., ubi pro αὐτῇ in vers. LXX viror. exstat αὐτῇ. Item legitur in ev. Matth. XXI, 42. Cfr. I ep. Petri II, 7.

⁵⁾ Matth. XXI, 42. 44., ubi in textu legitur vers. 42. λίθον ὃν κ. τ. λ.

κμήσει αὐτὸν“ ἐν δὲ ταῖς πράξεσιν ὁ Λουκᾶς γράφει· „οὗτός ¹⁾ ἐστὶν ὁ λίθος, ὁ ἐξουθενωθείς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδόμων, ὁ γινόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας.“ Ἐν δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ Σατῆρος τεταγμένων ὀνομάτων, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου ἀναγεγραμμένον ἔστι καὶ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος πρὸς τὸν θεὸν θεὸς λόγος. Καὶ ἔστιν ἄξιον ἐπιστῆσαι τοῖς τὰ τοσαῦτα τῶν ὀνομαζομένων παρακτεμπομένοις, καὶ τούτῳ ὡς ἐξαιρέτῳ χρωμένοις, καὶ πάλιν ἐπιχειμένων ²⁾ μὲν διήγησιν ζητοῦσιν, εἴ τις αὐτοῖς προσάγοι αὐτὰ, ἐπὶ δὲ τούτῳ, ὡς σαφές, προσιεμένοις τό τί ποτέ ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγος ὀνομαζόμενος. Καὶ μάλιστα, ἐπεὶ συνεχῶς χρωνται τῷ „ἐξηρξείξαιτο ³⁾ ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν“ οἰόμενοι προφορὰν πατριῆς οἰοῦν ἐν συλλαβαῖς κειμένην εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο ὑπόστασαν αὐτῷ, εἰ ἀκρεβῶς αὐτῶν πυνθανοίμεθα, οὐ διδάσκων,

¹⁾ Act. IV, 11., ubi pro ἐξουθενωθείς in textu legitur ἐξουθενηθείς, pro οἰκοδόμων autem, (de qua lectione cfr. Gricsbach.), οἰκοδομοῦντων exstat.

²⁾ ἐπιχειμένων. H. et R. in textu ἐπιχειμένον, H. paulo post in textu ἐπὶ δὲ τούτων, in notis autem: „legendum fortasse ἐπ' ἐκείνων μὲν, quod opponetur huic ἐπὶ δὲ τούτων, quod proxime sequitur. Quod ipsum forsitan et ita emendandum: ἐπὶ δὲ τούτου.“ R. in notis: „legendum fortasse vel ἐπ' ἐκείνοις μὲν, quod opponetur huic ἐπὶ δὲ τούτῳ, quod proxime sequitur.“ Ad lectionem ἐπὶ δὲ τούτῳ idem R. in notis: „sic recte habet Codex Bodlejanus, male in editione Huet. ἐπὶ δὲ τούτων.“ Equidem, nisi sequerentur verba διήγησιν ζητοῦσιν, libenter ἐπὶ κειμένοις lecturus, tam propter τὰ τοσαῦτα, tamen propter αὐτὰ, non ἐπιχειμένην, sed ἐπιχειμένην in tantum recepi. Quod autem ad verba ἐπὶ δὲ τούτῳ attinet, ea, si vel ad praecedentia καὶ τούτῳ ὡς κ. τ. λ. respecteris, jure meritoque locum suum tacentur.

³⁾ Psalm. XLV, 1.

αἰδὲ οὐσίαν αὐτοῦ σαφηνίζουσιν, ¹⁾ οὐδέπω φαιέν
 τοιάνδε, ἢ τοιάνδε, ἀλλ' ὅπως ποτὲ οὐσίαν λόγον ἄρ
 ἀπαγγελλόμενον υἱὸν εἶναι νοῆσαι καὶ τῷ τυχόντι ἐστὶν
 ἀμίχατος. Καὶ λόγον τοιοῦτον ζῶντα, καὶ ἦτοι οὐ
 κεχωρισμένον τοῦ πατρὸς, καὶ κατὰ τοῦτο τῷ μῆ ²⁾
 ὑφεισάμεν οὐδὲ υἱὸν τυχάνοντα, ἢ καὶ κεχωρισμένον
 καὶ οὐνωμένον ἀπαγγελλέτωσαν ἡμῖν θεὸν λόγον.
 Λεγέτω οὖν, ὅτι, ὡς περὶ καθ' ἕκαστον τῶν προειρημέ-
 των ὀνομάτων ἀπὸ τῆς ὀνομασίας ἀναπτυσκίον τὴν
 ἔννοιαν τοῦ ὀνομαζομένου, καὶ ἐφαρμοστέον μετὰ ἀπο-
 δείξεως, πῶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦτο τὸ ὄνομα εἶναι
 λέγεται, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ λόγον αὐτὸν ὀνομάζεσθαι
 ποικίλον. Τίς γὰρ ἢ ἀποκλήρωσις ἐφ' ἑνὸς μὲν ἕκαστου
 μὴ ἴσασθαι ἐπὶ τῆς λέξεως, ἀλλὰ φέρε εἰπεῖν ζητεῖν,
 πῶς αὐτὸν ἐκδεκτέον θύραν, καὶ τίνα τρόπον ἄμπελον,
 τίνα ³⁾ τε αἰτίαν ὁδόν, ἐπὶ δὲ μόνου, τοῦ λόγον αὐτὸν
 ἀπαγγελλέσθαι, τὸ παραπλήσιον οὐ ποιετέον; Ἴνα τοί-
 ρον μᾶλλον δυσωπητικώτερον παραδειξώμεθα τὰ λεχθη-
 σόμενα εἰς τὰ περὶ τοῦ· πῶς λόγος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ
 θεοῦ, ἀρκτέον ἀπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προτεθέντων
 ὀνομάτων αὐτοῦ. Καὶ, ὅτι μὲν δόξει τισὶ σφόδρα πα-
 ρεχθαιτικὸν εἶναι τὸ τοιοῦτον, οὐκ ἀγνοοῦμεν· πλὴν
 ἐπιστήσαντι καὶ πρὸς τὸ προκείμενον χρήσιμον ἴσται καὶ
 τὸ βασανίσαι τὰς ἐννοίας, καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται,
 προόδου τῶν ἐπιφερομένων ὑπάρξει ἢ κατανόησις τῶν
 πραγμάτων. Ἄπαξ δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος θεο-
 λογίαν ἐμπροσθέντες, ἀναγκαίως ὁση ⁴⁾ δύναμις τὰ προῖ

1) Hucet in textu σαφηνίζουσιν, ad margineta vero σαφηνίζουσιν.

2) Hucet in textu μὲν exhibet, margini tamen ad-
 scripsit μῆ.

3) τίνα τε αἰτίαν. Cod. Bodlejan. τίνα δὲ αἰτία. R.

4) ὁση. Apud Hucetium legitur ἢ δύναμις, in Cod.
 Bodleiano ὡς ἢ δύναμις, sed omnino legendum ὁση δύ-

αὐτοῦ μετὰ ἐρεῦνης εὐρίσκοντες, πληρέστερον αὐτὸν οὐ μόνον, ἢ λόγος ἐστὶ, νοήσομεν, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ.

24. Ἐλεγεν οὖν ἑαυτὸν εἶναι φῶς τοῦ κόσμου· καὶ τὰ παρακείμενα ταύτῃ τῇ ὀνομασίᾳ συνεξεταστέον, δόξαντα ἂν τισιν οὐχὶ παρακείμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ τυγχάνειν. Ἔστι δὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ φῶς ἔθνῶν φῶς μὲν ἀνθρώπων ἐν τῇ τοῦ προκειμένου εὐ-αγγελίου ἀρχῇ· „δ¹) γέγονε γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε“ φῶς δὲ ἀληθινόν ἐν τοῖς ἐξῆς τῆς αὐτῆς γραφῆς ἐπι-γέγραπται· „ἦν²) τὸ φῶς ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.“ Φῶς δὲ ἔθνῶν ἐν τῷ Ἡσαΐα, ὡς προείπομεν, παρατιθέμενοι τό· „ἰδοὺ, ³) τέθεικά σε εἰς φῶς ἔθνῶν, τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.“ Φῶς δὲ κόσμου αἰσθητὸν ὁ ἥλιός ἐστι, καὶ μετὰ τοῦτον οὐκ ἀπαδόντως ἡ σελήνη⁴) καὶ οἱ ἀστέρες τῷ αὐτῷ ὀνόματι προσαγορευθήσονται· ἀλλὰ φῶς μὲν αἰσθητὸν τυγχάνοντες οἱ γεγενῆσθαι παρὰ Μωσεῖ λεγόμενοι τῇ τετάρτῃ⁵) ἡμέρᾳ,

γὰμιν, ut in nostro textu. R. — Huetius in textu exhibet ἦ, non ἡ, ut R. affirmat, ad marginem vero ἦ; quae lectio, licet receptae non praeferenda sit, non tamen omni ex parte male se habet. Ceterum lectio Cod. Bodlej. ὡς κ. τ. λ. hand. dubie ex anteced. voc. ἀναγκαίως orta est.

¹) Ev. Joann. I, 3. 4. 5.

²) Ev. Joann. I, 9., ubi post φῶς artic. τό repetitus legitur.

³) Jes. XLIX, 6. Cf. pag. 46. not. 4.

⁴) ἡ σελήνη. Deest apud Huet., sed exstat in Codd. Bodlejano et Barberino. R. Huet. in textu lacunam, margini tamen adscriptum habet, forte legendum esse καὶ ἡ σελήνη.

⁵) Huet. in textu τῇ δ' ἡμέρᾳ, non τῇ δ' ἡμέρᾳ, ad marginem vero habet τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

καθὸ φωτίζουσι τὰ ἐπὶ γῆς, οὐκ εἰσι φῶς ἀληθινόν. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἐλλάμπων τοῖς λογικοῖς, καὶ ἡγεμονικοῖς, ἵνα αὐτῶν ὁ νοῦς τὰ ἴδια ὄρατὰ βλέπῃ, τοῦ νοητοῦ κόσμου ἐστὶ φῶς· λέγω δὲ τῶν λογικῶν ψυχῶν τῶν ἐν τῷ αἰσθητικῷ κόσμῳ, καὶ εἴ τι παρὰ ταῦτα συμπληροῖ τὸν κόσμον, ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ εἶναι ἡμᾶς διδάσκει. Τάχα μέρος αὐτοῦ τὸ κυριώτατον καὶ διαφέρον τυγχάνων, καὶ ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἥλιος ἡμέρας μεγάλης κυρίου¹⁾ ποιητής. Δὲ ἦν ἡμέραν φησὶ τοῖς τοῦ φωτός αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν· „ἐργάζεσθε,²⁾ ἕως³⁾ ἡμέρα ἐστὶν ἔρχεται νύξ, ὅτι οὐκέτι οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἴμι τοῦ κόσμου.“ Ἐπαὶ δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς φησιν· „ὕμεις⁴⁾ ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου“ καὶ „λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων“ τὸ δ' ἀνάλογον σελήνη καὶ ἄστρους ὑπολαμβάνομεν εἶναι περὶ τὴν νύμφην ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς μαθητὰς ἔχοντας οἰκεῖον φῶς, ἢ ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ ἡλίου ἐπίκτητον, ἵνα φωτίσωσι μὴ δεδυνημένους πηγὴν ἐν αὐτοῖς κατασκευάσαι φωτός. Ὡς Παῦλον μὲν καὶ Πέτρον φῶς ἐροῦμεν τοῦ κόσμου, τοὺς δὲ τυχόντας τῶν παρ' αὐτοῖς μαθητευομένων, φωτιζομένους μὲν, οὐ μὴν φωτίζειν ἑτέρους δυναμένους, τὸν κόσμον, οὗ κόσμου φῶς οἱ ἀπόστολοι ἦσαν. Ὁ δὲ Σωτὴρ, φῶς ᾧν τοῦ κόσμου, φωτίζει οὐ σώματα, ἀλλὰ ἀσωμάτω δυνάμει τὸν ἀσώματον νοῦν, ἵνα, ὡς ὑπὸ ἡλίου ἕκαστος ἡμῶν φωτιζόμενος, καὶ τὰ ἄλλα θυγηθῆ βλέπειν νοητὰ. Ὡς περὶ δὲ ἡλίου φωτιζοντος ἀμαυροῦται τὸ δύνασθαι φωτίζειν σελήνην καὶ ἄστρους, οὕτως οἱ

¹⁾ κυρίου. Codd. Bodlejan. et Barberinus κυρίου, editio Huetii Χριστοῦ. R.

²⁾ Ev. Joann. IX, 4. 5, ubi οὐκέτι non legitur.

³⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. ἕως, editio Huet. ὡς. R. — Huet. in textu ὡς, in margine ἕως.

⁴⁾ Math. V, 14. 16.

ἐλλαμπόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ, καὶ τὰς ἀγὰς αὐτοῦ κερ-
χωρηκότες, οὐδὲν τινῶν διακονουμένων ἀποστόλων καὶ
προφητῶν δέονται, — τολμητέον γὰρ λέγειν τὴν ἀλή-
θειαν —, οὐδὲ ἀγγέλων προσθήσω δὲ, ὅτι οὐδὲ τῶν
κρείττων δυνάμεων αὐτῷ τῷ πρωτογεννήτῳ μαθη-
τευόμενοι φωτὶ. Τοῖς δὲ μὴ χωροῦσι τὰς ἡλιακὰς Χρι-
στοῦ ἀκτίνας οἱ ἅγιοι διακονοῦντες παρέχουσι φωτισμὸν
πολλῷ τοῦ προσηρημένου ἐλάττονα, μόγις καὶ τοῦτον
χωρεῖν δυναμένοι, καὶ ὑπ' αὐτοῦ πληρουμένοι. Ἔστι
δὲ ὁ Χριστὸς, φῶς τυγχάνων κόσμου, φῶς ἀληθινὸν
πρὸς ἀντιδιαστολὴν αἰσθητοῦ, οὐδενὸς αἰσθητοῦ ὄντος
ἀληθινοῦ. Ἄλλ' οὐχί, ἐπεὶ οὐκ ἀληθινὸν τὸ αἰσθητὸν,
ψεῦδος τὸ αἰσθητὸν δύναται γὰρ ἀναλογίαν ἔχειν τὸ
αἰσθητὸν πρὸς τὸ νοητὸν, οὐ μὴν τὸ ψεῦδος ὑγιῶς
παντὸς¹⁾ κατηγορεῖσθαι τοῦ οὐκ ἀληθινοῦ. Ζητῶ δὲ,
εἰ ταῦτόν ἐστι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀν-
θρώπων, καὶ ἡγοῦμαι πλείονα δύνάμιν παρίστασθαι
τοῦ φωτός, ὅτε φῶς τοῦ κόσμου προσαγορεύεται, ἢ περ
φῶς τῶν ἀνθρώπων· ὁ γὰρ κόσμος, κατὰ μίαν ἐκδοχὴν,
οὐ μόνον ἄνθρωποι. Καὶ παραστήσει, τὸ πλείον, ἢ
ἕτερον εἶναι τὸν κόσμον παρὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὃ Παῦ-
λος πρὸς Κορινθίους προτίθεται λέγων, „θέατρον²⁾ ἐγενή-
θημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.“ Ἐπί-
στησον δὲ, εἰ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν κόσμος ἐστίν³⁾ ἢ
ἐλευθερουμένη κτίσις ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς
τὴν ἐλευθερίαν τῆς θόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, ἢς
ἢ ἀποκαταδοχία τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν⁴⁾ τοῦ Θεοῦ
ἀπεκδέχεται. Ἐπίστησον δὲ προσεθήκαμεν, διὰ τὸ

¹⁾ Huetius παντῶς, pro quo saltem πάντως scribere debuisse.

²⁾ I Cor. IV, 9.

³⁾ Rom. VIII, 21. 19.

⁴⁾ τῶν υἱῶν. Huetius τὸν υἱόν.

παρεκίσθαι τὸ δυνάμενον τό· „ἐγὼ¹⁾ φῶς αἰμι τοῦ κόσμου,“ συνεξετάζεσθαι ἐπὶ πᾶν μαθητῶν ὑπὸ Ἰησοῦ λεγόμενον „ὕμεῖς²⁾ ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου.“ Εἰσὶ γὰρ ὑπολαμβάνοντες μελλόναι εἶναι τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τῷ Ἰησοῦ γνησίως μεμαθητευμένους τῶν ἄλλων πιστῶν, οἱ μὲν φύσει τοιοῦτους γεγενημένους, οἱ δὲ καὶ ἐν λόγῳ τῷ κατὰ τὸν χαλεπότερον ἄγῳνα. Πλείους γὰρ οἱ πόνοι, καὶ ἐπισφαλῆς ἡ ζωὴ τῶν ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι παρὰ τοὺς ἐν αἰθεράφ σῶματι· οὐκ ἔν τῶν ἐν οὐρανῷ φωστῆρων, ἐν τῷ ἀναλαβεῖν τὰ γῆνα σώματα, ἀνδύτως καὶ πάντως ἀναμαρτήτως δικνυσάντων τὴν ἐνταῦθα ζωὴν. Οἱ δὲ τῷ λόγῳ τοῦτω περιστάμενοι τὰ μέγιστα περὶ ἀνθρώπων, ἀποφαινομέναις χρήσονται λέξαι τῶν γραφῶν, τὸ ἀνυπέροχον τῆς ἐπαγγελίας, ὅτι τὸν ἄνθρωπον φθάσει, φασακούσαις, οὐ μὴν ταῦτον τοῦτο καὶ περὶ τῆς κτίσεως, ἧ, ὡς ἐδεξάμεθα, κόσμου ἀπαγγελλούσαις.³⁾ Τὸ γὰρ δεῖ „ὡς⁴⁾ ἐγὼ καὶ σύ ἐν ἔσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὄντι·“ κατὰ „δπου⁵⁾ εἰμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται,“ σαφῶς περὶ ἀνθρώπων ἀναγέγραπται· περὶ δὲ τῆς κτίσεως, ὅτι⁶⁾ ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορῆς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, καὶ⁷⁾ προσθήσουσιν, ὅτι οὐχὶ εἰ ἐλευθεροῦται, ἤδη καὶ κοινωνεῖ τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. Οὐκ ἀποσω-

1) Ev. Joann. VIII, 12.

2) Matth. V, 14.

3) ἀπαγγελλούσαις. Ita legebat Perizonius. H. Ferrarius vero legit ἐπαγγελλούσαις. H. et R.

4) Ev. Joann. XVII, 21.

5) Ev. Joann. XII, 26.

6) Rom. VIII, 21.

7) καὶ προσθήσουσιν, — τοῦ θεοῦ. Haec desiderantur in Ferrarii interpretatione, quae ex Perizonio ita supplebis etc. H.

πήσουσι δὲ οὗτοι καὶ τὸ τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ πάντα τιμὴν, ἄνθρωπον μὲν γεγονέναι, οὐ μὴν ζῶόν τι τῶν ἐν οὐρανῷ· ἀλλὰ καὶ δεύτερον, καὶ διάκονον, καὶ δοῦλον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ τὸν ἐν τῇ ἀνατολῇ φανέντα ἀστέρα δεδημιουργῆσθαι, ἧτοι ὁμοιον ὄντα τοῖς λοιποῖς ἀστροῖς, ἧ τάχα καὶ κρείττονα, ἅτε τοῦ πάντων διαφέροντος γινόμενον σημεῖον. Καὶ εἰ τὰ καυχήματα τῶν ἁγίων ἐστὶν ἐν θλίψεσιν, εἰδότες „ὅτι¹⁾ ἡ θλίψις ὑπομονὴν ποιεργάζεται, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει“ οὔτε ὑπομονὴν, οὔτε δοκιμὴν, οὔτε ἐλπίδα ἔξει ἢ μὴ τεθλιμμένη κτίσις τὴν ἴσῃν, ἀλλὰ ἑτέραν, ἐπεὶ „τῆ²⁾ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐκ' ἐλπίδι.“ Ὁ δὲ μὴ τολμῶν τὰ τηλικαῦτα τῷ ἀνθρώπῳ κατακεχαρισθαι,³⁾ ἄλ-

¹⁾ Rom. V, 3. 4. 5.

²⁾ Rom. VIII, 20.

³⁾ Ita recte hunc locum sanat Cod. Bodlejanus; male in editione Huetii legitur καταχαρισθαι..... χωρήσας τῷ προσλήματι. R. — Huet. in textu καταχαρισθαι * * * σε χωρήσας τῷ προσλήματι, ad marginem κατακεχαρισθαι, ἄλλοσε τῷ προσλήματι, in notis autem: „locum hunc in Reg. Cod. luxatum ita fortasse sanaveris: τῷ ἀνθρώπῳ κατακεχαρισθαι, ἄλλοσε etc.“ Idem respectu verborum τῷ προσλήματι in notis ita pergit: „τῷ προσλήματι, quod sequitur, fit ex λῆμα, cuius et significationem retinet; sed tamen vox insolens est.“ Equidem, cum neque Suidas, neque Stephanus, neque Hesychius aliique voc. προσλήματος mentionem injiciant, et cum Huet. ipse locum hunc in Cod. Reg. luxatum esse affirmet, non sine causa statuerim pro τῷ προσλήματι, nisi forsan haec verba originem duxerunt ex seq. voc. πρόβλημα, cfr. pag. 57. lin. 11. in textu existisse, saltem scribendum fuisse τῷ προσλήματι. Quae lectio, si esset genuina, a contexta oratione, cfr. verba θλίβεσθαι μᾶλλον κ. τ. λ., nequaquam abhorreret.

λοσε χωρήσας τῷ θελήματι φήσει, τῇ ματαιότητι τὴν κρίσιν ὑποτασσομένην θλίβεσθαι μᾶλλον στενάζουσιν, ἢ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζουσιν, ἅτε καὶ πλείστον ὄσον χρόνον καὶ πολλαπλασίονα τοῦ ἀνθρωπίνου ἀγῶνος τῇ ματαιότητι δουλεύουσιν. Διὰ τί γὰρ οὐχ ἔκλυσα τοῦτα πικρῶς, ἢ ὅτι παρὰ φύσιν ἐστὶν αὐτῇ τῇ ματαιότητι ὑποτετάχθαι, καὶ μὴ τὴν προηγουμένην ἔχειν¹⁾ τῆς ζωῆς κατὰστασιν; ἦν ἀπολήψεται ἐλευθερομένη ἐν τῇ τοῦ κόσμου φθορᾷ καὶ τῆς τῶν σωμάτων ματαιότητος ἀπολυομένη. Ἄλλ' ἐπει πλείονα καὶ οὐ κατὰ τὸ προκείμενον πρόβλημα δοχοῦμεν εἰρηκέναι, ἐπανελευσόμεθα ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὑπομιμνήσκοντες, διὰ τί φῶς τοῦ κόσμου ὁ Σωτὴρ λέγεται, καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ἀποδέδοται μὲν γὰρ, ὅτι διὰ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τὸ αἰσθητὸν λέγεται φῶς ἀληθινόν, καὶ ὅτι ἦτοι ταυτόν ἐστι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐπιδέχεται ἐξέτασιν ὡς ταυτόν. Ἀναγκαίως δὲ, διὰ τοὺς μηδὲν ἐξεληφότες ἐκ τοῦ λόγον εἶναι τὸν Σωτῆρα, ταῦτα ἠρεύνηται, ἵνα παιδῶμεθα μὴ κατὰ ἀποκλήρωσιν ἴσταςθαι μὲν ἐπιτήης λόγος ἐννοίας, καὶ προσήκοι²⁾ τῷ χωρὶς μεταλήψεως τῆς δυναμένης

1) ἔχειν. Ita Ferrarius et Perionius legerunt. H. et R. in textu exhibent ἔλειν, quod verbum, nisi male existat pro ἐλεῖν, facillime cum ἔχειν permutari poterat.

2) προσήκοι τῷ χωρὶς κ. τ. λ. Locus hiulcus et corruptus, cui absque melioribus Codd. medicinam facere velle temerarium est. H. et R. — Equidem, multum licet dispare hoc loco vexatus, non omnem tamen spem deplorans, primum lectionem non sollicitandam, verba vero, de quibus agitur, καὶ προσήκοι — μεταλαμβάνεσθαι uncis includenda esse existimavi. Neque injuria, ut videbatur, cum respectu loci, cf. pag. 51. lin. 13. verba: Τίς γὰρ — ποιητέον; , quo de eadem ἀποκλήρωσει sermo fit, intermediana tantum sententiam locus noster salvo sensu exhibere possit, ita quidem, ut non tam verba contineat

μεταλαμβάνεσθαι, ἀνάγειν δὲ καὶ ἀλληγορεῖν τὴν, φῶς τοῦ κόσμου, φωνήν, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν πολλῶν, ἃ παρεδέμεθα.

in sententia pergentis, quam quae modo prolata erant: ἔνα — ἐννοίας, illustrantis, eademque ratione habita l. l. excusantis, defendentis. Quum tamen τῷ obstaret, neque in promptu esset alius locus, quo hujus generis intermedia sententia probari posset, posthabita lectione ab H. et R. nobisque, invitis licet, recepta, non absque causa pro προσηχοι legendum censui προσέχειν, tum quia missa facta sententia intermedia Optativus locum suum amplius tueri nequit, tum quia προσέχειν non solum cum τῷ apte conciliari potest, sed etiam ponderis quid verbo ἴστασθαι addit et membra connectit. Attamen quum haec quoque emendatio non omni ex parte simplicitati respondere videretur, ipsaque admissa μή post καί, ex antecedentibus repetendum, jure quis desiderare posset, in simpliciore casu incidi mutationem, a scribendi genere, quo Origenes utitur, et formularum usu non solum non abhorrentem, sed etiam singula orationis membra arctius connectentem. Evolventi enim mihi singula loca eademque accuratius perscrutanti, quibus formula legeretur ἴστασθαι ἐπὶ τῆς x. τ. λ., quum ante oculos fuissent duo potissimum loca, quorum uno pag. 51. lin. 13. leguntur verba Τίς γὰρ ἡ — μή ἴστασθαι ἐπὶ τῆς λέξεως — οὐ ποιητέον; , altero autem pag. 44. lin. 2. obvio: ἐπὶ δὲ μόνῃς τῆς λόγος προσηγορίας ἰστάμενοι x. τ. λ., in mentem statim venit loco nostro pro προσηχοι legendum esse προσηγορίας. Quod quidem vocabulum per se otiosum Origenes h. l., e consilio addidisse videtur, tum quia ante nusquam dixerat ἐπὶ τῆς λόγος ἐννοίας, tum quia pag. 51. lin. 13. satis clare inter τὰς ἐννοίας, καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, atque inter τὰ ὀνόματα discrimen fecerat et jure fecit, cfr. lin. 8—10. Quod autem ad τῷ attinet, non absque jure censuerim, hujus ipsius voc. literae, dummodo ad litteram ductum in Codd. obvium respexerimus, restituere forsitan posse, quas deficient in voc. προσηχοι, ideoque

25. Ὡσπερ δὲ παρὰ τὸ φωτίζειν καὶ καταλάμπειν τὰ ἡγεμονικὰ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπαξιαπλῶς τῶν λογικῶν, φῶς ἐστὶν ἀνθρώπων, καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ φῶς τοῦ κόσμου οὕτως ἐκ τοῦ, διὰ τοῦ ἐνεργεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν πάσης νεκρότητος, καὶ ἐμφύεσθαι τὴν πρῶτως καλουμένην ζωὴν, ἐκ νεκρῶν ἀνισταμένων τῶν αὐτὸν γνησίως κεχωρηκότων, καλεῖται ἡ ἀνάστασις. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνεργεῖ τοῖς δυναμένοις λέγειν „συνετάφημεν¹⁾ τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος,“ καὶ συνανέστημεν αὐτῷ· ἀλλὰ πολλῆ μᾶλλον, ὅτι, ἄκρω πᾶσάν τις ἀποθέμενος νεκρότητα, ἐν τῇ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ καιρότητι ζωῆς περιπατεῖ· „τὴν²⁾ νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε ἐνταῦθα περιφέρομεν,“ ὅτι ἀξιολόγως ὠφελήμεθα· „ἵνα ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν φανερωθῇ.“

26. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν σοφίᾳ πορεία, καὶ πρακτικὴ τῶν σωζομένων ἐν αὐτῷ γινομένη κατὰ τὰς περὶ ἀληθείας ἐν λόγῳ θεῶν διεξόδους, καὶ πράξεις τὰς κατὰ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην, παρίστησιν ἡμῖν νοεῖν, πῶς αὐτός ἐστιν ἡ ὁδός, ἐφ' ἣν³⁾ ὁδὸν οὐδὲν αἰρεῖν δεῖ,

---

vel propriis amplexibus fuisse huic voc., vel minus accurate conjunctis esse. Neque tamen ex altera parte infutias inveniri pro τῷ jure meritoque legi posse tῆς. Jam vero locum nostrum, his pro natura ejus fuitis disputatis, quibus hoc unum adjecerim, seq. voc. χωρὶς pro fonte hand dubie habendum esse lectionis corruptae, hunc in modum restituo: ἵνα παιθώμεθα — ἐννοίας, καὶ προσηγορίας (τῆς) χωρὶς μεταλήψεως τῆς δυναμένης μεταλαμβάνεσθαι, ἀνάγειν κ. τ. λ.

¹⁾ Rom. VI, 4

²⁾ II Cor. IV, 10., ubi vocab. ἐνταῦθα deest.

³⁾ ἐφ' ἣν ὁδὸν οὐδὲν αἰρεῖν δεῖ. Ita recte habet Cod. Bodlejan.; apud Huet. legitur ἐφ' ἧς ὁδὸν αἰρεῖν κ. τ. λ. R. Huet. in textu ἐφ' ἧς ὁδὸν, margini recte adscripsit vocem οὐδὲν, male tamen, nisi forsitan pro v. ὁδὸν

οὔτε πήραν, ¹⁾ οὔτε ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ ῥάβδον ἔχοντα ὀδεύειν χρῆ, οὐδὲ ὑποδήματα ὑποδεδέσθαι κατὰ τοὺς πόδας. Ἀυτάρχης γάρ ἐστι ²⁾ παντὸς τοῦ ἐφοδίου αὐτῆ ἢ ὁδός, καὶ ἀνευθεὴς τυγχάνει πᾶς ὁ ταύτης ἐπιβαίνων, κεκοσμημένος ἐνδύματι, ᾧ πρέπει κεκοσμηθῆσαι τὸν ἐπὶ τὴν κλῆσιν τοῦ γάμου ἀπιόντα, οὐδενός τε χαλεποῦ δυναμένου ἀπαντῆσαι κατὰ ταύτην τὴν ὁδόν. Ἀμύχανον γάρ ὁδοὺς ³⁾ ὄφρως ἐπὶ πέτρας εὐρεῖν, κατὰ τὸν Σαλωμώντα, φημί δ' ἐγὼ, ὅτι καὶ οὐδέποτε θηρίου. Διὸ οὐδὲ χρεῖα ῥάβδου ἐν ὁδῷ, οὐδὲ ἴχνη τῶν ἐναντίων ἐχούση, καὶ ἀνεπιδέκτω διὰ τὸ στερρόν, διόπερ καὶ πέτρα λέγεται, τῶν χειρόνων τυγχανούση.

27. Ἀλήθεια δὲ ὁ μονογενῆς ἐστι πάντα ἐμπεριελθὼς τὸν περὶ τῶν ὄλων κατὰ τὸ βούλημα τοῦ πατρὸς μετὰ πάσης τρανότητος λόγον, καὶ ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἢ ἀλήθειά ἐστι, μεταδιδούς. Ἐὰν δέ τις ζητῆ, εἰ πᾶν ⁴⁾ ὃ, τί ποτε ἐγνωσμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως αὐτοῦ, ἐπίσταται ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ φαντασία, τοῦ δοξάζειν τὸν πατέρα, ἀποφαίνεται τινα γι-

v. οὐδέν substituere voluit, l. notato inserendam curavit. Ad lectionem autem ἐφ' ἧς quod attinet, nequaquam male ea se haberet, si scripsisset ἐφ' ἧς ὁδοῦ, aut, cum praecedant verba ἢ ὁδός, simpliciter ἐφ' ἧς οὐδέν, et si Cod. Bodlej. voc. ὁδόν omisisset.

¹⁾ Matth. X, 10.

²⁾ Cod. Bodlejan. Ἀυτάρχης γάρ ἐστι, editio Huet. αὐτάρχης γάρ ἐπί. R. — Ceterum perquam insolita est huj. voc. cum genit. constructio, quam, nisi egregie fallor, solus habet simili notione Aristoteles, cfr. Aristotel. Oecon. 2, ubi haec leguntur: αὐτάρχης τῆς χώρας. Nusquam ἐπί sequitur.

³⁾ Proverb. XXX, 19. (cap. XXIV.)

⁴⁾ Codex Bodlejanus et Barberinus εἰ πᾶν, editio Huetii εἰ ἐπᾶν. R.

γνωσόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, διαρκούντος ἐξισωθῆναι ταῖς καταλήψεις τοῦ ἀγενήτου Θεοῦ· ἐπιστατέον, αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλήθειαν εἶναι τὸν Σωτήρα, καὶ προσαχτέον, ὅτι, εἰ ὁλόκληρός ἐστιν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν ἀληθές ἀγνοεῖ, ἵνα μὴ σκάζῃ λείπουσα ἡ ἀλήθεια, οἷς οὐ γινώσκει, κατ' ἐκείνους, τυγχάνουσιν ἐν μόνῳ τῷ πατρὶ, ἢ δεικνύτω τις, ὅτι ἐστιν ᾧ¹⁾ γνωσόμενα, τῆς ἀληθείας προσηγορίας οὐ τυγχάνοντα, ἀλλὰ ὑπὲρ αὐτὴν ὄντα.

28. Σαφές δὲ, ὅτι κυρίως τῆς εὐλικρινοῦς καὶ ἀμφοῦς πρὸς τι ἕτερον ζωῆς ἢ ἀρχῆς ἐν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης πίστεως τυγχάνει· ἀφ' ἧς οἱ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ λαμβάνοντες τὴν ἀληθῶς ζῶσι ζωὴν, τῶν παρ' αὐτὴν νομιζομένων ζῆν, ὥσπερ οὐκ ἔχόντων τὸ ἀληθινὸν φῶς, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀληθινὸν ζῆν.

29. Καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ πατρὶ οὐκ ἐστὶ²⁾ γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ πατρὶ, μὴ φθάσαντα, πρῶτον κάτωθεν ἀναβαίνοντα, ἐπὶ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα, δι' ἧς τις χειραγωγηθῆναι δύναται καὶ ἐπὶ τὴν πατρικὴν μακαριότητα,³⁾ δόξα ὁ Σωτὴρ ἀναγέγραπται. Φιλάνθρωπος δὲ ὢν, καὶ τὴν ὅπως ποτὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀποδεχόμενος τῶν ψυχῶν ῥοπήν, τῶν⁴⁾ ἐπὶ τὸν λόγον μὴ σπευδόντων, ἀλλὰ θείην προβάτων οὐκ ἐξητασμένον, ἀλλὰ ἄλογον

¹⁾ ἐστιν ᾧ γνωσόμενα. H. et R. nullo jure pro ἔ legendum esse censent τὰ, vel, ut R. solus suadet, τινά.

²⁾ οὐκ ἐστὶ γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ κ. τ. λ. Sic recte habet Codex Bodlejan., male autem editio Huet, οὐκέτι γενέσθαι ἢ παρὰ τῷ κ. τ. λ. R. — Huet. signis interpunctionis alio modo positis in textu habet οὐκέτι γενέσθαι ἢ (non ἢ, ut R. affirmat,) παρὰ τῷ πατρὶ μὴ φθάσαντα, πρῶτον — θεότητα, δι' ἧς κ. τ. λ., in notis autem: „Peritionius legebat ἢ, nos correximus ἢ, quo sententia continetur. Cod. Reg. habet ἢ.“

³⁾ Praetermisit Ferrarius μακαριότητα. H.

⁴⁾ τῶν. Huetius τὴν.

τὸ ἡμερον καὶ πρῶον ἐχόντων, ποιμὴν γίνεται „ἀνθρώπους¹⁾ γὰρ καὶ κτήνη σώζει ὁ κύριος“ καὶ ὁ Ἰσραὴλ δὲ καὶ ὁ Ἰούδας σπείρεται σπέρμα οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ κτηνῶν.

30. Πρὸς τούτοις ἐπισκοπήτέον ἐξ ἀρχῆς τὴν Χριστὸς προσηγορίαν, καὶ προσληπτέον τὴν Βασιλεὺς, ἵνα τῇ παραθέσει ἢ διαφορᾷ νοηθῇ. Λέγεται δὲ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ²⁾ τετάρτῳ ψαλμῷ· ὁ ἠγαπηκὸς τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀνομίαν μεμισηκὸς, παρὰ τοὺς μετόχους ἀπείαν τοῦ κεχρίσθαι, τὸ οὕτω³⁾ δικαιοσύνην προσεληλυθέναί, ἐσχηκέναι, καὶ τὴν ἀνομίαν μεμισηκέναι, ὡς οὐχ ἅμα τῷ εἶναι τὴν χρίσιν συνυπάρχουσαν⁴⁾ καὶ συγκτησθεῖσαν λαβῶν, — ἥτις χρίσις βασιλείας ἐπὶ γενητοῖς ἐστὶ σύμβολον, ἐσθ' ὅτε δὲ καὶ ἱερωσύνης — ἀφ' οὗν ἐπιγενητή ἐστὶν ἢ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, καὶ οὐ συμφυῆς αὐτῷ; Καὶ πῶς οἴονται τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, οὐχ ὄντα βασιλέα, ὕστερον βασιλέα γεγονέναι διὰ τὸ ἠγαπηκέναι δικαιοσύνην, καὶ ταῦτα τυγχάνοντα δικαιοσύνην; Μήποτε δὲ λανθάνει ἡμᾶς ὁ μὲν ἄνθρωπος αὐτοῦ Χριστὸς ὢν, κατὰ τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τεταραγμένον, καὶ περὶλυπον γεγενημένον, μάλιστα νοούμενος, ὁ δὲ Βασιλεὺς κατὰ τὸ θεῖον. Παραμυθεοῦμαι δὲ τοῦτο ἐξ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου ψαλμοῦ λέγοντος· „ὁ Θεός,⁵⁾ τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δός, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βα-

¹⁾ Psalm. XXXVI, 6 (7.)

²⁾ H. et R. in textu ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ, in vera LXX virog. cfr. Psalm. XLV, 8. coll. Hebr. I, 9.

³⁾ Codex Bodlejan. τὸ οὕτω, edit. Huet. τούτῳ. R.

⁴⁾ Male editio Huet. in textu habet οὗν ὑπάρχουσαν. Ibidem pro συγκτησθεῖσαν legit Ferrarius συγκτησθεῖσαν. R. Huet. in textu οὗν ὑπάρχουσαν, ad marginem συνυπάρχουσαν, in notis autem: „legisse videtur Perizon. ἐνυπάρχουσαν. Scribe συνυπάρχουσαν.“

⁵⁾ Psalm. (e vera. LXX virog.) LXXII, 1. 2.

αίλωσ, κρένειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς
 πτωχοὺς σου ἐν κρίσει·“ σαφῶς γὰρ εἰς Σαλωμῶντα ¹⁾
 ἐπιγεγραμμένος ὁ ψαλμὸς περὶ Χριστοῦ προφητεύεται,
 καὶ ἄξιον ἰδεῖν, τίνι βασιλεῖ τὸ κρέμα εὐχεται δοθῆναι
 ὑπὸ θεοῦ ἢ προφητεία, καὶ τίνι υἰῶ βασιλέωσ, καὶ ποίον
 βασιλέωσ τὴν δικαιοσύνην. Ἠγοῦμαι οὖν Βασιλέα μὲν
 λέγεσθαι τὴν προηγουμένην τοῦ πρωτοτόκου πίστεωσ
 πίστεωσ φύσιν, ἣ δίδεται διὰ τὸ ὑπερέχειν τὸ κρένειν
 τὸν δὲ ἄνθρωπον, ὃν ἀνεβήκειν, ὑπ’ ἐκείνης μορφού-
 μενον κατὰ δικαιοσύνην καὶ ²⁾ ἐκτυπούμενον, υἰὸν τοῦ
 Βασιλέωσ. Καὶ προσάγομαι εἰς τὸ, τοῦθ’ οὕτωσ ἔχειν,
 παραδεδεσθαι, ἀπὸ τοῦ εἰς ἕνα λόγον συνῆχθαι ἀμφο-
 τέρεσ, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα οὐκέτι ὡσ περὶ δύο τινῶν
 ἀπαγγέλλεσθαι, ἀλλ’ ὡσ περὶ ἑνός. Πεποίηκε γὰρ ὁ
 Σωτὴρ τὰ ³⁾ ἀμφοτέρωσ ἕν, κατὰ τὴν ἀπαρχὴν ⁴⁾ τῶν
 γενομένων ἀμφοτέρωσ ἐν ἑαυτῷ πρὸ πάντων ποιήσασ
 ἀμφοτέρωσ δὲ λέγω καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐφ’ ὧν
 ἀνακείραται τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἢ ἐκάστου ψυχῇ, καὶ
 γέγονεν ἕκαστοσ τῶν σωζομένων πνευματικός. Ὡσπερ
 οὖν εἰσὶ τινεσ ποιμαινόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ, διὰ τὸ σφῶν
 ρυτῶν, ὡσ προειρηκάμεν, πρῶον μὲν καὶ εὐσταθίεσ,
 ἀλογώτερον δέ· οὕτωσ καὶ βασιλευόμενοι οἱ κατὰ λογι-

¹⁾ H. et B., nisi exstat Salomōnta, pro Salomōnta
 semper scribunt Salomōnta.

²⁾ κατὰ δικαιοσύνην καὶ ἐκτυπούμενον. Ita habet
 Cod. Bodlejan.; in edit. Huet. desideratur καὶ. R.

³⁾ Ephes. II, 14.

⁴⁾ κατὰ τὴν ἀπαρχὴν κ. τ. λ. B. sine causa in
 notis habet: „deleo κατὰ et lego τὴν ἀπαρχὴν τῶν γε-
 νομένων ἀμφοτέρωσ ἐν ἐν ἑαυτῷ πρὸ πάντων ποιήσασ,
 quae sic verbe: cum coram, quae fiant utraque unum,
 primitias in se ante omnia fecisset.“ Huet. in textu κατὰ
 τὴν τῶν—ἀμφοτέρωσ ἐν ἑαυτῶν κ. τ. λ. ad marginem:
 „scilicet ἑαυτῷ, vel ἐν ἑαυτὸν πρὸ πάντων κ. τ. λ.“

κώτερον προσιέναι¹⁾ τῇ θεοσεβείᾳ. Καὶ βασιλευομένων διαφοραὶ, ἧτοι μυστικώτερον καὶ ἀποδρήτοτερον καὶ θεοπρεπέστερον βασιλευομένων, ἢ ὑποδεέστερον. Καὶ εἰποὺ ἂν τοὺς μὲν τεθεωρηκότας τὰ ἔξω σωμάτων, καλούμενα παρὰ τῷ Παύλῳ ἀόρατα²⁾ καὶ³⁾ μὴ βλέπομενα, ἔξω παντὸς αἰσθητοῦ λόγῳ μεγενημένους, βασιλευομένους ὑπὸ τῆς προηγουμένης φύσεως τοῦ μονογενοῦς· τοὺς δὲ μέχρι τοῦ περὶ τῶν αἰσθητῶν λόγου ἐφθακότας, καὶ διὰ τούτων δοξάζοντας τὸν πεποιηκότα καὶ αὐτοὺς ὑπὸ λόγου βασιλευομένους, ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλεύεσθαι. Μηδεὶς δὲ προσκοπτέτω διακρινόντων⁴⁾ ἡμῶν τὰς ἐν τῷ Σωτῆρι ἐπινοίας, οἰόμενος καὶ τῇ οὐσίᾳ ταῦτόν ἡμᾶς ποιεῖν.

31. Πάνυ δὲ καὶ τοῖς τυχοῦσιν⁵⁾ σαφές, πῶς ἔστι διδάσκαλος καὶ σαφηγιατὴς τῶν εἰς εὐσέβειαν⁶⁾ συντεινόντων ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ κύριος δούλων τῶν ἔχόντων πνεῦμα⁷⁾ δουλείας εἰς φόβον, προκοπτόντων, καὶ

¹⁾ προσιέναι. R. vix justa causa, si vel ad solum scribendi genus, quo Origen. utitur, respexeris, in notis: „lego οὗ κατὰ λογικώτερον προσιένται τῇ κ. τ. λ.“

²⁾ Coloss. I, 16. Rom. I, 20.

³⁾ καὶ μὴ βλέπομενα — αἰσθητοῦ. Postrema haec a Perionio ommissa sunt. H.

⁴⁾ διακρινόντων ἡμῶν. Ita recte habet Cod. Bodlejanus, male vero apud Huet. legitur in textu διακρίνων ἡμῶν. R. Huet. in textu διακρίνων ἡμῶν, margini vero adscripsit διακρινόντων; in notis: „Perionius legit διακρίνων ἡμῶν, at Ferrar. διακρινόντων, quod rectum est.“

⁵⁾ τυχοῦσιν. Sic recte habet Codex Bodlejanus, male autem editio Huet. in textu τυγχάνων. R. — Huet. in margine τυχοῦσιν vel τυγχάνουσιν legendum esse suadet.

⁶⁾ εὐσέβειαν. Deest in textu Huetii. R. Huet. margini adscripsit, fortasse εὐσέβειαν legendum esse.

⁷⁾ Rom. VIII, 15.

ἐπὶ τὴν σοφίαν σκευδόντων, καὶ ταύτης ἀξιουμένων. Ἐπεὶ „ὁ δούλος¹⁾ οὐκ οἶδε, τί θέλει ὁ κύριος αὐτοῦ,“ οὐ μένει κύριος, γινόμενος αὐτῶν φίλος· καὶ αὐτὸς τοῦτο διδάσκει, ὅπου μὲν ἔτι δούλοι ὑπῆρχον οἱ ἀκροώμενοι, φάσκων „ὑμεῖς²⁾ φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὲ γάρ·“ ὅπου δὲ „οὐκέτι³⁾ ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε, τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀλλ’ ἐγὼ ὑμᾶς φίλους λέγω,“ ὅτι⁴⁾ διαμεμενήκατε μετ’ ἐμοῦ ἐν πᾶσι τοῖς περικομοῖς μου. Οἱ οὖν κατὰ φόβον βιοῦντες, ὃν ἐπαιτεῖ ἀπὸ τῶν οὐ καλῶν δούλων ὁ θεός, ὡς ἀνέγνωμεν ἐν τῇ Μαλαχίᾳ „εἰ⁵⁾ κύριός εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστιν ὁ φόβος μου;“ δούλοι τυγχάνουσι κυρίου τοῦ Σωτῆρος αὐτῶν καλουμένου.

32. Ἀλλὰ διὰ τούτων πάντων οὐ σαφῶς ἡ εὐγένεια παρίσταται τοῦ υἱοῦ· ὅτε δὲ τό· „υἱός⁶⁾ μου εἶ συ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε,“ λέγεται πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ᾧ αἰεὶ ἐστι τὸ σήμερον — οὐκ ἔνι γὰρ ἐσπέρα θεοῦ, ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι, ὅτι οὐδὲ πρῶτα, ἀλλ’ ὁ συμπαρεκτείνων τῇ ἀγενήτῃ καὶ αἰδίῃ αὐτοῦ ζωῇ, ἐν οὕτως εἶπω, χρόνος, ἡμέρα ἐστὶν αὐτῷ σήμερον, ἐν ᾗ γεγέννηται ὁ υἱός — ἀρχῆς γενέσεως αὐτοῦ οὕτως οὐχ ἐνρισκομένης, ὡς οὐδὲ τῆς ἡμέρας.

33. Προσθετέον τοῖς εἰρημένοις, πῶς ἐστιν ὁ υἱός ἀληθινῆ ἄμπελος. Τοῦτο δὲ δῆλον ἐστὶ τοῖς συνειεῖσιν ἀξίως χάριτος προφητικῆς τό· „οἶνος⁷⁾“ εὐφραίνει καρ-

1) Ev. Joann. XV, 15., ubi pro verbis τί — αὐτοῦ haec leguntur: τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος.

2) Ev. Joann. XIII, 13.

3) Ev. Joann. XV, 15., ubi praeter modo monita pro ἀλλ’ — λέγω leguntur haec: ὑμᾶς δὲ εἰρηνας φίλους.

4) Luc. XXII, 28.

5) Mal. I, 6.

6) Psalm. II, 7. Hebr. I, 5.

7) Psalm. CIV, 15.

διαν ἀνθρώπου.“ Εἰ γὰρ ἡ καρδία τὸ διανοητικόν
 ἐστι, τὸ δὲ εὐφραϊνον αὐτὸ ὁ ποτιμώτατός ἐστι λόγος,
 ἐξιστῶν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπικῶν, καὶ ἐνθουσιᾶν ποιῶν,
 καὶ μεθύειν μέθην οὐκ ἀλόγιστον, ἀλλὰ θεϊαν, ἣν οἶμαι
 καὶ Ἰωσήφ τοὺς ἀδελφοὺς μεθύειν¹⁾ ποιεῖ, εὐλόγως ὁ
 τὸν εὐφραϊνοντα καρδίαν ἀνθρώπου οἶνον φέρων ἄμ-
 πελός ἐστιν ἀληθινή· διὰ τοῦτο ἀληθινή, ἐπεὶ βότρυς
 ἔχει τὴν ἀλήθειαν, καὶ κλήματα²⁾ τοὺς μαθητὰς, μιμη-
 τὰς αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς καρποφοροῦντας τὴν ἀλήθειαν.
 Ἔργον δὲ διαφορὰν παραστήσαι ἄρτου καὶ ἀμπέλου,
 ἐπεὶ οὐ μόνον ἄμπελος, ἀλλὰ καὶ ἄρτος ζωῆς εἶναι
 φησιν. Ὅρα δὲ, μήποτε, ὥσπερ ὁ ἄρτος τρέφει, καὶ
 ἰσχυροποιεῖ, καὶ στηρίζειν λέγεται καρδίαν ἀνθρώπου,
 ὁ δὲ οἶνος ἦδει καὶ εὐφραίνει καὶ διαχεῖ· οὕτως τὰ
 μὲν ἠθικὰ μαθήματα, ζωὴν περιποιοῦντα τῷ μανθά-
 νοντι, καὶ πρῶτοντι, ἄρτος ἐστὶ τῆς ζωῆς, οὐκ ἂν ταῦτα
 γεννήματα λέγοιτο τῆς ἀμπέλου· καὶ εὐφραϊνοντα, καὶ
 ἐνθουσιᾶν ποιοῦντα, ἀπόρρητα καὶ μυστικὰ θεωρήματα
 κατατρυφῶσι τοῦ κυρίου ἐγγινόμενα,³⁾ καὶ οὐ μόνον
 τρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ τρυφᾶν ποθοῦσιν,⁴⁾ ἐστὶν ἀπὸ
 τῆς ἀληθινής ἀμπέλου ἐρχόμενα οἶνος καλούμενα.

34. Πρὸς τούτοις⁵⁾ τῷ πῶς πρῶτος καὶ ἰσχατος
 ἐν τῇ ἀποκαλύψει ἀναγέγραπται, ἕτερος, κατὰ τὸ Πρῶ-
 τος εἶναι, τυγχάνων τοῦ Ἄλφα καὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ,

1) Genea. XLIII, 34.

2) Ev. Joann. XV, 5.

3) Codex Bodlejan. ἐγγινόμενα, Huet. in textu ἐκπι-
 νόμενα. R. — Huet. in notis ad lectionem ἐκπινόμενα,
 quae stare prorsus nequit, addit: „ita Cod. R., at Ferrar-
 rius videtur legisse ἐγγινόμενα. Perizonius antiquum hic
 obtinet, totumque locum misere deformat.“

4) Codex Bodlejan. ποθοῦσιν, Huetius in textu πο-
 τιοῦσιν. R.

5) R. in notis: „lego προσεκτέον τῷ κ. τ. λ.“ ne-
 que h. l. injuria, cum Huet. quoque editioni asteriscus insit.

κατὰ τὸ Ἔσχατος, οὐχ ὁ αὐτὸς τῷ Ω καὶ τῷ τέλει.
 Ἦγούμαι τοίνυν τῶν λογικῶν ζώων ἐν πολλοῖς εἶδει
 χαρακτηριζομένων, εἶναι τι πρῶτον αὐτῶν, καὶ δεύτε-
 ρον, καὶ τρίτον, καὶ τὰ καθεξῆς, ἕως ἰσχύανου. Καὶ
 τὸ μὲν ἀκριβὲς εἰπεῖν, τί πρῶτον, καὶ ποῖον τὸ δεύ-
 τερον, καὶ ἐπὶ τίνος ἀληθὲς τὸ τρίτον, καὶ οὕτως μέχρι
 τοῦ τελευταίου φθάσαι, οὐ πάνυ τι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ
 ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἐστὶ φύσιν στήναι δὲ καὶ περιλα-
 λῆσαι τὰ αἰς τὸν τέτον, ὡς οἰοῦντες ἴσμεν, πειρασόμεθα.
 Εἰσὶ τινες θεοὶ, ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστιν, ὡς αἱ προφη-
 τικαὶ φασιν „ἔξομολογῶσθε¹⁾ τῷ θεῷ τῶν θεῶν“ καὶ
 „θεός²⁾ θεῶν ἐλάλησε κύριος, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν“
 θεός δὲ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον „οὐχ³⁾ ἐστὶ νεκρῶν,
 ἀλλὰ ζώντων.“ Ζῶντες ἄρα καὶ οἱ θεοὶ εἰσι, ὧν ὁ
 θεός θεός ἐστι. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ γράφων ἐν τῇ
 πρὸς Κορινθίους „ὥσπερ⁴⁾ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύ-
 ριοι πολλοί“ κατὰ τὰ προφητικά, τὸ τῶν θεῶν ἐξει-
 λήραμεν ὄνομα ὡς τυγχανόντων. Εἰσὶ δὲ παρὰ τοὺς
 θεούς, ὧν ὁ θεός θεός ἐστιν, ἄτεροι τινες, οἱ καλοῦν-
 ται θεόνομοι, καὶ ἄλλοι λεγόμενοι ἀρχαὶ, κυριότητές τε,
 καὶ ἐξουσίαι παρὰ τούτους ἄλλοι. Διὰ δὲ τὸ „ὑπὲρ⁵⁾
 πάν ὄνομα ὀνομαζόμενον, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι,
 ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι“ καὶ ἄλλα παρὰ ταῦτα οὐ
 πάνυ σαφῶς ἡμῖν ὀνομαζόμενα θεῶν πιστεύειν εἶναι
 λογικά ὧν ἐν τι γένος ἐκάλεσε Σαβαὶ ὁ⁶⁾ Ἑβραῖος,
 παρὸ ἰσχηματισμοῦ τὸν Σαβαὶδ,⁷⁾ ἄρχοντα ἐκείνων

1) Psalm. CXXXVI, 2.

2) Psalm. I, 1.

3) Matth. XX, 32.

4) I Cor. VIII, 5.

5) Ephes. I, 21., ubi ὑπεράνω legitur pro ὑπὲρ,
 hincque Genitivi existant.

6) Huetius Σαβαὶ Ἑβραῖος.

7) R. Ζαβαὶδ, Huet. Σαβαὶδ.

τυγχάνοντα, οὐχ ἕτερον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπὶ πᾶσι θνη-
τὸν λογικὸν ὁ ἄνθρωπος. Ὁ τοίνυν τῶν ὄλων θεὸς
πρῶτόν τε τῇ τιμῇ γένος λογικὸν πεποίηκεν, ὅπερ οἶμαι
τοὺς καλουμένους θεοὺς, καὶ δεύτερον ἐπὶ τοῦ παρόντος
καλεῖσθωσαν θρόνοι, καὶ τρίτον χωρὶς διαστάσεως ¹⁾
ἄρχαι. Οὕτω δὲ τῷ λογικῷ ²⁾ καταβατέον ἐπὶ ἔσχα-
τον λογικὸν, τάχα οὐκ ἄλλο τι τοῦ ἀνθρώπου τυγχά-
νον. Ὁ τοίνυν Σωτὴρ θεϊότερον πολλῷ, ἢ ὁ Παῦλος,
γέγονε τοῖς πᾶσι ³⁾ πάντα, ἵνα πάντα ἢ κερδήση, ἢ
τελειώση, καὶ σαφῶς γέγονεν ἀνθρώποις ἄνθρωπος,
καὶ ἀγγέλοις ἄγγελος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου
αὐτὸν γεγονέναι οὐδεὶς τῶν πεπιστευκότων διστάζει·
περὶ ⁴⁾ δὲ τοῦ ἄγγελου, παιδόμεθα τηροῦντες τὰς τῶν
ἀγγέλων ἐπιφανείας καὶ λόγους, ὅτε τῆς τῶν ἀγγέλων
ἐξουσίας φαίνεται, ἢν τισι τόποις τῆς γραφῆς ἀγγέλων
λεγόντων, ὡς περ ἐπὶ τοῦ „ὠφθῆ ⁵⁾ ἄγγελος κυρίου ἐν
πυρὶ φλογὸς βάτου. Καὶ εἶπεν· Ἐγὼ Θεὸς Ἀβραάμ,
καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ.“ Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας φησὶ
„καλεῖται ⁶⁾ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.“
Πρῶτος οὖν καὶ ἔσχατος ὁ Σωτὴρ, οὐχ ὅτι οὐ τὰ με-
ταξὺ, ἀλλὰ τῶν ἄκρων, ἵνα δηλωθῇ, ὅτι τὰ πάντα γέ-

¹⁾ διαστάσεως. R. absque necessitate legendum cen-
set διαστάσεως, modo cfr. p. 67. lin. 20., ubi varia vocabula
atque aliquatenus diversa leguntur, h. l. uno comprehensa.
Huet. exhibet διατάσεως.

²⁾ λογικῷ. R., si vel ad proxime praecedentia re-
spexeris, nullo jure in notis affert: „forte legendum λο-
γισμῷ.“

³⁾ I Cor. IX, 22.

⁴⁾ περὶ δὲ τοῦ κ. τ. λ. Cfr. quae Tom. II, 1.
statim fere ab initio leguntur: Μήποτε — ἀποσταλεὶς
ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν κ. τ. λ.

⁵⁾ Exod. III, 2. 6., ubi αὐτῷ post δέ insertum legi-
tur, pro simpl. βάτου exstat ἐκ τοῦ βάτου.

⁶⁾ Jes. IX, 6.

γονεν αὐτός. Ἐπίστησον δὲ, πότερον ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ἔσχατον, ἢ τὰ καλούμενα καταχθόνια, ὧν εἰσι καὶ οἱ δαίμονες, ἦτοι πάντες, ἢ τινες. Ζητητέον τὰ εἰς ἃ καὶ αὐτὰ¹⁾ γενόμενος ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ φησι· „καὶ ἐγενήθη²⁾ ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.“ Ὡσπερ πλέον ἔχων πᾶρὰ ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν, καὶ κατὰ τὸν λοιπὸν ἐν παραδόξοις βίον, οὕτως ἐν νεκροῖς, κατὰ τὸ³⁾ μόνος ἔκει εἶναι ἐλεύθερος, οὐκ ἔγκραταλλεμπται ἢ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄδην. Οὕτως μὲν οὖν πρῶτος καὶ ἔσχατος. Εἰ δὲ ἐστὶ γράμματα θεοῦ, ὡσπερ ἐστὶν, ἔπερ ἀνεγνωσκόντες οἱ ἅγιοι φασιν ἀνεγνωσέναι, τὰ ἐν ταῖς πλαξὶ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα ἔκεινα, ἵνα δι' αὐτῶν τὰ οὐράνια ἀναγνωσθῆ, αἱ ἔννοιαι τυγχάνουσιν, κατακρηματιζόμεναι εἰς Ἄλφα, καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ Ω, τοῦ κειμένου τοῦ θεοῦ. Πάλιν δὲ ἀρχὴ καὶ τέλος ὁ αὐτός, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰς ἐπινοίας ὁ αὐτός. Ἀρχὴ γὰρ, ὡς ἐν ταῖς παροιμίαις μεμαθήκαμεν, καθὸ σοφία τυγχάνει, ἐστὶ γέγραπται γοῦν· „ὁ θεός⁴⁾ ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.“ καθὸ δὲ λόγος ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν ἀρχή· „ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος.“ Οὐνεὺν αἱ ἐπινοίαι αὐτοῦ ἔχουσιν ἀρχὴν, καὶ δευτέρον τε παρὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τρίτον, καὶ οὕτως μέχρι τέλους· ὡσεὶ ἔλεγεν, ἀρχὴ εἰμι, καθὸ σοφία εἰμι, δευτέρον δὲ, εἰ οὕτω τύχοι, καθὸ ἀόρατός εἰμι, καὶ τρίτον, καθὸ ζωὴ, ἐπεὶ· „ὁ γέγονεν,⁵⁾ ἐν αὐτῇ ζωῇ ἦν.“ Καὶ εἰ τις ἱκανὸς βασανίζων τὸν νοῦν τῶν γραφῶν ὄρᾳν, τάχα εὐρήσει πολλὰ τῆς τάξεως, καὶ τὸ τέλος· οὐκ οἶμαι γὰρ εἶ πάντα. Σαφέστερον δ' ἢ ἀρχὴ καὶ τέλος δοκεῖ κατὰ

¹⁾ Huet. Ζητητέον τὰ εἰς ἃ καὶ * τὰ κ. τ. λ.

²⁾ Psalm. LXXXVIII, 4. 5., ubi pro ὡσεὶ legitur ὡς.

³⁾ Huet. κατὰ μόνος ἔκει εἶναι κ. τ. λ.

⁴⁾ Prov. VIII, 22., ubi κύριος pro ὁ θεός legitur.

⁵⁾ Ev. Joann. I, 3. 4.

τὴν συνήθειαν ὡς ἐπὶ ἠνωμένου λέγεσθαι, οἷον ἀρχὴ οὐρανίας ὁ θεμελιος, καὶ τέλος ἡ στεφάνη. Καὶ ἐφαρμοστέον γε, διὰ τὸ ἀκρογωνιαῖον¹⁾ εἶναι λίθον τὸν Χριστὸν, τῷ ἠνωμένῳ παντὶ σώματι τῶν σωζομένων τὸ παράδειγμα τὸ πάντα²⁾ γὰρ καὶ ἐν πᾶσι Χριστὸς ὁ μονογενής, ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν ᾧ ἀνελλήφεν ἀνθρώπων, ὡς δὲ τέλος ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν αἰώνων δηλονότι τυγχάνων, καὶ ἐν τοῖς μεταξὺ, ἢ ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν Ἀδὰμ, ὡς δὲ τέλος ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ, κατὰ τὸ εἰρημένον „ὁ³⁾ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιουῖν.“ Πλὴν τοῦτο τὸ ῥητὸν ἐφαρμόσει καὶ τῇ ἀποδόσει τοῦ Πρώτου καὶ Ἐσχατου.

35. Τηρήσαντες μέντοι τὰ εἰρημένα περὶ πρώτου καὶ ἔσχατου, καὶ περὶ ἀρχῆς καὶ τέλους, — ὅπου μὲν εἰς εἶδη λογικῶν ἀνηνέγκαμεν, ὅπου δὲ εἰς διαφορὰς ἐπιφοίτας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον —, καὶ ἔχομεν τὴν διαφορὰν πρώτου καὶ ἀρχῆς, καὶ ἔσχατου καὶ τέλους, ἐτι δὲ καὶ τοῦ Α καὶ τοῦ Ω. Οὐκ ἄδηλον οὐδὲ τὸ Ζῶν⁴⁾ καὶ Νεκρὸς, καὶ μετὰ τὸ Νεκρὸς Ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἀφελήμεθα ἀπὸ τῆς προηγουμένης ζωῆς αὐτοῦ, γενόμενοι ἐν ἁμαρτίᾳ, κατέβη ἐπὶ τὴν νεκρότητα ἡμῶν, ἵνα, ἀποθανόντος αὐτοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ, τὴν⁵⁾ νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι⁶⁾ περιφέροντες, τὴν μετὰ τὴν νεκρότητα ζωὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων τάξει χωρῆσαι δυνηθῶμεν· οἱ γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε περιφέροντες καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ἔξουσιν, ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν φανερομένην.

¹⁾ Ephes. II, 20,

²⁾ I Cor. XV, 28,

³⁾ I Cor. XV, 45.

⁴⁾ Apocal. I, 17. 18.

⁵⁾ II Cor. IV, 10.

⁶⁾ ἐν τῷ σώματι. Deest in Cod. Bodlejano, neque redditum est ab interprete Ferrario. R.

36. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης βιβλίων ἐλέγετο ὑπ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. Ἐν δὲ τῇ Ἑσπέρῃ ἔφασκεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τεθεῖσθαι¹⁾ αὐτοῦ τὸ στόμα ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ κεκρούεσθαι ὑπὸ τῆν σπῆτιν τῆς χειρὸς αὐτοῦ, βέλει ἐκλεκτῷ ὁμοιωμένος, καὶ ἐν τῇ φαρέτρῃ τοῦ πατρὸς κεκρυμμένος, δούλος τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ὑπ' αὐτοῦ καλούμενος, καὶ Ἰσραὴλ, καὶ ὡς ἔθνων. Μάχαιρα μὲν οὖν ὀξεῖά ἐστι τὸ στόμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ „(ῶν²⁾) τυγχάνει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διᾶκνούμενος ἄκρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυρήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.“ ἄλλως τε καὶ ἔλθων³⁾ οὐκ εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, τουτέστιν ἐπὶ τὰ σωματικὰ καὶ αἰσθητὰ, βαλεῖν, ἀλλὰ μάχαιραν, καὶ διακόπτειν τὴν, ἢ οὕτως εἶπω, ἐπιβλαβὴ φιλίαν ψυχῆς καὶ σώματος, ἢ ἢ ψυχῆ, ἐπιθιδούσα αὐτὴν τῇ στρατευομένῃ κατὰ τῆς σαρκὸς πνεύματι, γιλιωθῆ τῷ Θεῷ, μάχαιραν, ἢ ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον ἔσχε τὸ στόμα. Ἀλλὰ καὶ βλέπων τοσοῦτους τετρωμένους τῇ θεῖᾳ ἀγάπῃ, ὁμοίως τῇ ὁμολογούσῃ τοῦτο πεπονθέναι ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἀσμάτων διὰ τοῦτο „ὅτι⁴⁾ τετρωμένῃ ἀγάπης⁵⁾ ἐγώ.“ τὸ τρωῶσαν βέλος τὰς τῶν τοσοῦτων εἰς ἀγάπην Θεοῦ ψυχὰς οὐκ ἄλλο τι εὐρήσει, ἢ τὸν εἰκόντα „ἔθηκέ με ὡς βέλος ἐκλεκτόν.“

37. Ἐπεὶ δὲ πᾶς ὁ συνιείς, πῶς τοῖς μαθητευομένοις ὁ Ἰησοῦς γεγένηται οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν, μορφὴν δούλου ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπέρ ἑλευ-

1) Jea. XLIX, 2. 3.

2) Hebr. IV, 12.

3) Matth. X, 84.

4) Cant. Cantico. II, 5.

5) Codex Bodlejanus ἀγάπης, Huet. in textu ἀγάπη.

R. — Idem tamen H. ad marginem ἀγάπης exhibet.

θερίας τῶν δουλευσάντων τῇ ἁμαρτίᾳ λαβῶν, οὐκ ἀγνοή-
σει, τίνα τρόπον ὁ πατήρ φησι πρὸς αὐτὸν τό „δοῦ-
λός¹⁾ μου εἶ συ“ καὶ μετ’ ὀλίγου „μέγα σοί ἐστι
τοῦτο κληθῆναι σε παῖδά μου.“ Τολμητέον γὰρ εἰπεῖν
πλαίονα, καὶ θειοτέραν, καὶ ἀληθῶς κατ’ εἰκόνα τοῦ πατρὸς
τὴν ἀγαθότητα φαίνεσθαι τοῦ Χριστοῦ, ὅτε „ἐαυτὸν²⁾
ἐταπεινώσε, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανά-
του δὲ σταυροῦ,“ ἢ εἰ ἀρπαγμὸν ἠγάγησθε τὸ εἶναι Ἰσα-
θεῶ, καὶ μὴ βουληθεὶς ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ γε-
νέσθαι δούλος. Διὰ τοῦτο διδάξαι ἡμᾶς βουλόμενος
μέγα δῶρον εἰληφέναι ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῷ³⁾ οὕτως
δεδουλευκέναι φησὶ „καὶ⁴⁾ ὁ θεὸς μου ἔσται μοι ἰσχύς.
Καὶ εἶπέ μοι, μέγα σοί ἐστι τοῦτο κληθῆναι σε παῖδά
μου.“ Μὴ γενόμενος γὰρ δούλος, οὐκ ἂν ἔστησε
τὰς φυλάς τοῦ Ἰακώβ,⁵⁾ οὐδὲ τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσ-
ραὴλ ἐπέτρεψεν, ἀλλ’ οὐδὲ ἐγεγόνει⁶⁾ ἂν εἰς φῶς
ἔθνων, τοῦ εἶναι εἰς σωτηρίαν ἕως ἰσχύατος τῆς γῆς.
Καὶ μέτριόν γε τὸ δούλον αὐτὸν γενέσθαι, εἰ καὶ
μέγα ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἶναι τοῦτο λέγεται, συγκρίσει
ἀρνίου ἀκάκου καὶ ἀμνοῦ. Ὡς γὰρ ἀρνίον ἄκακον γε-
γένηται ἀγόμενον⁷⁾ τοῦ θύεσθαι ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ,
ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὁ πᾶσι τοῦ λόγου
χορηγός, ὁμοιωθεὶς ἀμνῷ ἐνώπιον τοῦ κείροντος ἀφῶν, ὅπως
τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες καθαρθῶμεν,
ἀναδιδομένῳ τρόπον φαρμάκου ἐπὶ τὰς ἀντικειμένας
ἐνεργείας, καὶ τὴν τῶν βουλομένων ἀναδέξασθαι τὴν

1) Jes. XLIX, 3. 6.

2) Philipp. II, 6. 8.

3) τῷ οὕτως. Ita Codd. mss., editio autem Huetii
τὸ οὕτως. R.

4) Jes. XLIX, 5. 6.

5) Ἰακώβ recte habet Codex Bodlejan.; male autem
editio Huetii Ἰσραὴλ. R.

6) Huetius γεγόνει.

7) Jes. LIII, 7.

ἐλήθειαν ἁμαρτίαν ἀπογῆσαι γὰρ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ τὰς πολεμούσας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει πεποίηκε δυνάμεις, καὶ ἐξελεύσεσθαι¹⁾ τὴν ἐν ἑκάστῳ τῶν πιστευόντων ζωὴν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀφ' αὐτῶν δυνάμει. Ἐπεὶ δὲ, ὡς πᾶς ἐχθρὸς αὐτοῦ καταργηθῆ, καὶ τελευταίος γε ὁ θάνατος, αἴρει τὴν ἁμαρτίαν, ἵν' ὁ πᾶς γένηται χωρὶς ἁμαρτίας κόσμος· διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης δεικνύς αὐτὸν φησὶν „Ἴδε²⁾ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“ οὐχὶ³⁾ ὁ μέλλων μὲν αἴρειν, οὐχὶ δὲ καὶ αἴρων ἤδη, καὶ οὐχὶ ὁ ἄρας μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ αἴρων ἔτι⁴⁾ γὰρ τὸ αἴρειν ἐνεργεῖ ἀπὸ ἐνὸς ἑκάστου τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἕως⁵⁾ ἀπὸ παντὸς τοῦ κόσμου ἀφαιρεθῆ ἡ ἁμαρτία, καὶ παραδῶ⁶⁾ ἔτοιμον βασιλείαν τῷ πατρὶ ὁ Σωτὴρ, τῷ μὴ εἶναι μηδὲ τὴν τυχοῦσαν ἁμαρτίαν χωροῦσαν τὸ ὑπὸ πατρὸς βασιλεύεσθαι, καὶ πάλιν ἐπιδοχομένην τὰ πάντα τοῦ θεοῦ ἐν ὅλῃ ἑαυτῇ καὶ πάσῃ, ὅτι πληροῦται τό· „ἵνα⁷⁾ γένηται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν“ Ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ πρὸς τούτοις λέγεται ὀπίσω⁸⁾ Ἰωάννου ἐρχόμενος, ἐμπροσθεν αὐτοῦ γεγεννημένος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὢν, ἵνα διδαχθῶμεν καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν τῇ θεότητι αὐτοῦ

1) ἐξελεύσεσθαι. Cod. Reg. habet ἐξέλευσε. Nos legitimus ἐξελεύσεσθαι, supple πεποίηκε, quod praecedat. Quam lectionem secutus sit Ferrarius, ex ipsius interpretatione vix liquet, Perionum enim non moror. Huetius.

2) Ev. Joann. I, 29.

3) Huetius h. l. et paulo post ante verba ὁ ἄρας in textu habet οὐχ.

4) ἔτι γὰρ τό κ. τ. λ. Sic recte Codd. mss., male vero editio Huet. ἐπὶ γὰρ τό. R. — Huet. non ἐπὶ γὰρ τό, sed ἐπὶ τὸ γὰρ exhibet.

5) Huetius ὡς et paulo post minus accurate ἀφαιρεθῆ.

6) I Cor. XV, 24.

7) I Cor. XV, 28, ubi ἦ legitur pro γένηται.

8) Ev. Joann. I, 15. 27. 30. 31. 33.

ἀνακεκραμμένον, πρεσβύτερον εἶναι τῆς ἐκ Μαρίας γενέσεως, ὅτινα ἄνθρωπὸν φησιν ὁ Βαπτιστῆς, ὅτι οὐκ ἦδει. Πῶς δὲ οὐκ ἦδει ὁ σκιρτήσας ἐν ἀγαλλίασει ἔτι βρέφος τυγχάνων ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἑλισάβετ¹⁾ ὅτι ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας εἰς τὰ ὦτα τῆς Ζαχαρίου γυναικός; Ἐπίστησον οὖν, εἰ δύναται τὸ οὐκ ἦδειν κατὰ τὰ πρὸ σώματος λέγειν· εἰ δὲ καὶ οὐκ ἦδει μὲν αὐτὸν πρὸ τοῦ τότε ἦκειν εἰς σῶμα, ἔγνω δὲ ἔτι ὄντα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, τάχα μαρθάνει τε περὶ αὐτοῦ ἕτερον, παρὸ ἐγίνωσκεν, ὅτι, ἐφ' ὃν ἂν τὸ πνεῦμα καταβῆν μείνη ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ καὶ²⁾ γὰρ εἰ ἦδει αὐτὸν ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς, οὔτι γε ἐγίνωσκε πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ. Τάχα δὲ καὶ ἠγνόει, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, ὅτε τεθέταται τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν. Πλὴν ἄνδρα αὐτὸν τυγχάνοντα καὶ πρῶτον οὐκ³⁾ ἦδει ὁ Ἰωάννης.

38. Οὐδὲν δὲ τῶν προειρημένων ὀνομάτων τὴν περὶ ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα προστασίαν αὐτοῦ δηλοῖ, παρακαλοῦντος ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπων φύσεως καὶ ἱλασκομένου, ὡς⁴⁾ ὁ παράκλητος, καὶ ἱλασμός, καὶ τὸ ἱλαστήριον·

¹⁾ Huetius Ἑλισάβεθ. Ceterum cfr. Luc. I, 41. 44.

²⁾ Καὶ γὰρ εἰ ἦδει — ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Iterata haec vocum illarum, ἐν πνεύματι — πυρὶ, repetitio causae fuit, cur a Ferrario, vel in ejus Cod. totum comma omitteretur, quemadmodum librariis usu venire solet. Huet. — Ceterum H. h. l. minus accurate ὅτι pro ἔτι, et paulo ante πρὸ scripsit pro παρὸ.

³⁾ οὐκ ἦδει. Ferrarius οὐκ illud non agnoscit, quod Perionius post Codicem Regium (H.) et Barberinum (R.) repraesentat. H. et R.

⁴⁾ ὡς ὁ κ. τ. λ. Sic recte habent Codd. Bodlejan. et Barberinus. In editione Huet. deest ὡς. R. — Huetius ad marginem ἦ ὁ.

ὁ μὲν παράκλητος ἐν τῇ Ἰωάννου λεγόμενος ἐπιστολῇ „ἐάν¹⁾ γὰρ τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον.“ Καὶ οὗτος ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ὁ ἱλασμός ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενος ἱλασμός εἶναι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἱλαστήριον „ὄν²⁾ προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως“ οὗ ἱλαστηρίου εἰς τὰ ἐσώτατα³⁾ καὶ ἅγια τῶν ἁγίων σπλάγχις ἐτύγγανε τὸ χρυσοῦν ἱλαστήριον, ἐκκεῖμενον τοῖς θυσιῶν Χερουβίμ. Πῶς δ' ἦν παράκλητος, καὶ ἱλασμός, καὶ ἱλαστήριον χωρὶς δυνάμεως θεοῦ, ἐξαφανίζουσας ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν, γενέσθαι οἴοσθε ἦν, ἐπιφέουσας ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς, ὑπὸ Ἰησοῦ διακονουμένης, ἧς πρῶτός ἐστι, αὐτοδύναμις θεοῦ, δι' ὃν εἶπαι τις ἄν „πάντα⁴⁾ ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ“; Διδόμεν Σίμωνα τὸν Μάγον αὐτὸν ἀπεγορεύοντα δύναμιν θεοῦ, τὴν καλουμένην μεγάλην, ἴσμεν ἅμα τῷ ἀργυρίῳ αὐτοῦ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν πεχωρηκέναι· Χριστὸν δὲ ὁμολογοῦντες⁵⁾ ἀληθῶς εἶναι δύναμιν θεοῦ, πάντα τὰ ὅπου ποτὲ δυναμούμενα μετέχειν αὐτοῦ, καθὼς δύναμις ἐστι, πεπιστεύκαμεν.

39. Μὴ παρασιωπηθῆται δ' ἡμῖν μηδὲ θεοῦ σοφία εὐλόγως τυγχάνων, καὶ διὰ τοῦτο τοῦτ' εἶναι λεγόμενος οὗ γὰρ ἐν ψιλαῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ καὶ πατὴρ τῶν ἔλων τὴν ὑπόστασιν ἔχει ἢ σοφία αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἀνάλογον τοῖς ἀνθρώπινους ἐννοήμασι φαντάσματα. Εἰ δέ τις οἴοστέ ἐστιν ἀσώματον ὑπόστασιν ποικίλων

1) I Joann. II, 1. 2.

2) Rom. III, 25.

3) εἰς τὰ ἐσώτατα. Sic recte Codd. mas., male vero editio Huetii εἰς τὰ ἔσω, τὰ καὶ ἅγια κ. τ. λ. R.

4) Philipp. IV, 13.

5) ὁμολογοῦντες. Legebat Ferrarius ὁμολογοῦντας, sed proba est Cod. Bezae scriptura. H.

θεωρημάτων, περιεχόντων τοὺς τῶν ὄλων λόγους, ζῶσαν, καὶ οἶονεὶ ἔμψυχον ἐπινοεῖν, εἴσεται τὴν ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν σοφίαν τοῦ θεοῦ καλῶς περὶ αὐτῆς λέγουσαν „ὁ¹⁾ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.“ Δι' ἣν κτίσιν δεδύνηται καὶ πᾶσα κτίσις ὑφίστανται, οὐκ ἀνένδοχος οὕσα θείας σοφίας, καθ' ἣν γεγένηται πάντα²⁾ γὰρ, κατὰ τὸν προφήτην Δαβὶδ, ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ θεός. Ἀλλὰ πολλὰ μὲν μετοχῇ σοφίας γεγένηται, οὐκ ἀντιλαμβανόμενα αὐτῆς, ἣ ἔκτισται· σφόδρα δὲ ὀλίγα οὐ μόνον τὴν περὶ αὐτῶν καταλαμβάνει σοφίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἑτέρων, Χριστοῦ τῆς πάσης τυγχάνοντος σοφίας. Ἐκαστος δὲ τῶν σοφῶν, καθ' ὅσον χωρεῖ σοφίας, τοσοῦτον μετέχει Χριστοῦ, καθὼς σοφία ἐστίν· ὥσπερ ἕκαστος τῶν δυνάμιν ἔχόντων κρείττονα ὅσον εἴληχε τῆς δυνάμεως, τοσοῦτον Χριστοῦ, καθὼς δυνάμις ἐστὶ, κεκοίνωνηκεν. Τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπολυτρώσεως νοητέον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἁγιασμὸς, ἔθεν οἱ ἅγιοι ἁγιάζονται, ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς γεγένηται, καὶ ἀπολύτρωσις· ἕκαστος δὲ ἡμῶν ἐκείνῳ τῷ ἁγιασμῷ ἁγιάζεται, καὶ κατ' ἐκείνην ἀπολύτρωσιν ἀπολυτρῶνται. Ἐπίστησον δὲ, εἰ μὴ μάτην τὸ Ἡμῖν παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ προσκαλεῖται,³⁾ λέγοντι· „ὁς⁴⁾ ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις“ καὶ⁵⁾ εἰ μὴ ἐν ἄλλοις

¹⁾ Prov. VIII, 22. B. et H. iterum ὁδὸν αὐτοῦ. Cfr. pag. 24. not. 5.

²⁾ Psalm CIV, 24.

³⁾ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ προσκαλεῖται. Codd. Reg. et Bodlejan. περὶ τῷ Ἀποστόλῳ προσκαλεῖται, sed Cod. Barberin. recte habet ad marginem περὶ τῷ Ἀποστόλῳ πρόσκειται. B. — Huet. in textu περὶ — πρόσκειται, in notis autem: „lege παρὰ.“

⁴⁾ I Cor. I, 30.

⁵⁾ Cod. Reg. habebat αὶ εἰ μὴ ἐν ἄλλοις. Deesse hic aliqua existimavit Perizonius; nos ita locum resartum

περὶ τοῦ Χριστοῦ, καθὼ σοφία ἐστίν, ἀπολελυμένως
 ἔλεγετο, καὶ καθὼ δύναμις, ὅτι Χριστὸς θεοῦ δύναμις
 ἴσται, καὶ θεοῦ σοφία, καὶ ὑπενοήσαμεν μὴ καθάπαξ
 αὐτὸν εἶναι σοφίαν, μηδὲ δύναμιν θεοῦ, ἀλλὰ ἡμῖν.
 Νῦν δὲ ἐκτὸς μὲν τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως πρὸς τῷ
 Ἡμῖν καὶ τὸ Ἀπόλυτον ἀναγέγραπται, ἐπὶ δὲ τοῦ
 ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡ αὐτὴ ἀπόφασις οὐκ
 εἴρηται. Ὅσοπερ ὄρα, ἐπεὶ „ὁ¹⁾ ἁγιαζῶν καὶ οἱ ἁγια-
 ζόμενοι ἐξ ἐνὸς πάντες,“ εἰ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου ἁγιασμοῦ
 ἁγιασμός ἐστιν ὁ πατήρ, ὥσπερ, Χριστοῦ ὄντος ἡμετέρας
 κεφαλῆς, ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐστὶ κεφαλή. Ἀπολύτρωσις δὲ
 ἡμῶν ὁ Χριστὸς τῶν διὰ τὸ ἡγμάλωτεῦσθαι ἀπολυ-
 τρώσεως διεδημένων. Αὐτοῦ δὲ τὴν ἀπολύτρωσιν οὐ
 (πρὸ τοῦ πεπειραμένου²⁾) κατὰ πάντα καθ’ ὁμοιότητα,
 χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ μηδέποτε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς αἰχ-
 μαλωσίαν κεκρατημένου.

40. Ἀπαξ δὲ διασταλέντων τοῦ Ἡμῖν καὶ τοῦ
 Ἀπλῶς, — Ἡμῖν μὲν, καὶ οὐχ Ἀπλῶς τοῦ ἁγιασμοῦ
 καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως; καὶ Ἡμῖν δὲ καὶ Ἀπλῶς τῆς
 σοφίας, καὶ τῆς δυνάμεως —, οὐκ ἀνεξέριστον ἐπέειπεν
 τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον. Καὶ ὅτι μὲν Ἡμῖν
 δικαιοσύνη Χριστὸς, δῆλον ἐκ τοῦ „ὁ³⁾“ ἐγενήθη
 σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός, καὶ
 ἀπολύτρωσις.“ Ἐὰν δὲ μὴ εὐρίσκωμεν Ἀπλῶς αὐτὸν
 δικαιοσύνην, ὥσπερ Ἀπλῶς σοφίαν καὶ δύναμιν θεοῦ,
 βασιανιστέον, εἰ καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ, ὥσπερ ἁγιασμός
 ὁ πατήρ, οὕτω καὶ δικαιοσύνη ὁ πατήρ. Καὶ γὰρ οὐκ
 ἀδίκια⁴⁾ παρὰ τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος καὶ ὁσίος κύριος,

is credimus, si legatur καὶ εἰ μὴ ἐν κ. τ. λ., supra enim
 legitur Ἐπίστησον δὲ, εἰ μὴ μάτην κ. τ. λ.; plane haec
 est genuina lectio. H.

¹⁾ Hebr. II, 11.

²⁾ Hebr. IV; 15.

³⁾ I Cor. I, 30.

⁴⁾ Ev. Joann. VII, 18. Apoc. XVI, 5. 7.

καὶ ἐν δικαιοσύνῃ τὰ κρίματα αὐτοῦ· δίκαιος δὲ ὢν, δικαίως τὰ πάντα δίδει.

Τὸ ¹⁾ δὲ, ὃ ἦν, ἂν τοὺς ἀπὸ τῶν αἰρέσεων εἰς τὸ ἕτερον εἰπεῖν, τὸν δίκαιον τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ τρανωθῆν δὲ παρ' αὐτοῖς, οἰηθεῖαι δίκαιον μὲν εἶναι τὸν δημιουργόν, ἀγαθὸν δὲ τὸν τοῦ Χριστοῦ πατέρα, οἶμαι ²⁾ μετ' ἐξετάσεως ἀκριβῶς βασανισθῆν δύνασθαι λέγεσθαι ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· τοῦ μὲν υἱοῦ τυγχάνοντος δικαιοσύνης, ὃς ἔλαβεν ἔξουσίαν ³⁾ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· τοῦ δὲ πατρὸς, τοὺς ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ υἱοῦ παιδευθέντας μετὰ τὴν Χριστοῦ βασιλείαν ἐνεργετοῦντος, τὴν Ἀγαθὸς προσηγορίαν ἔργοις δεξιόντος, ὅταν γένηται ὁ Θεὸς ⁴⁾ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Καὶ τάχα τῇ αὐτοῦ δικαιοσύνῃ ὁ Σωτὴρ εὐτρεπίξει τὰ πάντα καιοροῖς ἐπιτηδεύουσιν, καὶ λόγῳ, καὶ τάξει, καὶ κολάσει, καὶ τοῖς, ἢ οὕτως εἶπω, πνευματικοῖς αὐτοῦ ἰατρικοῖς βοηθήμασι, πρὸς τὸ χωρῆσαι ἐπὶ τέλει τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς ἢν τινα νοήσας πρὸς τὸν μονογενῆ λέγοντα· „διδάσκαλε ⁵⁾ ἀγαθέ“ φησὶ „τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός, ὁ πατήρ.“ Τὸ ὁμοίον ἐν ἑτέροις ἐδειξάμεν, καὶ ἐπὶ τοῦ μείζονα τινα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ, δημιουργὸν μὲν ἐκλαβόντες τὸν Χριστὸν, μείζονα δὲ τούτου τὸν πατέρα· ⁶⁾ Ἐπειδὴ ὁ

¹⁾ Τὸ δὲ, ὃ ἦν ἂν τοὺς κ. τ. λ., Nullo jure H. et R. in notis: „legendum fortasse τὸ δὲ κινήσαν τοὺς.“

²⁾ Deest οἶμαι in textu Huetii, sed illud repraesentant Codd. Bodlejan. et Barberinus. R. — Hinc factum, ut H. pro δύνασθαι λέγεσθαι legendum censeeret δύναται λέγεσθαι.

³⁾ Ev. Joann. V, 27. Psalm. XCVIII, 9.

⁴⁾ I Cor. XV, 28.

⁵⁾ Math. XIX, 16. 17., ubi verba ὁ πατήρ desunt.

⁶⁾ μείζονα — πατέρα, Cf. Tom. II, 6., ubi praeter alia haec leguntur: Οὕτω τοίνυν καὶ ἐνθάδε, εἰ πάντα

τὰ τοσαῦτα τυγχάνων, ὁ παράκλητος, ὁ Ἰλασμός, τὸ ἰλαστήριον, συμπιαθήσας¹⁾ ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν τῷ πεπειρασθαι κατὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα καθ' ὁμοίτητα, χωρὶς ἁμαρτίας, μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὸς λογικοῦ τὴν ἅπαξ θυσίαν προσενεχθεῖσαν ἑαυτὸν ἀνευγκών χωρὶς²⁾ γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, ὅπερ³⁾ ἔν τισι κείται τῆς πρὸς Ἑβραίους ἀντιγράφου, χάριτι θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, οὐ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπέθανεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λογικῶν λογικῶν εἴτε χάριτι θεοῦ ἐγεύσατο τοῦ ὑπὲρ παντὸς θανάτου, ὑπὲρ πάντων χωρὶς θεοῦ ἀπέθανε· χάριτι γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου. Καὶ γὰρ ἄπορον ὑπὲρ ἀνθρωπίνων μὲν αὐτὸν φάσκειν ἁμαρτημάτων γεγεῦσθαι⁴⁾ θανάτου, οὐκ ἔτι δὲ καὶ

διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἀλλ' ὑπὸ χριστινοῦ καὶ μείζονος παρὰ τὸν λόγον. Τίς δ' ἂν ἄλλος οὗτος τυγχάνη, ἢ ὁ πατήρ; et Tom. XIII, 3. sub finem: οὕτως ἐνταῦθα ἡ γενομένη ἐν τῷ πτόντι ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς, πηγὴ ἔλλεται εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν· τάχα δὲ καὶ πηδήσει μετὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν αἰώνιον ζωὴν πατέρα. Χριστὸς γὰρ ἡ ζωὴ· ὁ δὲ μείζων τοῦ Χριστοῦ, μείζων τῆς ζωῆς.

¹⁾ Hebr. IV, 15.

²⁾ Hebr. II, 9.

³⁾ ὅπερ. H. et R. in notis: „lege ἢ ὅπερ x. τ. λ.“ sine causa tamen, modo ad consilium attenderimus, quo ductus Origenes variae lectionis ejusdemque diversae mentionem fecerit. Quod quidem quale sit et fuerit, sequentia satis clare docent.

⁴⁾ Codex Bodlejanus γεγεῦσθαι, editio Huet. γεύσασθαι. Mox idem Codex Bodlejan, recte habet παρὰ τὸν ἄνθρωπον, male editio Huet. παρὰ τῶν ἀνθρώπων. R.

ὑπὲρ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἁμαρτήμασι γεγενημένον· οἷον ὑπὲρ ἄστρον, οὐδὲ τῶν ἄστρον πάντως καθαρῶν ὄντων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰακώβ ἀνέγνωμεν „ἄστρα δὲ ¹⁾· οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ,“ εἰ μὴ ἄρα ὑπερβολικῶς τοῦτο εἴρηται. Διὰ τοῦτο μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, ἐπειδήπερ πάντα ἀποκαθίστησι τῇ τοῦ πατρὸς βασιλείᾳ, οἰκονομῶν τὰ ἐν ἐκάστῳ τῶν γενητῶν ἑλλιπῆ ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ χωρῆσαι δόξαν πατρικίην. Οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τινα ἑτέραν παρὰ τὰ εἰρημένα ἐπίνοιαν Ἰούδας ὀνομάζεται, ἵνα οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι ²⁾ μὴ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ Ἰούδα Ἰουδαῖοι χρηματίζωσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τούτου, ὄντες αὐτοῦ ἀδελφοὶ, καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν ἀντιλαμβανόμενοι τῆς ἐλευθερίας ἣν ἐλευθεροῦνται ὑπ’ αὐτοῦ ρυσθέντες ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τῷ νώτῳ αὐτῶν ἐπιτιθέντος, καὶ ὑποτάξαντος αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ πτερνίσας τὴν ἀντικειμένην ἐνέργειαν, μόνος τε ὄρων τὸν πατέρα, καὶ, ὅτε ἄνθρωπος γεγένηται, Ἰακώβ ἐστι καὶ Ἰσραήλ· ἅψ’ οὗ, ὥσπερ γινόμεθα φῶς, φωτὸς ὄντος τοῦ κόσμου, οὕτως Ἰακώβ, καλουμένου Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ, ὀνομαζομένου Ἰσραήλ.

41. Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἀπὸ βασιλείως, ὃν ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ οὐ διὰ τοῦ θεοῦ ἄρξαντες αὐτὸν, καὶ μὴ γνωρίσαντες τῷ θεῷ, πολέμους τε τοῦ κυρίου πολεμῶν ἐτοιμάζει εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ, λαψ’ τάχα δὲ διὰ τοῦτο Δαβὶδ προσαγορεύεται· καὶ μετὰ ταῦτα ῥάβδος, ³⁾ τοῖς δεομένοις ἐπιπόνου καὶ σκληροτέρας ἀγωγῆς, καὶ μὴ ἐμπαρεσχηκόσιν ⁴⁾ ἑαυτοὺς τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ πραότητι τοῦ

¹⁾ Job. XXV, 5., ubi pro ἐνώπιον legitur ἐναντίον.

²⁾ Rom. II, 29. — Genes. XLIX, 8.

³⁾ Jes. XI, 1.

⁴⁾ Cod. Bodlejan. ἐμπαρεσχηκόσιν, editio Huet παρεσχηκόσιν. R. — Huet. minus accurate καὶ μὴ ἐν παρεσχηκόσιν.

πειρός. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ῥάβδος καλεῖται, ἐξελεύσεται· οὐ γὰρ μένει ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἔξω τῆς προηγουμένης κατεστύσσεως εἶναι δοκεῖ. Ἐξελθὼν δὲ καὶ γενόμενος ῥάβδος, οὐ μένει ῥάβδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ῥάβδον ἄνθος γίνεται ἀναβαῖνον, καὶ πέρασ τοῦ εἶναι ῥάβδος τὸ ἄνθος ἀποδείκνυται τοῖς διὰ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι ῥάβδον ἐπισκιάης τετυχηκόσιν¹⁾ ἐπισκέπεται²⁾ γὰρ ὁ θεὸς ἐν ῥάβδῳ, τῇ Χριστῷ, τὰς ἀνομίας αὐτῶν, ὧν ἐπισκέπεται. Τὸ δὲ ἔλεος³⁾ οὐ μὴ διασκεδάσαι ἀπ' αὐτοῦ· αὐτὸν γὰρ ἔλει, ὅτε, οὓς βούλεται ὁ υἱὸς ἔλεισθαι, ὁ πατὴρ ἔλει. Ἔστι δὲ καὶ μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λαμβάνειν, ῥάβδον αὐτὸν γίνεσθαι καὶ ἄνθος, ἀλλὰ ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις καλύσσεως, ἄνθος δὲ τοῖς σωζομένοις βέλτιον ὄσμαι τὸ πρότερον. Πλὴν τοῦτο προσθετέον παρὰ τὸν τύπον, ὅτι τάχα διὰ τὸ τέλος, εἴ τι μὲν γίνεται ῥάβδος, ἐκεῖ πάντως⁴⁾ καὶ ἄνθος, οὐ μὴν, εἴ τι μὲν ἄνθος, ἐκεῖ μὴ πάντως καὶ ῥάβδος, εἰ μὴ ἄρα, ἐκεῖ ἴστω ἄνθος τελειότερον τοῦ ἄνθους, καὶ τοῦ ἀνθεῖν, ἐπὶ τῶν μηδέπω τελείως καρποφορούντων ὀνομαζομένου, οἱ τέλει τὸ ὑπὲρ τὸ ἄνθος χωροῦσι τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ ῥάβδου⁵⁾ αὐτοῦ πεπειραμένοι, ἅμα τῇ ῥάβδῳ οὐ τῆς

¹⁾ Cod. Bodlejan. τετυχηκόσιν, edit. Huet. τετυχοσίον. R.

²⁾ Psalm. LXXXIX, 82, 83.

³⁾ Cod. Bodlejan. et Barberinus ἔλεος, perperam Huetiana editio in textu ἔλος. R. — Huet. ad marginem ἔλεος.

⁴⁾ πάντως καὶ ἄνθος, οὐ μὴν. Sic recte habet Cod. Bodlejan., male autem editio Huet. πάντως ἄνθος, ὅς μὴ. R. —

⁵⁾ οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ κ. τ. λ. Sic optime legitur in Cod. Bodlejan., male autem in Reg. ἡ δὲ ῥάβδος αὐτοῦ κ. τ. λ. R. — Huet. in textu Cod. Reg. lectionem tuctur, margini tamen adscripsit οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ. Idem in notis: „Perionius: qui autem ejus virga tentati

τελειότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἄνθους τοῦ πρὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ μεταλήφονται. Τελευταῖον πρὸ τοῦ λόγου ἦν λίθος ὁ Χριστὸς, ἀποδοκιμαζόμενος¹⁾ ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων, καὶ εἰς κεφαλὴν γωνίας κατατασσόμενος· ἐπεὶ γὰρ λίθοι ζῶντες οἰκοδομοῦνται ἐπὶ θεμελίῳ ἑτέροις λίθοις τῶν ἀποστόλων²⁾ καὶ προφητῶν; ὅτος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν μέρος τῆς ἐκ λίθων ζώντων ἐν χώρᾳ ζώντων οἰκοδομῆς, λίθος προσκαγορεύεται. Ταῦτα δὲ ἡμῖν πάντα εἴρηται τὸ τῶν πολλῶν ἀποκληρωτικόν, καὶ ἀβασάνιστον ἐλέγχει βουλομένοις, ὅτι, τοσούτων ὀνομάτων εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων, ἴστανται ἐπὶ μόνης τῆς Λόγος ὀνομασίας, οὐκ ἐξετάζοντες, τί δῆποτε λόγος εἶναι θεὸς ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν πατέρα, διὸ οὗτὰ πάντα ἐγένετο, ἀναγέγραπται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

42. Ὡσπερ τοίνυν παρὰ τὴν ἐνέργειαν ἐκ τοῦ φωτίζειν τὸν κόσμον, οὗ φῶς ἐστὶ, φῶς κόσμου προσκαγορεύεται, καὶ παρὰ τὸ ποιεῖν ἀποτίθεσθαι τὴν νεκρότητα τοὺς γνησίως αὐτῷ προσιόντας, καὶ ἀναλαμβάνειν καινότητα ζωῆς ἀνισταμένους, ἀνάστασις καλεῖται, παρ' ἑτέραν³⁾ πρᾶξιν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, καὶ βασιλεὺς, βέλος τε ἐκλεκτὸν, καὶ δοῦλος, πρὸς τούτοις παράκλητος καὶ ἰλασμός, καὶ ἰλαστήριον, οὕτως καὶ λόγος, καὶ πᾶν ἄλογον ἡμῶν περιαιρῶν, καὶ κατὰ ἀλήθειαν λαγικὸς κατασκευάζων, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ πράττοντας μέχρι τοῦ ἐσθθεῖν καὶ τοῦ πένειν, εἰς δόξαν θεοῦ ἐπιτελοῦντας διὰ τὸν λόγον καὶ τὰ κοινωνικώτερα καὶ τελειότερα τοῦ βίου ἔργα. Εἰ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ ἀνιστάμεθα καὶ φωτιζόμεθα, τάχα δὲ καὶ ποιμαινόμεθα, ἢ βασι-

et probati sunt. Ita et Ferrarius. Videntur legisse: οἱ δὲ φάβδφ αὐτοῦ πεπειραμένοι, malim ego etc."

¹⁾ Psalm. CXVIII, 22.

²⁾ Ephes. II, 20.

³⁾ Huet. καὶ παρ' ἑτέραν κ. τ. λ.

λευόμεθα, δῆλον, ὅτι καὶ ἐνθάδε λογικὰ γινόμεθα τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα καὶ τὴν νεκρότητα ἀφανίζοντος αὐτοῦ, καθὼς λόγος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις. Ἐπίστησον δὲ, εἰ μετέχουσι πως αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι, καθὼς λόγος ἐστὶ. Διόπερ ζητεῖσθαι οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων ὑπὸ τῶν εὐρεῖν αὐτὸν προαιρουμένων διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, λέγων „μὴ¹⁾ εἰπῆς ἐν τῇ καρδίᾳ σου τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγωγεῖν ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγωγεῖν. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔγγυς σου τὸ ῥῆμά ἐστι σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου“ ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος Χριστοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. Ἄλλὰ καὶ ὅτε αὐτὸς φησιν ὁ κύριος „εἰ²⁾ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον“³⁾ νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν“ οὐκ ἄλλο νοητέον, ἢ ὅτι ὁ λόγος φησὶν, οἷς οὐδέπω συμπληρῶται, μὴ εἶναι ἁμαρτίαν, τούτους δὲ ἐνόχους αὐτῆς τυγχάνειν, οἱ ἂν μετεσχηκότες ἤδη αὐτοῦ πράττωσι παρὰ τὰς ἐννοίας τὰς ἐξ ὧν οὗτος ἐν ἡμῖν συμπληροῦται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθὲς τὸ „εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον.“ Φέρε γὰρ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ ὁρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ εἶήσονται, τοῦτ' ἐξεταζέσθω, πῶς δὲ ἀληθὲς τὸ μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν τούτους, οἷς οὐκ ἐλήλυθε. Πάντες γὰρ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἴσονται ἁμαρτίας πάσης ἀπολελυμένοι, ἐκεῖ οὐκ ἐληλύθει ὁ βλεπόμενος κατὰ σάρκα Ἰησοῦς. Ἄλλὰ καὶ πάντες, οἷς οὐδαμῶς ἀνηγγέλη περὶ

1) Rom. X, 6. 7. 8., ubi vera. 8 verba ἡ γραφή et σφόδρα non leguntur. Cfr. tamen Deuteronom. XXX, 12. 13. 14., ubi σφόδρα legitur.

2) Ev. Joann. XV, 22.

3) Cod. Bodlejan. εἶχον, Regius et Barberinus εἶχονσαν. R. — Item Huet. h. l. et paulo post εἶχουσαν, neque post voc. ἁμαρτίας scripsit αὐτῶν, sed constanter αὐτῶν.

αὐτοῦ, οὐχ ἔξουσιν ἁμαρτίαν, καὶ δῆλον, ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες ἁμαρτίαν κρίσει οὐχ ὑπόκεινται. Λόγος δὲ ὁ ἐν ἀνθρώποις, οὗ μετέχειν εἰρήκαμεν τὸ γένος ἡμῶν, διχῶς λέγεται, ἥτοι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐννοιῶν, ἥτις ἐν παντὶ τῷ ὑπερβεβηκότι τὸν παῖδα τυγχάνει, ὑπεξαιρουμένων τῶν τεράτων, ἧ κατὰ τὴν ἀκρότητα, ἥτις ἐν μόνοις τοῖς τελείοις εὐρίσκεται. Κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον τό· „εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν“ τὰ ζητὰ ἐκλεκτόν· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον· „πάντες¹⁾ ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσι, καὶ λησταί, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.“ Πρὸ γὰρ τῆς τελειώσεως τοῦ λόγου πάντα ψεκτὰ τὰ ἐν ἀνθρώποις, ἅτε ἐνδεῆ καὶ ἐλλιπῆ, οἷς τελείως οὐχ ὑπακούει τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα, πρόβατα τροπικώτερον εἰρημένα. Καὶ τάχα κατὰ μὲν τὸ πρότερον „ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο“ κατὰ δὲ τὸ δεύτερον· „θεὸς ἦν ὁ λόγος.“ Τούτῳ δ' ἀκόλουθόν ἐστι ζητεῖν, τί ἐστι²⁾ μεταξὺ τοῦ· „ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο“ καὶ· „θεὸς ἦν ὁ λόγος“ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἰδεῖν, οἷον ἀναστοιχειομένου τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα, καὶ κατὰ βραχὺ λεπτυνομένου, ἕως γένηται, ὅπερ³⁾ ἦν ἐν ἀρχῇ, θεὸς λόγος, ὁ πρὸς τὸν πατέρα· εὖ λόγου τὴν δόξαν εἶδεν ὁ Ἰωάννης, ἀληθῶς μονογενοῦς, ὡς ἀπὸ πατρός. Δύναται δὲ καὶ ὁ λόγος υἱὸς εἶναι παρὰ τῷ⁴⁾ ἀπαγγέλλειν τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς ἐκείνου, ἀνάλογον τῷ κα-

¹⁾ Ev. Joann. X, 8, ubi a Knappio exhibetur ἦλθον πρὸ ἐμοῦ, et paulo post leguntur verba λησταί· ἀλλ' οὐκ κ. τ. λ.

²⁾ H. et R. in textu ζητεῖν ἐστι μεταξὺ κ. τ. λ. H. ad marg. εἰ τί ἐστι. R. in notis: „lege cum Ferratio ζητεῖν, εἰ τί ἐστι κ. τ. λ.“ — Equidem propter seqq. οἷον etc. τί ἐστι in textum recepi.

³⁾ Cod. Bodlej. ὅπερ, Reg. ὅσπερ. R. — Huet. ὅσπερ.

⁴⁾ Huetius παρὰ τὸ ἀπαγγέλλειν.

λουμένην ὑφ' ἑαυτοῦ τυγχάνοντος. Ὡς γὰρ ὁ παρ' ἡμῖν λόγος ἄγγελός ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ὁραμένων, οὕτως ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐγνωκώς τὸν πατέρα, οὐδενὸς τῶν γεννητῶν προσβαλεῖν αὐτῷ χωρὶς ὁδηγοῦ δυναμένου, ἀποκαλύπτει, ὃν ἔγνω, πατέρα. Οὐδεὶς¹⁾ γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν υἱὸς ἀποκαλύψῃ, καὶ καθὼς λόγος ἐστὶ, μεγάλης τυγχάνει βουλῆς, ἄγγελος ὢν, οὗ ἐγενήθη ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ αἵμου αὐτοῦ· ἐβασίλευσε γὰρ διὰ τοῦ πεπονηθέναι τὸν σταυρόν. Ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει ἐπὶ λευκοῦ²⁾ ἱπποῦ καθέζεσθαι λέγεται λόγος πιστὸς καὶ ἀληθινός, ὡς οἶμαι παριστῆν³⁾ τὸ σαφές τῆς φωνῆς, ὃ ἠχεῖται ὁ ἡμῖν ἐπιδημῶν ἀληθείας λόγος. Ὁ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ δεῖξαι, ὅτι ἐπὶ τῆς φωνῆς πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, ἐν⁴⁾ ἧ ἔστι τὰ προκείμενα, δι' ὧν ὠφελούμεθα θεῶν μαθημάτων ἀκροώμενοι, κεῖται ἡ ἱππος προσηγορία. Μόνον δὲ ἐνὸς καὶ δευτέρου ὑπομνηστέον, τοῦ „ψευδῆς⁵⁾ ἱππος εἰς σωτηρίαν“ καὶ „οὔτοι ἐν ἄρμασι, καὶ οὔτοι ἐν ἱπποῖς, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνησόμεθα.“ Τὸ δὲ „ἐξηρεύεσθε⁶⁾ ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἑγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ“ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχέστατα ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νεκοημένον, ἡμῖν οὐκ ἀβασάνιστον ἐστέον. Ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν, τίς οὖν ἡ καρδία αὐτοῦ, ἵνα ἀπολαύσῃς τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς λόγος φωνῆ; Εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγῆσεως, ὡς ἐκεῖνοι ὑπολαμβάνουσι,

1) Matth. XI, 27. — Jac. IX, 6.

2) Apocal. XIX, 11.

3) R. absque causa pro παριστῆν legendum censet παριστάς.

4) ἐν ἧ ἔστι τὰ προκείμενα. Haec desunt in editione Huetii, sed revocantur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

5) Psalm. XXXIII, 17. XX, 7.

6) Psalm. XLV, 1. Origenes ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ.

δηλονότι οὐδ' ἡ καρδία ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον, νομίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ σώματι εἶναι μέρος τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ὑπομνησιεὸν αὐτοῦς, ὅτι, ὡς περ χεῖρ, καὶ βραχίον, καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ, οὐκ ἐρειδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λέξιν, ἀλλ' ἐξεταζόντων, πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν καὶ ἀξίως θεοῦ δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ τὴν νοητικὴν αὐτοῦ καὶ προθετικὴν περὶ τῶν ὅλων δυνάμειν ἐκληπιέον, τὸν δὲ λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τὸ ἀπαγγελτικόν. Τίς δὲ ἀπαγγέλλει τὴν βουλὴν τοῦ πατρὸς τοῖς τῶν γεννητῶν ἀξίοις καὶ παρ' αὐτοῦς γεγεννημένοις, ἢ ὁ Σωτὴρ; Τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ Ἐξηρεύξατο· μυρία γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ¹⁾ τοῦ Ἐξηρεύξατο· προσέβαλεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· ἐλάλησεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. Ἀλλὰ μήποτε, ὡς περ πνεύματος τινος ἀποκρύφου²⁾ εἰς φανερόν πρόδος ἐστὶν ἡ ἐρυγὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἴονεὶ διὰ τούτου ἀναπνέοντος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνέχων ὁ πατήρ ἐρεύγεται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰκότι³⁾ καλουμένῳ τοῦ ἀοράτου θεοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν, ἴνα, συμπεριφερόμενοι τῇ τῶν πολλῶν ἐκδοχῇ, παραδεξώμεθα ἀπὸ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι τό· „ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν.“ Οὐ πάντῃ δὲ κύτοις παραχωρητέον, ὡς ὁμολογουμένως ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. Διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὁ προφήτης ἔσται λέγων πληρωθεὶς τοῦ πνεύματος, καὶ προφερόμενος λόγον ἀγαθόν περὶ προφητείας τῆς περὶ Χριστοῦ, συνέχειν αὐτὸν οὐ δυνάμενος τό· „ἐξηρεύξατο⁴⁾ ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἡ γλῶσσά μου κύλαμος γραμματέως ὄξυ-

¹⁾ ἀντὶ. Deest in textu Huetii, sed legitur in Codd. Bodlejano et Barberino. R. — Huet. margini adscriptit.

²⁾ Cod. Bodlejan. ἀποκρύφου, Huet. in textu ἀποκρύπτου. R.

³⁾ Coloss. I, 15.

⁴⁾ Psalm. XLV, 1. 2. 7. 10.

γράφου. Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων“ εἶτα πρὸς αὐτὸν τὸν Χριστὸν „ἔεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖραί σου“; Πῶς¹⁾ γὰρ, εἰ ὁ πατὴρ ταῦτ' ἔλεγεν, ἐκεφέρετο τῷ „ἔεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖραί σου“ τὸ „διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα“ καὶ μετ' ὀλίγα „διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου“; Ἀνθυπενέγχοι²⁾ δέ τις, βουλόμενος ἐκ τοῦ πατρὸς τὰ ἐν τῇ ψαλμῷ ἀπαγγελλεσθαι, τὸ „ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλίνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ πατρὸς³⁾ σου“ οὐ γὰρ ὁ προφήτης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔρει τὸ „ἄκουσον θύγατερ.“ Οὐ χαλεπὸν δὲ δεῖται καὶ ἀπὸ ἑτέρων ψαλμῶν, ὅτι προσώπων γίνονται ἐπὶ πλείον ἐναλλαγαι, ὥστε καὶ ἐνθάδε δύνασθαι ἀπὸ τοῦ „ἄκουσον θύγατερ“ τὸν πατέρα λέγειν. Παραδεικίον δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ λόγου ἐξέτασιν καὶ τὸ „τῷ λόγῳ⁴⁾ τοῦ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἰστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος⁵⁾ αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν“ ἅπερ τινὲς ἠγοῦνται ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ ἁγίου τόσσεσθαι πνεύματος, δυνάμενα δηλοῦν τῷ λόγῳ θεοῦ τοὺς οὐρανοὺς ἰστερεῶσθαι, ὡς εἰ λέγοιμεν λόγῳ ἀρχιτεκτονικῷ τὴν οἰκίαν καὶ λόγῳ ναυπηγικῷ τὴν ναῦν γεγονέναι, οὕτως οὖν λόγῳ θεοῦ τοὺς οὐρανοὺς, θειοτέρου τυγχάνοντος⁶⁾ σώματος, καὶ διὰ τοῦτο καλουμένου στερεοῦ, οὐκ ἔχοντος τὸ ἐπιπολὺ φαιστόν,

1) πῶς γὰρ, εἰ ——— ἐν χεῖραί σου“ τὸ. Haec praeterita sunt a Festario, quem sefellit geminum illud ἐν χεῖραί σου. H.

2) Cod. Bodlejan. ἀνθυπενέγχοι. Reg. ἀνθυπενέγχη. R. Haec. Cod. Reg. lectionem tuetur.

3) Psalm. XLV, 10., ubi leguntur haec: καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. Eandem lectionem Ferrar. in vers. tuetur.

4) Psalm. XXXIII, 6.

5) τοῦ στόματος. Deest in edit. Huetii, sed exstat in Codd. Bodlejano et Barberino. R.

6) τυγχάνοντος. Ferrarius legebat τυγχάνοντας. R.

καὶ εὐδιάλυτον τῶν λοιπῶν καὶ κατωτέρω, ἐστειρωθῆναι, καὶ διὰ τὸ διάφορον ἐσχηκέναι¹⁾ ἑξαρέτως τῷ θείῳ λόγῳ. Ἐπεὶ οὖν πρόκειται²⁾ τό „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος“ σαφῶς ἰδεῖν, ἀρχὴ δὲ μετὰ μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν παροιμιῶν ἀποδέδοται εἰρησθαι ἢ σοφία, καὶ ἔστι προεπινοουμένη ἢ σοφία τοῦ αὐτὴν ἀπαγγέλλοντος λόγου, νοητόν, τὸν λόγον³⁾ ἐν τῇ ἀρχῇ, τουτέστι τῇ σοφίᾳ, ἀεὶ εἶναι· ὄντα δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ, καλουμένη ἀρχῇ, μὴ κωλύεσθαι εἶναι πρὸς τὸν θεόν, καὶ αὐτὸν θεὸν τυγχάνοντα, καὶ οὐ γυμνωῶς⁴⁾ εἶναι αὐτὸν πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ ὄντα ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ εἶναι πρὸς τὸν θεόν. Ἐπιφέρει γοῦν, καὶ φησιν „οὗτος ἦν⁵⁾ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν“ ἰδύνατο γὰρ εἰρηκέναι· οὗτος ἦν πρὸς τὸν θεόν ἀλλ' ὡσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὕτως καὶ πρὸς τὸν θεόν ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ „πάντα⁶⁾ δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ ὄντος ἐν τῇ ἀρχῇ· πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ὁ θεὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐποίησε. Καὶ ἔτι εἰς τὸ παραδέξασθαι τὸν λόγον ἰδίαν περιγραφὴν ἔχοντα, οἷον τυγχάνοντα (ἦν καθ' ἑαυτὸν, λεκτέον καὶ περὶ δυνάμεων, οὐ μόνον δυνάμεως· „τάδε λέγει κύριος τῶν δυνάμεων“ πολλαχοῦ κεῖται, λογικῶν τινων θείων ζώων δυνάμεων ὀνομαζομένων, ὧν ἡ ἀνωτέρω καὶ κρείττων Χριστὸς ἦν, οὐ μόνον σοφία θεοῦ, ἀλλὰ καὶ δύναμις προσαγορευόμενος. Ὡσπερ οὖν δυνάμεις θεοῦ πλεονέες εἰσιν, ὧν ἐκάστη κατὰ περιγραφὴν, ὧν διαφέρει ὁ Σωτὴρ, οὕτως καὶ λόγος, — εἰ καὶ ὁ παρ' ἡμῶν οὐκ ἔστι κατὰ περιγραφὴν ἔκτος ἡμῶν —, νοηθήσεται ὁ Χριστὸς διὰ τὰ προεξητασμένα, ἐν ἀρχῇ, τῇ σοφίᾳ, τὴν ὑπόστασιν ἔχων. Ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεσει εἰς τό „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“

1) ἐσχηκέναι. Tarinus legi volebat ἐστηκέναι. R.

2) πρόκειται. Ita recte habet Cod. Bodlejan., male vero edit, Huetii πρόσκειται. R.

3) λόγον. Deest in edit. Huet., sed exstat in mss. R.

4) Cod. Bodlejan. γυμνωῶς, edit. Huet. γυμνόν. R.

5) Ita Huet., R. ἦν omisit.

6) Ev. Joann. I, 3. — Psalm. CIV, 24.

Ω Ρ Ι Γ Ε Ν Ο Υ Σ
Τ Ω Ν Ε Ι Σ Τ Ο Κ Α Τ Α
Ι Ω Δ Α Ν Ν Η Ν Ε Υ Α Γ Γ Ε Λ Ι Ο Ν
Ε Ξ Η Γ Η Τ Ι Κ Ω Ν.

Τόμος β.

1. „Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ¹⁾ θεὸς ἦν ὁ λόγος.“ *Αὐτάρκως κατὰ τὴν παροῦσαν δύναμιν, ἱερὸ ἀδελφεῖ, Ἀμβρόσιε, καὶ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μεμορφωμένε, ἐν τοῖς πρὸ τούτων διαλαβόντες, τί ἐστὶν εὐαγγέλιον, καὶ τίς ἡ ἀρχὴ, ἐν ἧ ἦν ὁ λόγος, τίς τε ὁ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ, ἀκολουθῶν νῦν ἐπισκοποῦμεν, πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. Χρήσιμον τοίνυν συναγαγεῖν εἰς τοῦτο, λόγον ἀναγεγραμμένον γεγονέναι πρὸς τινας, οἶον „λόγος²⁾ κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Ὡσηῆ, τὸν τοῦ Βεθρεῖ“ καὶ „ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμώς, περὶ τῆς Ἰουδαίας, καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ.“ καὶ „ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας.“ Πῶς οὖν λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὡσηῆ, καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμώς, καὶ πάλιν ὁ λόγος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας, ἐπισκοπητέον, ἵν' ὡς παρακείμενον εὔρεθῆναι δυνηθῆ, πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. Ὁ μὲν οὖν πολὺς*

1) καὶ — λόγος. Haec desunt in Cod. Bodlejano. R.

2) Hos. I, 1. Jes. II, 1. Jerem. XIV, 1.

ἀπλούστερον ἐκλήφεται τὰ περὶ τῶν προφητῶν εἰρημένα ὡς λόγου κυρίου, ἢ τοῦ λόγου γενομένου πρὸς αὐτούς. Μήποτε δὲ, ὡς φαμεν τόνδε¹⁾ τινὰ πρὸς τόνδε γίνεσθαι, οὕτως ὁ νῦν θεολογούμενος υἱὸς λόγος ἐγενήθη πρὸς Ὁσση, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν· κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βεθρεὶ, προφήτην Ὁσση κατὰ δὲ μυστικὸν λόγον πρὸς τὸν σωζόμενον, — Ὁσση γὰρ ἐρμηνεύεται σωζόμενος —, υἱὸν Βεθρεὶ, ὃς²⁾ ἐρμηνεύεται Φρεάτα· πηγῆς γὰρ, ἐκ βάθους ἀναβλυστανούσης σοφίας θεοῦ, ἕκαστος τῶν σωζομένων υἱὸς γίνεται. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν οὕτως υἱὸν φρεάτων εἶναι τὸν ἅγιον, ἀπὸ τῶν ἀνδραγαθημάτων πολλαχοῦ υἱὸν ὀνομαζόμενον, παρὰ μὲν τὸ λάμπειν³⁾ αὐτοῦ τὰ ἔργα ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, φωτὸς, παρὰ δὲ τὸ ἔχειν τὴν εἰρήνην τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, εἰρήνης· ἔτι δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σοφίας ἀφέλειαν, τέκνον σοφίας „δικαιώθη⁴⁾ γὰρ, φησὶν, ἢ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.“ Οὕτως οὖν ὁ πάντα ἐρευνῶν θεῖον πνεύματι καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, ὥστε ἀπορφέγγασθαι αὐτόν „ὡς βάθος πλούτου⁵⁾ καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ!“ δύναται εἶναι φρεάτων υἱὸς, πρὸς ὃν ὁ λόγος κυρίου γίνεται. Ὁμοίως λόγος καὶ πρὸς Ἡσαΐαν ἔρχεται, διδάσκων τὰ ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἀπαντησόμενα τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱερουσαλήμ· ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς Ἱερεμίαν θεῖον μετεωρισμῶ ἐπαρθέοντα — ἐρμηνεύεται γὰρ μετεωρισμὸς, Ἰάω —. Ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους, πρότερον οὐ χωροῦντας τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, λόγου τυγχάνοντος, ἐπιδημίαν, ὁ

1) H. et R. minus recte τὸν δὲ τινὰ πρὸς τόνδε x. τ. λ.

2) ὃς. Huctius minus recte οὗ.

3) Matth. V, 16. — Philipp. IV, 7.

4) Matth. XI, 19.

5) Rom. XI, 33.

λόγος γίνεται· πρὸς δὲ τὸν θεὸν οὐ γίνεται, ὡς πρότερον οὐκ ὦν πρὸς αὐτόν. Πικρὰ δὲ τὸ αἰεὶ συνεῖναι τῷ πατρὶ λέγεται· „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“· οὐ γὰρ ἐγένετο πρὸς τὸν θεόν, καὶ ταυτόν φῆμα, τὸ Ἦν, τοῦ λόγου κατηγορεῖται, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ ὅτε πρὸς τὸν θεόν ἦν, οὔτε τῆς ἀρχῆς χωριζόμενος, οὔτε τοῦ πατρὸς ἀκολλητόμενος, καὶ πάλιν οὔτε ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι ἐν ἀρχῇ γινόμενος ἐν ἀρχῇ, οὔτε ἀπὸ τοῦ μὴ τυγχάνειν πρὸς τὸν θεόν ἐπὶ τῷ πρὸς τὸν θεόν εἶναι γινόμενος· πρὸ γὰρ παντὸς χρόνου καὶ αἰῶνος „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν.“ Ἐπεὶ τοίνυν εἰς εὐρεσίαν τοῦ „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ παρεθέμεθα λέξεις προφητικάς, πῶς ἐγένετο πρὸς Ὡση, καὶ Ἡσαΐαν, καὶ Ἰερεμίαν, παρατηρήσαμεν τε οὐ τὴν τυχοῦσαν διαφορὰν τοῦ Ἐγενήθη καὶ Ἐγένετο πρὸς τὸ Ἦν, προσθήσομεν, ὅτι ἐν μὲν τῷ πρὸς τοὺς προφήτας γίνεσθαι φανίσει τοὺς προφήτας τῷ φανί τῆς γνώσεως, ποιῶν αὐτοὺς ἅτε ἔμπροσθεν βλέποντας ὄραν, ἃ πρὸ αὐτοῦ οὐ κατενόουν· πρὸς δὲ τὸν θεόν τὸ θεὸς ἔστι τυγχάνων ἀπὸ τοῦ εἶναι πρὸς αὐτόν. Καὶ τάχα τοιαύτην τινὰ τάξιν ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ ἰδὼν οὐ προέταξε τό· „θεὸς ἦν ὁ λόγος“ τοῦ· „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ ὅσον ἐπὶ ταῖς ἀποφάσεσιν οὐδὲν ἂν κωλυθέντος τοῦ εἰρημοῦ πρὸς τὸ καθ' αὐτὸ ἰδεῖν ἐκάστου τῶν ἀξιωματίων τὴν δύναμιν· ἐν γὰρ ἀξίωμα τό· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος“ καὶ δεύτερον τό· „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ καὶ ἔξῃς· „καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.“ Ἄλλ' ἐπεὶ τάχα τάξιν τινὰ δηλοῖ τὸ πρῶτον τετάχθαι τό· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“ κατὰ τὸ οὕτως ἔξῃς τό· „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ καὶ τρίτον τό· „καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος“ διὰ τοῦτο, ἵνα δυνηθῇ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν θεόν εἶναι ὁ λόγος νοηθῆναι γινόμενος θεός, λέγεται· „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ ἔπειτα· „καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.“

2. Πάνυ δὲ παρατηρημένως, καὶ οὐχ ὡς ἑλληνικὴν ἀκριβολογίαν οὐκ ἐπιστάμενος ὁ Ἰωάννης ὅπου

μὲν τοῖς ἄρθροις ἐχρήσατο, ὅπου δὲ ταῦτα ἀπεσιωπήσεν, ἐπὶ μὲν τοῦ λόγου προστιθεὶς τὸ Ὁ, ἐπὶ δὲ τῆς Θεὸς προσηγορίας ὅπου μὲν τιθεὶς, ὅπου δὲ διαιρῶν. Τίθησι μὲν γὰρ τὸ ἄρθρον, ὅτε ἡ Θεὸς ὀνομασία ἐπὶ τοῦ ἀγενήτου τάσσεται τῶν ὄλων αἰτίου, σιωπᾷ δὲ αὐτὸ, ὅτε ὁ λόγος Θεὸς ὀνομάζεται. Ὡς δὲ διαφέρει κατὰ τοὺς τοὺς τόπους ὁ Θεὸς, καὶ Θεός, οὕτως μήποτε διαφέρει ὁ λόγος, καὶ λόγος. Ὁν τρόπον γὰρ ὁ ἐπὶ πᾶσι Θεὸς ὁ Θεός, καὶ οὐχ ἀπλῶς Θεός, οὕτως ἡ πηγὴ τοῦ ἐν ἐκάστῳ τῶν λογικῶν λόγου ὁ λόγος, τοῦ ἐν ἐκάστῳ λόγου οὐκ ἂν κυρίως ὁμοίως τῷ πρώτῳ ὀνομασθέντος καὶ λεχθέντος ὁ λόγος. Καὶ τὸ πολλοὺς φιλοθέους εἶναι εὐχομένους ταράσσον, εὐλαβουμένους δύο ἀναγορευῆσαι θεοὺς, καὶ παρὰ τοῦτο περιπίπτοντας ψευδέσι καὶ ἀσεβέσι δύγμασιν, ἦτοι ἀρνούμενους ιδιότηα υἱοῦ ἑτέραν παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς, ὁμολογοῦντας θεὸν εἶναι τὸν μέχρι ὀνόματος παρ' αὐτοῖς υἱὸν προσγορευόμενον, ἢ ἀρνούμενους τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ, τιθέντας δὲ αὐτοῦ τὴν ιδιότητα, καὶ τὴν οὐσίαν κατὰ περιγραφὴν τυγχάνουσαν ἑτέραν τοῦ πατρὸς, ἐντεῦθεν λύεσθαι δύναται. Λεχθὸν γὰρ αὐτοῖς, ὅτι τότε μὲν αὐτόθεος ὁ Θεός ἐστι, διόπερ καὶ ὁ Σωτὴρ φησιν ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ· „ἵνα¹⁾ γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν“ πᾶν δὲ τὸ παρὰ τὸ αὐτόθεος μετοχῇ τῆς ἐκείνου θεότητος θεοποιούμενον, οὐχ ὁ Θεός, ἀλλὰ Θεός κυριώτερον ἂν λέγοιτο,²⁾ ὅτι πάντως ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἅτε πρῶτος τῷ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι, σπάσας τῆς θεότητος εἰς ἑαυτὸν, ἕατὲ³⁾ τιμιώτε-

¹⁾ Ev. Joann. XVII, 3.

²⁾ Cod. Bodlejan. λέγοιτο ᾠ, male Cod. Reg. λέγοι τὸ ᾠ. R. — Huet. in textu λέγοι τὸ ᾠ, ad marginem λέγοιτο, in notis: „lege λέγοιτο, plana omnia fiunt, et hiatus ille explebitur, quem hic inesse sine causa credit Perionius.“

³⁾ Ita Cod. Bodlejan., Cod. Reg. ἕτι. R. — Huet. ἕτι.

ρος τοῖς λοιποῖς παρ' αὐτὸν θεοῖς, ὧν ὁ θεὸς θεὸς ἔστι κατὰ τὸ λεγόμενον „θεός 1) θεῶν κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν“ διακονήσας τὸ γενέσθαι θεοῖς, ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀρούσας εἰς τὸ θεοποιηθῆναι αὐτοὺς ἀφρόνως, κακίνοις κατὰ τὴν αὐτοῦ χρησιμότητα μεταδιδούς. Ἀληθινὸς οὖν θεὸς ὁ θεός, εἰ δὲ κατ' ἐκείνον μορφούμενος θεὸς, ὡς εἰκόνας πρωτοτύπου· ἀλλὰ πάλιν τῶν πλειόνων εἰκόνων ἢ ἀρχέτυπος εἰκὼν ὁ πρὸς τὸν θεὸν ἔστι λόγος, ὃς ἐν ἀρχῇ ἦν, τῷ εἶναι πρὸς τὸν θεὸν αἰετῶν θεός, οὐκ ἂν εἴη αὐτὸ ἐσχηκώς, εἰ μὴ πρὸς τὸν 2) θεὸν ἦν, καὶ οὐκ ἂν μείνας θεός, εἰ μὴ παρέμενε τῇ ἀδιαλείπτῃ θέᾳ τοῦ πατρικοῦ βᾶθους.

3. Ἄλλ' ἐπεὶ εἰκὸς προσκόψειν τινὰς τοῖς εἰρημίοις, ἐνὸς μὲν ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελλομένου, παρὰ δὲ τὸν ἀληθινὸν θεὸν θεῶν πλειόνων τῇ μετοχῇ τοῦ θεοῦ γινομένων, εὑλαβουμένους τὴν τοῦ πᾶσαν κτίσιν ἐπερέχοντος δόξαν ἐξισῶσαι τοῖς λοιποῖς τῆς θεὸς προσηγορίας τυγχάνουσαι, πρὸς τῇ ἀποδεδομένῃ διαφορᾷ, καθ' ἣν ἐφάσκομεν πᾶσι τοῖς λοιποῖς θεοῖς διάκονον εἶναι τῆς θεότητος τὸν θεὸν λόγον, καὶ ταύτην παραστατέον. Ὁ γὰρ ἐν ἐκάστῳ λόγος τῶν λογικῶν τοῦτοιον τὸν λόγον ἔχει πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον πρὸς τὸν θεὸν, ὅντα λόγον θεὸν, ὃν ὁ θεὸς λόγος πρὸς τὸν θεὸν ὡς γὰρ αὐτόθεος, καὶ ἀληθινὸς θεὸς ὁ πατὴρ πρὸς εἰκόνα καὶ εἰκόνας τῆς εἰκόνας, — διὸ καὶ κατ' εἰκόνα λέγονται εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰκόνας —, οὕτως ὁ αὐτὸς λόγος πρὸς τὸν ἐν ἐκάστῳ λόγον. Ἀμφότερα γὰρ πηγῆς ἔχει χώραν, ὁ μὲν πατὴρ, θεότητος, ὁ δὲ υἱός, λόγου. Ὡσπερ οὖν θεοὶ πολλοὶ, ἀλλ' ἡμῖν εἰς 3) θεός, ὁ πατὴρ, καὶ πολλοὶ κύριοι, ἀλλ' ἡμῖν εἰς κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, οὕτως πολλοὶ λόγοι, ἀλλ' ἡμῖν

1) Psalm. L, 1.

2) Huetius τὸν omisit.

3) Huetius εἰς ὁ θεός.

κευχόμεθα, ὅπως ὑπάρξῃ ἡ ἐν ἀρχῇ λόγος, ὁ πρὸς τὸν θεὸν ὢν,¹⁾ ὁ θεὸς λόγος. "Ὅς γὰρ οὐ χωρεῖ τοῦτον τὸν λόγον, τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, ἦτοι²⁾ αὐτῷ γενομένην σαρκὶ προσέξει, ἢ μεθεξει τῶν μετεσχηκότων τινὸς τούτου τοῦ λόγου, ἢ ἀποπισῶν τοῦ μετέχειν τοῦ μετεσχηκότος, ἐν πάντῃ ἀλλοτρίῳ τοῦ λόγου ἔσται καλουμένη. Σαρκεὶς δὲ ἔσται τὸ εἰρημένον ἐκ παραδειγμάτων τῶν περὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ θεῶν, ἦτοι μετεχόντων θεοῦ, ἢ λεγομένων μὲν, οὐδαμῶς δὲ ὄντων θεῶν, καὶ πάλιν λόγου θεοῦ, καὶ λόγου γενομένου θεοῦ σαρκὸς, καὶ λόγων,³⁾ ἦτοι μετεχόντων πως τοῦ λόγου, λόγων δευτέρων, ἢ τρίτων, παρὰ τὸν πρὸ πάντων νομοζομένων μὲν λόγων, οὐκ ὄντων δὲ ἀληθῶς λόγων, ἀλλ', ἐν οὕτως εἶπω, ὅλον τοῦτε ἀλόγων λόγων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων μὲν, οὐκ ὄντων δὲ θεῶν τάχα τις ἂν ἀντὶ τοῦ ἀλόγων λόγων τὸ οὐ θεῶν θεῶν. Ὁ μὲν οὖν θεὸς τῶν ὄλων τῆς ἐκλογῆς⁴⁾ ἔστι θεός, καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ τῆς ἐκλογῆς Σωτῆρος· ἔπειτα τῶν ἀληθῶς θεῶν ἔστι θεός, καὶ ἀπαξιαπλῶς ζώντων, καὶ οὐ νεκρῶν ἔστι θεός. Ὁ δὲ θεὸς λόγος τάχα τῶν ἐν αὐτῷ ἰσχύοντων τὸ πᾶν καὶ τῶν πατέρα αὐτὸν νομιζόντων ἔστι θεός. "Ἡλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες, ὡς τινες τῶν πρὸ ἡμῶν διηγήσαντο, ἀπενεμήθησαν⁵⁾ τοῖς μὴ ἀξίοις ἐπιγράφεσθαι τὸν θεὸν τῶν θεῶν θεὸν

¹⁾ Huet. in textu θεὸν, ὢν, ad margin. recte θεὸν ὢν, in notis: „Perion. et Ferrar. recte legebant ὢν, sed a superioribus virgula sejugabant; nos conjungenda censemus, et ita vertenda etc.“

²⁾ Huetius in textu ἦ τοιαύτω, recte tamen margini adscripsit ἦτοι αὐτῷ. Idem in notis: „lege etc.; alludit ad II Cor. V, 16.“

³⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. λόγων, editio Huet. λόγον. R.

⁴⁾ Rom. XI, 7. — Matth. XXII, 32.

⁵⁾ Huet. minus accurate ἀπονεμίσθησαν.

αὐτῶν εἶναι. Οὕτω δὲ ἐξεδέξαντο κινήσας ἐκ τῶν ἐν τῇ Δευτερονομίᾳ τὸν τρόπον τοῦτον ἐχόντων „μη¹⁾ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλατηθεὶς προσκυνήσας αὐτοῖς, καὶ λατρεύσας αὐτοῖς, ἔαπένευμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν.“ Ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἴδωκε κύριος ὁ θεός σου. Πῶς γὰρ ἀπένευμε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ ὁ θεός; οὐχ οὕτως δεδικαῖως αὐτὰ τῇ Ἰσραήλ; τῇ τοὺς μὴ δυναμένους ἐπὶ τὴν νοητὴν ἀναδραμεῖν φύσιν, δι' αἰσθητῶν θεῶν κινουμένους περὶ θεότητος, ἀγαπητῶς καὶ ἐν τούτοις ἰστασθαι, καὶ μὴ πίπτειν ἐπὶ εἰδωλα καὶ δαιμόνια. Οὐκοῦν οἱ μὲν θεὸν ἔχουσι τὸν τῶν ὄλων θεόν, οἱ δὲ παρὰ τούτους δευτέρου ἰστάμενοι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ καὶ τρίτοι οἱ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ θεοῦ μὲν πλατηθέντες, πλήρ᾽ πλάνην πολλῇ διαφέρουσαν καὶ κρείττονα τῶν καλούντων θεοὺς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, χουσὸν καὶ ἄγυρον, τέχνης ἐμμελέτηματα.²⁾ Τελευταῖοι δὲ εἰσιν οἱ λεγομένοις μὲν θεοῖς ἀνακειμένοι, οὐδαμῶς δὲ οὐσίαν θεοῖς. Οὕτω τοίνυν οἱ μὲν τινες μετέχουσιν αὐτοῦ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου, καὶ πρὸς τὸν θεὸν λόγου, καὶ θεοῦ λόγου, ὡσπερ Ὡσηῆ, καὶ Ἠσαΐας, καὶ Ἰερεμίας, καὶ εἰ τις ἕτερος ποιούτων ἑαυτὸν παρέστησεν, ὡς τὸν λόγον κυρίου, ἢ τὸν λόγον γενέσθαι πρὸς αὐτόν. Ἕτεροι δὲ οἱ μηδὲν εἰδότες,³⁾ εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἑσταυρωμένον, τὸν γεόμενον σάρκα λόγον τὸ πᾶν νομίσαντες εἶναι τοῦ λόγου, Χρι-

¹⁾ Deuteronom. IV, 19, ubi plura, quam quae ab Orig. allata sunt, alioque ordine verba, quae alterum αὐτοῖς sequuntur, disposita leguntur.

²⁾ Hactenus ἐμμελέτημα.

³⁾ I Cor. II, 2. — II Cor. V, 16.

στὸν κατὰ σάρκα μόνον γινώσκουσι τοιοῦτον· δὲ ἐστὶ τὸ πλῆθος τῶν πεπιστευμένων νομιζομένων. Καὶ τρίτοι λόγοις, μετέχουσι τε τοῦ λόγου, ὡς πάντα ὑπερέχουσι λόγον προσεσχῆκασι, καὶ μήποτε οὗτοι εἰσιν οἱ μεταρχόμενοι τὰς εὐδοκίμουσας καὶ διαφερούσας ἐν φιλοσοφίᾳ παρ' Ἑλλήσιν αἱρέσεις. Τέταρτοι δὲ παρὰ τούτους οἱ πεπιστευκότες λόγοις πάντῃ διεφθορόσι καὶ ἀθέοις, τὴν ἐναργῆ καὶ σχεδὸν αἰσθητὴν πρόνοιαν ἀναιρουῦσι, καὶ ἄλλο τι τέλος παρὰ τὸ καλὸν ἀποδεχόμενοις. Ἐὶ καὶ ἐδόξαμεν δὲ παρεκβεβηκέναι, οἴμαί ὃ ὅτι παρακειμένως ὑπὲρ τοῦ σαφῶς ἰδεῖν τέσσαρα πράγματα κατὰ τὸ θεὸς ὄνομα, καὶ τέσσαρα κατὰ τὸ Λόγος, τοῦτο πεποιήκαμεν. Ἦν γὰρ ὁ θεός, καὶ θεός· εἶτα θεοὶ διχῶς, ὧν ¹⁾ τοῦ κρείττονος τμήματος ὑπερέχει ²⁾ ὁ θεὸς λόγος ὑπερεχόμενος ὑπὸ τῶν ὄλων θεοῦ. Καὶ πάλιν ἦν ὁ λόγος, τάχα δὲ καὶ λόγος, ὁμοίως τῷ ὁ θεός καὶ θεός· καὶ οἱ λόγοι διχῶς. Οἰκείοι τε ἄνθρωποι, ³⁾ οἱ μὲν τῷ πατρὶ, μερίδες ὄντες αὐτοῦ· καὶ

¹⁾ ὧν τοῦ κρείττονος κ. τ. λ. Totus ille locus, usque ad Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ κ. τ. λ. (cfr. 4.) in Ferrariana interpretatione desiderabatur, quem nos e Perioniana, mutatis dumtaxat nonnullis, supplevimus. Idem quoque in toto hoc opere a nobis factum est, quotiescunque Ferrariana interpretatio deficiebat; quod nonnunquam contingere observavimus, quum error aliquis occurrat, veluti in iis, quae sequuntur. Nempe Filium Patri inferiorem posuit pro more suo, ut in Origenianis probavimus. Huet. — (!)

²⁾ ὑπερέχει. H. et R. in textu ὑπερέχειν, recte tamen H. ad marginem., R. in notis monent: „lege ὑπερέχει.

³⁾ H. et R. in textu ἄνθρωποι. Quae perversa lectio cum stare prorsus nequeat, equidem respectu habito eorum, quae pag. 94. lin. 17., pag. 95. lin. 14., pag. 95. lin. 22. et seqq. (cfr. etiam pag. 97. lin. 7. et seqq.) leguntur, ἄνθρωποι in textum recepi.

τούτοις παρακείμενοι, οὓς νῦν σαφέστερον ὁ λόγος ἡμῖν περιέστησεν, οἱ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα φθάσαντες, καὶ τὸ πᾶν ἐν αὐτῷ ἰσχύοντες. Καὶ τρίτοι οἱ προειρημένοι, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας νομίζοντες θεοὺς, καὶ ἐν αὐτοῖς ἰσχύοντες. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ἐν τῇ κάτω χώρῃ οἱ τοῖς ἀψύχοις καὶ νεκροῖς εἰδώλοις ἐκκείμενοι. Τὸ δὲ ἀνάλογον καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν λόγον εὐρίσκομεν. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῷ τῷ λόγῳ κεκόσμηται· οἱ δὲ παρακείμενοι τινὲς αὐτῷ καὶ δοκοῦντι εἶναι αὐτῷ τῷ πρώτῳ λόγῳ, οἱ μὴδὲν εἰδότες, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἑσταυρωμένον, οἱ τὸν λόγον σάρκα ὀρῶντες καὶ τρίτοι, οὓς πρὸ βραχέως εἰρήκαμεν. Τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τῶν νομιζομένων μὲν ἐν λόγῳ τυγχάνειν, ἀπαπειτακότων δὲ οὐ μόνον αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγνέων, καὶ μετεχόντων αὐτοῦ;

4 „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Διὰ τῶν προειρημένων τριῶν προτάσεων τάγματα τρία διδάξας ἡμᾶς ὁ Εὐαγγελιστὴς συγκεφαλαιουῖται τὰ τρία εἰς ἓν, λέγων τό „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Πρῶτον δὲ τῶν τριῶν μεμαθήκαμεν, ἐν τίνι ἦν ὁ λόγος, ὅτι ἐν ἀρχῇ, καὶ πρὸς τίνα οὗτος ἦν, ὅτι πρὸς τὸν θεόν, καὶ τίς ὁ λόγος ἦν, ὅτι θεός. Οἶονεὶ οὖν δεικνύς τὸν προειρημένον θεὸν λόγον διὰ τοῦ Οὗτος, καὶ συνάγων εἰς τειάριον πρότασιν τό τε „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος“ καὶ τό „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεός ἦν ὁ λόγος“ φησὶν „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Δύναται μέντοι γε τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα λαμβάνεσθαι καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀρχῆς, μανθανόντων ἡμῶν διὰ τῶν λεγομένων, ὅτι πρεσβύτερος ὁ λόγος τῶν ἀπ' ἀρχῆς¹⁾ γενομένων ἦν. Εἰ γὰρ „ἐν²⁾ ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν,“ τὸ δέ „ἐν ἀρχῇ ἦν“ σαφῶς πρεσβύτερόν ἐστι τοῦ ἐν ἀρχῇ πεποιημένου, οὐ

1) ἀπ' ἀρχῆς. H. et B. ἀπαρχῆς.

2) Genes. I, 1.

μόνον στερεώματος καὶ ξηρᾶς, ἀλλὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς
 πρεσβύτερός ἐστιν ὁ λόγος. Τάχα δὲ οὐκ ἀτόπως τις
 ζητήσαι ἂν, διὰ τί οὐκ εἴρηται· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος
 τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ
 θεὸς ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. Ἀκόλουθον δὲ ἐστὶ τὸν ζη-
 τοῦντα, τί δῆποτε οὐ γέγραπται· ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος τοῦ
 θεοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς· πλείονας ἀποφαίνεσθαι λόγους, καὶ
 τάχα ἑτερογενεῖς, ἢ ὁ μὲν τις τοῦ θεοῦ λόγος, ἕτερος
 δὲ φέρε εἰπεῖν ἀγγέλων λόγος, καὶ ἄλλος ἀνθρώπων,
 καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν λόγων. Εἰ δὲ λόγος, τάχα
 καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη. Ἄτοπον δὲ πλείονας φά-
 σκειν τῆς λόγος προσηγορίας κυρίως τυγχάνειν, καὶ
 τῆς¹⁾ Σοφία, καὶ τῆς Δικαιοσύνη. Καὶ πληχθησόμεθα
 πρὸς τὸ μὴ δεῖν ζητεῖν πλείονας λόγους καὶ σοφίας
 καὶ δικαιοσύνας, κυρίως οὕτως ὀνομαζόμενα, ἀπὸ τῆς
 ἀληθείας. Πᾶς γὰρ ὁστισοῦν ὁμολογήσαι ἂν μίαν εἶναι
 τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῆς τολμήσαι τις λέγειν
 ἑτέραν εἶναι τὴν τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν, καὶ ἑτέραν τὴν
 τῶν ἀγγέλων, καὶ ἄλλην τὴν τῶν ἀνθρώπων· ἐν γὰρ
 τῇ φύσει τῶν ὄντων μία ἡ περὶ ἐκάστου ἀλήθεια. Εἰ
 δὲ ἀλήθεια μία, δηλονότι καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτῆς, καὶ
 ἡ ἀπόδειξις σοφία τυγχάνουσα μία εὐλόγως ἂν νοοῖτο
 πάσης τῆς νομιζομένης σοφίας, οὐ κρατούσης τῆς ἀλη-
 θείας, οὐδὲ σοφίας ἂν ὑγιῶς χρηματιζούσης. Εἰ δ'
 ἀλήθεια μία καὶ σοφία μία, καὶ λόγος, ὁ ἀπαγγέλλων
 τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν ἀπλῶν καὶ φανερῶν εἰς
 τοὺς χωρητικούς, εἰς ἂν τυγχάνοι. Καὶ οὐχὶ ταῦτά
 φάμεν ἀρνούμενοί τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ
 τὸν λόγον εἶναι τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ δεικνύντες τὸ χρήσιμον

¹⁾ καὶ τῆς Σοφία, καὶ τῆς Δικαιοσύνη. H. et R.
 in textu καὶ τῇ σοφία καὶ τῇ δικαιοσύνη. Idem in no-
 tis: „lege καὶ τῆς, σοφία, (supple προσηγορίας) καὶ τῆς,
 δικαιοσύνη.“ H. solus ad marginem: καὶ τῆς σοφίας,
 καὶ τῆς δικαιοσύνης; cui lectioni ex loco pag. 61. lin. 8.
 obvio non nihil commendationis accedit.

τοῦ σεσωπῆσθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀναγεγράφθαι ἐν ἀρχῇ ἣν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει καὶ μετὰ τῆς προσθήκης αὐτὸν ὀνομάζει τοῦ Θεοῦ, λέγων „καὶ εἶδον¹⁾ οὐρανὸν ἀνεφγμένον, ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸν καλούμενος πιστός καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ παλεμεῖ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ· ἔχων ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός· καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον ἐξβατισμένον αἵματι· καὶ ἐκέκλητο τὸ ὄνομα αὐτοῦ· λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἕφ’²⁾ ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι³⁾ βύσσινον καθαρὸν. Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἔκπορεύεται ῥομφαία ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ⁴⁾ τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος. Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον· ὁ Βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυρίων.“ Ἀναγκαστικῶς δὲ καὶ ἀπολύτως εἴρηται καὶ λόγος, καὶ μετὰ προσθήκης λόγος τοῦ Θεοῦ· ὧν εἰ τὸ ἕτερον σεσωπῆτο, ἀφορμὰς ἂν εἶχομεν τοῦ παραδέξασθαι,⁵⁾ καὶ

¹⁾ Apocal. XIX, 11—16., ubi tón ποστ εἶδον εἰσται, καὶ ante ἰδοὺ; pro ἐξβατισμένον legitur βεβαμμένον· καλεῖται pro ἐκέκλητο· ὁ λόγος pro λόγος· στρατεύματα τὰ pro στρατεύματα αὐτοῦ· βύσσινον λευκὸν καθαρὸν pro βύσσ. καθαρὸν τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς pro τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ, ubi denique βασιλεύς exhibetur pro ὁ βασιλεύς.

²⁾ H. et R. ἐπὶ ἵπποις.

³⁾ H. et R. in textu ἐνδεδυμένοις, ille tamen ad marg., hic in notis: „lege ἐνδεδυμένοι.“ Cfr. p. 106. lin. 12.

⁴⁾ τοῦ θυμοῦ. Desideratur in editione Huetii, sed suppletur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

⁵⁾ Huet. in textu παραδέξασθαι, ad marginem παρέδεξασθαι, in notis autem justo loquacior haec exhibet:

ἀποπεσεῖν τῆς περὶ τοῦ λόγου ἀληθείας. Ἐὶ γὰρ λόγος μὲν ἀναγέγραπτο, λόγος δὲ θεοῦ μὴ εἶρητο, οὐ σαφῶς ἐμανθάνομεν, ὅτι οὗτος ὁ λόγος λόγος τοῦ θεοῦ ἐστι. Πάλιν ἴ αὖ εἰ λόγος μὲν τοῦ¹⁾ θεοῦ προσηγορεύετο, λόγος δὲ ἀπολύτως οὐκ εἶρητο, κἄν πολλοὺς λόγους ἀναπλάσσοντες κατὰ τὴν πρὸς ἕκαστον τῶν λογικῶν σχέσιν, μάτην²⁾ ἂν πολλοὺς κυρίως ἱονομαζομένους παρεδεξάμεθα. Καλῶς μέντοι γε διαγρῶφων τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ὁ Ἀπόστολος καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ἥδη δὲ καὶ διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ προφήτης, φησὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἑωρακέναι ἐν ἀνεφῳτῷ τῷ οὐρανῷ, ἐφ' ἵππῳ λευκῷ ὄχουμένον. Τε δὲ ἀνίττεται τὸ ἀνεφῳχθαι τὸν οὐρανόν, καὶ ὁ λευκὸς ἵππος, καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ καθέζεσθαι τὸν καλούμενον τοῦ θεοῦ λόγον, πρὸς τὸ εἶναι θεοῦ λόγον καὶ πιστὸν καὶ ἀληθινόν, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρινούντα καὶ πολεμοῦντα λεγόμενον, κατανοητόν, ἵνα ἔτι μᾶλλον προβασθῶμεν τῷ ἐκλαβεῖν τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. Κεκλειῖσθαι δὲ ἡγοῦμαι τὸν οὐρανόν τοῖς ἀσεβέσι, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ φέρουσιν, ἀνεφῳχθαι δὲ τοῖς δικαίοις καὶ κεκοσμημένοις τῇ τοῦ ἑπουρανίου³⁾ εἰκόνι-

„nullo sensu haec reddiderunt Ferrarius et Perionius. Legas παρεχδέξασθαι, proclivis erit interpretatio; παρεχδέξασθαι autem est: praeter germanam sententiam intelligere et explicare. Cfr. pag. 16. lin. 20, ubi etiam neque Ferrar. neque Perionius hanc vocem assecuti sunt.“

¹⁾ Huetius τοῦ omisit.

²⁾ Ferrarius legebat ἂν πολλοὺς κ. τ. λ.; at in Cod. Reg. vox μάτην aliena manu inserta fuerat, ut ita legeretur: μάτην ἂν πολλοὺς κυρίως κ. τ. λ. Hanc lectionem secutus est Perionius, et nos ita probamus, ut illam Ferrarii plane repndiemus. Huet.

³⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. ἑπουρανίου, male vero editio Huetii in textu habet ἑπαρνίου. R. — H. ad marginem recte ἑπουρανίου, in notis: „ἑπαρνίου inepta

τοῖς μὲν γὰρ, ἅτε κάτω τυγχάνουσι, καὶ ἐν σαρκὶ ἐπι-
 πάσχουσιν ἀποκέκλεισται τὰ κρείττονα, οὐ συνιῖσιν
 αὐτὰ, οὐδὲ τὸ κάλλος αὐτῶν δυναμένοις, ἐπεὶ μὴ βού-
 λονται κατανοεῖν, συγκύπτοντες, ¹⁾ καὶ μὴ ἐπιδιδόντες
 αὐτοὺς εἰς τὸ ἀνακύπτειν· τοῖς δὲ διαφέρουσιν, ἅτε τὸ
 κάλλεμα ²⁾ ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς, τὰ οὐράνια τῇ κλειδί
 τοῦ θραβιδῆ ἀνέφυγε θεωρούμενα, τοῦ θεοῦ λόγου ἀνο-
 γωτος αὐτὰ καὶ σαφηνίζοντος διὰ τοῦ ὀχεῖσθαι Ἰππῶ,
 φωναῖς τὰ σημαίνόμενα ἀπαγγελλούσαις, λευκῷ, διὰ
 τὸ φανερὸν καὶ τὸ λευκὸν καὶ φωτεινὸν τῆς γνώσεως.
 Καθέζεται δὲ ἐπὶ τὸν λευκὸν Ἰππον ὁ καλούμενος πι-
 στός, ἰδρυμένος βεβαιώτερον καὶ, ἢ οὕτως εἶπω, βασι-
 λικώτερον ἐν φωναῖς ἀνατραπῆναι μὴ δυναμένης,
 παντὸς Ἰππου ὀξύτερον καὶ τάχιον τρεχούσαις, καὶ
 παρενδοκιμούσαις ἐν τῇ φορᾷ πάντα τὸν ἀνταγωνιστὴν
 ἐπὶ δουρικτῆν λόγου νομιζόμενον λόγον, καὶ ἀληθείας δο-
 κοῦσαν ἀλήθειαν. Καλεῖται δὲ πιστός ὁ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ
 Ἰππου ³⁾ οὐ διὰ τὸ πιστεύειν, ὅσον διὰ τὸ πιστενιὸς
 εἶναι, τουτέστι τοῦ πιστεῦεσθαι ἄξιος. Κύριος γὰρ
 κατὰ τὸν Μωσέα ⁴⁾ πιστός καὶ ἀληθινός. Καὶ ἀληθινός
 γὰρ πρὸς ἀντιδιαστολὴν σημᾶς καὶ τύπου καὶ εἰκόνας,
 ἐπεὶ τοιοῦτος ὁ ἐν τῷ ἀνεφγῶτι οὐρανῷ λόγος· οὐ γὰρ ⁵⁾

lectio, quam tamen secutus est Perizonius: „,,et iis, qui
 agni imagine ornati sunt.““ Lege ἐπουρανίου, alludit
 enim ad I Cor. XV, 49. Id a ταχυγράφους ita contrahi
 solet: ἐπουίου, unde imperitus librarius ἐπαρνίου illud
 excudit.“

1) συγκύπτοντες. Ita Cod. Bodlejan., Reg. vero,
 (quem H. sequitur) et Barberinus ἐγκύπτοντες. R.

2) Philipp. III, 21.

3) ὁ ἐπὶ λευκοῦ Ἰππου. Haec desunt in Cod. Bod-
 leiano. R.

4) Deuteron. XXXII, 4.

5) Codd. Bodlejan. et Barberin. ὁ γὰρ ἐπὶ γῆς οὐ
 τοιοῦτος. R.

ἐπὶ γῆς ὁ τοιοῦτος, ὁποῖος ὁ ἐν οὐρανῷ, ἅτε γενόμενος
 σὰρξ, καὶ διὰ σκιᾶς καὶ τύπων καὶ εἰκόνων λαλούμε-
 νος.¹⁾ Τὰ δὲ πλήθη τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων
 τῇ σκιᾷ τοῦ λόγου, καὶ οὐχὶ τῷ ἀληθινῷ λόγῳ θεοῦ
 ἐν τῷ ἀνεφυῶτι οὐρανῷ τυγχάνοντι μαθητεύεται. Διόπερ
 ὁ Ἱερεμίας φησὶ, „πνεῦμα²⁾ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς
 κύριος, οὗ εἶπομεν· ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ. ζησόμεθα ἐν
 τοῖς ἔθνεσιν.“ Οὗτος³⁾ δὲ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ὁ πιστὸς
 καλούμενος καὶ ἀληθινὸς καλεῖται, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ
 κρίνει καὶ πολεμεῖ, τῇ αὐτοδικαιοσύνῃ καὶ αὐτοκρίσει
 τὸ κατ' ἀξίαν⁴⁾ ἐκάστου τῶν ὄντων ἀπονέμειν ἀπὸ
 θεοῦ δύνασθαι λαβὼν καὶ κρίνειν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν
 μετεχόντων δικαιοσύνης, καὶ τῆς τοῦ κρίνειν λαὸν δυ-
 νάμεως, οὕτω πάντῃ ἐναπομάξασθαι ἑαυτοῦ τῇ ψυχῇ
 δυνήσεται τοὺς τῆς δικαιοσύνης τύπους καὶ τοῦ κρίνειν,
 ὥστε ἐν μηδενὶ ἀποδεῖν τῆς αὐτοδικαιοσύνης καὶ τῆς
 αὐτοκρίσεως, ὡς οὐδὲ ὁ γράφων εἰκόνα οἴοσθε ἔσται
 μεταδοῦναι πάντων τῶν τοῦ γραφομένου ἰδιωμάτων
 τῇ γραφῇ. Διὰ τοῦτο δὲ ἠγοῦμαι τὸν Δαβὶδ λέγειν
 τό, „οὗ⁵⁾ δικαιοθῆσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν“ οὐ
 γὰρ ἀπαξιαπλῶς εἶπε· πᾶς ἄνθρωπος, ἢ πᾶς ἄγγελος,
 ἀλλὰ· πᾶς ζῶν, ὅτι, κἂν τῆς ζωῆς τις μετέχη, καὶ πάντῃ
 τὴν νεκρότητα ἀποσεισῆται, οὐδ' οὕτως ὡς πρὸς σὲ
 δικαιοθῆναι δυνήσεται παραπλησίως τῇ ζωῇ· οὐδὲ δυ-
 νατὸν τὸν μετέχοντα τῆς ζωῆς, καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα
 χρηματίζοντα, αὐτὸν γενέσθαι ζῶντα, καὶ τὸν μετέχοντα
 δικαιοσύνης, καὶ διὰ⁶⁾ τοῦτο δίκαιον καλούμενον ἐξι-

¹⁾ Huet. καλούμενος. R. in textu λαλούμενος, in
 notis: „Cod. Barberinus λαλούμενος.“ Haud dubie in
 notis scribere voluit καλούμενος.

²⁾ Thren. IV, 20., ubi εἶπαμεν legitur pro εἶπομεν.

³⁾ Ferrarius legebat οὕτως δὲ ὁ λόγος. R.

⁴⁾ κατ' ἀξίαν. H. et R. καταξίαν.

⁵⁾ Psalm. CXLIII, 2.

⁶⁾ διὰ τοῦτο δίκαιον. Sic habet Codex Bodlejanus;

σωθῆναι πάντη τῇ δικαιοσύνῃ. Ἔργον δὲ τοῦ¹⁾ λόγου τοῦ θεοῦ ὥσπερ κρίνειν ἐν δικαιοσύνῃ, οὕτω καὶ πολεμεῖν ἐν δικαιοσύνῃ, ἢ ἐκ τοῦ τοὺς ἐχθροὺς λόγου καὶ δικαιοσύνῃ οὕτω πολεμεῖν, ἀναιρουμένων τῶν ἀλόγων καὶ τῆς ἀδικίας, λέγεσθαι, ἐνοικῆση καὶ δικαιώση, ἐκβάλλων τὰ ἐναντία τῆς ψυχῆς τοῦ, ἢ οὕτως εἶπω, ἐπὶ σωτηρίᾳ αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ Χριστοῦ. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἔστι τὸν τοῦ λόγου πόλεμον ἰδεῖν, ὃν πολεμεῖ, ἐκὰν αὐτὸς μὲν πρεσβεύῃ περὶ ἀλήθειας, ὁ δ' ὑποκρινόμενος εἶναι λόγος οὐ λόγος ὢν, καὶ ἡ ἑαυτὴν²⁾ ἀναγορεύσασα ἀλήθειαν, οὐκ ἀλήθεια τυγχάνουσα, ἀλλὰ ψεῦδος, φάσκει εἶναι ἑαυτὴν τὴν ἀλήθειαν. Τότε γὰρ παθεκλισάμενος ὁ λόγος κατὰ τοῦ ψεύδους ἀναλοῖ³⁾ αὐτὸ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τῇ ἐκμυστασίᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Καὶ ὄρα, εἰ δύναται κατὰ τὸ⁴⁾ νοητὸν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς παρίστασθαι ἐπιστολῇ. Τί γάρ

Barberia. autem et Regius, (quem Huet. sequitur) αὐτοῦ τὸ δίκαιον. R.

¹⁾ Cod. Bodlejan. Ἔργον δὲ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, Barberia, Ἔργον δὲ τοῦτο τοῦ λόγου, Regius, (quem H. sequitur) Ἔργον δὲ τούτου λόγου. R.

²⁾ καὶ ἡ ἑαυτὴν ἀγορεύσασα¹ x. τ. λ. Sic recte habet Cod. Bodlejan.; male autem Cod. Reg. καὶ ἡ ἑαυτοῦ τὴν ἀναγορεύσασα. R. — Huet. in textu Cod. Reg. lectionem tuetur, margini tamen adscripsit ἑαυτὴν. Idem in notis: „καὶ ἡ ἑαυτοῦ τὴν ἀναγορεύσασα ἀλήθειαν, οὐκ ἀλήθεια etc. Haec habebat Cod. Reg., quem secutus est Perizonius per summam ἀκρισίαν. Lege: „καὶ ἡ ἑαυτὴν ἀναγορ. x. τ. λ. At illam pericopen: οὐκ ἀλήθεια x. τ. λ. ad oram Cod. Reg. manus recentior attexerat. Eam comprobant Ferrarius et Perizonius, et plane genuina est.“

³⁾ Π Θεσα. II, 8.

⁴⁾ Huetius κατὰ τὸν νοητὸν.

ἔστι τὸ ἀγαλούμενον τῷ πνεύματι τοῦ στόματος Χριστοῦ, Χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου καὶ ἀληθείας καὶ σοφίας, ἢ τὸ ψεῦδος; Καὶ τί τὸ καταργούμενον τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας Χριστοῦ, σοφίας καὶ λόγου νοουμένου, ¹⁾ ἢ πᾶν τὸ ἐπαγγελλούμενον εἶναι σοφία, τυγχάνον δὲ ἐν τούτων, ὧν ὁ θεὸς δράσεται ²⁾ τοὺς ³⁾ μὴ ὄντας τῇ ἀληθινῇ σοφίᾳ σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν; Ὅτι ὁ Ἰωάννης θαυμασιώτατα ἐν τοῖς περὶ τοῦ ὀχουμένου τῷ λευκῷ ἵππῳ λόγου φησὶ καὶ τό· „ὄφθαλμοὶ δὲ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός. Ὡς γὰρ ἡ φλόξ πυρὸς τὸ λαμπρὸν ἅμα καὶ φωτιστικόν, ἔτι δὲ καὶ πυρῶδες ἔχει, καὶ ἀναλωτικόν τῶν ὑλικωτέρων, οὕτως οἱ, ἐν οὕτως εἶπω, ὄφθαλμοὶ τοῦ λόγου, οἷς βλέπει, καὶ πᾶς ὁ μετέχων αὐτοῦ, πρὸς τῷ διὰ τῶν ἐνυπαρχουσῶν αὐτῷ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν νοητῶν ἀγαλοῦσε καὶ ἀφανίζουσι τὰ ὑλικώτερα καὶ παχύτερα τῶν νοημάτων πάντων δὲ τὴν ἰσχύτητα καὶ λεπτότητα ἐκπέφυγε τῆς ἀληθείας τὰ ὀπωσποτοῦν ψευδόμενα. Πάνυ δὲ τεταγμένως μετὰ ⁴⁾ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ κρίνοντα, καὶ κατὰ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνειν πολεμοῦντα, ἐξῆς δὲ τὸ ⁵⁾ πολεμεῖν φωτίζοντα, ἐπιφέρεται τό· ἐπὶ τὴν κε-

¹⁾ Huet. νοουμένης.

²⁾ τυγχάνον — δράσεται. Haec misere a Ferrario distorta sunt. Inscite quoque Perionius: „sed tamen unum est horum, quae Deus faciet in eorum astutia.“ Legebatur δράσεται. Verte: „unum vero est ex illis, quae comprehendit Deus.“ Respexit Orig. ad Job. V, 13. coll. I Cor. III, 19: Huet. — Quum apud Huet. verba τοὺς — σοφοὺς non legantur, excusandus est, quod vertit: „quae,“ necque vero: „quibus comprehendit Deus etc.“

³⁾ τοὺς μὴ ὄντας — σοφοὺς. Haec desunt in editione Huetii, sed supplentur e Cod. Bodlejano.

⁴⁾ μετὰ τόν. Ita Codd. Bodlejanus et Barberinus; male editio Huet. κατὰ τόν. R.

⁵⁾ ἐξῆς δὲ τό. R. nullo jure in notis: „legendum videtur ἐξῆς δὲ τῷ.“

φαλῆν εἶναι αὐτοῦ πολλὰ διαδήματα. Εἰ μὲν γὰρ ἔν ἦν καὶ μονοειδὲς τὸ ψεῦδος, καθ' οὗ τὸν στέφανον ἠ-
 τωμένου ἐλάμβανεν ὁ νικήσας πιστὸς καὶ ἀληθινὸς λόγος,
 καὶ ἔν διαδήμα περικεῖσθαι εὐλόγως ἀναγέγραπτο ὁ
 ἐκικρατήσας τῶν ἐναντίων θεοῦ λόγος. Νυνὶ δὲ πολ-
 λῶν ὄρων τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀλήθειαν ψευδῶν,
 καθ' ὧν στρατευσάμενος ὁ λόγος στεφανοῦται, πολλὰ
 γινόμενα τὰ διαδήματα τῇ κεφαλῇ τοῦ πάντα νική-
 σαντος¹⁾ περικεῖμενα, καὶ ἐκάστης δὲ ἀποστατησάσης
 ἐνεργείας²⁾ κρατῶν, πολλὰ διαδήματα τῷ νικῶν περι-
 τίθεται. Ἐξῆς μετὰ τὰ διαδήματα ἀναγέγραπται ἔχειν
 ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός· οὗτος
 γὰρ ὁ ἔμψυχος λόγος ἐπίσταται τινα μόνος, διὰ τὸ
 ὑποδεέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς γενητοῖς τῆς φύσεως αὐτοῦ
 οὐδενὸς χωροῦντος πάντα, ἃ ἐκεῖνος καταλαμβάνει,
 θεωρεῖν. Τάχα δὲ καὶ οἱ μετέχοντες ἐκείνου τοῦ λόγου
 μόνου παρὰ τοὺς μὴ μετέχοντας ἴσασι³⁾ τὰ μὴ εἰς ἐκεί-
 νους φθάνοντα. Οὐ γυμνὸς δὲ τῷ Ἰωάννῃ ὁράται τῷ
 Ἰεκφ ὀχοῦμενος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, περιβέβληται γὰρ
 ἱμάτιον ἐρῆφάμμενον⁴⁾ αἵματι, ἐπεὶ περ ἔχνη περίκειται
 ὁ γενόμενος λόγος σὰρξ, καὶ διὰ τὸ γεγονέναι σὰρξ
 ἀποθανῶν, ὡς προχυθῆναι αὐτοῦ καὶ αἷμα ἐπὶ τὴν
 γῆν, νύξαντος τοῦ στρατιώτου τὴν πλευρὰν αὐτοῦ.
 Ἐκείνου τοῦ πάθους, τάχα γὰρ καὶ ἄπωστοιτὲ ἐν τῇ τοῦ
 λόγου ὑψηλοτάτῃ καὶ ἀνωτάτῃ θεωρεῖται γενώμεθα, καὶ τῆς

¹⁾ νικήσαντος. Ita legerunt Ferrarius et Perionius. H. et R. legunt κινήσαντος.

²⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. ἐνεργείας, male editio Huetii ἐναργείας. R.

³⁾ ἴσασι. Ita recte habet Cod. Bodlejan., male vero Reg. (H.) et Barberinus ἰᾶσι. R. — Huet in textu ἰᾶσι, ad marginem ἴσασι; idem in notis: „legendum ἴσασι. Ita Ferrarius et Perionius, et id quoque ratio postulat.“

⁴⁾ ἐρῆφάμμενον. Cfr. pag. 99. lin. 10. et annotat. 1.

ἀληθείας οὐ πάντη ἐπιλησόμεθα, τῆς ἐν σώματι ἡμῶν
γενομένης δι' αὐτοῦ εἰσαγωγῆς. Τούτῳ τῷ τοῦ θεοῦ
λόγῳ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ στρατεύματα ἀκολουθεῖ πάντα,
λόγῳ ἐπόμενα ἡγουμένῳ, καὶ μιμούμενα αὐτὸν ἐν
πᾶσι, καὶ μάλιστα τῷ ἐπιβεβηκένοι ὁμοίως αὐτῷ ἵπποις
λευκοῖς· πάντα γὰρ ἐνώπιόν τοις νοοῦσι. Καὶ ὡς περ
ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στενάγμος ἐπὶ τῷ τέλει
τῶν πραγμάτων, οὕτως οἶμαι ὅτι ἀπέδρα ἀσάφεια καὶ
ἀπορία, πάντων ἐπιμελῶς καὶ τρανῶς προπιπτόντων
τῶν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας μυστηρίων. Ἐπισκέψαι δὲ
τοὺς λευκοὺς ἵππους τῶν ἀκολουθούντων τῷ λόγῳ, ἐν-
δεδυμένους¹⁾ βύσσινον λευκὸν καὶ καθαρὸν, εἰ μὴ,
ἐπεὶ βύσσιος ἀπὸ γῆς γίνεται, τῶν ἐπὶ γῆς διαλέκτων,
ὡς ἡμφιεσμένοι εἰσὶν αἱ σημαίνουσαι φωναὶ καθαρῶς
τὰ πράγματα, τύποι τυγχάνουσι τὰ βύσσινα ἐνδύματα.
Ταῦτα δὴ ἐπὶ πλείον ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως διδασκούμενης
περὶ λόγου θεοῦ εἴρηται, ἵνα ἀκριβέστερον τὰ περὶ
αὐτοῦ νοήσωμεν.

β. „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Τοῖς μὴ
ἀκριβοῦσιν τὰς διαφόρους ἐν τοῖς ἀπαγγελλομένοις προ-
τάσεις δόξει ταυτολογεῖν ὁ Εὐαγγελιστῆς, οὐδὲν πλέον
λέγων ἐν τῷ „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν“ παρὰ
τό „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν.“ Τηρητέον δὲ,
ὅτι ἐν μὲν τῷ „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ οὐ μακ-
θάνομεν τὸ πότε, ἢ ἐν τίνι ἦν πρὸς τὸν θεόν, κατὰ
τὸ τέταρτον ἀξίωμα προσκείμενον· τέσσαρα γὰρ ἀξιώ-
ματα, ἅπερ παρὰ τισι προτάσεις καλοῦνται, ἔστιν ἐν-
θάδε, ὧν τὸ τέταρτον „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
θεόν.“ Οὐ ταῦτόν δὲ τό „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“
καὶ τό „Οὗτος ἦν“ οὐχί²⁾ ἀπλῶς πρὸς τὸν θεόν,
ἀλλὰ πότε, ἢ ἐν τίνι πρὸς τὸν θεόν· „Οὗτος γὰρ,
φησὶν, ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Ἀλλὰ καὶ τὸ

¹⁾ Cfr. pag. 99. lin. 13. et annotat. 3.

²⁾ οὐχὶ ἀπλῶς. Huet. οὐχ ἀπλῶς.

Οὗτος κατὰ δεῖξιν¹⁾ ἐκφερόμενον νομισθήσεται ἐπὶ τοῦ λόγου τετάχθαι, ἢ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ μὴ συγχρότερον ἐρευνηῶντος, ἵνα καὶ εὖρη σύλληψιν τῶν προτέρων γινόμενων ἐν τῇ Οὗτος προσηγορίᾳ, τῆς τε Λόγος ἐπινοίας, καὶ τῆς Θεός, ἵνα ἡ δεῖξις συναγάγη εἰς ἐν τὰ τῇ ἐπινοίᾳ διάφορα· οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐπινοίᾳ τῇ²⁾ Λόγος ἐστὶν ἡ Θεός, οὐδὲ ἐν τῇ Θεός ἡ Λόγος. Τάχα δὲ συγκεφαλαιώσις ἐστὶ τῶν τριῶν προτάσεων εἰς μίαν τὴν „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.“ Καθὸ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, οὐ μεμαθήκαμεν, ὅτι πρὸς τὸν Θεόν καθὸ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ λόγος ἦν, οὐκ ἐγινώσκωμεν σαφῶς, ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἦν καθὸ δὲ Θεός ὁ λόγος ἦν, οὔτε τὸ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶναι ἐδηλοῦτο, οὔτε ὅτι πρὸς τὸν Θεὸν ἐτύγχανεν.

Ἐν δὲ τῇ „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν“ ἀπαγγελίᾳ τοῦ „Οὗτος“ ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ Θεοῦ νοουμένου, καὶ τοῦ „ἐν ἀρχῇ“ οὕτω συναπτομένου, τοῦ τε „πρὸς τὸν Θεόν“ προστιθεμένου, οὐδὲν παραλείπεται τῶν ἐν ταῖς τρεσὶ προτάσεσιν, ὃ οὐ συγκεφαλαιοῦται, συναγομένων εἰς ἓν. Ὅρα δὲ, εἰ, κατὰ τὸ δισσὸν ὀνομάζεσθαι τὸ „ἐν ἀρχῇ“, δυνατὸν ἡμᾶς μαρθάνειν πράγματα δύο· ἓν μὲν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ὡς εἰ καὶ καθ' αὐτὸν ἦν, καὶ μὴ πάντως πρὸς τινα· ἕτερον δὲ, ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἦν. Καὶ οἶμαι, ὅτι οὐ ψεῦδος εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε πρὸς τὸν Θεὸν μόνον τυγχάνων, ἐπεὶ καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν, οὔτε ἐν ἀρχῇ μόνον ὢν, καὶ οὐχὲ πρὸς τὸν Θεὸν ὢν, ἐπεὶ „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.“

1) κατὰ δεῖξιν. Sic legitur in Cod. Bodlejano, Barberin. habet κατὰ τάξιν. R. — Huet. in textu κατὰ ξιν, ad marginem κατὰ δεῖξιν.

2) Codex Bodlejanus τῇ Λόγος, Regius (quem Huet. sequitur) αὐτῇ Λόγος. R.

6. „Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.“ Οὐδέποτε τὴν πρώτην χώραν ἔχει τό „δι' οὗ“, δευτέραν δὲ ἀεί οἶον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· „Παῦλος¹⁾ δούλος, φησί, Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ προεπηγγελλάτο διὰ τῶν προφητιῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίας, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἀγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν τὴν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.“ Ὁ γὰρ θεὸς τὸ εὐαγγέλιον ἑαυτοῦ προεπηγγέλλάτο διὰ τῶν προφητιῶν, ὑπηρετούντων τῶν προφητιῶν καὶ ἐχόντων τὸν λόγον τοῦ „δι' οὗ“, καὶ πάλιν ὁ θεὸς ἔδωκε χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἔδωκε διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Σωτῆρος, ἔχοντος τό „δι' οὗ.“ Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ αὐτὸς Παῦλός φησιν· „ἐπ' ἐσχάτου²⁾ τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε·“ διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι ὁ θεὸς τοὺς αἰῶνας πεποίηκε διὰ τοῦ υἱοῦ, ἐν τῷ τοὺς αἰῶνας γίνεσθαι τοῦ μονογενοῦς ἔχοντος τό „δι' οὗ.“ Οὕτω τοίνυν καὶ ἐνθάδε εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος καὶ μείζονος παρὰ τὸν λόγον. Τίς δ' ἂν ἄλλος οὗτος τυγχάνη, ἢ ὁ πατήρ; Ἐξεταστέον δὲ, ἀληθοῦς ὄντος τοῦ „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,“ εἰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Οἶμαι γὰρ, ὅτι τῷ μὲν φάσκοντι, γενητὸν αὐτὸ εἶναι, καὶ προειμένῳ τό „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ ἀναγκαῖον παραδέξα-

¹⁾ Rom. I, 1—5., ubi χάριν legitur sine articulo. Cfr. paulo infra lin. 15.

²⁾ Hebr. I, 1. 2., ubi τούτων adjectum legitur voc. ἡμερῶν.

σθαι, ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, προεσβυτέρου παρ' αὐτὸ τοῦ λόγου τυγχάνοντος. Τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ Χριστοῦ γεγονέναι, ἔπεται τὸ ἀγέννητον¹⁾ αὐτὸ λέγειν, ἀληθῆ τὰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτῳ εἶναι κρίνοντι. Ἔσται²⁾ δέ τις καὶ τρίτος παρὰ τοὺς δύο, τὸν τε διὰ τοῦ λόγου παραδεχόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον γεγονέναι, καὶ τὸν ἀγέννητον αὐτὸ³⁾ εἶναι ὑπολαμβάνοντα, δογματίζων μηδὲ οὐσίαν τινὰ ἰδίαν ὑφεισάναται τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἕτερον παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Ἄλλὰ τάχα προστιθέμενος μᾶλλον ἄν⁴⁾ ἕτερον νομίζη εἶναι τὸν υἱόν παρὰ τὸν πατέρα, τῷ τὸ αὐτὸ αὐτῷ τυγχάνειν τῷ πατρὶ, ὁμολογουμένως διαιρέσεως δηλουμένης τοῦ ἁγίου πνεύματος παρὰ τὸν υἱόν ἐν τῷ „ὄς⁵⁾ ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὄς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ ἔξει ἄφεσιν οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.“ Ἡμεῖς μέντοι γὰρ τρεῖς ὑποστάσεις πειδόμενοι τυγχάνειν, τὸν

1) H. in textu ἀγέννητον, in notis ἀγέννητον. R. h. l. ἀγέννητον, paulo infra lin. 8. ἀγέννητον, ubi H. exhibet ἀγέννητον.

2) Ἔσται δέ τις καὶ τρίτος ——. Ἔτι εἰς τό· „πάντα κ. τ. λ. pag. 114. lin. 4. in Ferrariana interpretatione non comparant. Observavimus quippe loca Origenis aliqua perverſae doctrinae labe foedata, sive in ipsius auctoris, sive in lectorum gratiam a Ferrario recisa. Nos hic adscivimus Perionianam, quam et locis aliquibus correximus. Huet.

3) H. et R. αὐτόν minus accurate exhibent.

4) H. et R. in textu ἐάν, recte tamen ille ad marginem, hic in notis: „lege ἄν.“

5) Matth. XII, 32., ubi pro ὄς ἐάν legitur ὄς ἄν, pro ὄς δ' ἄν — πνεῦμα — τούτῳ exhibetur ὄς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐχ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι.

πατέρα, καὶ τὸν¹⁾ υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀγέννητον μηδὲν ἕτερον τοῦ πατρὸς εἶναι πιστεύοντες, ὡς εὐσεβέστερον καὶ ἀληθὲς προσέμεθα τό· πάντων διὰ τοῦ λόγου γενομένων, τὸ ἅγιον πνεῦμα πάντων εἶναι τιμιώτερον, καὶ τάξει πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ Χριστοῦ γεγενημένων. Καὶ τάχα αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ μὴ καὶ αὐτουίδν χρηματίζειν τοῦ Θεοῦ, μόνου τοῦ μονογενοῦς φύσει υἱοῦ ἀρχῆθεν τυγχάνοντος, οὐ χρήζειν ἔοικε τὸ ἅγιον πνεῦμα, διακονοῦντος αὐτοῦ τῇ ὑποστάσει, οὐ μόνον εἰς τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ σοφὸν εἶναι καὶ λογικὸν καὶ δίκαιον, καὶ πᾶν, ὅτιποτοῦν χρῆ αὐτὸ νοεῖν, τυγχάνειν κατὰ μετοχὴν τῶν προειρημένων ἡμῖν Χριστοῦ ἐπινοιῶν. Οἶμαι δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὴν, ἐν οὕτως εἶπω, ὕλην τῶν ἀπὸ Θεοῦ χαρισμάτων παρέχειν τοῖς δι' αὐτὸ καὶ τὴν μετοχὴν αὐτοῦ χρηματίζουσιν ἁγίοις, τῆς εἰρημένης ὕλης τῶν χαρισμάτων ἐνεργουμένης μὲν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, διακονουμένης δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑφεσιώσης δὲ κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ κινεῖ με εἰς τὸ, ταῦθ' οὕτως ἔχειν, ὑπολαβεῖν Παῦλος περὶ χαρισμάτων οὕτω που γράφων· „διαιρέσεις²⁾ δὲ χαρισμάτων εἰσι, τὸ δ' αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσι. καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.“ Ἔχει δὲ ἐπαπόρησιν διὰ τε τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.“ καὶ ἀκολουθεῖν, τὸ πνεῦμα γενητὸν ὄν διὰ τοῦ λόγου γεγενῆναι, πῶς οἶονεὶ προτιμᾶται³⁾ τοῦ Χριστοῦ ἐν τισὶ γραφαῖς, ἐν μὲν τῇ Ἡσαΐα ὁμολογοῦντος Χριστοῦ, οὐχ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπευτάλθαι μόνου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, φησὶ γάρ· „καὶ⁴⁾ νῦν κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ πνεῦμα

¹⁾ Huet. καὶ υἱόν.

²⁾ I Cor. XII, 4. 5. 6., ubi receptam legitur ὁ δὲ αὐτὸς Θεός pro καὶ — Θεός.

³⁾ Huet. minus accurate προτιμᾶσθαι.

⁴⁾ Isa. XLVIII, 16., ubi κύριος bis legitur.

αὐτοῦ·“ ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ ἄφασιν μὲν ἐπαγγελιο-
 μένου ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἁμαρτίας, ἀποφαινομένου δὲ
 περὶ τῆς εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημίας, ὡς οὐ μόνον
 ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι μὴ ἴσομένης τῆς ἀφάσεως τῷ εἰς
 αὐτὸ δυσφημήσαντι, ἀλλ’ οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ
 μήποτε οὐ πάντως διὰ τὸ τιμιώτερον εἶναι τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον τοῦ Χριστοῦ, οὐ γίνεται ἄφασις τῷ εἰς αὐτὸ ¹⁾
 ἁμαρτησί, ἀλλὰ διὰ τὸ Χριστοῦ μὲν πάντα μετέχειν
 τὰ λογικά, οἷς δίδεται συγγνώμη μεταβαλλομένοις ἀπὸ
 τῶν ἁμαρτημάτων, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος τοὺς κα-
 τηξιμένους, μηδεμιᾶς εὐλογον εἶναι συγχνώμης τυχεῖν
 μετὰ τηλικαύτης καὶ τοιαύτης συμκνοίας τοῖς εἰς τὸ
 κακὸν ἔτι ἀποπίπτουσι ²⁾ καὶ ἐκτρεπομένοις τὰς τοῦ
 ἐνυπάρχοντος πνεύματος συμβουλίας. Εἰ δὲ κατὰ τὸν
 Ἡσαΐαν φησὶν ὁ κύριος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπεστάλ-
 θαι καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἔστι καὶ ἐνταῦθα περὶ
 τοῦ ἀποστελλαντος τὸν Χριστὸν πνεύματος ἀπολογή-
 εσθαι, οὐχ ὡς φύσει διαφέροντος, ἀλλὰ διὰ τὴν γε-
 νομένην οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ
 θεοῦ, ἐλαττωθέντος παρ’ αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος. Εἰ δέ τις
 ἐν τούτῳ ³⁾ προσκόπτει τῷ λέγειν ἠλαττώσθαι παρὰ τὸ
 ἅγιον πνεῦμα τὸν Σωτῆρα ἐνανθρωπήσαντα, προσα-
 κτέον αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λεγομένων
 ἐπιστολῇ, καὶ ἀγγελῶν ἐλάττονα διὰ τὸ πάθημα τοῦ
 θανάτου, ἀποφηναμένου τοῦ Παύλου γεγονέναι τὸν
 Ἰησοῦν, φησὶ γάρ· „τὸν ⁴⁾ δὲ βραχὺ τι παρ’ ἀγγέλους

¹⁾ εἰς αὐτό. Cod. Bodlejan. recte εἰς αὐτό, Cod. Reg. (quem Huet. sequitur) male εἰς αὐτόν. R.

²⁾ τοῖς — ἐκτρεπομένοις. R. sine justa causa in nota: „legendum videtur τοὺς εἰς τὸ κακὸν ἔτι ἀποπίπτοντας καὶ ἐκτρεπομένους.“

³⁾ Εἰ δέ τις ἐν τούτῳ. H. et R. in textu εἰ δὲ ἐν τούτῳ, R. tamen in animadversionibus: „lege εἰ δέ τις ἐν τούτῳ.“ Eandem lectionem Perizonius tuetur.

⁴⁾ Hebr. II, 9.

ἡλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἑστεφανωμένον.“ Ἡ τάχα ἔστι καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ἐθεῖτο ἢ κτίσις ὑπὲρ τοῦ ἑλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων¹⁾ γένος μακαρίας καὶ θείας δυνάμεως ἐνανθρωπούσης, ἥτις διορθώσεται²⁾ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὡσπερεὶ ἐπέβαλλέ πως τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἢ πρᾶξις αὕτη, ἥντινα ὑπομένειν οὐ δυνάμενον προβάλλεται τὸν Σωτῆρα, ὡς τὸ τηλικούτον ἄθλον μόνον ἐνεργεῖν δυνάμενον, καὶ τοῦ πατρὸς ὡς ἡγουμένου ἀποσιέλλοντος τὸν υἱὸν συναποστέλλει καὶ συμπροπέμπει τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτόν,³⁾ ἐν καιρῷ ὑπισχνούμενον καταβῆναι πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ συνεργῆσαι τῇ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίᾳ. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, ὅτε τῷ σωματικῷ εἶδει ὡσεὶ περιστερά⁴⁾ ἐφρίπταται μετὰ τὸ λούτρον αὐτῷ, καὶ ἐπιστὰν οὐ παρέσχεται, τάχα ἐν ἀνθρώποις τοῦτο πεποιηκότος⁵⁾ τοῖς μὴ δυνηθεῖσιν ἀδιαιδίπτως φέρειν αὐτοῦ τὴν δόξαν. Διόπερ σημαίνων⁶⁾ ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ γινῶναι, ὅστις ποτὲ ἔστιν ὁ Χριστός, οὐχὶ μόνην τὴν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν κατάβασιν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ πρὸς τῇ καταβάσει τὴν ἐν αὐτῷ μο-

1) ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων. Ita H. legit. R.: ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων.

2) R. minus accurate διορθώσεται.

3) αὐτόν. Sic H. et R. exhibent. Equidem cum αὐτόν longius, quam par est, h. l. a verbis τὸν υἱὸν distet, αὐτό praetulerim, verborum ordine ita disposito: τὸν υἱὸν — πνεῦμα, αὐτὸ ἐν καιρῷ x. τ. λ.

4) Recte Cod. Bodlejan. περιστερά, male Reg. (quem Huet. sequitur) περιστερά. Ceterum cfr. Luc. III, 22.

5) πεποιηκότος. R. sine causa: „lege πεποιηκός.“

6) σημαίνων. R. nullo jure in animadversionibus: „lege σημαίνει, aut si servas σημαίνων, aliud verbum supple, quod regat οὐχὶ μόνην τὴν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν x. τ. λ.“

νήν. Γέγραπται γὰρ εἰρηκέναι τὸν Ἰωάννην, ὅτι „ὁ πέμψας ¹⁾ με βαπτίζειν εἶπεν ἐφ' ὃν ἂν ἴθης τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.“ Οὐ γὰρ λέγεται „ἐφ' ὃν ἂν ἴθης τὸ πνεῦμα καταβαῖνον“ μόνον, τάχα καὶ ἐπ' ἄλλους καταβεβηκότος αὐτοῦ, ἀλλὰ „καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.“ Ταῦτα δὲ ἐπιπολὺ ἐξήσται σαφέστερον ἰδεῖν βουλομένοις, πῶς, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἐν τῶν πάντων τυγχάνον ²⁾ ὑποδεεστέρων τοῦ, δι' οὗ ἐγένετο, νοοῦμενον, εἰ καὶ λέξεις τινὲς περισπᾶν ἡμᾶς εἰς τὸ ἐναντίον δοκοῦσιν. Ἐὰν δὲ προσέται τις τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον, ἔνθα αὐτός ὁ Σωτὴρ φησὶν „ἄρτι ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου, τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν μιᾷ τῶν τριχῶν μου, καὶ ἀπένευχέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα Θαβώρ“ ἐπαπορήσει, πῶς μήτηρ Χριστοῦ τὸ διὰ τοῦ λόγου γεγενημένον πνεῦμα ἅγιον εἶναι δύναται. Ταῦτα δὲ καὶ τοῦτο οὐ χαλεπὸν ἐρμηνεῦσαι. Εἰ γὰρ ὁ ποιῶν ³⁾ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ⁴⁾ ἐστὶν αὐ-

¹⁾ Ev. Joann. I, 32, ubi verba καὶ πυρί non leguntur.

²⁾ ἐν τῶν πάντων τυγχάνον ὑποδεεστέρων τοῦ. Ita recte habet Cod. Bodlejanus; in Cod. Reg. legitur ἐν τῶν πάντων τυγχάνων ὑποδεεστέρον τοῦ. R. — Huet. in textu Cod. Reg. lectionem tuetur, margini tamen eandem, quam in textum recepimus, adscripsit. Idem in annotationibus ratione habita lectionis Cod. Reg. haec addit: „manifesto haec mendosa sunt, etc.“

³⁾ Codex Bodlejan. recte habet εἰ γὰρ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα, male Regius (quem Huet. in textu sequitur) εἰ γὰρ ὅποιον τὸ θέλημα. R. — Huet. ad margin. lectionem in textum receptam exhibet.

⁴⁾ Math. XII, 50.

τοῦ, καὶ φθάνει τὸ Ἀδελφὸς Χριστοῦ ὄνομα οὐ μόνον ἐπὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ τούτου θειότερα, οὐδὲν ἄτοπον ἔσται, μᾶλλον πάσης χρηματιζούσης μητρὸς Χριστοῦ διὰ τὸ ποιεῖν τὸ θελημα τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι μητέρα. Ἔτι εἰς τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ καὶ ταῦτα ζητητέον· τῇ ἐπινοίᾳ ὁ λόγος ἕτερός ἐστι παρὰ τὴν ζωὴν, καὶ „ὃ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ ἦν, καὶ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.“ Ἄρ' οὖν, ὡς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ἡ ζωὴ δι' αὐτοῦ ἐγένετο; ἦτις ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ Σωτῆρος ἐπίνοιαι· ἢ καθ' ὑπεξαιρέσειν τῶν ἐν αὐτῷ νοητέον τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο;“ Ὅπερ δοκεῖ μοι εἶναι κρεῖττον. Ἴνα γὰρ συγχωρηθῇ διὰ τοῦ γεγενῆσθαι τὴν ζωὴν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τί λεκτέον περὶ τῆς προεπινοουμένης¹⁾ τοῦ λόγου σοφίας; Οὐ γὰρ δήπου διὰ τοῦ λόγου τὸ περὶ τὸν λόγον γεγένηται· ὥστε χωρὶς τῶν ἐπινοουμένων τῷ Χριστῷ πάντα διὰ τοῦ λόγου γεγένηται τοῦ θεοῦ, ποιήσαντος ἐν σοφίᾳ αὐτὰ τοῦ πατρὸς· „πάντα²⁾ γὰρ, φησὶν, ἐν σοφίᾳ ἐποίησας“ οὐ· διὰ τῆς σοφίας ἐποίησας.

7. Ἴδωμεν δὲ, διὰ τί πρόσκειται τό· „καὶ χωρὶς³⁾ αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν.“ Τισὶ κἂν δόξαι περιττὸν τυγχάνειν τό· „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν“ ἐπιπερόμεγον τῷ· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.“ Εἰ γὰρ πᾶν ὀτιποτοῦν διὰ τοῦ λόγου γεγένηται, οὐδὲν χωρὶς τοῦ λόγου γεγένηται. Οὐκέτι μέντοι γε ἀκολουθεῖ τῷ· χωρὶς τοῦ λό-

¹⁾ Codd. Reg. et Barberinus προεπινοουμένης, Bodlejanus προνοουμένης. R. — Huet in textu προνοουμένης, ad marginam ἐπινοουμένης, in notis: „Cod. Reg. προνοουμένης, ubi emendaverat aliquis ἐπινοουμένης. Ferrarius legit προνοουμένης.“

²⁾ Psalm. CIV, 24.

³⁾ Ev. Joann. I, 3.

γου μὴ γεγενῆσθαι¹⁾ τι, τό· πάντα διὰ τοῦ λόγου²⁾ γεγενῆσθαι. Ἐξέστι γὰρ, οὐδενὸς χωρὶς τοῦ λόγου γεγενῆσθαι, μὴ μόνον διὰ τοῦ λόγου γεγενῆσθαι πάντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου τινά. Χρὴ τοίνυν εἰδέναι, πῶς δεῖ ἀκούειν τοῦ Πάντα, καὶ πῶς τοῦ Οὐδέν. Δυνατὸν γὰρ ἐκ τοῦ μὴ τετρανωκέναι ἀμφοτέρας τὰς λέξεις ἐκδέξασθαι, ὅτι, εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, τῶν δὲ πάντων ἔστι καὶ ἡ κακία, καὶ πᾶσα ἡ χύσις τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὰ πονηρὰ, ὅτι καὶ ταῦτα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο. Τοῦτο δὲ ψεῦδος. Κτίσματα μὲν γὰρ διὰ τοῦ λόγου γεγενῆσθαι οὐκ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ λόγου τὰ ἀνδραγαθήματα, καὶ πάντα τὰ κατορθώματα κατορθῶσθαι τοῖς μακαριοῖς νοεῖν ἀναγκαῖον οὐκέτι δὲ καὶ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἀποπτώματα. Ἐξειλήφασεν οὖν τις τῶ ἀνυπόστατον εἶναι τὴν κακίαν, οὔτε γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, ταῦτ' εἶναι τὰ Μηδέν καὶ ὡσπερ Ἑλλήνων τινὲς φασιν, εἶναι τῶν Οὐ Τινῶν τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη, οἷον τὸ ζῶον καὶ τὸν ἄνθρωπον, οὕτως ὑπέλαβον Οὐδέν τυγχάνειν πᾶν τὸ οὐκ ὑπὸ Θεοῦ, οὐδὲ διὰ τοῦ λόγου τὴν δοκοῦσαν σύστασιν ελληφός. Καὶ ἐφίσταμεν, εἰ δυνατὸν ἀπὸ τῶν γραφῶν πληρτικώτατα ταῦτα παραστήσαι. Ὅσον τοίνυν ἐπὶ τοῖς σημασινομένοις τοῦ Οὐδέν, καὶ τοῦ Οὐκ ὄν, δόξε εἶναι συνώνυμα, τοῦ Οὐκ ὄντος, Οὐδενὸς ἂν λεγομένου, καὶ τοῦ Οὐδενός, Οὐκ ὄντος. Φαίνεται δὲ ὁ Ἀπόστολος τὰ Οὐκ ὄντα οὐχὶ ἐπὶ τῶν μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντων ὀνομάζων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν Μη ὄντα νομίζων τὰ πονηρὰ· τὰ μὴ ὄντα³⁾ γὰρ, φησιν, ὁ Θεὸς ὡς ὄντα ἐκάλεσεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαρδοχαῖος, ἐν

¹⁾ H. et R. γεγενῆσθαι τι. R. in notis: „Ferrarius legit μὴ γεγενῆσθαι.“

²⁾ πάντα διὰ τοῦ λόγου. Sic recte habet H.; R. πάντα τοῦ λόγου.

³⁾ Rom. IV, 17.

τῇ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα Ἑσθήρ, μὴ ὄντας τοὺς
 ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ καλεῖ, λέγων „μὴ¹⁾ παραδῶς τὸ
 σκῆπτρόν σου, κύριε, τοῖς μὴ οὖσιν.“ Καὶ ἔστι πρὸς-
 αγαγεῖν, πῶς διὰ τὴν κακίαν μὴ ὄντες οἱ πονηροὶ
 προσαγορεύονται ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ὀνόματος ἀνα-
 γραφομένου τοῦ Θεοῦ „εἶπε²⁾ γὰρ κύριος πρὸς Μωϋσῆν
 „Ὁ Ὄν τοῦτό μοι ἔστι τὸ ὄνομα.“ Καθ' ἡμᾶς δὲ, τοὺς
 εὐχομένους εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἀγαθὸς θεὸς
 ταῦτά φησιν, ὃν δοξάζων ὁ Σωτὴρ λέγει „οὐδεὶς³⁾
 ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεὸς, ὁ πατήρ.“ Οὐκοῦν ὁ ἀγαθὸς
 τῷ ὄντι ὁ αὐτὸς ἔστιν. Ἐναντίον δὲ τῷ ἀγαθῷ τὸ
 κακόν, ἢ τὸ πονηρὸν, καὶ ἐναντίον τῷ ὄντι τὸ οὐκ
 ὄν οἷς ἀκολουθεῖ, ὅτι τὸ πονηρὸν καὶ κακὸν οὐκ ὄν.
 Καὶ τάχα τοῦτο ἔσηγε τοὺς εἰπόντας, τὸν διάβολον μὴ
 εἶναι θεοῦ δημιουργημᾶ καθὼ γὰρ διάβολός ἐστιν, οὐκ
 ἔστι θεοῦ δημιουργημᾶ, ᾧ δὲ⁴⁾ συμβέβηκε διαβόλω
 εἶναι, γενητὸς ὢν, οὐθενὸς πιστοῦ ὄντος παρὲξ τοῦ
 Θεοῦ ἡμῶν, θεοῦ ἔστι κτίσμα· ὡς εἰ ἐφάσχομεν, καὶ
 τὸν φονέα μὴ εἶναι θεοῦ δημιουργημᾶ, οὐκ ἀναιροῦντες
 τὸ, ἢ ἄνθρωπός ἐστι, πεποιῆσθαι⁵⁾ αὐτὸν ὑπὸ Θεοῦ.
 Τιδέντες γὰρ τὸ, ἢ ἄνθρωπος τυγχάνει, ἀπὸ Θεοῦ αὐ-
 τὸν τὸ εἶναι εἰληφέναι, καὶ ἡμεῖς οὐ τίθεμεν τὸ, ἢ
 φρονεῦς ἐστιν, ἀπὸ Θεοῦ τοῦτ' αὐτὸν εἰληφέναι. Πάντες
 μὲν οὖν οἱ μετέχοντες⁶⁾ τοῦ ὄντος, μετέχουσι δὲ οἱ
 ἅγιοι, εὐλόγως ἂν ὄντες χρηματίζοιεν· οἱ δὲ ἀποστρα-

1) Esth. IV. lin. 23. a fine.

2) Exod. III, 14. 15., ubi legitur τοῦτό μου ἔστιν ὄνομα αἰώνιον.

3) Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19., quibus locis ὁ πατήρ non legitur.

4) H. et R. ᾧ δε. Ferrar. ᾧ δέ legit.

5) πεποιῆσθαι. Edit. Huet. habet μὴ πεποιῆσθαι. R.

6) οἱ μετέχοντες. Editio Huet. οἱ μὴ μετέχοντες, perperam. Certe in Cod. Bodlejano non legitur μὴ. R.

φέντες τὴν τοῦ Ὁτιος μετοχὴν, τῷ ἑστερηῆσαι τοῦ Ὁτιος γεγόνασιν Οὐκ Ὁτιες. Προέβλοπον δέ, ὅτι συνωνυμία ἐστὶ τοῦ Οὐκ Ὁτιος καὶ τοῦ Οὐδενός, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Οὐκ Ὁτιες Οὐδέν εἰσι, καὶ πᾶσα ἡ κακία Οὐδέν ἐστιν, ἐπεὶ καὶ Οὐκ Ὁν τυγχάνει, καὶ Οὐδέν καλουμένη χωρὶς γεγένηται τοῦ λόγου, τοῖς Πᾶσιν οὐ συγκαταριθμουμένη. Ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τὸ δυνατόν παρεστήσαμεν, τίνα τὰ διὰ τοῦ λόγου γεγενημένα πάντα, καὶ τί τὸ χωρὶς αὐτοῦ γεγόμενον μὲν, Ὁν δὲ¹⁾ οὐδέποτε, καὶ διὰ τοῦτο Οὐδέν καλούμενον.

8. Βιαίως δὲ οἶμαι καὶ χωρὶς μαρτυροῦν τὸν Οὐαλετίνου λεγόμενον εἶναι γνωρίσιμον Ἡρακλέωνα,²⁾ διηγούμενον τό „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ ἐξεληφέναι πάντα τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἐκκλειόντα τῶν πάντων, τὸ ὄσον ἐπὶ τῇ ὑποθέσει αὐτοῦ, τὰ τοῦ κοσμοῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διαφέροντα.³⁾ Φησὶ γάρ „οὐ τὸν αἰῶνα, ἢ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γεγενῆσθαι διὰ τοῦ λόγου, ἅτινα οἰεῖται πρὸ τοῦ λόγου γεγενῆσθαι.“ Ἀναιδέστερον δὲ ἰστιάμενος πρὸς τό „καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν“ μηδὲ⁴⁾ εὐλαβούμενος τό „μὴ προσθῆς τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐλέγξῃ σε, καὶ ψευδῆς γένη“ προστίθησι τῷ Οὐδὲ ἔν „τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει.“ Καὶ ἐπεὶ προφανῆ ἐστὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα σφόδρα βεβιωμένα, καὶ παρὰ τὴν ἐνάργειαν⁵⁾ ἐπαγγελλλόμενα,

¹⁾ Huet. δὲ omisit.

²⁾ Cfr. Neander in libro: Genetische Entwicklung d. vornehmsten gnost. Systeme, pag. 143—157.

³⁾ Codex Bodlejan. διαφέροντα γάρ φησιν οὐ τὸν αἰῶνα κ. τ. λ. R.

⁴⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. μηδὲ εὐλαβούμενος, Reg. (quem Huet. sequitur) μὴ εὐλαβούμενος. B. Ceterum cfr. Prov. XXX, 6. (XXIV).

⁵⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. ἐνάργειαν, sicque legit Ferrarius; Codex vero Reg. male habet ἐνέργειαν. B. — H. in textu Cod. Reg. sequitur, margini tamen ad-

εἰ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ θεῖα ἐκκλείεται τῶν Πάντων, τὰ δὲ, ὡς ἐκεῖνος οἶεται, παντελῶς φθειρόμενα κυρίως Πάντα καλεῖται, οὐκ ἐπιδιατριπτέον τῇ ἀνατροπῇ τῶν αὐτόθεν τὴν ἀτοπίαν ἐμφαινόντων· οἶον δὲ καὶ τὸ τῆς γραφῆς· „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν“ προστιθέντα αὐτὸν ἄνευ παθαμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς τό· „τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει“ μηδὲ μετὰ πιθανότητος ἀποφαίνεσθαι, πιστεῦεσθαι ἀξιούντα ὁμοίως προφήταις, ἢ ἀποστόλοις τοῖς μετ' ἐξουσίας καὶ ἀνυπευθύνως καταλείπουσι τοῖς καθ' αὐτοὺς καὶ μεθ' αὐτοὺς σωτήρια γράμματα. Ἔτι δὲ ἰδίως καὶ τοῦ· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ ἐξήκουσε φάσκων· „τὸν τὴν αἰτίαν παρὰσχόντα τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου τῷ δημιουργῷ, τὸν λόγον ὄντα, εἶναι¹⁾ οὐ τὸν Ἀφ' Οὐ, ἢ Ὑφ' Οὐ, ἀλλὰ τὸν Δι' Οὐ, περὶ τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσιν²⁾ ἐκδεχόμενος τὸ γεγραμμένον.“ Εἰ γὰρ, ὡς νοεῖ, ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων ἦν, ἔδει διὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγράφθαι πάντα γεγονέναι ὑπὸ τοῦ λόγου, οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν διὰ τοῦ λόγου ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ ἡμεῖς μὲν τῇ „Δι' Οὐ“ χρησάμενοι ἀκολούθως τῇ συνηθείᾳ, οὐκ ἀμάρτυρον τὴν ἐκδοχὴν ἀφήκαμεν· ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὸ μὴ παραμεμυθῆσθαι³⁾ ἀπὸ τῶν θείων γραμμάτων τὸν

scripsit ἐνάργειαν. Idem in notis: „Ferrar. legit ἐνάργειαν.“

¹⁾ εἶναι. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed exstat in Codd. Bodlejano et Barberino. R.

²⁾ φράσιν. Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) φράσιν. R. — H. ad marginem φράσιν, in notis: „Cod. Reg. et Perionius φράσιν. At Ferrar. legebat φράσιν.“

³⁾ πρὸς τὸ μὴ — ἑαυτὸν νοῦν, φαίνεται. Sic hunc locum in Cod. Reg. foedatum restituunt Codd. Bodlejani et Barberinus. R. — Haet. in textu πρὸς τὸ μὴ παραμεμ * σαι ἀπὸ τῶν κ. τ. λ., margini tamen adscripsit παραμεμυθῆσθαι. Idem in notis: „lege etc. Supra pag. huj. lin. 6. ἄνευ παθαμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς, in-

καθ' ἑαυτὸν¹⁾ νοῦν, φαίνεται καὶ ὑποπιεύσας τὸ ἀληθές, καὶ ἀναιδῶς αὐτῷ ἀντιβλέψας. Φησὶ γάρ· „ὅτι οὐχ ὡς ὑπ' ἄλλου ἐνεργοῦντος αὐτὸς ἐποίει ὁ λόγος, — ἰν' οὕτως νοηθῆ τὸ Δι' Αὐτοῦ —, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνεργοῦντος ἔτερος ἐποίει.“ Οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ ἐλέγξαι τὸ μὴ τὸν δημιουργὸν ὑπηρετήν τοῦ λόγου γεγενημένον τὸν κόσμον πεποιηθέναι, καὶ ἀποδεικνύναι, ὅτι ὑπηρετῆς τοῦ δημιουργοῦ γενόμενος ὁ λόγος τὸν κόσμον κατεσκεύασε. Κατὰ γὰρ τὸν προφήτην Δαβὶδ· „ὁ θεὸς²⁾ εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.“ Ἐνετείλατο γὰρ ὁ ἀγέννητος θεὸς τῷ πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, καὶ ἐκτίσθησαν, οὐ μόνον ὁ κόσμος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· „εἶτε³⁾ θρόνοι, εἶτε κυριότητες, εἶτε⁴⁾ ἀρχαί, εἶτε ἐξουσίαι· πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσται, καὶ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων.“

9. Ἐτι εἰς τὸ „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν“ οὐκ ἀγύμναστον ἐατέον καὶ τὸν περὶ τῆς κακίας λόγον· κἄν ἤρ' σαφῶρα ἀπειμφαίνειν δοκῆ, οὐ πάνυ τι δοκεῖ μοι εὐκαταφρόνητον εἶναι. Ζητητέον γὰρ, εἰ καὶ ἡ κακία διὰ τοῦ λόγου γεγένηται, νῦν λόγου προσεχῶς λαμβανόμενου τοῦ ἐν ἐκάστῳ, ὡς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου ἐκάστῳ ἠγεγένηται. Φησὶ τοίνυν ὁ Ἀπόστολος·

fra 17. Καὶ ἔτι μᾶλλον παραμυθῆσεται. Videtur legisse Perizonius παραμεμῆμφθαι. Ceterum R. pro πρὸς τὸ legendum censet πρὸς τῷ. Qua tamen emendatione vix opus est.

1) Huet. in textu τὸν καθ' ἑαυτὸν οὖν, ad marginem tamen atque in notis lectionem receptam comprobat.

2) Psalm. XXIII, 9., ubi legitur ὅτι αὐτὸς εἶπε scil. κύριος, atque αὐτὸς ante ἐνετείλατο repetitur.

3) Coloss. I, 16. 17., ubi pro πάντα γὰρ leguntur τὰ πάντα.

4) εἶτε ἀρχαί. Haec desunt in Cod. Bodlejano, sed eguntur in Codd. Barberino et Regio. R.

χωρὶς¹⁾ νόμου ἁμαρτία νεκρά²⁾ καὶ ἐπιφέρει „ἐλ-
 θούσης δὲ ἐντολῆς, ἣ μὲν ἁμαρτία ἀνέζησε“ καθολι-
 κῶς³⁾ διδάσκων περὶ τῆς ἁμαρτίας ὡς μηδεμίαν ἐνέρ-
 γειαν αὐτῆς ἔχούσης πρὶν νόμου καὶ ἐντολῆς πῶς δὲ
 ἔχων ὁ λόγος νόμος εἶναι καὶ ἐντολή, καὶ οὐκ ἂν εἴη
 ἁμαρτία μὴ ὄντος νόμου, — „ἁμαρτία⁴⁾ γὰρ μὴ ἔλλο-
 γεῖται μὴ ὄντος νόμου“ — καὶ πάλιν οὐκ ἂν εἴη ἁμαρ-
 τία μὴ ὄντος λόγου „εἰ⁵⁾ γὰρ μὴ ἦλθον, φησὶ, καὶ
 ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον.“⁶⁾ Πᾶσα γὰρ
 πρόφασις ἀφαιρεῖται τοῦ βουλομένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ
 ἀπολογίσασθαι, ἐπὶ τῷ ἐνυπάρχοντος λόγου καὶ παρα-
 δεικνύοντος, ὅ⁶⁾ πρακτέον, μὴ πείθεται τις αὐτῷ.
 Τάχα οὖν πάντα μέχρι καὶ τῶν χειρόνων διὰ τοῦ λό-
 γου γεγένηται, καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀπλούστερον ἡμῶν
 ἐκλαμβάνοντων τὸ Οὐδὲν, ἐγένετο οὐδέν.⁷⁾ Καὶ οὐ
 πάντως τῷ λόγῳ ἐγκλητέον, εἰ πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο,
 καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο⁸⁾ οὐδὲ ἔν, ὡς οὐδὲ ἐγκλητέον
 τῷ διδασκάλῳ παραδειξάντι τὰ θέοντες τῷ μανθάνοντι,
 ἐπὶ τὰ διὰ τὰ τούτου μαθήματα μηκέτι τόπος καταλει-
 πηται τῷ ἁμαρτάνοντι ἀπολογίας, ὡς περὶ ἀγνοίας, καὶ

¹⁾ Rom. VII, 8. 9., ubi v. 9. τῆς ἐντολῆς legitur, μέν autem deest.

²⁾ Cod. Bodlejan. καθολικῶς, sicque legit Ferrar.; in Cod. Reg. (quem H. sequitur) nec non Barberino legitur καθολικόν. R.

³⁾ Rom. V, 13., ubi οὐκ legitur pro μὴ.

⁴⁾ Ev. Joann. XV, 22. coll. propter seqq. 23.

⁵⁾ εἶχον. Ita Cod. Bodlejan., Regius vero (quem H. sequitur) et Barberin. εἶχουσαν. R.

⁶⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. ὁ πρακτέον, Reg. (quem H. sequitur) τὸ πρακτέον. R.

⁷⁾ Huetius ἐγένετο τὸ οὐδέν.

⁸⁾ καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο. Haec. desunt in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed supplentur ex Codd. Bodleiano et Barberino. R.

μάλιστα, ἐὰν νοήσωμεν διδάσκαλον τοῦ μανθάνοντος ἀχώριστον. Οἶονεὶ γὰρ διδάσκαλος τοῦ μανθάνοντος ἀχώριστός ἐστιν ὁ ἐνυπάρχων τῇ φύσει τῶν λογικῶν λόγος, ἀεὶ ὑποβάλλων τὰ πρακτέα, καὶ παρακούωμεν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, ἐπιδιδόντες αὐτούς¹⁾ ταῖς ἡδοναῖς, καὶ παραπεμπόμενοι τὰς ἀρίστιας αὐτοῦ συμβουλίας. Ὡσπερ δὲ ὑπῆρέτη τῷ ὀφθαλμῷ ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἡμῖν γεγενημένῳ, καὶ ἐφ' ὧν οὐ καλῶς²⁾ ὀρῶμεν χρώμεθα, ὁμοίως καὶ τῇ ἀκοῇ, ὅταν παρέχωμεν ἑαυτοὺς ἀπροάσει κρίσεως ἁσμάτων, καὶ τῶν ἀπηγορευμένων ἀπουσμάτων, οὕτως ἐνυβρίζοντες τὸν ἐν ἡμῖν λόγον, καὶ οὐκ εἰς δέον αὐτῷ χρώμενοι, δι' αὐτοῦ παρανομοῦμεν εἰς κρίμα τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐνυπάρχοντις, καὶ διὰ τοῦτο κρινόντες τὸν μὴ πάντων αὐτὸν προτιμήσαντα. Ὅθεν καὶ φησιν „ὁ³⁾ λόγος, ὃν ἐλάλησα, αὐτὸς κρινεῖ ὑμᾶς“ ἴσον διδάσχων τῷ Ἐγὼ, ὁ λόγος, ὁ ἐν ὑμῖν ἀεὶ ἐνηχῶν, αὐτὸς ὑμᾶς καταδικάσω τόπον ἀπολογίας⁴⁾ πταλιπόμενον ἔχοντας οὐδαμῶς. Δόξει μέντοι γε βιασιότερα εἶναι αὕτη ἢ ἐκδοχὴ, ἄλλον μὲν λόγον τὸν ἐν ἀρχῇ ἡμῶν ἐξειληφόντων τὸν πρὸς τὸν θεὸν, τὸν θεὸν λόγον, ἄλλως δὲ αὐτὸν νοούντων, ἅτε οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προηγουμένων δημιουργημάτων τό „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ λέγεσθαι ἐφάσχομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ὑπὸ⁵⁾ τῶν λογικῶν πραττομένων, οὗ λόγου

¹⁾ αὐτούς. Ita recte Huet., R. minus recte αὐτούς. Cfr. paulo infra lin. 9.

²⁾ οὐ καλῶς. Ita recte habet Cod. Barberin., male vero Codd. Reg. et Bodlejan. οὐκ ἄλλως. R. — Huet in textu οὐκ ἄλλως, margini tamen adscripsit, οὐ καλῶς legendum esse.

³⁾ Ἐν. Joann. XII, 48, ubi pro αὐτός legitur ἐκεῖνος.

⁴⁾ Huet. in notis: „videtur legisse Ferrarius ἀπὸ λόγου. Sequere Perionium.“

⁵⁾ Deest ὑπὸ in editione Huet., sed suppletur e Codd.

χωρίς οὐδὲν ἁμαρτάνομεν. Καὶ ζητητέον, εἰ καὶ τὸν ἐν ἡμῖν λόγον τὸν αὐτὸν λεκτέον τῷ ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τῷ Θεῷ λόγῳ, μάλιστα ἐπεὶ οὐχ¹⁾ ὡς ἑτέρου τούτου τυγχάνοντος παρὰ τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἔοικεν ὁ Ἀπόστολος διδάσκειν τὸ „μὴ²⁾ εἶπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔγγυς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν σοφῶρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.“

10. „Ὁ³⁾ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωῇ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.“ Ἔστι τινὰ δόγματα παρ' Ἑλλῆσι, καλούμενα παράδοξα, τῷ κατ' αὐτοὺς σοφῷ πλεῖστα ὄσα προσάπτοντα μετὰ τινος ἀποδείξεως, ἢ φαινομένης ἀποδείξεως, καθά φησι, μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἱερέα, τῷ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν ἐπιστήμην ἔχειν τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, καὶ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἐλεύθερον, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ νόμου εἰληφότα· καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ

Barberino et Bodlejano. R. — Huet. exhibet ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λογικῶν ὑπὸ τῶν πραττομένων.

1) H. et R. οὐχ ὡς x. τ. λ.

2) Rom. X, 6. 7. 8. Deut. XXX, 4. Cfr. pag. 83. not. 1.

3) Ev. Joann. I, 3. 4. — In editione Huet. deest ἐν, quod suppletur e Codd. Bodlejano et Barberino. Hinc Tomum tertium auspicatur Cod. Bodlejan., quem secutus videtur Ferrarius. R. — Huet. ἐν margini adscriptit. Idem in animadversionibus haec habet: „Hinc Tom. tert. auspicatur Ferrar., nescio, cujus fraude deceptus, qui librum, quo usus ipse est, e XXXII Tomis, quos in Joann. scripserat Origenes, novem duntaxat continentem, in Tomos XXXII dispescuerat. Nos Cod. Reg. divisionem, quae vera et genuina est, in graeco contextu repraesentavimus. Haec vero tractantur accuratius in Origenianis.“

ὄρῳνται νομίμην¹⁾ ἐπιτροπήν. Καὶ τί δεῖ νῦν ἡμᾶς λέγειν περὶ τῶν καλουμένων παραδόξων, πολλῆς οὔσης τῆς εἰς αὐτὰ πραγματείας, καὶ δεομένων συγκρίσεως²⁾ τῆς πρὸς τὸ βούλημα τῆς γραφῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὰ παράδοξα ἀπαγγελλομένων, ἵνα, ἐπὶ τίνων ὁ τῆς θεοσεβείας λόγος συνηρῆ³⁾ καὶ ἐπὶ τίνων τὸ ἐναντίον τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις βούλεται, παραστήσαι δυνηθῶμεν; Τούτων δὲ ἡμῖν μνήμη γεγένηται ζητοῦσι τό· „ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν“ διὰ τὸ οἶονεῖ τῶν χαρακτῆρι τῶν παραδόξων καὶ, εἰ δεῖ εἰπεῖν, παραδοξότερον παρὰ τὰ ὑπ' ἐκείνων λεγόμενα, δύνασθαι ἂν τινα ἐπόμενον τῇ γραφῇ δεῖξαι τοιαῦτα πλείονα. Ἐὰν γὰρ νοήσωμεν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, τὸν πρὸς τὸν θεόν, τὸν θεὸν λόγον, τάχα δυνησόμεθα μόνον τὸν τούτου, καθὰ τοιοῦτος, μετέχοντα λογικὸν εἰπεῖν ὥστε καὶ ἀποφῆρασθαι ἂν ὅτι μόνος ὁ ἅγιος λογικός. Πάλιν ἔὰν συνῶμεν τὴν γενομένην ἐν τῷ λόγῳ ζωὴν, τὸν εἰπόντα „ἐγώ⁴⁾ εἰμι ἡ ζωή“ ἐροῦμεν μηδένα τῶν ἔξω τῆς πίστεως Χριστοῦ ζῆν, πάντας εἶναι νεκροὺς, τοὺς μὴ ζῶντας θεῷ, τό⁵⁾ τε ζῆν αὐτῶν ζῆν εἶναι τῇ⁶⁾ ἁμαρτία, καὶ διὰ τοῦτο, ἴν' οὕτως εἴπω, ζῆν θανάτου τυγχάνειν. Ἐπίστησον δὲ, εἰ μὴ τοῦτο πολλαχοῦ παριστάσιν αἱ θεῖαι γραφαί, τὸ ὅπου μὲν τοῦ Σωτῆρος φάσκειντος „ἦ⁷⁾ οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ἐπὶ τῆς βίβλου

1) Huet. et R. νομινὸν ἐπιτροπήν.

2) συγκρίσεως. H. et R. in textu συγκρίσεων, R. tamen in notis: „legendum videtur συγκρίσεως.“

3) Huet. minus accurate συνηρῆ.

4) Ev. Joann. XI, 25.

5) Huet. et R. τότε ζῆν κ. τ. λ.

6) τῇ ἁμαρτία. H. et R. in textu τῆς ἁμαρτίας, R. in notis: „Codex Bodlejan. τῇ ἁμαρτία, et ita legit Ferrarius.“ Cfr. Rom. VI.

7) Marc. XII, 26. 27. coll. Exod. III, 6., ubi, praeterquam quod nonnulla alia vocc. leguntur pro vocc. τὸ

ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ κατ’ „οὐ δικαιο-
θήσεται¹⁾ κατενώπιόν σου πᾶς ζῶν.“ Τί δὲ περὶ αὐτοῦ
λέγειν δεῖ τοῦ θεοῦ, ἢ τοῦ Σωτῆρος; Ἀμφιβάλλεται
γὰρ, ὁποτέρου εἶναι ἢ λέγουσα ἐν τοῖς προφήταις
φωνή· „Ζῷ²⁾ ἐγὼ, λέγει κύριος.“

11. Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τὸ „οὐκ ἔστι θεὸς νε-
κρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ ἴσον δυνάμενον τῷ· οὐκ ἔστιν
ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἁγίων θεός. Μεγάλη γὰρ δωρεὰ
τοῖς Πατριάρχαις τὸ τὸν θεὸν ἀντὶ ὀνόματος προσάψαι
τὴν ἐκείνων ὀνομασίαν τῇ θεὸς ἰδίᾳ αὐτοῦ προσηγορίᾳ,
καθὰ καὶ ὁ Παῦλός φησι· „διὸ³⁾ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ
θεός, θεός καλεῖσθαι αὐτῶν.“ Οὐκοῦν θεός ἐστι τῶν
πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων· καὶ οὐκ ἂν που ἀνα-
γεγραμμένον εὐρίσκοιτο, τὸν θεὸν εἶναι τὸν θεὸν τινος
τῶν ἀσεβῶν. Εἰ τοίνυν ὁ θεός ἁγίων ἐστὶ, καὶ θεός
ζώντων εἶναι λέγεται, οἱ ἅγιοι ζῶντές εἰσι, καὶ οἱ ζῶν-
τες ἅγιοι, οὔτε ἁγίου ὄντος ἔξω τῶν ζώντων, οὔτε ζῶν-
τος χρηματίζοντος μόνον καὶ οὐχὶ μετ’ αὐτοῦ⁴⁾ τοῦ
ζῆν ἔχοντος καὶ τὸ⁵⁾ ἅγιον αὐτὸν τυγχάνειν. Τὸ πα-
ραπλήσιον δὲ ἐστὶ καὶ ἐπὶ τοῦ· „εὐαρεστήσω⁶⁾ τῷ κυ-
ρίῳ ἐν χώρᾳ ζώντων“ ἰδεῖν· ὡς εἰ ἔλεγεν ἐν τάξει
ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τῆς κυρίως εὐαρε-
στήσεως, ἦτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ

ρηθέν, deest ἦ, voc. θεός constanter artic. additur, et pro
ἐπὶ τῆς βάρου leguntur haec: ἐπὶ τοῦ βάρου.

¹⁾ Psalm. CXLIII, 2., ubi ἐνώπιόν σου legitur.

²⁾ Num. XIV, 28.

³⁾ Hebr. XI, 16., ubi αὐτούς post ἐπαισχύνεται, et
pro καλεῖσθαι legitur ἐπικαλεῖσθαι.

⁴⁾ Cod. Bodlejan. μετ’ αὐτοῦ τοῦ ζῆν, Reg. (quae
H. sequitur) et Barberinus μετὰ τοῦ ζῆν. R.

⁵⁾ Huetius καὶ τὸν ἅγιον κ. τ. λ.

⁶⁾ Psalm. CXVI, 9., ubi pro τῷ κυρίῳ legitur ἐνώ-
πιον κυρίου.

τῶν ἀγίων τυχαίουσης, οὐδέπω ἄκρως εὐαρεστοῦντος τοῦ μὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγίων κεχωρηκότος, ἢ τοῦ μὴ εἰς τὸν τόπον τῶν ἀγίων γεγενημένου· εἰς ὃν χωρῆσαι δεήσει πάντα τὸν οἶονεὶ σκιὰν καὶ εἰκόνα τῆς εὐαρεσιτήσεως τῆς ἀληθινῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ προανεληφότα.¹⁾ Καὶ τό· „οὐ δικαιωθήσεσθαι δὲ κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· πάντα ζῶντα“ δηλοῖ, ὅτι ὡς²⁾ πρὸς θεὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δικαιοσύνην οὐδεὶς δικαιωθήσεται τῶν πάντων μακαρίων, ὡς εἰ καὶ ἐλέγομεν ἐπὶ ἑτέρου περὶ δέλεματος τοιοῦτον· οὐ φωτιεῖ πᾶς λύχνος ἐνώπιον ἡλίου· φωτιεῖ μὲν γὰρ πᾶς λύχνος, ἀλλ' ὅταν μὴ καταυγάζεται ὑπὸ ἡλίου. Δικαιωθήσεται δὲ καὶ πᾶς ζῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτε τοῖς κάτω συγκρίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους κεκρατημένοις, παρ' οἷς λάμπει αὐτῶν τὸ φῶς. Καὶ ὅρα, εἰ κατὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ νοητέον· „λαμψάτω“³⁾ τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.“ Οὐ γάρ· λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ· τοῦτο γὰρ εἰ ἐνετέλλετο, ἀδύνατον ἂν ἐδίδου ἐντολὴν, ὡσεὶ καὶ τοῖς λύχνοις ἔμπροσθεν οὖσιν ἐντολὴν ἐδίδου, τὸ λάμπει τὸ φῶς αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ ἡλίου. Οὐχ οἱ τυχόντες οὖν μόνον τῶν ζῶντων οὐ δικαιωθήσονται κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ὡς ἐν ζῶσι τῶν ἐλαττόνων διαφέροντες, ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἅμα ἢ πάντων τῶν ζῶντων δικαιοσύνη οὐ δικαιωθήσεται, ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, ὡς εἰ καὶ ἅμα πάντα τὰ ἐπὶ γῆς νυκτερινὰ συναγαγὼν φῶτα ἔφασκον, μὴ δύνασθαι ταῦτα φωτίζειν ὡς πρὸς τὰς τούτου τοῦ ἡλίου αὐγὰς. Κατ' ἐπανάβασιν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων νοητέον καὶ τό· „Ζῶ“⁴⁾

¹⁾ Ita Huet., R. προανεληφότα.

²⁾ Cod. Bodlej. ὡς, Reg. et Barberin. ὡσεὶ. R. — Cfr. pag. huj. lin. 5. et lin. 2. a fine.

³⁾ Matth. V, 16.

⁴⁾ Num. XIV, 28.

ἐγὼ, λέγει κύριος“ τάχα τοῦ κυρίως ζῆν, μάλιστα ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ μόνῳ τρυχάνοντος τῷ θεῷ. Καὶ ὄρα, εἰ διὰ τοῦτο δύναται ὁ Ἀπόστολος ¹⁾ τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὑπεροχὴν νοήσας τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀξίως θεοῦ συνιείς τό· „Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος“ εἰρηκέναι περὶ θεοῦ· „ὁ μόνος ²⁾ ἔχων ἀθανασίαν“ οὐδενὸς τῶν παρὰ τὸν θεὸν ζώντων ἔχοντος τὴν ἄτρεπτον πάντη καὶ ἀναλλοίωτον ζωὴν. Καὶ τί δισταζόμεν περὶ τῶν λοιπῶν, ὅτε οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἔσχε τὴν τοῦ πατρὸς ἀθανασίαν; ἐγεύσατο γὰρ ὑπὲρ παντὸς θανάτου.

12. Ἄμα δὲ ἐξετάζοντες τὰ περὶ τοῦ ζῆν τοῦ θεοῦ, καὶ ζωῆς, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ ζώντων ἐν χώρᾳ ἰδίᾳ τρυχανόντων, καὶ ζώντων οὐ δικαιομένων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀκολούθως τούτοις παρατιθέμενοι τό· „ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν“ τὰ ὑπονοούμενα συμπαραληφόμεθα περὶ τοῦ πᾶν ὅτιποτοῦν λογικὸν μὴ οὐσιωδῶς ἔχειν, ὡς ἀχώριστον συμβεβηκὸς, τὴν μακαριότητα. Ἐὰν γὰρ ἀχώριστον ἔχη τὴν μακαριότητα καὶ τὴν προηγουμένην ζωὴν, πῶς ἔτι ἔσται ἀληθὲς τὸ περὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον· „ὁ ³⁾ μόνος ἔχων ἀθανασίαν“; Χρὴ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι τινὰ ὁ Σωτὴρ οὐχ αὐτῷ εἶναι, ⁴⁾ ἀλλ' ἑτέροις, τινὰ δὲ αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζητητέον δὲ, εἰ τινὰ ἑαυτῷ καὶ οὐδενί. Σαφῶς μὲν γὰρ ἑτέροις ἐστὶ ποιμὴν, οὐχ ὡς οἱ παρὰ ἀνθρώποις ποιμένες ὄνησιν ἐκ τοῦ ποιμαίνειν εἰς ἑαυτὸν λαμβάνων, εἰ μὴ ἄρα τὴν τῶν ποιμαινομένων ὠφέλειαν, διὰ φιλανθρωπίαν, ἰδίαν εἶναι λογίζαίτο. Ἀλλὰ καὶ ὁδός

¹⁾ Ἀπόστολος. Deest in editione Huet., sed restituitur e Cod. Bodleiano. R.

²⁾ I Tim. VI, 16. — Hebr.-II, 9.

³⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. recte ὁ μόνος, male edit. Huet. in textu habet οὐ μόνος. R. — H. ad marg. ὁ μόνος.

⁴⁾ εἶναι. R. suo jure: „legendum videtur ἐστί.“

ἔστιν ἑτέροις ἑμοίως, καὶ θύραι, ὁμολογουμένως δὲ καὶ
 ῥάβδος· ἐαυτῷ δὲ καὶ ἑτέροις σοφία, τάχα δὲ καὶ λό-
 γος. Ζητητέον δὲ, εἰ συστήματος θεωρημάτων ὄντος ἐν
 αὐτῷ, καθὼ σοφία ἐστίν, ἐστὶ τινα θεωρήματα ἀχώρητα
 τῇ λοιπῇ παρ' αὐτὸν γεννητῇ φύσει, ἅτινα οἶδεν ἐαυτῷ.
 Καὶ οὐκ ἀνεξέταστον λόγον ἐπιτέον διὰ τὴν περὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος εὐλάβειαν. Ὅτι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ
 αὐτῷ μαθητεύεται, σαφές¹⁾ ἐκ τοῦ λεγομένου περὶ πα-
 ρακλήτου καὶ ἁγίου πνεύματος „ὅτι²⁾ ἐκ τοῦ ἑμοῦ
 λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.“ Εἰ δὲ μαθητευόμενον
 πάντα χωρεῖ, ἃ ἐνατενίζων τῷ πατρὶ ἀρχόμενος ὁ υἱὸς
 γινώσκει, ἐπιμελέστερον ζητητέον. Εἰ τοίνυν ὁ Σωτὴρ
 ἃ μὲν τινα ἑτέροις, τινα³⁾ δὲ τάχα πού αὐτῷ, καὶ ἣ
 οὐδενί, ἣ ἐνί, ἣ ὀλίγοις, καθὼ ζωὴ ἐστίν ἢ γενομένη ἐν
 τῷ λόγῳ βασιανιστέον, πότερον αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζωὴ
 ἐστίν, ἢ ἑτέροις, καὶ ἑτέροις, τίσι τούτοις. Εἰ δὴ ταύ-
 τόν ἐστι ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, φησὶ γάρ· „καὶ ὁ
 γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀν-
 θρώπων“ τὸ δὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τινῶν ἐστὶ φῶς,
 καὶ τοῦτο οὐ πάντων τῶν λογικῶν, ὅσον ἐπὶ τὸ κεῖσθαι
 τὸ Ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς, εἴη ἂν
 καὶ ζωὴ ἀνθρώπων, ὧν καὶ φῶς ἐστίν· καὶ καθὼ ζωὴ
 λέγοιτο ἂν ὁ Σωτὴρ οὐχ αὐτῷ, ἀλλὰ ἑτέροις εἶναι ζωὴ,
 ὧν ἐστὶ καὶ φῶς. Αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῷ λόγῳ ἐπιγίνεται,
 ἀχώριστος αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐπιγενέσθαι τυγχάνουσα.
 Λόγον γὰρ προϋπάρξει, τὸν καθαιρόντα τὴν ψυχὴν, ἐν
 τῇ ψυχῇ δεῖ, ἵνα μετὰ τοῦτον καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κά-
 θαρσιν, πάσης περιαιρεθείσης νεκρότητος καὶ ἀσθενείας,
 ἢ ἀκραφνῆς ζωὴ ἐγγένηται παρὰ παντὶ τῷ τοῦ λόγου,
 καθὼ θεὸς ἐστίν, αὐτὸν ποιήσαντι χωρητικόν.

¹⁾ H. et R. in textu σαφῶς, H. tamen in margine, R. in notis: „lege σαφές.“

²⁾ Ev. Joann. XVI, 14. 15.

³⁾ H. et R. minus recte τινα δὲ τάχα κ. τ. λ., item paulo post ἑτέροις τίσι τούτοις exhibent.

13. Τηρητέον δὲ τὰ δύο ἔν, καὶ τὴν διαφορίαν αὐτῶν ἐξεταστέον· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τῷ λόγῳ ἐν ἀρχῇ· δεύτερον δὲ ἐν τῷ ζωῇ ἐν λόγῳ. Ἀλλὰ λόγος μὲν ἐν ἀρχῇ οὐκ ἐγένετο· οὐκ ἦν γὰρ, ὅτε ἡ ἀρχὴ ἄλογος ἦν, διὸ λέγεται· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“ ζωῇ δὲ ἐν τῷ λόγῳ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ζωῇ ἐγένετο, εἶγε ζωὴ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ὅτε γὰρ οὐδέπω ἀνθρώπος ἦν, οὐδὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν, τοῦ φωτὸς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν νοουμένου. Μηδεὶς δ' ἡμᾶς θλιβέτω, χρονικῶς ολόμενος ταῦτα ἀπαγγέλλειν, τῆς τάξεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀπαιτούσης, καὶ χρόνος μὴ εὐρίσκηται, ὅτε τὰ ὑπὸ τοῦ λόγου ὑποβαλλόμενα τρίτα καὶ τέταρτα οὐδαμῶς ἦν. Ὅν τρόπον τοίνυν „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,“ καὶ οὐχὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἦν, καὶ „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν,“ οὐχὶ δὲ χωρὶς αὐτοῦ ἦν¹⁾ οὐδὲ ἔν, οὕτως „ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ,“ οὐχὶ ὃ ἦν ἐν αὐτῷ „ζωὴ ἦν.“ Καὶ πάλιν οὐχὶ ὃ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ, ὁ λόγος ἦν, ἀλλὰ ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ, λόγος ἦν. Τινὰ μέντοι γε τῶν ἀντιγράφων ἔχει, καὶ τάχα οὐκ ἀπιδάνως· „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἐστίν.“ Εἰ δὲ ζωὴ ταυτόν ἐστὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων φωτὶ, οὐδεὶς ἐν σκότῳ τυγχάνων ζῆ, καὶ οὐδεὶς τῶν ζώντων ἐν σκότῳ ἐστίν, ἀλλὰ πᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐν φωτὶ ὑπάρχει, καὶ πᾶς ὁ ἐν φωτὶ ὑπάρχων ζῆ, ὥστε μόνον τὸν ζῶντα καὶ πάντα εἶναι φωτὸς υἱόν· φωτὸς δὲ υἱὸς, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

14. Πάλιν, ἐπεὶ ἐστὶ τὰ παραλελειμμένα τῶν ἐναντίων νοεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἐναντίων, λέγεται δὲ περὶ ζωῆς καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, ἐναντίον δὲ τῇ ζωῇ θάνατος, καὶ ἐναντίον φωτὶ ἀνθρώπων σκότος ἀνθρώπων, ἐστὶν ἰδεῖν, ὅτι ὁ ἐν σκότῳ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνων ἐν θανάτῳ ἐστίν, καὶ ὁ τὰ τοῦ θανάτου

¹⁾ Cod. Bodlejan. ἦν, Reg. (quem H. minus recte sequitur) ἐγένετο. R.

πράττων οὐκ ἀλλάχουσε τοῦ σκοτός ἐστίν. Ὁ δὲ μνημονεύων τοῦ Θεοῦ, εἰν γε νοῶμεν, τί τὸ μνημονεύειν αὐτοῦ, οὐκ ἐστίν ἐν τῷ θανάτῳ, κατὰ τὸ εἰρημένον „οὐκ¹⁾ ἐστίν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου.“ Ἐτε δὲ σκοτός ἀνθρώπων, εἴτε θάνατος οὐ φύσει τοιαυτὰ ἐστίν, ἄλλου λόγου „ἡμεῖς ἡμεθᾶ²⁾ ποτε σκοτός, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ“ κἄν μάλιστα ἅγιοι καὶ πνευματικοὶ ἦν χρηματιζώμεν. Οὕτως³⁾ ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκοτός, ὥσπερ δὲ δεκτικὸς⁴⁾ ὁ Παῦλος σκοτός ὢν γέγονε τοῦ γενέσθαι φῶς ἐν κυρίῳ. Κατὰ δὲ τοὺς οἰομένους, εἶναι φύσεις πνευματικᾶς, ὥσπερ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὐκ οἶδα, εἰ σώζεται τό· τὸν πνευματικὸν εἶναι ποτε σκοτός, καὶ ὕστερον αὐτὸν γεγονέναι φῶς. Εἰ γὰρ ὁ πνευματικὸς ποτε σκοτός ἦν, ὁ χοϊκὸς τίς ἐστίν; Εἰ δ' ἀληθές, ὅτι τὸ σκοτός γεγονέναι⁵⁾ φῶς, τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῦ μὴ πᾶν σκοτός δύνασθαι γενέσθαι φῶς; εἰ μὴ γὰρ ἐπὶ Παύλου ἐλέγετο· „ὅτι ἡμεθᾶ ποτε ἐν σκοτῷ, νῦν δὲ φωτεινοὶ⁶⁾ ἐν κυρίῳ.“ ἐπὶ δὲ ὢν οἰοται φύσεων ἀπολλυμένων, ὅτι σκοτός ἦσαν, ἢ σκοτός εἶσι, κἄν χώραν εἶχεν ἢ περὶ φύσεων ὑπόθεσις. Νυνὶ δὲ ὁ Παῦλος φησι· γεγονέναι ποτε σκοτός, νῦν

¹⁾ Psalm. VI, 5.

²⁾ Ephes. V, 8. — Huet. in textu ἡ μεθαποτέ, ad marg.: „scribe ἡμὲν ποτε.“ Idem infra pag. huj. lin. 17. in textu ἡ μεταποτέ, ad marg.: „scribe ἡμὲν ποτε.“ R. constanter ἡμεθα.

³⁾ οὕτως. Ferrar. legebat οὔτος. H. et. R.

⁴⁾ ὥσπερ δὲ δεκτικὸς ὁ Παῦλος. R. nullo jure, si ad praecedentia respexeris, in notis: „legendum videtur δεκτικὸς ὥσπερ ὁ Παῦλος.“ Huet. minus impedit ad marg.: „fortasse ὥσπερ δεκτικὸς x. τ. λ.“

⁵⁾ γεγονέναι. R. absque causa, cfr. pag. 126. not. 4. „lege γέγονε, vel praecedens ὅτι mutandum in ἐστίν.“ Posterius H. quoque suo jure suadet.

⁶⁾ H. et R. φωτινοί.

„χωρὶς¹⁾ νόμου ἁμαρτία νεκρά“ καὶ ἐπιφέρει „ἐλ-
 θούσης δὲ ἐντολῆς, ἣ μὲν ἁμαρτία ἀνέζησε“ καθολι-
 κῶς²⁾ διδάσκων περὶ τῆς ἁμαρτίας ὡς μηδεμίαν ἐνέρ-
 γειαν αὐτῆς ἐχούσης πρὶν νόμου καὶ ἐντολῆς· πῶς δὲ
 ἔχων ὁ λόγος νόμος εἶναι καὶ ἐντολή, καὶ οὐκ ἂν εἴη
 ἁμαρτία μὴ ὄντος νόμου, — „ἁμαρτία³⁾ γὰρ μὴ ἔλλο-
 γεῖται μὴ ὄντος νόμου“ — καὶ πάλιν οὐκ ἂν εἴη ἁμαρ-
 τία μὴ ὄντος λόγου· „εἰ⁴⁾ γὰρ μὴ ἦλθον, φησὶ, καὶ
 ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον.“⁵⁾ Πᾶσα γὰρ
 πρόφασις ἀφαιρεῖται τοῦ βουλομένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ
 ἀπολογίσασθαι, ἐπὶ ἄν ἐνυπάρχοντος λόγου καὶ παρα-
 δεικνύοντος, ὃ⁶⁾ πρακτέον, μὴ πείθηται τις αὐτῷ.
 Τάχα οὖν πάντα μέχρι καὶ τῶν χειρόνων διὰ τοῦ λό-
 γου γεγένηται, καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀπλούστερον ἡμῶν
 ἐκλαμβάνοντων τὸ Οὐδὲν, ἐγένετο οὐδέν.⁷⁾ Καὶ οὐ
 πάντως τῷ λόγῳ ἐγκλητέον, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,
 καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο⁸⁾ οὐδὲ ἐν, ὡς οὐδὲ ἐγκλητέον
 τῷ διδασκάλῳ παραδειξάντι τὰ δέοντα τῷ μαθητῷ, ἐπὶ
 διὰ τὰ τούτου μαθήματα μηκέτι τόπος καταλεί-
 πηται τῷ ἁμαρτάνοντι ἀπολογίας, ὡς περὶ ἀγνοίας, καὶ

¹⁾ Rom. VII, 8. 9., ubi v. 9. τῆς ἐντολῆς legitur, μέν autem deest.

²⁾ Cod. Bodlejan. καθολικῶς, sicque legit Ferrar.; in Cod. Reg. (quem H. sequitur) nec non Barberino legitur καθολικόν. R.

³⁾ Rom. V, 13., ubi οὐκ legitur pro μὴ.

⁴⁾ Ev. Joann. XV, 22. coll. propter seqq. 23.

⁵⁾ εἶχον. Ita Cod. Bodlejan., Regius vero (quem H. sequitur) et Barberin. εἶχοσαν. R.

⁶⁾ Codd. Bodlejan. et Barberin. ὃ πρακτέον, Reg. (quem H. sequitur) τὸ πρακτέον. R.

⁷⁾ Huetius ἐγένετο τὸ οὐδέν.

⁸⁾ καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο. Haec. desunt in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed supplentur ex Codd. Bodlejan. et Barberino. R.

μάλιστα, ἐὰν νοήσωμεν διδάσκαλον τοῦ μανθάνοντος ἀχώριστον. Οἶονεὶ γὰρ διδάσκαλος τοῦ μανθάνοντος ἀχώριστός ἐστιν ὁ ἐνυπάρχων τῇ φύσει τῶν λογικῶν λόγος, ἀεὶ ὑποβάλλων τὰ πρακτέα, καὶ παρακούωμεν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, ἐπιδιδόντες αὐτούς¹⁾ ταῖς ἡδοναῖς, καὶ παραπεμπόμενοι τὰς ἀρίστας αὐτοῦ συμβουλίας. Ὡσπερ δὲ ὑπῆρέτη τῷ ὀφθαλμῷ ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἡμῖν γεγενημένῳ, καὶ ἐφ' ὧν οὐ καλῶς²⁾ ὀρῶμεν χρώμεθα, ὁμοίως καὶ τῇ ἀκοῇ, διὰ παρέχωμεν ἑαυτοὺς ἀκροάσει κρισεως ἁσμάτων, καὶ τῶν ἀπηγορευμένων ἀκουσμάτων, οὕτως ἐνυβρίζοντες τὸν ἐν ἡμῖν λόγον, καὶ οὐκ εἰς θεὸν αὐτῷ χρώμενοι, δι' αὐτοῦ παρανομοῦμεν εἰς κρίμα τοῖς ἁμαρτάνουσι ἐνυπάρχοντι, καὶ διὰ τοῦτο κρίνοντες τὸν μὴ πάντων αὐτὸν προτιμήσαντα. Ὅθεν καὶ φησιν „ὁ³⁾ λόγος, ὃν ἐλάλησα, αὐτὸς κρινεῖ ὑμᾶς“ ἴσον διδάσκων τῷ Ἐγὼ, ὁ λόγος, ὁ ἐν ὑμῖν ἀεὶ ἐνηγῶν, αὐτὸς ὑμᾶς καταδικάσω τόπον ἀπολογίας⁴⁾ καταλειπόμενον ἔχοντας οὐδαμῶς. Δόξει μέντοι γε βιωτοτέρα εἶναι αὕτη ἢ ἐκδοχὴ, ἄλλον μὲν λόγον τὸν ἐν ἀκοῇ ἡμῶν ἐξεληφότεων τὸν πρὸς τὸν θεόν, τὸν θεὸν λόγον, ἄλλως δὲ αὐτὸν νοούντων, ἅτε οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προηγουμένων δημιουργημάτων τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ λέγεσθαι ἐφάσκομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ὑπὸ⁵⁾ τῶν λογικῶν πραττομένων, οὗ λόγου

1) αὐτούς. Ita recte Huet., R. minus recte αὐτούς. Cfr. paulo infra lin. 9.

2) οὐ καλῶς. Ita recte habet Cod. Barberin., male vero Codd. Reg. et Bodlejan. οὐκ ἄλλως. R. — Huet. in textu οὐκ ἄλλως, margini tamen adscripsit, οὐ καλῶς legendum esse.

3) Ev. Joann. XII, 48, ubi pro αὐτός legitur ἐκεῖνος.

4) Huet. in notis: „videtur legisse Ferrarius ἀπὸ λόγου. Sequere Perionium.“

5) Deest ὑπὸ in editione Huet., sed suppletur e Codd.

χωρὶς οὐδὲν ἀμαρτάνομεν. Καὶ ζητητέον, εἰ καὶ τὸν ἐν ἡμῖν λόγον τὸν αὐτὸν λεκτέον τῷ ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τῷ Θεῷ λόγῳ, μάλιστα ἐπεὶ οὐχ¹⁾ ὡς ἑτέρου τούτου τυγχάνοντος παρὰ τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἔοικεν ὁ Ἀπόστολος διδάσκειν τὸ „μὴ²⁾ εἴπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔγγυς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.“

10. „Ὁ³⁾ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.“ Ἔστι τινὰ δόγματα παρ' Ἑλλῆσι, καλούμενα παράδοξα, τῷ κατ' αὐτοὺς σοφῷ πλεῖστα ὅσα προσάπτοντα μετὰ τινος ἀποδείξεως, ἢ φαινομένης ἀποδείξεως, καθά φησι, μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἱερέα, τῷ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν ἐπιστήμην ἔχειν τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, καὶ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἐλεύθερον, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ νόμου εἰληφότα· καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ

Barberino et Bodlejano. R. — Huet. exhibet ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λογικῶν ὑπὸ τῶν πραττομένων.

1) H. et R. οὐχ ὡς κ. τ. λ.

2) Rom. X, 6. 7. 8. Deut. XXX, 4. Cfr. pag. 83. not. 1.

3) Ev. Joann. I, 3. 4. — In editione Huet. deest ἐν, quod suppletur e Codd. Bodlejano et Barberino. Hinc Tomum tertium auspicatur Cod. Bodlejan., quem secutus videtur Ferrarius. R. — Huet. ἐν margini adscribit. Idem in animadversionibus haec habet: „Hinc Tom. tert. auspicatur Ferrar., nescio, cujus fraude deceptus, qui librum, quo usus ipse est, e XXXII Tomis, quos in Joann. scripserat Origenes, novem duntaxat continentem, in Tomos XXXII dispescuerat. Nos Cod. Reg. divisionem, quae vera et genuina est, in graeco contextu repraesentavimus. Haec vero tractantur accuratius in Origenianis.“

ὄρῳονται νομίμην¹⁾ ἐπιτροπήν. Καὶ τί δεῖ νῦν ἡμᾶς λέγειν περὶ τῶν καλουμένων παραδόξων, πολλῆς οὔσης τῆς εἰς αὐτὰ πραγματείας, καὶ δεομένων συγκρίσεως²⁾ τῆς πρὸς τὸ βούλημα τῆς γραφῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὰ παράδοξα ἀπαγγελλομένων, ἵνα, ἐπὶ τίνων ὁ τῆς θεοσεβείας λόγος συνηφῆ³⁾ καὶ ἐπὶ τίνων τὸ ἐναντίον τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις βούλεται, παραστήσαι δυνηθῶμεν; Τούτων δὲ ἡμῖν μνήμη γεγένηται ζητοῦσι τό „ ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωῇ ἦν“ διὰ τὸ οἶονεῖ τῷ χαρακτηρῶν τῶν παραδόξων καὶ, εἰ δεῖ εἰπεῖν, παραδοξότερον παρὰ τὰ ὑπ' ἐκείνων λεγόμενα, δύνασθαι ἂν τινα ἐπόμενον τῇ γραφῇ δεῖξαι τοιαῦτα πλείονα. Ἐὰν γὰρ νοήσωμεν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, τὸν πρὸς τὸν θεόν, τὸν θεὸν λόγον, τάχα δυνησόμεθα μόνον τὸν τούτου, καθὰ τοιοῦτος, μετέχοντα λογικὸν εἰπεῖν ὥστε καὶ ἀποφῆρασθαι ἂν ὅτι μόνος ὁ ἅγιος λογικός. Πάλιν ἔαν συνῶμεν τὴν γενομένην ἐν τῷ λόγῳ ζωὴν, τὸν εἰπόντα „ἐγώ⁴⁾ εἰμι ἡ ζωή“ ἐροῦμεν μηδένα τῶν ἔξω τῆς πίστεως Χριστοῦ ζῆν, πάντας εἶναι νεκροὺς, τοὺς μὴ ζῶντας θεῷ, τό⁵⁾ τε ζῆν αὐτῶν ζῆν εἶναι τῇ⁶⁾ ἁμαρτίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο, ἐν οὕτως εἶπω, ζῆν θανάτου τυγχάνειν. Ἐπίστησον δὲ, εἰ μὴ τοῦτο πολλαχοῦ παριστάσιν αἱ θεῖαι γραφαί, τὸ ὅπου μὲν τοῦ Σωτῆρος φάσκοντος „ἦ⁷⁾ οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ρηθὲν ἐπὶ τῆς βάρου

1) Huet. et R. νομιμὸν ἐπιτροπήν.

2) συγκρίσεως. H. et R. in textu συγκρίσεων, R. tamēn in notis: „legendum videtur συγκρίσεως.“

3) Huet. minus accurate συνηφῆ.

4) Ev. Joann. XI, 25.

5) Huet. et R. τότε ζῆν κ. τ. λ.

6) τῇ ἁμαρτίᾳ. H. et R. in textu τῆς ἁμαρτίας, R. in notis: „Codex Bodlejan. τῇ ἁμαρτίᾳ, et ita legit Ferrarius.“ Cfr. Rom. VI.

7) Marc. XII, 26. 27. coll. Exod. III, 6., ubi, praeterquam quod nonnulla alia vocc. leguntur pro vocc. τὸ

ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ καὶ „οὐ δικαιωθήσεται ¹⁾ κατενώπιόν σου πᾶς ζῶν.“ Τί δὲ περὶ αὐτοῦ λέγειν δεῖ τοῦ θεοῦ, ἢ τοῦ Σωτῆρος; Ἀμφιβάλλεται γὰρ, ὁποτέρου εἶναι ἢ λέγουσα ἐν τοῖς προφήταις φωνή· „Ζῶ ²⁾ ἐγὼ, λέγει κύριος.“

11. Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τό· „οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ ἴσον δυνάμενον τῷ· οὐκ ἔστιν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἁγίων θεός. Μεγάλη γὰρ ὄψεαι τοῖς Πατριάρχαις τὸ τὸν θεὸν ἀντὶ ὀνόματος προσάψαι τὴν ἐκείνων ὀνομασίαν τῇ θεὸς ἰδίᾳ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, καθὰ καὶ ὁ Παῦλός φησι· „διὸ ³⁾ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ θεός, θεός καλεῖσθαι αὐτῶν.“ Οὐκοῦν θεός ἔστι τῶν πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων· καὶ οὐκ ἂν που ἀναγεγραμμένον εὐρίσχοιτο, τὸν θεὸν εἶναι τὸν θεὸν τινος τῶν ἀσεβῶν. Εἰ τοίνυν ὁ θεὸς ἁγίων ἔστι, καὶ θεὸς ζώντων εἶναι λέγεται, οἱ ἅγιοι ζῶντές εἰσι, καὶ οἱ ζῶντες ἅγιοι, οὔτε ἁγίου ὄντος ἔξω τῶν ζώντων, οὔτε ζῶντος χρηματίζοντος μόνον καὶ οὐχὶ μετ' αὐτοῦ ⁴⁾ τοῦ ζῆν ἔχοντος καὶ τὸ ⁵⁾ ἅγιον αὐτὸν τυγχάνειν. Τὸ παρωκλήσιον δὲ ἔστι καὶ ἐπὶ τοῦ· „εὐαρεστήσω ⁶⁾ τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ ζώντων“ ἰδεῖν· ὡς εἰ ἔλεγεν ἐν τάξει ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τῆς κυρίως εὐαρεστήσεως, ἦτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ

ῥηθέν, deest ἢ, voc. θεός constanter artic. additur, et pro ἐπὶ τῆς βάρου leguntur haec: ἐπὶ τοῦ βάρου.

¹⁾ Psalm. CXLIII, 2., ubi ἐνώπιόν σου legitur.

²⁾ Num. XIV, 28.

³⁾ Hebr. XI, 16., ubi αὐτούς post ἐπαισχύνεται, et pro καλεῖσθαι legitur ἐπικαλεῖσθαι.

⁴⁾ Cod. Bodlejan. μετ' αὐτοῦ τοῦ ζῆν, Reg. (quem H. sequitur) et Barberinus μετὰ τοῦ ζῆν. R.

⁵⁾ Huetius καὶ τὸν ἅγιον κ. τ. λ.

⁶⁾ Psalm. CXVI, 9., ubi pro τῷ κυρίῳ legitur ἐνώπιον κυρίου.

τῶν ἁγίων τυγχανούσης, οὐδέπω ἄκρως εὐαρεστοῦντος τοῦ μὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἁγίων κεχωρηκός, ἢ τοῦ μὴ εἰς τὸν τόπον τῶν ἁγίων γεγενημένου· εἰς ὃν χωρῆσαι δεήσει πάντα τὸν οἶον· εἰς σκιὰν καὶ εἰκόνα τῆς εὐαρεστήσεως τῆς ἀληθινῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ προανεληφότα. ¹⁾ Καὶ τό· „οὐ δικαιωθήσεσθαι δὲ κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, πάντα ζῶντα.“ δηλοῖ, ὅτι ὡς ²⁾ πρὸς θεὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δικαιοσύνην οὐδεὶς δικαιωθήσεται τῶν πάντων μακαρίων, ὡς εἰ καὶ ἐλέγομεν ἐπὶ ἑτέρου περὶ εἰκόματος τοιοῦτον· οὐ φωτιεῖ πᾶς λύχνος ἐνώπιον ἡλίου· φωτιεῖ μὲν γὰρ πᾶς λύχνος, ἀλλ' ὅταν μὴ καταγάζηται ὑπὸ ἡλίου. Δικαιωθήσεται δὲ καὶ πᾶς ζῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτε τοῖς κάτω συγκρίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους κεκρατημένοις, παρ' οἷς λάμψει αὐτῶν τὸ φῶς. Καὶ ὅρα, εἰ κατὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ νοητέον· „λαμψάτω“ ³⁾ τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.“ Οὐ γάρ· λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ· τοῦτο γὰρ εἰ ἐνετέλλετο, ἄδύνατον ἂν εἶδιδου ἐντολὴν, ὡσεὶ καὶ τοῖς λύχνοις ἔμπροσθεν οὐσὶν ἐντολὴν εἶδιδου, τὸ λάμψαι τὸ φῶς αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ ἡλίου. Οὐχ οἱ τυχόντες οὖν μόνον τῶν ζώντων οὐ δικαιωθήσονται κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ὡς ἐν ζῶσι τῶν ἐλαττόνων διαφέροντες, ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἅμα ἢ πάντων τῶν ζώντων δικαιοσύνη οὐ δικαιωθήσεται, ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, ὡς εἰ καὶ ἅμα πάντα τὰ ἐπὶ γῆς νυκτερινὰ συναγαγὼν φῶτα ἔφασχον, μὴ δύνασθαι ταῦτα φωτίζειν ὡς πρὸς τὰς τούτου τοῦ ἡλίου αὐγάς. Κατ' ἐπανάβασιν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων νοητέον καὶ τό· „Ζῶ“ ⁴⁾

¹⁾ Ita Huet., R. προσαυειληφότα.

²⁾ Cod. Bodlej. ὡς, Reg. et Barberin. ὡσεὶ. R. — Cfr. pag. huj. lin. 5. et lin. 2. a fine.

³⁾ Matth. V, 16.

⁴⁾ Num. XIV, 28.

ἐγὼ, λέγει κύριος·“ τάχα τοῦ κυρίως ζῆν, μάλιστα ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ μόνῳ τρυγᾶνοντος τῷ θεῷ. Καὶ ὄρα, εἰ διὰ τοῦτο δύναται ὁ Ἀπόστολος ¹⁾ τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὑπεροχὴν νοήσας τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀξίως θεοῦ συνιεὶς τό· „Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος·“ εἰρηκέναι περὶ θεοῦ· „ὁ μόνος ²⁾ ἔχων ἀθανασίαν·“ οὐδενὸς τῶν παρὰ τὸν θεὸν ζώντων ἔχοντος τὴν ἄτρεπτον πάντη καὶ ἀναλλοίωτον ζωὴν. Καὶ τί διατάζομεν περὶ τῶν λοιπῶν, ὅτε οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἔσχε τὴν τοῦ πατρὸς ἀθανασίαν; ἐγεύσατο γὰρ ὑπὲρ παντὸς θανάτου.

12. Ἄμα δὲ ἐξετάζοντες τὰ περὶ τοῦ ζῆν τοῦ θεοῦ, καὶ ζωῆς, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ ζώντων ἐν χώρῃ ἰδίᾳ τρυγᾶνόντων, καὶ ζώντων οὐ δικαιουμένων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀκολούθως τούτοις παρατιθέμενοι τό· „ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν·“ τὰ ὑπονοούμενα συμπαραληφόμεθα περὶ τοῦ πᾶν ὅτιποτοῦν λογικὸν μὴ οὐσιωδῶς ἔχειν, ὡς ἀχώριστον συμβεβηκὸς, τὴν μακαριότητα. Ἐὰν γὰρ ἀχώριστον ἔχη τὴν μακαριότητα καὶ τὴν προηγουμένην ζωὴν, πῶς ἔτι ἔσται ἀληθὲς τὸ περὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον· „ὁ ³⁾ μόνος ἔχων ἀθανασίαν·“; Χρὴ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι τινὰ ὁ Σωτὴρ οὐχ αὐτῷ εἶναι, ⁴⁾ ἀλλ' ἐτέροις, τινὰ δὲ αὐτῷ καὶ ἐτέροις ζητητέον δὲ, εἰ τινὰ ἑαυτῷ καὶ οὐδενί. Σαφῶς μὲν γὰρ ἐτέροις ἐστὶ ποιμὴν, οὐχ ὡς οἱ παρὰ ἀνθρώποις ποιμένες ὄνησιν ἐκ τοῦ ποιμαίνειν εἰς ἑαυτὸν λαμβάνων, εἰ μὴ ἄρα τὴν τῶν ποιμαινομένων ὠφέλειαν, διὰ φιλανθρωπίαν, ἰδίαν εἶναι λογίσαιτο. Ἄλλὰ καὶ ὁδός

¹⁾ Ἀπόστολος. Deest in editione Huet., sed restituitur e Cod. Bodlejano. R.

²⁾ I Tim. VI, 16. — Hebr. II, 9.

³⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. recte ὁ μόνος, male edit. Huet. in textu habet οὐ μόνος. R. — H. ad marg. ὁ μόνος.

⁴⁾ εἶναι. R. suo jure: „legendum videtur ἐστὶ.“

ἔστιν ἑτέροις ἑμοῖως, καὶ θύραι, ὁμολογουμένως δὲ καὶ ῥάβδος· ἐαυτῷ δὲ καὶ ἑτέροις σοφία, τάχα δὲ καὶ λόγος. Ζητητέον δὲ, εἰ συστήματος θεωρημάτων ὄντος ἐν αὐτῷ, καθὸ σοφία ἔστιν, ἐστὶ τινα θεωρήματα ἀχώρητα τῇ λοιπῇ παρ' αὐτὸν γεννητῇ φύσει, ἅτινα οἶδεν ἐαυτῷ. Καὶ οὐκ ἀνεξέταστον λόγον ἐατέον διὰ τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐλάβειαν. Ὅτι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ αὐτῷ μαθητεύεται, σαφές¹⁾ ἐκ τοῦ λεγομένου περὶ παρακλήτου καὶ ἁγίου πνεύματος „ὅτι²⁾ ἐκ τοῦ ἑμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.“ Εἰ δὲ μαθητευόμενον πάντα χωρεῖ, ἃ ἐνατενίζων τῷ πατρὶ ἀρχόμενος ὁ υἱὸς γινώσκει, ἐπιμελέστερον ζητητέον. Εἰ τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἃ μὲν τινα ἑτέροις, τινα³⁾ δὲ τάχα πρὸς αὐτῷ, καὶ ἢ οὐδενί, ἢ ἐνί, ἢ ὀλίγοις, καθὸ ζωὴ ἔστιν ἢ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ βασανιστέον, πότερον αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζωὴ ἔστιν, ἢ ἑτέροις, καὶ ἑτέροις, τίσι τούτοις. Εἰ δὲ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, φησὶ γάρ· „καὶ ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων“ τὸ δὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τινῶν ἐστὶ φῶς, καὶ τοῦτο οὐ πάντων τῶν λογικῶν, ὅσον ἐπὶ τὸ κείσθαι τὸ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς, εἴη ἂν καὶ ζωὴ ἀνθρώπων, ὧν καὶ φῶς ἐστὶν καὶ καθὸ ζωὴ λέγοιτο ἂν ὁ Σωτὴρ οὐχ αὐτῷ, ἀλλὰ ἑτέροις εἶναι ζωὴ, ὧν ἐστὶ καὶ φῶς. Αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῷ λόγῳ ἐπιγίνεται, ἀχώριστος αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐπιγενέσθαι τυγχάνουσα. Λόγον γὰρ προϋπάρχει, τὸν καθαιρόντα τὴν ψυχὴν, ἐν τῇ ψυχῇ δεῖ, ἵνα μετὰ τούτου καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κἀθαρσίαν, πάσης περιαιρεθείσης νεκρότητος καὶ ἀσθενείας, ἢ ἀκραμυρῆς ζωὴ ἐγγένηται παρὰ παντὶ τῷ τοῦ λόγου, καθὸ θεὸς ἔστιν, αὐτὸν ποιήσαντι χωρητικόν.

1) H. et R. in textu σαφῶς, H. tamen in margine, R. in notis: „lege σαφές.“

2) Ev. Joann. XVI, 14. 15.

3) H. et R. minus recte τίνα δὲ τάχα x. t. l., item paulo post ἑτέροις τίσι τούτοις exhibent.

13. Τηρητέον δὲ τὰ δύο ἔν, καὶ τὴν διαφορίαν αὐτῶν ἕξασταστέον· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τῷ λόγῳ ἐν ἀρχῇ· δεύτερον δὲ ἐν τῷ ζωῇ ἐν λόγῳ. Ἀλλὰ λόγος μὲν ἐν ἀρχῇ οὐκ ἐγένετο· οὐκ ἦν γὰρ, ὅτε ἡ ἀρχὴ ἄλογος ἦν, διὸ λέγεται· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“ ζωῇ δὲ ἐν τῷ λόγῳ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ζωῇ ἐγένετο, εἶγε ζωὴ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ὅτε γὰρ οὐδέπω ἀνθρώπος ἦν, οὐδὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν, τοῦ φωτὸς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν νοουμένου. Μηδεὶς δ' ἡμᾶς θλιβέτω, χρονικῶς οἰόμενος ταῦτα ἀπαγγέλλειν, τῆς τάξεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀπαιτούσης, κἂν χρόνος μὴ εὐρίσκηται, ὅτε τὰ ὑπὸ τοῦ λόγου ὑποβαλλόμενα τρίτα καὶ τέταρτα οὐδαμῶς ἦν. Ὅν τρόπον τοίνυν „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,“ καὶ οὐχὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἦν, καὶ „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν,“ οὐχὶ δὲ χωρὶς αὐτοῦ ἦν¹⁾ οὐδὲ ἐν, οὕτως „ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ,“ οὐχὶ ὃ ἦν ἐν αὐτῷ „ζωὴ ἦν.“ Καὶ πάλιν οὐχὶ ὃ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ, ὁ λόγος ἦν, ἀλλὰ ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ, λόγος ἦν. Τινὰ μέντοι γε τῶν ἀντιγράφων ἔχει, καὶ τάχα οὐκ ἀπιθάνως „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἐστίν.“ Εἰ δὲ ζωὴ ταυτόν ἐστὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων φωτὶ, οὐδεὶς ἐν σκότῳ τυγχάνων ζῆ, καὶ οὐδεὶς τῶν ζώντων ἐν σκότῳ ἐστίν, ἀλλὰ πᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐν φωτὶ ὑπάρχει, καὶ πᾶς ὁ ἐν φωτὶ ὑπάρχων ζῆ, ὥστε μόνον τὸν ζῶντα καὶ πάντα εἶναι φωτὸς υἱόν· φωτὸς δὲ υἱός, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

14. Πάλιν, ἐπεὶ ἐστὶ τὰ παραλελειμμένα τῶν ἐναντίων νοεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἐναντίων, λέγεται δὲ περὶ ζωῆς καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, ἐναντίον δὲ τῇ ζωῇ θάνατος, καὶ ἐναντίον φωτὶ ἀνθρώπων σκότος ἀνθρώπων, ἐστὶν ἰδεῖν, ὅτι ὁ ἐν σκότῳ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνων ἐν θανάτῳ ἐστίν, καὶ ὁ τὰ τοῦ θανάτου

¹⁾ Cod. Bodlejan. ἦν, Reg. (quem H. minus recte sequitur) ἐγένετο. R.

πράττων οὐκ ἀλλάχασε τοῦ σκότους ἔστιν. Ὁ δὲ μνημονεύων τοῦ Θεοῦ, εἰάν γε νοῶμεν, τί τὸ μνημονεύειν αὐτοῦ, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ, κατὰ τὸ εἰρημένον „οὐκ¹⁾ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου.“ Εἴτε δὲ σκότος ἀνθρώπων, εἴτε θάνατος οὐ φύσει τοιαυτὰ ἔστιν, ἄλλου λόγου· „ἡμεῖς ἡμεθὰ²⁾ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ“ καὶ μάλιστα ἅγιοι καὶ πνευματικοὶ ἤδη χρηματίζομεν. Οὕτως³⁾ ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκότος, ὡπερ δὲ δεκτικὸς⁴⁾ ὁ Παῦλος σκότος ὧν γέγονε τοῦ γενέσθαι φῶς ἐν κυρίῳ. Κατὰ δὲ τοὺς οἰομένους, εἶναι φύσεις πνευματικὰς, ὡπερ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὐκ οἶδα, εἰ σώζεται τό· τὸν πνευματικὸν εἶναι ποτε σκότος, καὶ ὕστερον αὐτὸν γεγονέναι φῶς. Εἰ γὰρ ὁ πνευματικὸς ποτε σκότος ἦν, ὁ χοϊκὸς τίς ἔστιν; Εἰ δ' ἀληθές, ὅτι τὸ σκότος γεγονέναι⁵⁾ φῶς, τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῦ μὴ πᾶν σκότος δύνασθαι γενέσθαι φῶς; εἰ μὴ γὰρ ἐπὶ Παύλου ἐλέγετο· „ὅτι ἡμεθὰ ποτε ἐν σκότῳ, νῦν δὲ φωτινοί⁶⁾ ἐν κυρίῳ“ ἐπὶ δὲ ὧν οἴονται φύσεων ἀπολλυμένων, ὅτι σκότος ἦσαν, ἢ σκότος εἶσι, καὶν χώραν εἶχεν ἢ περὶ φύσεων ὑπόθεσις. Νυνὶ δὲ ὁ Παῦλος φησι· γεγονέναι ποτὲ σκότος, νῦν

¹⁾ Psalm. VI, 5.

²⁾ Ephes. V, 8. — Huet in textu ἡ μεθαποτὲ, ad marg.: „scribe ἡμὲν ποτε.“ Idem infra pag. huj. lin. 17. in textu ἡ μεταποτὲ, ad marg.: „scribe ἡμὲν ποτε.“ R. constanter ἡμεθα.

³⁾ οὕτως. Ferrar. legebat οὗτος. H. et R.

⁴⁾ ὡπερ δὲ δεκτικὸς ὁ Παῦλος. R. nullo jure, si ad praecedentia respexeris, in notis: „legendum videtur δεκτικὸς ὡπερ ὁ Παῦλος.“ Huet. minus impedit ad marg.: „fortasse ὡπερ δεκτικὸς κ. τ. λ.“

⁵⁾ γεγονέναι. R. absque causa, cfr. pag. 126. not. 4. „lege γέγονε, vel praecedens ὅτι mutandum in ἔστι.“ Posterius H. quoque suo jure suadet.

⁶⁾ H. et R. φωτινοί.

δὲ φῶς ἐν κυρίῳ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ σκότους εἰς φῶς μεταβαλεῖν. Οὐ χαλεπὸν δὲ τὰ περὶ παντός σκότους ἀνθρώπων, καὶ περὶ τοῦ θανάτου τούτου τυγχάνοντος τῷ σκότῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἰδεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ ἐνδεχόμενον ὀρώντα ¹⁾ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρεῖττον ἐκάστου μεταβολῆς.

15. Πάνυ δὲ βιαίως κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ὁ Πρακλέων, τό „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζῶτ' ἦν“ ἐξεληφεν ἀντὶ τοῦ Ἐν Αὐτῷ „εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς πνευματικούς,“ ὁμοίει ταῦτον νομίσας εἶναι τὸν λόγον καὶ τοὺς πνευματικούς· εἰ καὶ μὴ σαφῶς ταῦτ' εἴρηκε, καὶ ὡς περὶ αἰτιολογῶν φησιν· „αὐτὸς γὰρ τὴν πρώτην μόρφωσιν τὴν κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῖς παρέσχε, τὰ ὑπ' ἄλλου παρέντα εἰς μορφὴν καὶ εἰς φωτισμὸν καὶ παραγραφήν ἰδίαν ἀγαγὼν καὶ ἀναδείξας.“ Οὐ παρετήρησε δὲ καὶ τὸ περὶ τῶν πνευματικῶν παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον, ²⁾ ὅτι ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶναι ἀπεσιώπησε· „ψυχικός ³⁾ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γάρ ἐστιν αὐτῷ· ὁ δὲ πνευματικός ἀνακρίνει πάντα.“ Ἡμεῖς γὰρ οὐ μάτην αὐτόν φασιν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ μὴ προστεδειχέναι τὸ Ἄνθρωπος· κρεῖττον γὰρ ἢ ἄνθρωπος ὁ πνευματικός, τοῦ ἀνθρώπου ἥτοι ἐν ψυχῇ, ἢ ἐν σώματι, ἢ ἐν συναμφοτέροις ⁴⁾ χαρακτηριζομένου, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ τούτων θειοτέρῳ πνεύματι, οὗ κατὰ μετοχὴν ἐπικρατοῦσαν χρηματίζει ὁ πνευματικός. Ἄμα δὲ καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, χωρὶς καὶ φαινομένης ἀποδείξεως, ἀποφαίνεται, οὐδὲ μέχρι τῆς τυχούσης πιθανότητος φθάσαι εἰς τὸν περὶ τούτων ⁵⁾ δυναθεὶς λόγον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐκείνου.

¹⁾ Sic recte R., item Ferrar.; H. ὀρών τά·

²⁾ Ita Huct.; R. λεγομένων.

³⁾ I Cor. II, 14. 15.

⁴⁾ Ita Cod. Bodlej., edit. H. ἢ σὺν ἀμφοτέροις. R.

⁵⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) male τουτόν. R

16. Φέρε δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ τοῦτο ζητήσωμεν, εἰ ἡ ζωὴ ἦν μόνων ἀνθρώπων φῶς, καὶ μὴ παντός οὐτι-
 τοσοῦν ἐν μακαριότητι τυγχάνοντος. Ἐὰν γὰρ ταῦτόν
 ἦν ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, καὶ μόνων ἀνθρώπων εἴη
 τὸ τοῦ Χριστοῦ φῶς, μόνων ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωὴ.
 Τοῦτο δ' ὑπολαμβάνειν ἐστὶν ἡλίθιον ἅμα καὶ ἀσεβές,
 ἀντιμαρτυρουσῶν τῶν ἄλλων γραφῶν ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ,
 εἶγε, ὅταν προκόψωμεν, ἰσαγγελοί¹⁾ ἐσόμεθα. Οὕτω
 δὲ λυτέον τὸ ἀπορηθὲν, οὐχί, εἰ τι λέγεται τινων, ἐκεί-
 νων μόνων ἐστὶ τὸ λεγόμενον. Οὕτως οὖν οὐχί, ἢ
 λέγεται φῶς ἀνθρώπων, μόνων ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς
 ἔδύνατο γὰρ προσκεῖσθαι· ἡ ζωὴ ἦν τὸ τῶν ἀνθρώπων
 μόνων φῶς. Ἐξεστὶ γὰρ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ
 ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι φῶς, ὡς ἔξεστὶ τάδε
 τὰ ζῶα, καὶ τάδε τὰ φυτὰ ἀνθρώπων ὄντα τροφήν, καὶ
 ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους τὰ αὐτὰ εἶναι τροφήν.
 Καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς συνηθείας τὸ παράδειγμα.
 Ἄξιον δὲ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων λόγων ὁμοιον ἀντιπα-
 ραβαλεῖν. Ἐνθάδε τοίνυν ζητοῦμεν, εἰ μηδὲν κωλύει τὸ
 φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἑτέρων εἶναι φῶς, λέγοντες,
 ὅτι οὐχί, ἐπεὶ λέγεται φῶς ἀνθρώπων, ἤδη ἀποκέλει-
 σται καὶ ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους κρειττόνων, ἢ
 ἀνθρώποις²⁾ ὁμοίων εἶναι³⁾ ὡς φῶς. Ἀναγέγραπται
 δὲ⁴⁾ ὁ θεὸς, θεὸς εἶναι Ἀβραάμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ
 θεὸς Ἰακώβ, ὁ δὲ βουλόμενος, ἐπειδὴ εἰρηται· „ἡ ζωὴ
 ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων“ τὸ φῶς μηδενοῦς ἑτέρου

1) Matth. XXII, 30.

2) H. et R. in textu ἄνθρωποι, H. tamen ad mar-
 ginem pariter atque in notis, ubi respectu κρειττόνων ad
 I Petr. I, 12. provocat: „scribe ἀνθρώποις.“ Item R.
 in notis: „lege ἀνθρώποις.“

3) Cod. Bodlej. εἶναι, Reg. et Barberin. male εἶεν.
 R. — Huet. in textu Cod. Reg. sequitur, margini tamen
 adscript: „scribe εἶναι.“

4) Huet. δῆ. — Exod. III, 6. 15. 16. IV, 5.

εἶναι, ἢ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ὅμοιον οἰήσεται, τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ μηδεὶς εἶναι θεὸν ἢ τῶν τριῶν μόνων τούτων πατέρων. Ἔστι¹⁾ δέ γε καὶ Ἑλλίου²⁾ θεός, καὶ, ὡς φησιν Ἰουδίθ, τοῦ πατρὸς αὐτῆς Συμεῶν, καὶ θεός τῶν Ἑβραίων. Διόπερ κατὰ τὸ ὅμοιον, εἰ μηδὲν κωλύει εἶναι αὐτὸν καὶ ἑτέρων θεὸν, οὐδὲν κωλύει εἶναι τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους φῶς.

17. Ἄλλος δέ τις προσχρησάμενος τῷ „ποιήσωμεν³⁾ ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν“ πᾶν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενόμενον θεοῦ, ἄνθρωπον εἶναι φησι, μυρίοις χρώμενος εἰς τρίτο παραδείγμασιν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει τῇ γραφῇ ἄνθρωπος, ἢ ἄγγελον φάναι· ἐπὶ γὰρ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου που⁴⁾ κεῖται ἢ Ἄγγελος καὶ Ἄνθρωπος προσηγορία, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ξενισθέντων παρὰ τῷ Ἀβραὰμ⁵⁾ τριῶν, καὶ γεγομένων ἐν Σοδόμοις δύο, καὶ ἐν ὄλῳ τῷ εἰρημῷ τῆς γραφῆς ὅτε μὲν ἄνδρες, ὅτε δὲ ἄγγελοι εἶναι λέγονται. Πλὴν ὁ τοῦτο νομίζων ἕρει, ὅτι, ὥσπερ παρὰ τοῖς ὁμολογουμένοις ἀνθρώποις εἰσὶν ἄγγελοι, ὡς ὁ Ζαχαρίας λέγων „ἄγγελος⁶⁾ θεοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ“ καὶ ὁ Ἰωάννης, περὶ οὗ γέγραπται „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω⁷⁾ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προς-

¹⁾ Cod. Bodlej. ἔστι, Reg. (quem Huët. sequitur) et Barberin. ἔτι.

²⁾ IV Reg. II, 14. — Judith IX, 2. — Exod. III, 18. V, 3. VII, 16. IX, 1. 13. X, 3.

³⁾ Genes. I, 26., ubi καθ' ante ὁμοίωσιν legitur, et ἡμετέραν voc. εἰκόνα sequitur.

⁴⁾ H. et R. in textu οὐ κεῖται. H. ad marginem: „scribe που.“ R. in notis: „vel delendum οὐ, vel legendum που, uti legit Ferrarius.“

⁵⁾ Genes. XVIII, 2. seqq. — XIX, 1.

⁶⁾ Hagg. I, 13. Zachar. I, seqq.

⁷⁾ Mal. III, 1. coll. Matth. XI, 10. Marc. I, 2. Luc. VII, 27.

άκου σου“ οὕτως καὶ οἱ τοῦ θεοῦ ἄγγελοι παρὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρηματίζουσι, καὶ οὐ παρὰ τὴν φύσιν ἀνδρες κληθέντες. Καὶ ἐτι μᾶλλον παραμυθήσεται, ὅτι ἐπὶ τῶν κρείττωνων δυνάμεων τὰ ὀνόματα οὐχὶ φύσεων ἰσῶν ἐστὶν ὀνόματα, ἀλλὰ τάξεων, ὧν ἤδε τις καὶ ἤδε λογικὴ φύσις τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ. Θρόνος γὰρ οὐκ εἶδος ἰσῶν, οὐδὲ ἀρχῆ, οὐδὲ κυριότης, οὐδὲ ἐξουσία, ἀλλὰ ὀνόματα πραγμάτων, ἐφ' ὧν ἐτάχθησαν οἱ οὕτω προσγεγραμμένοι, ὧν τὸ ὑποκείμενον οὐκ ἄλλο τί ἐστιν, ἢ ἄνθρωπος, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ συμβέβηκε τὸ θρόνον εἶναι, ἢ κυριότητι, ἢ ἀρχῇ, ἢ ἐξουσίᾳ. Καὶ ἐν τῷ Ἰησοῦ δὲ τῷ τοῦ Ναυῆ κείται τό „ᾧφθη τῷ Ἰησοῦ ἄνθρωπος ἐν Ἱερραῶ“ ὡς φησὶν „ἐγὼ“¹⁾ ἀρχιστράτηγος κυρίου δυνάμεως, γυνὴ παραγέγονα.“ Κατὰ τοῦτο οὖν ὡς ἴσον δυνάμενον ἐκλήψεται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς παντὸς λογικοῦ, παντὸς λογικοῦ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ ἀνθρώπου τυγχάνοντος. Τὸ αὐτὸ μέντοι γέ ἐστι τριχῶς ὀνομαζόμενον „φῶς τῶν ἀνθρώπων“, καὶ ἀπαξιαπλῶς „φῶς“, καὶ „φῶς ἀληθινόν.“ φῶς μὲν οὖν ἀνθρώπων, ἤτοι, ὡς προαιποδέδεικται, οὐθενὸς κωλύοντος τὸ ἐκλαμβάνειν καὶ ἑτέρων παρὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ φῶς, ἢ πάντων τῶν λογικῶν διὰ τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ἀνθρώπων καλουμένων.

18. Ἐπεὶ δὲ φῶς ἀπαξιαπλῶς ἐνταῦθα μὲν ὁ Σωτήρ, ἐν δὲ τῇ καθολικῇ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ²⁾ λέγεται ὁ θεὸς εἶναι φῶς, ὁ μὲν τις οἰεται καὶ ἐντεῦθεν κατασχευάζεσθαι, τῇ οὐσίᾳ μὴ διεστηκέναι τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· ὁ δὲ τις ἀκριβέστερον τηρήσας, ὁ καὶ ὑγιέστερον λέγων φήσει, οὐ ταῦτόν εἶναι τὸ φαινόν ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸ φῶς, ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἐστὶ σκοτία. Τὸ μὲν γὰρ

¹⁾ Jos. V, 13. 14.

²⁾ I Joann. I, 5.

φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς οἶονεῖ ἐπέρχεται τῇ σκοτίᾳ, καὶ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς καὶ, ἔν' οὕτως εἶπω, ἐπιβουλεύόμενον οὐ καταλαμβάνεται· τὸ δὲ φῶς, ἐν ᾧ οὐδεμίαν ἐστὶ σκοτία, οὔτε φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὔτε τὴν ἀρχὴν διώκεται ὑπ' αὐτῆς, ἵνα καὶ ὡς νικῶν ἀναγράφεται τῷ μὴ καταλαμβάνεσθαι ὑπ' αὐτῆς διωκούσης. Τρίτον ἦν τὸ λεγόμενον τοῦτο τὸ φῶς „φῶς ἀληθινόν“ ᾧ δὲ λόγῳ ὁ πατὴρ τῆς ἀληθείας θεὸς πλεων ἐστὶ καὶ μελίζων ἢ¹) ἀλήθεια, καὶ ὁ πατὴρ ὧν σοφίας κρείττων ἐστὶ καὶ διαφέρων ἢ σοφία, τούτῳ ὑπερέχει τοῦ εἶναι φῶς ἀληθινόν. Παραστατικώτερον δὲ δύο φῶτα τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τυγχάνειν διὰ τούτων εἰσόμεθα, ὅγε φησὶν ἐν τριακοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ „ἐν²) φωτὶ σου ὀψόμεθα φῶς.“ Ταῦτό δὲ αὐτὸ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον „τὸ ἀληθινόν φῶς,“ ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ εὐαγγελίου φῶς τοῦ κόσμου ἀναγορεύεται, γάσκοντος Ἰησοῦ „ἐγὼ εἰμι³) τὸ φῶς τοῦ κόσμου.“ Οὐδὲ τοῦτο δὲ ἀπαρασήμαντον ἐάσωμεν, ὅτι ἐνδεχομένου γεγράφθαι „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ φῶς ἦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ζωὴ ἦν,“ τὸ ἀνάπαλι πεποίηκε· προτάσσει γὰρ τὴν ζωὴν⁴) τοῦ τῶν ἀνθρώπων φωτός, εἰ καὶ ταυτόν ἐστι „ζωὴ“ καὶ „ἀνθρώπων φῶς,“ τῷ προαπαντιᾶν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν μετεχόντων τῆς ζωῆς, τυγχανούσης καὶ φωτός ἀνθρώπων, τὸ ζῆν αὐτοὺς τὴν προειρημένην θείαν ζωὴν παρὰ τὸ πεφωτισθαι· ὑποκεισθαι

¹) Ita Cod. Bodlej. recte, Cod. Reg. (quem Huet sequitur) μελίζων ἀλήθεια. Item in seqq. Cod. Bodlej. διαφέρων, ἢ σοφία, Reg. (quem H. sequitur) διαφέρων, ἢ σοφία. R.

²) Psalm. XXXVI, 10., ubi ἐν τῷ φωτὶ σου κ. τ. λ. LXX. interpretes exhibent.

³) Ev. Joann. VIII, 12.

⁴) ζωὴν. Deest in edit. Huet., sed exstat in Codd. Bodlej. et Barberino. R.

γὰρ δεῖ τὸ ζῆν, ἐν ᾧ ζῶν πειρωτισμένος γένηται· οὐκ ἦν δὲ ἀκόλουθον πειρωτῆσθαι τὸν μηδέπω ζῆν γενο-
 μένον, καὶ ἐπιγίνεσθαι τῷ πειρωτῆσθαι τὸ ζῆν. Εἰ γὰρ
 καὶ ταυτὸν ἐστίν „ἡ ζωὴ“ καὶ „τὸ φῶς τῶν ἀνθρώ-
 πων,“ ἀλλ' αἶγε ἐπίνοιαι καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον¹⁾ λαμ-
 βάνονται. Τοῦτο δὲ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς
 ἰσθῶν παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα λέγεται κατὰ τὸ
 „ἰδοὺ, τέθεικά²⁾ σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς
 ἰσθῶν“ καὶ τοῦτω τῷ φωτὶ πεποιθὼς ὁ Δαβὶδ φησὶν
 ἐν εἰσοδικῷ ἔκτῳ ψαλμῷ· „Κύριος³⁾ φωτισμός μου, καὶ
 Σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;“

19. Πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ αἰώνων ἀναπλάσαντες
 ἐν συζυγίαις μυθολογίαν, καὶ οἰομένους ὑπὸ νοῦ καὶ
 ἀληθείας προβεβλήσθαι λόγον καὶ ζωὴν, οὐκ ἀπίθανον
 καὶ ταῦτα ἀπορήσαι. Πῶς γὰρ ἡ κατ' αὐτοὺς σύζυγος
 τοῦ λόγου ζωὴ τὸ γεγονέναι ἐν τῷ συζύγῳ λαμβάνει;
 „Ὁ γέγονε γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ, — δηλονότι τῷ προ-
 ειρημένῳ λόγῳ —, ζωὴ ἦν.“ Λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν,
 πῶς ἡ σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ
 πῶς μᾶλλον τοῦ λόγου ἢ ζωὴ φῶς ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων.
 Εἰδὸς δὲ τοὺς εὐγνωμονεστέρους ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἀνα-
 τρεπομένους, πληγέντας ὑπὸ τοῦ ἐλαπορήματος⁴⁾ ἀν-
 τρωτήσῃν ἡμᾶς, καὶ αὐτοὺς θλιβομένους, ἐὰν μὴ εὐ-
 ρωμῆν αἰτίαν, δι' ἣν οὐχὶ λόγος εἶρηται τὸ φῶς τῶν
 ἀνθρώπων, ἀλλ' ἡ γεγομένη ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ. Πρὸς
 οὓς τοιαῦτα ἀποκρινόμεθα; ὅτι ζωὴ ἐνταῦθα οὐχ ἡ
 κοινὴ λογικῶν καὶ ἀλόγων λέγεται, ἀλλ' ἡ ἐπιγνωμένη

1) καὶ ἕτερον. Non comparet in edit. Huet., sed re-
 sistitur e Codd. Bodlej. et Barberino. R.

2) Jes. XLII, 6., ubi ἔδωκά σε legitur. Cfr. pag.
 46. not. 4. coll. Jes. XLIX, 5. 6.

3) Psalm. XXVII, 1.

4) Cod. Bodlej. ἐλαπορήματος, edit. Huet. ὑπαπο-
 ρήματος. R.

τῷ ἐν ἡμῖν συμπληρουμένῳ λόγῳ, τῆς μετοχῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου, λαμβανόμενης λόγου· καὶ κατὰ μὲν τὸ ἀποστραφῆναι τὴν δοκοῦσαν ζωὴν, οὐκ οὔσαν δὲ ἀληθῶς, καὶ ποθεῖν χωρῆσαι τὴν ἀληθῶς ζωὴν πρῶτον κοινωνοῦμεν αὐτῇ, ἣτις γενομένη ἐν ἡμῖν καὶ φωτὸς γνώσεως ὑπόστασις γίνεται. Καὶ τάχα αὕτη ἡ ζωὴ παρ' οἷς μὲν δυνάμει καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ φῶς ἐστὶ, τοῖς τὰ τῆς γνώσεως ἐξετάζουσιν, μὴ φιλοτιμουμένοις, παρ' ἑτέροις δὲ καὶ ἐνεργείᾳ γενθμένοις¹⁾ φῶς· δῆλον δὲ, ὅτι παρ' οἷς κατορθοῦται τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου προτεταγμένον· „ζηλοῦτε²⁾ τὰ χαρίσματα κρείττονα.“ μείζονα δὲ τῶν χαρισμάτων τὸ καὶ πάντων προτεταγμένον, ὅπερ ἐστὶ λόγος σοφίας, καὶ τούτῳ ἔπεται λόγος γνώσεως. Περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, παρακειμένων ἀλλήλοις τῶν σημαινομένων σοφίας καὶ γνώσεως, οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶν εἰπεῖν καιροῦ.

20. „Καὶ³⁾ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.“ Ἔτι περὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων, ἐπεὶ προτέταχται, ζητοῦμεν φωτὸς, οἴμαι ὅτι καὶ τοῦ ἐναντίου καλουμένου σκοτίας, ἅν⁴⁾ δὲ οὕτω

1) Huetius *γινομένης*.

2) I Cor. XII, 31.

3) Ev. Joann. I, 5. Hinc Tomum IV. Ferrarius *auspicatur*. Huet. — Cfr. pag. 122. not. 3.

4) R. in textu τοῦ ἐναντίου καλουμένου σκοτίας ἅν δὲ οὕτω κ. τ. λ., in notis Huetii animadversionem statim sequentem. H. in textu τοῦ — σκοτίας. ἅν δὲ οὕτω κ. τ. λ., ad marginem: „scribe σκοτίας ἀνθρώπων οὕτω δοκιμασθείσης τῶν ἀνθρώπων κ. τ. λ.“; in notis: „Plane corrupta haec sunt, quae sic restituas: τοῦ ἐναντίου καλουμένου σκοτίας οὕτω δοκιμασθείσης τῶν ἀνθρώπων, etc. Atque haec ita legi velim ad oram, ubi perperam vocem ἀνθρώπων voci σκοτίας Typographus subjecit. Praevit huic emendationi Ferrarius, quem sic legisse ex ipsius interpretatione conjicere est.“ Huet. — Equidem di-

δοκιμασθείσης, τῶν Ἀνθρώπων φημι, ὅτι τάχα γενικόν
 ἔστι τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων δύο ἰδικῶν πραγμάτων,
 ὁμοίως δὲ καὶ ἡ σκοτία αὐτῶν. Ἔστι γὰρ τὸν τὸ φῶς
 τῶν ἀνθρώπων κεκτημένον, καὶ κοινωνοῦντα τῶν αὐγῶν
 αὐτοῦ, ἔργα φωτὸς ἐπιτελεῖν, καὶ γινώσκειν φωτιζόμε-
 νον φῶς γνώσεως τὸ δὲ ἀνάλογον καὶ ἐκ τῶν ἐναν-
 τίων νοητέον, τῶν τε μοχθηρῶν πράξεων, καὶ τῆς νο-
 μιζομένης γνώσεως, οὐκ οὔσης κατὰ ἀλήθειαν, τὸν λόγον
 τῆς σκοτίας ἐχόντων. Καὶ ὅτι μὲν τὰ πρακτικὰ φῶς
 ὁ ἱερὸς οἶδε λόγος, φησὶν ὁ Ἑσαίας „διότι¹⁾ φῶς τὰ
 προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς“ καὶ ὁ Δαβὶδ²⁾ ἐν ἰή
 ψαλμῷ „ἡ ἐντολὴ κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα θυγαλ-
 μούς.“ Ὅτι δὲ φῶς παρὰ τὰ προστάγματα καὶ τὰς
 ἐντολάς ἔστι τι γνώσεως, παρὰ τινι τῶν δώδεκα εὐρο-
 μεν „σπεύρατε³⁾ ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε
 εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως.“
 Ὡς γὰρ ὄντος καὶ ἑτέρου φωτὸς παρὰ τὰς ἐντολάς τῆς
 γνώσεως λέγεται τό „φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς“ οὐχ
 ἀπλῶς φῶς, ἀλλὰ ποῖον φῶς; ὅτι τὸ τῆς γνώσεως εἰ
 γὰρ πᾶν φῶς, ὃ φωτίζει ἄνθρωπος ἑαυτῷ, φῶς γνώσεως
 ἦν, μάτην προσέκειτο τό „φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώ-
 σεως.“ Πάλιν ὅτι ἡ σκοτία ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν ἔργων
 παραλαμβάνεται, διδάσκει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἐπιστολῇ Ἰω-
 ἀννης φάσκων „ὅτι ἐὰν⁴⁾ εἴπωμεν, ὅτι κοινωνίαν
 ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατοῦμεν,
 ψευδοῦμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν“ καὶ πάλιν

unctionis tantum signis paulo aliter positis tum propter
 ἂν δέ, tum propter seqq. nihil jure emendandum esse
 dixerim, nisi ἂν illud in edit. R. obvium in ἂν.

¹⁾ Jes. XXVI, 9.

²⁾ R. h. l. et pag. 138. lin. 10. Δαυίδ, H. Δαβίδ. —
 Cfr. Psalm. XIX, 9.

³⁾ Hos. X, 12.

⁴⁾ I Joann. I, 6. II, 9. 11.

„ὁ λέγων ἐν τῷ φῶτι εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι.“ καὶ ἔτι „ὁ δὲ
μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ, καὶ ἐν
τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ
σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.“ Τὸ γὰρ ἐν
τῇ σκότῳ περιπατεῖν ἐμφανίζει τὴν ψεκτὴν πράξιν· καὶ
τὸ μισεῖν δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὐ τῆς κυρίως καλου-
μένης γνώσεώς ἐστιν ἀπόπτωμα; Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀγνοῶν
τὰ θεῖα κατ' αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖν ἐν σκότῳ¹⁾ διαπορεύεται,
φησὶν ὁ Δαβὶδ· „οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκό-
τει διαπορεύονται.“ Ἐπίστησον δὲ τῷ· „ὁ θεὸς²⁾ φῶς
ἐστὶ, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμίᾳ“ εἰ μὴ
διὰ τοῦτο λέγεται τῷ εἶναι μὴ μίαν σκοτίαν, ἀλλ' ἦτοι
διὰ τὸ γενικὸν δύο, ἢ καὶ διὰ τὸ καθέκαστον τῶν ἰδι-
κῶν πολλὰς εἶναι πράξεις μοχθηρὰς, καὶ πολλὰ δόγματα
ψευδῆ, πολλά εἰσι σκοτία, ὧν οὐδεμίᾳ ἐν τῷ θεῷ
ἐστὶν· οὐκ ἂν λεχθέντος ἐπὶ τοῦ ἀγίου, ὃ φησὶν ὁ Σω-
τῆρ, τό· „ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου“ ὅτι φῶς
ἐστὶ τοῦ κόσμου ὁ ἅγιος, καὶ σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ
οὐδεμίᾳ.

21. Ζητήσῃ δὲ τις, εἰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς τέτακται τό·
„σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμίᾳ“ πῶς³⁾ τὸ ἐξαιρέτον
ἐροῦμεν εἶναι ἐν αὐτῷ, πάντα ἀναμάρτητον³⁾ καὶ τὸν
Σωτῆρα νοοῦντες, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ἂν εἰπεῖν, ὅτι
„φῶς ἐστὶ, καὶ σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμίᾳ.“
Ἀπὸ μέρους μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὴν διαφορὰν
παρεστήσαμεν. Τολμηρότερόν τε ἔτι ἐκείνοις καὶ νῦν
προσθήσομεν, ὅτι, εἰ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ
ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε τὸν Χριστὸν, εἰ ἐποίησεν αὐτὸν
ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ὁ θεὸς, οὐκ ἂν δύνατο λέγεσθαι
περὶ αὐτοῦ· „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμίᾳ.“

1) R. σκότῳ omisit. — Cfr. Psalm. LXXXII, 5.

2) I Joann. I, 5. — Matth. V, 14.

3) Jes. LIII, 9. I Petr. II, 22.

Κάν γὰρ ἐν ὁμοιώματι ¹⁾ σαρκὸς ἁμαρτίας περὶ ἁμαρτίας κατακρίνας τυγχάνη ὁ Ἰησοῦς τὴν ἁμαρτίαν τῷ τῷ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς ἁμαρτίας ἀνειληφέναι, οὐκέτι ἔξει πάντα ὑγιᾶς λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, ὅτι „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.“ Προσθήσομεν ὅτι „αὐτὸς ²⁾ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε,“ καὶ ἀσθενείας τὰς τῆς ψυχῆς, καὶ νόσους τὰς τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀνθρώπου· δι’ αἷς ἀσθενείας καὶ νόσους, βαστάσας αὐτὰς ἀπ’ ἡμῶν, περιλλυπον ἔχειν τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ καὶ τεταραγμένην, καὶ ὄνυπαρὰ ἱμάτια ἐνδεδύσθαι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀναγέγραπται· ἄπερ, ὅτι ³⁾ ἐκδύεσθαι ἔμελλε, λέγεται εἶναι ἁμαρτήματα. Ἐπιφέρει γοῦν ἐκεῖ· „ἰδοὺ, ἀφήρηκα ⁴⁾ τὰς ἁμαρτίας σου.“ Διὰ γὰρ τὸ ἀναλαβεῖν αὐτὸν τὰ τοῦ λαοῦ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματα, πολλαχοῦ φησι· „μακρὰν ⁵⁾ ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου“ καὶ „σὺ ἔγνωσ τὴν ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειαι μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν.“ Μηδεὶς ὃ ἡμᾶς ὑπολαμβάνεται ταῦτα λέγειν ἀσεβοῦντας εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ· ὃ γὰρ λόγῳ ὁ πατὴρ μόνος ἔχει ἀθανάσιον, τοῦ κυρίου ἡμῶν διὰ φιλανθρωπίαν θάνατον τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνειληφότος, τούτῳ ὁ πατὴρ ἔχει μόνος τό· „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.“ τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν ἐφ’ αὐτὸν τὰς ἡμῶν σκοτίας ἀναδεδεγμένου, ἵνα τῇ δυνάμει αὐτοῦ καταργήσῃ ἡμῶν τὸν θάνατον, καὶ ἑξαφανίσῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν σκότος, ἵνα πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ Ἰησοῦ· „ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ⁶⁾ ἐν σκοτίᾳ φῶς εἶδε

¹⁾ Rom. VIII, 3.

²⁾ Matth. VIII, 17. Jes. LIII, 4. 5. I Petr. II, 24.

³⁾ Hucius ὅτε.

⁴⁾ Zachar. III, 3. 4., ubi ἀνομίας legitur pro ἁμαρτίας.

⁵⁾ Psalm. XXII, 1. — LXIX, 5.

⁶⁾ Jes. IX, 2. ubi πορευόμενος pro καθήμενος in

μέγα.“ Τοῦτα δὲ τὸ φῶς, ὃ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, τυγχάνον καὶ ζωῆ, φαίνει¹⁾ ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ἐπιδηδήμηκεν ὅπου οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, — οἵτινες, διὰ τοῦ παλιεῖν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, τῷ σκότῳ ὑπάγειν ἀγωνίζονται τοὺς μὴ παντὶ τρόπῳ ἰσταμένους —, ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦς πεφωτισμένους φωτὸς χρηματίσαι υἱούς. Καὶ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ τοῦτο τὸ φῶς διώκεται μὲν ὑπ’ αὐτῆς, οὐ καταλαμβάνεται δέ.

22. Ἐὰν δέ τις νομίσῃ τὸ μὴ γεγραμμένον ἡμᾶς προστιθέναι, τὸ διώκεσθαι τὸ φῶς ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἀκουέτω, ὅτι τό· „ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε“ μηδαμῶς τῆς σκοτίας διωξάσης τὸ φῶς, μάτην λέγεται. Ὡς δὲ ἔχουσι νοῦν ἐκδέξασθαι δυνάμενον ἀκολούθως τοῖς γεγραμμένοις τὰ νομιζόμενα παραλελειῦθαι, ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τό· „ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.“ Εἰ γὰρ οὐ κατέλαβε, διώξασα οὐ κατέλαβε, καὶ ὅτι ἐδίωξεν ἡ σκοτία τὸ φῶς δῆλον ἔκ τε ὧν πέπονθεν ὁ Σωτὴρ, καὶ οἱ παραδειξίμενοι αὐτοῦ τὰ μαθήματα, τὰ ἴδια τέκνα, τῆς σκοτίας ἐνεργούσης κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ φωτός, καὶ βουληθείσης ἀποδιῶξαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ φωτός. Ἀλλ’ ἐπεὶ, ἐὰν θεός²⁾ ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδεὶς, κἂν βούληται, δυνήσεται κατ’ ἡμῶν, ὅσῳ ἑαυτοὺς ἐταπεινουν, τοσοῦτ’ ἂν πλείους ἐγίνοντο, καὶ κατίσχυον σφόδρα σφόδρα. Διχῶς δὲ ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ κατέληφεν, ἢ σφόδρα αὐτοῦ ἀπολειπομένη, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν βραδύτητα τῇ ὀξύτητι καὶ ταχύτητι τοῦ δρόμου τοῦ φωτός οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν παρακολουθῆναι δυναμένη, ἢ, εἰ που ἐνεδρεῦσαι βεβούληται τὸ φῶς τὴν σκοτίαν, καὶ κατ’ οἰκο-

textu legitur (in notis tamen ab Reinecc. ad lect. καθήμενος provocatur), et pro φῶς εἶδε μέγα haec exstant: ἴδετε φῶς μέγα.

1) Ev. Joann, I, 5. — Ephca. VI, 12.

2) Rom. VIII, 31.

νομίαν παρέμεινεν ἐπερχομένην αὐτήν, ἐγγύσασα ἡ σκοτία τοῦ φωτός ἠφανίζετο. Πλὴν ἑκατέρως¹⁾ ἡ σκοτία οὐ κατέλαβε τὸ φῶς.

23. Ἀναγκαῖον δὲ ἐν τούτοις ἡμῖς γενομένους ἐπισημειῶσαι,²⁾ ὅτι οὐ πάντως, εἴ που ὀνομάζεται σκότος, ἐπὶ τῷ χεῖρονι λαμβάνεται, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ τῷ κρείττονι ἀναγέγραπται ὅπερ οἱ ἑτερόδοξοὶ μὴ διαστειλάμενοι δυσσημότατα περὶ τοῦ δημιουργοῦ δόγματα παραδεξάμενοι ἀπέστησαν αὐτοῦ, ἀναπλάσμασι μύθων ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότες. Πῶς οὖν, καὶ πότε, καὶ ἐπὶ τοῦ κρείττονος τὸ ὄνομα τοῦ σκότους παραλαμβάνεται, παραδεικτέον ἦδη. Σκότος, γνώφος,³⁾ θύελλα ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τὸν θεὸν εἶναι λέγεται, καὶ ἐν τῷ 13' ψαλμῷ. „ὁ θεὸς ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων.“ Ἐὰν γὰρ τις κατανοήσῃ τὸ πλῆθος τῶν περὶ θεοῦ θεωρημάτων καὶ γνώσεως, ἄληπτον τυγχάνον ἀνθρωπίνῃ φύσει, τάχα δὲ καὶ ἑτέροις παρὰ Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα γενητοῖς, εἴσεται, πῶς περὶ τὸν θεὸν ἔστι σκότος, κατὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὸν κατ' ἀξίαν περὶ αὐτοῦ πλούσιον λόγον, ἐν ᾧ σκότῳ ἔθετο αὐτοῦ τὴν ἀποκρυφῆν τῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀγνοεῖσθαι, ἀχώρητα ὄντα, τοῦτο πεποικώς. Ἐὰν δέ τις ταῖς τοιαύταις προσκόπτῃ ἐκδοχαῖς, προσαγέσθω ἀπὸ τε τῶν σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν διδομένων ὑπὸ θεοῦ Χριστιῶ θησαυρῶν σκοτεινῶν, ἀποκρύφων, ἀοράτων. Οὐκ ἄλλο γάρ τι ἡγοῦμαι εἶναι τοὺς σκοτεινοὺς θησαυροὺς ἐν Χριστιῷ ἀποκαλυπτομένους, τὸ „σκότος⁴⁾ ἔθετο ὁ θεὸς ἀποκρυφῆν ἑαυτοῦ.“ καὶ „ὁ ἅγιος νοήσει παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον.“

1) Sic Cod. Bodlej., edit. Huet. πλὴν ἑκατέρω. R.

2) Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. ἐπισημειῶσθαι. R.

3) Exod. XIX, 9. 16. XX, 21. — Psalm. XVII, 11, ubi αὐτοῦ legitur post voc. ἀποκρυφῆν.

4) Psalm. XVIII, 11. — Prov. I, 6.

Ἐπίσχεψαι δὲ, εἰ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς „ἀνθ' ὧν ὅσα ἠκούσατε ἐν τῇ¹⁾ σκοτίᾳ, εἰπατέ ἐν τῷ φωτί.“ Τὰ γὰρ ἐν ἀποβήτῳ καὶ μὴ ἐπηκόῳ πολλῶν δύσγνωστα καὶ ἀσαφῆ αὐτοῖς παραδεδομένα μυστήρια προστάσσει αὐτοὺς φωτιζομένους, καὶ διὰ τοῦτο λεγομένους εἶναι ἐν φωτί, ἀπαγγέλλειν παντὶ τῷ γινομένῳ φωτί. Παραδοξότερον δ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐλαιουμένου σκότους εἴποιμι, ὅτι τοῦτο σπεύδει ἐπὶ τὸ φῶς, καὶ καταλαμβάνει αὐτὸ, καὶ γίνεται ποτε, διὰ τὸ ἀγγεῖσθαι σκότος, τῷ²⁾ μὴ ὁρῶντι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, οὕτω μεταβάλλον, ὥστε τὸν μεμαθηκότα ἀποφαίνεσθαι, γεγοῆναι φῶς τὸ γνωσθὲν ποτε ὑπάρχον αὐτῷ σκότος.

24. „Ἐγένετο³⁾ ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.“ Ἀκριβέστερόν τις ἀκούων τοῦ „ἀπεσταλμένος“ ἐπειδὴ ὁ ἀπεσταλμένος ποθὲν ποῦ ἀποστέλλεται, ζητήσῃ, πόθεν ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη καὶ ποῦ. Σαφοῦς δ' ὄντος τοῦ Ποῦ, κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὅτι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς βουλομένους αὐτοῦ ἀκούειν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας διατρίβοντος, καὶ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ βαπτίζοντος, κατὰ δὲ βαδύτερον λόγον, ὅτι εἰς τὸν κόσμον, κόσμου λαμβανομένου τοῦ περιγείου τόπου,⁴⁾ ἐνθα εἰσὶν ἄνθρωποι, ἐξετάσει, πῶς δεῖ λαμβάνειν τὸ Πόθεν. Ἐπιπλεῖον⁵⁾ δὲ βασιλλῶν τὴν λέξιν, τάχα καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ γέγραπται „καὶ ἐξαπέστειλεν⁶⁾ αὐτὸν κύ-

¹⁾ Matth. X, 27.

²⁾ Cod. Bodlej. τῷ μὴ ὁρῶντι, edit. Huet. τὸ μὴ ὁρῶντι. R.

³⁾ Ev. Joann. I, 6. — Hinc Tom. V. auspiciatur Ferrar. Huet.

⁴⁾ Codd. Barber. et Bodlej. τόπου, ἐνθα εἰσὶν, male vero edit. Huet. in textu τὸ ποῦ εἰσὶν. R. — Huet. ad marg.: „scribe τόπου, ὅπου κ. τ. λ.“

⁵⁾ Ita recte H., R. ἐστιπλεῖον.

⁶⁾ Gen. III, 23.

ατος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη“ οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη, ἦ¹⁾ ἐξ οὐρανοῦ, ἦ ἐκ τοῦ παραδείσου, ἦ ὅθεν δήποτε ἐτέρωθεν παρά²⁾ τὸν ἐπὶ γῆς τοῦτον τόπον, καὶ ἀπεστάλη „ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.“ Ἔχει δὲ ἀνθυποφορὰν οὐκ εὐκαταφράγητον ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ παραΐσαϊα γέγραπται „ἵνα³⁾ ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον;“ ὅτε ἀποκρινόμενος ὁ προφήτης φησὶν „ἰδοὺ, εἰμὶ ἐγὼ, ἀπόστειλόν με.“ Ἐρεῖ γὰρ ὁ ἐπιστάμενος τῇ βαθυτέρᾳ ἐμφαινομένῃ ὑπονοίᾳ, ὅτι, ὡς περὶ ὁ Ἡσαΐας ἀπεστάλη οὐχὶ ἀφ' ἑτέρου τόπου παρά τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἰωρακέναι „τὸν⁴⁾ κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐκρημέρου,“ πρὸς τὸν λαὸν ἵνα εἴπῃ „ἀκοῦ ἀκούσετε,⁵⁾“ καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ τὰ ἐξῆς“ οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης, σιωπώμενης τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολῆς, ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἡσαΐου, ἀποστέλλεται, βαπτίζων καὶ ἐτοιμάζειν⁶⁾ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον, καὶ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ φωτός. Τούτων δ' οὕτως λεχθέντων ἂν πρὸς τὸν πρῶτον λόγον λύσεις τοιαῦται προσάγονται⁷⁾ συγκατάθεσιν ἐπισπώμεναι πρὸς τὸ περὶ Ἰωάννου βαθυτέρον ὑπονοούμενον αὐτόθεν μὲν ἐπιφέρεται „οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός“ εἰ γὰρ ἦλθεν, πόθεν ἦλθε. Καὶ

¹⁾ Cod. Bodlej. ἦ ἐξ οὐρανοῦ, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. εἶτε ἐξ οὐρανοῦ. R.

²⁾ Cod. Bodlej. παρά, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. περὶ. R. — Ev. Joann. I, 7.

³⁾ Jes. VI, 8, ubi ἐγὼ εἰμι legitur.

⁴⁾ Jes. VI, 1. 9.

⁵⁾ Huetius ἀκούσεται.

⁶⁾ Luc. I, 17.

⁷⁾ προσάγονται. Deest in edit. Huet., sed restituitur a Codd. Barber. et Bodlejano. R.

„ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι.“ καὶ ἔτι „ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.“ Τὸ γὰρ ἐν τῇ σκότῳ περιπατεῖν ἐμφαίνει τὴν ψεκτὴν πράξιν· καὶ τὸ μισεῖν δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὐ τῆς κυρίως καλουμένης γνώσεώς ἐστιν ἀπόπτωμα; Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀγνοῶν τὰ θεῖα κατ' αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖν ἐν σκότῳ¹⁾ διαπορεύεται, φησὶν ὁ Δαβὶδ· „οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται.“ Ἐπίστησον δὲ τῷ „ὁ θεὸς²⁾ φῶς ἐστὶ, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία.“ εἰ μὴ διὰ τοῦτο λέγεται τῷ εἶναι μὴ μίαν σκοτίαν, ἀλλ' ἦτοι διὰ τὸ γενικὸν δύο, ἢ καὶ διὰ τὸ καθέκαστον τῶν ἰδικῶν πολλὰς εἶναι πράξεις μοχθηρὰς, καὶ πολλὰ δόγματα ψευδῆ, πολλά εἰσι σκοτία, ὧν οὐδεμία ἐν τῷ θεῷ ἐστὶν· οὐκ ἂν λεχθέντος ἐπὶ τοῦ ἁγίου, ὃ φησὶν ὁ Σωτὴρ, τό· „ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου.“ ὅτι φῶς ἐστὶ τοῦ κόσμου ὁ ἅγιος, καὶ σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.

21. Ζητήσῃ δὲ τις, εἰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς τέτακται τό· „σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.“ πῶς³⁾ τὸ ἐξαιρετικὸν ἐρουῦμεν εἶναι ἐν αὐτῷ, πάντα ἀναμάριτον³⁾ καὶ τὸν Σωτῆρα νοοῦντες, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ἂν εἰπεῖν, ὅτι „φῶς ἐστὶ, καὶ σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.“ Ἀπὸ μέρους μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὴν διαφορὰν παρεστήσαμεν. Τολμηρότερόν τε ἔτι ἐκείνοις καὶ νῦν προσθήσομεν, ὅτι, εἰ τὸν μὴ γνόνητα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε τὸν Χριστὸν, εἰ ἐποίησεν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ὁ θεός, οὐκ ἂν δύναίτο λέγεσθαι περὶ αὐτοῦ· „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία.“

1) R. σκότῳ omisit. — Cfr. Psalm. LXXXII, 5.

2) I Joann. I, 5. — Matth. V, 14.

3) Jes. LIII, 9. I Petr. II, 22.

Κἄν γὰρ ἐν ὁμοιώματι ¹⁾ σαρκὸς ἁμαρτίας περὶ ἁμαρτίας κατακρίνας τυγχάνῃ ὁ Ἰησοῦς τὴν ἁμαρτίαν τῷ τὸ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς ἁμαρτίας ἀνειληφέναι, οὐκέτι ἔξει πάντῃ ὑγιᾶς λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, ὅτι „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.“ Προσθήσομεν ὅτι „αὐτὸς ²⁾ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε,“ καὶ ἀσθενείας τὰς τῆς ψυχῆς, καὶ νόσους τὰς τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀνθρώπου· δι’ ἧς ἀσθενείας καὶ νόσους, βαστάσας αὐτὰς ἀφ’ ἡμῶν, περιωλονοῦν ἔχειν τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ καὶ τεταραγμένην, καὶ ῥυπαρὰ ἱμάτια ἐνδεδύσθαι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀναγέγραπται· ἕπερ, ὅτι ³⁾ ἐκθύεσθαι ἔμελλε, λέγεται εἶναι ἁμαρτήματα. Ἐπιφέρει γοῦν ἐκεῖ „ἰδοὺ, ἀφῆρηκα ⁴⁾ τὰς ἁμαρτίας σου.“ Διὰ γὰρ τὸ ἀναλαβεῖν αὐτὸν τὰ τοῦ λαοῦ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματα, πολλαχοῦ φησι „μακρὰν ⁵⁾ ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου“ καὶ „σὺ ἔγνωσ τὴν ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμελῆαι μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν.“ Μηδεὶς ὃ ἡμᾶς ὑπολαμβάνειω ταῦτα λέγειν ἀσεβοῦντας εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ· ὅ γὰρ λόγῳ ὁ πατὴρ μόνος ἔχει ἀθανάσιον, τοῦ κυρίου ἡμῶν διὰ φιλανθρωπίαν θάνατον τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνειληφότος, τούτῳ ὁ πατὴρ ἔχει μόνος τό· „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία“ τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν ἐφ’ αὐτὸν τὰς ἡμῶν σκοτίας ἀναδεδεγμένου, ἵνα τῇ δυνάμει αὐτοῦ καταργήσῃ ἡμῶν τὸν θάνατον, καὶ ἐξαιφανίσῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν σκότος, ἵνα πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ Ἰησοῦ „ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ⁶⁾ ἐν σκοτίαις φῶς εἶδε

1) Rom. VIII, 3.

2) Matth. VIII, 17. Jes. LIII, 4. 5. 1 Petr. II, 24.

3) Huetius ὅτε.

4) Zachar. III, 3. 4., ubi ἀνομίας legitur pro ἁμαρτίας.

5) Psalm. XXII, 1. — LXIX, 5.

6) Jes. IX, 2. ubi πορευόμενος pro καθήμενος in

μέγα.“ Τούτα δὲ τὸ φῶς, ὃ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, τυγχάνον καὶ ζωῆ, φαίνει¹⁾ ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ἐπιδηδήμηκεν ὅπου οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, — οἷτινες, διὰ τοῦ παλιεῖν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, τῷ σκότῳ ὑπάγειν ἀγωνίζονται τοὺς μὴ παντὶ τρόπῳ ἰσταμένους —, ὑπὲρ τοῦ αὐτοὺς πεφωτισμένους φωτὸς χρηματίσαι υἱούς. Καὶ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ τοῦτο τὸ φῶς διώκεται μὲν ὑπ’ αὐτῆς, οὐ καταλαμβάνεται δέ.

22. Ἐὰν δέ τις νομίσῃ τὸ μὴ γεγραμμένον ἡμᾶς προστιθέναι, τὸ διώκεσθαι τὸ φῶς ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἀκουέτω, ὅτι τό· „ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε.“ μηδαμοῦ τῆς σκοτίας διωξάσης τὸ φῶς, μάτην λέγεται. Ὡς δὲ ἔχουσι νοῦν ἐκδέξασθαι δυνάμενον ἀκολουθῶς τοῖς γεγραμμένοις τὰ νομιζόμενα παραλελειῦθαι, ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τό· „ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.“ Εἰ γὰρ οὐ κατέλαβε, διώξασα οὐ κατέλαβε, καὶ ὅτι ἐδίωξεν ἡ σκοτία τὸ φῶς δῆλον ἔκ τε ὧν πέπονθεν ὁ Σωτῆρ, καὶ οἱ παραδειξίμενοι αὐτοῦ τὰ μαθήματα, τὰ ἴδια τέχνα, τῆς σκοτίας ἐνεργούσης κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ φωτός, καὶ βουληθείσης ἀποδιῶξαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ φωτός. Ἄλλ’ ἐπεὶ, εἰς θεός²⁾ ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδεὶς, κἂν βούληται, δυνήσεται καθ’ ἡμῶν, ὅσῳ ἑαυτοὺς ἐταπείνουν, τοσοῦτ’ ἡ πλείους ἐγίνοντο, καὶ κατίσχουν σφόδρα σφόδρα. Διχῶς δὲ ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ κατέληφεν, ἢ σφόδρα αὐτοῦ ἀπολειπομένη, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν βραδύτητα τῇ ὀξύτητι καὶ ταχύτητι τοῦ δρόμου τοῦ φωτός οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν παρακολουθῆσαι δυναμένη, ἢ, εἰ που ἐνεδρεῦσαι βεβούληται τὸ φῶς τὴν σκοτίαν, καὶ κατ’ οἰκο-

textu legitur (in notis tamen ab Reinecc. ad lect. καθήμενος provocatur), et pro φῶς εἶδε μέγα haec exstant: ἴδετε φῶς μέγα.

¹⁾ Ev. Joann. I, 5. — Ephca. VI, 12.

²⁾ Rom. VIII, 31.

νομίαν παρέμεινεν ἐπερχομένην αὐτήν, ἐγγύσασα ἡ σκοτία τοῦ φωτός ἠφανίζετο. Πῆλὴν ἑκατέρως¹⁾ ἡ σκοτία οὐ κατέλαβε τὸ φῶς.

23. Ἀναγκαῖον δὲ ἐν τούτοις ἡμῶς γενομένους ἐπισημειῶσαι,²⁾ ὅτι οὐ πάντως, εἴ που ὀνομάζεται σκότος, ἐπὶ τῷ χείρονι λαμβάνεται, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ τῷ κρείττονι ἀναγέγραπται· ὅπερ οἱ ἑτεροδοξοὶ μὴ διαστειλάμενοι δυσφημότατα περὶ τοῦ δημιουργοῦ δόγματα παραδειξάμενοι ἀπέστησαν αὐτοῦ, ἀναπλάσμασι μύθων ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότες. Πῶς οὖν, καὶ πότε, καὶ ἐπὶ τοῦ κρείττονος τὸ ὄνομα τοῦ σκότους παραλαμβάνεται, παραδεικτέον ἦδη. Σκότος, γνόφος,³⁾ θύελλα ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τὸν θεὸν εἶναι λέγεται, καὶ ἐν τῷ ις' ψαλμῷ· „ὁ θεὸς ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηρὴ αὐτοῦ, σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφελαῖς ἀέρων.“ Ἐὰν γάρ τις κατανοήσῃ τὸ πλῆθος τῶν περὶ θεοῦ θεωρημάτων καὶ γνώσεως, ἄληπτον τυγχάνον ἀνθρωπίνῃ φύσει, τάχα δὲ καὶ ἑτέροις παρὰ Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα γενητοῖς, εἴσεται, πῶς περὶ τὸν θεὸν ἔστι σκότος, κατὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὸν κατ' ἀξίαν περὶ αὐτοῦ πλούσιον λόγον, ἐν ᾧ σκότῳ ἔθετο αὐτοῦ τὴν ἀποκρυφὴν τῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀγνοεῖσθαι, ἀχώρητα ὄντα, τοῦτο πεποιηκώς. Ἐὰν δέ τις ταῖς τοιαύταις προσκόπτῃ ἐκδοχαῖς, προσαγέσθω ἀπὸ τε τῶν σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν διδομένων ὑπὸ θεοῦ Χριστῷ θησαυρῶν σκοτεινῶν, ἀποκρύφων, ἀοράτων. Οὐκ ἄλλο γάρ τι ἠγοῦμαι εἶναι τοὺς σκοτεινοὺς θησαυροὺς ἐν Χριστῷ ἀποκαλυπτομένους, τό· „σκότος⁴⁾ ἔθετο ὁ θεὸς ἀποκρυφὴν ἑαυτοῦ.“ καὶ „ὁ ἅγιος νοήσει παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον.“

1) Sic Cod. Bodlej., edit. Huet. πλὴν ἑκατέρω. R.

2) Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. ἐπισημειῶσθαι. R.

3) Exod. XIX, 9. 16. XX, 21. — Psalm. XVII, 11., ubi αὐτοῦ legitur post voc. ἀποκρυφὴν.

4) Psalm. XVIII, 11. — Prov. I, 6.

Ἐπίσκεψαι δὲ, εἰ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς· „ἀνθ' ὧν ὅσα ἠκούσατε ἐν τῇ¹⁾ σκοτίᾳ, εἴπατέ ἐν τῷ φωτί.“ Τὰ γὰρ ἐν ἀποφύηται καὶ μὴ ἐπηκόω πολλῶν δύσγνωστα καὶ ἀσαφῆ αὐτοῖς παραδεδομένα μυστήρια προστάσσει αὐτοὺς φωτιζομένους, καὶ διὰ τοῦτο λεγομένους εἶναι ἐν φωτί, ἀπαγγέλλειν παντὶ τῷ γινομένῳ φωτί. Παραδοξότερον δ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐπαινουμένου σκότους εἴποιμι, ὅτι τοῦτο σπεύδει ἐπὶ τὸ φῶς, καὶ καταλαμβάνει αὐτὸ, καὶ γίνεται ποτε, διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι σκότος, τῷ²⁾ μὴ ὁρῶντι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, οὕτω μεταβάλλον, ὥστε τὸν μεμαθηκότα ἀποφαίνεσθαι, γεγενῆσθαι φῶς τὸ γνωσθέν ποτε ὑπάρχον αὐτῷ σκότος.

2A. „Ἐγένετο³⁾ ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.“ Ἀκριβέστερόν τις ἀκούων τοῦ „ἀπεσταλμένος“ ἐπειδὴ ὁ ἀπεσταλμένος ποθέν που ἀποστέλλεται, ζητήσῃ, πόθεν ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη καὶ ποῦ. Σαφροῦς δ' ὄντος τοῦ Που, κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὅτι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς βουλομένους αὐτοῦ ἀκούειν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας διατρέβοντος, καὶ παρὰ τῷ Ἰορδύνῃ ποταμῷ βαπτίζοντος, κατὰ δὲ βαθύτερον λόγον, ὅτι εἰς τὸν κόσμον, κόσμου λαμβανομένου τοῦ περιγείου τύπου,⁴⁾ ἐνθα εἰσὶν ἄνθρωποι, ἐξετάσει, πῶς δεῖ λαμβάνειν τὸ Πόθεν. Ἐπιπλεῖον⁵⁾ δὲ βασιζῶν τὴν λέξιν, τάχα καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ γέγραπται· „καὶ ἐξαπέστειλεν⁶⁾ αὐτὸν κύ-

¹⁾ Matth. X, 27.

²⁾ Cod. Bodlej. τῷ μὴ ὁρῶντι, edit. Huet. τὸ μὴ ὁρῶντι. R.

³⁾ Ev. Joann. I, 6. — Hinc Tom. V. auspicatur Ferrar. Huet.

⁴⁾ Codd. Barber. et Bodlej. τύπου, ἐνθα εἰσὶν, male vero edit. Huet. in textu τὸ ποῦ εἰσὶν. R. — Huet. ad marg.: „scribe τύπου, ὅπου x. τ. λ.“

⁵⁾ Ita recte H., R. ἐστιπλεῖον.

⁶⁾ Gen. III, 23.

μος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη“ οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη, ἢ¹⁾ ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐκ τοῦ παραδείσου, ἢ ὅθεν δῆποτε ἐτέρωθεν παρὰ²⁾ τὸν ἐπὶ γῆς τοῦτον τόπον, καὶ ἀπεστάλη „ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.“ Ἐχει δὲ ἀνθυποφορὰν οὐκ εὐκαταφρόνητον ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ παρὰ Ἡσαΐα γέγραπται „τίνα³⁾ ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον;“ ὅτι ἀποκρινόμενος ὁ προφήτης φησὶν „ἰδοὺ, εἰμὶ ἐγὼ, ἀπόστειλόν με.“ Ἐρεῖ γὰρ ὁ ἐπιστάμενος τῇ βαθυτέρᾳ ἐμφαινόμενῃ ὑπονοίᾳ, ὅτι, ὡσπερ ὁ Ἡσαΐας ἀπεστάλη οὐχὶ ἀφ' ἐτέρου τόπου παρὰ τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐωραξέναι „τὸν⁴⁾ κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐκρημέτου,“ πρὸς τὸν λαὸν ἵνα εἴπῃ „ἀκοῆ ἀκούσετε,⁵⁾“ καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ τὰ ἐξῆς“ οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης, σιωπώμενης τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολῆς, ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἡσαΐου, ἀποστέλλεται βαπτίζειν καὶ ἐτοιμάζειν⁶⁾ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον, καὶ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ φωτός. Τούτων δ' οὕτως λεχθέντων ἂν πρὸς τὸν πρῶτον λόγον λύσεις τοιαῦται προσάγονται⁷⁾ συγκατάθεσιν ἐπισπώμεναι πρὸς τὸ περὶ Ἰωάννου βαθυτέρον ὑπονοούμενον αὐτόθεν μὲν ἐπιφέρεται „οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός“ εἰ γὰρ ἦλθεν, πόθεν ἦλθε. Καὶ

¹⁾ Cod. Bodlej. ἢ ἐξ οὐρανοῦ, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. εἴτε ἐξ οὐρανοῦ. R.

²⁾ Cod. Bodlej. παρὰ, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. περὶ. R. — Ev. Joann. I, 7.

³⁾ Jes. VI, 8, ubi ἐγὼ εἰμι legitur.

⁴⁾ Jes. VI, 1. 9.

⁵⁾ Huetius ἀκούσεται.

⁶⁾ Luc. I, 17.

⁷⁾ προσάγονται. Deest in edit. Huet., sed restituitur a Codd. Barber. et Bodlejano. R.

λεχτέον πρὸς τὸν δυσπαραδακτοῦντα τὸ ἐν τοῖς ἐξῆς ὑπὸ Ἰωάννου λεγόμενον ἐπὶ τῷ ἑωρακέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστεράν¹⁾ κατερχόμενον ἐπὶ τὸν Σωτῆρα· φησὶ γάρ· „ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν τῷ ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ’ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Πότε²⁾ γὰρ πέμψας τοῦτ’ ἐνετέλλατο; Ἄλλ’ εἰκὸς ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὸ πύσμα τοῦτο, ὅτι, ὅτε δῆποτε ἐπεμμεν ἐπὶ τὸ ἄρξασθαι βαπτίζειν, τότε τοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ χρηματίζων πρὸς αὐτόν. Ἔτι δὲ ἐκπληκτικώτερον πρὸς τὸ ἐτέρωθέν ποθεν ἀπεστάλθαι τὸν Ἰωάννην ἐνσωματούμενον, ὑπόθεσιν οὐκ ἄλλην τῆς εἰς τὸν βίον ἐπιδημίας ἔχοντος,³⁾ ἢ τὴν περὶ τοῦ φωτὸς μαρτυρίαν,⁴⁾ τὸ πνεύματος ἁγίου πλησθῆναι ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ λεγόμενον ὑπὸ Γαβριὴλ, εὐαγγελιζομένου τῷ μὲν Ζαχαρίᾳ τὴν Ἰωάννου γένεσιν, τῇ δὲ Μαρίας τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν, καὶ τό· „ἰδοὺ γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ εἰς τὰ ὠτά μου, ἐσκίσησεν ἐν ἀγαλλίᾳ τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.“ Τῷ γὰρ τηροῦντι τὸ μηδὲν ἀδίκως, μηδὲ κατὰ συντυχίαν, ἢ ἀποκλήρωσιν ποιεῖν, ἀναγκαῖον παραδέξασθαι πρεσβυτέραν οὖσαν τὴν Ἰωάννου ψυχὴν τοῦ σώματος, καὶ πρότερον ὑφρεστώσαν πεπέμφθαι ἐπὶ διακονίαν τῆς περὶ τοῦ⁵⁾ φωτὸς μαρτυρίας. Πρὸς τούτοις δὲ οὐ κατα-

¹⁾ Ev. Joann. I, 32. 33., ubi desunt verba καὶ πυρὶ, et ἐν ὕδατι legitur. — Ceterum Cod. Bodlej. βαπτίζειν, Reg. (quem H. sequitur) et Barberinus βαπτίσαι. R.

²⁾ H. in textu τότε, ad marg. tamen: „scribe πότε.“

³⁾ ἔχοντος. R. absque causa legendum censet ἔχοντος.

⁴⁾ Ev. Joann. I, 7. — Luc. I, 13. 15. 30. 44., ubi v. 44. legitur ἀσπασμοῦ σου, et verba ἐσκίσησεν — βρέφος alio ordine exhibentur. Cfr. Knapp. editio.

⁵⁾ τοῦ. Deest in editione Huetii.

φρονητέον καὶ τοῦ· „οὗτός ἐστιν Ἡλίας¹⁾ ὁ μέλλων
 ἐρχέσθαι.“ Ἐὰν δὲ κρατῇ ἡ καθόλου περὶ ψυχῆς λό-
 γος, ὡς οὐ συνεσπαρμένης τῷ σώματι, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ
 τυχαίουσης, καὶ διὰ ποικίλλας αἰτίας ἐνδυομένης σαρκὶ
 καὶ αἵματι, τό· „ἀπεσταλμένος ὑπὸ θεοῦ“ οὐκέτι δόξει
 ἐξαιρετικὸν εἶναι περὶ Ἰωάννου λεγόμενον. Ὁ γοῦν πάν-
 των κάκιστος, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς
 ἀπωλείας λέγεται παρὰ τῷ Παύλῳ πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ „διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶ, πέμπει²⁾ αὐτοῖς ὁ θεὸς
 ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει·
 ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεῦσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ'
 εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ.“ Τὸ δὲ ζητηθὲν ὄρα εἰ οὕτως
 κῦσαι δυνησόμεθα, ὅτι, ὡσπερ ἀπλούστερον πᾶς ἄν-
 θρωπος τῷ ὑπὸ θεοῦ ἐκτίσθαι ἄνθρωπός ἐστι τοῦ θεοῦ,
 ἀλλ' οὐ χρηματίζει πᾶς ἄνθρωπος θεοῦ, ἢ μόνος ὁ θεὸς
 ἀνακείμενος, — ὃν τρόπον Ἡλίας καὶ οἱ ἐν ταῖς γρα-
 φαῖς ἀναγεγραμμένοι ἄνθρωποι θεοῦ —, οὕτως δύναται
 κατὰ μὲν τὸ κοινότερον πᾶς ἄνθρωπος ἀπεσταλθῆαι
 παρὰ³⁾ θεοῦ, κυρίως δὲ λέγεσθαι ἀπεσταλθῆαι ὑπὸ⁴⁾
 θεοῦ οὐκ ἄλλος ἢ ὁ ἐπὶ διακονίᾳ θείᾳ καὶ λειτουργίᾳ
 σωτηρίας γένους ἀνθρώπων ἐπιδημῶν τῷ βίῳ. Οὐχ
 εὐρομεν γοῦν τὸ ἀποστελλέσθαι ἀπὸ θεοῦ ἐπ' ἄλλου
 τοῦ ἢ τῶν ἁγίων κείμενον, ἐπὶ μὲν τοῦ Ἡσαίου, ὡς

¹⁾ Sic legitur in Cod. Bodlej., in Reg. autem (quem H. in textu sequitur) et Barberino οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ὁ κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scribe Ἡλίας.“ Item H. in notis addens: „quemadmodum habent omnes omnino editiones, et Ferrar. At Perion. Cod. Reg. secutus est.“ Cfr. Math. XI, 14.

²⁾ Huet. πέμπει ὁ αὐτοῖς ὁ θεός. — II Thes. II, 11. 12., ubi ἐν τῇ ἀδικίᾳ legitur.

³⁾ Cod. Bodlej. παρὰ θεοῦ, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἀπὸ θεοῦ. R.

⁴⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἀπὸ θεοῦ. R.

προπαρεθέμεθα, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰερεμίου „πρὸς¹⁾ πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ“ ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰεζεκιήλ „ἰδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω σε πρὸς ἔθνη τὰ ἀφεισηκότα καὶ ἀπιστήσαντά²⁾ μοι.“ Δόξει δὲ οὐ πρὸς τὸ προκείμενον παρειληφθαι³⁾ τὰ παραδείγματα τῆς⁴⁾ ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν βίον ζητουμένης, ἀποστολὴν λέγοντα οὐ γυμνῶς, τὴν ἔξωθεν τοῦ βίου ἐπὶ τὸν βίον. Πλὴν καὶ οὕτως οὐκ ἀπίθανον μετάγειν τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ζητηθὲν, φάσκοντα οὖν, ὡσπερ μόνους τοὺς ἁγίους, ἐφ' ὧν παρεθέμεθα, ἀποστέλλειν λέγεται ὁ θεὸς, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὸν βίον ἀποστελλομένων ἐκδεχτέον.

25. Καὶ ἐπεὶ ἀπαξαπλῶς ἐν τῷ περὶ τῷ Ἰωάννου ἔαμεν λόγῳ, ζητοῦντες αὐτοῦ τὴν⁵⁾ ἀποστολὴν, οὐκ ἀκαίρως ὑπόνοιαν ἡμετέραν, ἣν περὶ αὐτοῦ ἔχομεν, προσθήσομεν. Ἐπεὶ γὰρ ἀνέγνωμεν περὶ αὐτοῦ προφητείας „ἰδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω⁶⁾ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὅς⁷⁾ κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου“ ἐφίσταμεν, μήποτε εἰς τῶν ἁγίων ἀγγέλων τυγχάνων ἐπὶ λειτουργίᾳ καταπέμπεται τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πρόδρομος. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἐνσωματουμένου κατὰ φιλανθρωπίαν ζηλωτὰς τινὰς καὶ μιμητὰς γεγονέναι Χριστοῦ, ἀγαπήσαντας τὸ διὰ τοῦ ὁμοίου τοῦ σώματος ὑπηρετῆσαι τῇ εἰς αὐτοὺς⁸⁾ χρηστότητι. Τίνα δ' οὐκ

¹⁾ Jerem. I, 7. — Ezech. II, 3, ubi alia verba LXX interpretes exhibent.

²⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἀπιστήσαντά μοι. R.

³⁾ Huetius minus recte παρειληφθαι.

⁴⁾ Huetius τῆς omisit.

⁵⁾ Huetius τὴν omisit.

⁶⁾ Malach. III, 1. Cfr. p. 132. not. 7. et pag 148. not. 4.

⁷⁾ ὅς — ἔμπροσθέν σου. Haec desunt in edit. Huet.

⁸⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ χρηστότητι. R.

ἂν κινήσαι σκιριτῶν ἐν ἀγαλλίσει ἐτι ἐν τῇ κοιλίᾳ τυγχάνων, ὡς τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβαίων φύσιν; Εἰ δέ τις προσίεται καὶ τῶν παρ' Ἑβραίοις φερομένων ἀποκρύφων τὴν ἐπιγραφομένην Ἰωσήφ προσευχὴν, ἀντικρυς τοῦτο τὸ δόγμα καὶ σαφῶς εἰρημένον ἐκεῖθεν λήφεται· ὡς ἄρα οἱ ἀρχῆθεν ἐξαίρετόν τι ἐσχολότητες παρὰ ἀνθρώπους, πολλῶ κρείττους τυγχάνοντες τῶν λοιπῶν ψυχῶν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἄγγελοι, ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην καταβεβήκασι φύσιν. Φησὶ γοῦν ὁ Ἰακώβ· „ὁ γὰρ λαλῶν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ Ἰακώβ, καὶ Ἰσραὴλ, ἄγγελος Θεοῦ εἰμι ἐγὼ, καὶ πνεῦμα ἀρχικῶν, καὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ προεκτίσθησαν πρὸ παντὸς ἔργου· ἐγὼ δὲ Ἰακώβ, ὁ 1) κληθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων Ἰακώβ, τὸ δὲ ὄνομά μου Ἰσραὴλ, ὁ κληθεὶς ὑπὸ Θεοῦ Ἰσραὴλ, ἀνὴρ ὀρεῶν Θεόν, ὅτι ἐγὼ πρωτόγονος παντὸς ζῶου ζωουμένου ὑπὸ Θεοῦ.“ Καὶ ἐπιφέρει· „ἐγὼ δὲ ὅτε ἤρχομένη ἀπὸ Μεσοποταμίας τῆς Συρίας, ἐξῆλθεν Οὐριηλ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν, ὅτι κατέβην ἐπὶ τὴν γῆν καὶ κατεσχένησα ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι ἐκλήθη 2) ὀνόματι Ἰακώβ· ἐζήλωσε καὶ ἐμαχέσατό μοι, καὶ ἐπάλαιε πρὸς μὲ λέγων· προτερήσειν ἐπάνω τοῦ ὀνόματός μου τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ πρὸ παντὸς ἄγγελου. Καὶ εἶπα αὐτῷ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πόσος 3) ἐστὶν ἐν υἱοῖς Θεοῦ· οὐχὶ σὺ Οὐριηλ ὄγδοος ἐμοῦ, κἀγὼ Ἰσραὴλ ἀρχάγγελος 4) δυνάμεως κυρίου καὶ ἀρχιχιλλάρχος εἰμι ἐν υἱοῖς Θεοῦ; οὐχὶ ἐγὼ Ἰσραὴλ ὁ ἐν προσώπῳ

1) Sic. Cod. Bodlej., Reg. (quem H. in textu sequitur) et Barber. οὐ κληθεὶς. R. — H. ad marg.: „scribas ὁ κληθεὶς.“

2) R. in textu ἐκλήθη, in notis: „Sic Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἐκλήθη.“ R.

3) Cod. Bodlej. πόσος, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. πρῶτος. R.

4) Ita Codd. Bodlej. et Barberin., edit. Huet. ἀρχάγγελος, δυνάμενος κυρίου. R.

θεοῦ λειτουργὸς πρῶτος, καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ὀνόματι ἀσβέστω τὸν θεόν μου;“ Εἰκὸς γὰρ τούτων ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ λεγομένων, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγεγραμμένων, καὶ τό· „ἐν¹⁾ κοιλίᾳ ἐπτέρισε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ“ συνετῶς γεγονέναι. Ἐπίστησον δὲ, εἰ τὸ διαβόητον περὶ Ἰακώβ καὶ Ἡσαΐ ζήτημα λύσιν ἔχει, ἐπεὶ „μηδέπω²⁾ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθόν, ἢ φαῦλον, — ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένη, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος —, ἐβρόθή³⁾ „,„ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.““ καθάπερ γέγραπται „,„τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαΐ ἐμίσησα.““ Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; Μὴ γένοιτο.“ Μήπω δὲ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθόν, ἢ φαῦλον, ἢ ἢ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένη, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ καλοῦντος ἐβρόθή· οὐ κατατρεχόντων οὖν ἡμῶν ἐπὶ τὰ πρὸ τοῦ βίου τούτου ἔργα, πῶς ἀληθῆς τὸ μὴ εἶναι ἄδικον παρὰ θεῷ τοῦ μείζονος δουλεύοντος τῷ ἐλάττωι καὶ μισουμένου, πρὶν ποιῆσαι τὰ ἄξια τοῦ δουλεύειν καὶ τὰ ἄξια τοῦ μισεῖσθαι; Ἐπὶ πλείον δὲ παρεξέβημεν παραλαβόντες τὸν περὶ Ἰακώβ λόγον, καὶ μαρτυράμενοι⁴⁾ ἡμῖν οὐκ εὐκαταφρόνητον γραφὴν, ἵνα πιστικώτερον ὁ περὶ Ἰωάννου γένηται λόγος, κατασκευάζων αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαΐου⁴⁾ φωνήν, ἄγγελον ὄντα ἐν σώματι γεγονέναι ὑπὲρ τοῦ μαρτυρῆσαι τῷ φωτί. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀνθρώπου.

1) Hos. XII, 3., ubi ἐν τῇ κοιλίᾳ legitur, et αὐτοῦ exstat pro αὐτοῦ.

2) Rom. IX, 11—15., ubi μήπω legitur pro μηδέπω (cfr. tamen lin. 13.) κακόν pro φαῦλον, ἐβρόθή αὐτῇ pro simpl. ἐβρόθή, denique καθῶς pro καθάπερ. Cfr. Genes. XXV, 23. Malach. I, 2. 3.

3) Huet. μαρτυρούμενοι.

4) Jes. XL, 3. Malach. III, 1. coll. Marc. I, 2. 3.

26. Ἐγούμαι δὲ, ὅτι, ὡς περ ἐν ἡμῖν φωνὴ καὶ λόγος διαφέρουσι, δυναμένης μέντοι γέ ποτε φωνῆς τῆς μηδὲν σημαινούσης ¹⁾ προφέρεισθαι χωρὶς λόγου, οἷοι τε δὲ ὄντος καὶ λόγου χωρὶς τῷ νῷ ἀπαγγελῆσθαι φωνῆς, — ὡς ἐπὶ ἐν ἑαυτοῖς διεξοδεύωμεν —, οὕτω τοῦ Σωτῆρος, κατὰ τινα ἐπίνοιαν, ὄντος λόγου, διαφέρει καὶ τούτου ὁ Ἰωάννης, ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τοῦ Χριστοῦ, τυγχάνοντος λόγου, φωνῆ ὦν. Ἐπὶ τοῦτο δὲ με προκαλεῖται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅστις ποτὲ εἶη πρὸς τοὺς πυνθανομένους ἀποκρινόμενος· „ἐγὼ φωνῆ ²⁾ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου! εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ!“ Καὶ τάχα διὰ τοῦτο ἀπιστήσας ὁ Ζαχαρίας τῇ γενέσει τῆς δεικνυούσης τὸν λόγον τοῦ θεοῦ φωνῆς ἀπόλλυσι τὴν φωνὴν, λαμβάνων αὐτήν, ὅτε γεννᾶται ὁ πρόδρομος τοῦ λόγου φωνῆ. Ἐκωτίσασθαι γὰρ δεῖ φωνὴν, ἵνα μετὰ ταῦτα ὁ νοῦς τὸν δεικνύμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς λόγον δέξασθαι δυνήθῃ. Διόπερ καὶ ὁ ἄλλω πρεσβύτερος κατὰ τὸ γενέσθαι ὁ Ἰωάννης ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ· φωνῆς γὰρ ἔπρὸ λόγου ἀντιλαμβανόμεθα. Ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης φωνῆ γὰρ παρίσταται ὁ λόγος. Ἀλλὰ καὶ βαπτίζεται ὑπὸ Ἰωάννου ὁ Χριστὸς, ὁμολογοῦντος ³⁾ χρεῖαν ἔχειν ὑπ’ αὐτοῦ βαπτισθῆναι· ἀνθρώποις γὰρ ὑπὸ φωνῆς καθαίρεται λόγος, τῇ φύσει τοῦ λόγου καθαίροντος πᾶσαν τὴν σημαίνουσαν φωνήν. Καὶ ἀπαξάπλως, ὅτε Ἰωάννης τὸν Χριστὸν δείκνυσιν, ἄνθρωπος

¹⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (quæst. H. in textu sequitur) et Barberin. συμβαινούσης. R. — H. ad margin.: „scribe σημαινούσης.“

²⁾ Ev. Joan. I, 23, ubi pro ἐτοιμάσατε κ. τ. λ. hæc leguntur: εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου. Cfr. Jes. XL, 3 coll. Marc. I, 3.

³⁾ R. simillimorum locorum immemor in notis: „legendum videtur ὁμολογῶν.“

Θεὸν δείκνυσι, καὶ Σωτῆρα τὸν ἀσώματον, καὶ φωνῇ τὸν λόγον.

27. Χρήσιμον δ' αὖ ἦν, ὡσπερ ἐπὶ πολλῶν ἢ τῶν ὀνομάτων ἐνέργεια, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου¹⁾ ἰδεῖν δ, τι σημαίνει ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ζαχαρίας. Καὶ γὰρ ὡς ὄντος τινὸς οὐκ εὐκαταφρονήτου κατὰ τὴν τοῦ ὀνόματος θέσιν, οἱ μὲν συγγενεῖς Ζαχαρίαν²⁾ αὐτὸν καλεῖσθαι βούλονται, ξενιζόμενοι ἐπὶ τῷ βούλεσθαι τὴν Ἐλισάβετ Ἰωάννην αὐτὸν ὀνομάζειν· ὁ δὲ Ζαχαρίας γράψας τὸ „Ἰωάννης ἔσται ὄνομα αὐτῷ“ ἀπολύεται τῆς ἐπιπόνου σιωπῆς. Εὗρομεν τοίνυν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ὀνομάτων „Ἰωάννης“ τὸ „Ἰωά“ χωρὶς τοῦ „νης“ μεταλαμβάνομενον, ὅπερ ταῦτόν οἴομεθα εἶναι τῷ „Ἰωάννης“ ἐπεὶ καὶ ἄλλα ἢ καινὴ διαθήκη Ἑβραίων ὀνόματα ἐξελλήνισε, χαρακτήρι αὐτὰ εἰποῦσα ἑλληνικῶ, ὡσπερ ἐπὶ Ἰακώβ· Ἰάκωβον, καὶ ἐπὶ Συμεῶν· Σιμῶνα.³⁾ Ζαχαρίας δὲ μνήμη εἶναι λέγεται, ἣ δὲ Ἐλισάβετ, Θεοῦ μου ὄρκος, ἢ Θεοῦ μου ἑβδομον. Ἀπὸ Θεοῦ δὲ Χάρις ἐκ τῆς περὶ Θεοῦ Μνήμης κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ὅρκον τὸν περὶ τοὺς πατέρας ἐγεννήθη ὁ Ἰωάννης, ἐτοιμάζων κυρῶ λαὸν κατεσκευασμένον, ἐπὶ τέλει τῆς παλαιᾶς γενομένης διαθήκης, ἣ ἔστι⁴⁾ σαββατισμοῦ κορωνίς· δι' ὃ οὐ δύναται γεγενῆσθαι ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὴν μετὰ τὸ σάββατον ἀνάπαυσιν, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ ἐμποιοῦντος τοῖς συμμόρφοις τῷ θανάτῳ αὐτοῦ γεγενημένοις καὶ διὰ τοῦτο⁵⁾ καὶ τῆς ἀναστάσεως.

¹⁾ Deest τούτου in edit. Huetiana.

²⁾ Luc. I, 17. 59—77., ubi vers. 63. haec leguntur: Ἰωάννης ἔστι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

³⁾ Cod. Bodlej. Σιμῶνα, Reg. (quae H. sequitur) et Barberin. Σιμών. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ἣ ἔστι, Reg. (H. in textu) et Barberin. ἣ ἔτι. R. — Huet. ad marg.: „scribas ἣ ἔστι.“

⁵⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (H.) et Barber. καὶ τοῦτο. R. — Cfr. Rom. VI, 5.

28. „Οὗτος ¹⁾ ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.“ Τῶν ἑτεροδόξων τινὲς πιστεύειν φάσκοντες εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τὸ ἀναπλάσσειν ἕτερον παρὰ τὸν θεμιουργόν, ὡς ἀκόλουθον αὐτοῖς, οὐ προσιέμενοι τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν προφητῶν προκατηγγέλθαι, ἀνατρέπουν πειρῶνται τὰς διὰ τῶν προφητῶν περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας, φάσκοντες μὴ δεῖσθαι μαρτύρων τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἔχοντα τὸ τοῦ πιστεύεσθαι ἄξιον ἔν τε, οἷς κατήγγειλε, σωτηρίοις λόγοις δυνάμεως πεπληρωμένοις, καὶ ἐν τεραστίοις ἔργοις αὐτόθεν καταπλήξασθαι πάνθ' ὄντινον δυνάμενοις, καὶ φασιν· εἰ Μωσῆς πεπίστευται διὰ τὸν λόγον καὶ τὰς δυνάμεις, οὐ δεηθεὶς μαρτύρων πρὸ αὐτοῦ τινων αὐτὸν καταγγειλάντων, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν παρεδέχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀπὸ Θεοῦ ἀποσταλεῖς, πῶς οὐχὶ μᾶλλον Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν διαφέρων δύναται χωρὶς προφητῶν, μαρτυρούντων τὰ περὶ αὐτοῦ, ἀνῦσαι ὃ βούλεται, καὶ ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; Παρέλπειν οὖν οἴονται τὸ ὑπὸ προφητῶν αὐτὸν νομίζεσθαι προκατηγγέλθαι, τοῦτο πραγματευσαμένων, ὡς εἴποιεν ἂν ἐκείνοι, τῶν τὴν καινότητα τῆς θεότητος παραδέξασθαι τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας οὐ βουλομένων, ἀλλὰ ἐπὶ τὸν αὐτὸν καταστήσαι Θεόν, ὃν καὶ πρὸ Ἰησοῦ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται ἐδίδαξαν. Λεγέον οὖν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι πολλῶν αἰτίων δυνάμενων γενέσθαι προκαλουμένων εἰς τὸ πιστεύειν, ἐνίοτε τινων ἀπὸ τῆσδε μὲν τῆς ἀποδείξεως οὐ πληττομένων, ἀπὸ ἑτέρας δὲ, ἔχειν τὸν Θεὸν πλείονας ἀφορμὰς ἀνθρώποις παρέχειν, ἵνα παραδεχθῆ, ὅτι Θεὸς ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ γενητὰ ἐνηνθρώπησεν. Ἐναργῶς γοῦν ἔστιν ἰδεῖν τινὰς ἐκ τῶν προφητικῶν προρρήσεων εἰς θαυμασμὸν τοῦ Χριστοῦ ²⁾ ἐρχομένους, κατα-

1) Ev. Joann. I, 7.

2) Χριστοῦ. Codex Bodlejanus χειροῦ. R.

πληττομένους τὴν τῶν τοσούτων πρὸ αὐτοῦ προφητῶν φωνὴν, συνιστάσαν τόπον γενέσεως αὐτοῦ, καὶ χώραν ἀνατροφῆς, καὶ ἰσχὺν διδασκαλίας, δυνάμεων τε θαυμασίων ποιήσιν καὶ πάθος ἀνθρώπινον ὑπὸ ἀναστάσεως καταλυόμενον. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπισκεπτόμενον, ὅτι αἱ μὲν τεράστιοι δυνάμεις τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Χριστοῦ γενομένους προκαλεῖσθαι ἐκτὸς τὸ πιστεῦειν ἐδύναντο· οὐκ ἔσωζον δὲ τὸ ἐμφατικὸν μετὰ χρόνους πλείονας, ἥδη καὶ μύθους εἶναι ὑπονοηθείσας.¹⁾ Πλείων γὰρ τῶν τότε γενομένων δυνάμεων ἰσχύειν²⁾ πρὸς πειθᾶ ἢ νῦν συνεξεταζομένη ταῖς δυνάμεσι προφητεία, κἀκείνας ἀπιστεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἔρευνώντων αὐτὰς κωλύουσα. Τάχα δὲ αἱ προφητικαὶ μαρτυρίαι οὐ μόνον κηρύσσουσι Χριστὸν ἔλευσόμενον, οὐδὲ τοῦθ' ἡμᾶς διδάσκουσι καὶ ἄλλο οὐδέν,³⁾ ἀλλὰ πολλὴν θεολογίαν, σχέσιν τε πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ υἱοῦ πρὸς πατέρα ἔστι μαθεῖν οὐκ ἔλαττον ἀπὸ τῶν προφητῶν, δι' ὧν ἀπαγγέλλουσι τὰ περὶ αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων διηγουμένων τὴν μεγαλειότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Ἔτι⁴⁾ δὲ τολμήσαντα καὶ χωρὶς τούτων τοιοῦτόν τι εἰπεῖν, ὅτι εἰσὶ Χριστοῦ μάρτυρες τῷ μαρτυρεῖν περὶ αὐτοῦ κοσμούμενοι, καὶ οὐ πάντως ἐκείνῳ τι διὰ τοῦ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ταταχαριζόμενοι, ὡς ὁμολογήσαιεν ἂν πάντες περὶ τῶν ἰδίως ὀνομαζομένων μαρτύρων Χριστοῦ. Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ, ὡσπερ ἐκοσμήθησαν τῷ μάρτυρες εἶναι Χριστοῦ πολλοὶ τῶν γνησίως Χριστοῦ μαθητῶν, οὕτως

¹⁾ H. et R. in notis: „legendum ὑπονοηθεῖσαι, nam id postulat Grammaticae ratio, quam tamen negligit aliquando Origenes.“

²⁾ Cod. Bodlejan. ἰσχύει, Reg. (H.) et Barberin. ἰσχει. R.

³⁾ Ita Codd. Barberin. et Bodlej., Reg. (H. in textu) non habet οὐδέν. R. — Huet. marg. οὐδέν adscriptit.

⁴⁾ R. sine causa: „legendum ἔστι.“

οὐ προφηταὶ τὸ προκαταγγεῖλαι Χριστὸν νοήσαντες αὐτὸν δῶρον ὑπὸ Θεοῦ εἰλήφασι, διδάσκοντες οὐ μόνον τοὺς μετὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἀ δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν προτέροις ἐκείνων γενεαῖς; Ὡσπερ ὁ μὴ ἐγνωκὼς τὸν υἱὸν¹⁾ νῦν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει, οὕτω καὶ πρότερον νοητέον. Διόπερ „Ἀβραάμ ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν Χριστοῦ“ καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη.“ Ἀποστερεῖν τοίνυν βούλεται τὸν χορὸν τῶν προφητῶν χάριν τὴν μεγίστην ὁ βουλόμενος αὐτοὺς μὴ δεῖν μαρτυρεῖν περὶ Χριστοῦ· τί γὰρ ἂν καὶ ἡ προφητεία ἢ ἐξ ἐπιπνοίας ἀγίου πνεύματος εἶχε τηλικούτου, εἰ ὑπεξήρητο αὐτῆς τὰ περὶ τῆς κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας; Ὡς γὰρ ἡ Θεοσέβεια κεκόσμηται τῶν διὰ μεσίτου καὶ ἀρχιερέως καὶ παρακλήτου καὶ ἐπιστημονικῶς προσερχομένων τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, σκάζουσα ἂν εἰ μὴ διὰ τῆς θύρας τις εἰσῆι πρὸς τὸν πατέρα, οὕτως καὶ ἡ τῶν πάλαι Θεοσέβεια τῇ νοήσει καὶ πίστει καὶ προσδοκίᾳ Χριστοῦ ἱερὰ ἦν καὶ παρὰ Θεῷ ἀποδέκτη²⁾ ἐπεὶ τετηρήκαμεν, ὅτι ὁ Θεὸς μάρτυς εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ αὐτὸ ἀποφαίνεσθαι πάντας ἐπὶ τὸ μιμητὰς αὐτοὺς καὶ τοῦ Χριστοῦ γενέσθαι παρακαλῶν, κατὰ τὸ μαρτυρεῖν αὐτοῦ οἷς χρὴ μαρτυρεῖν φησὶ γάρ· „γένεσθέ μοι³⁾ μάρτυρες, καὶ γὰρ μάρτυς, λέγει κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην. Πᾶς δὲ ὁ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ, εἴτε λόγοις, εἴτε ἔργοις, εἴτε ὀπωσποτὲ ταύτῃ παριστάμενος, μάρτυς εὐλόγως ἂν χρηματίζοι· ἀλλ’ ἤδη κυρίως τὸ τῆς ἀδελφότητος ἔθος, ἐκπλαγέντες διάθεσιν τῶν ἕως θανάτου ἀγωνισαμένων ὑπὲρ ἀληθείας, ἢ ἀνδρείας, κυρίως μόνους μάρτυρας ὠνόμασαν τοὺς τῇ ἐκχύσει τοῦ ἑαυτῶν αἵματος μαρτυ-

¹⁾ I Joann. II, 23. — Ev. Joann. VIII, 56.

²⁾ H. et R. ἀποδέκτη. (Vulgo occurrit ἀπόδεκτος; cfr. tamen προσδεκτή.)

³⁾ Jea. XLIII, 10., ubi παῖς μου legitur.

ρήσαντας τῷ τῆς θεοσεβείας μυστηρίῳ, τοῦ Σωτῆρος πάντα τὸν μαρτυροῦντα τοῖς περὶ αὐτοῦ καταγγελλομένοις μάρτυρας ὀνομάζοντος· φησὶ γοῦν ἀναλαμβανόμενος τοῖς ἀποστόλοις· „ἔσεσθέ¹⁾ μου μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλῆμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς.“ Ἔστι δὲ ὡσπερ ὁ καθαρθεὶς λεπρὸς τὸ προστεταγμένον ὑπὸ Μωσέως προσάγων²⁾ δῶρον, εἰς μαρτύριον τοῦτο ποιῶν τοῖς μὴ πιστεύουσιν εἰς τὸν Χριστὸν, οὕτως εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπίστοις οἱ μάρτυρες μαρτυροῦσι, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, ὧν λάμπε τὰ ἔργα ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· πολιτεύονται γὰρ παρῆρσημαζόμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ καὶ μαρτυροῦντες περὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

29. Καὶ Ἰωάννης τοίνυν ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ὃς μαρτυρῶν³⁾ κέκραγε, λέγων· „Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε· πῶποτε· ὁ μονογενὴς Θεός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.“ Πᾶς γοῦν οὗτος ὁ λόγος ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Βαπτιστοῦ μαρτυροῦντος τῷ Χριστῷ εἴρηται, ὅπερ λανθάνει τινὰς ὀλομένους ἀπὸ τοῦ· „ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.“ ἕως τοῦ· „ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.“ ἐκ τοῦ προσώπου Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου λέγεσθαι. Πρὸς τῇ προειρημένῃ δὲ τοῦ Βαπτιστοῦ μαρτυρίᾳ, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ· „ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος,

1) Act. I, 8., ubi ἔσεσθέ μοι legitur.

2) Math. VIII, 4. — V, 16.

3) Ev. Joann. I, 7. 15—18., ubi (excerpta Lachmanni ed.) καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος, vers. 16; διὰ Μωϋσέως v. 17. pro διὰ Μωσέως (ut constanter hucusque, si excerptis loca pag. 116. lin. 6. et pag. 151. lin. 16. obvia, Orig. scripsit); v. 18. denique ὁ μονογενὴς υἱός editiones N. T. exhibent.

ἔμπροσθέν μου γέγονε·“ καὶ ληγοῦσθ εἰς τό· „ἐκείνος ἐξηγήσατο·“ καὶ αὕτη ἡ μαρτυρία ἐστὶν Ἰωάννου μετ' ἐκείνην δευτέρα, ὅτι πρὸς τοὺς ἀποστελλαντας ἐξ Ἰεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας, Ἰουδαίων αὐτοὺς ἀποστελλάντων, ὁμολογεῖ οὐκ ἀρνούμενος τὸ ἀληθές, ὡς ἄρα οὐκ αὐτὸς εἶη ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἑλλίας, οὐδὲ ὁ Προφήτης, ἀλλὰ „φωνὴ βοῶντος¹⁾ ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου! καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης·“ Μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλη μαρτυρία τοῦ αὐτοῦ Βαπτιστοῦ περὶ Χριστοῦ ἐστὶ, τὴν προηγουμένην αὐτοῦ ὑπόστασιν ἐπιδιδάσκουσα, διήκουσαν ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον κατὰ τὰς ψυχὰς τὰς λογικὰς, ὅτι φησὶ „μέσος²⁾ ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὅπισθ' μου ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἐγὼ ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος·“ Καὶ ἐπίσχειν, εἰ διὰ τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παντός εἶναι σώματος τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ³⁾ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ λόγον δύναται νοεῖσθαι τό· „μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·“ Τετάρτη δὲ πρὸς τούτοις μαρτυρία Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ ἤδη καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ πάθος ὑπογράφουσα, ὅτι λέγει „ἴδε ὁ ἀμνὸς⁴⁾ τοῦ

1) Ev. Joann. I, 23. coll. Jes. XL, 3.

2) Ev. Joann. I, 26. 27., ubi pro ὅπισθ' μου ἐρχόμενος haec recepta leguntur: αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὅπισθ' μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, (cfr. tamen Lachm. ed.) et ἐγὼ non ἄξιος sed οὗ sequitur.

3) ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν. H. et R. in notis: „Haec e Stoica schola arripuit Origenes. Laertius in Zenone: ἡγεμονικόν δὲ εἶναι φασὶ τὸ κυριώτατον τῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ αἱ φαντασίαι καὶ αἱ ὄρμαι γίνονται, καὶ ὅθεν ὁ λόγος ἀναπέμπεται, ὅπερ εἶναι ἐν καρδίᾳ·“

4) Ev. Joann. I, 29. 30. 31., ubi v. 30. ὅτι ante ὅπισθ' omittitur, et pro ὑπὲρ οὗ legitur περὶ οὗ; item vers. 31. ἐν τῷ ὕδατι existat pro ἐν ὕδατι. (In Lachm. ed. ὑπὲρ existat, et τῷ deest.)

θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Οὗτός ἐστιν, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον, ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· καὶ γὰρ οὐκ ἤδειν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων.“ Καὶ πέμπτη μαρτυρία ἀναγέγραπται κατὰ τό· „τεθέσμαι¹⁾ τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν· καὶ γὰρ οὐκ ἤδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ γὰρ ἐώρακα καὶ μαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.“ Ἐκτον δὲ μαρτυρεῖ τῷ Χριστῷ ἐπὶ δύο μαθητῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι „ἐμβλέψας²⁾ τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ.“ Μεθ' ἣν μαρτυρίαν ἀκουσάντων τῶν δύο μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων τῷ Ἰησοῦ· „στραφεῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος τοὺς δύο ἀκολουθοῦντας, ἀποκρίνεται λέγων· τί ζητεῖτε;“ Καὶ τάχα οὐ μάτην μετὰ ἐξ μαρτυρίας παύεται μὲν ὁ Ἰωάννης μαρτυρῶν, Ἰησοῦς δὲ κατὰ τὸ ἕβδομον προτείνει τό· „τί ζητεῖτε;“ Πρέπουσα δὲ ὠφελιμένοις ὑπὸ τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας ἢ φωνῆ, ἀναγορεύουσα τὸν Χριστὸν διδάσκαλον, καὶ ὁμολογοῦσα τὸ οἰκητήριον ποθεῖν θεάσασθαι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· φασὶ γὰρ³⁾ αὐτῷ· „Ραββὶ, — ὃ λέγεται μεθερμηνευόμενον, διδάσκαλε —, ποῦ μένεις;“ Καὶ ἐπεὶ „πᾶς ὁ ζητῶν εὐρίσκει.“ ζητήσασι τὴν Ἰησοῦ μονὴν τοῖς Ἰωάννου μαθηταῖς ὑποδεικνυσι, λέγων αὐτοῖς· „ἔρχεσθε καὶ ὄψεσθε.“ τάχα διὰ τοῦ μὲν· „ἔρχεσθε.“ ἐπὶ τὸ πρακτικὸν αὐτοὺς παρα-

1) Ev. Joan. I, 32—34., ubi ὅτι legitur ante τεθέσμαι.

2) Ev. Joann. I, 35—38., ubi αὐτοῦς pro τοὺς δύο, et λέγει αὐτοῖς pro ἀποκρίνεται λέγων exstat.

3) Ev. Joann. I, 38—40., ubi v. 40. ἴδετε legitur pro ὄψεσθε. — Luc. XI, 10.

καλῶν, διὰ δὲ τοῦ „ὄψεσθε“ τὴν ἀκολουθοῦσαν τῇ κατορθώσει τῶν πράξεων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι τοῖς βουλομένοις ὑπογράφων, γινομένην ἐν τῇ τοῦ Ἰησοῦ μονῇ. Προῦκειται δὲ τοῖς ζητήσασι, ποῦ μένει ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθήσασι τῷ διδασκάλῳ, καὶ θεασαμένοις, παραμεῖναι τῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνδιατρέψαι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δέκατος¹⁾ ἀριθμὸς τετήρηται ὡς ἅγιος, οὐκ ὀλίγων μυστηρίων ἐν τῇ δεκάδι ἀπαγραφομένων, γεγονέναι νοητέον οὐ μίτην καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὴν δεκάτην²⁾ ἀναγράφεσθαι ὥραν τῆς τῶν Ἰωάννου μαθητῶν πέρα τῷ Ἰησοῦ καταγωγῆς, ὡν Ἄνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου ἦν, ὅστις ὠφελῆθεις ἐν τῷ παραμεμενηκέναι τῷ Ἰησοῦ, εὐρῶν τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, — τάχα γὰρ πρότερον οὐκ εὑρητο —, φησὶν εὐρηκέναι τὸν Μεσσίαν, ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον Χριστός. Ἐπεὶ γὰρ „ὁ ζητῶν εὐρίσκει“, ἐζήτησε δὲ, ποῦ μένει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀκολουθήσας θεωρήσας αὐτοῦ τὴν μονὴν, παραμένει τῷ κυρίῳ „ἐν τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ“, καὶ εὐρίσκει τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον, καὶ τὴν σοφίαν, βασιλεύεται δὲ³⁾ ὑπ’

¹⁾ H. et R. in notis: „Origen. infra Tomo X, 1.: Ταῦτα δὲ μοι ἐν ἀρχῇ τοῦ δεκάτου τόμου λέγεται πρὸς σέ, πολλαχοῦ ὁρῶντι τῆς γραφῆς διαφερούσης προνομίας τετυχότα τὸν δέκα ἀριθμὸν κ. τ. λ. Item in Catena Ghisleriana in Jerem. ad cap. XXXII, vers. 17. denarium numerum Origenes τέλειον καὶ θεοῦ οἰκεῖον esse dicit. Et in alia Reg. Bibliothecae Catena in Prophetas, ad Ezech. IV, 10: οὐκ ἐχρῆν γὰρ τὸν οὕτως ἀκάθαρτον βρωθησόμενον ἄρτον ἐν ἀγίῳ παραλαμβάνεσθαι ἀριθμῷ, ὁποῖος δὴ ὁ τῆς δεκάδος, καὶ ἑβδομάδος, καὶ τριακάδος, καὶ ὄγδοάδος, καὶ τινες τῶν ὁμοίων ἀριθμῶν.“

²⁾ Ev. Joann. I, 40—42. — Matth. VII, 8.

³⁾ σοφίαν, βασιλεύεται δὲ ὑπ’ αὐτοῦ. Ita R., H. in textu σοφίαν, βασιλεύεται ὑπ’ αὐτοῦ, ad marg.: „scribas σοφίαν, καὶ βασιλ. ὑπ’ αὐτοῦ.“

αὐτοῦ· διὰ τοῦτό φησιν „εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν.“ Ἀυτὴ δὲ ἡ φωνὴ ὑπὸ παντὸς ἄν λέγοιτο τοῦτον τοῦ θεοῦ λόγον εὐρηκότος, καὶ ὑπὸ τῆς θειότητος αὐτοῦ βασιλευμένου. Καρπὸν καὶ εὐθέως προσάγει τὸν ἀδελφὸν τῷ Χριστῷ, ᾧ Σίμωνι ἐχαρίσατο ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐμβλέψαι αὐτῷ, ὅπερ ἔστι διὰ τοῦ ἐμβλέψαι ἐπισκοπῆσαι καὶ φωτίσαι αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ δεδύνηται διὰ τὸ ἐμβεβλεφέναι αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν ὁ Σίμων βεβαιωθῆναι, ὥστε τοῦ ἔργου τῆς βεβαιότητος καὶ τῆς στερεότητος ἐπώνυμος γενέσθαι, καὶ κληθῆναι Πέτρος.

30. Ἄλλ' ἔρει τις, τί δήποτε προκειμένου διηγῆσασθαι τό· „Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός“ πάντα ταῦτα διεξεληλύδαμεν. Λεκτέον δὲ, ὅτι ἔδει παραστῆσαι τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου τὰς περὶ τοῦ φωτός, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐκθέσθαι, τὴν τε ἀκολουθήσασαν, οἷς ἐμαρτύρησεν, ὠφέλειαν, γενομένην κατὰ τὴν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα τὸ ἀνύσιμον τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας δηλωθῇ. Καὶ πρὸ τῶν ἐνταῦθα δὲ μαρτυριῶν ἢ ἐν τῇ ἀγαλλιάσει σκληρῆσις τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ¹⁾ ἐπὶ τῷ ἀσπασμῷ τῆς Μαρίας μαρτυρία περὶ Χριστοῦ ἦν, μαρτυροῦντος τῇ θειότητι τῆς συλλήψεως καὶ γενέσεως αὐτοῦ. Καὶ τί γάρ; Ἡ πανταχοῦ μάρτυς καὶ πρόδρομος τοῦ Ἰησοῦ ἔστιν ὁ Ἰωάννης, προλαμβάνων τὴν γένεσιν αὐτοῦ, καὶ πρὸ ὀλίγου τοῦ θανάτου ἀποθνήσκων τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἵνα μὴ μόνον τοῖς ἐν γενέσει, ἀλλὰ καὶ τοῖς προσδοκῶσι τὴν διὰ Χριστοῦ ἀπὸ θανάτου ἐλευθερίαν, πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημῶν, πανταχοῦ ἐτοιμάσῃ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον. Φθάνει δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν Χριστοῦ παρουσίαν καὶ θειοτέραν ἢ Ἰωάννου μαρτυρία· „εἰ²⁾ γὰρ θέλετε,

¹⁾ Huct. Ἐλισάβεθ. Cfr. pag. 18. not. 2. — Luc. I, 44.

²⁾ Matth. XI, 14. 15. — Prov. VIII, 22.

φῆσι, δεξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἕλλας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκούετω.“ Οὕσης δὲ ἀρχῆς, ἐν ἧ ὁ λόγος, — ἦντινα σοφίαν εἶναι ἀπὸ τῶν Παροιμιῶν ἀπεδείξαμεν —, ὄντος δὲ καὶ τοῦ λόγου, γενομένης τε ἐν τούτῳ ζωῆς, τῆς τε ζωῆς τυγχανούσης φωτὸς ἀνθρώπων, ζητῶ, τί δήποτε ὁ γενόμενος „ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης, ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός;“ διὰ τί οὖν οὐχ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ζωῆς, ἢ ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ ὅποιασδήποτε ἄλλης ἐκτιμολίας τοῦ Χριστοῦ; Ἐπίσκεψαι δὲ, εἰ μὴ „ὁ λαὸς¹⁾ ὁ καθήμενος ἐν σκότῳ φῶς εἶδε μέγα,“ καὶ ἐπεὶ „τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, μὴ καταλαμβανόμενον ὑπὸ αὐτῆς,“ οἱ ἐν σκότῳ τυγχάνοντες δέονται φωτὸς, τουτέστι οἱ ἄνθρωποι. Εἰ γὰρ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, ἐνθα οὐδαμῶς ἐνέργεια σκοτίας τυγχάνει, ἐτέρων ἐπινοιῶν τοῦ Χριστοῦ κοινωρήσομεν, νῦν κυρίως καὶ κατὰ τὸ ἀκριβὲς οὐ μετέχοντες αὐτῶν. Πῶς γὰρ μετέχομεν ζωῆς, οἱ ἔτι τὸ σῶμα τοῦ θανάτου περιχέμενοι, ὧν ἡ ζωὴ²⁾ κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ; Ὅταν γὰρ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθησόμεθα ἐν δόξῃ. Οὐχ³⁾ οἴοντε οὖν ἦν τὸν ἐλθόντα μαρτυρῆσαι περὶ τῆς ζωῆς τῆς ἔτι ἂν κρυπτομένης σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ, ἀλλ' οὐδὲ ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, λόγον ἡμῶν νοούντων τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸν λόγον ἐπὶ γῆς γὰρ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Καὶ ἦν ἂν μαρτυρία, εἰ καὶ ἐδόκει γίνεσθαι περὶ τοῦ λόγου, κυρίως ἂν λεχθησομένη ἢ περὶ λόγου γενομένου σαρκὸς, οὐχὶ δὲ λόγου θεοῦ· διόπερ οὐκ ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου.

1) Math. IV, 16. coll. Jcs. IX, 2. — Ev. Joann. I, 5.

2) ἡ ζωὴ — δόξῃ. Cfr. Coloss. III, 3. 4.

3) H. et R. οὐκ οἴοντε. Cfr. pag. 122. not. 1.

Πῶς δὲ μαρτυρία ἐδύνατο ¹⁾ γίνεσθαι περὶ τῆς σοφίας τοῖς, καὶ δοκῶσιν ἐγνωκέαι, οὐ τὸ καθαρῶς ἀληθὲς κατανοοῦσιν, ἀλλὰ βλέπουσι ²⁾ δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν ἀνίγματι; Εἰκὸς μέντοι γε πρὸ τῆς δευτέρας καὶ θειότερας Χριστοῦ ἐπιδημίας ἐλεύσεσθαι μαρτυρήσοντα τὸν Ἰωάννην, ἢ Ἡλίαν περὶ ζωῆς, πρὸ ὀλίγου τὸν Χριστὸν φανερωθήσεσθαι τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ τότε μαρτυρήσειν περὶ τοῦ λόγου, παραστήσειν τε τὸ περὶ τῆς σοφίας μαρτύριον. Βασάνου δὲ δεῖται, εἰ ἔνεστιν οἷον ἢ Ἰωάννου μαρτυρία πρόδρομος ἐκάστη τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐπινοιῶν. Ταῦτα μὲν εἰς τό· „Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.“ Ἐξῆς δὲ ἐπισκεπτέον, τί δεῖ νοεῖν εἰς τό· „ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.“

---

¹⁾ ἐδύνατο. H. et R. in textu γίνετο. Cfr. tamen pag. 129. lin. 9. H. ad marg.: „scribas,“ R. in notis: „lege ἐδύνατο.“

²⁾ I Cor. XIII, 12.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ¹⁾ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ.

Μετὰ τρία φύλλα τῆς ἀρχῆς.

1. Ὁ διαιρῶν παρ' ἑαυτῷ φωνήν, καὶ σημαινόμενα, καὶ πράγματα, καθ' ὧν κεῖται τὰ σημαινόμενα, οὐ προσκόψει τῷ τῶν φωνῶν σολοικισμῷ, ἐπὶ ἀν ἔρευνῶν εὐρίσκη²⁾ τὰ πράγματα, καθ' ὧν κεῖνται αἱ φωναί, ὑγιῆ· καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀν ὁμολογῶσιν οἱ ἅγιοι ἄνδρες τὸν λόγον αὐτῶν³⁾ καὶ τὸ κήρυγμα οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας τῶν⁴⁾ λόγων, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως.

Εἶτα, εἰπὼν τὸν τοῦ Εὐαγγελίου⁵⁾ σολοικισμόν, ἐπάγει.

2. Ἄτε δὲ οὐκ ἀσυναίσθητοι οἱ ἀπόστολοι τυγχάνοντες τῶν ἐν οἷς προσκόπτουσι, καὶ περὶ ἃ οὐκ ἤσχυλονται, φασὶν ἰδιῶται⁶⁾ εἶναι τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει νομιστέον γὰρ, αὐτὸ οὐχ ὑπὸ Παύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων λέγεσθαι ἄν.

¹⁾ Ultraque Philocal. editio (cfr. pag. 1. not. 1.) τὸν. Item H. in textu, ad marg. tamen: „scribas τό.“ — Ceterum exstat hoc fragmentum cap. IV. Philocal. pag. 24. et 25. hoc titulo ornatum: Περὶ σολοικισμοῦ καὶ εὐτελοῦς φράσεως τῆς λέξεως.

²⁾ Codd. Mas. εὐρίσκη. B. — Edd. Philocal. εὐρίσκει; item H. in textu, ad marg. tamen: „scribas εὐρίσκη.“

³⁾ Edd. Philocal. minus accur. αὐτῶν. — I. Cor. II, 4.

⁴⁾ B. in notis: „legendum videtur εἶναι τῶν λόγων; H. ad marg.: „scribas εἶναι λόγων.“

⁵⁾ Cod. Thuanus εὐαγγελιστοῦ.

⁶⁾ II Cor. XI, 6.

Ἡμεῖς¹⁾ δὲ καὶ τό· „ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν“ ἐξειλήφωμεν, ὡς „θησαυροῦ“ μὲν λεγομένου τοῦ ἀλλαχόσε θησαυροῦ τῆς γνώσεως καὶ σοφίας τῆς ἀποκρύφου· „ὀστρακίνων“ δὲ „σκευῶν“ τῆς εὐτελοῦς καὶ εὐκαταφρονήτου παρ’ Ἑλλησι λέξεως τῶν γραφῶν ἀληθῶς ὑπερβολῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ ἐμφαινομένης, ὅτι ἴσχυσε τὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια, καὶ ἡ δύναμις τῶν λεγομένων οὐκ ἐμποδιζομένη ὑπὸ τῆς εὐτελοῦς φράσεως φθάσαι ἕως περάτων γῆς, καὶ ὑπαγαγεῖν τῷ Χριστοῦ λόγῳ οὐ μόνον τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ’ ἔστιν ὅτι καὶ τὰ σοφὰ αὐτοῦ. Βλέπομεν γὰρ τὴν κλῆσιν,²⁾ οὐχ ὅτι οὐδεὶς σοφὸς κατὰ σάρκα, ἀλλ’ ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα. Ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτης³⁾ ἔστι Παῦλος καταγγέλλον τὸ εὐαγγέλιον, οὐ μόνον Βαρβάρους παραδιδόναι τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ Ἑλλησι, καὶ οὐ μόνον ἀνοήτοις τοῖς εὐχερέστερον συγκατατιθεμένοις, ἀλλὰ καὶ σοφοῖς· ἰκάνωτο γὰρ ὑπὸ θεοῦ διάκονος εἶναι τῆς καινῆς διαθήκης, χρώμενος ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ τῶν πιστευόντων συγκατάθεσις μὴ ἢ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἐν δυνάμει θεοῦ. Ἴσως γὰρ εἰ κάλλος καὶ περιβολὴν φράσεως, ὡς τὰ παρ’ Ἑλλησι θαυμαζόμενα, εἶχεν ἡ γραφή, ὑπενόησεν ἄν τις οὐ τὴν⁴⁾ ἀλήθειαν κεκρατηκέναι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν ἐμφαινομένην ἀκολουθίαν καὶ τὸ τῆς φράσεως κάλλος ἐψυχαγωγῆσθαι τοὺς ἀκρωμένους, καὶ ἠπατηχὸς αὐτοὺς προσειληφέναι.

1) Huet, edd. Philocal., et Tarin. interpres λέγεσθαι· „ἡμεῖς δέ“ καὶ τό κ. τ. λ. — Item R., qui ex Cod. Thuano voc. λέγεσθαι apposuit ἄν. — Cfr. II Cor. IV, 7.

2) I Cor. I, 26. 27. — Huet. ad marg.: κλῆσιν ἡμῶν. — Idem in seqq. minus accurate οἱ πολλοὶ σοφοί, quam lect. utraque edit. Philocal. praeivit.

3) Rom. I, 14. — II Cor. III, 6.

4) Huet. οὐ τί, omisit.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ.

Εἰς τὸ προοίμιον.¹⁾

1. Ἐπει²⁾ μὴ ἀρκούμενος τὸ παρὸν ἀναληφέναι πρὸς ἡμᾶς ἔργον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐργοδικωτῶν, καὶ ἀπόντας³⁾ τὰ πολλὰ σοὶ σχολάζειν καὶ τῷ πρὸς σὲ καθήκοντι ἀξιοῖς, ἐγὼ ἐκκλίνων τὸν κάματον, καὶ περιϊσταίμενος τὸν παρὰ Θεοῦ τῶν ἐπὶ το γράφειν εἰς τὰ θεῖα ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότων κίνδυνον, συναγορεύσαιμι ἂν ἑμαυτῷ

¹⁾ Exiit hoc fragment. cap. V. Philocal. pag. 26. et 27. hac inscriptione in fronte posita: *Τίς ἡ πολυλογία, καὶ τίνα τὰ πολλὰ βιβλία, καὶ οὗτοι πᾶσα ἡ θεόπνευστος γραφὴ ἐν βιβλίον ἐστίν.*

²⁾ In Pctaviano Philocal. Cod., quem Holmiae vidi-
mus, eadem haec ad oram adtexta erant, quae in Reg.
Cod. comprehendit Tarinus, ea scilicet: τὸν Ἀμβρόσιον
ἀντίκειται, πρὸς ὃν πάντα τὰ ἐξηγηματικὰ σχεδὸν αὐ-
τοῦ πεποίηται γράμματα. Huet.

³⁾ ἀπόντας. Alexandria enim tunc temporis aberat
Ambrosius, quum haec scriberet Origenes. Sic enim ipse
Tom I in Joann. 4. affatur Ambrosium: *ποῖαν ἐχρῆν
εἶναι, μετὰ τὸ κατὰ τὸ σῶμα κεχωρισθαι ἡμᾶς ἀλλή-
λων, διαφέρουσαν (scil. ἀπαρχήν), ἢ τὴν περὶ εὐαγγελ-
ίου ἕξετασιν;* Huet.

ὑπὸ¹⁾ τῆς γραφῆς παραιτούμενος τὰ πολλὰ ποιεῖν βιβλία· φησὶ γὰρ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ Σολομῶν „υἱέ²⁾ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά· οὐκ ἔστι περρασμός, καὶ μελέτη πολλὴ κόπωσις σαρκός.“ Ἡμεῖς γὰρ, εἰ μὴ ἔχει νοῦν τινα κεκρυμμένον καὶ ἔτι ἡμῖν ἀσαφῆ ἢ λέξις³⁾ ἢ προκειμένη, ἀντικρυς παραβεβήκαμεν τὴν ἐντολὴν μὴ φυλαξάμενοι ποιῆσαι βιβλία πολλά.

Εἶτα, εἰπὼν ὡς εἰς ὀλίγα τοῦ εὐαγγελίου ρητὰ τέσσαρες αὐτῷ διηνύθησαν τόμοι, ἐπιφέρει.

2. Ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει δύο σημαίνεται ἐκ τοῦ „υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά.“ Ἐν μὲν, ὅτι οὐ δεῖ κεκτῆσθαι βιβλία πολλά, ἕτερον δὲ, ὅτι οὐ δεῖ συντάξαι βιβλία πολλά· καὶ εἰ μὴ τὸ πρῶτον, πάντως τὸ δεύτερον, εἰ δὲ τὸ δεύτερον, οὐ πάντως τὸ πρῶτον. Πλὴν ἐκατέρωθεν δόξομεν⁴⁾ μαρθάνειν, μὴ δεῖν ποιεῖν βιβλία πλείονα. Ἡδυνάμην δὲ πρὸς τὸ νῦν ἡμῖν ὑποπεπτωκὸς ἰστάμενος, ἐπιστεῖλαι σοι ὡς ἀπολογίαν τὸ ρητὸν καὶ, κατασκευάσας τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ μηδὲ τοὺς ἀγίους πολλῶν βιβλίων συντάξειςιν ἐσχολεκεῖναι, παύσασθαι πρὸς τὸ ἐξῆς τοῦ κατὰ τὰς συνθήκας, ὡς ἐποησάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ὑπαγορεύειν⁵⁾ τὰ διαπεμφθησόμενά σοι· καὶ τάχα σὺ πληγείς ὑπὸ τῆς λέξεως πρὸς τὸ ἐξῆς ἂν ἡμῖν ξυνεχώρησας. Ἄλλ' ἐπεὶ τὴν γραφὴν⁶⁾ εὐσυνειδύτως δεῖ ἐξετάζειν, μὴ προπετῶς ἑαυτῷ καταχαριζόμενον τὸ νενοηκέναι ἐκ τοῦ ψιλῆν τὴν

¹⁾ ὑπό. Ita Huet. et utraque Philocal. editio. R. ἀπό.

²⁾ Ecclesiast XII, 12. — Aliter locus hic interpretatur in vulgatis LXX virorum edd. Huet.

³⁾ Cod. Thuanus ἢ προκειμένη λέξις. Tarinus.

⁴⁾ Cod. Thuanus δειξομεν, Tarinus. — H. ad marg.: „scribas δειξομεν.“

⁵⁾ Cod. Thuan. ἀπαγορεύειν. Tarin.

⁶⁾ Cod. Thuan. τῶν γραφῶν. Tarin. — Huet. ad marg.: „scribas τῶν γραφῶν.“

λέξει ἐξεληφέναι, οὐχ ὑπομένω, μὴ τὴν φαινομένην μοι ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀπολογία, ἢ χρήσαι ἂν κατ' ἐμοῦ, εἰ παρὰ τὰς συνθήκας ποιήσαιμι, παρατιθείς. Καὶ πρῶτον γε, ἐπεὶ δοκεῖ τῇ λέξει συναγορεύειν ἡ ἱστορία, οὐδενὸς τῶν ἁγίων ἐκδιδωκότες συντάξεις πλείονας, καὶ ἐν πολλαῖς βίβλοις τὸν νουν αἰτοῦ ἐκτιθεμένου, περὶ τούτου λεχτέον. Ὁ δὲ ἐγκλιῶν μοι εἰς σύνταξιν πλείονων ἐρχομένῳ, τὸν τηλικούτον Μωσέα φήσει πέντε μόνος βίβλους καταλείπειναι. •

3. Ὁ¹⁾ δὲ Ἰκανῶθεις διάκονος γενέσθαι τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, Παῦλος, ὁ πεπληρωκὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ²⁾ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῆ, οὐδὲ πάσαις ἔγραψεν αἰς ἐδίδαξεν ἐκκλησίαις ἀλλὰ καὶ αἰς ἔγραψεν, ὀλίγους στίχους ἐπέσειλε. Πέτρος δὲ, ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται³⁾ ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἧς πύλαι ἕδου οὐ κατισχύσουσι, μίαν ἐπιστολὴν ὁμολογουμένην καταλείπειν. Ἔστω δὲ καὶ δευτέραν ἀμφιβάλλεται γάρ. Τί δεῖ περὶ τοῦ ἀναπεσόντος⁴⁾ λέγειν ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου, ὃς εὐαγγέλιον ἐν καταλείπειν, ὁμολογῶν δύνασθαι τοσαῦτα ποιήσιν, ἃ οὐδὲ ὁ κόσμος χωρῆσαι ἐδύνατο; Ἐγραψε δὲ καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν, κελευσθεὶς⁵⁾ σιωπῆσαι καὶ μὴ γράψαι τὰς τῶν ἐπιτὰ βροντῶν φωνάς. Καταλείπει δὲ καὶ ἐπιστολὴν πάνυ ὀλίγων στίχων. Ἔστω δὲ καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην, ἐπεὶ ὡ πάντες φασὶ γνησίους εἶναι ταύτας πλὴν οὐκ εἶσι στίχων ἀμφοτέρω ἐκατόν.

¹⁾ Exhibet hocce fragmentum Euseb. Hist. Eccles. libr. VI. cap. 25. (Cfr. edit. Heinichen. Tom. II. p. 224. lin. ult. et 225.)

²⁾ Rom. XV, 19.

³⁾ Matth. XVI, 18.

⁴⁾ Ev. Joann. XXI, 20. 25.

⁵⁾ Apocal. X, 4.

Εἶτα, ἀπαριθμησάμενος¹⁾ προφήτας καὶ ἀποστόλους, ὄλγα ἐκάστου, ἢ οὐδὲ ὄλγα γράψαντος, ἐπάγει μετὰ ταῦτα.

4. Πιγγιῶν μοι ἐπέρχεται σκοτοδιनिῶντι, μὴ ἄρα πειδαρχῶν σοι οὐκ ἐπειθάρχησα θεῶ, οὐδὲ τοὺς ἄγλους ἐμιμησάμην, εἰ μὴ σφάλλομαι τοίνυν ἐμαυτῶ συναγορεύων διὰ τὸ πᾶν σε φιλεῖν, καὶ ἐν μηδενὶ ἐθέλειν λυπεῖν τοιαύτας εὐρίσκω εἰς ταῦτα ἀπολογίας. Πρὸ πάντων παρεθέμεθα τὸ ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, λέγοντος „ὄτ μοι, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλὰ.“ Τούτῳ ἀντιπαραβάλλω ἐκ τῶν Παροιμιῶν τοῦ αὐτοῦ Σολομῶντος (ῥητὸν, ὃ φησιν „ἐκ²⁾ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χειλέων, νοήμων ἔση.“ Καὶ ζητῶ, εἰ τὸ ὁποῖά ποτ' οὖν λέγειν πολλὰ, πολυλογεῖν ἔστιν,³⁾ κἂν ἁγία τις καὶ σωτήρια λέγη πολλά. Εἰ γὰρ τοῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ πολυλογεῖ ὁ πολλὰ διεξιῶν ὠφέλιμα, αὐτὸς ὁ Σολομῶν οὐκ ἐκπέφυγε τὴν ἁμαρτίαν, λαλήσας⁴⁾ τρεῖς χιλιάδας παραβολῶν, καὶ φθᾶς πεντακισχιλλίας, καὶ περὶ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ Αἰβάνῳ, καὶ ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοίχου⁵⁾ ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν κτηνῶν, καὶ περὶ

¹⁾ Exstat hoc fragmentum cap. V. Philocal. pag. 27.— 30. — Verba μετὰ ταῦτα in utraque Philocal. editione nec non Huet. editione verbo ἐπάγει adjiciuntur, R. min. recte ad seqq. retulit.

²⁾ Prov. X, 19.

³⁾ πολυλογεῖν ἔστιν — πολλά. Haec desunt in Cod. Reg., sed restituuntur e Cod. Thuano. Tarin. — Ceterum Tar. πολλάκις affert e Cod. Thuano pro πολλά. R. de verbis πολυλογεῖν ἔστιν nihil disserit, H. eadem in textu habet, reliqua κἂν — πολλά margini adjecit.

⁴⁾ I Reg. IV, 32. 33. (III Reg.), ubi ὑπὲρ τῶν ξύλων legitur.

⁵⁾ τοῦ τοίχου. H. et R. τοίχου, sed Cod. Thuan. teste Tarino et loc. laudat τοῦ τοίχου.

τῶν πετεινῶν, καὶ περὶ τῶν ἐρπυλίων, καὶ περὶ ¹⁾ τῶν
 ἰχθύων.“ Πῶς γὰρ δύναται διδασκαλίαν ἀνύειν τις
 χωρὶς τῆς ἀπλούστερον νοουμένης πολυλογίας, καὶ αὐ-
 τῆς τῆς σοφίας φασχούσης τοῖς ἀπολλυμένοις „ἐξέτει-
 ρον ²⁾ λόγους, καὶ οὐ προσείχετε;“ Ὁ δὲ Παῦλος
 φαίνεται διατελῶν ἕωθεν μέχρι μεσονυκτίου ἐν τῷ δι-
 δάσκειν, ὅτε καὶ Εὐτυχὸς ³⁾ καταφερόμενος ὑπὸ κα-
 ταπεσῶν ἐτάραξε τοὺς ἀκούοντας ὡς τεθνηκόως. Εἰ
 τοίνυν ἀληθὲς τό „ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξη ἁμαρ-
 τίας“ ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ μὴ ἡμαρτητέον πολλὰ περὶ
 τῶν προειρημένων τὸν Σολομῶντα ἀπαγγέλλαντα, μὴδὲ
 τὸν Παῦλον παρατείναντα μέχρι μεσονυκτίου, ζητητέον,
 τίς ἡ πολυλογία, καὶ κεῖθεν μεταβατέον ἐπὶ τὸ ἰδεῖν, τίνα
 τὰ πολλὰ βιβλία. Ὁ πᾶς ⁴⁾ δὴ τοῦ θεοῦ λόγος, ὃ ἐν
 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, οὐ πολυλογία ἐστίν, οὐ λόγος·
 λόγος γὰρ εἷς συνεστῶς ἐκ πλειόνων θεωρημάτων, ὧν
 ἕκαστον θεώρημα μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου λόγου. Οἱ δὲ
 ἕξω τοῦτου ἀπαγγελλόμενοι ⁵⁾ περιέχουσιν διεξοδὸν καὶ
 ἀπαγγελίαν ὅποσαν δῆποτε, εἰ καὶ ὡς περὶ ἀληθείας
 εἰσὶ λόγοι, καὶ παραδοξότερόν γε ἔρω, οὐδεὶς αὐτῶν

¹⁾ H. in textu περὶ ἰχθύων, ad marg.: „scribe περὶ
 ἰχθυιδίων.“

²⁾ Prov. I, 24.

³⁾ Act. XX, 7—9.

⁴⁾ Ὁ πᾶς δὴ τοῦ θεοῦ λόγος κ. τ. λ. Eadem ha-
 bebatur Petavianus ille Cod. Holmiciensis, quae repraesentat
 Tarinus, ea nimirum: λόγον ἐνταῦθα τοῦ θεοῦ οὐ
 τὸν οὐσιώδη νοήσεις, ἀμερῆς γὰρ ἐκείνος, ἢ θεός· ἀλλὰ
 τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐκ ποικίλων θεωρημάτων συγκεί-
 μενον, ὃ καὶ αὐτὸς τῷ πρώτῳ ὁμωνύμως (Petav. ὁμῶ-
 στος) ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν λέγεται. Eadem quoque
 ad usum suae interpretationis Genebrardus exhibuit La-
 tine. Huet. — Ceterum utraque ed. Philocal., H. et R. δὴ,
 Cod. Thuan. teste Tarino δέ.

⁵⁾ R. ἀπαγγελλόμενοι.

λόγος, ἀλλ' ἕκαστοι λόγοι. Οὐδαμοῦ γὰρ ἡ μονὰς, καὶ οὐδαμοῦ τὸ σύμφωνον καὶ ἕκ, ἀλλὰ παρὰ τὸ διεσπᾶσθαι καὶ μάχεσθαι τὸ ἐν ἀπ' ἐκείνων ἀπώλετο, καὶ γεγόνασιν ἀριθμοὶ, καὶ τάχα ἀριθμοὶ ἄπειροι· ὥστε κατὰ τοῦτ' ἂν ἡμᾶς εἰπεῖν, ὅτι ὁ φθεγγόμενος ὁ δῆποτε¹⁾ τῆς θεοσεβείας ἀλλότριον πολυλογεῖ, ὁ δὲ λέγων τὰ τῆς ἀληθείας, κἄν εἴπῃ τὰ πάντα ὡς μηδὲν παραλιπεῖν, ἕνα αἰεὶ λέγει λόγον, καὶ οὐ πολυλογοῦσιν οἱ ἅγιοι τοῦ σκοπεῦ τοῦ κατὰ τὸν ἕνα ἐχόμενοι λόγον. Εἰ τοίνυν ἡ πολυλογία ἐκ τῶν δογμάτων κρίνεται, καὶ οὐκ ἐκ τῆς τῶν πολλῶν λέξεων ἀπαγγελίας, ὄρα, εἰ οὕτω δυνάμεθα ἐν βιβλίον τὰ πάντα ἅγια εἰπεῖν, πολλὰ δὲ τὰ ἕξω τούτων. Ἄλλ' ἐπεὶ μαρτυροῦ μοι δεῖ τοῦ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἐπίσκεψαι, εἰ πληκτικώτατα δύναμαι τοῦτο παραστῆσαι κατασκευάσας, ὅτι περὶ Χριστοῦ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἐν ἐνὶ γέγραπται βιβλίῳ, κοινότερον ἡμῶν τὰ βιβλία νοοῦντων. Γέγραπται γὰρ καὶ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ· εἰρηται δὲ καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν προφητῶν, καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς, καὶ ἀπαξιαπλῶς, ὡς φησιν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ἐφ' ἃς ἀναπέμπων ἡμᾶς φησιν· „ἐρευνᾶτε²⁾ τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. Καὶ ἐκείναι εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ.“ Εἰ τοίνυν ἀναπέμπει ἡμᾶς ἐπὶ τὰς γραφὰς ὡς μαρτυρούσας περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἐπὶ τήνδε μὲν πέμπει, ἐπὶ τήνδε δὲ οὐ, ἀλλ' ἐπὶ πάσας τὰς ἀπαγγελλούσας περὶ αὐτοῦ, ἅστινας ἐν τοῖς ψαλμοῖς κεφαλίδι ὀνομάζει βιβλίον, λέγων· „ἐν κεφαλίδι³⁾ βιβλίον γέγραπται περὶ ἐμοῦ.“ Ὁ γὰρ ἀπλῶς θέλων ἐκλαβεῖν τό· „ἐν κεφαλίδι βιβλίον γέγραπται περὶ ἐμοῦ“

¹⁾ H. solus φθεγγόμενος δῆποτε. Idem paulo ante in textu ἡμᾶς εἰπεῖν, recte tamen ad marg.: „scribas ἡμᾶς etc.“

²⁾ Ev. Joann. V, 39.

³⁾ Psalm. XL, 7.

ἐπὶ οὐοὺ δὴποτε ἐνός τῶν περιεχόντων τὰ¹⁾ περὶ αὐτοῦ, ἀπαγγελλέτω τίνι λόγῳ τήνδε τὴν βίβλον ἐτέρας προκρίνει. Ἴνα γὰρ μὴ ὑπολαμβάνῃ τις, ἐπ' αὐτὴν τὴν²⁾ τῶν ψαλμῶν βίβλον ἀναφέρειν ἡμᾶς τὸν λόγον, λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐχορῆν εἰρησθαι· ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ γέγραπται περὶ ἐμοῦ. Νῦν δὲ φησι πάντα, μίαν κεφαλίδα, τῷ ἀνακεφαλαιουσθαι τὸν περὶ αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς ἐληλυθότα λόγον εἰς ἕν. Τί δὲ καὶ τὸ βιβλίον³⁾ ἐμῶσθαι γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, καὶ κατεσφραγισμένον, ὅπερ οὐδεὶς ἠδύνατο ἀναγνῶναι, καὶ λύσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, ἡ ῥίζα Δαβὶδ ὁ ἔχων⁴⁾ τὴν κλεῖν τοῦ Δαβὶδ, καὶ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει, καὶ κλείων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει; Ἡ γὰρ πᾶσα γραφή ἐστὶν ἡ δηλουμένη διὰ τῆς βίβλου, ἐμπροσθεν μὲν γεγραμμένη διὰ τὴν πρόχειρον αὐτῆς ἐκδοχὴν, ὀπισθεν δὲ διὰ τὴν ἀνακεχωρηκυῖαν καὶ πνευματικὴν. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, εἰ δύναται ἀποδεικτικὸν τοῦ τὰ ἅγια μίαν τυγχάνειν βίβλον, τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα πολλὰς, τῷ⁵⁾ ἐπὶ μὲν τῶν ζώντων μίαν εἶναι τὴν βίβλον, ἀφ' ἧς ἀπαλείφονται οἱ ἀνάξιοι αὐτῆς γεγενημένοι,⁶⁾ ὡς γέγραπται· Ἀξάλειφθήτωσαν⁷⁾ ἐκ βίβλου ζώντων· ἐπὶ δὲ τῶν κρῖσει ὑποκειμένων βίβλους φέρεσθαι· φησὶ γὰρ ὁ Δανιὴλ· „κρῖτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεψήθησαν.“ Τῷ δὲ ἐνικῶ τῆς θείας

¹⁾ τὰ περὶ αὐτοῦ. Haec desunt in vulgato Philocaliae textu (item in ed. Huet.) sed restituantur e Mss. R.

²⁾ H. solus τὴν omisit.

³⁾ Apocal. V, 1.—5., ubi ἴσωνθεν pro ἐμπροσθεν legitur.

⁴⁾ Apocal. III, 7.

⁵⁾ τῷ. R. solus minus recte τό.

⁶⁾ Ita Cod. Thuan. teste Tarino, Reg. (quem H. in textu sequitur) teste R. γενόμενοι.

⁷⁾ Psalm. LXLX, 28. — Dan. VII, 10.

βιβλου καὶ Μωσῆς μαρτυρεῖ, λέγων „εἰ μὲν ¹⁾ ἀφῆς τῷ λαῷ τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βιβλου ἧς ἔγραψας.“ Ἐγὼ καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐα οὕτως ἐκλαμβάνω. Οὐ γὰρ ἴδιον τῆς τούτου προφητείας τὸ εἶναι τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου ἐσφραγισμένους, μήτε ὑπὸ τοῦ μὴ ἐπισταμένου γράμματα ἀναγκασκομένους, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτὸν γράμματα, μήτε ὑπὸ τοῦ ἐπισταμένου, διὰ τὸ ἐσφραγίσθαι τὴν βίβλον. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπὶ πάσης γραφῆς ἀληθεύεται, δεομένης τοῦ κλείσαντος λόγου ἀνοίξοντος· „οὗτος ²⁾ γὰρ κλείσει καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει.“ καὶ ἐπὶ ἀνὸς ἀνοίξῃ, οὐκέτι οὐδεὶς ἀπορίαν δύναται τῇ ἀπ’ αὐτοῦ σαφηνεῖα προσενεγκεῖν. Διὰ τοῦτο λέγεται· ὅτι ἀνοίξει καὶ οὐδεὶς κλείσει.“ Τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς εἰρημένης βιβλίου παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ ἐκλαμβάνω, ἐν ᾗ „ἔγγραπτο ³⁾ θρῆνος καὶ μέλος καὶ οὐαί.“ Πᾶσα γὰρ βίβλος περιέχει τὸ τῶν ἀπολλυμένων οὐαί, καὶ τὸ περὶ τῶν σωζομένων μέλος καὶ τὸν περὶ τῶν μεταξὺ θρῆνον. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐσθίων Ἰωάννης μίαν κεφαλίδαν, ἐν ᾗ γέγραπται τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ ὀπίσθεν, τὴν πᾶσαν νενοήκει γραφὴν, ὡς βίβλον μίαν ἡδίωτην κατὰ τὰς ἀρχὰς νοουμένην, ὅτε τις αὐτὴν μακᾶται, πικρὰν δὲ τῇ ἐκάστου τῶν ἐγνωκότων συναισθήσει τῇ περὶ ἑαυτοῦ ⁴⁾ ἀναφαινομένην. Ἔτι προσθήσω εἰς τὴν τούτου ἀπόδειξιν ρητὸν ἀποστολικὸν μὴ νενοημένον ὑπὸ τῶν τοῦ Μαρκίου, καὶ διὰ τοῦτο ἀθετούμενων τὰ εὐαγγέλια· τὸ γὰρ τὸν Ἀπόστολον λέγειν· „κατὰ ⁵⁾ τὸ εὐαγγελίόν μου ἐν Χριστῷ

¹⁾ Exod. XXXII, 32, ubi LXX viri exhibent ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν et ἐκ τῆς βιβλου σου.

²⁾ Jes. XXII, 22 — In seqq. R. in textu ἐπὶ ἀνὸς ἀνοίξῃ, in notis: „Ita Mas., Tarin. vero in textu ἀνοίξει.“ — H. in textu ἀνοίξει ad marg. „scribas ἀνοίξῃ.“

³⁾ Ezech. II, 10. H. et R. Ἰεζεκιήλ.

⁴⁾ Utraque Philocal. edit. atq. Huet. αὐτοῦ, R. ἑαυτοῦ.

⁵⁾ Rom. II, 16, ubi διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ legitur.

Ἰησοῦ“ καὶ μὴ φάσκειν „εὐαγγέλια,“ ἑκεῖνοι ἐφροσύναντες φασίν, οὐκ ἂν πλείονων ὄντων εὐαγγελίων. τὸν Ἀπόστολον ἐπικῶς „τὸ εὐαγγέλιον“ εἰρηκέναι, οὐ συνιέντες, ὅτι ὡς εἰς ἔστιν, ὃν εὐαγγελίζονται πλείονες, οὕτως ἔν ἔστι τῇ δυνάμει τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐαγγέλιον ἀναγεγραμμένον. Καὶ τὸ ἀληθῶς διὰ τεσσάρων ἔν ἔστιν εὐαγγέλιον. Εἰ τοίνυν ταῦτα πείσαι ἡμᾶς¹⁾ δύναται, τί ποτέ ἔσσι τὸ ἔν βιβλίον, καὶ τί τὰ πολλὰ, νῦν μᾶλλον φρονιτίζω οὐ διὰ τὸ πλῆθος τῶν γραφομένων, ἀλλὰ διὰ τὴν δύναμιν τῶν νοουμένων, μήποτε περιπέσω τῷ παραβαίνειν τὴν ἐντολήν, ἔάν τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀλήθειαν ἐκθῶμαι, κἄν ἔν ἐν τῶν γραφομένων ἐκεῖ γὰρ ἔσομαι γράψας βιβλία πολλά. Καὶ νῦν δὲ προφάσει γνώσεως ἐπανισταμένων τῶν ἑτεροδόξων τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ²⁾ ἐκκλησία, καὶ πολυβίβλους συντάξεις φερόντων, ἐπαγγελλομένας διήγησιν τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν διατάξεων, ἔάν σιωπήσωμεν μὴ παρατιθέντες αὐτοῖς τὰ ὑγιῆ καὶ ἀληθῆ δόγματα, ἐπικρατήσουσι τῶν λέγων ψυχῶν, ἀπορίας τροφῆς σωτηρίου ἐπὶ τὰ ἀπηγορευμένα σπευδουσῶν καὶ ἀληθῶς ἀκάθαρτα καὶ βδελυκτὰ βρώματα.³⁾ Διόπερ ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ εἶναι, τὸν δυνάμενον πρесеβεύειν ὑπὲρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου ἀπαραχαράκιως, καὶ ἐλέγχειν τοὺς τὴν ψευδώνυμον γνώσιν μεταχειριζομένους, ἴσασθαι κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἀναπλασμάτων ἀντιπαραβάλλοντα τὸ ὕψος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, πεπληρωμένου⁴⁾ συμφωνίας δογμάτων κοινῶν τῇ κα-

1) Ita R. in textu, H. ad marg., R. in notis: „Mss. ἡμᾶς, Tarin. (H. in textu) ὑμᾶς.“

2) Mss. Θεοῦ, Tarin. (H. in textu) Χριστοῦ. R. — H. ad marg.: „scribas Θεοῦ.“

3) Ita Tarin., H. et R. in textu. H. ad marg.: „scribas δόγματα, R. nullo jure in notis: „forte legendum δόγματα.“

4) Ita Tarin. et Huet in textu, R. in textu πεπλη-

λουμένη παλαιᾷ πρὸς τὴν ὀνομαζομένην καιρὴν διαθή-
κην. Αὐτὸς γοῦν ἀπορίε τῶν πρεσβευόντων τὰ κρεί-
τονα, μὴ φέρων τὴν ἄλογον καὶ ἰδιαιτικὴν πίστιν διὰ
τὴν πρὸς τὸν κύριον ¹⁾ ἀγάπην ἐπεδεδάκεις ποτὲ σαυτὸν
λόγοις, ὧν ὕστερον, τῇ δεδομένη σοι συνέσει καταχρη-
σάμενος εἰς δέον, καταγνοῦς ἀπέστης. Ταῦτα δὲ φημι
κατὰ τὸ φαινόμενόν μοι ἀπολογούμενος περὶ τῶν δυ-
ναμένων λέγειν καὶ γράφειν, περὶ δὲ ἑμαυτοῦ ἀπολο-
γούμενος, μὴ ἄρα οὐ τοιαύτης ὧν ἕξεως, ὅποισιν ἐχρῆν
τὸν παρὰ θεοῦ-ικανούμενον διάκονον τῆς καιρῆς δια-
θήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, τολμηρότερον
ἑμαυτὸν τῷ ὑπαγορεύειν ἐπιδίδωμι.

ρωμένον, in notis: „ita Mss.“ Huet. ad marg. „scribas
πεπληρωμένον.“

¹⁾ κύριον. H. et R. in textu Ἰησοῦν, H. ad marg.
„scribas κύριον.“ Cod. Thuan. teste Tarino κύριον.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΒΙΣΤΟΚΑΤΑ

ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος 5.

1. Πᾶσα μὲν οἰκία, ὡς ἐνι μάλιστα στεφάνοι κατασκευασθεῖσα, ἐν εὐδία καὶ νηγεμῖα οἰκοδομεῖται, ἵνα μὴ ἐμποδίζηται τὴν θέουσαν πῆξιν ἀναλαβεῖν· ὅπως δύνηται καὶ τοιαύτη γενέσθαι, ὥστε ὑπομεῖναι πλημμύρας ὀρμῆν, καὶ πρόσρηξιν ποταμοῦ, καὶ ὅσα φιλεῖ, χειμῶνος συμβαίνοντος, ἐλέγχειν μὲν τὰ σαθρὰ τῶν οἰκοδομημάτων, δεικνύουσι δὲ τὰ τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἀπειληφόρα τῶν κατασκευασμάτων. Ἐξαιρέτως δὲ ἡ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων δεκτικὴ, λογικὴ ὡς ἐν ἐπαγγελίᾳ ἢ γράμμασιν οἰκοδομῆ, τότε μάλιστα οἰκοδομεῖται, καλῶς συνοικοδομοῦντος τῷ προθεμένῳ τὸ ἄριστον τοῦτο ἔργον ἐπιτελεῖν τοῦ θεοῦ, ἐπὶ γαληνιάτῃ τῇ ὑπερεχούσῃ πάντα νοῦν εἰρήνην χρωμένην ἢ ψυχῇ, πάσης ταραχῆς ἀλλοτριουμένη καὶ οὐδαμῶς κυματουμένη. Ταῦτα δὴ μοι δοκοῦσιν ἀκριβῶς κατανενοηότες οἱ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος ὑπηρέται, καὶ οἱ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διάκονοι ἀξίους ἑαυτοὺς παρεληφέναι, τοῦ λαβεῖν τὴν ἐν κρυπτῷ εἰρήνην ἀπὸ τοῦ αἰεὶ τοῖς ἀξίοις διδόντος αὐτήν, τοῦ εἰρηκότος „εἰρή-

νην¹⁾ ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην καὶ γὰρ δίδωμι ὑμῖν.“
 Ἐπισκόπησον δὴ, μήποτε τοιοῦτόν τι αἰνίσσεται περὶ τὸν Δαβὶδ καὶ Σολομῶντα ἢ²⁾ περὶ τοῦ ναοῦ ἱστορία. Δαβὶδ μὲν γὰρ πολέμους κυρίου πολεμῶν, καὶ πρὸς πλείονας ἰσάμενος ἐχθρούς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, θέλων οἰκοδομῆσαι ναὸν τῷ θεῷ, ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ Ναθάν κωλύεται, λέγοντος πρὸς αὐτόν· „οὐκ³⁾ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ὅτι ἀγία αἱμάτων σύ.“ Σολομῶν⁴⁾ δὲ ὄναρ τὸν θεὸν ἰδὼν, καὶ ὄναρ τὴν σοφίαν λαβὼν, — ἐκηρεῖτο γὰρ τὸ ἔπαρ τῷ λέγοντι· „ἰδοῦ, πλεῖον Σολομῶντος ᾧδε.“ — ἐν βαθυτάτῃ γενόμενος εἰρήνῃ, ὡς ἀναπαύεσθαι τότε ἕκαστον ὑποκάτω⁵⁾ τῆς ἀμπέλου αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ εἰρήνης ἐπώνυμος τυγχάνων, Σολομῶν γὰρ ἐρμηνεύεται εἰρηνικός —, διὰ τὴν εἰρήνην σχολάζει τὸν διαβόητον οἰκοδομῆσαι ναὸν τῷ θεῷ. Καὶ κατὰ τοὺς Ἑσδρα⁶⁾ χρόνους, ὅτε νικᾷ ἡ ἀλήθεια τὸν οἶνον, καὶ τὸν ἐχθρὸν βασιλέα, καὶ τὰς γυναῖκας,

1) Ev. Joann. XIV, 27., ubi sub finem haec leguntur: οὐ — δίδωσιν, ἐγὼ κ. τ. λ.

2) In edit. Huet. ἢ desideratur.

3) I Chron. XXII, 8. 9. — XXVIII, 3., ubi pro δτι-σὺ leguntur ὅτι αἵματα πολλά et ὅτι αἷμα ἐξέχεας. — Ceter. H. et R. *Νάθαν*.

4) Σολομῶν, neque vero Σολομών. H. et R. — II Chron. I, 7. 10. 12. — Matth. XII, 42. Luc. XI, 31., ubi Σολομῶνος legitur.

5) Mich. IV, 4. I Maccab. XIV, 12. — I Chron. XXII, 9.

6) κατὰ τοὺς Ἑσδρα χρόνους. Ita legitur in Cod. Bodlej. nec non Barber. Corruptus est locus in Cod. Reg. R. — H. in textu κατὰ τοὺς * ἀδὲ χρόνους, in notis „Ferrar. legit κατὰ τ. Ἑσδρα χρόνους.“ — III Esr. IV, 37. 41. 47. seqq.

ἀνοικοδομεῖται ὁ ναὸς τῷ θεῷ. Ταῦτα δ' ἡμῖν ἀπολο-
 γουμένοις πρὸς σέ, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, εἰρηται, ἐπεὶ τὸν
 εὐαγγελικὸν πύργον¹⁾ κατὰ τὴν ἀγίαν σου προτροπὴν
 ἐν γράμμασιν οἰκοδομῆσαι θελήσαντες ἐψηφίσαμεν μὲν
 καθίσαντες τὴν δακτύλην, εἰ ἔχομεν τὰ πρὸς ἀπαρτι-
 σμὸν, ἵνα μὴ ἐμπαιζώμεθα²⁾ ὑπὸ τῶν θεωρούντων κα-
 ταβαλλόμενοι, ἐκτελέσαι δὲ τὸ ἔργον μὴ δεδυνημένοι.
 Ψηφίσαντες δὲ ἔτοιμα μὲν τὰ εἰς ἀπαρτισμὸν τῆς οἰ-
 κοδομῆς ἡμῶν παρόντα οὐ κατελήψαμεν, τῷ θεῷ δὲ
 πεπιστεύκαμεν τῷ πλουτίζοντι ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ
 γνώσει, ὅτι ὀνομαζομένους ἡμᾶς αὐτοὺς τηρεῖν τοὺς
 πνευματικοὺς νόμους πλουτίζει, καὶ ἐκ τῶν ἐπιχορη-
 γουμένων ὑπ' αὐτοῦ προκόπτοντες ἐν τῷ οἰκοδομεῖν
 φθάσομεν καὶ ἐπὶ τὴν στεφάνην τοῦ οἰκοδομήματος,
 κωλύουσαν πίπτειν τὸν ἀνεληλυθότα ἐπὶ τὸ δῶμα τοῦ
 λόγου, ἀπὸ μόνων τῶν ἐστειρημένων τῆς στεφάνης πι-
 πτόντων τῶν πίπτοντων διὰ τὸ ἀτελεῖς τῶν οἰκοδομη-
 μάτων, φόνων αἰτίων τοῖς ἐν αὐτῷ τυγχάνουσι καὶ
 πτωμάτων γινωμένων. Καὶ μέχρι γε τοῦ πέμπτου τό-
 μου, εἰ καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν χειμῶν ἀντι-
 κράττειν ἰδύσκει, τὰ διδόμενα ὑπηγορεύσαμεν, ἐπιτι-
 μῶντος τοῖς ἀνέμοις καὶ τοῖς κύμασι τῆς θαλάσσης τοῦ
 Ἰησοῦ. Καὶ ἐκ τοῦ δὲ ἐπιπεσόντος προεκληλυθότες ἐξελ-
 κύσθημεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ὄψασμένου ἡμᾶς τοῦ θεοῦ
 τοῦ ἐξαγαγόντος τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς. Ἔπειτα³⁾

1) Luc. XIV, 28—30. — Καθίσαντες. H. et R. in
 textu καθισθέντες, R. in notis: „sic habent Codd. Reg.
 et Barber., Bodlej. autem καταθέντες, pro quo in marg.
 habet καθίσαντες, et ita legendum ex Luc. XIV, 28.“

2) H. et R. in textu ἐμποδιζώμεθα, H. ad marg.:
 scribas, R. in notis: lege ἐμπαιζώμεθα. Vide Luc.
 XIV, 29.

3) H. in textu ἐπὶ τὰ τοῦ κ. τ. λ., ad marg.: „scrib.
 ἔπειτα. Ferrar.“

τοῦ ἐχθροῦ πικρότατα ἡμῶν καταστρατευσαμένου διὰ τῶν καινῶν αὐτοῦ γραμμάτων, τῶν ἀληθῶς ἐχθρῶν τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἀνέμους τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγείραντος, στήν μᾶλλον με πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεκάλει ὁ λόγος, καὶ τηρῆσαι τὸ ἡγεμονικόν, μήποτε μοχθηροὶ λογισμοὶ ἐξισχύσωσι τὸν χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπεισάγαγῃν, ἥπερ ἀκαίρως, πρὶν γαλήνην τὴν διάνοιαν λαβεῖν, συνάπτειν τὰ ἐξῆς τῆς γραφῆς. Καὶ οἱ συνήθεις δὲ ταχυγράφοι μὴ παρόντες τοῦ ἔχεσθαι τῶν ὑπαγορευῶν ἐκάλουν. Νῦν δ' ὅτε τὰ καθ' ἡμῶν πεπυρωμένα πολλὰ, σβεννῦντος θεοῦ, βέλη ἤμβλυνται, καὶ ἐνεδιωθεῖσα ἡμῶν ἡ ψυχὴ τοῖς συμβεβηκόσι διὰ τὸν οὐράνιον λόγον, φέρειν ῥᾶον βιάζεται τὰς γεγενημένας ἐπιβουλάς, ὥσπερ ἐὶ ποσῆς εὐδίας λαβόμενοι οὐκέτι ὑπερτιθέμενοι ὑπαγορεύειν τὰ ἀκόλουθα βουλόμεθα, θεὸν διδάσκαλον ὑπηχοῦντα ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν παρεῖναι εὐχόμενοι, ἵνα τέλος λάβῃ ἡ τῆς κατὰ Ἰωάννου διηγήσεως τοῦ εὐαγγελίου οἰκοδομή. Γίνετο δ' ὁ θεὸς ἐπήκοος ἡμῶν τῇ εὐχῇ, εἰς τὸ συνάψαι δυνηθῆναι τὸ σῶμα τοῦ ὄλου λόγου, μηκέτι μεσολαβούσης περιστάσεως, διακοπῆν τοῦ εἰρμού τῆς γραφῆς ὅποιανδήποτε ἐνεργήσασθαι δυναμένης. Ἴσθι δὲ, ὅτι ἀπὸ πολλῆς προθυμίας δευτέραν ταύτην ἀρχὴν ποιοῦμαι ἕκτου τόμου, διὰ τὸ τὰ προὑπαγορευθέντα ἡμῖν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ οὐκ οἶδ' ὅπως μὴ ἐκκομίσθαι. Βέλτιον γὰρ ἡγησάμην, ὑπερ τοῦ μὴ ἀπράκτως μοι τοῦδε τοῦ ἔργου παρελθεῖν, καὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἤδη τῶν λοιπῶν ἄρξασθαι, καὶ μὴ, μετ' ἀδῆλφ τῷ εὐρεθῆσεσθαι τὰ προὑπαγορευθέντα ἡμῖν ἀναμένων, κέρδος οὐκ ὀλίγον ἀπολέσαι τὸ τῶν μεταξὺ ἡμερῶν. Καὶ ταῦτα μὲν αὐτάρκως¹⁾ πεπροομιάσθω, ἡδὴ δὲ καὶ τῆς λέξεως ἐχώμεθα.

¹⁾ Cod. Bodlej. αὐτάρκως, Reg. (Haut.) αὐταρκες. R.

2 „Καὶ αὕτη¹⁾ ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου.“
 Δευτέρα αὕτη ἀναγεγραμμένη Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ
 περὶ Χριστοῦ μαρτυρία, τῆς προτέρας ἀρξαμένης ἀπὸ
 τοῦ „Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος“
 καὶ ληγούσης εἰς τό „ὁ μονογενὴς υἱὸς²⁾ τοῦ Θεοῦ, ὁ
 ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατό.“
 Οὐχ ὑγιῶς δὲ ὁ Ἡρακλέων ὑπολαμβάνει „οὐδεὶς τὸν
 θεὸν ἑώρακεν πώποτε“ καὶ τὰ ἐξῆς φάσκων „,εἰρησθαι
 οὐκ ἀπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ³⁾ ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ Μαθητοῦ.“
 Εἰ γὰρ καὶ κατ’ αὐτὸν τό „ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
 ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· διὸ ὁ
 νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ
 Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο“ ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ εἰρηται,
 πῶς οὐκ ἀκόλουθον, τὸν ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Χρι-
 στοῦ εἰληφότια καὶ χάριν δευτέραν ἐπὶ προτέρας χάριτος,
 ὁμολογοῦντά τε διὰ Μωσέως μὲν δεδόσθαι τὸν νόμον,
 τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γε-
 γονέναι, ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ πληρώματος, εἰς αὐτὸν ἐλλη-
 θότιων νεροηκένας, πῶς „θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε,
 καὶ τό „τὸν μονογενῆ εἰς τὸν κόλπον ὄντα τοῦ πα-
 τρός“ τὴν ἐξήγησιν αὐτῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ πληρώ-
 ματος εἰληφόσι παραδεδωκένας; Οὐ γὰρ νῦν πρῶτον
 ἐξηγήσατο „ὁ ὢν⁴⁾ εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς“ ὡς
 οὐδενός⁵⁾ ἐπιτηδείου πρότερον γεγεννημένου λαβεῖν, ἃ

1) Ev. Joann. I, 19. — 15. 18. — 16. 17.

2) Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. υἱὸς Θεός ὁ ὢν, εἰς
 τὸν x. τ. λ. R. Cfr. pag. 154. not. 3.

3) H. et R. in textu primum μαθητοῦ, deinde βα-
 πτιστοῦ, recte tamen in notis: „lege etc.“

4) ὁ ὢν. Deest in edit. Huet., sed suppletur e Cod.
 Bodlej. R.

5) Ita recte habet in marg. Cod. Barber., male au-
 tem edit. Huet. ὡς οὐδέν. R. — Huet. in notis: „Ferrar.
 videtur legisse ὡς οὐδενός.“

τοῖς¹⁾ ἀποστόλοις διηγήσατο, εἶπε πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ὧν διδάσκει ἡμᾶς, τὸν Ἀβραὰμ ἠγαλλιᾶσθαι, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, καὶ ἐν χαρᾷ γεγονέναι. Καὶ τό· „ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν“ καὶ τό· „χάριν ἀντὶ χάριτος“ ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰρήκαμεν, δηλοῖ καὶ τοὺς προφήτας ἀπὸ τοῦ πληρώματος Χριστοῦ τὴν δωρεὰν κερωρηθέναι, καὶ τὴν δευτέραν χάριν ἀντὶ τῆς προτέρας αὐτοὺς εἰληφέναι· ἐφθάκεισαν γὰρ κἀκεῖνοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος χειραγωγούμενοι μετὰ τὴν ἐν τοῖς τύποις εἰσαγωγήν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας θέαν. Διόπερ οὐ πάντες οἱ προφῆται, ἀλλὰ πολλοὶ ἐπεθύμησαν²⁾ ἰδεῖν ἢ οἱ ἀπόστολοι ἐβλεπον. Εἰ γὰρ ἦν προφητῶν διαφορὰ, οἱ τετελειωμένοι καὶ διαφέροντες οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἢ εἶδον οἱ ἀπόστολοι, τεθεωρήκασιν γὰρ αὐτά· οἱ δὲ μὴ φθάσαντες ὁμοίως τούτοις εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τοῦ λόγου, ἐν ὀρέξει γέγονασιν τῶν τοῖς ἀποστόλοις διὰ Χριστοῦ ἐγνωσμένων. Τὸ γὰρ ἰδεῖν ἡμεῖς οὐ σωματικῶς εἰρησθαι ἐξειλήφαμεν, καὶ τὸ Ἀκοῦσαι πνευματικῶς ἀπαγγελλόμενον νενοήκαμεν, μόνου τοῦ ὧτα κησαμένου ἀκούειν παρεσκευασμένου τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ· ὅπερ οὐ πάνυ ἀθρόως γίνεται. Ἔτι δὲ περὶ τοῦ· τοὺς πρὸ τῆς σωματικῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ ἀγίους πλέον τι τῶν πολλῶν τῶν πιστευόντων· ἐσχηκότας τὰ τῆς θειότητος μυστήρια κατανενοηθέναι, τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ διδάσκοντος αὐτοὺς καὶ πρὶν γένηται σὰρξ, — αἰεὶ γὰρ ἐργάζεται μιμητῆς τοῦ πατρὸς ὧν, περὶ οὗ λέγει· „ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται“ —, ἔστιν ἀπολογίσασθαι καὶ ἀπὸ τούτων τῶν λέξεων· φησὶ που πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους ἀπιστοῦντας τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ· „οὐκ ἀνέγνωτε³⁾

1) Cod. Bodlej. ἢ τοῖς, Huet. ὑπὸ τοῖς. R. — Ev. Joann. VIII, 56. 58.

2) Math. XIII, 17. — Ev. Joann. V, 17.

3) Marc. XII, 26. 27. coll. Exod. III, 6. et pag. 68. not. 5.

τὸ ρηθὲν ἐπὶ τῆς βράτου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ; Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.“ Εἰ τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἐπισχύνεται θεὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων καλεῖσθαι, καὶ ἐν ζῶσιν ὑπὸ Χριστοῦ καταριθμοῦνται, υἱοὶ τε τοῦ Ἀβραάμ πάντες ¹⁾ εἰσὶν οἱ πιστεύοντες, — ἐπεὶ ἐνευλογοῦνται τῷ πιστῷ Ἀβραάμ πάντα τὰ ἔθνη, πατρὶ τῶν ἔθνῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθειμένῳ —, διστιάζομεν παραδέξασθαι, ἔγνωσέναι τοὺς ζῶντας τὰ τῶν ζώντων μαθήματα, μαθητευθέντας Χριστῷ τῷ πρὸ Ἑωσφόρου ²⁾ γεγεννημένῳ πρὶν γένηται σὰρξ; Διὰ τοῦτο δὲ ἔζων, ἐπεὶ μετείχον τοῦ εἰπόντος „ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή.“ καὶ ἐχώρουν ὡς τηλικούτων κληρονόμοι ἐπαγγελιῶν ἐπιφάνειαν οὐ μόνον ἀγγελῶν, ἀλλὰ καὶ θεοῦ ἐν Χριστῷ, καὶ τάχα ὁρῶντες τὴν εἰκόνα ³⁾ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἐπεὶ ὁ ἔωρακώς τὸν υἱὸν ἴωρακε τὸν πατέρα, ἀναγεγραμμένοι εἰσὶ θεὸν νενοηότες καὶ θεοῦ λόγων θεοπρεπῶς ἀκηχοῦτες ἔωρακέναι θεὸν, καὶ ἀκηχούσαι αὐτοῦ. Ἐγὼ δ' οἶμαι, οἱ οἱ τελείως καὶ γνησίως υἱοὶ τοῦ Ἀβραάμ, τῶν πνευματικῶν νοουμένων πράξεων αὐτοῦ εἰσὶν υἱοὶ, καὶ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ γνώσεως, τῶν ἐκείνῳ γνωσθέντων καὶ πραχθέντων ἐγγινομένων τοῖς χρηματίζουσιν υἱοῖς τοῦ Πατριάρχου, καθὰ διδόνσκει τοὺς ἔχοντας ὧτα, λέγων „εἰ τέκνα ⁴⁾ τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε.“ Καὶ εἰ „σοφὸς νοήσει τὰ ἀπὸ ἴδιου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορέσει ⁵⁾ ἐπιγνωμοσύνην“ ἀναγκαῖον ἦτοι προπετῶς ἀποφίνασθαι τινα περὶ προφητῶν, ὡς οὐ σοφῶν, εἰ μὴ νενοήκασι τὰ ἀπὸ τοῦ

1) Rom. IV, 11. — Genes. XVII, 4. XXII, 18. XXVI, 4. 5. Rom. IV, 17.

2) Psalm. CX, 3. — Ev. Joann. XI, 25.

3) Coloss. I, 15. — Ev. Joann. XIV, 19.

4) Ev. Joann. VIII, 39. — Prov. XVI, 23.

5) Reinecc. l. l. et R. φορέσει, H. male φηρέσει.

ιδίου στόματος, ἢ τὸ εὐφημον καὶ ἀληθὲς παραδεξα-
 μένους, ὅτι ἦσαν οἱ προφηταὶ σοφοὶ, ὁμολογεῖν νενοη-
 κέναι αὐτοὺς τὰ ¹⁾ ἀπὸ ιδίου στόματος, καὶ ἐπὶ τοῖς
 χεῖλεσι πεφορεκέναι τὴν ἐπιγνωμοσύνην καὶ δῆλον,
 ὅτι Μωσῆς ἑώρα τῷ νοῦ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου, καὶ
 τὰς κατὰ ἀναγωγὴν ἀλληγορίας τῶν ἀναγεγραμμένων
 παρ' αὐτῷ ἱστοριῶν. Ἰησοῦς ²⁾ δὲ τὴν ἀληθῆ κληρο-
 δοσίαν γενομένην μετὰ τὴν καθάρσεις τῶν εἴκοσι καὶ
 ἑννέα βασιλέων συνίει, μᾶλλον ἡμῶν δυνάμενος συνο-
 ρῆν, τίνων ἀληθῶν σκιαὶ ἐτύγγανον τὰ δι' αὐτοῦ ἐπι-
 τελούμενα. Δῆλον ὅτι καὶ Ἡσαΐας τὸ μυστήριον
 ἑώρα τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθεζομένου, καὶ τῶν δύο
 Σεραφίμ, καὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ, τοῦ τε θυσιαστη-
 ρίου καὶ τῆς λαβίδος, καὶ τῆς ἐπικαλύψεως τοῦ προσ-
 ῶπου καὶ τῶν ποδῶν, γινομένης ὑπὸ τῶν Σεραφίμ.
 Ἰεζεκιήλ δὲ τὰ Χερουβιμ καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν, καὶ
 τὸ ἐπ' αὐτῶν στερέωμα, καὶ τῶν ἐπικαθεζομένων τῷ
 θρόνῳ, ὧν τί ἂν εἴη ἐνδοξότερον καὶ ὑψηλότερον; Καὶ
 ἵνα μὴ καθὲν λέγων ἐπὶ πολὺ μὲν τὸν λόγον, βου-
 λόμενος κατασκευάζειν οὐκ ἔλαττον τῶν τοῖς ἀποστόλοις
 ἀπὸ Χριστοῦ ἀποκαλυφθέντων ἐγνωκέναι τοὺς τετε-
 λειωμένους ἐν ταῖς προτέραις γενεαῖς, ἀποκαλύπτοντος
 αὐτοῖς τοῦ καὶ τοὺς ἀποστόλους διδάξαντος τὰ ἀπόρρητα
 τῆς θεοσεβείας μυστήρια, ἔτι ³⁾ ὀλίγα προσθεὶς κρίνειν
 τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλείψω καὶ ὃ βούλονται περὶ
 τούτων σκοπεῖν. Φησὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους
 ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος „τῷ δὲ ⁴⁾ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι
 κατὰ τὸ εὐαγγελίον μου κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου
 χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ

¹⁾ H. et R. τὰ omiserunt.

²⁾ Jos. XII sqq. — Jac. VI, 1. 2. 6. — Ezech. I, 4 sqq.

³⁾ Cod. Bodlej. ἔτι, Reg. (H. in textu) et Barber.
 ὅτι male R. — H. ad marg.: scribas ἔτι.

⁴⁾ Rom. XVI, 25. 26. (XIV, 24. 25.), ubi verba καὶ
 τῆς — Χριστοῦ desiderantur.

τε γραφῶν προφητικῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Εἰ γὰρ διὰ γραφῶν προφητικῶν τὸ πάλαι σεσιωπημένον μυστήριον πεφανέρωται τοῖς ἀποστόλοις, καὶ οἱ προφηταὶ ἐνόουν τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος, ἅτε ὄντες σοφοί, τὰ πεφανερωμένα τοῖς ἀποστόλοις οἱ προφηταὶ ᾗδεσαν. Ἐπεὶ δὲ πολλοῖς οὐκ¹⁾ ἀπεκαλύπτετο, διὰ τοῦτο φησιν ὁ Παῦλος· „ἐίτε-
 ραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα.“ Ὅρα δὲ, εἰ καὶ οὕτως²⁾ οἷον ἀνθυ-
 πενεχθήσομένην ἀνθυποφορὰν ὑπὸ τῶν μὴ παραδεχο-
 μένων τὸν λόγον, τὴν λέξιν ταύτην οὕτως ἐκλαβεῖν τὸ Ἀποκαλυπτόμενον, μήποτε διχῶς ἔστιν ἰδεῖν Ἀπο-
 καλυπτόμενον, καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅτε νοεῖται, καθ' ἕτερον δὲ, ἐὰν ᾗ τοῦτο προφητευόμενον, ὥστε καὶ πληρωθῆναι αὐτό· τότε γὰρ ἀποκαλύπτεται, ὅτε ἐπιτε-
 λεῖται πληρούμενον. Τὸ τοίνυν· „τὰ ἔθνη συγκληρο-
 νόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα εἶναι τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ.“ ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ γνώσει, τοῦ ἔσεσθαι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα, καὶ πότε ἔσεσθαι, καὶ διὰ τί, καὶ τίνα ὄντα, καὶ πῶς ξένα τῶν διαθηκῶν τυγχάνοντα, καὶ ἀλλότρια τῆς ἐπαγγελίας σύσσωμα καὶ συμμετοχα ὑστερον ἐσόμενα ᾗδεσαν οἱ προφῆται, ἀποκαλυφθέντος αὐτοῖς τούτου. Ἄλλ' οὐχ οὕτως τοῖς νοοῦσιν, οὐχ ὁρῶσι δὲ ἐπιτελούμενα τὰ προ-
 φητευόμενα ἀποκεκάλυπται τὰ ἐσόμενα, ὡς τοῖς ὑπ' ὄψιν θεωροῦσι τὴν ἔκβασιν αὐτῶν· ὅπερ γέγονεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. Οὕτω γὰρ, ὡς οἶμαι, ἐνόουν τὰ πρᾶ-

¹⁾ Ita Codd. Bodlej. et Barber., Reg. (H.) οὐ κα-
 τεκαλύπτετο. R. — Ephes. III, 5. 6.

²⁾ εἰ καὶ οὕτως οἷον κ. τ. λ. H. et R. in notis:
 „Locus videtur hiulcus, legendum fortasse εἰ οὕτως δι'
 ἀνθυπενεχθήσομένην κ. τ. λ.“ Cfr. prolegomena.

γματα οὐ μᾶλλον τῶν πατέρων καὶ προφητῶν, ἀληθεύεται δὲ περὶ αὐτῶν τό· „ὁ ἑτέρας γενεαῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη, ὡς νῦν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ.“ τῷ πρὸς τῷ¹⁾ νοεῖν αὐτοὺς τὰ μυστήρια, καὶ τὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ πράγματος ἐπιτελουμένου κατανοεῖν. Δύναται δὲ καὶ τό· „πολλοὶ²⁾ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν“ τὴν ὁμοίαν ἔχειν διήγησιν, οἷον ἐπιθυμησάντων κακέλων ἰδεῖν οἰκονομούμενον τὸ μυστήριον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνσωματώσεως καὶ καταβάσεως ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ σωτηρίου τοῖς πολλοῖς πάθους αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ παραδείγματος καὶ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐλαμβάνομεν· ἴστω τινὰ τῶν ἀποστόλων συνιέντα „τὰ ἀρότητα δῆματα,³⁾ ἃ οὐκ ἐξὸν ἄνθρωπον λαλῆσαι,“ μὴ ὀψόμενον τὴν παρὰ τοῖς πεπιστευκόσι κατηγγελμένην δευτέραν σωματικὴν Ἰησοῦ ἐνδοξον ἐπιδημίαν, ἐπιθυμῆν αὐτὴν ὄραν· ἕτερον δὲ τινα⁴⁾ οὐ μόνον τὰ αὐτὰ τῷ ἀποστόλῳ ἠκριβωκότα⁵⁾ καὶ γενοηκότα, ἀλλὰ καὶ πολλῷ αὐτοῦ ἕλαττον ἀντεχόμενον τῆς θείας ἐλπίδος καταλαμβάνειν τὴν δευτέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ἣν ἐπιτεθυμηκέτω μὲν κατὰ τὸ παράδειγμα ὁ Ἀπόστολος, μὴ τεθεωρηκέτω δέ. Οὐ ψεῦδος δὲ ἐροῦμεν, ὅτι οἶδε δύο, ἃ ἐπεθύμησεν⁶⁾ ὁ Ἀπόστολος ἰδεῖν,

¹⁾ Huet. τῷ omisit.

²⁾ Matth. XIII, 17., ubi ὑμεῖς deest ante βλέπετε.

³⁾ II Cor. XII, 4., ubi ἀνθρώπῳ legitur.

⁴⁾ ἕτερον δὲ τινα. Ferrar.: „rursus sunt alii duo etc.“ videtur aliter legisse. H. et R. — Cfr. de hoc loco et seqq. prolegomena.

⁵⁾ H. in notis: „adde οὐ ante ἠκριβωκότα, R. „legend. videtur οὐκ ἠκριβωκότα.“

⁶⁾ Sic recte habet Cod. Bodlej., in ed. H. deest ἃ. R. — H. in notis atque ad marg. „scrib. ἃ ἐπεθύμησεν.“

ἢ καὶ ἀπόστολοι, τεθέλγνται, καὶ οὐ πάντως παρὰ τοῦτο συνειωτέρους αὐτοὺς ἢ μακαριωτέρους ἀνάγκη λέγειν τῶν ἀποστόλων· οὕτως οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους σοφωτέρους τῶν πατέρων ἢ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιπλεῖον δι' ἀρετὴν ἀξιοθέντων ἐπιφανειῶν, καὶ ἐμφανειῶν θείων, καὶ ἀποκαλύψεων μυστηρίων μεγάλων.

3. Ἐπιπλέον δὲ διειρήψαμεν ἐξετάζοντες περὶ τούτων, ἐπὶ¹⁾ τῇ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν πολλοὶ σοφωτέρους τοὺς ἀποστόλους τῶν πατέρων καὶ τῶν προφητῶν λέγοντες, οἱ μὲν καὶ ἱερον ἀναπεπλάκασι θεὸν μείζονα, οἱ δὲ μὴ τοῦτο τολμήσαντες, ὅσον ἐπὶ τῇ αὐτῶν λόγῳ, διὰ τὸ ἀβασάνιστον τῶν δογμάτων χρεωκοποῦσι τὴν δεδομένην τοῖς πατράσι καὶ τοῖς προφήταις ἀπὸ θεοῦ διὰ Χριστοῦ δωρεάν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· εἰ δὲ τὰ πάντα, δηλονότι καὶ τὰ κείμενοις ἀποκαλυφθέντα καλὰ καὶ πεπραγμένα σύμβολα μυστηρίων θεοσεβείας ἀγίων. Ἐπειδὴ²⁾ πάντα φράσσεισθαι δεῖ τοὺς γενναίους Χριστοῦ στρατιώτας ὑπὲρ ἀληθείας, οὐδαμοῦ κατὰ τὸ δυνατόν παρελθούσιν³⁾ ἕωντας ἐγγενέσθαι τῇ ἀπὸ τοῦ ψεύδους πιθανότητι, φέρε καὶ ταῦτα σχολήσωμεν. Τάχα γὰρ φήσουσι τὴν προτέραν Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἶναι· „ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν“ τὸ δὲ „ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος“ καὶ τὰ ἐξῆς εἰρησθαι ἐκ προσώπου τοῦ Μωϋθετοῦ. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ οὕτως διελέγξαι ὡς βεβιασμένην καὶ ἀνα-

1) R. nullo jure: „lego ἐπεὶ.“

2) R. absque causa: „lego ἐπεὶ δέ.“ — Mox Cod. Bodlej. recte habet φράσσεισθαι, Reg. (H. in textu) et Barber. male φράσσεισθαι. R. — H. ad marg. „scribas φράσσεισθαι. Ferrar.“

3) H. et R. παρελθούσιν.

κόλουθον τὴν ἐκδοχὴν· πάνυ γὰρ βίαιον τὸ οἶσθαι, αἰφνίδιον οἶονεὶ ἀκαίρως διακόπτεσθαι τὸν τοῦ Βαπτιστοῦ λόγον ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ Μαθητοῦ, καὶ παντὶ τῷ καὶ ἐπὶ ποσὸν ἀκούειν συμφράσεως λεγομένων ἐπισταμένῳ σαφὲς τὸ τοῦ εἰρημοῦ τῆς λέξεως „Οὗτος ἦν ὃν εἶπον,¹⁾ ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.“ Διδάσκει δὲ ὁ Βαπτιστής, πῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν Ἰησοῦς τῷ πρῶτος αὐτοῦ, ἐπεὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, εἶναι, διὰ τοῦ „ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν“ διὰ τοῦτο γὰρ φησιν· „ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.“ Διὰ τοῦτο δὲ νοῶ αὐτὸν πρῶτόν μου ὄντα καὶ τιμιώτερον παρὰ τῷ πατρὶ, ἐπεὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐγὼ ἴτε καὶ οἱ πρὸ ἐμοῦ προφητῆται εἰλήφαμεν χάριν τὴν θειοτέραν καὶ προφητικὴν ἀντὶ χάριτος τῆς κατὰ τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἀποδεχθεῖσαν παρ' αὐτῷ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ „ἔμπροσθεν γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.“ ἐπεὶ καὶ νενοήκαμεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, εἰληφότες, τὸν μὲν νόμον διὰ Μωσέως δεδύσθαι, οὐχ ὑπὸ Μωσέως, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐ δεδύσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γεγονέναι, τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ τὸν τε νόμον διὰ Μωσέως δεδωκότος, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεποιηκότος, χάριν δὲ καὶ ἀλήθειαν πεποιηκότος διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ' ἀνθρώπους φθάσασαν. Εὐγνωμονέστερον γὰρ ἀκούσαντες τῆς λέξεως τῆς φασκούσης· „ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο“ οὐ ταραχθησόμεθα, ὡς ὑπὸ ἐναντιώματος ταύτῃ τῇ φωνῇ ὄντος τοῦ· „ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή.“ Εἰ γὰρ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ φάσκων· „ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια“ πῶς ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γίνεται; αὐτὸς γὰρ τις δι' ἑαυτοῦ οὐ γίνεται. Ἀλλὰ νοητέον, ὅτι ἡ αὐτοαλήθεια ἢ οὐσιώδης

¹⁾ Huotius ὁ εἰπών.

καὶ, ἐν' οὕτως εἶπω, πρωτότυπος τῆς ἐν ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς ἀληθείας, ἀπ' ἧς ἀληθείας οἰονεὶ εἰκόνας ἐκείνης ἐντετύπωνται¹⁾ τοῖς φρονοῦσι τὴν ἀλήθειαν, οὐχὶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, οὐδ' ὅλως διὰ τινος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐγένετο· ὡς καὶ ὁ λόγος οὐ διὰ τινος, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἡ σοφία, ἣν ἐκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ ὁ θεός, οὐ διὰ τινος, οὕτως οὐδὲ ἡ ἀλήθεια διὰ τινος. Ἡ δὲ παρ' ἀνθρώποις ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· οἶον ἡ ἐν Παύλῳ ἀλήθεια καὶ τοῖς ἀποστόλοις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, μιᾶς οὔσης ἀληθείας, οἰονεὶ πολλὰς ἀπ' ἐκείνης λέγειν ἐξήρηκέναι. Οἶδε γοῦν ὁ προφήτης Δαβὶδ· πολλὰς ἀληθείας, λέγων· „ἀληθείας²⁾ ἐκζητεῖ κύριος“ οὐ γὰρ τὴν μίαν ἐκζητεῖ ἀλήθειαν ὁ πατήρ αὐτῆς, ἀλλὰ τὰς πολλὰς, δι' αἷς σώζονται οἱ ἔχοντες αὐτάς. Τὸ δ' ὅμοιον τῷ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀληθειῶν λόγῳ εὐρίσκομεν εἰρημένον περὶ δικαιοσύνης καὶ δικαιοσυγῶν. Τὸ³⁾ γὰρ αὐτοδικαιοσύνη ἢ οὐσιώδης Χριστός ἐστιν· „ὅς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις.“ Ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐν ἐκάστῳ δικαιοσύνη τυποῦται, ὡς γίνεσθαι ἐν τοῖς σωζομένοις πολλὰς δικαιοσύνας· διὸ καὶ γέγραπται· „ὅτι⁴⁾ δίκαιος κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν“ οὕτω γὰρ ἐν τοῖς ἀκριβέσιν ἀντιγράφοις εὑρομεν, καὶ ταῖς λοιπαῖς παρὰ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκδόσεις, καὶ τῷ Ἑβραϊκῷ. Ἐπίστησον δὲ, εἰ δύναται ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα Χριστός εἶναι λέγεται ἐνικῶς, πληθυνόμενα ἀνάλογον ὀνομάζεσθαι πληθυντικῶς, οἶον· Χριστός ἐστιν ἢ ζωὴ ἡμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ φησιν·

1) Ita R. recte, H. corrupte ἐντετύπωνται.

2) Psalm. XXXI, 23.

3) R, vix justa causa: „legend. videtur ἢ γὰρ κ. τ. λ.“ — I Cor. I, 30.

4) Psalm. XI, 7. (X, 8.)

„ἐγώ¹⁾ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ“ καὶ ὁ Ἀπόστολος „διὰν Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.“ Ἐν ψαλμοῖς δὲ πάλιν ἀναγράφεται „κρεῖττον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωᾶς“ διὰ γὰρ τὸν ἐν ἐκάστῳ Χριστὸν ὄντα ζωὴν πληθύνονται αἱ ζωαί. Τάχα δὲ οὕτω ζητητέον καὶ τό „εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;“ οἷον γὰρ καθ' ἕκαστον ἅγιον Χριστὸς εὐρίσκεται, καὶ γίνονται διὰ τὸν ἕνα Χριστὸν πολλοὶ Χριστοὶ οἱ ἐκείνου μιμηταὶ καὶ κατ' αὐτὸν εἰκόνα ὄντα θεοῦ μεμορφωμένοι· ὁθεν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησὶ „μὴ ἄψησθε²⁾ τῶν Χριστῶν μου.“ Ὁ τοίνυν ἐδόξαμεν παρεληλυθέναι διηγούμενοι τό „ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο“ τοῦτο νῦν κατὰ τὸ ἐμπροσθὸν ἀνεπτύξαμεν· ἅμα δὲ παρεστήσαμεν, ὅτι τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐστὶν ἡ φωνή, ἔτι δὲ καὶ διὰ τούτων μαρτυροῦντος τῷ νῆφ τοῦ θεοῦ.

4. Ἦδη οὖν ἰδόμεν τὴν δευτέραν Ἰωάννου μαρτυρίαν. Ἀπὸ Ἱερουσαλύμων³⁾ Ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς ὄντες τοῦ Βαπτιστοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ τυγχάνοντος, ἱερεῖς πέμπουσι καὶ Λευῖτας πεισομένους, ὅστις ποτὲ εἶη ὁ Ἰωάννης. Ὁ δὲ λέγων τό „ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός“ δι' αὐτοῦ τούτου ὁμολογίαν ἀληθείας πεποιήται, καὶ οὐχ, ὡς ἔν τις ὑπολάβοι, διὰ τό „οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός“ ἠρνήσατο· οὐ γὰρ ἐστὶν ἄρνησις τὸ εἰς δόξαν Χριστοῦ λέγειν, μὴ αὐτὸν εἶναι Χριστόν. Ἀπαξ δὲ οἱ πεμφθέντες ἀπὸ Ἱερουσαλύμων ἱερεῖς καὶ Λευῖται ἀκούσαντες τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν προσδοκώ-

¹⁾ Ev. Joann. XIV, 6. — Col. III, 4, ubi ὁ Χριστός exstat. — Psalm. LXIII, 3. — II Cor. XIII, 3, ubi ἐπέε legitur pro εἰ.

²⁾ I Chron. XVI, 22. Psalm. CV, 15. — Ev. Joann. I, 17.

³⁾ Ev. Joann. I, 19. 20. 21.

μενον Χριστόν, πυνθάγονται περὶ τοῦ δευτέρου ἐπιλο-
μένου παρ' αὐτοῖς τιμίου ἠνόματος Ἑλλίου, εἰ αὐτὸς εἶη
ἐκεῖνος. Λέγει δὲ μὴ τυγχάνειν Ἑλλίας, πάλιν ὁμολο-
γῶν διὰ τοῦ „οὐκ εἰμί“ τὸ ἀληθές. Ἐπεὶ δὲ πολλῶν
προφητῶν γινομένων ἐν Ἰσραὴλ εἰς τις ὁ ὑπὸ Μωσέως
προφητευθεὶς ἐξαιρέτως προσειδοκᾶτο κατὰ τὸ φάσκον
ἐπιτόν „προφήτην¹⁾ ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς
ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ' αὐτοῦ ἀκούσεσθε,
καὶ ἔσται, πᾶσα ἡ ψυχὴ, ἣτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προ-
φήτου ἐκεῖνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ“
τρίτον ἐρωτῶσιν οὐχὶ εἰ προφήτης εἶη, ἀλλ' εἰ ὁ προ-
φήτης. Καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκείνων οὐκ ἐπὶ Χριστοῦ
ταπτόντων, ἀλλ' οἰομένων ἕτερον παρὰ τὸν Χριστόν
αὐτὸν εἶναι, αὐτὸς γινώσκων τὸν, οὗ πρόδρομός ἐστιν,
ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ προφήτης ἐστὶν ὁ προφητευ-
θεὶς, φησί „οὔ“²⁾ τάχα τό „ναί“ ἀποκρινάμενος,
εἰ χωρὶς τοῦ ἄρθρου ἠρωτήκεισαν οὐ γὰρ ἠγνόει προ-
φήτης ὢν. Καὶ ἐν ταύταις ὄλαις ταῖς ἀποκρίσεισιν ἡ
δευτέρα οὐδέπω τετέλεσται μαρτυρία Ἰωάννου, ἕως τοῖς
αἰτούσαι ἀπόκριαιν, ἀπαγγελθησομένην τοῖς πέμψασιν,
ἐαυτὸν ἀπὸ προφητικῆς κατήγγειλε φωνῆς τῆς τοῦ
Ἡσαίου οὕτως ἐχούσης „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,
εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου.“

5. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πότερον τετέλεσται ἡ δευτέρα
μαρτυρία, καὶ τρίτη γίνεται πρὸς ἀπεισταλμένους ἐκ
τῶν Φαρισαίων, καὶ βουλομένους τι μαθεῖν, τί δήποτε
βαπτίζῃ, μήτε³⁾ Χριστὸς, μήτε Ἑλλίας, μήτε ὁ προφή-
της τυγχάνων, ἐν τῷ „ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι μέσος
δὲ ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὁ ὀπίσω μου

¹⁾ Deut. XVIII, 15. 18. 19. Act, III, 22. 23., ubi
ὁ θεὸς ὑμῶν, non καὶ ἔσται κ. τ. λ., sed ἔσται δέ, πᾶσα
ψυχὴ κ. τ. λ. omisso αὐτοῦ post λαοῦ N. T. edd. exhibent.

²⁾ Ev. Joann. I, 21. 22.—23. coll. Jes. XI, 3.

³⁾ Ev. Joann. I, 25. 26. 27.

ἐρχόμενος, οὐδ' οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος, ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος·“ ἢ μέρος τῆς δευτέρας ἐστὶ καὶ τὸ ἀπαγγελλόμενον πρὸς τοὺς Φαρισαίους. Ἐγὼ δ', ὅσον ἐκ τῆς λέξεως στοχάσασθαι, εἰποιμὶ ἂν τρίτην εἶναι μαρτυρίαν τὸν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ἀπὸ τῶν Φαρισαίων λόγον. Παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἡ πρώτη μαρτυρία τὸ ἔνθεον τοῦ Σωτῆρος παρίστησιν, ἡ δὲ δευτέρα τὴν ὑπόνοιαν τῶν δισταζόντων, μήποτε Ἰωάννης εἶη Χριστὸς, καθαιρεῖ, ἡ δὲ τρίτη τὸν ἀοράτως τοῖς ἀνθρώποις παρόντα κηρύττει ὅσον οὐδέπω ἔλευσόμενον. Πρὶν δὲ τῶν ἐξῆς μαρτυριῶν, καθ' ἃς δεικνύμενος μαρτυρεῖται, ἐκάστην λέξιν ἴδωμεν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης μαρτυρίας, τοῦτο πρῶτον ἐπιτηρήσαντες, ὅτι δύο ἀποστολαὶ γίνονται πρὸς τὸν Βαπτιστὴν, μία μὲν „ἀπὸ Ἱεροσολύμων“ ὑπὸ Ἰουδαίων¹⁾ πεμπόντων „ιερεῖς καὶ Λευῖτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ;“ ἑτέρα δὲ Φαρισαίων ἀποστελλόντων, καὶ πρὸς τὴν γεγεννημένην ἀπόκρισιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ Λευῖταις ἐπαπορούντων. Παρατήρει τοίνυν, πῶς κατὰ τὸ ἱερατικὸν καὶ λευϊτικὸν πρόσωπόν ἐστι μεθ' ἡμερότητας λεγόμενα καὶ φιλομαθείας, τό· „σὺ τίς εἶ;“ καὶ τό· „τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ;“ καὶ τό· „ὁ προφήτης ἄρα εἶ σὺ;“ καὶ ἐπὶ τούτοις· „τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;“ Οὐδὲν γὰρ αὐθαρδῆς, οὐδὲ θρασὺ ἐν τῇ τούτων ἐστὶ πεύσει, ἀλλὰ πάντα ἀρμόττοντα ἀκριβέσι θεραπευταῖς θεοῦ. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν Φαρισαίων ἀποστελλόμενοι, οὐδὲν περιεργασαμένων πρὸς τὰ εἰρημένα τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οἶονεὶ ὑβριστικὰς καὶ ἀπανθρωποτέρας προσάγουσι τῷ Βαπτιστῇ φωνὰς διὰ τοῦ· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ' εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Καὶ σχεδὸν οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ὡς οἱ προειρημένοι ἱερεῖς καὶ Λευῖται ἀποστέλλουσι,

¹⁾ Ev. Joann. I, 19. 24. — 21., ubi Ἠλίας εἶ σὺ omisso ἄρα post προφ. edd. habent N. T. — 22. — 25.

ἀλλὰ κωλύσαι ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν, ἴσως οἰόμενοι οὐδενὸς ἑτέρου ἔργον τυγχάνειν τὸ βαπτίζειν ἢ Χριστοῦ καὶ Ἥλιου καὶ τοῦ προφήτου. Καὶ πανταχοῦ ἐπιμέλειαν τὸν ἀκριβῶς ἐντευξόμενον τῇ γραφῇ ποιητέον, ἵηρεῖν ἀναγκαίου ὄντος τὰ λεγόμενα ὑπὸ τίνων, καὶ πότε λέγεται, ἵνα εὐρίσκωμεν τὸ τοῖς προσώποις ἀρμοζόντως περιτεθεῖσθαι λόγους δι' ὅλων τῶν ἀγίων βιβλίων.

6. „Τότε¹⁾ ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ; καὶ ὁμολόγησε καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὁμολόγησεν, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός.“ Καὶ τίνας ἐχρῆν πρεσβύτας πεπέμψαι πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ Ἰουδαίων, καὶ πότε, ἢ τοὺς διαφέρειν νενομισμένους κατ' ἐκλογὴν Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξελεγμένου παρὰ πᾶσαν τὴν λεγομένην γῆν ἀγαθὴν τόπου Ἱεροσολύμων, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν τοῦ Θεοῦ; Ἰωάννου μὲν οὖν μετὰ τῆσδε πυνθάνονται τιμῆς. Περὶ Χριστοῦ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀναγράφεται γεγενῆσθαι ὑπὸ Ἰουδαίων· ἀλλ' ὡσπερ Ἰουδαῖοι πρὸς Ἰωάννην ποιούσι, τοῦτο Ἰωάννης πρὸς Χριστὸν διὰ τῶν ἰδίων μαθητῶν πυνθανόμενος „σὺ²⁾ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;“ Καὶ Ἰωάννης μὲν πρὸς τοὺς ἐλληλυθίας ὁμολογήσας καὶ μὴ ἀρνησάμενος ὑστερον τό· „ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.“ ἀποφαίνεται· Χριστὸς δὲ τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, ὡς μείζονα τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου ἔχων λόγοις καὶ ἔργοις, φάσκων „πορευθέντες³⁾ ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ ἃ βλέπετε καὶ ἀκούετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθα-

¹⁾ Hinc Tom. VII. auspiciatur Ferrar. Huet. — Ev. Joann. I, 19. 20.

²⁾ Matth. XI, 3. — Ev. Joann. I, 23.

³⁾ Matth. XI, 4. 5., ubi, praeterquam quod καὶ νεκροὶ ἐγείρονται ante vos. πτωχοὶ leguntur, καὶ ante χωλοὶ (uncis tamen ab Lachm. adjectis) non solum, sed etiam ante κωφοὶ et πτωχοὶ receptum legitur in edd. N. T.

ρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·“ περὶ ὧν εὐκαιρότερον, Θεοῦ διδόντος, ἐν τοῖς οἰκείοις διαληψόμεθα τόποις. Ἴσως δ' ἂν οὐκ ἀλόγως τις ἐπιστήσει, τί δήποτε τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν πυθθανομένων Ἰωάννου οὐχί, εἰ αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός, ἀλλὰ· „σὺ τίς εἶ;“ ἀποκρίνεται ὁ Βαπτιστὴς οὐχ ὅπερ ἐχρῆν πρὸς τό· „σὺ τίς εἶ;“ „,,ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·“ ἀλλ' ὅπερ οἰκείως ἂν ἐλέγετο, εἰ ἦσαν πυθόμενοι· „σὺ εἶ ὁ Χριστός;“ ἤρμωσε γὰρ πρὸς τό· „σὺ εἶ ὁ Χριστός;“ τό· „ἐγὼ οἶκ εἰμὶ ὁ Χριστός·“ πρὸς δὲ τό· „σὺ τίς εἶ;“ τό· „ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.“ Λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι, ὡς εἰκὸς, ἑώρα ἀπὸ τῆς πεύσεως τὸ εὐλαβὲς τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν, ἐμφαινόντων μὲν ὑπόνοιαν ὑπολήψεως, μή ποτ' εἶη βαπτίζων Χριστός, γυμνότερον δὲ ὀνομάσαι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι προπετεῖς φυλαττομένων. Ὅθεν εὐλόγως, ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν ὑπόνοιαν αὐτῶν πρῶτον περιαιρεθῆναι ψευδῆ τὴν περὶ ἑαυτοῦ, εἰδ' οὕτως παραστήσαι τὸ ἀληθές, τό· „οὐκ εἶναι Χριστός·“ πρὸ πάντων ἀποφαίνεται. Δηλοῖ δὲ, τὸ τοιοῦτόν τι αὐτοὺς ὑπονενοηκέναι, ἢ δευτέρα ἐρώτησις καὶ ἔτι ἢ τρίτη. Ἐπεὶ γὰρ καὶ δεύτερον τῇ τιμῇ ἐλπιζόμενον μὲν καὶ μετὰ Χριστὸν αὐτοῖς τετιμημένον Ἠλίαν εἶναι ὑπελάμβανον, ἀποφανομένου τοῦ Ἰωάννου, ὡς οὐκ εἶη ὁ Χριστός, ἐρώτησαν· „τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ; καὶ εἶπεν· οὐκ εἰμὶ.“ Τὸ τρίτον, εἰ αὐτὸς εἶη ὁ προφήτης, βούλονται μαθεῖν οὗ ἀποκριναμένου τό· „οὐ·“ οὐκέτι ἔχοντες ἰδικῶς ὄνομα ἐλπιζόμενου ἐπιδημήσειν αὐτοῖς εἰπεῖν, φασί· „τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;“ τοῦτο δηλοῦντες· ταῦτα μὲν οὐκ εἶ, ἅπερ ἐλπιζόμενα τῷ Ἰσραὴλ παρέσεσθαι προσδοκᾶται, ὅστις δὲ ὧν βαπτίζεις οὐκ ἴσμεν· διόπερ τοῦτο ἡμᾶς δίδαξον, ἵν' ἔχωμεν ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἡμᾶς διὰ τοῦτο πέμψασιν πρὸς σέ. Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο ἐχόμενον τῶν προκειμένων προσθήσομεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς Χριστοῦ

ἐπισημίας ἔσαινε τὸν λαόν, ἤδη πως ἐνεστηκώς περὶ τὰ ἔτη τὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὀλίγω ἀνωτέρω μέχρι τῆς ἀναδείξεως τοῦ κηρύγματος. Διόπερ, ὡς εἶχός, τῶν γραμματέων καὶ νομικῶν τὸν ἐλπίζομενον, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν καταγαγόντων αὐτοῦ τὸν χρόνον, ἤδη προσδοκῶντων, ἐπεφύησαν¹⁾ Θεοδᾶς, οὐκ ὀλίγον πλῆθος, ὡς ὁ Χριστὸς, οἶμαι, συναγαγὼν, καὶ μετ' ἐκείνων „Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς τῆς ἀπογραφῆς ἡμέραις.“ Εἶχός οὖν, θερμότερον τῆς Χριστοῦ ἐπισημίας προσδοκωμένης καὶ λαλουμένης, Ἰουδαῖοι ἀπὸ Ἱεροσολύμων τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας πέμπουσι πρὸς τὸν Ἰωάννην, διὰ τοῦ „σὺ τίς εἶ;“ μαθεῖν βουλόμενοι, εἰ αὐτὸς Χριστὸς εἶναι ὁμολογήσει.

7. „Καὶ²⁾ ἠρώτησαν αὐτὸν τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ; καὶ λέγει· οὐκ εἰμί.“ Τίς οὐκ ἂν ζητήσαι τῶν ἀκουόντων Ἰησοῦ λέγοντος περὶ Ἰωάννου· „εἰ ἐθέλετε δεξασθαι, αὐτὸς ἐστὶν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.“ πῶς πρὸς τοὺς ἑρωτῶντας τό· „σὺ Ἠλίας εἶ;“ λέγει ὁ Ἰωάννης· „οὐκ εἰμί“ πῶς δὲ καὶ νοῆσαι δεῖ τὸν Ἰωάννην αὐτὸν εἶναι Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου οὕτως ἔχον· „καὶ³⁾ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν θεισβίτην, πρὶν ἔλθειν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ἧς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἔλθω καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην;“ Καὶ ὁ τοῦ θυφθέντος δὲ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀγγέλου κυρίου, ἐστῶτος ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος, λόγος πρὸς τὸν Ζαχαρίαν παραπλήσιόν τι

¹⁾ R. quo jure nescio innotis: „legendum videtur ἐπεφύαξεν.“ Act. V, 36. 37.

²⁾ Ev. Joann. I, 24. cfr. pag. 188 not. 1. — Math. XI, 14.

³⁾ Mal. IV, 5. 6., ubi ἀποστέλλω legitur, et τὴν ἡμέραν.

ἐμφανίει τοῖς ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου εἰρημένοις διὰ τούτων „καὶ¹⁾ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἷόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην“ καὶ μετ' ὀλίγα „αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.“ Πρὸς δὴ τὸ πρῶτον ὃ μὲν τις ἔρει, ὅτι ἑαυτὸν ἠγνόει Ἰωάννης Ἡλίαν ὄντα· καὶ τάχα τούτῳ χρήσονται οἱ ἐκ τούτων τῶ περι μετενσωματώσεως παριστάμενοι λόγῳ, ὡς τῆς ψυχῆς μεταμφινυμένης σώματι καὶ οὐ πάντως μεμνημένης τῶν προτέρων βίων. Οἱ δ' αὐτοὶ οὗτοι ἔρουσι καὶ τινὰς τῶν Ἰουδαίων τῶ δόγματι συγκατατεθεμένους περὶ Σωτῆρος εἰρηκένοι, ὡς ἄρα εἶ τις εἶη τῶν ἀρχαίων προφητῶν.²⁾ ἀναστὰς οὐκ ἀπὸ τῶν μνημείων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γενέσεως. Πῶς γὰρ ἐδύνατο, σαφῶς δεικνυμένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας, ὑπολαμβάνομένου τε πατρὸς αὐτῶ τυγχάνειν Ἰωσήφ τοῦ τέκτονος, νομίζειν ἕνα τινὰ τῶν προφητῶν αὐτὸν τυγχάνοντα ἐγγυέρθαι ἀπὸ τῶν νεκρῶν; Καὶ τῶ „ἐξαλείψω πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν“ ἀναγεγραμμένῳ ἐν τῇ Γενέσει οἱ αὐτοὶ χρώμενοι τὸν πεφροντικὸτα πιθανότατος ἀπατηλὰς προσαγομένης ἀπὸ τῶν γραφῶν λύειν εἰς ἀγῶνα περιστήσουσιν ἰστάμενον πρὸς τὸ δόγμα. Ἔτερος³⁾ δέ τις ἐκκλησιαστικὸς τὸν περὶ μετενσωματώσεως ἀποπτύων ὡς ψευδῆ⁴⁾ λόγον,

¹⁾ Luc. I, 13. 17.

²⁾ Matth. XVI, 14. — XIII, 55. — Genea. VII, 4, ubi pro πᾶσαν κ. τ. λ. leguntur πᾶν τὸ ἀνάστημα.

³⁾ Sic recte habet Cod. Bodlej., male autem Regius (H. in textu) ἕτερον δέ τις κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scrib. ἕτερος.“

⁴⁾ Cod. Bodlej. recte ὡς ψευδῆ λόγον, male vero Reg. ὥστε λόγον. R. — H. in textu corrupte ὥπε λόγον, ad marg.: „fortasse legend. ὥστε ψευδῆ λόγον.“ — Luc. I, 17.

μη προσιέμενος τὸ, τὴν ψυχὴν Ἰωάννου Ἠλίαν ποτὲ γεγονέναι, τῷ προειρημένῳ λόγῳ τοῦ ἀγγέλου χρήσεται, ψυχὴν Ἠλλίου μὴ ὀνομάσαντος ἐπὶ τῆς Ἰωάννου γενέσεως, ἀλλὰ πνεῦμα καὶ δυνάμιν διὰ τοῦ „καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέχνα“ διὰ μυρίων δυνάμενος ἀποδεικνύει γραφῶν, ἕτερον εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ὀνομαζομένην δυνάμιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς· περὶ ὧν οὐκ εὐκαιρον νῦν παρατίθεσθαι τὰ πολλὰ, ἵνα μὴ πάνυ τὸν λόγον περισπάσωμεν. Ἀρχεσθήσεται δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς μὲν τὸ διαφέρειν δυνάμιν πνεύματος τὸ¹⁾ „πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δυνάμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι“ πρὸς δὲ τὰ ἐν τοῖς προφήταις πνεύματα, — ἅτε δεδωρημένα αὐτοῖς ὑπὸ θεοῦ —, οἷον ἐκείνων ὀνομάζεσθαι κτήματα, τὸ „πνεύματα²⁾ προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται“ καὶ τὸ³⁾ ἀναπέπαιται τὸ πνεῦμα Ἠλίου ἐπὶ Ἐλισσαί.“ Οὕτω γὰρ οὐδὲν ἄτοπον, φησὶν, ἔσται τὸν Ἰωάννην, ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου ἐπιστρέφοντα καρδίας πατέρων ἐπὶ τέχνα, διὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα „Ἠλίαν“ λέγεσθαι „τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι.“ Εἰς παραμυθίαν δὲ τούτων καὶ τούτῳ χρήσεται τῷ λόγῳ· εἰ ὁ τῶν ὄλων θεὸς οἰκειωθείς τοῖς ἁγίοις αὐτῶν γίνεται, οὕτως ὀνομαζόμενος θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ, πόσῳ πλέον τὸ ἅγιον πνεῦμα οἰκειωθείν τοῖς προφήταις πνεῦμα αὐτῶν χρηματίζειν οἴοντε ἔσται, ἢ ὕ οὕτως πνεῦμα Ἠλίου καὶ πνεῦμα Ἠσαίου λεγόμενον τὸ πνεῦμα; Ὁ αὐτὸς τε οὗτος Ἐκκλησιαστικὸς ἐρεῖ, δύνασθαι μὲν τοὺς ὑπεκλήφοντας, τῶν προφητῶν εἶναι ἕνα³⁾ τὸν Ἰησοῦν

¹⁾ H. ad marg. sine causa: scrib. τῷ. — Luc. I, 35.

²⁾ I Cor. XIV, 32. — II Reg. (IV Reg.) II, 15, ubi Ἰαναπέπαιται legitur et ἐπὶ Ἐλισσαί scriptum legitur.

³⁾ In edd. H. et R. ἕνα desideratur. Luc. IX, 19.

ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἠπατήσθαι κατὰ τε τὸ προειρη-
 μένον δόγμα, καὶ κατὰ τὸ ὑπολαμβάνειν αὐτὸν ἕνα
 τῶν προφητῶν τυγχάνειν, δύνασθαι δὲ, πρὸς τὸ κατὰ
 τὸ νομίζειν αὐτὸν τῶν προφητῶν εἶναι ἕνα, πταίνει
 καὶ ψευδοδόξειν καὶ κατὰ τὸ ἀγνοεῖν αὐτοῦ τὸν λεγό-
 μενον πατέρα καὶ τὴν οὖσαν μητέρα, οἶσθαι τε αὐτὸν
 ἀπὸ τῶν μνημείων ἐγρηγέρθαι. Καὶ πρὸς τὸ ἐν γενέσει
 τε περὶ τῆς ἐξαναστάσεως ἀπαντήσεται ὁ Ἐκκλησιαστι-
 κὸς χρώμενος τῷ „ἐξανέστησε ¹⁾ γὰρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα
 ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν“ τῆς ἐξαναστά-
 σεως καὶ ἐπὶ γενέσεως κειμένης. Οὗτος δὲ πρὸς τὸ
 πρῶτον ἀπορηθὲν ἑτέρως παρὰ τὸν ὑπολαμβάνοντα
 μετενσωμάτωσιν ἀπολογούμενος ἔρει· διὰ μὲν τὰ ἀρ-
 τίως κατασκευασθέντα λόγῳ τινὲ εἶναι τὸν Ἰωάννην
 Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι, ἀποκεκρίσθαι δὲ πρὸς
 τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας τὸ „οὐκ εἰμὶ“ στοχασάμενον
 τοῦ βουλήματος τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν. Οὐ γὰρ τοῦτο
 ἤθελεν ἢ προλεγομένη ἐξέτασις τῷ Ἰωάννῃ ἀπὸ τῶν
 ἱερέων καὶ Λευιτῶν, τὸ μαθεῖν, εἰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐν
 ἀμφοτέροις ἐτύγχανεν, ἀλλ' εἰ ὁ Ἰωάννης αὐτὸς Ἠλίας
 ὁ ἀναληφθεὶς, νῦν ἐπιφαινόμενος κατὰ τὸ Ἰουδαίους
 προσδοκώμενον χωρὶς γενέσεως, ἦν τάχα καὶ ἠγνόουν
 οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀποσταλέντες· πρὸς ἦν πεῦσιν
 εἰκότως ἀποκρίνεται τὸ „οὐκ εἰμὶ“ οὐ γὰρ Ἠλίας ὁ
 ἀναληφθεὶς ἀμείψας σῶμα ἐληλύθει ὁ Ἰωάννης ὀνομα-
 ζόμενος. Ὁ δὲ πρῶτος, οὗ τὸν νοῦν παρεθήκαμεν οἰο-
 μένου μετενσωμάτωσιν ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι, προς-
 διατρέβων τῇ βασιάνῃ τῆς λέξεως ἔρει πρὸς τὸν ἕτερον,
 ὅτι οὐκ ἀκόλουθον τὸν τηλικούτου ἱερέως Ζαχαρίου
 υἱὸν, ἐπὶ γῆρα γεγεννημένον ἀμφοτέροις γογεῦσι παρὰ
 πᾶσαν ἀνθρωπίνην προσδοκίαν, ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τῶν
 τοσούτων ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων, καὶ τῶν πεμφθέν-
 των ὑπ' αὐτῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων, οὐ γνωσκόντων

¹⁾ Genes. IV, 25.

τὸ γεγενῆσθαι αὐτὸν, καὶ μάλιστα Λουκᾶ μαρτυροῦντος
 ὅτι „ἐγένετο ¹⁾ ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας
 αὐτοὺς,“ — δῆλον δὲ ὅτι τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλι-
 σάβετ — „καὶ ἐν ὅλῃ τῇ θρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο
 πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.“ Εἰ δὲ οὐκ ἠγνοεῖτο ἢ ἐκ
 Ζαχαρίου γένεσις Ἰωάννου, ἵκεμπον δὲ οἱ ἀπὸ Ἱερο-
 σολύμων Ἰουδαῖοι διὰ τῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων πευ-
 σόμενοι τό „σὺ Ἠλίας εἶ;“ δῆλον ὅτι τοῦτο ἔλεγον τὸ
 περὶ μετενσωματώσεως δόγμα οἰόμενοι εἶναι ἀληθές,
 ὡς πατριον τυγχάνον καὶ οὐκ ἀλλότριον τῆς ἐν ἀποφθή-
 τοις διδασκαλίας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγει „οὐκ
 εἰμὶ Ἠλίας“ ὁ Ἰωάννης, ἐπεὶ ἀγνοεῖ τὸν ἴδιον πρό-
 τερον βίον. Τοῦτων δὲ οὐκ εὐκαταφρόνητον πιθανό-
 τητα ἔχοντων, πάλιν ὁ Ἐκκλησιαστικὸς ἀπορήσει πρὸς
 τὸν πρότερον, εἰ κατὰ τὸν προφήτην ἐστὶν ὑπὸ τοῦ
 πνεύματος φωτιζόμενον, καὶ ὑπὸ Ἠσαίου προφητευό-
 μενον, ὑπὸ τε τηλικούτου τοῦ ἀγγέλου, πρὶν γεννη-
 θῆναι, τεχθήσεσθαι προειρημένον, ἐκ τοῦ πληρώματος
 Χριστοῦ εἰληφότα, χάριτος τηλικαύτης μετεσχηκότα, τὴν
 ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενῆσθαι νενοηκότα,
 περὶ θεοῦ καὶ τοῦ μονογενοῦς τοῦ εἰς τὸν κόλπον τοῦ
 πατρὸς δηγησάμενον τὰ τσαῦτα, τὸ ψεύσασθαι καὶ
 ὑπερ ἦν οὐκ ἐγνωκότα καὶ ἐπισχεῖν. Ἐχρῆν γάρ περὶ
 τῶν ἀθλοτέρων ἐπέχειν ὁμολογεῖν, καὶ μήτε τιθέναι,
 μήτε αἰρεῖν τὴν πρότασιν. Πῶς δὲ οὐκ ἦν εὐλογον, εἰ
 πολλῶν τοῦτο δόγμα ἐτύχχανεν, ἐπισχεῖν τὸν Ἰωάννην
 περὶ αὐτοῦ, μήποτε ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ποτε ἐν Ἠλίᾳ ἦν;
 Καὶ ἐπὶ τὴν ἱστορίαν δὲ ὁ Ἐκκλησιαστικὸς προκαλέσε-
 ται τὸν πρότερον πευσόμενον παρὰ τῶν τὰ ἀπόφθητα
 ἐγνωθέναι παρ' Ἑβραίοις ἐπαγγελιομένων, εἰ τοιοῦτόν
 τι δόγμα ἐστὶ παρ' αὐτοῖς. Ἐὰν γὰρ μηδαμῶς φαίνη-
 ται τοῦδ' οὕτως ἔχον, δῆλον ὅτι ἰσχεδ(ασται) ²⁾ ὁ τοῦ

¹⁾ Luc. I, 65.

²⁾ R. in textu ἰσχεδασται — λόγος, in notis: „ἡ

προτέρου λόγος. Οὐδὲν τοίνυν ἦτιον ὁ Ἐκκλησιαστικός χρήσεται τῇ προαποδεδομένη λύσει, ἔτι καὶ αὐτὸς τὸ βούλημα τῶν πυθομένων παραστήσαι ἀπαιτούμενος. Εἰ γὰρ, ὡς κατεσκεύασα¹⁾ οἱ πέμψαντες ἴσασι γεγενημένον ἐκ Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ τὸν Ἰωάννην, καὶ πολλῶ πλεον οἱ πεμφθέντες γένους ὄντες ἱερατικοῦ, οὓς οὐκ ἂν ἔλαθεν ἢ τοῦ οὕτως ἐπιφανοῦς²⁾ συγγενοῦς Ζαχαρίου παράδοξος εὐπαιδία, τί νοήσαντες πυθάνονται τό „σὺ Ἥλιος εἶ;“ ἄνδρες ἀνεγνωκότες ἀνελθῆναι αὐτὸν ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ προσδοκῶντες ἐπιδημίαν αὐτοῦ; Τάχα οὖν, ἐπεὶ πρὸς τῇ συντελείᾳ προσδοκῶσιν Ἥλιαν πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τούτῳ Χριστὸν, οἷον ἐτροπικώτερον φαίνονται ἐρωτῶντες· εἰ σὺ εἶ ὁ προκαταγγέλλων τὸν πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ συντελείᾳ ἐλευσόμενον λόγον; Καὶ ἐπιστημώνως³⁾ πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται τό „οὐκ εἰμὶ.“ Ἔτι δὲ ὁ Ἐκκλησιαστικὸς ἰστάμενος πρὸς τὰ ἐξητασμένα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἀποδεικνύει πειρωμένου, μὴ ἂν ληληθῆναι τοὺς ἱερεῖς οὕτως ἐπιφανῆ γεγενημένην τὴν Ἰωάννου γένεσιν διὰ τὸ ἐν τῇ ὄρεινῃ τῆς Ἰουδαίας διαλεταλῆσθαι πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσει τὴν παραπλήσιον⁴⁾ ἀπάτην πολλοῖς γεγενῆσθαι καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἐπεὶ „οἱ μὲν ἔλεγον αὐτὸν Ἰωάννην Βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἥλιαν, ἄλλοι δὲ

Cod. Bodlej., Reg. aut. (H. in textu) et Barber. ἐσχέδασται ὁ τοῦ προτέρου λόγου.“ — H. in notis: „Ferrar. legebat ἐσχέδασται — λόγος; Perion. (item R. in notis affert) autem ἐσχέδασται τὸ τοῦ προτέρου λόγου, inter quae lector arbiter sedeat.“ Idem ad marg. „scrib. ἐσχέδασται τό κ. τ. λ., aut ἐσχέδασται ὁ — λόγος.“

¹⁾ H. et R. in textu κατεσκεύασαν, iidem tamen recte in notis atque ad marg. „legendum κατεσκεύασα.“

²⁾ H. min. accurate ἐστὶ φανοῦς.

³⁾ H. et R. ἐπιστημώνως.

⁴⁾ H. et R. παραπλήσιαν ἀπάτην. — Matth. XVI, 14. — 13.

Ιερεμίαν ἢ ἕνα τῶν προφητῶν“ ὡς καὶ οἱ μαθηταὶ πυνθανομένῳ τῷ κυρίῳ, γενομένῳ ἐν τοῖς μέρεσι Καισαρείας τῆς Φιλίππου, εἰρήκασι. Καὶ ὁ Ἡρώδης δὲ λέγων „ὄν¹⁾ ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν“ περὶ τοῦ Χριστοῦ ἔοικε μὴ εἰδέναι τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν φασκόντων „οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν;“ Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος, πολλῶν ἐγγνωκῶτων τὴν ἐκ Μαρίας γένεσιν αὐτοῦ, ἄλλους ἠπατήσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου οὓς μὲν μὴ λεληθῆναι τὴν ἐκ Ζαχαρίου γένεσιν αὐτοῦ, ἑτέρους δὲ διστάζειν, μήποτε ὁ προσδοκώμενος Ἡλίας ἐπεφάνη κατὰ τὸν Ἰωάννην. Καὶ οὐ χῶραν γε μᾶλλον ἔχει ἢ περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐκαπῶρησις, μήποτε εἴη Ἡλίας, ἢπερ ἡ περὶ τοῦ Σωτῆρος, μὴ ἄρα αὐτὸς τυγχάνη Ἰωάννης. Ὡς τοῦ Ἡλίου μὲν τὸν χαρακτῆρα ἀπὸ μόνης τῆς λέξεως, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως ἀποβάλλεσθαι²⁾ διὰ τό „ἀνὴρ δασύς²⁾“ καὶ ζώνην δερματίνην περιεζωσμένος περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ.“ τοῦ δὲ Ἰωάννου τὸ εἶδος προεγνωσμένον τάχα, οὐδὲ παραπλήσιον τυγχάνον τῷ χαρακτῆρι τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲν ἤτιον ὑπόνοιάν τινα παρεσχέκεται, μήποτε ὁ Ἰωάννης ἀνέστη ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦς μετονομαζόμενος. Καὶ περὶ μετωνυμίας γὰρ, ὡς ἐν ἀπορρήτοις, οὐκ οἶδα πόθεν κινούμενοι οἱ Ἑβραῖοι κυραδιδῶσι Φινεὶς, τὸν Ἐλεκζάρου υἱόν, — ὁμολογου-

¹⁾ Marc. VI, 16., ubi οὗτος pro αὐτός (Knapp.) a Lachm. receptam legitur. — Matth. XIII, 55. 56.

²⁾ Ita B. in textu, H. αἰσθήσεως * ἀποβάλλεσθαι κ. τ. λ. H. et R. in notis: „videtur hic aliquid desiderari, quod respondeat his Ferrar. verbis: facile erat.“ H. ad marg. „* λείπει τι.“

²⁾ II Reg. I, 8. (IV Reg.) — H. et R. τὴν ὀσφύν αὐτοῦ, LXX viri τὴν ὀσφύν αὐτοῦ.

μένως παρατείναντα τὴν ζωὴν ἕως πολλῶν κριτῶν, ὡς ἐν τοῖς Κριταῖς¹⁾ ἀνέγνωμεν —, αὐτὸν εἶναι Ἕλληνα, καὶ τὸ ἀθάνατον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς αὐτῷ διὰ τῆς ὀνομαζομένης εἰρήνης ἐπηγγελῆσαι, ἀνθ' ὧν ζηλώσας θεῖος ζήλω κεκνημένος ἐξεκέντησε τὴν Μαρδιαντίην καὶ τὸν Ἰσραηλίτην, καὶ κατέπαυσε τὸν λεγόμενον θυμὸν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸ γεγραμμένον „Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρῶν κατέπαυσε τὸν θυμὸν μου, ἀνθ' ὧν ἐξήλωσε τὸν ζήλόν μου.“ Θαυμαστὸν οὖν οὐδέν, εἰ οἱ τὸν αὐτὸν ὑπολαμβάνοντες Φινεὲς καὶ Ἕλληνα, ἦτοι ὕγιως λέγοντες, ἢ μὴ, — οὐ γὰρ περὶ τούτου νῦν πρόκειται ἐξετάζειν —, τὸν αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι Ἰωάννην καὶ Ἰησοῦν. Ἡ²⁾ ἐδίδοταζόν γε περὶ τούτου, μαθεῖν τ' ἐβούλοντο, εἰ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ Ἰωάννης καὶ Ἕλληνας. Προηγουμένως δὲ ἐν ἄλλοις ἐπιμελέστερον ἐξεταστέον καὶ ἐπὶ πλείον τὸν λόγον ἔρευνητέον τὸν περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῆς, καὶ τῆς εἰς τὸ γήινον σῶμα εἰσκρίσεως αὐτῆς, τῶν τε ἐπιμερισμῶν τοῦ ἐκάστης βίου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς· καὶ εἰ ἐνδέχεται αὐτὴν εἰσκριθῆναι δεύτερον ἐν σώματι, ἢ μὴ· καὶ τῇ αὐτῇ περιόδῳ καὶ τῇ αὐτῇ διακοσμήσει, ἢ οὐ· καὶ τῷ κτῆσθαι σῶματι, ἢ ἑτέρῳ· καὶ εἰ τῷ αὐτῷ, πότερον καθ' ὑποκείμενον μένοντι τῷ αὐτῷ, κατὰ δὲ ποιότητα μεταβαλλομένῳ· ἢ καὶ καθ' ὑποκείμενον καὶ ποιότητα ἔσομένῳ τῷ αὐτῷ, καὶ εἰ ἀεὶ τῷ αὐτῷ σῶματι χρήσεται, ἢ ἀμείψει αὐτό. Ἐν οἷς καὶ τί ἐστι κυρίως μετενσωμάτωσις ἐξετάσαι δεήσει, τί τε αὕτη διαφέρει ἐνσωματώσεως, καὶ εἰ ἀκολουθεῖ τῷ λέγοντι μετενσωμάτωσιν, ἀφθαρτον τηρεῖν τὸν κόσμον. Ἐν οἷς ἀναγ-

¹⁾ Judic. XX, 28. — Num. XXV, 12. 13. — 14. 15. — 11., quo versu plura leguntur eademque, si verba spectaveris, diversa.

²⁾ H. et R. nexui, ut videtur, minus convenienter ἢ. Ferrar. „vel profecto.“

καὶ οὐκ ἔστι παραθεῖναι καὶ τοὺς λόγους τῶν θαλούντων κατὰ τὰς γραφαὺς συσπείρεσθαι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτοῖς. Καὶ ἀπαξικλιῶς ὁ περὶ ψυχῆς λόγος πολὺς καὶ δυσερμήνευτος ὢν, ἀναλεχθῶσόμενος ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς σποράδην κειμένων, ἰδίως δεῖται πραγματείας. Διόπερ νῦν, κατὰ τὸ παρῆκον¹⁾ ἐκ τῶν περὶ Ἡλίου καὶ Ἰωάννου ἐζητημένων ἐπὶ βραχὺ ἐξετάσαντες τὸ πρόβλημα, μετίσταμεν ἐπὶ τὰ ἐξῆς.

8. „Ὁ προφήτης²⁾ εἶ σύ; Καὶ ἀπεκρίθη· οὐ.“
 Εἰ „ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου,“ καὶ τί ἄλλο ἂν λέγοιμεν εἶναι Ἰωάννην ἢ προφήτην; ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζαχαρίας πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου προφητεύων φησὶ „καὶ σὺ, παῖδιον,³⁾ προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ.“ εἰ μὴ ἄρα τις ἐπιλήψεται τοῦ κληθήσῃ μὴ εἰρημένου τοῦ Ἔσθ, καὶ μάλιστα διὰ τὸ πρὸς τοὺς οἰομένους, αὐτὸν προφήτην εἶναι, εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα· „ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; καὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.“ Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τό· „καὶ λέγω ὑμῖν“ τίθησι τὸ προφήτην εἶναι τὸν Ἰωάννην, καὶ οὐκ ἀναιρεῖται⁴⁾ τὸ προφήτην αὐτὸν εἶναι. Ἐὰν δὲ πρὸς τῷ προφήτῃ τυγχάνειν καὶ „περισσότερον προφήτου“ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος λέγεται, πῶς οὖν, εἰ προφήτης ἐστὶ, πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας ἐρωτῶντας „ὁ προφήτης εἶ σύ;“ ἀπεκρίθη· „οὐ;“ Λεπίτεον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐτ' αὐτὸν ἐστίν· „ὁ προφήτης εἶ σύ;“ καὶ „προφήτης εἶ σύ;“ Τὰ δὲ δμοια

1) Ita recte H. et R., Ferrar. „decenter“ legiasse videtur προσῆκον.

2) Ev. Joann. I, 21. — Luc. XVI, 16.

3) Luc. I, 76., ubi pro ἐνώπιον κυρίου haec legitur: προ προσώπου κυρίου. — Math. XI, 9.

4) Huc ἀναίρεται.

τετηρήκαμεν¹⁾ ἐξετάζοντες, τί διαφέρει τὸ Ὁ Θεὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Ὁ Λόγος τοῦ Λόγου. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γεγράφται „προφήτην²⁾ ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ αὐτοῦ³⁾ ἀκούσεσθε καὶ ἔσται, πᾶσα ψυχὴ, ἣτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.“ προσεδοκᾶτο ἑξαιρέτως τις προφήτης ὁμοιον Μωσεῖ τι ἔχων, τὸ μεσιτεῦσαι θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ τὸ λαβὼν διαθήκην ἀπὸ θεοῦ δοῦναι τοῖς μαθητευομένοις τὴν καινὴν καὶ καθ' ἕκαστον τῶν προφητῶν ἐγίνωσκον ὁ λαὸς Ἰσραὴλ μηδένα ἐκείνων εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ Μωσέως προφητευθέντα. Ὡσπερ οὖν ἐδίσταζον περὶ Ἰωάννου, μὴ ποτε⁴⁾ ἄρα Χριστὸς αὐτὸς ἦν, οὕτως καὶ μὴ ποτε ὁ προφήτης. Οὐ θαυμαστὸν δὲ, εἰ μὴ ἠκράβουν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶ Χριστὸς καὶ προφήτης, οἱ δισταζόντες περὶ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς Χριστὸς ἦν ἀκόλουθον γὰρ τῷ περὶ τούτου δισταγμαῖ τὸ ἀγνοεῖν τὸν αὐτὸν εἶναι Χριστὸν καὶ τὸν προφήτην. Ἐλαθε δὲ τοὺς πολλοὺς ἢ διαφορὰ τοῦ „ὁ προφήτης“ καὶ „προφήτης“ ὡς καὶ τὸν Ἡρακλέωνα, ὅστις αὐταῖς λέξεσὶ φησιν „ὡς ἄρα⁵⁾ Ἰωάννης ὠμολόγησε μὴ εἶναι ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μηδὲ προφήτης, μηδὲ Ἥλιος.“ Καὶ δεόν αὐτὸν οὕτως ἐκλαβόντα ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους, πότερον ἀληθεύει⁶⁾ λέγων μὴ εἶναι προφήτης,

1) Vid. pag. 92. lin. 2. et seqq.

2) Deut. XVIII, 15. 18. 19. coll. Act. III, 22. 23. — Cfr. pag. 187. not. 1.

3) αὐτοῦ. Deest in editione Huetiana.

4) Ita h. l. et statim seq. H. et R., non μήποτε.

5) Ita Cod. Bodlej. recta. Libri editi ὡς ἄρ' εἰ Ἰωάννης. R. — H. in textu ὡς ἄρ' εἰ (non εἰ) Ἰωάννης, in notis lect. receptam suadet.

6) Ita Cod. Bodlej., male libri editi (H. in textu) ἀληθεύει ἢ λέγων. R. — Huet. ad marg.: „ἢ ante λέγων ἰσως παρέλκει.“ — Paulo post recte et. Cod. Bod-

μηδὲ Ἑλλάς, ἢ οὐ. Ὁ δὲ μὴ ἐπιστήσας τοῖς τόποις, ἐν οἷς καταλλοίπειν ὑπομνήμασιν ἀνεξετάστως παρελήλυθε τὰ τηλικαῦτα, σφόδρα ὀλγὰ καὶ μὴ βεβασανισμένα ἐν τοῖς ἕξῃς εἰπὼν, περὶ ὧν εὐθέως ἐροῦμεν.

9. „Εἶπον¹⁾ οὖν αὐτῷ· τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; Τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;“ *Δυναμί* τοῦτο λέγουσιν οἱ ἀποσταλέντες· ὅπερ ὑπονοῦντες εἶναι σε ἐηλύδαμεν μαθησόμενοι, ἔγνωμεν οὐκ ὅτι· λέπεται δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ σοῦ ἀκοῦσαι τό· ὅστις εἶ, ἵνα τοῖς πέμψασιν τὴν σὴν ἀπόκρισιν περὶ σοῦ ἀπαγγεῖλωμεν.

10. „Ἐγὼ²⁾ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης.“ *Ὡσπερ* ὁ κυρίως υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐχ ἕτερος λόγου³⁾ τυγχάνων, χρῆται λόγῳ, — αὐτὸς γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος ἦν, ὁ πρὸς τὸν θεόν, ὁ λόγος θεός —, οὕτως ὁ Ἰωάννης ὁ ὑπηρέτης ἐκείνου τοῦ λόγου, εἰ κυρίως ἀκούοιμεν τῆς γραφῆς, οὐχ ἕτερος ὢν φωνῆς, χρῆται φωνῇ δεικνουσῆ τὸν λόγον. Οὗτος δὲ, συμμεῖς τὴν περὶ αὐτοῦ προφητεῖαν παρὰ τῷ Ἡσαΐα εἰρημένην, φησὶν εἶναι φωνὴν, οὐχὶ βοῶσα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ „βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,“ τοῦ ἐνεσιῶτος⁴⁾ καὶ κεκραγότος· „ἄν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω“ λέγοντος καὶ τό· „εὐθύνετε⁵⁾

lej. habet: ἢ οὐ. Ὁ δὲ ἐπιστήσας, ubi libri editi ferunt ἢ οὐδέ. Ἐπιστήσας κ. τ. λ. R. — H. in textu ἢ οὐδέ, μὴ ἐπιστήσας κ. τ. λ. —

1) Ev. Joann. I, 22. — In seqq. H. corrupte ὑπνοῦντες.

2) Ev. Joann. I, 23.

3) H. et R. in textu λόγος, R. in notis: „Ferrar. legebat λόγου, quemadmodum recte legitur in marg. Cod. Bodlej.“

4) Ev. Joann. VII, 37., ubi ἐάν pro ἄν legitur. Cfr. tamen pag. 208. lin. 18.

5) Luc. III, 4. 5., ubi ἐτοιμάσατε legitur pro εὐθύνετε et εὐθείας scil. ὁδοῦς. — Exod. VII, 4.

τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται καὶ ἔσται πάντα τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται πρὸς Μωσέα λέγεσθαι ὑπὸ θεοῦ· „ἰδοὺ δέδωκά σε θεὸν Φαραὼ, καὶ Ἰακωβῶν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης“ οὕτω νοητέον ἀνάλογόν τι τούτοις, εἰ καὶ μὴ πάντῃ ὁμοιον, εἶναι τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον θεὸν καὶ Ἰωάννην· φωνὴ γὰρ δεικτικὴ¹⁾ καὶ παραστατικὴ ἐκείνου τοῦ λόγου ὁ Ἰωάννης ἦν. Διόπερ πάνυ ἀρμοζόντως οὐκ ἄλλη κολάσει περιβάλλεται Ζαχαρίας, εἰπὼν πρὸς τὸν ἄγγελον· „κατὰ²⁾ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς“ ἢ τῇ στερεήσει τῆς φωνῆς διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς γενέσεως τῆς φωνῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτόν· „ἰδοὺ, ἔση³⁾ σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πλησθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν“ Οὗτος δὲ ὁ Ζαχαρίας, ὅτε „αἰτήσας⁴⁾ πινακίδιον ἔγραψε λέγων Ἰωάννης ἔστιν ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν πάντες,“ ἀπελήφε τὴν φωνήν· „ἀνεφύχθη γὰρ τὸ στέμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλαῦσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.“ Ὡσπερ δὲ καὶ διαλαμβάνοντες περὶ τοῦ· τίνα τρόπον νοητέον, λόγον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὰ παριστάμενα ἐδηλώσαμεν, οὕτως κατὰ τὴν ἀρμοζούσαν ἀκολουθίαν, ἐπέε· „ὁ Ἰωάννης⁵⁾ ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ

1) Ita Cod. Bodlej., Barberin. (H. quoque) διδακτικὴ. R.

2) Luc. I, 18., ubi αὐτῆς pro αὐτῆς legitur.

3) Luc. I, 20., ubi πληρωθήσονται legitur pro πλησθήσονται, et αὐτῶν in fine pro αὐτῶν.

4) Luc. I, 63. 64., τὸ ὄνομα legitur.

5) Ev. Joann. I, 6. 7.

θεοῦ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ·“ νοητόν, φωνὴν εἶναι, μόνην χωρῆσαι κατ' ἀξίαν τὸν ἀπαγγελλόμενον λόγον δυναμέην, τὸν Ἰωάννην. Καὶ μάλιστα τοῦτο συνήσομεν, ἐὰν ὑπομνησθῶμεν ὡς προπαραθέμεθα, διηγούμενοι τό· „ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ·“ περὶ τοῦ· „οὗτός ὁ εἶμι περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὅς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.“ Καλῶς ὁ δὲ καὶ τό· μὴ εἶναι αὐτὸν τὴν φωνὴν λέγοντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ „βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·“ ὁ μὲν γὰρ βοῶν τό· „εὐδύνατα τὴν ὁδὸν κυρίου·“ καὶ λέγει· ἐνδέχεται δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ὁ λέγειν μὴ βοῶντα. Βοῶν δὲ καὶ κέκραγεν, ἵνα καὶ οἱ μακρὰν τοῦ λέγοντος ἀκούσωσι, καὶ οἱ βαρυήκοοι συνῶσι τοῦ μεγέθους τῶν λεγομένων, μετὰ μεγέθους ἀπαγγαλλομένου φωνῆς, βοηθῶν τοῖς τε ἀφεστῶσι θεοῦ, καὶ τοῦτο ὄξυ τῆς ἀκοῆς ἀπολωλεκόσι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ „εἰστάχει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων· ἐὰν τις διψῆ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.“ Διὰ τοῦτο καὶ „ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγε λέγων·“ Διὰ τοῦτο καὶ κελεύει ὁ Θεὸς τῷ Ἠσαΐα βοῶν ἐν τῇ φωνῇ ὁ λέγοντος βοήσον. Καὶ γὰρ εἶπον τί βοήσω; Ἐὰν δὲ μὴ παντελῶς ἢ ἡ νοητὴ τῶν εὐχομένων φωνὴ μεγάλη καὶ οὐ βραχεῖα, οὐδὲ ἂν αὐξήσωσι τὴν βοήν καὶ τὴν κραυγὴν, ἀκούει τῶν οὕτως εὐχομένων ὁ Θεός, ὁ λέγων πρὸς Μωσέα· „τί βοῶς πρὸς με;“ οὐκ αἰσθητῶς βεβοη-

1) Matth. XI, 10., ubi καὶ κατασκευάσει legitur.

2) Sic recte habent Codd. Bodlej. et Barberin., male vero edit. Huet. in textu καὶ ὡς. R. — H. ad marg.: ἴσως καλιῶς.“

3) H. et R. in textu τοῦτο τὸ λέγειν, H. ad marg.: τό illud παρέλκει.“ Item R. in notis.

4) Jes. XL, 6., ubi pro καὶ γὰρ εἶπον legitur καὶ εἶπα.

5) Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. αὐξήσαι (non ut R. affert αὐξήσαι). R. — Exod. XIV, 15.

κότα· οὐ γὰρ ἀναγέγραπται τοῦτο ἐν τῇ Ἐξόδῳ, μεγά-
λως δὲ τὴν ἀκουομένην μόνῳ Θεῷ φωνὴν βεβοηκότα
διὰ τῆς εὐχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ Δαβὶδ φησι· „φωνῆ¹⁾
μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου.“ Χρεία
δὲ τῆς φωνῆς τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρημίᾳ, ἵνα καὶ ἡ
ἐστερημένη Θεοῦ ψυχὴ καὶ ἐρημος ἀληθείας, — τίς γὰρ
ἄλλη χαλεπωτέρα ἐρημία ψυχῆς Θεοῦ καὶ πάσης ἀρετῆς
ἠρημωμένης²⁾ —; διὰ τὸ ἔτι σχολιῶς πορεύεσθαι θεο-
μένη διδασκαλίας, ἐπὶ τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου
παρακαλεῖται· ἦντινα ὁδὸν εὐθύνει μὲν ὁ μηδαμῶς τὴν
σχολιότητα τῆς τοῦ ὄφους πορείας μιμούμενος, ὁ δὲ
τούτῳ ἐναντίος διαστρέφει. Διόπερ καὶ ἐπιπλήσεται³⁾
ἅμα τοῖς ὁμοίοις ὁ τοιοῦτος διὰ τοῦ· „ἵνα⁴⁾ τί δια-
στρέφετε τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;

11. Διχῶς δὲ ἡ ὁδὸς κυρίου εὐθύνεται, κατὰ τε τὸ
θεωρητικόν, τρανούμενον ἐν ἀληθείᾳ ἀπαραμίστως τοῦ
ψεύδους, καὶ κατὰ τὸ πρακτικόν, μετὰ τὴν ὑγιῆ θεω-
ρίαν τοῦ πρακτείου, ἀρμοδίου πράξεως ἀποδιδομένης
τῷ περὶ τῶν πρακτίων ὑγιεῖ λόγῳ. Καὶ ἵνα ἀκριβέ-
στερον τό· „εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου“ νοήσωμεν, εὔ-
καιρον ἔσται παραθέσθαι τὰ ἐν ταῖς Παραροιμίαις εἰρη-
μένον· „μὴ ἐκκλίνης⁴⁾ μῆτε εἰς δεξιὰ, μῆτε εἰς ἀρι-

¹⁾ Psalm. LXXVII, 2, ubi pro καὶ ἐπήκουσέ μου legitur καὶ προσέσχε μοι.

²⁾ Ita recte Cod. Barberin., male Reg. (H. in textu) ἠρημωμένης. R. — H. ad marg.: „scrib. etc.“

³⁾ Ita Cod. Bodlej. ed. Huet. ἐπιπλήσεται. R. — H. in notis: lege ἐπιπλήσεται cum Cod. Reg. et utroque interprete. Id pervertit Typographus.“

⁴⁾ Cfr. Act. XII, 10.

⁵⁾ Prov. IV, 27., ubi haec leguntur: μὴ ἐκκλίνης εἰς τὰ δεξιὰ μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερά. — R. in notis: „Sic hunc scriptur. loc. optime resúvit Cod. Bodlej.; mendose in Reg. legitur μὴ ἐκκλίνης μῆτε ἀριστερά.“ — H. in textu μὴ ἐκκλίνης μῆτε ἀριστερά, in notis: „μὴ ἐκ-

στερά·“ Ὁ γὰρ ἐκκλίνων εἰς ὅποτέραν τὸ εὐθύνην ἀπολώλεκεν, οὐκ ἔτι ἐπισκοπῆς ἄξιος γινόμενος, ὅταν παρεκβαίῃ τὴν τῆς πορείας εὐθύτητα· „ὅτι“ γὰρ „δί-
 κσιος¹⁾ ὁ κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε καὶ εὐθύ-
 τητα εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ·“ ὅπερ δὲ ὀρᾶ²⁾ φωτί-
 ζει. Διὰ τοῦτο ὁ ἐπισκοπούμενος ἀντιλαμβανόμενος
 τῆς ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀφειλείας φησὶν „ἐσημειώθη³⁾·
 ἐφ’ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε.“ Στάμεν
 τοίνυν κατὰ τὰ ὑπὸ Ἱερεμίου εἰρημένα ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς,
 καὶ ἰδόντες ἐρωτήσωμεν τρίβους κυρίου αἰωνίους καὶ
 ἰδόμεν, ποῖά ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ πορευθῶμεν
 ἐν αὐτῇ, ὡς παρέστησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἠρώτησαν
 τὰς τοῦ κυρίου αἰωνίους τρίβους, τοὺς Πατριάρχας καὶ
 τοὺς Προφῆτας, ὧν τὰ γράμματα ἐρωτήσαντες ὕστερον
 τῆ νεροχέαι αὐτὰ εἶδον τὴν ἀγαθὴν ὁδόν, Ἰησοῦν
 Χριστὸν τὸν εἰπόντα· „ἐγώ⁴⁾ εἰμι ἡ ὁδός·“ καὶ ἐπο-
 ρεύθησαν ἐν αὐτῇ. Ἀγαθὴ γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα πρὸς
 τὸν ἀγαθὸν πατέρα τὸν ἀγαθὸν ἄνθρωπον, ἐκ τοῦ ἀγα-
 θοῦ θησαυροῦ προφέροντα τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὸν ἀγαθὸν
 δούλον καὶ πιστόν. Αὕτη δὲ ὁδὸς στενὴ⁵⁾ μὲν, τῶν
 πολλῶν οὐ χωροῦντων ὀδεύειν αὐτὴν καὶ φιλοσάρκων,
 ἀλλὰ καὶ τεθλιμμένη ὑπὸ τῶν βιαζομένων πορευέσθαι
 δι’ αὐτῆς ἐστιν ὁδός, ἐπεὶ οὐκ εἴρηται θλίβουσα, ἀλλ’
 τεθλιμμένη. Θλίβει γὰρ ζῶσαν τὴν ὁδὸν καὶ αἰσθο-

κλήνης μήτε (non μήτι) ἀριστερά. Ita mendose Cod.
 Reg. et Perion. Locus petitus est etc.“

¹⁾ Psalm. XI, 7. (X, 8). — R. in textu εὐθύτητας,
 in notis: „Ita Cod. Bodlej., ed. H. εὐθύτητα.“ Cfr. loc.

²⁾ R. in textu ὅπερ ὀρᾶ, in notis: „ita Cod. Bodl.,
 ed. Huet. ὅπερ δὲ ὀρᾶ.“

³⁾ Psalm. IV, 6. (7). — Jerem. VI, 16.

⁴⁾ Ev. Joann. XIV, 6. — Math. XII, 35. — XXV,
 21. 23. —

⁵⁾ Math. VII, 13. 14. — Φιλοσάρκων. Ita Cod.
 Bodlej., ed. Huet. μεγαλοσάρκων. R.

μένην τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ὀδεύοντος ὁ μὴ ὑπολυσάμενος¹⁾ τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν, μηδὲ γνησίως παραδεχόμενος, ὅτι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἔστηκεν, ἢ καὶ ὃν βαδίζει, γῆ ἁγία ἐστίν. Ἀπάξει δὲ ἐπὶ τὴν ζωὴν ὄντα τὸν εἰπόντα „ἐγὼ²⁾ εἰμι ἡ ζωή.“ Ὁ γὰρ Σωτὴρ, εἰς ὃν πᾶσα ἐστὶν ἀρετὴ, ταῖς ἐπινοαῖς πολὺς³⁾ διὰ τοῦτ' ἐστὶν τῷ μὲν μηδέπω φθάσαντι ἐπὶ τὸ τέλος, ἀλλ' ἐτι προκόπτοντι, ὁδὸς, τῷ δ' ἤδη πᾶσαν νεκρότητα ἀποδεμένην, ζωή. Ταύτην τὴν ὁδὸν ὀδεύων διδάσκεται μηδὲν αἰρεῖν εἰς αὐτήν, ἔχουσαν ἄρτους καὶ τὰ πρὸς ζωὴν, διὰ τὸ μηδὲν δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἐν αὐτῇ, οὐδὲ ῥάβδου χρῆζων, καὶ ἐπεὶ ἁγία ἐστίν, οὐδ' ὑποδημάτων.

12. Δύναται μέντοι³⁾ γε τό „ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ“ καὶ τὸ ἐξῆς ἴσον εἶναι τῷ „ἐγὼ εἰμι, περὶ οὗ γέγραπται „φωνὴ βοῶντος“ ὡς βοῶντα εἶναι τὸν Ἰωάννην, καὶ τούτου τὴν φωνὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ βοᾶν „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου.“ Δυσφημότερον δὲ ὁ Ἡρακλέων περὶ Ἰωάννου καὶ τῶν προφητῶν διαλαμβάνων φησὶν, ὅτι „ὁ λόγος μὲν ὁ Σωτὴρ ἐστίν, φωνὴ δὲ ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἢ διὰ Ἰωάννου διανοουμένη, ἤχος δὲ πᾶσα προφητικὴ τάξις.“ Δεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὡσπερ, ἐάν⁴⁾ ἄθλητον σάλπιγγε φωνὴν δῶ, οὐδεὶς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον, καὶ ὁ χωρὶς ἀγάπης ἔχων γνῶσιν μυστηρίων, ἢ προφητεῖαν, γέγονε χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, οὕτως εἰ μηδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ ἤχος ἢ προφητικὴ φωνή, πῶς ἀναπέμπων ἡμᾶς ἐπ' αὐτήν ὁ Σωτὴρ „ἔρευnäτε,⁵⁾ φησὶ, τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν καὶ ἐκείναι εἰσιν

1) Cod. Bodlej. ἀπολυσάμενος. R. — Exod. III, 5.

2) Ev. Joann. XIV, 6. — Matth. X, 10.

3) H. et R. μέντοι γε

4) I Cor. XIV, 8. — XIII, 1. 2.

5) Ev. Joann. V, 39. — 46. — Matth. XV, 7. 8. coll. Jes. XXIX, 13.

αἱ μαρτυροῦσαι·“ καὶ „εἰ ἐπιστεύετε Μωσεί, ἐπιστεύετε
 ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε“ καὶ „καλῶς
 ἐπροφήτευσεν περὶ ὑμῶν Ἡσαίας, λέγων· ὁ λαὸς οὗτος
 τοῖς χελλεσί με τιμᾷ;“ Οὐκ οἶδα γὰρ, εἰ τὸν ἄσημον
 ἦχον παραδέξεται τις εὐλόγως ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπαι-
 νεῖσθαι, ἢ ἐνεστι παρασκευάσασθαι ἀπὸ τῶν γραφῶν
 ὡς ἀπὸ φωνῆς σάλπιγγος, ἐφ’ ἧς ἀναπεμπόμεθα, εἰς
 τὸν πρὸς τὰς ἀντικειμένας ἐνεργείας πόλεμον, ἀδήλου
 φωνῆς ἤχου τυγχανούσης. Τίνα δὲ τρόπον, εἰ μὴ ἀγά-
 πην εἶχον οἱ προφῆται, καὶ διὰ τοῦτο χαλκὸς ἦσαν
 ἠχοῦντες, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, ἐπὶ τὸν ἦχον αὐτῶν,
 ὡς ἐκεῖνοι εἰλήφασιν, ἀναπέμπει ὁ κύριος ὠφεληθησο-
 μένους; Οὐκ οἶδα ὅπως χωρὶς πάσης κατασκευῆς
 ἀποφαίνεται, τὴν φωνὴν οἰκειότεραν οὔσαν τῷ λόγῳ
 λόγον γίνεσθαι, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα εἰς ἄνδρα μετα-
 τίθεσθαι. Καὶ ὡς ἐξουσίαν ἔχων τοῦ δογματίζειν καὶ
 πιστεύεσθαι καὶ προκόπτειν, τῷ ἤχῳ φησὶν ἔσεσθαι τὴν
 εἰς φωνὴν μεταβολὴν, μαθητοῦ μὲν χώραν διδοῦς τῇ
 μεταβαλλούσῃ εἰς λόγον φωνῆ, ἢ δούλου δὲ τῇ ἀπὸ
 ἤχου εἰς φωνήν. Καὶ εἰ μὲν ὅπως ποτὲ πιθανότητα
 ἔφερον¹⁾ ἐπὶ τῷ αὐτῷ κατασκευάσαι, καὶ ἠγωνισάμεθα
 περὶ τῆς τούτων ἀνατροπῆς· ἀρκεῖ δὲ εἰς ἀνατροπὴν ἡ
 ἀπαραμύθητος ἀπόφασις. Ὅπερ δὲ ὑπερεθέμεθα ἐν
 τοῖς πρὸ τούτων ἐξετάσαι, πῶς κεινῆται, νῦν φέρε
 διαλάβωμεν. Ὁ μὲν γὰρ Σωτῆρ, κατὰ τὸν Ἡρακλέωνα,
 φησὶν αὐτὸν καὶ προφήτην καὶ Ἠλίαν, αὐτὸς δὲ ἐκά-
 τερον τούτων ἀρνεῖται. Καὶ προφήτην μὲν καὶ Ἠλίαν
 ὁ Σωτῆρ ἐπὶ αὐτὸν λέγει, οὐκ αὐτὸν, ἀλλὰ τὰ περὶ
 αὐτοῦ, φησὶ, διδάσκει, ὅταν δὲ μείζονα προφητῶν καὶ ἐν
 γεννητοῖς γυναικῶν, τότε αὐτὸν τὸν Ἰωάννην χαρακτη-
 ρίζει· αὐτὸς δὲ, φησὶ, περὶ ἑαυτοῦ ἐρωτώμενος ἀπο-
 κρύβεται ὁ Ἰωάννης, οὐ τὰ περὶ αὐτόν. Ὅσῃν δὲ βά-
 σανον ἡμεῖς περὶ τούτων κατὰ τὸ δυνατόν πεποιήμεθα,

¹⁾ H. in textu ἔφερον, ad marg.: „scribas ἔφερον.“

οὐδὲν ἀπαραμύθητον ἔωντες τῶν λεγομένων ὄρων συγκρίναι τοῖς ὑπὸ Ἡρακλέωνος, ἅτε οὐκ ἐξουσίαν ἔχοντας τοῦ λέγειν ὃ βούλεται, ἀποφανθεῖσι. Πῶς γὰρ, ὅτι περὶ αὐτὸν ἔστι τὸ Ἡλίαν αὐτὸν καὶ προφήτην εἶναι, καὶ περὶ αὐτοῦ τὸ φωνῆν αὐτὸν εἶναι βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδὲ κατὰ τὸ τυχόν πειραῖται ἀποδεικνύναι, ἀλλὰ χρῆται παραδείγματι, ὅτι τὰ περὶ αὐτὸν οἰονεὶ ἐνδύματα ἦν ἕτερα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἂν ἐρωτηθεῖς περὶ τῶν ἐνδύμάτων, εἰ αὐτὸς εἶη τὰ ἐνδύματα, ἀπεκρίθη ἂν τὸ *Ναί*; Πῶς γὰρ ἐνδύματα τὸ εἶναι τὸν Ἡλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι Ἰωάννου, οὐ πάνυ τι κατ' αὐτὸν θεωρῶ· τάχα καθ' ἡμᾶς ὡς δεδυνήμεθα διηγησαμένους τὸ „ἐν πνεύματι¹⁾ καὶ δυνάμει Ἡλίου“ δυναμένου πως λέγεσθαι τοῦτο τὸ πνεῦμα Ἡλίου ἐν δυνάμει εἶναι τῆς Ἰωάννου ψυχῆς. Θέλων²⁾ δὲ τις παραστῆσαι, διὰ τί ἱερεῖς καὶ Λευῖται οἱ ἐπερωτῶντες ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πεμφθέντες εἰσὶν, οὐ κακῶς μὲν λέγοι τὸ, ὅτι τούτοις προσῆκον ἦν περὶ τούτων πολυπραγμονεῖν καὶ πυνθάνεσθαι τοῖς τῷ θεῷ προσκαρτεροῦσιν, οὐ πάνυ δὲ ἐξητασμένως τὸ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, ὥσπερ ἀποροῦντες ἡμεῖς ἐξητάσαμεν, ὅτι εἰ ἦδεισαν τὸν Ἰωάννην οἱ πεμφθέντες καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, πῶς χώραν εἶχον πυνθάνεσθαι περὶ τοῦ, εἰ αὐτὸς Ἡλίας ἔστιν; Καὶ πάλιν ἐν τῷ περὶ τοῦ „εἰ ὁ προφήτης εἶ σύ;“ μηδὲν ἐξαίρετον ολόμενος σημαίνεσθαι κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ ἄφθρου, λέγει ὅτι ἐπηρώτησαν, εἰ προφήτης εἶη, τὸ

¹⁾ Luc. I, 17.

²⁾ Θέλων — λέγοι τὸ κ. τ. λ. Sic hunc locum H. et R. in textu exhibent, iidem tamen in notis: „Luxata haec sunt in Cod. Reg.; pro θέλων habet θέλο, pro Λευῖται habet Λευῖτας, deinde pro λέγοι habet λέγων (R. affert λέγων. Ferrar. videtur legisse θέλοντες et λεγοιεν, vel quid simile.“ R. solus addit: „Cod. Bodlej. pro θέλων δὲ τις habet θέλοντες δὲ etc.“

κοινότερον βουλόμενοι μαθεῖν. Ἐτι δὲ οὐ μόνος Ἡρακλέων, ἀλλ' ὅσον ἐπ' ἐμῇ ἱστορίᾳ καὶ πάντες οἱ ἑτερόδοξοι, εὐτελεῖ ἀμφιβολίαν διαστελλασθαι μὴ δεδυνήμενοι, μελλοῦσα Ἥλιου καὶ πάντων τῶν προφητῶν τὸν Ἰωάννην ὑπειλήφρασι διὰ τὸ „μελλῶν¹⁾ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐδεὶς ἔστιν,“ οὐχ ὀρώντες, ὅτι ἀληθὲς τὸ „οὐδεὶς μελλῶν Ἰωάννου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν,“ δεχῶς γίνεται, οὐ μόνον τῷ αὐτῷ εἶναι πάντων μελλοῦσα, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἰσους αὐτῷ εἶναι τινος ἀληθὲς γὰρ, Ἰσων ὄντων αὐτῷ πολλῶν προφητῶν, κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ χάριν τὸ μηδένα τούτου μελλοῦσα εἶναι. Οὐεται δὲ τὸ κατασκευάζεσθαι τὸ μελλοῦσα εἶναι²⁾ προφητεύεσθαι ὑπὸ Ἡσαίου, ὡς μηθενὸς ταύτης τῆς τιμῆς ἡξιωμένου ὑπὸ Θεοῦ τῶν πώποτε προφητευσάντων. Ἀληθῶς³⁾ ὡς καταφρονῶν τῆς παλαιᾶς χρηματισούσης διαθήκης, καὶ μὴ τηρήσας καὶ αὐτὸν Ἥλιον προφητευόμενον τοῦτ' ἀπετόλμησεν εἰπεῖν· καὶ γὰρ Ἥλιος προφητεύεται ὑπὸ Μαλαχίου λέγοντος „ἰδοὺ, ἀποστειλω⁴⁾ ὑμῖν Ἥλιον τὸν Θεσβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν.“ Καὶ Ἰωσίας δὲ, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν⁵⁾ ἀνέγνωμεν, προφητεύεται ὀνομαστὶ ὑπὸ τοῦ ἐληλυθότος ἐξ Ἰουδα προ-

¹⁾ Matth. XI, 11. Luc. VII, 28.

²⁾ Ita R. in textu; H. in textu: τὸ μελλοῦσα* προφητεύεται κ. τ. λ., ad marg.: λέγειται τε, in notis: „haec non cohaerent et hialca sunt, id quod ex Ferrarii interpretatione recte intelligas. Perion. vero, qui verba aliquando, sententiam vix unquam assequitur, luxata pro sanis habet, neque veris falsa seponit.“ R. in notis: „nos sanam lect. restituimus ex Cod. Bodlej.“

³⁾ In ed. Huet. post ἀληθῶς legitur δέ (ergo ἀληθῶς ὅς), quod recte expungit Cod. Bodlej. R.

⁴⁾ Mal. IV, 5. 6.

⁵⁾ Cfr. III Reg. XII, 2. (I Reg.), ubi pro τῷ Δαβίδ legitur τῷ οὐκ Δαβίδ.

φήτου λέγοντος — παρόντος καὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ κατὰ τὸ ¹⁾ θυσιαστήριον — „τάδε λέγει κύριος ἰσοῦ, υἱὸς τίκτεται τῷ Δαβὶδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ.“ Φασὶ δὲ τινες καὶ τὸν Σαμψὼν ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ προφητεῦσθαι, λέγοντος „Δὴν ²⁾ κρινεὶ τὸν λαὸν τοῦ λαὸν, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραὴλ.“ ἔπει ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Δὴν γενόμενος ὁ Σαμψὼν ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ. Καὶ ταῦτα δὲ εἰς ἔλεγχον τῆς προπετείας ³⁾ τοῦ ἀποφηναμένου, μηδένα πλὴν Ἰωάννου προφητεῦσθαι, εἰρήσθω, ταῦτα εἰρηκότος ἐν τῷ θελεῖν αὐτὸν διηγείσθαι, τί τό „ἔγωφωντῶ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.“

13. „Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ⁴⁾ ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπαν αὐτῷ· τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἥλιος, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Οἱ μὲν ἀπὸ Ἱεροσολύμων πέμψαντες τοὺς ἐρωτήσαντας τὸν Ἰωάννην ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, μαθόντες ὅστις τε οὐκ ἦν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὃς ἦν, σεμνοπρεπέστατα ἡσυχάζουσιν οἷον ἐσκατατιθέμενοι ⁵⁾ τῇ σιωπῇ καὶ ἐμφαίνοντες τὸ παραδέχεσθαι τὰ εἰρημένα, ὅτι ἀρμόζει τῇ τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῇ εἰς τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου τὸ βαπτίζειν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἅτε κατὰ τὸ ὄνομα ὄντες διηρημένοι τινὲς καὶ στασιώδεις, τὸ μὴ ὁμονοεῖν παριστάσι τοῖς ἐν τῇ μητροπόλει Ἰουδαίοις καὶ τοῖς λειτουργοῖς τῆς τοῦ Θεοῦ θεραπείας, ἱερεῦσι καὶ Λευῖταις, διὰ τοῦ ἀποστεῖλαι οἷον ἐπιπληκτικῶς, καὶ τὸ ὅσον ἐπ’ αὐτοῖς κωλυτικῶς τοῦ βαπτίζειν, τοὺς ἐρω-

¹⁾ Sic habet Cod. Bodlej., in Reg. (H.) et Barber. deest κατὰ τό. R. — Cfr. loc. laud.

²⁾ Genes. XLIX, 16., ubi τὸν λαὸν αὐτοῦ exstat.

³⁾ H. et R. in textu προφητείας (H. seq. τοῦ omisit), R. in notis: „legendum προπετείας.“

⁴⁾ Ev. Joann. I, 24. 25. — H. ὁ ante προφ. omisit.

⁵⁾ H. et R. in textu διὰ τῆς σιωπῆς, R. in notis: „pro διὰ τῆς σιωπῆς Cod. Bodlej. habet τῇ σιωπῇ.“

τήσαντας „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός, οὐδὲ Ἡλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Καὶ τάχα εἰ συγκλείσασαιμεν εἰς ἓν σωματοποιοῦντες τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γεγραμμένα, εἰποίμεν ἂν νῦν μὲν αὐτοὺς ταῦτα εἰρηκεῖναι, ὕστερον δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτοὺς ἐπιδεδωκότας τῷ βαπτίσασθαι ἀκηροῦναι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τό· „γενήματα¹⁾ ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδωξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; ποιήσατε οὖν ἄξιους καρπὸς τῆς μετανοίας.“ Ταῦτα γὰρ ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ εἰρηται καρὰ τῷ Ματθαίῳ, ἰδόντος πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, δηλονότι²⁾ οὐκ ἔχοντας καρπὸς μετανοίας, καὶ φαρισαϊκῶς ἀλαζονευομένους ἐν ἑαυτοῖς ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ ἕως πατρὸς διόπερ ἐπιπλήσσονται ὑπὸ τοῦ τὸν (ἤλον Ἡλίου κατὰ τὴν κοινωσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔχοντος Ἰωάννου. Ἐπιπληκτικὸς γὰρ λόγος ὁ· „μὴ δόξετε³⁾ λέγειν ἐν ἑαυτοῖς πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.“ καὶ διδασκαλικὸς ὁ περὶ τοῦ καὶ τοὺς διὰ τὴν λιθίνην καρδίαν ἀπίστοις λίθους ὀνομαζομένους δυνάμει Θεοῦ μεταβαλεῖν οἴουσι εἶναι ἀπὸ λίθων εἰς τέκνα Ἀβραάμ, ἐπεὶ γεγόνασιν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ προφήτου, μὴ φεύγοντες τὴν θέλειαν αὐτοῦ ὄψιν διόπερ τό· „λέγω ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.“ ὑπ' αὐτοῦ λέγεται. Καὶ ἐπεὶ μὴ ποιήσαντες καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας ἐρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἀρμονιώτατα πρὸς αὐτοὺς λέγεται τό· „ἤδη δὲ ἡ ἀξίγη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κείται· πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλεται.“ οἷονεὶ γὰρ ἄντικρὺς φησι πρὸς αὐτούς· ἐπεὶ ἐληλύθατε

¹⁾ Matth. III, 7. 8., ubi καρπὸν ἄξιον legitur. —

²⁾ Huet. h. l. δῆλον ὅτι.

³⁾ Matth. III, 9. — 10., ubi οὖν additum legitur inter vocabula πᾶν et δένδρον, et Aráb. τό ante πῦρ omittitur.

ἐπὶ τὸ βάπτισμα μὴ¹⁾ ποιήσαντες καρπὸν μετανοίας, δένδρον ἔστέ²⁾ μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν, ἔκκοπησόμενον ἀπὸ τῆς ὀξυτάτης καὶ ἔυτονωτάτης ἀξίνης τοῦ ζῶντος λόγου καὶ ἐνεργοῦς καὶ τομωτέρου ὑπὲρ πᾶσαν μέχαιραν δίστομον. Παρέστησε δὲ τὸν τῶν Φαρισαίων περὶ αὐτῶν λόγον³⁾ καὶ ὁ Λουκᾶς διὰ τοῦ „ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἰς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.⁴⁾ Καὶ ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν προσηύχето· ὁ θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.“ Ὅτε διὰ τούτους τοὺς λόγους ὁ τελώνης μᾶλλον αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον καταβαίνει⁵⁾ δεδικαιωμένος καὶ ἐπιλέγεται, πάντα τὸν ὑψοῦντα ἑαυτὸν ταπεινοῦσθαι. Ὡς ὑποκριταὶ τολμῶν-κατὰ τοὺς τοῦ Σωτῆρος πρὸς αὐτοὺς ἐλεγκτικούς λόγους-ἔρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, οὐ λανθάνοντες τὸν βαπτίζοντα, εἰ ἔχοντες τῶν ἐχιδνῶν λόν ὑπὸ τὰς γλώσσας αὐτῶν καὶ τὸν τῶν ἀσπίδων „ὅς γὰρ ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν.“ Ἀληθῶς τε θυμὸς αὐτῶν⁶⁾ κατὰ τὴν ὁμολοσίαν τοῦ ὄφραως ἦν ἐμφαινόμενος καὶ διὰ τῆς πικρᾶς ταύτης ἐρωτήσεως τῆς „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ

¹⁾ Ita Cod. Bodlej., in Codd. Reg. (H. in text.) et Barber. perperam deest μὴ. R. — H. ad marg.: scrib. μὴ.

²⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (H. in textu) et Barber. ἔσται. R. — H. ad marg.: „scrib. ἔστέ.“ — Hebr. IV, 12.

³⁾ Codd. Reg. (H. in textu) et Barb. perperam habent περὶ αὐτολόγων. R. — H. ad marg. itemque in notis: „scribas αὐτῶν λόγων.“

⁴⁾ Luc. XVIII, 10. 11., ubi ὁ ante εἰς deest, itemque καὶ post τελώνης.

⁵⁾ Luc. XVIII, 14. — Psalm. XIV, 3.

⁶⁾ H. et R. in textu αὐτῆς, quae lectio haud dubie ex seq. voc. ἐρωτήσεως orta est. R. in notis: „legendum vel αὐτοῖς, vel αὐτῶν.“

οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἕλλας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“
 Πρὸς οὓς εἰπομὶ ἄν ὡς Χριστοῦ καὶ Ἑλλίου καὶ τοῦ
 προφήτου βαπτίζοντων, τῆς δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῆς τοῦ
 βοῶντος ταύτην τὴν ἐξουσίαν μὴ εἰληφύλας· ὃ οὗτοι,
 ἀπηνῶς πυρθάνεσθε τοῦ ἀπεσταλμένου ἀγγέλου πρὸ
 προσώπου Χριστοῦ, κατασκευάσαι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμ-
 προσθεν αὐτοῦ, ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον αὐτοῦ ἀγνοοῦν-
 τες μυστήρια· ὁ γὰρ Χριστὸς Ἰησοῦς ὢν, κἄν μὴ βού-
 ληθε, αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ’ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
 αὐτὸς ὢν ὁ προφήτης. Πόθεν δὲ ὑμῖν πεπίστευται,
 Ἕλληνα βαπτίσειν τὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τὰ ἐπὶ τὰ θυ-
 σιασθηρίου ξύλα κατὰ τοὺς τοῦ Ἀχαάβ χρόνους, δεόμενα
 λουτροῦ Ἰσα ἑκκαυθῆ, ἐπιφανέντος ἐν πυρὶ τοῦ κυρίου,
 βαπτίσαντος; Ἐπικαλεῦεται γὰρ τοῖς ἱερεῦσι τοῦτο ποιῆ-
 σαι οὐ μόνον ἄπαξ, λέγει γάρ· „δευτερώσατε·¹⁾ ὅτε
 καὶ ἐδευτέρωσαν, καὶ τρισσώσατε· ὅτε καὶ ἐτρίσσωσαν.“
 Ὁ τοίνυν μὴ αὐτὸς βαπτίσας τότε, ἀλλ’ ἑτέροις τοῦ ἔρ-
 γου παραχωρήσας, πῶς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου λε-
 γόμενα ἐπιδημήσας βαπτίζειν ἔμελλε; Χριστὸς οὖν²⁾
 οὐκ ἐν ὕδατι βαπτίζει, ἀλλ’ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἑαυτῷ
 δὲ τηρεῖ τὸ ἄγιον πνεῦματι βαπτίζειν καὶ πυρὶ. Παρα-
 δεξιόμενος δὲ ὁ Ἡρακλέων τὸν τῶν Φαρισαίων λόγον,
 ὡς ὑγιῶς εἰρημένον περὶ τοῦ ὀφειλέσθαι τὸ βαπτίζειν
 Χριστῷ καὶ Ἑλλίᾳ καὶ παντὶ προφήτῃ, αὐταῖς λέξεσι
 φησιν, οἷς μόνοις ὀφείλεται τὸ βαπτίζειν. Καὶ ἐκ τῶν
 εἰρημένων μὲν ἡμῖν ἔναγχος ἐλεγχόμενος, μάλιστα δὲ,
 ὅτι κοινότερον τὸν προφήτην νενόηκεν· οὐ γὰρ ἔχει
 δεῖξαι τινα τῶν προφητῶν βαπτίσαντα. Οὐκ ἀπιθάνως
 δέ φησι πυρθάνεσθαι τοὺς Φαρισαίους κατὰ τὴν αὐτῶν
 πανουργίαν, οὐχὶ ὡς μαθεῖν θέλοντας.

14. Ἐπεὶ δὲ ἀναγκαῖον ἡμῖν φαίνεται παρατιθέ-

¹⁾ 1 Reg. XVIII, 34. 38, ubi verba singula paulo aliter leguntur. (III Reg.) — Mal. IV, 5.

²⁾ Math. III, 11. Luc. III, 16.

ναι¹⁾ τὰς ὁμοίας τῶν εὐαγγελίων λέξεις τοῖς ἐν χειρὶ
 ῥητοῖς, καὶ τοῦτο καθ' ἕκαστον μέχρι τέλους ποιεῖν ὑπὲρ
 τοῦ τὰ μὲν σύγκρουσιν²⁾ δοκοῦντα ἀποδεικνυσθαι σύμ-
 φωνα, τὰ δ' ὁμοῦς ὡς ἔχοντα ἕκαστον κατ' ἰδίαν σαφη-
 νίεσθαι, φέρε τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιήσωμεν. Τὸ γάρ
 „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυ-
 ρίου.“ παρὰ μὲν τῷ μαθητῇ τῷ Ἰωάννῃ ἐκ προσώπου
 τοῦ Βαπτιστοῦ λέγεται· παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ ὡς ἀρχὴ
 τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Ἡσαΐου γρα-
 φὴν ἀναγράφεται οὕτως „Ἀρχὴ³⁾ τοῦ εὐαγγελίου
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ
 προφήτῃ· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπρο-
 σθέν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν
 ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.“ Οὐ
 κεῖται μέντοι γε ἐν τῷ προφήτῃ „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν
 κυρίου.“ ὅπερ παρῆθετο⁴⁾ ὁ Ἰωάννης. Μήποτ' οὖν ὁ

¹⁾ Ita Cod. Bodlej. habet, in ed. Huet. legitur προσ-
 τιθέναι. R.

²⁾ Ita H. et R. in textu exhibent, R. non absque causa
 in notis: „legendum vel συγκρούειν δοκοῦντα, vel σύγ-
 κρουσιν δοκοῦντα ἔχειν.“ — Quorum quidem posterius
 si praestat, (licet faciliior sit prior ratio), seq. voc. ἔχοντα
 aliis locis coll. satis suadere videtur, nihil supplendum esse.

³⁾ Marc. I, 1, ubi ὡς legitur pro καθώς. 2. 3. Mal.
 III, 1. Jes. XL, 3. — De ἔμπροσθέν σου ipse cfr. Orig.
 in seqq.

⁴⁾ H. et R. in textu: ὅπερ παρῆθετο ὁ Μάρκος, in
 notis: „Ita Codd. Reg. (H.), Bodlej., et Barberin. (R.),
 quos assectatur Perionius; at Ferrar., quod citavit Joannes,
 recte, nam Joann. habet I, 23. εὐθύνατε, Marc. aut. I, 3.
 ἐτοιμάσατε x. τ. λ., ut ea, quae sequuntur apud Orig.,
 id evincunt. Videtur tamen Ferrar. emendasse Orig.,
 quem Marc. pro Joanne laudasse crediderim, quemadmod.
 infra pag. 211. not. 1. Luc. pro Marco laudavit.“ H.

Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος τό „ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν“ ἀπέγραψεν „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου“ ὃ, τι ὁ Μάρκος δύο προφητείας ἐν διαφόροις εἰρημέναις τόποις ὑπὸ δύο προφητῶν εἰς ἓν συνάγων πεποίηκε, „καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.“ Τὸ μὲν γάρ „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ“ μετὰ τὴν περὶ τοῦ Ἐλεχίου ἱστορίαν ἀναστάντος ἐκ τῆς νόσου εὐθέως ἀναγράφεται, τὸ δὲ „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου“ ὑπὸ Μαλαχίου. Ὅπερ δὲ ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος ὃ παρέθετο ῥητόν, τοῦτο ἐπ’ ἄλλης λέξεως ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐπέφηνεν ὃ μὲν γὰρ προφήτης φησὶν „ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν“ ὃ δὲ Μάρκος „ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.“ Τὴν δ’ ὁμοίαν ἐπιτομὴν πεποίηται καὶ ἐπὶ τοῦ „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου“ οὐ παρέθετο¹⁾ γὰρ τὸ προκειμένον τό „ἔμπροσθέν σου.“ Ἐτι²⁾ ἐπὶ τό „ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων, καὶ ἠρώτησαν αὐτόν“ ἐξετάζοντες ἡμεῖς προετάξαμεν τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, — ὡς σεσιωπημένην παρὰ

licet hoc modo de Ferrar. judicium egerit, ad marg.: „scribas Ἰωάννης.“ (Cfr. insuper pag. 217. lin. 12. seqq. a fine). — Jes. XL, 3. ex LXX interpretum versione.

¹⁾ H. et R. in textu παρέθετο omissio οὐ, R. tamen in notis: „Codd. Bodlej. et Barb. οὐ παρέθετο κ. τ. λ.“ Cfr. Marc. et Mal. l. l.

²⁾ H. et R. in textu ὅτι, iidem tamen recte, ille ad marg., hic in notis: „legendum ἔτι.“

τῷ Ματθαίῳ —, τοῦ ἀναγεγραμμένου γεγονέναι παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ὅτι ἰδὼν ὁ Ἰωάννης πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἶπεν αὐτοῖς „γεννήματα ἔχιδνῶν“ καὶ τὰ ἐξῆς ἀκόλουθον γὰρ ἐστὶ πρῶτον πυθέσθαι, εἰτ' ἐληλυθέναι. Καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος ἐκπορευομένους πρὸς τὸν Ἰωάννην τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ πᾶσαν τὴν περὶχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ἐπὶ τῷ βαπτίσασθαι ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ποταμῷ, ἐξομολογουμένους ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, οὐδένα λόγον ἐπιπληκτικὸν καὶ ἐλεγκτικὸν φησὶν ἀκηκοέναι ἀπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ, μόνους δὲ τοὺς ἑωραμένους πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐληλυθότας ἀκηκοέναι τὸ „γεννήματα ἐχιδνῶν“ καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ Μάρκος οὐδὲν φησὶν ἐπιπληκτικὸν εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῖς ἐληλυθόσιν, οὔσι πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱεροσολυμίταις πᾶσι, καὶ βαπτιζομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῳ καὶ ²⁾ ἐξομολογουμένοις τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀκολούθως τῷ μηδὲ ὠνομακέναι τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον ἡμᾶς παραθέσθαι, ὅτι ἀμφότεροι μὲν, ὁ τε Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος, ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν φασὶ βαπτίζεσθαι, πᾶσαν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ πᾶσαν τὴν περὶχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ἢ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν χώραν καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας πάντας· ὁ δὲ Ματθαῖος εἰσάγει μὲν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, οὐ μὴν ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· διόπερ εἰκὸς καὶ τοῦτο εὐλογον εἶναι αἴτιον τοῦ ἀκηκοέναι αὐτούς „γεννήματα ἐχιδνῶν.“

1) Matth. III, 7. — 5., ubi H. constanter exhibet Ἰορδάνου et Ἰορδάνῃ. (R. semel pag. huj. lin. 6. a fine pro Ἰορδάνου scripsit Ἰορδάνου.)

2) H. pro καὶ in textu ἦν, recte tamen ad marg.: „scribas καί.“

Μὴ ὑπολάβῃς ὃ ἡμᾶς καὶ ἀκαίρως τὰ ἀπὸ τῶν ἑτέρων εὐαγγελίων παρατεθεῖσθαι, τὰ ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων ἐκ τῶν Φαρισαίων καὶ ἐρωτησάντων τὸν Ἰωάννην ἐξετάζοντας. Εἰ γὰρ καλῶς ἐφηρμόσαμεν τὴν τῶν Φαρισαίων πεῦσιν, ἀναγεγραμμένην παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ, τῷ βαπτισμῷ αὐτῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ κειμένῳ, ἀκόλουθον ἦν ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους, καὶ παραθέσθαι τὰ εὐρεθέντα παρατηρήματα. Ὁμοίως δὲ τῷ Μάρκῳ καὶ ὁ Λουκᾶς τοῦ „φωνῆ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ“ μέμνηται ἀπὸ ἰδίου προσώπου οὕτως „λέγεται ¹⁾ ῥῆμα Θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν περιχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἅφεισιν ἁμαρτιῶν, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαίου τοῦ προφήτου· φωνῆ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Προσέθηκε ²⁾ δὲ ὁ Λουκᾶς καὶ τὰ ἐξῆς τῆς προφητείας· „πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείας καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.“ ὁμοίως τῷ Μάρκῳ ἀναγράφας τό· „εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ“ ἐπιτεμνόμενος, ὡς προειρήκαμεν, τό· „εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.“ Ἀντὶ δὲ τοῦ· „καὶ ἔσται πάντα σκολιὰ εἰς εὐθείας“ χωρὶς τοῦ· „πάντα“ τὴν λέξιν ἔθηκε μετὰ τοῦ ἀντὶ ἐνικοῦ· „εἰς εὐθεϊαν“ πεποιημέναι πληθυντικόν· „εὐθείας.“ Ἔτι δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ· „ἢ τραχεῖα εἰς πεδία“ ἐποίησε· „καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας“ παραλιπὼν τε· „καὶ ὀψθήσεται ἡ δόξα κυρίου“ παρέθετο τὸ ἐξῆς, τό· „καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.“ Χρήσιμοι δὲ αἱ παρατηρήσεις πρὸς ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἐπιτέμνεσθαι τοὺς Εὐαγγελι-

¹⁾ Luc. III, 2 3. 4. coll. Jos. XL, 3. 4. 5.

²⁾ H. et R. in textu προσέθηκε, ille tamen ad marg. hic in annotationibus: „scribend. προσέθηκε.“

στὰς τὰ προφητικά. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι „τὰ γεννήματα ἐχιδνῶν“ καὶ τὰ ἐξῆς ὁ μὲν Ματθαῖος τοῖς Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις ἐρχομένοις ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἰρησθαί φησιν, ἑτέροις οὖσιν παρὰ τοὺς ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἀκούοντας· ὁ δὲ Λουκᾶς ¹⁾ τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ’ αὐτοῦ ταῦτ’ εἰρησθαί ἀναγράφει, οὐ ποιήσας δύο τάγματα βαπτισομένων, ὅπερ παρὰ τῷ Ματθαίῳ εὗρομεν. Εἰκότως δὲ καὶ οὗτος, ἐπεὶ οὐδ’ ὄχλοι· οὐκ ἐν ἐπαίνῳ τάσσονται, ὡς τοῖς τηροῦσι σαφὲς ἔσται, τοῖς ὄχλοις εἰσάγει λέγοντα τὸν Βαπτιστὴν τὸ „γεννήματα ἐχιδνῶν“ καὶ τὰ ἐξῆς. Ἔτι δὲ πρὸς μὲν τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους· „ποιήσατε,“ εἴρηται ἐνικῶς „καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας“ πρὸς δὲ τοὺς ὄχλους πληθυντικῶς· „ἄξιους καρπὸς τῆς μετανοίας.“ Τάχα γὰρ οἱ μὲν Φαρισαῖοι τὸν ἐξαίρετον ἀπαιτοῦνται καρπὸν μετανοίας, οὐκ ἄλλον ὄντα τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, οἱ δὲ ὄχλοι οὐδὲ ἀρχὴν ἔχοντες ἀγαθῶν, πάντας ἀπαιτοῦνται τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας· διόπερ πρὸς αὐτοὺς τὸ πληθυντικὸν εἴρηται. ²⁾ Λέγεται πρὸς τούτοις τοῖς Φαρισαίοις· „μὴ ³⁾ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.“ Οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι νῦν ἀρχὴν ἔχουσι, δοκοῦντες εἰσάγεσθαι εἰς τὸν θεῖον λόγον τοῦ προσιέναι τῇ ἀληθείᾳ· διόπερ ἄρχονται λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· „πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.“ οἱ δὲ Φαρισαῖοι οὐκ ἄρχονται, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τοῦτο δοξάζουσι. Πλὴν ἑκάτεροι τοὺς προειρημένους λόγους δεικνυμένους ἀκούουσιν ὡς ἐκ τούτων ⁴⁾ δύνασθαι ἐγερθῆναι

¹⁾ Luc. III, 7. 8.

²⁾ H. et R. in textu εἰρησθαί, iidem tamen ad marg. atque in notis: „legendum εἴρηται.“ —

³⁾ Matth. III, 9.

⁴⁾ ὡς ἐκ τούτων. Haec in Cod. Bodlej. leguntur, sed desunt in Cod. Regio (itemque in ed. Huet.) B. — Ceter. H. et R. ἐγερθῆναι exhibent.

τέκνα τῷ Ἀβραάμ, ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας καὶ κεκρότητος ἀναστησομένους. Παρατήρησι δὲ, ὅτι τοῖς μὲν Φαρισαίοις, — κατὰ τὸ εἰρημίνον ἐν τῷ προφήτῃ „εἰφάγετε¹⁾ καρπὸν ψευδῆ“ — ἔχουσι μὲν καρπὸν ψευδῆ λέγεται „πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται“ τοῖς ὅλως δὲ ὄχλοις οὐδὲ καρποφοροῦσι τό „πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν ἐκκόπτεται.“ Τὸ μὲν γὰρ μὴ ἔχον καρπὸν, οὐδὲ καλὸν ἔχει καρπὸν· διόπερ ἐκκοπῆς ἐστὶν ἄξιον. Τὸ δὲ ἔχον καρπὸν, οὐ πάντως καλὸν ἔχει καρπὸν· διόπερ καὶ αὐτὸς εὐλόγως ὑπὸ τῆς ἀξίτης καταβάλλεται. Ἐὰν δὲ ἀκριβέστερον ἐρευνήσωμεν τὰ περὶ τοὺς καρποὺς, εὐρήσομεν ὅτι ἀμήχανον τὸ ἄρτι τοῦ γεωργεῖσθαι ἀρχόμενον, κἂν καρποφορῇ, τοὺς πρώτους ἐνεγκεῖν καρποὺς καλοὺς. Ἀγαπῆ δὲ ὁ γεωργὸς πρῶτον τὸ ἐνεγκεῖν αὐτῷ²⁾ τοὺς ἐπιβάλλοντας καρποὺς τὸ ἀρχόμενον γεωργίας, ὕστερον ὀδῶν διὰ τῶν πρεπόντων γεωργικῆ καθαρώμενων μετὰ τοὺς ὀπίσθους δῆποτε καρποὺς ληψόμενος καὶ καρποὺς καλοὺς. Καὶ ὁ νόμος δὲ ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ ἡμῶν μαρτυρεῖ λέγων· δεῖν³⁾ τὸν φυτεύσαντα τρία ἔτη ποιᾶν ἀπερικάδαρτον ἔσθια τὸ πεφυτευμένον, οὐκ ἐσθιομένων αὐτοῦ τῶν καρπῶν „τρία γὰρ, φησὶν, ἔτη ὑμῖν ὁ καρπὸς ἀπερικάδαρτος οὐ βρωθήσεται, τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ.“ Εὐλόγως τοίνυν πρὸς τοὺς ὄχλους χωρὶς τῆς τοῦ Καλοῦ προσθήκης λέγεται „πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.“ καὶ τὸ ἐπὶ πλείον δὲ φέρων

¹⁾ Hos. X, 13. — Matth. III, 10. — Luc. III, 9.

²⁾ αὐτῷ — γεωργίας. Sic recte habet Cod. Bodlej., ed. ant. Huet. αὐτοὺς ἐπιβάλλοντας καρποὺς τῷ ἀρχομένῳ γεωργίας. R.

³⁾ Ita Cod. Bodlej.; Cod. Reg. (H. in textu) δεῖ τὸν φυτεύοντα. R. — H. ad marg.: „scribas δεῖν.“ — Levit. XIX, 23 24., quo loco ordo verborum paulo aliter se habet.

καρπὸν ὁμοιον τῇ ἀρχῇ, δένδρον τυγχάνον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, ἐπὶ τὴν ἐνοστάσης τῆς μετὰ τὴν τριάδα εἰσαγωγῆς ἐν τῇ τετραδέ γεγόμενος μὴ ποιῆ καρπὸν ἅγιον, αἰνετὸν τῷ κυρίῳ. Ταῦτα δὲ πάντα εἰ καὶ μετὰ παρεμβάσεως ¹⁾ ἡμῖν εἰρησθαι δοκεῖ, παρατιθεμένοις καὶ τὰ ἀπὸ τῶν λοιπῶν εὐαγγελίων, οὐκ ἄκαιρα δὲ ἔμοι φαίνεται, οὐδὲ ἀλλότρια τῆς ἐνεστηκυίας σκέψεως. Φαρισαῖοι γὰρ ἀποστελλουσι πρὸς τὸν Ἰωάννην μετὰ τοὺς ἀπὸ Ἱερουσόλων ἱερεῖς καὶ Λευῖτας πεμφθέντας ἐρωτῆσαι αὐτὸν, ὅστις εἶη, ἐξετάζοντες „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἡλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Καὶ ἐξετάσαντες ἐνταῦθα, ἐξῆς παραγινομένοι βαπτισόμενοι, ὡς ὁ Ματθαῖος ἀναγράφει, ἀκούουσι δὲ τὰ ἀρμόζοντα αὐτῶν τῇ ἀλαζονείᾳ ²⁾ καὶ ὑποκρισεῖ. Ἐπεὶ δὲ ὁμοια ἦν τὰ τούτοις εἰρημένα τοῖς λεγομένοις πρὸς τοὺς ὄχλους, ἐχρῆν τὴν τῶν ρητῶν σύγκρισιν καὶ σαφήνειαν ποιήσασθαι ὧν γινομένων πλεονα ἀπήτησεν ³⁾ ἡμᾶς ἢ ἀκολουθία θεωρησά. Ἔτι δὲ καὶ ταῦτα τοῖς εἰρημένοις θεόντως προσθήσομεν ⁴⁾ δύο τάγματα πεμπόντων παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἀναγέγραπται, ἐν μὲν Ἰουδαίων τῶν ἀπὸ Ἱερουσόλων ἀποστελλόντων ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, ἕτερον δὲ Φαρισαίων ἐκαπορούντων, διὰ τί βαπτίζει. Καὶ ἀποδεδώκαμεν, ὅτι μετὰ τὴν πεῦσιν οἱ Φαρισαῖοι παραγινοῦνται βαπτισόμενοι. ⁵⁾ Μήποτ' οὖν πρὸ τούτων

¹⁾ Ita Codd. Bodlej. et Barber., ed. Huet. παρεμβάσεως. R.

²⁾ H. et R. ἀλαζονεία.

³⁾ Sic Cod. Bodlej., Reg. (H. quoque) et Barber. ἀπήνησεν.

⁴⁾ Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. προσθήσομαι (non, ut R. affert, προσθήσομαι). R.

⁵⁾ Codd. Barb. et Bodlej. βαπτισόμενοι, ed. Huet. βαπτισάμενοι. R.

οὐκ ἐπὶ τούτων ἀποστελλαντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι παραδεξάμενοι τοὺς Ἰωάννου λόγους, ἅτε πρότεροι τῶν Φαρισαίων πέμψαντες, καὶ πρότεροι ἔρχονται. Ἱεροσόλυμα γὰρ, πᾶσα Ἰουδαία καὶ ἀκολούθως πᾶσα ἡ περιχώρος τοῦ Ἰορδάνου βαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἧ, ὡς ὁ Μάρκος¹⁾ φησὶν „ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται πάντες, καὶ βαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ποταμῷ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.“ Οὔτε μέντοι Ματθαῖος τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, πρὸς οὓς λέγεται „γεννήματα ἐχιδνῶν“ οὔτε Λουκᾶς τοὺς ὄχλους τὴν αὐτὴν ἐπίκλησιν ἀκούοντας εἰσάγουσι, ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἄξιον δὲ ἐπαπορῆσαι, πῶς πάσης τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως, καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας, καὶ πάσης τῆς περιχώρου τοῦ Ἰορδάνου βαπτιζομένων ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ὑπὸ Ἰωάννου ὁ Σωτὴρ φησὶν „ἐλήλυθεν²⁾ ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς μῆτε ἐσθίων, μῆτε πίνων, καὶ λέγετε δαιμόνιον ἔχει“ καὶ πρὸς τοὺς πυθομένους „ἐν ποίᾳ³⁾ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;“ λέγει „καγὼ ἐρωτήσω ὑμᾶς ἕνα λόγον, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, καγὼ ὑμῖν ἐρῶ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τὸ

¹⁾ H. et R. in textu ὁ Λουκᾶς, H. tamen, quae R. quoque notis adjecit, haec habet in annotationibus: „Haec habentur Marc. I, 5., altum apud Luc. de iis silentium. Vel memoria igitur lapsus est Orig., ut saepe, vel manu ταχυγράφος, ut saepissime.“ (Cfr. Luc. 3. 7). De verborum ordine inde a καὶ βαπτίζοντο — ποταμῷ cfr. ed. Lachm., in qua Typograph. pro αὐτῶν min. recte obtulit αὐτῶν.

²⁾ Matth. XI, 18., ubi omisisis verbis ὁ Βαπτιστῆς pro ἐλήλυθεν legitur ἦλθεν, et λέγουσιν pro λέγετε.

³⁾ Matth. XXI, 23. 24., ubi verba hoc ord. leguntur: ἐρωτήσω ὑμᾶς καγὼ λόγον ἕνα, 25., ubi ἡμῖν additur ἐρεῖ, atque οὖν sequitur τί.

βάπτισμα τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ¹⁾ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;“ ὅτε καὶ διαλογιζόμενοι φασιν· „ἐὰν εἴπωμεν· ἐξ οὐρανοῦ, ἔρει· διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;“ Λύεται δὲ τὸ ἀπορηθὲν οὕτως· Φαρισαῖοι, ὡς προτετηρήκαμεν, οἱ ἀκούσαντες· „γεννήματα ἐχιδνῶν“ οὐ πεπιστευκότες αὐτῷ παραγίνονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, εἰκὸς ὅτι τὸν ὄχλον φοβούμενοι, καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἐκείνους ὑπόκρισιν ἀξιοῦντες λούσασθαι, ἵνα μὴ δοκοῖεν ἐναντιοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. Φρονοῦντες γοῦν αὐτὸν ἀπ’ ἀνθρώπων ἔχειν καὶ οὐκ ἀπ’ οὐρανοῦ τὸ βαπτίζειν, διὰ τὸν ὄχλον, μήποτε λιθασθῶσιν, φοβοῦνται ὅπερ ὑπολαμβάνουσιν εἰπεῖν· ὥστε οὐκ ἐναντιοῦται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένα πρὸς τοὺς Φαρισαίους τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τοῦ πλήθους τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ βαπτισαμένων. Τοῦ θράσους δὲ τῶν Φαρισαίων ἦν, δαιμόνιον ἔχειν λέγειν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων τὰς δυνάμεις φάσκεν τὸν Ἰησοῦν πεποιηκέαι.

15. „Ἀπεκρίνατο²⁾ αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων· Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν ἕν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὐδ’ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ἰποδήματος.“ Ὁ μὲν Ἡρακλέων οἴεται, ὅτι ἀποκρίνεται ὁ Ἰωάννης τοῖς ἐκ τῶν Φαρισαίων πεμφθεῖσιν, οὐ πρὸς ὃ ἐκεῖνοι ἐπηρώτων, ἀλλ’ ὃ αὐτὸς ἐβούλετο, ἑαυτὸν λανθάνων, ὅτι κατηγορεῖ τοῦ προφήτου ἀμαθίας, εἶπε ἄλλο ἐρωτώμενος περὶ ἄλλου ἀποκρίνεται· χρὴ γὰρ καὶ τοῦτο φυλάττεσθαι ὡς ἐν κοινολογίᾳ ἀμάρτημα τυγχάνον. Ἡμεῖς δὲ φάμεν, ὅτι μάλιστα πρὸς ἔπος ἐστὶν ἡ ἀπόκρισις. Πρὸς γὰρ τό· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ

¹⁾ ἐξ οὐρανοῦ, ἦ. Haec desunt in ed. Huet., sed restituantur ex Codd. Bodlej. et Barber. R.

²⁾ Ev. Joann. I, 26. 27. — Hinc Tom. VIII. Ferrar. auspicatur. H.

ὁ Χριστός;“ τί ἄλλο ἐχρῆν εἰπεῖν, ἢ τε τὸ ἴδιον παρασιῆσαι ¹⁾ βάπτισμα σωματικώτερον τυγχάνον; „Εγὼ γὰρ, φησὶν, βαπτίζω ἐν ὕδατι.“ καὶ τοῦτο εἰπὼν πρὸς τὸ „τί σὺν βαπτίζεις;“ πρὸς τὸ δεύτερον „εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός“ δοξολογίαν περὶ τῆς προηγουμένης οὐσίας Χριστοῦ διηγείται, ὅτι δύναμιν τοσαύτην ἔχει, ὡς καὶ ἀόρατος εἶναι τῇ θειότητι αὐτοῦ, παρὼν παντὶ ἀνθρώπῳ, παντὶ δὲ καὶ ὅλῳ τῷ κόσμῳ συμπαρακτεινόμενος ὑπερ θηλοῦται διὰ τοῦ „μέσος ὑμῶν ἔστηκε.“ Καὶ ἐπεὶ οὐδὲν οἱ προσδοκῶντες Χριστοῦ ἐπιδημίας Φαρισαῖοι τηλικούτου περὶ αὐτοῦ ἔωρων, ἀνθρωπον τέλειον ἄτον μόνον ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι, ἐμμελῶς ἐλέγχει τὴν περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ Φαρισαίων ἄγνοιαν, προστιθεὶς τῷ „μέσος ὑμῶν ἔστηκε“ τὸ „ὄν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Καὶ ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ ἕτερον εἶναι τὸν ἀόρατον καὶ διήκοντα ἐπὶ πάντα ἀνθρωπον, ἢ καὶ ἐπὶ ὅλον τὸν κόσμον, παρὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὁφθέντα ²⁾ καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, συνάπτει τῷ „μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε“ τὸ „ὅ ³⁾ ὄπισσω μου ἐρχόμενος“ τουτέστι μετ' ἐμὲ φανερωθῆσόμενος. Οὐ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ὑπεροχὴν συνεῖς παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀμφιβαλλομένην ὑπὸ τινων, μήποτ' ἄρ' αὐτὸς εἶη Χριστός, ὅσον ἀπολείπεται τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγαλειότητος παρασιῆσαι βουλόμενος, ἵνα μὴ τις εἰς αὐτὸν λογίσῃται ὑπερ ὃ βλέπει, ἢ ἀκούει ἐξ αὐτοῦ, λέγει καὶ τὸ „οὐ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος“ ἀνιτιτόμενος τὸ οὐχ ἱκανὸς εἶναι τὸν περὶ τῆς ἐνσωματώσεως αὐτοῦ λόγον, — οἰοεὶ δεδεμένον καὶ κεκρυμμένον τοῖς μὴ νοοῦσι —, λύσαι καὶ

1) Huetius παρασιῆσαι, R. παρασιῆναι.

2) Baruch III, 37.

3) Huetius ὁ omisit.

σαφηνίσαι· ὥστε ἄξιόν τι τῆς τοσαύτης ἐπιδημίας εἰς οὕτω βραχύτητα συνεσταλμένης εἰπεῖν.

16. Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἐξετάζουσιν ἡμῖν τό· „ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι“ τὰς ὁμοίας τῶν Εὐαγγελιστῶν παραδέσθαι περὶ τούτου λέξεις καὶ συγκρῖναι τῇ προκειμένη. Φησὶ τοίνυν ὁ Μαιθαῖος, ἰδὼν πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, μετὰ τὰ ἐπιπληκτικὰ, περὶ ὧν ἐξετάσαμεν „ἐγὼ¹⁾ μὲν ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμι ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ“ σύμφωνον τῷ κατὰ Ἰωάννην λόγῳ, τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐν ὕδατι βαπτίσματος πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἐκ τῶν Φαρισαίων λέγοντι. Ὁ δὲ Μάρκος „ἐκήρυσσε,²⁾ φησὶν, Ἰωάννης λέγων· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω, οὗ οὐκ εἰμι ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμᾶντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει³⁾ ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ“ πρὸς πλείονας καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας διδάσκων ταῦτα κεκηρῖχθαι. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησὶν, ὅτι προσδοκῶντος τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ Ἰωάννης· „ἐγὼ μὲν⁴⁾ ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμι ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμᾶντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ.“

¹⁾ Matth. III, 11., ubi verba ἐν ὕδατι sequuntur voc. βαπτίζω.

²⁾ Marc. I, 6. 7., ubi ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου exhibetur, atque ὑμᾶς ἐν ὕδατι.

³⁾ Ita Cod. Bodlej., ed Huet. βαπτίζει. R.

⁴⁾ Luc. III, 16., quem vers. Knapp. aliique eod. modo exhibent. In ed. Lachm. verbis βαπτίζω ὑμᾶς adjuncta leguntur verba εἰς μετάνοιαν.

17. Ἐχοντες τοίνυν τὰς ὁμοίας λέξεις τῶν τεσσάρων, φέρε κατὰ τὸ δυνατόν ἴσωμεν ἰδίᾳ τὸν νοῦν ἐκάστης καὶ τὰς διαφορὰς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Ματθαίου, ὃς καὶ παραδέδοται πρῶτος τῶν λοιπῶν τοῖς Ἑβραίοις ἐχθροῦ καὶ τὸ εὐαγγέλιον, τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστεύουσιν· „ἐγὼ μὲν, φησὶν, ὑμᾶς ἐν ὕδατι¹⁾ βαπτίζω εἰς μετάνοιαν“ οἷον ἐκ καθαίρων καὶ ἀποτρεπόμενος ἀπὸ τῶν χειρόνων καὶ ἐπὶ μετάνοιαν παρακαλῶν· εἰσιμαίαι γὰρ κυρίου λαὸν κατεσκευασμένον ἐγὼ ἐλήλυθα, καὶ χάριαν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς μετανόιας εὐτρέψισαι τῷ μετ' ἐμὲ ἦξοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρότερον πολλῶν τῆς ἐμῆς δυνάμεως καὶ κρείττον ὑμᾶς ὠφελήσουσι· οὐ σωματικὸν γὰρ τὸ ἐκείνου βάπτισμα, τὸν μετανοοῦντα πληροῦντος ἁγίου πνεύματος, καὶ θειοτέρου πυρὸς πᾶν ὑλικὸν ἀφανίζοντος καὶ πᾶν γεῶδες ἐξαναλίσκοντος οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ χωρήσαντος αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τῶν ἐχόντων ἀκούοντος. Τοσοῦτον δὲ ἐστὶν ἐμοῦ ἰσχυρότερος ὁ μετ' ἐμὲ ἐρχόμενος,²⁾ ὡς μηδὲ τὰ τῆς περιβολῆς τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων ἰσχύων, — οὐχὶ γυμνῶν ἐκκειμένων, ὥστε καὶ τοὺς τυχόντας νοεῖν αὐτὰ δύνασθαι —, ἱκανὸν με τυγχάνειν βαστάσαι, μηδὲ ταῦτα ὑπομένοντας φέρειν. Οὐκ οἶδα δὴ ὁπότερον εἴπω, πότερον τὴν πολλὴν μου ἀσθένειαν, τὰ εὐτελεῖ τοῦ Χριστοῦ συγκρίσει τῶν περὶ ἐαυτὸν μειζόνων φέρειν μὴ δυναμένην, ἢ διὰ τὴν ἐκείνου ὑπερβάλλουσαν καὶ μέλλουσαν παντὸς τοῦ κόσμου θειότητα· εἶπε Ἐγὼ ὁ τηλικαύτην χωρήσας χάριν, ὡς καὶ προφητείας ἠξιώσθαι με, προλεγοῦσης τὰ περὶ τῆς εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐπιδημίας μου ἐν τῷ· „Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ“ καὶ· „Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου

¹⁾ ἐν ὕδατι. Desunt haec verba in ed. H., sed restituantur e Cod. Bodlejano. R.

²⁾ Ita Cod. Bodlej., ed. Huet. μετερχόμενος. R.

πρὸ προσώπου σου“ Ἐγὼ, οὗ τὴν γένεσιν Γαβριὴλ ¹⁾ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ παραδόξως εὐηγγελίσασατο ἐν γῆρα γεγενημένῳ τῷ πατρὶ μου· Ἐγὼ, ἐφ’ οὗ τῷ ὀνόματι Ζαχαρίας ἡμα ἀπέλαβε τὴν φωνήν, καὶ τὸ προφητεύειν δι’ αὐτῆς· Ἐγὼ ὁ ὑπὸ τοῦ κυρίου μου μαρτυρούμενος, ὡς ἄρα μείζων ἐν γεννητοῖς ²⁾ γυναικῶν ἐμοῦ οὐδεὶς τυγχάνει, οὐδὲ τὰ ὑποδήματα βαστάσαι ἱκανός εἰμι. ³⁾ Εἰ δὲ μὴ τὰ ὑποδήματα, τί λεκτέον περὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ; Τίς οὗτος, ὅς ⁴⁾ ὀλόκληρον αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον τηρῆσαι δυνήσεται; Τίς, ὅς νοήσει τὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν χιτῶνα ἄρῃαυρον διὰ τὸ δι’ ὄλου ὑφαντὸν ⁵⁾ τυγχάνειν καταλαβεῖν ὃν ἔχει λόγον; Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τῶν τεσσάρων εἰρηκότων τὸ ἐν ὕδατι ⁶⁾ ὁμολογεῖν Ἰωάννην ἐληλυθέναι βαπτίζειν, μόνος Ματθαῖος τούτῳ προσέθηκε ⁷⁾ τὸ „εἰς μετάνοιαν“ διδάσκων τὸ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἀφέλειαν ἔχασθαι τῆς προαιρέσεως τοῦ βαπτιζομένου, τῷ μετανοοῦντι μὲν ἐγγινομένην, τῷ δὲ μὴ ⁸⁾ μετανοοῦντι προσιόντι εἰς κρίμα χαλεπώτερον ἔσομένην. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὡσπερ αἱ κατὰ τὰς γεγενημένας ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος θεραπειᾶς τεράστιοι δυνάμεις, σύμβολα τυγχάνουσαι τῶν αἰὲ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἀπαλλαττομένων πάσης νόσου καὶ

¹⁾ Luc. I, 7. 11. seqq. — 63. 64. 67. seqq.

²⁾ Matth. XI, 11.

³⁾ εἰμι. Εἰ δὲ μὴ τὰ. In ed. Huet. deest εἰμι et mox legitur εἰ μὴ γὰρ μηδὲ (R. μηδέ non affert) τὰ x. τ. λ. Cod. Bodlej. lect. nostri textus repraesentat. R.

⁴⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (H. in textu) male ὁ ὀλόκληρον. R. — H. ad marg.: scribas ὅς x. τ. λ.

⁵⁾ Ev. Joann. XI, 11.

⁶⁾ H. in textu τὸ ἐνδύματι, ad marg. tamen: scrib. τὸ ἐν ὕδατι.

⁷⁾ H. et R. προστέθηκε. — Matth. III, 11.

⁸⁾ Cod. Bodlej. τῷ—προσιόντι, Reg. (Huet.) μὴ οὕτω δὲ προσιόντι. R.

μαλακίας, οὐδὲν ἦττον καὶ σωματικῶς γενόμεναι ὠνησαν, ¹⁾ εἰς πίστιν προσκαλεσάμεναι τοὺς εὐεργετηθέντας οὕτως ²⁾ καὶ τὸ διὰ τοῦ ὕδατος λουτρὸν, σύμβολον τυγχάνον καθαρσίου ψυχῆς πάντα ῥύπον ἀπὸ κακίας ἀποπλυνομένης, οὐδὲν ἦττον καὶ κατ' αὐτὸ τῷ ἐμπαρέχοντι ἑαυτὸν τῇ θεϊότητι τῆς δυνάμεως τῶν τῆς προσκυνητῆς τριάδος ἐπικλήσεων ἔστιν ἡ ³⁾ χαρισμάτων θεῶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ „διαίρεσις γὰρ χαρισμάτων εἰσι.“ Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων Πράξεσιν ⁴⁾ ἀναγεγραμμένη ἱστορία περὶ τοῦ οὕτως ἐναργῶς τότε τὸ πνεῦμα τοῖς βαπτιζομένοις ἐπιθετημένην, προεντρεπίσαντος αὐτῷ τοῦ ὕδατος τοῖς γνησίως προσιωῦσαι ὁδόν, ὡς καὶ τὸν Μάγον Σίμωνα καταπλεγέντα θείων μὲν τῆν χάριν ταύτην ἀπὸ τοῦ ἠέτρου λαβεῖν, ἐθέλειν δὲ τὸ δικαιοτάτον διὰ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. Καὶ τοῦτο δὲ παρασημειωτέον, ὅτι τὸ Ἰωάννου βάπτισμα

1) Pro ὠνησαν perperam in Codd. Reg. et Barb. legitur ὠν ἦσαν. R. — H. in textu ὠν ἦσαν, ad marg.: scrib. ὠνησαν, in notis: „Cod. Reg. et Perion. ὠν ἦσαν nullo sensu. Ferrar. legebat ὠνησαν, et recte quidem.“

2) οὕτως καὶ τὸ διὰ τοῦ κ. τ. λ. M. et R. in notis: „Locum hunc profert Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29., qui locus, quoniam aliter paulo apud ipsum conceptus est, hic a nobis recitabitur: Ὅς γε (ὠριγένης), κατὰ τὸ ἔχον οἶμαι τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἑξηγητικῶν, καὶ προσκυνητὸν αὐτὸ (πνεῦμα ἅγιον) φανερώς ἀπεφῆνατο, οὕτως ἡ γράφων κατὰ λέξιν ὅτι τὸ τοῦ ὕδατος λουτρὸν σύμβολον τυγχάνει καθαρσίου ψυχῆς, πάντα ῥύπον τὸν ἀπὸ κακίας ἀποπλυνομένης. Οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ κατ' ἑαυτὸ, τῷ ἐμπαρέχοντι ἑαυτὸν τῇ θεότητι (non θεϊότητι) τῆς προσκυνητῆς τριάδος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικλήσεων χαρισμάτων ἀρχὴν ἔχει καὶ πηγὴν.

3) H. minus accurate ἡ. — I Cor. XII, 4.

4) Act. VIII, 15. seqq.

ὑποδεέστερον ἐτύγχανε τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ, διδομένου διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Οἱ¹⁾ γοῦν ἐν ταῖς Πράξεσι βεβαπτισμένοι εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, μηδὲ, εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἀκούσαντες βαπτίζονται δεύτερον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου. Τὸ γὰρ τῆς ἀναγεννήσεως οὐ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰησοῦ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ παλιγγενεσίας ὀνομαζόμενον λουτρὸν μετὰ ἀνακαινώσεως γινόμενον πνεύματος, τοῦ καὶ νῦν ἐπιφερομένου, ἐπειδὴ παρὰ²⁾ Θεοῦ ἐστιν, ἐπάνω τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὐ πᾶσι μετὰ τὸ ὕδωρ ἐγγιγμένου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ.³⁾

18. Ἦδη δὲ καὶ τὰ Μάρκου κατανοήσωμεν, ὃς ἀνέγραψε κηρύσσοντα τὸν Ἰωάννην ταῦτα μὲν εἰρηκέναι κατὰ τὸ „ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου“ ἰσχυραμεῖ γὰρ ταῦτα τῷ „ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστιν“ οὐκ ἔτι δὲ τὰ αὐτὰ ἐν τῷ „οὐκ εἰμι ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.“ Ἔτερον μὲν γὰρ τὸ βαστάζειν τὰ ὑποδήματα, δηλονότι⁴⁾ ἤδη λελυμένα ἀπὸ τῶν τοῦ ὑποδεδεμένου ποδῶν, ἔτερον δὲ τὸ κύψαντα λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλόμενου τῶν Εὐαγγελιστῶν, μηδὲ ψευδομένου, ὡς εἴποιεν ἂν οἱ πιστεύοντες, ἀμφοτέρω κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι⁵⁾ τὸν Βαπτιστὴν καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον νοῦν κινούμενον· οὐ γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἴονται τινες,

1) Huet. corrupte ἢ γοῦν. — Act. XIX, 2. seqq.

2) Cod. Bodlej. παρά, Reg. (H. quoque) et Barb. περὶ. R.

3) εὐαγγελίῳ. Decet in Codd. Reg. et Barb. (atque in ed. Huet.), sed restituitur e Cod. Bodlejano. R.

4) R. h. l. δηλονότι. H. δῆλον ὅτι.

5) H. et R. in textu εἰρηκέναι, R. tamen in notis: „legend. videtur cum Ferrar. εἰρηκέναι.“

οἱ ἀπομνημονεύοντες διαφόρως ἠνέχθησαν μὴ ἀκριβοῦντες τῇ μνήμῃ ἕκαστον τῶν εἰρημένων, ἢ γεγενημένων. Μέγα γὰρ οὖν τὸ βασιάσαι τοῦ Ἰησοῦ τὰ ὑποδήματα, μέγα δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τὰ σωματικὰ αὐτοῦ κάτω γεγενημένα κύψαντα — ὑπὲρ τοῦ τὴν εἰκόνα κάτω θεάσασθαι — λῦσαι¹⁾ ἕκαστον τῶν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσωματώσεως ἀσαφῶν, οἷον ἐπὶ τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων τυγχάνοντα. Εἰς γὰρ ὁ τῆς ἀσαφείας δεσμός, ὡσπερ καὶ ἡ μία τῆς γνώσεως κλεῖς, ἅτινα οὐδὲ ὁ μελλῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν καθ' αὐτὸν ἱκανὸς λῦσαι, ἢ ἀνοῦξαι, τοῦ δῆσαντος καὶ κλείσαντος μόνου δωρομένου οἷς βρῦλεται τὸ λῦσαι καὶ ἀνοῦξαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ τὰ κεκλεισμένα. Εἰ δὲ μυστικὸς ὁ περὶ τῶν ὑποδημάτων τόπος, οὐδὲ τοῦτον παρελθεῖν²⁾ ἄξιον. Οἶμαι τοίνυν τὴν μὲν ἐνανθρώπῃσιν, ὅτε σάρκα καὶ ὀστέα ἀναλαμβάνει ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός, τὸ ἕτερον εἶναι τῶν ὑποδημάτων, τὴν δὲ εἰς ἔθου κατάβασιν, ὅστις ποτὲ ἔστιν ὁ ἔθης, καὶ τὴν εἰς φυλακὴν μετὰ τοῦ πνεύματος πορεῖαν τὸ³⁾ λοιπόν. Περὶ τῆς εἰς ἔθου καταβάσεως τό· „οὐκ ἐγκαταλείψεις⁴⁾ τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν ἔθην“ ἐν ἐφ' ἧς ψαλμῶ εἰρηται· καὶ περὶ τῆς ἐν φυλακῇ πορείας μετὰ πνεύματος παρὰ τῷ Πέτρῳ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ· „θανατωθεὶς γὰρ, φησί, σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. Ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασι ποτε,

¹⁾ H. et R. in notis: „eodem modo corrigiam calcamenti interpretatur Orig. in Catena Corderiana in Joann. ad. c. I. v. 27.“

²⁾ Cod. Bodlej. παρελθεῖν ἄξιον, Reg. (H. quoque) et Barb. παρελθετέον. R.

³⁾ τὸ λοιπόν. Haec minus accurate H. ad seqq. retulit.

⁴⁾ Psalm. (XV.) XVI, 10. — I Petr. III, 18—20.

ὅτε ἅπαξ ἐξεδέχετο¹⁾ ἢ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία, ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ. “Ὁ τοίνυν κατ’ ἀξίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐπιδημιῶν τοὺς λόγους παραστήσαι θυνάμενος, τὸν ἱμάντα λύειν τῶν Ἰησοῦ ἱκανός ἐστιν ὑποδημάτων, καὶ αὐτὸς τῷ νοῦ κύπτων καὶ συγκαταβαίνων τῷ καταβεβηκότι εἰς ἕθου, καὶ ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ τῶν περὶ τῆς θεότητος Χριστοῦ μυστηρίων καταβαίνων ἐπὶ τὴν ἀναγκαίως γεγενημένην παρ’ ἡμῶν αὐτοῦ ἐπιδημίαν, ὅτε τὸν ἄνθρωπον ὑπεδήσατο.²⁾ “Ὁ δὲ τὸν ἄνθρωπον ὑποδησάμενος καὶ τὸν νεκρὸν ὑπεδήσατο” „εἰς τοῦτο³⁾ γὰρ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ” καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα καὶ νεκρὸν ὑπεδήσατο, τουτέστι τὸν ἐν γῆ καὶ τὸν ἐν ἕθου, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Τίς οὖν ἄρα ἱκανὸς κύψας λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν τοιούτων ὑποδημάτων, καὶ λύσας μὴ ἑάσαι, ἀλλὰ κατὰ δευτέραν ἱκανότητα ἀναλαβεῖν αὐτὰ καὶ βρασιάσαι διὰ τοῦ ἐν τῇ μνήμῃ περιφέρειν τὰ νενοημένα;

19. Μὴ ἀνεξέταστον δὲ ἑάσθω τὸ χωρὶς τοῦ „κύψας” ὁμοίως παρὰ τῷ Λουκᾶ καὶ Ἰωάννῃ εἰρημένον. Καὶ τάχα ἐνδέχεται μὲν κύψαντα λύσαι κατὰ τὸ προειρημένον. Δυνατὸν δὲ καὶ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπάρματος φυλάττοντα εὑρεῖν τὴν λύσιν τῶν ἐν τῷ ζητεῖσθαι δεδεμένων ὑποδημάτων, ἵνα τὰ αὐτὰ τις λύσας τῶν χωριστῶν ὑποδημάτων ἴδῃ λόγον γυμνὸν τῶν ὑποδεεστέρων καθ’ αὐτὸν, υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

¹⁾ H. et R. in textu ἅπαξ ἐξεδέχετο, R. in notis ἀπεξεδέχετο. Cfr. ed. Lachm. p. 285. et p. 487.

²⁾ ὑπεδήσατο. In Cod. Bodlej. legitur ὑπεδύσατο (R.) sicque legit Ferrar., vertit enim: „subinduit;” male, nam alluditur ad ὑποδήματα. (H. et R.) Idem Cod. Bodlej. mox habet ὑποδυσάμενος, et paulo post bis ὑπεδύσατο. R.

³⁾ Rom. XIV, 9., ubi Χριστός legitur pro Ἰησοῦς, atque ἐξησεν pro ἀνέστη.

20. Οὐ ταῦτόν δὲ τὸ μὴ εἶναι Ἰκανόν τῷ μὴ εἶναι Ἄξιον ἀναγράφει¹⁾ ὁ Ἰωάννης. Δυνατὸν γὰρ μὴ ὄντα ἄξιον γενέσθαι Ἰκανόν· δυνατὸν δὲ καὶ ἄξιον ὄντα μὴδέπω εἶναι Ἰκανόν. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον δίδονται τὰ χαρίσματα, καὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, φιλακθρότων ἢ εἰς Θεοῦ ἔργον, προσημένου βλάβην ἀπὸ οἰήματος ἐπακολουθήσαντος, ἢ φυσιώσεως, τὸ καὶ τῷ ἄξιῳ ποτὲ μὴ δίδονται τὴν ἰκανότητα. Οἰκτεῖον δὲ τῆς χρησιμότητος τοῦ Θεοῦ νικᾶν ἐν τῷ εὐεργετεῖν τὸν εὐεργετούμενον, προλαμβάνοντα τὸν ἐδόμενον Ἄξιον, καὶ πρὶν γένηται Ἄξιος κοσμοῦντα αὐτὸν τῇ ἰκανότητι, ἵνα μετὰ τὴν ἰκανότητα ἔλθῃ ἐπὶ τὸ γενέσθαι Ἄξιος, καὶ μὴ πάντως²⁾ ἀπὸ τοῦ εἶναι Ἄξιος, φθάνων τὸν δωρούμενον καὶ προλαβὼν αὐτοῦ τὰς χάριτας, ἔλθῃ ἐπὶ τὸ γενέσθαι Ἰκανός. Ὁ τοίνυν Ἰωάννης φησὶ παρὰ μὲν τοῖς Τρισημῶν οὐκ εἶναι Ἰκανός, παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ οὐκ εἶναι Ἄξιος. Ὡς ἀποκλείεται δὲ ὅς γε ἔλεγεν οὐδέπω ὡς Ἰκανός γεγενῆσθαι Ἰκανός, εἰ καὶ μὴ ἄξιός ποτε ἦν· καὶ πάλιν ὅτε ἔλεγεν, οὐκ εἶναι Ἄξιος, οὐκ ἂν Ἄξιος ἐφθαλέναι ἐπὶ τὸ γεγενῆσθαι Ἄξιος· εἰ μὴ ἄρα τις ἔρει, ἐπὶ τὸ καὶ ἄξιῳ τῆς λύσεως καὶ βασιλείας³⁾ αὐτῶν μὴ χωρῶσαν τῆς θνητῆς φύσιν ἦκειν ποτὲ, ἀληθευόμενον ἔχειν τὰ μηδέποτε γενέσθαι Ἰκανόν λύσαι τὸν ἰμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ Ἄξιον τοῦ αὐτοῦ. Ὅσα δὲ ἐὰν χωρήσωμεν, ἔτι ὑπολείπεται τὰ μηδέπω γενημένα, ἕπει' „ὅταν⁴⁾“ συντελέσῃ ἄνθρωπος, τότε ἄρχεται, καὶ ὅταν παύσῃται, τότε ἀπορηθήσεται·“ κατὰ τὴν Ἰησοῦ υἱοῦ Σειρᾶχ Σοφίαν.

1) Ev. Joann. I, 27. coll. Marc. I, 7. — Rom. XII, 6.

2) Cod. Bodlejanus πάντα R.

3) καὶ βασιλείας. In Cod. Reg. et Barb. deest καὶ R. — H. in textu Cod. Reg. sequitur atque αὐτῶν exhibet pro αὐτῶν, marg. tamen καὶ adscripsit.

4) Sap. Sirach XVIII, 7. — H. et R. in textu παύση, R. tamen (cfr. loc. l.) in nois: „Cod. Bodlej. παύσηται.“

21. Ἐπι περὶ τῶν ὑποδημάτων τῶν παρὰ τοῖς τρισὶν οὕτως ὀνομασθέντων· Εὐαγγελισταῖς διαλάβωμεν, συγκρίνοντες ἐκεῖνα τῷ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ ἐνικῶς ὀνομασθέντι· „οὐκ εἰμι γὰρ, φησὶν, ἐγὼ ἄξιός ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.“ Τάχα οὖν νικῶμενος ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος δωρεὰν εἴληφε, μηδέπω ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ ἄξιός ὢν λύσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ἑτέρου τῶν ὑποδημάτων, νοήσας αὐτοῦ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν, περὶ ἧς καὶ μαρτυρεῖ. Ἐπεὶ δὲ ἔλεπεν αὐτῷ ἢ περὶ τῶν ἐξῆς κατάληψις, οὐκ εἰδότε, πότερον Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ κἀκεὶ ἐρχόμενος, ὅπου ἀπὸ τῆς φυλακῆς γίνεσθαι ἔμελλεν ἀποκεφαλισθεὶς, ἢ ἕτερον προσδοκᾶν ἐχρῆν, διὰ τοῦτο, τὴν σαφέστερον ὕστερον ἐπαπόρρησιν ἡμῖν δηλουμένην καὶ νῦν αἰνιττόμενος, φησὶ τό· „οὐκ εἰμι ἐγὼ ἄξιός ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. Ὁ δὲ οἰόμενος περιεργότερον τοῦτο εἰρησθαι, εἰς ταῦτόν συναΐξει τὸ τῶν ὑποδημάτων καὶ τοῦ ὑποδήματος, ἵνα οἶονεὶ λέγη· οὐδαμῶς ἄξιός εἰμι λύσαι τὸν ἱμάντα, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν, κἄν τοῦ ἐνός ὑποδήματος, ἢ καὶ οὕτως δυνατόν εἰς ἐν συναΐγεσθαι τὰ παρὰ τοῖς Τέσσαρσιν¹⁾ εἰρημένα. Εἰ γὰρ ὁ Ἰωάννης συνίει μὲν τὰ περὶ τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ ἐπιδημίας, ἐπηπόρει²⁾ δὲ περὶ τῶν ἐξῆς, ἀληθεύει λέγων καὶ τὸ μὴ εἶναι ἱκανὸν λύειν τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων· οὐ γὰρ λύει ἀμφοτέρωθεν λύσας τοῦ ἐνός. Ἀληθεύει δὲ λέγων καὶ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος, ἐπεὶ, ὡς προείρηται, ἔτι διαπορεῖ περὶ τοῦ, πότερον αὐτός ἐστιν ἐρχόμενος, ἢ ἕτερος, ὁ κἀκεὶ προσδοκητέος.

22. Καὶ³⁾ περὶ τοῦ δέ· „μέσος ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) perperam περὶ τοῦ τέσσαρσιν. R. — Huet. ad marg.: „scrib. περὶ τούτου, ἢ παρὰ τοῖς κ. τ. λ.“

²⁾ Cod. Bodlejanus ἐνηπόρει. R.

³⁾ Καὶ—δέ. Cod. Bodlej. περὶ δὲ τοῦ. R. — Ev. Joana. I, 26. — 3.

ὕμεις οὐκ οἴδατε“ ταῦτα διαληπτέον περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Λόγου, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, ὑφρεστηκότος οὐσιωδῶς κατὰ τὸ ὑποκειμένον, τοῦ αὐτοῦ ὄντος τῆ σοφίᾳ. Οὗτος γὰρ δι' ὅλης πεφοίτηκε τῆς κτίσεως, ἵνα αἰετὰ γινόμενα δι' αὐτοῦ γίνηται, καὶ περὶ παντὸς οὐτινοσοῦν αἰετὸ ἀληθὲς ἦν τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν“ καὶ τό· „πάντα¹⁾ ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.“ Εἰ δὲ δι' ὅλης τῆς κτίσεως πεφοίτηκε, δῆλον ὅτι καὶ τῶν πυθανομένων· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἡλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ μέσος ἔστηκεν ὁ αὐτὸς καὶ βέβαιος ὢν λόγος, ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἔστηρογμένον πανταχοῦ· ἢ τό· „μέσος ὑμῶν ἔστηκεν“ ἀκουέσθω, ὅτι ὑμῶν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ εἶναι ὑμᾶς λογικοὺς, μέσος ὑμῶν ἔστως, τῷ τοῦ παντὸς σώματος ἐν μέσῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἀποδείκνυται κατὰ τὰς γραφὰς ἐν τῇ καρδίᾳ τυγχάνον. Οἱ τοίνυν ἔχοντες τὸν λόγον ἐν μέσῳ ἑαυτῶν, μὴ διαλαμβάνοντες δὲ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ, μηδὲ ἀπὸ ποίας πηγῆς καὶ ἀρχῆς ἐλήλυθεν, μηδ' ὅπως ποτὲ συνέστησεν²⁾ αὐτοῖς, οὗτοι μέσον αὐτὸν ἔχοντες οὐκ ἴσασι. Ὁ δὲ Ἰωάννης αὐτὸν οἶδε· τὸ γάρ· „ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε“ ὄνειδιστικῶς λεγόμενον³⁾ πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ἐμφαίνει τῷ λόγῳ⁴⁾ τὸ ἐπιμελῶς ἐγνωκέναι τὸν ὑπ' ἐκείνων ἀγνοούμενον. Δι' ὃ καὶ γινώσκων αὐτὸν ὁ Βαπτιστὴς οἶδεν ὀπίσω αὐτοῦ ἐρχόμενον, τὸν ἐν μέσῳ τυγχάνοντα, τουτέστι μεθ' αὐτὸν⁵⁾ καὶ τὴν ὑφ' αὐτοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι

¹⁾ Psalm. CIV, 24 (CIII). — Ev. Joann. I, 25.

²⁾ συνέστησεν αὐτοῖς. R. absque causa in notis: „legendum vel συνέστησεν αὐτούς, vel συνέστηκεν αὐτοῖς.“

³⁾ Ita Cod. Bodlej. recte, Reg. (H. in textu) male γινόμενον. R. — Huet. ad marg.: „scrib. λεγόμενον.“

⁴⁾ Edit. Huet. habet ἐμφαίνει τὸν λόγον, τῷ ἐπιμελῶς ἐγνωκέναι τὸ ὑπ' ἐκείνων κ. τ. λ., sed Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R.

⁵⁾ H. μετ' αὐτόν, R. μετ' αὐτόν; uterque ὑπ' αὐτοῦ.

διδασκαλίαν ἐπιδημοῦντα τοῖς κατὰ λόγον ἀπολουσα-
 μένοις. Οὐ ταῦτόν δὲ σημαίνεται ἐκ τῆς „ὀπίσω“ φω-
 νῆς ἐνθάδε, καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς πέμπῃ ἡμᾶς ὀπίσω ἑαυ-
 τοῦ· ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἵνα κατ' ἔχνη βαίνοντες αὐτοῦ φθά-
 σωμεν πρὸς τὸν πατέρα, ὀπίσω αὐτοῦ γίνεσθαι κελευό-
 μεθα· ἐνθάδε δὲ, ¹⁾ ἵνα δηλωθῇ τὸ μετὰ τὰς Ἰωάννου
 διδασκαλίαι, — ἐπεὶ „ἐλήλυθεν οὗτος, ἵνα πάντες πι-
 στεύσωσι δι' αὐτοῦ“ —, τοῖς προεντρεπισαμένοις ἐπι-
 δημεῖν, προκεκαθαρμένοις διὰ τῶν ἠτιόνων πρὸς ²⁾ τὸν
 τέλειον λόγον. Προηγουμένως μὲν οὖν ἔστηκεν ὁ πα-
 τὴρ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ὧν ἔστηκε δὲ καὶ ὁ λό-
 γος αὐτοῦ ἀεὶ ἐν τῷ σώζειν, κἂν γένηται σὰρξ, κἂν
 μέσος ἢ ἀνθρώπων, οὐ καταλαμβανόμενος, ἀλλ' οὐδὲ
 βλεπόμενος. Ἔστηκε δὲ καὶ διδάσκων, προκαλούμενος
 πάντας ἐπὶ τὸ πίνειν ἀπὸ τῆς ἀφθόρου πηγῆς αὐτοῦ·
 „εἰστίκει γὰρ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων· εἰάν τις
 διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.“

23. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό „μέσος ὑμῶν ἔστηκε“
 φησὶν ἀντὶ τοῦ· „ἤδη πάρεστι, καὶ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ
 καὶ ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐμφανῆς ἔστιν ἤδη πᾶσιν ὑμῖν.“
 Διὰ τούτων δὲ περιαιρεῖ τὸ ³⁾ παρασταθὲν περὶ τοῦ
 διαπεφοιτηκέναι αὐτὸν δι' ὅλου τοῦ κόσμου. Λεκτέον
 γὰρ πρὸς αὐτόν· πότε γὰρ οὐ πάρεστιν; πότε δ' οὐκ
 ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ; καὶ ταῦτα τῷ εὐαγγελίου λέ-
 γοντος· „ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ
 ἐγένετο, καὶ ⁴⁾ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.“ Καὶ διὰ

¹⁾ Cod. Bodl. ἐνθάδε δέ, Reg. (H. in textu) ἐνθάδε. R.
 — Huet. ad marg.: scrib. ἐνθάδε δέ. — Ev. Joann. I, 7.

²⁾ Cod. Bodlej. πρὸς, Reg. (H. in textu) male καί.
 — H. ad marg.: ἰσως· πρὸς. — Ev. Joann. VII, 37.

³⁾ Cod. Bodlej. περιαιρεῖ τό, Reg. (H. quoque) πε-
 ριηρεῖτο. R.

⁴⁾ καὶ — — ἔγνω. Haec verba, quae in Cod. Reg.
 (atque in ed. Huet.) omissa sunt, restituantur e Cod.
 Bodlej. R. — Cfr. Ev. Joann. I, 10.

τοῦτο καὶ οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος ὁ „ὄν ὑμεῖς οὐκ οἴ-
δατε,“ οὐκ οἶδασιν αὐτὸν, ἐπεὶ οὐδέτις τοῦ κόσμου
ἐξεληλύθασιν, ὁ δὲ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. Ποῖον δὲ
χρόνον διέλειπε τοῦ ἐν ἀνθρώποις εἶναι; ἢ οὐκ ἐν
Ἡσαΐᾳ ἦν, λέγουσι „πνεῦμα¹⁾ κυρίου ἐπ’ ἐμὲ, οὗ εἴ-
νεκεν ἔχρισέ με“ καὶ „ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ
μὴ ζητοῦσι;“ Λεγέτωσαν δὲ εἰ μὴ καὶ ἐν Δαβὶδ ἦν,
οὐκ ἀφ’ αὐτοῦ λέγουσι „ἐγὼ δὲ κατιστάθην βασιλεὺς
ὑπ’ αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ“ καὶ ὅσα ἐκ
προσώπου Χριστοῦ ἐν Ψαλμοῖς ἀναγέγραπται. Καὶ τί
με δεῖ καθ’ ἕναστος ἀποδεικνύναι, δυσεξαριθμητον ὄν-
τως,²⁾ παραστήσαι ἐναργῶς δυνάμενον, ὅτι ἀεὶ ἐν ἀν-
θρώποις³⁾ ἦν, πρὸς τὸ ἐλέγξει οὐχ ὑγιῶς εἰρημένον
τό „,,ἤδη πάρεστι καὶ ἔστιν ἐν κόσμῳ καὶ ἐν ἀνθρώ-
ποις““ εἰς διήγησιν παρὰ τῷ Ἡρακλέωνι τοῦ „μέσος
ὑμῶν ἔστηκεν;“ Οὐκ ἀπιθάνως δὲ παρ’ αὐτῷ λέγεται,
ὅτι τό „πίσω μου ἐρχόμενος“ τὸ πρόδρομον εἶναι
τὸν Ἰωάννην τοῦ Χριστοῦ δηλοῖ ἀληθῶς γὰρ ὡσπερεὶ
αἰχέτης ἐστὶ προτρέχων τοῦ κυρίου. Πολὺ δὲ ἀπλού-
στερον τό „οὐκ εἰμι ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα
τοῦ ὑποδήματος“ ἐξείληφεν, ὅτι „,,οὐδὲ τῆς ἀτιμοτά-
της ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ἄξιος εἶναι δια-
τούτων ὁ Βαπτιστῆς ὁμολογεῖ.““ Πλὴν μετὰ ταύτην
τὴν ἐκδοχὴν οὐκ ἀπιθάνως ὑποβέβληκε τό „,,οὐκ ἐγὼ
εἰμι ἱκανός, ἵνα δι’ ἐμὲ κατελθῇ ἀπὸ μεγέθους, καὶ
σάρκα λάβῃ ὡς ὑπόδημα, περὶ ἧς ἐγὼ λόγον ἀποδοῦναι
οὐ δύναμαι, οὐδὲ διηγῆσασθαι, ἢ ἐπιλῦσαι τὴν περὶ
αὐτῆς οἰκονομίαν.““ Ἀδρότερον δὲ καὶ μεγαλοφρέστερον

1) Jca. LXI, 1. et LXV, 1., ubi ἐγενήθην existat pro
ἐγενόμην. — Psalm. II, 6.

2) Cod. Bodlej. δυσεξαριθμητόν ὄντος. R.

3) H. et R. in textu h. l. et lin. seq. ἐν ἀνθρώποι,
R. tamen in notis: Cod. Bodlej. ἐν ἀνθρώποις.“ Cfr.
pag. 234. lin. 6. a fine textus.

ὁ αὐτὸς Ἡρακλέων κόσμον τὸ ὑπόδημα ἐκδεξάμενος μετέστη ἐπὶ τὸ ἀσεβέστερον ἀποφήνασθαι ταῦτα πάντα δεῖν ἀκούεσθαι καὶ ¹⁾ περὶ τοῦ προσώπου τούτου διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου. Οἰεται γὰρ τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἐλάττωμα ὄντα τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ὁμολογεῖν διὰ τούτων τῶν λέξεων, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀσεβέστατον· ὁ γὰρ πέμψας αὐτὸν πατὴρ, ὁ τῶν ζώντων Θεὸς, ὡς αὐτὸς Ἰησοῦς ²⁾ μαρτυρεῖ, τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὁ διὰ τοῦτο κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι πεποίηκεν αὐτὰ, οὗτος καὶ μόνος ἀγαθὸς καὶ μείζων τοῦ πεμψθέντος. Εἰ δὲ καὶ, ὡς προειρήκαμεν, ἀδρότερον νερόηται καὶ πᾶς ὁ κόσμος ὑπόδημα εἶναι τῷ Ἰησοῦ τῷ Ἡρακλέωνι, ἀλλ' οὐκ οἶμαι δεῖν συγκατατίθεσθαι. Πῶς γὰρ μετὰ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς σωθήσεται τό· „οὐρανός ³⁾· μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου“ μαρτυρούμενον ὡς περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ; Μῆ ⁴⁾ γὰρ ὁμόσητε, φησὶ, τὸν οὐρανὸν, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μὴδὲ τὴν γῆν, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν

---

¹⁾ καὶ περὶ τοῦ προσώπου τούτου κ. τ. λ. H. et R. in notis: „Sic habent Codd. mss., Regius (H. et R.), Barberin. et Bodlejan. (R.), a quibus non recessit Perion.; aliter tamen legend. esse suadet ipse oration. contextus et Ferrar. interpretatio. (H. et R.) — Huet. sic emendavit: καὶ περὶ τοῦ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου, τοῦ προσώπου τούτου διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου. — Qua quid. emendatione, per se non omni ex parte spernenda, vix ac ne vix quidem, sive ad verba περὶ τοῦ προσώπου τούτου, sive ad seqq. οἰεται κ. τ. λ. respexerimus, opus esse dixerim.

²⁾ Math. XXII, 32. — Luc. XVIII, 19. Ev. Joann. XIV, 28.

³⁾ Jes. LXVI, 1., ubi ὁ οὐρανός μου κ. τ. λ. leguntur.

⁴⁾ Math. V, 34. 35.; qui loc. nostro coll. disparem praebet rationem.

αὐτοῦ.“ Πῶς δὲ μετὰ τοῦ, τὸν¹⁾ ὅλον κόσμον ὑπό-
 δημα νοεῖσθαι τοῦ Ἰησοῦ, παραστῆσαι νοήσεται τό-
 „οὐχί²⁾ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει
 κύριος.“ Πλὴν ἄξιον ἐπιστῆσαι, πότερον τῷ τὸν λόγον
 καὶ τὴν σοφίαν διαπεφοιτηκέναι δι’ ὅλου τοῦ κόσμου,
 τὸν δὲ πατέρα ἐν τῷ υἱῷ εἶναι, ὡς παρεθέμεθα, τὰ
 ῥητὰ δεῖ νοῆσαι, ἢ ὁ προηγουμένως περιζωσάμενος πᾶ-
 σαν τὴν κτίσιν, παρὰ τὸ τὸν υἱὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἔχα-
 ρίσαστο τῷ Σωτῆρι, ὡς μετ’ αὐτὸν δευτέρῳ καὶ Θεῷ
 λόγῳ τυγχάνοντι, δι’ ὅλης ἐφθακέναι³⁾ τῆς κτίσεως.
 Καὶ μάλιστα τοῖς δυναμένοις κατανοεῖν τὴν τοῦ τηλι-
 κούτου οὐρανοῦ ἀδιάλειπτον κίνησιν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ
 δυσμῶν συμπεριάγοντος⁴⁾ ἑαυτῷ τὸ τοσοῦτο τῶν ἀστέ-
 ρων πλῆθος, ἄξιον ἔσται ζητήσεως περὶ τοῦ· τίς ἢ ἐνυ-
 πάχουσα δύναμις τοσαύτη καὶ τηλικαύτη τῷ παντὶ
 κόσμῳ. Ἔτερον γὰρ παρὰ⁵⁾ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν
 ταύτην τολμῆσαι εἰπεῖν, μήποτε οὐκ ἔστιν εὐσεβές.

24. „Ταῦτα⁶⁾ ἐν Βηθαβαρᾷ⁷⁾ ἐγένετο πέραν τοῦ

1) Huetius minus accurate τοῦτον, pro τοῦ, τόν.

2) Jerem. XXIII, 24.

3) ἐφθακέναι. H. sine justa causa ad marg.: „scri-
 bas πεφοιτηκέναι“ item R. in notis: „forte legendam etc.“

4) Ita Cod. Bodlej., ed. Huet. συμπεριάγοντα.

5) Editio Huetii male περὶ τόν. R.

6) Ev. Joann. I, 28., ubi ὁ Ἰωάννης legitur.

7) Βηθαβαρᾷ. H. et R. h. l. in textu Βηθαβαρᾷ, pag.
 238. lin. 6. Βηθαβαρᾷ, et pag. 238. lin. 14. Βηθαβαρᾷ;
 iidem in notis: „Origenes in Catena quadam Regia in
 Joann. I, 28.: χρηὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ ἀκριβῆ τῶν ἀν-
 τιγράφων Βηθαβαρᾷ περιέχει· ἢ γὰρ Βηθανία οὐχὶ
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἀλλ’ ἐγγύς που τῶν Ἱεροσολύμων
 ἐστίν. Infra scriptum aliquando reperias Βηθαβαρᾷ (cfr.
 pag. 242. not. 5.), aliquando Βηθαβαρᾷ, quae vera lectio
 est, et quam secutum esse Originem certum est juxta Codd.
 Graecorum fidem, etc. Verūt utrobique Ferrar.: „Be-

Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων. “Ὅτι μὲν σχεδὸν ἐν πάσι τοῖς ἀντιγράφοις κεῖται, ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ ἐγένετο” οὐκ ἀγνοοῦμεν, καὶ ἔοικε τοῦτο καὶ ἐπιπρότερον γεγονέναι· καὶ παρὰ Ἡρακλίῳ γοῦν Βηθανίαν ἀνέγνωμεν. Ἐπείσθημεν δὲ μὴ δεῖν „Βηθανία“ ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ „Βηθαβαρᾶ“, γενόμενοι ἐν τοῖς τόποις ἐπὶ ἱστορίαν τῶν ἰχνῶν Ἰησοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν προφητῶν. Βηθανία¹⁾ γὰρ, ὡς ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστὴς φησι, ἡ πατρὶς Λαζάρου καὶ Μάρθας καὶ Μαρίας, ἀπέχει τῶν Ἱεροσολύμων σταδίους δέκα πέντε ἧς πόρῳ ἐστὶν ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ὡς ἀπὸ σταδίων πλατεῖ λόγῳ ρπ'. Ἄλλ' οὐδὲ ὁμώνυμος τῇ Βηθανίᾳ τόπος ἐστὶν περὶ τὸν Ἰορδάνην δείκνυσθαι δὲ λέγουσι παρὰ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰορδάνου τὰ Βηθαβαρᾶ, ἔνθα ἱστοροῦσι τὸν Ἰωάννην βεβαπτισμέναι. Ἔστι τε ἡ ἐρμηγεία τοῦ ὀνόματος ἀκόλουθος τῷ βαπτίσματι τοῦ ἐτοιμάζοντος κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον· μεταλαμβάνεται γὰρ εἰς οἶκον κατασκευῆς, ἡ δὲ Βηθανία εἰς οἶκον ὑπακοῆς. Ποῦ γὰρ ἀλλαχόσε ἐχρῆν βαπτίζειν τὸν ἀποσταλέντα ἄγγελον πρὸ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, κατασκευάσαι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἢ εἰς τὸν τῆς κατασκευῆς οἶκον; Ποία δὲ οικιοτέρα πατρὶς τῇ τῆν ἀγαθὴν μερίδα²⁾ ἐκλεξαμένη μὴ ἀφαιρουμένην αὐτῆς Μαρίας, καὶ τῇ περιωπωμένην διὰ τὴν Ἰησοῦ ὑποδοχὴν Μάρθα, καὶ τῷ τούτων ἀδελφῷ, φίλῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένῳ, Λαζάρῳ, ἢ Βηθανία ὁ τῆς ὑπακοῆς οἶκος; Οὐ καταφρονητέον οὖν τῆς περὶ τὰ ὀνόματα ἀκριβείας τῷ ἀπαρραλείπτως βουκομένῳ συνιέναι τὰ ἅγια γράμματα. Τὸ μέντοι γε ἡμαρτῆσθαι ἐν τοῖς Ἑλλη-

thabara, adeo ut sic ipsius habuisse Codicem dubium non sit. Verumtamen in Cod. Bodlej. nec non in Cod. Barber. utrobique legitur Βηθαβαρᾶ non Βηθανία.“

¹⁾ Ev. Joann. XI, 1. 18.

²⁾ Luc. X, 41. 43. — Ev. Joann. XI, 11.

νικοῖς ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχοῦ, καὶ ἀπὸ τούτων ἂν τις πεισθεῖη ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις. Ἡ περὶ τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμονίων κατακρημνιζομένους καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ συμπνιγομένους χοίρους οἰκονομία ἀναγράφεται γεγονέναι ἐν τῇ χώρᾳ¹⁾ τῶν Γερασηῶν. Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ πόλις, οὔτε θάλασσαν, οὔτε λίμνην πλησίον ἔχουσα. Καὶ οὐκ ἂν οὕτως προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλεχτον οἱ Εὐαγγελισταὶ εἰρήκεσαν, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τὴν Ἰουδαίαν. Ἔβλε δὲ ἐν ὀλίγοις εὑρομεν „εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηῶν“ καὶ πρὸς τοῦτο λεκτέον. Γάδαρα γὰρ πόλις μὲν ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας, περὶ ἣν τὰ διαβόητα θερμὰ τυγχάνει, λίμνη δὲ κρημοῖς παρακειμένη οὐδαμῶς ἐστὶν ἐν αὐτῇ²⁾ ἢ θάλασσα. Ἀλλὰ Γέργεσα, ἀπ’ ἧς οἱ Γεργεσαῖοι, πόλις ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τιβερίαδα λίμνην, περὶ ἣν κρημνὸς παρακείμενος τῇ λίμνῃ, ἀπ’ οὗ δεικνύται τοὺς χοίρους ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλησθαι. Ἐρμηνεύεται³⁾ δὲ ἡ Γέργεσα παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος οὕσα τάχα προορητικῶς οὐ περὶ τὸν Σωτῆρα πεποιθήσασι παρακαλέσαντες αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν οἱ τῶν χωρίων⁴⁾ πολῖται.

1) Matth. VIII, 28. 32. Marc. V, 1. 43. Luc. VIII, 26. 33. 37.

2) Ed. Huet. in textu habet ἐν αὐτῇ θαλάσῃ (non θάλασσα, ut R. assert). R: — Id. tamen H. ad marg.: scrib. ἐν αὐτῇ ἢ θάλασσα.

3) Infra Tom. X, 10.: ὡσπερ τὰ Γέργεσα, ἐνθα παρεκάλεσαν αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν οἱ τῶν χωρίων (χοίρων) πολῖται, ἐρμηνεύεται παροικία ἐκβεβληκότων. Quasi ex hac expulsionē id nominis tum primum sortita fuerit. H. et R.

4) χωρίων. H. et R. in textu χοίρων, H. tamen in notis: „ita Cod. Reg. et reliqui (R. teste) cum Perion.; et infra Tom. X, 10. οἱ τῶν χοίρων πολῖται. Ferrar. utrobique χωρίων, quod malim.“ Item H. ad marg.:

Τὸ δ' ὁμοιον περὶ τὰ ὀνόματα σφάλμα πολλαχοῦ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἔστιν ἰδεῖν, ὡς ἠκριβώσαμεν ἀπὸ Ἑβραίων μαθόντες, καὶ τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν τὰ ἡμέτερα συγκρίναντες, μαρτυρηθεῖσιν ὑπὸ τῶν μηδέπω διαστραφεισῶν ἐκδόσεων Ἀκύλου καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου. Ὅλγα τοίνυν παραθησόμεθα ὑπὲρ τοῦ τοῦς φιλομαθεῖς ἐπιστρεφειστέρους γενέσθαι περὶ ταῦτα εἰς τῶν υἱῶν Λευὶ ὁ πρῶτος Γεσῶν¹⁾ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἐκτιγράφων ὠνόμασται ἀντὶ τοῦ Γηρσῶν, ὁμώνυμος τυγχάνων τῷ πρωτοτόκῳ Μωσέως, ἐκατέρων διὰ τὴν παροιμίαν ἐν γῆ ἄλλοτρίᾳ γεννηθέντων τοῦ ὀνόματος ἐτοίμως κειμένου. Πάλιν τῷ Ἰούδα παρ' ἡμῖν μὲν ὁ δεύτερος Ἀνὰν²⁾ εἶναι λέγεται, παρὰ δὲ Ἑβραῖοις Ὠνὰν ἔστι, πόνος αὐτῶν. Πρὸς τούτοις ἐν ταῖς ἀπάρσεσι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς³⁾ εὔρομεν, ὅτι „ἀπήραν ἐκ Σοχωῦθ καὶ παρενέβαλον εἰς⁴⁾ Βουθὰν“ τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἀντὶ Βουθὰν „Αἰμὰν“ λέγει. Καὶ τί με δεῖ διατρέβοντα πλείονα παραίθεσθαι, παρόντος τῷ

„scribas χωρῶν.“ Cfr. Matth. VIII, 34. Marc. V, 17. Luc. VIII, 37.

¹⁾ Genes. XLVI, 11., Exod. VI, 16. Num. III, 17. XXVI, 57. I Paral. VI, 1. 16. XXIII, 15. Exod. II, 22., quib. locis partim Γηρσῶν, partim Γεδσῶν, partim Γηρσάμ LXX interpretes exhibent.

²⁾ Genes. XXVIII, 4. XLVI, 12. Num. XXVI, 19. I Paral. II, 3.

³⁾ Num. XXIII, 6., ubi Σοχωῦθ scriptum legitur.

⁴⁾ εἰς Βουθὰν κ. τ. λ. H. in notis: „Hic hariolatus est Perionius pro Βουθὰν scribendum Αἰθὰν. Sed omnino retinendum Βουθὰν, quod edd. omn. vers. LXX vitorum praeferunt etc. Pro Αἰμὰν autem, quod sequitur apud Orig., legend. videtur Αἰθάμ; id enim V. T. Codd. perpetuo consensu habent.“ Ita Huet. per se quidem coll. l. l. non male disputat, minus recte tamen, si, quae supra Orig. dixit pag. huj. lin. 1. et seqq. con-
tuleris.

βουλομένῳ τοῦ ἐξετάζειν καὶ γινώσκειν τὰ κατὰ τὰ ὄνομα-
 ματα ἀληθῆ; Μάλιστα δὲ ὑποπτευτέον τοὺς τόπους τῶν
 γραφῶν, ἐνθα κατάλογός ἐστιν ἅμα ὀνομάτων πλειό-
 των, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τὰ περὶ τῆς κληροδοσίας, καὶ ἐν
 τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων ἀρχῆθεν ἐξῆς μέχρι τοῦ
 ἔγγυς που ὑπὲρ τὸν Λαυ¹⁾ * · ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ
 Ἔσδρα. Καὶ οὐ καταφρονητέον τῶν ὀνομάτων, πρα-
 γμάτων σημαυομένων ἀπ' αὐτῶν χρησίμων τῇ τῶν τό-
 πων ἐρμηνείᾳ. Οὐκ εὐκαιρον δὲ νῦν τὸν περὶ τῆς θεω-
 ρίας τῶν ὀνομάτων ἐξετάσαι λόγον, ἀφ' ἑμῶν τῶν προ-
 κειμένων.

25. Ἴδωμεν τοίνυν τὰ τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως. Ἰορ-
 δάνης μὲν ἐρμηνεύεται „Κατάβασις αὐτῶν.“ Τοῦτο
 δὲ, ἐν οὕτως εἶπω, γειννᾷ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰαρέδ, δ καὶ
 αὐτὸ ἐρμηνεύεται „Καταβάτων,“ ἐπειδή περ γεγένηται
 τῷ Μαλελεήλ, ὡς ἐν τῷ Ἐνώχ γέγραπται, — εἰ τῷ
 φθῶν παραδέχεσθαι ὡς ἅγιον τὸ βιβλίον —, ταῖς ἡμέ-
 ραις τῆς τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ καταβάσεως ἐπὶ τὰς θυ-
 γατέρας τῶν ἀνθρώπων ἦντινα κατάβασιν αἰνίσσασθαι
 πινες ὑπειλήφασι τὴν τῶν ψυχῶν κάθοδον ἐπὶ τὰ σώ-
 ματα, θυγατέρας ἀνθρώπων τροπικώτερον τὸ γήϊνον

1) H. in textu Λαῦν, R. Λαυ⁴; H. in notis: „post-
 remam hanc vocem non reddit Ferrar., sive quod ex
 ipsius abfuerit Cod., sive quod vocem nihili, quomodo red-
 deret, non habuerit. Quid si legamus: ὑπὲρ τὸν Σαούλ,
 vel ὑπὲρ τὸν Δαῦδ, contracte pro αὐτῷ (Δαβίδ). Sen-
 sus erit: suspecta debent esse loca, ubi complura nomina
 recensentur, velut in Jesu Nave et in primo Paralipo-
 menon, ab initio libri ad eum circiter locum, ubi res
 Saulis, vel res Davidis commemorantur, h. e. ad cap. us-
 que X.; ab hoc enim loco infrequentiores sunt proluxae
 illae nominum propriorum enumerationes.“ — Equidem
 tum propter simplicitatem mutationis, tum propter verba
 ἔγγυς που (cfr. I Paral. II, 3.), tum denique propter
 praeced. (cfr. p. 240. l. 13.) Δυνάμ legendum esse censeo.
 ORIGENIS OPERA. TOM. I. 16

σκήνος λέγεσθαι ὑπειληφότες. *Κι δὴ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τίς ἂν εἶη ποταμὸς κατάβασις αὐτῶν, ἐφ' ὃν ἐρχόμενον καθαίρεσθαι*¹⁾ *δεῖ οὐκ ἰδίαν κατάβασιν καταβεβηκότα, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων, ἣ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διορίζων τοὺς ὑπὸ Μωσέως κληροδοτουμένους ἀπὸ τῶν διὰ Ἰησοῦ τὰς οἰκειοὺς ἀπολαμβανόντων μερίδας; Τούτου δὴ τοῦ διὰ τοῦ καταβεβηκότος ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσιν, ὡς ἐν ψαλμοῖς*²⁾ *εὗρομεν, τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, οὐ τὴν αἰσθητὴν Ἱερουσαλήμ, — οὐ γὰρ ἔχει παρακείμενον ποταμὸν —, ἀλλὰ τὴν ἄμωμον τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, οἰκοδομουμένην ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Ἰορδάνην μέντοι γενητέον τοῦ Θεοῦ λόγον τὸν γενόμενον σάρκα καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν, Ἰησοῦν δὲ τὸν κληροδοτήσαντα ὃ ἀνεῖληφεν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἔστι καὶ ἀκρογωνιαῖος λίθος, ὃ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ θεότητι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενόμενος τῷ ἀνεῖληφθαι ὑπ' αὐτοῦ λούεται, καὶ τότε χωρεῖ τὴν ἀκέραιον καὶ ἄδολον περιστεράν τοῦ πνεύματος, συνδεδεμένην αὐτῷ καὶ μηκέτι ἀποπτήναι δυναμένην „ἐφ' ὃν*³⁾ *γὰρ, φησὶν, ἔάν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.“ Διὰ τοῦτο λαβὼν τὸ πνεῦμα μένον ἐπ' αὐτὸν Ἰησοῦν, ἐν αὐτῷ μέλναντι βαπτίζειν τοὺς προσερχομένους*⁴⁾ *αὐτῷ δυνήθῃ. Πέραν δὲ τοῦ Ἰορδάνου, κατὰ τὰ ἔξω τῆς Ἰουδαίας νεύοντα κλίματα, ἐν τῇ Βηθαβαρᾷ*⁵⁾ *βαπτίζει ὁ Ἰωάννης, πρόδρομος ὢν τοῦ ἐλη-*

1) Huetius minus accurate *καθαίρεσθαι*.

2) Psalm. XLVI, 4. — Ceterum H. et R. οὐ ante τὴν αἰσθητὴν κ. τ. λ. omiserunt. — Ephes. II, 20.

3) Ev. Joann. I, 33., ubi ἂν receptum legitur pro ἔάν.

4) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) ἐρχομένους. R.

5) H. Βηθαβαρᾷ, R. in textu Βηθαβαβᾷ, in notis :

λυθότος καλέσαι οὐ δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς, διδάσκοντος μὴ χρειαν ἔχειν τοὺς ἰσχύοντας ἰατροῦ,¹⁾ ἀλλὰ τοὺς κακῶς ἔχοντας· καὶ γὰρ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τὸ λουτρὸν δίδοται.

26. Κίχός δέ τινα τὰς διαφόρους ἐπινοίας τοῦ Σωτῆρος μὴ νενοηκότα προσκόψειν τῇ ἀποδοθείσῃ τῇ περὶ τοῦ Ἰορδάνου ἐρμηνείᾳ, διὰ τὸ λέγειν τὸν Ἰωάννην „ἐγὼ βαπτίζω²⁾ ἐν ὕδατι, ὁ δὲ ἐρχόμενος μετ' ἐμὲ ἰσχυρότερός μου ἐστιν, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ.“ Πρὸς ὃν λεκτέον, ὅτι ὡσπερ ποτὸν τυγχάνων ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος οἷς μὲν ἐστιν ὕδωρ, ἑτέροις δὲ οἶνος εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου, ἄλλοις δὲ αἷμα διὰ τό „ἐάν³⁾ μὴ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.“ ἀλλὰ καὶ τροφή λεγόμενος οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ νοεῖται ἄρτος ζωῆς καὶ σὰρξ· οὕτως ὁ αὐτὸς ἐστὶ βάπτισμα ὕδατος καὶ πνεύματος καὶ πυρὸς, τισὶ δὲ καὶ αἵματος. Περὶ δὲ τοῦ τελευταίου βαπτίσματος, ὡς τινες, φησὶν ἐν τῷ „βαπτίσματι⁴⁾ δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῇ;“ Τούτῳ τε συμφώνως ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὁ μαθητὴς Ἰωάννης⁵⁾ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα ἀνέγραψε τὰ τρία εἰς ἓν γινόμενα. Καὶ ὁδὸς δῆπου καὶ θύρα εἶναι ὁμολογῶν, σαφῆς ἐστὶ μηδέπω τυγχάνων θύρα ᾧ ἔτι ὁδὸς ἐστὶ, καὶ μηκέτι ὁδὸς ᾧ δὴ θύρα. Πάντες οὖν οἱ στοιχειούμενοι τῇ ἀρχῇ τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, τῇ φωνῇ τοῦ ἐν

„Cod. Barber. Βηθαβαρᾶ, sed omnino legendum ut supra Βηθαβαρᾶ.“

¹⁾ R. in textu ἰατροῦ, in notis: „Cod. Bodlej. ἰατροῦ, Reg. (quem H. sequitur) ἰατρῶν.“

²⁾ Math. III, 11. coll. pag. 224. lin. 8. seqq. — Psalm. CIV, 15.

³⁾ Ev. Joann. VI, 53.

⁴⁾ Cod. Bodlej. βαπτίσματι, Reg. (quem H. sequitur) βάπτισμα. R. Cfr. Luc. XII, 50., ubi βάπτισμα exstat.

⁵⁾ I Joann. V, 8. — Ev. Joann. X, 9. XIV, 6.

τῆ ἐρήμῳ βοῶντος· „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου“ προσ-
 ιόντες, πέραν τοῦ¹⁾ Ἰορδάνου τυγγανούση παρὰ τῷ
 οἴκῳ τῆς κατασκευῆς, εὐτρεπιζέσθωσαν πρὸς τὸ δυνη-
 θῆναι διὰ τῆς προετοιμασίας χωρηῆσαι τὸν πνευματικὸν
 λόγον, ἐγγινόμενον διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ πνεύματος.
 Ἐχομένως δὲ τοῦ προκειμένου τὰ περὶ τοῦ Ἰορδάνου
 συνάγοντες ἀκριβέστερον τὸν ποταμὸν νοήσωμεν. Ὁ
 Θεὸς τοίνυν διὰ Μωσέως διαβιβάζει τὸν λαὸν τὴν ἐρυ-
 θρὰν²⁾ θάλασσαν, αὐτὸ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς ποιήσας τεῖχος
 ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, διὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ τὸν Ἰορ-
 δάνην. Ἐντυχὼν δὲ τῆ γραφῇ ὁ Παῦλος, οὐκέτι κατὰ
 τὴν σάρκα στρατευόμενος αὐτῆς, — ἦδει γὰρ, ὅτι ὁ
 νόμος πνευματικὸς ἐστὶ —, πνευματικῶς διδάσκει ἡμᾶς
 ἐξεληφέναι τὰ τῆς κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διόδου,
 λέγων ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ· „οὐ³⁾ θέλω γὰρ
 ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες
 ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης
 διηλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωυσῆν⁴⁾ ἐβαπτίσαντο ἐν
 τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ
 βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον καὶ πάντες τὸ πνευματικὸν
 ἐπιον πόμα· ἐπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης
 πέτρας, ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός.“ Οἷς ἀκολούθως καὶ
 ἡμεῖς αἰτήσωμεν λαβεῖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ νοῆσαι πνευ-
 ματικῶς τὴν διὰ Ἰησοῦ διόδον τοῦ Ἰορδάνου, λέγοντες
 ὅτι εἶπεν ἄν καὶ περὶ ταύτης ὁ Παῦλος· οὐ θέλω ὑμᾶς
 ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες διὰ τοῦ
 Ἰορδάνου διηλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐβαπτί-

¹⁾ Huet. τοῦ omisit. — Ev. Joann. I, 23.

²⁾ Exod. XIV, 22. — Jos. III, 15. 16.

✠ I Cor. X, 1—4., ubi ἐβαπτίσθησαν legitur pro
 ἐβαπτίσαντο atque ἐπιον πόμα pro ἐπιον πόμα; porro
 verba τὸ αὐτὸ — ἔφαγον hoc ordine sese excipiunt: τὸ
 αὐτὸ πνευμ. ἔφ. βρῶμα; denique non simpliciter τὸ
 πν. κ. τ. λ., sed τὸ αὐτὸ πν. ἐπιον πόμα edd. exhibent.

⁴⁾ Ita H. et R. h. l., non Μωσῆν.

σαντο ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ ποταμῷ. Τύπος δὲ ὁ διαδεξαμένος ἦν Μωσῆν Ἰησοῦς τοῦ διαδεξαμένου τὴν διὰ τοῦ νόμου οἰκονομίαν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ· διόπερ-εὶ καὶ πάντες ἐκεῖνοι εἰς Μωσῆν βαπτίζονται ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, πικρὸν μὲν τι ἔχει καὶ ἄλμυρον τὸ ἐκεῖνων βάπτισμα, ἐπιφοβουμένων τοὺς ἐχθροὺς παρ' αὐτῶν, καὶ ἀναβούντων πρὸς τὸν κύριον καὶ τῷ Μωσῆ λέγοντων „παρὰ ¹⁾ τὸ μὴ ὑπάρχειν μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ ἐξήγαγες ἡμᾶς θανατώσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ· τί τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν, ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου;“ Τὸ δὲ εἰς Ἰησοῦν βάπτισμα ἐν τῷ ἀληθῶς γλυκεῖ καὶ ποτὶμῳ ποταμῷ πολλὰ ἔχει παρ' ἐκεῖνο ἑσπερον, ἥδη τρανουμένης καὶ πρέπουσας τάξιν λαμβανούσης τῆς θεοσεβείας· κιβωτὸς γὰρ τῆς διαθήκης κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται πορεύονται, τοῦ λαοῦ ἐπομένου τοῖς θεραπευταῖς τοῦ Θεοῦ, κακείνου δὲ τοῖς χωροῦσι τὴν περὶ ἀγνείας ἐντολήν. Ἰησοῦς δὲ λέγει τῷ λαῷ „ἀγνίσασθε ²⁾ εἰς τὴν αὔριον, ποιήσει ἐν ἡμῖν κύριος θαυμάσια.“ Καὶ τοῖς ἱερεῦσι μετὰ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης κελεύει προπορεύεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ, ὅτε καὶ τὸ μυστήριον τῆς τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ³⁾ οἰκονομίας ἐμφαίνεται, ὑπερυψούμενον ὑπ' αὐτοῦ διδόντος χάρισμα· „Ἰν' ⁴⁾ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πα-

¹⁾ Exod. XIV, 11., ubi pro ἐν Αἰγ. legitur, ἐν γῆ Αἰγύπτῳ.

²⁾ Jos. III, 5., ubi εἰς αὔριον legitur, et verba ποιήσει — θαυμάσια hunc in mod. exhibentur: ὅτι αὔριον ποιήσει κύρ. ἐν ἡμ. θαυμαστά. — 6.

³⁾ Cod. Bodlej. υἱόν, Reg. (quæst H. sequitur) Ἰησοῦν. R.

⁴⁾ Philipp. II, 9—11. — H. et R. ἐξομολογήσεται.

τρός. “ Διὰ γὰρ τούτων δηλοῦται ἐν τῷ Ἰησοῦ ἀναγεγραμμένῳ¹⁾ ταῦτα „καὶ εἶπε²⁾ κύριος πρὸς Ἰησοῦν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἄρξομαι ὑψῶσαι σε κατενώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. “ Καὶ ἀκουστέον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ λέγοντος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ „προσάγετε³⁾ ὧδε καὶ ἀκούσατε τὸ ῥῆμα κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐν τούτῳ γνώσαθε, ὅτι Θεὸς ζῶν ἐν ὑμῖν ἐστίν “ ἐν γὰρ τῷ βαπτισασθαι εἰς Ἰησοῦν γνωσόμεθα, ὅτι Θεὸς ζῶν ἐν ἡμῖν ἐστι. Κακεῖ μὲν τὸ Πάσχα ποιήσαντες, ἐν Αἰγύπτῳ, ἀρχὴν τῆς ἐξόδου ποιοῦνται· παρὰ δὲ τῷ Ἰησοῦ μετὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἰορδάνου, τῇ δεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνός⁴⁾ κατεστρατοπέδευσαν ἐν Γαλιλαίᾳ, ὅτε πρῶτον ἔδει λαβόντα τὸ πρόβατον ἐπονομάσαι τοὺς εὐωχηθησομένους μετὰ τὸ Ἰησοῦ βάπτισμα. Καὶ τῇ ἀκροτόμῳ πέτρᾳ ὑπο Ἰησοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅσοι ποτὲ ἀπερίτμητοι ἦσαν τῶν ἐξεληλυθότων ἐξ Αἰγύπτου, περιτέμνονται· τὸν δὲ ὄνειδισμὸν τῆς Αἰγύπτου ἀφελεῖν κύριος ὁμολογεῖ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εἰς Ἰησοῦν βαπτίσματος, ὅτε Ἰησοῦς περιεκάθαιρεν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. Γέγραπται γάρ· „καὶ εἶπε κύριος τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῆ· ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἀφείλον τὸν ὄνειδισμὸν Αἰγύπτου ἀπὸ ὑμῶν. “ Τότε ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα τῇ τεσσαρεσκαδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός, πολλῶ τῷ ἐν Αἰγύπτῳ ἠλαρώτερον, ὅτε καὶ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς ἀγίας γῆς ἄζυμα, καὶ νέα τροφῇ τοῦ μάννα κρεῖττονα. Οὐ γὰρ ὅτε τὴν κατ’ ἐπαγγελίαν γῆν ἀπειλήφασιν, τοῖς ἐλάττωσιν αὐτοὺς ἐστιᾷ Θεός· οὐ δὲ διὰ τοῦ τηλικούτου Ἰησοῦ ὑποδεεστέρου ἄρτου τυγχάνουσι. Τό τ’ ἐστὶ σαφές τῷ τὴν ἀληθῆ ἀγίαν νοήσαντι γῆν καὶ τὴν ἄνω Ἱερου-

¹⁾ Ita R. exhibet, H. contra ἀναγεγραμμένων.

²⁾ Jos. III, 7., ubi πάντων υἱῶν legitur.

³⁾ Jos. III, 9. 10., ubi προσάγαγετε legitur atque ἀκούσατε.

⁴⁾ Jos. IV, 19. — V, 2. 6. — 9. — 10. 11. 12.

σαλήμ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ κεῖται „οἱ πατέρες¹⁾ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔφαγον τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον Ὁ φαγὼν τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.“ Τὸ μὲν γὰρ μάννα εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διδόμενος ἄρτος ἦν προκοπῆς, ἄρτος τοῖς ἐτι παιδαγωγουμένοις χορηγούμενος, ἄρτος τοῖς ὑπὸ²⁾ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους ἁρμονιώτατος. Ὁ καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ γῆ νέος ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς γῆς, Ἰησοῦ προξενούτος, θεριζόμενος, — ἄλλων μὲν κεκοπιαχότων,³⁾ τῶν δὲ μαθητῶν αὐτοῦ θεριζόντων —, ἄρτος ἦν ἐκείνου ζωτικώτερος, τοῖς τῆς πατρῆας κληρονομίαν διὰ τὴν τελειότητα ἀπολαβεῖν⁴⁾ δυναμένοις ἀποδιδόμενος. Διόπερ ὁ μὲν ἐκείνῳ ἐτι παιδευόμενος⁵⁾ τῷ ἄρτι, τῷ λόγῳ θάνατον δεξασθαι δύναται, ὁ δὲ φθάσας ἐπὶ τὸν μετ' ἐκείνου ἄρτον φαγὼν αὐτὸν ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἀκαίρως οἶμαι παρατεθεῖσθαι τοῦ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίσματος, ἐν Βηθαβαρᾷ⁶⁾ ὑπὸ Ἰωάννου γινομένου, ἐξεταζομένου.

27. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι μέλλων ἀναλαμβάνεσθαι Ἑλλάς ἐν συσσεισμῷ⁷⁾ ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, λαβὼν τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ καὶ εἰλήσας ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, ὅπερ διερέθη ἔνθα καὶ ἔνθα, καὶ διέβησαν

¹⁾ Ev. Joann. VI, 49., ubi ὑμῶν additur voc. πατέρες. De verbis ὁ φάγων — αἰῶνα cfr. vv. 51. et 58.

²⁾ Cod. Bodlej. ὑπό, Reg. (ed. H.) ἀπό. R. — Cfr. Gal. IV, 2.

³⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (ed. H.) κεκληχότων. R. — Cfr. Ev. Joann. IV, 38.

⁴⁾ In Cod. R. (quem H. in textu sequitur) legitur δεῖ ἀπολαβεῖν, sed δεῖ omnino superfluum est. et παρέρχει. R. — Item H. ad marginem.

⁵⁾ Ita Cod. Bodlej., Reg. (ed. H.) ἐπιπαιδευόμενος. R.

⁶⁾ H. et R. in textu Βηθαβαρᾷ, R. tamen in notis: „legendum ut supra Βηθαβαρᾷ.“

⁷⁾ II Reg. (IV Reg.) II, 8. 11. — I Cor. X, 2.

ἀμφότεροι, δηλονότι αὐτὸς καὶ ὁ Ἐλισαῖος ἐπιτηδειότερος γὰρ πρὸς τὸ ἀναληφθῆναι γεγένηται ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισάμενος, ἐπεὶ τὴν δι' ὕδατος παραδοξότεραν διάβασιν βάπτισμα, ὡς προπαρεθέμεθα, ὠνόμασεν ὁ Παῦλος. Διὰ τὸν αὐτὸν δὴ τοῦτον Ἰορδάνην χωρεῖ δ βεβρῦληται χάρισμα διὰ Ἠλίου ὁ Ἐλισαῖος λαβεῖν, εἰπὼν „γενηθήτω ¹⁾ δὴ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' ἐμέ.“ Καὶ τάχα διὰ τοῦτο διπλοῦν ἔλαβε τὸ χάρισμα ἐν πνεύματι Ἠλίου ἐφ' ἑαυτὸν, ἐπεὶ δις ²⁾ διήλθε τὸν Ἰορδάνην, ἅπαξ μὲν μετὰ τοῦ Ἠλίου, δεύτερον δὲ ὅτε λαβὼν ³⁾ τὴν μηλωτὴν τοῦ Ἠλίου ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, καὶ εἶπε „ποῦ ὁ Θεὸς Ἠλίου ἀφρώ; Καὶ ἐπάταξε τὰ ὕδατα καὶ διεΐλεν ἔνθα καὶ ἔνθα.“

28. Ἐὰν δέ τις προσκόπη τῷ „ἐπάταξε τὸ ὕδωρ“ διὰ τὰ παραδεδομένα ἡμῖν περὶ τοῦ Ἰορδάνου, ὃς τύπος ἦν τοῦ τὴν κατὰβασιν ἡμῶν καταβάντος λόγου, λεκτέον ὅτι παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ σαφῶς ἡ πέτρα ⁴⁾ Χριστὸς ἦν, ἣτις τῇ ῥάβδῳ δις πλήσσειται, ἵνα δυναθῶσι πιεῖν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας. Ἔστιν οὖν τις καὶ ἀγαπώντων πληγὴ ἐν τῇ ἐπαπορήσει, πρὶν μαθεῖν τὸ ζητούμενον τὰ ἐναντία προφερομένων τῷ τοῦ λόγου συμπεράσματι, ὧν ἀπαλλάττων ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅπου μὲν διψῶσι δίδωσι πότον, ὅπου δὲ τὸ ἄβατον ⁵⁾ ἡμῖν καὶ ἄχωρητον διὰ τὸ βάθος διόδευτον τῇ διαιρέσει τοῦ λόγου παρασκευάζει, τῶν πλείστων τῷ διαιρετικῷ λόγῳ

¹⁾ II Reg. II, 9.

²⁾ δις. Deest in ed. Huet., sed restituitur e Cod. Bodlej. R. —

³⁾ II Reg. II, 14., ubi διεβράγησαν legitur pro διεΐλεν. — H. et R. ἀφρώ scribebunt.

⁴⁾ I Cor. X, 4. Num. XX, 11.

⁵⁾ Ed. Huet. ἄμα, Cod. Bodlej. ἄβατον, sicque legit Ferrarius. R. — Huet. absque jure in notis: „tota illa pericope inde ab ἔστιν οὖν τις — σαφηνιζομένων mendis videtur deformata.“

ἡμῶν σαφηνιζομένων. Ἔτι δὲ εἰς τὸ παραδέξασθαι τὴν περὶ τοῦ ποτιμωτάτου καὶ χαριστικωτάτου Ἰορδάνου ἐρμηνείαν, χρήσιμον παραδέσθαι τὸν τε ἀπὸ τῆς λέπρας καθαριζόμενον Ναιμᾶν τὸν Σύρον, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν παρὰ τοῖς πολεμίσις τῆς θεοσεβείας ποταμῶν. Περὶ μὲν οὖν Ναιμᾶν γέγραπται, ὅτι ἦλθεν¹⁾ ἵππῳ καὶ ἄρματι, καὶ ἔστη ἐπὶ θύραις οἴκου Ἐλισαί. Καὶ ἀπέστειλεν Ἐλισαῖ ἄγγελον πρὸς αὐτὸν, λέγων „πρερθεὶς λούσαι ἐπτάκις ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐπιστρέψαι ἡ σὰρξ σου σοὶ καὶ καθαρισθήσῃ.“ Ὅτε καὶ θυμούται Ναιμᾶν οὗ νοῶν, ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἡμῶν ἐστὶν ὁ ἀπολύων τοὺς διὰ τὴν λέπραν ἀκαθάρτους τῆς ἀκαθαρσίας καὶ ἰώμενος, οὐχὶ δὲ ὁ προφήτης· προφήτου γὰρ ἔργον πέμψαι ἐπὶ τὸ θεραπεῦον· μὴ συνιὲς τοίνυν τὸ τοῦ Ἰορδάνου μέγα μυστήριον ὁ Ναιμᾶν φησιν· „ἰδοὺ δὴ ἔλεγον²⁾ ὅτι πάντως ἐξελεύσεται πρὸς μὲ καὶ στήσεται, καὶ ἐπικαλέσεται ἐν ὀνόματι κυρίου Θεοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ ἀποσυνάξει τὸ λεπρὸν.“ Τὸ γὰρ ἐπιθεῖναι τὴν χεῖρα τῇ³⁾ λέπρᾳ καὶ καθαρῆσαι μόνου τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ ἔργον ἦν, οὐ μόνον εἰπόντος τῷ μετὰ πίστεως ἀξιώσαντι· „ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρῆσαι.“ τὸ „θέλω, καθαρῆσθαι.“ πρὸς γὰρ τῷ λόγῳ καὶ ἤψατο αὐτοῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τῆς λέπρας αὐτοῦ. Ἔτι δὲ πλανώμενος ὁ Ναιμᾶν καὶ οὐχ ὄρων, ὅσον ἀπολείπονται οἱ ἕτεροι τοῦ Ἰορδάνου ποταμοὶ πρὸς θεραπείαν τῶν πε-

¹⁾ II Reg. V, 9. 10. — Ed. Huet καθαρῆσθῃ, Cod. Bodlej. καθαρῆσθῆσθ. B. — H. ad marg.: καθαρῆσθῆσθῃ καὶ καθαρῆσθῆσθῃ.

²⁾ Cod. Bodlej. δὴ ἔλεγον, Reg. (ed. H.) διελέγον. B. Cfr. II Reg. 11., ubi haec leguntur: ἰδ. εἶπον· πρὸς μὲ πάντ. ἔξελ. κ. τ. λ.; ἐν ὀνόμ. Θεοῦ αὐτοῦ αὐτὸς τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

³⁾ Huet. τῇ omisit. — Matth. VIII, 2. 3.

πονθότων, ἐπαινεῖ τοὺς τῆς Δαμασκοῦ ποταμοὺς, Ἀρβανὰ καὶ Φαρφὰ, λέγων „οὐχὶ¹⁾ ἀγαθὸς Ἀρβανὰ καὶ Φαρφὰ, ποταμοὶ Δαμασκοῦ, ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα Ἰσραήλ; οὐχὶ πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς καὶ καθαρισθήσομαι;“ Ὡσπερ γὰρ οὐδεὶς²⁾ ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ Θεὸς ὁ πατήρ, οὕτως ἐν ποταμοῖς οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ Ἰορδάνης, καὶ λέπρας ἀπαλλάξαι δυνάμενος τὸν μετὰ πίστεως τὴν ψυχὴν λουόμενον εἰς τὸν Ἰησοῦν. Οἶμαι δὲ διὰ τοῦτον κλαλεῖν³⁾ ἀναγεγράφθαι πᾶσι τοῖς Βαβυλῶνος ποταμοῖς καθεζομένους, τοὺς μνησθέντας τῆς Σιών ἄλλων γὰρ ὑδάτων γευσάμενοι μετὰ τὸν ἅγιον Ἰορδάνην οἱ διὰ τὴν κακίαν αἰχμαλωτευθέντες εἰς ὑπόμνησιν καὶ ποθῆν⁴⁾ ἔρχονται τοῦ οἰκείου καὶ σωτηρίου ποταμοῦ. Διόπερ ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνός φασιν „ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν,“ — καὶ δῆλον ὅτι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι στήναι — „καὶ ἐκλαύσαμεν.“ Καὶ ὁ Ἰερεμίας δὲ ἐπιπλήσσει τοῖς θέλουσιν Αἰγύπτιον ὕδωρ πιεῖν, καὶ καταλείπουσι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον καὶ ἐπάνυμον τῆς κατιβάσεως τυγχάνον, τὸν Ἰορδάνην, λέγων „τέ σοι⁵⁾ καὶ τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηῶν; καὶ τοῦ πιεῖν ὕδωρ ποταμῶν;“ ἦ, ὡς Ἑβραϊκὸν ἔχει „τοῦ πιεῖν ὕδωρ Σιών“⁶⁾ περὶ οὗ οὐ νῦν πρόκειται λέγειν.

¹⁾ Π Reg. V, 12. — Cod. Bodlej. his habet Ἀρβανὰ, Reg. (nec non ed. H.) utrobique Ἀβανὰ. R. — LXX interpretes Ἀβανὰ, atque Φαρφάρ exhibent.

²⁾ Matth. XIX, 17. Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19.

³⁾ Psalm. CXXXVII, 1.

⁴⁾ ποθῆν. Sic recte habet Cod. Bodlej. (R.), atque ita legit Ferrar.; Perion. vero ex perversa Cod. Reg. scriptura ποθέν. H. et R.

⁵⁾ Jerem. II, 18.

⁶⁾ H. et R. in notis: „varietas haec lectionis pertinet ad illud τοῦ — Γηῶν, non ad hoc τοῦ — Σιών. Codd. Reg., Bodlej., Barber. et Perionius habent Σιών, ita ut nos edidimus; at Ferrar.: „bibere aquam Seor“ recte etc.“

29. Ὅτι δὲ οὐ περὶ αἰσθητῶν ποταμῶν ὁ προηγου-
 μενος λόγος ἐστὶ τῷ ἐν ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς λα-
 λῶντι πνεύματι, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Ἐζεκιήλ¹⁾ ἐπὶ
 Φαραῶ, βασιλεῖα Αἰγύπτου, προφητευομένων²⁾ ἐστὶν
 ἰδεῖν οὕτως ἔχόντων „ἰδοῦ,³⁾ ἐγὼ ἐπὶ σὲ Φαραῶ, βα-
 σιλεῦ Αἰγύπτου, τὸν δράκοντα τὸν μέγαν, τὸν ἰγκα-
 θήμενον ἐν μέσῳ ποταμῶν, αὐτὸν λέγοντα· ἐμοί εἰσιν
 οἱ ποταμοί, καὶ ἐγὼ ἐποίησα αὐτούς. Καὶ ἐγὼ δάσω
 παγίδας εἰς τὰς σιαγόνας σου, καὶ προσκολλήσω τοὺς
 ἰχθύας τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὰς πέτρους σου, καὶ ἀνάξω
 σε ἐκ μέσου τοῦ ποταμοῦ σου καὶ πάντας τοὺς ἰχθύας
 τοῦ ποταμοῦ, καὶ καταβαλῶ σε ἐν τάχει καὶ πάντας
 τοὺς ἰχθύας τοῦ ποταμοῦ· ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου
 σου πέση, καὶ οὐ μὴ συναχθῆς, καὶ οὐ μὴ περιστιλῆς.“
 Ποῖος γὰρ σωματικὸς δράκων⁴⁾ ἐν τῷ σωματικῷ τῆς
 Αἰγύπτου ποταμῷ ὀφθεῖς ἰστορηταί ποτε; Ἄλλ' ἂ μὴ-

Cfr. loc. laud. et pag. 250. lin. 11., itemque pag. 251.
 a lin. 1. E quib. Orig. verbis, utrum jure ita statuerint
 H. et R., nec ne, satis patebit.

¹⁾ H. et R. h. l. Ἐζεκιήλ, non ut supra Ἰεζεκιήλ et
 Ἰεζεχιήλ.

²⁾ προφητευομένων—Αἰγύπτου. Haec desiderantur
 in Cod. Reg. (itemque in ed. Huet.), sed restituantur e
 Cod. Bodlejano. R. — H. in notis: desiderantur hic pau-
 cula quaedam; ad marg.: λείπει τι.

³⁾ Ezech. XXIX, 3—5., ubi LXX interpretes σὲ post
 ἐπὶ, et βασ. Αἰγ. omittunt, pro αὐτόν exhibent αὐτοῦ,
 τὸν λέγ., et ποταμοῦ σου πρὸς pro ποτ. πρὸς. Idem
 ante καὶ καταβ. omittentes verba καὶ πάντ. — ποταμοῦ,
 non ἐπὶ προσώπου sed ἐπὶ πρόσωπον scribant, et τοῦ
 πεδίου πέση.

⁴⁾ Cfr. Orig. libr. IV. contra Cels. ex ed. R. Orig.
 Opp. Tom. I, 50. p. 542. coll. ed. Spencer. pag. 197 lin.
 ult. et 198. a verbis: Τίς δ' ἀγαγιγνώσκων δράκοντα —
 — καὶ ἐπιγνώσεται αὐτῆ;

ποτε χωρίον ἐστὶ τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν δράκοντος ὁ τῆς Αἰγύπτου ποταμὸς, μηδὲ παιδίον ἀποκτεῖναι Μωσέα δυναθεὶς. Ὡσπερ δὲ δράκων ἐν τῷ Αἰγυπτίῳ ἐστὶ ποταμῷ, οὕτως ὁ Θεὸς ἐν τῷ εὐφραίνοντι¹⁾ τὴν πύλιν τοῦ Θεοῦ ποταμῷ ὁ πατὴρ γὰρ ἐν τῷ νῆφ. Διὰ τοῦτο οἱ γενόμενοι²⁾ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῷ λούσασθαι, τὸν ὄνειδισμόν ἀποτίθενται τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπιτηδειότεροι πρὸς τὸ ἀναλαμβάνεσθαι γίνονται, καὶ ἀπὸ τῆς μαρωτάτης λέπρας καθαρίζονται, καὶ διπλασιασμόν χωροῦσι χαρισμάτων, καὶ ἔτοιμοι πρὸς πνεύματος ἁγίου παραδοχὴν γίνονται,³⁾ ἄλλω ποταμῷ οὐκ ἐπιπταμένης τῆς πνευματικῆς περιστερᾶς. Διόπερ θεοπρεπότερον νοήσαντες τὸν Ἰορδάνην, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λουτρον, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν αὐτῷ λουόμενον, καὶ τὸν τῆς κατασκευῆς οἴκον, ὅσον δεόμεθα τῆς τωαύτης ἀφελείας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρυσώμεθα.

30. „Τῆ ἐπαύριον⁴⁾ βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν.“ Πρότερον ἢ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἅμα τῷ συλλαβεῖν αὐτόν τῇ μητρὶ⁵⁾ τοῦ Ἰωάννου καὶ αὐτῆ ἐγκύμονι τυγχανούσῃ ἐπεδήμει, ὅτε μορφούμενος τῷ μορφουμένῳ ἀκριβέστερον τὴν μόρφωσιν χαρίζεται, σύμμορφον ἐνεργῶν αὐτόν γενέσθαι τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὥστε διὰ τὸ κοινὸν τῆς μορφῆς⁶⁾ Ἰωάννην τε Χριστόν⁷⁾ ὑπογοεῖσθαι τυγχάνειν, καὶ Ἰησοῦν Ἰωάννην ἀναστάντα

1) Psalm. XLVI, 4 — Ev. Joann. X, 38. XIV, 10.

2) H. in textu γείνομενοι, ad marg.: scribas γινόμενοι.

3) H. in textu γίνονται, ad marg.: scrib. γίνονται.

4) Ev. Joann. I. 29., ubi Lachm. αὐτόν exhibet. — Hinc Tom. IX. Ferrarius auspicatur

5) H. et R. constanter h. l. et seqq. μητρι et μητρος.

6) Pro μορφῆς Cod. Bodlej. habet γραφῆς male. R.

7) Luc. III, 15. — Matth. XIV, 2. Marc. VI, 14. 16. Luc. IX, 8.

ἐκ νεκρῶν νομιζέσθαι παρὰ τοῖς μὴ διακρίνουσι τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα· νῦν δὴ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὰ προεξετασθέντα μαρτύρια Ἰωάννου περὶ αὐτοῦ αὐτὸς βλέπεται ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ ἐρχόμενος πρὸς αὐτόν. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἐκεῖ μὲν διὰ τὴν τοῦ Μαρίας ἀσπασμοῦ φωνὴν, ἑλληλυθῦϊαν εἰς τὰ ὦτα τῆς Ἐλισάβετ, σκιρτᾷ τὸ βρέφος Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, τότε, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς, ¹⁾ λαμβανούσης πνεῦμα ἅγιον „ἐγένετο ²⁾ γὰρ, φησὶν, ὡς ἤκουσα τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας ἢ Ἐλισάβετ, ἐσκίρτησα τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἢ Ἐλισάβετ καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλη καὶ εἶπεν“ ἔνθα ³⁾ δὲ „βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.“ ἀκοῇ δὲ τῇ περὶ τῶν κρειτόνων πρότερόν τις παιδεύεται, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτόπτης αὐτῶν γίνεται. Ὅτι μέντοι γε εἰς τὴν μόρφωσιν ὠφελῆται ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ ἔτι μορφουμένου τοῦ κυρίου, γενομένου ἐν τῇ μητρὶ πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, τῷ κεκρατηκότι τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ, φωνὴν μὲν εἶναι τὸν Ἰωάννην, λόγον δὲ τὸν Ἰησοῦν, δηλὸν ἔσται· μεγάλη ⁴⁾ γὰρ φωνὴ γίνε-

¹⁾ ἀπὸ τῆς γῆς. Ita H. et R. in textu, H. in notis: „Ferrar. legendum conjiciebat ἀπὸ τῆς ἁγίας Μαρίας, vel ἀπὸ τῆς αὐγῆς, vel ἀπὸ τῆς κραυγῆς, vel ἀπὸ τῆς ἀκοῆς. Ego quidem ἐπέχω.“ R. in notis: „in marg. Cod. Bodlej. legitur: οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ γράφεται γῆς. Alia manu: ἰάχα ἀπὸ τῆς ἁγίας Μαρίας. Quam conjecturam secutus est in sua interpretatione Ferrar.“

²⁾ Luc. I, 41. 42, ubi φωνῆ legitur pro κραυγῇ.

³⁾ Ev. Joann. I, 29.

⁴⁾ ἔσται· μεγάλη γὰρ φωνὴ κ. τ. λ. Huet. in textu ἔσται * γὰρ μεγάλη φωνὴ κ. τ. λ., in notis: „supplendum fortasse καὶ ante γὰρ.“ Luc. I, 42. coll. pag. huj. not. 2. — 41.

ται ἐν τῇ Ἐλισάβετ πληρωθεῖση πνεύματος ἁγίου διὰ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ὡς αὐτὴ ἡ λέξις παρίστησιν οὕτως ἔχουσα· „καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλη,“ — δηλὸν ὅτι ἡ Ἐλισάβετ — „καὶ εἶπεν.“ Ἡ¹⁾ γὰρ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας γενομένη ἐν τοῖς ὡσὶ τῆς Ἐλισάβετ ἐπλήρωσε τὸν Ἰωάννην ἑαυτῆς· διόπερ σκιρτᾷ ὁ Ἰαϊάννης, καὶ ὀνοεὶ στόμα τοῦ υἱοῦ καὶ προφήτης²⁾ ἡ μήτηρ γίνεται ἀναφωνοῦσα κραυγῇ μεγάλη καὶ λέγουσα· „εὐλογημένη³⁾ σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.“ Ἦδη οὖν δύναται δηλὸς ἡμῖν γίνεσθαι καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς πορεία τῆς Μαρίας εἰς τὴν ὄρεινὴν, καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ἡ ἀσπασμὸς ὃν ἀσπάζεται τὴν Ἐλισάβετ· ἵνα γὰρ μεταδῶ ἀφ' ἧς ἔχει ἐξ οὗ συνέλληφε δυνάμεως τῷ Ἰωάννῃ ἔτι ἐν τῇ μήτρᾳ⁴⁾ τυγχάνοντι τῆς μητρὸς ἡ Μαρριάμ, καὶ αὐτῷ μεταδώσοντι τῇ μητρὶ ἀφ' ἧς ἔλαβε χάριτος προφητικῆς, ταῦτα πάντα γίνεται. Καὶ εὐλογώτατά γε ἐν τῇ ὄρεινῃ αἱ τοιαῦται οἰκονομίαι ἐπιτελοῦνται, οὐδενὸς μεγάλου χωρουμένου ὑπὸ τῶν διὰ τὴν ταπεινότητα κοιλάδων κληθησομένων. Καὶ ἐνθα δὲ οὖν μετὰ τὰς Ἰωάννου μαρτυρίας, — πρώτην⁵⁾ μὲν τὴν ὑπὸ κεκραγότος λεγομένην καὶ θεολογοῦντος, δευτέραν δὲ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας τοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὑπὸ Ἰουδαίων ἀπεσταλμένους, καὶ τρίτην τὴν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν Φαρισαίων πικρότερον ἐρωτήσαντας —, Ἰησοῦς ἤδη βλέπεται ὑπὸ τοῦ μαρτυρήσαντος, ἐρχόμε-

¹⁾ H. in textu * γὰρ φωνή, ad marg.: „scribas ἡ γὰρ κ. τ. λ.“

²⁾ H. in textu προφήτης, ad marg.: „scribas προφήτης.“

³⁾ Luc. I, 42. — 39. 40.

⁴⁾ Cod. Bodlejan. μήτρα, ed. H. cum Cod. Reg. μητρι. R.

⁵⁾ Ev. Joann. I, 1. et sqq. — 19. et sqq. — 24. et sqq.

νος πρὸς αὐτὸν ἔτι προκόπιοντα καὶ βελτιόνα γινόμενον ἧς προκοπῆς καὶ βελτιώσεως σύμβολον ἢ ὠνομασμένα αὐριον· οἶονεὶ γὰρ ἐν ἑξῆς φωτισμῶ καὶ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ παρὰ τὰ πρότερον ὁ Ἰησοῦς ἔρχεται, οὐ μόνον γνωσχόμενος¹⁾ ὡς μέσος ἑστηκώς καὶ τῶν οὐκ εἰδότεων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὁρώμενος ἦκων τῷ ταῦτα πρότερον ἀπεφνηαμένῳ. Πρώτῃ οὖν ἡμέρᾳ αἱ μαρτυρίαι γίνονται, καὶ δευτέρᾳ Ἰησοῦς²⁾ πρὸς Ἰωάννην ἔρχεται· τρίτῃ δὲ ἑστὼς ὁ Ἰωάννης μετὰ δύο μαθητῶν, ἐνιδὼν Ἰησοῦ περιπατοῦντι εἰπὼν τό „Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ.“ προτρέπει τοὺς παρόντας ἀκολουθῆσαι τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τετάρτῃ θελήσας³⁾ ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὁ ἐξελθὼν ζητῆσαι τὸ ἀπολωλὸς „εὗρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι.“ Τῇ⁴⁾ δὲ ἀπὸ τῆς τετάρτης, ἧτις ἔστιν ἕκτη τῶν ἀρχῆθεν ἡμῖν κατελεγεμένων, ὁ γάμος γίνεται ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, περὶ οὗ εἰσόμεθα γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον. Παρατηρητέον δὲ ἔτι⁵⁾ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ διαφέρουσα Μαρία πρὸς τὴν ὑποδεεστέραν Ἐλισάβετ ἔρχεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Βαπτιστὴν, δι' ὧν εἰς τὸ ἄοκνον πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἥττονας καὶ μειριότητα ὠφελούμεθα.

31. Ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ, πόθεν πρὸς τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην⁶⁾ ὁ Σωτὴρ ἔρχεται, οὐ λέγεται, τοῦτο μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ Ματθαίου γραφόντος· „τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν

1) H. et R. in notis: „aliter legit Ferrarius, vertit enim: non tantum ignotus.“ — Ev. Joann. I, 26.

2) Ev. Joann. I, 29. 35. 36.

3) Ev. Joann. I, 43. Luc. XIX, 10.

4) Ferrarius: „die vero tertia post quartam,“ legebat τῇ δὲ ἀπὸ τῆς τετάρτης τρίτῃ, ἧτις κ. τ. λ. H. et R. — Ev. Joann. II, 1.

5) Huet. minus accurate ὅτι.

6) Ἰωάννην. Deest in ed. Huet., sed restituitur e Cod. Bodlejano. R. — Matth. III, 13.

Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐ-
 τοῦ.“ Ὁ δὲ Μάρκος καὶ τὸν τόπον τῆς Γαλιλαίας προσ-
 ἔθηκεν εἰπὼν „καὶ ἐγένετο ¹⁾) ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις,
 ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτί-
 σθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου.“ Λουκᾶς δὲ τὸν
 μὲν τόπον ἀπεσιώπησεν ὅθεν ὁ ²⁾) Ἰησοῦς ἐρχεται, πα-
 ραχωρήσας τοῖς εἰρηκόσι τὸν λόγον, ὅπερ δὲ ἀπ' ἐκεῖ-
 νων οὐ μεμαθήκαμεν, αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει, ὡς ἄρα
 μετὰ τὸ βάπτισμα αὐτῷ ἀνερχομένῳ ³⁾) ἀνεψίχθη ὁ οὐ-
 ρανὸς, καὶ κατέβη τὸ ἅγιον πνεῦμα σωματικῶς εἶδει ὡς
 περιστερά. Πάλιν τὸ Ἰωάννην διακεκωλυμένα ⁴⁾) τὸν
 κύριον, λέγοντα τῷ Σωτῆρι „ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ
 βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἐρχῆ πρὸς με;“ τῷ Ματθαίῳ εἰ-
 ρηκότε οὐδεὶς προσέθηκεν, ἵνα μὴ ταυτολογῶσι· καὶ τὸ
 ὑπὸ τοῦ κυρίου δὲ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον· „ἄφες ἄρι-
 οῦτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιο-
 σύνην“ μόνος ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος.

32. „Καὶ ⁵⁾) λέγει· Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων
 τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.“ Πέντε ζῶων προσφερομέ-
 νων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τριῶν μὲν χερσαίων, πτηνῶν
 δὲ δύο, ἄξιόν μοι ζητεῖν φαίνεται, τί δὴ ποτε ὑπὸ τοῦ
 Ἰωάννου ὁ Σωτῆρ „ἄμνος“ λέγεται, καὶ οὐδὲν τῶν λοι-
 πῶν ἀλλὰ καὶ, ἐπὶ τῶν χερσαίων καθέκαστον τριῶν
 ἡλικιῶν προσαγομένων, ἀπὸ τοῦ γένους τῶν προβάτων
 τὸν ἄμνον ὠνόμασε. Πέντε δὲ ζῶα ταῦτά ἐστι· μόσχος,
 πρόβατον, αἶξ, τρυγῶν, περιστερά. Καὶ τρεῖς ἡλικίαι
 ἐκάστου τῶν χερσαίων αὐταί· μόσχος, βοῦς, μωσχάριον
 κριὸς, ἄμνος, ἀρνίον, τράγος, αἶξ, ξριφος· πτηνῶν δὲ,

1) Marc. II, 9., ubi Lachm. prius καὶ uncis inclusit.

2) Huet. ὁ omisit. — Luc. III, 21.

3) Cod. Bodlej. ἀνερχομένῳ recte, Ed. Huet. προσ-
 ερχομένῳ.

4) Huet. simpl. κεκωλυμένα. — Matth. III, 14. — 15.

5) Ev. Joann. I, 29.

περιστερῶν¹⁾ μὲν ζεύγος γεσσῶν μόνων, τρυγόνων ζεύγος τέλειον. Ζητήσον οὖν τῷ βουλομένῳ ἀκριβῶς τὸν περὶ τῶν θουσιῶν πνευματικὸν καταλαβεῖν λόγον, τίνων ἐπουρανίων ὑποδείγματι²⁾ καὶ σκιᾷ ταῦτ' ἐγένετο, καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐπὶ τίνι νομοτεθεῖ ὁ λόγος θύεσθαι· καὶ ἰδίᾳ συνακτίον τὰ περὶ τοῦ ἀμνοῦ. Ὅτι δὲ ὁ περὶ τῶν θουσιῶν λόγος περὶ τινων οὐρανίων μυστηρίων νοεῖσθαι ὀφείλει, φησί που ὁ Ἀπόστολος³⁾ „οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων“ καὶ πάλιν „ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐράνοις τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας.“ Τὸ δὲ καθ' ἑν⁴⁾ δυνηθῆναι τούτων εὐρόντα ἐκλαβεῖν τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενημένην τοῦ πνευματικοῦ νόμου, — ἢ ἀλήθεια σφόδρα μέλλων τυγχάνουσα⁵⁾ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως —, οὐδενὸς ἄλλου ἔργον ἢ τοῦ τελείου ἐστὶ, τοῦ διὰ τὴν ἕξιν⁶⁾ τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχοντος πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δυναμένου ἀπὸ θαδέσεως ἀληθευούσης εἰπεῖν „σφιλιαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις.“ Καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τούτων ἔστιν εἰπεῖν καὶ τῶν τούτοις παρακλησίῶν· „ἦν οὐδαὶς τῶν ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος ἔγνωκα.“

33. Πλὴν τὸν ἀμνὸν ἐν ταῖς θυσίαις τοῦ ἐνδελαισμοῦ εὐρίσκομεν προσφερόμενον. Οὕτω δὲ γέγραπται·

1) Cod. Bodlej. πτηνῶν δὲ, περιστερῶν μὲν, sicque legit Ferrar. Ed. Huet. πτηνῶν μὲν, περιστερῶς μὲν. R.

2) H. et R. absque causa: „forte legendum ὑπόδειγμα τι καὶ σκιά.“

3) Hebr. VIII, 5. ἢ IX, 23.

4) Ita H., R. min. accur. τὸ δὲ καθ' ἑν δυνηθῆναι.

5) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) μείζον τυγχάνον. R.

6) Hebr. V, 14. — I Cor. II, 6. — 8., ubi τοῦ αἰῶνος τούτου legitur.

„καὶ ¹⁾ ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου· ἀμνοὺς ἐνιασμούς ἀμώμους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς, κάρπωμα ἐνδελεχισμού. Τὸν ἀμνὸν τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ πρῶτ', καὶ τὸν ἀμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δευτερόν. Καὶ δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης ἐλαίου ²⁾ κεκομμένῳ τῷ τέταρτῳ τοῦ εἶν ³⁾ καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ εἶν οἴνου τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνί. Καὶ τὸν ἀμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δευτερόν κατὰ τὴν θύσιν τὴν πρώτην ⁴⁾ καὶ κατὰ τὴν σπονδὴν αὐτοῦ. Ποιήσεις ὄσμην εὐωδίας, κάρπωμα κυρίῳ, θύσιν ἐνδελεχισμού εἰς τὰς ⁵⁾ γενεάς ὑμῶν ἐπὶ θύραις τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἕναντι κυρίου, ἐν οἷς γνωσθήσομαι σοι ⁶⁾ ἐκεῖ, ὥστε λαλήσαι σοι. Καὶ τάξομαι ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἁγιασθήσομαι ἐν δόξῃ μου· καὶ ἁγιασμῷ ἁγιάσω ⁷⁾ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου.“

1) Exod. XXIX, 38 — 44.

2) LXX interpretes ἐν ἐλαίῳ κεκομμένῳ.

3) In edd. H. et R. omittuntur in textu verba εἶν καὶ — τέταρτον τοῦ, restituuntur tamen ab utroque in notis, H. ita disputante: „propter geminationem vocabuli εἶν, quae interjacebant, in Codd. Ferrar. et Perionii extrita sunt.“

4) LXX interpretes τὴν πρώτην atque in seqq. εἰς ὄσμην. Hinc H. et R., absque causa tamen, utramq. LXX virorum lectionem in notis probant.

5) LXX interpretes εἰς γενεάς atque ἐπὶ θύρας.

6) σοι ἐκεῖ, — ἁγιασθήσομαι. Haec desunt in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bodlej. R. — LXX interpretes pro ἐκεῖ ante ὥστε exhibent ἐκεῖθεν.

7) LXX interpretes ἁγιάσω omisso ἁγιασμῷ; H. in textu ἁγιασμῷ omisso ἁγιάσω, ad marg.: „pro ἁγιασμῷ scribas ἁγιάσω.“ Idem in notis: „videtur legisse Ferrar. καὶ ἁγιασμῷ ἁγιάσω. At totus ille locus mancus ab eo et a Perionio repraesentatur, auctore forsitan ipso Ori-

Ποία δὲ ἑτέρα θυσία δύναται ἐνδεδεχισμοῦ εἶναι τῷ λογικῷ νοσητῇ ἢ λόγος ἀκμάζων, λόγος ἀμνός συμβολικῶς¹⁾ καλούμενος ἅμα τῷ φωτίζεσθαι τὴν ψυχὴν ἀναπεμπόμενος, — αὕτη γὰρ ἂν εἴη ἐωδιγὴ τοῦ ἐνδεδεχισμοῦ θυσία —, καὶ πάλιν ἐπὶ τέλει²⁾ τῆς τοῦ νοῦ ἐν τοῖς θειοτέροις διατριβῆς ἀναφερόμενος; Οὐ γὰρ αἱ δύναται διαρκεῖν τὸ³⁾ εἶναι ἐν τοῖς κρείττοισιν, ὅσον κεκλήρωται ἡ ψυχὴ συνεξεῦχθαι τῷ γήινῳ καὶ βαροῦντι σώματι.

34. Ἐὰν δὲ τις ζητῇ, τί ἐν τοῖς μεταξὺ τῆς ἕω καὶ ἑσπέρας ποιήσει ὁ ἅγιος, μεταφερέτω ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν λατρείαν τὸν λόγον, ἔπειτα καὶ ἐν τούτοις ἀκολουθεῖτω.⁴⁾ Καὶ γὰρ ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς ἀρχὴν μὲν τῶν θυσιαῶν προσφέρουσι τὴν τοῦ ἐνδεδεχισμοῦ, ἐξῆς δὲ πρὸ τῆς ἑσπερινῆς τοῦ ἐνδεδεχισμοῦ τὰς κατὰ τὸν νόμον λοιπὰς· ὅλον περὶ πλημμελείας, ἢ ἀκουσίων, ἢ σωτηρίου εὐχῆς, ἢ ζηλοτυπίας, ἢ σαββάτου, ἢ νομηνίας καὶ τῶν λοιπῶν, ἃ μακρὸν ἂν εἴη ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν· οὕτω τοῖσιν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς εἰκότος λόγου πεποικημένοι⁵⁾ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναφορᾶς, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός, διαλαμβάνειν περὶ πολλῶν καὶ ὠφελιμοτάτων ὑνησόμεθα. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς περὶ Χριστοῦ κατα-

---

gene, cui loca scripturae citando pervertere solenne est.“
— R. in notis: „post ἀγιασμῷ Cod. Bodlej. restituit ἀγιάσω, quod deest in Cod. Regio.“

1) Cod. Bodlej. συμβολικῶς, Reg. (H. in textu) συμβολικός. R. — H. ad marg.: scrib. συμβολικῶς.

2) Cod. Bodlej. recte ἐπὶ τέλει, Reg. (quem H. sequitur) ἐπιτελεῖ male. R.

3) R. sine causa in notis: „legend. videtur τῷ εἶναι.“

4) H. et R. in textu ἀκολουθεῖ, in notis: „legend. ἀκολουθεῖτω, vel ἀκολουθῆ.“

5) R. corrumpit τεποικημένοι.

λήξαντες ἐπὶ τὴν οἶονεὶ ἐσπέραν φθάσομεν καὶ νύκτα, ἐρχόμενοι καὶ ἐπὶ τὰ σωματικά.

35. Ἐὰν δὲ τὸν λόγον ἐξετάζωμεν τὸν περὶ τοῦ δεικνυμένου Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, κατὰ τό „οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.“ ἰστάμενοι ἐπ’ αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν τῆς σωματικῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἐπιδημίας, τὸν ἀμνὸν οὐκ ἄλλον τοῦ ἀνθρώπου ὑποληψόμεθα· οὗτος γὰρ „ὡς¹⁾ πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφρωνος,“ λέγων· „ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι.“ Διόπερ καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἀρνίον ὀραταί ἐστηκὸς ὡς ἐσφαγμένον. Οὗτος δὲ ὁ ἀμνὸς σφαγείς καθάρσιον γεγένηται, κατὰ τινὰς ἀπορρήτους λόγους, τοῦ ὅλου κόσμου, ὑπὲρ οὗ κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίαν καὶ τὴν σφαγὴν ἀνεδέξατο, ὠνούμενος τῷ ἑαυτοῦ αἵματι ἀπὸ τοῦ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμᾶς πιπρασκομένους ἀγοράσαντος.²⁾ Ὁ δὲ προσαγαγὼν τοῦτον τὸν ἀμνὸν ἐπὶ τὴν θυσίαν ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἦν Θεός, μέγας ἀρχιερεὺς, ὅστις τοῦτο δηλοῖ διὰ τοῦ· „οὐδεὶς αἴρει³⁾ τὴν ψυχὴν μου ἀπ’ ἐμοῦ, ἀλλ’ ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ’ ἑμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.“

36. Καὶ ταύτη θυσία συγγενεῖς εἰσιν αἱ λοιπαὶ, ὧν σύμβολόν εἰσιν αἱ νομικαὶ λοιπαὶ δὲ καὶ συγγενεῖς ταύτῃ τῇ θυσίᾳ θυσίαι ἐκχύσεις εἶναι μοι φαίνονται τοῦ τῶν γενναίων μαρτύρων αἵματος, οὐ μάτην ὀρωμένων

¹⁾ Jes. LIII, 7., ubi ἐναντίον legitur pro ἐνώπιον, atque αὐτόν deest. — Jerem. XI, 19. — Apocal. V, 6.

²⁾ Cod. Bodlej. in textu διαπράσαντος (?), in margine vero ἀγοράσαντος. R.

³⁾ Ev. Joann. X, 18., ubi πάλιν non ἐξουσίαν sed λαβεῖν praecedit.

ἰστάναι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου παρὰ τῷ οὐρανίῳ
 θυσιαστηρίῳ. Τίς ¹⁾ δὲ σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα; συν-
 ετὸς καὶ ἐπιγνώσεται αὐτά; Πρὸς δὲ τοῦτο θεωρητι-
 κώτερον κἄν ἐπὶ ποσὸν παραδέξασθαι τὸν περὶ τῶν
 τοιούτων θυσιῶν λόγον, καθαιρουσῶν τοὺς ὑπὲρ ὧν
 προσάγονται. Κατανοητέον τὸν λόγον τῆς ὀλοκαυτου-
 μένης θυγατρὸς Ἰεφθάε, διὰ ταύτην εὐχὴν νικῆσαντος
 τοὺς υἱοὺς Ἀμμων ἧ συνηυδόκησε καὶ ἡ ὀλοκαυτουμένη,
 λέγουσα πρὸς τὸν πατέρα εἰπόντα· „ἀνέωξα ²⁾ τὸ στόμα
 μου κατὰ σοῦ πρὸς κύριον“ „καὶ εἰ ἀνέωξας τὸ στόμα
 σου κατ' ἐμοῦ πρὸς κύριον, ποιεὶ τὴν εὐχὴν σου.“ ³⁾
 Ἐμφασις μὲν οὖν πολλῆς ὁμότητος διὰ τούτων πα-
 ρεισφέρεται ³⁾ τοῦ ϕ τοιαῦται ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώ-
 πων ἐπιτελοῦνται θυσίαι· μεγαλοφυεστέρου δὲ νοῦ καὶ
 βλέποντος τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς προνοίας λύειν ⁴⁾ χρῆ-
 ζομεν, ἵν' ἅμα περὶ πάντων, ὡς ἀπορρήτοτέρων ὄντων
 καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀπολογώμεθα· „μεγάλαι ⁴⁾
 γὰρ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ δυσδιήγητοι· διὰ τοῦτο
 ἀπαίδευτοι ψυχὰι ἐπλανήθησαν.“ Μεμαρτύρηται δὲ
 καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ὅτι πολλοὶ τινες, λοιμικῶν

¹⁾ Hos. XIV, 10. — In seqq. H. et R. ἐπιποσόν.

²⁾ Judic. XI, 35, ubi ἤνοιξα legitur pro ἀνέωξα et
 verba κατὰ σοῦ praecedunt v. τὸ στόμα μου. — Huet.
 in textu τὸ στόμα σου κατ' ἐμοῦ, ad marg. tamen:
 „scrib. etc.“ — 36, ubi plurimā aliter se habent. (Cfr.
 vers. 37. et v. 39.)

³⁾ παρεισφέρεται τοῦ ϕ κ. τ. λ. Sic in marg. Cod.
 Bodlej. restituitur lacuna, quae est in Cod. Regio. R. —
 Huet. in textu παρεις * * ϕ , ad marg. ἴσως· παρεισά-
 γεται τούτου ϕ κ. τ. λ.

⁴⁾ H. et R. in textu τὰ λεγόμενα κ. τ. προν.
 λύειν, in notis: „scribendum τῶν λεγομένων.“ Equidem
 Ferrar. duce λύειν pro λύειν in text. recepi.

⁵⁾ Sap. XVII, 1. — H. καὶ seq. Θεοῦ omisit.

ἐνοσηψάντων ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσι¹⁾ νοσημάτων, ἑαυτοὺς σφάγια ὑπὲρ τοῦ κοινου̅ παραδεδώκασιν. Καὶ παραδέχεται ταῦθ' οὕτως γεγενῆσθαι οὐκ ἀλόγως πιστεύσας ταῖς ἱστορίαις ὁ πιστὸς Κλήμης, ὑπὸ Παύλου μαρτυρούμενος λέγοντος· „μετὰ Κλήμεντος²⁾ καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.“ Τὴν ὁμοίαν δὲ ἔχει ἀπέμφασιν παρὰ τῷ θέλονται τῶν τοὺς πολλοὺς λανθανόντων μυστηρίων κατηγορεῖν, καὶ τὰ περὶ τῶν μαρτύρων προστεταγμένα· εὐδοκοῦντος τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ἡμᾶς ἀναδέξασθαι πάσας χαλεπωτάτας αἰκίας ἐν τῷ ὁμολογεῖν αὐτοῦ τὴν θεότητα, ἢ περ ἀπαλλαγῆναι τῶν τοσοῦτων νομιζομένων χακῶν πρὸς βραχὺν χρόνον, λόγῳ συμπεριενεχθέντας τῷ θελήματι τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. Κατάλυσιν οὖν νομιστέον γίνεσθαι δυνάμεων κακοποιῶν διὰ τοῦ θανάτου τῶν ἀγίων μαρτύρων, οἷον τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν, καὶ τῆς³⁾ ὁμολογίας τῆς μέχρι θανάτου, καὶ τῆς εἰς τὸ εὐσεβὲς προθυμίας, ἀμβλυνοῦσης τὸ ὄξύ τῆς ἐκείνων κατὰ τοῦ πάσχοντος ἐπιβουλῆς, ὥστε ἀμβλυνομένης καὶ ἀτονησάσης τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ ἑτέρους πλείονας τῶν νενικημένων ἀνίσθαι ἐλευθερουμένους τοῦ βάρους οὐ πονηρὰ δυνάμεις ἐπικείμεναι ἐφόρτιζον⁴⁾ καὶ ἐβλαπτον. Ἀλλὰ καὶ οἱ παθόντες ἄν, μὴ ἀτονησάντων τῶν ἐνεργησάντων εἰς ἑτέρους τὰ χεῖρονα, οὐκέτι περιπίπτουσα τῷ πάθει, νικήσαντος τοῦ τὴν τοιαύτην θυσίαν προσ-

¹⁾ ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσι. Desunt haec in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), sed restituantur e Cod. Bodlejano. R.

²⁾ Philipp. IV, 3.

³⁾ καὶ τῆς. Sic recte habet Cod. Bodlej., ed. aut. Huet. κατὰ τῆς. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ἐφόρτιζον, Reg. (H. in textu) ἐφορτιζον. R. — H. ad marg.: „scribas ἐφόρτιζον.“

αγαγόντος τήνδε τὴν ἀντικειμένην δύναμιν, ὡς εἰ ἀπὸ μέρους ἐχρησάμην εἰκόνη χρησίμῃ πρὸς τὰ προκείμενα τοιαύτη· ὅτι ἀναιρῶν τὸ ἰσθόλον, ἢ κατακοιμίσων ἐπφθῆ, ἢ δυνάμει τινὲ κενῶν αὐτὸ τοῦ ἰοῦ πολλοὺς εὐεργετῆ τῶν ὕστερον πεισομένων τι ἀπ' αὐτοῦ, εἰ μὴ ἀνήρητο, ἢ κατακεκοίμιστο, ἢ τοῦ ἰοῦ κεκένωτο. Εἰ δὲ καὶ τῶν δηχθέντων τινὲ φανερὸν γένοιτο περὶ τῆς ἐπὶ τῷ δῆγματι βλάβης, ἀπαλλαγείς τε ἐνατενίσαι¹⁾ ἀποθανόντι τῷ βλάβαντι, ἢ ἐπιβαίῃ νεκροῦ, ἢ ἐφάψαιτο τεθνηκότος,²⁾ ἢ γεύσαιτο μέρους τοῦδε, γένοιτ' ἂν καὶ τῷ προπεπονθότι Ἰασις καὶ εὐεργεσία ἀπὸ τοῦ τὸ βλάβαν ἀνηρηκότος. Τοιοῦτόν τι δὴ νοητέον τῷ θανάτῳ τῶν εὐσεβεστάτων μαρτύρων γίνεσθαι, πολλῶν ἀφάτης τινὲ δυνάμει ὠφελουμένων ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν.

37. Προσδιετριψάμεν δὲ, ὑπὲρ τοῦ τὸ ἐξαιρέτον ἰδεῖν τοῦ ὡς πρόβατον³⁾ ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος καὶ ὡς ἄμνου ἐνώπιον τοῦ κείραντος ἀφώνου, τῷ περὶ τῶν μαρτύρων λόγῳ, καὶ τῷ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων διὰ λοιμικὰ καταστήματα διηγῆμασι. Εἰ γὰρ τάδε μὲν ὑπὸ Ἑλλήνων οὐ μάτην ἰστόρηται, τὰ δὲ καλῶς περὶ τῶν μαρτύρων εἴρηται, περικαθααρμάτων τοῦ κόσμου γινόμενων, καὶ πάντων περιψήμα λεγομένων διὰ ταῦτα τῶν ἀποστόλων, τί ὑποληπτέον καὶ πηλίκον περὶ τοῦ ἄμνου τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο θυομένου, ἵνα ἄρῃ ἁμαρτίαν οὐκ ὀλέγων, ἀλλ' ὅλου τοῦ κόσμου, ὑπὲρ οὗ καὶ πέτονθε; καὶ⁴⁾ γὰρ τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν

1) H. in textu: ἀπαλλαγείς ἐνατενίσαι, in notis: „vocalam τε praetermisit Typographus. Cod. Reg. ἀπαλλαγῆσαι ἐνατενίσαι.“

2) Ita Cod. Bodlejan., Reg. (quem H. sequitur) ἐφάψαι τοῦ τεθνηκότος. R.

3) Jes. LIII, 7. — I Cor. IV, 13.

4) I Joann. II, 1. 2., ubi καὶ ἐάν τις legitur, deinde

πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐκ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου·“ ἐπεὶ Σωτήρ ἐστι¹⁾ πάντων ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα πιστῶν ὁ ἐξαλείψας²⁾ τὸ καθ’ ἡμῶν χειρόγραφον τῷ ἑαυτοῦ αἵματι, καὶ ἄρας αὐτὸ ἐκ τοῦ μέσου, ἵνα μὴδὲ ἴχνη καὶ ἀπαληλειμμένων τῶν ἁμαρτημάτων εὐρίσκηται, καὶ προσηλώσας τῷ σταυρῷ· ὃς ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν τῇ παρθησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ. Καὶ θαρβεῖν γοῦν θλιβόμενοι ἐν τῷ κόσμῳ διδασκόμεθα, τὴν αἰτίαν τοῦ θαρβεῖν μανθάνοντες ταύτην εἶναι· τὸ νενικῆσθαι τὸν κόσμον, καὶ δηλονότι ὑποτετάχθαι τῷ νικήσαντι αὐτόν. Διὰ τοῦτο πάντα τὰ ἐθνη ἀνεθένη· ἀπὸ τῶν πρότερον ἐπικρατούντων δουλεύουσιν αὐτῷ, ὅτι ἐξήύσατο³⁾ πτωχὸν ἐκ δυνάστου διὰ τοῦ ἰδίου πάθους, καὶ πένητα ᾧ οὐχ ὑπέηρχε βοηθός. Οὗτος δὲ ὁ Σωτήρ ταπεινώσας συκοφάντην, διὰ τοῦ ἑαυτὸν τεταπεινωθέναι, συμπαραμένει τῷ νοητῷ ἡλίῳ πρὸ τῆς λαμπροτάτης ἐκκλησίας, τροπικώτερον σελήνης λεγομένης, τυγχάνων γενεῶν γενεαῖς. Ἄγγελων δὲ διὰ τοῦ πάθους τοὺς πολεμικοὺς ὁ ἐν πολέμῳ δυνατός⁴⁾ καὶ κραταυδὸς κύριος καθαρσίου δεόμε-

καὶ αὐτός ἐστιν ἰλασμός, denique οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων κ. τ. λ.

1) I Tim. IV, 10. — H. καὶ ante μάλιστα omisit.

2) Coloss. II, 14. 15.

3) Psalm. LXXII, 42. — Cod. Bodlej. cum Barber. recte ᾧ οὐχ ὑπέηρχε βοηθός, Reg. (quem H. in textu sequitur) male εἰς ὑπέηρχε βοηθός. R. — H. ad marg.: „scribas οὐ οὐχ ὑπέηρχε κ. τ. λ.“ Idem in notis: „Cod. Reg. εἰς ὑπ. β. At. Perion. et Ferrar.: cui nullus erat adjutor: hoc est οὐ οὐχ ὑπ. β. Alludit ad Jes. LXIII, 5.“ — Psalm. LXXII, 4. 5.

4) Psalm. XXIII, 8. — Ev. Joann. XX, 17., ubi pro

ρος τοῦ ἀπὸ μόνου τοῦ πατρὸς αὐτῷ δοθῆναι ἐπὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασι δυναμένου, κωλύει αὐτὸν ἄψασθαι τὴν Μαρίαν λέγων „μή μου ἄπτου· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα· ἀλλὰ πορεύου, καὶ εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς μου πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.“ Ὅτε δὲ πορεύεται νικηφόρος καὶ τροπαιοφόρος μετὰ ¹⁾ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος σώματος, — πῶς γὰρ ἄλλως δεῖ νοεῖν τό· „οὐπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου;“ καὶ τό· „πορεύομαι δὲ πρὸς τὸν πατέρα μου —;“ τότε μὲν τινες λέγουσι *δυναμίεις*· „τίς οὗτος ²⁾ ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδῶμ, ἐρυθρῆμα ἱματίων ἐκ Βοσόρ; οὕτως ὠραῖος;“ οἱ δὲ προπέμποντες αὐτὸν τοῖς ἐπὶ τῶν οὐρανίων πυλῶν τεταγμένοις φασὶ τό· „ἄρατε ³⁾ πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.“ Ἔτι δὲ πυνθάνονται, οἶονεῖ, εἰ δεῖ οὕτως ⁴⁾ εἰπεῖν, ἡμαγμένην αὐτοῦ βλέποντες τὴν δεξιάν, καὶ ὄλον πεπληρωμένον τῶν ἀπὸ τῆς ἀριστείας ἔργων „διὰ ⁵⁾ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀποπάτημα ληνοῦ πλήρους καταλεπατημένης;“ ὅτε καὶ ἀποκρίνεται· „κατέθλασα αὐτούς.“

verbis ἀλλὰ πορεύου — πορεύομαι haec leguntur: πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· ἀναβαίτω πρὸς κ. τ. λ.

¹⁾ Codd. Bodlej. et Barber. recte μετὰ, ed. Huet. κατὰ male. R.

²⁾ Jes. LXIII, 1., ubi LXX interpretes ἐκ Βοσόρ exhibent. — Codd. Bodlej. et Barber. ὠραῖος, ed. Huet. perperam ὄραῖος. R.

³⁾ Psalm. XXIV, 7. 9.

⁴⁾ Ita H. et R. in textu, R. in notis: „Codd. Bodlej. et Barber. οἶονεῖ ἐν εἰδει εἰπεῖν ἡμαγμένην.“

⁵⁾ Jes. LXIII, 2., ubi pro αἷς — πλήρους haec leguntur: αἷς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ; πλήρης κ. τ. λ. — 3.

Ἀληθῶς γὰρ ἐπὶ τούτοις δεδέχται τοῦ πλύναι „ἐν οἴνῳ¹⁾ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ.“ Τὰς γὰρ ἀσθενείας ἡμῶν λαβὼν, καὶ τὰς νόσους βασιτάξας, παντός τε τοῦ κόσμου ἄρας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τοὺς τοσοῦτους εὐεργετήσας, τάχα τότε βάπτισμα εἴληφε τὸ παντός τοῦ ὑπονοηθέντος ἂν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μείζον, περὶ οὗ οἶμαι αὐτὸν εἰρηκέναι „βάπτισμα²⁾ δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως οὗτου τελεσθῆ;“ Ἰνα γὰρ τολμηρότερον βασανίζων τὸν λόγον σιῶ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν πλειστων ὑπονοούμενα, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὸ βάπτισμα τὸ μέγιστον, ὑπὲρ δ' ἄλλο οὐκ ἔστι νοῆσαι βάπτισμα, νομίσαντες αὐτοῦ εἶναι τὸ μαρτύριον, τί δὴ ποτε μετὰ τοῦτο λέγει τῇ Μαριάμ „μή μου ἄπτου;“ ἔχρη γὰρ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχειν τῇ ἀφῆ, ἅτε τὸ τέλειον βάπτισμα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ πάθους εἰληφότα. Ἄλλ' ἐπεὶ, ὡς προεῖπομεν, τὰ κατὰ τῶν ἀντικειμένων ἀνδραγαθήματα πεποιηκὼς ἔδειτο τοῦ πλύναι „ἐν οἴνῳ³⁾ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ,“ ἀνῆει πρὸς τὸν γεωργὸν τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου πατέρα, ἐν ἐκεῖ ἀποπλυνάμενος, μετὰ τὸ ἀναβῆναι εἰς ὕψος, αἰχμαλωτεύσας τὴν αἰχμαλωσίαν καταβῆ φέρων τὰ ποικίλα χαρίσματα, τὰς διαμεμερισμένας τοῖς ἀποστόλοις γλώσσας ὡσεὶ πυρὸς, καὶ τοὺς παρεσομένους ἐν πάσῃ πράξει ἁγίους ἀγγέλους καὶ ἑυσομένους αὐτούς. Πρὸ γὰρ τούτων τῶν οἰκονομιῶν, ἅτε μηδέπω κεκαθαρμένοι

¹⁾ Genes. XLIX, 11. — Jes. LIII, 4.

²⁾ Luc. XII, 50. — H. in textu: ἕως * οὗτου, ad marg.: * γὰρ τοῦ (? forsan γρ. i. e. scribas οὗ); R. in textu ἕως οὗ, in notis: „Cod. Bodlej. οὗ, Reg. οὗτου.“ Cfr. pag. 243. not. 4.

³⁾ Genes. XLIX, 11. — Ev. Joann. XV, 1. — Ephes. IV, 8. coll. Psalm. LXVII, 19.

οὐκ ἐχώρουν ἀγγέλων παρ' αὐτοῖς ἐπιδημῶν, τάχα οὐδ' αὐτῶν βουλομένων πῶς τοῖς μὴ εὐτρεπισαμένοις καὶ κεκαθαρμένοις ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παρεῖναι. Τῆς γὰρ Ἰησοῦ μόνου φιλανθρωπίας ἦν μετὰ ἀμαρτωλῶν¹⁾ καὶ τελωνῶν ἐσθίειν καὶ πίνειν, καὶ παρέχειν ἑαυτοῦ τοὺς πόδας τοῖς σακρούς τῆς μετανοούσης ἀμαρτωλοῦ, καὶ μέχρι θανάτου καταβαίνειν ὑπὲρ ἀσεβῶν, οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγομένου²⁾ τὸ εἶναι ἴσα θεῶ, καὶ κενοῦν ἑαυτὸν τῆν τοῦ δούλου λαμβάνοντος³⁾ μορφῆν. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπιτελῶν, μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἐπιτελεῖ, ἥπερ τὸ ἑαυτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ πατὴρ ἀγαθός, ὁ δὲ Σωτὴρ εἰκὼν⁴⁾ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ· πάντα δὲ τὸν κόσμον εὐεργετῶν, ἐπεὶ θεὸς ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσει ἑαυτῷ, πρότερον διὰ τὴν κακίαν ἐχθρὸν γεγενημένον, ὁδῶ καὶ τάξει τὸ εὐεργετούμενα εὐεργετεῖ, οὐκ ἀθρόως λαμβάνων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν, πάντας τοὺς ἐχθρούς· λέγει γὰρ αὐτῷ ὁ πατὴρ τῷ κυρίῳ ἐκάστου ἡμῶν „κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.“ Καὶ ταῦτα γίνεται ἕως ἰσοχάτους ἐχθρός, ὁ θάνατος,⁵⁾ ὑπ' αὐτοῦ καταργηθῆ. Ἐὰν δὲ τὸ ὑποτάσσεσθαι τῷ Χριστῷ νοήσωμεν ὅ, τί ποτ' ἔστι, μάλιστα ἐκ τοῦ „ὅταν δὲ αὐτῷ τὰ πάντα ὑποταγῆ, τότε αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ πάντα“ ἀξίως τῆς ἀγαθότητος τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ νοή-

1) Marc. II, 16. — Luc. VII, 38. — Philipp. II, 6. 7. 8.

2) Cod. Barber. recte habet ἠγομένου, refertur enim ad praecedens Ἰησοῦ μόνου, ed. Huet. perperam ἠγούμενον. R.

3) H. et R. in textu recte λαμβάνοντος, H. ad marg. : „scribas λαμβάνοντα.“

4) Sap. VII, 26. — II Cor. V, 19. — Psalm. CX, 1.

5) I Cor. XV, 26. — 28., ubi ὑποταγῆ praecedit verbis αὐτῷ τ. π., et in fine αὐτῷ τὰ πάντα legitur.

σομεν¹⁾ τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ αἵροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Οὐ πάντων δὲ ἡ ἁμαρτία ὑπὸ τοῦ ἀμνοῦ αἴρεται, μὴ ἀλοῦντων, μηδὲ βασανιζομένων, ἕως οὗ ἀρθῆ. ²⁾ Ἄκανθαί γὰρ οὐ μόνον ἐμπαρεῖσαι, ἀλλὰ καὶ ἐπιπολὴν ῥιζωθεῖσαι³⁾ ἐν ταῖς χερσὶ παντὸς τοῦ διὰ τὴν κακίαν μεθυσθέντος, καὶ τὸ νήφειν ἀπολωλεκότος, κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον „ἄκανθαί⁴⁾ φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου,“ ὅσον πόνον ἐνεργάσσονται τῷ τὰ τοιαῦτα φυτὰ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τῆς ψυχῆς παραδεξαμένῳ ἤδη⁵⁾ καὶ λέγειν ἀμήχανον. Κατατηθηθῆναι γὰρ ὑπὸ τοῦ τομωτέρου πάσης μαχαίρας διστόμου λόγου ζῶντος θεοῦ καὶ ἐνεργοῦς, καὶ καυσικωτέρου παντὸς πυρὸς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς βάθος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὴν κακίαν χωρήσαντα, ὡς γενέσθαι αὐτὸν γῆν ἀκανθοφόρον. Καὶ δεήσει ἐπὶ τὴν τοιαύτην ψυχὴν πεμφθῆναι τὸ εὐρίσκον τὰς ἀκάνθας πῦρ, καὶ μέχρη αὐτῶν στησόμενον διὰ τὴν ἑαυτοῦ θειότητα, καὶ οὐ προσεμπρῆσον ἄλωνας⁶⁾ ἢ στάχνας πεδίων. Τοῦ⁷⁾

1) Huetius νοήσωμεν.

2) ἕως οὗ ἀρθῆ. Sic recte habet Cod. Bodlej.; in Reg. (itemque in ed. Huet.) deest οὗ. R.

3) Sic habet Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) ῥιζῶσαι. R.

4) Prov. XXVI. 9., ubi τοῦ deest ante μεθύσου.

5) Cod. Bodlej. optime ἤδη — ἀμήχανον, sicque legit Ferrar. interpres. Cod. Reg. perperam ἤδει καὶ λέγειν omittendo ἀμήχανον. R. — Huet. in textu Cod. Reg. sequitur, in notis: „Ita Cod. Reg. et Perion. Legendum fortasse ἡδύ vel ἕδει. Ferrar. habet: dicere difficillimum est: legebat fortasse δύσκολον λέγειν.“ — Hebr. IV, 12.

6) H. et R. ἄλωνας.

7) Τοῦ αἵροντος κ. τ. λ.: Sic habet Cod. Bodlej., in Reg. (itemq. in ed. H.) deest τοῦ. R.

αἴρωντος δὲ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ διὰ τῆς ἰδίας σφαγῆς ἀρχομένου ὁδοὶ τυγχάνουσι πλείονες, ὧν αἱ μὲν σαρφεῖς εἶναι τοῖς πολλοῖς δύνανται, αἱ δὲ τοὺς τοσοῦτους λαυθάνουσαι τοῖς τῆς θείας σοφίας ἀξιουμέ-
 ροις, οἷς μόνοις εἰσὶ γνώριμοι. Τί γὰρ δεῖ λέγειν, δι-
 ὄσων ὁδῶν τις ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἔρχεται ἐν ἀνθρώποις,
 ἔτι ἐν τῷ τοιούτῳ σώματι παρὸν ἐκάστῳ καθ' αὐτὸν
 ἐπισκοπεῖν; Πλὴν διὰ τῶν ὁδῶν ἐστι τοῦ πιστεύειν καὶ
 αἰρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν, διὰ μαστίγων καὶ πνευμάτων
 πονηρῶν καὶ νόσων χαλεπωτάτων καὶ μαλακιῶν ἐπι-
 πονησιῶν. Τίς οὖν¹⁾ οἶδε καὶ τὰ μετὰ ταῦτα; Ἀναγ-
 καῖον δὲ ἦν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀναινεθῆναι τὸν δοκοῦντα τῇ
 ἐξετάσει τοῦ λόγον παρακολουθεῖν, τοῦ λέγοντος· „Ἴδε
 ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,“
 ἐπιπλεῖον περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἵν' εἰδότες, ὅτι καὶ
 θυμῷ θεοῦ ἐστιν ἐλεγχθῆναι καὶ ὀργῇ θεοῦ παιδευθῆ-
 ναι, διὰ τὸ εἰς ὑπερβολὴν φιλόανθρωπον οὐδένα πάντη
 ἀνέλεγκτον καὶ ἀπαιδευτον ἑῶντος, πάντα ποιήσωμεν
 εἰς τὸ²⁾ δεηθῆναι τοιούτων ἐλέγχων καὶ τῆς διὰ τῶν
 ἐπιπονησιῶν παιδείας.

ᾧ. Ἐπισκεπτέον δὲ τῷ ἐντυγχάνοντι τὰ ἐν τοῖς
 προτέροις ἡμῖν εἰρημένα μετὰ παραθέσεως πλειόνων
 παραδειγμάτων περὶ τοῦ, τί σημαίνεται κατὰ τὴν γρα-
 φὴν ἐκ τῆς „Κόσμος“ φωνῆς· οὐ γὰρ εὐλογον ἠγησά-
 μην παλλιλογεῖν. Οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ τινα κόσμον ἐξει-
 ληφέναι τὴν ἐκκλησίαν μόνην, κόσμον οὖσαν τοῦ κό-
 σμου, ἐπεὶ καὶ φρῶς λέγεται τοῦ κόσμου· „ὕμεις³⁾ γάρ

1) Cod. Bodlej. τίς οὖν, Reg. (H. in textu) τί οὖν
 male R. — H. ad marg.: „scrib. τίς οὖν.“ (Min. accur.
 R. in notis τίς ἦν atque τί ἦν). — Ev. Joann. I, 29.

2) H. ad marg.: „scribas εἰς τὸ μὴ δεηθῆναι.“ R.
 in notis: „Ferrar. videtur legisse εἰς τὸ μὴ x. τ. λ.“

3) Matth. V, 14. — Ev. Joann. VIII, 12. (I, 10).

ἔστε, ᾠψι, τὸ φῶς τοῦ κόσμου.“ Κόσμος δὲ τοῦ κόσμου ἢ ἐκκλησία, κόσμος αὐτῆς γενομένου Χριστοῦ, τοῦ πρώτου φωτὸς τοῦ κόσμου. Κατανοητέον δὴ εἰ μὴ τοῦ αὐτοῦ κόσμου φῶς εἶναι λέγεται ὁ Χριστὸς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀλλ’ ὅτε μὲν Χριστὸς φῶς τοῦ κόσμου ἔστι, τάχα τῆς ἐκκλησίας ἔστι φῶς· ὅτε δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ φῶς τοῦ κόσμου, μήποτε τῶν παρακαλουμένων εἰσὶ φῶς, ἐτέρων ὄντων παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ὡσπερ τῷ Παύλῳ περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς προτέρας πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐπιστολῆς, γραφοντι „τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Ἐὰν τις ὑπονοῇ τοῦ κόσμου φῶς λέγεσθαι τὴν ἐκκλησίαν, οἶον ἐ τοῦ λοιποῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἀπίστων, εἰ μὲν προφητικῶς τοῦτο διὰ τὸν περὶ τέλους λόγον ἐκλήψεται, τάχα ἔχει χώραν τὸ λεγόμενον· εἰ δὲ ὡς ἤδη γινόμενον, ἐπεὶ τὸ φῶς τινος φωτίζει ἐκεῖνο οὐ ἔστι φῶς, δεικνύτωσαν πῶς τὸ λοιπὸν γένος φωτίζεται ὑπὸ τῆς παρεπιδημούσης τῷ κόσμῳ ἐκκλησίας. Εἰ δὲ τοῦτο δεικνύναι οὐ δύνανται, ἐπιστησάτωσαν μήποτε ὑγιῶς ἐξειλήφαμεν, φῶς μὲν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν, κόσμον δὲ τοὺς ἐπικαλουμένους. Ἡ δὲ ἐξῆς φωνή, κειμένη ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, τῷ ἐπιμελέστατα ἐρευνῶντι τὰς γραφὰς παραστήσει τὴν διήγησιν „ὕμεῖς¹⁾ γὰρ, φησὶν, ἔστε τὸ ἅλας τῆς γῆς,“ τάχα τῆς γῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων νοουμένων, ὧν ἅλας εἰσὶν οἱ πεπιστευκότες, αἵτιοι τοῦ τηρεῖσθαι τὸν κόσμον διὰ τοῦ πιστεῦειν τυγχάνοντες· τότε γὰρ ἡ συντέλεια ἔσται, ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ, καὶ μηκέτι ἢ τὸ ἄλλο καὶ συντηροῦν τὴν γῆν, ἐπεὶ σαφές, ὅτι ἐὰν πληθυνθῇ²⁾ ἡ ἀνομία, καὶ ψυχῇ ἡ ἀγάπη ἐπι

1) Matth. V, 13. — In seqq. R. αἵτιοι τὸν τηρεῖσθαι, H. αἵτιοι τοῦ τηρεῖσθαι.

2) Matth. XXIV, 12. — Luc. XVIII, 8.

τῆς γῆς, — ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα διαστακτικῆν προ-
 ενέγκασθαι περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ ἑαυτοῦ φωνῆν,
 λέγοντα· „πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔλθων ἄρα εὐρή-
 σει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς —;“ τότε συντέλεια ἔσται
 τοῦ αἰῶνος. Λεγέσθω τοίνυν ἡ ἐκκλησία κόσμος, ὅτε ὑπὸ
 τοῦ Σωτῆρος φωτίζεται· ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν εἰ κατὰ τό-
 „Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,“
 κόσμον ἠγγτέον¹⁾ νοητῶς τὴν ἐκκλησίαν, περικλειομένου
 τοῦ αἴρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν εἰς μόνην τὴν ἐκκλησίαν.
 Πῶς γὰρ τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ
 εἰρημένον περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἰλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρ-
 τιῶν τυγχάνοντος, διηγησόμεθα οὕτως ἔχον· „καὶ ἴαν²⁾
 τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰη-
 σοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν
 ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου;“ Καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ
 δὲ τούτων νομίζω εἶναι παραπλήσιον, οὕτως ἔχον· „ὅς³⁾
 ἐστι Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.“ Πά-
 λιν ἐν τῷ τόπῳ ὁ Ἡρακλέων γενόμενος, χωρὶς πάσης
 κατασκευῆς καὶ παραθέσεως μαρτυριῶν ἀποφαίνεται,
 ὅτι τὸ μὲν „ἀμνὸς τοῦ θεοῦ“ ὡς προφήτης φησὶν ὁ
 Ἰωάννης, τὸ δὲ „ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“
 ὡς περισσύτερον προφήτου. Καὶ οἴεται τὸ μὲν πρότε-
 ρον περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ λέγεσθαι, τὸ δὲ δεύτερον
 περὶ τοῦ ἐν τῷ σώματι, τῷ τὸν ἀμνὸν ἀτελεῖ εἶναι ἐν
 τῷ τῶν προβάτων γένει· οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα παρα-
 θέσει τοῦ ἐνοικούντος αὐτῷ. „„Τὸ δὲ τέλειον εἰ ἐβού-
 λετο, φησὶ, τῷ σώματι⁴⁾ μαρτυρῆσαι, κριὸν εἶπεν ἄν

1) Cod. Bodlej. ἠγγτέον νοητῶς, Reg. (quem H. se-
 quitur) νοητέον ὑγιῶς. R.

2) I Joann. II, 1. 2. coll. pag. 263. not. 4.

3) I Tim. IV, 10.

4) τῷ σώματι — μίλλον. Sic recte Cod. Bodlej.;

τὸ μέλλον θύεσθαι.““ Οὐχ ἠγοῦμαι δὲ εἶναι ἀναγκαῖον μετὰ τηλικαύτας γεγενημένας ἐξετάσεις ταυτίζειν ¹⁾ περὶ τὸν τόπον, ἀγωνιζομένους πρὸς τὰ εὐτελεῶς ὑπὸ τοῦ Ἑρακλέωνος εἰρημένα. Μόνον δὲ τοῦτο ἐπισημειωτέον, ὅτι ὡσπερ μόγις ²⁾ ἐχώρησεν ὁ κόσμος τὸν κενώσαντα ἑαυτὸν, οὕτως ἀμνοῦ, καὶ οὐ κριοῦ ἐδεήθη, ἵνα ἀρχῇ αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία. ³⁾

[Λείπουσιν οἱ τόμοι, ἕβδομος, καὶ ὄγδοος, καὶ ἔννατος.]

Reg. (H. in textu) perperam habet τῷ σώματι τὸ μαρτυρῆσαι, κριὸν εἰπεῖν αὐτὸ τὸ μέλλον. — H. ad marg.: „scribas τῷ σώματι μαρτ. et εἶπεν;“ in notis: „legend. cum Ferrar. τῷ κ. τ. λ.“ De αὐτό nihil monet.

¹⁾ Cod. Bodlej. ταυτίζειν, Reg. perperam τάζειν. R. — Huet. in textu ἐξετάσεις *.* τάζειν, ad marg.: „scrib. ἐξετάζειν.“

²⁾ Codd. Barber. et Bodlej. μόγις, Reg. μόλις, quod idem est R. — H. in textu μόλις, in notis: „ita legit Ferrar.; Perion. vero legebat μόνος, contractos Cod. Reg. apices non assecutus.“

³⁾ αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία. Desunt haec in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΒΙΣΤΟΚΑΤΑ

ΙΩΑΝΝΗΝ ΒΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΒΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ι'.

1. „Μετὰ τοῦτο ¹⁾ κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. Καὶ ἔγγυς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους· καὶ ποιήσας ὡς φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντα ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. Τότε ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταί αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἔστιν, ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κα-

¹⁾ Ev. Joann. II, 12—23., ubi ὡς ante φραγέλλιον deest, pro τὰ κέρματα a Lachm. recept. legitur τὸ κέρμα; pro τοῦτο τότε ante ἐμνήσθησαν deest, atq. ὅτι ante ὁ ζῆλος; pro καὶ εἶπε pag. 274. lin. 3 legitur καὶ εἶπεν αὐτοῖς; ibid. τὸν ναὸν τοῦτον pro τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, et lin. 4. εἶπον οὖν pro ἀπεκρίθ. οὖν.

ταφάγεται με. Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπαν αὐτῷ· τί σημεῖον δεῖκνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπε· λύσατε τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν. Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν ὧν τῇ ἑορτῇ, ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πολλοὶ θεωροῦντες αὐτόν· τὰ σημεῖα ἃ ἔπολει· αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν¹⁾ ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου. Αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.²⁾ Ἐν αὐτῇ³⁾ ἀναγεγραμμένοι ἀριθμοὶ, κατὰ τινα ἀναλογίαν ἀρμόζουσαν ἐκάστῳ πράγματι, γραφῆς ἠξιώθησαν. Ἐξεταστέον δὲ μήποτε μὴ τῶν βιβλίων Μωσέως, ἐπιγεγραμμένη ἀριθμοὶ, ἑξαίρετως τὸν περὶ ἀριθμῶν τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιχνεύειν δυναμένοις διδάσκει λόγον. Ταῦτα δὲ μοι ἐν

¹⁾ Lachm. ἐν uncis inclusit. Seqq. ἐπίστ— θεωροῦντες in edd. N. T. hoc ordine procedunt: πολλοὶ ἐπίστ. εἰς τὸ ὄν. αὐτοῦ, θεωροῦντες.

²⁾ Knapp. aliiqve ἐπίστευεν ἑαυτόν, Lachm. ἐπίστευεν αὐτόν.

³⁾ Cod. Bodlej. ἐν αὐτῇ κ. τ. λ., Reg. (H. in textu) perperam ἐν αὐτοῖς κ. τ. λ. Apud utramq. locus est manifeste mendosus. R. — H. in notis: „ita videtur legisse Ferrar.: ἐν αὐτῇ ἀριθμῶν βιβλῶ ἀναγεγραμμένοι ἀριθμοί;“ ad marg. eand. Ferr. lection. recipiend. suadet. Neque injuria. — R. in notis minus expedite: „quidni legatur ei αὐτοὶ ἀναγεγραμμένοι ἀριθμοί, κατὰ τινα ἀναλ. ἀρμόζ. ἐκ. πράγμ., γραφῆς ἠξιώθησαν, ἐξεταστέον δὲ μήποτε etc. (?)“

ἀρχῇ τοῦ δεκάτου τόμου λέγεται πρὸς σέ, πολλαχοῦ ὁρῶντι τῆς γραφῆς διαφερούσης προνομίας τετυχότα τὸν δέκα ἀριθμὸν, ὡς ἔνεστι καὶ σοι ἐπιμελῶς κατανοεῖν, ἐλπίζοντι τὸ λήψεσθαι ἀπὸ θεοῦ πλεον τι καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόμον ὑπερ ἵνα ὑπαρχθῇ, κατὰ δύναμιν ἐμπαρέχειν ἑαυτοὺς τῷ δωρεῖσθαι τὰ κάλλιστα βουλομένῳ θεῷ πειρώμεθα. Ἀρχέον δὲ τοῦ βιβλίου ἐντεῦθεν „μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν¹⁾ οὐ πολλὰς ἡμέρας.“ Καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς²⁾ γράψαντες τὰ εὐαγγέλια, μετὰ τὸν πρὸς τὸν διάβολον ἀγῶνα τοῦ κυρίου εἰς τὴν Γαλιλαίαν φασὶν αὐτὸν ἀνακεχωρηκέναι. Ματθαῖος δὲ καὶ Λουκᾶς, πρότερον γεγόμενον ἐν Ναζαρίοις, μετὰ ταῦτα καταλελειπότα αὐτὰ ἐλθόντα κατακηκέναι εἰς Καφαρναοὺμ. Ὁ δὲ Ματθαῖος, καὶ Μάρκος καὶ αἰτίαν τινὰ λέγουσι τοῦ αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακεχωρηκέναι, τὸ ἀκηκοέναι, ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη. Ἐχε δὲ οὕτως τὰ ῥητὰ, τοῦ μὲν Ματθαίου „τότε³⁾ ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διεκόνουν αὐτῷ.“⁴⁾ Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ ἐλθὼν κατέκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγον-

1) H. et R. h. l. ἔμεινον, cfr. pag. 273. lin. 3.

2) Cod. Bodlej. καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς, optime; male vero Cod. Reg. (quem H. sequitur) καὶ οἱ λοιποὶ γὰρ. Huic perversae lectioni orig. dedit litera γ (γ') numeralis pro τρεῖς. R.

3) Math. IV, 11 — 15. 17., ubi verbis ἀκούσας δὲ ἀδiciuntur verba ὁ Ἰησοῦς, atque εἰς τὴν Γαλιλαίαν legitur.

4) αὐτῷ. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed revocatur e Cod. Bodlejano. R. — In seqq. H. et R. Ναζαρέθ.

τος· γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ¹⁾ Νεφθαλεῖμ·“ καὶ μετὰ τὰ ἐν τῷ Ἡσαΐα ῥητὰ λέγει· „ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν· μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὁ δὲ Μάρκος· „καὶ ἦν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα²⁾ νύκτας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων, καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ. Μετὰ δὲ τὸ³⁾ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ὅτι⁴⁾ πληροῦται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε τῷ εὐαγγελίῳ.“ Ἐπειτα διηγησάμενος καὶ περὶ Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, Ἰακώβου τε καὶ Ἰωάννου, ἀναγράφει ταῦτα· „καὶ εἰσπορευόμενος⁵⁾ εἰς Καφαρναοὺμ, καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν.“ Ὁ δὲ Λουκᾶς· „καὶ⁶⁾ συντελέσας, φησὶ, τὸν πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ’ αὐτοῦ⁷⁾ ἄχρι καιροῦ. Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ φήμη ἐξῆλθε κατ’ ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ

1) καὶ γῆ Νεφθαλεῖμ. Haec desiderantur in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.) sed restituantur e Cod. Bodlej. R.

2) H. et R. in textu: καὶ τέσσαρ. νύκτας, R. tamen in notis: „desunt haec in Cod. Bodlej., neque lecta sunt a Ferrar. interprete.“ Cfr. Marc. I, 13—15.

3) Μετὰ δὲ τό. Loc. I vers. 14. leguntur haec: καὶ μετὰ τό.

4) Loc. I v. 15. haec leguntur: τοῦ θεοῦ, (καὶ) λέγων ὅτι κ. τ. λ. Ibid. in fine vers. ἐν τῷ εὐαγγελίῳ legitur.

5) Marc. I, 21., ubi haec leguntur: καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καφ., καὶ εὐθ. τοῖς σάββ. εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγ. ἐδίδασκεν.

6) Luc. IV, 13—16., ubi pro τὸν πειρ. legitur πάντα πειρασμὸν.

7) H. et R. in textu ἀπ’ ἀπέστη αὐτοῦ.

πάντων. Καὶ ἦλθεν εἰς Ναζάρα, ¹⁾ οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν. “ Παραστήσας δὲ τὰ ἐν Ναζάροις αὐτῷ εἰρημένα, ²⁾ καὶ τὸν κατ’ αὐτοῦ θυμὸν τῶν ἐν τῇ συναγωγῇ, ἐκβαλλόντων αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἀγαγόντων „ἕως ὄφρουος τοῦ ὄρους, ἐφ’ οὗ αἱ πόλεις αὐτῶν ψιχοδόμητο, ὥστε κατακρημνίσαι αὐτὸν, καὶ ὡς διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ὁ κύριος ἐπορεύετο,“ ἐπισυνάπτει ταῦτα „καὶ κατήλθεν εἰς Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι.“

2. Δεῖ τὴν ³⁾ περὶ τούτων ἀλήθειαν ἀποκείσθαι ἐν τοῖς νοητοῖς, μὴ λυομένης τῆς διαφωνίας ἀφεῖσθαι τῆς περὶ τῶν εὐαγγελίων πίστεως, ὡς οὐκ ἀληθῶν, οὐδὲ ⁴⁾ θειοτέρῳ πνεύματι γεγραμμένων, ἢ ἐπιτετευγμένως ἀποκημυνοευθέντων ἑκατέρως γὰρ λέγεται συντεταχθῆαι ἢ τούτων γραφῇ. Λεγέτωσαν γὰρ ἡμῖν οἱ παραδεχόμενοι τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, καὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν οἰόμενοι μὴ λύεσθαι διὰ τῆς ἀναγωγῆς, πρὸς ταῖς προειρημέναις ⁵⁾ ἡμῖν ἐπαπορήσει περὶ τῶν τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ ἡμερῶν, οὐδαμῶς δυναμένων χώραν ἔχειν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, πότε γέγονεν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ ὁ κύριος· εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἑξ τοῦ ὅτι ἐβαπτίσθη ἡμέρας, — τῇ ἕκτῃ γενομένης τῆς κατὰ τὸν ἐν Κανᾶ

1) H. et B. εἰς Ναζάρα, edd. N. T. εἰς Ναζαρέτ.

2) Luc. IV, 21. et seqq. — 29. 30. — 31.

3) H. et B. in textu Τὴν περὶ x. τ. λ. omisso δεῖ, H. tamen ad marg., B. in notis: „scribendum δεῖ τὴν περὶ x. τ. λ.“ — Ferrar. δεῖ legit.

4) οὐδὲ-γεγραμμένων. Sic recte habet Cod. Bodlej. (itemque Huet. ad marg.), perperam vero Reg. (quem H. in textu sequitur) οὐδὲ θειοτέρων πνεύματι γεγραμμένον. B.

5) προειρημέναις. Sic legit Ferrar., H. et B. προρημέναις.

τῆς Γαλιλαίας γάμον οἰκονομίας —, δῆλον ὅτι οὔτε ¹⁾ πεπεύρασαι, οὔτε ἐν Ναζαρίοις ἐγένετο, οὔτε Ἰωάννης πω παρεδέδοτο. Μετὰ οὖν ²⁾ τὴν Καίσαρναοῦμ, ἐνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας, τοῦ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἐγγὺς ὄντος ἀνέβη Ἱεροσόλυμα, ὅτε ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ ἐκχέει τῶν κερματιστῶν τὰ κέρματα. Ἔοικε δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ τῶν Φαρισαίων ἄρχων Νικόδημος νυκτὸς πρὸς αὐτὸν ἀρχὴν ³⁾ ἐληλυθέναι, καὶ ἀκηκοέναι ταῦτα ἃ ἔξεστιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου λαβεῖν. „Μετὰ ⁴⁾ δὲ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζε καθ' ὃν καιρὸν ἦν καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ⁵⁾ ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο· οὐκ ἔγω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης· ὅτε καὶ ἐγένετο ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην,“ λέγοντες περὶ τοῦ Σωτήρος τό· „Ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.“ Ἀκηκόσιν ⁶⁾ ἀπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ λόγους οὓς ἔστιν ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς ἀκριβέστερον λαβεῖν. Εἰ δὲ πυνθανομένοις ἡμῖν περὶ τοῦ, πότε γέγονε ⁷⁾ πρῶτον ἐν τῇ Καίσαρ-

¹⁾ Cod. Bodlej. οὔτε πεπεύρ., Reg. (itemq. H.) ὅτε πεπεύρασαι. R.

²⁾ Ev. Joann. II, 12. 13. 14. 15.

³⁾ Cod. Bodlej. ἀρχὴν, Reg. (itemq. H.) ἄρχων. R. — Ev. Joann. III, 1. seqq.

⁴⁾ Ev. Joann. III, 22—26, ubi pro καθ' ὃν — καὶ haec leguntur: ἦν δὲ καί, pro ὅτε — ζήτησις haec: ἐγέν. οὖν ζήτησις, atque μετὰ Ἰουδαίου (a plerisque scil. recept.) pro μετὰ Ἰουδαίων.

⁵⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) Σαλείμ, Reg. (H. in textu) Ἄλλμ, male. R.

⁶⁾ Ev. Joann. I, 15. et seqq.

⁷⁾ Sic Cod. Bodlej. (H. ad marg.), Reg. (H. in textu) omisit πότε. R.

νοῦμ ὁ Χριστός, τῇ λέξει Ματθαίου, ¹⁾ καὶ τῶν λοιπῶν δύο ἀκολουθοῦντες φήσουσι· μετὰ τὸν πειρασμόν, ὅτε καταλείπων τὴν Ναζαρέθ ἰδῶν κατέβησεν εἰς Καφαρναοῦμ τὴν παραθαλασσίαν· πῶς ἅμα ἀληθῆ εἶναι ἱεῦσι τό τε παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ εἰρημίνον, ὡς διὰ τὸ ἀκηροῦναι αὐτὸν περὶ τοῦ Ἰωάννου παραδοθέντος, εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀναχωρήσαντος; καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ μετὰ καὶ ἄλλας οἰκονομίας πρὸς τῇ ἐν Καφαρναοῦμ μονῇ κείμενον, καὶ τὴν εἰς Ἱερουσόλυμα ²⁾ ἄροδον, τὴν τε εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐκείθεν κάθοδον, ὅτι οὐπω βεβλημένος ἦν εἰς φυλακὴν ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐβάπτιζεν ἐν Αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ; Καὶ ἐπὶ ἄλλων δὲ πλειόνων εἰ τις ἐπιμελῶς ἐξετάξοι τὰ εὐαγγέλια περὶ τῆς κατὰ τὴν ἱστορίαν ἀσυμφωνίας, ἦντινα καθέκαστον πειρασόμεθα κατὰ τὸ δυνατὸν παραστήσαι, σκοποδεινιάσας ἥτοι ἀποστήσεται τοῦ κυροῦν ὡς ἀληθῶς τὰ εὐαγγέλια, καὶ ἀποκληρωτικῶς ἐνὶ αὐτῶν προσθήσεται, μὴ τολμῶν πάντῃ ἀθετεῖν τὴν περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν πίστιν, ἣ προσείμενος τὰ τέσσαρα εἶναι ἀληθῆς αὐτῶν οὐκ ἐν τοῖς σωματικοῖς χαρακτῆρσιν.

3. Ὑπὲρ δὲ τοῦ ποσὴν ἐπίνοιαν τοῦ βουλήματος τῶν εὐαγγελίων περὶ τῶν τοιούτων λαβεῖν, καὶ τοῦτο ἡμῖν λεπτέον. Ἔστιν τισὶ προκείμενον βλέπουσι τῷ πνεύματι τὸν θεὸν καὶ τοὺς τούτου πρὸς τοὺς ἀγίους λόγους, τὴν τε παρουσίαν, ἣν πάρεστιν αὐτοῖς ἐξαιρέτοις καιροῖς τῆς προκοπῆς αὐτῶν ἐπιφαινόμενος, — πλέσιν οὖσι τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐν διαφόροις τόποις, οὐχ ³⁾ ὁμοειδεῖς τε πάντῃ εὐεργεσίας εὐεργετουμένοις —, ἐκάστη ἰδίᾳ ἀπαγγεῖλαι, ἃ βλέπει τῷ πνεύματι περὶ

¹⁾ Matth. IV, 11. 13. — 12. Marc. I, 14.

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εἰς Ἱερ., Reg. (H. in textu) omittit εἰς. R. — Ev. Joann. II, 12. 13. seqq. — III, 22. — 23. 24.

³⁾ οὐχ ὁμοειδεῖς. H. et R. οὐχ ὁμοειδεῖς.

τοῦ θεοῦ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶν τε πρὸς τοὺς ἁγίους^ο ἐμφανειῶν, ὥστε τόνδε μὲν περὶ τῶνδε τῶδε τῷ δικαίῳ κατὰ τόνδε τὸν τόπον λεγομένων ὑπὸ θεοῦ καὶ πρακτομένων ἀπαγγέλλειν, τόνδε δὲ περὶ τῶν ἑτέρων χρησιμοδοουμένων¹⁾ καὶ ἐπιτελουμένων, ἢ ἄλλον περὶ τινος τρίτου παρὰ τοὺς προειρημένους δύο θέλειν ἡμᾶς διδάσκειν. Ἔστω δὲ τις καὶ τέταρτος τὸ ἀνάλογον τοῖς τρισὶ περὶ τινος ποιῶν. Συμπερέσθωσαν δὲ οἱ τέσσαρες οὗτοι περὶ τινῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ὑποβαλλομένων ἀλλήλοις, καὶ περὶ ἑτέρων ἐν ὀλίγῳ παραγγελλέτωσαν, ὥστε εἶναι τοιαύτας αὐτῶν τὰς διηγήσεις ὡφθῆ ὁ θεὸς τῶδε κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν ἐν τῶδε τῷ τόπῳ, καὶ τάδε αὐτῷ πεποίηκεν· οὕτως εἰ αὐτῷ ἐπιφαινόμενος τοιῶδε τῷ σχήματι, καὶ ἐχειραγώγησε εἰς²⁾ τόνδε τὸν τόπον, ἐνθα πεποίηκε τάδε. Ὁ δεύτερος κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς εἰρημένους γεγονέναι παρὰ τῷ προτέρῳ χρόνον ἐν τινὶ πόλει ἀπαγγελλέτω³⁾ τὸν θεὸν ὡφθῆαι, ᾧ καὶ αὐτὸς νοεῖ, τινὲ δευτέρῳ ὄντι ἐν⁴⁾ πολὺ ἀπεσοχιοισμένῳ τόπῳ παρὰ τὸν τόπον τὸν τοῦ προτέρου, καὶ ἑτέρους λόγους ἀναγραφέτω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἰρησθῆαι ᾧ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν εἰλήφαμεν δευτέρῳ. Τὰ δὲ παραπλήσια περὶ τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου νοητέον. Συμπερέσθωσαν δὲ, ὡς προειρήκαμεν, οὗτοι τὰ ἀληθῆ ἀπαγγέλλοντες περὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν πρὸς τινὰς ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ἀλλήλοις ἐπὶ τινῶν ἀπαγγελλομένων ὑπ' αὐτῶν διηγήσεων. Δόξει τοίνυν τῷ ἱστορίαν εἶναι νομίζοντι τὴν τούτων γραφήν, ἢ διὰ⁵⁾ εἰκότος ἱστο-

¹⁾ H. et R. χρησιμοδοουμένων.

²⁾ εἰς τόνδε. Sic habet Cod. Bodlej. (itemque H. ad marg.); in Reg. (nec non in text. ed. H.) deest εἰς. R.

³⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἀπαγγελλέτω, Reg. (H. in textu) ἀπαγγέλλεται. R.

⁴⁾ H. et R. minus accurate, ille ἐν, hic ἐν.

⁵⁾ ἢ διὰ. Sic Cod. Bodlej., Reg. (itemque H.) perperam ἰδία. R.

ρεκῆς πρὸς¹⁾ τινὰ τὰ ὄντα παραστῆσαι πράγματα, καὶ τὸν θεὸν ὑπολαμβάνοντι κατὰ περιγραφὴν εἶναι ἐν τόπῳ, μὴ δυνάμενον πρὸ αὐτῷ πλεονας ἑαυτῷ ἐμποιῆσαι φαντασίας πλεοσιν ἐν πλεοσι τόποις, καὶ πλεονα ἅμα λέγειν, ἀδύνατον²⁾ εἶναι ἀληθεύειν οὓς ὑπεθέμην τέσσαρας, τῷ ἀδύνατον εἶναι ἐν τῷδε τινι³⁾ τῷ τεταγμένῳ καιρῷ τὸν θεὸν εἶναι, ἅτε καὶ κατὰ περιγραφὴν αὐτὸν νενοημένον ἐν τόπῳ εἶναι, καὶ τῷδε καὶ τῷδε λέγειν τάδε καὶ τάδε, καὶ ποιεῖν τάδε, καὶ τὰ τούτοις ἐναντία, καὶ φέρε εἰπεῖν, καθεζόμενον ἅμα καὶ ἐστῶτα εἶναι, εἰ ὁ μὲν τῷδε τῷ καιρῷ λέγων⁴⁾ αὐτὸν ἐστῶτα τάδε τινὰ εἰρηκέναι ἢ πεποιηκέναι ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ὅδε καθεζόμενον.

4. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τούτων, ὧν ὑπεθέμην, ἐκληρωθεὶς ὁ νοῦς τῶν ιστορικῶν, χαρακτηρὶ βουληθέντων ἡμᾶς διδάξαι τὰ ὑπὸ τοῦ νοῦ αὐτῶν τεθεωρημένα, οὐδεμίαν ἂν εὐρεθείη ἔχων διαφωνίαν, εἰ οἱ τέσσαρες εἰεν σοφοὶ οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἔχειν εὐαγγελιστῶν, καταχρησαμένων μὲν πολλοῖς τῶν κατὰ τὸ τεράστιον καὶ παραδοξότατον τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ πεπραγμένοις

1) Cod. Bodlej. πρὸς τινὰ τὰ ὄντα, Reg. (H. in textu) perperam προσθετὸν ὄντα. R. — H. in notis: „Videtur legisse Ferrar. πρὸς τὰ ὄντα, vertit enim: ad res veras; at Perion.: προσθετὸν ὄντα, vel προσθετὰ ὄντα, sic enim interpretatus est: quae proprio speciei historicae appendices sint: nullo penitus sensu. Ego vero legerim πρὸς τὰ τοιαῦτα (quae etiam ad marg. textus adscripsit). Sententia erit aperta, nec multum a veteri scriptura recessimus.“

2) H. et R. in textu δυνατόν, H. tamen ad marg.: „scribas,“ R. in notis: „videtur legendum ἀδύνατον, uti legit Ferrar.“

3) H. et R. ἐν τῷ δε τινι.

4) R. absque causa in notis: „omnino scribendum est λέγει.“

καὶ εἰρημένοις, ἕσθ' ὅπου καὶ προσυφανάντων τῇ γραφῇ μετὰ λέξεως ὡς περὶ αἰσθητῶν¹⁾ τὸ καθαρῶς νοητῶς αὐτοῖς τετρανωμένον. Οὐ καταγινώσκω δὴ που καὶ τὸ, ὡς κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἑτέρως γενόμενον πρὸς τὸ χρησιμον τούτων μυστικοῦ σκοποῦ μετατιθέναι πως αὐτούς, ὥστε εἰπεῖν τὸ ἐν τόπῳ γενόμενον, ὡς ἐν ἑτέρῳ, ἢ τὸ ἐν τῷδε τῷ καιρῷ, ὡς ἐν ἄλλῳ, καὶ τὸ οὕτως ἀπαγγελλόμενον²⁾ μετὰ τινος παραλλαγῆς αὐτοὺς πεποιηκέναι.³⁾ Προέκειτο γὰρ αὐτοῖς ὅπου μὲν ἐνεχώρει ἀληθεύειν πνευματικῶς ἅμα καὶ σωματικῶς, ὅπου μὴ ἐνδέχεται ἀμφοτέρως, προκρίνειν τὸ πνευματικὸν τοῦ σωματικοῦ, σωζομένου πολλάκις τοῦ ἀληθοῦς πνευματικοῦ ἐν τῷ σωματικῷ, ὡς ἂν εἴποι τις, ψεύδει· ὡς εἰ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας λέγοιμεν, ὅτι ὁ Ἰακώβ φάσκειν τῷ Ἰσαάκ· „ἐγὼ Ἡσαῦ ὁ πρωτότοκός⁴⁾ σου υἱός“ κατὰ μὲν τὸ πνευματικὸν ἠλήθευε, μεταλαβὼν τῶν πρωτοτοκῶν⁵⁾ ἤδη ἐν τῷ ἀδελφῷ παραπολλυμένῳ, καὶ διὰ τῆς στολῆς τῶν τε ἐμφύων δερμάτων τὸν ἕξωθεν χαρακτῆρα τοῦ Ἡσαῦ ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος χωρὶς τῆς αἰνούσης τὸν θεὸν φωνῆς Ἡσαῦ, ἵνα χωρὶς λάβῃ πρὸς τὸ εὐλογηθῆναι ὑστερον ὁ Ἡσαῦ. Τάχα γὰρ εἰ μὴ ἠυλόγητο Ἰακώβ ὡς Ἡσαῦ, οὐκ ἂν οὐδὲ Ἡσαῦ καθ'

¹⁾ H. ad marg., R. in notis sine justa causa: „forte scribendum ὡς περὶ αἰσθητόν.“

²⁾ Cod. Bodlej. οὕτως ἀπαγγ., Cod. Reg. (H. in textu) male οὕτως εἰ ἀπαγγελλόμενον. R. — H. ad marg.: „scrib. οὕτως.“

³⁾ Cod. Bodlej. recte πεποιηκ., Reg. (H. in textu) πεπονηκέναι. R. — H. ad marg.: „scrib. πεποιηκ.,“ in notis: „Cod. Reg. πεπονηκ., cuij. mendum retinuit Perionius. Lege πεποιηκέναι, quod supra pro: scripsisse, posuisse: saepe usurpari observavimus.“

⁴⁾ Genes. XXVII, 19. — H. et R. Ἡσαῦ.

⁵⁾ H. corrupte πρωτοτοκῶν, R. πρωτοτοκῶν, non πρωτοτοκειῶν.

ἐαυτὸν δέξασθαι τὴν εὐλογίαν οἴοσθε ἦν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοίνυν πολλὰ ἔστι ταῖς ἐπινοίαις, ὧν ἐπινοιῶν εἰκὸς τοὺς εὐαγγελιστὰς διαφόρους ἐννοίας λαμβάνοντας, ἕσθ' ὅτε καὶ συμπερομένους ἀλλήλοις¹⁾ περὶ τινῶν ἀναγεγραφέναι τὰ εὐαγγέλια· οἷον ἀληθὲς εἰπεῖν τὰ, ὡς πρὸς τὴν λέξιν, ἀντικείμενα περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὅτι γέγονεν ἐκ Δαβὶδ, καὶ οὐ γέγονεν ἐκ Δαβὶδ. Ἀληθὲς μὲν γὰρ τό· „γέγονεν ἐκ Δαβὶδ,“ ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησι· „τοῦ γενομένου²⁾ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα“ εἰ τὸ σωματικὸν αὐτοῦ ἐκλάβομεν ψευδὲς δὲ αὐτὸ τοῦτο, εἰ ἐπὶ τῆς θειοτέρας δυνάμεως ἀκούομεν τὸ γεγονέναι αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ· ὠρίσθη γὰρ υἱὸς θεοῦ ἐν δυνάμει. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο αἱ ἅγιοι προφητεῖαι ὅπου μὲν δοῦλον, ὅπου δὲ υἷον αὐτὸν ἀναγορεύουσι· δοῦλον μὲν, διὰ τὴν δούλου μορφήν, καὶ τὸν³⁾ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, υἷον δὲ θεοῦ, κατὰ τὴν πρωτότοπον αὐτοῦ δύναμιν. Οὕτως αὐτὸν ἀληθὲς εἰπεῖν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄνθρωπον· ἄνθρωπον κατὰ τὸ θανάτου δεκτικόν, οὐκ ἄνθρωπον δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπου θεϊότερον. Ἐγὼ δ' οἶμαι καὶ τὸν Μαρκίωνα παρεκδεξάμενον ὑγιεῖς λόγους, ἐδειοῦντα αὐτοῦ τὴν ἐκ Μαρίας γένεσιν, κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν ἀποφῆναςθαι, ὡς ἄρα οὐκ ἐγεννήθη ἐκ Μαρίας, καὶ διὰ τοῦτο τετολμηκέναι περιγράψαι τούτους τοὺς τόπους ἀπὸ τοῦ εὐαγγέλιου ᾧ παραπλήσιον πεπονηθέναι φαίνονται οἱ ἀναιροῦντες αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ μόνην αὐτοῦ τὴν θεότητα παραδεξάμενοι, οἳ τε τούτοις ἐναντίοι, καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ περιγράψαντες, τὸν δὲ ἄνθρωπον ὡς ἅγιον καὶ δικαιοτάτον πάντων ἀνθρώπων ὁμολογήσαντες. Καὶ οἱ τὴν

¹⁾ H. et R. in textu ἄλλους, H. tamen ad marg.: scrib. ἀλλήλοις,“ R. in notis: „scribend. videtur etc.“

²⁾ Rom. I, 3. — In seqq. H. ἐκλάβομεν. — Rom. I, 4.

³⁾ Cod. Bodlejan. καὶ τὸν —, κατὰ κ. τ. λ. Reg. (itemq. H.) pro καὶ τὸν habet τὴν, et omis. voc. Θεοῦ. R.

δόκησιν δὲ εἰσάγοντες, τὸν ταπεινώσαντα ¹⁾ αὐτὸν μέχρι θανάτου, καὶ ὑπήκοον γεγόμενον²⁾ μέχρι σταυροῦ μὴ νοήσαντες, μόνον δὲ τὸ ἀπαθὲς, τὸ κρείττον παντὸς τοιούτου συμπτώματος φαντασθέντες, ἀποστερεῖν ἡμᾶς τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς θέλουσι τοῦ πάντων ἀνθρώπων δικαιωτάτου ἀνθρώπου, οὐ δυναμένου³⁾ δι' ἐκείνου σώζεσθαι· ὡς γὰρ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου³⁾ ὁ θάνατος, οὕτως καὶ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ τῆς ζωῆς δικαίωσις. Οὐκ ἂν χωρὶς τοῦ ἀνθρώπου χωρησάντων ἡμῶν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ἀφελειαν, μένοντος ὅποιος ἦν τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸν πατέρα Θεόν, καὶ μὴ ἀναλαβόντος⁴⁾ ἀνθρωπον, τὸν πάντων πρῶτον καὶ πάντων τιμιώτερον καὶ πάντων μᾶλλον καθαρώτερον αὐτὸν χωρῆσαι δυνάμενον· μεθ' ὃν καὶ ἡμεῖς δέξασθαι αἴοιτε αὐτὸν ἐσόμεθα, ἕκαστος τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον, ὅποιος ἦν, αὐτῷ⁵⁾ ποιούμεν καὶ πηλίκην χώραν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν. Ταῦτα⁶⁾

¹⁾ Philipp. II, 8.

²⁾ οὐ δυναμένου δι' ἐκείνου κ. τ. λ. Sic habent Codd. Barber. (R.) et Reg. (H. et R.); Bodlej. vero οὐ δυναμένου δι' ἑαυτοῦ σώζεσθαι, quam lectionem male secutus est Ferrar. R. — Huet. in textu οὐ δυναμένου δι' ἐκείνου, in notis: „legebat Ferrar. δυναμένου, absque negativa particula.“ (?)

³⁾ I Cor. XV, 21. Rom. V, 12. 16—18.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ἀναλαβόντος, Codd. Reg. et Barber. (itemq. ed. H.) ἀναλαβόντα. R.

⁵⁾ αὐτῷ — χώραν. Sic H. et R. in textu, H. tamen ad marg.: „scribas ἦν.“ (Haud dubie ἦν scribere voluit, quae literae facillime propter antec. ἦν excidere poterant.) R. in notis: „Forte legendum εἰ αὐτῷ ποιούμεν καὶ τηλίκην (non πηλίκην) χώραν.“ Ferrar. vertit: si locum magnitudini ejus convenientem in anima nostra praeparaverimus.“

⁶⁾ Ταῦτα δέ μοι. Haec desunt in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed restituuntur e Codd. Bodlej. et Barber. R.

δέ μοι πάντα εἴρηται τὰς ἐμφαινόμενας διαφωνίας¹⁾ τῶν εὐαγγελίων παραστήσαι θέλοντι ὁδῶ τῆς πνευματικῆς ἐκδοχῆς.

β. Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τοιοῦτε παραδειγματι χρησιέον, ὅτι Παῦλος ὁ μὲν σαρκικός πεπερασθαι²⁾ λέγει ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οὐδὲν ἀνακρίνειν οἴοσθε ἦν, ὁ δὲ πνευματικός ἀνακρίνειν πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι. Καὶ τοῦ μὲν σαρκικοῦ εἰσιφωναί³⁾ „οὐ γὰρ ὁ θέλω,³⁾ τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ, τοῦτο ποιῶ.“ τοῦ δὲ πνευματικοῦ „ὁ θέλω πράσσω, καὶ ὁ μισῶ οὐ ποιῶ.“ Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρπαγεις⁴⁾ ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα, ἕτερος ἦν παρὰ τὸν λέγοντα⁵⁾ „περὶ τοῦ τοιοῦτου καυχῆσωμαι, ὑπὲρ δὲ ἑμαντοῦ οὐ καυχῆσομαι.“ Εἰ δὲ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος γίνεται, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον,⁶⁾ ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ τοῖς τε⁶⁾ ἀνόμοις, ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος Θεοῦ, ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ, ἵνα κερδήσῃ τοὺς ἀνόμους καὶ τοῖς ἀσθενέσιν ἀσθενῆς, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσῃ, δῆλον ὅτι ἐξεταστέον αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἰδίᾳ μὲν τοὺς

¹⁾ H. et R. in textu τῆς ἐμφαινόμενης διαφ., H. tamen recte ad marg.: „scribas τὰς ἐμφαινόμενας διαφωνίας,“ R. in notis: „scribend. videtur etc.“

²⁾ Rom. VII, 14. 15. — Paulo infra Cod. Reg. (itemq. H.) ἀνακρίνει οἴοσθε ἦν, male; Bodlej. aut. et Barber. ut in nostro textu. R. — I Cor. II, 15.

³⁾ Rom. VII, 15. 19.

⁴⁾ II Cor. XII, 3. 4. — 5., ubi ὑπὲρ τοῦ legitur et καυχῆσομαι.

⁵⁾ Cod. Bodlej. optime: καὶ τοῖς — κερδήσῃ, malo vero Reg. (quem H. in textu sequitur): καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ. R. — Huet. ad marg.: „scribas: καὶ τ. ὑπὸ νόμον, ἵνα τ. ὑπὸ νόμ. κερδ.“ Cfr. I Cor. IX, 20—22.

⁶⁾ H. et R. τοῖσιν.

Ἰουδαίους, ¹⁾ ἰδίᾳ δὲ ὅτε ἐστὶν ὡς ὑπὸ νόμον, καὶ ἄλλοτε ὅτε ἐστὶν ὡς ἄνομος, ἔσθ' ὅτε δὲ ὅτε γίνεται ἀσθενής. Ὅλον ἂ λέγει κατὰ συγγνώμην, ²⁾ οὐ κατ' ἐπιταγὴν ἀσθενῆς ὧν λέγει „τίς γὰρ, φησὶν, ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ;“ Ὅτε δὲ ξύρεται ³⁾ καὶ προσφορὰν προσφέρει, ἧ τὸν Τιμόθεον περιτέμνει, Ἰουδαῖος γίνεται· ὅτε δὲ Ἀθηναῖος φησὶν „εὐρον ⁴⁾ βωμὸν ἐν ᾧ ἐγγράπτο ἀγνώστῳ θεῷ. Ὁ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν“ καὶ τό· „ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν“ τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος γίνεται, εὐσέβειαν μαρτυρῶν τοῖς ἀσεβεστάτοις, καὶ τῷ εἰπόντι· „ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα· ⁵⁾ τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν“ καταχρησάμενος πρὸς ὃ ἐβούλετο. Τάχα δ' ἔσθ' ὅπου τοῖς μὴ Ἰουδαίοις, ὑπὸ νόμον δὲ, ὑπὸ νόμον γίνεται.

6. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος χρήσιμα ἡμῖν ἐστὶ τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περὶ τῶν μαθητῶν, περὶ ὧν καὶ αὐτῶν ἐστὶ τις κατὰ τὸ ρητὸν διαφωνία. Τάχα γὰρ τῇ ἐπινοίᾳ εὐρισκόμενος ὑπο τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Σίμων Ἀνδρέου, καὶ ἀκούων „σὺ κληθήσῃ ⁶⁾ Κηφᾶς“ ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν ὀρώμενον ἅμα τῷ ἀδελφῷ ὑπὸ τοῦ περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας Ἰησοῦ, καὶ ἀκούοντα ἅμα ἐκείνῳ

1) H. et R. τοὺς Ἰουδαίους. Equidem iustis de causis scribend. esse dixerim: ὅτε ἐστὶν ὡς Ἰουδαῖος, aut saltem, quo simplicior evadat emendatio, (quanq. verba ὅτε ἐστὶν, si seqq. contuleris, iustum locum tumentur) ὡς Ἰουδαῖος.

2) I Cor. VII, 6. — H. min. accur. pro ἀσθενῆς ὧν exhibet ἀσθενεῖ, ὧν κ. τ. λ. — II Cor. XI, 29.

3) Act. XXI, 24. 26. — XVI, 3.

4) Act. XVII, 23, ubi ἐπεγγράπτο legitur. — 28.

5) H. ἀρχόμεθα, R. ἀρχόμεσθα. Cfr. Arati phaeonom. v. 5.

6) Ev. Joann. I, 41. 42.

τῷ Ἀνδρέᾳ „δεῦτε¹⁾ ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.“ Ἐπρεπε γὰρ τῷ λογικώτερον²⁾ ἀπαγγέλλοιτι περὶ τοῦ γενομένου σαρκὸς λόγου, καὶ τὴν γένεσιν διὰ τοῦτο μὴ ἀναγράψαντι τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν λόγου, μὴδὲ τὸν παρὰ τῇ θαλάσῃ εὐρημένον, καὶ ἐκεῖθεν καλούμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸν εὐρισκόμενον ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, μέλαντος παρὰ τῷ Ἰησοῦ τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ, καὶ διὰ τὸ οὕτως εὐρίσκεσθαι εὐδώς λαμβάνοντα τὸ Κηφᾶς. Ὁ γὰρ ὀρώμενος ὑπὸ τοῦ περικατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας μόλις ποτὲ καὶ ὕστερον λαμβάνει τό „σὺ εἶ Πέτρος,³⁾ καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν.“ Καὶ ὁ μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Ἰησοῦς γινώσκειται παρὰ τοῖς Φαρισαίοις βαπτίζων ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ⁴⁾ μετὰ τῶν ἄλλων ἐξαιρέτων καὶ τοῦτο ποιῶν ὁ δὲ παρὰ τοῖς γ' Ἰησοῦς οὐδαμῶς βαπτίζει. Ἔτι δὲ καὶ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης μέχρι πολλοῦ παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ Εὐαγγελιστῇ διαρκεῖ, μὴ βεβλημένος εἰς φυλακὴν. Ὁ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ σχεδὸν Ἰησοῦ πειραζομένου εἰς τὴν φυλακὴν παραδίδεται· δι' ὃν καὶ ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, περιστᾶμενος τὸ γενέσθαι ἐν τῇ φυλακῇ· ἀλλ' οὐδὲ εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἰωάννῃ ὁ Βαπτιστὴς παραδιδόμενος εἰς φυλακὴν. Τίς ὁ οὕτως σοφὸς καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἱκανὸς, ὡς πάντα τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τῶν

¹⁾ Matth. 4, 18. 19. coll. Marc. I, 16. 17.

²⁾ H. et R. in textu τῷ Θεῷ λογικώτερον, H. tamen ad marg., R. in notis: „vox Θεῷ παρέλκει, et omnino est ressecanda.“

³⁾ Matth. XVI, 18.

⁴⁾ H. in textu βαπτίζων μετὰ καὶ τῶν x. τ. λ., R. in textu βαπτίζων καὶ μετὰ τῶν x. τ. λ. R. in notis: „βαπτίζων deest in Cod. Bodlej., et videtur ressecandum.“ Quae quidem cum ita sint, non injuria legerim cum Huet. μετὰ καὶ τῶν x. τ. λ.

τεσσαύρων εὐαγγελιστῶν μαθεῖν, καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ¹⁾ χωρῆσαι νοῆσαι, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς καθ' ἕκαστον τρόπον ἰδεῖν ἐπιδημίας, καὶ λόγους, καὶ ἔργα; Καὶ ἃ μέντοι γε κατὰ²⁾ τὸν προκειμένον τρόπον, ἀκολοῦθως νομιζομένῃ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὸν Σωτῆρα,³⁾ ὅτε γεγένηται ἢ κατὰ τὸν γάμον οἰκονομία ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καταβεβηκέναι ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς εἰς τὴν Καφαρναοῦμ, ὅπερ ἐρμηνεύεται ἀγρὸς παρακλήσεως. Ἐχρῆν γὰρ μετὰ τὴν ἐν τῷ οἴῳ εὐωχίαν καὶ εἰς τὸν τῆς παρακλήσεως ἀγρὸν ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐληλυθέναι τὸν Σωτῆρα, παρακαλέσοντα ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ πλήρῃ ἀγρῷ ἔσομένοις καρποῖς τοὺς μαθητευομένους καὶ τὴν συνειληφυῖαν ψυχὴν⁴⁾ ἐκ τοῦ ἀγίου πνεύματος, ἢ τοὺς ἐκεῖ ὠφελημένους.

7. Ζητιτέον μέντοι γε, διὰ τί εἰς μὲν τὸν γάμον οὐ καλοῦνται οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ ἦσαν ἐκεῖ, οὐ γὰρ εἴρηται· εἰς δὲ τὴν Καφαρναοῦμ καταβαίνουσι μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν. Ἔτι δὲ ἔξεταστέον, διὰ τί νῦν οὐκ εἰσέρχονται εἰς τὴν Καφαρναοῦμ, μηδὲ ἀναβαίνουσιν εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ καταβαίνουσιν. Ὅρα οὖν εἰ ἐνταῦθα τοὺς ἀδελφούς ἀντὶ τῶν συγκαταβεβηκυῶν αὐτῷ δυνάμεων ἐκληπτέον, οὐ

1) Cod. Bodlej. ἰδίᾳ χωρῆσαι νοῆσαι, Reg. (itemq. H.) διαχωρῆσαι, νοῆσαι. R.

2) Καὶ — τὸν κ. τ. λ. Ita legitur in omnibus nostris Mss. Huet. vero. legend. putavit κατὰ μέντοι γε τὸν κ. τ. λ. R, — Huet. in notis: „ita locum emendavimus Cod. Reg. vestigia secuti, qui sic habet: καὶ α (ita H.) μέντοι γε (Reliqua H. non obtulit.) Aliter Ferrar., unde in sententiam intricatissimam se induit.“ In seqq. H. et R. iterum τῇ μητρὶ. Cfr. pag. 252. not. 5.

3) Post Σωτῆρα Cod. Bodlej. addit πεποιηκέναι, sed omnino redundat R.

4) Cod. Bodlej. συνειληφ. ψυχ., Reg. (itemq. H.) συνειληφυῖαν αὐτὴν ψυχὴν. R.

καλουμένων εἰς τὸν γάμον καθ' ὃς εἶπαμεν διηγήσεις, κατωτέρω δὲ ἐν ὑποδεεστέροις τῶν χρηματιζόντων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλου εἶδους ἀφελημένων ὅτι εἰ καλεῖται μήτηρ αὐτοῦ, εἰσὶ τινες καρποφοροῦντες, πρὸς οὓς αὐτοὺς τε καταβαίνει ὁ κύριος σὺν τοῖς ὑπηρέταις τοῦ λόγου καὶ μαθηταῖς, τοὺς τοιούτους ἀφελῶν, καὶ τῆς μητρὸς αὐτῷ συμπαρούσης. Βοίκασι γε οἱ καλούμενοι Καιφarnaοὺμ μὴ χωρεῖν τὴν ἐπιπλεῖον διατριβὴν παρ' αὐτοῖς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν συγκатаβαινόντων αὐτῷ· ὄθεν μένουσι μὲν παρ' αὐτοῖς, οὐ μὴν πολλὰς ἡμέρας· τὸν γὰρ περὶ ¹⁾ πλειόνων δογματῶν φωτισμὸν ὁ τῆς κατωτέρω παρακλήσεως ἀγρὸς οὐ χωρεῖ, ὀλιγωτέρων τυγχάνων δεκτικός. Παραδεικτὸν δὲ πρὸς τὸ θεωρῆσαι διαφορὰς τῶν ἐπιπλεῖον ἢ ἕλαττον δεχομένων τὸν Ἰησοῦν, ἐν τῷ „ἐκεῖ ἔμειναν ²⁾ οὐ πολλὰς ἡμέρας“ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον τῷ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν μεμαθητευμένοις λεγόμενον καὶ ἀποστελλομένοις μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη, οὕτως ἔχον· „ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν ³⁾ εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.“ Τοῖς μὲν γὰρ πάντα ὅσα ἐνδέχεται φύσιν ἀνθρωπίνην γινῶναι, ἐτι ἐνταῦθα τυγχάνουσαν, εἰσομῆστος λέγεται ⁴⁾ δεκτικῶς τό· „ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι“ καὶ περὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς θεωρουμένοις ἀνατολῆς ἡμέρας πλείονας ποιούσης τοῖς μακαριωτάτοις τό· „πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· περὶ δὲ τῶν

¹⁾ In ed. Huet. deest περὶ, quod restituitur e Cod. Bodlej. R.

²⁾ Ev. Joann. II, 12. — In seqq. R. min. accurate κατὰ Ματθαῖων.

³⁾ Math. XXVIII, 20. — H. et R. ἰδοὺ, μεθ' ὑμῶν κ. τ. λ. Equid. ἐγὼ apposui coll. lin. ab hac 3. et pag. 290. l. 7. et p. 291. l. 8. coll. p. 290. l. 2. a fine textus.

⁴⁾ λέγεται — θεωρουμένοις. Haec omnia desunt in Cod. Reg., ac proinde in ed. Huet., sed restituantur e Cod. Bodlej. R.

ἐν Καφαρναούμ, πρὸς οὓς ὡς ὑποδεεστέρους καταβα-
νουσιν, οὐ μόνον ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ
καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταί· „ἐκεῖ ἔμειναν
οὐ πολλὰς ἡμέρας.“

8. Εἰκὸς δὲ οὐκ ἀλόγως ζητήσιν τινὰς, εἰ μετὰ
πάσας τὰς ἡμέρας τούτου τοῦ αἰῶνος οὐκ ἔτι ἔσται ὁ
εἰπών· „ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν“ μετὰ τῶν χωρησάντων
αὐτόν, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· τὸ γὰρ „ἕως“
οἰονεὶ περιγραφὴν τινα δηλοῦ χρόνου. Λεκτέον δὲ καὶ
πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐ ταυτόν ἔστι τό· „μεθ' ὑμῶν εἰμι“
τῷ ἐν ὑμῖν εἰμι.¹⁾ Τάχα οὖν κυριώτερον λέγομεν,
οὐκ ἐν τοῖς μαθητευομένοις εἶναι τὸν Σωτῆρα, ἀλλὰ
μετ' αὐτῶν, ὅσον²⁾ τῷ νῶ οὐκ ἐφθάκασιν ἐπὶ τὴν τοῦ
αἰῶνος συντέλειαν. Ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ κόσμου σταυρω-
θέντος αὐτοῖς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐνσιᾶσαν τὸ ὄσον
ἐπὶ τῆ αὐτῶν παρασκευῇ θεωρήσωσι, τότε οὐκ ἔτι μετ'
αὐτῶν, ἀλλὰ ἐν αὐτοῖς γενομένου τοῦ Ἰησοῦ ἐροῦσι τό·
„οὐκ ἔτι ζῶ ἐγώ,³⁾ ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός“ καὶ τό· „εἰ
δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;“ Ταῦτα
δὲ λέγομεν τηρουμένης πῶς ἰδίᾳ καὶ τῆς παριστάσης
ἐκδοχῆς τό· πάσας τὰς ἡμέρας λέγεσθαι τὰς ἕως συντε-
λείας τοῦ αἰῶνος, κατὰ τὰ ἔφικτα τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει
καταλαβεῖν ἔτι ἐνταῦθα τυγχανούσῃ· ἔστι γὰρ καὶ ἐκεί-
νης τῆς ἐρμηνείας τηρουμένης ἐπισιῆσαι τῷ⁴⁾ „ἐγώ“,
ἵνα ὁ μὲν ἕως τῆς συντελείας μετὰ τῶν ἀποστελλομένων

1) Cod. Bodlej. restituit τῷ ἐν ὑμῖν εἰμι, quae verba desiderantur in Cod. Reg. (itemque in ed. H). R.

2) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) optime: ὅσον τῷ νῶ οὐκ ἐφθάκασιν, male vero Reg. (H. in textu) ὅσων τῷ νῶ οὐκ ἐφθάκόσιν. R.

3) Galat. II, 20., ubi verba οὐκ — ἐγώ hoc ordine se excipiunt: ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ. — II Cor. XIII, 3., ubi ἐπεὶ legitur pro εἰ.

4) Cod. Bodlej. τῷ, Reg. (H. in textu) τό. R. — H. ad marg.: ἴσως· τῷ.

μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη ἣ ὁ κενῶσας ἑαυτὸν καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν λαβὼν ὡσπερὲν δὲ τούτου¹⁾ ἕτερος ἐν τῇ καταστάσει ὧν, τῇ πρὸ τοῦ κενῶσαι ἑαυτὸν, μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος γένηται μετὰ τούτων, ἕως ὑπὸ τοῦ πατρὸς τεθῶαι²⁾ πάντες οἱ ἔχθροὶ αὐτοῦ ὑπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, μετὰ ταῦτα, ὅτε παραδίδωσιν ὁ υἱὸς τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, τοῦ πατρὸς ἔρουντος αὐτοῖς τό· „ἰδοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι.“ Πό-τερον δὲ, πάσας ἡμέρας ἕως τοῦδε τοῦ χρόνου, ἢ ἀπλῶς, πάσας τὰς ἡμέρας, οὐδὲ³⁾ πάσας, ἀλλὰ πᾶσαν, ἐνεστι σκοπεῖν τῷ βουλομένῳ. Νῦν γὰρ ἡμᾶς οὐκ ἀπαιτεῖ τὰ προκείμενα ἐπὶ τσορῆτον παρεκβῆναι τοῦ λόγου.

9. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων τό· „μετὰ⁴⁾ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοῦμ.“ αὐτὸς διηγούμενος ἄλλης πάλιν οἰκονομίας ἀρχὴν φησι δηλοῦσθαι, οὐκ ἀργῶς τοῦ „Κατέβη“ εἰρημένου· καὶ φησι· „τὴν Καφαρναοῦμ σημαίνειν ταῦτα τὰ ἔσχατα τοῦ κόσμου, ταῦτα τὰ ὑλικά εἰς ἃ κατήλθε, καὶ διὰ τὸ ἀνοικεῖον, φησὶν, εἶναι τὸν τόπον, οὐδὲ πεποιηκῶς τι λέγεται ἐν αὐτῇ ἢ λελαληκῶς.“ Ἐὶ μὲν οὖν μηδὲ ἐν τοῖς λοιποῖς εὐαγγελίοις πεποιηκῶς τι ἢ λελαληκῶς ἐν τῇ Καφαρναοῦμ ὁ κύριος ἡμῶν ἀνεγέγραπτο, τάχα ἂν ἐδιστάξαμεν περὶ τοῦ παραδέξασθαι αὐτοῦ τὴν ἐρμηναίαν. Νυνὶ δὲ ὁ Ματθαῖος⁵⁾ καταλιπόντα φησὶ τὸν κύριον ἡμῶν τὴν Ναζαρέτ,⁶⁾ ἐλθόντα κατακηκεῖν εἰς Καφαρναοῦμ τὴν παραθαλασσίαν, καὶ ἀπὸ τότε ἀρχὴν τοῦ κηρύσσειν πε-

1) H. et B. in textu τοῦτο, H. tam. ad marg., R. in notis: „scribas τούτου.“ H. et R. in notis; „Ferrar. legisse videtur ὡσπερ εἰ εἶπε τοῦτο.“

2) Hebr. X, 13. — I Cor. XV, 24.

3) H. et R. in textu τοῦδε πάσας; H. ad marg.: „scribas οὐδὲ κ. τ. λ.“ R. in notis: „lege ἢ οὐδὲ πάσας.“

4) Ev. Joann. II, 12.

5) Matth. IV, 13. — 17.

6) Huet. h. l. Ναζαρά, Lachm. Ναζαράθ.

ποιῆσθαι λέγοντα „μετανοεῖτε ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.“ Ὁ δὲ Μάρκος¹⁾ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν διάβολον πειρασμοῦ, μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀπαγγέλλει ἡμῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν κηρῦσσοντα τὸ εὐ-
 αγγελίον τοῦ Θεοῦ ἐληλυθέναι τὸν κύριον καὶ μετὰ τὴν εἰς ἀποστολὴν ἐκλογὴν τῶν ὄσίων „εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναοῦμ· καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.“ Ἀλλὰ καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ ἀναγράφει γεγενη-
 μένην ἐν Καφαρναοῦμ, εὐθὺς γὰρ φησιν „ἐν τῇ συν-
 αγωγῇ²⁾ αὐτῶν ἦν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτη, καὶ ἀνέκραξε λέγων· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζα-
 ρηνέ; ἤλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδαμὲν σε τίς εἶ, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· φε-
 μώθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ· ὅτε καὶ ἐσπάραξεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ φωνῆσαν „φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ· καὶ ἐθάμβησαν ἅπαντες.“ Καὶ ἡ πενθερὰ³⁾ Σίμωνος τοῦ πυρετοῦ ἀπαλλάσσεται ἐν τῇ Καφαρναοῦμ. Πρὸς τούτοις ὁ Μάρκος φησὶ ἐσπέρας γεγενημένης ἐν τῇ Καφαρναοῦμ τεθεραπεῦσθαι πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ δαιμονιζομένους. Καὶ ὁ Λου-
 κᾶς δὲ τὰ παραπλήσια τῷ Μάρκῳ ἀπαγγέλλει περὶ τῆς Καφαρναοῦμ· λέγων „καὶ⁴⁾ ἦλθεν εἰς Καφαρναοῦμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς

¹⁾ Marc. I, 13. 14—22.

²⁾ Marc. I, 24—27., ubi ἔα deest in ed. Lachm. (cfr. tam. ed. Knapp.), pro οἶδαμην legitur οἶδα, atque ὁ ἅγιος pro ὁ υἱός; porro καὶ σπάραξεν pro ὅτε καὶ ἐσπάραξεν; κρᾶξαν pro φωνῆσαν; ἀπ' αὐτοῦ pro ἐξ αὐτοῦ; denique ἐθαμβήθησαν πάντες pro ἐθάμβησαν ἅπαντες.

³⁾ Marc. I, 30—32.

⁴⁾ Luc. IV, 31—35.; vers. 31. κατήλθεν pro ἦλθεν; v. 33. verbis φωνῇ μεγάλῃ adject. legitur λέγων; vers. 35. τότε deest, atque εἰς τὸ μέσον a Lachm. recept. est. (Cfr. tam. Knapp. ed.)

σάρρασι, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἔξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Ναζαρητέ; ἤλθες ¹⁾ ἀπολλέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· σιωπᾶτε, καὶ ἐξέλθε ἀπ' αὐτοῦ. Τότε καὶ ῥῖψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν αὐτόν.“ Καὶ ²⁾ μετὰ ταῦτα ἀπάγγελλει, ὡς ἀναστίας ὁ κύριος ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος, καὶ ἐπιτιμήσας τῷ ἐν τῇ πενθερᾷ αὐτοῦ πυρετῷ ἀπήλλαξεν αὐτὴν τῆς νόσου· μεθ' ἣν θεραπευθεῖσαν „δύντος, ³⁾ φησὶ, τοῦ ἡλίου πάντες ὄσοι εἶχον ἀσθενοῦντας ⁴⁾ νόσοις ποικίλαις, ἤγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἐθεράπευσεν ⁵⁾ αὐτούς. Ἐξήρχοντο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.“ Ταῦτα δὲ πάντα περὶ ὧν ἐν Καισαρναοῦμ τῷ Σωτῆρι εἰρημένων καὶ πεπραγμένων παρεστήσαμεν ὑπὲρ τοῦ ἐλέγξει τὴν Ἡρακλέωνος ἐρμηνείαν, λέγοντος „διὰ τοῦτο οὐδὲ πεποιηκώς τι λέγεται ἐν αὐτῇ ἢ λελαληκώς.“ “Ἡ γὰρ δύο ἐπινοίας ἰδούτω καὶ αὐτὸς τῆς Καισαρναοῦμ, καὶ παριστάτω καὶ

¹⁾ ἤλθες—ἡμᾶς; Haec desunt in ed. Huetii.

²⁾ In Cod. Reg. (item in ed. H.) docet καί, sed habetur in Cod. Bodlej. R. — Luc. IV, 38. 39.

³⁾ Luc. IV, 40. 41.; vers. 40. δύνοντος pro δύντος, ἔγον pro ἤγον. (Pro ἐπιθεὶς, cfr. ed. Knapp., Lachm. ἐπιθεὶς.) Vers. 41. ἐξήρχετο pro ἐξήρχοντο, et τὸν Χριστόν pro Χριστόν.

⁴⁾ R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀσθενεῖς ἐν νόσοις.“

⁵⁾ R. in textu ἐθεράπευεν, in notis: „sic Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) ἐθεράπευσεν.“

πεισάτω πόλις ἢ τοῦτο ποιῆσαι μὴ θυνάμενος ἀφιστάσθω τοῦ λέγειν τὸν Σωτῆρα μάτην τινὶ τόπῳ¹⁾ ἐπιδημηκέναί. Καὶ ἡμεῖς δὲ, θεοῦ διδόντος, γενόμενοι κατὰ τὰ τοιαῦτα χωρία τῆς συναναγνώσεως²⁾ ὅπου δοξαί μηδὲν ἠνυκέναί ἐπιδημήσας χωρίοις τισί, πειρασόμεθα τὸ μὴ μάταιον τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τρανώσαι.

10. Ἐπι δὲ ὁ Ματθαῖος εἰσελθόντος τοῦ κυρίου εἰς τὴν Καφαρναοὺμ φησι τὸν ἑκατόνταρχον αὐτῷ προσεληλυθέναι λέγοντα „ὁ παῖς³⁾ μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος“ καὶ ἀκηκοέναι μεθ' ἕτερα εἰρημένα τῷ κυρίῳ περὶ αὐτοῦ⁴⁾ τό „ὑπάγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι“ καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ Πέτρου⁵⁾ πενθερᾶς σύμφωνα τοῖς ἄλλοις δυσὶ καὶ αὐτὸς παρέστησεν. Ἐγούμαι δὲ εἶναι φιλότιμον καὶ πρόπον τῷ ἐν Χριστῷ φιλομαθεῖ, συναγαγεῖν⁶⁾ ἀπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων πάντα τὰ περὶ τῆς Καφαρναοὺμ ἀναγεγραμμένα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους, καὶ ἔργα τοῦ κυρίου, καὶ ὁσάκις εἰς αὐτὴν ἐπιδηδήμηκε, καὶ ὡς ποτε⁷⁾ μὲν λέγεται καταβεβηκέναί εἰς αὐτὴν, ποτὲ δὲ εἰσελη-

1) Cod. Bodlej. τῷ τόπῳ. R.

2) τῆς—ἠνυκέναί. Sic H. et R. in textu, R. tamen in notis: „Cod. Bodlej. τῆς συναναγνώσεώς που δοξάσης μηδὲν ἂν (R. scripsit ἂν) ἠνυκέναί. „Simillima Ferrar. legisse videtur.

3) Math. VIII, 6. — 13.

4) Cod. Bodlej. recte περὶ αὐτοῦ, Reg. (quem H. sequitur) παρ' αὐτοῦ.

5) Verba τοῦ Πέτρου desunt in Cod. Reg. (itemque in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bodlej., ubi mox legitur σύμφωνα, non συμφώνως, uti habet Cod. Reg. (quem H. sequitur). R.

6) Cod. Bodlej. συναγαγεῖν, Reg. (quem H. sequitur) συνάγειν. R.

7) Cod. Bodlej. ὡς ποτε, in Reg. (quem H. sequit.) deest ὡς. R.

λυθέναι, καὶ πόθεν. Ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις συντεθέντα οὐκ ἔασει ἡμᾶς διαπεσεῖν εἰς τὴν περὶ τῆς Καφαρναοῦμ ἔκδοχῃν. Πλὴν εἰ καὶ νοσοῦντες ἐκεῖ θεραπεύονται, καὶ ἄλλαι δυνάμεις ἐκεῖ γίνονται, τό τε κηρύσσειν „ἤγγικεν¹⁾ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν“ ἐκεῖθεν ἄρχεται, εἰκεν εἶναι σύμβολον, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς ὑπεδείξαμεν,²⁾ ὑποδεεστέρου τινὸς χωρίου παρακλήσεως, τάχα διὰ τὸν Ἰησοῦν γινομένου, παρκαλέσαντα ἐφ' οἷς ἐδίδαξε καὶ πεποίηκεν ἐκεῖ τοῦ τόπου, χωρίου παρακλήσεως· ἴσμεν γὰρ καὶ τόπων ὀνόματα ἐπώνυμα τυγχάνοντα τοῖς κατὰ τὸν Ἰησοῦν πράγμασιν· ὡσερ τὰ Γίργεσα, ἐνθα παρεκάλεσαν αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὄριων αὐτῶν οἱ τῶν χωρίων³⁾ πολῖται, ἐρμηνεύεται· παροιμία ἐκβεβληκότην. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς Καφαρναοῦμ τετηρήκαμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτῇ κηρύσσειν τό· „ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν“ ἤρξατο, ἀλλὰ, κατὰ τοὺς τρεῖς εὐαγγελιστὰς, τὰς πρώτας δυνάμεις ἐκεῖ πεποίηκεν. Οὐδεὶς δὲ τῶν τριῶν ἐφ' οἷς πρῶτον ἀνέγραψε παραδόξοις ἐν τῇ Καφαρναοῦμ γεγενημένοις τὴν τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἔργῳ σημείωσιν πεποίηται, λέγοντος· „ταύτην⁴⁾ ἀρχὴν τῶν σημείων ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. Οὐ γὰρ ἦν ἀρχὴ τῶν σημείων τὸ ἐν Καφαρναοῦμ, τῷ προηγούμενον μὲν σημείων εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐφροσύνην διὰ δὲ τὰ τοῖς ἀνθρώποις συμβεβηκότα παραστατικόν,⁵⁾

1) Matth. IV, 17.

2) Cod. Bodlej. ὑπεδείξαμεν, Reg. (quem H. sequit.) ὑπεδείξαμεθα. R.

3) H. et R. in textu χωρίων; H. tam. ad marg.: „scribas.“ R. in notis: „scribend. videtur χωρίων.“ Cfr. pag. 239. not. 4. coll. insuper Matth. VIII, 34. Marc. V, 17. Luc. VIII, 37.

4) Ev. Joann. II, 1., ubi ἐποίησεν vos. ταύτην sequitur.

5) Cod. Bodlej. παραστατικόν, Reg. (H. in textu)

οὐχ οὕτως τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνυμένου τοῦ λόγου τὸ ἴδιον κάλλος, ἐν τῷ θεραπεύειν τοὺς πεπονθότας, ὅσον ἐν τῷ εὐφραίνειν τῷ νηφαλίῳ πόματι τοὺς διὰ τοῦ ὑγιαίνειν καὶ εὐωχίᾳ σχολάζειν δυναμένους.

11. „Καὶ ἔγγυς¹⁾ ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων.“ Τὴν τοῦ σοφωτάτου Ἰωάννου ἐξετάζων ἀκριβείαν κατ' ἑμαυτὸν ἐζήτησαν, τί βούλεται αὐτῷ ἢ προσθήκη „τῶν Ἰουδαίων.“ Ποίου γὰρ ἄλλου ἔθνους ἐστὶν ἑορτὴ τὸ πάσχα; Διόπερ αὐταρκες ἦν εἰπεῖν²⁾ „καὶ ἦν ἔγγυς τὸ πάσχα.“ Μήποτε δὲ, ἐπεὶ τὸ μὲν τί ἐστὶ πάσχα ἀνθρώπινον τῶν μὴ κατὰ βούλησιν τῆς γραφῆς ἐπιτελούντων αὐτὸ, τὸ δὲ τι θεῖον, τὸ ἀληθές, πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῶν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνούντων τὸν θεόν, ἀντιδιέσταλται πρὸς τὸ θεῖον³⁾ τὸ λεγόμενον τῶν Ἰουδαίων. Ἀκούσωμεν γοῦν τοῦ κυρίου νομοθετοῦντος τὸ πάσχα, τί φησι, ὅτε καὶ πρῶτον ἀνόμασται ἐν τῇ γραφῇ· „καὶ εἶπε⁴⁾ κύριος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν ἐν γῇ Αἰγύπτου, λέγων ὁ μὴν οὗτος ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, πρῶτός ἐστιν ὑμῖν ἐν τοῖς μηνὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Αἶλλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ, λέγων τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν“ καὶ μετ' ὀλίγα, ἐν οἷς οὐδέπω τὸ πάσχα ὀνομαστὶ εἴρητο, ἐπιφέρει· „οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτό· αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι, καὶ τὰ ὑποδήματα ὑμῶν ἐν τοῖς ποσίν ὑμῶν, καὶ αἱ βακτηρίαι ἐν ταῖς χερσίν ὑμῶν, καὶ ἴδεσθε αὐτὸ

περιστατικόν. R. — H. in notis atq. ad marg.: „Hic Ferrar. et Perion. multum aestuant, neq. tam. se extricant. Lego περιστατικά, οὐχ οὕτως κατὰ τὴν θεραπείαν.“

¹⁾ Ev. Joann. II, 13.

²⁾ εἰπεῖν. R. in notis: „Cod. Bodlej. εἰ εἶπεν.“

³⁾ H. τὸ θεῖον, R. min. accur. τὸν θεῖον.

⁴⁾ Exod. XII, 1—3. — 11., ubi ὑμῶν post ὑποδήματα deest in vera. LXX virorum, et κυρίῳ legitur pro τοῦ κυρίου.

μετὰ σπουδῆς. Πάσχα ἐστὶ τοῦ κυρίου“ οὐ γὰρ φησι· Πάσχα ἐστὶν ὑμῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα δευτέρον οὕτως ὀνομάζει τὴν ἑορτήν „καὶ¹⁾ ἐστὶ ἐὰν λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν· τίς ἡ λατρεία αὕτη; Καὶ ἑρεῖτε αὐτοῖς· θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραήλ.“ Καὶ πάλιν δὲ μετ' ὀλίγα „εἶπε²⁾ δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἄαρων, λέγων· οὗτος ὁ νόμος τοῦ πάσχα πᾶς ἀλλογενῆς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτοῦ.“ Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα „ἐὰν δέ τις προσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς προσήλυτος, καὶ ποιῇ τὸ πάσχα κυρίου, περιτεμεῖται αὐτοῦ πᾶν ἀρσενικόν. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ οὐδαμοῦ λέγεται „Πάσχα ὑμῶν,“ ἀλλ' ἀπαξ μὲν ἐν οἷς προειδέμεθα χωρὶς πάσης προσθήκης, τρίς δέ „τὸ Πάσχα τοῦ κυρίου.“ Πρὸς δὲ τὸ παραδέξασθαι τοῦθ' οὕτως ἔχειν περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ Πάσχα κυρίου καὶ Πάσχα Ἰουδαίων, ἴδωμεν καὶ τὰ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τοῦτον τὸν τρόπον εἰρημένα· „τὰς νομηνίας³⁾ ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργείαν καὶ τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου.“ Οὐκ ἴδια γὰρ ἑαυτοῦ φησιν ὁ κύριος τὰ ὑπὸ τῶν ἀμαρτανόντων ἐπιτελούμενα, ὑπὸ⁴⁾ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἰ τίς ποτέ ἐστι, μισούμενα, οὔτε τὰς νομηνίας, οὔτε τὰ σάββατα, οὔτε ἡμέραν μεγάλην, οὔτε νηστείαν, οὔτε τὰς ἑορτὰς. Ἐν μέντοι γε τῇ νομοθεσίᾳ τῆς Ἐξόδου περὶ

1) Exod. XII, 26. 27., ubi pro τὸ πάσχα τ. κυρίου haec leguntur: τὸ πάσχα τοῦτο κυρίου.

2) Exod. XII, 43 — 48., ubi pro verbis καὶ ποιῇ — περιτεμεῖται haec leguntur: ποιῆσαι τὸ πάσχα κυρίου, περιτεμεῖς.

3) Jsa. I, 13. 14.

4) ὑπὸ τῆς — μισούμενα. Haec exstant in Codd. Reg. et Barber., sed desiderantur in Cod. Bodlej., quem secutus est Ferrar., immerito culpatus ab Huet., quasi ea Orig. gratificans praetermisit.

σαββάτου ταῦτα λέγεται „εἶπε ¹⁾ δὲ Μωϋσῆς πρὸς αὐτούς· τοῦτο τὸ δῆμα ὃ ἐλάλησε κύριος· σάββατα ἀνάπαυσις ἅγια τῷ κυρίῳ.“ Καὶ μετ’ ὀλίγα „εἶπε δὲ ὁ Μωϋσῆς· φάγετε, σήμερον γὰρ ἔστι σάββατα τῷ κυρίῳ.“ Καὶ ἐν Ἀριθμοῖς πρὸς τούτων ἐφ’ ἐκάστη ἑορτῇ θυσιαῶν, ὡς ἑορτῆς οὐσῆς κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἐνδελεχισμοῦ καὶ ἐκάστης ἡμέρας, ταῦτα γέγραπται· „καὶ ἐλάλησε ²⁾ κύριος πρὸς Μωϋσῆν· ἀπάγγειλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἑρεῖς πρὸς αὐτούς, λέγων· τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά ³⁾ μου εἰς ὄσμην εὐωδίας διατηρήσετε προσφάγειν μοι ἐν ταῖς ἑορταῖς μου. Καὶ ἑρεῖς πρὸς αὐτούς· ταῦτα τὰ καρπώματα, ὅσα προσάξετε τῷ κυρίῳ.“ Ἰδίας γὰρ ἑορτὰς ὠνόμασε, καὶ οὐ τῶν νομοθετουμένων, τὰς ἐκκειμένους ἐν τῇ γραφῇ, καὶ δῶρα αὐτοῦ, καὶ δόματα αὐτοῦ. Ὅμοιον δὲ τι τούτοις ἔστι καὶ περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ἀναγεγραμμένον, ὅστις ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἴδιος εἶναι λέγεται, ὅτι μὴ ἀμαρτάνει· ἀποκηρύττων δὲ αὐτὸν ἐν τῇ μοσχοποιίᾳ λαὸν Μωϋσέως ὠνόμασε· „πρὸς γὰρ μὲν τὸν Φαραῶ ἑρεῖς, φησὶ, τάδε ⁴⁾ λέγει κύριος· ἔξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα λατρεύσω μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐὰν δὲ μὴ βούλη ἔξαποστεῖλαι τὸν λαόν μου, ἰδοὺ,

¹⁾ Exod. XVI, 23, ubi pro verbis: τοῦτο — κύριος haec leguntur: οὐ τοῦτο τὸ δῆμά ἐστιν ὃ ἐλάλ. κύριος, atque τῷ κυρίῳ adject. est αὐριον. — 25., ubi simplic. Μωϋσῆς legitur, et verba φάγετε — κυρίῳ h. in mod. ac excipiant: φάγετε σήμερον ἔστι γὰρ σάββ. σήμερ. τῷ κυρίῳ.

²⁾ Num. XXVIII, 1. 2., ubi λέγων addunt LXX viri voc. Μωϋσῆν, atque ἐντείλαι legunt pro ἀπάγγειλαι.

³⁾ Huet. min. accur. καὶ πώματά μου.

⁴⁾ Exod. VIII, 21—23, ubi pro ἵνα λατρ. μοι haec leguntur: ἵνα μοι λατρεύσωσιν; et τοὺς οἴκους ὑμῶν pro τοὺς οἴκους σου; πορτο ἐν τῇ ἡμ. pro τῇ ἡμέρᾳ, atque ἐφ’ ἧς οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἡ κυνόμυια pro ἐφ’ ᾧ οὐκ ἔστι x. τ. λ.; denique κύριος ὁ Θεός pro κύρι. ὁ κύριος.

ἐγὼ ἐξαποστειλλῶ ἐπὶ σέ, καὶ ἐπὶ τοὺς θεράποντάς σου, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τοὺς οἴκους σου κυνόμυιαν καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι τῶν Αἰγυπτίων τῆς κυνόμυιας, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐφ' ἧς εἰσιν ἐπ' αὐτῆς. Καὶ παραδοξάσω τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὴν γῆν Γεσέμ, ἐφ' ἧς ὁ λαός μου ἔπεστιν ἐπ' αὐτῆς, ἐφ' ᾧ οὐκ ἔστι κυνόμυια, ἵνα εἰδῆς ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς. Καὶ δώσω διαστολὴν ἀνὰ μέσον τοῦ ἔμοῦ λαοῦ.“ Πρὸς δὲ τὸν Μωϋσέα ἐλάλησε κύριος λέγων „βάδιζε, ¹⁾ κατάρθῃ τὸ τάχος ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς ²⁾ Αἰγύπτου.“ Ὡσπερ οὖν ὁ λαὸς μὴ ἀμαρτάνων μὲν τοῦ θεοῦ ἔστιν, ἀμαρτάνων δὲ οὐκ ἔτι λέγεται εἶναι αὐτοῦ· οὕτω καὶ αἱ ἔορται, ὅτε μὲν μισοῦνται ὑπὸ τῆς τοῦ κυρίου ψυχῆς, τῶν ἀμαρτανόντων εἰσὶν ἔορται, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου νομοθετοῦνται, κυρίου εἶναι προσαγορεύονται. Τῶν δὲ ἔορτῶν μία ἔστι καὶ τὸ Πάσχα, ὅπερ ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ εὐαγγελίου γραφῇ, οὐ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι λέγεται· καὶ ἀλλαγῆ δὲ „αὐται, ³⁾ φησὶν, αἱ ἔορται κυρίου, αἷς καλέσετε αὐτὰς κλητὰς ἁγίας. Ἀπὸ μὲν οὖν τῆς τοῦ κυρίου φωνῆς οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν οἷς παρεστήσαμεν. ⁴⁾ Πιθανῶς δὲ τις ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου ζητήσῃ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἀναγράφοντος „καὶ ⁵⁾ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός“ οὐ γὰρ φησι·

¹⁾ Exod. XXXII, 7., ubi pro verbis βάδ. — ἠνόμησε haec leguntur: βάδιζε τὸ τάχος, κατάρθῃ ἐντεῦθεν ἠνόμ. κ. τ. λ. atque ὅν exhibetur pro οὓς.

²⁾ ἐκ γῆς. Desunt in ed. Huet., sed exstant in Cod. Bodlej. R.

³⁾ Levit. XXIII, 2.

⁴⁾ Cod. Bodlej. παρεστήσαμεν, ed. Huet. παρεστήκαμεν. R.

⁵⁾ I Cor. V, 7., ubi vocc. ὑπὲρ ἡμῶν desunt. — R. in notis: „Verba ὑπὲρ ἡμῶν desiderantur in ed. Huet., sed habentur in Cod. Bodlej.“

τὸ Πάσχα κυρίου ἐτύθη Χριστός. Καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λέκτεον, ἦτοι ὅτι ἀπλούστερον Πάσχα ἡμῶν τυθὲν τὸ δι ἡμᾶς τυθὲν εἶρηκεν, ἢ ὅτι πᾶσα ἑορτὴ ἀληθῶς κυρίου, ὧν μία ἐστὶ τὸ Πάσχα, οὐκ ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὐδὲ ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἐνστάσης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπιτελεσθήσεται. Καὶ περὶ ἐκείνων γε τῶν ἑορτῶν ὁ μὲν εἰς τῶν ἰβ' προφητῶν φησι: „τί ποιήσετε¹⁾ ἐν ἡμέραις πανηγύρεως, καὶ ἐν ἡμέραις ἑορτῆς τοῦ κυρίου;“ Ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους „ἀλλὰ²⁾ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς.“ Καὶ ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεῖς „μη οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νομηνίας, ἢ σαββάτων, ἃ ἐστὶ σκιά τῶν μελλόντων.“

12. Τίνα δὲ τρόπον ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὧν σκιά παρὰ τοῖς σωματικοῖς Ἰουδαίοις ἦν, ἑορτάς³⁾ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν ἀληθῆ πρότερον παιδαγωγούμενοι νόμον παρὰ ἐπιτρόποις καὶ οἰκονόμοις, ἕως τὸ ἐκεῖ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐνστῆ, καὶ τὴν τελειότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ χωρήσωμεν, ἔργον σοφίας τῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης ἐστὶ φανερῶσαι, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων νομοθετούμενα, σύμβολα τῶν ἐκεῖ μελλόντων τρέφειν καὶ ἰσχυροποιεῖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν τυγχάνοντα, θεωρεῖν. Εἰκὴ δὲ φαντασιωθέντα τινὰ τὸ πέλαγος τῶν τοσοῦτων νοημάτων, καὶ βουλόμενον σῶσαι, πῶς ἢ κατὰ τόπον λατρεία ὑπόδειγμα καὶ σκιά ἐστὶ τῶν ἐπουρανίων, τὰ τε

¹⁾ Hos. IX, 5., ubi ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς LXX viri exhibent.

²⁾ Hebr. XII, 22. 23. — Coloss. II, 16., ubi ἢ ἐν πόσει existat. 17., ubi ὁ ἐστὶ a Lachm. in text. recept. legitur, coll. tam. not. ead. pag. obvia.

³⁾ ἑορτάς οἱ μὲν. R. absque causa in notis: „legend. fortasse ἑορτάσοιμεν.“

θόματα καὶ τὸ πρόβατον νοῆσαι βουλόμενον, προκόψαι καὶ τῷ Ἀποστόλῳ, ἐπαῖραι μὲν ἡμῶν τὸ φρόνημα βουληθέντι ἀπὸ τῶν γηίνων περὶ τοῦ νόμου δογμάτων, οὐ πάνυ δὲ παραστήσαντι, πῶς ταῦτα μέλλει γίνεσθαι. Ἐὰν δὲ καὶ ἑορταί, ὧν μία¹⁾ τὸ Πάσχα ἔστι, καὶ ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἀνάγονται αἰῶνα, ἔτι μᾶλλον ἐπισκοπητέον, πῶς καὶ νῦν τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός, καὶ μετὰ ταῦτα τυθήσεται.

13. Ὅλγια δὲ εἰς τὴν ἐπαπόρῃσιν τῶν δογμάτων παραθετέον, ἡμῶν ἰδίας θεομένων πραγματείας ἔξαιρέτου καὶ πολυβίβλου, παντός τε²⁾ τοῦ κατὰ νόμον³⁾ μυστικοῦ λόγου, καὶ ἰδίᾳ τῶν κατὰ τὰς ἑορτάς, καὶ ἔτι ἰδικώτερον περὶ τοῦ Πάσχα. Ἰουδαίων μὲν οὖν τὸ Πάσχα πρόβατόν ἐστι θυόμενον, λαμβανόμενον ἐκάστω κατ' οἴκους πατριῶν, καὶ ἐπιτελούμενον μυριάσι σφαζομέναις ἀμνῶν καὶ ἐρίφων, πλείοσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἴκων τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν⁴⁾ Πάσχα ἐτύθη Χριστός. Καὶ πάλιν ἐκείνων μὲν ἔστι τὰ ἄζυμα, ἀθανιζομένης πάσης ζύμης ἐκ τῶν οἴκων αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ ἑορτάζομεν, οὐ ζύμη⁵⁾ παλαιᾶ, οὐδὲ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. Εἰ δὲ ἔστι τι τρίτον παρὰ τὰ εἰρημένα δύο Πάσχα τοῦ κυρίου καὶ ἀζύμων ἑορτῆ, ἀκριβέστερον ἐξεταστέον διὰ τὸ ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύειν ἐκείνους τῶν ἐπουρανίων ἐκείνων, καὶ οὐ μόνον βρώματα καὶ πόματα καὶ νεομηνίας καὶ σάββατα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτάς σκιὰν εἶναι τῶν μελλόντων. Πρω-

1) Cod. Bodl. ἑορταί, ὧν μία, ed. H. ἑορτῶν μία. R.

2) H. ad marg.: „scribas πάντως τε;“ R. in notis: „Festis. legisse videtur πάντως τε.“

3) Hucusque μετὰ νόμον.

4) ὑπὲρ ἡμῶν. Desunt haec in ed. H., sed exstant in Cod. Bodlej. R. (Cfr. pag. 299. not. 5.)

5) I Cor. V, 8.

τον δὴ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· „τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη¹⁾ Χριστός“ ἐπαπορήσει τις πρὸς αὐτὸν ταῦτα· εἰ τύπος ἐστὶ τῆς Χριστοῦ θύσεως τὸ παρὰ Ἰουδαίοις πρόβατον, ἦτοι ἐχρῆν ἔν, καὶ μὴ πολλὰ θύεσθαι παρ’ αὐτοῖς πρόβατα, ὥσπερ εἰς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἢ πολλῶν θυομένων προβάτων, οἷον πολλοὺς Χριστοὺς θυομένους ἀκολούθως τῷ τύπῳ. Ζητητέον,²⁾ ἵνα δὲ τοῦτο παραπεμφώμεθα, πῶς τὸ θυόμενον πρόβατον Χριστοῦ περιέχει εἰκόνα, τοῦ μὲν προβάτου ὑπὸ τῶν τηρούντων τὸν νόμον θυομένου, Χριστοῦ δὲ ὑπὸ τῶν παραβαίνοντων αὐτὸν ἀναιρουμένου· ἔτι δὲ πῶς ἐπὶ Χριστοῦ τό· „φάγονται³⁾ τὰ κρέα ταύτη τῇ νυκτὶ ὅπτι πυρὶ, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται,“ ἐρμηνευτέον καὶ τό· „οὐκ ἔδεσθε⁴⁾ ἀπ’ αὐτῶν ὠμὸν, οὐδὲ ἠψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ’ ἢ ὅπτι πυρὶ κεφαλῇν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσθίοις οὐκ ἀπολήψετε ἀπ’ αὐτῶν ἕως πρωῆ, καὶ ὄστοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ’ αὐτῶν. Τὰ⁵⁾ δὲ καταλείπόμενα ἀπ’ αὐτῶν ἕως πρωῆ, κατακαύσετε.“ Ἔοικε δὲ τῷ· „ὄστοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ’ αὐτοῦ“ ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κεχρησθαι, ὡς ἀναφερομένῳ ἐπὶ τὴν περὶ τὸν Σωτῆρα οικονομίαν, καὶ ὅτε ἐν τῷ νόμῳ⁶⁾ κελεύ-

1) H. et R. h. l. ἐθύθη. Cfr. pag. 299. not. 5. et pag. 301. not. 4.

2) In ed. H. ζητητέον ad praeced. relatum legitur.

3) Exod. XII, 8., ubi LXX interpretes τῇ νυκτὶ ταύτη exhibent.

4) Exod. XII, 9. 10., ubi οὐκ ἀπολείψεται ἀπ’ αὐτοῦ pro οὐκ — αὐτῶν; porro οὐ συντρίψετε ἀπ’ αὐτοῦ (coll. tam. pag. huj. lin. 4. a fine, et pag. 303. lin. 10.); denique καταλείπόμενα ἀπ’ αὐτοῦ ἕως πρωῆ, ἐν πυρὶ κατακαύσετε LXX viri exhibent.

5) Τὰ δὲ καταλείπόμενα. — συντρίψετε ἀπ’ αὐτοῦ. Haec desiderantur in Cod. Bodlej., nec proinde Latine versa sunt a Ferrar. interprete. R.

6) ἐν τῷ νόμῳ. Ferrar. videtur legisse ἄνευ νόμου. R.

ονται τὸ πρόβατον ἐσθίοντες ὅστιον αὐτοῦ μὴ συντριβείν. Λέγει δὲ οὕτως ἦλθον¹⁾ „οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον ἤδη αὐτὸν τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη, ἀλλ' εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε. Καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ. Καὶ ὁ ἑωρακὴς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία· καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύητε. Ἐγένετο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· Ὅστιον αὐτοῦ οὐ συντριβήσετε.“ Καὶ ἄλλα δὲ μυρία παρὰ ταῦτά ἐστι τὰ πρὸς τὴν τοῦ Ἀποστόλου λέξιν ἀναζητηθησόμενα καὶ περὶ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων, ἐξετασθησόμενα δὲ, ὡς προειρήκαμεν, προηγουμένης πολυβίβλου συγγραφῆς. Νῦν δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ διὰ τὴν προκειμένην λέξιν ταῦτα παραθέμενοι, τὰ φαινόμενα ὡς ἐν βραχέσιν οὕτω λύειν πειρασόμεθα, ὑπομνησθέντες καὶ τοῦ „οὗτός ἐστιν²⁾ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“ ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ Πάσχα „ἀπὸ τῶν ἀμνῶν, φησί, καὶ τῶν ἐρίφων λήψασθε.“ Δόξει καὶ³⁾ ὁ Εὐαγγελιστὴς συνάδων τῷ Παύλῳ ταῦταις ἐνέχεσθαι τῶν ἐξετασμένων ἀπορίας. Δεκτέον δὲ ὅτι, εἰ ὁ λόγος γέγονε σὰρξ, καὶ φησιν ὁ κύριος „ἐὰν⁴⁾ μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῖντε⁵⁾ αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει

¹⁾ Ev. Joann. XIX, 32. 33., ubi pro ἤδη αὐτὸν legit. αὐτὸν ἤδη; 34., ubi αὐτοῦ post πλευρὰν omittitur, et καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν legitur; 35., ubi πιστεύσητε legitur; 36., ubi pro ὅστιον—συντριβήσετε haec leguntur: ὅστιον οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.

²⁾ Ev. Joann. I, 29. — Exod. XII, 5.

³⁾ Cod. Bodlej. δόξει καί, ed. H. δόξαι γὰρ καί. R.

⁴⁾ Ev. Joann. VI, 53—56.

⁵⁾ H. et R. h. l. πῖντε.

ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ
 ἡμέρᾳ· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστι βρωσίς, καὶ τὸ
 αἷμά μου ἀληθὴς ἐστι πόσις. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα
 καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ·“
 μήποτε αὐτὴ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν
 τοῦ κόσμου ἁμνοῦ, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ αἷμα ἀφ' οὗ τι-
 θέναι δεῖ ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν, ¹⁾ καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν
 ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἐσθίομεν τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τῶν
 τοῦ ἁμνοῦ τούτου δεῖ φαγεῖν κρεῶν ἐν τῷ τοῦ κόσμου
 χρόνῳ, ὅς ἐστι νύξ· ὅπια δὲ τὰ κρέα πυρὶ βρωτέον
 μετὰ τοῦ ἀπὸ ἀζύμων ἄρτου· ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὐ
 μόνον ἐστὶ σὰρξ. Φησὶ γοῦν „ἐγὼ εἰμι ²⁾ ὁ ἄρτος τῆς
 ζωῆς“ καὶ „οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ³⁾
 καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ.
 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς·
 ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.“
 Οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε, ὅτι πᾶσα τροφή καταχρηστι-
 κώτερον ⁴⁾ ἄρτος λέγεται, ὡς ἐπὶ Μωϋσέως ἐν τῷ Δευ-
 τερονομίῳ γέγραπται· „τεσσαράκοντα ⁵⁾ ἡμέρας ἄρτον
 οὐκ ἔφαγε, καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν“ ἀντὶ τοῦ· οὔτε ζηρᾶς,
 οὔτε ὑγρᾶς μετελήφε τροφῆς. Τοῦτο δὲ μοι τετήρηται διὰ
 τὸ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην λέγεσθαι· „καὶ ὁ ἄρτος ⁶⁾ δὲ
 ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου
 ζωῆς.“ Ἦτοι· δὲ διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡμῶν
 μετανοίας τὴν κατὰ θεὸν λύπην λυπούμενων, μετά-

¹⁾ Exod. XII, 7. 22.

²⁾ Ev. Joann. VI, 48. — 50. 51., ubi ζησέται legi-
 tur pro ζήσει.

³⁾ Cod. Bodlej. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Reg. (quem H.
 sequitur) ὁ ἐξ οὐρανοῦ. R.

⁴⁾ H. et R. καταχρηστικώτερον.

⁵⁾ Deuteron. IX, 9., ubi haec leguntur: τεσσαράκ.
 ἡμέρ. καὶ τεσσαράκ. νύκτας ἄρτον οὐκ ἔφαγον καὶ ὕδωρ
 οὐκ ἔπιον.

⁶⁾ Ev. Joann. VI, 52.

νοιαν¹⁾ εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἡμῖν ἐργαζομένην, ἐπὶ πικρίδων ἐσθίομεν κρέα τοῦ ἀμνοῦ, καὶ τὰ ἄζυμα· ἢ διὰ τὰς βασιάνους ζητοῦντες καὶ τρεφόμενοι ἀπὸ τῶν εὐρισκομένων τῆς ἀληθείας θεωρημάτων. Οὐκ ὠμὴν οὖν βρωτέον τὴν σάρκα τοῦ ἀμνοῦ, ὥσπερ ποιοῦσιν οἱ τῆς λέξεως δοῦλοι, τρόπον ἀλόγων ζώων, καὶ ἀποτεθηρωμένων πρὸς τοὺς ἀληθῶς λογικούς, διὰ τοῦ συνιέναι βούλεσθαι τὰ πνευματικὰ, λόγου²⁾ μεταλαμβάνοντες θηρίων ἀπηγριωμένων. Φιλοτιμητέον δὲ τῷ εἰς ἔψησιν μεταλαμβάνοντι τὸ ὠμὸν τῆς γραφῆς, μὴ ἐπὶ τὸ πλαδαρώτερον καὶ ὑδαρέστερον καὶ ἐκλελυμένον μεταλαμβάνειν τὰ γεγραμμένα, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ κνηθόμενοι³⁾ τὴν ἀκοήν καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀληθείας ἀποστρέφοντες αὐτήν, ἐπὶ δὲ τὸ ἀνεῖμένον καὶ ὑδαρέστερον τῆς πολιτείας μεταλαμβάνοντες τὰς κατ' αὐτοὺς⁴⁾ ἀγωγάς. Ἡμεῖς δὲ τῷ ζέοντι πνεύματι, καὶ⁵⁾ τοῖς διδομένοις ὑπὸ θεοῦ διαπύροις λόγοις, ὁποίους Ἰερεμίας εἰλήφει ἀπὸ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν „ιδού,⁶⁾ δέδωκα τοὺς

¹⁾ II Cor. VII, 10.

²⁾ λόγου μεταλαμβάνοντες x. τ. λ. Haec habent Codd. Bodlej., Barberin. (R.), et Regia. Verit Perion. „rationis participes ferarum bestiarum.“ Ferrar. videtur legendum putasse: ἄλογον μεταβάλλοντας θηρίων ἀπηγριωμένων, quod magis placet. (?). H. et R.

³⁾ II Timoth. IV, 3 4.

⁴⁾ Cod. Reg. (itemq. H. in textu) κατ' αὐτοῦ ἀναγωγάς; Bodlej. κατ' αὐτοῦ ἀγωγάς. R. — H., nihil addens de emendat. lect. ἀγωγάς, ad marg. „scribas κατ' αὐτοῦ.“

⁵⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ζέοντι πνεύματι, καὶ τοῖς x. τ. λ., Cod. Reg. (itemq. H., asterisco adjecto voc. ζέοντι, in textu) ζέοντι τοῖς x. τ. λ. — H. in notis: „asterisc. inseruimus; deest enim etc., quod exhibet Ferrar. Alludit ad Act. XVIII, 25. et Rom. XII, 11.“

⁶⁾ Jerem. V, 14., ubi ἐγὼ adjicitur voc. ιδού.

λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ·“ ὅπτα ποιήσωμεν τὰ κρέα τοῦ ἀμνοῦ, ὥστε ¹⁾ τοὺς μεταλαμβάνοντας αὐτῶν λέγειν Χριστοῦ ἐν ἡμῖν λαλοῦντος· „ὅτι ἡ καρδία ²⁾ ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδοῦ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς.“ Εἰ ³⁾ δὲ εἰς τὸ τοιοῦτον ἡμᾶς ζητῆσαι, πυρὶ ὀπτῆσαι δεήσει τὰ τοῦ ἀμνοῦ κρέα, παραδειτέον τὴν ὁμολογίαν οὗ ἐπεπόνθει ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ πάθους Ἰερεμίας λέγων· „καὶ ἐγένετο ⁴⁾ ὡς πῦρ καιόμενον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν.“ Ἀρχιτέον δὲ ἐν τῷ ἔσθλῃ ἐκ τῆς κεφαλῆς, τουτέστι τῶν κορυφαιοτάτων καὶ ἀρχικῶν δογμάτων περὶ τῶν ἐπουρανίων· καὶ καταληκτέον ἐπὶ τοὺς πόδας, τὰ ἔσχατα τῶν μαθημάτων τὰ ζητοῦντα περὶ τῆς τελευταίας ἐν τοῖς οὐσι φύσεως, ἥτοι τῶν ὑλικωτέρων, ἢ τῶν καταχθονίων, ἢ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ ἀκαθάρτων δαιμονίων. Ὁ γὰρ περὶ αὐτῶν λόγος ἕτερος ὢν αὐτῶν, ἐναποκεείμενος τοῖς μυστηρίοις τῆς γραφῆς δύναται τροπικώτερον πόδες ὠνομάσθαι τοῦ ἀμνοῦ. Καὶ τῶν ἐνδοσθίων δὲ ἐσωτερικῶν καὶ ἀποκεκρυμμένων οὐκ ἀφεκτέον ὡς ἐνὶ δὲ σώματι τῇ ἀπάσῃ προσελθετέον γραφῇ, καὶ τὰς ⁵⁾ ἐν τῇ ἀρμονίᾳ τῆς πάσης συνθέσεως αὐτῆς εὐτονωτάτας καὶ στερότατας συνοχὰς οὐ συντριπτέον, οὐδὲ διακοπτέον, ὅπερ πεποιήκασιν οἱ τὴν ἐνότητα τοῦ ἐν πάσαις ταῖς

¹⁾ H. et R. ὡς τε.

²⁾ Luc. XXIV, 32. coll. pag. 23. not. 1.

³⁾ Εἰ δὲ εἰς — τὰ τοῦ κ. τ. λ. Sic habet Cod. Bodlej., male vero Cod. Reg. (itemq. H. in textu): εἰς δὲ τὸ τοιοῦτον ζητῆσαι, πυρὶ ὀπτῆσαι δὲ ἤξει (ita H. in textu, eodemq. teste Cod. Reg., R. in notis pro ἤξει exhibet ἄξει) τὰ τοῦ κ. τ. λ. — H. in notis atq. ad marg.: „scribas εἰς δὲ τὸ τοιοῦτον ζητῆσαι, εἰ πυρὶ ὀπτῆσαι δεήσει τὰ τοῦ κ. τ. λ.“

⁴⁾ Jerem. XX, 9.

⁵⁾ Cod. Bodlej. τὰς ἀρμονίας τῆς κ. τ. λ. R.

γραφαῖς πνεύματος τὸ ὄσον ἐπ' αὐτοῖς συντρέβοντες. Ἄυτη μέντοι γε ἡ ἀπὸ τοῦ ἀμνοῦ προειρημένη προφητεία τὴν νύκτα μόνην ἡμᾶς τρεφείτω τοῦ ἐν τῷ βίῳ σκοτούς· ὡς γὰρ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας τῶν μετὰ τὸν βίον τοῦτον οὐδὲν καταλειπτέον ἴσται ἡμῖν τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνου χρησίμου ἡμῖν οὕτω τροφῆς. Παρελθούσης γὰρ τῆς νυκτός, καὶ ἐπελθούσης τῆς μετὰ ταῦτα ἡμέρας, τὸν μηδαμῶς ἀπὸ τῶν παλαιότερων καὶ κατωτέρω ζυμούντων ἄζυμον ἔχοντες ἄρτον φαγόμεθα, χρήσιμον ἡμῖν ἰσόμενον, ἕως δοθῇ τὸ¹⁾ μετὰ τὸν ἄζυμον μάννα, ἡ ἀγγελικὴ καὶ μὴ ἀνθρωπίνῃ τροφῇ. Ἐκάστη τοίνυν ἡμῶν θυέσθω τὸ πρόβατον ἐν παντὶ οἴκῳ πατριᾶς ἡμῶν, καὶ δυνατὸν ἴστω τόνδε μὲν τινα παρανομεῖν, μὴ θύοντα τὸ πρόβατον, τὸν δὲ πᾶσαν φυλάττειν τὴν ἐντολὴν θύοντα, καὶ περιέφυγοντα καὶ ὀστέον αὐτοῦ μὴ συντρέβοντα. Καὶ οὕτως ἐν βραχέσι συμφώνως τῇ ἀποστολικῇ ἐκδοχῇ καὶ τῷ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀμνοῦ ἀποδιδόμεθω²⁾ τὸ τυθὲν Πάσχα Χριστός. Οὐ γὰρ νομιστέον τὰ ἱστορικὰ ἱστορικῶν εἶναι τύπους, καὶ τὰ σωματικὰ σωματικῶν, ἀλλὰ τὰ σωματικὰ πνευματικῶν, καὶ τὰ ἱστορικὰ νοητῶν. Ἀναβῆναι τῷ λόγῳ καὶ ἐπὶ τὸ τρίτον Πάσχα ἐπιτελεσθησόμενον ἐν μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει³⁾ ἐπιτελειοτάτῃ καὶ μακαριωτάτῃ ἐξόφῃ νῦν οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, καὶ τούτων ἐπιπλεῖον καὶ περισσότερον, παρ' ὃ ἀπῆται τὸ ἀνάγνωσμα, εἰρημένων ἡμῖν.

14. Οὐκ ἀζήτητον δὲ οὐδὲ⁴⁾ ἑατέον, πῶς ἐγγυὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἦν ὁ κύριος ἅμα τῇ μη-

1) Cod. Bodlej. τὸ κατὰ τὸ ἄζυμον. R.

2) Cod. Bodlej. ἀποδίδοσθαι. (R. haud dubie min. accur. affert ἐποδιδόμεθαι) R.

3) H. et R. h. l. πανηγύρει.

4) H. ad marg.: ἴσως οὐδέν. — In seqq. H. et R. iterum τῇ μητρ. — Cfr. ev. Joann. II, 12-13.

τρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ Καφαρναούμ. Ἐν μὲν οὖν τῷ κατὰ Ματθαῖον¹⁾ ἀφεθεὶς ἀπὸ τοῦ διαβόλου, τῶν ἀγγέλων προσελθόντων καὶ διακονούντων αὐτῷ, ἀκούσας Ἰωάννην παραδεδόσθαι ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρά²⁾ ἔλθων κατόκησεν εἰς Καφαρναούμ· ἔπειτα ἀρξάμενος κηρῶσσειν, καὶ ἐκλεξάμενος τοὺς τέσσαρας ἄλιεις ἀποστόλους, διδάξας τε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὅλης τῆς Γαλιλαίας, καὶ θεραπεύσας τοὺς προσενηχθέντας αὐτῷ ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄρος, καὶ λέγει τοὺς μακαρισμοὺς³⁾ καὶ τὰ ἐχόμενα αὐτῶν· τελέσας δὲ ἐκεῖνην τὴν διδασκαλίαν, καταβάς ἐκ τοῦ ὄρους εἰσέρχεται εἰς Καφαρναούμ δευτερον,⁴⁾ κἀκεῖθεν δὲ ἔμβας εἰς πλοῖον περᾶ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν· παρακληθεὶς τε μεταβῆναι ἀπὸ τῶν ὄρων αὐτῶν, ἔμβας⁵⁾ εἰς πλοῖον διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἐνθα θεραπείας ἐπιτελέσας τινὰς περιῆγε τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κόμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν· καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα μετὰ ταῦτα γίνεται, πρὶν ἐπισημειώσασθαι τὸν Ματθαῖον τὸν τοῦ Πάσχα καιρὸν.⁶⁾ Καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς δὲ Εὐαγγελισταῖς μετὰ τὴν ἐν τῇ Καφαρναούμ διατριβὴν, οὐχ εὐρίσκεται ἕγγυς τὸ Πάσχα εἶναι λεγόμενον· σῶσαι δὲ τὸ βούλημα τῶν ἀνδρῶν ἐστὶν ἐννοήσαντα τὰ περὶ τῆς Καφαρναούμ εἰρημένα ἡμῖν ἐν τοῖς πρὸ τούτων. Ἐνδιατριβὴ πλησίον τυγχάνει⁷⁾ τοῦ τῶν Ἰουδαίων Πάσχα ὀλίγη βελτιουμένη παρ' αὐτὸ, καὶ

¹⁾ Matth. IV, 11. et seqq.

²⁾ Cfr. pag. 275. lin. 3. a fine coll. not. 4., ubi pro Ναζαρά Orig. scripserat Ναζαρέθ, et pag. 277. lin. 1. coll. not. 1., ubi non Ναζαρά, sed Ναζάρα H. et R. exhibent.

³⁾ Matth. V. VI. VII.

⁴⁾ Matth. VIII, 1. 5. 23. 28. 34.

⁵⁾ Matth. IX, 1—36.

⁶⁾ Matth. XXVI, 2.

⁷⁾ Cod. Bodlejanus τυγχάνειν. R.

κρείττων αὐτοῦ τυγχάνουσα, καὶ μάλιστα ἐπεὶ ἐν τῷ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων εὐρίσκονται ἐν τῷ ἱερῷ οἱ πωλοῦντες τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστεράς. Δι' οὗς ἔτι μᾶλλον πρόκειται ¹⁾ μὴ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι τὸ Πάσχα· ὡς γὰρ ὁ ²⁾ οἶκος τοῦ πατρὸς γέγονεν οἶκος ἐμπορίου παρὰ τοῖς μὴ ἀγιάζουσιν αὐτὸν, οὕτω καὶ τὸ Πάσχα κυρίου ἀνθρώπινον καὶ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα παρὰ τοῖς ταπεινότερον καὶ σωματικώτερον αὐτὸ ἐκλεξαμένοις. Εὐκαιρότερον δὲ ἐν ἄλλοις ἔσται ἰδεῖν καὶ τερτὶ τοῦ χρόνου τοῦ Πάσχα, περὶ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν γινομένου, καὶ εἰ τι ἕτερον ἀπατεῖ τὸ πρόβλημα ἐπεξεργάσασθαι. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων „, αὕτη, φησὶν, ἡ μεγάλη ἑορτὴ τοῦ γὰρ πάθους τοῦ Σωτῆρος τύπος ἦν, ὅτε οὐ μόνον ἀνηρεῖτο τὸ πρόβατον, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαυσιν παρείχεν ἐσθιόμενον, καὶ θυόμενον μὲν ³⁾ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος τὸ ἐν κόσμφ ἐσήμαινεν, ἐσθιόμενον δὲ τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ἐν γάμφ.“ „ Παρεθέμεθα δὲ αὐτοῦ τὴν λέξιν, ἵνα ὡς ἐν τηλικούτοις ἀναστρέφειν τὸν ἄνδρα παρεβήμμενος καὶ ὑδαρῶς μετὰ μηθενὸς κατασκευαστικοῦ θεωρήσαντες, μᾶλλον αὐτοῦ καταφρονήσωμεν.

15. „Καὶ ⁴⁾ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ ⁵⁾ Ἰησοῦς, καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ ⁶⁾ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους· καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ

¹⁾ R. πρόκειται, H. contra (itemq. Ferrar.) πρόκειται.

²⁾ Ed. Huet. ὁ omisit.

³⁾ In ed. Huetii deest μὲν.

⁴⁾ Cfr. Ev. Joann. II, 13—17. coll. pag. 273. lin. 4. usque ad pag. 274. lin. 1., itemque pag. 273. not. 1. et pag. 278. not. 2. — Hinc Ferrar. Tom. XI. auspicatur.

⁵⁾ In ed. Huet. ὁ desideratur.

⁶⁾ καὶ πρόβατα. Desunt haec in edd. H. et R. Cfr. pag. 273. lin. 5. et pag. 310. lin. 9.

τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν
 ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, ¹⁾ καὶ
 τοὺς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐν-
 τεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον
 ἐμπορίου. Τότε ἐμνησθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι
 γεγραμμένον ἐστίν· „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται
 με.“ Σημειωτέον ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης δευτέρου ἔργου
 τοῦ Ἰησοῦ ἀναγράφει τὸ περὶ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ εὐρεθέν-
 των ὑπ' αὐτοῦ πωλούντων βόας καὶ πρόβατα καὶ πε-
 ριστερὰς, οἱ δὲ λοιποὶ σχεδὸν πρὸς τῷ τέλει ἐπὶ τῆς
 κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας τὸ παραπλήσιον ποιοῦσιν·
 καὶ ²⁾ ὁ μὲν Ματθαῖος οὕτως· „καὶ εἰσελθόντος ³⁾ αὐ-
 τοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσεῖσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα·
 τίς ἐστίν οὗτος; Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς
 ὁ προφήτης, ⁴⁾ ὁ ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ εἰς-
 ἦλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς
 πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τρα-
 πέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, ⁵⁾ καὶ τὰς καθέ-
 δρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς. Καὶ λέγει αὐτοῖς
 γέγραπται· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται,
 ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν.“ Ὁ δὲ Μάρ-
 κος· „καὶ ἔρχονται ⁶⁾ εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰσελθὼν
 εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τρῦς πωλοῦντας καὶ ἀγο-

1) Cod. Bodlejanus ἀνέστρεψε. R.

2) In ed. Huetii καὶ deest.

3) Math. XXI, 10—13.

4) Ἰησοῦς ὁ προφήτης. Ed. H. ὁ προφ. Ἰησοῦς, item-
 que ed. Lachm., coll. tamen ed. Knapp., quae lect. ab R.
 oblatam tuetur.

5) Cod. Bodlej. iterum ἀνέστρεψε. R.

6) Marc. XI, 15—17., ubi τοὺς ἀγοράζοντας exhibe-
 tur, et κατέστρεψεν pro ἀνέστρεψε adjunct. legitur voc.
 περιστερὰς; porro λέγων (αὐτοῖς) existat pro καὶ ἔλεγ.
 αὐτοῖς; οὐ γέγρα. ὅτι ὁ pro οὐ γέγρα. ὁ; denique ἐποιή-
 σατε pro πεποιήκατε.

ράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν ἀνέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκευὸς δια τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἐδίδασκε, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· οὐ γέγραπται, ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; Ὑμεῖς δὲ πεποιήκατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.“
 Ὁ δὲ Δουκᾶς „καὶ ὡς ἤγγισεν,¹⁾ ἰδὼν τὴν πόλιν ἐκλαυσεν ἐπ’ αὐτήν,²⁾ λέγων ὅτι εἰ ἔγνων ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ σὺ τὰ πρὸς εἰρήνην· νῦν δὲ ἐκρύβῃ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, καὶ περικυκλώσουσι καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν, καὶ ἰδαριουῶσί σε καὶ τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἀφήσουσι λίθον ἐπὶ λίθον ἐν σοί, ἀνδρῶν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας, λέγων αὐτοῖς γέγραπται· καὶ ἔσται ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς· ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.“
 Ἐπὶ δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι τοῖς εἰρημένοις παρὰ τοῖς τρισὶν ἐπὶ τῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδῳ τοῦ κυρίου, καθ’ ἣν ταῦτα πεποίηκεν ἐν τῷ ἱερῷ, τὰ παραπλήσια ἀνέγραψεν ὁ Ἰωάννης μετὰ πολλὰ γεγονέναι, μετὰ ἑτέραν αὐτοῦ παρὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῖς Ἱεροσολύμοις. Οὕτω δὲ κατανοητέον τὰ εἰρημένα, καὶ πρῶτόν γε τὰ Ματθαίω³⁾ λεγόμενα· „καὶ ὅτε ἤγγι-

1) Luc. XIX, 41. 42., ubi verba καὶ σύ αὐτῆς verba ἐν τῇ ἡμ. ταύτῃ leguntur. 43., ubi pro καὶ περικυκλ. — πάντοθεν haec leguntur: καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρεκά σοι καὶ περικυκλώσουσίν σε καὶ συνέξουσίν σε πάντοθεν. 44., ubi pro τὰ τέκνα σου existant τὰ τέκνα σου ἐν σοί, et λίθον ἐπὶ λίθῳ pro λίθον ἐπὶ λίθον. 45., ubi pro verbis τοὺς πωλοῦντας—ἐποιήσ. αὐτόν haec exhibentur: τοὺς πωλοῦντ. ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, λέγ. αὐτοῖς γέγρα. ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκ. προσευχ. ἔστιν ὑμ. δὲ αὐτόν ἐποιήσατε.

2) Cod. Bodlej. pro ἐπ’ αὐτήν habet ἐπ’ αὐτῇ. R.

3) Cod. Bodlej. τὰ κατὰ Ματθαῖον κ. τ. λ. R.

σεν¹⁾ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς Βηθφαγῆ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς, λέγων αὐτοῖς· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι²⁾ ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. Καὶ εἰάν τις ὑμῖν εἴπη· τί ποιεῖτε; ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει· εὐθὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πραῦς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον ὑποζυγίου. Πορευθέντες δὲ³⁾ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν⁴⁾ τὰ ἱμάτια αὐτῶν,⁵⁾ καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. Ὁ δὲ πλείστος ὄχλος, ἑστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν⁶⁾ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραξαν· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.“ Ἐξῆς δὲ τούτων ἐστὶ

1) Matth. XXI, 1., ubi ἤγγισαν legitur pro ἤγγισεν; ἦλθον pro ἦλθεν; εἰς τὸ ὄρος pro πρὸς τὸ ὄρος atque ὁ Ἰησοῦς pro simpl. Ἰησοῦς. 2., ubi κατέναντι pro ἀπέναντι, atque ἄγαστέ μοι pro ἀγάγετέ μοι existat. 3., ubi εἶπη τι pro εἴπη· τί ποιεῖτε; et εὐθέως log. pro εὐθύς. 4. 5., ubi pro ἔρχεται πραῦς legitur ἔρχεται σοι, πραῦς κ. τ. λ., et πῶλον υἱὸν ὑποζυγ. pro πῶλον ὑποζυγίου. 6., ubi συνέταξεν existat pro προσέταξεν. 7. 8., ubi pro ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ ὄχλοι κ. τ. λ. haec leguntur: ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔσπιον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἑστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι κ. τ. λ. 9., ubi pro ἔκραξαν haec leguntur: ἔκραζον λέγοντες.

2) Cod. Bodlejanus κατέναντι. R.

3) In ed. Huet. desideratur δέ.

4) Cod. Bodlejanus ἐπ' αὐτόν. R.

5) Ed. Lachm. (cfr. v. 7. l. l.) τὰ ἱμάτια (αὐτῶν).

6) Cod. Bodlejanus προάγοντες αὐτοῦ. R.

„καὶ ¹⁾ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰσεῖσθη πᾶσα ἡ πόλις“ ἄτινα παρεθέμεθα ἐν τοῖς πρὸ τούτων. Δεύτερα δὲ τὰ Μάρκου ²⁾ „καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς Βηθφαγῆ ³⁾ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει ⁴⁾ δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν. Καὶ εὐθὺς πορευόμενοι ⁵⁾ εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ’ οὗ οὐδεὶς οὕτω ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τί ποιεῖτε τοῦτο; εἰπατέ· ὅτι ⁶⁾ ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει· καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἀποστελεῖ ὡδε. ⁷⁾ Καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν ⁸⁾ ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐτόν. Καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ⁹⁾ ἔλεγον αὐτοῖς τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς ¹⁰⁾ καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. Καὶ φέρουσι ¹¹⁾ τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβάλλουσιν ¹²⁾ αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν. ¹³⁾ Ἄλλοι δὲ στοι-

1) Matth. XXI, 10. coll. pag. 310. not. 3.

2) Marc. XI, 1—12.

3) εἰς Βηθφ. x. Βηθ. Sic Knapp. quoq. ed. (cfr. l. l. vers. 1.), Lachm. aut. exhibet καὶ εἰς Βηθανίαν. — Ceter. R. h. l. Βηθφαγῆ non Βηθφαγῆ (cfr. pag. 312. lin. 1.) scripsit.

4) Knapp. ed. vers. l. ut in nostro textu, Lachm. ed. ἀπεστείλει.

5) Edd. N. T. vers. 2. εὐθέως εἰσπορευόμενοι, αἴτινε τεκάθισεν· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

6) Knapp. ed. (cfr. v. 3.) ut in nostro textu, in Lachm. ed. deest ὅτι.

7) Edd. N. T. l. l. καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει ὡδε.

8) Edd. N. T. vers. 4. πρὸς τὴν θύραν.

9) Edd. N. T. (cfr. vers. 5. l. l.) ἐστηκότων.

10) Ed. Huet. οἱ δὲ εἶπον καθὼς εἶπεν Ἰησοῦς.

11) Edd. N. T. (cfr. vers. 7. l. l.) ἤγαγον.

12) Lachm. ed. ut in nostro textu, Knapp. ἐπέβαλον.

13) Knapp. ed. αὐτῶν, Lachm. αὐτῶν. Cet. voc. αὐ-

βάδας¹⁾ κόψαντες ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔστρωσαν²⁾ εἰς τὴν ὁδόν. Καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον Ἦσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου εὐλογημένη ἢ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ. Ἦσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱερουσόλυμα εἰς τὸ ἱερόν, καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὄψε³⁾ ἤδη οὔσης τῆς ὥρας ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ πᾶν δώδεκα. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπέειπεν.⁴⁾ Ἔϊτα μετὰ τὴν τῆς ξηρανομένης συκῆς⁵⁾ οἰκονομίαν „ἐρχονται εἰς Ἱερουσόλυμα. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας,⁶⁾ καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ Λουκᾶ⁷⁾ τοῦτον τὸν τρόπον „καὶ ἐγένετο⁸⁾ ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν⁹⁾ λέγων ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὐρήσατε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. Καὶ εἰάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει. Ἀπελθόντες δὲ οἱ¹⁰⁾ μαθηταὶ εὗρον¹¹⁾ ὡς εἶπεν αὐτοῖς. Λύόντων δὲ

τῶν in edd. N. T. haec sequuntur: καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν (sic Lachm. ed., Knapp. ἐπ' αὐτῷ). Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν.

¹⁾ H. et R. itemq. Knapp. στοιβάδας; Lachm. ed. σιβάδας.

²⁾ Pro κόψαντες—ἔστρωσαν edd. N. T. vers. 8 l. l. exhibent: ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων καὶ ἔστρώννουν.

³⁾ Edd. N. T. (cfr. vers. 11. l. l.) ὄψις.

⁴⁾ Marc. XI, 13. 14. — 15.

⁵⁾ Cod. Bodlejanus τῷ Λουκᾶ. R.

⁶⁾ Luc. XIX, 29—41. — H. et R. h. l. Βηθφαγῆ, cfr. pag. 313 not. 3.

⁷⁾ Edd. N. T. (cfr. v. 29. l. l.) μαθητῶν αὐτοῦ (Lachm. ed. αὐτοῦ).

⁸⁾ Edd. N. T. (cfr. vers. 32. l. l.) οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καθὼς κ. τ. λ.

⁹⁾ Cod. Reg. (itemq. H. in textu) εὐρόντες, Bodlej:

αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς τί λύτετε τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπαν, ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει. Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβέβησαν¹⁾ αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώσαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν²⁾ ἐν τῇ ὁδῷ. Ἐγγιζόντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἤρξατο³⁾ ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες καὶ αἰνοῦντες⁴⁾ τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλη περὶ πασῶν⁵⁾ ὧν εἶδον δυνάμεων, λέγοντες· εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς⁶⁾ ἐν ὀνόματι κυρίου· ἐν οὐρανῷ εἰρήνη καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. Καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπαν πρὸς αὐτόν· Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπε⁷⁾ λέγω ὑμῖν, ἐὰν οὗτοι σωπῆσασιν, οἱ λίθοι κεκραξόνται. Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτήν· καὶ τὰ ἐξῆς, ἅπερ παρεθέμεθα. Ὁ μέντοι γε Ἰωάννης μετὰ πλεῖστα ὄσα τοῦ „καὶ ἀνέβη⁸⁾ εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας τοὺς βόας καὶ τὰ⁹⁾ πρόβατα·“ ἑτέραν διηγούμενος ἄνοδον τοῦ κυρίου εἰς Ἱεροσόλυμα, ταυτὰ φησι μετὰ τὸ πρὸ ἕξ ἡμερῶν¹⁰⁾ τοῦ

καὶ εὐρόντες, sed omnino legendum est εὔρον. R. — H. ad marg.: „scribas εὔρον.“

1) Lachm. ed. (cfr. vers. 35. l. l.) ἐπιβέβησαν αὐτῶν.

2) Ed. Lachm. (cfr. vers. 36. l. l.) τὰ ἱμάτια αὐτῶν.

3) Edd. N. T. (cfr. vers. 37. l. l.) ἤρξαντο.

4) Edd. N. T. (cfr. vers. l.) χαίροντες αἰνεῖν.

5) Ed. Knapp. (cfr. vers. l.) ut in nostro textu, ed.

Lachm. περὶ πάντων.

6) Edd. N. T. (cfr. vers. 38. l. l.) ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς. Eaedem in seqq. εἰρήνη ἐν οὐρανῷ.

7) Edd. N. T. (cfr. vers. 40. l. l.) εἶπεν αὐτοῖς. Eaedem in seqq. ὅτι ἐὰν οὗτοι.

8) Ev. Joann. II, 13. 14. coll. pag. 309. not. 4. et 6.

9) Ed. Huetii τὰ omisit.

10) Ev. Joann. XII, 1. 2.

Πάσχα ἐν Βηθανίᾳ δεῖπνον, ἐν ᾧ ἡ Μάρθα¹⁾ διηκόνει καὶ ὁ Λάζαρος ἀνέκειτο „τῆ ἐπαύριον²⁾ ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς³⁾ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαῖτα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν⁴⁾ αὐτῷ, καὶ ἔκραζον⁵⁾ Ὡσαννά, εὐλογημένος ἐν ὀνόματι⁶⁾ κυρίου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Εὐρῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτοῦ,⁷⁾ καθὼς ἔστι γεγραμμένον μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ⁸⁾ Σιών ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.“ Ταῦτα δὲ νομίζω, εἰ καὶ ἐπιπλεῖον⁹⁾ τῆς λέξεως παρεθέμην τῶν εὐαγγελιστῶν, ἀναγκαίως πεποικηθέναι, ὑπὲρ τοῦ¹⁰⁾ κατὰ τὴν ἀλήθειαν διαφωνίαν τῶν μὲν τριῶν ἐν μιᾷ τῇ αὐτῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπιδημίᾳ τοῦ κυρίου λεγόντων τὰ νομιζόμενα παρὰ τοῖς πολλοῖς τὰ αὐτὰ εἶναι καὶ τῷ Ἰωάννῃ γεγραμμένα τοῦ δὲ Ἰωάννου ἐν δυσὶν ὑπὸ πολλῶν πράξεσι διίσταμέναις, μεταξὺ δηλουμένων καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἐπιδημιῶν τοῦ κυρίου, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδοις ἀπαγγέλλοντος γεγονέναι τὰ ἐκκεῖνα. Ἐγὼ

1) Cod. Bodlejan. ἐν ᾧ ἡ Μάρθα, Reg. ἐν ᾧ ἡ Μαρία. R.

2) Ed. Huet. min. accur. τοῦ ἐπαύριον. Cfr. Ev. Joann. XII, 12—15.

3) Ed. Knapp. ὁ Ἰησοῦς, ed. Lachm. Ἰησοῦς.

4) Edd. N. T. (cfr. vers. 13. l. l.) εἰς ὑπάντησιν.

5) Ed. Knapp. (v. l.) ut in nostro textu, ed. Lachm. καὶ ἐκραύγαζον λέγοντες.

6) Edd. N. T. (vers. l.) ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνομ. κυρ.

7) Cod. Bodlej. ἐπ' αὐτοῦ, Reg. (quem H. sequit.) ἐπ' αὐτῷ. R. — Edd. N. T. (cfr. vers. 14. l. l.) rectius ἐπ' αὐτό.

8) Ed. Knapp. (cfr. vers. 15. l. l.) ut in nostro textu, ed. Lachm. θυγάτηρ. Cfr. Zachar. IX, 9.

9) Cod. Bodlej. πλεῖον, Reg. ἐπιπλεῖον. R.

10) R. min. accurate ὑπὲρ σου.

μὲν οὖν ὑπολαμβάνω ἀδύνατον εἶναι, τοῖς μηδὲν πέρα τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις ἐκδεχομένοις παραστήσαι τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν σύμφωνον ὑπάρχειν. Εἰ δέ τις οἶεται μὴ ὑγιῶς ἡμᾶς ἐξειληφέναι, συνετιῶς ἀντιγραφάτω τῇ τοιαύτῃ ἡμῶν ἀποφάσει.

16. Τὰ δὲ κινουῦντα ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τούτων συμφωνίαν αἰτήσαντες τὸν διδόντα παντὶ τῷ αἰτοῦντι καὶ ὀξέως ζητεῖν ἀγωνιζομένῳ, κρούοντές τε ὑπὲρ τοῦ ἀνοιχθῆναι ἡμῖν ταῖς τῆς γνώσεως κλεισθῆναι τὰ κεκρυμμένα τῆς γραφῆς, τὸν αὐτὸν¹⁾ κατὰ τὴν διδομένην ἡμῖν δύναμιν ἐκθησόμεθα τρόπον. Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τὴν τοῦ Ἰωάννου λέξιν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ „καὶ ἀνέβη²⁾ εἰς Ἱερουσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.“ Ἱερουσόλυμα τοίνυν ἔστιν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον διδάσκει ὁ κύριος· „τοῦ μεγάλου³⁾ βασιλέως πόλις“ οὐκ ἐν κοιλάδι, ἢ κάτω που κειμένη, ἀλλ' ἐν ὑψηλῷ ὄρει ἐπιβοδομημένη, καὶ „ὄρη⁴⁾ κύκλω αὐτῆς“ „ἧς⁵⁾ ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό“ καὶ „ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ κυρίου, μαρτύριον ἐν τῷ Ἰσραὴλ.“ Καλεῖται δὲ καὶ ἡ πόλις αὕτη καὶ Ἱερουσαλήμ, εἰς ἣν οὐδεὶς τῶν ἐπὶ γῆς ἀναβαίνει, οὐδὲ εἰσέρχεται, καὶ πᾶσά γε ἡ φησικὸν ἔχουσα διάγραμμα ψυχῆ, καὶ ὀξύτητα νοητῶν διορατικῆν, ταύτης τῆς πόλεως πόλεως ὑπάρχει. Καὶ δυνατόν ἐν ἁμαρτίᾳ εἶναι καὶ τὸν Ἱεροσολυμίτην δυνατόν γὰρ καὶ τοὺς εὐφροεστάτους ἁμαρτάνειν, εἰ μὴ ἐπιστρέψαιεν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τάχιον, ἀπολόγτας τὴν εὐφύταν, καὶ μίαν τῶν ἄλλοτριῶν τῆς Ἰουδαίας πόλεων οὐ μόνον παροικῆσοντας, ἀλλὰ καὶ ἐγγραφησομένους. Ἀναβαίνει εἰς Ἱερουσόλυμα ὁ Ἰη-

¹⁾ Cod. Reg. (quem H. sequit.) ταυτόν, Bodlej. ut in nostro textu. R.

²⁾ Ev. Joann. II, 13.

³⁾ Matth. V, 35.

⁴⁾ Psalm. CXXV, 2. (CXXIV.).

⁵⁾ Psalm. CXXII, 3. 4., ubi haec leguntur: αἱ φυλαὶ, φυλαὶ κυρ. μαρτύρ. τῷ Ἰσραὴλ. (CXXI.).

σοὺς μετὰ τὸ βοηθῆσαι τοῖς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐξῆς εἰς τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι, ἵνα ποιήσῃ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰ γεγραμμένα. Εὗρε γοῦν ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπερ καὶ οἶκος τοῦ πατρὸς εἶναι λέγεται τοῦ Σωτῆρος, τουτέστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ὑγιαίνοντος λόγου τινὰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς ἐμπορίου ποιοῦντας οἶκον. Καὶ αἰεὶ τινὰς εὕρισκει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ. Πότε γὰρ ἐν τῇ ὀνομαζομένῃ ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶν οἶκος Θεοῦ (ῶντος, ¹⁾) στυλὸς καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, οὐκ εἰσὶ τινες κερματισταὶ καθήμενοι, δεόμενοι πληγῶν ἐκ τοῦ ἀπὸ Ἰησοῦ πεποιημένου φραγελλίου ἐκ σχοινίων καὶ χρήζοντες κολλυβιστῶν τοῦ ἐκχεῖσθαι αὐτῶν τὰ κέρματα, ἀνατρέπεσθαι τε αὐτῶν τὰς τραπέζας; Πότε δ' οὐκ εἰσὶν οἱ ἀποδιδόμενοι ἐμπορικῶς, οὓς ἐχρῆν τηρεῖν ἐπ' ἄροτρον, βούς, ἵνα βαλόντες ²⁾ ἐπ' αὐτὸ τὰς χεῖρας, καὶ μὴ στρεφόμενοι εἰς τὰ ὀπίσω γένωνται τῇ τοῦ Θεοῦ βασιλείᾳ εὐδατοι; Πότε δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ προτιμῶντες τὸν τῆς ἀδικίας μαμωνᾶν τῶν ³⁾ τὴν ὕλην τοῦ κοσμεῖσθαι αὐτοῖς παρεχόντων προβάτων; Αἰεὶ δὲ πολλοὶ εἰσὶ καὶ οἱ τοῦ ἀδόλου καὶ ἀκεραίου, ἐστηρημένου γε πάσης πικρότητος καὶ χολῆς ⁴⁾ καταφρονοῦντες, καὶ ταλαιπώρου κέρδους ἕνεκεν προδιδόντες τὴν τῶν προπικωτέρων λεγομένων περιστερῶν ἐπιμέλειαν. Ἐπὶ οὖν εὖρη ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ ἱερῷ, οἶκῳ τοῦ πατρὸς, τούτους πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα ⁵⁾ καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθήμενους ἐξελαίνει αὐτοὺς, χρησάμενος τῷ ἐκ σχοινίων

¹⁾ I Timoth. III, 15.

²⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) βάλλοντες, Bodlej. βαλόντες. R.

³⁾ In ed. Huet. τῶν desideratur.

⁴⁾ R. minus accurate σχολῆς.

⁵⁾ H. ex parte minus accur. τούτ. πωλοῦντας τὰς (non τοὺς) βόας καὶ τὰ πρόβατα.

ὕπ' αὐτοῦ πεπονημένῳ φραγελλῷ, ἅμα τοῖς ἐμπορικοῖς προβάτοις καὶ βουσίῳ αὐτῶν, καὶ ἔχει ὡς μὴ ἄξια τὰ συνερχόμενα κέρματα, ¹⁾ δεικνὺς αὐτῶν τὸ ἄχρηστον. Ἀνατρέπει τε τὰς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν φιλαργύρων τραπέζας, λέγων καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν „ἄρατε ²⁾ ταῦτα ἐντεῦθεν“ ἵνα μηκέτι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ ἐμπορεύωνται. Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ σημεῖον πεπονηκέναι αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημένων βαδύτερον, ὥστε σύμβολον ἡμᾶς νοεῖν γεγονέναι ταῦτα τοῦ μηκέτι μέλλειν τὴν περὶ τὸ ἱερόν ἐκείνο λατρείαν ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ τὰς αἰσθητὰς θυσίας ³⁾ ἐπιτελεῖσθαι, μηδὲ τὸν νόμον τηρεῖσθαι, κἄν ὡς ἐβούλοντο οἱ σωματικοὶ Ἰουδαῖοι, δύνασθαι ἐπιπαῖξ· Ἰησοῦ γὰρ ἐκβάλλοντος τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα, καὶ κελεύοντος ἐκείθεν αἰρεσθαι τὰς περιστεράς, οὐκέτι δὲ βόες καὶ πρόβατα καὶ περιστεραι ἐπὶ πολὺ θύεσθαι κατὰ Ἰουδαίων ἔθνη ἐμελλον. Καὶ οἰόντες ἔστι τὰ νομίσματα, τῶν σωματικῶν νομισμάτων, ⁴⁾ καὶ μὴ τοῦ θεοῦ ἔχόντων τοὺς χαρακτῆρας, τύπους τυγχάνοντα ἐκκεχύσθαι, ἐπεὶ ἡ σεμνὴ εἶναι δοκοῦσα κατὰ τὸ ἀποκτεῖνον ⁵⁾ γράμμα νομοθεσία, Ἰησοῦ ἐληλυθότος καὶ

¹⁾ Cod. Bodlej. τὰ συνερχόμενα κέρματα, ed. Huet τοῦ συνέχεσθαι τὰ κέρματα. R. — H. in notis: „ita emendavimus, frei consensu Ferrar. et Perion., quamvis habeat Cod. Reg. ὡς μὴ ἄξια τοῦ νέχεσθαι τὰ συνέχεσθαι.“ — Forsan legendum erit: ὡς μὴ ἄξια τοῦ συνέχεσθαι τὰ συνερχόμενα κέρματα.

²⁾ Ev. Joann. II, 16.

³⁾ Cod. Bodlej. λατρείας (R. scripsit λαθρείας). R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. νομισμάτων, ed. Huet νόμων. R. — H. in notis: „mirifice hic deformatus erat Cod. Reg. Nos ex Perionii lectione et conversione locum restituere conati sumus. Aliter legit Ferrarius; pro eo, quod scripsimus: νόμων, legisse videtur ἀνθρώπων.“ (?)

⁵⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) κτεῖνον, Bodlej. ἀποκτεῖνον. R.

ταῖς κατὰ τοῦ λαοῦ μάστιξι· χρησαμένου, διαλύεσθαι καὶ ἐκχεῖσθαι¹⁾ ἔμελλε, μεθισταμένης τῆς ἐπισκοπῆς ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων πιστεύοντας, εἰς θεὸν διὰ Χριστοῦ πιστεύοντας, καὶ αἰρουμένης²⁾ ἀπ' ἐκείνων τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, διδομένης τε ἐν ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Δύναται δὲ καὶ φῦσει ἱερὸν εἶναι ἢ εὐφῆς ἐν λόγῳ ψυχῇ, διὰ τὸν συμπεφυκότα λόγον ἀνωτέρω τυγχάνουσα τοῦ σώματος, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς Καφαρναοῦμ, κάτω που κειμένης ταπεινότερα, ἀναβαίνει ὁ Ἰησοῦς, ἐν ᾧ εὐρίσκεται τὰ πρὸ τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ παιδείσεως γῆῖνα καὶ ἀνόητα καὶ χαλεπὰ κινήματα, καὶ τὰ νομιζόμενα, οὐκ ὄντα δὲ καλά, ἅπερ τῷ πεπλεγμένῳ ἐξ ἀποδεικτικῶν ἐλεγκτικῶν³⁾ δογματῶν λόγῳ ἀπελαύνεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα μηκέτι ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἶκος οἶκος⁴⁾ ἐμποροῦ ἦ, ἀλλὰ ἀπολάβῃ τὴν κατὰ τοὺς οὐρανοὺς καὶ πνευματικούς νόμους ἐπιτελουμένην ὑπὸ σωτηρίας αὐτῆς τε καὶ πλειόνων θεραπείαν τοῦ θεοῦ. Σύμβολον δὲ τῶν μὲν γῆινων ὁ βοῦς· γεωπόνος γάρ. Τῶν δὲ ἀνοήτων καὶ κτηνωδῶν τὸ πρόβατον, ἐπειδὴ τὸ ζῶον ἀνδραποδῶδες παρὰ πολλὰ τῶν ἀλόγων ἐστὶ. Τῶν δὲ κούφων καὶ εὐριπίστων λογισμῶν, ἡ περιστερά. Τῶν δὲ νομιζομένων καλῶν, τὰ κέρματα. Ἐὰν δέ τις προσκόπη τῇ τοιαύτῃ ἀποδόσει, διὰ τὸ καθαρὰ εἶναι τὰ παραληφθέντα εἰς τὴν γραφὴν ζῶε, λεχτέον ὅτι ἀπίθανος ἂν ἦν ἡ γραφὴ κατὰ τὴν ἐνδεχομένην ἱστορίαν γεγενῆσθαι ἀπαγγελλομένη ἐν τῷ ναῶ⁵⁾ γὰρ τοῦ θεοῦ οὐχ

¹⁾ Cod. Bodlej. ἐκχεῖσθαι, Reg. (quem H. sequitur) ἐκχεύσθαι. R.

²⁾ H. et R. αἰρουμένης. Cfr. Math. XXI, 43.

³⁾ H. ad marg. R. in notis: „legendum videtur καὶ ἐλεγκτικῶν.“ — Forsan legend. erit ἐξ ἀποδεικτικῶς ἐλεγκτικῶν κ. τ. λ.

⁴⁾ In Cod. Reg. (nec non in ed. H.) deest secundum οἶκος. R.

⁵⁾ Cod. Reg. (H. in textu) ἦ ἐν τῷ ναῶ, sed ἦ su-

οἴοντε ἦν ἀπαγγελλεσθαι γεγονέναι ἐτέρων παρὰ τὰ καθαρὰ ζώων ἀγέλης¹⁾ εἰσοδον, καὶ εἰς ἐμπορίαν ἄλλων παρὰ τὰ θυόμενα. Διόπερ τῷ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων κατὰ τοὺς τῶν Ἰουδαϊκῶν ἑορτῶν χρόνους γενομένῳ, ἐπεισαγόντων τῷ ἕξωτέρῳ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ ταῦτα τὰ ζῶα, ἐχρήσατο ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὡς οἶμαι, καὶ γεγενημένῳ συγχρησάμενος πράγματι. Καὶ τοί γε²⁾ ᾧ μέλει τῆς ἀκριβεστέρως ἐξετάσεως ἐπισκοπήσει, εἰ κατὰ τὸ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀξίωμα τοῦ Ἰησοῦ ἦν, νομιζομένου υἱοῦ εἶναι τέκτονος,³⁾ τὸ τηλικοῦτο ποιῆσαι θαρσύνῃσαι, ὥστε ἐξελάσαι πλῆθος ἐμπόρων, ἐπὶ τὴν ἑορτὴν ἀνεληλυθόντων τοσοῦτῳ ἀποδίδουσαι λαῶ πρόβατα τυθησόμενα κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, ἐν πλειόνων μυριάδων ἀριθμῷ τυγχάνοντα, καὶ βουὸς τοῖς πλουσιωτέροις, καὶ τηλικαῦτα εὐξαμένοις παραστησομένους⁴⁾ περιστεράς τε, ἅς τινες πολλοὶ ὡς ἐν πανηγύρει εὐωχηθησόμενοι ἄνωγοντο ἄντων τε τραπεζιτῶν μὴ ὑβρεως κατηγορησάσαι τοῦ Ἰησοῦ ἐκχεόμενα τὰ ἴδια αὐτῶν χρήματα⁵⁾ καὶ ἀνατρεπομένης τὰς τραπέζας. Τίς δὲ τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ

perfluum est. R. — H. ad marg.: „ἦ (cuj. origo ex praeced. voc. facillime probatur) ἰσως παρέλκει.“

¹⁾ H. et R. in textu ἀγέλην, iidem tamen ad marg. atq. in notis: „scribendum ἀγέλης.“

²⁾ Καὶ τοί γε. H. et R. καίτοιγε.

³⁾ Matth. XIII, 55. Marc. VI, 3.

⁴⁾ καὶ τηλικ. εὐξαμ. παραστησομένους. H. in notis: „Ita videtur legisse Ferrar., et recte quidem, quanquam sensum videtur non cepisse. Perion. legit: καὶ τηλικ. ἐξαμήνους παραστησομένους; at boves illos sex mensium confinxit. Cod. Reg. habet: καὶ τηλικ. ἐξαμένους (sic H. scripsit) παρασθησομένους (H. teste, non παραστησ.).“

⁵⁾ τὰ ἴδια αὐτῶν χρήματα. Sic recte habet Cod. Bodlej., pro quibus perperam legitur in Reg. (quem H. in textu sequitur) ἴδιον τῶν τὰ χρήματα. R. — H. ad marg.: „scribas ἰδόντων τὰ χρήματα.“ (?)

ὑπὸ τοῦ νομιζομένου παρ' αὐτοῖς εὐτελοῦς τυπτόμενος καὶ ἀπελαυνόμενος, οὐκ ἂν ἐπιλαβόμενος κατέβησε, καὶ ἐκ χειρὸς τὴν δίκην ἐποιήσατο, καὶ ταῦτα τοσοῦτο πληθὸς τῶν συνυβρίζεσθαι δοξάντων συνεργῶν¹⁾ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔχων; Ἐπινοήσωμεν δὲ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ λαμβάνοντα τὰ σχοινία, καὶ ἑαυτῷ φραγγέλιον ἐπὶ τῷ ἔξελάσαι τοῦ ναοῦ πλάκοντα, εἰ μὴ ἐμφαίνει πρὸς τῷ αὐθάδει καὶ δρασύτερῳ καὶ τὸ²⁾ ἄτακτον. Μία δὲ καταφυγὴ τῆς πρὸς ταῦτα ἀπολογίας καταλείπεται τῷ καὶ τὴν ἱστορίαν σῶσαι θέλοντι, ἡ θειότερα τοῦ Ἰησοῦ δύναμις οἷοῦτε ὄντος, ὅτι ἐβούλετο, καὶ θυμὸν ἐχθρῶν ἀναπτόμενον σβέσαι,³⁾ καὶ μυριάδων θείᾳ χάριτι περιγενέσθαι, καὶ λογισμοὺς θορυβούντων⁴⁾ διασκεδάσαι „κύριος γὰρ διασκεδάσει⁵⁾ βουλὰς ἔθνων, καὶ ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, ἡ δὲ βουλὴ τοῦ κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει.“ ὥστε μηδεὶν τῶν σφόδρα παραδόξως ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων, καὶ προκαλεσαμένων διὰ τῆς θειότητος εἰς πίστιν τοὺς τεθεωρηκότας, ἐλάττονα ἐμφαίνειν ἐνεργηθεῖσαν δύναμιν τὴν κατὰ τὸν τόπον ἱστορίαν, εἰ γε καὶ αὐτὴ γεγένηται. Καὶ μεῖζονα δ' αὐτὴν ἔστιν ἀποφήνασθαι τῆς γεγενημένης περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας μεταβεβληκότος ὕδατος εἰς οἶνον, τῷ ἐκεῖ μὲν ἄψυχον ὕλην εἶναι τὴν μεταβεβλημένην,⁶⁾ ἐνθάδε δὲ τῶν τοσοῦτων μυριάδων δεδουλωσθαι τὰ ἡγεμονικά. Παρρητηρητέον μέντοι γε ὅτι ἐν μὲν τῷ γάμφῳ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι

1) Cod. Reg. (itemq. ed H.) perperam συνεργῶν. R.

2) H. nullo jure ad marg.: „scribas καὶ τὸ ἄτακτον.“

3) Huet. minus accurate σβέναι.

4) Cod. Bodlej. θορυβούντων, Reg. (quem H. sequitur) θορυβοῦντας. R.

5) Psalm. XXXIII, 10, ubi καὶ ante ἀθετεῖ decet, et voc. λαῶν haec sequuntur: καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων. 11. (XXXII).

6) Cod. Bodlejan. μεταβεβλημένην, Reg. (quem H. sequitur) γεγενημένην. R.

λέγεται κεκλήσθαι δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ¹⁾ εἰς δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβηθέντας²⁾ οὐδεὶς πλὴν Ἰησοῦ κατελλεχται. Φαίνονται δ' ἕτερον καὶ οἱ μαθηταὶ παρόντες, εἰ γὰρ ἠμνήσθησαν, οὐ „ὁ (ἦλος³⁾) τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με.“ Καὶ τάχα ἐν ἐκείνῃ τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίρων εἰς Ἱεροσόλυμα ἦν, διόπερ οὐκ εἰρηνα τό· ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ὡσπερ „κατέβη⁴⁾ εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.“

17. Ἦδη δὲ τὰ συγγενῇ τῷ τόπῳ, ἐκβεβλήσθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ποιοῦντας αὐτὸν οἶκον ἱεροσολίου, παρὰ ταῖς λοιποῖς κείμενα κατανοητέον. Καὶ πρῶτόν γε τὰ

1) H. et B. αὐτοῦ.

2) H. et B. in textu εἰς δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβηθέντας; iidem tamen in notia: „aliter legisse videtur Ferrar., ita scilicet: εἰς δὲ (B. δὲ omisit) τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβηθέντας. Vertit enim: „Hierosolymam ascendisse,“ sed nulla sententia.“ — Recte profecto, id quod neminem fugiet, qui vel obiter sequentia et loc. laud. (cfr. Ev. Joann. II, 12.) contulerit, Ferrarius legit. Quocirca scribendum est: εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβηθέντας οὐδεὶς κ. τ. λ. Neque vero Ferrarii lectio rem acu tetigisse videtur. Quodsi enim accuratius indagaverimus naturam loci, consilium Origenis, causamque lectionis εἰς δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβηθέντας οὐδεὶς κ. τ. λ., particula δὲ seq. εἰς, coll. proxime præcedentibus ἐν μὲν τῷ γάμῳ κ. τ. λ. et κεκλήσθαι δὲ κ. τ. λ., satis docere videtur, mancum esse locum. Cui quidam ut prædela adhibeatur, legimus: εἰς μὲν τὴν Καφαρναοὺμ (ὁ) Ἰησοῦς (aut αὐτὸς) καταβηθέντας λέγεται (aut simpliciter κατέβη) καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα (aut εἰς δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ) ἀναβηθέντας οὐδεὶς πλὴν Ἰησοῦ κατελλεχτο.

3) Ev. Joann. II, 17. coll. Psalm. LXIX, 10. (LXVIII).

4) Ev. Joann. II, 12.

παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ὃς φησιν εἰσελθόντος τοῦ κυρίου εἰς Ἱεροσόλυμα σεσεῖσθαι ¹⁾ πᾶσαν τὴν πόλιν, λέγουσαν „τίς ἐστὶν οὗτος;“ πρὸ δὲ τούτων διηγεῖται τὰ περὶ τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, ληφθέντα προστάξει τοῦ κυρίου, ὑπὸ δύο μαθητῶν ἀποσταλέντων ὑπ’ αὐτοῦ ἀπὸ Βηθθαγαῆς εἰς τὴν κατέναντι αὐτῆς κώμην εὐρημένα, ὅπου καὶ λύεται ὑπὸ τῶν δύο μαθητῶν ἢ πρότερον δεδεμένη ὄνος, κελευσθέντων, εἴαν τις αὐτοῖς εἴπη τι, ²⁾ ἀποκρίνασθαι ὡς ἄρα ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει· καὶ εὐθὺς αὐτοὺς ἀποστελεῖ. Ἀπαγγέλλει δὲ πληροῦσθαι προφητεῖαν διὰ τούτων γεγενημένων, ³⁾ τὴν φάσκουσαν „ἰδοὺ ⁴⁾ ὁ βασιλεὺς ἐρχεται πρᾶυς καὶ ⁵⁾ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου,“ ἦντινα παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ εὐρομεν. Ὡς δὲ πορευθέντες ⁶⁾ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες ὡς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ⁷⁾ ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ⁸⁾ ἐπέθηκαν, φησὶν, ἐπ’ αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἑαυτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν ὁ κύριος, δῆλον δ’ ὅτι καὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πῶλου, ὅτε καὶ ὁ πλεῖστος ὄχλος ἕστρωσαν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἕστρωσαν ἐν τῇ ὁδῷ, τῶν προαγόντων καὶ ἀκολουθούντων ὄχλων κεκραγόντων „Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.“ Πλὴν ὡς διὰ ταῦτα εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα

1) Matth. XXI, 10. — Ibid. 1. et seqq.

2) Matth. XXI, 3.

3) R. in textu γεγενημένην, in notis: „Cod. Bodlej. γεγενημένην, Reg. (quem H. sequitur) γεγενημένων.“

4) Matth. XXI, 5. coll. Zachar. IX, 9. et pag. 312. not. 1.

5) In cd. Huetii καὶ deest.

6) Matth. XXI, 6—9. coll. pag. 312. not. 1. iis imprimis, quae ad vers. 7. et 8. spectant.

7) H. et R. h. l. τὸν ὄνον.

8) Cod. Bodlej. καὶ ἐπέθηκαν, Reg. (quem H. sequitur) omittit καὶ. R.

„ἔσεισθη¹⁾ πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστὶν οὗτος;“ „Οἱ ὄχλοι,“²⁾ — δῆλον ὅτι προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες —, ἀπεκρίναντο τοῖς ἐρωτῶσι τίς εἶη, τό· „οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλοῦντων τὰς περιστεράς. Καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν.“

Μευσώμεθα δὴ τῶν πέρα τῆς ἱστορίας μηδὲν οδομένων προσχεῖσθαι γράφοντι τῷ Ματθαίῳ τὸ εὐαγγέλιον, τί ἦν τὸ κατεπεῖγον,³⁾ πεμφθῆναι τῶν μαθητῶν δύο εἰς τὴν κατέναντι τῆς Βηθθαγῆς κώμην ὑπὲρ τοῦ εὐρόντας αὐτοὺς δεδεμένην ὄνον καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς λῦσαι καὶ ἀγαγεῖν αὐτῷ. Τί δὲ ἄξιον ἀναγραφῆς ἦν γενόμενον τῷ ἐπικαθεσθέντι ὄνῳ καὶ πῶλῳ, καὶ εἰσεληλυθότι εἰς τὴν πόλιν; Τί δὲ μετὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητεῶν ὁ Ζαχαρίας φησὶ· „χαῖρε⁴⁾ σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων αὐτός, πραῖς καὶ ἐπιβεβηκὸς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον;“

Εἰ γὰρ ἡ προφητεία αὕτη τὸ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς δηλούμενον σωματικὸν μόνον πρόλεγει, τὴν ἀκολουθίαν τῆς προφητείας σωζέτωσαν ἡμῖν οἱ ἐπὶ τοῦ γράμματος ἰστάμενοι, οὕτως ἔχουσαν „καὶ ἐξολοθρεύσει⁵⁾ ἄρματα ἐξ Ἐφραῖμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσε-

1) Matth. XXI. 10. — H. et R. πᾶσα πόλις. Cfr. pag. 310. lin. 13. et pag. 313. lin. 1. et 2.

2) Matth. XXI, 11—13.

3) Cod. Bodlej. κατεπεῖγον, Reg. (quem H. sequitur) ἐπεῖγον. R.

4) Zachar. IX, 9., ubi ὁ βασιλεὺς ἔρχεται σοι LXX. interpretes exhibent.

5) Zachar. IX, 10.

ται τόξον πολεμικόν καὶ πλῆθος καὶ εἰρήνη ἐξ ἔθνων, καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποταμῶν διεκβολὰς¹⁾ γῆς,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Ἰστέον μέντοι γε ὅτι οὐχ ὡς κεῖται παρὰ τῆ προφήτῃ ἡ λέξις, ἐξέδετο αὐτὴν ὁ Ματθαῖος²⁾ ἀντὶ γὰρ τοῦ „χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών“ κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ.“ πεποιήκεν „ἐπαυσατε τῆ θυγατρὶ Σιών“ ἐπιτεμνόμενος³⁾ τὸ προφητικὸν παρεσιώπησε „δίκαιος καὶ σώζων αὐτός“ καὶ εἰπὼν ὡς κεῖται τό „πραῦς καὶ ἐπιβεβηκώς“ ἀντὶ τοῦ „ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον“ ἀνέγραψεν „ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἷδον ὑποζυγίου.“ Καὶ Ἰουδαῖοι δὲ συνεξετάζοντες τὸν τῆς προφητείας εἰρημὸν τοῖς περὶ Ἰησοῦ ἀναγεγραμμένοις,⁴⁾ οὐκ εὐκαταφρονήτως ἡμᾶς θλίβουσιν ἀπαιτοῦντες, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐξωλόθρευσε⁵⁾ ἄρματα ἐξ Ἐφραῖμ καὶ Ἰσραὴλ ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξωλόθρευσε⁶⁾ τόξον πολεμικόν, καὶ τὰ ἐξῆς πεποιήκε. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς προφητείας. Ἐὰν δὲ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ αἰτιάσωνται, μηδὲν ἄξιον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ οικονομίας εὐρίσκοντες εἰς τὸν περὶ τῆς ὄνου καὶ πώλου λόγον, πρῶτον μὲν οἱ ἰε σταδίους βραχεῖ διαστήματι οὔσι προσχρώμενοι οὐ πάνυ τι ἀπολογία εὐλογον κομιοῦσι τῆς ὁδοῦ· δεύτερον δὲ, πῶς δύο κτηνῶν εἰς τὴν οὕτω βραχεῖαν δαῖται ὁδὸν, λεγέωσαν ἡμῖν ἑπεκιά-

1) H. et R. δι' ἐκβολὰς, LXX interpretes διεκβολὰς. — Mirum habet διεκβολὰς, nam non δι' ἐκβολὰς legi posse, satis apparet ex iis, quae leguntur pag. 337. lin. 10. Omnino scribendum est ἕως (τῶν) διεκβολῶν (τῆς) γῆς, Hebraico textu aequae ac verbis pag. 337. lin. 10. obviis attestantibus.

2) Matth. XXI, 5.

3) H. et R. ἐπιτεμνόμενος.

4) Cod. Bodlejanns γεγραμμένοις. R.

5) R. minus accurate ἐξωλόθρευσε.

6) H. et R. h. l. ἐξωλόθρευσε.

θισε¹⁾ γὰρ, φησίν, ἐπάνω αὐτῶν.“ Ἔτι δὲ καὶ τό-
 „ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι,²⁾ ἔρξετε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν
 χρεῖαν ἔχει· εὐθὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς“ οὐκ οἶμαι
 ἄξιον εἶναι τοῦ μεγέθους³⁾ τῆς τοῦ υἱοῦ θεϊότητος, ὥστε
 εἰπεῖν τὴν τηλικαύτην φύσιν χρεῖαν ὁμολογεῖν ἔχειν
 ὄνου ἀπὸ δεσμῶν λυομένης, καὶ πώλου οὖν αὐτῇ ἐρ-
 χομένου· δεῖ γὰρ μέγα εἶναι πᾶν, οὗ χρεῖαν ἔχει ὁ υἱὸς
 τοῦ θεοῦ, καὶ ἄξιον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. Πρὸς δὲ
 τούτοις ὁ στρωγγύων αὐτοῦ τὰ ἱμάτια πλείστος ὄχλος
 ἐν τῇ ὁδῷ, ἀνεχομένου τούτων τοῦ Ἰησοῦ καὶ μὴ ἐπι-
 τιμῶντος, — ὡς δῆλον ἐκ τῶν παρ’ ἄλλοις πειμένων
 „ἐάν οὗτοι σιωπήσωσιν,⁴⁾ εἰ λίθοι κεκράζονται —.“⁵⁾
 οὐκ οἶδα εἰ μὴ βλακείαν τινὰ ἐμφαίνουσι τοῦ ἐπὶ τοῖς
 κοιούτοις, εἰ μὴδὲν ἄλλο ἀπ’ αὐτῶν δηλοῦται, εὐ-
 φρανομένου. Καὶ κοπτομένους κιάδους ἀπὸ τῶν δέν-
 δρων στρωγγύσθαι ἐν τῇ ὁδῷ ὄντων διερχομένων, ἐμ-
 πόδια⁶⁾ μᾶλλον δόξαι ἔν εἶναι τοῦ ὄχλουμένου ἤπερ
 λαλογισμένη ἀποδοχή. Ὅσα δὲ ἐπηγορήσαμεν ἐκ τῶν
 τοῦ ἱεροῦ ἔκ’ αὐτοῦ ἐκβαλλομένων, ταῦτα καὶ ἔτι μεί-
 ζονα⁷⁾ ἐνθάδε λακτέον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάν-

¹⁾ Matth. XXI, 7.

²⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) tantum habet εἴπῃ.
 R. Cfr. Matth. XXI, 3. coll. pag. 312. not. 1. vers. 3.

³⁾ τοῦ μεγέθους. Haec desunt in Cod. Bodlej., in
 quo mox legitur τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ θεϊότητος. R.

⁴⁾ Cfr. Luc. XIX. 40. Knapp. ed. ut in nostro
 textu, ed. Lachm. σιωπήσουσι.

⁵⁾ H. et R. in textu κράζουσιν, R. tamen in notis:
 „Cod. Bodlej. κεκράζονται.“

⁶⁾ H. et R. in textu ἐμπόδια — εἶναι, H. in notis:
 „Haec ita restitavimus, cura Cod. Reg. haberet: ἐμπόδια
 λαμβάδοξαι ἂν εἶναι.“

⁷⁾ Cod. Bodlej. recte ἔτι μείζονα, Reg. (H. in textu)
 male ἐπὶ τε μείζονα. R. — H. ad marg.: „scribas ἔτι
 μείζονα, ἢ ἐπὶ τὰ μείζονα.“

νην¹⁾ ἐκβάλλει τοὺς ἀγοράζοντας ὁ δὲ Ματθαῖος φησιν, ὅτι „ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ.“ Πολλῶ δὲ ὡς εἰκὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγοραζόντων πλείων ἦν παρὰ τοὺς πωλοῦντας. Καὶ ἐπιστήσωμεν, εἰ μὴ τὸ πάντας ἐκβάλλεσθαι τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, παρὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ νομιζομένου υἱοῦ τέκτονος²⁾ εἶναι ἐτύγχανεν, εἰ μὴ ἄρα, ὡς κακεῖ ἐλέγομεν, θειοτέρα δυνάμει τοὺς πάντας ὑπέτασεν, χαλεπώτερα δσον ἐπὶ τοῖς λοιποῖς εὐαγγελισταῖς παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀκούσαντας. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης φησὶν αὐτοῖς εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ „μὴ ποιεῖτε³⁾ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου.“ οἱ δὲ λοιποὶ σπήλαιον⁴⁾ ληστῶν ἐλέγχονται πεποιηκότες τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, οὐ χωροῦντος τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς, ὥστε γενέσθαι σπήλαιον ληστῶν, ἀλλὰ μέγχι τοσοῦτου ὑπὸ τῶν ἀμαρτανόντων φερόμενου, ὡς οἶκον ἐμπορίου αὐτὸν γενέσθαι. Οὐ μόνον⁵⁾ δὲ τῆς προσευχῆς ὁ οἶκος, — πάντως οἶκος τοῦ πατρὸς ὢν —, ἀμεληθεὶς καὶ ληστὰς παραδέξεται,⁶⁾ οὐ γινόμενος αὐτῶν οἶκος, ἀλλὰ σπήλαιον, πρᾶγμα οὐχ ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ λογικῆς ἐντρεχειας γεγενημένον.

18. Τὸ μὲν οὖν ἰδεῖν, ὡς ἔχει ταῦτα,⁷⁾ νοῦ ἀλη-

¹⁾ Ev. Joann. II, 15. — Matth. XXI, 12.

²⁾ Matth. XIII, 55. Marc. VI, 3.

³⁾ Ev. Joann. II, 16.

⁴⁾ Matth. XXI, 13. Marc. XI, 17. Luc. XIX, 46.

⁵⁾ Cod. Bodlejan. οὐ μόνον δὲ τῆς προσευχῆς ὁ οἶκος, πάντως κ. τ. λ., Reg. (quem H. sequitur) μόνον δὲ τῆς προσευχῆς οἶκος οὐ πάντως κ. τ. λ. R.

⁶⁾ Cod. Bodlej. δεξέται (R. teste, non δέξεται, neq. δέξεται.) R.

⁷⁾ Cod. Bodlej. ἰδεῖν ὡς ἔχει ταῦτα, Reg. (quem H. in textu sequitur) male ἰδεῖν ἔχει ἢ ἔχει ταῦτα. R. — H. in notis: „ita Cod. Reg.; Perion. legisse videtur ἔχει

Θου̅ς τοῦ θοθέντος τοῖς λέγουσιν „ἡμεῖς δὲ νοῦν¹⁾ Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν“ μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς εἶναι πειθόμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἀθόλωτον ἡμῶν ἔστι τὸ ἡγεμονικόν, οὐδὲ οὐ ὀφθαλμοί, ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς τῆς καλῆς νύμφης Χριστοῦ ὀφθαλμοὺς, περὶ ὧν φησιν ὁ νυμφίος „ὀφθαλμοί²⁾ σου περιστερά“ τάχα αἰνισσόμενος τὴν τῶν πνευματικῶν κατανοητικὴν δύναμιν, διὰ τὸ κατὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστερὰν ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸν κύριον καθ' τὸν ἐν ἐκάστῳ κύριον ἀλλ' ὁμοῦ καὶ οὕτως ἔχοντες οὐκ ἀποκνήσομεν, ψηλαφῶντες τοὺς εἰρημένους τῆς ζωῆς λόγους, πειραθῆναι³⁾ λαβέσθαι αὐτῶν τῆς ἀπορρέουσης εἰς τὸν μετὰ πίστεως ἀψάμενον δυνάμεως. Ἰησοῦς τοίνυν ἔστιν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἱεροσόλυμα καλουμένην ψυχὴν, ὀχοῦμενος τῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἑλυμένη ἀπὸ τῶν δεσμῶν ὄντ. Λέγω δὲ τοῖς ἀφελέσι τῆς παλαιᾶς διαθήκης γράμμασι, σαφηνιζομένοις⁴⁾ ὑπὸ τῶν λύοντων αὐτὰ μαθητῶν δύο· τοῦ τε ἐπὶ τὴν⁵⁾ θεραπείαν τῆς ψυχῆς ἀνάγοντος τὰ γεγραμμένα, καὶ ἐπ' αὐτὴν αὐτὰ ἀλληγοροῦντος, καὶ τοῦ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ ἀληθινὰ διὰ τῶν ἐν τῇ σκιᾷ κειμένων περιστάντος. Ὀχεῖται δὲ καὶ τῷ νέφ πάλω, τῇ καινῇ διαθήκῃ· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τὸν καθάρωντα ἡμᾶς τῆς ἀληθείας λόγον, καὶ ἀπελαύνοντα

ἢ μὴ ἔχει ταῦτα, Ferrar. vero: ἰδεῖν πῶς ἔχει ταῦτα, vel aliquid simile.“

1) I Cor. II, 16., ubi Lachm. κυρίου recepit pro Χριστοῦ. Knapp. ed. Χριστοῦ. vera. 12., ubi edd. N. T. εἰδῶμεν exhibent pro ἴδωμεν.

2) Cantic. Cantic. I, 15.

3) H. et R. πειραθῆναι, non πειρασθῆναι.

4) Cod. Reg. (H. in textu) male σαφηνιζομένης. R. — H. ad marg.: „scribas σαφηνιζομένοις.“

5) H. et R. minus accurate τόν.

τούς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν ἡμῖν πάντας λογισμούς. Μόνος δὲ εἰς τὴν Ἱερουσόλυμα, ψυχὴν οὐκ ἔρχεται, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ὀλίγων τινῶν πολλὰ γὰρ τὰ προάγοντα τὸν τελειοῦντα ἡμᾶς λόγον θεοῦ δεῖ ἐν ἡμῖν γενέσθαι, καὶ ἕτερα πλεῖστα ὄσα τὰ ἐπόμενα αὐτῷ πάντα μέντοι γε αὐτὸν ὑμνοῦντα καὶ δοξάζοντα, καὶ τὸν ἴδιον κόσμον καὶ περιβολὴν αὐτῷ ὑποτιθέντα, ἵνα αὐτοῦ τὰ ὀχήματα μὴ ἄπτηται γῆς, ἔχοντα τὸν οὐρανόθεν¹⁾ καταβεβηκότα ἐκαναπαυόμενον αὐτοῖς. Ἴνα δὲ ἔτι μᾶλλον ἀνωτέρω τῆς γῆς τυγχάνωσιν οἱ ὀχοῦντες αὐτὸν παλαιοὶ καὶ καιροὶ λόγοι τῶν γραφῶν, ἐκκόπτεσθαι κλάδους δεῖ ἀπὸ τῶν δένδρων, ἵνα βαίωσιν ἐπὶ τῶν εὐλόγως ἐκκαμμένων. Δύνανται δὲ οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ ὄχλοι δηλοῦν καὶ τὰς ἀγγελικὰς συνεργείας, τινὰς μὲν εὐτρεπίζούσας αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, δι' ὧν αὐταὶ²⁾ κεκόσμηται, τινῶν δὲ ἐπακολουθούστων τῇ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν παρουσίᾳ, περὶ ἧς πολλάκις εἰρηκότες νῦν εἰς τοῦτο μαρτυριῶν οὐ χρῆζομεν. Καὶ τάχα οὐκ ἀλόγως ὄντως εἶκασα³⁾ τὰς περιστάσας φωνὰς τὸν ἄγοντα αὐτὸν⁴⁾ εἰς τὴν ψυχὴν λόγον ἀχθοφόρον γὰρ τὸ ὄν, πάλιν δὲ τὸ ἀχθος καὶ φορτίον βαρὺ δηλοῦται ἀπὸ τῆς λέξεως, καὶ μάλιστα τῆς παλαιότερας, ὡς θῆλον τῷ ἐφιστάντι τοῖς ὑπὸ Ἰουδαίων γινομένοις. Οὐχ οὕτως δὲ ὁ πᾶλος ἀχθοφόρον, ὡς ἡ ὄνος· εἰ γὰρ καὶ βαρὺ πᾶν τὸ τοῦ γράμματος φορτίον

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male οὐρανὸν δθεν. R. — H. ad marg.: „scrib. οὐρανόθεν.“ Idem in notis: „Cod. Reg. et Perion. οὐρανὸν δθεν, quod sensu caret Ferrar. legebat οὐρανόθεν, quod rectum est.“

²⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male αὐτόν. R. — H. ad marg.: „scribas αὐταὶ κεκόσμηται.“

³⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male εἶκασε. R. — H. ad marg.: „scribas εἶκασα.“

⁴⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) male αὐτάς. R.

ἔστι τὸ ἀνώφερον καὶ κρυφώτατον τοῦ πνεύματος χα-
ρεῖν μὴ δυναμένους, ἀλλὰ γε ἕλαττον ἔχει βάρος τὸ και-
ρὸν γράμμα παρὰ τὸ πρεσβύτερον. Οἶδα δὲ τινος τῆς
μὲν δεδεμένης ὄνον ἐξελιγρότας τοὺς ἐκ περιτομῆς πι-
στεύοντας, πολλῶν δεσμῶν ὑπὸ τῶν γνησίως τῷ λόγῳ
πνευματικῶς μεμαθητευμένων ἀπολομένους, τὸν δὲ
πᾶλλον τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνῶν, ἀντίτους πρὶν παραδέξω-
νται τὸν Ἰησοῦ λόγον, καὶ ἔξω πικρὸς ἐπικειμένου ζυ-
γοῦ κατὰ τὸ ἀφηρησιακὸν καὶ φιλήδονον γεγενημένους.
Ἐὶ καὶ μὴ εἰρήκασι ¹⁾ δὲ οὗτοι τοὺς προάγοντας ²⁾ καὶ
ἀκολουθοῦντας ὄχλους, οὐκ ἀπίθανόν ἐστιν ἐφαρμόσαι
τοὺς μὲν προάγοντας Μωσαεὶ καὶ τοῖς προφήταις, τοὺς
δὲ ἀκολουθοῦντας τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις, οἵτινες ἀπαν-
τες εἰσέρχονται εἰς πόλιν Ἱερουσόλυμα, ὅσον κατὰ τοῦ-
τον τὸν λόγον ζητητέον, καὶ οἶκον τόν ³⁾ ἔχοντα πω-
λοῦντας καὶ ἀγοράζοντας πολλοὺς ἐξελαινομένους ὑπὸ
τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τάχα ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, εἰς
ἣν ἀναβιβάσεται ὁ κύριος, ἠνιοχῶν τοὺς ἐκ περιτομῆς
καὶ ἔθνῶν πιστεύοντας, προηγόντων αὐτὸν καὶ ἀκολου-
θοῦντων ἤτοι προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ἢ τῶν διακο-
νούντων αὐτῷ ἀγγέλων, ⁴⁾ — δύναται γὰρ καὶ οὕτω
δηλοῦσθαι ἀπὸ τῶν προηγόντων καὶ ἀκολουθοῦντων
αὐτῷ —, λέγεται ⁵⁾ τὴν ἣ εἶχε πρὸ τῆς ἀπόθου αὐτοῦ

¹⁾ H. et R. in textu εἰρήκασι, H. tamen pro cor-
rupta Cod. Reg., quem sequitur, h. l. natura, ad marg. :
„scribas εἰκασαν.“

²⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) τοὺς προάγοντας
Μωσαεὶ καὶ τοῖς προφήταις κ. τ. λ., sicque multa omisit,
quae ex Cod. Bodlej. hic restituantur. R.

³⁾ καὶ οἶκον τόν. Haec, desiderantur in Cod. Reg.
(quem H. sequitur). R.

⁴⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male ἀπ' ἀγγέλων. R.
— H. ad marg. : „scribas ἀγγέλων.“

⁵⁾ H. nullo jure ad marg. : „ἵσως“ εἰς λέγεται κ. τ.
λ. ;“ idem tam. in notis : „hic plane caecutiunt Perion.

τὰ λεγόμενα „πνευματικά¹⁾ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,“ ἢ τοὺς Χανααίους καὶ Χετταίους καὶ Ἄμοφθαίους καὶ τοὺς λοιποὺς πολεμίους τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπαξάπλως τοὺς ἄλλοτριους, κακεῖ πως δυναμένης τῆς προφητείας πεπληρωσθαι,²⁾ λεγούσης „ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρκαυστοί, τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἄλλοτριοὶ κατεσθίουσιν αὐτήν.“ Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ τὸν οὐράνιον τοῦ πατρὸς οἶκον, τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μολύνοντες καὶ σπήλαιον ληστῶν ποιήσαντες, οὐκ ἄλλων ἢ ἑαυτῶν, ἀργύριον ἔχοντες ἀδόκιμον καὶ διδόντες ὄβολούς καὶ κόλλυβα τοῖς πρᾶσιουσιν, εὐτελεῖ καὶ εὐκαταφρόνητα νομίσματα. Οὗτοι εἰσιν οἱ λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ψυχῶν, ἐν τῷ παλατίῳ³⁾ αὐταῖς, τὰ τιμώτερα, καὶ συλῶσι τὰ κρείττονα, ἵνα δῶσι τὰ μηδενὸς ἄξια. Πλὴν πορευθέντες οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι τὴν δεδεμένην ὄνον καὶ λύουσι, διὰ τὸ ἐπιχειρούμενον κάλυμμα τῷ νόμῳ Ἰησοῦν οὐκ ἔχουσαν. Καὶ ὁ πῶλος δὲ μετ' αὐτῆς εὐρίσκεται, ἐπεὶ ἀμφοτέρωτα πρὸ Ἰησοῦ⁴⁾ ἦν ἀπολωλότα· λέγω δὲ οἱ ἐκ περιτομῆς καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνῶν ὕστερον πιστεύσαντες. Πῶς δὲ οὗτοι εὐθὺς πάλιν ἀποστέλλονται μετὰ τὸ ἐπικαθεσθῆναι τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι, οὐκ ἀκίνδυνον εἰπεῖν, μυστικὸν γὰρ ἐχόμενον τῆς περὶ τῶν ἁγίων εἰς ἀγγέλους μεταβολῆς, ἀποσταλισσομένους κατὰ τὸν μετὰ τοῦτον αἰῶνα, παραπλησίως τοῖς εἰς διακονίαν ἀποσταλισσομένοις⁵⁾ λειτουργικοῖς πνεύμασι διὰ τοὺς κατὰ γε ταῦτα μέλλοντας κληρονομεῖν ζωὴν αἰῶ-

et Ferrar., qui pro eo, quod est, λέγεται νῦν, videntur legisse: ὡς λέγεται νῦν.“

¹⁾ Ephes. VI, 12.

²⁾ Huet. minus accurate πεπληρῶται. — Jes. I, 7.

³⁾ H. recte παλατίῳ, R. min. accur. παλαίαν.

⁴⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) male πρὸς Ἰησοῦν. R.

⁵⁾ Hebr. I, 14.

νον. Εἰ δὲ ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶλος¹⁾ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ καιρὰ εἰη γράμματα, οἷς ὁ λόγος ὀχεῖται τοῦ Θεοῦ, οὐ πάῃ τι χαλεπὸν ἔσται παραστῆσαι, πῶς ἀποστέλλονται τοῦ λόγου ἐν αὐτοῖς φανέντος, οὐ μένουσι μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν λόγον ἐν τοῖς ἀποβεβληκόσιν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας λογισμούς. Ἐγὼ δὲ οἶμαι μὴ μάτην κόμην τε εἶναι τὸν τόπον τοῦτον, ὅπου ἦν ἡ δεδεμένη ὄνος καὶ ὁ πῶλος, καὶ τοῦτο ἀνώγυμον κόμη γὰρ ὡς πρὸς τὸν ἐν οὐρανῷ πάντα κόσμον ἢ πᾶσά ἐστι γῆ, ὅπου ἐστὶν ἡ δεδεμένη ὄνος²⁾ καὶ ὁ πῶλος, καὶ ἡ κόμη αὐτάρκως χωρὶς προσθήκης ἑτέρου ὀνόματος καλουμένη. Ἀπὸ Βηθθαγῆ³⁾ δὲ ὁ Ματθαῖος φησὶν ἀποστέλλεσθαι τοὺς παραληψομένους τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, ἧτις τόπος ἦν ἱερατικὸς, οἶκος σιαγόνων ἐρμηνευόμενος. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ δύναμιν εἰς τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ λεκτέον, τοῦ ὀλοκλήρου καὶ παρὰ ταῦτα ἀκριβεστέρου λόγου εὐκαιρότερον, ὅταν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἡμῖν λέγειν δοθῆ, λεχθησομένου. Ὁ δὲ Μάρκος⁴⁾ καὶ ὁ Λουκᾶς πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πῶ ἀνθρώπων ἐκάθισεν, εὐρῆσθαι φησὶ κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ κυρίου ὑπὸ τῶν δύο μαθητῶν, ὅτινα λύσαντες ἤγαγον πρὸς τὸν κύριον. Προστίθησι, δὲ ὁ Μάρκος ὅτι εὗρον τὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν, ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου τίς δὲ ἔξω; Οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνων, οἱ ἦσαν ξένοι⁵⁾ τῶν διαθηκῶν καὶ ἀλλότριοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ οὐχὶ ὑπὸ στέγην ἢ οἰκίαν ἀνακαυόμενοι, δεδεμένοι ταῖς ἰδίαις ἀμαρτίαις, καὶ λυό-

1) Ed. Huet εἰ δὲ ὄνος καὶ πῶλος x. τ. λ.

2) H. ἡ δεδεμένη ὄνος, R. ἡ δεδεμένη ἡ ὄνος. Cfr. pag. huj. lin. 8.

3) H. et R. Βηθθαγῆ, non Βηθθαγῆς coll. pag. 325. lin. 14. — Math. XXI, 1. 2.

4) Marc. XI, 2. 4., 7. Luc. XIX, 30. 32. 35.

5) Ephes. II, 12.

μενοι ὑπὸ τῆς προειρημένης διπλῆς ἐπιστήμης τῶν Ἰησοῦ γνωρίμων. Οἱ δὲ δεσμοὶ τοῦ δεδεμένου πώλου, καὶ αἱ ἁμαρτίαι περὶ ¹⁾ τὸν ὑγῆ γεγενημένας, λόγον ἐλεγχόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, θύρας ²⁾ τυγχάνοντες ζωῆς, πρὸς ἐκείνην λέγω δὴ, τῆς θύρας ³⁾ ἦσαν οὐκ ἔνδοξον, ἀλλ' ἔξωτάχα γὰρ ἔνδοξον τῆς θύρας δεσμοὺς γενέσθαι τῆς κακίας οὐ δύναται. Ἐστῆκασθε δὲ τινες παρὰ τῷ δεδεμένῳ πώλῳ, ὡς ὁ Μάρκος ⁴⁾ φησὶν, οἶμαι ὅτι οἱ δῆσαντες αὐτὸν, ὡς Λουκᾶς ⁵⁾ ἀναγράφει, εἶπαν οἱ κύριοι τοῦ πώλου πρὸς τοὺς μαθητάς „τί λύετε τὸν πῶλον;“ Κύριοι γὰρ οἱ ὑποτάξαντες καὶ δῆσαντες τὸν ἡμαρτηκότα, παράνομοι, οἵτινες οὐ δύνανται ἀντιβλέψαι τῷ ἀληθῶς κυρίῳ ἀφελκόντι τοῦ δεσμοῦ αὐτῶν τὸν πῶλον. Ὅτι οὖν φασιν οἱ μαθηταί „ὁ κύριος ⁶⁾ αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει“ μηδὲν δυνηθέντων τῶν κτηνῶν κυρίων ἀποκρίνεσθαι, ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν τὸν πῶλον γυμνόν, ἐπιβλέπτοντες τὸν ἴδιον κόσμον, ἵνα τοῖς ἐπιβληθεῖσι τῶν μαθητῶν ἱματίοις ἐπικαθεσθεῖς ὁ κύριος ἀναπαύσῃται. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ τῶν εἰρημένων παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὐ πάνυ τι ἔσται ἀσαφῆ, τίνα τρόπον „ἔρχονται ⁷⁾ εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ“ ⁸⁾ „ὡς ἠγγισεν, ⁹⁾ ἰδὼν τὴν πόλιν ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτήν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας.“ Ἐν οἷς μὲν γὰρ τῶν ἐχόντων ⁹⁾ τὸ ἱερόν ἐν

¹⁾ Cod. Bodlej. περὶ, Reg. (quem H. sequit.) παρά. R.

²⁾ Ev. Joann. X, 9.

³⁾ H. et R. sine justa causa, ille ad marg.: „scribas τὴν θύραν,“ hic in notis: „scribend. videtur τὴν θύραν.“

⁴⁾ Marc. XI, 5.

⁵⁾ Luc. XIX, 33.

⁶⁾ Luc. XIX, 34.

⁷⁾ Marc. XI, 15.

⁸⁾ Luc. XIX, 41. 45.

⁹⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte ἐχόντων, Reg. (H. in textu) male ἀρχόντων. R.

αὐτοῖς ἐκβάλλει πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζον-
 τας ἐν τῷ ἱερῷ· ἐν ἑτέροις δὲ μὴ σφόδρα παιδομένοις
 τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ μόνον τὴν ἀρχὴν ποιῆται τοῦ ἐκ-
 βάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας. Τρεῖς δὲ
 εἶσι παρὰ τούτους, ἐν οἷς ἤρξατο ἐκβάλλειν μόνους τοὺς
 πωλοῦντας, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ἀγοράζοντας. Οἱ δὲ παρὰ
 τῷ Ἰωάννῃ πάντες ἅμα τοῖς προβάτοις καὶ τοῖς βουσὶ
 τῷ πλακέντι ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ¹⁾ ἐκβάλλονται.
 Ἐπίστησον δὲ ἐπιμελῶς, εἰ δυνατόν ὡς τὰς γε ἐναλλαγὰς
 τῶν γεγραμμένων καὶ τὰς διαφορίας διαλύεσθαι παρὰ
 τὸν τῆς ἀναγωγῆς τρόπον, ἐκάστου τῶν Εὐαγγελιστῶν
 διαγράφοτος διαφοροῦς τοῦ λόγου ἐνεργείας, ἐν δια-
 φόροις ἤθεσι ψυχῶν οὐ τὰ αὐτὰ, ἀλλὰ τινα παραπλή-
 σια ἐπιτελούσας. Καὶ ἡ δοκοῦσα δὲ διακοπὴ τῶν εἰς
 Ἱεροσόλυμα ἀνόδων τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τῷ τὸ ἐν χερσὶν
 εὐαγγέλιον ἀναγράψαντι εἰρῶς παρὰ τοὺς τρεῖς, ὡς
 ἐξέθεμεθα τὰς λέξεις αὐτῶν, οὕτω μόνως σώζεσθαι δύ-
 νηται· τοῖς παραπλησίοις πράγμασις ἐπιπεσόντος τοῦ
 Ἰωάννου ἀπὸ τῶν κοπτομένων ἀπὸ τῶν δένδρων κλά-
 δων, ἢ στιβάδων²⁾ ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ στρωννυμένων
 ἐν τῇ ὁδῷ βαῖα³⁾ τῶν φοινίκων εἰληφέναι, λέγοντος
 τὸν πολὺν ἐξεληλυθέναι εἰς τὴν δορτὴν ὄχλον, καὶ ἐξε-
 ληλυθέναι εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ μετραγόντα· „εὐλογημένος
 ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου,“ καὶ „ὁ βασιλεὺς τοῦ
 Ἰσραὴλ.“ Πλὴν οὗτος ὑπ’ αὐτοῦ φησι τοῦ Ἰησοῦ εὐ-
 ρίσκεσθαι τὸ ὄναριον,⁴⁾ ἐφ’ ᾧ καθέζεται ὁ Χριστὸς,
 πλέον τι περὶ τούτου⁵⁾ προπικώτερον δηλουμένου ὄνα-

¹⁾ Ev. Joann. II, 15.

²⁾ H. et R. h. l. στιβάδων, non στοιβάδων. (Cfr. pag. 314. not. 1.)

³⁾ βαῖα. Cfr. Ev. Joann. XII, 12. 13. coll. pag. 316. lin. 4. et Hesych. Lexic. ed. Alberti sub voc. βαῖς et βαῖων pag. 678. not. 5. et 6.

⁴⁾ Ev. Joann. XII, 14.

⁵⁾ Cod. Bodl. τούτου, Reg. (quem. H. sequit.) τοῦτο. R.

ρίου παριστάς, μελλοῖνα εὐεργεσίαν χωρήσαντος τὴν
 „οὐκ¹⁾ ἀπὸ ἀνθρώπων, οὐδὲ δι ἀνθρώπων, ἀλλὰ
 διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Οὐδὲ Ἰωάννης²⁾ δὲ αὐτολεξεῖ
 τὸ προφητικὸν ἐξέθετο, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τό· „μὴ φοβοῦ,
 θύγατερ Σιών ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἐρχεται καθήμενος,³⁾
 ἀντὶ τοῦ· „ἐπιβεβηκώς“⁴⁾ „ἐπὶ πῶλον ὄνου,⁵⁾ καὶ⁶⁾
 „ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.“⁷⁾ Τὸ δέ· „μὴ
 φοβοῦ, θύγατερ⁸⁾ Σιών“ οὐδ' ὅλως εἴρηται. Πλὴν
 ἰδωμεν ὑπὸ πάντων ἐκτεθέντος τοῦ προφητικοῦ λόγου,
 εἰ μὴ χαίρειν σφόδρα θυγατέρα Σιών ἀναγκαῖον, τὴν
 δὲ κρείττονα ταύτης θυγατέρα Ἱερουσαλήμ, οὐ μόνον
 χαίρειν σφόδρα, ἀλλὰ καὶ κηρύσσειν δεῖ τοῦ βασιλέως
 αὐτῆς ἐρχομένου τοῦ δικαίου καὶ σώζοντος καὶ πράου,
 διὰ τοῦ ἐπιβεβηκέναι τῷ ὑποζυγίῳ καὶ τῷ νέῳ πῶλῳ.
 Πᾶς γοῦν ὁ δεξιόμενος αὐτὸν οὐκέτι φοβηθήσεται τοὺς
 τῶν ἑτεροδόξων ὀπλισμένους τοῖς πιθανοῖς λόγοις, ἄρ-
 ματα Ἐφραΐμ⁹⁾ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐξολοθρευό-
 μενα, οὐδὲ τὸν ψευδῆ ἵππον¹⁾ εἰς σωτηρίαν, θηλυμανῆ
 ἐπιθυμίαν τοῖς αἰσθητοῖς οἰκειουμένην,²⁾ καὶ πολλοὺς
 τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ οἰκεῖν θελόντων καὶ τῷ³⁾ ὑγιεῖ λόγῳ

1) Galat. I, 1, ubi δι' ἀνθρώπου existat.

2) Ev. Joann. XII, 15. coll. Zachar. IX, 9.

3) Cod. Reg. (quem H. sequitur) μεταβεβηκώς. R.

4) In ed. Huetii καὶ desideratur. — Equidem pro
 καὶ legere malim ἀντὶ (τοῦ), aut „καθήμενος ἐπὶ πῶλον
 νέον“ ἀντὶ τοῦ· „ἐπιβεβηκώς ἐπὶ ὑποζύγ. κ. πῶλ. νέον.“

5) Ed. Huet. h. l. ἡ θυγάτηρ, R. ἡ θυγάτερ (non
 θύγατερ aut ἡ θυγάτηρ). Cfr. p. huj. l. 5. p. 316. l. 9.

6) Zachar. IX, 10.

7) Psalm. XXXIII, 17. (XXXII.).

8) H. et R. οἰκειωμένην.

9) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) τῷ ὑγιεῖ λόγῳ προς-
 ἔχειν βλέποντα, Cod. Reg. (H. in textu) τὸν ὑγιῆ λόγον
 προσέχειν βλέποντα. R. — H. in notis: „Sic videtur le-
 gisse Ferrarius: Πᾶς γοῦν — ἐξολοθρευόμενα, καὶ πολ-
 λούς τῶν — βλέποντα, οὐδὲ τὸν ψευδῆ — οἰκειωμένην.“

προσέχειν βλέποντα. "Ἐστι δὲ χαίρειν ἄξιον ἐπὶ τῷ
 ἔξολοθρεύεσθαι ¹⁾ ὑπὸ τοῦ ὀχουμένου τῷ ὑποζυγίῳ καὶ
 τῷ νέῳ πῶλῳ πᾶν τόξον πολεμικόν, οὐκέτι τῶν πετυ-
 ρωμένων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ κατισχυόντων τοῦ παρα-
 δεξαμένου τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἱερόν· ἔσται δὲ καὶ
 πληθὸς μετὰ εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ
 τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημία, ἄρχοντος τῶν ὑδάτων, ἵνα συν-
 τρήσῃ ²⁾ τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος,
 καὶ πατήσωμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, φθάνοντες
 ἕως τῶν διεκβολῶν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ποταμῶν. "Ὁ
 μέντοι γε Μάρκος περὶ τοῦ πῶλου ³⁾ γράφων φησὶν ⁴⁾
 εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου· „ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπὼ ἀνθρώ-
 πων ἐκάθισε“ δοκεῖ μοι αἰνέτισθαι τὸ μηδέτις ποτὲ
 λόγῳ ὑποτεταχέναι ἑαυτοὺς πρὸ τῆς Ἰησοῦ ⁵⁾ ἐν αὐτοῖς
 ἐπιδημίας τοὺς ὕστερον πεπιστευκότας. Τάχα γὰρ ἀν-
 θρώπων μὲν οὐδεὶς πω καθίσας ἐπὶ τὸν πῶλον ἦν,
 θηρίων δὲ ἢ τῶν ἀλλοτρίων τοῦ λόγου δυνάμεων τινες
 ἐπεκάθισαν, ἐπεὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀντικειμένων δυνά-
 μεων καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα ἐπὶ ὄνων φέρεσθαι
 καὶ καμήλων λέγεται διὰ τούτων· „ἐν τῇ θλίψει ⁶⁾ καὶ
 τῇ στενοχωρίᾳ λέων καὶ σκύμνος, ἐκειθεν καὶ ἔχγωνα ⁷⁾

¹⁾ Zachar. IX, 9. 10.

²⁾ Psalm. LXXIV, 13. (LXXIII.).

³⁾ H. et R. min. accur. περὶ τῆς ὄνου. Cfr. Marc. XI, 2.

⁴⁾ φησὶν. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur),
 sed exstat in Bodlejano. R. — In sqq. H. et R. ὑποτεταχέναι.

⁵⁾ Ἰησοῦ. Desideratur in Cod. Reg. (nec non in
 ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlejano. R.

⁶⁾ Jea. XXX, 6, ubi σκύμνος λέοντος pro σκύμνος;
 ἐκειθεν καὶ ἀσπίδες καὶ ἔχγωνα x. τ. λ. pro ἐκειθεν καὶ
 ἔχγωνα x. τ. λ. et τὸν πλοῦτον αὐτῶν pro τὸν πλοῦτον
 αὐτῶν LXX. interpretes exhibent.

⁷⁾ H. in observationibus: „corruptissimus est hoc
 loco Cod. Reg.: ἔχγο ἀσπίδων πετόμενα ὦν (?), quae
 stolide sequi conatus est Perionius.“ Cfr. Jea. I. I.

ἀσπίδων πεποιημένων, οἱ ἔφερον ἐπὶ ὄνων καὶ καμήλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν.“ Πυστέον δὲ πάλιν τῶν ψιλῇ τῇ λέξει προσεχόντων, εἰ μὴ κατ' αὐτοῦς ματαίως ἂν δόξαι γεγράφθαι τό ., ἐφ' ὅν οὐδεὶς οὕτω ἀνθρώπων ἐκάθισε.“ Τίς γὰρ παρὰ ἀνθρώπον καθέζεται ἐπὶ πῶλον; Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα.

19. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος, ὃς φησι τὴν εἰς¹⁾ Ἱεροσόλυμα ἀνοδὸν σημαίνει²⁾ τὴν ἀπὸ τῶν ὑλικῶν εἰς τὸν ψυχικὸν τόπον, τυγχάνοντα εἰκόνα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀνάβασιν τοῦ κυρίου. Τὸ δέ .,εὔρεν³⁾ ἐν τῷ ἱερῷ,“ καὶ οὐχὶ τῷ ναῷ⁴⁾ οἴεται εἰρησθαι, ὑπὲρ

¹⁾ Deest εἰς in Cod. Reg. (nec non in textu ed. H.) R. — H. ad marg.: „scribas εἰς Ἱεροσόλυμα x. τ. λ.“

²⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male σημαίνει. R. — II. ad marg.: „scribas σημαίνει.“

³⁾ Ev. Joann. II, 14.

⁴⁾ τῷ ναῷ. H. et R. pro τῷ ναῷ exhibent τῶν ἄνω. Item Ferrar. vertendo „non dictum fuisse existimans de locis supernis“ legit. — Equidem, quum lectio τῶν ἄνω neque grammatice probari possit, neque contextae orationi ullo modo respondeat, simplicissimam lectionem eandemque ex omni parte probatam, τῷ ναῷ, in textum recepi, propositam illam a Neandro in libro: *Geneitische Entwicklung der vornehmsten gnostischen Systeme*. Hunc autem in modum Neander libri laud. pag. 219. et 220. not. 22. disputat: Ich habe diese Stelle nach einer unbezweifelt nothwendigen Verbesserung erklärt (cfr. ejusd. libri pag. 147., ubi praeter alia lin. 15—18. haec leguntur: Heracleon bekämpft ausdrücklich den Wahn, dass etwa bloss die *ψυχικοί*, nicht auch die *πνευματικοί* der Erlösung und Läuterung bedürftig wären), sie ist von dem Uebersetzer ganz missverstanden worden. Abgesehen davon, dass es heissen müsste τοῖς, was für ein Gegensatz zwischen τὸ ἱερόν und τὰ ἄνω? Heracleon hätte ganz unsinnig sein müssen, um so etwas zu sagen; aber ohne Zweifel hatte der ursprüngliche Text

τοῦ μὴ τὴν κλῆσιν μόνην νοηθῆναι τὴν χωρὶς πνεύματος βοηθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου· ἡγεῖται γὰρ τὰ μὲν ἅγια τῶν ἁγίων εἶναι τὸ ἱερόν, εἰς ἃ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσεί, ἐνθα οἶομαι αὐτὸν λέγειν τοὺς πνευματικούς χωρεῖν τὰ δὲ τοῦ προνάου, ὅπου καὶ οἱ Λευῖται, σύμβολον εἶναι τῶν ἕξω τοῦ πληρώματος ψυχικῶν εὐρισκομένων ἐν σωτηρίᾳ. Πρὸς τοῦτοις τοὺς εὐρισκομένους ἐν τῷ ἱερῷ, πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς καθημένους κερματιστὰς ἐξεδέξατο λέγεσθαι ἀντὶ τῶν μηδὲν χάριτι διδόντων, ἀλλ' ἐμπορίαν καὶ κέρδος τὴν τῶν ξένων εἰς τὸ ἱερόν εἰσοδὸν νομιζόντων, τοῦ ἰδίου κέρδους καὶ φιλαργυρίας ἐνεκεν τὰς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ θυσίας χορηγούντων. Καὶ τὸ φραγέλιον δὲ πεποιθῆσθαι ἐκ σχοινίων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχὶ παρ' ἄλλου λαβόντος ἰδιοτρόπως ἀπαγγέλλει, λέγων τὸ φραγέλιον εἰκόνα τυγχάνειν¹⁾ τῆς δυνάμεως καὶ²⁾ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκφυσῶντος τοὺς χειρόνας, καὶ φησι τὸ φραγέλιον καὶ τὸ λίνον καὶ τὴν σινδόνα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἰκόνα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας εἶναι τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἐπειτα ἐαντιῶ προσεβλήθη τὸ μὴ γεγραμμένον, ὡς ἄρα εἰς ξύλον ἐδέδετο³⁾ τὸ φραγέλιον, ὕπερ ξύλον τύπον ἐκλαβῶν εἶναι

τῷ ναῷ. Er will nemlich einen Grund angeben, warum hier nicht das Wort ναός, sondern ἱερόν vom Tempel gebraucht worden; das Wort ἱερόν setzt er gleichbedeutend, wie er selbst erklärt, mit dem ἅγια τῶν ἁγίων, ναός, soviel als das übrige Tempelgebäude, τὰ τοῦ προνάου. Es ist also gesagt, dass Christus in das ἱερόν kam, das heisst auch zu den πνευματικοῖς, anzudeuten, dass auch diese der Erlösung bedürftig seien. — In sqq. H. et R. εἰσεί.

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male τυγχάνει. R. — H. ad marg.: „scribas τυγχάνειν.“

²⁾ Desideratur καὶ in ed. Huetii.

³⁾ ἐδέδετο τὸ φραγέλιον, ὕπερ ξύλον. Haec in Cod. Reg. (quem H. sequitur) desiderantur, sed restitua-

τοῦ σταυροῦ φησι· τούτῳ τῷ ξύλῳ ἀνηλώσθαι καὶ ἠφρα-
νίσθαι τοὺς κυβευτὰς, ἐμπόρους καὶ πᾶσαν τὴν κακίαν.
Καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως φλυαρῶν φησιν· ἐκ δύο τούτων πρα-
γματίων φραγγέλιον κατασκευάζεσθαι, ζητῶν τὸ ὑπὸ τοῦ
Ἰησοῦ γενόμενον· οὐ γὰρ ἐκ δέρματος, φησὶ, νεκροῦ
ἐποίησεν αὐτὸ, ἵνα τὴν ἐκκλησίαν κατασκευάσῃ οὐκέτι
λησιτῶν καὶ ἐμπόρων σπήλαιον, ἀλλὰ οἶκον τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ. Λεπτέρον δὲ τὸ ἀναγκαιότατον περὶ τῆς θεότη-
τος καὶ ἐκ τῶν ῥητῶν τούτων πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ τὸ
ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὸν οἶκον τοῦ ἰδίου πατρὸς φησιν
εἶναι ὁ Ἰησοῦς, τοῦτο δὲ τὸ ἱερὸν εἰς δόξαν τοῦ κτίσαν-
τος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν γέγονε, πῶς οὐκ ἄντικρυς
διδασκόμεθα μὴ ἑτέρου τινὸς νομίζειν υἱὸν εἶναι παρὰ
τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸν¹⁾ υἱὸν τοῦ Θεοῦ;
Εἰς τοῦτον²⁾ οὖν τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ, ὡς οἶκον
τυγχάνοντα τῆς προσευχῆς, καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ ἀπό-
στολοι, — ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν αὐτῶν εὑρομεν —, ὑπὸ
τοῦ ἀγγέλου κελεύονται πορευθέντες³⁾ στήναι καὶ λαλεῖν
τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. Ἀλλὰ καὶ
διὰ τῆς ὥραίας⁴⁾ πύλης ἐκεῖσε προσεύξασθαι, ὡς εἰς
οἶκον προσευχῆς, προσέρχονται οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαν-
τες, εἰ μὴ τὸν αὐτὸν ἤδεσαν Θεῷ τῷ ὑπὸ τῶν ἐκθια-
ζόντων⁵⁾ τὸν ναὸν ἐκεῖνον⁶⁾ προσκυνουμένῳ. Διόπερ
καὶ λέγουσιν οἱ πειδαρχοῦντες Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώ-

untur e Cod. Bodlejano. Observari velim in omnibus
Mss. nostris ubique legi φραγγέλιον, non φραγγέλιον.
R. — Ed. Huetii constanter φραγγέλιον exhibet.

¹⁾ In ed. Huetii deest τόν.

²⁾ Cod. Bodlej. habet τοῦτον, Reg. (quem H. se-
quitur) τόν. R.

³⁾ Act. V. 20.

⁴⁾ Act. III, 1. 2.

⁵⁾ H. et R. ἐκθιαζόντων, non ἐκθραζόντων.

⁶⁾ Cod. Bodlej. ἐκεῖνον, Reg. (quem H. sequitur)
male ἐκεῖνον. R.

ποις, Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι· „ὁ Θεὸς¹⁾ τῶν πατρῶν ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου“ οὐ γὰρ ὑπ’ ἄλλου Ἰσασιν ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένον Ἰησοῦν Θεοῦ, ἢ τούτων πατέρων, ὃν καὶ ὁ Χριστὸς δοξάζων Θεὸν τοῦ Ἀβραάμ²⁾ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ φησιν εἶναι, οὐκ ὄντων νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Πῶς δὲ καὶ οἱ μαθηταί, εἰ μὴ³⁾ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Θεῶ τοῦ Χριστοῦ ὁ οἶκος ἦν, ἐμμένητο ἅν τοῦ ἐν ξῆ ψαλμῷ⁴⁾ εἰρημένου⁵⁾ „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με;“ οὕτω γὰρ κεῖται ἐν τῷ προφήτῃ, καὶ οὐχί „κατέφαγέ με.“⁶⁾ Ζηλοῖ δὲ μάλιστα ὁ Χριστὸς τὸν ἐν ἐκάστῳ ἡμῶν οἶκον τοῦ Θεοῦ, μὴ βουλόμενος αὐτὸν εἶναι οἶκον ἐμπορίου, μηδὲ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς ληστῶν σπήλαιον, ἅτε Θεοῦ ζηλωτοῦ υἱὸς ὢν, ἐὰν εὐγνωμονέστερον ἀκούωμεν τῶν τοιούτων ἀπὸ τῶν γραφῶν φωνῶν, κατὰ μεταφορὰν εἰρημένων ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων εἰς παράστασιν τοῦ μηδὲν ἀλλότριον βούλεσθαι τὸν Θεὸν ἐπιμίγνυσθαι τοῦ βουλήματος αὐτοῦ τῇ ψυχῇ πάντων μὲν ἀνθρώπων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν τὰ τῆς θειοτάτης πίστεως⁷⁾ παραδέξασθαι θελόντων. Πλὴν τὸν ξῆ ψαλ-

1) Act. V, 29. 30., ubi τῶν πατέρων legitur.

2) Math. XXII, 32. Marc. XII, 26. 27. Luc. XX, 37. 38.

3) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) omittitur εἰ μὴ. R. — H. ad marg.: „scribas εἰ μὴ x. τ. λ.“

4) Psalm. LXXIX, 9. (LXVIII, 10.)

5) εἰρημένου, Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed restituitur e Bodlejano. R.

6) κατέφαγέ με. Sic recte Cod. Bodlej., perperam vero Reg. (quem H. in textu sequitur) καταφάγεται με. Ferrar. legebat καταφαγεῖται με. R. — H. ad marg.: „Ἰσως καταφαγεῖται με.“ — LXX. interpretes κατέφαγέ με.

7) Cod. Bodlej. optime τῶν τὰ τῆς θειοτάτης πίστεως, Reg. (H. in textu) τῶν θειοτάτης πίστεως. R. —

μόν, ¹⁾ ἔχοντα τό „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με“ καὶ μετ' ὀλίγα „ἔδωκαν εἰς τὸ βρωμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος“ ἀμφοτέρωθεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ²⁾ ἀναγεγραμμένα, ἰστέον ἐκ προσώπου λέγεσθαι τοῦ Χριστοῦ, οὐδεμίαν ἐμφαίνοντα τοῦ λέγοντος προσώπου μεταβολήν. Σφόδρα δὲ ἀπαρατηρήτως ὁ Ἡρακλέων οἰεται τό „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με“ ἐκ προσώπου τῶν ἐκβληθέντων καὶ ἀναλωθέντων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δυνάμεων λέγεσθαι, μὴ δυνάμενος τὸν εἰρμόν τῆς ἐν τῷ ψαλμῷ προφητείας τηρῆσαι. Νοουμένων γὰρ ἐκ ³⁾ προσώπου τῶν ἐκβληθέντων καὶ ἀναλωθέντων δυνάμεων λέγεσθαι, ἀκόλουθόν ἐστι ⁴⁾ κατ' αὐτὸν καὶ τό „ἔδωκαν εἰς τὸ βρωμά μου χολήν“ καὶ ἀπ' ἐκείνων ⁵⁾ λέγεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγεγραμμένον ψαλμῷ ἄλλ', ὡς εἰκός, ἐτάραξεν αὐτὸν τό „καταφάγεται με“ ὡς μὴ δυνάμενον ὑπὸ Χριστοῦ ἀπαγγέλλεσθαι οὐ χωροῦντα ⁶⁾ τὸ ἔθος τῶν ἀνθρωποπαθῶν περὶ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ λόγων.

Huet. ad marg.: „scribendum τῶν τὰ θειοτάτης πίστεως, ἢ τῶν θειοτάτην πίστιν.“

¹⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ὀρίμπε: τὸν ξή ψαλμόν, Cod. Reg. (H. in textu) perperam τῶν ξή ψαλμῶν. R. — Cfr. Psalm. LXIX, 9. 21. (LXVIII, 10. 22.).

²⁾ Ev. Joann. II, 17. XIX, 28. 30.

³⁾ Νοουμένων γὰρ ἐκ προσώπου κ. τ. λ. Sic habet Cod. Bodlej., male vero Reg. (quem H. sequitur) νοούμενον ἐκ προσώπου κ. τ. λ. R.

⁴⁾ Huet. ἀκόλουθον δὲ ἐστι, ita quidem, ut haec non tam antecedentibus, (quippe qui non νοουμένων γὰρ ἐκ, sed νοούμενον ἐκ κ. τ. λ. scripserat) quam sequentibus arctius ab ipso annectantur.

⁵⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἐπ' ἐκείνων. R. — Cfr. Psalm. LXIX, 21. (LXVIII, 22.)

⁶⁾ οὐ χωροῦντα. R. in textu: οὐχ ὀρῶντα, in nota: „Cod. Bodlej. οὐχ ὀρῶντα, Reg. (quem H. sequitur)

20. „*Ἀπεκρίθησαν*¹⁾ οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς; *Ἀπεκρίθη* Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε τὸν ναὸν τούτου, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.“ Οἱ σωματικοὶ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς φίλοι δοκοῦσι μοι νῦν δὴ διὰ²⁾ τῶν Ἰουδαίων δηλοῦσθαι, ὅτινες ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπελαινομένοις, ποιῶσιν οἶκον ἐμπορίου τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς, ἀγανακτοῦντες πράγμασιν³⁾ ὑπ’ αὐτοῦ περιεπομένοις ἀπαιτοῦσι σημεῖον, καθὼς σημεῖον πρεπόντως φανήσεται ὁ λόγος, ὃν μὴ παραδέχονται ἐκεῖνοι, ταῦτα

οὐ χωροῦνται.“ — Equidem οὐ χωροῦνται in textum recepi, aliis iisdemque plurimis locis huic magis hoc nexu et sensu quam alteri lectioni suffragantibus.

¹⁾ Ev. Joann. II, 18. 19.

²⁾ νῦν δὴ διὰ τῶν κ. τ. λ. H. et R. in textu: νῦν δὴ τῶν κ. τ. λ., H. tamen ad marg., R. in notis: „forte scribendum νῦν διὰ τῶν Ἰουδαίων.“ — Equidem, quo gravius pondus, quod inest e consilio Orig. his verbis, evadat, διὰ τῶν Ἰουδαίων in textum recepi, simulque δὴ Ferrario assentiente. Neque enim injuria dixerim, similitudinem, quae intercedit inter δὴ et διὰ, pro fonte habendam esse lectionis depravatae.

³⁾ πράγμασιν ὑπ’ αὐτοῦ περιεπομένοις. H. et R. in textu πράγμασιν ὑπ’ αὐτῶν περιεπομένοις, signis distinctionis inde a verbo ὅτινες hunc in modum positis: ὅτινες — ἀπελαινομένοις, ποιῶσιν — πατρὸς ἀγανακτοῦντες, πράγμασιν ὑπ’ αὐτῶν περιεπομένοις, ἀπαιτοῦσι σημεῖον κ. τ. λ. Huet. (quae R. quoque affert) haec habet in notis: „Ferrarius legisse videtur πράγμασιν ὑπ’ αὐτοῦ περιεπομένοις. Malim πράγμασιν ὑπ’ αὐτῶν μὴ περιεπομένοις.“ — Equidem, quam ὑπ’ αὐτῶν minime stare possit, distinctionis signis paululum mutatis Ferrarii lectionem in textum recepi, lectionem simplicem eandemque, nisi contorto explicare velis locum, unice profecto veram.

ποιῶν. *Συνάπτων δὲ ὁ Σωτὴρ ὡς ἕνα*¹⁾ τῷ περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ ἰδίου σώματος λόγον, ἀποκρίνεται πρὸς τό· „τί σημεῖον δείκνυεις, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;“ τό· „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.“ *Εἰ γὰρ καὶ μυρία ὄσα σημεῖα ἄλλα δείκνύται οἴοσθε ἦν, ἀλλ' οὔτι γε*²⁾ πρὸς τό· „ὅτι

¹⁾ H. in textu: ὡς ἕνα τὸν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τοῦ περὶ τοῦ — λόγον, ad marg.: „pro τοῦ περὶ τοῦ ἰδίου κ. τ. λ. scribas τῷ περὶ τοῦ κ. τ. λ.“ R. in textu ὡς ἕνα τῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ κ. τ. λ., in animadversionibus: „Cod. Bodlej. ὡς ἕνα τῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ κ. τ. λ. Regius ὡς ἕνα τὸν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τοῦ κ. τ. λ. Scribendum forte: ὡς ἕνα τὸν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τῷ περὶ τοῦ κ. τ. λ.“ — Equidem, quum non a scribendi genere, quo Orig. utitur, abhorreret, ὡς ἕνα τὸν — ἐκείνου τὸν — λόγον libenter probaturus, aut respectu habito loc. pag. 348. lin. 17. obvii ὡς ἕνα τὸν — ἐκείνου τῷ — λόγον, justis tamen, ut videtur, de causis ὡς ἕνα τῷ — ἐκείνου τὸν — λόγον in textum recepti, tum quia, ratione habita l. l., dispar ex parte utriusque loci est ratio (cfr. positio verborum, voc. λόγον potissimum), tum quia facile fieri potuit, ut τῷ in τῶν (ut habet Cod. Bodlej.) abiret. Cfr. pag. 348. not. 5.

²⁾ Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) perperam habet: ἀλλ' οὔτι σε πρὸς τό· „ὅτι ταῦτα ποιεῖς“ τὰ κατὰ τὸν ναὸν κ. τ. λ., sicque nonnulla omisit, quae nos e Codd. Bodlejano et Barberino restitimus. R. — H. in notis: „Luxata haec sunt, nos ab ulcere unguem abstinuimus; unum tamen affirmaverim, loci sensum non cepisse Ferrar., qui talis est: „„quamvis sexcenta alia signa ostendere poterat Christus, attamen ad illud: quia haec facis? ea quae ad templum pertinebant convenienter respondit pro aliis signis, quae templum minime spectabant.““ Inde liquet, negandi particulam, quam admisit Perionius, sententiam labefactare. Non absurde igitur

ταῦτα ποιεῖς;“ ἑτερόν τι, ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν ναὸν προ-
 πόντως ἀντὶ τῶν ἑτέρων παρὰ τὸν¹⁾ ναὸν σημεῖων
 ἀπεκρίνατο. Ἀμφότερα μέντοι γε, τό τε²⁾ ἱερὸν καὶ
 τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ μίαν τῶν ἐκδοχῶν τύπος μοι
 εἶναι φανεται τῆς ἐκκλησίας, τὸ ἐκ λίθων ζώντων³⁾
 οἰκοδομεῖσθαι αὐτήν, οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα
 ἅγιον γινομένην, ἐποικοδομουμένην⁴⁾ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ
 τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου
 Χριστοῦ Ἰησοῦ, χρηματιζούσαν ναόν. Διὰ δὲ τοῦ „ὕμεις
 δέ ἐστε⁵⁾ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους“ καὶν λύ-
 εσθαι δὲ ἢ τῶν λίθων τοῦ ναοῦ ἀρμονία δοκῆ καὶ δια-
 σκορηθεσθαι,⁶⁾ ὡς ἐν κά ψαλμῷ γέγραπται, πάντα τὰ
 ὀστέα⁷⁾ τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐν διωγμοῖς καὶ θλίψε-
 σιν ἐπιβουλῶν, ἀπὸ τῶν προσπολεμούντων τῇ ἐνότιῃ
 τοῦ ναοῦ ἐν διωγμοῖς ἐγερθήσεται ὁ ναός, καὶ ἀναστή-
 σεται τὸ σῶμα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐνεστηχυῖαν⁸⁾
 ἐν αὐτῷ κακίας ἡμέραν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα τῆς συντε-
 λείας· τρίτη γὰρ ἐν τῷ καινῷ οὐρανῷ καὶ καινῇ γῇ ἐν-
 στήσεται, ὅτε τὰ ὀστέα⁹⁾ ταῦτα, πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἐν τῇ
 μεγάλῃ κυριακῇ ἐγερθήσεται, τοῦ θανάτου νενικημένου,

pro ἄλλ' οὔτι σε, quae totam periodum conturbant, le-
 gas: ἀλλὰ μέντοι γε, vel quid simile.“ Hactenus Huet.
 Cujus quidem verba quam parum habeant h. l. auctori-
 tatis, ex corrupta loci, prout exstat in ipsius ed., natura
 facillimum est dijudicatu.

1) Huet. minus accurate παρὰ τῶν ναόν κ. τ. λ.

2) Ed. Huet. min. accurate τότε.

3) I Petr. II, 5.

4) Ephes. II, 20. 21.

5) I Cor. XII, 27.

6) Psalm. XXII, 14. (XXI, 15.)

7) H. ὀστέα, R. h. l. ὀστά, in seqq. tamen eod. cap.
 obvius ὀστέα.

8) II Petr. III, 3. 10. 13.

9) Ezech. XXXVII, 11.

ὥστε καὶ τὴν γενομένην ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθους περιέχειν μυστήριον τῆς ἀναστάσεως τοῦ παντὸς Χριστοῦ σώματος. Ὡσπερ δὲ δεῖναι τὸ αἰσθητὸν τοῦ Ἰησοῦ σῶμα Χριστῷ¹⁾ ἐσταύρωται καὶ τέθαιπται καὶ μετὰ τοῦτο ἐγήγερται, οὕτως τὸ ὅλον τῶν ἁγίων Χριστοῦ σῶμα συνεσταύρωται, καὶ νῦν οὐκέτι ζῆ· ἕκαστος γὰρ τούτων²⁾ ὡς Παῦλος ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ καυχᾶται³⁾ ἢ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, δι' οὗ αὐτὸς κόσμῳ ἐσταύρωται καὶ κόσμος αὐτῷ. Οὐ μόνον οὖν Χριστῷ συνεσταύρωται καὶ κόσμῳ ἐσταύρωται, ἀλλὰ καὶ Χριστῷ συνθάπτεται· „συνετάφημεν⁴⁾ γὰρ, φησὶ, τῷ Χριστῷ“ ὁ Παῦλος. Καὶ ὡσπερ ἐν τινι ἀβραβῶνι ἀναστάσεως γενόμενος λέγει τό· „συνανέστημεν αὐτῷ“ ἐπεὶ ἐν καινότητι ζωῆς τινι περιπατεῖ, ὡς κατὰ τὴν ἐλπιζομένην μακαρίαν καὶ τελείαν ἀνάστασιν μηδέπω ἀναστήσεται. Ἦτοι οὖν νῦν μὲν ἐσταύρωται, μετὰ δὲ ταῦτα θάπτεται, ἢ νῦν θάπτεται καὶ ἀρθεὶς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ποτὲ δὲ, καθὼς νῦν τέθαιπται, ἀναστήσεται. Μέγα δὲ ἐστὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ δυσθεώρητον τοῖς πολλοῖς ἡμῶν μυστήριον, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς λέγεται τῶν γραφῶν τόποις, οὐχ ἥττον καὶ ἐν τῷ Ἐζεκιήλ διὰ τούτων ἀπαγγέλλεται· „καὶ ἐγένετο⁵⁾ ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου, καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι κυρίου,⁶⁾ καὶ ἔθραξέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου,

¹⁾ Deest Χριστῷ in Cod. Reg. (nec non in ed. Huct.), sed exstat in Cod. Bodlejano. R.

²⁾ H. et R. in textu τῶν, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum τούτων.“

³⁾ Galat. VI, 14.

⁴⁾ Rom. VI, 4., quo loco verba συνανέστημεν αὐτῷ in edd. N. T. non reperiuntur. Cfr. infra pag. 349. lin. 6. 7. a fine et not. 4.

⁵⁾ Ezech. XXXVII, 1—4.

⁶⁾ LXX. interpretes l. l. vers. 1. ἐν πνεύματι κύριος exhibent.

καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀσῶν ἀνθρωπίνων. Καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κύκλοθεν κύκλω, καὶ ἰδοὺ, πολλὰ σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ,¹⁾ ξηρὰ σφόδρα. Καὶ εἶπε πρὸς μέ· υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀσῶ ταῦτα; Καὶ εἶπα· Κύριε, Κύριε, σὺ ἐπίστη ταῦτα. Καὶ εἶπε πρὸς μέ· προφήτευσον ἐπὶ τὰ ὀσῶ ταῦτα, καὶ ἔρεῖς αὐτοῖς· τὰ ὀσῶ ξηρὰ,²⁾ ἀκούσατε λόγον κυρίου·“ καὶ μετ' ὀλίγα· „καὶ ἐλάλησε³⁾ κύριος πρὸς μέ, λέγων υἱὲ ἀνθρώπου, τὰ ὀσῶ ταῦτα πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἔστι. Καὶ αὐτοὶ λέγουσι· ξηρὰ γέγονε τὰ ὀσῶ ἡμῶν, ἀπόλωλεν ἡ ἐλπίς ἡμῶν, διαπεριωνήκαμεν.“ Πόλοις⁴⁾ γὰρ ὀστοῖς λέγεται· „ἀκούσατε λόγον κυρίου“ ὡς αἰσθανομένοις λόγου κυρίου, ἅτε οὓσιν ἐν οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἢ τῷ Χριστοῦ σώματι, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ κύριος „διεσκορπίσθη⁵⁾ πάντα τὰ ὀσῶ μου“ τῶν σωματικῶν ὀσῶν αὐτοῦ μὴ διασκεδασθέντων, ἀλλὰ μηδὲ συντριβέντος τινὸς ἐξ αὐτῶν; Ὅτε δὲ γίνεται αὐτῇ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τελειοτέρου Χριστοῦ σώματος, τότε τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τὰ νῦν, ὡς πρὸς τὸ μέλλον, ξηρὰ ὀσῶ συναχθήσεται, ὀστοῦν πρὸς ὀστοῦν,⁶⁾ καὶ ἀρμονία πρὸς ἀρμονίαν, οὐδενὸς τῶν ἑστερημένων ἀρμονίας καταστήσοντας εἰς τέλειον ἄνδρα, εἰς τὸ μέτρον⁷⁾ τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τότε πολλὰ μέλη⁸⁾ τὸ ἐν ἔσται σῶμα, πάντων τοῦ σώ-

1) Desunt verba καὶ ἰδοὺ (cfr. vers. 2. l. l.) in vers. LXX. interpretum.

2) LXX. interpretes l. l. vers. 4. τὰ ὀσῶ τὰ ξηρὰ.

3) Ezech. XXXVII, 11.

4) Cod. Bodlej. πόλοις, Reg. οἶοις. R. — H. in textu * οἶοις (non οἶοις aut οἶοις, in meo saltem exemplari), ad marg.: „scribas πόλοις.“

5) Psalm. XXII, 14. (XXI, 15.)

6) Ezech. XXXVII, 7.

7) Ephes. IV, 13.

8) I Cor. XII, 12 et seqq.

ματρὸς μελῶν πολλῶν ὄντων γινομένων ἐνδὸς σώματος· τὴν δὲ κρίσιν ποδῶς καὶ χειρῶς καὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ἀκοῆς καὶ ὀσφρήσεως τῶν συμπληρούντων ἰδίᾳ μὲν τὴν κεφαλήν, ἰδίᾳ δὲ τοὺς πόδας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν, τὰ τε ἀσθενέστερα καὶ ταπεινότερα καὶ ἀσχήμονα καὶ εὐσχήμονα μόνου Θεοῦ ἔστι ποιήσασθαι, ὃς συγκεράσει τὸ σῶμα, καὶ τότε μᾶλλον τοῦ νῦν τῷ ὑστεροῦντι περικοτεράν¹⁾ διδοὺς τιμὴν, ἵνα μηδαμῶς ἢ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ²⁾ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη, καὶ εἴ τινα εὐπάθειαν ἔχει μέλος, συνευπαθήσῃ πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται, συχαίρῃ τὰ πάντα.

21. Ταῦτά μοι οὐκ ἄλλοτρίως τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐξελαυνομένων,³⁾ περὶ οὗ λέγει ὁ Σωτὴρ „ὁ ζῆλος⁴⁾ τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με“ εἰρηται, τῶν τε αἰτούντων σημεῖον Ἰουδαίων αὐτοῖς δειχθῆναι, καὶ τῆς τοῦ κυρίου πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεως, συναπτόντος τὸν τοῦ ναοῦ λόγον τῷ⁵⁾ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ φάσκοντος „λύσατε⁶⁾ τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.“ Ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ ναοῦ, ὄντος σώματος Χριστοῦ, δεῖ ἀπελαύνεσθαι ταῦτα ὄντα⁷⁾ ἄλογα καὶ ἐμπορικὰ, ἵνα μηκέτι οἶκος ἐμπορίου ᾖ. Καὶ τοῦτον τὸν ναὸν λυθῆναι δεῖ ὑπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων

1) I Cor. XII, 24. et seqq.

2) Cod. Bodlej. ὑπέρ, Reg. (quem H. sequitur) ὑπό. R. Cfr. I Cor. XII, 25.

3) H. recte ἐξελαυνομένων, R. ἐξηλαυνομένων.

4) Psalm. LXIX, 9. (LXVIII, 10.)

5) Cod. Bodlej. τῷ τοῦ κ. τ. λ., Reg. (H. in textu) τῶν τοῦ κ. τ. λ. R. — Huet. ad marg.: „pro τῶν scribas τῷ.“ Cfr. pag. 344. not. 1.

6) Ev. Joann. II, 19. — H. et R. h. l. καὶ τρισὶν omisso ἐν. Equidem ἐν apposui, respectu habito pag. 343. lin. 4. et verborum infra pag. 349. lin. 12. obviatorum.

7) Cod. Bodlej. ταῦτα ὄντα, Reg. (quem H. sequitur) ταῦτα τὰ. R.

τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὸ λυθῆναι τῇ προειρη-
 μένῃ ἡμῖν τρίτῃ ἡμέρᾳ¹⁾ ἐγεροθῆναι· ὅτε καὶ οἱ μαθη-
 ται, ὃ, τε ἔλεγε πρὶν λυθῆναι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὁ
 λόγος, αὐτοῦ μνησθήσονται οὐ²⁾ ἔλεγε, καὶ πιστεύσουσι,²⁾
 τελειουμένης αὐτῶν τότε³⁾ μετὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς
 πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Καὶ
 ἕκαστος δὲ τῶν τοιῶνδε, Ἰησοῦ αὐτὸν καθαίροντος,
 ἀποθέμενος τὰ ἄλογα καὶ τὰ πωλοῦντα διὰ τὸν τοῦ ἐν
 αὐτοῖς λόγου ζῆλον καταλυθήσεται, ἐπὶ τῷ ὑπὸ Ἰησοῦ
 ἐγεροθῆναι, οὐ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὅσον ἐπὶ τῇ προκειμένη
 λέξει· οὐ γὰρ γέγραπται· „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ
 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερωῖ αὐτόν“ ἀλλ’ „ἐν τρισὶν ἡμέραις.“
 Ἐγείρεται γὰρ ἡ τοῦ ναοῦ τῇ πρώτῃ μετὰ τὸ λυθῆναι
 ἡμέρᾳ καὶ τῇ δευτέρᾳ, τελειοῦται δὲ αὐτοῦ ἡ ἔγερσις
 ἐν ὅλαις ταῖς τρισὶν ἡμέραις. Διὰ τοῦτο καὶ γέγονεν
 ἀνάστασις καὶ ἴσται ἀνάστασις, εἰ γε συνετάφημεν⁴⁾
 τῷ Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ.“ Καὶ ἐπεὶ οὐκ
 ἀρκεῖ⁵⁾ εἰς τὴν ὅλην ἀνάστασιν τό· „συνανέστημεν“
 „ἐν“⁶⁾ τῷ Χριστῷ πάντες ζωποιοθήσονται, ἕκαστος δὲ
 ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστοῦς, ἔπειτα οἱ τοῦ
 Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἶτα τὸ τέλος.“ Ἀνα-
 στασίσεως γὰρ ἦν καὶ τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ γενέσθαι ἐν
 τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ, ἀναστασίσεως δὲ καὶ⁷⁾ ὅτε

¹⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἡμέρᾳ, Reg. (H. in textu) perperam μετά. R.

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) πιστεύσουσι, Reg. (H. in textu) πιστεύουσι. R.

³⁾ Ed. Huet. hoc ordine haec verba habet: τελειου-
 μένης αὐτῶν μετὰ τῆς γνώσεως τότε καὶ τῆς πίστεως.

⁴⁾ Rom. VI, 4. coll. pag. 346. not. 4.

⁵⁾ οὐκ ἀρκεῖ. Cod. Bodlej. (H. ad marg.) οὐκ ἀρ-
 κεῖ, Reg. (H. in textu) οὐ κακεῖ. R. — Huet. in notis:
 „Perizon. legit: οὐκ ἐκεῖ, Ferrar.: οὐκ ἀρκεῖ, quod probō.“

⁶⁾ I Cor. XV, 22—24.

⁷⁾ Cod. Bodlej. καὶ ὅτε, Reg. (quem H. sequitur)
 omisit καὶ. R.

φαινόμενός φησι· „μή μου ἄπτου·¹⁾ οὐπω γὰρ ἀναβέ-
βηκα πρὸς τὸν πατέρα“ τὸ δὲ τέλειον τῆς ἀναστάσεως
ἦν, ὅτε γίνεται πρὸς τὸν πατέρα. Ἐπεὶ δὲ οἱ συγγε-
όμενοι ἐν τῷ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ τόπῳ, συνάγοντες
τό· „εὐρισκόμεθα²⁾ δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ,
ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χρι-
στὸν ὃν οὐκ ἤγειρε“ καὶ τὰ τούτοις ὁμοια δηλοῦντα ἕτε-
ρον εἶναι τὸν ἐγείραντα παρὰ τὸν ἐγηγεργέμενον, καὶ τό·
„λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ
αὐτόν“ οἷον τὸ³⁾ ἐκ τούτων παρίστασθαι μὴ διαφέρειν
τῷ ἀριθμῷ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἔν, οὐ μόνον οὐ-
σία,⁴⁾ ἀλλὰ καὶ ὑποκειμένῳ τυγχάνοντα ἀμφοτέρους,
κατὰ τινὰς ἐπινοίας διαφόρους, οὐ κατὰ ὑπόστασιν λέγε-
σθαι πατέρα καὶ υἱόν· λεκτέον πρὸς αὐτοὺς πρῶτον μὲν
τὰ προηγουμένως κατασκευαστικὰ ρητὰ τοῦ ἕτερον εἶναι
τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν υἱὸν πατρὸς
εἶναι υἱόν, καὶ τὸν πατέρα υἱοῦ πατέρα. Μετὰ δὲ τοῦτο
οὐκ ἄτοπὸν ἔστι τὸν ὁμολογοῦντα μηδὲν δύνασθαι ποιεῖν,
ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν πατέρα ποιοῦντα καὶ λέγοντα,⁵⁾ ὅτι
ὁ ὁ πατήρ ποιεῖ, ταῦτα ὁμοίως καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ, τὸν
νεκρὸν ὅπερ τὸ σῶμα ἦν ἐγηγεργέναι, τοῦ πατρὸς αὐτῷ⁶⁾
τοῦτο χαριζόμενον, ὃν προηγουμένως λεκτέον ἐγηγεργ-

¹⁾ Ev. Joann. XX, 17.

²⁾ I Cor. XV, 15.

³⁾ H. et R. in textu οἷον τό, H. tamen nullo jure ad marg.: „scribas οἷονται, ἢ ᾤοντο,“ in notis: „Ferrar. legit οἷονται, Perion. ᾤοντο.“ Item R. in notis: „scribend. οἷονται.“

⁴⁾ ἀλλ' ἔν, οὐ μόνον οὐσία x. τ. λ. H. in notis: „Ita Cod. Reg. et Perion., neque aliam lectionem ratio patitur. Male ergo legebat Ferrar.: ἀλλ' ἐνούμενον οὐ-
σία x. τ. λ.“

⁵⁾ Ev. Joann. V, 19.

⁶⁾ Cod. Bodlej. recte αὐτῷ, Reg. (quem H. sequit.) αὐτό. R.

κέναι τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν. Ὁ μέντοι γε Πρακλέων τό „ἐν τρισί“ φησὶν ἀντὶ τοῦ „ἐν τρίτῃ,“ μὴ ἐρευνησας, καὶ τοί γε ἐπιστήσας τῷ¹⁾ „ἐν τρισί“ πῶς ἐν τρισὶν ἢ ἀνάστασις ἐνεργεῖται ἡμέραις. Ἔτι δὲ καὶ τὴν τρίτην φησὶ τὴν πνευματικὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ οἴονται δηλοῦσθαι τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀνάστασιν. Τούτων δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρώτην λέγειν εἶναι τὴν χοϊκὴν²⁾ ἡμέραν, καὶ τὴν δευτέραν τὴν ψυχικὴν, οὐ γεγενημένης τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκκλησίας ἐν αὐταῖς.³⁾ Ἔοικε μὲν τοίνυν τὰ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον ἀναγεγραμμένα εὐαγγελίῳ⁴⁾ ψευδομαρτύρων,⁵⁾ πρὸς τῷ τέλει τοῦ Εὐαγγελίου κατηγορούντων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀναφορὰν ἔχειν ἐπὶ τό „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ γὰρ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.“ Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ, οἱ δὲ ὑπονοοῦντες περὶ τοῦ ἐκ λίθων οἰκοδομηθέντος ναοῦ λέγεσθαι τὰ ἐνταῦθα εἰρημένα ἔφασκον κατηγοροῦντες „οὗτος⁶⁾ ἔφη· δύναμαι καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ

1) Cod. Bodlej. τῷ, Reg. (H. in textu) τό. R. — Huet. ad marg.: „Ἰσως τῷ.“

2) H. recte χοϊκὴν, R. min. accur. σχοικὴν.

3) In ed. Huet. verba: οὐ γεγενημένης—αὐταῖς hunc in modum se excipiunt: οὐ γεγενημένης τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀναστάσεως ἐν αὐταῖς.

4) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εὐαγγελίῳ, Reg. (H. in textu) male εὐαγγέλια. R.

5) Huet. (quae R. quoque affert) haec habet in notis: „Distorta haec sunt, quae sic digerenda erant: ἔοικε μὲν τοίνυν τὰ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον ἀναγεγραμμένα εὐαγγελίῳ περὶ τῶν ψευδομαρτύρων κ. τ. λ.“ Hactenus H., cujus disputatio licet per se spectata non male omni ex parte habeat, vix tamen ac ne vix quidem probari poterit, si alia contuleris loca non minus impedita structura laborantia, v. c., ut unum saltem adjiciamus, locum pag. 349. lin. 4. usque ad lin. 6. obvium.

6) Math. XXVI, 61., ubi non αὐτὸν οἰκοδομήσαι,

καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸν οἰκοδομηῆσαι·“ ἢ ὡς ὁ Μάρκος „ἡμεῖς ἠκούσαμεν¹⁾ αὐτοῦ λέγοντος· ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον ἀνοικοδομήσω·“²⁾ ὅτε καὶ ὁ³⁾ ἀρχιερεὺς ἀναστάς εἶπεν αὐτῷ· „οὐδέν⁴⁾ ἀποκρίνη, τί οὗτοι σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα·“ ἢ ὡς ὁ Μάρκος⁵⁾ φησὶ· „καὶ ἀναστάς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦκ, λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν, τί οὗτοι σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν·“ Νομίζω δ' ἀναγκαίως καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι τὴν ἀναφορὰν ἔχοντα⁶⁾ ἐπὶ τὸ ἐν χειρὶ ῥητόν.

22. „Εἶπαν⁷⁾ οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;“ Πῶς τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ᾠκοδομησθαι⁸⁾ φασὶ τὸν ναὸν οἱ Ἰουδαῖοι λέ-

sed οἰκοδομηῆσαι αὐτόν edd. N. T. exhibent, coll. tamen not. in ed. Lachm. pag. 55. obvia.

1) Marc. XIV, 58.

2) Cod. Bodlej. ἀνοικοδομήσω, Reg. (quem H. sequitur) οἰκοδομήσω. R. — Edd. N. T. οἰκοδομήσω.

3) In ed. Huet. ὁ desideratur.

4) Matth. XXVI, 62.

5) Μάρκος. H. et R. in textu Λουκᾶς, H. ad marg.: „scribas Ματθαῖος, H. recte in notis: „scribendam Μάρκος.“ Cfr. Marc. XIV, 60. 61., ubi pro καὶ οὐκ—οὐδέν edd. N. T. καὶ οὐδέν ἀπεκρίνατο exhibent.

6) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἔχοντα, Reg. (H. in textu) ἔχοντος. R.

7) Ev. Joann. II, 20., ubi εἶπον habent pro εἶπαν edd. N. T.

8) ᾠκοδομησθαι φασὶ—κατακολουθήσαμεν. Cod. Reg. (quem H. sequitur) ᾠκοδομησθαι φασὶ τὸν ναὸν οἱ Ἰουδαῖοι λέγονται· οὐκ ἔχομεν εἰ τῇ ἱστορίᾳ κατακολουθήσομεν, sed Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R. — Huet. ad marg.: „pro λέγονται scribendum λέγειν.“

γειν οὐκ ἔχομεν, εἰ τῇ ἱστορίᾳ κατακολουθήσωμεν. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν, ὡς „ἠτοίμασαν¹⁾ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα τρεῖς ἔτεσιν“ „ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ²⁾ ἔτει, μηνὶ δευτέρῳ,³⁾ βασιλεύοντος τοῦ βασιλέως Σολομῶντος⁴⁾ ἐπὶ Ἰσραὴλ, ἐνετελλάτο ὁ βασιλεὺς, καὶ αἶρουναι λίθους μεγάλους τιμίους εἰς τὸ θεμελίον τοῦ οἴκου, καὶ λίθους ἀπελεκήτους. Καὶ ἐπελέκυσαν οἱ υἱοὶ⁵⁾ Σολομῶντος καὶ οἱ υἱοὶ Χιράμ, καὶ ἔβαλον αὐτοὺς⁶⁾ ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει, καὶ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον κυρίου ἐν μηνὶ Νεισάν καὶ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐνδεκάτῳ⁷⁾ ἐνιαυτῷ, μηνὶ Βαὰλ, ὃς ἦν μὴν ὄγθοος, συνετελέσθη ὁ οἶκος εἰς πάντα λόγον αὐτοῦ καὶ εἰς πάσαν διατάξιν αὐτοῦ.“ Ἴνα οὖν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ συγκατατάξωμεν⁸⁾ τῷ χρόνῳ τῆς οἰκοδομῆς, ἔνδεκα ἔτη τὰ πάντα οὐ συμπληροῦται εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ. Πῶς οὖν οἱ Ἰουδαῖοι λέγουσι, τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν φηκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος; εἰ μὴ ἄρα τις βια-

1) III Reg. V, 18. (I Reg. V, 18.), ubi pro τρεῖς ἔτεσιν LXX. interpretes τρία ἔτη exhibent.

2) III Reg. VI, 1 seqq. (I Reg.)

3) LXX. interpretes l. l. τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἐν μηνὶ τῷ δευτέρῳ pro ἐν δὲ τῷ — δευτέρῳ.

4) LXX. interpretes l. l. Σαλωμών ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐνετελλάτο ὁ βασιλ. Ἴνα αἶρῶσι — εἰς τὸν θεμελίον x. τ. λ.

5) LXX. interpretes l. l. οἱ υἱοὶ Σαλωμών καὶ οἱ υἱοὶ Χιράμ.

6) LXX. interpretes καὶ ἔβαλον αὐτούς. Ἐν τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἐθεμελίωσε — ἐν μηνὶ Ζιού x. τ. λ. (Hinc H. et R. in notis: pro Νεισάν legas Ζιού).

7) LXX. interpretes l. l. ἐν ἐνδεκ. ἐνιαυτῷ ἐν μηνὶ Βαὰλ, οὗτος ὁ μὴν ὁ ὄγθοος, — λόγον αὐτοῦ — διατάξιν αὐτοῦ.

8) Cod. Bodlej. ἐτοιμασίαν αὐτοῦ συγκατατάξωμεν, Reg. (quem H. sequitur) ἐτοιμασίαν συγκαταλάβωμεν. B. ΟΜΙΛΗΣ ΟΥΡΑ. ΤΟΜ. Ι.

σάμενος φιλοτιμήσεται ¹⁾ παραστήσαι τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν πληρούμενον ²⁾ χρόνον, ἀπ' οὗ ὁ Δαβὶδ φησι πρὸς Νάθαν τὸν προφήτην, βουλευσάμενος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ· „Ἰδοὺ, ἐγὼ ³⁾ κατοικῶ ἐν οἴκῳ κεδρίῳ, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ Θεοῦ κάθηται ἐν μέσῳ τῆς σκηνῆς·“ εἰ γὰρ κεκάλυται, ὡς ἀνὴρ αἱμάτων, ⁴⁾ οἰκοδομήσαι αὐτὸν, ἔοικέ γε ⁵⁾ ἡσχολησθαι περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ὕλης τοῦ ναοῦ. Φησι γοῦν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων ⁶⁾ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς πάση τῇ ἐκκλησίᾳ· „Σολομῶν ὁ υἱὸς μου, εἰς ὃν ἠρέτικεν αὐτὸν ⁷⁾ κύριος, νέος καὶ ἀπαλός, καὶ τὸ ἔργον μέγα, ὅτι ⁸⁾ οὐκ ἀνθρώπῳ οἰκοδομεῖ, ⁹⁾ ἀλλὰ κυρίῳ Θεῷ. Κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἠτολμακα εἰς οἶκον Θεοῦ μου χρυσοῖον, ἀργύριον, χαλκὸν ¹⁰⁾ καὶ σίδηρον, ξύλον, λίθους Σοδὸμ καὶ πληρώσεως, καὶ λίθους πολυτελεῖς ¹¹⁾ καὶ ποικίλους, καὶ πάντα λίθον τίμιον, καὶ Πάριον πολὺ. Ἔτι ἐν τῷ εὐ-

1) H. et R. in textu φιλοτιμήσεται, R. in notis: „Cod. Bodlej. φιλοτιμήσατο.“

2) Cod. Reg. (quem H. sequitur) πληρουμένων. R.

3) II Sam. VII, 2 (II Reg.), ubi LXX. interpretes Ἰδοὺ, δὴ ἐγὼ exhibent.

4) I Chron. XXII, 8. XXVII, 3.

5) H. et R. in textu αὐτὸν, ἔοικέ γε, R. in notis: „Cod. Bodlej. αὐτὸν, ἀλλ' οὖν ἔοικέ γε.“

6) I Chron. XXIX, 1—5.

7) LXX. interpretes I. I. vers. 1. εἰς ὃν ἠρέτικεν ἐν αὐτῷ κύριος.

8) LXX. interpretes I. I. v. 1. ὅτι οὐκ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἢ κυρίῳ Θεῷ.

9) Cod. Reg. (quem H. sequitur) οἰκοδομή. R.

10) LXX. interpretes I. I. v. 2. χαλκὸν, σίδηρον, ξύλα, λίθους Σοδὸμ, καὶ πληρώσ. λίθ. πολυτελεῖς — καὶ Πάριον πολὺν· καὶ ἔτι x. τ. λ.

11) Cod. Reg. (H. in textu) πολυτελείας. R. — Huet. ad marg.: „scribendam πολυτελεῖς.“

δοκῆσαι με ἐν οἴκῳ Θεοῦ μου, ἔστι μοι ὁ περιπεποιη-
μαι χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ ἰδοὺ, δέδωκα εἰς οἶκον
κυρίου μου εἰς ὕψος ἐκ τόσων¹⁾ ἡτοίμασα εἰς τὸν οἶκον
τῶν ἁγίων, τρισχίλια τάλαντα χρυσοῦ τοῦ ἐκ Σουφείρ,²⁾
καὶ ἑπτακισχίλια τάλαντα ἀργυρίου δοκίμου, ἐπαλειφῆ-
ναι³⁾ ἐν αὐτοῖς τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ διὰ χειρὸς τεχνι-
τῶν.“ Ἐβασίλευσε⁴⁾ γὰρ ὁ Δαβὶδ ἑπτὰ ἔτη ἐν Χε-
βρών⁵⁾ καὶ τριάκοντα τρία ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐὰν οὖν
δυνήθῃ ἀποδείξει τὴν ἀρχὴν τῆς περὶ τοῦ ναοῦ κατα-
σκευῆς γεγονέναι, συνάγοντος αὐτοῦ τὴν ἐπιτήδειον ὕλην
ἀπὸ τοῦ πέμπτου χρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, δυνήσεται
βιασάμενος περὶ⁶⁾ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἑτῶν εἰπεῖν
ἄλλος δέ τις ἕρεϊ τὸν δεικνύμενον μὴ τὸν ὑπὸ Σολομῶν-
τος ᾠκοδομημένον⁷⁾ εἶναι, ἐκείνον γὰρ κατεστρέφθαι
κατὰ τοὺς τῆς αἰχμαλωσίας χρόνους, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ Ἐσδρα⁸⁾
οἰκοδομηθέντα, περὶ οὗ οὐκ ἔχομεν τρανῶς τὸν τῶν
τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἑτῶν ἀποδείξει ἀληθεύμενον λό-
γον. Ἔοικε δὲ καὶ κατὰ τὰ Μακκαβαϊκὰ⁹⁾ πολλή τις

1) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἐκτὸς ὧν ἡτοίμασα.
R. — LXX. interpretes l. l. v. 3. ἐκτὸς ὧν ἡτοίμακα κ. τ. λ.

2) LXX. interpretes l. l. v. 4. τοῦ ἐκ Σουφείρ.

3) LXX. interpretes l. l. v. 1. ἐξαλειφῆναι ἐν αὐτοῖς
τοὺς τοίχους ἱεροῦ, (vers. 5.) εἰς τὸ χρυσίον τῷ χρυσοῦ,
καὶ εἰς τὸ ἀργύριον τῷ ἀργυροῦ, καὶ εἰς πᾶν ἔργον διὰ
χειρὸς τῶν τεχνιτῶν.

4) I Reg. II, 11. (III Reg.).

5) LXX. interpretes l. l. Χεβρών, H. tamen atque R.
Χεβρών.

6) Cod. R. (H. in textu) βιασάμενός τις τῶν. R. —
Huet. ad marg.: „scribas βιασάμενος τὰ τῶν κ. τ. λ.“

7) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ᾠκοδομημένον εἶ-
ναι τὸν ἐκείνον, κατεστρέφθαι κ. τ. λ. R. — Cfr. II
Chron. XXXVI, 19.

8) R. h. l. Ἐσδρα. — Cfr. I Esr. VI, 1. et seqq. (III Esr.)

9) I Maccab. I, 22. et seqq.

ἀκαταστασία γεγονέναι περὶ τὸν λαὸν καὶ τὸν ναὸν, καὶ οὐκ οἶδα εἰ ποτε ἀνφωδομήθη τοσοῦτοις ἔτεσιν ὁ ναός. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων μὴδὲ ἐπιστήσας τῇ ἱστορίᾳ φησὶ τὸν Σολομῶντα τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσι κατεσκευακέναι τὸν ναὸν, εἰκόνα τυγχάνοντα τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὸν ε' ἀριθμὸν εἰς τὴν ὕλην, τουτέστι τὸ πλάσμα, ἀναφέρει, τὸν δὲ¹⁾ τῶν τεσσαράκοντα, ὃ τετράς ἐστι, φησὶν, ἢ ἀπρόσπλοκος, εἰς τὸ ἐμφύσημα καὶ τὸ ἐν τῷ ἐμφυσήματι σπέρμα. Ὅρα δὲ εἰ δυνατόν, τὸν μὲν μ' διὰ τὰ τέσσαρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα ἐν τοῖς ἡγωνισμένοις²⁾ εἰς τὸν ναὸν ἐγκατατασσόμενα λαμβάνειν, τὸν δὲ ε' διὰ τὸ τῆ ἕκτης ἡμέρας γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον.

23. „Βεκύνος³⁾ δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.⁴⁾ Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ, ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς“ εἰς⁵⁾ τὸ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ ναὸς αὐτοῦ εἴρηται. Ζητῆσαι δὲ ἄξιον, πότερον ἀπλούστερον τοῦτο ἐκλεπτόν,⁶⁾ ἢ ἕκα-

¹⁾ H. et R. ἀναφέρει. Τόνδε τῶν κ. τ. λ.

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἡγωνισμένοις, Reg. (H. in textu) ἀγωνισμένοις. R. — Huet. (quae R. quoque ex parte affert) haec habet in notis: „ἀγωνισμένοις. Ita Cod. Reg. etc., quem secutus est Perionius, ubi scribendum ἡγωνισμένοις. Verior tamen Ferrarii lectio: ἐν ταῖς γωνίαις, vel γεγωνισμένοις.“ (?)

³⁾ Ev. Joann. II, 21. 22.

⁴⁾ Knapp. ed. ut in nostro textu, ed. Lachm. αὐτοῦ.

⁵⁾ εἰς ——. Ζητῆσαι δὲ ἄξιον. Sic recte habet Cod. Bodlej., male autem Reg. (quem H. in textu sequitur) εἰς τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ ναὸς αὐτοῦ εἴρηται (R. affert εἴρηται), ζητῆσαι ἄξιον. R. — Huet. in notis: „Cod. Reg. mendose etc. Perion. legit εἰ τὸ σῶμα, quod perquam mihi placet. Videtur legisse Ferrar. εἰς τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ ναὸν αὐτοῦ εἴρησθαι κ. τ. λ., quod non displicet.“

⁶⁾ Cod. Bodlej. ἐκλεπτόν, Reg. (quem H. sequitur) ἐκλεπτόν. R.

στον τῶν ἀναγεγραμμένων περὶ τοῦ ναοῦ φιλοτιμητέον ἀνάγειν εἰς τὸν περὶ τοῦ σώματος Ἰησοῦ λόγον, ἦτοι οὗ εἴληφεν ἐκ τῆς παρθένου, ἢ τῆς ἐκκλησίας σώματος αὐτοῦ λεγομένης ¹⁾ εἶναι, ὡς καὶ ἡμᾶς μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ παρὰ τῆ Ἀποστόλου ὀνομάζεσθαι. Ὁ μὲν οὖν τις πραγμάτων αὐτὸν ἀπαλλάττων τῆ ἀπογινώσκειν ἕκαστον δύνασθαι τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἀναφέρειν ²⁾ ἐπὶ τὸ σῶμα, ὁποτέρως ἂν ἔχη ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον καταφύξεται, λέγων διὰ τοῦτο σῶμα ἑκατέρως νοούμενον τὸν ναὸν ὀνομάσθαι, ἐπεὶ ὡσπερ ὁ ναὸς δόξαν εἶχε Θεοῦ κατασκηνοῦσεν ἐν αὐτῷ, οὕτως εἰκόνα ³⁾ καὶ δόξαν Θεοῦ ὑπάρχοντα τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸ σῶμα, ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἀγαλματοφοροῦντα ναὸν εὐλόγως εἰρηθεῖαι Θεοῦ. Ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν περὶ ἑκάστου τῶν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ⁴⁾ περὶ τοῦ ναοῦ εἰπεῖν δυσδιήγητον ὄροντες καὶ πολλῇ τῆς λέξεως ἡμῶν μεῖζον, ἄλλως τε καὶ οὐ κατὰ τὴν παροῦσαν γραφὴν, ὑπεριθέμεθα. Πλὴν ἐν τοῖς τοιούτοις, μάλιστα διὰ τὸ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην εἶναι φύσιν, καὶ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν τὸ ἴδιον τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἐμφαίνεσθαι πειθόμενοι, σοφίαν ⁵⁾ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν οἰδεῖς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκε, παριστάσης, καὶ καταλαμβάνοντες ἑξαιρέτου πνεύματος σοφίας ἑαυτοὺς θεομένους πρὸς τὸ τὰ τηλικαῦτα ἱεροπρεπῶς νοῆσαι, ὡς ἐνι μάλιστα δι' ὀλίγων τὴν περινοίαν τῶν κατὰ τὸν τόπον διαγράψαι πειρασόμεθα, σῶμα ⁶⁾ τὴν ἐκκλησίαν καὶ οἶκον Θεοῦ ἐκ λίθων ζώντων οἰκο-

1) I Cor. XII, 27.

2) Huet in notis: „Cod. Reg. ἀφαιρεῖν.“

3) Coloss. I, 15.

4) I Reg. VI. VII. VIII. (III Reg.)

5) I Cor. II, 7. 8.

6) σῶμα. Desideratur in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed restituitur e Cod. Bodlejano. B.

δομούμενον, οίκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἅγιον
 μαρθάνοντες ἀπὸ τοῦ Πέτρου¹⁾ τυγχάνον, ὡς τὸν οἰ-
 κοδομοῦντα τὸν ναὸν υἱὸν Δαβὶδ κατὰ τοῦτο Χριστοῦ
 εἶναι τύπον, μετὰ τοὺς πολέμους²⁾ εἰρήνης-βαθυτάτης
 γεγενημένης οἰκοδομοῦντα εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ τὸν ναὸν
 ἐν τῇ ἐπιγείῳ Ἱερουσαλήμ, ἵνα μηκέτι παρὰ μετακινήσῃ
 πράγματι τῇ σκηπῇ λατρεία ἐπιταλῆται, ἕκαστον τῶν
 κατὰ τὸν ναὸν εἰς³⁾ τὴν ἐκκλησίαν ἀνάγειν πειρασό-
 μεθα. Τάχα γὰρ ἐὰν πάντες οἱ ἐχθροὶ ὑποπόδιον⁴⁾
 γένωνται τῶν Χριστοῦ ποδῶν, καὶ ὁ Ἰσχυρὸς ἐχθρὸς
 θάνατος καταργηθῇ, ἡ τελειοτάτη εἰρήνη ἔσται, ὅτε
 Χριστὸς ἔσται Σολομῶν, ὅπερ ἐρμηνεύεται⁵⁾ „εἰρη-
 νικός“ πληρουμένης τῆς προφητείας εἰς αὐτὸν, λεγούσης
 „μετὰ⁶⁾ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἡμῶν εἰρηνικός.“
 Καὶ τότε ἕκαστος τῶν ζώντων λίθων κατὰ τὴν ἀξίαν
 τοῦ ἐνταῦθα βίου ἔσται τοῦ ναοῦ λίθος, ὁ μὲν τις ἐν
 τῷ θεμελίῳ ἀπόστολος, ἢ προφήτης βαστάζων τοὺς ἐπι-
 κειμένους, ὁ δὲ τις μετὰ τοὺς ἐν τῷ θεμελίῳ ὑπὸ μὲν
 τῶν ἀποστόλων βασταζόμενος, καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἀπο-
 στόλοις συμβαστάζων τοὺς ὑποδεεστέρους· καὶ ὁ μὲν τις
 ἔσται λίθος τῶν ἐνδοτάτων, ἐνθα ἡ κιβωτὸς καὶ τὰ
 Χερουβὶμ καὶ τὸ ἱλαστήριον· ἕτερος δὲ τοῦ περιβάλου,
 καὶ ἄλλος ἔτι ἔξω τοῦ περιβάλου τῶν λευτῶν καὶ
 ἱερῶν λίθος τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαρπωμάτων.
 Τὴν δὲ περὶ τούτων οἰκονομίαν καὶ λειτουργίαν ἐγχει-
 ρισθήσονται ἅγαι δυνάμεις, ἄγγελοι Θεοῦ, αἱ μὲν τινες
 οὔσαι κυριότητες, ἢ θρόνοι, ἢ ἀρχαί, ἢ ἐξουσίαι, αἱ δὲ

¹⁾ I Petr. II, 5.

²⁾ I Reg. V, 3. 4. 5. (III Reg.).

³⁾ Cod. Bodlej. εἰς τὴν ἐκκλησίαν, Reg. (quam H. sequitur) καὶ τὴν ἐκκλησίαν. B.

⁴⁾ I Cor. XV, 25. 26.

⁵⁾ I Chron. XXII, 9.

⁶⁾ Psalm. CXX, 7. (CXIX.)

τούτοις ὑποτεταγμένοι, ὧν τύποι οἱ τρισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι ἄρχοντες ἐπίσταται,¹⁾ ἄρχοντες καθεσταμένοι ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Σολομῶν, καὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδες τῶν αἰρόντων ἄρσιν, καὶ αἱ τῶν λατόμων ὄγδοήκοντα χιλιάδες ἐν τῷ ὄρει, αἱ ποιοῦντες τὰ ἔργα καὶ ἐτοιμάζοντες²⁾ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα. Παρατηρητέον δὲ ὅτι οἱ μὲν ἀναγεγραμμένοι αἰρεῖν ἄρσιν, ἑβδομάδος εἰσὶ συγγενεῖς. Οἱ δὲ λατόμοι καὶ ἐκτυποῦντες τοὺς λίθους, πρὸς τὸ ἄρμονίους αὐτοὺς γενέσθαι τῷ ναῷ, ὄγδοάδι προσφκειῶνται. Οἱ δὲ ἐπίσταται, ἑξακόσιοι τυγχάνοντες τῷ τοῦ ἕξ τελείῳ ἀριθμῷ ὁλοῦν ἐφ' ἑαυτὸν πολυπλασιαζομένῳ συνάπτονται· τὰ μέντοι γε τῆς ἐτοιμασίας τῶν λίθων αἰρομένων καὶ εὐτρεπιζομένων εἰς τὴν οἰκοδομήν, τρισὶν ἔτεσιν ἐπιτελούμενα, ἐμφαίνει μοι δοκεῖ τοῦ ἐν αἰωνίῳ τῇ τριάδι συγγενοῦς διαστήματος τὸν οἶον χρόνον. Ταῦτα δὲ ἔσται, ὅταν εἰρήνη τελειωθῇ μετὰ ἔτη τῆς οἰκονομίας τῶν κατὰ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου ἔξοδον πραγμάτων τριακόσια καὶ τεσσαράκοντα,³⁾ καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἰγυπτὸν οἰκονομηθέντων μετὰ ὑ καὶ λ' ἔτη⁴⁾ τῆς πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ Θεοῦ

¹⁾ I Reg. V, 15-18. H. et R. Σολομῶν pro Σολομῶντος.

²⁾ Cod. Bodlej. ἐτοιμάζοντες, Reg. (quem H. sequitur) ἐτοιμάσαντες. R.

³⁾ H. et R. in textu τετρακόσια καὶ τριάκοντα, ad marg. tamen atque in notis: „legas τριακόσια καὶ τεσσαράκοντα.“ Neque profecto ulla injuria, modo contulerimus quae h. l. et lin. seq. leguntur cum iis, quae paulo post pag. seq. lin. 3. obvia fiunt. — Ceter. cfr. I Reg. VI, 1. (III Reg.), ubi LXX. interpretes haec exhibent: καὶ ἐγενήθη ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ (Complutens. ed. juxta Hebraic. exemplar ἐν τῷ ὄγδοηκοστῷ) καὶ τετρακοσιοστῷ ἔτει τῆς ἔξοδου κ. τ. λ.“

⁴⁾ H. et R. in textu μετὰ Ἰησοῦ καὶ λ' ἔτη τῆς κ. τ. λ., H. tamen (quem R. sequitur) rectissime ad marg.: „scribas μετὰ ὑ καὶ λ' ἔτη τῆς κ. τ. λ.“ Idem in notis:

διαθήκης, ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ σαββατικούς ἀριθμούς δύο, τὸν ἑπτακόσια καὶ ἑβδομήκοντα, ὅτε καὶ ἐντελεῖται ὁ βασιλεὺς ἡμῶν¹⁾ ὁ Χριστὸς ταῖς τῶν νωτοφόρων ἑβδομήκοντα²⁾ χιλιάσιν, μὴ τοὺς τυχόντας παραλαμβάνειν λίθους εἰς τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου, ἀλλὰ λίθους μεγάλους, τιμίους, ἀπελεκήτους, ἵνα πελεκηθῶσιν, οὐχ ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐργατῶν, ἀλλ' ὑπὸ³⁾ τῶν Σολομώντος υἱῶν· τοῦτο γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν γεγραμμένον εὐρομεν. Τότε δὲ διὰ τὴν πολλὴν εἰρήνην καὶ ὁ τῆς Τύρου βασιλεὺς⁴⁾ Χειράμ συνεργεῖ τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ, διδοὺς ἑαυτοῦ τοὺς υἱοὺς τοῖς υἱοῖς τοῦ Σολομώντος,⁵⁾ συμπιλεσκῶν τοὺς μεγάλους καὶ τιμίους λίθους τῷ ἁγίῳ καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει⁶⁾ ἰδρυμένους εἰς τὴν θε-

„Verba etc. manifesto sunt mendosa. Ea sic reparari possunt. Cod. Reg. habet μετὰ ἰϋ. Ita legerunt Perion. et Ferrarius, et ita scripserat indoctus librarius, ἰϋ pro Ἰησοῦ positum existimans, more ταχυγράφων, quibus id nominis ita contrahere solitum est. At plane scripsit Origenes μετὰ ὕ καὶ λ' ἔτη, hoc est, quod habetur Exod. XII, 40. (ἔτη τετρακόσια τριάκοντα) coll. Galat. III, 17. (μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα coll. annotatione Wineri.)

¹⁾ ἡμῶν ὁ Χριστὸς ταῖς — παραλαμβάνειν. Haec desiderantur in Cod. Reg. ac proinde in ed. Huetii, sed restituantur e Cod. Bodlejano. R.

²⁾ I Reg. V, 15. 17. 18. (III Reg.).

³⁾ Ed. Huet. ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Σολομώντος υἱῶν.

⁴⁾ I Reg. V, 4. 8. et seqq. (III Reg.) LXX. interpretes Χιράμ legunt pro Χειράμ.

⁵⁾ Ed. Huet. τοῦ Σολομώντος. Cfr. pag. 359. not. 1.

⁶⁾ Cod. Bodlej. τῷ ἁγίῳ καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει, Reg. (H. in textu) τῷ ἁγίῳ καὶ αἰνετῷ τετάρτῳ ἔτει. Huet. ad marg.: „scribas τῷ ἁγίῳ ναοῦ ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει κ. τ. λ.“

μελλῶσιν τοῦ οἴκου τοῦ κυρίου.¹⁾ Ὅγδοάδι μέντοι γὰρ ἑτῶν συντελεῖται ὁ οἶκος τῷ ὀγδόῳ²⁾ μηνὶ τοῦ ὀγδοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως.

24. Οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἴσται διὰ μέσου τοῖς μηδὲν πέρα τῆς ἱστορίας οἰομένοις διὰ τούτων δηλοῦσθαι δυσ-
ωπητικούς λόγους προσαγαγεῖν πρὸς τὸ ὡς πνεύματος
γραμμάτων ζητῆσαι τοῦ πνεύματος νοῦν ἐν τούτοις
ἄξιον. Ἄρα γὰρ οἱ τῶν βασιλέων υἱοὶ ἐσχόλαζον τῇ
πελεκῆσει τῶν μεγάλων καὶ τιμίων λίθων, ἀναλαμβάν-
οντες τέχνην βασιλικῆς εὐγενείας ἄλλοτριαν; Καὶ ὁ
ἀριθμὸς τῶν νωτοφόρων καὶ λατόμων καὶ ἐπιστατῶν,
τοῦ γε χρόνου τῆς ἐτοιμασίας τῶν λίθων καὶ τῆς ἐπι-
σημειώσεως³⁾ τῶν ὁμοίων ὡς ἔτυχεν ἀναγέγραπται;
Ἐχρῆν δὲ τὸν ἄγχιον ἐν εἰρήνῃ κατασκευαζόμενον οἶκον
τῷ Θεῷ ᾠκοδομηθῆσαι χωρὶς σφύρας καὶ πελέκειος καὶ
παντὸς σιδηροῦ σκεύους, ἵνα μηδὲν ἀκολουθῇ θορυβῶ-
δες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ. Πάλιν δὲ ἀπορῶ πρὸς τοὺς
τῇ λέξει δουλεύοντας, πῶς δυνατόν ὀγδοήκοντα⁴⁾ χιλιά-
δων λατόμων τυγχανουσῶν⁵⁾ λίθοις ἀκροτόμοις ἀργοῖς⁶⁾
ᾠκοδομηθῆσαι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, σφύρας καὶ πελέκειος
καὶ παντὸς σκεύους σιδηροῦ οὐκ ἀκουσθέντος ἐν τῷ οἴκῳ
αὐτοῦ ἐν τῷ οἰκοδομῆσθαι αὐτόν; Ἀλλὰ μήποτε οἱ
λατομούμενοι λίθοι ζῶντες ἀποφητὶ καὶ ἀταράχως λα-
τομοῦνται ἔξω πού κατά⁷⁾ τὸν ναόν, ἵνα ἔτοιμοι ἔλ-
θωσιν ἐπὶ τὸ ἀρμόζον αὐτοῖς τῆς οἰκοδομῆς χωρίον.
Καὶ ἀνάβασις δὲ τις περὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ μὴ γε-
γωνιωμένη, ἀνακλάσεις εὐθειῶν ἔχουσα. Γέγραπται

¹⁾ Ed. Huet τοῦ οἴκου κυρίου.

²⁾ I Reg. VI, 38. (III Reg.).

³⁾ ἐπισημειώσεως. Desideratur in Cod. Bodlej. B.

⁴⁾ I Reg. V, 15. (III Reg.).

⁵⁾ Codex Bodlejanus τυγχανόντων. R.

⁶⁾ I Reg. VI, 7. (III Reg.).

⁷⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἔξω τοῦ κατά κ.
τ. λ. R.

γάρ „καὶ ἑλικτῆ¹⁾ ἀνάβασις εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐκ τῆς μέσης ἐπὶ τὰ τριόροφα“ ἑλικοειδῆ γὰρ ἔχρῃν εἶναι τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἀνοδὸν τῆς ἑλικος ἀναβάσει τὸν ἰσαίτατον κύκλον μιμουμένης.²⁾ Ἴνα δὲ οὗτος ὁ οἶκος βέβαιος ᾖ, ὡς ἐνὶ κάλλιστα³⁾ οἰκοδομοῦνται ἔνδεσμοι⁴⁾ αὐτῷ δι' ὄλου οἴκου πέντε ἐν πῆχει τὸ ὕψος, ἵνα ἡ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰς καλουμένας θείας αἰσθήσεις ἀνοδος δηλωθῆ ἐν ὕψει τυγχάνουσα, πρὸς κατανόησιν τῶν νοητῶν. Μακαριωτέρων δὲ λίθων χωρίον ἔοικεν εἶναι τὸ καλούμενον Δαβειρ,⁵⁾ ἐνθα ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ κυρίου ἦν, ἵν' οὕτως εἴπω, τὸ χειρόγραφον ἐτύχανε τοῦ Θεοῦ, αἱ πλάκες⁶⁾ γεγραμμέναι τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ οἶκος ὅλος χρυσοῦται· „ὄλον⁷⁾ γὰρ, φησὶ, τὸν οἶκον περιέχρισε χρυσίῳ, ἕως συντελείας παντὸς τοῦ οἴκου.“ Τὰ μέντοι δύο Χερουβειμ⁸⁾ ἐν τῷ Δαβειρ ἦν, ὅπερ οὐ δεδύνηται ἐρμηνεύσαι κυρίως οἱ μεταλαμβάνοντες εἰς Ἑλληνισμὸν τὰ Ἑβραίων. Καταχρηστικώτερον δὲ τινες ναὸν αὐτὸν εἰρήκασι, τοῦ ναοῦ τιμιώτερον τυγχάνοντα.⁹⁾ Πάντα μέντοι γε χρυσὸς τὰ¹⁰⁾ κατὰ τὸν οἶκον γεγένηται, εἰς σύμβολον τοῦ τελειομένου πάντως νοῦ πρὸς τὴν τῶν νοητῶν ἀκριβῆ ἀπόταξιν¹¹⁾ ἐπεὶ δὲ

¹⁾ I Reg. VI, 8. (III Reg.).

²⁾ H. et R. μιμουμιουμένης.

³⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) μάλιστα. R.

⁴⁾ H. in textu ἔνδεσμοι, R. δεσμοί. — R. in notis: „Cod. Bodlej. δεσμοί, Reg. ἔνδεσμοι.“ Cfr. I Reg. VI, 10. (III Reg.).

⁵⁾ I Reg. VI, 16. 19. (III Reg.), ubi Δαβίρ legitur.

⁶⁾ Exod. XXXI, 18. Deuteron. IX, 10.

⁷⁾ I Reg. VI, 21. (III Reg.), ubi περιέσχεν LXX. interpretes pro περιέχρισε exhibent.

⁸⁾ I Reg. VI, 23. (III Reg.).

⁹⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) τυγχάνον. R.

¹⁰⁾ H. et R. ut in nostro textu, R. in notis: „Cod. Bodlej. πάντα μέντοι γε χρυσὰ τὰ κ. τ. λ.“

¹¹⁾ R. nullo jure in notis: „forte scribend. διάκρισιν.“

παντάσασιν οὐκ ἔστι βατὰ καὶ γνωστὰ, οἰκοδομεῖται καταπέτασμα τῆς αὐλῆς,¹⁾ τοῖς πολλοῖς τῶν ἱερῶν καὶ Λευϊτῶν οὐκ ἀποκαλυπτομένων τῶν ἐνδοτάτω.

25. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πῶς ὡς μὲν βασιλεὺς Σολομῶν καὶ οἰκοδομεῖν τὸν ναὸν λέγεται, ὡς δ' ἀρχιτέκτων ὃν ἔλαβεν ἀποστελλας ὁ Σολομῶν „Χειράμ²⁾ ἐκ Τύρου, υἷὸν γυναικὸς χήρας καὶ οὗτος ἀπὸ τῆς φυλῆς Νεφθαλεὶμ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Τύριος, τέκτων χαλκοῦ καὶ πεπληρωμένος τῆς συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως, τοῦ ποιεῖν πᾶν ἔργον ἐν χαλκῷ, ὃς εἰσῆχθη πρὸς τὸν βασιλέα Σολομῶν, καὶ ἐποίησε πάντα τὰ ἔργα.“ Ἐφίστημι δὲ, μήποτε ὁ μὲν Σολομῶν εἰς τὸν πρωτότοκον³⁾ πάσης κτίσεως λαμβάνεσθαι δύναται, ὁ δὲ Χειράμ εἰς ὃν ἀνέληφεν οὗτος ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων συνοχῆς — Τύριοι γὰρ ἐρμηνεύονται συνέχοντες — τῇ φύσει τὸ γένος ἔχοντα, ὅστις πεπληρωμένος πάσης τέχνης καὶ συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως εἰσῆχθη, συνεργῶν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸν ναὸν, ἐν ᾧ καὶ θυρίδες⁴⁾ παρακυπτόμεναι κρυπταὶ κατασκευάζονται, πρὸς τὰς ἐλλάμψεις τοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ σωτηρίως δυνηθῆναι χωρῆσαι, καὶ — τί με δεῖ λέγειν καθέκαστον; — ἵνα εὐρεθῇ τὸ σῶμα Χριστοῦ ἢ ἐκκλησία τὸν λόγον ἔχουσα τοῦ πνευματικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ τοῦ Θεοῦ· ὡς γὰρ προεῖπον, τῆς ἐν μυστηρίῳ⁵⁾ ἀποκεκρυμ-

¹⁾ I Reg. VI, 36. (III Reg.).

²⁾ I Reg. VII, 13. 14. (III Reg.), ubi LXX. interpretes pro Χειράμ exhibent τὸν Χιράμ; τῆς Νεφθαλίμ pro Νεφθαλεὶμ; καὶ πεπληρ. τῆς τέχνης (cfr. pag. huj. lin. 8. et 9. a fine) καὶ συνέσεως pro καὶ πεπληρ. τῆς συνέσεως z. t. l.; demiqno. καὶ εἰσηνέχθη — Σολομῶν pro ὃς εἰσῆχθη — Σολομῶν.

³⁾ Coloss. I, 15.

⁴⁾ I Reg. VI, 4. (III Reg.)

⁵⁾ I Cor. II, 7.

μένης δεόμεθα¹⁾ σοφίας, χωρητῆς τυγχανούσης μόνη τῷ δυναμένῳ εἰπεῖν „ἡμεῖς²⁾ δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν“ ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ οἰκονομήσαντος ταῦτα γραφῆναι πνευματικῶς ἐκλάβωμεν ἕκαστον τῶν εἰρημύων. Ἄλλως δὲ καὶ οὐ κατὰ τὸ παρὸν ἐστὶν ἀνάγνωσμα ἕκαστον τούτων ἀναπλῶσαι. Καὶ ταῦτα οὖν αὐτάρκη πρὸς τὸ ἰδεῖν πῶς „ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν³⁾ περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.“

26. Ἄξιον δὲ μετὰ ταῦτα ἰδεῖν, εἰ δυνατόν τὰ ἱστορούμενα γεγονέναι κατὰ τὸν ναὸν, συμβεβηκέναι ποτὲ ἢ συμβῆσθαι περὶ τὸν πνευματικὸν οἶκον. Δόξει δὲ ὁ λόγος θλίβειν ἐκατέρωθεν· εἴ τε γὰρ ἐροῦμεν οἶόντε γενέσθαι, ἢ γεγονέναι τινὰ λόγον τοῖς κατὰ τὴν ἱστορίαν περὶ τὸν ναὸν *, δυσόκνως⁴⁾ μετάπτωσιν τῶν τηλικούτων ἀγαθῶν παραδέξονται οἱ ἀκούοντες, πρῶτον μὲν διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, δεύτερον δὲ διὰ τὸ ἀπεμφαίνειν τροπὴν τῶν ἀγαθῶν ἴσασθαι. Εἰ δὲ βουλόμενοι ἄτρεπτα τηρεῖν τὰ ἅπαξ δοθέντα τοῖς ἀγίοις ἀγαθὰ, οὐκ ἐφαρμόσομεν τὰ τῆς ἱστορίας, δόξομεν ὁμοίον τι τοῖς ἀπὸ τῶν⁵⁾ αἰρέσεων ἐν τούτῳ ποιεῖν,

¹⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἀποκεκρυμμένης ἧς δεόμεθα, sed ἧς (cujus origo e praeced. voc. facillime probatur) non comparet in Cod. Bodlejano. R.

²⁾ I Cor. II, 16. coll. pag. 329. not. 1.

³⁾ Ev. Joann. II, 21.

⁴⁾ Cod. Bodlej. λόγον τοῖς κατὰ τὴν — ναὸν, δυσόκνως, Reg. (quem H. sequitur) habet λόγον τοῖς παρὰ τὴν — ναὸν, δυσόκνως, sed in utroque Cod. videtur aliquid deesse (H. quoque attestante). R. — H. et R. (exceptis vocc. κατὰ et παρὰ) in textu λόγον — ναὸν, * δυσόκνως κ. τ. λ. — Equidem commate post * posito, σύμφωνον (cfr. p. 365. l. 1.) aut similes voces: ὁμοιον, (cfr. lin. 1. a fine) ἀνάλογον respectu voc. τοῖς in text. receperim.

⁵⁾ Cod. Bodlejan. recte ἀπὸ τῶν, Reg. (quem H. sequitur) ὑπὸ τῶν. R.

τὴν συμφωνίαν τῆς διηγήσεως τῶν γραφῶν ἀρχῆθεν μέχρι τέλους μὴ φυλάττοντες. Εἰ μέντοι γε μὴ μέλλομεν γρασιῶδως¹⁾ καὶ Ἰουδαϊκῶς τὰς παρὰ τοῖς προφήταις, μάλιστα δὲ τῷ Ἡσαΐα ἀναγεγραμμένης ἐπαγγελίας νοεῖν, ὡς ἔσομένης²⁾ περὶ τὴν ἐπὶ γῆς Ἱερουσαλήμ, ἀνάγκη ἔτι, εἰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ λέγεται τινα, ἔνδοξα συμβεβῆσθαι εἰς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, λέγειν ἡμᾶς γεγονέναι τὸν ναόν,³⁾ καὶ ἠχμαλωτεῦσθαι τὸν λαόν, ἐπανελύσεσθαι δὲ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ οἰκοδομηθῆσθαι τοῖς ἐπίμοις λίθοις τὴν Ἱερουσαλήμ. Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ μακραῖς χρόνοις περιόδους ἀνακυκλουμέναις τὰ παρακλήσια πάλιν δυνατόν γενέσθαι ὡς ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἔχει δὲ τὰ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐν τῷ Ἡσαΐα⁴⁾ οὕτως „ἰδοὺ, ἐγὼ ἐτοιμάζω σοι ἄνθρακα τὸν λίθον σου, καὶ τὰ θεμελίά σου σάπφειρον καὶ θήσω τὰς ἐπάλξεις σου ἰασπιν, καὶ τὰς πύλας σου λίθους χρυσάλλου, καὶ τὸν περίβολόν σου λίθους ἐκλεκτοῦς, καὶ πάντας τοὺς υἱοὺς σου διδασκτοὺς Θεοῦ, καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ οἰκοδομηθήσῃ.“ Καὶ μετ' ὀλίγα⁵⁾ πρὸς τὴν αὐτὴν Ἱερουσαλήμ „καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου πρὸς σὲ ἤξει ἐν κυπαρίσσῳ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα δοξάσουσι⁶⁾ τὸν τόπον ἅγιόν μου. Καὶ πορεύονται

¹⁾ H. et R. γρασιῶδως; H. in notis: „Ferrar. pro γρασιῶδως legebat τραγικῶς.“

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἔσομένης, Reg. (H. in textu) perperam σεσωμένης. R. — Huet. in notis: „Region. legebat σεσωμένης, sed omnino legendum etc.“

³⁾ Ed. Huet. minus accurate γεγονέναι τὸν λαόν, καὶ ἠχμαλωτεῦσθαι τὸν ναόν.

⁴⁾ Jes. LIV, 11—14. — H. et R. ἰασπιν.

⁵⁾ Jes. LX, 13—20.

⁶⁾ LXX. interpretes l. l. vers. 13. ἅμα, δοξάσαι τον τόπον τὸν ἅγιόν μου.

πρὸς σὲ δεδοικότες υἱοὶ ταπεινωσάντων¹⁾ καὶ παροξυνάντων σε· καὶ κληθήσῃ πόλις κυρίου, Σιών ἁγίου Ἰσραήλ,²⁾ διὰ τὸ γεγενῆσθαι σε ἐγκαταλειμμένην καὶ μεμνημένην, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν. Καὶ θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς. Καὶ θηλάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον βασιλέων φάγεσαι, καὶ γνώσῃ ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ σῶσων σε³⁾ καὶ ἐξαιρούμενός σε Θεὸς Ἰσραήλ. Καὶ ἀντὶ χαλκοῦ οἶσω σοι χρυσίον, ἀντὶ δὲ σιδήρου οἶσω σοι ἄργύριον· ἀντὶ δὲ ξύλων οἶσω σοι χαλκόν, ἀντὶ δὲ λίθων σίδηρον. Καὶ δώσω τοὺς ἄρχοντας σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται ἔτι ἀδικία ἐν τῇ γῆ σου, οὐδὲ σύντριμμα· καὶ⁴⁾ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὄρεοις σου, ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τεῖχη σου, καὶ αἱ πύλαι σου γλύμμα. Καὶ οὐκ ἔσται σοι ἔτι ὁ ἥλιος εἰς φῶς ἡμέρας, οὐδὲ ἀνατολὴ σελήνης φωτιεῖ σοι⁵⁾ τὴν νύκτα· ἀλλ' ἔσται σοι Χριστὸς φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ Θεὸς δόξα σοι. Οὐ γὰρ δύσεται σοι ὁ ἥλιος,⁶⁾ καὶ ἡ σελήνη σοι οὐκ ἐκλείψει· ἔσται γὰρ κύριός σοι φῶς αἰώνιον, καὶ πληρωθήσονται αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους σου.“ Ταῦτα γὰρ σαφῶς περὶ⁷⁾ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προφητεύεται τοῖς ἐν αἰχμαλωσίᾳ οὖσιν υἱοῖς

¹⁾ LXX. interpretes l. l. vers. 14. ταπεινωσάντων σε καὶ κ. τ. λ.

²⁾ LXX. interpretes l. l. v. 14. πόλις Σιών ἁγίου κ. τ. λ.

³⁾ LXX. interpretes l. l. vers. 16. ὁ σῶζων σε κ. τ. λ.

⁴⁾ Ibidem pro καὶ ταλαιπωρία l. l. v. 18. οὐδὲ ταλαιπωρία.

⁵⁾ Ibidem l. l. vers. 19. φωτιεῖ σου τὴν — ἔσται σοι κύριος φῶς — δόξα σου.

⁶⁾ Ibidem l. l. v. 20. οὐ γὰρ δύσεται ὁ ἥλιός σοι — ἔσται γὰρ σοι κύριος φῶς —, καὶ ἀναπληρωθήσονται κ. τ. λ.

⁷⁾ Ed. Huët pro περὶ minus accurate καὶ.

Ἰσραὴλ, ἐφ' οὗς ἦλθεν¹⁾ ἀποσταλεῖς ὁ λέγων „οὐκ ἀπεστάλην²⁾ εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.“ Εἰ δὲ αἰχμάλωτοι ὄντες ταῦτα ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἀπολήφονται, ὅτε καὶ προσήλυτοι προσελεύσονται αὐτοῖς διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπ' αὐτούς καταφεύξονται κατὰ τὸ λεγόμενον „ἰδοῦ,³⁾ προσήλυτοι προσελεύσονται σοι δι' ἐμοῦ, καὶ ἐπὶ σὲ καταφεύξονται.“ δῆλον ὅτι περὶ τὸν ναὸν τυγχάνοντες ποτε οἱ αἰχμαλωτευθέντες καὶ πάλιν ἐκεῖσε ἐκανελεύσονται ἀνοικοδομηθῆσόμενοι, τιμώτατοι γεγεννημένοι λίθων νικῶν γάρ τις καὶ παρὰ τῆ Ἰωάννη ἐν τῇ Ἀποκαλύψει⁴⁾ ἐπαγγελίαν ἔχει στύλος ἔσεσθαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, μὴ ἐξελευσόμενος ἔξω. Ταῦτα δὲ μοι πάντα εἴρηται ὑπὲρ τοῦ κἄν ἐν βραχεῖα περινοῖα⁵⁾ γενέσθαι ἡμᾶς τῶν κατὰ τὸν ναὸν καὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ πραγμάτων, περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος. Τὴν δὲ ἀκριβεστάτην καὶ μέτρη τοῦ τυχόντος περὶ ταῦτα ἐπιμελῆ ἐξέτασιν ποιητέον τοῖς μὴ ἀπαυδῶσι πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐντυγχάνειν ταῖς προφητείαις ζητεῖν τὸν ἐν αὐταῖς πνευματικὸν νοῦν καμάτους. Καὶ ταῦτα μὲν „περὶ τοῦ ναοῦ⁶⁾ τοῦ σῶματος αὐτοῦ.“

27. Ἐπεὶ δὲ „ὅτε ἠγέρθη⁷⁾ ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν

1) ἦλθεν. Desideratur in Cod. Bodlejano. R.

2) Math. XV, 24.

3) Jes. LIV, 15., ubi verbis δι' ἐμοῦ haec adji-
ciuntur: καὶ παροικήσουσί σοι. — H. in textu: καὶ ἐπὶ σὲ *
καταφεύξονται.

4) Apocal. III, 12. — H. et R. στύλος, non στῦλος.

5) ἐν βραχεῖα περινοῖα. H. in notis: „ita restituendos
judicavimus perversos Cod. Reg. (qui quidem quales
fuerint in ed. Huet. silentio premitur) apicca.“

6) Ev. Joann. II, 21.

7) Ev. Joann. II, 22.

τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· “ἐκδεχτέον, ὡς κατὰ τὴν λέξιν, ὅτι οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἐγηγέρθαι ἐκ νεκρῶν τὸν κύριον συνῆκαν, τὰ περὶ τοῦ νεοῦ εἰρημένα ἀναφέρεισθαι εἰς τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὑπομνησθέντες¹⁾ ὅτι τό· „ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερωαὶ αὐτόν·“ τὴν ἀνάστασιν ἐδήλου, ὅτε „καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς,“ πρότερον, οὐ μεμαρτυρημένοι πεπιστευκέναι τῇ γραφῇ, οὐδὲ τῷ λόγῳ τούτῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· κυρίως γὰρ πίστις ἐστὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ ὅλη ψυχῇ παραδεχομένου τὸ πιστευόμενον. Ὡς δὲ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, ἐπεὶ προεῖρηται ἡμῖν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ παντός τοῦ κυρίου σώματος, εἰδέναι χρὴ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπομνησθέντες διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ βίῳ, μὴ ἠκριβωμένης αὐτοῖς²⁾ γραφῆς, ὑπὸ ὄψιν γινόμενης καὶ φανερουμένης, τίνων τε³⁾ ἐκουρανίων ὑπόδειγμα καὶ σκιὰ ἐτύγγανε, πιστεύουσιν οὐ πρότερον οὐκ ἐπίστευον, καὶ τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ὡς ἐβούλετο ὁ λέγων, οὐ συνέσαν. Πῶς γὰρ δύναται τις πιστεύειν κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ⁴⁾ τοῦ ἁγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ὃν πιστεύεσθαι μᾶλλον ὁ Θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γράμματος δέλημα; Κατὰ τοῦτο λεκτικόν μηδένα τῶν κατὰ σάρκα περιπατούντων πιστεύειν τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου, οἷς μηδὲ τὴν ἀρχὴν φαντάζεται. Πλὴν φασὶ μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας

¹⁾ ὑπομνησθέντες. Desideratur in Cod. (quem H. sequitur) Regio. R. — Cfr. ev. Joann. II, 19.

²⁾ αὐτοῖς. Deest in Cod. Bodlejano. R.

³⁾ τίνων τε. Desideratur τε in edit. Huetii. — Cfr. Hebr. VII, 5.

⁴⁾ τὸν ἐν αὐτῇ. In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur h. in modum: τὸν ἐν *) deest αὐτῇ, quod restituitur e Cod. Barber. R. — Huet. ad marg.; „deest aliquid, fortasse αὐτῇ.“

τῶν ἑωρακότων καὶ πεπιστευότων, περιδεξάμενοι τὸ ἐν τῇ κατὰ Ἰωάννην ἐπὶ τέλει εἰρημένον πρὸς τὸν Θεοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου „μακάριοι¹⁾ οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες“ οὐ γὰρ μακαριώτεροις²⁾ εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακότων καὶ πεπιστευότων. Κατὰ γοῦν τὴν ἔκδοχὴν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μακαριώτεροι οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους εἰσιν, ἕπερ ἐστὶ πάντων ἡλιθιώτατος.³⁾ Ἰδεῖν δὲ τῷ νῆ⁴⁾ τὰ πιστευόμενα τὸν ἐσόμενον μακάριον, ὡς οἱ ἀπόστολοι συνηθέτως ἀκούειν τὸ „μακάριοι⁵⁾ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὄρα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι.“ καὶ τὸ „πολλοὶ προσῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.“ Ἀγαπητὸν δὲ καὶ τὸν ὑποδεέστατον λαβεῖν μακαρισμὸν, λέγοντα „μακάριοι⁶⁾ οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.“ Πῶς δὲ μακαριώτεροι οἱ ὀφθαλμοὶ, οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ⁷⁾ μακαριζόμενοι ἐπὶ τοῖς τεθεωρημένοις,

1) Ev. Joann. XX, 29.

2) H. et R. in notis: „supplendum φησί, quod fortasse supplendum reliquit Orig., vel librarius praetermisit.“ — Quod quidem supplementum, per se admittendum, coll. pag. 308. lin. 2. a fine justis de causis abesse poterat.

3) R. minus accurate ἡλιθιώτατος.

4) H. et R. absque causa in notis: „legendum fortasse ἰδεῖν δὲ δεῖ τῷ νῆ, alioqui non constabit sensus.“ Cfr. pag. 277. lin. 2. (Δεῖ τὴν περὶ τούτων κ. τ. λ.) coll. iis, quae in prolegomenis disseruimus.

5) Matth. XIII, 16., ubi pro μακάριοι — βλέπουσι edd. N. T. exhibent: ὑμῶν δὲ μακάρι. οἱ ὀφθ. ὅτι βλέπουσι. In seqq. ed. Knapp. recepto voc. ὑμῶν post ὄρα habet ἀκούει, ed. Lachm. ἀκούουσι, ut in nostro textu, omisso tamen voc. ὑμῶν. (Cfr. ed. Lachm. pag. 24. coll. pag. 463.) Vers. 17., ubi ed. Knapp. εἶδον exhibet, ut in nostro textu legitur, ed. Lachm. (coll. tam. pag. 463) εἶδαν.

6) Cfr. ev. Joann. XX, 29.

7) Cod. Bodlej. Ἰησοῦ, Reg. (quem H. sequit.) Θεοῦ.

τῶν μὴ φθασάντων ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων θείαν; Ὁ δὲ Συμεὼν ἀγαπᾷ εἰς τὰς ἀγκάλας λαβὼν τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ καὶ θεασάμενος αὐτὸ εἶπε· „νῦν¹⁾ ἀπολύεις τὸν θυλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου.“ Διόπερ φιλοτιμητέον ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμούς, κατὰ τὸν Σολομώντα, ἵνα ἄρτων ἐμπλησθῶμεν· φησὶ γάρ· „διάνοιξον²⁾ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἐμπλησθῆτι ἄρτων.“ Καὶ ταῦτά μοι διὰ τὸ „ἐπίστευσαι³⁾ τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ· ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς“ εἰρήσθω, ἵνα τὸ τέλειον τῆς πίστεως ἐκ τῶν περὶ πίστεως ἐξηρασμένων καταλάβωμεν ἡμῖν δοθήσεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει τοῦ παντὸς Ἰησοῦ σώματος, τῆς ἁγίας ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ γνώσεως εἰρηται· „ἄρι⁴⁾ γινώσκω ἐκ μέρους“ τὸδε καὶ ἐπὶ παντὸς καλοῦ ἀκόλουθον οἶμαι λέγειν· ἐν δὲ τῶν ἄλλων ἢ πίστις. Διόπερ „ἄρι πιστεύω ἐκ μέρους“ δταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον τῆς πίστεως τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, τῆς διὰ εἰδους πίστεως πολλῷ διαφερούσης τῆς, ἢ οὕτως εἶπω, δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, ὁμοίως τῇ νῦν γνώσει, πίστεως.

28. „Ὡς⁵⁾ δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεαροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησε. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν⁶⁾

¹⁾ Luc. II, 29. 30.

²⁾ Proverb. XX, 13.

³⁾ Ev. Joann. II, 22.

⁴⁾ I Cor. XIII, 12. — 10.

⁵⁾ Ev. Joann. II, 23—25. coll. pag. 274. not. 1. et 2.

⁶⁾ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Desiderantur haec in Cod. Reg. (ac proinde in ed. Huet.), sed restituantur e Cod. Bodlejano. R.

τῷ ἀνθρώπῳ.“ Ζητήσαι τις ἄν, πῶς τοῖς μεμαρτυρημένοις πιστεύειν, ἑαυτὸν οὐκ ἐπίστευσεν¹⁾ ὁ Ἰησοῦς. Δεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐχὶ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, οὐ πιστεύει ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· διαφέρει γὰρ τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν τὸ πιστεύειν εἰς ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ γοῦν διὰ πίστιν μὴ κριθησόμενος τῷ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀ κρίνεται, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· φησὶ γὰρ ὁ κύριος: „ὁ πιστεύων²⁾ εἰς ἐμὲ οὐ κρίνεται.“ οὐχὶ δὲ ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομά μου οὐ κρίνεται. Οὐκέτι δὲ φησιν: ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἤδη κρίνεται· τάχα γὰρ ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πιστεύει μὲν, διότι οὐκ ἔστιν ἄξιός ἤδη κεκρίσθαι, ἐλάττων³⁾ δὲ ἔστι τοῦ πιστεύαντος εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο τῷ πιστεύοντι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἑαυτὸν οὐ πιστεύειν⁴⁾ ὁ Ἰησοῦς. Αὐτοῦ τοίνυν μᾶλλον ἢ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δυνάμεις ποιῶντες ἀκούσωμεν τὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι μόνῃ κωιχησαμένων αὐτοῦ εἰρημένα· ἀλλὰ θαυμάσωμεν μμηταί. τοῦ Παύλου γινόμενοι εἰπεῖν „πάντα⁵⁾ ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ.“ Παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀνωτέρω μὲν ἐγγύς⁶⁾ φησιν εἶναι τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ἐνθάδε δὲ οὐκ ἐν τῷ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐν τῷ Πάσχα Ἱεροσολύμοις ἦν ὁ Ἰησοῦς· κακεῖ μὲν ὅτι Ἰουδαίων λέγεται τὸ Πάσχα, οὐκ εἴρηται ἑορτή· ἐνθάδε δὲ ὁ Ἰησοῦς

1) Cod. Reg. (quem H. sequitur) πιστεύειν ἐπ' αὐτόν, οὐκ ἐπίστευσεν x. t. l. R.

2) Ev. Joann. III, 18.

3) Cod. Reg. (H. in textu) perperam ἐλαττω. R. — Huet. ad marg.: „scribas ἐλάττων.“

4) R. πιστεύειν, Huet. πιστεύεις.

5) Philipp. IV, 13., ubi ed. Lachm. exhibet ἐνδυν. με (coll. tam. pag. 495.) Ed. Knapp. ἐνδυν. με (Χριστῷ.)

6) Cod. Reg. (quem H. sequitur) habet ἐγγύς, φησιν, ἦν τὸ Πάσχα. R. — Cfr. ev. Joann. II, 13; — 23.

ἀναγγέλλεται εἶναι ἐν τῇ ἑορτῇ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις γὰρ τυγχάνων ἐν Πάσχα καὶ ἑορτῇ ἦν, πολλῶν πιστευόντων καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ παρατηρητέον γὰρ ὅτι πολλοὶ οὐκ εἰς αὐτὸν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστεύειν λέγονται. Οἱ δὲ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες, εἰς τὴν τὴν στεγὴν ¹⁾ καὶ τεθλιμμένην εἰσὶν ὀδεύοντες, ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν, ὅσον ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὐρεσκομένην. Δυνατὸν μέντοι γὰρ πολλοὺς τῶν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστευόντων ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ „πολλοὶ ²⁾ ἀπ' ἀνατολῆς καὶ δυσμῶν ἤξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν,“ τυχανοῦση οἰκία τοῦ πατρὸς, ἐν ἣ πολλοὶ μόναι εἰσι. Καὶ τοῦτο δὲ τηρητέον, ὅτι πολλοὶ πιστεύοντες εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐχ ὡς Ἀνδρέας ³⁾ καὶ Πέτρος καὶ Ναθαναὴλ καὶ Φίλιππος πιστεύουσιν, ἀλλὰ τῇ μαρτυρίᾳ Ἰωάννου πείθονται, λέγοντος „ἰδοὺ, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ“ ἢ τῷ ὑπ' Ἀνδρέου εὐρεθέντι Χριστῷ, ἢ τῷ εἰπόντι Ἰησοῦ ⁴⁾ τῷ Φίλιππῳ „ἀκολούθει μοι“ ἢ τῷ φάσκοντι Φίλιππῳ „ὅν ἔγραψα Μωϋσῆς καὶ οἱ προφηταί, εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ Ναζαρέτ. Οὗτοι δὲ „ἐπίστευσαν ⁵⁾ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἔποιε.“ καὶ σημεῖα πιστεύουσιν, οὐκ εἰς αὐτὸν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, πάντα γινώσκων, καὶ μὴ χρεῖαν ἔχων, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου, τῷ γινώσκειν τί ἐστὶν ἐν ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων.

29. Τῷ δὲ „οὐ χρεῖαν ⁶⁾ εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ

¹⁾ Matth. VII, 14.

²⁾ Matth. IX, 11., ubi edd. N. T. ἀπὸ ἀνατολῶν exhibent. — Ev. Joann. XIV, 2.

³⁾ Ev. Joann. I, 40. 41. 42. et seqq. — 38. — 44. 46.

⁴⁾ Ed. Haet. ἢ τῷ εἰπόντι τῷ Φίλιππῳ Ἰησοῦ.

⁵⁾ Ev. Joann. II, 23. 24. 25.

⁶⁾ Ev. Joann. II, 25.

περὶ ἀνθρώπου“ εὐκρίως χρησίμεον εἰς πικράσασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀφ’ ἑαυτοῦ δυναμένου θεωρεῖν πρὸς ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων, καὶ μηδαμῶς μαρτυρίου δεῖσθαι τοῦ ἀπὸ τίνος. Τὸ δὲ „οὐ χρεῖαν εἶχει, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου“ ἀντιδιασταλιτέον πρὸς τὸ οὐ χρεῖαν ἔχει, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τίνος. Εἰ μὲν γὰρ τὸ „ἀνθρώπου“ λαμβανόμενον¹⁾ ἐπὶ παντός τοῦ κατ’ εἰκόνα Θεοῦ, ἢ παντός λογικοῦ, οὐ χρεῖαν ἔχει, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ αὐτοῦ, περὶ οὐδὲποτε²⁾ τῶν λογικῶν, ἀφ’ ἑαυτοῦ γινώσκων τοὺς πάντας κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ δύναμιν ἀπὸ τοῦ πατρὸς. Εἰ δὲ τὸ „ἀνθρώπου“ τηρήσασιν ὑπὸ τοῦ θνητοῦ λογικοῦ ζωομένου,³⁾ ὃ μὲν τις ἐρεῖ χρεῖαν ἔχειν αὐτόν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τῶν ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲ ἀκούοντα ὁμοίως τοῖς ἀνθρωπίνοις γινώσκων καὶ τὰ περὶ ἐκείνων. Ἄλλος δὲ τις φησὶ, τὸν κενώσαντα ἑαυτόν μὴ χρεῖαν ἔχειν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου, χρεῖαν δὲ ἔχειν περὶ τῶν κρείττωνων ἢ κατὰ ἄνθρωπον.

30. Καὶ τοῦτο δὲ ζητητέον, πόσα σημεῖα αὐτοῦ θεωροῦντες οἱ πολλοὶ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· οὐ γὰρ ἀναγέγραπται σημεῖα πεποιηθέναι ἐν Ἱεροσολύμοις, εἰ μὴ ἄρα γεγένηται μὲν σημεῖα, οὐκ ἀναγέγραπται δὲ σκό-

¹⁾ Hact. ad marg.: „scribas λαμβάνομεν.“ Idem in notis (quae R. quoque affert) haec habet: „Ferrar. legit λαμβάνομεν, quod mihi probatur.“ — Qua emendatione omnino non opus est.

²⁾ Cod. Bodl. περὶ αὐτοῦ, περὶ οὐδὲποτε κ. τ. λ. Cod. Reg. (H. in textu, in notis: quod mundi mihi valde suspectum est) περὶ αὐτοῦ, τοῦ περὶ οὐδὲποτε κ. τ. λ. Forte legendum περὶ ἀνθρώπου, καὶ περὶ οὐδὲποτε κ. τ. λ. R. — Salva profecto est lectio Cod. Bodlej. et contextus orationi bene accommodata. Verba enim περὶ οὐδὲποτε κ. τ. λ. appositionis loco inseruire orationi nemo non videt.

³⁾ Cod. Bodlej. ζωομένου, Reg. (quae ill. sequitur) ζῶου μόνον. R.

πει δὲ, εἰ δυνατόν εἰς σημεῖα λογισθῆναι τὸ πεποιη-
 κέναι φραγέλιον ἐκ σχοινίων, καὶ πάντας ἐκβεβληκέναι
 τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολ-
 λυβιστῶν τὰ κέρματα ἐκκεχυκέναι, καὶ τὰς τραπέζας
 ἀνατετραφέναι.¹⁾ Πρὸς μέντοι γε τοὺς ὑπονοήσαντας
 ἂν περὶ μόνων ἀνθρώπων μὴ χρεῖαν ἔχειν αὐτὸν μαρ-
 τύρων, λέγει ὅτι δύο αὐτῷ ὁ Εὐαγγελιστῆς μεμαρτύ-
 ρηκε, τὸ τε γινώσκειν πάντας, καὶ τὸ μὴ χρεῖαν ἔχειν,
 ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου. Εἰ γὰρ πάντας
 ἐγίνωσκεν, οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν
 ἀνθρώπον ἐγίνωσκε, καὶ πάντας τοὺς ἔξω τοιούτων σω-
 μάτων ἐγίνωσκε τε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἅτε μελῶν
 τυγχάνων τῶν ἐν τῷ προφητεύειν ἐλεγχόντων * * καὶ
 κρινόντων,²⁾ καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας εἰς φανερόν
 ἀγόντων πάντων ὧν³⁾ τὸ πνεῦμα ὑποβάλλει αὐτοῖς. Δύ-
 νηται δὲ τό· „ἐγίνωσκε⁴⁾ τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ“ λαμ-
 βάνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων χειρόνων
 ἢ κρειττόνων ἐν ἀνθρώποις. Εἰ μὲν γὰρ δίδωσι τας
 τόπον τῷ διαβόλῳ, εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς, ὥσπερ

¹⁾ Ev. Joann. II, 15. — In praecedentibus, quotiescun-
 que hunc locum pertractaret, semper verb. ἀναστρέ-
 φειν in usum vocaverat.

²⁾ R. in textu ἐλεγχόντων, * * καὶ κρινόντων καὶ τὰ
 κ. τ. λ., in notis: „post ἐλεγχόντων relinquitur in manu-
 scriptis Codd. spatium vacuum.“ — In ed. Huet. nihil
 spatii vacui relinquitur. Neque omnino opus est ullo addi-
 tamento. Quodsi tamen accuratius ad lacunam illam re-
 spicere quis velit, non male adjici possent verba (coll.
 I Cor. XIV, 24. 25.): ἄπιστόν τινα ἢ ἰδιώτην, aut sim-
 pliciter: ἄπιστόν τινα (εἰσελθόντα), aut denique τοῦς
 ἀπίστους.

³⁾ πάντων ὧν κ. τ. λ. R. nullo jure in notis:
 „scribendum videtur πάντα ἢ τὸ πνεῦμα κ. τ. λ.“

⁴⁾ Ev. Joann. II, 25.

ἔδωκεν Ἰούδας, τοῦ διαβόλου βεβληχότος¹⁾ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδῶ τὸν Ἰησοῦν· διὸ καὶ μετὰ τὸ ψωμίον²⁾ εἰσηλθεν εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς. Εἰ δὲ δίδωσι τόπον τῷ Θεῷ, μακάριος γίνεται· „μακάριος³⁾ γὰρ οὐ ἔστιν ἀντιληψίς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνάβασις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.“ Γινώσκεις τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ γινώσκων πάντα, υἱὲ τοῦ Θεοῦ. Ἦδη δὲ τὴν αὐτάρχη περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ δεκάτου⁴⁾ τόμου, ἐνταῦθά που καταπαύσωμεν τὸν λόγον.⁵⁾

1) Ed. Huet. βεβληχότος. Cfr. Ev. Joann. XIII, 2.

2) Ev. Joann. XIII, 27.

3) Psalm. LXXXIV, 5. (LXXXIII, 6.), ubi LXX. interpretes haec exhibent: μακάριος ἀνὴρ οὗ ἔστιν ἀντιληψίς παρὰ σοῦ, Κύριε· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ δίδετο.

4) Cod. Bodlejan. habet in textu δωδεκάτου, et in margine δεκάτου, uti legitur in Codd. Reg. et Barber. R.

5) Cod. Reg. (quem H, sequitur) habet τὸ βιβλίον pro τὸν λόγον. R.

Typis Fratrum Unger.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS

OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT, DELARUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg.
Professor.

TOMUS II.

Berolini 1832.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Josephy.)

ORIGENIS

in

Evangelium Joannis

Commentariorum

Pars II.

Ex

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Sum

Scholiis Augusti Neandri

Integro

Utriusque Ruaci Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Prolegomena Animadversiones Excursus Indices

Et Glossarium

Adjecit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg.
Professor.

Berolini 1832.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Josephy.)

PROLEGOMENA.

Quam in hac secunda Parte Commentariorum Origenis in Ev. Joannis eandem, quam in parte priori, normam sequutus sim, et quam libri hujus moles praeter spem meam atque expectationem nimis accreverit, paucissima tantum, eademque ad Tom. I. spectantia, in fronte hujus Tomi ponenda esse visa sunt.

Observationes ad Tom. I. spectantes:

- 1) Prolegomenor. p. XXV. lin. 20. legas: collocaverint.
- 2) Corrigendorum p. 2. lin. 3 a fine scribas: p. 10. not. 1. leg. τοῦ.
- 3) Pag. 12. not. 4. lin. 1. et 2. leg. εὐαγγελιὸν ἐστίν.
- 4) Pag. 35. locum lin. 3 et 4. obvium Neandro duce hoc modo restituas: καὶ (deleto βλέπει) τὸ νῦν δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι τὸν βλέποντα βλέπειν, κ. τ. λ.
- 5) Pag. 36. lin. 14. scribas: ἐν σώματι οὐχ ἀπλῶς.
- 6) Ejusd. pag. lin. 3. a fine Neandro praeeunte legas: ὅπερ ἀναγκαῖον τῷ ἐν σώματι ὑπάρχον.
- 7) Pag. 37. lin. 15. eodem duce legas: σαφῶς προπίπτον.
- 8) Pag. 42. lin. 4. et not. 2. lin. 1. et 7., itemq. Prolegomenorum p. XXXIX. restituas: καθ' ἃ χρῆσαι κ. καθὰ χρῆζει.
- 9) Pag. 91. lin. 5. et 6. Neandro duce scribas: ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ ὅτι πρὸς τὸν Θεὸν ἦν.
- 10) Pag. 92. lin. 9. eod. duce legas: καὶ (οὐχ deleto) ἀπλῶς Θεός, κ. τ. λ.

- 11) Pag. 94. lin. 10. et 11. eod. praesunte scribas: καὶ λόγου γενομένου (deleto Θεοῦ) σαρκός, κ. τ. λ.
Ejusd. pag. lin. 12. et 13. scribas: παρὰ τὸν πρὸ πάντων, νομιζομένων κ. τ. λ.
- 12) Locum pag. 109. lin. 10—13. obvium Neandro praesunte hunc in modum restituas: Ἀλλὰ τάχα μᾶλλον ἂν — παρὰ τὸν πατέρα, προστιθέμενος τῷ τὸ αὐτὸ αὐτὸ τυγχάνειν (respectu habito ad πνεῦμα ἅγιον, non αὐτῷ τυγχάνειν) τῷ πατρί, κ. τ. λ.
- 13) Pag. 112. lin. 6. a fine legas: παρέρχεται.
- 14) Pag. 114. lin. 14. Neandro duce scribas: Ἴνα γὰρ συγχωρηθῇ δι' αὐτοῦ γεγονέναι τὴν ζωὴν κ. τ. λ.
- 15) Pag. 118. lin. 8. a fine eodem auctore παρὰ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσιν ἐκδεχόμενος τὸ γεγραμμένον legas pro: περὶ τῶν ἐν τῇ κ. τ. λ.
- 16) Pag. 122. not. 2. scribas: Deut. XXX, 14.
- 17) Pag. 123. lin. 2. Neandro duce legas: λέγειν περὶ τῶν κατ' ἡμᾶς καλουμένων παραδόξων, κ. τ. λ.
- 18) Pag. 124. lin. 1. et 2. a fine sic interpungas: ἦ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων, τῆς κυρίως εὐαρεστήσεως ἦτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων, ἣ ἐν τῷ κ. τ. λ.
- 19) Pag. 126. lin. 2. scribas: τυγχάνοντος.
- 20) Pag. 141. not. 3. scribas: Psalm. XVIII, 11.
- 21) Pag. 249. not. 2. legas: Cfr. II Reg. V, 11.
- 22) Pag. 327. not. 2. deleantur verba: vers. 3.
- 23) Pag. 356. lin. 1. voc. in nonnullis exemplaribus mutilatum restituas: ἀκαταστασία.
- 24) Pag. 369. lin. 9. leg. μακάριον.
- 25) Pag. 373. lin. 9. et not. 2. legas οὐ δῆποτε sive οὐδῆποτε.

Atque haec quidem hactenus.

Quae restant, loca haud pauca, tum Tom. I. jam indicata, tum hoc Tom. II. obvia, suo singula tempore accuratius pro viribus examinabimus.

'Scribebam Berolini, Vitebergam abiturus, die XXIV. mens. Aprilis MDCCCXXXII.

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ
ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος γ'.

1. Ἰσως μὲν ἂν ἰδοξέ σοι,¹⁾ φιλοθεώτατε καὶ εὐσεβέ-
στατε Ἀμβρόσιε, τὸν περὶ τῆς Σαμαρείτιδος λόγον μὴ
διακοπῆναι, ὥστε²⁾ μέρος μὲν τι αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ
δωδεκάτῳ τόμῳ, τὰ δὲ ἑξῆς ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ. Ἄλλ'
ἐπεὶ ἐωρῶμεν αὐτάρχη περιγραφὴν ἐλληφέναι τὸν δω-
δέκατον τῶν ἐξηγητικῶν, ἰδοξεν ἡμῖν καταλήξαι εἰς τὸν
τῆς Σαμαρείτιδος λόγον περὶ τοῦ³⁾ λεγομένου ὑπ' αὐ-
τῆς υφρέατος, ὡς ὁ Ἰακώβ⁴⁾ ἰδῶκεν αὐτὸ, καὶ αὐτὸς ἐξ
αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ,
ἵνα ἀρξώμεθα τοῦ τρισκαιδεκάτου ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως

---

1) ἂν ἰδοξέ σοι. Sic recte habent Codd. Barber.
et Bodlej. (H. ad marg.), perperam autem legitur in Cod.
Reg. (quem H. in textu sequit.) ἀνέδειξέ σοι. R. — Huet.
in notis: „Correxit Perizon. ἀνεδείξαμεν, sed ad veram lec-
tionem digitorum intendit Ferrar.: ἰσως μὲν ἂν ἰδοξέ σοι.“

2) H. et R. ὡς τε.

3) Cod. Reg. (H. in textu) male περὶ τούτου. R. —
Huet ad marg.: „scribas περὶ τοῦ.“

4) Ev. Joann. IV, 12

τοῦ κυρίου ἡμῶν ¹⁾ πρὸς αὐτήν. „Ἀπεκρίθη ²⁾ ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται πηγή ἐν αὐτῷ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.“ Δεύτερον τοῦτο ἀποκρίνεται πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ὁ Ἰησοῦς, πρότερον μὲν λέγων „εἰ ἤδεις ³⁾ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι· δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.“ καὶ νῦν, ὡς προτρέπων αὐτὴν ἐπὶ τὸ αἰτῆσαι τὸ ⁴⁾ ζῶν ὕδωρ, λέγει τὰ ἐκκείμενα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῷ προτέρῳ οὐκ εἶπεν οὐδέν, ⁵⁾ ἀλλ' ἐπαπορεῖ περὶ τῆς συγκρίσεως τῶν ὑδάτων ἢ Σαμαρεῖτις· μετὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀπόκρισιν τοῦ κυρίου παραδεξαμένη τὰ εἰρημένα φησί· „δός ⁶⁾ μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ.“ Τάχα γὰρ δόγμα τί ἐστι, μηδένα λαμβάνειν φεῖαν δωρεὰν τῶν μὴ αἰτούντων αὐτήν. Καὶ αὐτὸν γοῦν τὸν Σωτῆρα διὰ τοῦ ψαλμοῦ προτρέπει αἰτεῖν ὁ πατήρ, ἵνα αὐτῷ δωρήσεται· ὡς αὐτός ⁷⁾ ἡμᾶς διδάσκει ὁ υἱὸς λέγων· „κύριος ⁸⁾ εἶπε πρὸς μέ· υἱὸς μου εἰ σύ· αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ,

¹⁾ R. in textu τοῦ κυρίου omissio voc. ἡμῶν. Idem in notis: „Cod. Reg. (quem H. sequit.) τοῦ κυρίου ἡμῶν.“

²⁾ Ev. Joann. IV, 13., ubi edd. N. T. Ἰησοῦς exhibent pro ὁ Ἰησοῦς, atque verba γενῆσα πηγή κ. τ. λ. (interjectis inter verba οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ et γενῆσα κ. τ. λ. his verbis: οὐ μὴ διψήσῃ (Lachm. διψήσει) εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ) hoc ordine sese excipiant: γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγή κ. τ. λ.

³⁾ Ev. Joann. IV, 10.

⁴⁾ In edit. Huet. τό desideratur.

⁵⁾ οὐδέν. Decet in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed restituitur e Cod. Bodlejano. R.

⁶⁾ Ev. Joann. IV, 13.

⁷⁾ Cod. Bodlej. ὡς αὐτός, Reg. (quem H. sequitur) ὡσαύτως. R.

⁸⁾ Psalm. II, 7. 8.

καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κα-
τάσχασίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.“ Καὶ ὁ Σωτὴρ φη-
σιν, „αἰτεῖτε ¹⁾ καὶ δοθήσεται ὑμῖν πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν
λαμβάνει.“ Πείθεται μὲντοι γε ἡ Σαμαρείτις αἰτῆσαι
τὸν Ἰησοῦν ὕδωρ, εἰκὼν, ὡς προέτιπομεν, τυγχάνουσα
γνώμης ἑτεροδοξούντων, περὶ τὰς θείας ἀσχολουμένων
γραφᾶς, ὅτε ἀκούει περὶ τῆς συγκρίσεως ἀμφοτέρων
τῶν ὑδάτων. Καὶ ὄρα ἐξ ἧν ἐπεπόνθει, πῶς πίνουσα
ἐκ τοῦ νομιζομένου αὐτῇ βαθέως εἶναι φρέατος, οὐκ
ἀνεπαύετο, ²⁾ οὐδὲ τῆς δίψης ἀπηλλάττετο.

2. Ἴδωμεν οὖν, τί σημαίνεται ἐκ τοῦ „πᾶς ³⁾ ὁ
πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν.“ Ἔστι δὲ
ἐκ τῆς „διψῆν“ φωνῆς καὶ ἐκ τῆς „πεινῆν“ κατὰ τὸ
σωματικὸν δύο σημαινόμενα, ἐν μὲν καθ' ὃ δεόμεθα
τροφῆς παρωθέντες, καὶ ὀρεγόμενοι αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ
ἡμῖν ἐπιλιπόντος ⁴⁾ ἕτερα δὲ καθ' ὃ πολλάκις οἱ πίνον-
τες καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες, τῶν ἐπιτηδείων φασὶ κτε-
ρεσμένοι, τὸ πεινῆν, ἢ διψῆν. Καὶ μαρτύριόν γε τοῦ
μὲν πρώτου ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὅτε ἀποροῦντες τροφῶν „τῇ
ἐννεακαιδεκάτῃ ⁵⁾ ἡμέρᾳ, τῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ ἐξελθ-
λυθότων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, διεγόγγυζε πᾶσα
συναγωγή υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ Μωϋσῆν καὶ Ἀαρῶν. Καὶ

¹⁾ Matth. VII, 7. 8.

²⁾ Cod. Bodlej. ἀνεπαύετο, Reg. (quem H. sequit.)
ἂν ἐπαύετο. R.

³⁾ Ev. Joann. IV, 13. — In seqq. H. et R. διψῆν
et πεινῆν.

⁴⁾ Cod. Bodlej. τοῦ ὑγροῦ ἡμῖν ἐπιλιπόντος, Reg.
(quem H. sequit.) τούτου ὑγροῦ ἡμῖν ἐπιλιπόντες. R.
— Huet. ad marg.: „pro τούτου scribas τοῦ.“

⁵⁾ ἐννεακαιδεκάτῃ. Cfr. Exod. XVI, 1—4, ubi
vers 1. Hebraicum aequae exemplar atque interpretationes
omnes habent πεντεκαιδεκάτῃ. Quocirca Huet., in notis
ad utrumque hocce testimonium provocans, margini recte
apposuit: „scribas πεντεκαιδεκάτῃ.“

εἶπαν πρὸς αὐτοὺς οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· ὄφελον ἀπεθάνομεν
 πληγέντες ὑπὸ κυρίου ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσασμεν
 ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν καὶ ἡσθίομεν ἄρτους εἰς
 πλησμονήν, ὥστε ἐξηγάγετε ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην,
 ἀποκτεῖναι¹⁾ πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λιμῷ.
 Εἶπε δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῆν· ἰδοὺ, ἐγὼ ὕω²⁾ ὑμῖν
 ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς, καὶ
 συλλέξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω
 αὐτοὺς εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου, ἢ οὐ.³⁾ Πεινών-
 των γὰρ καὶ ἀπορούντων τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ὅσον⁴⁾
 γογγυσμὸν ἐποιοῦν οἱ λόγοι· ἀλλὰ καὶ ὕδατος ἀπο-
 ροῦντες καὶ διψῶντες διεγογγυζον κατὰ Μωϋσέως⁵⁾
 „τί πτόμεθα;“ ὅτε „ἐβόησε Μωϋσῆς πρὸς κύριον, καὶ
 ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ
 ὕδωρ, καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ.“ Καὶ μετ’ ὀλίγα ἦν ἵακα
 ἦλθεν εἰς Ῥαφιδεῖν,⁶⁾ γέγραπται ὅτι ἐδίψησεν ὁ λαὸς
 ἐκεῖ ὕδατι, καὶ ἐγογγυζεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ἐπὶ Μωϋσῆν.
 Δόξει δὲ τοῦ δευτέρου τῶν σημαινομένων εἶναι παρὰ
 τῷ Παύλῳ παράδειγμα, λέγοντι „ἄχρι⁷⁾ τῆς ἄρτι ὥρας

1) Cod. Bodlejanus καὶ ἀπέκτειναν. R.

2) Huet. minus accurate ὕω.

3) ὅσον—λόγοι. Ita hunc locum in Cod. Reg. vi-
 tium restituit Cod. Bodlejanus. R. — Huet. in textu:
 ὅσον ἐπὶ οἱ λόγοι, ad marg.: „λέτε τι.“ Idem in no-
 tis: „Cod. Reg. ὅσον ἐπιτοί (non ut in textu ἐπὶ οἱ) λό-
 γοι. Ejus vitium sarcire Oedipi est.“

4) Cod. Reg. (H. in textu) male κατὰ Μωϋσῆ. R.
 — Huet. ad marg.: „scribas ἐπὶ Μωϋσῆ (non Μωϋσῆν
 coll. pag. 3. lin. ult. et pag. huj. lin. 3. a fine).“ Quae
 quidem lectio, licet non praeferranda esse videatur, LXX.
 tamen virorum vers. (cfr. Exod. XV, 24.) accurate respon-
 det. — Exod. XV, 25.

5) Exod. XVII, 1. 2. 3.

6) I Cor. IV, 11., ubi ed. Lachm. γυμνιζόμενοι
 exhibet.

καὶ πεινώμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν.“ Τὸ μὲν οὖν πρῶτον πειρῆν καὶ διψῆν ἀνωγαίως γίνεται ¹⁾ τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασι· τὸ δὲ δεύτερον τοῖς πενομένοις συμβαίνει. Ζητητέον οὖν καὶ ἐκ τοῦ „πᾶς ὁ πίνων ²⁾ ἐκ τούτου τοῦ ὕδατος διψήσει πάλιν“ ποῖον „διψήσει“ λέγεται.

3. Πρῶτον εἰς ἐπὶ σωματικοῦ εἶ ³⁾ καὶ τάχα τὸ δηλούμενόν ἐστιν, ὅτι κἂν πρὸς τὸ παρὸν κορεσθῆ, ἀλλ' εὐθέως ὑποβιβασθέντος τοῦ ποτοῦ τὸ αὐτὸ πάθος πέσεται ὁ πινών, ⁴⁾ τουτέστι διψήσει πάλιν, εἰς ὁμοιον ⁵⁾ τῆ ἀρχῆθεν ἀποκαταστάς. Ἐπιφέρει οὖν „ὅς ⁶⁾ ὃ ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ἐν αὐτῷ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον“ τίς δὲ ἐν ἑαυτῷ ἔχων πηγὴν, διψήσει οἷοις ἔσται; Τὸ μέντοι γε προηγουμένως δηλούμενον τοιοῦτον ἂν εἴη ὁ μεταλαμβάνων, φησί, βάρους ⁷⁾ λόγων, κἂν πρὸς ὀλίγον ἀναπαύσῃται, παραδιξάμενος ὡς βαθύτατα τὰ ἀνιμώμενα καὶ εὐρίσκεισθαι δοκοῦντα τὰ νοήματα, ἀλλὰ γε πάλιν δεύτερον ἐπιστήσας ἐπαπορήσει περὶ τούτων ὄσους

¹⁾ Ed. Huet. γίνεται.

²⁾ Ev. Joann. IV, 13.

³⁾ H. et R. in textu ἦ, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum εἰ καὶ κ. τ. λ.“ Ferrar. et legit, et recte quidem. (In Codd. fortasse ἦ legebatur).

⁴⁾ Huet. πινών, R. πίνων.

⁵⁾ H. et R. in textu ὁμοίαν, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum ὁμοῖον (non ὁμοιον).“

⁶⁾ Ev. Joann. IV, 14. coll. pag. 2. not. 2.

⁷⁾ Cod. Reg. (H. in textu) ὁ μεταλαμβάνων οὐ, φησί, βάρους, sed Bodlej. ut in nostro textu. R. — Huet. ad marg.: „pro οὐ scribas οὖν.“ Idem in notis: „particulam negandi agnoscit Perion. ex auctoritate Cod. Reg., totoque hoc loco turpiter só dat. Ferrar. repudiat οὐ, in quo eum sequimur. Nec absurde fortasse scripseris: ὁ μεταλαμβάνων οὖν, φησί, βάρους κ. τ. λ.“

ἐπανεπαύσατο * * * ταραγὴν καὶ ἐκτυπῶν¹⁾ περὶ τῶν
ζητουμένων κατάληψιν, οὐ δύναται τὸ νομιζόμενον ὑπ'
αὐτοῦ βλάβος παρασχεῖν. Διόπερ καὶ συναρπασθεὶς
συγκάθηται τις τῇ πιθανότητι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ γε
ὑστερον εὐρήσει τὴν αὐτὴν ἀπορίαν τυγχάνουσαν ἐν
αὐτῷ, ἢν παρείχεν²⁾ πρὶν τάδε τινα μαθεῖν· ἐγὼ δὲ
τοιούτου ἔχω λόγον, ὥστε τὴν πηγὴν γενέσθαι τοῦ ζω-
τικῆς πόματος ἐν τῷ παραδεξαμένῳ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀπα-
γγελόμενα· καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε ὁ λαβὼν τοῦ ἐμοῦ
ὑδατος εὐεργετηθήσεται, ὥστε πηγὴν εὐρετικὴν πάντων
τῶν ζητουμένων ἀναβλυσθάνειν³⁾ ἐν αὐτῷ ἄνω πηδῶν-

1) In omnibus Mss. post ἐπανεπαύσατο relinquitur
spatium vacuum, et postea legitur in Cod. Reg. ταραγὴν
καὶ ἐκτυπον, in Bodlej. aut. τέραν ἢ καὶ ἐκτυπῶν. Nos
hunc locum ita restituendum censemus: περὶ τούτων
ἄλλοις ἐπανεπαύσατο, καὶ ἑτέραν ἐκτυπῶν περὶ τῶν ζη-
τουμένων κατάληψιν κ. τ. λ. R. — H. in textu: ἄλλοις
(spatio relicto post ἄλλοις, non ἄλλοις) ἐπανεπαύσατο
(spatio vacuo relicto) ταραγὴν καὶ ἐκτυπον (non ἐκτυ-
πον) κ. τ. λ. Idem in notis: „hunc locum ita restitui-
mus: περὶ τούτων ἄλλοις ἐπανεπαύσατο, καὶ ταραγὴν ἐκ-
τυπῶν περὶ τῶν κ. τ. λ.“ — Acu profecto, si exceperis
voc. ἐκτυπῶν, (pro quo ἐκτυπῶν legerim, cum R. teste
Cod. Reg. habeat ἐκτυπον, Cod. Bodl. ἐκτυπῶν) rem tetigit
Huet., ita ut neque supplendum quid habeamus post ἄλλοις
(ut scribit H.) neque post ἐπανεπαύσατο. Si quid supplendum,
voc. ἄλλοις coll. pag. 5. lin. 4. a fine adiecerim verba
πρὸς ὄλιγον, verbo autem ἐπανεπαύσατο coll. praecedd.
voc. λόγων aut voc. νοημάτων.

2) H. et R. παρείχεν. — Idem in iis, quae proxime
praecedunt τυγχάνουσαν ἐν αὐτῷ (non αὐτῷ).

3) H. et R. in textu ἀναβλυσθάνειν, non ἀναβλυ-
στάνειν. Cfr. Hesych. Lexic. ed. Alberti pag. 316. coll.
Stephan. Thesaur. Tom. I. p. 756. — R. in notis: „Cod.
Bodlejan. ἀναβλύζειν, et mox ἀναπηδῶντων pro ἄνω
πηδῶντων.“

των ὑδάτων, τῆς διαβολῆς ἀλλομένης καὶ τάχιστα διόπτρα-
μένης, ἀκολούθως τῷ εὐκινῆτῳ * * * τούτῳ¹⁾ ὕδατι,
φέροντος²⁾ αὐτοῦ τοῦ ἄλλεσθαι καὶ πηθᾶν ἐπὶ τὸ ἀνώ-
τερον, ἐπὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν οἶον³⁾ * * * τὴν τοῦ ἀλ-
λομένου, ὡς φησιν, εἶναι τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ὡσπερ
δὲ περὶ τοῦ νυμφίου ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾄσματων δια-
λεγόμενος ὁ Σολομῶν φησιν „ἰδοῦ,⁴⁾ οὗτος ἦκει πη-
θᾶν ἐπὶ τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.“ ὡς
γὰρ ἐκεῖ ὁ νυμφίος ἐπὶ τὰς μεγαλοφρεστεράς καὶ θειο-
τέρας πηθᾶ ψυχὰς, ὄρη λεγομένας, ἐπὶ δὲ τὰς ὑποδε-
εστέρας διάλλεται, βουνούς ὀνομαζομένας, οὕτως ἐνταῦθα
ἡ γενομένη ἐν τῷ πτόντι ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ δίδωσιν ὁ
Ἰησοῦς, πηγὴ ἄλλεται εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τάχα δὲ
καὶ πηθῆσει μετὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν
αἰώνιον ζωὴν πατέρα· Χριστὸς γὰρ ἡ ζωὴ⁵⁾ ὁ δὲ με-
ζῶν τοῦ Χριστοῦ, μεζῶν τῆς ζωῆς.

4. Τότε δὲ ὁ πτόντι ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ δώσει ὁ Ἰη-
σοῦς, ἔξει τὴν γενομένην ἐν αὐτῷ πηγὴν ὕδατος ἀλλο-

1) R. in notis: „ante τούτῳ relinquitur in manu-
scriptis Codd. Bodlej. et Barberino spatium unius fere
lineae.“ — Huc τῷ εὐκινῆτῳ τούτῳ ὕδατι κ. τ. λ. nullo
spatio vacuo relicto post voc. εὐκινῆτῳ. Et recte qui-
dem, nisi forte nimis loquax quis supplere velit verba καὶ
ἀλλομένῳ.

2) In Cod. Reg. (quem H. sequitur) legitur φέροντι,
in Bodlejano autem φέροντος. R.

3) Post οἶον lacuna est in Mss. H. et R. — Cui
quidem lacunae ut medelam afferam, Origenem scripserim
dixerim οἶον πηγὴν ὕδατος, τὴν τοῦ ἀλλομένου, ὡς φη-
σιν, εἶναι τὴν αἰώνιον ζωὴν, aut, quod coll. loco laud.
(cfr. ev. Joann. IV, 14. coll. pag. 5. lin. 12.) verbis ὡς
φησιν in majus respondere videtur: οἶον γενήσεσθαι
πηγὴν ἐν αὐτῷ ὕδατος, τὴν τοῦ ἀλλομένου, ὡς φησιν,
εἰς (τὴν) αἰώνιον ζωὴν. Cfr. pag. 2. not. 2.

4) Cantic. Canticor. II, 8.

5) Ev. Joann. XI, 25. XIV, 6.

μῆγου εἰς ζωὴν αἰώνιον, ὅτε πληροῦται τοῦ μακαριζομένου ἐπὶ τοῦ πεινῆν καὶ διψῆν τὴν δικαιοσύνην ἢ ἐπαγγελία· φησὶ γὰρ¹⁾ ὁ λόγος „μακάριοι²⁾ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.“ Καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι³⁾ καὶ διψῆσαι τὴν δικαιοσύνην, χορτασθῆναι ἐστὶ, εἰ τις τὴν δικαιοσύνην πρὸς τοῦ χορτασθῆναι ποιήσῃ, ὑπὲρ τοῦ χορτασθῆναι ἐμπροσθέν τὸ πεινῆν καὶ διψῆν, ἵνα εἰπωμεν „ὄν τρέπον⁴⁾ ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἢ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός. Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθῆσομαι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;“ Ἴν' οὖν διψήσωμεν, καλὸν ἐστὶ πειεῖν πρῶτον ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ, οὐ λέγοντα αὐτὴν ὁμοίως τῇ Σαμαρείτιδι „φρέαρ.“ Ὁ γοῦν Σατῆρ οὐδ' αὖν, πρὸς

1) Ed. Huet φησὶ ὁ γὰρ λόγος.

2) Matth. V, 6.

3) ἐπεὶ πεινῆσαι—ὑπὲρ τοῦ κ. τ. λ. Sic locus iste legitur in Codd. Barber. et Bodlej., nec aliter lectus est a Ferrario. An vero inepta sit haec lectio, uti conjecit Huet, doctiorum esto iudicium. In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) legitur: ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι δὲ τις εἰς τὴν δικαιοσύνην πρὸς τοῦ χορτασθῆναι, ὑπὲρ τοῦ κ. τ. λ., pro quibus legendum censebat: ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι δὲ ἡμᾶς καὶ (doest καὶ in mea Huet. ed.) τὴν δικαιοσύνην πρὸς τοῦ —, ὑπὲρ τοῦ κ. τ. λ. R. — Ex mea quidem sententia non male habet emendata ab Huet. lectio, inprimis si voc. εἰπωμεν rationem habueris, quum tamen idem voc, si praecedentia in usum vocaveris, satis habeat, quo referatur, et cum plura in ed. H. desiderentur, quae in ed. R. obvia loc. l. (cfr. Matth. V, 6.) egregie respondent, sana profecto est nec sollicitanda lectio Codd. Barber. et Bodlejani.

4) Psalm. XLII, 1. 2 (XLI, 2. 3.), ubi LXX. interpretes verba τὸν ἰσχυρὸν non exhibent, et pro τὸ πρόσωπον legunt τῷ προσώπῳ.

τὸν ἐμείνης ἀπαντῶν λόγον, ἐκ φρεσίνος φησιν εἶναι τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἀπλῶς φησιν „πῶς ὁ πίνων¹⁾“ ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διεψήσει πάλιν.“ Ἐκπερ δὲ μὴ ἐγένετό το χρήσιμον ἐκ τοῦ πεινῆν ἀπὸ τῆς πηγῆς, οὗτ' ἂν ἐκαθάριζοτο ἐπὶ τῇ πηγῇ ὁ Ἰησοῦς, οὗτ' ἂν²⁾ ἔλεγε τῇ Σαμαρείτιδι „δός³⁾“ μοι πεινῆν.“ Παρατηρητέον οὖν, ὅτι καὶ αἰτούσῃ τὸ ὕδωρ τῇ Σαμαρείτιδι τὸν Ἰησοῦν, οἶον ἐκ ἐκαγγέλλετο παρῆξεν αὐτὸ οὐκ ἐν ἄλλῳ⁴⁾ τόπῳ, ἀλλ' ἢ παρὰ τῇ πηγῇ, λέγων αὐτῇ „ὑπάγε,⁵⁾ φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθ' ἐνθάδε.“

5. Ἐπεὶ δὲ ἐπιστήσωμεν, εἰ δύναται δηλοῦσθαι, τὸ ἑτερογενές τῆς τῶν αὐτῇ τῇ⁶⁾ ἀληθείᾳ ὁμιλησάντων καὶ συνεσομένων ὠφελείας παρὰ τὴν νομιζομένην ὠφελειαν γίνεσθαι ἡμῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν, κἂν νοηθῶσιν ἀκριβῶς ἐκ τοῦ τὸν μὲν πίνοντα ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ διεψῆν πάλιν, τὸν δὲ πίνοντα ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς, πηγὴν ὕδατος ἐν ἑαυτῷ ἰσχεῖν ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ γὰρ τὰ κυριώτερα καὶ θειότερα τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἕνα μὲν οὐ πεχώρηκε γραφῇ, ἕνα δὲ οὐδὲ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ. Καὶ τὰ οὖν ἦθη⁷⁾ τῶν ση-

1) Ev. Joann. IV, 13.

2) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte οὗτ' ἂν ἔλεγε, Cod. Reg. (H. in textu) male δταν ἔλεγε. R.

3) Ev. Joann. IV, 7.

4) Cod. Reg. (H. in textu) perperam οὐ γὰρ ἄλλῳ. R. — Huet. ad marg.: „scribas οὐ παρ' ἄλλῳ.“

5) Ev. Joann. IV, 16.

6) Huetius minus accurate αὐτῇ.

7) H. et R. in textu ἦθη; R. in notis: „ad marginem Cod. Bodlej. pro ἦθη legitur θεῖα, quam lectionem secutus est Ferrarius.“ Huet. in notis: „videtur legisse Ferrarius: Καὶ τινα οὖν θεῖα τῶν σημαινομένων; at ne sic quidem sensus constat. Ego quidem comma istud libenter induxerim.“ — Neutra lectio quum aptam praebeat sensum, equidem Neandro praeunte pro ἦθη lego ἀληθῆ.

μαινομένων, ἢ γλαῦσσα ἀκθραπική· „ἔστι γὰρ καὶ ἄλλα ¹⁾ πολλὰ, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γραφῆται καθέν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον ²⁾ χωρήσειν τὰ γραφόμενα βιβλία.“ Καὶ ὅσα δὲ ἐλάλησαν ³⁾ αἱ ἑπτὰ βρονταὶ μέλλων γραφῆναι Ἰωάννης κοιλύεται· ὁ δὲ Παῦλος ἀκηκοέναι φησὶν ἄρρητα ⁴⁾ ῥήματα, οὐχὶ ⁵⁾· ἃ οὐκ ἔξόν τινα λαλῆσαι ἦν, ἔξόν γὰρ ἦν αὐτὰ λαλῆσαι ἀγγέλοις, ἀνθρώποις δὲ οὐκ ἔξῃν πάντα ⁶⁾ μὲν γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. “*Α* δὲ ἤκουσεν ⁷⁾ ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξόν, φησὶν, ⁸⁾ ἀνθρώπων λαλῆσαι, οἶμαι δὲ τῆς ὅλης γνώσεως στοιχειᾶ τινὰ ἐλαχίστας καὶ βραχυτάτας εἶναι εἰσαγωγὰς ὅλας γραφὰς, καὶ πάνυ νοσηθῶσιν ἀκριβῶς. Ὅρα τοιγαροῦν, εἰ δύναται ἡ μὲν πηγὴ τοῦ Ἰακώβ, ἀπ' ἧς ἐπιέ ποτε ὁ Ἰακώβ, ἀλλ' οὐκέτι πίνευ νῦν, — ἐπιον δὲ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ νῦν ἔχουσα τὸ κρεῖττον ἐκείνου ποτὸν, πεπώκασι δὲ καὶ τὰ θρόγματα αὐτῶν —, ἢ πᾶσα εἶναι γραφή· τὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ ὕδωρ, τὸ ὑπὲρ ἃ γέγραπται· οἱ πᾶσι δὲ ἔξεστιν ἐρευνηῖν τὰ ὑπὲρ ἃ γέγραπται, ἐὰν μὴ τις αὐτοῖς ἐξομοιωθῆ, ἵνα μὴ ἐπιπλήσῃται ἀκούων τό· „χαλεπώτερά ⁹⁾ σου μὴ ζῆται· καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐρεύνα.“

¹⁾ Ev. Joann. XXI. 23., ubi ὅσα pro ἃ, καθ' ἕν pro καθέν, et χωρήσει pro χωρήσειν edd. N. T. exhibent. — Ceterum Knapp. ed. ut in nostro textu οὐδὲ αὐτόν, Lachm. οὐδ' αὐτόν.

²⁾ In Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) deest τὸν κόσμον; H. ad marg.: „scribas etc.“

³⁾ Apocal. X, 3.

⁴⁾ II Cor: XII, 4.

⁵⁾ R. ut in nostro textu, H. οὐχ' ἃ κ. τ. λ.

⁶⁾ I Cor. VI, 12.

⁷⁾ H. ad marg.: „Ferrar. et,“ R. in notis absque causa: „forte legendum cum Ferrario: et δὲ ἤκουσεν.“

⁸⁾ In Cod. Bodlej. deest φησίν. R.

⁹⁾ Sap. Sirach. III, 21. (22.), ubi pro ἐρεύνα LXX. interpretes ἐξέταξε exhibent.

6. Ἐὰν δὲ λέγωμεν τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ γέγραπται εἶναι
 τινεσ, οὐ τοῦτο φάμεν ὅτι γνωστὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι
 δύναται, ἀλλὰ Ἰωάννη¹⁾ ἀκούοντι, καὶ γράφειν αὐτὰ
 μὴ ἐπιτρεπομένῃ, ὅποια ἦν τὰ τῶν βροντῶν ῥήματα,
 καὶ μανθάνοντι, καὶ διὰ τὸ φεῖδισθαι τοῦ κόσμου οὐ
 γράφοντι αὐτὰ· ὅτι²⁾ γὰρ μηδὲ αὐτὸν τὸν κόσμον
 χωρεῖν τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀλλὰ καὶ ἄπερ ὁ Παῦ-
 λος μεμάθηκεν ἄρρητα ῥήματα, ὑπὲρ αὐτοῦ γέγραπται, εἰ
 γε τὰ γεγραμμένα ἄνθρωποι λελαλήκασιν· καὶ αὐτὸς οὐδὲ
 οὐκ ἤκουσε, γραφῆναι οὐ³⁾ δύναται· καὶ τὰ ἐπὶ καρ-
 διαν δὲ ἀνθρώπου μὴ ἀνεβεβηκότα, μεζονά ἐστι τῆς
 τοῦ Ἰακώβ πηγῆς, ἀπὸ πηγῆς ὕδατος ἄλλομένου εἰς
 ζωὴν αἰώνιον φανερούμενα τοῖς οὐκέτι καρδιαν ἀνθρώ-
 που ἔχουσιν, ἀλλὰ δυναμένοις λέγειν „ἡμεῖς⁴⁾ δὲ νοῦν
 Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρι-
 σθέντα ἡμῖν, αὐτὰ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρω-
 πίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ’ ἐν διδακτοῖς πνεύματος.“
 Καὶ ἐπίστησον εἰ οἶόν τ’ ἐστὶν ἀνθρωπίνην σοφίαν μὴ
 τὰ ψευδῆ λαλεῖν⁵⁾ δόγματα, ἀλλὰ τὰ στοιχειωτικὰ τῆς
 ἀληθείας, καὶ εἰς τοὺς ἐτι ἀνθρώπους φθάνοντας τὰ
 δὲ διδακτὰ πνεύματος, τάχα ἐστὶν ἡ πηγὴ⁶⁾ τοῦ ἄλ-
 λομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Εἰσαγωγὰς οὖν εἰ-
 σιν αἱ γραφαί, ἀφ’ ὧν ἀκριβῶς νενοημένων, νῦν ὑπο-

1) Apocal. X, 3.

2) Ev. Joann. XXI, 25.

3) I Cor. II, 9.

4) Haec minus accurate ἢ (non ἦ) δύναται.

5) I Cor. II, 16., ubi Knapp. ed. ut in nostro textu Χριστοῦ exhibet, in Lachmanni autem ed. (coll. tamen not. text. subjecta) κυρίου legitur. — 12. 13.

6) H. et R. καλεῖν. Equidem λαλεῖν in text. recepi tam propter praeced. (cfr. pag. huj. lin. 9. et lin. 17.), tum quia Ferrarius vertat: „loquatur.“

7) Ev. Joann. IV, 14.

μαζομένων πηγῆς τοῦ Ἰακώβ, ἀνελθετέον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἐν οὖν ἡμῖν χαρίσεται πηγὴν τοῦ ἀλλομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐχ ὁμοίως δὲ πᾶς ἀντιλεῖ ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ, εἰ γὰρ ἔπιεν ¹⁾ Ἰακώβ ἐξ αὐτῆς, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, διψῶσαι δὲ καὶ ἡ Σαμαρεῖτις διέρχεται ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀντιλεῖ, μήποτε καὶ ἄλλως ἔπιεν καὶ ἐπιστημόνως ὁ Ἰακώβ σὺν τοῖς υἱοῖς ἄλλως δὲ καὶ ἀπλούστερον καὶ κτηνωδέστερον καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ· ἄλλως δὲ παρὰ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ ἡ Σαμαρεῖτις. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὰς γραφὰς σοφοὶ πίνουσιν ὡς ὁ Ἰακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· οἱ δὲ ἀπλούστεροι καὶ ἀκερδέστεροι, ²⁾ οἱ λεγόμενοι πρόβατα Χριστοῦ, πίνουσιν ὡς τὰ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ· οἱ δὲ παρεκδεχόμενοι τὰς γραφὰς, καὶ δύσφημά τινα συνιστάντες, προφάσει τοῦ νενοημένου αὐτὰς, πίνουσιν ὡς ἡ πρὸ τοῦ πιστεῦσαι εἰς Ἰησοῦν Σαμαρεῖτις ἔπιεν.

7. „λέγει ³⁾ πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντιλεῖν.“ Ἡδὴ δεύτερον κύριον ἀναγορεύει τὸν Σωτῆρα ἡ Σαμαρεῖτις· πρότερον μὲν ὅτε φησὶ „κύριε, ⁴⁾ οὔτε ἀντλήμα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ.“ ὅτε καὶ ἐπιποθεῖ, ⁵⁾ πόθεν ἔχει τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ εἰ μείζων εἶη

¹⁾ Ev. Joann. IV, 12.

²⁾ H. et R. in textu ἀκερδέστεροι, H. tamen (quas R. quoque affert) haec habet in notis: „notent Grammatici postremam hanc vocem, quasi ab ἀκερδής; nisi fortasse locus corruptus sit, et legendum sit fortasse: ἀκεραιότεροι, vel ἀκραιφνέστεροι.“

³⁾ Ev. Joann. IV, 15., ubi edd. N. T. ἐρχομαι exhibent pro διέρχομαι.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 11.

⁵⁾ H. et R. in textu: ἐπιποθεῖ, R. in notis: „in margine Cod. Bodlej. legitur ἐτι αἰτεῖ, quam lectionem secutus est Ferrarius.“ — Procul dubio lectio ἐτι αἰτεῖ

τοῦ νομιζομένου πατρὸς αὐτῆς Ἰακώβ· νῦν δὲ οὕτως καὶ αἰτεῖ¹⁾ ἀπὸ τοῦ ὕδατος, τοῦ γινομένου πηγῆς ἐν τῷ πίνοντι ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἶπερ²⁾ ἀληθὲς τό· „σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἴδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζωῆς,“ δῆλον ὅτι εἰπαῦσα· „ὅς μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ,“ ἔλαβε τὸ ζωὴν ὕδωρ, ἵνα μηκέτι ἀπορῆ διψῶσα, μηδὲ δειροχῆται ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Ἰακώβ διὰ τὸ ἀντλεῖν, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ ὕδατος τοῦ Ἰακώβ θεωρησάτω τὴν ἀλήθειαν ἀγγελικῶς καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων δυναθῆ.³⁾ Οὐδὲ γὰρ οἱ ἄγγελοι δέονται τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς, ἵνα πίωσιν, ἀλλ' ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ ἔχει πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον γεγεννημένην, καὶ ἀποκαλυφθεῖσαν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας. Οὐ δυνατὸν μέντοι γε τὸ ἕτερον παρὰ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ ὕδωρ χωρῆσαι τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου διδόμενον, μὴ ἐπιμελέστατα ἀσχοληθέντα ἐκ τοῦ διψῆν περὶ τοῦ διερχεσθαι⁴⁾ καὶ ἀντλεῖν ἐντιῦθεν, ὡς τὸν⁵⁾ κατὰ τοῦτο

---

praeferenda est, eoque magis, quo saepius, quum facillime fieri possit, ἔτι cum ἐπὶ permutatum legitur, et quo probabilius illud ποθεῖ ex aeq. πόθεν originem duxerit. Cfr. Ev. Joann. IV, 12.

¹⁾ Huet. αἰτεῖ, R. αἰτεῖν.

²⁾ Huet. εἶπερ (Ferrar.: aliquidem), R. εἰ περί. Ev. Joann. IV, 10.

³⁾ Cod. Barberin. (H. ad marg.) δυναθῆ, Reg. (H. in textu) male δυναθῆναι. R.

⁴⁾ Cod. Barberin. παρὰ τὸ διερχεσθαι κ. τ. λ. R.

⁵⁾ H. et R. in textu: ὡς τὸν — πηγῆς; H. in notis (quae R. quoque usque ad voc. Ferrarius affert) haec habet: „haec nobis repraesentat Cod. Reg., quem fere sequitur Perionius, et ita vertit: „„ita ut hoc ipso multa pericula eveniant plerisque qui plurimum, ut qui in hau-rienda aqua ex fonte Jacob, exercitati sicut.““ Pro ὡς τὸν, legit ὥστε, et post ἐνδεινά supplet συμβῆναι, vel legit: τοὺς πολλοὺς πεπονθέναι ὡς ἐπιπλεῖον ἐγγεγυ-

πολλὰ ἐνθεῖνὰ τοῖς πολλοῖς ὡς ἐπιπλεῖον ἐγγεγυμνασμένοις τῷ ἀντιλεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς.

8. „Λέγει¹⁾ αὐτῆ ὑπαγε, φώνησόν σου τὸν ἄνδρα, καὶ ἐλθέ ἐνθάδε. Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν· οὐκ ἔχω ἄνδρα.“ Ἐλέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, τὸν ἄρχοντα τῆς ψυχῆς νόμον, ᾧ ἕκαστος ὑπέταξεν ἑαυτὸν, τοῦτον εἶναι τὸν ἄνδρα. Νῦν²⁾ δὲ καὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς εἰς τοῦτο μαρτύριον παραδησόμεθα, λέγοντος³⁾ „ἢ ἀγνοεῖτε,⁴⁾ ἀδελφοί, (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ) ὅτι ὁ νόμος κυριεῦει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ;“ Τίς δὲ ζῆ; ἀπὸ κοινοῦ λαμβανόντων ἡμῶν τὸν νόμον ὁ νόμος.

μνασμένοις, vel quid simile. At aliam penitus lectionem sequebatur Ferrarius, (perinde atque ille, qui possit hanc aquam frequenter inter multos magnos homines, ut qui diutius exerciti fuerint hauriendo e fonte Jacob) quam conjectura asequi promptum non est.“ R. addit post voc. Ferrar: „quam Cod. Bodlej. sic exhibet: ὡς αἰτῶν κατὰ τοῦτο πολλὰ ἐν δυνατοῖς πολλοῖς ὡς ἐπὶ πλεῖον ἐγγεγυμνασμένοις τῷ ἀντιλεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς. Quae quid sibi velint, divinare promptum non est. — Ex mea quidem sententia Cod. Reg. lectio multo praestantior est ea, quam Cod. Bodlej. exhibet, paucisque duntaxat mutatis Neandro duce locum hoc modo restituerim: ὥστε (aut simpliciter ὡς) κατὰ τοῦτο πολλὰ ἐνθεῖν τοῖς πολλοῖς κ. τ. λ.

¹⁾ Ev. Joann. IV, 16., ubi Knapp. αὐτῆ ὁ Ἰησοῦς, Lachm. ed. αὐτῆ (Ἰησοῦς) exhibet, et verba φώνησόν σου τὸν ἄνδρα in utraq. ed. hoc ordine procedunt: φώνησον τὸν ἄνδρα σου. — Vers. 17.

²⁾ Deest νῦν in ed. Huet., nec ullo distinctionis signo appposito singula verba perperam invicem annexa leguntur.

³⁾ Cod. Bodlej. λέγοντος, Reg. (quem H. sequitur) λέγοντες. R.

⁴⁾ Rom. VII, 1.

Εἰς εὐθείας ¹⁾ φησὶν „ἢ γὰρ ²⁾ ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεσται νόμῳ.“ ὡς εἰ ἔλεγε· ζῶντι ἀνδρὶ, ὅστις ἀνὴρ νόμος ἐστίν. Εἶτε πάλιν φησὶν „ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός“ οἷον εἰ γυνὴ κατήργηται ἀποθανόντος τοῦ νόμου, καὶ οὐκέτι τὰ τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς ἄνδρα ἐνεργεῖ. Εἶτε λέγει ἄρ' ³⁾ οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζουσι, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρου ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδου, γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ.“ Ἀπέθανε δὲ ὁ νόμος κατὰ τὸ γράμμα, καὶ οὐκ ἐστὶν ἡ ψυχὴ μοιχαλὶς γενομένη ἀνδρὶ ἑτέρῳ, τῷ νόμῳ, τῷ κατὰ τὸ πνεῦμα· ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀνδρός τῇ γυναικί, ἀποτεθνηκέναι πως ἂν λέγοιτο καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, ὥστε οὕτως ἡμῶς ἐκλαμβάνειν τὸ „ὥστε, ⁴⁾ ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἔκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ.“ Εἰ τοίνυν νόμος ἐστὶν ὁ ἀνὴρ, καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἔχει τινὰ ἄνδρα, ἑποτάξασα ἑαυτὴν κατὰ τὴν παρεδοχὴν τῶν ἐθνητικῶν λόγων νόμῳ τινὶ, καὶ ὃν βιοῦν ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων θέλει καὶ ⁵⁾ βούλεται ἐνταῦθα τὴν ἑτεροδόξον ψυχὴν ὁ Θεὸς λόγος παρατεθείσας τὸν ἄρχοντα ἑαυτῆς νόμον διελεγχθῆναι, ⁶⁾ εἰς τὸ καταφρονήσασαν αὐτὴν, ὡς οὐ νομίμου ἀνδρός, ζητήσασα ἄνδρα ἕτερον, εἰς τὸ γενέσθαι

¹⁾ Huet. in notis: „verba εἰς εὐθείας φησὶν, ita concepta erant in Cod. Reg.: εἰτευθέσεως. Vertit Perizonius: cum statim dicat. At in Ferrarîi interpretatione non comparent. Lego etc.“

²⁾ Rom. VII, 2

³⁾ Ibidem vers. 3, ubi ἄρα οὖν legitur.

⁴⁾ Ibidem vers. 4.

⁵⁾ Desideratur καὶ in edit. Huetii.

⁶⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) διελεγχθῆναι, Reg. (H. in textu) πολε διελεγχθῆναι. H.

αὐτῶν ἑτέρω, τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστησομένῳ λόγῳ, μὴ ἀνατρεπομένῳ, μηδὲ τεθνηξομένῳ, ἀλλ' αἰδίῳ, μενοῦντι¹⁾ καὶ βασιλεύοντι, πάντα τε τοὺς ἐχθροὺς ὑποτάσσοντι. „Χριστὸς²⁾ γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι³⁾ ἀποθνήσκει. Θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ,“ ἐν δεξιᾷ⁴⁾ ὦν αὐτοῦ, ἕως ἂν πάντες⁵⁾ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τεθῶσιν αὐτῷ. Ποῦ δὲ ἔδει ἐλεγχθῆναι τὸν νομιζόμενον ἄνδρα τῆς Σαμαρείτιδος, ὡς οὐκ ἄνδρα, ἢ παρὰ τῆ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, εἰ μὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἢ γυνὴ ἤρνητο τὸν ἄνδρα; Διὰ τοῦτο λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς „Ἕπαγε,⁶⁾ φώνησόν σου τὸν ἄνδρα, καὶ ἔλθε ἐνθάδε.“ Οἶον δὲ ἔχουσα τι ἤδη τοῦ ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος, διὰ τὸ εἰρηκέναι· „θός μοι τοῦτο τὰ ὕδαρ,⁷⁾“ καὶ ἀψευδεῖν τὸν προεπαγγελιάμενον ὄτι· „σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκέ σοι ὕδαρ ζῶν. Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ,“ — καταγροῦσα ἑαυτῆς ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ πρὸς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα — „καὶ εἶπεν· οὐκ ἔχω ἄνδρα.“

9. „λέγει¹⁾ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· καλῶς εἶπας, ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω· πάντα γὰρ ἄνδρας ἔσχεις,²⁾ καὶ νῦν ὄν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ. Τοῦτο ἀληθὲς εἰρηκας.“ Οἶ-

1) Perperam in Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) legitur: ἀλλὰ ἰδίῳ μὲν ὄντι. B. — Huet. ad marg.: „scribas ἀλλ' αἰδίῳ, μένοντι.“ — Ceteram μένοντι, quod H. ad marg. exhibet, lect. μενοῦντι justis de causis praevalerim.

2) Rom. VI, 9. 10.

3) Huetius οὐκ ἔτι.

4) Hebr. X, 12. 13.

5) Ed. Huet. ἕως πάντες.

6) Ev. Joann. IV, 16. coll. pag. 14. not. 1. — 15. — 10. coll. pag. 13. not. 2. — 17.

7) Ibidem 17. 18.

8) R. minus accurate ἔχεις.

μα¹⁾ πᾶσαν τὴν εἰσαγομένην ψυχὴν εἰς τὴν διὰ τῶν γραφῶν ἐν Χριστῷ θεοσέβειαν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν λεγομένων ἀρχομένην, τοὺς πέντε ἄνδρας καθεκάστην τῶν αἰσθήσεων ἀνδρὸς τινος γινομένου ἔχειν²⁾ ἐπὶ δὲ μετὰ τὸ ὠμιληκέναι τοῖς αἰσθητοῖς, ἀνακῦψαι τις θάλλον, καὶ προτραπείς ἐπὶ τὰ νοητὰ, περὶ τύχῃ λόγῳ προφάσει ἀλληγορίας καὶ πνευματικῶν οὐχ ὑγιαίνοντι, οὗτος μετὰ τοὺς πέντε ἄνδρας ἑτέρῳ προσέχεται, δούς, ἐν οὕτως εἶπω, τὸ ἀποστάσιον τοῖς προτέροις πέντε, καὶ κρινῶν συνοικεῖν τῷ ἕκτῳ. Καὶ ἕως ἄν γε³⁾ ἔλθῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς συναίσθησιν ἡμᾶς ἀγάγῃ τοῦ τοιοῦτου ἀνδρὸς, ἐκεῖνῳ σύνεσμεν ἔλθόντος δὲ τοῦ κυρίου λόγου, καὶ διαλεχθέντος ἡμῖν, ἀρνούμενοι ἐκείνον τὸν ἄνδρα, φάμεν „οὐκ ἔχω⁴⁾ ἄνδρα“ ὅτι καὶ ἐπαινεῖ ἡμᾶς ὁ κύριος λέγων „καλῶς εἶπας, ὅτι οὐκ ἔχω ἄνδρα.“ Τὸ δὲ „τοῦτο“ ἀληθὲς εἰρηκας,⁵⁾ οἷον εἰς ἐλεγκτικὸν ἔστιν, ὡς τῶν προτέρων οὐκ ἀληθῶς ἐπὶ αὐτῆς εἰρημένων. Καὶ τάχα οὐκ ἦν ἀληθὲς τό „οὐ“⁶⁾ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρεῖταις“ αὐτὸς γοῦν ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰρηκάμεν, συγχρῆται Σαμαρεῖταις, ἴνα καὶ αὐτοὺς ὠφελήσῃ. Οὐκ ἀληθὲς δὲ καὶ τό „οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἔστι βαθύ.“ Τάχα δὲ οὐκ ἀληθὲς καὶ τό Ἰακώβ ἐκ τοῦ φρέατος ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ· εἰ γὰρ οὐχ ὁμοίως ἔπιε τῇ Σαμαρεῖτιδι ὁ Ἰακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, οἶεται δὲ ἡ Σαμαρεῖτις

¹⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) οἶμαι, Reg. (H. in textu) περπεραμ εἶναι. R.

²⁾ Huetius ἰσχειν.

³⁾ Cod. Bodlej. ἕως ἄν γε, Reg. (quem H. sequit.) ὡς γε. R.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 17. coll. p. 16. lin. 2. 3. 4. a fine.

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 18.

⁶⁾ Ibidem vers. 9. — 11. 12.

τὸ ὕμοιον, καὶ ταῦτὸν πάντα ποτὸν πεπωκέναι τῷ Ἰακώβ, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ τοῖς θρέμμασιν αὐτοῦ, δῆλον ὅτι ψεύδεται.

10. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος εἰς τοὺς τόπους, ὅστις φησὶν ἄτονον καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐκείνην γεγενῆσθαι τὴν ζωὴν, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν δόξαν κοσμικὴ γὰρ, φησὶν, ἦν· καὶ οἶεται τοῦ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι ἀπόδειξιν φέρειν ἐκ τοῦ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ ἐξ αὐτῆς πεπωκέναι. Καὶ εἰ μὲν ἄτονον καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐλάμβανε τὴν ἐκ μέρους¹⁾ γνῶσιν, ἦτοι τῇ ἀπὸ τῶν γραφῶν συγκρίσει τῶν ἀρρήτων ῥημάτων, ἃ οὐκ ἐξόν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, πᾶσιν τὴν νῦν δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνύματος γινομένην γνῶσιν, καταργουμένην ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, οὐκ ἂν αὐτὸ ἐνεκαλέσαμεν· εἰ δὲ ὑπὲρ τοῦ διαβάλλειν τὰ παλαιὰ τοῦτε ποιεῖ, ἐγκλητέος ἂν εἴη. Ὁ δὲ δίδωσιν ὕδωρ ὁ Σωτῆρ, φησὶν εἶναι ἐκ τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐ ψευδόμεκος· καὶ εἰς τὸ „οὐ μὴ διψήσῃς²⁾“ δὲ εἰς τὸν αἰῶνα,“ ἀποδέδωκεν· αὐταῖς λέξασιν οὕτως· „αἰῶνιος γὰρ ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καὶ μηδέποτε φθειρομένη, ὡς καὶ ἡ πρώτη ἡ ἐκ τοῦ φρέατος, ἀλλὰ μένουσα· ἀναφαίρετος γὰρ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ μὴ ἀναλισχομένη, μηδὲ φθειρομένη ἐν τῷ μετέχοντι³⁾ αὐτῆς.““ Φθειρομένην δὲ τὴν πρώτην διδοῦς εἶναι ζωὴν, εἰ μὲν τὴν κατὰ τὸ γράμμα ἔλεγε, ζητῶν τῇ περιαιρέσει τοῦ καλύμματος γινομένην, ἢ κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ εὐρίσκων, ὑγιῶς ἂν ἔλεγεν· εἰ δὲ πάντα φθορὰν κατηγορεῖ τῶν παλαιῶν, δῆλον ὅτι τοῦτο ποιεῖ,

¹⁾ I Cor. XIII, 9 12. — II Cor. XII, 4. — I Cor. XIII, 12. 10.

²⁾ Ev. Joann. IV, 13.

³⁾ Cod. Bodlej. μετέχοντι, Rsg. (quædam H. sequitur) μετασχόντι. R.

ὡς μὴ ὁρῶν τὰ ἀγαθὰ τῶν μελλόντων ἔχειν ἐκεῖνα¹⁾ τὴν σκιάν. Οὐκ ἀπιδάνας δὲ τό „ἄλλομένου,“²⁾ διηγήσατο „καὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας τοῦ ἄνωθεν ἐπιχορηγομένου πλουσίως, καὶ αὐτοὺς ἐκβλύσαι εἰς τὴν ἑτέρων αἰώνιον ζωὴν τὰ ἐπιεχορηγημένα αὐτοῖς.“³⁾ Ἄλλὰ καὶ ἐκαινεῖ τὴν Σαμαρεῖτιν ὡς ἀνενδαιξάμενην τὴν ἀδιάκριτον καὶ πατάλληλον τῇ φύσει ἑαυτῆς πίστιν, μὴ διακριθεῖσαν ἐφ' οἷς ἔλεγεν αὐτῇ. Εἰ μὲν οὖν τὴν προαίρεσιν ἀπεδέχετο, μηδὲν περὶ φύσεως αἰνιτιτόμενος, ὡς διακερουσίης, καὶ ἡμεῖς ἂν συγκατεθέμεθα· εἰ δὲ τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἀναφέρει τὴν τῆς συγκαταθέσεως αἰτίαν, ὡς οὐ πᾶσι ταύτης παρουσίης, ἀνατρεπτέου αὐτοῦ τὸν λόγον. Οὐκ οἶδα δὲ, πῶς ὁ Ἡρακλέων τὸ μὴ γεγραμμένον ἐκλαβὼν φησὶ πρὸς τό „δός⁴⁾ μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ,“ ὡς ἄρα βραχέα διανυχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ λόγου ἐμίσησε λοιπὸν καὶ τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ λεγομένου Ἰακώβ φρέατος.⁵⁾ Ἔτι δὲ καὶ πρὸς τό „δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι“ ἐνθάδε ἀντλεῖν,“ φησὶν ὅτι ταῦτα λέγει ἡ γυνὴ ἐμφανουσα τὸ ἐπιμοχθον καὶ δυσπόριστον καὶ ἄτροφον ἐκείνου τοῦ ὕδατος. Πόθεν γὰρ δεικνύναι ἔχει ἄτροφον εἶναι τὸ τοῦ Ἰακώβ ὕδωρ;

¹⁾ R. in textu (H. ad marg.): ἔχειν ἐκεῖνα, in notis: „Cod. Bodlej. ἔχειν ἐκεῖνων, Reg. (H. in textu) ἔχει ἐκεῖνα. R. — Cfr. Hebr. X, 1.“

²⁾ Ev. Joann. IV, 14.

³⁾ Ibidem vers. 15.

⁴⁾ Pro Ἰακώβ φρέατος (quae verba H. marg. adscripta) Cod. Reg. (H. in textu) perperam habet ζώντος ὕδατος. R. — Huet. in notis addit: „Cod. Reg. et Perionius ζώντος ὕδατος; sed sensus repugnat. Legit Ferrarius: λεγομένου Ἰακώβ φρέατος, quod verum est.“

⁵⁾ H. et R. minus accurate, H. μὴ δε (non δε) διέρχομαι, R. μηδὲ διέρχομαι. Cfr. pag. 12. not. 1.

11. Ἔτι δὲ ὁ Ἡρακλέων πρὸς τὰ „λέγει¹⁾ αὐτῇ,“ φησί, δῆλον ὅτι τοιοῦτό τι λέγων „„εἰ θέλεις λαβεῖν τοῦτο τὸ ὕδωρ, ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου.““ καὶ οἰεται τῆς Σαμαρείτιδος τὸν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἄνδρα τὸ πλήρωμα εἶναι αὐτῆς, ἵνα σὺν ἐκείνῃ γενομένη πρὸς τὸν Σωτῆρα κομίσεσθαι παρ’ αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἀνάκρασιν τὴν πρὸς τὸ πλήρωμα αὐτῆς δυνηθῇ. „„οὐ γὰρ περὶ ἀνδρὸς, φησί, κοσμηκοῦ ἔλεγεν αὐτῇ,²⁾ ἵνα καλέσῃ, ἐπέπερ οὐκ ἠγνόει ὅτι οὐκ εἶχε νόμιμον ἄνδρα.““ Προδήλως δὲ ἐνταῦθα βιάζεται, λέγων αὐτῇ τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι. „φώνησόν³⁾ σου τὸν ἄνδρα, καὶ ἔλθὲ ἐνθάδε,“ δηλοῦντα τὸν ἀπὸ τοῦ πληρώματος σύζυγον ἔπερ γὰρ τοῦθ’ οὕτως εἶχεν, ἔχρην τὸν ἄνδρα καὶ τίνα τρόπον φωνητέον ἔσται⁴⁾ αὐτὸν *, ἵνα σὺν αὐτῷ γένηται πρὸς τὸν Σωτῆρα. Ἄλλ’ ἐπεὶ, ὡς Ἡρακλέων φησί, κατὰ τὸ νοούμενον ἠγνόει τὸν ἴδιον ἄνδρα, κατὰ δὲ τὸ ἀπλοῦν ἠσχύνετο εἰπεῖν ὅτι μοιχόν, οὐχὶ δὲ ἄνδρα εἶχε, πῶς οὐχὶ μάτην ἔσται προστάσων ὁ λέγων „ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθὲ ἐνθάδε;“ Εἶτα πρὸς τοῦτο „ἀληθὲς εἴρηκας,⁵⁾ ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχεις,“ φησί „„ἐπεὶ ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ εἶχεν ἄνδρα ἢ Σαμαρείτις ἢ γὰρ αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ αἰῶνι.““ Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀνέγνωμεν „πέντε⁶⁾ ἄνδρας ἔσχεις“ παρὰ δὲ τῷ Ἡρακλέωνι εὔρομεν „„ἕξ ἄνδρας ἔσχεις.““ Καὶ ἐρμηνεύει γε τὴν ὑλικὴν πᾶσαν κακίαν δηλοῦσθαι διὰ τῶν ἕξ ἀνδρῶν, ἣ συνεπέπλεκτο καὶ

1) Ev. Joann. IV, 16.

2) ἔλεγεν αὐτῇ. Desunt haec verba in Cod. Bodlejano. R.

3) Ev. Joann. IV, 16.

4) H. recte ad marg.: „scribas αὐτὸν εἰπεῖν, ἵνα κ. τ. λ.“ R. in notis: „post αὐτὸν addendum videtur εἰπεῖν.“

5) Ev. Joann. IV, 18. 17. coll. pag. 17. not. 4.

6) Ibidem vers. 18.

ἐπληθαίξεν παρὰ λόγον πορνεύουσα, καὶ ἐνυβριζομένη καὶ ἀθετουμένη καὶ ἐγκαταλειπομένη ὑπ' αὐτῶν. Λεπτόν δὲ πρὸς αὐτὸν ὅτι εἶπερ ἐπόρνευεν ἡ πνευματικὴ, ἡμάρτανεν ἡ πνευματικὴ· εἰ δὲ ἡμάρτανε πνευματικὴ, δένδρον ἀγαθὸν οὐκ ἦν ἡ πνευματικὴ· κατὰ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον „οὐ δύναται ¹⁾ δένδρον ἀγαθὸν καρπὸς πορνηρὸς ἐνεγκεῖν.“ Καὶ δῆλον ὅτι οἰχεται αὐτοῖς τὰ τῆς μυθοποιίας· εἰ δὲ ἀδύνατόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν δένδρον φέρειν πορνηρὸς καρπὸς, καὶ ἀγαθὸν δένδρον φέρειν πορνηρὸς καρπὸς, καὶ ἀγαθὸν δένδρον ἡ Σαμαρεῖτις, ἅτε πνευματικὴ τυγχάνουσα, ἀκόλουθον αὐτῷ λέγειν ἐστίν, ὅτι ἦτοι οὐκ ἦν ἁμαρτία ἡ πορνεία αὐτῆς, ἢ οὐκ αὐτὴ ἐπόρνευσε.

12 „Λέγει ²⁾ αὐτῷ ἡ γυνὴ· κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστίν ³⁾ ὁ τόπος, ὅπου προσκυεῖν ⁴⁾ δεῖ.“ Τρίτον ἤδη ἡ Σαμαρεῖτις κύριον ἀναγορεύει, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, ὅτι καὶ τελευταῖον ἀναγέγραπται τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἰρηκέναι· πλὴν οὐδέπω οἰεται αὐτὸν εἶναι τῶν προφητῶν κρείττονα, οὐδὲ τὸν προφητευθέντα, ἀλλὰ τινα προφήτην. Καὶ ἡ ἑτερόδοξος δὲ γνώμη τῶν παρὰ τὰς γραφὰς καλινδουμένων, διελεγχθέντων ⁵⁾ αὐτῆς τῶν τε προτέρων

1) Matth. VII, 18., ubi edd. N. T. ποιεῖν exhibent pro ἐνεγκεῖν.

2) Ev. Joann. IV, 19. 20., ubi edd. N. T. ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις κ. τ. λ. exhibent. Cfr. pag. 23 lin. 14. et not. 3.

3) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐστίν, Reg. (H. in textu) ἔσται. R.

4) Lachm. l. l. v. 20., ut in nostro textu, προσκυεῖν δεῖ, Knapp. δεῖ προσκυεῖν.

5) διελεγχθέντων αὐτῆς. Sic habent Codd. Bodlej. et Barberin., Reg. (H. in textu) διελεγχθὲν αὐτῆς. Huet. ad marg. et in notis legendum censebat: διελεγχθεῖσα

πέντε ἀνδρῶν, καὶ τοῦ μετ' ἐκείνους καταληφθέντος ¹⁾ ὑπ' αὐτῆς, δόξαντος εἶναι ἀνδρὸς, τὸν ἐλέγξαντα λόγον οὐ δυναμένη ἀρχῆθεν ὃ ἐστὶν ἰδεῖν, προφήτην εἶναι φησιν, οἷονεὶ θεῖόν τινα, καὶ ἔχοντά τι τοῦ ἀνθρωπίνου κρεῖττον· οὐ μὴν ²⁾ τοσοῦτον ὅσον ³⁾ ἦν. Διόπερ φησὶν οἷονεὶ ἀναβλέψασά πως καὶ ἐν θεωρίᾳ νομίσασα γεγενῆσθαι· „θεωρῶ ὅτι ⁴⁾ προφήτης εἶ σύ.“ Εἰς τοῦτο „οἱ πατέρες ἡμῶν,“ καὶ τὰ ἐξῆς, ἰστέον τὴν Σαμαρειτῶν πρὸς Ἰουδαίους διάστασιν περὶ τοῦ νομιζομένου αὐτοῖς ἁγίου τόπου· οἱ μὲν γὰρ Σαμαρεῖς τὸ καλούμενον Γαριζὴν ὄρος ἅγιον νομίζοντες, ἐν αὐτῇ προσκυνοῦσι τῷ Θεῷ, οὗ μέμνηται Μωσῆς ἐν τῇ Δευτερονομίᾳ οὕτως λέγων· „καὶ ἐνετελλάτο ⁵⁾ Μωσῆς τῷ λαῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· οὗτοι στήσονται εὐλογεῖν τὸν λαὸν ἐν ὄρει Γαριζὴν, διαβάντες τὸν Ἰορδάνην Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας, Ἰσάχαρ, Ἰωσήφ καὶ Βενιαμὴν· καὶ οὗτοι στήσονται ἐπὶ τῆς κατάρτας ἐν ὄρει Γαιβὰλ, Ῥουβὴν, Γὰδ καὶ Ἀσῆρ, Ζαβουλὼν, Δὰν καὶ Νεφθαλεὶμ.“ οἱ

αὐτή. R. — H. in notis: „lege etc., ut is sit loci sensus: „mulier illa servatorem agnoscere non valens, et pro propheta ipsum habens, postquam ab eo convicta est adulterii, perversas eorum exprimit opiniones, et haecreses, qui in scripturis versantur.““ Qui ad superiora attenderit, expositionem hanc facile admittet.“ — Salva profecto est lectio Codd. Bodlej. et Barberin., nec erat, quod Huet. Cod. Reg., qui vestigia premit verae lect., hunc in mod. emendaret.

¹⁾ H. et R. in textu καταλειφθέντας, iidem tamen in notis: „lege καταληφθέντος.“

²⁾ R. οὐ μὲν, Huet. οὐ μὴν.

³⁾ Cod. Bodlej. τόσον ὅσον. B.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 19. — 20.

⁵⁾ Deuteron. XXVII, 11. 12., ubi LXX. interpretes Γαριζὴν scribunt, Ἰσάχαρ (Huet. Ἰσαχαρ) et Βενιαμὴν. — 13., ubi iidem Νεφθαλί scribunt.

δὲ Ἰουδαῖοι τὸ Σιών¹⁾ θεῖόν τι νομοκότες, καὶ οὐκ εἶον τοῦ Θεοῦ ἐκείνον εἶναι τὸν ἐκλελεγμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων τόπον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ ἠποδομήσθαι τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος λέγουσι, καὶ πᾶσαν τὴν λευϊτικὴν καὶ ἱερατικὴν λατρείαν ἐκεῖ ἐπιτελεῖσθαι. Ἀκολουθῶς δὲ ταύταις ἐκίτερον ἔθνος ταῖς ὑπολήψεσι νομόμικε τοὺς πατέρας ἐν τῷδε ὄρει προσκεκυνηκέναι τῷ Θεῷ.

13. Καὶ εἴ ποτε δὲ μέχρι τοῦ δευρο συγκατέβαινον ἀλλήλοις εἰς λόγον Σαμαρεῖς καὶ Ἰουδαῖοι, ἐκίτερος πρὸς τὸν λοιπὸν ἐπαπορήσει, καὶ ἔρει γε ὁ Σαμαρεὺς²⁾ τῷ Ἰουδαίῳ τὸν τῆς ἐνθάδε ἀναγεγραμμένον γυναικὸς λόγον „οἱ πατέρες³⁾ ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν,“ δεικνὺς τὸ Γαριζεῖν „ὑμεῖς δὲ λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου προσκυεῖν δεῖ.“ Ἄλλ' ἐπεὶ Ἰουδαῖοι μὲν, — ἀπ' αὐτῶν⁴⁾ γὰρ ἡ σωτηρία —, εἰκόνες εἰσὶ τῶν τοὺς ὑγιαίνοντας φρονούντων λόγους Σαμαρεῖς δὲ τῶν ἑτεροδόξων, ἀκολουθῶς τὸ μὲν Γαριζεῖν θεοποιοῦσιν οἱ Σαμαρεῖς, ὅπερ ἐρμηνεύεται „διατομή“ ἢ „διαίρεσις“ καὶ τῆς καθὰ τὴν ἱστορίαν διατομῆς καὶ διαίρεσως τῶν δέκα φυλῶν διατεταμημένων ἀπὸ τῶν λοιπῶν δύο γεγενημένης κατὰ τοὺς τοῦ Ἱεροβοάμ⁵⁾ χρόνους, ὅς καὶ αὐτὸς ἐρμηνεύεται „δικασμὸς⁶⁾ λαοῦ.“ Ἰουδαῖοι δὲ τὸ Σιών,⁷⁾ ὅπερ ἐστὶ „σκοπευτήριον.“ Εἰκὸς δὲ τινα ἐπαπορήσειν, διὰ τί⁸⁾

1) Huet. h. l. Σειών.

2) Huet. ὁ Σαμαρεῖς.

3) Ev. Joann. IV, 20. coll. pag. 21. not. 2.

4) Ibid. vers. 22.

5) I (III) Reg. XII. — II Chron. X.

6) H. et R. in textu δικασμός, R. in notis: „pro δικασμός λαοῦ, Cod. Bodlej. in marg. habet: διχασμός λαοῦ.“

7) Huet. h. l. et p. 24. l. 12. Σειών. Cfr. p. huj. not. 1.

8) Huet. h. l. διὰ τι, R. διὰ τι.

αἱ παρὰ Μωσεί εὐλογίαι ἐπὶ τοῦ Γαριζὲν γίνονται. Λεχτέον δὲ καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι, ἐπεὶ περ σημαίνει ἡ Γαριζὲν φωνὴ τὴν διατομὴν καὶ τὴν διαίρεσιν, τὸ μὲν τῆς διατομῆς σημαίνονμενον ληπτέον, ὅτε σχίζεται ὁ λαὸς ὑπὸ τοῦ Ἰεροβοάμ, καὶ οἰκεῖ τὴν Σαμάρειαν ὁ βασιλεύς· τὸ δὲ τῆς διαίρεσεως, ἐπὶ τῆς εὐλογίας, τῶν σοφῶν τῇ διαίρεσει τεταγμένως χρωμένων ἐφ' ἐκάστου τῶν προβλημάτων, ἧτις ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας κατανόησιν. Ὅσον μὲν οὖν οὐδέπω ἐλήλυθεν ἡ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένη ὥρα,¹⁾ ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ, φρευκτέον τε τῶν Σαμαρειτῶν ὄρος, καὶ ἐν Σιών, ὅπου ἐστὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, προσκυνητέον τῷ Θεῷ, ἅπερ Ἱεροσόλυμα πόλις²⁾ εἶναι λέγεται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τίς δ' ἂν εἴη ἡ πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως, τὰ ἀληθινὰ Ἱεροσόλυμα, ἧ ἡ ἐκκλησία ἐκ λείθων³⁾ ᾠκοδομημένη ζώντων, ἐνθάδε ἱεράτευμα ἅγιον, πνευματικαὶ θυσίαι προσφέρονται τῷ Θεῷ ὑπὸ τῶν πνευματικῶν καὶ τὸν πνευματικὸν νενοσηκότων νόμον; Ἐπὰν δὲ ἐνταῖη τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τότε οὐκ ἤγητέον⁴⁾ ἀληθινὴν προσκύνησιν καὶ τελείαν θεοσέβειαν τελεῖσθαι ἐν Ἱεροσολύμοις· ἔτι ὅταν τις γένηται μηδαμῶς ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, καὶ μηδαμῶς ἔτι ἐν τύπῳ, ἀλλὰ πᾶς ἐν ἀληθείᾳ, τοιοῦτος κατεσκευασμένος, ὥστε ἕξομοιοῦσθαι αὐτὸν οἷς ζητεῖ προσκυνηταῖς ὁ Θεός.

14. Δις δὲ τὸ „ἔρχεται⁵⁾ ὥρα,“ γέγραπται· καὶ κατὰ⁶⁾ μὲν τὸ πρῶτον οὐ πρόσκειται· „καὶ νῦν ἐστὶ“ κατὰ δὲ τὸ δεύτερόν φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· „ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστὶ.“ Καὶ οἶμαι γε τὸ μὲν πρό-

1) Ev. Joann. IV, 21. 23. — De Σιών cfr. p. 23. not. 7.

2) Matth. V, 35.

3) I Petr. II, 5.

4) H. et R. οὐκ ἤγητέον.

5) Ev. Joann. IV, 21. 23.

6) Hucius minus accurate μετά.

τερον δηλοῦν τὴν ἔξω σωμάτων προσκύνησιν ἐνοστησομένην κατὰ τὴν τελειότητα· τὸ δὲ δεύτερον τὴν τῶν ἐν βίῳ τούτῳ, ὡς ἐνδέχεται κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν, προκοπήν¹⁾ τελειουμένων. Ἐξεστὶν οὖν καὶ ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἀληθεῖα προσκυνεῖν τῷ πατρὶ, ὅτε οὐ μόνον „ἔρχεται ὦρα“ ἀλλὰ „καὶ νῦν ἐστὶ“ καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις διὰ τοὺς ἐπὶ τοσοῦτόν μόνον φθάνοντας τυγχάνειν νομιζόμεθα. Ὅτε γοῦν γέγραπται· „ἔρχεται ὦρα, καὶ νῦν ἐστὶν“ οὐκέτι λέγεται τό· „οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ“. ὡς περ εἰρηται, ὅπου τό· „ἔρχεται ὦρα“ χωρὶς τοῦ· „νῦν ἐστὶν“ ἀναγέγραπται. Ἐτι μέντοι γε ὁμοίαν ψευδοδοξίαν τῇ ἐπὶ τοῦ νομιζομένου φρέατος εἰρημένου ἔχει ἡ Σαμαρεῖτις ταῦτα λέγουσα. Ἐκεῖ τε γάρ· „μὴ²⁾ σὺ, φησί, μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς δέδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;“ Ἐνθάδε δὲ τό· „οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν.“

15. Ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τὰ αὐτὰ ῥήματα λέγει εὐσχημόνως ὠμολογηκέναι τὴν Σαμαρεῖτιν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν εἰρημένα· „προφήτου γὰρ μόνου, φησὶν, ἐστὶν εἰδέναι τὰ πάντα,“ ψευδόμενος ἑκατέρως· καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι τὰ τοιαῦτα δύνανται εἰδέναι, καὶ ὁ προφήτης οὐ πάντα οἶδεν· „ἐκ μέρους³⁾ γὰρ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν,“ κἄν προφητεύομεν ἢ γινώσκομεν.⁴⁾ Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαινεῖ ὡς πρεπόντως

1) Cod. Bodlej. προκοπήν, Reg. (H. in textu) προσκόπτειν. — H. ad marg.: „scribas προσκόπτειν.“ Idem min. accurate exhibet τολειουμένων.

2) Ev. Joann. IV, 12., ubi edd. N. T. ἔδωκεν exhibent. — 20.

3) I Cor. XIII, 9.

4) Cod. Bodlej. ἢ γινώσκομεν, Reg. (quem H. sequitur) καὶ γινώσκομεν. R.

τῆ αὐτῆς φύσει ποιήσασαν τὴν Σαμαρεΐτιν, καὶ μῆτε ψευσαμένην, μῆτε ἄντικρυς ὁμολογήσασαν τὴν ἑαυτῆς ἀσχημοσύνην, πεπεισμένην τέ φησιν αὐτὴν, ὅτι προφήτης εἶη, ἐρωτᾷν αὐτὸν, ἅμα τὴν αἰτίαν ἐμφαίνουσαν δι' ἣν ἐξεπόρνευσεν, ὅτι δι' ἄγνοιαν¹⁾ Θεοῦ, καὶ τῆς κατὰ τὸν Θεὸν λατρείας ἀμελήσασαν, καὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτῆ ἀναγκαίων, καὶ ἄλλως δὲ τὴν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνουσαν „,,οὐ γὰρ ἄν, φησὶν, αὐτὴ ἤρχετο ἐπὶ τὸ φρεῖν ἐξω τῆς πόλεως τυγχάνον.“²⁾ Οὐκ οἶδα δὲ, πῶς ἐνόμισεν ἐμφαίνεσθαι τὴν αἰτίαν³⁾ τοῦ ἐκπεπορνευκέναι, ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν γεγονέναι ἐπὶ τῶν πλημμελημάτων καὶ τῆς κατὰ Θεὸν λατρείας ἀλλ' ἔοικε ταῦτα ὡς ἔτυχεν ἐσχεδιακέναι χωρὶς πάσης πιθανότητος. Προσιδίθησθαι περὶ τούτοις „,,ὅτι βουλομένη μαθεῖν, πῶς καὶ τίνοι εὐαρεστήσασα καὶ Θεῷ προσκυνήσασα ἀπαλλαγείη τοῦ πορνεύειν, λέγει τό „οἱ πατέρες⁴⁾ ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν,“ καὶ τὰ ἐξῆς.“⁵⁾ Σφόδρα δὲ ἐστὶν ἐβέλεγκτα τὰ εἰρημένα· πόθεν γὰρ *⁶⁾ ὅτι βούλεται μαθεῖν, τίνοι εὐαρεστήσασα ἀπαλλαγείη τοῦ πορνεύειν;

16. „Λέγει αὐτῆ ὁ Ἰησοῦς· πίστευέ μοι,⁷⁾ γύναι, ὅτι ἔρχεται ἄρα, ὅτε οὔτε⁸⁾ ἐν τῷ ὄρει⁹⁾ τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ.“ Ὅτε ἔδοξε

1) R. in textu (H. ad marg.) δι' ἄγνοιαν, in notis: „Cod. Reg. (H. in textu) perperam διάνοιαν.“

2) H. in textu τὴν αἰ τοῦ κ. τ. λ., ad marg.: „scribas τὴν αἰτίαν τοῦ κ. τ. λ.“

3) Ev. Joann. IV, 20.

4) Ferrar.: „unde enim liquet.“ Foras δὴλον legit.

5) Ev. Joann. IV, 21. Knapp. ed. γύναι, πίστευσόν μοι, Lachm. γύναι, πίστευέ μοι (coll. tamen nota textui subjecta et nota p. 475. obvia.)

6) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) deest οὔτε. R. — H. ad marg.: „scribas οὔτε.“

7) H. et R. ἐν ὄρει τούτῳ. Cfr. tamen p. 25. l. 9.

πιθανώτατα τετηρηθέντα ὁ Ἡρακλέων ἐν τούτοις τὸ ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων μὴ εἰρησθαι αὐτῇ „πίστευέ μοι, γύναι“ νῦν δὲ τοῦτο αὐτῇ προστετάχθαι, τότε ἐπεδόλωσε τὸ μὴ ἀπίθανον παρατήρημα, εἰπὼν ὄρος μὲν τὸν διάβολον λέγεσθαι, ἢ τὸν κόσμον αὐτοῦ, ἐπειπερ μέρος ἐν¹⁾ ὁ διάβολος ὅλης τῆς ὕλης, φησὶν, ἦν, ὁ δὲ κόσμος τὸ σύμπαν τῆς κακίας ὄρος, ἔρημον οἰκητήριον θηρίων, φ²⁾ προσεκύνουν πάντες οἱ πρὸ νόμου καὶ οἱ ἔθνηκοί· Ἱεροσόλυμα δὲ τὴν κτίσιν ἢ τὸν κτίστην φ³⁾ προσεκύνουν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἀλλὰ καὶ δευτέρως ὄρος μὲν ἐνόμισιν εἶναι τὴν κτίσιν ἢ⁴⁾ οἱ ἔθνηκοι προσεκύνουν Ἱεροσόλυμα δὲ τὸν κτίστην φ⁵⁾ οἱ Ἰουδαῖοι ἐλάτρευον. Ὑμεῖς οὖν, φησὶν, οἶονεὶ οἱ πνευματικοὶ οὔτε τῇ κτίσει, οὔδὲ τῷ δημιουργῷ προσκυνήσετε, ἀλλὰ τῷ πατρὶ τῆς ἀληθείας καὶ συμπαραλαμβάνει γε, φησὶν, αὐτὴν ὡς ἦδη πιστὴν, καὶ συναριθμουμένην τοῖς κατὰ ἀλήθειαν προσκυνηταῖς. Ἀλλ' ἡμεῖς τὴν μὲν ἐν φαντασίᾳ γνωστικῶν λόγων καὶ νομιζομένων ὑψηλῶν ὀνομαζομένην θεοσέβειαν παρὰ τοῖς ἐτεροδόξοις ὑπολαμβάνομεν⁶⁾ δηλοῦσθαι διὰ τοῦ „οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ“ τὸν δὲ⁶⁾ κανόνα κατὰ τοὺς πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ τέλειος καὶ ἅγιος ὑπερναβήσεται θεωρητικώτερον καὶ σαφέστερον προσκυνῶν τῷ

1) Cod. Reg. ἦν pro ἐν. R. — Huet. in textu μέρος ἦν ὁ διάβολος ὅλης τῆς ὕλης, φησὶν ἦν, ad marg.: „scribas φησὶν. Ὁ δὲ κόσμος.“

2) Cod. Reg. (H. in textu) perperam ὡς pro φ. R. — H. ad marg.: „scribas φ.“

3) In eod. Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) deest ἦ. R. — H. ad marg.: „scrib. ἦ οί.“

4) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) desideratur φ. R. — H. ad marg.: „scribas φ οί.“

5) Idem Cod. Reg. (H. in textu) ὑπολαμβάνομενον. R. — H. ad marg.: „scribas ὑπολαμβάνομενον.“

6) In ed. Huet. desideratur δέ.

πατρὶ, διὰ τοῦ „οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ.“ Ὡσπερ γὰρ, καθὼς ὁμολογήσαιεν ἂν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνούσι τῷ πατρὶ, τῷ κρειττόνως παρὰ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνεῖν τῷ πατρὶ, οὕτως οἱ ἤδη τῇ διαθέσει τὸ ἰσάγγελοι εἶναι ἐσχηκότες, οὐδὲ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ, ἀλλὰ βέλτιον ἢ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις, κἂν διὰ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις συμπεριφέρονται τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τοῖς Ἰουδαίοις γινόμενοι Ἰουδαῖοι, ἕνα¹⁾ Ἰουδαίους κερδήσωσιν. Ἱεροσόλυμα δέ μοι νοήσθω,²⁾ καθὼς προσαποδεδώκαμεν ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅτε μέντοι γε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις τις προσκυνεῖ, ἐλθούσης τῆς ὥρας προσκυνεῖ μετὰ παρθησίας υἱὸς γεγεννημένος τὸν πατέρα· διόπερ οὐκ εἴρηται· οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε³⁾ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ „οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ.“

17. „Ἕμεῖς⁴⁾ προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ.“ Τό⁵⁾ „ἡμεῖς“ ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, οἱ Σαμαρεῖς ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ, οἱ περὶ τὰς γραφὰς ἑτερόδοξοι· τὸ δὲ „ἡμεῖς“ ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητιῷ,⁶⁾ οἱ Ἰουδαῖοι ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ ἀλληγορίᾳ· ἐγὼ ὁ λόγος, καὶ οἱ κατ' ἐμὲ μεμορφωμένοι, τὴν σωτηρίαν ἔχοντες

¹⁾ I Cor. IX, 20.

²⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male νοήσθαι. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. νοήσθω(?)“

³⁾ Idem Cod. Reg. (H. in textu) male προσκυνήσαι. R. — Huet. ad marg.: „scrib. προσκυνήσετε.“

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 22. — Hinc Ferrar. Tom. XIV. auspicatur. H.

⁵⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male τοῦ. R. — H. ad marg.: „scrib. τό.“

⁶⁾ Cod. Bodlej. ὄρει pro ῥητιῷ. R.

ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν λόγων τὸ γὰρ φανερωθὲν ¹⁾ νῦν μυστήριον πεφανέρωται διὰ τε γραφῶν προφητικῶν, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ²⁾ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ ἰδίως καὶ παρὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ῥητῶν ὁ Ἡρακλέων ἐκθεζόμενος τό „ὕμεις“ ἀντὶ τοῦ Ἰουδαίου, ἔθνικοι, διηγῆσατο. Οἷον δὲ ἔστι πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν λέγεσθαι, ὕμεις οἱ Ἰουδαῖοι, ἢ πρὸς Σαμαρεῖτιν, ὕμεις οἱ ἔθνικοι; Ἄλλ' οὐκ οἶδασί γε οἱ ἑταροδοξοὶ ὃ προσκυνοῦσι, ὅτι πλάσμα ἔστι, καὶ οὐκ ἀλήθεια, καὶ μῦθος, οὐ μυστήρια. ³⁾ ὁ δὲ προσκυνῶν τὸν δημιουργόν, μάλιστα κατὰ τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον, ⁴⁾ καὶ τοὺς λόγους τοὺς πνευματικὸς Ἰουδαϊκούς, οὗτος ὃ οἶδε προσκυνεῖ. Πολὺν δὲ ἔστι ⁵⁾ νῦν παρατίθεισθαι τοῦ Ἡρακλέωνος τὰ ῥητὰ, ἀπὸ τοῦ ἐπιγεγραμμένου Πέτρου κηρύγματος παραλαμβάνεμενα, καὶ ἰστασθαι πρὸς αὐτὰ ⁶⁾ ἐξετάζοντας καὶ περὶ τοῦ βιβλίου, πότερόν ποτε γνήσιόν ἐστιν, ἢ νόθον, ἢ μικτόν· διόπερ ἐκόντες

¹⁾ Rom. XVI, 26.

²⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) male Χριστοῦ. R.

³⁾ Cod. Reg. (H. in textu) καὶ μυστήρια. R. — H. ad marg.: „scrib. οὐ μυστήρια.“ — Forgan καὶ οὐ μυστήρια legendum est.

⁴⁾ Rom. II, 29.

⁵⁾ Ita H. et R. in textu; H. tamen in notis: „ita Cod. Reg., quem sequitur Perionius his verbis: *Nunc quidem multa verba Heracleonis proferrere possum. Malim: „nimium quidem nunc esse (ita H., non esset) Heracleonis verba recitare.“* Ferrarius, quum vertat: *Sed longe melius est ipsius Heracleonis dicta in medium apponere*, videtur legisse: πολὺν δὲ χρειτόν ἐστι κ. τ. λ., sed Cod. Reg. lectionem anteponomus; sequitur enim: *διόπερ ἐκόντες ὑπεριθέμεθα.*“ Item fere R. in notis: „Cod. Bodlej. πολὺν δὲ κάλλιον ἐστι κ. τ. λ. Sed Cod. Reg. lection. anteponomus etc.“

⁶⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) πρὸς αὐτό. R.

ὑπερτιθέμεθα, ταῦτα μόνον ἐπισημειούμενοι φέρειν αὐτόν, ὡς Πέτρου διδάξαντος, μὴ δεῖν καθ' Ἕλληνας¹⁾ προσκυνεῖν, τὰ τῆς ὕλης πράγματα ἀποδεχομένους, καὶ λατρεύοντας ξύλοις καὶ λίθοις, μήτε κατὰ Ἰουδαίους σέβειν τὸ θεῖον, ἐπέπερ καὶ αὐτοὶ μόναι οἰόμενοι ἐπίστασθαι Θεόν, ἀγνοοῦσιν αὐτόν, λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ μηνὶ καὶ σελήνῃ. Ζητητέον μέντοι γε, ὡς πρὸς τὸ ἀληθές, τίνα ἢ σωματικὴ λατρεία ἐγένετο ὑπὸ Ἰουδαίων· ὅτι μὲν γὰρ προκείμενον ἦν αὐτοῖς προσφέρειν τὰς θυσίας τῷ κτίστῃ τοῦ Παντός ταῦτο δῆλον. Ἄξιον δὲ ἰδεῖν, τί ἐστὶ τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γεγραμμένον· „λατρεῖα²⁾ δὲ ὁ Θεός, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατείᾳ τοῦ οὐρανοῦ.“ Οὐκ οἶδα, πῶς τοῦ Σωτῆρος ἄντικρυς φάσκοντας, ὅτι ἡ σωτηρία³⁾ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν, οἱ ἐτερόδοξοι ἀρνοῦνται τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν πατέρων τῶν Ἰουδαίων. Ἐπι δὲ, εἰ πληροὶ ὁ Σωτὴρ τὸν νόμον,⁴⁾ καὶ, ἵνα πληρωθῇ τὰ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένα, τάδε⁵⁾ τίνα καὶ τάδε γίνεται κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἐπιδημίαν, πῶς οὐ σαφές, τίνα τρόπον ἢ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων γίνεται; Ὁ αὐτὸς γὰρ Θεὸς Ἰουδαίων καὶ ἔθνων· „ἐπερ⁶⁾ εἰς Θεός, ὃς δικαιοῦσαι πε-

1) Cod. Bodlej. optime καθ' Ἕλληνας, Reg. (H. in textu) corrupte: καθελεῖν ἄς. R. — H. ad marg.: „Ferrar. καθ' ἔθνικούς προσκυνεῖν,“ in notis: „Reïtion. ex Cod. Reg.: non oportere dirigere adorandas res, etc. quae legitimo sensu carent. Optime (?) Ferrar. legit: καθ' ἔθνικούς προσκυνεῖν, nam et paulo post: κατὰ Ἰουδαίους σέβειν τὸ θεῖον, et paulo superius Judaeorum et Gentilium frequens est mentio.“

2) Act. VII, 42., ubi edd. exhibent τῇ στρατιᾷ.

3) Ev. Joann. IV, 22.

4) Matth. V, 17.

5) H. et R. τὰ δὲ τίνα.

6) Rom. III, 29. 30., ubi Lachm. εἰ περ, Knapp. ἐπέπερ, et uterque ὁ Θεός, ὃς κ. τ. λ. exhibet — 31.

ροτομήν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως· οὐ γὰρ κκταροϋμεν νόμον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἰσχύνομεν νόμον δι' αὐτῆς.

18. „Ἄλλ' ἔρχεται ¹⁾ ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῆται προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.“ Τοὺς μὴδ' ὅλους ἐπαγγελλομένους προσκυνεῖν τῷ πατρὶ, εὐθὺς ὀνομάζεσθαι δεῖ προσκυνητὰς τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ πάντων ἐπαγγελλομένων προσκυνεῖν τῷ πτέσαντι, εἰ ²⁾ οἱ μὲν μῆτε ὥσιν ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, τῷ πνεύματι περιπατεῖν ³⁾ καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ ἐπιτελεῖν· οἱ δὲ μὴ ὥσαν ἐν πνεύματι, ἀλλ' ἐν σαρκί, καὶ κατὰ σάρκα σκεπτεύονται· τότε λεκτέον ἀληθινούς μὲν προσκυνητὰς τοὺς προσκυνούντας τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι, καὶ μὴ σαρκί, καὶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ μὴ ἐν τύποις· οὐκ ἀληθινούς δὲ τοὺς μὴ ὁπτως ἔχοντας. Καὶ ὁ γράμματι δὲ τῷ ἀποκρίνουντι δεδουλωμένος, πνεύματος δὲ τοῦ ζωοποιούντος μὴ μεταλειφώς, ⁴⁾ μὴδὲ τοῖς πνευματικοῖς ἀκολουθῶν τοῦ νόμου, οὗτος ἂν εἴη ὁ μὴ ἀληθινὸς προσκυνητῆς, καὶ πνεύματι μὴ προσκυνῶν τῷ πατρὶ· ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ὅλος τῶν τύπων καὶ τῶν σωματικῶν ὅταν ἐπιτυχάνειν πάνυ δοκεῖ, τότε ἐν τύπῳ καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ προσκυνεῖ τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀληθινὸς δυνάμενος χρηματίζειν προσκυνητῆς. Τάχα θέδοται ποτε εὐλόγως καὶ τὸν ἀληθινὸν προσκυνητὴν ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνούντα τυπικά τινα ποιεῖν, ἵνα τοὺς τῷ τύπῳ δεδουλωμένους οἰκονομικώτατα ἐλευθερώσας τῶν τύπων προσάγάγῃ τῇ ἀληθείᾳ, ὡσπερ φαίνεται Παῦλος ἐπὶ

¹⁾ Ἐν. Joann. IV, 23.

²⁾ εἰ οἱ μὲν κ. τ. λ. Sic recte habet Cod. Bodlej. (H. ad marg.), in Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) deest εἰ. B.

³⁾ Galat. V, 16.

⁴⁾ H. et B. μεταλειφώς.

Τιμοθέου¹⁾ πεπενηκώς, τάχα δὲ καὶ ἐν Κεγχραῖς²⁾ καὶ ἐν³⁾ Ἱεροσολύμοις, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γέγραπται. Τηρητέον δὲ, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ οὐ μόνον ἐν μαλλούσῃ ὥρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐστηκυίᾳ προσκυνοῦσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Ἄλλ' ἐν πνεύματι οἱ προσκυνοῦντες, ὡς εἰλήφασι προσκυνοῦντες, ἐν ἀρραβῶνι πνεύματος ἐπὶ τοῦ παρόντος προσκυνοῦσιν, ἐν πνεύματι δὲ,⁴⁾ ὅτι πᾶν χωρήσουσι τὸ πνεῦμα, προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ. Εἰ δὲ ὁ βλέπων διὰ κατόπτρου, τὸ⁵⁾ ἀληθές οὐ βλέπει, ὡς δείκνυται τούτοις τοῖς καταπτρικοῖς ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεικνῶν, βλέπει δὲ Παῦλος καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ⁶⁾ δια κατόπτρου νῦν, δὴ⁷⁾ ὅτι ὡς βλέπει, οὕτω καὶ προσκυνεῖ τῷ Θεῷ, καὶ διὰ κατόπτρου προσκυνεῖ· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἢ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἐνεστησομένη, τότε ἔσται ἡ προσκύνησις ἐν ἀληθείᾳ, ἢ πρόσωπον⁸⁾ πρὸς πρὸς-ωπον, καὶ οὐκέτι διὰ κατόπτρου θεωρουμένη.

¹⁾ Act. XVI, 3. — XVIII, 18. et seqq.

²⁾ H. et R. Κεγχραῖς.

³⁾ In edit. Huet. ἐν desideratur.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ἐν πνεύματι δέ, ὅτι κ. τ. λ., Reg. (H. in textu) ἐν πνεύματι, τί (R. in notis: ἐν πνεύματι τι) ὅτι κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scrib. ἐν πνεύματι, ὅτι κ. τ. λ.“

⁵⁾ Cod. Bodlej. τὸ ἀληθές, Reg. (quem H. sequit.) καὶ ἀληθές. R.

⁶⁾ H. et R. in textu αὐτό, R. in notis: „lego αὐτῷ.“ Cfr. I Cor. XIII, 12.

⁷⁾ H. et R. in textu δὴ ὅτι, H. ad marg.: „Ferrar. δηλονότι,“ R. absque causa in notis: „lego cum Ferrario δηλον ὅτι.“

⁸⁾ H. in textu: τῇ πρόσωπον — θεωρουμένη (non θεωρουμένη), R. in textu πρόσωπον πρὸς — θεωρουμένη, in notis: „Cod. Reg. τῇ πρόσωπον, sed in Bodlej. deest τῇ. Forte legendum ἢ πρόσωπον κ. τ. λ.“

19. Τὸ μέντοι γε „ἡμεῖς¹⁾ προσκυνοῦμεν“ ὁ Ἑρακλέων οἶεται εἶναι, ὁ ἐν αἰῶνι, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐλθόντες· οὗτοι γὰρ, φησὶν, ἤδεσαν τίνι προσκυνοῦσι, κατὰ ἀλήθειαν προσκυνοῦντες. Ἄλλὰ καὶ τό· „ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν“ ἐπεὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φησὶν, ἐγενήθη,²⁾ ἀλλ' οὐκ ἐν αὐτοῖς — οὐ γὰρ εἰς πάντας αὐτοὺς εὐδόκησε —, καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνου τοῦ ἔθνους ἐξῆλθεν ἡ σωτηρία καὶ ὁ λόγος εἰς τὴν οἰκουμένην· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὴν σωτηρίαν διηγεῖται γεγονέναι, ἐπειτέρ εἰκόνας οὗτοι τῶν ἐν τῷ πληρώματι αὐτῷ εἶναι νομίζονται. Ἐχρῆν δὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ λατρείᾳ δεικνύναι, πῶς ἐστὶν εἰκὼν τῶν ἐν τῷ πληρώματι, εἴγε³⁾ μὴ μόνον φωνῇ τυῦτο λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀληθείᾳ φρονοῦσιν αὐτό. Πρὸς τούτοις τό· „ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖσθαι τὸν Θεόν“ ἠγοούμενος,⁴⁾ λέγει ὅτι οἱ πρότεροι προσκυνηταὶ ἐν σαρκὶ καὶ πλάνῃ προσεκύνουν τῷ μὴ πατρὶ, ὥστε καὶ ταυτὸν πεπλανῆσθαι πάντας τοὺς προσκεκνηκότας τῷ δημιουργῷ, καὶ ἐπιφέρει γε ὁ Ἑρακλέων, ὅτι ἐλάτρευον τῇ κτίσει, καὶ οὐ τῷ κατ' ἀλήθειαν κτίστῃ, ὃς ἐστὶ Χριστὸς, εἴ γε „πάντα⁵⁾ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν.“

20. „Καὶ⁶⁾ γὰρ ὁ πατὴρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν.“ Εἰ ζητεῖ⁷⁾ ὁ πατήρ, διὰ τοῦ υἱοῦ

1) Ev. Joann. IV, 22.

2) H. et R. ἐγενήθη, non, quod praeferendum est, ἐγεννήθη.

3) H. et R. h. l. εἴγε, paulo infra lin. 4. a fine εἴ γε.

4) R. in notis: „legebat Ferrar. διηγούμενος.“ H. ad marg.: „scribas διηγούμενος.“ — Quae lectio vulgari profecto est praestantior. — Cfr. Ev. Joann. IV, 23.

5) Ev. Joann. I, 3.

6) Ibid. vers. 23.

7) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εἰ ζητεῖ, Reg. (H. in textu) ἐκζητεῖ. R. — Luc. XIX, 10.

ζητεῖ, τοῦ ἐληλυθότος ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπωλότος, οὐστίνας καθαίρων καὶ παιδεύων τῷ λόγῳ καὶ τοῖς ὑγίαισι δόγμασι, κατασκευάζει ἀληθεῖς τοὺς προσκυνητάς. Ἀπολωλέναι δὲ φησὶν ὁ Ἡρακλέων ἐν τῇ βαθείᾳ ὕλῃ τῆς πλάνης τὸ οικεῖον τῷ πατρὶ, ὃ περ ζητεῖται, ἵνα ὁ πατὴρ ὑπὸ τῶν οικείων προσκυνῆται. Ἐὶ μὲν οὖν ἑώρα τὸν περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν προβάτων¹⁾ λόγον, καὶ τοῦ ἀποπεσότος τῶν τοῦ πατρὸς υἱοῦ, κἄν ἀπεδεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. Ἐπεὶ δὲ μυθοποιοῦντες οἱ ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ, οὐκ οἶδ' ὃ, τί ποτε²⁾ τρανῶς παριστᾶσι³⁾ περὶ τῆς ἀπολωλείας πνευματικῆς φύσεως, οὐδὲν σαφεῖς διδάσκοντες ἡμᾶς περὶ τῶν πρὸ τῆς ἀπωλείας αὐτῆς χρόνων, ἢ αἰώνων· οὐδὲ γὰρ τρανοῦν δύνανται ἑαυτῶν τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἐκόντες παραπεμπόμεθα, τοσοῦτον ἐπαπορήσαντες.

21. „Πνεῦμα⁴⁾ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνούοντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.“ Πολῶν πολλὰ περὶ τοῦ Θεοῦ ἀποφηνημένων καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὥστε⁵⁾ τινὰς μὲν εἰρηκέναι καὶ αὐτὸν⁶⁾ σωματικῆς φύσεως λεπτομεροῦς καὶ αἰθερώδους, τινὰς δὲ ἀσωμάτου, καὶ ἄλλους ὑπὲρ ἑκεῖνα οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει, ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν, εἰ ἔχομεν ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν πρὸς τὸ εἰπεῖν τι περὶ οὐσίας Θεοῦ. Ἐνθάδε μὲν οὖν λέγεται ὁμοει οὐσία εἶναι αὐτοῦ τὸ πνεῦμα· „πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός“ φησὶν· ἐν δὲ τῷ νόμῳ

¹⁾ Luc. XV, 4 sqq.

²⁾ H. et R. min. accurate ὅτι ποτε.

³⁾ H. et R. recte in textu: παριστᾶσι, R. in notis: „Cod. Reg. παριστᾶσι, Bodlej. περιστᾶσι.“

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 24.

⁵⁾ H. ὥς τέ τινας, R. ὥστε τινας.

⁶⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) καὶ αὐτόν, Reg. (H. in textu) καὶ τόν. R.

πῦρ γέγραπται γάρ „ὁ Θεὸς¹⁾ ἡμῶν πῦρ καταναλίσχον“ παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ φῶς „ὁ Θεὸς γὰρ, φησὶ, φῶς ἐστὶ, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμίαι.“ Ἐὰν μὲν οὖν ἀπλούστερον τούτων ἀκούσωμεν, μηδὲν πέρα τῆς λέξεως περιεργαζόμενοι, ὥρα ἡμῖν λέγειν σῶμα εἶναι τὸν Θεόν, τίνα δὲ ἡμᾶς διαδέχεται ἄτοπα τοῦτο λέγοντας οὐ τῶν πολλῶν ἐστὶν εἰδέναι· ὀλίγοι γὰρ διειλήφασι περὶ τῆς τῶν σωμάτων φύσεως, καὶ μάλιστα τῶν ὑπὸ λόγου καὶ προνοίας κατακοσμουμένων· καίτοι τὸ προνοοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγοντες εἶναι τοῖς προνοουμένοις γενικῶ λόγῳ, τέλειον ὅμως καὶ ἄλλοιον τοῦ προνοουμένου.²⁾ Παρεδέξαντο δὲ τὰ ἀπαντῶντα τῇ λόγῳ αὐτῶν ἄτοπα οἱ θελοντες εἶναι σῶμα τὸν Θεὸν ἅτε μὴ θυνάμενοι ἀντιβλέπειν ἐκ λόγου ἐναργῶς παρισταμένοις.³⁾ Ταῦτα δὲ φημι καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν πέμπτην λεγόντων εἶναι φύσιν σωμάτων πρὸς τὰ στοιχεῖα. Εἰ δὲ πᾶν σῶμα ὑλικὸν ἔχει φύσιν⁴⁾ τῷ ἰδίῳ λόγῳ ἕποιον τυγχάνον, τρεπτὴν δὲ, καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ δι' ὅλων μεταβλητὴν, καὶ ποιότητος χωροῦσαν, ἃς ἐὰν βούληται αὐτῇ περιτιθέναι ὁ δημιουργὸς, ἀνάγκη καὶ τὸν Θεὸν ὑλικὸν ὄντα τρεπτὸν εἶναι, καὶ ἀλλοιωτὸν, καὶ μεταβλητὸν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐκ αἰδοῦνται λέγειν, ὅτι καὶ φθαρτός ἐστι σῶμα ὧν, σῶμα δὲ πνευ-

¹⁾ Deuteron. IV, 24. coll. Hebr. XII, 29. — I Joann. I, 6.

²⁾ τέλειον ὅμως καὶ — προνοουμένου. Ita legitur in Cod. Bodlej., in Reg. autem (quem H. in textu sequit.) τέλειον, ἀλλ' οἶον τὸ προνοούμενον. R. — Huet. in notis: „Negandi particulam videtur inseruisse Ferrarius: ἀλλ' οὐχ οἶον τὸ προνοούμενον.“ (Cfr. lectio Cod. Bodlej.) „Secus Cod. Reg. et Perizonius.“

³⁾ Cod. Bodlej. παρισταμένοις, Reg. (item H.) παρισταμένου. R.

⁴⁾ Huet. minus accurate: φύσι· τῷ κ. τ. λ.

ματικὸν καὶ αἰθερωῶδες, μάλιστα κατὰ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ· φθαρτὸν δὲ ὄντα μὴ φθειρεσθαι, τῷ μὴ εἶναι τὸν φθείροντα¹⁾ αὐτὸν, λέγουσιν. Ἡμεῖς δὲ διὰ τὸ μὴ ὀρᾶν τὰς ἀκολουθίας, ἐὰν σῶμα αὐτὸν λέγοντες,²⁾ καὶ διὰ τὴν γραφὴν τοιοῦτόν τι σῶμα, πνεῦμα, καὶ πῦρ καταναλίσκον, καὶ φῶς, τὸ ἀναγκαίως³⁾ ἐπόμενον τοῖσι μὴ παραδεχόμενοι ἀσχημονήσομεν⁴⁾ ὡς ἡλίθιοι καὶ παρὰ τὰ ἐναργῆ λέγοντες· πᾶν γὰρ πῦρ τροφῆς δεόμενον φθαρτὸν ἐστὶ, καὶ πᾶν πνεῦμα, εἰ ἀπλούστερον ἐκλαμβάνομεν τὸ πνεῦμα, σῶμα τυγχάνον, ἐπιδέχεται ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ φύσει τὴν εἰς τὸ παχύτερον μεταβολήν. Ὡρα οὖν ἐν τούτοις, ἤτοι τηροῦντας τὰς λέξεις τὰ τοσαῦτα ἄτοπα παραδέξασθαι καὶ δύσφημα περὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐφοδεῦσαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ ἄλλων πλειόνων ποιούμεν, καὶ ἐξετάσαι, τί δύναται δηλοῦσθαι ἀπὸ τοῦ λέγεσθαι πνεῦμα ἢ πῦρ ἢ φῶς εἶναι τὸν Θεόν.

22. Καὶ πρῶτον λεκτέον ὅτι ὥσπερ ὀφθαλμοὺς, καὶ βλέφαρα, καὶ ὠτα, καὶ χεῖρας,⁵⁾ καὶ βραχίονας, καὶ πόδας εὐρίσκοιτες γεγραμμένα τοῦ Θεοῦ, ἔτι δὲ καὶ πτέρυγας, μεταλαμβάνομεν εἰς ἀλληγορίαν τὰ γεγραμμένα, καταφρονοῦντες τῶν μορφῶν ἀνθρώπων παραπλήσιον παρατιθέντων τῷ Θεῷ, καὶ εὐλόγως γε τοῦτο πράττομεν· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὀνομάτων τὸ

¹⁾ Cod. Bodlej. φθείροντα, Reg. (item H.) φθειραντα. R.

²⁾ H. et R. in textu λέγοντες, R. in notis: „videtur legendum λέγωμεν.“ (?)

³⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἀναγκαίως, Reg. (H. in textu) perperam ἀνάγκαις. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. (nec non Huet.) ἀσχημονήσομεν, Reg. ἀσχημονήσωμεν. R.

⁵⁾ Cod. Bodlej. (nec non Ferrar.) καὶ χεῖρας, καὶ βραχίονας, καὶ πόδας, Reg. (quem H. sequitur) χεῖράς τε καὶ πόδας. R.

ἀκόλουθον ἡμῖν ποιητέον· καὶ δῆλόν γε ἀπὸ τοῦ φαινομένου ἡμῖν πρακτικώτερον· „φῶς¹⁾ γὰρ ἔστιν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸν Ἰωάννην, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν.“ Πῶς δὲ φῶς αὐτὸν νοητέον κατὰ τὸ δυνατόν²⁾ συνετιώτερον ἐπισκεψώμεθα. Διχῶς γὰρ τὸ φῶς ὀνομάζεται, σωματικῶς τε, καὶ πνευματικῶς, ὅπερ ἐστὶ νοητὸν καὶ, ὡς μὲν αἱ γραφαὶ ἂν λέγοιεν, ὁρατὸν ὡς δ' ἂν Ἕλληνας ὀνομάσαιεν, ἀόρατον.³⁾ Καὶ τοῦ γε σωματικοῦ παράδειγμα ὁμολογούμενον τοῖς τὴν ἰσορρίαν παραδεχομένοις, τό· „πᾶσι⁴⁾ δὲ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἦν φῶς ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο.“ τοῦ δὲ νοητοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐν τινι τῶν δώδεκα· „σπεύρατε⁵⁾ ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως.“ Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σκότος κατ' ἀναλογίαν διχῶς λεχθήσεται· καὶ τοῦ μὲν κοινότερον λεγομένου παράδειγμα· „καὶ ἐκάλεσεν⁶⁾ ὁ Θεὸς τὸ φῶς Ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε Νύκτα.“ τοῦ δὲ νοητοῦ· „ὁ λαὸς⁷⁾ ὁ καθήμενος ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀντίειλεν αὐτοῖς.“

23. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄξιον ἰδεῖν, τί ἀρμόζει νοεῖν ἡμᾶς περὶ Θεοῦ, λεγομένου⁸⁾ φῶς, ἐν ᾧ οὐδεμίαν ἔστι σκοτία. Ἄρα γὰρ σωματικούς ὀφθαλμούς ὁ Θεὸς

1) I Joann. I, 5.

2) Cod. Reg. (item H.) κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν συνετιώτερον, sed in Cod. Bodlej. non comparat ἡμῖν. R.

3) Cod. Bodlej. ἀόρατον, Reg. (H. quoque) ἀσώματον. R.

4) Exod. X, 23, ubi LXX. interpretes φῶς ἦν exhibent.

5) Hos. X, 12.

6) Genes. I, 5.

7) Jes. IX, 2, ubi LXX. viri hanc exhibent: ὁ λαὸς ὁ παρενόμενος (coll. nota in ed. Reineccii) ἐν σκότει, ἴδετε φῶς μέγα· οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ, σκιᾷ θανάτου, φῶς λάμπει ἐφ' ὑμᾶς. Cfr. Math. IV, 16.

8) I Joann. I, 5.

φωτίζον φῶς ἐστίν, ἢ τοὺς νοητοὺς, περὶ ὧν καὶ ὁ προ-
φήτης φησί· „φῶτισαν¹⁾ τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μήποτε
ὑπνώσω εἰς θάνατον;“ Νομίζω δὲ προφανὲς παντὶ
τῷ²⁾ εἶναι, ὅτι οὐκ ἂν τὸ τοῦ ἡλίου ἔργον ποιεῖν λέ-
γοιμεν τὸν Θεόν, ἐτέρῳ παραχωροῦντα φωτίζειν τοὺς
ὀφθαλμοὺς τῶν μὴ ὑπνωσωμένων εἰς θάνατον· οὐκοῦν
φωτίζει ὁ Θεὸς τὰν νοῦν³⁾ ὧν κρῖνει ἀξίους εἶναι τοῦ
οὐρανοῦ φωτισμοῦ. Εἰ δὲ νοῦ ἐστὶ φωτιστικὸς, κατὰ
τὸ λεγόμενον· „κύριος⁴⁾ φωτισμός μου“ ἀνάγκη αὐ-
τὸν νοητὸν τυγχάνοντα, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀσώματον,
τοῦ νοῦ⁵⁾ ἀράτου ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φῶς εἶναι
ἀσώματον, τῷ μήποτε καὶ πῦρ καταναλισκόν⁶⁾ λεγό-
μενον εἶναι Θεόν, σωματικὸν πῦρ σωμάτων ἀναλωτι-
κὸν εἶναι δοκεῖν, οἷον ξύλων⁷⁾ καὶ χόρτου καὶ κα-
λάμης· εἰ δὲ ἐν ἡμῖν ἐστὶν ἰδεῖν ξύλα καὶ χόρτον καὶ
καλάμην, μήποτε τὸ ἀναλωτικὸν τῆς τοιαύτης ὕλης πῦρ

) Psalm. XIII, 3 (XII, 4.)

²⁾ Cod. Bodlej. optime παντὶ τῷ, Reg. (H. in textu)
perperam παντὶ τό, cuius loco legendum censebat Huet.
(ad marg.) παντὶ τοῦτο. R.

³⁾ Huet. minus accurate τὸν νοῦν.

⁴⁾ Psalm. XXVII, 1. (XXVI, 1.)

⁵⁾ τοῦ νοῦ ἀράτου —· καὶ πρότερον γε τῷ κυ-
ρῶν ἐστὶ τὸ ἀναλίσκον τὰ τοιαῦτα. Sic hunc locum in
Cod. Reg. misere luxatum, et hiatus plenum, sanitati
restituimus partim ex Cod. Bodlej., partim ex Barberino.
R. — Huet. haec habet in textu: τούτου (ad marg.: „scri-
bas τοῦ νοῦ“) ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φῶς * * * τῷ
μήποτε καὶ πῦρ καταναλισκόμενον * * * ὁ μὲν * * * σω-
ματικο * * * ἀναλωτικὸν εἶναι δοκεῖ, οἷον ξύλων, καὶ
χόρτου, καὶ καλάμης· εἶδε * * * ξύλα, καὶ χόρτον, κα-
λάμη, μήποτε τὸ ἀναλωτικὸν τῆς τοιαύτης ὕλης πῦρ ὁ
Θεὸς ἐστὶ * τὰ τοιαῦτα.

⁶⁾ Hebr. XII, 29.

⁷⁾ I Cor. III, 12.

ὁ Θεός ἐστὶν ἡμῶν, πῦρ λεγόμενος εἶναι καταναλίσκον καὶ πρέπον γε¹⁾ τῷ κυρίῳ ἐστὶ τὸ ἀναλίσκον τὰ τοιαῦτα, καὶ ξεφαντίζειν τὰ χεῖρονα, οὗ γινομένου ἀληθόνας οἶμαι καὶ πόνους γίνεσθαι, οὐκ ἀπό τινος σωματικῆς ἐπαφῆς περὶ τὰ ἡγεμονικά, ἐνθα συνέστη ἡ τοῦ καταναλίσκεσθαι ἀξία οἰκοδομή. Φῶς οὖν ὀνομάζεται ὁ Θεός ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ φωτός μεταληφθεὶς εἰς ἀόρατον καὶ ἀσώματον φῶς, διὰ τὴν ἐν τῷ φωτίζειν νοητοὺς ὀφθαλμοὺς δύναμιν οὕτω λεγόμενος πῦρ²⁾ τε προσαγορεύεται καταναλίσκον, ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ πυρός καὶ καταναλωτικοῦ τῆς τοιαύτου ὕλης νοούμενος. Τοιοῦτόν τι μοι φαίνεται καὶ περὶ τό „πνεῦμα³⁾ ὁ Θεός“ ἐπεὶ γὰρ εἰς τὴν μέσην καὶ κοινότερον καλουμένην ζωὴν ὀρῶντες⁴⁾ τοῦ περὶ ἡμᾶς πνεύματος, τὴν

1) R. πρέπονγε.

2) Hebr. XII, 29.

3) Ev. Joann. IV, 24.

4) H. in textu ὀρῶντες, ad marg.: „scribas ὀρῶντες.

Ferrar.“ Idem in notis: „locus hic curatione indiget, quam non nisi ex meliori Codice sibi quisquam spondere possit. Pro ὀρῶντες Ferrar. legit: ὀρῶντες. Sic autem interpretatus est Perionius: *quoniam enim cum in mediam, et in eam, quae saepius vita appellatur, spiritus qui nos ambit, intrat, eo spiritu vitas, qui crassior dicitur, vivi efficimur a spiritu etc.*“ — R. in textu ὀρῶντες, in notis: „locus hic curatione indiget, quam ex Codd. nostris nris. vix sibi quis spondere possit. Ad marg. Codd. Barber. et Bodlej. legitur: ἐπεὶ γὰρ οἱ τὴν μέσην καὶ κοινότερον καλουμένην ζωὴν ζῶντες τοῦ περὶ ἡμᾶς πνεύματος, τὴν καλουμένην σωματικώτερον πνοὴν ζωῆς, ζωοποιούμεθα κ. τ. λ., quam lectionem secutus videtur Ferrarius (cfr. huj. not. lin. 4.). Perionius pro ὀρῶντες legisse videtur ὑπίοντος, sic aut totum loc. interpretatus est: *quoniam — a spiritu etc.* In Cod. Reg. pro ὀρῶντες legitur πῶντες; at particip.

καλουμένην σωματικώτερον προήν ζωῆς ζωοποιούμεθα ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὑπολαμβάνω ἀπ' ἐκείνου εἰληφθαι, τὰ πνεῦμα λέγεσθαι τὸν Θεὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἡμᾶς ἄγοντα· τὸ πνεῦμα ¹⁾ γὰρ κατὰ τὴν γραφὴν λέγεται ζωοποιεῖν, φανερὸν ὅτι ζωοποίησιν, οὐ τὴν μέσσην, ἀλλὰ τὴν θειοτέραν· καὶ γὰρ τὸ γράμμα ἀποκτείνει καὶ ἐμποιεῖ θάνατον, οὐ τὸν κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὸν ²⁾ χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

24. Μήποτε δὲ καὶ τό· „ἀναγελεῖς ³⁾ τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ⁴⁾ καὶ ἐκλείψουσι“ καὶ „ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαιμεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ ἄλλτιον ἐκληθόμεθα ἀπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ ⁵⁾ ὑπολαμβάνομεν, ὅτι ὁ στερισκόμενος τοῦ Θεοῦ πνεύματος χοῖχος γίνεται, ἐπιτήδειόν τε ἑαυτὸν ποιήσας πρὸς παραδοχὴν αὐτοῦ, καὶ λαβὼν αὐτὸ ἀνακτισθήσεται καὶ

ὁπῶντες Graecum non est ὑπίδντος, quod legisse videtur Perionius, sensu caret, itaque ὀρῶντες Codd. Bodlej. et Barber. Aliis ergo pro ὀρῶντες scrib. videtur ὀρῶντες, ac vertunt hunc in modum: *Tale quid mihi videtur et de illo: „spiritus est Deus.“ Nam quia cum spiritus noster spectet ad mediam, et vulgariis appellatam vitam, quae magis corporaliter vocatur flatu vitae, vivificamur a spiritu; inde sumptum fuisse arbitror, ut Deus, qui nos ducit ad veram vitam, spiritus dicatur. Spiritus enim secundum Scripturam dicitur vivificare, plane non vivificatione media, sed ea, quae diviniore est.* — Ex mea quid. sentent. lectio ὀρῶντες non est sollicitanda.

¹⁾ II Cor. III, 6.

²⁾ κατὰ τὸν. Desunt haec in Cod. Reg. (nec non in ed. Huet.) R.

³⁾ Psalm. CIV, 29. 30. (CIII.)

⁴⁾ Huetius αὐτῶν.

⁵⁾ καὶ desideratur in Cod. Reg. (quem H. sequit.) R.

ἀνακαινισθήσεται. ¹⁾ Τοιοῦτον ὃ ἂν εἶη καὶ τό „ἐνε-
φύσησεν ²⁾ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ
ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ ὥστε καὶ τὸ
ἐμφύσημα καὶ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ζωὴν τῆς
ψυχῆς πνευματικὸν ³⁾ ἀκούειν ἡμᾶς. Ἐπεὶ δὲ ἡ προ-
ειρημένη δύναμις οἷον οἰκητήριον ἐπιτήδειον εὐρουῶσα
τὴν τοῦ ἁγίου ψυχὴν, ἐπιδίδωσιν ἑαυτὴν τῇ ἐν αὐτῇ,
Ἐν οὕτως εἶπω, μόνῃ, ⁴⁾ γεγράφθαι νομιστίον τό „ἐνοι-
κήσω ⁵⁾ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ
ἴσομαι αὐτοῖς Θεός, καὶ αὐτοὶ ἴσονται μοι λαός“ πλεί-
ονος μέντοι γε συγγυμνασίας δεόμεθα εἰς τὸ τελειω-
θέντας ἡμᾶς καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ αἰ-
σθητήρια ⁶⁾ γεγυμνασμένους ⁷⁾ διακριτικούς γενέσθαι
ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, καὶ
θεωρητικούς νοητῶν, ἵνα δυναθῶμεν ἐπιμελέστερον καὶ
θεοπρεπέστερον κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρωπίνῃ φύσει
νοῆσαι, πῶς ἐστὶν ὁ Θεὸς φῶς καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα.
Καὶ ἐν τῇ γ' δὲ τῶν Βασιλείων τὸ γινόμενον πνεῦμα

¹⁾ ἀνακαινισθήσεται. Sic recte habent Codd. Bod-
lej. et Barber., in Regio perperam legitur σωθήσεται. R.
— Huet. ἀνακτισθήσεται καὶ * σωθήσεται,

²⁾ Genes. II, 7. — Huet, in textu: Τοιοῦτον ὃ ἂν
εἶη καὶ εἰ ἐνεφύσησεν, ad marg.: „scribas καὶ τό ἐνε-
φύσησεν.“

³⁾ R. nulla jure in not.: „forte scrib. πνευματικῶς.“

⁴⁾ H. et R. minus accurate μόνῃ.

⁵⁾ II Cor. VI, 16., ubi in edd. N. T. haec leguntur: ὅτι
ἐνοικ. ἐν αὐτ., καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἴσομαι αὐτῶν
Θεός, καὶ αὐτοὶ ἴσονται μοι (ita Knapp., ut in nostro
textu, Lachm. μου) λαός. Cfr. Levit. XXXVI, 12

⁶⁾ Huet. recte αἰσθητήρια, R. min. accur. αἰσθήρια.

⁷⁾ Codd. Bodlej, et Barberia γεγυμνασμένους, Reg.
(H. in textu) γεγυμνασμένα. R. — Huet. ad marg.:
„ἴσως: αἰσθητήρια ἔχοντας, διακριτικούς κ. τ. λ.“ Cfr.
Hebr. V, 14.

κυρίου πρὸς Ἡλίαν τοιαύτε τινὰ ὑποβάλλει περὶ Θεοῦ
 „εἶπε γὰρ,¹⁾ ἐξελεύσῃ αὔριον, καὶ στήσῃ ἔναντι κυρίου
 ἐν τῷ ὄρει Ἰδοῦ, παρελεύσεται κύριος, καὶ πνεῦμα μέγα
 καὶ κραταῖον, διαλύον ὄρη καὶ συντρίβον πέτρας ἐνώ-
 πιον κυρίου· οὐκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος“ (ἐν δὲ ἄλ-
 λοις εὑρομεν²⁾ ἐν τῷ πνεύματι κυρίου), „μετὰ τὸ πνεῦμα
 συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ κύριος· καὶ μετὰ τὸν
 συσσεισμόν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ κύριος· καὶ μετὰ τὸ
 πῦρ φωνὴ αὔρας λεπτῆς“ καὶ τάχα γε ἐν ὄσοις δεήσει
 γίνεσθαι περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ κυρίου δηλοῦται διὰ
 τούτων, ἅπερ οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἶη³⁾ καιροῦ διηγῆ-
 σασθαι. Τίνα δὲ ἔπρεπε λέγειν ἡμῖν περὶ τοῦ Θεοῦ,
 ὅστις ἐστίν, ἢ τὸν υἱόν;⁴⁾ „οὐδαὶς⁴⁾ γὰρ ἔγνω τὸν
 πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός“ ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποκαλύπτοντος
 τοῦ υἱοῦ γινώμεν, πῶς πνευμά ἐστιν ὁ Θεός, καὶ φιλο-
 τιμησώμεθα ἐν πνεύματι τῷ ζωοποιούντι, καὶ μὴ γράμ-

¹⁾ I Reg. XIX, 11. 12. (III Reg.), ubi LXX. interpretes pro εἶπε γὰρ exhibent καὶ εἶπεν, et ἐνώπιον pro ἔναντι; πορτο: καὶ Ἰδοῦ, πνεῦμα μέγα, κραταῖον κ. τ. λ. et: καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα κ. τ. λ.

²⁾ Cod. Bodlej. εὐρίσχομεν. R.

³⁾ Idem Cod. Bodlej. ἅπερ οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἶη, Reg. (H. in textu) perperam omisit οὐ. R. — Huet. ad marg.: „scribas οὐκ ἂν εἶη. Ferrar.“

⁴⁾ H. et R. in textu τίνα —, ἢ τὸν υἱόν, R. in notis, quae H. quoque ad magnam partem affert, haec habet: „sic habet Cod. Reg., sensusque apertus est, Ferrar. vero cum legeret, uti habetur in Codd. Bodlej. et Barber.: τινὰ δὲ ἔπρεπε λέγειν περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐστίν, ἢ τοῦ υἱοῦ, omnia perturbavit vertendo: *Decuis autem nos aliqua de Deo dicere, quisnam sit, vel de Filio: (nam Patrem nemo agnovit, nisi Filius) ut etiam nos etc.*

⁵⁾ Matth. XI, 27., ubi edd. N. T. ἐπιγινώσκει legunt pro ἔγνω.

ματι τῷ ἀποκτείνοντι¹⁾ προσκυνεῖν τὸν Θεόν, καὶ ἐν ἀληθείᾳ σέβειν αὐτὸν, καὶ μηκέτι τύποις, μηδὲ σκιαῖς, καὶ ὑποδείγμασιν, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ὑποδείγματα καὶ σκιᾶ περὶ ἀνθρώπων²⁾ λατρεύουσι τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τοῖς νοητοῖς, καὶ ἐπουρανίοις, τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ ἀρχιερέα ὁδηγὸν ἔχοντες τῆς ὑπὸ τῶν δεομένων σωτηρίας λατρείας, καὶ μυστικῆς καὶ ἀπορρήτου θεωρίας.

25. Εἰς μέντοι γε τό· „πνεῦμα³⁾ ὁ Θεός“ ὁ Ἡρακλέων φησὶν· „,,ἄχραντος γὰρ καὶ καθαρὰ καὶ ἀόρατος ἡ θεία⁴⁾ φύσις αὐτοῦ.“ Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ταῦτα εἰπὼν, πῶς ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι. Τὸ δὲ „τοὺς προσκυνούντας ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν“ σαφηνίζειν νομίζων φησὶν· „,,ἄξιως τοῦ προσκυνουμένου πνευματικῶς, οὐ σαρκικῶς· καὶ γὰρ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ὄντες τῷ πατρὶ Πνευμά εἰσιν, οἵτινες κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατὰ πλάνην προσκυνοῦσι, καθὼ καὶ ὁ Ἀπόστολος διδάσκει λέγων „λογικὴν⁵⁾ λατρείαν“ τὴν τοιαύτην θεοσέβειαν.“ Ἐπιστήσωμεν δὲ, εἰ μὴ σφόδρα ἐστὶν ἀσεβὲς ὁμοουσίους⁶⁾ τῷ

¹⁾ Cod. Bodlej. ἀποκτείνοντι. R.

²⁾ H. et R. in textu: περὶ ἀνθρώπων, H. ad marg.: „Ferrar. τῶν ἐπουρανίων λατρεύουσι κ. τ. λ.,“ R. in notis: „,,Ita legitur in textu trium nostrorum Mas. In marg. Cod. Bodlej. emendatur his verbis: τῶν ἐπουρανίων, rursumque alia manu: ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. Priorem conjecturam secutus est in sua interpretatione (et *umbra coelestium*) Ferrarius.“ — Procul dubio lectio τῶν ἐπουρανίων praeferranda est coll. Hebr. VIII, 5. Cfr. tamen prolegomena.

³⁾ Ev. Joann. IV, 24.

⁴⁾ Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. καὶ θεία. R.

⁵⁾ Rom. XII, 1.

⁶⁾ H. et R. in textu ὁμοούσιον, H. recte ad marg.: „scribas ὁμοουσίους.“ Idem in Addendis, quae R. quo-

ἀγεννήτῳ φύσει καὶ παμμακαρίᾳ εἶναι λέγειν τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι¹⁾ τῷ Θεῷ, οὓς πρὸ βραχέος εἶπεν αὐτὸς ὁ Ἡρακλέων ἐκπεπτωκότας, τὴν Σαμαρεῖτιν λέγων πνευματικῆς φύσεως οὖσαν ἐκπεπορνευκένας.²⁾ Ἄλλ' οὐχ ὀρώσιν³⁾ οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅτι παντὸς τῶν ἐναντίων καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν. Εἰ δὲ

que in Addendis et Corrigendis affert: „legas ὁμοουσίους κ. τ. λ. Sic enim legit Ferrarius, et ita legendum loci hujus sententia postulat.“

¹⁾ R. recte in notis: „Ferrarius legebat ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τῷ Θεῷ.“

²⁾ Codd. Bodlej. et Barber. ἐκπεπορνευκένας, Reg. (quem H. sequit.) πεπορνευκένας. R.

³⁾ H. in textu: ἀλλ' οὐ χωρῶσιν (ad marg.: scribas χωροῦσιν) * * ὅτι παντὸς * * καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν — εἰ δὲ ἐδέξατο τὸ πορνεῦσαι —, ὁμοούσιος οὖσα * * ἀνόσια κ. τ. λ., in notis: „ἀλλ' οὐ χωρῶσιν (non χωρῶσιν, ut in textu, neque χωροῦσιν, ut marg. adscripsit): videntur haec una serie (?) sic describenda: ἀλλ' οὐ χωρῶσιν ὅτι παντὸς καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν. Deinde inter τὸ δεκτικόν, et: εἰ δὲ ἐδέξατο inserendi asterici. Quum enim dixisset Heracleon, ejusdem esse substantiae cultores Dei ac Deum ipsum, hanc doctrinam impugnat Origenes, et ait fornicatam fuisse consequenter ingenitam naturam, cum cultores Dei juxta Heracleonem fornicati sint. At sibi ipse respondet: ejusdem sunt substantiae, sed non eorundem capacis. Cui responsioni instare debuit, et ibi Codex deficit. Tum addit: quod si fatetur Heracleon, ut fateri debet, fornicatam esse naturam spiritualem, quae ejusdem sit substantiae ac divina, impia etc.“ (? Quae disputatio quanti sit facienda, ex corrupta loci, qualis ipsi contigit, natura facile dijudicari potest). — R. (cuj. ed. in loco sanando secuti sumus) haec habet in notis: „Cod. Bodlej. habet: ἀλλ' οὐχ ὀρώσιν — ἀνόσια κ. τ. λ., sicque sanitati omnia restituantur. Modo (ita non male ex parte pergit) pro καὶ τῶν αὐτῶν legas καὶ τὸ αὐτό.“ — Cfr. prolegomena.

ἔδεδεατο τὸ πορνεῦσαι ἢ πνευματικὴ φύσις, ὁμοούσιος οὐσα τῇ ἀγεννήτῃ, ἀνόσια καὶ ἄθεα καὶ ἀσεβῆ ἀκολουθεῖ τῷ λόγῳ τῷ κατ' αὐτοὺς περὶ Θεοῦ· οὐδὲ φαντασιωθῆναι ἀκίνδυνόν ἐστιν ἀλλήλοις. Πειθόμενοι τῷ Σωτῆρι λέγοντι· „ὁ πατήρ, ¹⁾ ὁ πέμψας με, μέζων μου ἐστίν“ καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐνεγκόντι μηδὲ τὴν „ἀγαθός“ ²⁾ προσηγορίαν, τὴν κυρίαν καὶ ἀληθῆ καὶ τελείαν παραδέξασθαι αὐτῷ προσφερομένην, ἀλλὰ ἀναφέροντι ³⁾ αὐτὴν εὐχαρίστως τῷ πατρὶ μετ' ἐπιτιμήσεως πρὸς τὸν βουλούμενον ὑπερδοξάζειν τὸν υἱόν, πάντων μὲν τῶν γεννητῶν ὑπερέχειν, οὐ συγκρίσει, ἀλλ' ὑπερβαλλούσῃ ὑπεροχῇ φάμεν τὸν Σωτῆρα, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὑπερεχόμενον ⁴⁾ τοσοῦτον ἢ καὶ πλεον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὅσα ὑπερέχει ⁵⁾ αὐτὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τῶν λοιπῶν, οὐ τῶν τυχόντων· ὅσα γὰρ δοξολογία τοῦ ὑπερέχοντος θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἔξουσιῶν, καὶ παντὸς ὀνόματος ⁶⁾ ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰ-

¹⁾ Ev. Joann. XIV, 28., ubi edd. N. T. exhibent: ὅτι ὁ πατήρ μου (ita Knapp., Lachm. μου uncis inclusit) μέζων μου ἐστίν.

²⁾ Marc. X, 18. coll. Luc. XVIII, 19.

³⁾ Cod. Reg. (H. in textu) perperam habet ἀναφέρουσι τὴν εὐχαρίστως τῷ πνεύματι μετ' ἐπιτιμήσεως πρὸς ὃν βουλούμενον. R. — Huet. ad marg.: „pro τὴν scribas αὐτήν et pro ὃν Ferrar. τόν.“ Idem in notis: „μετ' ἐπιτιμήσεως. Πρὸς ὃν κ. τ. λ.: Ferrar. cum interoperatione illius. Perionius: cum ejus qui..... objurigatione. Nos aliter locum hunc explicamus; addita enim post ἐπιτιμήσεως voc. τελεία στιγμή, (hinc in textu quoque scripsit ἐπιτιμήσεως. Πρὸς ὃν) referimus τὸ πρὸς ὃν ad φάμεν, quod subest.“ (?)

⁴⁾ R. absque causa in notis: „videtur legendum ἰπερεχομένους.“

⁵⁾ R. in textu ὑπερέχειν, in Addendis et Corrigendis: „legas ὑπερέχει.“

⁶⁾ Ephes. I, 21.

ᾧνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, πρὸς τούτοις καὶ ἀγίων ἀγγέλων, καὶ πνευμάτων, καὶ ψυχῶν δικαίων, * καὶ λέγειν ¹⁾ ἀλλ' ὁμοῦς τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ὑπερέχων οὐσία, καὶ πρεσβεία, καὶ δυνάμει, καὶ θεώτητι (ἔμψυχος γὰρ ἔστι λόγος) καὶ σοφία, οὐ συγκρίνεται κατ' οὐδὲν τῷ πατρὶ. *Εἰκὼν* ²⁾ γὰρ ἔστι τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, καὶ ἀπαύγασμα οὐ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ τοῦ αἰδίου φωτὸς αὐτοῦ, καὶ ἀ-
 τμις ³⁾ οὐ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἀπόρροια εἰλικρινῆς τῆς παντοκρατορικῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, δι' οὗ ἑσόπτρου Παῦλος καὶ Πέτρος, καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτοῖς βλέπουσι τὸν Θεόν, λέγοντος ⁴⁾ „ὁ ἑώρακώς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντά με.“

26. „Λέγει αὐτῷ ⁵⁾ ἡ γυνή· οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα.“ *Ἄξιον ἰδεῖν*, πῶς ἡ Σαμαρεῖτις, πλεῖον τῆς Πενιατεύχου Μωσέως μηδὲν προσιεμένη, τὴν παρουσίαν Χριστοῦ, ὡς ἀπὸ τοῦ νόμου μόνου κηρυσσομένην, προσδοκᾷ. Καὶ εἰκὸς γε ἐκ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἰακώβ τῆς πρὸς τὸν Ἰούδαν ἐλπίζειν αὐτοῦ ἔσεσθαι καὶ τὴν ἐπισημίαν, λέγοντος „Ἰούδα, ⁶⁾ σὲ ἀνέλασαν

¹⁾ H. ad marg.: *λείπει τι, ὡς ἔοικεν;*“ R. in notis: „Hiatus est in Mss. Quid autem desit, aliis divinandum relinquo.“ — Ex mea quid sententia aut nihil suppleendum, aut verbum ἔστι.

²⁾ Sap. Salom. VII, 25. 26.

³⁾ Perion. legit: *καὶ ἀτμῖς*, sed ex Sap. VII, 25. omnino retinendum *ἀτμῖς*. H. et R.

⁴⁾ Codd. Bodlej. et Barber. *λέγοντος*, Reg. (itemque H.) male *λέγοντα*. R. — Cfr. Ev. Joann. XII, 45., ubi in edd. N. T. haec leguntur: *καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.*

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 25., ubi πάντα legitur pro ἅπαντα.

⁶⁾ Genes. XLIX, 8. — 10.

οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρες σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου· προσκυρήσουσί σοι υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου·“ καὶ μετ’ ὀλίγα „οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.“ Βίβλος δὲ καὶ ἐκ τῶν προφητειῶν τοῦ Βαλαάμ τὸ αὐτὸ αὐτοὺς ἐλπίζειν, τῆς τε „ἐξαλεύσεται ¹⁾ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἡ Γαγγ βασιλεία, καὶ αὐξηθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ. Θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξα μονοκέρατος αὐτῷ· ἴδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ πάχη αὐτῶν ἐκρυσταίῃ, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει ἐχθρῶν κατακλιθεὶς ²⁾ ἀνεπαύσατο ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος τίς ἀναστήσει αὐτόν; Οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηται, καὶ οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρηνται.“ Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ φησιν αὐτὸς Βαλαάμ· „θελεῖς ³⁾ αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ νῦν μακαρίζω, καὶ οὐκ ἐγγίζει. Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θαύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ, καὶ προνομεύσει πάντας τοὺς υἱοὺς Σήθ. Καὶ ἔσται Ἐδὼμ κληρονομία, καὶ ἔσται κληρονομία ⁴⁾ Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν Ἰακώβ. Καὶ ἐξεγερθήσεται ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως.“ Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ καὶ ἡ τοῦ Μωσέως πρὸς Ἰούδαν εὐλογία εἰς Χριστὸν ἀναφέρεσθαι καὶ τοῖς Σαμαρεῦσιν ἂν συνδοκίη οὕτως ἔχουσα·

¹⁾ Num. XXIV, 7. 8. 9, ubi LXX. interpretes vers. 8. ἐχθρῶν αὐτοῦ, et βολίσιν αὐτοῦ exhibent.

²⁾ Cod. Reg. (nec non Huet.) καὶ κατακλιθεὶς. R. Cfr. l. l. v. 9.

³⁾ Num. XXIV, 17., ubi LXX. interpretes θελεῖς αὐτῷ exhibent, et καὶ omittunt ante ἀναστήσεται. — vers. 18. et vers. 19.

⁴⁾ Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἡ κληρονομία. R. Cfr. l. l. v. 18.

„εἰσακούσον, ¹⁾ κύριε, φωνήν Ἰούδα, καὶ εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἔλθοις ἄν· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἅμα κρίνουσιν αὐτῷ, καὶ βοηθὸς ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ²⁾ ἔση.“ Ἐπεὶ δὲ ἀρχοῦσι Πατριάρχην Σαμαρεῖς τὸν Ἰωσήφ, ἐφίστημι μήποτε τὴν τε τοῦ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ τινας εὐλογίαν αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ Μωσέως ἐκδέξονται λέγεσθαι εἰς τὴν Χριστοῦ παρουσίαν· τῷ δὲ βουλομένῳ ἔξεσται ἀπ’ αὐτῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν τὰ ῥητά. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωτήρ, εἰδὼς Μωσέα πολλὰ ἀναγεγραφότα τῆς περὶ Χριστοῦ προφητείας, ³⁾ φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις „εἰ ἐπιστεύετε ⁴⁾ Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἄν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε.“ Τυπικῶς μὲν οὖν καὶ αἰνιγματώδως ⁵⁾ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Χριστὸν τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ πλεῖστα ὅσα ἔστιν εὐρεῖν· γυμνότερα δὲ καὶ σαφέστερα ἐγὼ οὐχ ὀρώ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄλλα τινα παρὰ ταῦτα. Μεσσίας μέντοι γε Ἑβραϊστὶ καλεῖται, ὅπερ οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα „Χριστός“ ἠρμήνευσαν ὁ δὲ Ἀκύλας Ἠλειμμένος.

27. Θεωρητέον καὶ τό· „ὅταν ⁶⁾ ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα“ πρότερον ἀπὸ παραδόσεως τῇ Σαμαρείτιδι εἴρηται, ἢ ἀπὸ τοῦ κόμου. Οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε, ὅτι ὡσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς Χριστός ⁷⁾ εἶναι οὐ μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύς·

¹⁾ Deuteron. XXX, 7., ubi LXX. interpretes φωνῆς pro φωνήν exhibent, διακρινουῦσιν pro ἅμα κρίνουσιν, et ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἔση.

²⁾ R. in textu (H. ad marg.: „scribas“) αὐτοῦ, R. in notis: „Cod. Reg. (item H. in textu) αὐτῶν.“

³⁾ H. et R. in textu προφητείας, R. in notis: „in marg. Cod. Bodlej. admonetur, forte legendum παρουσίας.“

⁴⁾ Ev. Joann. V, 46.

⁵⁾ H. et R. αἰνιγματώδως.

⁶⁾ Ev. Joann. IV, 25. coll. pag. 46. not. 5.

⁷⁾ In edit. Huet. deest Χριστός, sed restituitur e Codd. Bodlej. et Barber. R.

οὕτως ἀπὸ Σαμαρέων Δουιδεός¹⁾ τις ἀναστὰς ἔφρασεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προφητευμένον Χριστὸν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὼν οἱ Δουιδεῖνοι,²⁾ φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δουιδεοῦ, καὶ μύθους τινας περὶ αὐτοῦ διηγούμενοι, ὡς μὴ γευσαιμένου θανάτου, ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ που τυγχάνοντος. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτερόδοξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φράσι ἐπ' αὐτῆς εἶναι νομιζομένη γνώμη,³⁾ ὃν ὑπολαμβάνει εἶναι τελειότερον λόγον, τοῦτον Χριστὸν ὀνομαζούσά φησιν „ὅταν⁴⁾ ἔλθῃ ἑκείνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα“ παρὼν δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐπιζόμενος, φησὶ τό· „ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.“ Ὅρα δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέωνα, τί φησι· λέγει γάρ, ὅτι προσεδέχτο ἡ ἐκκλησία τὸν Χριστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ πάντα μόνος ἑκείνος ἐπίσταται.

28. „Λέγει⁵⁾ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. Καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μὲντοι γε εἶπε τί ζητεῖς, ἢ, τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;“ Ζητητέον εἶ που ὁ Χριστὸς ἑαυτὸν εὐηγγελίσαστο, καὶ συγκριτέον ταῦτα ἀλλήλοις, ὡσπερ· „ἐγὼ⁶⁾ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυ-

¹⁾ H. in textu Δουιδεος, Δουιδεῖνοι et Δουιδεοῦ, ad marg.: „scribas Δουιδεος κ. τ. λ.“ Idem in notis (quae B. quoque affert adjunctis nonnullis): „cfr. Orig. lib. I. contra Cels. num. 57. et lib. VI. num. 11. Tractat. 27. in Matth. et Homil. 25. in Luc.“

²⁾ H. et R. in notis: „Δουιδεῖνοι appellantur ab Orig. lib. VI. contra Cels. num. 11. et Dositheani Tractat. 27. in Matth. veteris interpretationis.“

³⁾ H. ad marg., R. in notis: „Ferrarius legebat γυνή.“ Cfr. pag. 21. lin. 2. a fine coll. prolegomenis.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 25. — 26.

⁵⁾ Ibidem vers. 26. et vers. 27., ubi edd. N. T. ἐπὶ τούτῳ legunt et: οὐδεὶς μὲντοι εἶπε.

⁶⁾ Ev. Joann. V, 31. 37. coll. edd. N. T.

τοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ·“ καὶ ἐν τῷ· „εἰ ἐπιστεύετε ¹⁾ Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοῦ περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε·“ καὶ εἶ τι τούτοις παραπλήσιον ἐν τινι τῶν εὐαγγελίων εἴρηται. Πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μανθάνομεν ἀπ’ αὐτοῦ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πρᾶός ἐστι ²⁾ καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, μὴ ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικί, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούση τῆς πόλεως ³⁾ καὶ καμνούση εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι. ⁴⁾ Θαυμάζουσι γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι, τίνα τρόπον ὁ τηλικούτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορώμεθά τε ἐπιλανθανόμενοι τοῦ καθ’ ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι τό· „ποιήσωμεν ⁵⁾ ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα, καὶ καθ’ ὁμοίωσιν ἡμετέραν·“ καὶ μὴ μεμνημένοι τοῦ πλάσαντος ⁶⁾ ἐν κοιλίᾳ, καὶ πλάσαντος κατὰ μόνας τὰς καρδίας πάντων ἀνθρώπων, καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, οὐ γινώσκομεν ὅτι ταπεινῶν ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ ἐλαττόνων βοηθός, καὶ ἀντιλήπτωρ ἀσθενούντων, ἀφῆλπισμένων σκεπαστῆς, καὶ ἀπεγνωσμένων Σω-

¹⁾ Ev. Joann. V, 46.

²⁾ Matth. XI, 29.

³⁾ Cod. Bodlej. τῆς πόλεως, Codd. Reg. (H. quom) et Barberin. τὴν πόλιν. R.

⁴⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. ὑδρεύσασθαι, Reg. (quem H. sequitur) ὑδρεύσαι (non ὑδρεῦσαι). R.

⁵⁾ Genes. I, 26. — Cod. Bodlej., ut in nostro textu, Codd. Reg. (item H.) et Barberin. κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ’ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. R. — LXX. interpretes: κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ’ ὁμοίωσιν.

⁶⁾ R. in textu bis πλάσσοντος, H. bis πλάσαντος. — R. in notis: „Codd. Barberin. et Reg. (quem H. sequitur) bis πλάσαντος, pro quo in Bodlejano legitur bis πλάσσοντος.“ — Cfr. Psalm. XXXIII, 15. (XXXII.)

τήρ. Οιοῦν δὲ καὶ Ἀποστόλω πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει
 χρῆται τῇ γυναικὶ ταύτῃ, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξάψας αὐτὴν
 διὰ τῶν λόγων, ἕως ἀφείσα τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἢ γυνὴ
 ἀπελθοῦσα εἰς τὴν πόλιν εἶπη τοῖς ἀνθρώποις „θεῦτε,¹⁾
 ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὄσα²⁾ ἐποίησα
 μῆτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;“ Ὅτε³⁾ „ἐξῆλθον ἐκ τῆς
 πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν,“ καὶ τῇ τοιαύτῃ μὲν
 μὴ ὑστερῶν,⁴⁾ τότε σαφέστατα ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὁ Λό-
 γος, ὡς ἐλθόντας τοὺς μαθητὰς θαυμάζειν, εἰ καὶ αὐτὴ
 ἤξιαται, θῆλύς τις εὐεξαπάτητος οὖσα, τυχεῖν⁵⁾ τῆς ὀμι-
 λίας πρὸς αὐτὴν τοῦ Λόγου. Πλὴν πειθόμενοι καλῶς
 ὑπὸ τοῦ Λόγου πάντα γίνεσθαι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐπι-
 πλήττουσιν, οὐδὲ ἐπαποροῦσι περὶ τῆς πρὸς τὴν Σαμα-
 ρεῖτιν ζητήσεως, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινωνολογίας. Τάχα
 δὲ καὶ καταπεπλήγασι τὴν πολλὴν χρησιμότητα τοῦ Λό-
 γου συγκαταβαλόντος ψυχῇ ἐξουθενούσῃ Σιών,⁶⁾ καὶ
 πεποιθὲν ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας διόπερ γέγραπται
 „ἐθαύμαζον,⁷⁾ ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει.“ Καὶ ὁ Ἡρα-
 κλέων δὲ φησι πρὸς τό „ἐγώ⁸⁾ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.“

1) Ev. Joann. IV, 29. 30.

2) Cod. Bodlej. ὄσα ἐποίησα (item edd. N. T.), Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἐποίησα. R.

3) H. et R. in textu recte (coll. seq. τότε) ὅτε, R. in notis: „in marg. Cod. Bodl. notatur, forte legend. τότε, quod secut. est Ferr.“ — Ed. Knapp. l. l. v. 30: ἐξῆλθον οὖν ἐκ κ. τ. λ., ed. Lachm.: (καὶ) ἐξῆλθον ἐκ κ. τ. λ.

4) Cod. Bodlej., ut in nostro textu, Reg. (quem H. sequitur) pro ὑστερῶν habet ὑστερον et ἐμφανίζει pro ἐμφανίζει. R.

5) Cod. Bodlej. optime εὐεξαπάτητος οὖσα τυχεῖν, Reg. ἐξαπάτητος οὖσα τύχη. R. — Huet. in textu: ἐξαπάτητος οὖσα τύχη (non τύχη), ad marg.: „scrib. τυχεῖν.“

6) Huet. h. l. Σιών.

7) Ev. Joann. IV, 27.

8) Ibidem vers. 26.

ὅτι εἶπερ¹⁾ ἐπέπειστο ἡ Σαμαρεῖτις περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρα ἔλθων πάντα ἀπαγγελεῖ αὐτῇ, φησὶ γίνωσκε,²⁾ ὅτι ἐκεῖνος ὃν προσδοκᾶς, ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι· καὶ ὅταν ὠμολόγησεν ἑαυτὸν τὸν προσδοκώμενον ἐληλυθέναι, ἦλθον, φησὶν, οἱ μαθηταὶ πρὸς αὐτὸν, δι' οὓς ἐληλύθει εἰς τὴν Σαμάρειαν. Πῶς δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς ἐληλύθει εἰς τὴν Σαμάρειαν, οἵτινες καὶ πρότερον αὐτοῦ συνῆσαν;

29. „Ἀφῆκεν³⁾ οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;“ Οὐ μάτην οἶμαι ἀναγεγραμμένοι τὸν εὐαγγελιστὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀφέσεως τῆς ὑδρίας, ἥτινα ἀφεῖσα ἡ γυνή ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· κατὰ μὲν οὖν τὴν λέξιν, σπουδῆν ἐμφαίνει πλεονατῆς Σαμαρεῖτιδος καταλειπούσης τὴν ὑδρίαν, καὶ οὐ τοσοῦτον⁴⁾ πεφροντικυίας τοῦ σωματικοῦ καὶ ταπεινοτέρου καθήκοντος, ὅσον τῆς τῶν πολλῶν ὠφελείας· φιλανθρωπότατα γὰρ κελίηται ἡ βουληθεῖσα τοῖς πόλιταις εὐαγγελίσασθαι τὸν Χριστὸν, μαρτυροῦσα αὐτῷ εἰρηκότι αὐτῇ πάντα ἃ ἐποίησε. Καλεῖ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἰδεῖν ἄνθρωπον, λόγον ἔχοντα μείζονα ἀνθρώπου· τὸ γὰρ ὄρατον ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἦν. Χρῆ οὖν καὶ ἡμᾶς ἐπιλανθανομένους τῶν σωματικωτέρων, καὶ ἀφιέντας αὐτὰ σπεύδειν ἐπὶ τὸ μεταδιδόναι ἧς μετελήφαμεν ὠφελείας ἑτέροις· ἐπὶ τοῦτο γὰρ προκαλεῖται ὁ εὐαγγελιστής, ἔπαινον τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν ἀναγράφων

1) H. et R. in textu εἶπερ, H. ad marg., R. in notis: „videtur legendum ἐπέπερ.“

2) γίνωσκε. Deest in Cod. Bodlejano. R.

3) Ev. Joann. IV, 28. 29. Ed. Knapp. τὴν ὑδρίαν αὐτῆς, ut in nostro textu, Lachm. ed. τὴν ὑδρίαν αὐτῆς.

4) H. et R., ut in nostro textu, R. in notis: „Cod. Bodlej.: καὶ οὕτως αὐτῆς πεφροντικυίας τοῦ σωματικοῦ.“

τῆς γυναικὸς. Πρὸς μέντοι γε τὴν ἀναγωγὴν σκοπη-
τέον, τίς ἡ ὑδρία, ἣν ἀφήσει παραδεξαμένη πῶς τοῦ
Ἰησοῦ λόγους ἢ Σαμαρεῖτις· καὶ τάχα τὸ δοχεῖον τοῦ
σεμνοποιουμένου ¹⁾ ἐπὶ βαδύτητι ὕδατος, τῆς διδασκα-
λίας, ὧν ἐφρόνει πρότερον ἐξευτελλούσα ἀποτίθεται ἐν
τῷ κρείττονι τῆς ὑδρίας, λαβοῦσα ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ
γενομένου ἤδη ἐν αὐτῇ πηγῆς ²⁾ ὕδατος ἀλλομένου εἰς
ζωὴν αἰώνιον. Πῶς γὰρ ἂν τοῦ ὕδατος τούτου μὴ με-
τεληφύα, φιλανθρωπίως Χριστὸν τοῖς πολλοῖσι ἐκήρυσ-
σεν, θαυμάζουσα αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα πάντα ἃ ἐποίη-
σεν, εἰ μὴ μετελήφει δι' ὧν ἤκουσε ³⁾ τοῦ σωτηρίου
ὕδατος; Ῥεβέκκα ⁴⁾ μέντοι καὶ αὐτὴ ὑδρίαν ἔχουσα ἐπὶ
τῶν ἄμων, πρὶν συντελέσαι λαλοῦντα ἐν τῇ διαγωγῇ τὸν
παῖδα τοῦ Ἀβραάμ, ἀεπορεύετο κατὰ τῆ ὄψει παρ-
θένος ἣτις ἐπεῖτερ οὐχ ὁμοίως ἦντις τῇ Σαμαρεῖτιδι,
καταβαίνει ἐπὶ τὴν πηγὴν, καὶ πληραὶ τὴν ὑδρίαν, ἀνα-
βάσῃ ⁵⁾ τε αὐτῇ ἐπιτρέχει εἰς συνάντησιν ὁ τοῦ Ἀβραάμ

¹⁾ Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. σε-
μουῦ ποιουμένου. R.

²⁾ Cod. Bodlej. πηγῆς, Codd. Reg. (quem H. sequi-
tur) et Barberin. ἀρχῆς. R. Cfr. ev. Joann. IV, 14.

³⁾ H. in textu δι' ὧν ἤκουε, R. in textu: δι' ὧν ἤκουσε,
H. in not. (quae R. quoq. magnam partem in notis affert):
„Cod. Reg. (R. teste Cod. Barber. quoque) habet διήκουε.
Vertit Perion: nisi particeps facta esset aquas perpē-
tuo salutaris, leg. διηνεκῶς. At Ferrar.: nisi particeps
facta fuisset aquas salutaris per ea verba, quae au-
dierat, legebat procul dubio: δι' ὧν ἤκουε, quod pro-
pius ad Reg. Cod. vestigia accedit, et rectum videtur.“ —
R. in notis: „Cod. Bodlej. δι' ὧν ἤκουσε.“

⁴⁾ Genes. XXIV, 15. 16. 17.

⁵⁾ H. et R. recte in textu: ἀναβάσῃ, H. minus recte
ad marg.: „scribas καταβάσῃ“ et in notis: „lege etc. ex
Genes. XXIV, 45.“ — R. recte in notis: „ἀναβάσῃ. Ita
legendam ex Genes. XXIV, 16. 17., non vero καταβάσῃ,
ut Huet. videtur ex etc.“

παῖς, καὶ εἶπε „πότισόν¹⁾ με μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου.“ Ἐπεὶ γὰρ παῖς ἦν τοῦ Ἀβραάμ, ἠγάπα κἄν μικροῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς ὑδρίας Ῥεβέκκας λαβεῖν „καὶ ἔσπευσεν²⁾ ἡ Ῥεβέκκα, καὶ καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα³⁾ αὐτῆς, καὶ ἐπότισεν αὐτὸν, ἕως ἐπάρυσσαστο πλύνων.“ Ἐπειπερ οὖν ἦν ἐπαινετὴ ἡ τῆς Ῥεβέκκας ὑδρία, οὐ καταλείπεται ἀπ' αὐτῆς, ἡ δὲ τῆς Σαμαρείτιδος, οὕσα ἄρα ἔκτη,⁴⁾ ἀφίεται. Ἐνθάδε μὲν δὴ τοῖς Σαμαρείταις γυνὴ εὐαγγελίζεται τὸν Χριστὸν, ἐπὶ τελει δὲ τῶν εὐαγγελίων⁵⁾ καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἡ πρὸ πάντων αὐτὸν θεασαμένη γυνὴ διηγεῖται. Ἄλλ' οὔτε αὐτὴ ὡς τὸ τέλειον τῆς πίστεως εὐαγγελισαμένη εὐχαριστεῖται ὑπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, λεγόντων „οὐκέτι⁶⁾ διὰ τὴν λαλίαν σου πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου.“ ἐκεῖνη τε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀφῆς τοῦ Χριστοῦ οὐ πιστεύεται, λέγοντος αὐτῇ „μή⁷⁾ μου ἄπτου.“ Ἐμελλε γὰρ ὁ⁸⁾ Θωμᾶς ἀκούειν „φῆρε⁹⁾ τὸν δάκτυλόν σου ἄδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φῆρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλλε εἰς τὴν πλευράν μου.“ Πάντα δὲ ἦν ἂ ἐποίησεν ἡ γυνὴ, ἡ τε πρὸς¹⁰⁾ τοὺς πέντε ἄνδρας κοινωνία, καὶ μετ' ἐκείνους

1) Genes. XXIV, 17.

2) Ibid. vers. 18.

3) Cod. Bodlej. ἐπὶ τοῦ βραχίονος. R. — LXX interpretes, ut in nostro textu.

4) Ev. Joann. IV, 6.

5) Ibidem XX, 18.

6) Ev. Joann. IV, 42., ubi edd. N. T. exhibent τὴν σὴν λαλίαν pro: τὴν λαλίαν σου.

7) Ibidem XX, 17.

8) Desideratur ὁ in ed. Huetiana.

9) Ev. Joann. XX, 27., ubi edd. N. T. βάλλε exhibent pro βάλλε.

10) Ed. Huet. ἡ πρὸς κ. τ. λ.

ἢ πρὸς τὸν ἐκτὸν οὐ γνήσιον ἄνδρα συγκατάβασις, δυνα ἀρησαμένη, καὶ τὴν ὕδραν καταλιπούσα, εἰς ἑβδομον¹⁾ σεμνῶς ἀναπαύεται, προξενούσα τὴν ἐφ' ἑλμειαν καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτῇ δογμάτων οἰκεῦσι πόλιν, τὴν οἰκοδομὴν τῶν οὐχ ὑγιῶν λόγων, τὴν αὐτὴν τῇ γυναικί οἷς καὶ αἰτία γίνεται ἐξελεθεῖν τῆς πόλεως καὶ ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Πάνυ δὲ παρατετηρημένως ἐν τοῖς ἐξῆς οἱ Σαμαρεῖται ἐρωτῶσι τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ἵνα μείνῃ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ „παρ' αὐτοῖς,“²⁾ τουτέστιν ἵνα γένηται ἐν τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῶν· τάχα γὰρ οὐκ ἦν δυνατόν μείναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει αὐτῶν, ἐπεὶ περ καὶ αὐτοὶ ἐξῆλθον ἐπιοιοῦντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. Ὅτι δὲ τοιαῦτά τινα δηλοῦται ἀκριβέστατα, εἰς τὰς ἀναγωγὰς³⁾ ἀφορμὰς ἡμῖν διδόντος τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐκ τούτων κατακριτέον. Πρῶτερον μὲν γέγραπται „ἐξῆλθον“⁴⁾ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν“ καὶ μετ' ὀλίγα „ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης ὅσα εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα. Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτόν μείναι παρ' αὐτοῖς.“ Καὶ πρῶτερον οὖν ἐκ τῆς πόλεως ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, καὶ δεύτερον ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ Σαμαρεῖται, ἔτι ὄντα παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ (οὐ γὰρ φαίνεται κεκινημένος

¹⁾ εἰς ἑβδομον. Sic recte habent Codd. Bodlej. et Barber., in ed. aut. Huetii deest εἰς. R.

²⁾ Ev. Joann. IV, 40. — Knapp., Lachm. et Huetius παρ' αὐτοῖς, R. παρ' αὐτοῖς.

³⁾ Codd. Bodlej. et Barber. (H. ad marg.: „scribas Ferrar. teste“) ἀναγωγὰς, Reg. (H. in textu) περπεραμ συναγωγὰς. R.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 38. — 39., ubi edd. N. T. exhibent πάντα ὅσα pro πάντα ἃ κ. τ. λ., 40., ubi H. et R. παρ' αὐτοῖς scribunt, cfr. pag. huj. not. 2.

ἐκεῖθεν), καὶ ἡρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς.¹⁾ Ὁ γέγραπται δὲ μετὰ τοῦτο ὅτι ἐσηλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' „ἔμεινεν²⁾ ἐκεῖ δύο ἡμέρας.“ Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς οὐκ εἴρηται μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐσηλθεν ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλὰ „καὶ ἐσηλθεν ἐκεῖθεν“ ὅσον γὰρ ἐπὶ τῷ κοητῷ, πᾶσα ἡ οἰκονομία τῆς ἀφελείας τοῖς Σαμαρεῦσιν παρὰ τῇ πηγῇ γεγένηται τοῦ Ἰακώβ.

80. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τὴν ὑδρίαν τὴν δεκτικὴν ζωῆς ὑπολαμβάνει εἶναι διάθεσιν καὶ ἔγνωσαν καὶ τῆς θυνάμειως τῆς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ἦντινα καταλιποῦσα, φησὶ, παρ' αὐτῷ, τουτέστιν ἔχουσα παρὰ τῷ Σωτῆρι τὸ τοιοῦτον σκεῦος, ἐν ᾧ ἐληλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ὑπέστρεψεν εἰς τὸν κόσμον εὐαγγελιζομένη τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν διὰ γὰρ τοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος προσάγεται ἡ ψυχὴ τῷ Σωτῆρι. Κατανόησον δὴ, εἰ δύναται ἐπαινουμένη τυγχάνειν ἡ ὑδρία αὕτη πάντῃ ἀφιεμένη „ἀφῆκε³⁾ γὰρ, φησὶ, τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή“ οὐ γὰρ πρόσκειται ὅτι ἀφῆκεν αὐτὴν παρὰ τῷ Σωτῆρι. Πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀπέθανον καταλιποῦσαν αὐτὴν τὴν δεκτικὴν τῆς ζωῆς διάθεσιν, καὶ τὴν ἔγνωσαν τῆς θυνάμειως τῆς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὸ σκεῦος ἐν ᾧ ἐληλύθει λαμβάνειν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀπειληλυθέναι εἰς τὸν κόσμον χωρὶς τούτων, εὐαγγελίσασθαι τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν; Πῶς δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ μετὰ τοσοῦτους λόγους οὐ πέπεισται σαφῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ φησὶ „μήτι⁴⁾ οὗτος ὁ Χριστός;“ καὶ τό „ἐσηλθον δὲ ἐκ τῆς πόλεως“ διηγήσατο ἀντὶ ταῦ ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν ἀναστροφῆς οἴσης κασμι-

¹⁾ Cfr. pag. 55. not. 2. et 4.

²⁾ Ev. Joann. IV, 40. — 43.

³⁾ Ibidem vers. 28. Knapp. ed. ut in nostro texto, Lachm. αὐτῆς.

⁴⁾ Ibidem vers. 29. coll. pag. 52. not. 3., ubi οὗτός ἐστιν scriptum existat. Vers. 30.

κῆς, καὶ ἤρχοντο διὰ τῆς πίστεως, φησὶ, πρὸς τὸν Σω-
τήρα. Λεγέτω δὲ πρὸς αὐτόν· πῶς μένει παρ' αὐτοὺς
τὰς δύο ἡμέρας; Οὐ γὰρ τετήρηκεν ὁ προπαραδέμεθα
ἡμεῖς περὶ τοῦ, ἐν τῇ πόλει αὐτὸν ἀναγεγράφαι¹⁾ με-
μενηέναι τὰς δύο ἡμέρας.

81. „Εν²⁾ τῇ μεταξὺ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταί,
λέγοντες· Ραββί, φάγε.“ Μετὰ τὴν περὶ τὸ ποτὸν οἰ-
κονομίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς διαφορᾶς τῶν ὑδά-
των, ἐκόλουθον ἦν καὶ τὰ περὶ τροφῆς ἀναγεγράφαι.
Ἡ μὲν οὖν Σαμαρεῖτις αἰτουμένη πειεῖν διὰ τῶν ἐπα-
πορήσεων³⁾ αὐτῆς, οἶοναί δὲ διὰ τὸν αἰτήσαντα, οὔτε

¹⁾ H. ad marg.: „scribas οὐκ ἐν τῇ κ. τ. λ. Fer-
rar.“ R. in notis: „,,in marg. Cod. Bodlej. notatur, forte
legendum esse: ἐν τῇ πόλει αὐτὸν μὴ ἀναγεγράφαι.“
— Quodsi vel ea contulerimus, quae supra Orig. ipse
disputaverat a pag. 56. lin. 7. usque ad finem cap. 29,
me vel non monente satis liquet, particulam negandi in-
serendam esse, et quidem, cum facilius haec vocula pro-
pter praeced. τοῦ excidere poterit, scribendum esse οὐκ
ἐν τῇ κ. τ. λ. Cfr. pag. 56. lin. 1. seqq.

²⁾ Ev. Joann. IV, 31. — Hinc Ferrarius Tom. XV.
auspicatur. Huet.

³⁾ Cod. Bodlej. ἐπαπορήσεων, Reg. (H. quoque)
ἀπορήσεων. — H. et R. in notis: „quoniam luxata haec
sunt, Ferrariae interpretationi Perionianam adjungimus,
quo sensum lector facilius expiscetur: Samaritana qui-
dem rogata, ut potum daret, dubitationibus suis et
interrogationibus, quasi propter eam, qui petebat;
neque enim Jesu dare poterat dignam eo portionem;
et si ille eum ea quae rogaretur exeret, volebat illam
bonis afficere.“ Idem in textu Ferrar. interpretationem
hunc in modum exhibent: Samaritis itaque cum roga-
retur potum, dubitat propter eam, qui petierat, (ne-
que enim poterat dare Jesu dignum illo potum,) num
se jussam aquam porrigere vellet Jesus beneficio af-
ficere per hunc potum. — Cfr. prolegomena.

γὰρ εἶχε δοῦναι τῷ Ἰησοῦ ἄξιον αὐτοῦ πόμα, εἰ κά-
 κεινός ἐν τῷ ἐκείνην αἰτηθεῖσαν ὀρέξαι ἐβούλετο εὐερ-
 γετῆσαι διὰ τούτου τοῦ πιεῖν δεδωκυῖαν. Ἐπρεπεν ¹⁾
 ἦδη * * * * * ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος. Οἱ δὲ μα-
 θηταί ²⁾ * * * * ἀπεληλυθότων ³⁾ εἰς τὴν πόλιν, ἵνα
 τροφὰς ἀγοράσωσαν, ἦτοι εὐρηκότες ἐπιτηδεύουσ τροφὰς
 παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, λόγους τινας ἀρμόζοντας, * * * *
 αὐτῷ ⁴⁾ „φάγε“ καιρὸν νομίσαντες ἐπιτήδειον εἶναι
 αὐτῷ τροφῆς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπεληλυθέναι εἰς τὴν πό-
 λιν τὴν γυναῖκα, καὶ τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς αὐτὸν τοὺς
 Σαμαρείτας ἐκ' αὐθενόρ γὰρ ξένου παρετίθεσαν αὐτῷ

¹⁾ De hac lacuna et de iis, quae statim sequuntur, si quid dici poterit, in prologomemnis fusiùs disputabimus. Quodam, collatis praecedentibus, sequentia accuratius contuleris, non male forsam post verba ἐπρεπεν ἦδη restitueris aut αἰτοῦναι πόμα λαβεῖν, aut (αὐτῷ) αἰτεῖν πιεῖν. Quo facto αἰτεῖν et ἐρωτᾶν non male sibi, opinor, responderent. — Neque vero in re tanta incertam multam contradixerim, si quis, modo praecedd. perspexerit, legere malit: ἐπρεπεν ἦδη τὴν ὑδρίαν καταλιπέσθαι ἀπὸ τῆς x. τ. λ.

²⁾ Forsam (duce Ferrar. coll. pag. huj. not. 4.) legendum est: οἱ δὲ μαθηταί, αὐτῶν ἀπεληλυθότ. — ἀρμόζοντας, λέγουσιν αὐτῷ, aut, quod praestat propter seqq.: (cfr. pag. 59. lin. 4—11.), οἱ δὲ μαθηταί (ἐν τῷ μεταξὺ) ἡρώτων αὐτόν, (αὐτῶν) ἀπεληλυθότ. — ἀρμόζοντας, λέγοντες αὐτῷ. — Ceterum verba ἐν τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτόν rectius forsam propter intermediam sententiam ἀπεληλυθότων x. τ. λ., inserentur inter verba ἀρμόζοντας et λέγοντες. Quod vero ad vocab. ἦτοι pertinet, rectius procul dubio, nisi idem in hunc locum nostrum cadit, quod Passovius monstrat sub voce ἦτοι lin. 7. 8. et 9., scripseris h. l. aut ἦτοι, aut Volfio duce ἦτοι.

³⁾ Ev. Joann. IV, 8.

⁴⁾ H. et B. in vers. Ferrar.: dicant illi. Cfr. ev. Joann. IV, 31.

τὴν τροφήν, ἵσως ἐπιθορυβηθείσης¹⁾ ἂν τῆς Σαμαρει-
 τιδος, εἰ ἐώρα τοὺς μαθητὰς τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς
 τροφίμα, ἦτοι ὄντα, ἢ νομιζόμενα παρατιθέσθαι βουλο-
 μένους τῷ διδασκάλῳ. Ἄλλ' οὐδὲ ἐνώπιον τῶν Σαμα-
 ρειτῶν δεόντως ἂν ἐκείνοι ἔλεγον· „Ραββί, φάγε.“ χρη-
 ζόντων καταλείπειν ἑαυτῶν τὴν πόλιν. Διὰ τοῦτο κα-
 λῶς πρόσκειται τό· „ἐν τῷ μεταξύ ἡρώτων αὐτὸν οἱ
 μαθηταί, λέγοντες· Ῥαββί, φάγε.“ Διὰ τί δὲ „αὐτὸν
 ἡρώτων,“ καὶ οὐχὶ „ἔλεγον²⁾ αὐτῷ,“ ἄξιον ἰδεῖν
 ἀπλούστερον³⁾ γὰρ ἐγγράπτο· „ἐν δὲ τῷ μεταξύ ἔλε-
 γον αὐτῷ οἱ μαθηταί· Ῥαββί, φάγε.“ Τότε καὶ ἐρω-
 τῆν⁴⁾ ἵνα φάγη, καὶ ἰκετεύειν αὐτὸν καὶ δεῖσθαι, τίχα τι
 δηλοῖ πρὸ τῆς ἐξετάσεως, ἐνίστε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐξέτασιν.
 Καὶ ὄρα μήποτε εὐλαβοῦνται μὴ⁵⁾ ***** ὁ λόγος *****
 ταῖς οἰκείαις ***** ἢ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς, ἐρω-
 τῶσιν αὐτὸν εὐρίσκαμένους ἐδέσθαι· οἷς γὰρ εὐρίσκουσιν
 οἱ μαθηταί ἀεὶ τρέφειν τὸν λόγον βούλονται, ἵνα ἰσχυ-
 ροποιούμενος καὶ τονούμενος καὶ δυναμούμενος ἐπι-

1) Cod. Bodlej. ἐπιθορυβηθείσης, Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἐπιτριβείσης. R.

2) Verba ἔλεγον αὐτῷ desunt in ed. Huet.

3) H. exhibet: ἄξιον ἰδεῖν * τερον γὰρ κ. τ. λ.

4) Huet. ἐρωτῆ et ἰκετεύει δεῖσθαι (omissis verbis αὐτὸν καὶ ante δεῖσθαι.)

5) H. et R. μὴ, non μὴ. In seqq. H. pro οἰκείαις exhibet mutilatam vocem οἰκέι. — H. et R. quum h. l. integram exhibeant Ferrarū interpretationem, locum ad verbum interpretationis hac ratione restituerim: *vide vero, ne forte vereantur discipuli: Καὶ ὄρα μήποτε εὐλαβοῦνται οἱ μαθηταί — ne Sermo Dei Filius propriis alitus sit, vel fortificatus cibis: μὴ ὁ λόγος ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ταῖς οἰκείαις τρεφόμενος ἢ ἢ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς — et ideo orant eum, comedere inuictos cibos: (καὶ οὕτως αὐτ καὶ διὰ τοῦτο) ἐρωτῶσιν κ. τ. λ.*

πλεῖον παραμετρή τοῖς αὐτὸν τρέφουσιν, ἀντιτρέφων τοὺς παρατιθέντας αὐτῷ τὰ βρώματα. Διὰ τοῦτο ἔστηκεναι φησὶν ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούειν, ¹⁾ ἵν' εἴαν τις ἀνοίξῃ τὴν θύραν εἰσέλθῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσῃ μετ' ἐκείνου, ὥστε ὕστερον δυνηθέντα τὸν δειπνήσαντα ἀντιδειπνηθῆναι ἀπὸ τοῦ δειπνήσαντος λόγου παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ.

32. Ὁ δὲ Ἑρακλῆων φησὶν, ὅτι ἐβούλοντο κοινοῦν αὐτῷ ἐξ ὧν ἀγοράσαντες ἀπὸ τῆς Σαμαρείας κεκομίχρισαν. Τάδε φησὶν ἵνα τινὰ * * * * αἱ πέντε μωραὶ παρθένοι ²⁾ * * * * ἀπὸ τοῦ νυμφίου. Πῶς δὲ οἶμαι * * * * ³⁾ αὐτὰ ἔχειν * * * * αἷς ἀποκλιθεῖσαις μωραῖς παρθένοις, ἄξιον ἰδεῖν κατηγορίαν περιέχοντα τῶν μαθητῶν τοῖς αὐταῖς κοιμωμένων ταῖς μωραῖς παρθένοις. Ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ ἀνόμοιον τοῦ φωτὸς πρὸς τροφήν, καὶ τοῦ ποτοῦ πρὸς τὰ βρώματα * * * * ⁴⁾ σαγνίας αἰτιάσασθαι τὴν ἐκδοχήν, καίπερ κατὰ τι δυνάμενον σαφῆ ποιῆσαι τὸν λόγον ἐχρῆν αὐτὸν διὰ πλειόνων παραμυθῆσασθαι, κατασκευάζοντα τὴν ἰδίαν ἐκδοχήν.

33. „Ὁ δὲ εἶπεν ⁵⁾ αὐτοῖς· ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Τὸ μὲν ἀνευθεές οὐ χρήζει βρώσεως, τὸ δὲ χρήζον βρώσεως οὐκ ἔστιν ἀνευθεές. Καὶ δῆλον ὅτι ὁ ἐσθίων οὐχὲ μὴ χρήζων βρώσεως ἐσθίει, ἀλλὰ χρήζων καὶ θεόμενος αὐτῆς. Καὶ τὰ μὲν σώματα, ὅτε

¹⁾ Apocal. III, 20.

²⁾ Matth. XXV, 2 et seqq.

³⁾ H. et R. ἂ αὐτὰ ἔχειν. Forsan legendum τὰ αὐτὰ ἔχειν. Pro seq. ἐγόνται forsan λέγονται restitutum est.

⁴⁾ In Perionii interpretatione haec leguntur: *accusare, reprehendereque interpretationem*. Pro σαγνίας igitur haud dubie κατηγορήσαντας restitui debet.

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 32.

τῆ φύσει ὄντα φευστά, τρέφεται, τῆς τροφῆς ἀναπλη-
 ρούσης τὸν τόπον τῶν ἀποφθεόντων· τὰ κρείττονα σώ-
 ματος τρέφεται τοῖς ἀσωμάτοις νοήμασι καὶ λόγοις καὶ
 πράξεσιν ὑγίαισι, οὐχὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι διαλυθησόμενα,
 εἰ μὴ τρέφοιτο· οὐδὲ γὰρ σώματα μὴ τρεφόμενα εἰς τὸ
 μὴ εἶναι διαλύεται· ἀπόλλυσι ¹⁾ δὲ τὸ εἶναι τοιάδε, ὅτι
 οὐ τρέφεται τοῖς τοιοῖσδε τῆς διαφερούσης τῶν σωμα-
 των φύσεως. Ὡσπερ δὲ τὰ δεόμενα τροφῆς σώματα
 οὐδὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ποιότητων τρέφεται, οὐδὲ ποσότης
 τροφῶν ἢ αὐτῆ πᾶσιν ἀρκεῖ, οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν
 κρείττωνων παρὰ τὰ σώματα. Καὶ γὰρ ταῦτα τὰ μὲν
 κλειονος, τὰ δὲ ²⁾ ἐλάττονος δεῖται τροφῆς, οὐ τῶν ἰσῶν
 ὄντα χωρητικά. Ἄλλ' οὐδὲ ἡ ποιότης τῶν τρεφόντων
 λόγων καὶ νοημάτων τῶν ἐν θεωρίᾳ, πράξεων τῶν τού-
 τοις ἀρμοζουσῶν, ἢ αὐτῆ ἀρμόζει πάσαις ταῖς ψυχαῖς.
 Ἄλλὰ γὰρ καὶ λάχανον καὶ στερεὰ τροφή οὐχὶ κατὰ
 τὸν αὐτὸν καιρὸν τρέφει τοὺς δεομένους τῆς ἀπὸ τού-
 των βελτιώσεως. Τὰ μὲν γὰρ ἀριγενήγητα βρέφη, ³⁾
 ὡς φησὶν ὁ Πέτρος, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθεῖ·
 ἐπιποθεῖτω ⁴⁾ δὲ καὶ εἴ τις τὴν νηπιότητα ἔχει Κοριν-
 θίων, πρὸς οὓς φησὶν ὁ Παῦλος· „γάλα ⁵⁾ ὑμᾶς ἐπό-

¹⁾ Cod. Bodlej. ἀπόλλυσι, Cod. Reg. (quem H. se-
 quitur) male ἀπόλυσιν. R. — Huet. ad lectionem: ἀπό-
 λυσιν in notis haec addit: „librariorum incuriam exper-
 tus est ille locus: vertit Perionius: *dissolutio vero est,*
esse talia, quod non ejusmodi alantur diversae, dis-
similisque naturae corpora. Nos unicuique iudicium
 suum relinquitur.“

²⁾ H. τάδε, R. τὰ δε.

³⁾ I Petr. II, 2.

⁴⁾ Ita legitur in Cod. Bodlej., in Reg. autem et
 Barberino deest ἐπιποθεῖ. R. — In ed. Huet. deest non
 solum ἐπιποθεῖ, sed etiam δέ ante καί.

⁵⁾ I Cor. III, 2.

τιστα, οὐ βρωμα¹⁾ ὁ δὲ ἀσθενῶν διὰ τὸ μὴ πιστεῦειν, λάχανα ἐσθιέτω. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ Παῦλος διδάσκει λέγων „ὅς μὲν²⁾ πιστεῦει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. Καὶ ἐστὶ γέ ποτε „ξενισμὸς³⁾ λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ μύσχοι⁴⁾ ἀπὸ φάτνης μετὰ ἐχθρας.“ „Τελείων⁵⁾ δὲ ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ξενίαν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.“ Ἔστι δὲ τις καὶ δηλητήριος τροφή, ἣν τινα μανθάνομεν ἀπὸ⁶⁾ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, λεγόντων πρὸς τὸν Ἐλισσαϊόν⁷⁾ τινων „θάνατος⁸⁾ ἐν τῷ ἄβητι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ.“ Καὶ ἡ μὲν τις ἐστὶ τῶν ἀλογωτέρων ψυχῶν πνευματικῆ ποώδης τροφή, καὶ ἄλλη χόρτος ἢ ἄχυρον, ἅπερ σημαίνεται διὰ τοῦ „Κύριος⁹⁾ ποιμανεῖ με, καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει. Εἰς τόπον χλόης ἐκαῖ με κατεσκήνωσεν ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με.“ Καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ φησὶ „λέων¹⁰⁾ δὲ ὡς βοῦς ἄχυρον φάγεται.“ Ἀλλὰ καὶ χύμτον τοῖς κτήνεσιν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ρεβέκκας πα-

1) Rom. XIV, 2.

2) Proverb. XV, 17., ubi LXX. interpretes haec exhibent: κρείσσων ξενισμὸς μετὰ λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ παράθεσις μύσχων μετὰ ἐχθρας.

3) Cod. Bodlej. ἢ μύσχοι, Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ὡσπερ καὶ μύσχοι. R.

4) Hebr. V, 14.

5) Cod. Bodlej. ἀπό, Codd. Reg. (itemque H.) et Barberinus ὑπό. R.

6) Ἐλισσαϊόν τινων. Sic ubique in Cod. Bodlej. per duplex sigma exprimitur nomen prophetae Elisaei; in Reg. (quem H. sequitur) per unicum. R.

7) II Reg. IV, 40. (IV Reg.)

8) Psalm. XXIII, 1. 2. (XXII.), ubi LXX. interpretes ποιμαίνει με exhibent.

9) Jesai. XI, 7., ubi LXX. interpretes haec exhibent: καὶ λέων ὡς βοῦς φάγεται ἄχυρα.

ρατιθέασθαι τοῦ παιδός¹⁾ Ἀβραάμ. Ἐὰν δέ τις ἢ λογι-
κώτερος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ νοητὸς ἄνθρωπος, καὶ νοη-
τὸν ἄρτον ἐσθίει, ὡς ἐν ψαλμοῖς γέγραπται „ἄρτος²⁾
στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου“ καὶ τῷ νοητῷ ὄντι εὐ-
φραίνεται οὐκ ἄλλος ἢ ἄνθρωπος „οἶνος³⁾ γὰρ εὐ-
φραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.“ Ἀναβατέον δὲ τῷ λόγῳ
ἀπὸ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγγε-
λοὺς καὶ αὐτοὺς τρεφομένους· οὐ γὰρ εἰσι πάντα
ἀνενδεεῖς.⁴⁾ „Ἄρτον⁵⁾ γοῦν ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρω-
πος“ μακάριός γε ὁ Ἀβραάμ δυνηθεὶς τοῖς ἐπιφανείσιν
αὐτῷ τρισὶν ἑχρυφίας⁶⁾ ἀζήτους παραθεῖναι.

34. Ἄλλ' ἤδη ἐπὶ τὸν προκείμενον λόγον τὸν περὶ
τῆς Χριστοῦ βρωσίως ὀδευτέον, ἣν οἱ μαθηταὶ τότε οὐκ
ἤδεσαν· ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ Ἰησοῦς „ἐγὼ βρωῖσιν
ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ (Μετὰ γὰρ καὶ
ἐπρατίεν ὁ Ἰησοῦς ποιῶν τὸ θεῖον τοῦ πέμψαντος αὐ-
τὸν, τελειῶν αὐτοῦ τὸ ἔργον, τοῦτο οὐκ ἤδεσαν οἱ μα-
θηταί. Ἴνα δὲ νοηθῇ τρανότερον τό „ἐγὼ⁷⁾ βρωῖσιν
ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε“ λεγέτω καὶ ὁ Παῦ-
λος⁸⁾ τοῖς χρεῖαν ἔχουσι γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τρο-
φῆς, Κορινθίους, καὶ γάλα ποτιζομένοις, καὶ οὐ βρωῖμα,
τῷ μηδέπω αὐτοὺς θύνασθαι βρωίματος μεταλαμβάνειν

1) H. et R. in textu τοῦ παιδός, R. in notis minus accurate: „scribendum videtur οἱ παῖδες. Cfr. Genes. XXIV, 32. coll. iis, quae a vers. 15. seqq. leguntur.

2) Psalm. CIV, 15. (CIII.), ubi haec verba in vers. LXX. virorum hoc ordine procedunt: καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.

3) Ibidem ab initio vers. laudati.

4) Huet. h. l. ἀνενδεεῖς.

5) Psalm. LXXVIII, 25. (LXXVII.).

6) Genes. XVIII, 6.

7) Ev. Joann. IV, 32. — Forsan paulo supra ante voc. τελειῶν rectius legitur καί.

8) I Cor. III, 2. (Hebr. V, 12 — 14.).

„ἐγὼ βρωσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Καὶ αἰεὶ γε ὁ διαφέρων τοῖς ὑποδεεστέροις, καὶ μὴ δυναμένοις τὰ αὐτὰ τοῖς κρείττοσι θεωρεῖν ἔρει· „ἐγὼ βρωσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Καὶ οὐκ ἄτοπόν γε λέγειν, μὴ μόνον ἀνθρώπους καὶ ἄγγελους ἐνδειεῖς εἶναι τῶν νοητῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ αὐτὸς γὰρ, ἔν οὕτως εἶπω, ἐπισκευάζεται αἰεὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μόνου ἀνευθεοῦς καὶ αὐτάρκους αὐτοῦ. Λαμβάνει δὲ τὰ βρώματα ὁ μὲν πολὺς τῶν μαθητευομένων ἀπὸ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, κελευομένων παρατιθέσθαι τοῖς ὄχλοις· οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀπ’ αὐτοῦ Ἰησοῦ, ¹⁾ πλὴν ἔσθ’ ὅτε καὶ ἀπὸ ἁγίων ἀγγέλων· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μόνου λαμβάνει τὰ βρώματα, οὐ διὰ τινος. Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τρέφεσθαι λέγειν· ζητητέον δὲ λέξιν γραφῆς ὑποβάλλουσαν ἡμῖν τοῦτο. Ὅλον δὲ τὸ μυστήριον τῆς κλήσεως καὶ ἐκλογῆς, τὰ ἐν τῷ μεγάλῳ δείπνῳ ἐστὶ βρώματα· „ἄνθρωπος γὰρ, ²⁾ φησὶν, ἐποίησε δείπνον μέγα, καὶ τῇ ᾠρᾷ τοῦ δείπνου ἐπεμψε καλέσαι τοὺς κεκλημένους.“ Καὶ ἀναλεχτέον γε ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων τὰς περὶ δείπνων παραβολάς. Ἄλλὰ καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου ἐπαγγελίαι φαγεῖν εἶσι καὶ πιεῖν, λέγοντος· „ἰδοὺ ³⁾ οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι πίνονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε.“ Ἔτι μὲν ἐν τῇ Γενέσει ⁴⁾ εἰς τὸν παραδεί-

¹⁾ ἀπ’ αὐτοῦ Ἰησοῦ, πλὴν. Sic optime habet Cod. Bodlej. (H. ad marg.), Reg. vero (H. in textu) male: ἀπ’ αὐτοῦ τοῦ, πλὴν κ. τ. λ. R.

²⁾ Luc. XIV, 16. 17. (coll. Math. XXII, 2 seqq.), ubi in edd. N. T. haec leguntur: ἄνθρωπος τις ἐποίησεν δείπνον μέγα (Lachm. μέγαν), καὶ ἐκάλεσε πολλούς. Καὶ ἀπέστειλε τὸν δούλον αὐτοῦ (Lachm. αὐτοῦ) τῇ ᾠρᾷ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· κ. τ. λ.

³⁾ Jesai. LXV, 13.

⁴⁾ Genes. II, 8. et seqq.

σον τῆς τρυφῆς τίθεται τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός, νόμους περὶ τοῦ ἐσθίειν τάδε τινὰ καὶ μὴ ἐσθίειν τάδε διδούς· καὶ ἀθάνατος ἂν ἔμεινεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει ἦσθιεν, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ ἦσθιεν. Ὅρα καὶ τὰ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ λεγόμενα περὶ τῶν προσκυνοῦντων διὰ τὸ βεβρωκέσαι· „ἔφαγον¹⁾ γὰρ, φησί, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες²⁾ τῆς γῆς“ διόπερ „οὐδαμῶς³⁾ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν“ ἀλλ’ ὅταν ἄδικοι γενώμεθα, ἐξαποστελεῖ „λιμὸν⁴⁾ ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ.“ Ὅσον οὖν προκόπτομεν, κρείττονα καὶ πλείονα φαγόμεθα, ἕως τάχα φθάσωμεν⁵⁾ ἐπὶ τὸ τὴν αὐτὴν βρῶσιν φαγεῖν τῷ νῆφ τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ μαθηταὶ οὐκ οἶδασιν. Οὐδὲν δὲ εἰς τὴν λέξιν εἶπεν ὁ Ἡρακλέων.

35. „Ἐλεγον⁶⁾ οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους· μή τις ἦνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;“ Εἰ καὶ σαρκικῶς ὑπολαμβάνει ταῦτα λέγεσθαι ὁ Ἡρακλέων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὡς ἔτι ταπεινότερον διανοουμένων, καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν μιμουμένων λέγουσαν· „οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ.“ ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν, μήποτε βλέποντές τι θεϊότερον οἱ μαθηταὶ φασὶ πρὸς ἀλλήλους· „μή τις

1) Psalm. XXII, 29. (XXI, 30.)

2) R. in notis: „In Cod. Bodlej. deest: οἱ πίονες, et paulo post pro οὐδαμῶς legitur οὐδέ, nec non ἐξαποστελλει pro ἐξαποστελεῖ, (de quo cfr. Amos. VIII, 11.).

3) Prov. X, 3, ubi LXX. viri οὐ exhibent pro οὐδαμῶς.

4) Amos. VIII, 11., ubi in LXX. viror. versione ἄρτων legitur et τὸν λόγον κυρίου.

5) Cod. Bodlejan. φθάσωμεν, Reg. (H. quoque) φθάσομεν. R.

6) Ev. Joann. IV, 33.

ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;“ Τάχα γὰρ ὑπενόουν ἀγγελικὴν
τινα δύναμιν ἐνηνοχέαι αὐτῷ φαγεῖν καὶ εἰκὸς ὅτι
διὰ τοῦτο ἐδιδάσκοντο, ὅτι μεῖζόν ἐστιν ὃ εἶχε βρωῖμα
φαγεῖν, ὅπερ ἦν ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος
αὐτόν, καὶ τελειῶσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ.

36. „Λέγει¹⁾ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἐμὸν βρωμά ἐστιν
ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελει-
ώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.“ Πρέπουσα βρωῖσις τῷ υἱῷ τοῦ
Θεοῦ, ὅτε ποιητὴς γίνεται τοῦ πατρικοῦ θελήματος,
τοῦτο τὸ θέλειν ἐν ἑαυτῷ ποιῶν, ὅπερ ἦν καὶ ἐν τῷ
πατρὶ, ὥστε εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ θελήματι
τοῦ υἱοῦ ἀπαράλλακτον τοῦ θελήματος τοῦ πατρὸς, εἰς
τὸ μηκέτι εἶναι δύο θελήματα, ἀλλὰ ἐν θελημα²⁾ ὅπερ
ἐν θελημα αἰτιον ἦν τοῦ λέγειν τὸν υἱόν³⁾ „ἐγὼ⁴⁾ καὶ
ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν“ καὶ διὰ τοῦτο τὸ θέλημα ὁ ἰδὼν
αὐτόν ἐώρακε⁵⁾ τὸν υἱόν, ἐώρα δὲ καὶ τὸν πέμψαντα
αὐτόν. Καὶ πρέπον γε μᾶλλον⁶⁾ οὕτω νοεῖν ἡμᾶς ποι-
εῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τὸ⁷⁾ θέλημα τοῦ πατρὸς, ἀφ’ οὗ
θελήματος καὶ τὰ ἔξω τοῦ θέλοντος καλῶς ἐγένετο,
ἥπερ μὴ περιεργασκαμένους ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ θελήματος
νομίζειν εἶναι τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος, ἐν
τῷ τάδε τινα τὰ ἔξω ποιεῖν. Ἐκείνο γὰρ, λέγω δὲ τὸ
ἔξω τοῦ θέλοντος, γινόμενον χωρὶς τοῦ προειρημένου
θελήματος, οὐχ ὅλον μὲν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· πᾶν
δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ γινόμενον,
ὅτε τὸ θέλειν τοῦ Θεοῦ γινόμενον ἐν τῷ υἱῷ ποιεῖ
ταῦτα, ἅπερ βούλεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μόνος δὲ

1) Ibidem vers. 34.

2) Cod. Bodlej. ἀλλὰ ἐν θελημα. In Reg. (quem
H. sequitur) deest ἐν. R.

3) Ev. Joann. X, 30.

4) Ibidem XII, 45. coll. pag. 46. not. 4.

5) Deest μᾶλλον in Cod. Bodlej. R.

6) Desideratur τό in ed. Huet.

ὁ υἱὸς πᾶν τὸ θέλημα ποιεῖ χωρῆσαι τοῦ πατρὸς διό-
 περ καὶ εἰκῶν¹⁾ αὐτοῦ. Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ περὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος τὰ δὲ λοιπὰ ἅγια οὐδὲν μὲν ποιή-
 σει²⁾ παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ³⁾ πάντα γε ἃ
 ποιήσει, ποιήσει κατὰ βούλημα τοῦ Θεοῦ, οὐ μέντοι γε
 διαρκεῖ πρὸς τὸ κατὰ τὸ πᾶν θέλημα τυπωθῆναι. Καὶ
 τότε γε τὸ⁴⁾ ἅγιον παρὰ τότε τὸ ἅγιον μείζον ἢ πλεῖον,
 ἢ πλεῖον ἢ ἔκτοπώτερον συγκρίσει ἐτέρου χωρήσει ἀπὸ
 τοῦ πατρικοῦ θελήματος, καὶ πάλιν παρ' ἐκεῖνο ἔστιαι
 τι ἄλλο διαφερόντως⁵⁾ χωροῦν πᾶν δὲ καὶ ὄλον τὸ
 θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσει ὁ εἰπὼν „ἐμὸν⁶⁾ βρωμά
 ἔστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τοῦ πέμψαντός
 με.“ Μετὰ τοῦτο γοῦν φησιν εὐχαρίστως περὶ τοῦ
 Θεοῦ „οὐδὲν⁷⁾ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐ-
 δὲν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἐὰν
 ποιῇ ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Ὁ πα-
 τὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐ-
 τὸς ποιεῖ.“ Καὶ τάχα διὰ ταῦτα εἰκῶν⁸⁾ ἔστι τοῦ Θεοῦ

1) II Cor. IV, 4.

2) Cod. Reg. (H. in textu) perperam ποιῆσαι. R. —
 Huet. ad marg.: „Ferrar. ποιήσει.“

3) R Cod. Bodlej. restituimus haec verba (quae in
 H. quoque ed. desunt): καὶ πάντα γε — βούλημα τοῦ
 Θεοῦ. R.

4) Deest τό in ed. H. — In seqq. H. et R. bis ἢ πλεῖον.

5) Cod. Reg. (quem H. sequit.) male διαφερόντος. R.

6) Ev. Joann. IV, 34. — Cod. Bodlej. ἐμὸν βρωμά
 ἔστιν, Reg. (H. quoque) omisit ἐμὸν. R.

7) Ev. Joann. V, 19. 20., ubi edd. N. T. vers. 19.
 οὐ δύναται exhibent pro οὐδὲν (quod forsan min. accu-
 rate in Codd. exaratum legitur, aut cujus tres posteriores
 literae: δέν a primis literis sequentis voc. δύναται origi-
 nem duxerunt) δύναται, et ἂν ποιῇ pro ἐὰν ποιῇ (cfr.
 Tom. I. ed. nostr. pag. 6. not. 6.). Vers. autem 20. haec
 leguntur: ὁ γὰρ πατήρ φιλεῖ τὸν υἱόν κ. τ. λ.

8) Coloss. I, 15.

τοῦ ἀοράτου· καὶ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ θέλημα εἰκῶν τοῦ πρώτου θελήματος, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θεότης εἰκῶν τῆς ἀληθινῆς θεότητος. Εἰκῶν¹⁾ δὲ καὶ τῆς ἀγαθότητος ὧν τοῦ πατρὸς φησι· „τί με λέγεις²⁾ ἀγαθόν;“ Καὶ τοῦτό γε τὸ θέλημα³⁾ βρωμά ἐστι τοῦ υἱοῦ ἴδιον αὐτοῦ, διὸ βρωμά ἐστιν ὃ ἐστιν. Ὅτι δὲ τὸ περὶ τῆς διαθέσεώς ἐστι τὸ θέλημα, δηλοῖ ἡ ἐπιφερομένη λέξις δεύτερον λέγουσα μετὰ τὴν ποιήσιν τοῦ θελήματος τὸ τελειοῦσθαι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.

37. Ἐπιπλέον⁴⁾ δὲ καὶ περὶ τούτου θεωρητέον, Ἐν εἰδῶμεν, τί ἐστι καὶ τὸ „τελειώσω⁵⁾ αὐτοῦ τὸ ἔργον.“ Εἰ μὲν οὖν τις ἀπλούστερον ἔρει, ὅτι τὸ προστεταγμένον ἔργον, ὅπερ⁶⁾ αὐτοῦ ἐστι τοῦ προστάξαντος, ὡς εἰ ἐπὶ παραδειγματῶν ἐλέγομεν τοὺς οἰκοδομοῦντας ἢ γεωργοῦντας φάσκειν τελειοῦν τὸ ἔργον τοῦ λαβόντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον, ἐν τῷ ποιεῖν διὸ παρελήφθησαν⁷⁾ ὃ δὲ τις ἔρει, ὅτι εἴπερ τελειοῦται τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, δῆλον ὅτι τοῦτο πρὶν τελειωθῆναι ἀτελές⁸⁾ ἦν· πῶς οὖν ἀτελές ἦν, ἔργον τυγχάνον τοῦ Θεοῦ; Καὶ πῶς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· „ὁ πατήρ⁹⁾ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν;“

1) Sap. Salom. VII, 26.

2) Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19. coll. Matth. XIX, 17.

3) In Ferrar. interpretatione haec leguntur: *Et sane voluntas haec ei est filii Dei, atque illi propriis ideo ei est, quod voluntas est.* (?) H. et R.

4) H. recte ἐπιπλέον, R. ἐπιπλέων.

5) Ev. Joann. IV, 34.

6) R. absque causa in notis: „ὅπερ videtur παρελκεῖν.“

7) Cod. Reg. (quem H. sequit.) διόπερ ἐλήφθησαν. R.

8) Cod. Bodlejan. ἀποτελές. R.

9) Ev. Joann. XIV, 28., ubi in edd. N. T. haec leguntur: ὁ πατήρ μου (Lachm. μου uncis inclusit) μείζων μου ἐστίν. — R. in notis: „ὁ πατήρ deest in Cod. Bodlejano.“

Ἡ δὲ τελειώσις τοῦ ἔργου ἢ τοῦ λογικοῦ τελειώσις ἦν τοῦτο γὰρ ἦλθεν ἀτελὲς ὄν τελειοῦ ποιῆσαι ὁ γινόμενος σὰρξ Λόγος. Ἄρ' οὖν ἐκτίσθη ἀτελὲς τὸ ἔργον, καὶ πέμπεται ὁ Σωτὴρ τὸ ἀτελὲς τελειῶσαι; Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν πατέρα ἀτελοῦς ποιητὴν γεγενῆσθαι, τὸν δὲ Σωτῆρα τὸ ἀτελὲς τετελειωκέναι, κτισθὲν ἀτελὲς; Ἠγοῦμαι δὴ ἐν τοῖς τόποις βαδύτερόν τι ἐναποκειῖσθαι μυστήριον τάχα γὰρ οὐ πάντα ἀτελὲς τὸ λογικὸν ἦν ἅμα τῷ τεθεῖσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ. Πῶς γὰρ ἂν τὸ πάντα ἀτελὲς ἐτίθετο ὁ Θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν; Ὁ γὰρ δυνάμενος ἐργάζεσθαι ξύλον ζωῆς, καὶ πάντα δὲ ἅ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξανέτειλεν, οὐκ ἂν εὐλόγως λέγοιτο ἀτελὲς. Μήποτε οὖν τελειὸς ὢν, πῶς ἀτελὴς διὰ τὴν παρακοὴν ὢν γέγονε, καὶ ἐδεήθη τοῦ τελειώσοντος αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀτελείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμφθη ὁ Σωτὴρ, πρῶτον μὲν, ἵνα ποιήσῃ¹⁾ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, ἐργάτης αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα γενόμενος, δεῦτερον δὲ, ἵνα τελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕκαστος τετελειωμένος οικειωθῇ τῇ στερεᾷ τροφῇ καὶ τῇ σοφίᾳ συνῇ. „Τελείων²⁾ δὲ ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. Καὶ ὁ λαλῶν σοφίαν φησὶ „σοφίαν³⁾ δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις.“ Καὶ ὅταν ἕκαστος ἡμῶν, ἔργα Θεοῦ, ὑπὸ Ἰησοῦ τελειωθῇ, ἔρει „τὸν ἀγῶνα⁴⁾ τὸν καλὸν ἠγωνίσμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος.“ Οὐ μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν ἐκ τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελὲς, ἀλλὰ

¹⁾ Ev. Joann. IV, 34.

²⁾ Hebr. V, 14.

³⁾ I Cor. II, 6.

⁴⁾ II Timoth. IV, 7. Knapp. ed. ut in nostro textu, Lachm.: τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσμαι.

καὶ „ιδόντες¹⁾ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαὶ εἰσι, καὶ λαβόντες ἑαυτοῖς ἀπὸ πασῶν ὧν²⁾ ἐξελέξαντο,“ καὶ ἀπαξαπλῶς πάντες „οἱ ἀπολείποντες³⁾ τὸ ἴδιον οἰκητήριον καὶ μὴ τηρήσαντες τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν.“ Ἀρχὴν δὲ λέγω, οὐ τὴν παραβαλλομένην ἐξουσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀντιδιαστελλομένην τέλει, καὶ παρακειμένην πρώτῳ, ἢ, ὡσπερ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἀρχὴ τις τοῦ εἶναι ἐν τῷ παραδείσῳ ἦν, τὸ τέλος διὰ τὴν παράβασιν τάχα ἐν ἄδου κάτω, ἢ τιμωριούτῳ χωρίῳ, οὕτω καὶ ἐκάστῳ τῶν ἀποπεπτωκότων οἰκεία τις ἀρχὴ τυγχάνη δεδομένη.⁴⁾ Τελειῶν μέντοι γε ὁ Ἰησοῦς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, — λέγω δὲ πᾶν τὸ λογικόν, καὶ οὐ τὸν ἀνθρώπινον μόνον —, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτὸ τελειοῖ· τὰ μὲν γὰρ μακαριώτερα πειδόμενα λόγῳ, μὴ δεηθέντα πόνου, μόνῳ τελειοῦται τῷ λόγῳ· ἕτερα δὲ, ἀπειθήσαντα τῷ λόγῳ, χρήζει πόνων, ἵνα μετὰ τοὺς πόνους λόγοις προσαχθέντα ὑστερόν ποτε τούτοις τελειωθῇ. Πλὴν ἀμφοτέρα ταῦτα ἐν βρωμᾷ ἐστὶν ἴδιον υἱοῦ, τό τε ποιῆσαι⁵⁾ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρός, καὶ τὸ τελειῶσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ.

38. Ὁ δὲ Ἰρακλέων διὰ τοῦ „ἐμὸν⁶⁾ βρωμᾷ ἐστίν,

1) Genes. VI, 2, ubi justis de causis nonnulla aliter exstant, v. c. δὲ adjectum legitur voc. ἰδόντες et ἔλαβον pro καὶ λαβόντες exhibetur. Ceterum simpliciter υἱοὶ τοῦ Θεοῦ LXX. interpretes scripserunt.

2) Huet. min. accurate οὖν.

3) Ep. Jud. vers. 6., ubi singula verba alio ordine aliaque justis de causis constructione procedant. Ceterum rectius procul dubio coll. l. l. legitur ἀπολιπόντες.

4) R. minus accurate δεδομένην.

5) Cod. Bodlej. τό τε ποιῆσαι — πατρός. In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) deest τὸ θέλημα et πατρός. R. — Huet. ad marg.: „scribas τό τε θέλημα ποιῆσαι τοῦ πέμψαντος αὐτόν.“

6) Ev. Joann. IV, 34.

ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με“ φησὶ διηγείσθαι τὸν Σωτῆρα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τοῦτο ἦν ὃ συνεζήτει μετὰ τῆς γυναίκος, βρῶμα ἴδιον λέγων τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τροφή καὶ ἀνάπαυσις καὶ δύναμις ἦν. Θέλημα δὲ πατρὸς ἔλεγεν εἶναι τὸ γινῶναι ἀνθρώπους τὸν πατέρα, καὶ σωθῆναι, ὅπερ ἦν ἔργον τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἕνεκα τούτου ἀπεσταλμένου εἰς Σαμάρειαν, τουτέστιν εἰς τὸν κόσμον. Βρῶμα οὖν ἐξεληφε τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συζήτησιν, ὅπερ νομίζω σαφῶς παντὶ τῷ ὁρᾶσθαι καὶ ταπεινῶς ἐξεληφθαι καὶ βεβιασμένως. Πῶς δὲ τροφή τοῦ Σωτῆρος τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, σαφῶς οὐ παρέστησε· πῶς δὲ καὶ ἀνάπαυσις τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς; Λέγει γὰρ ὁ κύριος ἀλλαχοῦ, ὡς οὐ παντός¹⁾ τοῦ πατρικοῦ θελήματος ἀναπαύσεως αὐτοῦ ὄντος „πάτερ,²⁾ εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ’ ἐμοῦ· πλήν οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σοί.“ Πόθεν δὲ καὶ ὅτι δύναμις τοῦ Σωτῆρος τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ;

39. „Οὐχ³⁾ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι⁴⁾ τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θεισμός ἐρχεται; Ἴδού, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) πάντως. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. παντός.“

²⁾ Matth. XXVI, 39., ubi in edd. N. T. pro verbis πάτερ, — ἐμοῦ haec leguntur: πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθέτω ἀπ’ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, pro verbis autem πλήν — σοί haecce: πλήν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὡς σύ. — Ceter. cfr. Marc. XIV, 36., ubi pro πλήν x. τ. λ. haec exstant: ἀλλ’ οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ. (Luc. XXII, 42.)

³⁾ Ev. Joann. IV. 35. — Huet. h. l. οὐχ ἡμεῖς.

⁴⁾ H. et R. omiserunt ἔτι. Equidem quum Ferrarius vertat: adhuc, idemque voc., quod exstat in edd. N. T., facillime propter praeced. ὅτι omitti potuerit sine ulla dubitatione, coll. insuper pag. 74. lin. 4. not. 2. et lin. 19. voc. ἔτι h. l. et pag. 72. lin. 4. in textum recipi.

ὄφθαλμούς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας; ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας ἀπλούστερον καὶ σωματικώτερον εἰρησθαι τό „οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετραμήνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;“ ταῦτα ἐπαπορητέον, ἵνα πεισθῶσι νοητὰ πολ- λάκις, γυμνὰ αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν λελαληχέναι τὸν Σωτῆρα. Ἐπερ γὰρ ὁ καιρὸς, ὅτε ταῦτα ἔλεγεν Ἰη- σοῦς, ὁ πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ ἦν, δῆλον ἦν ὅτι χειμῶν ἦν. Θερισμὸς οὖν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἄρχεται γί- νεσθαι περὶ τὸν παρ’ Ἑβραίοις καλούμενον Νίσαν μῆνα, ὅτε ἄγεται τὸ Πάσχα, ὡς ἐνίοτε τὰ ἄζυμα ἀπὸ νέου σίτου αὐτοὺς ποιεῖν. Ἄλλ’ ἔστω μὴ κατ’ ἐκείνον τὸν μῆνα εἶναι τὸν θερισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐξῆς ἐκείνου τὸν καλούμενον παρ’ αὐτοῖς Ἰάρ¹⁾ καὶ οὕτως ὁ πρὸ τετραμήνου καιρὸς ἐκείνου τοῦ μηνὸς ἀκμαῖός ἐστι χει- μῶν. Ἐπ’ αὐτὸν οὖν δεξιῶμεν, ὅτι ὅτε ἔλεγε ταῦτα, ὁ περὶ²⁾

¹⁾ R. idē textu: τὸν καλούμενον, — Ἰάρ καὶ οὕτως κ. τ. λ., in notis: „in Codd. Reg. (quem H. in textu sequit) et Barberino legitur: τὸν καλούμενον παρ’ αὐ- τοῖς εἰ γάρ, καὶ οὕτως κ. τ. λ. Omnino legendum Ἰάρ pro εἰ γάρ. Ἰάρ enim mensis est, qui proxime sequitur apud Hebraeos Nisan. Cod. Bodlej. habet: τὸν καλού- μενον παρ’ αὐτοῖς Ζην καὶ γὰρ οὕτως κ. τ. λ.“ — Huet. ad marg.: „,,scribas: Εἰάρ aut Ἰάρ.““ Idem recte in notis: „,,Ignorabant Ferrar. et Perion. alterum anni mensem, qui Nisan sequitur, ab Hebraeis „Ijar“ appellari: inde tam male locum hunc acceperunt. Scriptum hic fuit ab indocto librario: εἰ γάρ, pro eo, quod est εἰάρ, seu verius ἰάρ.““

²⁾ ὁ περὶ τὸν θερισμὸν κ. τ. λ. H. in notis: „his negandi particulam adjungit Ferrarius, quam licet neque Cod. Reg., neque Perion. agnoscant, videtur tamen sensus postulare (?“ — R. rectius in notis: „,,his negandi — Ferrar., quam neque Cod. Bodlej., neque Codd. Reg. et Barberin. agnoscunt.““

τὸν θερισμόν καιρὸς ἦν ἦτοι ὄντα,¹⁾ ἢ ἐγγύς που τοῦ λήγειν²⁾ ὄντα, ἀποδεδειγμένον ἡμῖν ἔσται τὸ προκείμενον. Τηρητέον δὴ, ὅτι μετὰ τὴν ἐν τῇ Κανᾷ³⁾ τῆς Γαλιλαίας περὶ τὸ μεταβεβληκὸς εἰς οἶνον ὕδωρ οἰκονομίαν καταβεβηκέναι λέγεται ὁ κύριος εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοί, καὶ οἱ μαθηταί, ἔνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας· καὶ ἐγγύς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, ὅτε εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναγεγραμμένων, ποιήσας φραγέλλιον⁴⁾ ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἰπὼν τινα πρὸς τὸν Νικόδημον⁵⁾ μετὰ ταῦτα ἦλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζε. Πόσον δὴ θήσομεν αὐτὸν διατειριμέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον βαπτίζοντα μετὰ τὸ Πάσχα; οὐ γὰρ σαφῶς γέγραπται. Καὶ φαίνεται διὰ τὸ ἐγνωκέναι τοὺς Φαρισαίους, ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης,⁶⁾ ἀφίεις⁷⁾ τὴν

1) ἦτοι ὄντα. Sic habet Cod. Bodlejan. R. — Huet in textu: ἦτοι ἀκμάζοντα, in notis: „ἀκμάζοντα ex conjectura supplevimus, cum oblitterata Cod. Reg. (et Cod. Barber. R. testante) vestigia tale quid praeferrent: ἀκηπούοντα. Suum tamen unicuique esto iudicium.“

2) Huet. min. accurate λέγειν.

3) Ev. Joann. II, 1 et seqq.

4) Huet. φραγγέλιον. Cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 339. not. 3.

5) Ev. Joann. III, 1 et seqq.

6) H. et R. in textu: Ἰωάννης, H. tamen ad marg.: „scribas ἢ Ἰωάννης, R. in notis: „scribendum videtur etc.“ Cfr. Ev. Joann. IV, 1 et seqq.

7) H. et R. in textu ἀφίεις π. τ. λ., R. in notis: „in Cod. Bodlej. legitur ἀφίησι τὴν Ἰουδαίαν.“

Ἰουδαίαν, καὶ ἀπερχόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε ¹⁾ ἔδει αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας, καὶ γερόμενος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φησὶ τό· „οὐχ ²⁾ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;“ Ἐὰν δέ τις ὑπονοῇ μετὰ τὸ Πάσχα πλειόνων μηνῶν χρόνον ³⁾ διατετριμέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν Ἰησοῦν, βαπτίζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὥστε ἐνεστηκέναι ἤδη τὸν πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ καιρὸν, παραθετέον αὐτῷ, ὅτι δύο ⁴⁾ ἡμέρας μέλλας ἔχει παρὰ τοῖς Σαμαρεῦσι, μετὰ ταύτας ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἀναγέγραπται — ὡς νεωστὶ τοῦ Πάσχα προγεγεννημένου, καὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πεπραγμένων αὐτῷ — „ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἔδεξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.“ Ἄλλ' εἰκὸς ὅτι ἔρει τις πρὸς ταῦτα, οὐδὲν λυπεῖν πλείονα αὐτὸν διατριψάντα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον ἐληλυθέναι ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Ἰακώβ, ἀπιόντα εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε, ἔτι τετράμηνος, εἶπεν, εἰς τὸν θερισμόν· καὶ οὐδὲν ἄτοπόν ἐστι τοὺς Γαλιλαίους διὰ τὰ ἐπὶ τῶν ⁵⁾ πρώην μηνῶν αὐτῷ γερόμενα ἐν Ἱεροσολύμοις παραδέχεσθαι αὐτόν. Λεκτέον δὲ πρὸς αὐτούς, ὅτι παραγερόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἦλθεν εἰς τὴν Κανᾶ ⁶⁾ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου πρότερον πεποίηκε τὸ ὕδωρ οἶνον, ἐνθα καὶ τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν νο-

¹⁾ Codd. Bodlej. et Barber. (H. ad marg.) ὅτε, Cod. Reg. (H. in textu) ὅτι. R.

²⁾ Ev. Joann. IV, 35. coll. pag. 71. not. 4.

³⁾ χρόνον. Deest in Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberino, sed restituitur e Bodlejano. R.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 43. 45.

⁵⁾ ἐπὶ τῶν πρώην μηνῶν. Sic recte habet Cod. Bodlejan.; in Reg. (quem H. sequitur) et Bodlejan. deest ἐπὶ τῶν. R.

⁶⁾ Ev. Joann. IV, 46.

σοῦντα ἐν τῇ Καισαρναοῦμ, εἰπὼν τῷ πατρὶ αὐτοῦ· „ὁ ¹⁾ υἱός σου ζῆ“ ἐθεράπευσε· καὶ „μετὰ ²⁾ ταῦτα ἦν ἐροτῆ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα“ ὅτε τὸν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ παραλυτικὸν ἐθεράπευσεν. Ἐὰν δὲ αὐτῇ ἡ ἐροτῆ τοῦ Πάσχα ἦν, οὐ πρόσκειται τὸ ὄνομα αὐτῆς· στενοχωρεῖτε ³⁾ τὸ ἀκόλουθον τῆς ἱστορίας, καὶ μάλιστα ἐπεὶ μετ’ ὀλίγα ἐπιπύρεται, ὅτι „ἦν ἑγγυὺς ⁴⁾ ἡ ἐροτῆ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία.“

40. Τούτων δὴ ἐπιπλείον ἐξεταζομένων ἀκόλουθόν ἐστι τῷ βαθύτερον ἐνορῶντι τῷ νῷ τῶν γραφῶν ζητεῖν, τί νοῶν τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς τό· „οὐχ ⁵⁾ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Ὡσπερ δὲ ἐλέγομεν ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν Σαμαρείτιν τὰ περὶ τῶν ὑδάτων ἐξετάζοντες, οὕτω καὶ ἐνθάδε ποιήσωμεν. ⁶⁾ Τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι τό· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη“ πνευματικὸν εἶναι καὶ γυμνὸν αἰσθητῶν πνευματικόν; ⁷⁾ ᾧ ἀκόλουθον ἂν εἶη καὶ τὸ τοὺς μαθητὰς λέγειν μετὰ τετράμηνον ἔσεσθαι τὸν θερισμὸν τῶν συγκομιστῶν, ⁸⁾ ὅσον

¹⁾ Ibid. vers. 50.

²⁾ Ibid. V, 1 seqq. ubi v. 1. Knapp. ut in nostro textu ὁ Ἰησοῦς, Lachm. Ἰησοῦς exhibet.

³⁾ Codd. Bodlej. et Barber. στενοχωρεῖτε, Cod. Reg. (itemque H.) στενοχωρεῖται. R.

⁴⁾ Ev. Joann. VII, 2.

⁵⁾ Ibidem vers. 35., ubi H. et R. iterum (coll. pag. 71. not. 4.) ἔτι omittunt.

⁶⁾ Cod. Bodlej. ποιήσωμεν. R.

⁷⁾ πνευματικόν. Deest in Cod. Bodlejano. R.

⁸⁾ H. in textu: τὸν σύγκριτον, ὅσον ἐπὶ τῇ ἀπονομίᾳ (non ὑπονομίᾳ) αὐτῶν, τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνυ-

ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνύ-
 μενον θερισμόν. Νομίζομεν οὖν τοιαῦτά τινα εἶναι
 ἐν τῷ τοὺς μαθητὰς λέγειν „ὅτι ἔτι¹⁾ τετράμηνός ἐστε,
 καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται.“ Οἱ πλείστοι τῶν τοῦ λόγου μα-
 θητῶν ἐννοοῦντες δυσέφικτον εἶναι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύ-
 σει τὴν ἀλήθειαν, ὅτε διειλήφασιν περὶ ἐτέρας παρὰ τὴν
 ἐνεστηκυῖαν ζωὴν ζωῆς, ἀπαυδήσαντες ἐπὶ τοῦ παρόν-
 τος πρὸς τὸ περὶ τῶν ζητουμένων τέλος, ὑπολαμβάνουσι
 μετὰ τὴν πρὸς τὰ ὄστοιχεῖα²⁾ συγγένειαν, ὑπερβάντες
 ταῦτα, καταλήψεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Φασὶν οὖν κατὰ
 τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν οἱ μαθηταὶ περὶ τοῦ θερισμού,
 ὅστις ἐστὶν ἡ συντέλεια τῶν συγκομιστῶν τῆς ἀληθείας
 ἔργων, ὅτι μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν τετράδα γίνεται. Τὸ
 δὲ τῶν μηνῶν ὄνομα πρὸς τὸ πρέπον τῷ περὶ τοῦ θε-
 ρισμού λόγῳ σωματικῷ εἰληπται. Οὐ γὰρ ἐχρῆν φά-
 σκειν τό· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι³⁾ τέσσαρες ἡμέραι,
 καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται.“ ἢ „ἔτι τέσσαρα ἔτη, καὶ ὁ
 θερισμὸς ἔρχεται;“ μάλιστα ἐπεὶ καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ
 σωματικωτέρους λανθάνειν ὁ λόγος βούλεται, κρύπτων

μένῳ θερισμόῳ, in notis: „aqua hic haeret Ferrario.
 Recte (?) Perionius: *messem quae, quod ad eorum
 diffidentiam attinebat, messi, quae a Jesu fuisset
 ostensa, conjuncta esset.*“ R. in textu: τὸν σύγκρι-
 τον, ὅσον ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰη-
 σοῦ δεικνύμενον θερισμόν, in notis: „Codd. Reg. et Bar-
 berin. τὸν σύγκριτον, ὅσον — θερισμόῳ (cfr. Huetii le-
 ctio). Sed Cod. Bodlej. τῶν συγκομιστῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ
 ὑπονοίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνύμενον θε-
 ρισμόν.“ Cfr. prolegomena.

1) In edd. H. et R. iterum ἔτι desideratur, cfr. pag.
 74. not. 4.

2) Cod. Bodlej. στοιχεῖα, Reg. (quem H. sequitur)
 et Barberin. τῶν στοιχείων. R.

3) Codd. Bodlej. et Barberin. ὅτι ἔτι, in Cod. Reg.
 (quem H. sequit.) deest ὅτι. R.

μὲν τὸ μυστικόν, ἐμφαίνων δὲ τὸ ἀπλούστερον εἰς τὸ σαφεῖς εἶναι νομίζεσθαι τοὺς ἀπαγγελλομένους ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος λόγους. Ἡ τάχα τὸ τῶν μαθητῶν βούλημα, λεγόντων „ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται“ τοιοῦτόν ἐστιν· τέσσαρες εἰσι σφαιραὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἀποκείμεναι τῇ ἀθέρῳ φύσει, ἐν μέσῳ μὲν καὶ κατωτάτῳ ἢ¹⁾ τῆς γῆς, περὶ αὐτὴν δὲ ἢ τοῦ ὕδατος, καὶ τρίτῃ ἢ τοῦ ἀέρος, τετάρτῃ δὲ ἢ τοῦ πυρός, μεθ' ἣν ἢ τῆς Σελήνης, καὶ τῶν²⁾ ἐξῆς. Καὶ ἐπιστήσωμεν μῆποτε ὑπολαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸ³⁾ καθαρωτέρα οὐσία γενομένους τοὺς ἐντεῦθεν παρεσκευασμένους καταλήψεσθαι τὸ ἀληθές, ὅταν καὶ τὴν τοῦ πυρός τις δύναται σφαιρᾶν διαβῆναι,⁴⁾ μὴ καταφθαρεῖς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἣτις ἐστὶν ὕλη τοῦ παντός ἐν τοῖς πρὸ τῆς * * * * ἀθέρους τόπους * * * χωροῖς.⁵⁾ Ταύτην δὲ τὴν ὑπόληψιν διελέγχων ὡς οὐχ ὑγιῆ φησιν ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος τοῖς ταῦτα νομίζουσι τό· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι⁶⁾ τετράμηνός ἐστι,

1) Recte Cod. Bodlej. habet ἢ τῆς γῆς, Codd. Reg. (nec non H.) et Barberin. omittunt ἢ. R.

2) In ed. Huet. desideratur τῶν.

3) Cod. Bodlej. πρὸς τῆς. Ceterum ab his verbis: πρὸς τὸ καθαρωτέρα κ. τ. λ. usque ad ista: Ταύτην δὲ τὴν ὑπόληψιν κ. τ. λ. Graeca omnino vitiosa sunt, nec ullum ex iis sensum expiscari licet. R. — Ferrar. haec habet in vers.: *notemus etiam, ne forte discipuli existiment, eos veritatem percepturos, qui hinc instructi discesserint, et prope puriorem essentiam pervenerint, quando etc.*

4) διαβῆναι. Excidit e Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber., sed legitur in Bodlejano. R.

5) De hac lacuna, si quid certi statuere licuerit, fuis in prolegomenis disputabimus.

6) ἔτι. Deest iterum in edd. H. et R.

καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοῦ, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Καὶ γὰρ ἀδιανόητον ¹⁾ ἡμῶν φαίνεται περὶ ἐνός αὐτὸν ἐν τούτοις πᾶσι διαλαμβάνειν θερισμοῦ, ἐπέπερ κατὰ τοὺς ἀπλούστερον ἐκδεχόμενους ἀληθῆς λέγουσιν ἐπιπλήξαι τοῖς μαθηταῖς, νομίζουσιν, ὡς οἴονται, μετὰ τετράμηνον ἔρχεσθαι τὸν θερισμὸν, ὄντινα ἐν τοῖς πρὸ τούτων παρεστήσαμεν μὴ πάνυ τι δύνασθαι μετὰ τετράμηνον ἐνοστήσεσθαι. Ἄλλως τε καὶ οἴονε ²⁾ τὴν ὑπόνοιαν τῶν μαθητῶν διορθούμενός φησι τό· οὐχ ὑμεῖς μὲν τόδε λέγετε; ἐγὼ δὲ τόδε φημί. Πρὸς τούτοις πῶς οὐκ ἄτοπον τὸ μὲν „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν“ κατὰ πάντα ἀλληγορῆσαι σαφῶς, καὶ τό· „θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη“ τὸ δὲ ³⁾ πρὸ τούτου ⁴⁾ * ἐρχόμενον τοῦτο· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται“ μὴ ἀλληγορικῶς ἐλαβεῖν;

¹⁾ Cod. Bodlej. ἀδύνατον ἡμῶν φαίνεται μὴ περὶ ἐνός κ. τ. λ. R. — Idem in vers.: „etenim incomprehensibile nobis videtur eum de una messe in his omnibus disserere etc.“ — H. in vers. Ferrar.: „facile factu non esse certe nobis videtur, non de spiritus messe eum in his disserere;“ in notis, nihil de lect. ἀδύνατον disputans: „pervertit haec Ferrarius. Pro eo, quod est: περὶ ἐνός, videtur legisse περὶ νοῦ.“

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) optime: ἄλλως τε καὶ οἴονε τὴν κ. τ. λ., male vero Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin.: ἀλλ' ὥστε καὶ οἶον εἰς τὴν κ. τ. λ.

³⁾ H. et R. min. accurate τόδε.

⁴⁾ H. πρὸ τοῦ * ἐρχόμενον κ. τ. λ. R. ut in nostro textu, in notis: „ita legitur in Codd. Bodlejano ac Barberino. Forte (ita non male propter notionem verbi ἐρχόμενον et duplex voc. τούτου et τοῦτο pergīt) legendum: πρὸ τούτου εἰρημένον τό· οὐχ ὑμεῖς κ. τ. λ.“

41. Καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὁμοίως τοῖς πολλοῖς ἐπὶ τῆς λέξεως ἔμεινε, μὴ οἰόμενος αὐτὴν ἀνάγεσθαι. Φησὶ γοῦν ὅτι τὸν τῶν γεννημάτων λέγει θερισμὸν,¹⁾ ὡς τούτου μὲν ἔτι διωρίαν ἔχοντος τετραμήνον τοῦδε θερισμοῦ, οὗ αὐτὸς ἔλεγεν ἤδη ἐνεστῶτος. Καὶ τὸν θερισμὸν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξέληφε τῶν πιστευόντων, λέγων ὅτι ἤδη ἀκμαῖοι καὶ ἔτοιμοί εἰσι πρὸς θερισμὸν, καὶ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ συναχθῆναι εἰς ἀποθήκην, τουτέστι διὰ πίστεως εἰς ἀνάπαυσιν, ὅσαι γε ἔτοιμοι, οὐ γὰρ πᾶσαι· αἱ μὲν γὰρ ἤδη ἔτοιμοι ἦσαν, φησὶν, αἱ δὲ ἔμειλλον, καὶ αἱ μὲν μέλλουσι,²⁾ αἱ δὲ ἐπισπείρονται ἤδη. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος εἶπε. Πῶς δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπαίροντες τοὺς ὀφθαλμοὺς δύνανται βλέπειν τὰς ψυχὰς ἤδη ἐπιτηδεύουσας πρὸς τὸ, ὡς οἴεται, εἰς ἀποθήκην εἰσαχθῆναι, οὐκ οἶδα εἰ δύναται παραστήσαι· καὶ ἔτι γε πῶς ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἀληθὲς τὸ „ἄλλος³⁾ ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων“ καὶ „ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε.“ Τίνα δὲ τρόπον τὸ „ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.“ δυνατόν ἐστι παραδέξασθαι ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Ἡμεῖς οὖν θερισμὸν συναγομένου καρποῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐκλαμβάνομεν, κατὰ τὴν τελείωσιν τοῦ σπερματικῶς ἐγκειμένου κατὰ τὰς ἐννοίας ἡμῶν λόγου, ἀπὸ γεωργίας πλείονος τετελειωμένου. Πῶς δὲ ὑπὸ ἄλλου σπείρεται, καὶ ὑπὸ ἄλλου θερίζεται, ἐν τοῖς ἑξῆς διαληψόμεθα.

Ferrar. et Perion.: in eo vero, quod ante hoc positum est, nempe etc.

¹⁾ H. et R. minus accurate θερισμὸν.

²⁾ R. recte καὶ αἱ μὲν μέλλουσι, Huet. αἱ δὲ μέλλουσι.

³⁾ Ev. Joann. IV, 37., ubi in edd. N. J. ἐστὶν additur priori voc. ἄλλος. — 38., ubi ibidem ἐγὼ ἀπέστειλα exhibetur.

42. „Ἰδοὺ, ¹⁾ λέγω ὑμῖν ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν ἤδη.“ Πολλαχοῦ τῆς γραφῆς κεῖται τό „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν“ προτρεπόμενου ἡμᾶς τοῦ θεοῦ λόγου ὑψοῦν καὶ ἐπαίρειν τὰ φρονήματα, καὶ τὸ διορατικὸν κάτω που κείμενον, καὶ συγκύπτον, μὴ δυναμένον τε ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελὲς μετεωρῖσαι· ὡσπερ ἐν Ἡσαΐα· „ἐπάρατε ²⁾ εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ ἴδετε τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα.“ Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτε μέλλει τοῖς ἐν πεδίῳ συναχθεῖσι ³⁾ λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγει τό „μακάριοι ⁴⁾ οἶδε καὶ οἶδε· οὐδεὶς γὰρ γνήσιος Ἰησοῦ μαθητὴς κάτω ἔστιν, ὡς οὐδὲ ὁ ἀναπαυόμενος ἐν τοῖς τοῦ Ἀβραάμ κόλποις. Ὁ γοῦν πλούσιος ὑπάρχων ἐν βασιλείῳ ⁵⁾ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπει τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἢ συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ⁶⁾ ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελὲς, Ἰησοῦ αὐτὴν ἀνορθώσαντος ἀποτίθεται τὸ συγκύπτειν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἀνακύπτειν, ⁷⁾ ἵνα ἐπάρη τοὺς ὀφθαλμοὺς. Καὶ οὐδεὶς γε ἐν πάθεσιν ὢν, καὶ τῇ σαρκὶ προστετηκώς, ἢ τοῖς ὑλικοῖς ἐμπεφυρμένος ἐτήρησε τὴν λέγουσαν ἐν-

¹⁾ Ev. Joann. IV, 35.

²⁾ Jesai XL, 26., ubi LXX. interpretes ἀναβλέψατε pro ἐπάρατε exhibent.

³⁾ τοῖς ἐν πεδίῳ συναχθεῖσι. Haec desiderantur in Cod. Bodlejano R.

⁴⁾ Matth. V, 3. et seqq. Luc. VI, 20. sqq.

⁵⁾ Cod. Bodlej. (haud dubie scribere voluit Regius) βασιλείοις, sed (ita recte pergit) legendum videtur βασιάνοις, ut in Cod. Reg. (procul dubio scripturus erat: Bodlejano). — Huet. βασιλείοις. Cfr. Luc. XVI, 23.

⁶⁾ Luc. XIII, 11. sqq.

⁷⁾ Huet. min. accurate ἀνακύπτει.

τολήν „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν“ διόπερ ὁ τοιοῦτος οὐδὲ θειάσεται τὰς χώρας κῆν ὡσι λευκαὶ πρὸς θερισμόν ἤδη. Ἔτι δὲ οὐδεὶς ἐργαζόμενος τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς. Λευκαὶ δὲ αἱ χῶραι πρὸς θερισμόν ἤδη εἰσιν, ὅτε πάρεστιν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος σαφηνίζων καὶ φωτίζων πάσας τὰς χώρας τῆς γραφῆς, πληρουμένης ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ αὐτοῦ. Τάχα δὲ καὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ μέχρι γε αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, αἱ λευκαὶ εἰσι χῶραι, ἔτοιμοι πρὸς θερισμόν τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, σαφῶς παρασταμένου τοῦ περὶ ἐκάστου λόγου τοῖς ἀνειληφόσι, ἐκ τοῦ τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦσθαι¹⁾ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ὀφθαλμῶν²⁾ ὁμοίωμα τῶν ἐωρακότεων πῶς ἕκαστον τῶν γενομένων καλὸν ἦν τὸ γὰρ εἶδεν³⁾ ὁ Θεὸς καθέκαστον τῶν κτισμάτων, λεγόμενον ὅτι καλὸν τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐνεῖδεν ὁ Θεὸς τοῖς λόγοις⁴⁾ ἐκάστου, καὶ εἶδε, πῶς καθ' οὓς γέγονεν ἕκαστον τῶν κτισμάτων λόγους ἐστὶ καλόν. Εἰ δὲ μὴ οὕτως τις παραδέχεται τό „εἶδεν“ ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν“ διηγησάσθω πῶς ἐν τῷ „ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στέρωμα τοῦ οὐρανοῦ“ σώζεται τό „εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν“ καὶ μάλιστα ἐπεὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη⁵⁾

1) II Cor. III, 18.

2) H. in textu: ὀφθαλμῶν ἐωρακότεων κτλ., ad marg.: „Ferrar. ὁμοίωσιν ὀφθαλμῶν.“ Idem in notis: „videtur legisse Ferrar. etc. Certe, nisi quid ejusmodi suppleveris, minime stare poterit sententia.“ R. in notis, nihil de τῶν (cfr. lectio H.) disputans, haec habet: „deest ὁμοίωμα in Cod. Reg., sed restituitur e Codd. Bodlej. et Barberino.“

3) Genes. I, 31.

4) Codd. Bodlej. et Barber. τοῖς λόγοις, Reg. (quem H. sequit.) τοὺς λόγους. R.

5) Genes. I, 10. 12. 18. 21. — 20.

6) Ibidem vers. 21.

τὰ μεγάλα, ὁ λόγος¹⁾ περὶ ἐκάστου τούτων ἐστὶν ὄρα-
θεις Θεῷ τὸ καλόν. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ „ἐξα-
γαγέτω²⁾ ἢ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος· τετράποδα
καὶ ἔρπετά καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος“ λεκτέον,
οἷς καὶ ἐπιφέρεται τό „εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν.“ Πῶς
γὰρ καλόν τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά, εἰ μὴ ἄρα ὁ λόγος
ὁ περὶ αὐτῶν ἐστὶ τὸ καλόν; Ταῦτα δ' ἡμῖν λέγεται
διὰ τό „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε
τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν ἦδη“ προ-
τρέποντος τοῦ παρόντος τοῖς μαθηταῖς λόγου τοὺς
ἀπροαγὰς, ἐπαρῆν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τε τὰς χώρας
τῆς γραφῆς καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τοῦ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄν-
των λόγου, ἵνα τὴν λευκότητα καὶ τὴν λαμπρότητα
θεάσῃται τις τοῦ τῆς ἀληθείας πανταχοῦ φωτός „πάν-
τα³⁾ γὰρ ἐνώπιον τοῖς νοῦσι, κατὰ τὸν Σολομῶντα,⁴⁾
ὄρθα δὲ τοῖς βουλομένοις ἀπονεύμασθαι⁵⁾ αἰσθησιν.“

43. Ὁ θερίζων⁶⁾ μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει
καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπειρὼν ὁμοῦ χαίρῃ
καὶ ὁ θερίζων.“ Ποσαχῶς ὁ θερισμὸς ἐν τῇ γραφῇ

¹⁾ H. et R. non male coll. pag. huj. lin. 6 in no-
tis: „legendum fortasse: εἰ μὴ ἄρα ὁ λόγος ὁ περὶ ἐκά-
στου.“ Faciliorem lectionem, nisi quis ex antecedd. πῶς
supplere maluerit, Ferrar. commendat, vertens: *sed ra-
tio* etc., lectionem, inquam, eo magis probabilem, quo
facilius ἀλλά propter praeced. μεγάλα excidere poterat.
Quocirca legerim: μεγάλα ἀλλ' ὁ λόγος x. t. λ.

²⁾ Genes. I, 24. — 25.

³⁾ Prov. VIII, 9. H. et R. rectissime in notis: „omnes
LXX. interpretum edd. habent: πάντα ἐνώπια τοῖς συν-
ιούσι, καὶ ὄρθα τοῖς εὐρίσκουσι γινῶσιν, quibus conso-
nant Hebraica etc.“

⁴⁾ Huetius Σολομῶν.

⁵⁾ Cod. Bodlej. ἐπινεύμασθαι. R.

⁶⁾ Ev. Joann. IV, 36. — Hinc Ferrar. Tom. XVI.
auspicatur. Huet.

λέγεται, καὶ ἐφ' ὧσων τάσσειται, νομίζω ἀναγκαῖον εἶναι παραθέσθαι, ἵνα κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν καθαρθέντος τοῦ σημαιομένου δυνηθῶμεν ἐνθάδε ἰδεῖν, ἐπὶ τίνος¹⁾ τῶν πλειόνων τέτακται ἡ λέξις. Ἐροῦμεν²⁾ δὴ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ,³⁾ ἥνλικα προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ κυρίῳ λέγοντες „διασάφησον⁴⁾ ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.“ διδασκαλίαν περὶ ταύτης τοῦ κυρίου, μεθ' ἕτερα λέγουσαν „ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν.“ Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ περὶ τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων, ἀπορούστων διδασκαλίας τρανούσης αὐτοῖς περὶ ὧν πιστεύουσι, φησὶν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν⁵⁾ „ὁ μὲν θερισμὸς⁶⁾ πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.“ Πρὸς τούτοις ὁ Ἀπόστολος σπόρον μὲν ὀνομάζει τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εὐπορίαν ἢ ἁμαρτίαν τῶν ἀνθρώπων, θερισμὸν δὲ τὰ διὰ τὰ ἐνταῦθα κατορθώματα ἢ ἁμαρτήματα ἐκάστη κατὰ τὴν ἀξίαν ἀποκείμενα, οὕτω λέγων „ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ⁷⁾ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει· ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθορὰν, ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.“ Κατὰ πρὸς δὲ παρακλησίῳ τοῦ σημαιομένου νομίζω

1) H. et R. min. accur. ἐπὶ τίνος.

2) H. et R. in textu: ἐροῦμεν, R. recte in notis: „legendum videtur εῦρομεν.“ Ferrar. vertit: invenimus.

3) Voc. εὐαγγελίῳ deest in Cod. Reg. (quem H. sequit.), sed existat in Cod. Bodlejano. R.

4) Math. XIII, 36. — 39.

5) Huet. recte ἡμῶν, R. ὑμῶν.

6) Math. IX, 37. 38., ubi edd. N. T. ἐκβάλλῃ exhibent, et Lachm. αὐτοῦ pro αὐτοῦ scribit.

7) Galat. VI, 7., ubi Lachm. ἄν exhibet pro ἐάν. S., ubi edd. N. T. ἐαυτοῦ addunt verbo σάρκα.

καὶ τὸν προφήτην, φερόμενον ἐν ψαλμοῖς εἰρηκεῖναι „ὁ σπείροντες¹⁾ ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιᾷσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιᾷσει, αἶροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.“ Κεῖται δὲ τὸ ὄνομα πολλαχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς συνηθείας, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ Ῥουθ διὰ τούτων „αὐταί²⁾ δὲ παρεγενήθησαν εἰς Βηθλεέμ ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν.“ Πέντε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτεθέντων σημαινομένων, φανερόν μὲν ὅτι οὐ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ δηλούμενον ἐνταῦθα εἴρηται, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐπὶ τῆς συντελείας τεταγμένον· οὔτε γὰρ ἐν τῇ συνηθείᾳ τό „ὁ³⁾ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον.“ Οὔτε περὶ τῶν θεριστῶν ἀγγέλων τὸ προτρεπτικὸν εἰς τὸ θερίζειν εὐλογον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ⁴⁾ νοεῖν. Ἄλλ' οὐδὲ κατὰ τό „ὁ σπείρων⁵⁾ εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθορὰν, καὶ ὁ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.“ οἴοντες ἐνθάδε λαμβάνειν τό „ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον.“ Κατὰ μὲν γὰρ τὰ ἀποστολικὰ ῥητὰ ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ὁ θερίζων, εἴτε εἰς τὴν σάρκα, εἴτε εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ διὰ τοῦτο συνάγωγ, ἦτοι φθορὰν, ἢ ζωὴν αἰώνιον· κατὰ δὲ τὰ ἐνεστηκότα, ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. Ὁμοίως δὲ ὁ αὐτὸς μὲν σπείρει καὶ θερίζει, καθ' ὃ παρεθέμεθα ἐν ψαλμοῖς ῥητὸν, διαφέρον τοῦ ἀποστολικοῦ τῷ μυστικῷ-

¹⁾ Psalm. CXXVI, 5. 6., ubi LXX. interpretes σπέρματα αὐτῶν et δράγματα αὐτῶν exhibent. (CXXV.)

²⁾ Ruth. I, 22., ubi LXX. interpretes αὐταί scribunt pro αὐταί.

³⁾ In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest τό ὁ, sed restituitur e Cod. Bodlej. R. — Ev. Joann. IV, 36.

⁴⁾ Deest τούτῳ, quod Huet. exhibet, in ed. R.

⁵⁾ Galat. VI, 8. coll. not. 7. pag. 83.

τέρῳ καὶ ἀποξήτοτέρῳ τὸ μὲν γὰρ ἀποστολικὸν ἀπλου-
στερον εἴρηται, οὐ διδάσκον περὶ τῆς διαφόρου φύσεως
τῶν σπερμάτων, πόθεν λαμβάνεται· τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ψαλ-
μῶν δοκεῖ μοι δηλοῦν περὶ τῆς καθόδου τῶν εὐγενε-
στέρων ψυχῶν, παραγενομένων εἰς τὸν βίον τοῦτον
μετὰ τῶν σωτηρίων σπερμάτων, καὶ παραγενομένων γε
οἰονεὶ ἀκουσίως μετὰ στεναγμοῦ, ἐπενερχομένων δὲ ἐν
ἀγαλλιάσει, διὰ τὸ καλῶς γεωργηκέναι καὶ ηὔξηκέναι
καὶ πεπληθυνκέναι τὰ σπέρματα μεθ' ὧν ἐληλύθασιν.
Ἄλλος¹⁾ δὲ ἴσιν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων ἐν
τῇ προκειμένῃ λέξει.

41. Καὶ ἔρεῖ γε ὁ Ἡρακλέων, τάχα δὲ τοῦτῳ²⁾
κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην συμπεριφερόμενός τις καὶ
Ἐκκλησιαστικὸς, ὅτι τῷ κατὰ τό· „ὁ μὲν θερισμὸς πο-
λὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι“ σημαυνομένῳ ὁμοίως ταῦτα
εἴρηται, τῷ ἐτοίμους πρὸς θερισμὸν καὶ ἐπιτηδείους³⁾
πρὸς τὸ ἦδη⁴⁾ συναχθῆναι εἰς τὴν ἀποθήκην διὰ τῆς
πίστεως εἰς ἀνάπαυσιν εἶναι, καὶ ἐπιτηδείους πρὸς σω-
τηρίαν καὶ παραδοχὴν τοῦ λόγου, κατὰ μὲν τὸν Ἡρα-
κλέωνα διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τὴν φύσιν· κατὰ
δὲ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν καὶ διὰ τινὰ εὐτρεπισμὸν τοῦ
ἡγεμονικοῦ ἐτοίμου πρὸς τελείωσιν, ἵνα μὴ καὶ θερι-
σθῆ. Δεικτέον οὖν πρὸς τοὺς οὕτως ἐκδεξαμένους, εἰ
βούλονται παραδέξασθαι μήποτε γεγονέναι πρὸ τῆς τοῦ
Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας θερισμὸν παραπλήσιον τῷ

¹⁾ Ev. Joann. IV, 37.

²⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. τοῦτῳ, Cod. Reg. (itemq. H.) τοῦτο. — Paulo post in Codd. Bodlej. et Barberin. legitur etc. (ut in nostro textu); Cod. Reg. autem (quem H. sequit.) habet: ὅτι κατὰ τό· ὁ θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι, σημαυνόμενον ὁμοίως ταῦτα εἴρηται τῷ ἐτοίμους κ. τ. λ. R. — Math. IX, 37.

³⁾ H. min. accur. ἐπιτηδείους.

⁴⁾ Deest ἦδη in Cod. Bodlejano. R.

οὕτως ἂν ἐλπισθέντι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Εἰ γὰρ τῷ εἶναι τὸν θερισμόν πολὺν πολλοὶ πεπιστεύκασιν, καίτοι γε ὀλίγων ὄντων τῶν ἐργατῶν ἀποστόλων, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παραδεξαμένων τὸν λόγον, ἦται διὰ τὸ „θεάσασθαι¹⁾ τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν ἤδη“ οὐδεὶς πρὸ τῆς σωματικῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας πεπίστευκε, ἀλλ' οὐδὲ γέγονέ τις πιστευόντων ἐργάτης, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον φάσκειν, Ἀβραάμ καὶ Μωσθεῖα καὶ τοὺς προφήτας μῆτε τὴν τῶν ἐργατῶν ἐσχηκέναι χώραν, μῆτε τὴν τῶν θεριζομένων, ἢ εἴπερ καὶ πρότερον γεγονασιν ἐργάται καὶ θερισμός,²⁾ οὐδὲν δόξει παράδοξον ὁ Σωτὴρ ἐπαγγέλλεσθαι τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν ἤδη. Ἐκ τούτων δὴ δύναται πῶς εἶναι σαφές, ὅτι οὐδὲν τῶν προειρημένων ἐστὶν ἐνθάδε νοούμενον κατὰ τὸν θερισμόν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἐν ἄλλῳ τόπῳ νοηθὲν ἐνθάδε ἐφαρμόσει, λέγοντι „ὁ σπείρων³⁾ φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.“

45. Ζητοῦμεν οὖν ἑβδομον σημαίνοντα, κατάλληλον τοῖς προαποδεδομένοις εἰς τὸ „οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι⁴⁾ τετραμήνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμός ἐρχεται;“ καὶ εἰς τὸ „ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι⁵⁾ λευκαὶ

1) R. nullo jure in notis: „legendum videtur: θεάσασθε.“ Ev. Joann. IV, 35.

2) Codd. Bodlej. et Barbarin. θερισμός, Reg. (nec non H.) θερισμός. R. Cf. Matth. IX, 37. — Ev. Joann. IV, 35.

3) II Cor. IX, 6.

4) Desideratur iterum ἔτι in edd. H, et R. — Ev. Joann. IV, 35.

5) Decet ὅτι in ed. Huetii.

εἶσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Ὁ δὴ περὶ τῆς σαφηνίας τῶν γραφῶν τρανῆς λόγος, ἧ ὁ περὶ τοῦ, πῶς πάντα ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησε κατὰ ἴαν, ¹⁾ εἰρηται ἡμῖν ὁ θερισμὸς, ὅτινα ὁ θερίζων δύο καρποὺς τοῦ θερίζειν ἔχει ἕνα μὲν ὅτι λαμβάνει ²⁾ μισθόν, ἕτερον δὲ ὅτι συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ νομίζω διὰ μὲν τὰς μετὰ ταῦτα ἐπαγγελίας ἐσομένας κατὰ τὰ γεγραμμένα „Ἰδοὺ κύριος, ³⁾ καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.“ εἰρησθαι τό „μισθὸν λαμβάνει“ διὰ θὲ τὴν ἀπ’ αὐτῆς τῆς θεωρίας ὀφείλειαν, αὐτόθεν κατὰ φύσιν οὐσαν τῷ νῆ, καὶ τῇ λογικῇ φύσει ἐξαιρετον τυγχάνουσαν, καὶ χωρὶς ἑτέρων παρὰ ταύτην ἐπαγγελιῶν γεγράφθαι τό „συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον“ ὅπερ εὐπάθειάν τινα τοῦ ἡγεμονικοῦ δηλοῖ, ὡς καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Στραματίων παρεστήσαμεν διηγούμενοι τό „ὁ πατήρ ⁴⁾ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.“

46. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό „ὁ θερίζων ⁵⁾ μισθὸν λαμβάνει“ εἰρησθαι νομίζει, ἐπεὶ θεριστήν ἑαυτὸν λέγει ὁ Σωτὴρ, καὶ τὸν μισθὸν τοῦ κυρίου ἡμῶν ὑπολαμβάνει εἶναι τὴν τῶν θεριζομένων σωτηρίαν καὶ ἀποκατάστασιν τῷ ἀναπαύεσθαι αὐτὸν ἐπ’ αὐτοῖς· τὸ δὲ „καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον“ καρπὸν ⁶⁾ εἰρησθαι

¹⁾ Genes. I, 31.

²⁾ Ev. Joann. IV, 36.

³⁾ Jes. XI, 10. coll. Apocal. XXII, 10. Quibus locis plura paulo aliter obvia leguntur.

⁴⁾ Matth. VI, 4. Knapp., ut in nostro textu, Lachmann. verba ἐν τῷ φανερῷ non recepit. — R. in notis: „Desunt verba ἐν τῷ φανερῷ in Codd. Barberino et Reg. (quam H. sequitur), sed leguntur in Bodleiano.“

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 36.

⁶⁾ In Codd. Reg. (quam H. sequitur) et Barberin. est καρπόν, at legitur in Cod. Bodlej. R.

φησιν, ἥ ὅτι τὸ συναγόμενον καρπὸς ζωῆς αἰωνίου ἐστίν, ὁ¹⁾ καὶ αὐτὸ ζωὴ αἰώνιος. Ἀλλὰ αὐτόθεν νομίζω βλαίον εἶναι τὴν διήγησιν αὐτοῦ, φάσκοντος τὸν Σωτῆρα μισθὸν λαμβάνειν, καὶ συνεχέοντος τὸν μισθὸν καὶ τὴν συναγωγὴν τοῦ καρποῦ εἰς ἓν, ἄντικρυς τῆς γραφῆς δύο πράγματα παριστάσης, ὡς προδιηγησάμεθα. Εἰ τοίνυν ἐπιτέτευκται ἡμῖν ἡ ἔπαρσις τῶν ἀποστολικῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ θέα τῶν χωρῶν, λευκῶν ἤδη πρὸς θερισμόν οὐσῶν, ἤδη ἀκολούθως τούτοις ἐξεταστέον, τί τό· „ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ θερίζων.“ Οἶμαι δὴ ὅτι ἐπὶ πάσης τῆς ἐκ πλειόνων θεωρημάτων τέχνης καὶ ἐπιστήμης σπείρει μὲν ὁ τὰς ἀρχὰς εὐρίσκων, ἄστινας ἕτεροι παραλαμβάνοντες, καὶ ἐπεξεργαζόμενοι αὐτάς, ἑτέροις τὰ ὑπὸ αὐτῶν εὐρημένα παραδιδόντες αἴτιοι ἐξ ὧν εὐρήκασι γίνονται τοῖς μεταγενεστέροις, οὐ δυναθεῖσι τὰς τε ἀρχὰς εὐρεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπισυνάψαι, καὶ τὸ τέλος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐπιθεῖναι, τοῦ συμπληρωθεισῶν τῶν τοιούτων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν πλήρη τὸν καρπὸν ὡς ἐν θερισμῷ αὐτῶν ἀναλαβεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τεχνῶν ἐστὶν ἀληθὲς καὶ τινῶν ἐπιστημῶν, πόσῳ πλέον ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν ἐστι συνιδεῖν; Τὰ γὰρ εὐρεθέντα ὑπὸ τῶν προτέρων ἐπεξεργασάμενοι οἱ μετ' αὐτοὺς παραδεδώκασι²⁾ τοῖς ἐξῆς ἐξεταστικῶς προσιοῦσι τοῖς εὐρεθεῖσιν ἀφορμὰς τοῦ τὸ ἐν σῶμα τῆς ἀληθείας μετὰ σοφίας συναχθῆναι. Πληρωθέντος δὴ τοῦ παντὸς ἔργου τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν, ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρει³⁾ καὶ ὁ θερίζων, τοῦ ἀμειβομένου Θεοῦ εἰς ἓν πάντας τέλος συνάγοντος. Ὅρα δὲ, εἰ οἱ μὲν σπείροντές εἰσι Μωσῆς καὶ προφήται, γράψαν-

1) R. propter praeced. ἥ, absque causa tamen, in notis: „lego cum Ferrar.: ἥ ὅτι καὶ αὐτό κ. τ. λ.“

2) H. min. accurate παραδεδώκασε.

3) Huetius χαίρη.

τες τὰ πρὸς ¹⁾ νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε, καὶ κηρύξαντες τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν θερῖσαντες δὲ οἱ τὸν Χριστὸν παραδειξάμενοι, καὶ τεθεαμένοι τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀπόστολοι, συμφωνοῦσαν τοῖς προφητικοῖς περὶ αὐτοῦ λογικοῖς ²⁾ σπέρμασι, θερισθεῖσι κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ κατανόησιν τοῦ κεκρυμμένου μυστηρίου ἀπὸ τῶν αἰώνων, φανερωθέντος ³⁾ δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν καιρῶν, ὅπερ „ἐξέrais γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις“ σπέρμα δὲ ἦν ὁ πᾶς λόγος κατὰ ἀποκάλυψιν ⁴⁾ μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, καὶ νῦν φανερωθέντος διὰ τε γραφῶν προφητικῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν πεποίηκε τὰς χῶρας, ἐν τῇ ἐπιλάμψαι ⁵⁾ αὐταῖς, λευκὰς πρὸς θερισμὸν ἤδη. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον αἱ χῶραι, ἐν αἷς κατεβέβλητο τὰ σπέρματα, αἱ νομικαὶ καὶ προφητικαὶ εἰσι γραφαί, αἵτινες οὐκ ἦσαν λευκαὶ τῷ ⁶⁾ τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου μὴ κεχωρημένοι, γίνονται δὲ τοιαῦται τοῖς μαθητευομένοις τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ πειθομένοις λέγοντι· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ

¹⁾ I Cor. X, 41.

²⁾ R. in textu: λογικοῖς ὁ (?) σπέρμασι, -in notis: „optime Cod. Bodlej. (H. ad marg.) λογικοῖς σπέρμασι; male Reg. (H. in textu) λογικὸν ὁ σπέρμασι.“ — Huet. in notis: „,,Cod. Reg. etc. Legit Ferrar. et quid. recto λογικοῖς σπέρμασι. Perionius: λόγου σπέρμασι.““

³⁾ I Petr. I, 20. — Ephes. III, 5.

⁴⁾ Rom. XVI, 25. 26.

⁵⁾ Sic habet Cod. Bodlej., Reg. vero (H. in textu) male: ἐπέλαμψεν. R. — Huet. min. accur. ad marg.: „scribas ἐπιλάμψαν.“

⁶⁾ Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberin.: τοῖς τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου μὴ κεχωρηκόσι, sed Bodlej. ut in nostro textu. R. — Ev. Joann. IV, 35.

θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Ὡς γνήσιοι τοίνυν καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ μαθηταὶ ἐπάρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς χώρας ἐσπαρμένας ὑπὸ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν θεασώμεθα, ἵνα εἴδωμεν τὴν λευκότητα αὐτῶν, καὶ τίνα τρόπον ἤδη θερίσασθαι ἐστὶν αὐτὰς ¹⁾ καὶ συνάξαι τὸν καρπὸν αὐτῶν εἰς ζωὴν αἰώνιον, μετὰ τοῦ καὶ μισθὸν ἐλπίζειν ἀπολαβεῖν ἀπὸ τοῦ κυρίου τῶν κωμῶν καὶ χορηγοῦ ²⁾ τῶν σπερμάτων. Τὸν μὲν οὖν τὸν σπείροντα ὁμοῦ καὶ τὸν θερίζοντα χαίρειν, ὅτι ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεγνωγμός, ἐν τῇ μέλλοντι αἰῶνι, πᾶς ὅστισιν ὁμολογήσει τῶν ἀνεγνωκότων „ὅτι ³⁾ πολλοὶ ἀπ’ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.“ Τὸ δὲ καὶ ἤδη πάντα τὸν σπείροντα μετὰ παντὸς τοῦ θερίζοντος χαίρειν εἰ τις διστάζει παραδέξασθαι, νοησάτω, ὅτι θερισμὸς πῶς ἦν τις ἢ μεταμόρφωσις ⁴⁾ Ἰησοῦ ἐν δόξῃ φαινομένου, οὐ μόνον τοῖς θερισταῖς Πέτρῳ καὶ Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ, τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς σπείρασι Μωσῆ καὶ Ἠλίας· ἅμα γὰρ αὐτοῖς χαίρουσιν, ὁρῶντες τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἣντινα ἐπὶ τοσοῦτον πεφωτισμένην ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ φωτίζουσαν τοὺς ὀρῶντας, πρότερον οὐχ ἔωράκει Μωσῆς, καὶ Ἠλίας, ὡς νῦν θεῶνται ἅμα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις. Ὡς καθολικῶς δὲ Ἴσον δυνάμενον λαμβάνομεν τὸ „ὁ θερίζων ⁵⁾ μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν

¹⁾ Codd. Reg. (itemq. H.) et Barberin.: αὐτὸν καὶ συνάγειν καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, Bodlejan. aut. lectionem nostri textus exhibet. R.

²⁾ Cod. Bodlej. ὀρίμῃ χορηγοῦ τῶν, male Reg. (H. in textu) et Barber. χορηγούτων. R. — Huet. ad marg.: „scribas χορηγοῦ τῶν. Ferrar.“

³⁾ Matth. VII, 11.

⁴⁾ Matth. XVII, 1. 2. 3.

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 36.

εις ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χάρις καὶ ὁ θε-
 ρίζων“ διὰ τὸ ἐν τοῖς ἐξῆς πλείονας λέγεσθαι τοὺς
 θεριστάς, καὶ πλείονας τοὺς κεκοπιακότες, θηλονότι¹⁾
 εἰς τὸ σπεῖραι. Λέγεται γὰρ ὡς πρὸς πολλοὺς θερι-
 στάς τὸ „ἐγὼ²⁾ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς
 κεκοπιάκατε“ καὶ ὡς πολλῶν ἐν τῷ σπόρῳ κεκημηκό-
 των τὸ „ἄλλοι κεκοπιάκωσι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον
 αὐτῶν εἰσεληλύθατε.“ Ἴσον δὲ δύναται τῷ³⁾ καθο-
 λικῷ τὸ „ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει“ καὶ τὸ ἐξῆς
 τοιοῦτον πᾶς ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει
 καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα πᾶς ὁ σπείρων ὁμοῦ
 χάρις καὶ πᾶς ὁ θερίζων. Ταῦτα δὲ οἱ μὲν τινες⁴⁾
 ἐτοίμως παραδέχονται, μὴ διστάζοντες περὶ τοῦ τὰ ἀπο-
 κεκρυμμένα ταῖς κάλαι γενεαῖς καὶ ἀπὸ Μωσεί καὶ
 τοῖς προφήταις πεφανερῶσθαι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις
 κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπισημίαν, φατίσαντος αὐτοῖς
 τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως τῆς πάσης γραφῆς· ἕτεροι δὲ
 ὀκνηήσουσι προσέσθαι, μὴ τολμῶντες λέγειν⁵⁾ τὸν τηλι-
 κοῦτον Μωσεὶ καὶ τοὺς προφῆτας μὴ ἐφθακέναι, ἔτι
 ὄντας ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, ἐπὶ τὰ τοῖς ἀποστό-
 λοις νενοημένα, καὶ τοῦτο ταῖς θείαις γραφαῖς ἐνεσπαρ-
 μένα, ταῖς ὑπ’ αὐτῶν διακορηθείσαις. Χρησιονται δὲ
 οἱ πρότεροι τῷ „πολλοὶ⁶⁾ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπε-
 θύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ
 ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν“ καὶ „ἰδοῦ,

1) Huetius h. l. ὁλον ὄτι. .

2) Ev. Joann. IV, 38.

3) Cod. Bodlej. τῷ καθολικῷ. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest τῷ. R.

4) Sic habet Cod. Bodlej., in Cod. Reg. (quem. H. sequit.) deest τινες. R.

5) Huetius min. accurate λέγει.

6) Matth. XIII, 17., ubi ὑμεῖς in edd. N. T. deside-
 ratur, et Lachm. εἶδαν exhibet pro εἶδον.

πλείον¹⁾ Σολομῶντος ὡδε·“ καὶ τῷ „ἑτέραις²⁾ γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ“ καὶ τῷ ἐν τῷ Δα-
 νιήλ³⁾ γεγραμμένῳ μετὰ τινα δρασιν· „ὅτι ἀνέστην, καὶ οὐκ ἦν ὁ συνιών“ καὶ τῷ ἐν τῷ Ἡσαΐα· „εἰσὶν οἱ λόγοι⁴⁾ τοῦ βιβλίου τούτου ὡς βιβλίον ἀνθρώπου ἐσφραγισμένον, ὃ ἐὰν δώσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ μὴ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες· ἀνάγνωθι, ἐρεῖ· οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα· καὶ δώσουσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, καὶ ἐρεῖ· οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφραγίσται γάρ.“ Οἱ δὲ δεύτεροι ταῦτα πάντα διαλύονται τῷ „σοφός⁵⁾ νοήσει τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορεῖ ἐπιγνωμοσύνην“ λέγοντες Μωσέα καὶ ἕκαστον τῶν προφητῶν τὰ διακορηθέντα ὑπ’ αὐτῶν γενοχένας, οὐχ ὥστε καὶ ἑτέροις παραδοῦναι καὶ ἀναπτύξαι τὰ μυστήρια· τοὺς μέντοι γε ἀποστόλους, ὡς ἐν καιρῷ ἀποκαλύψεως γενομένους εἰπεῖν ἄν· „στήκετε,⁶⁾ καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε“ καὶ „ἃ

1) Matth. XII, 42, ubi Σολομῶντος edd. exhibent.

2) Ephes. III, 5. 6., ubi verba ἐν πνεύματι voc. προφήταις adjecta sunt, et pro verbis: ἐν Χριστῷ in ed. Knapp. ἐν τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, in ed. Lachm. autem haec leguntur: ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

3) Dan. VIII, 27., ubi plura aliaque in LXX. virorum vera leguntur.

4) Jes. XXIX. 11. 12., ubi in ead. vers. singula singulis vocab. adjecta legunt. nec eod. eadem ordine procedunt.

5) Prov. XVI, 23., ubi καρδία σοφοῦ pro σοφός et φορέσει pro φορεῖ exhibent LXX. interpretes.

6) Sic habet Cod. Bodlej.; in Regio (quem H. sequitur) legitur: εἰπεῖν, ἀνστήκετε. B. — Cfr. II Theosal. II, 15.

ἤκουσας¹⁾ παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα πα-
ράδου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ
ἐτέρους διδάξαι²⁾· καὶ ὅτι, εἰ ἐπεθύμουν πολλοὶ προ-
φηταὶ καὶ δίκαιοι ἰδεῖν ἃ ἔβλεπον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἃ
ἤκουον λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, οὐ πάντως τὰ τῶν νο-
μικῶν γραφῶν καὶ προφητικῶν ἐπεθύμουν, ἀλλὰ τού-
των μέλλονα, ἀπαγγελλόμενα πρὸς τοῖς πνευματικοῖς
τοῦ νόμου καὶ τοῖς ἀποφθίτοις τῶν προφητῶν ὑπὸ τοῦ
Σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις, ὅποια ἦν τό· „ἤκουσα³⁾ ἄβ-
φητα ρήματα, ἃ οὐκ ἔξδν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι⁴⁾“ καὶ πα-
ραπλήσια τοῖς ὑπὸ τοῦ παρακλήτου λεγομένοις. Ἔτι
δὲ καὶ ἐν τούτοις⁵⁾ τὸ ρητὸν θεασώμεθα, οἷον εἶναι
τινα διηγεῖται τὸν θερίζοντα μισθὸν λαμβάνειν, καὶ
συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁ Εὐαγγελιστής, λέ-
γων „Ἰνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.“ Ἐπὶ
δὲ, Ἰνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν
λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, τάχα
ὁ σπείρων κοινωνῶν τῷ μισθῷ τοῦ θερίζοντος, καὶ τῇ
συναγωγῇ τοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον συναγομένου καρποῦ,
ἅμα τῷ θερίζοντι χερῆσεται. Ἄλλος δὲ τις ἔρει, ὅλα
τὰ νομικὰ καὶ τὰ προφητικὰ ἀκριβῶς κατὰ τὴν πνευ-
ματικὴν ἐκδοχὴν νενοημένα Μωσεί καὶ τοῖς προφήταις,
καὶ ὡς ἐχρῆν κεκαλυμμένως καὶ ἐσκεπασμένως ἀναγε-
γραμμένα τὰ ἐσπαρμένα εἶναι· ἐπεὶ δὲ „λόγον⁶⁾ σο-
φὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐ-
τὸν προσθήσει,⁷⁾“ ὅλον ὅτι οἱ ἀπόστολοι σπέρμασιν
ἀποφθιτοτέρων καὶ βαθυτέρων χρησάμενοι, τοῖς ὑπὸ
Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν νενοημένοις,⁸⁾ διαβεβή-

1) II Tim. II, 2. — Math. XIII, 17.

2) II Cor. XII, 4.

3) Cod. Bodlej. ἐν τούτοις, Codd. Reg. (H. in textu)
et Barberin. τούτοις. R. — H. ad marg.: „Ferrar. ἐν
τούτοις, Perion. τοῦτο.“ — Ev. Joann. IV, 36.

4) Ecclesiastic. XXI, 15. (18.).

5) Cod. Bodlej. διανενοημένοις. R.

κασιν ἐπὶ τὸ εἰς πολλαπλασίονα φθάσαι τῆς ἀληθείας θεάματα, Ἰησοῦ ἐπαίροντος αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ φωτίζοντος αὐτῶν τὰς διανοίας, καὶ ἦν τὰ πολλαπλασίονα θερισμὸς τῶν λευκῶν¹⁾ χωρῶν· οὐχ ὡς ὑποδείστεροι δὲ οἱ προφηῆται καὶ Μωσῆς ἀρχῆθεν οὐκ εἶδον²⁾ ὅσα οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ἀλλ' ὡς περιμένοντες τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἔχρησεν μετὰ τοῦ ἐξαιρέτου τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας καὶ ἐξαιρέτα παρὰ τὰ λελαλημένα πώποτε ἐν τῷ κόσμῳ ἢ γεγραμμένα ἀποκαλυφθῆναι ἀπὸ τοῦ οὐχ ἀσπᾶγγμὸν³⁾ ἡγησαμένου τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ, ἀλλ' ἑαυτὸν κενώσαντος καὶ μορφὴν δούλου εἰληφότος.

47. „Ἐν γὰρ⁴⁾ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.“ Εἶτε κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ληφθὲν παράδειγμα ἐκλαμβάνοιμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, σαφές, πῶς ἀληθινὸς ὁ λόγος⁵⁾ ἐστὶ, τό· ἄλλον μὲν εἶναι τὸν σπείροντα, καὶ ἄλλον τὸν θερίζοντα· εἶτε κατὰ τὸ ἐσπαρκέναι μὲν Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, τεθεωρηκέναι δὲ λευκῶν γενομένων τῶν χωρῶν τοὺς ἐπάραντας τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ κυρίου⁶⁾ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας, πῶς ἦσαν λευ-

1) Cod. Bodlej. λευκῶν, Codd. Reg. (quem H. sequit.) vero et Barberin. πολλῶν. R.

2) οὐκ εἶδον. Desunt haec verba in Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberino, sed leguntur in Cod. Bodlejano. R.

3) Philipp. II, 6. 7.

4) Ev. Joann. IV, 37., ubi edd. N. T. ὁ ἀληθινός exhibent.

5) Cod. Bodlej. ὁ λόγος, Codd. Reg. (itemque H.) et Barberin. λόγος. Mox pro καὶ ἄλλον κ. τ. λ. Codd. Reg. (nec non H.) et Barber. ἄλλον δὲ τὸν θερίζοντα. R.

6) Cod. Bodlej. κυρίου, Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. Σωτήρος. R.

καὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ οὕτω δῆλον, πῶς ἄλλος ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. Σκόπει δὲ, εἰ τὸ, ἄλλος καὶ ἄλλος, δυνατὸν νοῆσαι διὰ τὸ ἐκείνους μὲν ἐπὶ τοιαύδε βίου ἀγωγῇ δικαιοῦσθαι, τούτους δὲ ἐπὶ ἑτέρῃ παρ' ἐκείνην, ὥστε εἰπεῖν ἄλλον μὲν τὸν νομικὸν, ἄλλον δὲ τὸν εὐαγγελικόν. Πλὴν ἅμα χαίρουσιν ἐνὸς τέλους ἀπὸ ἐνὸς Θεοῦ διὰ ἐνὸς Χριστοῦ ἐν ἐνὶ ἀγίῳ πνεύματι ἀμφοτέροις ἀποκειμένον.

48. Ὁ δ' Ἡρακλέων τὸ „Ἰνα¹⁾ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ θερίζων“ οὕτω διηγῆσαιτο „χαίρει μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων, ὅτι σπείρει, καὶ ὅτι εἶδη τινὰ τῶν σπερμάτων αὐτοῦ συνάγεται, ἐλπίδα ἔχων τὴν αὐτὴν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὁ δὲ θερίζων ὁμοίως τι καὶ θερίσει· ἀλλ' ὁ μὲν²⁾ πρῶτος ἤρξατο σπείρων, ὁ δευτέρος ὁ³⁾ θερίζων. Οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἐδύναντο ἀμφοτέροι ἀρξασθαι· ἔδει γὰρ πρῶτον σπαρῆναι, εἰδ' ἕστερον θερισθῆναι. Πανασαμένον μέντοι γε τοῦ σπείροντος σπείρειν, ἔτι θεριεῖ ὁ θερίζων ἐπὶ μέντοι γε τοῦ παρόντος ἀμφοτέροι τὸ ἴδιον ἔργον ἐνεργοῦντες ὁμοῦ χαίρουσι, κοινὴν χαρὰν τὴν τῶν σπερμάτων τελειότητα ἠγούμενοι.“ “Ἐτι δὲ καὶ εἰς τὸ „ἐν τούτῳ⁴⁾ ἔστιν ὁ λόγος ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἔστιν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων“ φησὶν „ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὸν τόπον υἱός⁵⁾ ἀνθρώπου σπείρει· ὁ δὲ Σωτὴρ ὧν καὶ αὐ-

¹⁾ Ev. Joann. IV, 36.

²⁾ H. in textu: ἄλλο μὲν, ad marg.: „Ferrar. ἀλλ' ὁ μὲν, Perion.: ἄλλος μὲν.“ R. in textu: ἀλλ' ὁ μὲν, in notis: „„Cod. Bodlej. ἀλλ' ὁ μὲν, Reg. ἄλλο, Perion. legebat ἄλλος.““

³⁾ In ed. Huet. desideratur ὁ.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 37. coll. pag. 94. not. 4.

⁵⁾ H. et R. in textu υἱόν, H. ad marg.: „Ferrar. υἱός,“ R. in notis: „„legendum videtur vel υἱὸς ἀνθρώπου, vel υἱῷ ἀνθρώπου.““ — Equidem coll. iis, quae

τὸς υἱὸς ἀνθρώπου θερῖζει, καὶ θεριστὰς πέμπει¹⁾ τοὺς διὰ τῶν μαθητῶν νοουμένους ἀγγέλους, ἕκαστον ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.““ Οὐ πάνυ δὲ σαφῶς ἐξέθετο τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἀνθρώπου, πέντε εἰσὶν, ὧν ὁ εἰς σπείρει, καὶ ὁ εἰς θερῖζει.

49. „Ἐγὼ²⁾ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερῖζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν³⁾ εἰσεληλύθατε.“ Οὐ χαλεπὸν ἐκ τῶν προειρημένων θεωρῆσαι, πῶς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς θερῖζειν τοῦτο, εἰς ὃ οὐκ αὐτοὶ κεκοπιάκασι, ἀλλ' οἱ πρὸ αὐτῶν· καμόντος γὰρ Μωσέως, καὶ τῶν προφητῶν, ἵνα χωρῆσαι δυναθῶσι νοῆσαι τὰ μυστήρια, ὧν τὰ ἴχνη ἐν τοῖς γράμμασι ἐαυτῶν ἡμῖν καταλειοπάσι, εἰς τὸν Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν κόπον οἱ ἀπόστολοι εἰσεληλύθασι, Ἰησοῦ μυσταγωγούντος, θερῖζοντες καὶ συνάγοντες εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τὸν ἐν ἐκείνοις⁴⁾ νοῦν. Καὶ αἰεὶ δὲ ὁ λόγος τοῖς μαθητευομένοις γνησίως ποιεῖ τοὺς τῶν προτέρων καμάτων σαφεστέρους, χωρὶς τοῦ ὁμοίου τοῖς σπείρασι κόπου. Εἰς ὅλα δὲ τὰ περὶ τῶν ὑπὸ ἄλλων θερῖζομένων καὶ τοῦτο ἐπισκοπητέον,⁵⁾ μήποτε ἀγγέλων ἐπὶ τῆς σπορᾶς τῶν ἀνθρώπων τέταγμένων οἱ συνεργοὶ τῆς τελειώσεως τῶν ἐσπαρμένων ἀπόστολοι εἰς τὸν τῶν⁶⁾

statim sequuntur pag. 96. lin. 4. et 5. lect. υἱὸς in textum recepi.

¹⁾ R. in notis: „Cod. Bodlejan.: συνάγει.“

²⁾ Ev. Joann. IV, 38.

³⁾ Huet. min. accurate αὐτόν.

⁴⁾ Huet. in textu τῆς ψυχῆς ἑαυτῶν τὸν ἐκείνοις, ad marg., de ordine priorum verborum nihil disserens: „scribas τὸν ἐν ἐκείνοις.“

⁵⁾ H. et R. in textu ἐπισκοπητέον, R. in notis: „Cod. Bodlej. σχολητέον, Reg. ἐπισκοπητέον.“

⁶⁾ Deest τῶν in ed. Huetiana.

ἐτέρων κόπον¹⁾ εἰσέρχονται θερρίζοντες, καὶ καρπὸς ἐν τοῖς ἀφελημένοις εὐρίσκοντες, οὐστίνως ἡ Ἰησοῦ ἐπιδημία ἐτοίμους πρὸς θερρισμὸν καὶ πρὸ τῆς ἐλπιζομένης τετραμήνου πεποίηκεν. Ἐὰν δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, θεωρῆσαι ἄξιον, εἰ καματηρά ἐστιν ἡ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸ ἐσπεύρεσθαι ψυχὰς σώμασι λειτουργία, δύο τινὰ συναγόντων τῇ φύσει ἐναντίων εἰς κρᾶσιν²⁾ μίαν, καὶ ἐν καιρῷ τῷ τεταγμένῳ, ἀρχομένων τε τὴν περὶ ἐκάστου ποιεῖν οἰκονομίαν, καὶ εἰς τελεσφόρησιν προαγόντων τὸν προπεπλασμένον. Ἄλλ' ἔρει τις τούτοις ἐναντίον εἶναι τὸ αὐτὸν λέγεσθαι πλάσσειν τὸν Θεὸν ἐν τῷ „αἱ χεῖρές³⁾ σου ἐποίησάν με, καὶ ἐπλασάν με“⁴⁾ καὶ ἐν τῷ „πρὸ⁵⁾ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγάκαά σε.“ Πρὸς τοῦτο λεκτέον, ὅτι ὡσπερ ὁ νόμος διετάγη δι' ἀγγέλων, καὶ⁶⁾ λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, δῆλον δ' ὅτι ὑπὸ Θεοῦ λαληθεὶς, οὕτως ἐνδέχεται καὶ διὰ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τῆς γενέσεως ἀγγέλων Θεὸν πλάττειν ἐν κοιλίᾳ λέγειν.⁷⁾ Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ χώραν ἔχει εἰς τὸ ἠπορημένον καὶ τοιοῦτόν τι λέγειν, ὅτι οἱ εἰπόντες „αἱ χεῖρές⁸⁾ σου ἐποίησάν με, καὶ ἐπλασάν⁹⁾ με“

¹⁾ Cod. Bodlej. κόπον, Reg. (quem H. sequit.) κάματον. R.

²⁾ H. et R. κρᾶσιν.

³⁾ Psalm. CXIX, 73. (CXVIII.)

⁴⁾ Desideratur με in edit. Huetii.

⁵⁾ Jerem. I, 5. — Cod. Bodlej. (H. ad marg.) πρὸ τοῦ με πλάσαι, Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. male πρὸ τοῦ μεταπλάσαι. R.

⁶⁾ In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί. R. — Galat. III, 19. — Hebr. II, 2.

⁷⁾ H. λέγειν, R. λέγει.

⁸⁾ Psalm. CXIX, 73. (CXVIII.) coll. Job. X, 8.

⁹⁾ καὶ ἐπλασάν με. Haec desiderantur in Cod.

Ἰαβ καὶ Λαβιδ μερίδος ὄντες Θεοῦ ἐπλάσθησαν, καὶ ὁ Ἰερεμίας ἀκούων, „πρὸ¹⁾ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε“ ὡς τῆς μερίδος ἐσόμενος τοῦ Θεοῦ πλάσται ὑπ’ αὐτοῦ· οἱ δὲ τῶν ἐτέρων μερίδες ὄντες ὑπὸ τῶν λαχόντων αὐτοὺς πλάπτονται. Καὶ περιεργότερόν γε οὗτος ὁ λόγος ἐκλήψεται²⁾ τό, „ποιήσωμεν³⁾ ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν“ τοῦτο λέγοντος τοῦ Θεοῦ περὶ πάντων ἀνθρώπων καὶ προκαταρχομένου τοῦ ἔργου, ὅπερ ἔργον⁴⁾ ὕστερον καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν,⁵⁾ πρὸς οὓς ὁ λόγος, κατὰ οἰκίαν μερίδα γίνεται, τούτοις λέγοντος τοῦ Θεοῦ, „ποιήσωμεν ἄνθρωπον“ οἷς καὶ φησιν ἐπὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως, „δεῦτε⁶⁾ καταβάντες τὴν γλῶσσαν συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν.“ Ταῦτα δὲ οὐκ ἀποφαινόμενοι λέγομεν, πολλῆς γὰρ βασιάνου τὰ κηλικαῖτα χρῆσι, ἐν εὐρεθῆ, πότερον οὕτως ἔχει, ἢ ἐτέρως. Οὐ καταφρονητέον δὲ καὶ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς· ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων μέρος ἐστὶ τινος κατὰ τό, „ὔτε⁷⁾ διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, καὶ ὡς διεσπείρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνων

Reg. (quem H. sequit.), sed restituuntur e Codd. Barberino et Bodlejano. R.

¹⁾ Jerem. I, 5.

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐκλήψεται, Cod. Reg. (H. in textu) perperam ἐκλείψεται. R.

³⁾ Genes. I, 26. coll. pag. 59. not. 5.

⁴⁾ Cod. Bodlej. optime ἔργον, Cod. Reg. (item H.) male ἔργου. R.

⁵⁾ H. absque causa. ad marg.: „λείπει τι.“

⁶⁾ Genes. XI, 7., ubi haec verba a LXX. interpretibus hoc modo et ordine exhibentur: δεῦτε, καὶ (quod propter seq. καταβάντες facillime excidere poterat) καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν.

⁷⁾ Deuteron. XXXII, 8 9., ubi LXX. interpretes καὶ omittunt ante verba: ὡς διεσπείρεν.

κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· καὶ ἐγενήθη¹⁾ μερίς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σκελισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ.“ Εἰ δὲ μερίς ἐστὶ πάντως ἕκαστός τινος,²⁾ διασπείραντος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἀδάμ υἱοῦς, ἕκαστος μὲν τῶν ἀγγέλων κάμνει περὶ τὴν ἰδίαν μερίδα, οἰκονομῶν τὰ κατ’ αὐτήν· ἐν δὲ τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίᾳ³⁾ λαμβάνονται αἰχμαλωτιζόμενοι εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῶν πάντων μερίδος, διὰ τῶν ὑπηρετούντων τῷ εὐαγγελίῳ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ διδασκάλων ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσάγονται εἰς τὸ γενέσθαι τὰ ἔθνη κληρονόμια τοῦ Χριστοῦ. Μήποτε οὖν δύναται διὰ τοῦτο λέγεσθαι τοῖς ἀποστόλοις μετ’ ὀλίγον ἀκουσομένοις „πορεύεσθε,⁴⁾ μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη“ τό „ἄλλοι κεκοπιάκησι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.“ Εἰ δὲ ἅγιοι ἄγγελοι εἰσιν οἱ τὰς λοιπὰς μερίδας παρὰ τὴν ἐκλεκτὴν ἀλληχότες, καὶ ἐπὶ τῆς διασπορᾶς τῶν ψυχῶν διατεταγμένοι, οὐδὲν ἐστὶν ἄτοπον, τὸν σπείροντα ὁμοῦ χαίρειν καὶ τὸν θερίζοντα μετὰ τὸν θερισμόν. Ὁ δ’ Ἡρακλέων φησὶν „„ὅτι οὐδὲ⁵⁾ αὐτῶν, οὐδὲ ἀπ’ αὐτῶν ἐσπάρη ταῦτα τὰ σπέρ-

1) H. min. accurate ἐγεννήθη.

2) Cod. Bodlej. (H. ad marg. duce Ferrario) ut in nostro textu, Cod. Reg. (H. in textu) perperam πάντων ἕκαστός τινος. R.

3) Cfr. Orig. Homilia IX. in Genes. a verbis: *quomodo hereditates cepit Christus civitates adversariorum? Per hoc etc. usque ad verba: Et ideo adversantur — et certamina committant.* H. et R.

4) Math. XXVIII, 19., ubi ed. Knapp. πορευθέντες exhibet, ed. aut. Lachm. πορευθέντες (οὖν) pro πορεύεσθε offert. — Ev. Joann. IV, 38.

5) Ferrar.: *per ipsos*, legisse videtur δι’ αὐτῶν. Quae tamen lectio, licet δι’ propt. praeced. οὐδὲ facillime excidere potuerit, si vel verba: φησὶ δὲ τῶν ἀποστόλων contuleris, stare nequit.

ματα““ (φησὶ δὲ τῶν ἀποστόλων) „„οἱ δὲ κεκοπιακό-
τες εἰσὶν οἱ τῆς οἰκονομίας ἄγγελοι, δι' ὧν ὡς μεσιτῶν
ἐσπάρη καὶ ἀνεντραίφη.““ Εἰς δὲ τό „ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον
αὐτῶν εἰσεληλύθατε.“ ταῦτα ἐξέθετο „„οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς
κόπος¹⁾ σπειρόντων καὶ θερίζοντων· οἱ μὲν γὰρ ἐν
κρῦει καὶ ὕδατι καὶ κόπῳ τὴν γῆν σκάπτοντες σπε-
ρουσι, καὶ δι' ὄλου χειμῶνος τημελοῦσι²⁾ σκάλλοντες
καὶ τὰς ὕλας ἐκλέγοντες· οἱ δὲ εἰς ἔτοιμον καρπὸν εἰ-
ελθόντες θέρους εὐφραίνόμενοι θερίζουσιν.““ Ἐξέσται
δὲ συγκρίνοντι τάδε ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα τῷ ἐντυγχά-
νοντι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέωνος ὄραϊν, ὅποια τῶν
διηγήσεων ἐπιτετεῦχθαι δύναται.

50. „Ἐκ³⁾ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευ-
σαν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρ-
τυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.“ Τῆς Σα-
μαρείτιδος καταλιπούσης τὴν ὕδριαν, καὶ ἀπεληλυθυίας
εἰς τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίσασθαι⁴⁾ τὰ περὶ τοῦ
Σωτῆρος, καὶ τῶν πιστευόντων τῷ λόγῳ τῆς γυναικὸς
ἐρχομένων πρὸς τὸν κύριον, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σωτὴρ
τοῖς μαθηταῖς συντυγχάνων πεποιῆται τοὺς προειρημέ-
νους λόγους, ἐρωτῶντων τῶν μαθητῶν ὅπως φάγη.
Μετὰ δὲ τὸ λεχθῆναι πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰ κατὰ δύ-
ναμιν ἐξητασμένα, ἐπαναλαμβάνει ἡ γραφή τὰ περὶ
τῶν ἐληλυθόντων ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν, καὶ πι-
στευσάντων διὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς γυναικὸς λεγούσης
„ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.“ Εἰ δὲ κρατούμεν

¹⁾ H. et R. in textu σκοπός, R. in notis: „Ferrar. legebat κόπος.“ — Lectio σκοπός, si ad lit. σ respecteris, ex voc. praeced. αὐτός haud dubie originem duxit.

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) τημελοῦσι, Cod. Reg. (H. in textu) perperam τῇ μέλλουσι.

³⁾ Ev. Joann. IV, 39., ubi in edd. N. T. verba εἰς αὐτὸν voc. ἐπίστευσαν adjecta leguntur. — Hinc Ferrar. Tom. XVII. auspicatur. Huef.

⁴⁾ Huetius: ἀναγγεῖλαι.

τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων περὶ τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Σαμαρείτιδος καὶ τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν, τίνω τρόπῳ ἐπιτυχόντες λόγου υἱοῦς οἱ προκατειλημμένοι ἐν ἑτεροδιδασκαλίαις καταλείπουσι τὴν οἰογεί τῶν δογματῶν πόλιν, καὶ ἐξελθόντες¹⁾ αὐτῆς ὑγιαίνοντως πιστεύουσι, μιᾶς τινος παρὰ τῆ τοῦ Ἰακώβ πηγῆ προτέρας χωρητικῆς τὴν σωτήριον διδασκαλίαν, καὶ καταλιπούσης τὴν προειρημένην ὑδρίαν ὑπὲρ τοῦ καὶ ἑτέρους ἐπὶ τὸ ὁμοίως ἀφελθῆναι προκαλέσασθαι. Ὁ δ' Ἡρακλέων τοῖς μὲν „ἐκ τῆς πόλεως“ ἀπὸ τοῦ ἐκ τοῦ κόσμου, ἐξέλαφε· τὸ δὲ „διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς“ τουτέστι, διὰ τῆς πνευματικῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐπισημαίνεται γε τό „πολλοί“ ὡς πολλῶν ὄντων ψυχικῶν· τὴν δὲ μίαν λέγει τὴν ἀφθαρτον τῆς ἐκλογῆς φύσιν, καὶ μονοειδῆ, καὶ ἐνικήν. Ἔστημεν δὲ καὶ ἡμεῖς²⁾ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὡς οἶόντε ἦν, πρὸς ταῦτα.

51. „Ὡς οὖν ἦλθον³⁾ πρὸς αὐτὸν καὶ οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς. Καὶ ἔμεινον ἐκεῖ δύο ἡμέρας, καὶ πολλῶ κλείους ἐπέστεισαν διὰ τὸν

1) H. et B. in textu: καὶ ἐξελθόντες αὐτῆς ὑγιαίνοντως πιστεύουσι, H. tamen in notis: „videtur legisse Ferrar.: καὶ ἐξελθόντες αὐτῆς εἰς κενὸν πῶς (H. min. accurate scripsit: εἰς κενὸν, πῶς κ. τ. λ.) πιστεύουσι, verit enim: et egressi ex ea in vacuum, aliquo modo credunt. Sed omnino retinenda Cod. Reg. scriptura.“ Item B. in notis: „Cod. Bodlej. καὶ ἐξελθ. αὐτ. εἰς κενὸν πῶς πιστεύουσι, sicque leg. Ferr., sed omnino retinenda est Codd. Reg. et Barber. scriptura.“

2) καὶ ἡμεῖς. Deest in Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber., sed legitur in Bodlej. B.

3) Ev. Joann. IV, 40. 41. Particulam καὶ ante verba οἱ Σαμαρεῖται, in edd. N. T. non obviam, h. l. ab Orig. ipso non ex exemplari quodam in textum receptam esse, patet ex pag. 55. lin. 4. et 5 a fine text. coll. not. 4. — H. et B. h. l. et in seqq. αὐτοῖς, Knapp. et Lachm. αὐτοῖς.

λόγον αὐτοῦ.“ Οὐκ ἀπιθάνως τις συγκρούσει τό „εἰς ὁδὸν ἔθνῶν ¹⁾ μὴ ἐλθῆτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθῆτε“ τῷ ῥητῷ τούτῳ. Ἐρωτηθεὶς γὰρ ὁ Σωτὴρ μῆναι παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, ὁ εἰπὼν „εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθῆτε“ δῆλον οὖν ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ σωμασειληλύθεισαν ²⁾ αὐτῷ. Λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸ μὲν εἰς ὁδὸν ἔθνῶν ἀπελθεῖν, ἔστιν ἀναλαβεῖν τι δόγμα ἔθνικόν, ἀλλότριον τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁδεῦσαι κατ' αὐτό· τό δ' εἰς πόλιν εἰσελθεῖν Σαμαρειτῶν, τὸ ἐν τινι γενέσθαι ψευδωνύμφη γνώσει τῶν λεγόντων νομικοῖς, ἢ προφητικοῖς, ἢ εὐαγγελικοῖς, ἢ ἀποστολικοῖς προσέχων λόγοις. Ἐξεστὶ δὲ καταλειπόντων Σαμαρειτῶν τὴν ἰδίαν πόλιν, καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν ³⁾ παρὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ πηγὴν, ἀποδεξάμενον τὴν προαίρεσιν τῶν πιστευσάντων τὸν Ἰησοῦν μῆναι παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν οἶμαι ὅτι παρατετηρημένως ὁ Ἰωάννης οὐ πέπεισθε τό „ἡρώτων αὐτὸν“ οἱ Σαμαρεῖται εἰσελθεῖν εἰς τὴν Σαμάρειαν, ἢ ⁴⁾ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ

¹⁾ Matth. X, 5.

²⁾ H. et B. in textu σωμασειληλύθεισαν, H. ad marg.: „scribas: οὐ σωμασειληλύθεισαν.“ Idem in notis (quae R. quoque adjunctis nonnullis affert) haec habet: „negandi particulam apponit Ferrar., et merito. Secus Cod. Reg. (B. teste Codd. Bodlej. quoque et Barber.) et Perionius.“ — Etiamsi οὐ propt. praeced. voc. αὐτοῦ facillime excidere potuerit, consulto tamen, id quod seqq. accuratius demonstrent, Orig. h. l. affirmat, quod respectu illius praeccepti habito pernegandum erat.

³⁾ H. et B. in textu: πρὸς τὸν Ἰησοῦν, R. in notis: „Codd. Reg. et Barberin.: καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρὰ τὴν κ. τ. λ.; sed in Bodlej. non legit πρὸς τὸν Ἰησοῦν, quod abesse potest sine ullo sensus detrimento.“

⁴⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἢ εἰσελθεῖν, Regius (H. in textu) male omisit ἢ. R.

„μείναι παρ' αὐτοῖς“ οὐ γὰρ ταύτ' ἐστὶ τὸ μείναι¹⁾ παρὰ τῷ πασιγόντι, καὶ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ. Καὶ τὸ εἶπ' οὐ φησι· καὶ ἔμεινεν ἐν τῇ πόλει ἑκατὴν ἡμέρας,²⁾ ἢ, ἔμεινεν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ἀλλ' „ἔμεινεν ἔκει“, τούτεσσι παρὰ τοῖς ἐρωτήσασι. Πένει γὰρ ὁ Ἰησοῦς παρὰ τοῖς ἐρωτήσασι, καὶ μάλιστα δεε οἱ ἐρωτῶντες αὐτὸν ἐξέρχονται τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν,³⁾ οἶδνε μιμησάμενοι τὸν Ἀβραάμ, πεισθέντα τῷ εἰπόντι Θεῷ „ἐξελθε⁴⁾ ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου.“ Δύο δὲ ἡμέρας μένει παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν αὐτόν· οὐδέπω γὰρ ἐχώρουν καὶ τὴν τρίτην αὐτοῦ ἡμέραν, ἐπεὶ οὐχ οἶοῖτε ἦσαν χωρῆσαι τι τεράστιον, ὅποιον οἱ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ συνθειπνοῦντες τῷ Ἰησοῦ ἐν τῷ γάμφ. Ἐ μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν ἀπὸ τῆς Σαμαρείας πιστευόντων πολλῶν ἦν ὁ λόγος⁵⁾ τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, δεε εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐπέδησα· ἢ δὲ αὔξησης καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν πολλῷ πλείονων πιστευόντων, οὐκέτι διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ὁμοίως αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ θεωρεῖται ὁ λόγος, φωτίζων τὸν χωροῦντα, ἢ ὅτε δι' ἑτέρου λεγόμενος μαρτυρεῖται. Ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τοὺς τόπους ταῦτά φησι· „παρ' αὐτοῖς“ ἔμεινε, καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς· καὶ „δύο ἡμέρας“, ἦτοι τὸν ἐνεσιῶτα αἰῶνα, καὶ τὸν μέλλοντα τὸν ἐν γάμφ, ἢ τὸν πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ

¹⁾ Cod. Bodlej. τὸ μείναι, Reg. (nec non H.) τοῦ μείναι. R.

²⁾ H. et R. in textu: πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν, R. in notis: „Cod. Bodlej. πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Reg. πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν.“

³⁾ Genes. XII, 1.

⁴⁾ H. in textu: ἦν πολλῶν λόγος ὁ τῆς κ. τ. λ., ad marg., nihil de verbis ὁ τῆς κ. τ. λ. disserens, haec habet: „scribas: πολλῶν ἦν.“ — Cfr. Ev. Joann. IV, 39.

χρόνον, καὶ τὸν μετὰ τὸ πάθος, ὃν παρ' αὐτοῖς ποιή-
 σας, πολλῶ πλείονας διὰ τοῦ ἰδίου λόγου ἐπιστρέψας
 εἰς πίστιν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν. Δεχθὲν δὲ πρὸς τὴν
 δοκοῦσαν αὐτοῦ παρατήρησιν, — ὅτι „παρ' αὐτοῖς“ καὶ
 οὐκ ἐν αὐτοῖς γέγραπται, — ὅτι ὅμοιον τῷ „παρ' αὐ-
 τοῖς“ ἐστὶ τό „ἰδοὺ, ἐγὼ¹⁾“ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς
 ἡμέρας“ οὐ γὰρ εἶπεν ἐν ὑμῖν εἰμι. Ἔτι δὲ λέγων τὰς
 δύο ἡμέρας ἦτοι τοῦτον τὸν αἰῶνα εἶναι καὶ τὸν μέλλον-
 τα, ἢ τὸν πρὸ τοῦ πάθους, καὶ μετὰ τὸ πάθος, οὔτε τοὺς
 ἐπερχομένους αἰῶνας μετὰ τὸν μέλλοντα γενόηκεν, περὶ
 ὧν φησιν ὁ Ἀπόστολος „ἵνα ἐνδείξηται²⁾ ἐν τοῖς αἰ-
 ῶσι τοῖς ἐπερχομένοις“ οὔτε ἐώρακεν³⁾ ὅτι οὐ μόνον
 πρὸ τοῦ πάθους, ἀλλὰ⁴⁾ καὶ μετὰ τὸ πάθος σύνεσι
 τοῖς ἐρχομένοις πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ μετὰ τοῦτο
 χωρίζεται· ἀεὶ γὰρ μετὰ τῶν μαθητῶν ἐστί, μηδέποτε
 ποτὲ καταλείπων⁵⁾ αὐτοὺς, ὥστε⁶⁾ καὶ λέγειν αὐτούς·
 „ὣ δέ,⁷⁾ οὐκ ἔτι ἐγὼ, ἢ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός.“

52 „Τῇ δὲ⁸⁾ γυναικὶ ἔλεγον· οὐκέτι διὰ τὴν λα-
 λίαν σου πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδα-
 μεν ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου.“

¹⁾ Matth. XXVIII, 20.

²⁾ Ephes. II, 7.

³⁾ Cod. Bodlej. ἐώρακεν, Codd. Reg. (quem H. se-
 quitur) et Barberin. ὄρα. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ἀλλὰ καὶ μετὰ κ. τ. λ. Cod. Reg.
 (quem H. sequit.) omisit ἀλλὰ.

⁵⁾ Cod. Bodlejan. μηδέποτε καταλείπων. R.

⁶⁾ H. h. l. et pag. 105. lin. 3 ὥς τε.

⁷⁾ Galat. II, 20. — H. et R. h. l. οὐκ ἔτι.

⁸⁾ Ev. Joann. IV, 42, ubi ab initio vera. odd. N. T.
 haec exhibent: τῇ τε γυν. ἔλεγον· ὅτι (Lachm. ὅτι uncis
 inclusit) οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν κ. τ. λ.;
 verba autem ὅτι — κόσμου hoc ordine procedunt: ὅτι
 οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου (verbis ὁ Χρι-
 στός voc. κόσμου, a Knapp. adjectis).

Ἀρροῦνται τὴν διὰ τὴν λαλίαν τῆς γυναικὸς πίστιν, κρείττον¹⁾ ἐκείνης εὐρόντες τὸ ἀκηκοέναι αὐτοῦ τοῦ Σατῆρος, ὥστε καὶ εἰδέναι, ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ Σατῆρ τοῦ κόσμου. Καὶ βέλτιόν γέ ἐστιν αὐτόπτην γενέσθαι τοῦ λόγου καὶ χωρὶς ὁργάνων διδάσκοντος ἀκούειν αὐτοῦ, καὶ φαντασιουῦντος οὐ²⁾ διὰ τῶν διδασκόντων τὸ ἡγεμονικόν, εὐρίσκον τρανότητα³⁾ τοὺς τῆς ἀληθείας τύπους, ἥπερ μὴ ὀρῶντα αὐτὸν, μηδὲ ἀπὸ τῆς δυνάμεως φωτιζόμενον αὐτοῦ διακόνων τῶν ἑωρακίτων αὐτὸν ἀκούειν τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. Ἀμήχανον γὰρ τὸ αὐτὸ τῷ ἑωρακίῳ γινόμενον περὶ τὸ ἡγεμονικὸν πάθος παθεῖν τὸν ἀπὸ τοῦ ἑωρακίτου καὶ ἀπαγγέλλοντος αὐτὸν διδασκόμενον καὶ κρείττον γέ διὰ εἶδους⁴⁾ περιπατεῖν ἢ διὰ πίστεως. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν εἰσὶν διὰ εἶδους περιπατοῦντες ἐν τοῖς προηγουμένοις λέγοντο ἂν εἶναι χάρισμασι, λόγῳ⁵⁾ σοφίας διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, καὶ λόγῳ γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· οἱ δὲ διὰ πίστεως, εἰ καὶ χάρισμα ἐστὶν ἡ πίστις κατὰ τό· „ἄλλω δὲ⁶⁾ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.“ τῇ τάξει τῶν προτέρων εἰσὶν ὑστεροί. Ἐξεταστίαν δὲ, πότε καὶ πῶς λέγει Παῦλος „διὰ πίστεως⁷⁾ γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους“ πῶς γὰρ, ὥσει πολ-

¹⁾ H. et R. in textu κρείττον, H. ad marg.: „Ferrar. et Perion. κρείττονα,“ R. in notis: „Codd. Bodlej. et Barberin. κρείττονα.“

²⁾ οὐ διὰ τῶν κ. τ. λ. Negandi particula deest in Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberino. R.

³⁾ H. absque causa ad marg.: „scribas (R. in notis: scribendum videtur) κατὰ τρανότητα.“

⁴⁾ II Cor. V, 7. — In seqq. Huet. Διὰ τοῦτο οἱ κ. τ. λ., R.: Διὰ τοῦτ' οἱ κ. τ. λ.

⁵⁾ I Cor. XII, 8.

⁶⁾ Ibidem vers. 9., ubi Knapp. ἑτέρω δὲ exhibet, Lachm. ἑτέρω (δέ) pro ἄλλω δέ.

⁷⁾ II Cor. V, 7.

λοι νοοῦσα, διὰ πίστεως, καὶ οὐ διὰ εἶδους περιπατεῖ ὁ ἐμβριθέστατα λέγων „οὐκ¹⁾ εἰμι ἐλεύθερος; οὐκ εἰμι ἀπόστολος; οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστὲ ἐν κυρίῳ;“ Ἴδωμεν οὖν τὸ ῥητὸν πῶς δεῖ ἐκλαβεῖν τό „διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους“ ἀναλαβόντες αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω οὕτως ἔχον²⁾ „ὁ δὲ κατεργασάμενος³⁾ ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὁ Θεὸς, ὁ δούς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. Θαρρῶντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες, ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους“ — δηλον δ' ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ὅτε ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου — „θαρρῶντες μᾶλλον εὐδοκοῦμεν ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.“ Τούτων οὕτως εἰρημέγων εἰς τὸ νοῆσαι, τί τὸ ἐνδημεῖν τῷ σώματι καὶ ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ κυρίου, τί τε τὸ ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἐκιντῶν πυθώμεθα, τί περὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐροῦμεν κότερον ὅτι ἐνδημῶν τῷ σώματι ἐξεδήμει ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἢ ὅτι ἐκδημῶν τοῦ σώματος ἐνεδήμει τῷ κυρίῳ. Ἀλλὰ σαρξ,⁴⁾ ἐπεὶ οἱ ἐν σαρκὶ

¹⁾ I Cor. IX, 4.

²⁾ H. et R. in textu ἔχον, H. recte ad marg.: „scribas ἔχον.“ — R. min. accur. in notis: „„scribendum videtur vel ἔχόντων, vel ἔχον.““ Lectionem enim ἔχόντων propterea non convenire seqq., me vel non momento luce clarius patet.

³⁾ II Cor. V, 5., ubi in Edd. N. T. simpliciter legitur Θεός, et Lachm. ut in nostro textu ὁ δούς exhibet, Knapp. contra ὁ καὶ δούς. Vers. 6. et 7. et 8., ubi in edd. N. T. haec leguntur: θαρρῶμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι κ. τ. λ.

⁴⁾ Cod. Bodlejan. σαφές, Cod. Reg. (H.-quoque) σαφῶς. R.

ὅτις¹⁾ Θεῷ ἀρῆσαι οὐ δύναται, οἱ δ' ἄγιοι οὐκ εἰσὶν ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἶπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτοῖς· Παῦλος οὐκ ἦν ἐν σαρκί, οὐδὲ ἐν σώματι, ἀληθεύει γὰρ λέγων „δοκῶ²⁾ δὲ κέγω πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν“ οὐκ ἐνδημῶν δὲ τῇ σαρκί καὶ σώματι, τοῦ ἐνδημοῦντος τῷ σώματι διὰ πίστεως περιπατοῦντος, οὐ διὰ εἰδους. Καὶ ὄρα, εἰ δύναται τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας εἶναι, τὸ μὴ ταῦτόν φάσκειν ἐν σαρκί εἶναι καὶ ἐνδημεῖν σώματι· οἱ μὲν γὰρ ἐν σαρκί ὄντες Θεῷ ἀρῆσαι οὐ δύναται, οἱ δὲ ἐνδημοῦντες τῷ³⁾ σώματι ἐκδημοῦσιν μὲν ἀπὸ τοῦ κυρίου, πλὴν διὰ τῆς πίστεως περιπατοῦσιν, εἰ καὶ μηδέπω χωροῦσι διὰ εἰδους. Καὶ οἶμαι ὅτι ἐν σαρκί μὲν εἰσιν οἱ κατὰ σάρκα στρατευόμενοι, ἐκδημοῦσι δὲ τῷ σώματι καὶ ἐκδημοῦσιν ἀπὸ τοῦ κυρίου οἱ τὰ πνευματικὰ τῆς γραφῆς μὴ νοοῦντες, ἀλλ' ὅλοι προσκείμενοι⁴⁾ αὐτῇ καὶ τῷ σώματι· πῶς γὰρ οὐκ ἐκδημεῖ ἀπὸ τοῦ κυρίου, εἰ ὁ κύριος τὸ πνεῦμά⁵⁾ ἐστίν, ὁ μηδέπω χωρῶν⁶⁾ τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα, καὶ πνευματικὸν τῆς γραφῆς; Πλὴν διὰ πίστεως ὁ τοιοῦτος περιπατεῖ, ἐκδημεῖ δὲ ἐκ τοῦ σώμα-

¹⁾ Rom. VIII, 8. 9.

²⁾ I Cor. VII, 40.

³⁾ Deest τῷ in edit. Huetii.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ὅλοι προσκείμενοι, Cod. Reg. (quem H. sequit.) ὅλοπροσκείμενοι. R.

⁵⁾ II Cor. III, 17.

⁶⁾ H. in textu: ὁ μὴ δυνατὸς χωρεῖν, in notis: „ita videtur legisse Perionius, qui verit: *is qui vivificantem spiritum, et quod est spirituale in Scriptura, capere non potest.* Cod. Reg. habet: ὁ μὴ δυνατὸς χωρῶν. Ferrarium vero legisse verisimile est: ὁ μηδέπω χωρῶν.“ Idem ad marg.: „scribas μηδέτου (non μηδέτω scripsit) χωρῶν.“ — R. in textu: ὁ μηδέπω χωρῶν, in notis: „„Codd. Bodlej. et Barber.: ὁ μηδέτω χωρῶν, Reg. etc. (cfr. Huet. annotatio).““

τος, καὶ ἐνδημιᾷ πρὸς τὸν κύριον ὁ τὰ πνευματικὰ τοῖς πνευματικοῖς συγκρίνων, καὶ γινόμενος πνευματικός, ¹⁾ ὁ πάντα ἀνακρίνων, αὐτὸς δὲ ἀνακρωόμενος ὑπ' οὐδενός. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰ καὶ μετὰ παρεμβάσεως τῆς εἰς τὰ ἀποστολικὰ ῥητὰ εἰρησθαι δοκεῖ, ἀλλὰ γε ἀναγκαιότατα πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ λόγου τῶν Σαμαρειτῶν ἔστιν, οὐκέτι διὰ τὴν λαλίαν πιστευόντων τῆς γυναικός, ἀλλ' ἀκηχοῦτων καὶ εἰδότεων διὲ ὁ τοιοῦτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ ²⁾ κόσμου. Οὐδὲν μέντοι γε θαυμαστὸν περὶ τινῶν μὲν διὰ πίστεως περιπατεῖν, καὶ μὴ διὰ εἵδους, περὶ ἑτέρων δὲ διὰ εἵδους τοῦ μελλοῦτος παρὰ τὸ διὰ πίστεως περιπατεῖν. Ἡρακλέων δὲ ἀπλούστερον ἐκλαβὼν τό „οὐκέτι ³⁾ διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν“ φησὶ λείπειν τό μόνην. Ἔτι μὲν γὰρ πρὸς τό „αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθῶς ⁴⁾ οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου“ φησὶν „οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ ἀνθρώπων ὀδηγούμενοι πιστεύουσι τῷ Σωτῆρι, ἐπὶ δὲ ἐντύχῳσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, οὗτοι οὐκέτι διὰ μόνην ἀνθρωπίνην μαρτυρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν πιστεύουσι.

53. „Μετὰ ⁵⁾ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν“ αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, διὲ προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.“ Πάνω

¹⁾ I Cor. II, 15.

²⁾ τοῦ κόσμου. Οὐδὲν μέντοι γε —, περὶ ἑτέρων. Ita hunc locum in Cod. Reg. luxatum sanitati restitutum opo Cod. Bodlejani. R. — Huet., qui Cod. Reg. sequit., haec habet: τοῦ κόσ * * * τοιγε θαυμαστὸν περὶ τινῶν μὲν διὰ πίστεως περιπατεῖν, καὶ μὴ διὰ εἵδους * ων.

³⁾ Ev. Joann. IV, 42. coll. p. 104. not. 8.

⁴⁾ In edd. H. et R. itemque in vers. Ferrar. deest ἀληθῶς. Cfr. l. l. coll. pag. 104. not. 8.

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 43., ubi Knapp. post ἐκεῖθεν exhibet verba καὶ ἀπῆλθεν, quae Lachm. uncis inclusit. — 44.

ἀνακόλουθος ἢ λέξις φαίνεται· τί γὰρ κοινὸν πρὸς τὸ ἐξεληλυθέναι αὐτὸν μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, παρ' οἷς ἔμεινε, καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπερχεσθαι, τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει;“ Εἰ μὲν γὰρ ἦν πατρίς αὐτοῦ ἢ Σαμάρεια, καὶ ἠτίμαστο ἐκεῖ, ὡς διὰ τοῦτο ἐξεληλυθέναι μὴ διατριψάντα πλεῖον ἡμερῶν δύο, ἀκολούθως ἂν εἶρητο τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.“ Ἀλλὰ καὶ εἰ ἐτέγραπτο· „μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν“ ἀλλ' οὐκ ἐγένετο ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.“ καὶ οὕτως χώραν τὸ λεγόμενον εἶχεν ἄν. Καὶ τάχα τὸ μὲν βούλημα τοῦ ῥητοῦ τουτέστιν, ὡς ἰδιώτης δὲ τῷ λόγῳ ὁ Ἰωάννης δυσπαρασιτάτως ἔφρασεν ὁ γενόηκεν. Εἰς γὰρ τίνα τόπον τῆς Γαλιλαίας ἐδέξαντο αὐτὸν, ἑωρακότες πάντα ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, οὐκ εἶρηται, ¹⁾ ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ἀνέγραψε. Κατακούει δὲ ἑαυτοῦ ²⁾ ὁ εὐαγγελιστής, καὶ οὐκ ἀπορεῖ τοῦ προκειμένου. Προκειπὼν γοῦν τίνα τρόπον ἀφίησι τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἄπεισιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ κύριος, διηγησάμενός τε, — ἐπεὶ ἴδει αὐτὸν διώχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας —,

¹⁾ H. et R. in textu: οὐκ εἶρηται, H. min. recte ad marg.: „scribas ὃ οὐκ εἶρηται.“ Idem in praeced. min. accurate scripsit: *Εἰς γὰρ τίνα τόπον κ. τ. λ.*, atque abhinc inserta vocula ὃ originem procul dubio duxit.

²⁾ H. et R. ut in nostro textu, H. in notis: „ita Cod. Reg. et Perioninus: *at sese intelligit etc.* Ferrar. legisse videtur *κατακόπτει δὲ ἑαυτόν.*“ R. in notis: „„Sic omnes Mss. in textu, at cum ad oram Cod. Bodlej. ex conjectura legatur: *κατακόπτει δὲ ἑαυτόν*, id secutus est Ferrarius, vertens: *Resecat autem sese Evangelista.*““

τὰ λεγόμενα πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, καὶ πῶς ἔμεινε δύο ἡμέρας παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἀποδίδωσι τὴν εἰς Γαλιλαίαν ἄφιξιν αὐτοῦ, καίτοιγε οὐκ ὀλίγων μεταξὺ εἰρημένων. Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προεῖπομεν βελτιονός τινος σύμβολον εἶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἄνω που κειμένην, ἐλάττονος δὲ τὴν Γαλιλαίαν, καὶ¹⁾ κατὰ τοῦτο ἐπισκοπῆς²⁾ δεομένων καὶ τῶν ἐλαττόνων ὁ φιλόστροφος Θεὸς οὐ καταφρονεῖ, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Σαμαρείτας³⁾ τάχιον καταλιπὼν, ὑπὲρ τοῦ τοῖς προθύμως αὐτὸν ἀποδεξαμένοις Γαλιλαίοις ἐπιστῆναι, καὶ τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν λάσασθαι. Ταῦτα δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ποιήσας, ἐνστάσης τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐορτῆς ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα, τὴν ἐορτὴν κρεῖττονα καὶ ἑσπερίαν τῇ ἑαυτοῦ ποιῶν ἐπιδημία.

54. Εἶδωμεν δὲ τί ἐστι⁴⁾ καὶ τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει“ καὶ ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ μαρτυροῦντος ζητητέον τὸν τῆς λέξεως νοῦν. Πατρίς δὲ τῶν προφητῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν, καὶ φανερόν ἐστι τιμὴν αὐτοῦ⁵⁾ παρὰ Ἰουδαίοις μὴ ἰσχητέαι, λιθασθέντας,⁶⁾ πρισθέντας, πειρασθέντας, ἐν φόβῳ μαχαίρας ἀποθανόντας, διὰ τὸ ἀτιμάζεσθαι περιελθόντας ἐν μηλωταῖς,⁷⁾ ἐν αἰγίοις δέρμασιν, ὑστερουμένους, θλιβομένους, κακουχουμένους. Καὶ ὄνειδιζονται⁸⁾ γε Ἰουδαῖοι ἀπὸ

¹⁾ In Cod. Reg. (quem H. sequit) deest καὶ. B.

²⁾ H. min. accurate ἐπισκοπεῖς.

³⁾ Cod. Bodlej. pro τοὺς Σαμαρείτας habet αὐτούς. B.

⁴⁾ Ed. Huet. δὲ καὶ τί ἐστι καὶ τό. — Ev. Joann. IV, 44.

⁵⁾ In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest αὐτούς. B.

⁶⁾ Hebr. XI, 37.

⁷⁾ ἐν μηλωταῖς. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.). B.

⁸⁾ Huetius ὄνειδιζονται δέ.

τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτούς· „τίνα¹⁾ τῶν προφητῶν οὐκ ἰδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέπειναν τοὺς προκαταγγέλλοντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου;“ οἰκτιρῶν ἐπὶ τῆσι καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι προφήτην, δι’ οὗ οἱ προφηταὶ προφηταὶ γέγονται, ἀτιμάσαντες „αἶρε,²⁾ αἶρε, σταύρωσον αὐτόν“ ἔλεγον. Τετιμῆνται δὲ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι πάντες οἱ προφηταὶ, καὶ ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἀναστὰς κατὰ τὰ περὶ αὐτοῦ³⁾ εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως „προφήτην⁴⁾ ὑμῶν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε.“ ἡ πατρίς⁵⁾ γὰρ αὐτοῦ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, τοῖς τῆ παραπολιτικῆ⁶⁾ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν αὐτηρίαν εἰληφόσι. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγραπται „οὐδεὶς⁷⁾ προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πα-

1) Act. VII, 52.

2) Ev. Joann. XIX, 15, ubi in edd. N. T. haec leguntur: ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν.

3) Huet. αὐτοῦ, R. ἐαυτοῦ.

4) Act. III, 22. coll. Dent. XVIII, 15., ubi alio ordine singula verba procedunt.

5) H. in textu: οὐ πατρίς, ad marg.: „Ferrar. πατρίς.“ Idem in notis, quum explicandi causa nonnihil de praeced. dimicasset, haec adjungit: „quae cum gemina sit loci hujus sententia, quam vitiosa interpretatione foedavit Perizonius, manifestam est, supervacaneam esse negandi particulam in his verbis: οὐ πατρίς γὰρ αὐτοῦ x. τ. λ., quam a Ferrar. praetermissam Cod. Reg. et Perion. repraesentant. At si quis eam pertinaciter retinere velit, patiemur quidem, modo ne citra interrogationem.“ R. in textu recte ἡ πατρίς, in notis: „Cod. Bodlej. optime ἡ πατρίς, Codd. Reg. et Barberin.: οὐ πατρίς, male, nisi sequentia eam interrogatione legantur.“

6) Rom. XI, 11. — In seqq. Huet.: Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγρα.; R. omisit δέ.

7) Luc. IV, 24., ubi a Knapp. αὐτοῦ, a Lachm. αὐτοῦ voc. πατρίδι adjectum legitur, verba αὐτῶν καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ prorsus desunt in edd. N. T.

τρῶδι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ·“ καὶ χρήσιμόν γε τὸ συγγενὲς τούτῳ φητὸν συναγαγόντας ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων ἰδεῖν, πότε καὶ ἐπὶ τίνι τῷ Σωτῆρι τοῦτο εἴρηται. Θαυμάσαι δὲ ἔστι τὸ ἀληθὲς τῆς ἀποφάσεως τοῦ Σωτῆρος, φθάσαν οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς ἁγίους προφήτας, ἀτιμασθέντας παρὰ τοῖς οἰκελοῖς, καὶ ἐπ’ αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν τινι σοφίᾳ διατρέψαντας, καὶ καταφρονηθέντας ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὥστε τινὰς αὐτῶν¹⁾ καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαχθῆναι.²⁾ Ἐξεστὶ δὲ ταῦτα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀναλέξεσθαι περὶ τῶν φιλοσοφησάντων καὶ ἀστρονομησάντων ἢ ὁποίοις δήποτε μαθημασι διαπρεφάντων. Ἀτιμαζόντων δὲ καὶ αὐταὶ αἱ φωναί· „οὐχ³⁾ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσι πρὸς ἡμᾶς; πόθεν οὖν τούτῳ πάντα ταῦτα;“ Καὶ παραδοξότατόν γε ἐπὶ τῶν προφητῶν τοῦτο συμβέβηκε, τὸ μὲν ζῶν αὐτῶν οὐ τετιμῆκασιν οἱ πολῖται, τὸ δὲ νεκρὸν περιέπουσιν, οἰκοδομοῦντες αὐτῶν τὰ μνημεῖα⁴⁾ καὶ κοσμοῦντες. Οἰκοδομῆν δὲ ἔστι τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖν αὐτὰ, ὅτε τὸ ζωοποιούν πνεῦμα καταλιπὼν τις, τὸ ἐνυπάρχον τοῖς βουλήμασι τῶν γραμμάτων αὐτῶν, περιέπει καὶ περικοσμεῖ τὸ ἀποκτείνον γράμμα, τὸ κάλλος οὐόμενος τῆς προφητείας ἐν τῇ ψιλῇ⁵⁾ εἶναι ἐκδοχῇ

¹⁾ ὥστε τινὰς αὐτῶν. Haec desiderantur in Cod. Bodlejano. R.

²⁾ Cod. Bodlejanus ἀχθῆναι. R.

³⁾ Math. XIII, 55. 56., ubi pro verbis: ἀδελφοὶ αὐτοῦ — ταῦτα in edd. N. T. haec leguntur: ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς (Lachm. Ἰωσήφ) καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;

⁴⁾ Matth. XXIII, 29. Luc. XI, 47. 48.

⁵⁾ Huct. min. accurate ψυχῇ pro ψιλῇ.

τοῦ γράμματος. Ἔργον δὲ τοῦτο τῶν ταλανιζομένων¹⁾ ἀπὸ τοῦ κυρίου Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, Γραμματέων μὲν ὀνομαζομένων τῶν ἐπωνύμων ψιλοῦ τοῦ γράμματος, Φαρισαίων δὲ τῶν ἀποδιηρημένων, καὶ τὴν θείαν ἐνότητα ἀπολωλεκότων· Φαρισαῖοι γὰρ ἐρμηνεύονται· οἱ διηρημένοι.

55. „Ὅτε²⁾ οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.“ Ἄξιον ἰδεῖν τὴν αἰτίαν τῆς τῶν Γαλιλαίων παραδοχῆς, ἣν παρεδέξαντο τὸν Σωτῆρα ἐλθόντα εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰ τηλικαύτη ἦν,³⁾ ὥστε κατάπληξιν αὐτοῖς ἐμποιῆσαι καὶ θαυμασμόν περὶ τοῦ Σωτῆρος, εἰς τὸ παρεδέξασθαι αὐτόν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τίνα ἀναφέρεται, οἶονεὶ πολλὰ ὄντα⁴⁾ ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Ἰησοῦς, τὸ „πάντα ἑωρακότες ὄσα⁵⁾“ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ.“ Οὐδὲν δὲ εὐρίσκομεν προεξηρημένον ἢ ὅτι „εὗρεν⁶⁾“ ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς παλουύοντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθήμενους. Καὶ ποιήσας φραγγέλιον⁷⁾ ἐκ σχοινίων,

¹⁾ Matth. XXIII, 29.

²⁾ Ev. Joann. IV, 45. Knapp. ut in nostro textu ἃ ἐποίησεν, (coll. tamen pag. huj. nota 5.), Lachm. ὄσα ἐποίησεν.

³⁾ Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. male: τηλικαύτην. R. — Huet. ad marg.: „scribas τηλικαύτη ἦν.“

⁴⁾ Cod. Bodlej. habet πολλὰ ὄντα, in Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest ὄντα. R.

⁵⁾ Cfr. pag. huj. not. 2. coll. ev. Joann. IV, 45.

⁶⁾ Ev. Joann. II, 14—16., ubi τὸ κέρμα et ἀνέστρεψε (coll. seq. pag. not. 1.) edd. N. T. (coll. Tom. I pag. 273. not. 1.) exhibent, partic. καὶ insuper ante μὴ ποιεῖτε, uncis tamen inclusa, a Lachm. adjuncta.

⁷⁾ H. h. l. et in seqq. constanter φραγγέλιον. Cfr. pag. 73. not. 4.

πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέτρεψε, ¹⁾ καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου.“ Τί οὖν τηλικούτον ἐστὶν ἐν τούτοις, ²⁾ ὥστε κινήθοντας ἐπ’ αὐτοῖς τοὺς Γαλιλαίους δέξασθαι τὸν κύριον, μαρτυρουμένους διὰ τὸ αὐτὸν δέχεσθαι, ἐπεὶ ἔλθόντες εἰς τὴν ἑορτὴν ἐν Ἱεροσολύμοις πάντα ἑωράκασιν ἃ ἐποίησεν ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς; Εἰ μεμνήμεθα τῶν εἰρημένων εἰς τὸν τόπον ἀποδεικνύων, οὐκ ἐλάττονα δύνάμιν ἐμφανέσθαι τοῦ Σωτῆρος ἐν ἐκείνοις παρὰ τὴν ἐνεργήσασαν εἰς τυφλοὺς ἀναβλέψαι, ³⁾ καὶ κωφοὺς ἀκοῦσαι, καὶ χωλοὺς περιπατῆσαι, λεκτέον, ὅτι μήποτε ὕπερ λογισάμενοι ἐννοήσαντες οἱ Γαλιλαῖοι, καὶ καταπλαγέστες τὴν θειότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἔλθόντα αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐδέξαντο, πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. Τὰ δὲ πάντα ταῦτα ἦν, τῷ ἐκ σχολίων φραγελλῶ ἐκβεβλήσθαι ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα ⁴⁾ καὶ τοὺς βόας,

¹⁾ R. in textu ἀνέτρεψε, in notis: „Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. ἀνέστρεψε.“ — Cfr. Tom. I. pag. 273. et Tom. II. pag. 115. not. 1.

²⁾ Cod. Bodlej. ἐν τοῖς τοιοῦτοις. R.

³⁾ Matth. XI, 5. Luc. VII, 25.

⁴⁾ H. et R. in textu: τὰ τε πρόβατα, τοὺς βόας, καὶ τῶν κ. τ. λ., R. in notis: „Cod. Bodlej.: βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, τὰ τε πρόβατα, καὶ τῶν κ. τ. λ.“ — Equidem coll. pag. huj. lin. 1. καὶ adjeci vocabulis τοὺς βόας. Ferrar.: oves et boves. — Ceterum lectio Cod. Bodlej., si qua auctoritate nititur (cfr. pag. 115. lin. 5. a fine et seqq.), procul dubio corrupta, (cfr. pag. 113. lin. 3. a fine et seqq. et pag. 115. l. l.), hunc in modum restituenda est: τοὺς πωλοῦντας βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κ. τ. λ.

καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐκκεχύσθαι τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνατετράφθαι, ¹⁾ μετ' ἐξουσίας δὲ εἰρησθαι τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν „ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου“ Οἶμαι δὲ μὴδὲ ταῦτα μόνον αὐτὸν πεποιηκέναι τότε, ἀλλὰ καὶ ἄλλα σημεῖα ἐπιφέρειται γὰρ τούτοις ²⁾ „ὡς ³⁾ δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν“ ἐφ' οἷς καὶ ὁ Νικόδημος φησὶ „Ραββί, ⁴⁾ οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεῖα ταῦτα ποιεῖν ἢ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ.“ Πλὴν ἔξεστι Γαλιλαῖον ὄντα ἐορτάζειν ἐν Ἱεροσολύμοις γινόμενον, ὅπου ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ, καὶ θεωρεῖν πάντα ὅσα ἐποίησε ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς, καὶ μάλιστα τίνα τρόπον ἐκβάλλοι τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένῳ πάντας τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα ⁵⁾ καὶ περιστερὰς, τὰ τε πρόβατα, καὶ τοὺς βόας, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἀρχὴ γὰρ ἡ ⁶⁾ ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτὴ τοῖς Γαλιλαίοις ἐστὶ τοῦ καὶ δεξασθαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐλθόντα πρὸς αὐτούς· μὴ γὰρ ἐωρακότες τὰ ἐν τῇ ἑορτῇ, οὐκ ἂν

¹⁾ H. et R. h. l. ἀνατετράφθαι. Cfr. p. 114. not. 1.

²⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. ταῦτοις, Reg. (H. in textu) perperam habet ἐκεῖνος. R. — Huet. ad marg.: „Ferrarius ἐκεῖνοις.“

³⁾ Ev. Joann. II, 23, ubi edd. N. T. ἐποίησε exhibent pro ἐποίησεν et Lachm. uncis inclusit ἐν, quod sequitur Πάσχα.

⁴⁾ Ibid. III, 2. Knapp.: οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν ἢ κ. τ. λ. Lachm.: οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἢ κ. τ. λ.

⁵⁾ καὶ πρόβατα. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur) R.

⁶⁾ Deest ἡ in edit. R.

ἐδέξαντο αὐτόν ἢ οὐδὲ αὐτὸς μὴ προσυτρεπισθεῖσι πρὸς τὸ λαβεῖν αὐτόν οὕτως ἂν σπουδαίως ἐπεδήμησε, καταλιπὼν τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτόν μείναι παρ' αὐτοῖς. Οἱ μέντοι γε δεξάμενοι τὸν Ἰησοῦν ἐδέξαντο καὶ τὸν ἀποστελλαντα αὐτόν· φησὶ γάρ· „ὁ ἐμὲ δεχόμενος¹⁾ δέχεται τὸν ἀποστελλαντά με.“ Πρῶτον οὖν ἰδεῖν δεῖ, τουτέστι συνιέναι τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔργα τοῦ Ἰησοῦ πάντα, τίνα τρόπον καθαίρει τὸ ἱερόν, ἀποκαθιστὰς αὐτὸ εἰς τὸ²⁾ εἶναι οἶκον τοῦ πατρὸς, καὶ μηκέτι οἶκον ἔμπορίου, ἵνα μετὰ τὸ θεωρῆσαι ταῦτα τὸν ἐνεργήσαντα ταῦτα λόγον δεξώμεθα. Οἶμαι δ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις θεωρήσας ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, οὐ δέξεται τὸν Ἰησοῦν, ἢ οὐδὲ ἐπιδημήσει τὴν, ἧς σύμβολον ἐπιδημίας, ἐπιδημίαν³⁾ ταύτην τοῖς μὴ πρότερον ἀναβηθκόσιν εἰς τὴν ἑορτήν, καὶ μὴ πάντα τεθεαμένους ὅσα ἐποίησε ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις.

56. „Ἡλθεν⁴⁾ οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον.“ Ὅσα ἐχωρήσαμεν περὶ τῆς Κανᾶ, ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἶπομεν. Δύο δὲ οὐ μάτην ἐν Κανᾷ ἐπιδημίας⁵⁾ τῷ Ἰησοῦ γίνονται. Μήποτε γοῦν⁶⁾ σημαίνουσι τὰς δύο τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν κόσμον ἐπιδημίας, τὴν μὲν προτέραν, ἵν' εὐφράνη τοὺς συνεστιωμένους, τὴν δὲ δευτέραν, ἵνα τὸν ἑγγὺς γενόμενον θανάτου⁷⁾ οὐ τοῦ βασιλέως υἱόν, ἀλλὰ τινος βασιλικοῦ ἀναστήσῃ. Καὶ τάχα ὁ βασιλικὸς Ἀβραάμ ἦν

¹⁾ Cfr. Luc. IX, 48, cujus loci priora verba verbiis: ὁ ἐμὲ δεχόμενος, non ad literam Orig. reddidit.

²⁾ εἰς τό. Desideratur in Cod. Bodlejano. R.

³⁾ ἐπιδημίαν. Deest in cod. Cod. Bodlejano. R.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 46.

⁵⁾ Huet. min. accurate ἐπιδημίας ἐν Κανᾷ.

⁶⁾ Cod. Bodlej. γοῦν, Codd. Reg. (itemq. ed. H.) et Reg. γάρ. R.

⁷⁾ Ed. Huet. τοῦ θανάτου οὐ βασιλέως κ. τ. λ.

ἡ Ἰακώβ, ὧν υἱὸν ὄντα τὸν λαὸν, μετὰ τὸ πλήρωμα ¹⁾ τῶν ἔθνων εἰσελθεῖν, ²⁾ σώσει ἐπὶ τέλους. Δύναται καὶ δύο τοῦ λόγου εἶναι ἐπιδημῆται ἐν τῇ ψυχῇ, ἡ μὲν πρότερα τὸν ἐξ ὕδατος γενόμενον ³⁾ οἶνον χωρηγοῦσα, εἰς εὐφροσύνην τῶν συνεστιωμένων; ἡ δὲ δευτέρα πᾶσαν τὴν καταλειπομένην ἀσθένειαν καὶ τὸ πρὸς θάνατον κινδυνῶδες περιαιροῦσα. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν εἶναι, ⁴⁾ (ἐπέπερ τὰ πλείονα τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἐν ἀποκρύφοις), πολλὰ ὑπὲρ σωτηρίας τῶν πολλαχοῦ ποιῶν ὁ Ἰησοῦς, ὧν τύποι τὰ λοιπὰ ἀναγεγραμμένα χωρία, δις τῇ Κανῆ ταύτῃ ἐπιδημεῖ, βεβαιῶν ἐαυτῷ κτῆσαι τῶν ἀπὸ ταύτης τῆς γῆς πιστευόντων εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ.

57. „Καὶ ἦν τις ⁵⁾ βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει, ἐν Καισαρναοῦμ“ ἕως τοῦ ⁶⁾ „καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.“ Οὐ πάνυ εὐρίσκομεν παρὰ Ἰουδαίαις τετριμμένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ ὄνομα, ὅθεν οὐδὲ, ὅσον ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ, ἐπιβάλλομεν ἐν νῶ, ⁷⁾ τίς ἦν οὗτος ὁ βασιλικὸς, καὶ τίνος βασιλέως ἐπώνυμος. Ὁ μὲν οὖν ἀχειραιότερος αἰήσεται τοῦ βασιλέως Ἡρώδου τινὰ ἄνθρωπον εἶναι τοῦτον τὸν βασιλικόν· ἕτερος δὲ τούτῳ ὁμοιος ἕρει, τῆς Καισαρος οἰκίας γεγενῆσθαι τοῦτον τὸν

¹⁾ Rom. XI, 25.

²⁾ εἰσελθεῖν. Deest in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.); exstat vero in Codd. Bodlej. et Barberino. R.

³⁾ Ed. Huet. γενόμενον.

⁴⁾ H. et R. in textu εἶναι, R. absque causa in notis: „lego εἶ.“

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 46. 53. — Abhinc Ferrar. Tom. XVIII. auspicatur. Huet.

⁶⁾ Cod. Bodlej. habet ἕως τοῦ, Reg. (quem H. sequit.) omisit τοῦ. R.

⁷⁾ Cod. Bodlej. ἐν νῶ, Reg. (nec non H.) perperam ἐν ῶ. R.

βασιλικόν, πράττοντά τι περὶ τὴν Ἰουδαίαν τότε οὐδὲ γὰρ σαφῶς εὐρίσκειται Ἰουδαῖος ὢν, ἐπειπερ οὐκ ἀκολουθεῖ, τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἠσθενηκέαι ἐν Καφαρναοῦμ, οἰκίον αὐτὸν εἶναι τῶν κατὰ τοὺς τόπους. Ἐμφαίνεται δὲ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα καὶ ἐκ τοῦ ἤδη αὐτοῦ καταβαίνοντος τοὺς δούλους αὐτῷ ἀπηνηκέαι, λέγοντας¹⁾ ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ ζῆ²⁾ πληθυντικῶς γὰρ οἱ δούλοι εἰρηναί. Ἐχέτω³⁾ τοίνυν ὅπως ποτὲ τὸ τῆς ἱστορίας, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλικοῦ κομψότερον⁴⁾ ἐσχηκέτω κατὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον, τῇ ἐβδόμῃ ὥρᾳ ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη πεπιστευκέτω. Φέρε δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἐρευνήσωμεν, τίνος οὗτος σύμβολον εἶναι δύναται καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Μέγαν δὴ βασιλέα,⁵⁾ οὗ πόλις ἐστὶ τὰ ἀληθινὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ βασιλέα τῶν βασιλευόντων, τὸν πορευθέντα εἰς χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι, καὶ ἐπανελθόντα⁶⁾ βασιλέα οὐδένα ἄλλον ἴσμεν ἢ τὸν εἰπόντα „ἐγὼ⁶⁾ δὲ κατεστιάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών⁷⁾ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγελλῶν τὸ πρόσταγμα κυρίου.“ Τούτου τὴν ἡμέραν οἱ ἰδόντες καὶ εὐφρανθέντες, πάντες εἰσὶ βασιλικοὶ, καὶ οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ ἐπαίνυμοι τυγ-

1) Ev. Joann. IV, 51.

2) H. in textu *ἐχέτω*, ad marg.: „Ferrar. *ἐχέτω*, Perion. *ἐκετευέτω*.“ Idem in notis: „Cod. Reg. *ἐχέτω*. Perion. vertit: *rogat igitur* etc.; videtur legisse: *ἐκετευέτω*. At Ferrar. legit: *ἐχέτω*, quod rectius est.“ — R. in textu recte *ἐχέτω*, in notis: „„Cod. Bodlej. recte *ἐχέτω*, Reg. male *ἐκέτω*, Perion. *ἐκετευέτω*.““

3) Ev. Joann. IV, 52. 53.

4) Math. V, 35. — Apocal. XIX, 16. — Luc. XIX, 12.

5) *ἐπανελθόντα*. Cod. Bodlej. *ἐλθόντα*. R.

6) Psalm. II, 6.

7) Huetius *Σειών*.

χάνουσι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὧν ἕνα τινὰ ζητοῦμεν, καὶ τὸν ἀσθενήσαντα υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ τούτου ἀκόλουθα. Ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, τὸν πάντα λαὸν υἱὸν εἶναι τοῦ Ἀβραάμ, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀρχοῦντές φασι „σπέρμα¹⁾ Ἀβραάμ ἔσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πάποτε“ καὶ „μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν;“ ὡς ἐπ’ αὐτῷ γὰρ καυχωμένου τοῦ λαοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς καὶ μετ’ αὐτὸν πατέρας, φησὶ καὶ ὁ Σωτήρ· „μὴ ἄρξησθε²⁾ λέγειν ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.“ ἢ „μὴ δόξετε λέγειν, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· δύναται γὰρ³⁾ ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ.“ Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν λαὸν φησιν „ἐμβλέψατε⁴⁾ εἰς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ὑμῶν,⁵⁾ καὶ εἰς Σάρραν τὴν ὠδελφούσαν⁶⁾ ὑμᾶς.“⁷⁾ Καὶ τί δεῖ διὰ παραδειγμάτων μηχανῆναι τὸν λόγον, σαφοῦς ὄντος ὅτι αὐτὸς πρῶτος χρηματίζει πατὴρ τοῦ λαοῦ, διὸ καὶ ἐξαιρέτως ὀνομάζεται πατὴρ; Ὑπονοοῦμεν τοίνυν τὸν μὲν βασιλικὸν εἶναι τὸν Ἀβραάμ, τὸν δὲ ἀσθενήσαντα αὐτοῦ υἱὸν ἐν Καφαρναοῦμ καὶ μέλλοντα ἀποθνήσκειν, τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος, ἀσθενήσαν ἐν τῇ θεοσεβείᾳ, καὶ τῇ τηρήσει τῶν θείων νόμων, καὶ πρὸς τὸ ἀποθανεῖν τῷ Θεῷ γινόμενον τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ πεπυρω-

1) Ev. Joann. VIII, 33 53.

2) Matth. III, 9., ubi plura leguntur aliumque in modum singula exhibentur vocabula.

3) γάρ. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequit.) R.

4) Jesai LI, 2.

5) ὑμῶν. Cod. Reg. (H. in textu) habet male ἡμῶν. R. — Huet. ad marg.: „scrib. ὑμῶν.“

6) H. et R. ὠδελφούσαν, LXX. interpretes l. l. ὠδελφούσαν.

7) ὑμᾶς. Cod. Reg. (H. in textu) male ἡμᾶς. R. — Huet. ad marg.: „scrib. ὑμᾶς.“

μέγον, καὶ διὰ τοῦτο πυρέσσειν λεγόμενον. Φαίνεται δὲ μέλειν¹⁾ τοῖς προεξεληλυθόσι τὸν βίον τοῦτον ἀγίοις περὶ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐν τοῖς Μακκαβαίκοις γέγραπται μετὰ πλείστα ὄσα ἔτη τῆς Ἱερεμίου ἀναλήψεως „οὐτός²⁾ ἐστὶν Ἱερεμίας ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης ὁ πολλὰ εὐχόμενος περὶ τοῦ λαοῦ.“ Ὅρα τοίνυν εἰ δυνατόν ἐκλαμβάνειν ἡμᾶς, ὅτι ὁ Ἀβραάμ βασιλικός τις ὢν, νοσήσαντος αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ, ἀποθνήσκειν μέλλοντος, ἀξιοῖ βοηθῆναι³⁾ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸν κάμνοντα, γενόμενος πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρωτῶν ἵνα καταβῆ καὶ λάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν, ἔμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

58. Τὸ δὲ „ἴαν⁴⁾ μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε“ λεγόμενον πρὸς αὐτὸν, τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τάχα δὲ καὶ ἐπ’ αὐτόν. Ὡς γὰρ Ἰωάννης προσδοκῶν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν περιέμενε τὸ δοθῆν σημεῖον, ἵνα δι’ αὐτοῦ γινῆ τὸν προφητευόμενον τὸ δὲ σημεῖον ἦν „ἔφ’ ὃν⁵⁾ ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.“ οὕτως καὶ οἱ προκεκοιμημένοι ἄγιοι, προσδοκῶντες καὶ τὴν ἐν σώματι τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων ἐχαρακτήριζον αὐτόν, διὰ τούτων τῶ ἐλπίζομένῳ πιστεύοντες. Τάχιον δὲ παρακαλεῖ τὸν κύριον καταβῆναι⁶⁾ πρὸς τὸ νοσοῦν

¹⁾ H. et R. μέλλειν. Ferrar. recte μέλειν legit, verū enim: *apparet autem sanctis, qui antea ex hac vita emigrarint, curam esse de populo.*

²⁾ II Maccab. XV, 14., ubi inter alia respectu huj. loci haec leguntur: οὗτός ἐστιν ὁ πολλὰ προσευχόμενος περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀγίας πόλεως, Ἱερεμίας ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης.

³⁾ R. βοηθηθῆναι. — Ev. Joann. IV, 47.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 48.

⁵⁾ Ibid. I, 33. et, omissis nonnullis, 34.

⁶⁾ Ibid. IV, 47. 49.

παιδίον ἑαυτοῦ, εὐλαβούμενος μὴ προλάβῃ ὁ θάνατος κρατήσας τὸν κάμνοντα, καὶ ἀπελαύνει γε τὸν πυρετὸν λόγῳ ὁ Χριστὸς, ἐπαγγειλόμενος τῷ πατρὶ περὶ ¹⁾ τῆς ζωῆς τοῦ κινδυνεύοντος, διὰ τοῦ „πορεύου“ ²⁾ ὁ υἱὸς σου ζῆ.“ Ἐχει ³⁾ δὲ οὗτος ὁ βασιλικὸς οὐ μόνον υἷον, ἀλλὰ καὶ δούλους, ὧν σύμβολον ἦσαν οἱ οἰκογενεῖς καὶ ἀργυρώνητοι τοῦ Ἀβραάμ, εἰδὸς τι πιστευόντων ταπεινότερον καὶ ὑποβεβηκός. Οὗτοι συνόντες τῷ κάμνοντι παιδίῳ θεωροῦσι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπαντῶσι τῷ πατρὶ, εὐαγγελιζόμενοι τῆ. ζωῆν τοῦ θεραπευθέντος, διὰ τοῦ „ὁ παῖς“ ⁴⁾ σου ζῆ“ εὐφραίνοντες ὅτι οὐκ ἐφρόνουν πρότερον περὶ τοῦ παιδίου τοῦ δεσπότου ὅτι ζῆ. Οὐ μάτην δὲ ὦραν ἐβδόμην ⁵⁾ ἀφῆσαν αὐτὸν ὁ πυρετὸς, ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἀναπαύσεως ἦν. Ὁ ἐν Καφαρναοὺμ μέντοι γε υἱὸς ἐστίν ὁ νοσῶν καὶ θεραπευόμενος, ὁ ἐν τῷ τῆς παρακλήσεως ἀγρῷ, γένος τι κερμηκότων μὲν, οὐ πάντα δὲ ἔξω καρπῶν γεγενημένον, καὶ τελειοτάτη γνόντι τῷ πατρὶ τὴν τοῦ υἱοῦ σωτηρίαν ἢ πίστις γίνεται, πανοικεῖ πιστεύοντι Χριστῷ. Κατελθὼν δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν πῶς τοῦτο δεύτερον σημεῖον πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὸ δυνατόν ἐν τοῖς ἔξῃς γενόμενοι κατὰ τὴν λέξιν ἐρευνήσομεν. Εἰ δὲ καὶ δυνάμεώς τινος εἰκὼν ἐστίν ὁ βασιλικὸς τῶν ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διαφέροντος παρ' αὐτῷ λαοῦ, καὶ, ἢ οὕτως εἶπω, οἶονεὶ τῆς παρ' αὐτῷ ἐκλογῆς, ἢ τε ἀσθένεια αὐτοῦ ἢ παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀρχοντος διάθεσις μοχθηρὰ, καὶ ἡ Καφαρναοὺμ τοῦ

¹⁾ Huet. περὶ τῆς ζωῆς, in ed. R. deest περὶ.

²⁾ Ev. Joann. IV, 50.

³⁾ Huet. minus accurate ἐχει.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 51.

⁵⁾ Ibidem 52. — 46. — 53. — 54.

χωρίου τῆς μονῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἢ εἰκὼν ἔστιν σκοπη-
τέον. Οἶμαι γὰρ καὶ τῶν ἀρχόντων τινὰς, καταπεπλη-
γύτας τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν θειότητα, προσπε-
φρευγέναι αὐτῷ, καὶ ἠξιοκέναι περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῖς οὐ-
κονομουμένων· ἐπεὶ τί δῆποτε ἄνθρωποι μὲν μετάνοιαν
ἐπιδέχονται, καὶ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μεταβάλλουσιν,
ἐπὶ δὲ τῶν δυνάμεων τὸ παραπλήσιον λέγειν ὀκνήσο-
μεν; ἢ λεγέτω τις ἡμῖν τί τὸ αἴτιον τοῦ δύνασθαι μὲν
τοὺς ἐνδεδομένους σαρκὶ καὶ αἵματι μεταβαλόντας¹⁾
καταπεφρευγέναι ἐπὶ τὸν Θεὸν διὰ Χριστοῦ, τοὺς δὲ
καθαρωτέρως τῇ φύσει χρωμένους πάντας ἀνεπιδέκτους²⁾
εἶναι τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα πίστεως, καὶ τῆς ἐπὶ ταῖς τε-
ραστοείοις δυνάμεσιν ὑπ' αὐτοῦ γινομέναις καταπλήξεως·
ἐγὼ δὲ νομίζω καὶ περὶ³⁾ τοὺς ἀρχοντάς τι γίνεσθαι,
μεταβαλόντας⁴⁾ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐν τῇ Χριστοῦ ἐπιδη-
μία, ὥστε τινὰς ὄλας πόλεις ἢ καὶ ἔθνη οἰκειότερον
πολλῶν ἐσχηκέναι τὰ πρὸς τὸν Χριστόν. Καὶ οὐδέν
γε ἄτοπον κατὰ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν ἔσται τὸ λέγεσθαι
πρὸς τὸν βασιλικόν· „ἐάν⁵⁾ μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε,
οὐ μὴ πιστεύσητε.“ Δύναται δὲ περὶ τῆς δυνάμεως
τοῦ Θεοῦ παρακαλεῖν ὁ βασιλικὸς, γενόμενός πρὸς αὐ-
τὸν, ὅπως καταβῆ εἰς τὸ χωρίον τῆς νόσου τοῦ παι-
δίου, καὶ ἰάσῃται τὸν νενοσηκότα· ἀλλ' οὐ πάντως κα-

¹⁾ Cod. Bodlej. μεταβαλόντας, Reg. (quem H. se-
quit.) μεταβάλλοντας. R.

²⁾ Cod. Bodlej. ἀνεπιδέκτους, Reg. (H. in textu)
ἀνεπιλέκτους. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. ἀνεπι-
δέκτους, Perion. ἀνεπιλήπτους.“

³⁾ Cod. Bodlejan. περὶ, Reg. (nec non Huet.)
παρά. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. μεταβαλόντας, Reg. (itemque H.)
μεταβάλλοντας. R.

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 48.

ταβεβηκέναι δεῖ¹⁾ πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ πυρέ-
τοντα· ἀρκεῖ γὰρ τό· „ὁ υἱὸς σου ζῆ“ πρὸς σωτηρίαν
λεγόμενον τοῦ παιδὸς, δραστηρίου ὄντος τοῦ λόγου καὶ
ποιητικοῦ ὧν βούλεται ὁ λέγων.

59. Ἔοικε δὲ βασιλικὸν ὁ Ἑρακλέων λέγειν τὸν
Δημιουργόν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐβασίλευεν τῶν ὑπ' αὐτὸν,
διὰ δὲ τὸ μικρὰν αὐτοῦ καὶ πρόσκαιρον εἶναι τὴν βα-
σιλείαν, βασιλικὸς ὠνομάσθη, οἷονεὶ μικρὸς τις βασιλεὺς
ὑπὸ καθολικοῦ βασιλέως τεταγμένος ἐπὶ μικρᾶς βασι-
λείας τὸν δὲ ἐν Καφαρναοῦμ υἱὸν αὐτοῦ διηγεῖται τὸν
ἐν τῷ ὑποβεβηκῶτι μέρει τῆς μεσότητος τῷ πρὸς θά-
λασσαν, τουτέστι τῷ συνημμένῳ τῇ ὕλῃ, καὶ λέγει ὅτι
ὁ ἴδιος αὐτοῦ ἄνθρωπος ἀσθενῶν, τουτέστιν οὐ κατὰ
φύσιν ἔχων ἐν ἀγνοίᾳ²⁾ καὶ ἁμαρτήμασιν ἦν· εἶτα τό·
„ἐκ³⁾ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν“ ἀνεῖ τοῦ ἐκ
τῶν ἄνωθεν Ἰουδαίας. Οὐκ οἶδα δὲ ὅπως εἰς τό·
„ἔμελλεν⁴⁾ ἀποθνήσκειν“ κινήθεις οἰεταὶ ἀνατρέπε-
σθαι τὰ δόγματα τῶν ὑποτιθεμένων ἀθάνατον εἶναι
τὴν ψυχὴν, εἰς τὸ αὐτὸ συμβάλλεσθαι ὑπολαμβάνων,
καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπόλλυσθαι ἐν γενένη.
Καὶ οὐκ ἀθάνατόν γε εἶναι ἠγεῖται τὴν ψυχὴν ὁ Ἑρα-
κλέων, ἀλλ' ἐπιτηδεῖως ἔχουσαν πρὸς σωτηρίαν, αὐτὴν

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male: πάντος καταβε-
βηκέναι δῆ. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar.: πάντως
καταβεβηκέναι δεῖ“ Idem in notis: „probatum mihi
Ferrarii lectio, quam ad oram attexuimus.“ — Ev.
Joann. IV, 50.

²⁾ H. et R. ἀγνεῖα. Ferrar.: in ignorantia. —
Equidem Ferrar. secutus ἀγνοῖα in textum recepi, quum
ἀγνεῖα tum demum, minus tamen expedite, stare possit,
si quis cum ἀσθενῶν conjungere malit.

³⁾ Ev. Joann. IV, 54.

⁴⁾ Ibidem vers. 47. H. ἤμελλεν, R. ἐμελλεν.

λέγων εἶναι τὸ ἐνδυνόμενον ἀφθαρσίαν φθαρτὸν, καὶ ἀθανασίαν θνητὸν, ὅταν¹⁾ καταποθῆ ὁ θάνατος αὐτῆς εἰς νίκος. Πρὸς τούτοις καὶ τὰ: „ἐὰν²⁾ μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε.“ λέγεσθαι φησὶν οἰκείως πρὸς τὸ τοιοῦτον πρόσωπον, δι' ἔργων³⁾ φύσιν ἔχον καὶ δι' αἰσθήσεως πείθεσθαι, καὶ οὐχὶ λόγῳ πιστεύειν. Τὸ δέ: „κατάβηθι,⁴⁾ πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.“ διὰ τὸ τέλος εἶναι τοῦ νόμου τὸν θάνατον εἰρησθαι νομίζει, ἀναιρουντος διὰ τῶν ἀμαρτιῶν πρὶν τελέως οὖν, φησὶ, θανατωθῆναι κατὰ τὰς ἀμαρτίας, δεῖται ὁ πατήρ τοῦ μόνου Σωτῆρος, ἵνα βοηθήσῃ τῷ υἱῷ, τουτέστι τῇ ταιᾶδε φύσει. Πρὸς τούτοις τό: „ὁ υἱός σου ζῆ.“ κατὰ ἀτυφίαν εἰρησθαι τῷ Σωτῆρι ἐξεληφεν, ἐπεὶ οὐκ εἶπε: ζήτω,⁵⁾ οὐδὲ ἐνέφηγεν αὐτὸς παρεσχῆσθαι τὴν ζωὴν. Λέγει δὲ ὅτι καταβάς πρὸς τὸν κάμνοντα, καὶ ἰασάμενος αὐτὸν τῆς νόσου, τουτέστι τῶν ἀμαρτιῶν, καὶ διὰ τῆς ἀφέσεως ζωοποιήσας εἶπεν: „ὁ υἱός σου ζῆ.“ Καὶ ἐπιλέγει πρὸς τό: „ἐπίστευσεν⁶⁾ ὁ ἄνθρωπος.“ ὅτι εὐπιστος καὶ ὁ Δημιουργός ἐστιν, ὅτι δύναται ὁ Σωτῆρ καὶ μὴ παρῶν θεραπεύειν. Δούλους δὲ τοῦ βασιλικοῦ ἐξελέγη τούς ἀγγέλους τοῦ Δημιουργ-

¹⁾ ὅταν καταποθῆ. Ed. Huet: ὄντα (procul dubio ex ὅταν ortum) ὅταν κατεπόθη. Cfr. I Cor. XV, 53. 54.

²⁾ Ev. Joann. IV, 48.

³⁾ δι' ἔργων κ. τ. λ. H. et R. in notis: „Origenes pag. 126. lin. 18: ἐτι ἐπέπερ τὴν ψυχικὴν φύσιν —, οὐχὶ δὲ λόγων. Utrobique legendum putat Ferrar. (habeat sibi) διὰ πίστεως, Irenaeo auctore etc.“

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 49. — 50.

⁵⁾ ζήτω. H. in notis: „hoc est: vivat, quod fugit Ferrarium, qui fortasse legebat ζητῶ, vel ζηλῶ, vel θέλω; vertit enim: quia non dixerit: volo.“

⁶⁾ Ev. Joann. IV, 50. — 51.

γοῦ, ἀπαγγέλλοντας ἐν τῷ „ὁ παῖς σου ζῆ“ ὅτι οἰ-
 κείως καὶ κατὰ τρόπον ἔχει, πράσσων μηκέτι τὰ ἀνοί-
 κεια· καὶ διὰ τοῦτο νομίζει ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλικῷ
 τοὺς δούλους τὰ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ σωτηρίας, ἐπεὶ καὶ
 πρώτους οἶεται βλέπειν τὰς πράξεις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ
 ἀνθρώπων τοὺς ἀγγέλους, εἰ ἐξῶμένως καὶ εἰλικρινῶς
 πολιτεύοιντο ¹⁾ ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας. Ἐπι-
 πρὸς τὴν ἐβδόμην ὥραν ²⁾ λέγει, ὅτι διὰ τῆς ὥρας χα-
 ρακτηρίζεται ἡ φύσις τοῦ ἰαθέντος. Ἐπὶ πᾶσι τό-
 „ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη“ διηγήσατο
 ἐπὶ τῆς ἀγγελικῆς εἰρησθαι τάξεως, καὶ ἀνθρώπων τῶν
 οἰκειότερων αὐτῷ. Ζητεῖσθαι δέ φησι περὶ τινῶν ἀγ-
 γέλων, εἰ σωθήσονται, τῶν καταλθόντων ἐπὶ τὰς τῶν
 ἀνθρώπων θυγατέρας. ³⁾ Καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ τοῦ
 Δημιουργοῦ τὴν ἀπώλειαν δηλοῦσθαι νομίζει ἐν τῷ
 „οἱ υἱοὶ ⁴⁾ τῆς βασιλείας ἐξελεύσονται εἰς τὸ σκότος τὸ
 ἐξώτερον“ καὶ περὶ τούτων τὸν Ἡσαΐαν προφητεύειν
 τό „υἱοὺς ⁵⁾ ἐγέννησα καὶ ὑψώσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτη-
 σαν“ οὐστinas υἱοὺς ἀλλοτρίους, καὶ σπέρμα πονηρὸν
 καὶ ἄνομον καλεῖ, καὶ ἀμπελῶνα ἀκάνθας ποιήσαντα.
 Καὶ ταῦτα μὲν τὰ Ἡρακλέωνος, ἄπερ τολμηρότερον καὶ
 ἀσεβέστερον εἰρημένα ἔχρην μετὰ πολλῆς κατασκευῆς
 ἀποδεδεῖχθαι, ⁶⁾ εἶπερ ἦν ἀληθῆ. Οὐκ οἶδα δὲ, πῶς
 καὶ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἀπιστεῖ, μὴ ἐκλαβὼν πόσα

¹⁾ Codd. Bodlej. et Barberin.: πολιτεύοιντο, Reg.
 (H. in textu) perperam: πολιτεύειν τό, cujus loco Huetius
 (ad marg.) ex conjectura legebat πολιτεύουσι. R.

²⁾ Ev. Joann. IV, 52. — 53.

³⁾ Genes. VI, 2.

⁴⁾ Matth. VIII. 12., ubi ἐκβληθήσονται pro ἐξελεύ-
 σονται edd. N. T. exhibent.

⁵⁾ Jesai. I, 2. — 4.

⁶⁾ Huet. minus accurate ἀποδεδεῖχθαι.

σημαίνεται ἐκ τῆς Θάνατος φωνῆς. Καθορῶντα γὰρ ἔδει τὸ σημαίνόμενον μετ' ἐπισκέψεως καὶ ἀκροβελίας ἰδεῖν, εἰ κατὰ τὰ πάντα σημαίνόμενα θνητὴ ἔστιν. Εἰ μὲν γὰρ ὅτι δεκτικὴ ἁμαρτίας, ψυχὴ δὲ ἡ ἁμαρτάνουσα αὐτὴ ἀποθανεῖται, καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν αὐτὴν θνητὴν εἰ δὲ τὴν παντελῆ διάλυσιν καὶ ἐξεφανισμόν αὐτῆς θάνατον νομίζει, ἡμεῖς οὐ προσησόμεθα, οὐδὲ μέχρι ἐπινοίας ἰδεῖν δυνάμενοι οὐσίαν θνητὴν μεταβάλλουσαν εἰς ἀθάνατον, καὶ φύσιν φθαρτὴν ἐπὶ τὸ ἀφθαρτον ὁμοιον γὰρ τοῦτο τῷ λέγειν μεταβάλλειν τι ἀπὸ σώματος εἰς ἀσώματον, ὡς ὑποκειμένου τινὸς κοινοῦ τῆς τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων φύσεως ὅπερ μένει, ὥσπερ μένειν φασὶ τὸ ὑλικὸν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, τῶν ποιότητων μεταβαλλουσῶν εἰς ἀφθαρσίαν. Οὐ ταῦτόν δέ ἐστι τὴν φθαρτὴν φύσιν ἐνδύεσθαι¹⁾ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ τὴν φθαρτὴν φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἀφθαρσίαν. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς θνητῆς λεκτέον, οὐ μεταβαλλούσης μὲν εἰς ἀθανασίαν, ἐνδυομένης δὲ αὐτήν. Ἔτι ἐπιπερ τὴν ψυχικὴν φύσιν φήθη²⁾ δι' ἔργων καὶ αἰσθήσεως πείθεσθαι, οὐχὶ δὲ λόγων, πεισώμεθα αὐτοῦ περὶ Παύλου, πῶς φύσεως ἦν. Εἰ μὲν γὰρ πνευματικῆς, πῶς διὰ τῆς τεραστίου ἐπιφανείας πεπίστευεν; Εἰ δ' οὐκ ἄλλως ἐδύνατο πιστεύειν ἢ διὰ τῆς τεραστίου ἐπιφανείας, ἀκολουθεῖ κατ' αὐτοὺς καὶ αὐτὸν εἶναι ψυχικόν. Πῶς δὲ καὶ ἀσεβὲς τὸ πρὸ τοῦ Δημιουργοῦ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ θεωρεῖν τὸ ἐβρωμένον καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς πολιτείας τῶν ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Σωτῆρος βελτιωθέντων, καὶ παρὰ τὸ ἐναργὲς τοῦ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ λόγου, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τὴν γραφὴν τὴν λέ-

¹⁾ I Cor. XV, 53.

²⁾ Cod. Bodlej. recte φήθη, Reg. vero (H. in textu) νοηθῆ, cujus loco Huet. (ad marg.) ex conjectura legi volebat ἐνόησε, vel ἐνοήθη. R.

γουςαν „εἰ¹⁾ κρυβήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφαῖς, καὶ γὰρ οὐκ ὄψομαι αὐτόν;“ καὶ „κύριος²⁾ ἐτάζων νεφροὺς καὶ καρδίας;“ καὶ „κύριος³⁾ γινώσκων τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων κἄν ὡς μάταιοι;“ Πῶς δὲ σώσει καὶ τό „ὁ εἰδὼς⁴⁾ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν;“ ἔτι δὲ μᾶλλον εἰ ἢ⁵⁾ φύσις χαρακτηρίζεται τοῦ λαθόντος ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ὥρας, εἴη φύσις τῆς λάσεως γινομένη τῷ οικείῳ τῇ ἀναπαύσει ἀριθμῷ; Τὸ δὲ διαφθορᾶς εἶναι ψυχικῶν, ἐπὶ τέλει ὧν ἐξεθέμεθα ὑπ’ αὐτοῦ εἰρημένων ἀναγεγραμμένον, ὁμωνυμία⁶⁾ χρωμένου ἐστὶ, καὶ ἑτέραν φύσιν εἰσάγοντος τετάρτην, ὅπερ οὐ βούλεται.

60. „Τοῦτο⁷⁾ δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλθων ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.“ Τὸ ῥητὸν ἀμφίβολόν ἐστι, σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τοιοῦτον ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐπιδημία ὁ Ἰησοῦς δύο σημεῖα πεποίηκεν, ὧν τὸ περὶ τὸν νύκτον τοῦ βασιλικοῦ δεύτερόν ἐστι· δύο γὰρ σημείων⁸⁾ ὄντων ἂ ἐποίησεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ὁ Ἰησοῦς, τὸ δεύτε-

1) Jerem. XXIII, 24., ubi in LXX. virorum vera haec leguntur: εἰ κρυβήσεται τις ἐν κρυφαῖς, καὶ ἐγὼ οὐκ κ. τ. λ.

2) Psalm. VII, 9., ubi LXX. interpretes haec exhibent: ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός.

3) Psalm. XCIV, 11. (XCIII.), ubi γινώσκει pro γινώσκων et ὅτι εἰσὶ pro κἄν ὡς LXX. viri exhibent.

4) Dan. XIII, 42. (Histor. Susann. et Dan. v. 42.).

5) Desideratur ἢ in ed. Huetii.

6) Huet. minus accurate ὁμωνυμία.

7) Ev. Joann. IV, 54., ubi δέ in edd. N. T. non legitur.

8) Cod. Bodlej. δύο γὰρ σημείων, Reg. τὸ δέ τι τοιοῦτο σημείων. R. — Huet. haec habet: τὸ δέ τι τοιοῦτο, δύο σημείων κ. τ. λ.

ρον πεποίηκεν ἔλθων ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Καὶ τοῦτό γέ ἐστι τὸ δεκτὸν καὶ ¹⁾ ἀληθές οὐ γὰρ τὸ πρότερον ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἔλθων πεποίηκε, τὸ δὲ πρότερόν ἐστι τὸ περὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον, ὅπερ γέγονεν ἐν τῇ ἑκαύριον, ὅπερ αἴτιον ἐγένετο καὶ ²⁾ τοῦ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος Πέτρου, πυσθόμενον ποῦ μένει, περὶ δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας μεμενηκέναι παρὰ τῷ κυρίῳ γέγραπται γάρ· „τῇ ἑκαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὗρισκε Φίλιππον.“ Ὅρα δὴ τὴν οἰκονομίαν εἰ δυνάμεθα νοῆσαι, τῷ καὶ ³⁾ ἐπισεσημειώσθαι τὸν Εὐαγγελιστὴν περὶ τοῦ δευτέρου τοῦτο τὸ σημεῖον γεγονέναι, κατελθόντος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν τοῦ κυρίου. Ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, δύνασθαι τὰς δύο εἰς τὴν Κανᾶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας εἰς σύμβολον λαμβάνεσθαι τῶν δύο αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν ἐπιδημιῶν, ἧτις παρὰ τὸ κτήμα αὐτοῦ γεγονέναι, ελληφότος πᾶσαν ἔξουσίαν ⁴⁾ ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, Κανᾶ ἠνομάσθη. Τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ ἐπιδημίᾳ μετὰ τὸ λουτρὸν ἡμᾶς εὐφραίνει συνδιαιωμένους αὐτῷ, καὶ διδούς τοῦ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ οἴνου πιεῖν, ὕδατος μὲν τυγχάνοντος, ὅτε ἦν κλητὸ πρότερον, οἴνου δὲ γενομένου, ὅτε αὐτὸ ⁵⁾ μετεποίησεν Ἰησοῦς. Καὶ γὰρ ἀληθῶς πρὸ μὲν Ἰησοῦ ἡ γραφὴ ὕδωρ ἦν,

¹⁾ Cod. Bodlej. δεκτὸν καὶ ἀληθές, Reg. (quem H. sequit.) omisit καὶ. R.

²⁾ ὅπερ αἴτιον ἐγένετο καὶ. Haec desunt in Cod. Reg. (nec non in ed. Huet.), sed leguntur in Cod. Bodlejano. R. — Cfr. Ev. Joann. I, 38. 39. — 43.

³⁾ Deest καὶ in edit. Huetii.

⁴⁾ Matth. XXVIII, 18.

⁵⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) αὐτό, Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. αὐτόν. R.

ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ οἶνος ἡμῖν γεγένηται. Τῇ δὲ¹⁾ δευτέρῃ ἐπιδημία ἀπολύει τοῦ πυρετοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, ἣν ἐπιστεύθη κρίνειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπολύων τοῦ πυρετοῦ καὶ ἰώμενος παντελῶς τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν, εἴτε Ἀβραὰμ, εἴτε ἄρχοντός τινος ὀνομαζομένου βασιλικοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς²⁾ τινὰ διήγησιν παρεξιούσαν³⁾ τὰς προτέρας. Ἐπεὶ δὲ μεμῆσθαι ἡμᾶς αὐτῶν⁴⁾ δεῖ, λεκτέον ὅτι δυνατὸν πάσῃ τῇ κτήσει⁵⁾ αὐτοῦ τὴν διττὴν ταύτην νοεῖσθαι ἐπιδημίας. Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ προηγουμένην μὲν κατὰ τοῦτο τὴν πρώτην λεκτέον, ἐπομένην δὲ τὴν δευτέραν, ὥστε τὴν μὲν προηγουμένην⁶⁾ εὐφραίνεσθαι τοὺς παραδεξαμένους αὐτὸν, τῇ δὲ δευτέρῃ πάσης νόσου ἀπολύεσθαι καὶ τῶν πεπυρωμένων τοῦ ἐχθροῦ βελῶν τοὺς μὴ βουληθέντας πρότερον τοῦ οἴνου αὐτοῦ πιεῖν. Καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης δυνάμεως ἀμέριστά ἐστιν, ἐν Κανᾷ γὰρ ὁ ποιῶν τὸ ὕδωρ οἶνον, καὶ οἱ πίνοντες τὰ δὲ τῆς δευτέρας οἶνον ἔχει τινὰ μερισμὸν, ὁ γὰρ τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς νοσῶν οὐκ ἦν ὅπου Ἰησοῦς· οὐ γὰρ ἦν ἐν Κανᾷ,

¹⁾ In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest δέ. R.

²⁾ Hæc minus accurate πρὸ τινὰ.

³⁾ Cod. Bodlej. παρεξιούσαν, Codd. Reg. (itemq. H.) et Barberin. παραξύουσαν. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg., duce Ferrario) αὐτῶν, Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. ἑαυτῶν. R.

⁵⁾ H. et R. κτήσει. Ferrar.: *creatura*, legisse videtur κτίσει.

⁶⁾ Ita H. et R. in textu, H. ad marg.: „scribas ἧ (procul dubio scribere voluit ἧ aut τῇ) μὲν προηγουμένη.“ Item fere R. in notis: „„scrib. videtur τῇ μὲν προηγουμένη.““ Nec male ita uterque statuit, si ad seqq. respexeris, absque causa tamen, ut videtur, cum Accus. uti in aliis scriptoris nostri locis nullo seqq. respectu h. quoque loco positus esse possit.

ἀλλ' ἐν Καφαρναούμ. Καὶ ὁ μὲν τῆς δυνάμεως λόγος ἀπὸ τῆς Κανᾶ ἐξέρχεται, τὸ γάρ· „ὁ υἱός¹⁾ σου ζῆ“ ἐν Κανᾶ εἴρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου ἔργον ἐν Καφαρναούμ γίνεται, ἐκεῖ γὰρ νοσῶν ὁ τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς λόγῳ ἐθεραπεύθη τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἑβδόμην ὥραν. Τοῦτον δὲ λόγῳ εὐρίσκομεν θεραπευθέντα ἀπὸ μὴ παρεῖναι νομιζομένου αὐτῷ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὸν τοῦ ἑκατοντάρχου δοῦλον· καὶ γὰρ ἀπ' ἐκείνου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἑκατοντάρχου οὐ παραγίνεται²⁾ ὁ κύριος, εἰπόντος „κύριε,³⁾ οὐκ εἰμι ἰκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου“ διό φησι πρὸς αὐτόν· „ἤπαυε,⁴⁾ καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι.“ Τετηρήκαμεν δὲ καὶ ὅτι ἐν Καφαρναούμ ἀμφότεροι ἦσαν νοσοῦντες, ὃ τε τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς, καὶ ὁ τοῦ βασιλικοῦ υἱός. Καὶ ἡ πενθερὰ⁵⁾ δὲ Πέτρου βεβλημένη ἐπύρεσεν ἐν Καφαρναούμ, ἧς ἀψάμενος τῆς χειρὸς ἰάσατο τὴν βεβλημένην, ὡς ἑγερθεῖσαν διακονεῖν αὐτῷ. Καὶ οὗτοι μὲν ἡμέρας ἐθεραπεύθησαν ἐν Καφαρναούμ· ὁ μὲν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς ὥραν ἑβδόμην, ὁ δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς καὶ ἡ τοῦ Πέτρου πενθερὰ πρὸ τῆς ὀψίας. „Ὀψίας⁶⁾ δὲ γενομένης“ — κατὰ τὸν Ματθαῖον ἐν Καφαρναούμ — „προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλοὺς, καὶ ἐξέβαλλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε.“ Βράδιον οὖν τινες ὑπὸ Ἰησοῦ θεραπεύονται, καὶ ἕτεροι τάχιον·

1) Ev. Joann. IV, 50. — 52.

2) H. γίνεται, R. παραγίνεται.

3) Matth. VIII, 8. — Verba ὁ παῖς μου desunt in ed. Huet.

4) Ibidem vers. 13. Lachm. καὶ ante ὡς omittit.

5) Marc. I, 30.

6) Matth. VIII, 16., ubi ἐξέβαλλε legitur pro ἐξέβαλλεν in edd. N. T.

οί¹⁾ γὰρ ὄψις βράδιον, ὡς ἐλάττονες (δαιμωνῶσι γὰρ καὶ ἔχουσι κακῶς) τῶν ἡμέρας τεθεραπευμένων. Φιλοτιμητέον δὲ συναγαγεῖν τοὺς τόπους, ἐνθα εὐρέθησαν οἱ δεόμενοι θεραπείας, καὶ σημειωτέον ἐν ποίοις τόποις ἄλλα γέγονε σημεῖα, καὶ οὐ²⁾ τὰ περὶ τοὺς κάμνοντας· οἶον ἐν τῇ Σαμαρείᾳ σημεῖον ἦν τό· „πέντε³⁾ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ“ ἐφ' ᾧ καὶ καταπλαγεῖσα ἡ γυνὴ φησὶ· „θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ“ τοῖς τε πολλταῖς λέγει· „δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μὴ τι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;“ Παρατηρητέον δὲ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ποῦ καὶ διὰ τί, καὶ ἐπὶ τίσι πεπραγμένοις λέγονται· ὑπὸ γὰρ μόνων τῶν τοιούτων παρατηρήσεων καὶ ἐξετάσεων τὰς βασάνους εὐρήσεις κατὰ βραχὺ τοὺς καρποὺς τῶν πόνων, τὴν ἐν ψαλμοῖς εὐλογίαν λέγουσαν „τοὺς⁴⁾ καρποὺς τῶν πόνων σου φάγεσαι.“ Ἔτι πρὸς τό· „τοῦτο⁵⁾ δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς“ καὶ τοῦτο λεκτέον, ὅτι οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη μόνα⁶⁾ τὰ τέρατα· εἴ που γὰρ λέγεται, μετὰ τῶν σημείων ἀναγράφεται, ὡσπερὲν τῷ· „ἐὰν⁷⁾ μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε“ πολλαχοῦ

¹⁾ Ita H. et R. in textu, R. in notis: „Cod. Bodlej.: οἱ γὰρ ὄψις, ἢ βράδιον, ὡς ἐλάττονες ὄντες, (δαιμωνῶσι γὰρ, καὶ ἔχουσι κακῶς) μᾶλλον τῶν κ. τ. λ.“

²⁾ H. et R. in textu recte οὐ; H. ad marg., R. in notis: „Ferrar. legebat καὶ ποῦ τὰ περὶ τοὺς κάμνοντας.“

³⁾ Ev. Joann. IV, 18. — 19. — 29.

⁴⁾ Psalm. CXXVIII, 2. (CXXVII), ubi in LXX. viroꝝ vers. haec leguntur: τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι.

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 54. coll. pag. 127. not. 7.

⁶⁾ Ed. Huet. μόνον.

⁷⁾ Ev. Joann. IV, 48.

δὲ τὰ σημεῖα χωρὶς τῶν τεράτων εὐρηται, ¹⁾ ὁμοτρόπον καὶ τῶν. Καὶ ζητητέον γε, εἰ ἔχει τινὰ διαφορὰν πρὸς ἄλληλα τὰ τέρατα καὶ τὰ σημεῖα· οἶμαι δὲ τὰς μὲν παραδόξους καὶ τεραστίους δυνάμεις κατ' αὐτὸ τὸ παράδοξον καὶ ἐκβεβηκὸς τὴν συνήθειαν, θαυμάσιόν τε καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον γινόμενον τέρατα ὀνομάζεσθαι· τὰ δὲ δηλωτικὰ τινῶν ἑτέρων παρὰ τὰ γινόμενα, σημεῖα λέγεσθαι. Διόπερ καὶ ἐπὶ τῶν μὴ παραδόξων τὸ ὄνομα τοῦ σημείου εὐρίσχομεν. Ἦγουν περὶ ²⁾ τὸ σημεῖον λέγεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐν· τοῦτοις· „περιτμηθήσεται ³⁾ τὴν σάρκα ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν. Καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.“ Οὐδαμοῦ δὲ μόνον τὰ τέρατα ὀνομάσθη, ἐπειτέρ οὐκ ἔστι τι παράδοξον γινόμενον ἐν τῇ γραφῇ, ὃ μὴ ἔστι σημεῖον καὶ σύμβολον ἑτέρου παρὰ τὸ αἰσθητῶς γεγενημένον· ὡς εἴπερ ἦν τεράστιόν τι γινόμενον οὐ συμβολικόν ἑτέρου, ἐγγράπτο ἂν τοῦτο τὸ τέρας πεποιημέναι τὸν Ἰησοῦν, ἧ φέρε εἰπεῖν Μωσῆς ἢ τινὰ τῶν ἁγίων. Ὅτε μὲν οὖν διδασκόμεθα ἀπὸ τῆς γραφῆς δεῖν ζητεῖν τὸ, οὗ σημείον ἔστι τὸ γεγενημένον, λέγεται „τοῦτο ⁴⁾ δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.“ ὅτε δὲ ὁ βασι-

¹⁾ Cod. Bodlej. εὐρηται, Reg. (quem H. sequitur) perperam ἴδητε. R.

²⁾ H. et R. in textu: ἦγουν περὶ, H. ad marg.: „Ferrar.: ἦγουν περ.“ Idem in notis: „Cod Reg. et Perion. ἦγουν περὶ: velut de signo a domino etc. Ferrar. legit etc.“ — R. in notis: „,,videtur legisse Ferrar. ἦγουν περ τὸ σημεῖον.““

³⁾ Genes. XVII, 10., ubi in LXX. interpretum verba τὴν σάρκα post voc. περιτμηθήσεται desunt. Vers. 11., ubi ibidem εἰς σημεῖον exhibetur pro ἐν σημείῳ.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 54. coll. pag. 131. not. 5.

λικὸς ὀνειδίζεται ὡς οὐκ ἂν πιστεύσων χωρὶς τῆς θείας ¹⁾ τῶν παραδόξων, οὐκέτι λέγεται „ἐὰν μὴ σημεῖα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε“ οὐ γὰρ τὰ σημεῖα γινόμενα προκαλεῖται ἐπὶ τὸ πιστεῦεν, ἢ σημεῖά ἐστιν, ἐὰν τύχῃ τὸ σημεῖον μὴ εἶναι καὶ τέρας, ἀλλὰ „ἐὰν ²⁾ μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε“ ὑμῶν μὲν ³⁾ πιστευόντων διὰ τὸ παράδοξον, ἡμῶν δὲ πρὸς τοῦτω καὶ διὰ τὸ, οὗ ἐστι σημεῖον, ἐπιτελούντων αὐτῷ. Ζητήσεις δὲ τὸ ἐν ἑβδομηχοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ „ὡς ἔθετό ⁴⁾ ἐν Αἰγύπτῳ τὰ σημεῖα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ ἐν πεδίῳ Τάνεως“ πότερον τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρει τὰ σημεῖα, καὶ τέρατα, ἢ τὰ αὐτὰ, ἢ μὲν σημεῖά ἐστι, γέγονεν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου ἀναγομένης ἐπὶ τινα νοητά· ἢ δὲ τέρατα, ἐν πεδίῳ Τάνεως, οὔτε τῶν τεράτων, ἢ τέρατα, οὔτε τοῦ πεδίου Τάνεως, ἢ πεδίου Τάνεως, ἀλληγορουμένων· ἀλλὰ καὶ τὰ τέρατα, ἢ σημεῖά ἐστι, δεῖται ἀναγωγῆς, καὶ τὸ πεδίου Τάνεως, ἢ Αἴγυπτος. Αὐτόθι δὲ καταπαύσωμεν καὶ τὸν τρισχαιδέκατον ⁵⁾ τόμον, περιέχοντα διήγησιν τῶν μέχρι τῆς ἑβδόμης ἀρχῆθεν ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Βαθαρά ⁶⁾ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ βαπτιζόμενος γίνεται· δεύτερον δὲ τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἐπιδημήσας τὸ ὕδωρ οἶνον ποιεῖ· τρίτον εἰς τὴν Καφαρναοὺμ καταβαίνει, καὶ ἀρμόζει γε, ὅπου καταβαίνει, εἶναι τοὺς

¹⁾ Ed. Huet. min. accurate θείας.

²⁾ Ev. Joann. IV, 48.

³⁾ Deest μὲν in ed. Huet.

⁴⁾ Psalm. LXXVIII, 43 (LXXVII.), ubi pro duplici αὐτοῦ in LXX. virorum vers. legitur αὐτοῦ.

⁵⁾ H. et R. in textu τρισχαιδέκατον, R. in notis: „Cod. Bodlejan. ὀκτωχαιδέκατον.“

⁶⁾ H. et R. h. l. Βαθαρά. Cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 237. not. 7., pag. 242. not. 5., pag. 247. not. 6.

ἀσθενούστας· τέταρτον εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνέρχεται· πέμπτον εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν συνδιατρίβει τοῖς μαθηταῖς· ἕκτον ἐν τῇ Σαμαρείᾳ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ ¹⁾ ἐδίδαξεν, ἃ κατὰ δύναμιν ἐξητάσαμεν. Καὶ ἑβδομον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας δεύτερον γίνεται· ἐν δὲ τῷ ἕξῃς, Θεοῦ διδόντος, διαληψόμεθα περὶ τῶν ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱεροσολύμοις πεπραγμένων αὐτῷ καὶ εἰρημένων.

[Λείπουσιν οἱ τόμοι τεσσαρεσκαίδεκατος, πεντεκαίδεκατος, ἕκκαίδεκατος, ἑπτακαίδεκατος, καὶ ὀκτωκαίδεκατος.]

---

¹⁾ τοῦ Ἰακώβ. Deest in Cod. Bodlejano. R.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ
ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ
Τόμος ιθ'.

---

1. * * „*Ἀπεκρίθη*¹⁾ ὁ Ἰησοῦς οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἄν

---

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 19. — Edd. N. T. *Ἀπεκρίθη* Ἰησοῦς, Lachm. ed. ut in nostro textu: ἄν ᾔδειτε, Knapp. ed.: ᾔδειτε ἄν. — R. in notis: „deesse videtur huj. Tomi initium (hinc asterisc. posuit). Nullum enim Tomum incipit Origenes, quin pluribus vel paucis alloquatur familiarem suum Ambrosium, eique expressis verbis enuntiet, quotus sit numero Tomus ille, quem ei nuncupat ac mittit, quemadmodum videre licet in caeteris octo Tomis, qui supersunt. Hic vero nil simile reperitur. Tomus incipit ab abrupto contra morem: nulla praefatio, nulla ipsius Tomi enuntiatio. Praeterea in fine plus quam dimidia sui parte mutilum cum esse inde liquet, quod desinat in vers. 25. cap. VIII. Ev. Joannis, *vigesimus* vero Tomus incipiat a vers. 37. ejusd. capituli; ac proinde manifesto deest explanatio XI. versuum, nimirum versuum 26. 27 — 36.“

ἤδεται.“ Εἰ ¹⁾ μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὁ λόγος ἦν ὁ λέγων „καὶ ²⁾ οἴδατε, πόθεν εἰμί.“ καὶ ³⁾ ὁ φάσκων οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου“ ἀντικρὺς ἂν ἔδοξεν ἐναντίον εἶναι τὸ λεγόμενον· νυνὶ δὲ τὸ μὲν „καὶ οἴδατε“ πρὸς τινὰς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἀπαγγέλλεται, εἰρηκότας „μήποτε ⁴⁾ ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν“ τὸ δὲ, ὅτι „οὔτε ἐμὲ οἴδατε,“ καὶ τὸ ἐξῆς, πρὸς τοὺς εἰπόντας αὐτῷ Φαρισαίους „σὺ ⁵⁾ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἐστίν ἀληθής.“ Πλὴν καὶ τοῖς Ἱεροσολυμίταις διὰ τῶν προτέρων, καὶ τοῖς Φαρισαίοις διὰ τῶν νῦν ἐξεταζομένων φησὶν, ὅτι τὸν πατέρα οὐκ οἴδατε· τοῖς μὲν Ἱεροσολυμίταις διὰ τούτων „ἀπ’ ἐμαυτοῦ ⁶⁾ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ’ ἐστίν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ’ αὐτοῦ εἰμί, καὶ κείνός με ἀπέστειλε.“ τοῖς δὲ Φαρισαίοις διὰ τοῦ „οὔτε ἐμὲ οἴδατε,

¹⁾ R. in textu, H. ad marg.: εἰ μὲν πρὸς κ. τ. λ. R. in notis: „Cod. Reg. (H. in textu) perperam; ὁ μὲν πρὸς κ. τ. λ.“

²⁾ Ev. Joann. VII, 28. — Edd. N. T. καὶ οἴδατε, καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμί. Cfr. pag. 138. not. 1. et 2.

³⁾ R. in textu, H. ad marg.: καὶ ὁ φάσκων. R. in notis: „in Cod. Reg. (quem H. in textu sequit) desideratur καί.“ — H. in notis ad utramq. lectionem hac nota et not. 1. indicatam haec habet: „„Cod. Reg. et Perionius: ὁ μὲν πρὸς τοὺς — εἰμί· ὁ φάσκων κ. τ. λ. sed nullo plane sensu. Lege ex Ferrario: εἰ μὲν πρὸς τοὺς — εἰμί· καὶ ὁ φάσκων κ. τ. λ.“

⁴⁾ Ev. Joann. VII, 26. 27. — H. et R. h. l. ὅτι αὐτός ἐστιν κ. τ. λ. Cfr. tamen pag. 138. lin. 12.

⁵⁾ Ibidem VIII, 13. — Edd. N. T. σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, eodemque ordine H et R. pag. 138. lin. 16.

⁶⁾ Ibidem VII, 28. 29.

οὔτε¹⁾ τὸν πατέρα μου εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε.“ Καὶ ζητήσαι ἄν τις εὐλόγως ὅπως, εἴπερ ἀληθὲς τό· „εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε“ οἱ Ἱεροσολυμίται, πρὸς οὓς φησὶ „καὶ μὲ οἴδατε“ οὐκ οἴδασι τὸν πατέρα. Προσεπιτείνει δὲ τῆς εἰς τὸν τόπον ἀπορίας καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ταῦτα λέγων· „ὁ ἀρνούμενος²⁾ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· πᾶς γὰρ ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει.“ Εἰ γὰρ „ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν,“ καὶ „ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν καὶ τὸν πατέρα ἔχει,“ δῆλον ὅτι οἱ Ἱεροσολυμίται, ὅσων ἐπὶ τῇ λέξει, τῷ μὴ γινώσκῃν τὸν πατέρα ἀρνούμενοι τὸν πατέρα ἀρνοῦνται καὶ τὸν υἱόν. Εἰ δὲ ἀρνοῦνται τὸν υἱόν, πῶς τό· „καὶ μὲ οἴδατε“ ἀληθές; Πάλιν οἱ αὐτοὶ εἰ οἴδασι τὸν υἱόν, διὰ τό· „καὶ ἐμὲ οἴδατε“ ἐπεὶ „ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν καὶ τὸν πατέρα ἔχει“ ὁμολογοῦσι τὸν πατέρα. Εἰ δὲ ὁμολογοῦσι τὸν πατέρα, πῶς ἀληθές τό· „ἀλλ' ἔστιν ἀληθινός³⁾ ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε;“ Λεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα, ὅτι ὁ Σωτὴρ ὅτε μὲν περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται, ὅτε δὲ ὡς περὶ θειοτέρας φύσεως καὶ ἡνωμένης τῇ ἀγεννήτῳ⁴⁾ τοῦ πατρὸς φύσει. Ἐπὶ μὲν γὰρ λέγει· „γυν⁵⁾ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀληθινὰν ὑμῖν λελάληκα“ τοῦτό φησιν εἰδὼς τὸ ζητούμενον ἀναιρεθῆναι εἶναι οὐ Θεόν, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἔαν δέ· „ἐγὼ⁶⁾ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν“ καὶ „ἐγὼ εἰμι ἡ

1) Huet. h. l. οὐ τὸν πατέρα κ. τ. λ.

2) I Joann. II, 22. 23.

3) In ed. Huet. h. l. desideratur ἀληθινός. Cfr. ev. Joann. VII, 28.

4) Cod. Reg. (H. quoque) ἀγεννήτῳ. R.

5) Ev. Joann. VIII, 40.

6) Ibidem X, 30. — XIV, 6. (omissis verbis: ἡ ὁδός). — XI, 25.

ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ“ καὶ „ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις“ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, οὐ περὶ τοῦ ζητουμένου ἀναιρεθῆναι ἀνθρώπου διδάσκει. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ παρὸν ἡμῖν ζητουμένων ἐκ τῆς συμφράσεως κατανοητέον, τὸ μὲν „καὶ με¹⁾“ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί“ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἑαυτοῦ διαλέγεται, τὸ δὲ „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου“ περὶ τῆς θεότητος τοῦ μὲν γάρ· „καὶ με οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί“ ταῦτα προτέταχται·²⁾ „ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἰεροσολυμιτῶν οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; καὶ ἴδε παρῆρσά λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστός ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν“ τοῦ δὲ „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου“ ταῦτα „εἶπαν³⁾“ οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι· σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἐστὶν ἀληθής. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινὴ ἐστίν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ’ ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.“ Δῆλον οὖν ἐκ τούτων

¹⁾ Cfr. ev. Joann. VII, 28. coll. pag. 136. not. 2 — Ev. Joann. VIII, 19.

²⁾ Cod. Bodlej. (et recte quidem) προτέταχται, Cod. Reg. (nec non H.) προστέταχται. R. — Ev. Joann. VII, 25 — 27.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 13 — 16. — Edd. N. T. v. 13. εἶπον et v. 14. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς. (Vers. 14. post ὑπάγω omissa sunt verba: ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ ὑπάγω.). Vers. 16. ed. Knapp. ἀληθής ἐστίν, ed. Lachm. ut in nostro textu: ἀληθινὴ ἐστίν.

ὅτι ὑπὸ μὲν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐλέγετο „τοῦτον¹⁾ οἶδαμεν, πόθεν ἐστίν“ ἀναφερόντων ἐπὶ τὸ ἐν Βηθλεὲμ αὐτὸν γεγενῆσθαι καὶ ἐπισταμένων,²⁾ ὅτι οὗτος ἦν οὗ ἡ μήτηρ ἐλέγετο Μαρία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Σίμων Ἰούδας. Διόπερ καὶ μαρτυρεῖ τοῖς εἰρηκόσι· „οἶδαμεν³⁾ πόθεν ἐστίν“ διὰ τοῦ· „καὶ με οἰδατε πόθεν εἶμι“ τοῖς δὲ Φαρισαίοις τὸ· „καὶ⁴⁾ ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθὴς ἐστίν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω“ τῇ θειοτέρᾳ φύσει διαλεγόμενος ἔφασκε ταῦτα καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν. Διόπερ τοῖς πρὸς ταῦτα πυθομένοις αὐτοῦ καὶ εἰρηκόσι· „ποῦ ἐστίν⁵⁾ ὁ πατήρ σου;“ ἀποκρίνεται, ὡς ἂν εἴποι τις, ἕτερος ὢν τοῦ λέγοντος· „καὶ με οἰδατε“ καὶ φησὶ· „καὶ οὔτε ἐμὲ οἰδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου.“ Κατὰ δὲ τὸ ταπεινὸν τῶν Φαρισαίων ἦν, ἥτοι μὴ νθεῖν, ὅτι περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἔλεγε τὸ· „μαρτυρεῖ⁶⁾ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ“ ἢ, εἰ⁷⁾ ἐξεδέχοντο περὶ τοῦ Θεοῦ ταῦτα λέγεσθαι, νομίζουσιν, ὅτι ἐν τόπῳ ἐστίν ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρίνεσθαι· „ποῦ ἐστίν ὁ πατήρ σου;“ Χρῆ μέντοι γε εἰδέσθαι, ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι νομίζουσι, σαφῶς ἐντεῦθεν παρίστασθαι τὸ μὴ τὸν Θεόν, ᾧ ἐλάτρευον Ἰουδαῖοι, πατέρα εἶναι τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ τοῖς

1) Ev. Joann. VII, 27. — Matth. XIII, 55. — Knapp. Ἰωσήφ pro Ἰωάννης, Lachm. Ἰωσήφ. Uterque καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας.

2) H. et R. ἐπισταμένων ἦν ὅτι οὗτος ἦν κ. τ. λ.

3) Ev. Joann. VII, 27. 28. — Ibidem VIII, 14.

4) H. et R. καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ. Equidem καὶ re- scripsi Ferrario duce, edd. N. T. conspirantibus collataque insuper pag. 138. lin. 6. a fine.

5) Ev. Joann. VIII, 19. — VII, 28. — VIII, 19.

6) Ibidem VIII, 18. — 19.

7) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἢ εἰ ἐξεδέχοντο, Cod. Reg. (H. in textu) ἐπεὶ ἐξεδέχοντο. R.

Φαρισαίοις λατρεύουσι τῷ Δημιουργῷ, φασίν, ἔλεγεν ὁ Σωτῆρ· „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου“ σαφές, ὅτι ἕτερον, ὄντα τοῦ Δημιουργοῦ τὸν πατέρα Ἰησοῦ Φαρισαῖοι οὐκ ᾔδεσαν. Ἄλλ' οὐδὲ Ἱεροσολυμίται, οἷς προειρήκει· „ἀλλ' ἔστιν¹⁾ ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε“ ταῦτα λέγουσιν, ἅτε μὴ ἀνεγνωκότες τὰς θείας γραφάς, μηδὲ τὴν συνήθειαν τῆς ἐν αὐταῖς λέξεως τετηρηκότες. Κἂν γὰρ διεξρθεύειν τις δύνηται τὰ περὶ Θεοῦ, ἐκ πατέρων μεμαθηκώς ὅτι τούτῳ λατρεύειν μόνῳ δεῖ, μὴ βιοῖ δὲ καλῶς, τοῦτόν φασιν οὐκ ἔχειν γινῶσιν Θεοῦ. Εἰ τις γοῦν ἄλλος ᾔδει τὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ δραπέας, δῆλον ὅτι καὶ οἱ Ἡλεῖ τοῦ ἱερέως υἱοὶ, παρὰ τῇ λατρείᾳ ἀνατεθραμμένοι· ἀλλ' ὅμως, ἐπεὶ ἡμαρτον, γέγραπται ταῦτα περὶ αὐτῶν ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν πρώτῃ· „καὶ²⁾ οἱ υἱοὶ Ἡλεῖ, υἱοὶ λοιμοὶ, οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον.“ Πενσῶμεθα γὰρ τῶν ἑτεροδόξων, εἰ μὴ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ γέγραπται τό· „οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον“ καὶ ἀποκρινομένων ὅτι περὶ τοῦ Δημιουργοῦ ἔστι ταῦτα, ζητήσομεν διὰ τί εἴρηται περὶ τῶν υἱῶν Ἡλεῖ· „οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον“ πότερον διὰ τοὺς περὶ Θεοῦ τοῦ Δημιουργοῦ λόγους, ἢ διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Σαφές δὲ, ὅτι διὰ τὴν πονηρίαν λέγονται μὴ ἔγνωκεναι τὸν κύριον καὶ οὐ περὶ τῶν υἱῶν Ἡλεῖ μόνον ἔστι τοῦτο εὔρειν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων βασιλευσάντων ἐν Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδα ἁμαρτωλῶν. Οὕτως τοίνυν καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ᾔδεσαν, οὐδὲ γὰρ ἐβίου κατὰ τὸ τοῦ Δημιουργοῦ βούλημα. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημαινόμενον τοῦ γινώσκειν τὸν Θεόν, ἑτέρου³⁾

¹⁾ Ev. Joann. VII, 28.

²⁾ I Sam. II, 12. (I Reg.). — LXX. interpretes: καὶ οἱ υἱοὶ Ἡλεῖ τοῦ ἱερέως υἱοὶ λοιμοὶ, οὐκ εἰδότες τὸν κύριον.

³⁾ ἑτέρου ὄντος κ. τ. λ. H. in notis: „Origenes in-

ὄντος τοῦ γινώσκειν τὸν Θεὸν παρὰ τὸ πιστεύειν ψι-
 λῶς εἰς τὸν Θεὸν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „ὄσα¹⁾ ὁ νόμος
 λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ αὐτό“ * ἢ δῆλον²⁾ ὅτι
 καὶ τοὺς προφήτας, ᾧν * τὰ ῥήματα,³⁾ ὡς ἐν ἄλλοις
 ἀπεδείξαμεν, νόμος λέγεται· εἴρηται τοίνυν ἐν ψαλμαῖς
 „σκολάσατε⁴⁾ καὶ γινώτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός.“ Τίς
 ὄ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι πιστεῦσαι, γεγράφθαι ταῦτα λαφ
 πιστεύοντι εἰς τὸν Δημιουργόν; ὅτινα γινῶναι οὐκ ἔστι
 μὴ σκολάσαντα καὶ ἐκκαθάραντα τὸν νοῦν, τῶν νοούν-
 των καὶ θειοτέροις ὀφθαλμοῖς βλέπόντων τὸν Θεὸν διὰ
 τὸ καθαρὰν τὴν καρδίαν πεποιηθέναι τῆς χάριτος ταύ-
 της ἀξιουμένων, ὡς ὁ Σωτὴρ μαρτυρεῖ λέγων· „μακά-
 ριοι⁵⁾ οἱ καθαρὸι τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψον-
 ται.“ Ἄμα δὲ καὶ πρὸς τό· „οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα
 εἰ μὴ ὁ υἱός“ φήσομεν ὅτι οὐ ταυτὸν ἔστι τὸ γινώ-
 σκειν τὸν πατέρα καὶ πιστεύειν αὐτῷ. Οὐ μάχεται οὖν
 τό· „οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός“ τῷ· „ἐπί-

fra in Joann. VIII, 21. (cfr. Tom. XIX. 3. statim fere
 ab initio): Πολλοὶ μὲν οὖν ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, οὐ
 πολλοὶ δὲ ἔγνωσαν αὐτὸν, ἐπεὶ τῶν πεπιστευκό-
 των κ. τ. λ.“

1) Rom. III, 19. — Edd. N. T.: οἶδαμεν δὲ, ὅτι
 ὄσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. — H. et R.
 h. l. αὐτό, quod, nisi minus expedite, distinctionis signis
 posteriori λαλεῖ appositis, cum verbis ὡς δῆλον conjun-
 gere malis, in αὐτιά mutare jure meo ausim.

2) H. et R. in textu: * ἢ δῆλον — προφήτας, H.
 ad marg.: „scribas ἢ δῆλον κ. τ. λ.“ Ferrar.: an non
 perspicuum est etiam Prophetas etc.

3) H. et R. in textu: ᾧν * τὰ ῥήματα, H. non male
 ad marg.: „scribas ᾧν αὐτὰ ῥήματα.“

4) Psalm. XLVI, 10. (XLV.). — R. minus accurate
 ὅτι ἐγὼ εἰμι κ. τ. λ.

5) Matth. V, 8. — Matth. XI, 27. coll. edd. N. T.

στευσε¹⁾ δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.“ Εἰ δέ τις οἶεται ἡμᾶς βιάζεσθαι, λέγοντας μὴ ταῦτόν εἶναι τὸ πιστεύειν τῷ γινώσκειν, καὶ ἐνδέχεσθαι πιστεύειν μὲν, οὐκ ἔχειν δὲ γινῶσιν τοῦ πιστευομένου ὑπ’ αὐτοῦ, τοῦ Ἰησοῦ ἀκουσάτω λέγοντος πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· „ἐὰν²⁾ μείνητε³⁾ ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.“ Παρατήρει γὰρ ὅτι πρὸς τοῦ· „ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν“ γέγραπται· „ἔλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πιστεύοντας⁴⁾ αὐτῷ Ἰουδαίους.“ καὶ ἂν ἔλεγεν ἦν „ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν.“ Πολὺ δὲ διαφέρει τὸ πρὸς τῷ πιστεύειν ἐγνώκεναι τοῦ πιστεύειν μόνον· „ὅ μὲν⁵⁾ γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἑτέρω πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.“ Καὶ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τοῦ παραστήσαι, ἕτερον εἶναι τὸ γινώσκεισθαι τὸν Θεὸν τοῦ πιστεύεσθαι. Ὡς δὲ πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις προσ- αποδώσομεν, ὅτι πρὸς οὓς φησιν· „οὔτε⁶⁾ ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου.“ Φαρισαίους, εὐλόγως ἂν εἰπέ τις· ἀλλ’ οὐδὲ πιστεύετε εἰς τὸν πατέρα μου· τῷ γὰρ ἀποσταλέντι ἀπὸ τοῦ πατρὸς οὐκ ἐπίστευσαν, ὁ δὲ ἀρ-

¹⁾ Genes. XV, 6. coll. ep. ad Rom. IV, 3. ep. Jacobi II, 23. et ep. ad Galat. III, 6.

²⁾ Ev. Joann. VIII, 31. 32. — Edd. N. T. haec exhibent: ἐὰν ὑμεῖς μείνητε — ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ· καὶ γνώσεσθε κ. τ. λ.

³⁾ H. h. l. min. accurate μείνηται.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 31. — Edd. N. T. πεπιστευκότας, ut paulo ante Origenes scripserat pag. huj. lin. 6.

⁵⁾ I Cor. XII, 8. 9. Ed. Knapp. ἑτέρω δέ, ed. Lachm. ἑτέρω (δέ).

⁶⁾ Ev. Joann. VIII, 19.

νούμενος ¹⁾ τὸν υἱὸν οὐδαμῶς τὸν πατέρα ἔχει, καὶ οὐδαμῶς φημι, ὅτι οὔτε κατὰ πίστιν, οὔτε κατὰ γνώσιν. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ καὶ ἄλλως ἢ γραφὴ τοὺς ἀνακεκραμμένους τινὲ καὶ ἐνωθέντας γινώσκειν ἐκεῖνό φησιν ²⁾ ᾧ ἀνεκράθησαν καὶ κεκοινωνήκασιν· πρὸ δὲ τῆς τοιαύτης ἐνώσεως καὶ κοινωνίας πάν τούς λόγους καταλαμβάνωσι περὶ τινος, οὐ γινώσκουσιν ἐκεῖνο. Ὁ γοῦν Ἀδάμ περὶ τῆς Εὐας λέγων „τοῦτο ³⁾ νῦν ὄσπου ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου“ οὐκ ἤδει τὴν γυναῖκα· ὅτε γὰρ αὐτῇ ἐκολλήθη, τότε εἴρηται· „ἔγνω δὲ Ἀδάμ Εὐαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.“ Καὶ εἰ τίς γε προσκόπτοι διὰ τὸ παρεληφέναι ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ Θεοῦ γνώσιν παράδειγμα τό· „ἔγνω ⁴⁾ δὲ Ἀδάμ Εὐαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.“ πρῶτον μὲν τῷ· „τό ⁵⁾ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν“ ἐπιστησάτω· δευτέρον δὲ ἀντιπαραθέτω τὸ περὶ ἄρθενος καὶ θηλείας λεγόμενον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· — τῇ αὐτῇ λέξει χρῆται περὶ ἀνδρώπου καὶ ⁶⁾ κυρίου — „ὁ κολλώμενος, ⁷⁾ φησί, ⁸⁾ τῇ πόρῃ ἐν σῶμά ἐστι, καὶ ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστιν.“ Ἐγνωχέτω μὲν οὖν ὁ κολλώμενος

¹⁾ I Joann. II, 23.

²⁾ H. et R. ἐκεῖνό φασιν.

³⁾ Genes. II, 23. — Ibidem IV, 1. LXX. interpretes: Ἀδάμ δὲ ἔγνω Εὐαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

⁴⁾ Genes. IV, 1. coll. pag. huj. not. 3. — In ed. R. Εὐαν h. l. desideratur.

⁵⁾ Ephes. V, 32.

⁶⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἀνδρώπου καὶ κυρίου. In Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) deest καί. R. — H. in notis: „Cod. Reg. περὶ ἀνδρώπου κυρίου, et Perionius: de homine Domini. Lege περὶ ἀνδρώπου καὶ κυρίου. Sic habuit Codex Ferrarii, et id postulat sententia.“

⁷⁾ I Cor. VI, 16. 17. coll. edd. N. T.

⁸⁾ Deest φησί in Cod. Reg. (quem H. sequit.). R.

τῇ πόρῃ τὴν πόρῃ, καὶ ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ τὴν γυναῖκα, μᾶλλον δὲ τούτου καὶ ἁγίως ἐγνωκέτω ὁ κολλώμενος τῷ¹⁾ κυρίῳ τὸν κύριον. Εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, Φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ἤδεσαν, οὐδὲ τὸν υἱὸν, καὶ ἀληθῆς ἦν ὁ λέγων· „οὔτε²⁾ ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου.“ εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐκλαμβάνοιμεν, — λέγω δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκδοχὴν —, τὸ γινώσκειν ἀντὶ τοῦ ἀνακεκράσθαι καὶ ἠνωῖσθαι, διηγεῖσθαι τις τὸ „γυν³⁾ δὲ γνόντες Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.“ καὶ τὸ „ἔγνω⁴⁾ κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ.“ Κατὰ γὰρ ἡμᾶς ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ ἀνακραθεὶς αὐτοῖς, καὶ μεταδεδωκὼς αὐτοῖς τῆς ἑαυτοῦ θεϊότητος, καὶ ἀνειληφὼς αὐτοὺς, ὡς ἡ τοῦ εὐαγγελίου λέξις φησὶν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα,⁵⁾ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ πατρὸς ὄντων τῶν εἰς τὸν Σωτῆρα πεπιστευκότων· διὸ καὶ εἰ μὴ πέσοιεν⁶⁾ ἀπ' αὐτῆς, ἑαυτοὺς μακρύνοντες ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀρπαγήσονται· οὐδεὶς γὰρ ἀρπάξει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς. Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰς τὸ αὐτὸ, λέγω δέ· „οὔτε⁷⁾ ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου.“ εἰ ἔστι γινώσκοντά τινα τὸν Θεὸν μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα· εἰ γὰρ ἕτερα αὐτοῦ ἐπίνοιά ἐστι καθ' ὃ ἔστι πατήρ, καὶ ἕτερα καθ' ὃ ἔστιν ὁ Θεός, τάχα ἔστι τινα γινώσκειν μὲν τὸν Θεὸν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν πατέρα, παρὰ τὸ εἶναι αὐτὸν Θεὸν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν πατέρα. Φησὶν οὖν ὁ Σωτῆρ μετὰ τὴν ἀνά-

1) Desideratur τῷ in ed. Huetii.

2) Ev. Joann. VIII, 19.

3) Galat. IV, 9. — Edd. N. T. ὑπὸ Θεοῦ. —

4) II Tim. II, 19. — Ed. Knapp. αὐτοῦ, ed. Lachm. αὐτοῦ, ut in nostro textu. Cfr. Num. XVI, 5.

5) Ev. Joann. X, 28. 29. coll. Jesai. XL, 11.

6) H. et R. min. accur., ille πέσοιον, hic πέποιεν.

7) Ev. Joann. VIII, 19. — H. et R. h. l. οὐδὲ τὸν πατέρα μου.

στασιν τῆ Μαρίᾳ „πορεύου ¹⁾ δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.“ Καὶ ἔστι γε τοῖς ἑτεροδόξοις λέγειν χαριζόμενον ²⁾ αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται· ὅπερ τάχα οὐκ ³⁾ ἔστιν ἀληθές, ὅτι πάντως ὁ μὴ ἔγνωκὼς τὸν πα-

¹⁾ Ev. Joann. XX, 17. — Edd. N. T. ἀναβαλῶν pro πορεύομαι.

²⁾ H. et R. in textu: χαριζόμενων αὐτοῖς, H. ad marg.: „scrib. χαριζόμενον αὐτοῖς,“ R. in notis: „pro χαριζόμενων αὐτοῖς legendum videtur χαριζόμενον αὐτοῖς, vel χαριζομένων ἡμῶν αὐτοῖς.“

³⁾ H. et R. in notis: „Sic habent omnes Mss. (R.) Negandi particulam praetermisit Ferrar., et quae proxime sequuntur aliter legit. (H. et R.). Vertit: *quae res fortassis est vera, quod omnino non agnovit Patrem, quia Filius agnoscit Patrem, servus dominum: et quemadmodum impie non diceremus, Filium non agnovisse Dominum, quia, Filius cum sit, non tentatur a Patre domino; ita servantes eundem Deum, nihil absurdi admittimus, dicentes decere, ut Filius agnoscat Patrem, servus Dominum, quia neque servus agnoscat Patrem, neque Filius Dominum.* (H.) Perizonius autem priorem illam pericopes partem neglexit. Verte: *quod fortasse verum non est, propterea quod omnino qui Patrem non novit, neque Filium novit; Filius enim novit Patrem, servus autem dominum: et quemadmodum impie non diceremus, Filium non agnovisse dominum, quia, Filius cum sit, non experitur Patrem dominum; ita, servantes eundem Deum, nihil absurdi admittimus, dicentes decere, ut Filius agnoscat Patrem, servus dominum: et neque servus agnoscat Patrem, neque Filius dominum.* Τὸ, οὐκ, retinimus, ita volente sensu. Loci autem totius haec est sententia: Ac Heterodoxis quidem gratificantes concedere possumus, Mosen et Prophetas Patrem non cognovisse,

ORIGENIS OPERA. TOM. II.

τέρα οὐκ ἔγνω τὸν υἱόν· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς ἔγνω τὸν πατέρα, ὁ δὲ θεράπων τὸν κύριον· καὶ ὡσπερ οὐκ ἂν ἀσεβήσαιμεν λέγοντες, ὅτι ὁ υἱὸς οὐκ ἔγνω τὸν κύριον, — υἱὸς γὰρ ὢν οὐ πεπειράται τοῦ πατρὸς δεσπότητος —, οὕτω τηροῦντες τὸν αὐτὸν Θεὸν οὐδὲν ἄτοπον παραδεξόμεθα¹⁾ λέγοντες, ὅτι τῷ μὲν υἱῷ ἔπρεπε γινώσκειν τὸν πατέρα, τῷ δὲ θεράποντι τὸν κύριον, καὶ οὔτε ὁ θεράπων ἔγνω τὸν πατέρα, οὔτε ὁ υἱὸς τὸν κύριον. Μυρίων γοῦν οὐσῶν εὐχῶν, ἀναγεγραμμένων ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τοῖς προφήταις, ἀλλὰ καὶ τῷ νόμῳ, οὐ πάνυ τι εὐρομεν εὐξάμενόν²⁾ τινα καὶ λέγοντα τὸν Θεὸν πατέρα· καὶ³⁾ γὰρ εὐχόμενοι τῷ Θεῷ οὐ λέγουσι· πάτερ· τάχα ἐπεὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα· εὐχονται δὲ αὐτῷ ὡς Θεῷ καὶ κυρίῳ, περιμένοντες τὸν

(quod tamen fortasse verum non est; nam si Patrem non agnovisse daremus, dandum esset utique nec Filium cognovisse, cum cognitum ab ipsis Filium et vaticiniis celebratum fuisse constet) Filius quippe Patrem cognoscit, famulus herum. Quemadmodum autem dicere licet, Filium non cognoscere herum; nam quatenus Filius est, Patris, quatenus herus est, imperium non experitur: ita dicere possumus, nec famulos cognoscere Patrem; nam quatenus famuli sunt, herum, quatenus Pater est, non cognoscunt.“ (H. et R.)

¹⁾ Cod. Bodlej. παραδεξόμεθα, Cod. Reg. (H. in textu) male παραδεξάμεθα. R. — H. ad marg.: „scribas παραδεξόμεθα ἢ παραδεξαίμεθα.“

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εὐξάμενον, Cod. Reg. (H. in textu) male εὐξόμενον. R.

³⁾ καὶ γὰρ —· πάτερ. Sic hunc locum in Cod. Reg. (quem H. sequit.) luxatum sanitati restituunt Codd. Bodlejan. et Barberinus. R. — In textu ed. H. desiderantur verba: καὶ γὰρ εὐχόμενοι atque οὐ λέγουσι, et pro πάτερ scriptum legitur πατήρ h. modo: τῷ Θεῷ πατήρ. H. ad marg.: „λέγει τι.“

τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας¹⁾ ἐκχέοντα οὐκ ἔλαττον ἐπ' ἐκείνους ἢ ἐπὶ τοὺς μετὰ τὴν παρουσίαν εἰς Θεὸν δι' αὐτοῦ²⁾ πιστεύοντας· εἰ μὴ ἄρα ἡ νοητὴ αὐτοῖς γεγένηται ἐπιδημία Χριστοῦ, καὶ ἔσχον ποτὲ τελειωθέντες τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα· ἐν ἀπορρήτῳ δὲ καὶ οὐ γνωστῶς πᾶσιν ἔλεγον ἢ ἔγραφον τὸν Θεὸν πατέρα, ἵνα μὴ προκαταλάβῃ τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐκχεομένην³⁾ παντὶ τῷ κόσμῳ χάριν, πάντας καλοῦντος ἐπὶ τὴν υἰοθεσίαν, ἵνα διηγήσῃται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσῃ τὸν πατέρα κατὰ τὸ⁴⁾ γεγραμμένον „διηγήσομαι⁵⁾ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.“

Ὅτι μέντοι γε ὁ αὐτός ἐστι Θεὸς τῶν προφητῶν, καὶ τοῦ κόσμου Δημιουργός, πολλαχόθεν μὲν ἐστὶ θεωρησά· ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος θεωρησά τὴν τε Στεφάνου ἀπὸ τῶν Πράξεων πρὸς τὸν λαὸν δημηγορίαν οὕτω λέγοντος „Ἄνδρες⁶⁾ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσαίτε· ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅτι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ οἰκῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρρὰν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου,“ καὶ τὰ ἐξῆς δι' ὄλου γὰρ τοῦ λόγου ἀναντιρρήτως ἐστὶ μαθεῖν τὸν τῶν προφητῶν Θεὸν πατέρα εἶναι Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου ἐν τούτοις „Παῦ-

1) Rom. VIII, 23.

2) Cod. Bodlej. optime δι' αὐτοῦ πιστεύοντας, Cod. Reg. (H. in textu) male διὰ τοὺς πιστεύοντας. R. — H. in marg.: „Ferrar. διὰ τούτου x. τ. λ.“

3) H. et R. in textu: ἐκχεομένην, H. tamen ad marg., R. in notis: „omnino scribendum ἐκχεομένην.“

4) H. min. accurate κατὰ τόν.

5) Psalm. XXII, 22. (XXI, 23).

6) Act. VII, 2. 3. Edd. N. T. κατοικῆσαι pro οἰκῆσαι, ed. Knapp. καὶ ἐκ τῆς συγγ., ed. Lachm. καὶ (ἐκ) τῆς συγγενείας σου. — Cfr. Genes. XI, 31. 32. et XII, 1.

λος¹⁾ δούλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς Ἀπόστολος, ἀφω-
 ρισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγελάτο²⁾ διὰ
 τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ
 αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα,
 τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα
 ἁγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ
 κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς
 ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ νό-
 μοῦ αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐστὲ καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ, κλη-
 τοῖς ἀγίοις. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς
 ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Σαφῶς γὰρ ἀπὸ
 τούτων μεμαθήκαμεν, ὅτι ὁ Δημιουργὸς καὶ Θεὸς τῶν
 προφητῶν καὶ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ Θεὸς τε καὶ πατὴρ
 ἡμῶν ἐστι. Φαρισαῖοι τοίνυν οὐ μόνον γινώσκουσιν οὐκ
 εἶχον, οὔτε καθ' ὃν πατὴρ, οὔτε καθ' ὃν Θεὸς, τοῦ δεδω-
 κότες τὸν νόμον πατρὸς τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' οὐδ' ἐπί-
 στευον αὐτῷ ὁμολογουμένως μὲν καθ' ὃν πατὴρ ἦν Ἰη-
 σοῦ καὶ Θεὸς αὐτοῦ, τάχα δὲ καθ' ὃν ὁ Θεὸς ὁ κτίσας
 τὰ πάντα ἦν. Ἄλλ' οὐδὲ τὸν Χριστὸν ᾔδεσαν,³⁾ καὶ
 καλῶς ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ λέγων· „οὔτε ἐμὲ οἶ-
 δατε, οὔτε τὸν πατέρα μου οἶδατε.“ Ταῦτα ζητῶ, πό-
 τερον ἴσον δύναται τῷ „εἰ⁴⁾ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πα-
 τέρα μου ἂν ᾔδειτε.“ τό· εἰ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε, καὶ
 ἐμὲ ἂν ᾔδειτε, ἢ οὐ. Καὶ ἡγοῦμαι μὴ ἴσον ταῦτα δύ-
 νασθαι ἀλλήλοις, τῷ ἀναβαίνειν ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ
 υἱοῦ ἐπὶ τὴν γινώσκιν τοῦ πατρὸς τὸν γινώσκοντα τὸν

1) Rom. I, 4—7. — Edd. N. T. δούλος Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, ed. Knapp., ut in nostro textu, προφητῶν αὐτοῦ
 et υἱοῦ αὐτοῦ, ed. Lachm. προφητῶν αὐτοῦ et υἱοῦ αὐ-
 τοῦ; ed. Knapp. Δαυίδ, ed. Lachm. Δαυεὶδ.

2) R. h. l. προεπηγγελάτο.

3) H. et R: h. l. ᾔδισαν. — Ev. Joann. VIII, 19.

4) Ev. Joann. VIII, 19. coll. pag. 135. not. 1.

πατέρα, καὶ μὴ ἄλλως ὁρᾶσθαι τὸν πατέρα ἢ τῷ ὁρᾶσθαι τὸν υἱόν· „ὁ γὰρ¹⁾ ἑωρακὼς, φησὶν, ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν πέμψαντά με“ οὐκ ἂν δὲ εἰρήκει τὸ ὁ ἑωρακὼς τὸν πατέρα, ἑώρακέ με· ἐπεὶ περὶ ὁ τὸν λόγον τε θεωρηκὼς τοῦ Θεοῦ θεωρεῖ τὸν Θεόν, ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ λόγου πρὸς τὸν Θεόν· ἀμήχανον δὲ ἔστι μὴ ἀπὸ τοῦ λόγου θεωρῆσαι τὸν Θεόν. Καὶ ὁ θεωρῶν τὴν σοφίαν, ἣν ἔκτισεν²⁾ ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἀπὸ τοῦ ἐγνωκέναι τὴν σοφίαν ἐπὶ τὸν πατέρα αὐτῆς· ἀδύνατον δὲ χωρὶς τῆς σοφίας προαγωγῆς³⁾ νοηθῆναι τὸν τῆς σοφίας Θεόν. Τὸ⁴⁾ δ' αὐτὸ ἐρεῖς καὶ περὶ τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ νοεῖ τις τὸν Θεόν, ἢ θεωρεῖ αὐτὸν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρότερον τὴν ἀλήθειαν, ἐν οὕτως ἔλθῃ ἐπὶ τὸ ἐνιδεῖν τῇ οὐσίᾳ, ἢ τῇ ὑπερέκεινα τῆς οὐσίας δυναμίει καὶ φύσει τοῦ Θεοῦ. Καὶ τάχα γε ὡς περὶ κατὰ τὸν γὰρ ἀναβαθμοὶ τινες ἦσαν, δι' ὧν εἰσῆει τις εἰς τὰ ἄγια τῶν ἁγίων, οὕτως οἱ πάντες ἡμῶν ἀναβαθμοὶ ὁ μονογενῆς⁵⁾ ἔστι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς περὶ τῶν ἀναβαθμῶν ὁ μονογενῆς ἔστι πρῶτος ἐπὶ τὰ κάτω, ὁ δὲ τούτου ἀνωτέρω, καὶ οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τοῦ ἀνωτάτω· οὕτως οἱ μὲν πάντες εἰσὶν ἀναβαθμοὶ ὁ Σωτῆρ· ὁ δὲ οἶον⁶⁾ πρῶτος κατωτέρω τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, φ' ἐπι-

1) Ibidem XIV, 9. — In odd. N. T. desunt verba: τὸν πέμψαντά με.

2) Prov. VIII, 22.

3) H. et R. in textu: προαγωγῆς, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum προαγωγῆς.“

4) Huet. ὁ δ' αὐτό κ. τ. λ. Ferrar.: quod idem etc.

5) ὁ μονογενῆς ἔστι — ὁ μονογενῆς ἔστι. Sic hunc locum in Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) vitiatum sanitati restituit Cod. Bodlejan. (nec non H. ad marg.). R. — Huet. in textu: ἀναβαθμοὶ μονογενῆς ἔστι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἑκτερ τῶν ἀναβαθμῶν μονογενῆς ἔστι.

6) Huet. min. accurate οἶγε.

βαίνοντες ¹⁾ ὁδεύομεν καὶ τὰ ἐξῆς αὐτοῦ ὄντα, τὴν πᾶσαν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ὁδόν, ὥστε ἀναβῆναι δι' αὐτοῦ, ὄντος καὶ ἀγγέλου, καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων. Καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας δὲ αὐτοῦ, εἴπερ ἕτερόν ἐστιν ὁδὸς καὶ θύρα, προάπαντῆσαι δεῖ τῇ ὁδῷ, ἵνα μετὰ ταῦτα οὕτως φθάσῃ τις ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ ἄρχοντι χρήσασθαι αὐτῷ καθ' ὃ ποιμὴν ἐστιν, ἵνα τις δυνηθῆ αὐτοῦ ἀπολαῦσαι καὶ βασιλέως, ὄνασθαι τε αὐτοῦ πρῶτον ὡς ἀμνοῦ, ²⁾ ἵνα πρῶτον ἄρῃ ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μετὰ ταῦτα κεκαθαρισμένοι ³⁾ φάγωμεν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, τῆς ἀληθινῆς τροφῆς καὶ ἐπιμελέστερόν τε τὰ παρακείμενα τούτοις τις ἐξετάσας καὶ παραλαβὼν ἀκούσεται ⁴⁾ εἰ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε· καί· ἐπεὶ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε.

2 „Ταῦτα ⁵⁾ τὰ ρήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίσασεν αὐτόν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.“ Εἰ μὴ τι χρησίμον ἦν μαθεῖν ἐκ τοῦ τὰ προειρημένα ἀπηγγεῖλαι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καί ⁶⁾ λελαλησθαι ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, οὐκ ἂν προσέθῃκεν ὁ Εὐαγγελιστῆς οἷς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τό· „ταῦτα τὰ ρήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ“ καὶ πανταχοῦ γε ὅπου πρόσκειται· ταῦτα τὰ ρήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν ᾧδὲ τινι τόπῳ·

¹⁾ Huet. ἀποβαίνοντες. Idem in seqq. ὡς τε.

²⁾ Ev. Joann. I, 29.

³⁾ Codd. Reg. et Barberin. κεκαθαρισμένοι, Cod. Bodlej. κεκαθαρισμένοι. R. — Huet. min. accurato κεκαθαρισμένον.

⁴⁾ Cod. Bodlejan. ἀκούσεται, Cod. Reg. (item H.) ἀκούσει τε. R. — Forsan rectius legeris: ἀκούσει τό. — Cfr. ev. Joann. VIII, 19.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 20. — Ed. Knapp. ἐλάλησεν (ὁ Ἰησοῦς) ἐν τῷ κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in nostro textu.

⁶⁾ καὶ λελαλησθαι. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί, sed legitur in Cod. Bodlej. R.

ἐπιστήσας εὐρήσεις τὸ τῆς προσθήκης εὐλογον. Ἴν' οὖν νοηθῆ τι τὸ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρησθαι, παραθησόμεθα ἄπερ ἀπὸ Λουκᾶ καὶ Μάρκου μεμαθήκαμεν, ὀνομασάντων τὸ γαζοφυλάκιον ἀπὸ μὲν τοῦ Λουκᾶ ταῦτα· „ἀναβλέψας¹⁾ δὲ εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους, εἶδε τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν λεπτὰ δύο, καὶ εἶπεν ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε· πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ἑαυτῆς, ὃν²⁾ εἶχεν, ἔβαλεν“ ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ Μάρκον „καὶ ἑστῶς³⁾ ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζο-

¹⁾ Luc. XXI, 1—4. — Edd. N. T.: ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλ. τὰ δῶρα αὐτῶν (ed. Lachm. αὐτῶν) εἰς τὸ γαζοφυλ. πλουσίους, εἶδε δὲ καὶ τινα χήρ. πενιχρ. βάλλ. ἔκει δύο λεπτὰ, καὶ εἶπεν ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλεῖον (ed. Lachm. ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον) πάντ. ἔβαλε· πάντες (ed. Knapp. ἅπαντες) γὰρ — αὐτοῖς (ed. Lachm. αὐτοῖς) ἔβαλον — Θεοῦ, αὕτη — αὐτῆς (ed. Lachm. αὐτῆς) πάντα (ed. Knapp. ἅπαντα) τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε.

²⁾ ὃν εἶχεν. Excidit ὃν e Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.), sed exstat in Cod. Bodlej. R. — Huet. ad marg.: „scribas ὃν εἶχεν.“

³⁾ Marc. XII, 41—44. — Edd. N. T.: καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς (Lachm. unciis inclusit verba ὁ Ἰησοῦς) κατέναντι — θεαίρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν — ἔβαλλον πολλά. Καὶ ἔλθοῦσα μία — μαθητῆς αὐτοῦ (ed. Lachm. αὐτοῦ) —, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον πάντων ἔβαλεν τῶν βαλλόντων (ita ed. Lachm., ed. Knapp. βέβληκε τῶν βαλόντων) — πάντες — περισσεύοντος αὐτοῖς — αὕτη — ὑστερήσεως αὐτῆς (ed. Lachm. αὐτῆς) — βίον αὐτῆς (ed. Lachm. αὐτῆς).

φυλακίου ἐθεώρει, καὶ πᾶς ἔβαλλε ¹⁾ χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. Καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλὰ ἔλθουσα δὲ μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὃ ἔσται κοδράντης. Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.“ Τί δέ μοι βούλεται ἡ τῶν ῥητῶν παράθεσις τηρήσαντι ὅτι τὸ γαζοφυλάκιον ἐν τῷ ἱερῷ ἦν, ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι τὴν προκειμένην τοῦ Ἰωάννου λέξιν, ἥδη λέξομεν ²⁾ εἰ ³⁾ τὸ ἱερὸν

¹⁾ καὶ πᾶς ἔβαλλε. Sic habent Codd. Bodlejan. et Barber., ubi Cod. Reg. (H. in textu) habet καὶ πᾶσιν ἔβαλλε. Vulgata Marci exemplaria graeca: πῶς ὁ ὄχλος βάλλει (cfr. not. 3. pag. 151.) R. — H. ad marg.: „scrib. πῶς ὁ ὄχλος ἔβαλλε. — Cfr. p. 155. lin. 3. a fine, ex quo loco apparet, Orig. legisse πῶς πᾶς ἔβαλλε, aut πῶς πᾶς ὁ λαὸς ἔβαλλε, aut denique πῶς πᾶς ὁ ὄχλος ἔβαλλε, nam verba ὁ ὄχλος facillime mutari poterant cum ὁ λαός. — Caeterum R. in textu χαλκός habet pro χαλκόν.

²⁾ Ed. Huet. λέξομεν.

³⁾ εἰ τὸ — λόγον. Sic H. et R. in textu, H. tamen in notis: „Perion.: si templum Dei anagogice accipiamus, et intelligatur spirituale verbum. Ferrar. autem, quum vertat: sive templum Dei, et quae in templo sunt, sensu anagogico exponimus, sive spiritualem sermonem, sic videtur legisse: εἴτε τὸ ἱερὸν ἀνάγομεν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ κατὰ τὸν ναὸν, εἴτε τὸν πνευματικὸν λόγον. Legendum fortasse: καὶ κατὰ τὸν ναὸν εἰ τὸν πνευματικὸν λόγον, vel, καὶ τὰ κατὰ τὸν ναὸν εἰς τὸν πνευματικὸν λόγον.“ — R. in notis: „Cod. Bodlej. εἴτε τὸ ἱερὸν x. τ. λ., Ferrar. videtur legisse etc. (cfr. H. not.). Legendum fortasse: εἰ τὸ ἱερὸν ἀνάγομεν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ κατὰ τὸν ναὸν εἰς τὸν πνευματικὸν λόγον. — Vide prolegomena.

ἀνάγομεν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν ναὸν, εἴτε τὸν πνευματικὸν λόγον, τούτῳ ἀκολουθῶς καὶ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον κατανοήσωμεν, ὅπερ ἐστὶ τόπος νομισμάτων εἰς τιμὴν Θεοῦ καὶ οἰκονομίαν ἀναπαύσεως πενήτων προσφερομένων, τάδε νομίσματα τίνα ἂν εἴη ἣ οἱ θεῖοι λόγοι τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐντυπωμένην ἔχοντες, ὑπὸ δοκίμων τραπεζιτῶν θεωρούμενοι, τῶν χωρίζειν ἐπισταμένων ἀπὸ τῶν δοκίμων τὰ ἀδόκιμα, προσποιούμενα δὲ εἶναι δόκιμα, καὶ τηρούντων τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ, ¹⁾ λέγουσαν· δόκιμοι τραπεζίται γίνεσθε· καὶ τὴν Παύλου διδαχὴν, ²⁾ φάσκοντος· „πάντα ³⁾ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντός εἶδους ποτηροῦ ἀπέχεσθε;“ Ἐκαστος δὴ συνεισφερέτω ⁴⁾ εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, φέρων ἐπὶ τὸ ⁵⁾ νοητὸν γαζοφυλάκιον ὃ δύναται ⁶⁾ εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ὠφελειαν τοῦ κοινού. Ἐπεὶ δὲ ἴστιν ὠφεληθῆναι τὸ ⁷⁾ κοινὸν διχῶς, ἀπὸ τε λόγων, καὶ ἀπὸ πράξεων, ὧν ὁ δίκαιος πράττει, ⁸⁾ καλῶς καὶ αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ νοητὸν γαζοφυλάκιον. Ἄλλ' ἐπεὶ οὐκ ἴση οὐδ' ὁμοία

¹⁾ H. min. accurate Ἰησοῦν.

²⁾ H. et R. διψαχήν.

³⁾ I Thess. V, 21. 22.

⁴⁾ συνεισφερέτω. H. in textu: συνεὶς φερέτω, R. in textu: εἰσφερέτω. — R. in notis: „Cod. Reg. συνεὶς φερέτω, Cod. Barberin. συνεισφερέτω, Cod. Bodlej. εἰσφερέτω. Cfr. pag. 154. lin. 6. et 11.

⁵⁾ Huet. min. accurate: ἐπὶ τὸν νοητὸν κ. τ. λ.

⁶⁾ Cod. Bodlejan. (H. ad marg) ὃ δύναται, Codd. Reg. (quem H. in textu sequit.) et Barber. ὃς δύναται. R.

⁷⁾ Huet. min. accurate τὸν κοινόν.

⁸⁾ Cod. Bodlej. πράττει, Cod. Reg. (H. in textu) perperam πρὸς ἄττη (?) R. — Huet. ad marg. atque in notis: „Perion. legit: ὡς ὁ δίκαιος προστάττη, vertit enim: ut vir justus praescribat. Lege cum Ferrario: ὧν ὁ δίκαιος πράττη.“

πάντων¹⁾ ἢ δύναμις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, εἶγε ἔδωκεν²⁾ ὁ οἰκοδεσπότης τῷ μὲν πέντε τάλαντα, τῷ δὲ δύο, τῷ δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἀποδέχεται ὁ ἔμπυχος τούτου λόγος, ἐνορῶν τῇ δυνάμει τῶν βαλλόντων εἰς ὃ διηγησάμεθα γαζοφυλάκιον, οὗς ἀποδέχεται, οὐ τῇ ποσότητι τῶν συνεισφερομένων ἐνορῶν μόνη. Διόπερ, ἐπεὶ ἐστὶ τις πλείονα δυνάμενος, ὑλγώτερα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ δύναμιν ποιῶν, πλείονα δὲ ὡς πρὸς ἐτέρων σύγκρισιν ἐλάττονα δυναμένων, καὶ ἀποδέχεται τοὺς ὅλη δυνάμει τὰ ἐλάττονα πεποιηκότας παρὰ τοὺς πλείονα συνεισενεγκόντας ἐκ δυνάμεως πολλαπλασίονα φέρειν δυναμένης, γέγραπται ἃ παρεθέμεθα τοῦ το³⁾ Λουκᾶ καὶ τοῦ Μάρκου. Ἄμα δὲ διδάσκει τὰ ῥητὰ ταῦτα τὸν νοήσαντα ταῦτα πνευματικῶς, μηδεπώποτε τοὺς νομιζομένους διαφέρειν ἐπαίρεσθαι κατὰ τῶν ὡς πρὸς ἀνθρώπων κρίσιν ὑποδεεστέρων· οὐ γὰρ πέπεισται πιστῶν⁴⁾ ὑπολαμβανομένων πλείονα καὶ κρείττονα ποιεῖν, συγκρίνων ἑαυτὸν τοῖς ὅσον ἐπὶ ἀνθρωπίνῃ κρίσει ἐλάχιστα πράττουσιν, ὅτι πάντα ἃ δεδύνηται πεποίηκεν, ἢ ἐκείνος οὐ πάντα οἶδ’ ὅστε

¹⁾ Cod. Barberin. πάντων, Codd. Reg. (H. in textu) et Bodlej. πάντως. R. — Huet ad marg.: „Ferrar. πάντων.“ — Forzan πάντως πάντων legendum est, Ferrar. sic vertente: *sed quoniam non aequales, ac ne omnino quidem similes omnibus sunt vires in hac vita etc.*

²⁾ Matth. XXV, 15.

³⁾ H. et R. τοῦτε.

⁴⁾ H. et R. in textu: πιστῶν ὑπολαμβανομένων, R. in notis: „Cod. Bodlej. in marg. habet ex conjectura: πιστὸς ὑπολαμβάνων. Barber. item in marg. ὑπὸ πιστῶν ὑπολαμβανομένων.“ — H. ad marg.: „„Ferr. πιστός κ. τ. λ.,““ R. in notis: „Ferrar. videtur conjiciendo legisse: πιστὸς ὑπολαμβανόμενος.“ — Quam quidem Ferrar. lectionem egomet ipse reliquis praetulcrim.

ἦν ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ λόγου ἃ ἀποδέδωκεν. ¹⁾ Ἀνέβλεψεν οὖν εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν τὴν περιχρᾶν χήραν λεπτὰ βαλοῦσαν δύο, τάχα τῷ γνωστικῷ τόπῳ καὶ τῷ πρακτικῷ ἀπλούστερον περὶ τῶν θεῶν φρονοῦσαν, καὶ ἀνάλογον τούτοις βιοῦσαν, εἶπεν „ἀληθῶς ²⁾ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε.“ Καὶ τοῦτο εἶπε ³⁾ καθορῶν κῆρα τρόπον πολλαπλασιασίου δυνάμενοι φέρειν εἰς τὸ κοινὸν, οἱ ὅσον ἐπὶ τῇ δυνάμει πλούσιοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἐλάχιστον ⁴⁾ μέρος ὃν οἰοῖτε ἦσαν συνεισφέρειν. Κατανόει δὲ καὶ τὰ τῆς χήρας ὑστερήματα, ⁵⁾ καὶ ὅτι βιασαμένη ἑαυτὴν πάντα ὃν εἶχεν βίον ἤνεγκεν εἰς τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον, προσφέρονσα πᾶσαν τὴν δύναμιν ἑαυτῆς τῷ Θεῷ. Αἰετοῖσιν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν, ἀναβλέπων εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους τὰ δῶρα αὐτῶν, ὁρᾷ καὶ τὴν περιχρᾶν χήραν βάλλουσαν λεπτὰ δύο· κατὰ ⁶⁾ δὲ τὸν Μάρκον, ἑστῶς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου θεωρεῖ τίνα τρόπον πᾶς ὁ λαὸς βάλλει κατὰ δύναμιν τὸν νοητὸν χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ὡς μόνος δυνάμενος βλέπειν τοὺς πλουσίους εἶδεν οἷά

¹⁾ ἃ ἀποδέδωκεν. Sic recte habet Cod. Bodlejan. (H. ad margin.), Cod. Reg. (H. in textu) male omisit ἃ. R.

²⁾ Luc. XXI, 3. coll. pag. 151. not. 1.

³⁾ Cod. Bodlej. (H. in marg.) εἶπε, Cod. Reg. (H. in textu) εἰπών. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐλάχιστον, Cod. Reg. (H. in textu) ἐχαλίστη. R.

⁵⁾ Huet. min. accurate ὀστερήματα.

⁶⁾ Huet. min. accurate μετά. — Cfr. Marc. XII, 41. seqq. coll. pag. 151. not. 3. et pag. 152. not. 1.

ποτε¹⁾ πτωχή ψυχὴ καὶ ὑστερουμένη βάλλει ὅλη δυνά-
 μει, καὶ διὰ τοῦτο²⁾ δικαιουμένη παρὰ τοὺς πολλοὺς
 πλουσίους. Ἄπειρ οὐ τοῖς τυχοῦσι λέγει, ἀλλ', ὡς φη-
 σιν ὁ Μάρκος, τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καὶ νῦν γὰρ προς-
 καλούμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς, διδάσκων
 βλέπειν, οὐχ ὡς ἄψεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὄψεται ὁ Θεός·
 „ἄνθρωπος³⁾ γὰρ ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς
 ὄψεται εἰς καρδίαν“ τό· „ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ
 πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ
 γαζοφυλάκιον,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Τί δὴ μοι ταῦτα πάντα
 βούλεται, προκείμενου διηγήσασθαι τό· „ταῦτα⁴⁾ τὰ
 ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν
 τῷ ἱερῷ“ ἢ παρασιτῆσαι ὅτι πάντων συνεισφερόντων⁵⁾
 ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ
 θρέψοντα τοὺς δεομένους, μᾶλλον πάντων ἐχρῆν τὸν
 Ἰησοῦν φέρειν τὰ ὠφελήσαντα, ἅπειρ ἦν ῥήματα ζωῆς
 αἰωνίου, καὶ διδασκαλία ἢ περὶ Θεοῦ καὶ ἑαυτοῦ; Καὶ
 παντός γε νομίσματος τιμαλφέστερον ἦν τό· „ἐγὼ
 εἰμι⁶⁾ τὸ φῶς τοῦ κόσμου“ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ εἰρη-
 μένον, καὶ τό· „εἰ ἐμὲ⁷⁾ ἤδετε, καὶ τὸν πατέρα μου
 ἂν ἤδετε“ καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον. Καὶ ὁ πᾶς
 γε τῶν λοιπῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον φερόντων ἃ εἶχον
 χρυσὸς ψάμμος ἦν ὀλίγη ὡς πρὸς τὰ Ἰησοῦ ῥήματα·
 σοφία γὰρ ἦν πᾶς ὁ λόγος αὐτοῦ· „πᾶς δὲ χρυσὸς⁸⁾

¹⁾ Codd. Barberin et Bodlejan. οἷά ποτε πτωχὴ
 ψυχὴ κ. τ. λ. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) pro οἷά
 ποτε legitur εἴ ποτε, et deest ψυχὴ. R.

²⁾ καὶ διὰ τοῦτο. In Cod. Reg. (item in od. H.)
 desideratur καί. R.

³⁾ I Sam. XVI, 7. (I Reg.). — Marc. XII, 43

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 20.

⁵⁾ Ed. Huet. συνφερόντων.

⁶⁾ Ev. Joann. VIII, 12.

⁷⁾ Ev. Joann. VIII, 19. coll. pag. 148. not. 4.

⁸⁾ Sap. Salom. VII, 9.

ἐν ὄψει σοφίας ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς λογισθήσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς.“ Καὶ ταῦτά γε σαφῶς νοηθήσεται τοῖς κατακούειν μεμαθηκόσι τῆς τοῖς τελείοις¹⁾ λαλουμένης σοφίας, ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης, ἣν προώρρασε ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς τὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ δόξαν, καὶ δυναμένοις ἐνορᾶν ὑπεροχὴν σοφίας Θεοῦ παρὰ τὴν σοφίαν τοῦ αἵωνος τούτου ἢ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἵωνος τούτου, τῶν καταργουμένων, οἵονεὶ προφήταις ἰδοῖς χρωμένων, τῶν ὀποιωνδήποτε λόγων ἐτέρων παρὰ τὴν ἀλήθειαν προϋσταμένων ψάμμος γὰρ ὀλίγη αἰεὶ λοιπὰ σοφίας χρυσὸς εἶναι νομιζόμεναι ἐν ὄψει σοφίας, ἣν ἔκτισεν²⁾ ὁ Θεὸς ἀρχὴν ὁδόν³⁾ αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἄργυρος ὁ τῶν πολλῶν λαμπρὸς καὶ πιθανὸς λόγος ὡς πηλὸς λογισθήσεται, τῶν ἀγνῶν⁴⁾ λογίων κυρίου τῶν πεπερωμένων καὶ κεκαθαρισμένων ἑπταπλασίως καὶ δοκίμων, ἅτε προσεληλυθότων ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγου. Τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιγεγραμμένης σοφίας ἄλλως παρεθέμεθα εἰς τὸ συνιδεῖν τὴν δύναμιν τοῦ „ταῦτα⁵⁾ τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ὁ Ἰησοῦς⁶⁾ ἐν τῷ ἱερῷ.“ τηρεῖσθαι γὰρ ἢ περὶ τῶν πλουσίων καὶ τῆς πενιχροῦς χήρας διήγησις, ὡς ἀποδέ-

1) I Cor. II, 6. 7.

2) Prov. VIII, 22. — Sap. Salom. VII, 9.

3) H. et R. ὁδόν. Cfr. Tom. I. pag. 24. not. 5.

4) τῶν ἀγνῶν λογίων. Supple ἐν ὄψει, quod praecedit; id vidit Ferrarius. H. et R. — Ad marg. Cod. Barberini ex conjectura legitur: ἐπὶ τῶν ἀγνῶν λογίων. R. — Ex mea quidem sententia nihil supplendum est. Cfr. Psalm. XII, 6. (XI, 7.). — Ev. Joann. I, 2.

5) Ev. Joann. VIII, 20.

6) ὁ Ἰησοῦς. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlejan. R. — Cfr. pag. 154. lin. 3. a fine, et not. 5.

δοται, καὶ εἰ τις γε ¹⁾ μιμητὴς ἐστὶ Χριστοῦ, ἠκέτω ἐπὶ τὸ μὴ ἐν τόπῳ νοητῶν ἱερῶν τοῦ Θεοῦ, ὀδεύων τῷ νῶ, καὶ ἀκολουθεῖν τῷ πνεύματι χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἐπ' αὐτὸ δυναμένῳ, καὶ φερέτω δόκιμα νομίσματα, ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ἔργα ἀκόλουθα τοῖς τοιοῦτοις ῥήμασιν. Ἀλλ' εἶθε μήτε πενιχρά τις ἡμῶν, μήτε χήρα εἴη φέρειν μηδὲν, πλεῖον δ' δυναμένη δύο λεπτῶν, μήτε πλούσιος ἐκ μόνου τοῦ περισσεύματος φέρων, ἀλλὰ πάντα τὸν πλοῦτον ἀνατεθεὶς τῷ Θεῷ. Ἰησοῦς καὶ οὐ πάντα ἃ εἶχε ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδασκῶν, ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα ἐχώρει τὸ γαζοφυλάκιον οὐδὲ ²⁾ γὰρ αὐτὸν γε οἶμαι χωρεῖν τὸν κόσμον τὸν ὅλον τοῦ Θεοῦ λόγον. Ὅμως ³⁾ δὲ τοσαῦτα ῥήματα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ λαλῶν καὶ διδασκῶν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ὑπ' οὐθενὸς ἐκρατεῖτό ποι' καὶ αὐτοῦ γὰρ οἱ λόγοι ἰσχυρότεροι ἐτίγγανον τῶν πιάσαι αὐτὸν θελούντων. Καὶ ὅσον γε λέγει, τοσοῦτον ⁴⁾ οὐδεὶς αὐτὸν πιάσαι τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ δύναται. ⁵⁾ ἀλλ' εἰς σιωπήσῃ, τότε κρατεῖται. Ὅθεν ἐπεὶ ἐβούλετο ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθεῖν, ἐξεταζόμενος ὑπὸ τοῦ Πιλάτου καὶ μαστιγούμενος ⁶⁾ σιωπᾷ· εἰ γὰρ ἐλαλήκει, οὐκ ἔτι ἐγίνετο αὐτῷ τὸ ἑσταυρωθῆναι ἐξ ἀσθενείας, ἐπειπερ οὐκ ἔστιν ἀσθένεια ἐν οἷς ὁ λόγος λαλεῖ. Ὅτι δὲ αὐτῷ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ οὐδέπω ἢ ὥρα ἐνευστήκει τοῦ πια-

¹⁾ Cod. Bodlejan. καὶ εἰ τις γε, Cod. Reg. (H. in textu) ἐπεὶ τις γε. R. — Muet. in margine: „Ferrar. καὶ εἰ τις γε.“

²⁾ Ev. Joann. XXI, 25.

³⁾ H. et R. ὁμῶς. — Ev. Joann. VIII, 20.

⁴⁾ τοσοῦτον. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), sed habetur in Cod. Bodlej. R.

⁵⁾ δύναται. Desideratur in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R.

⁶⁾ Ev. Joann. XIX, 1—9. (11.).

σθῆναι αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ὄντι ἐν τῷ ἱερῷ·¹⁾ χειμάρηθουν δέ τινα ἐχρῆν εἶναι τὸν τόπον, ἔνθα ἐβούλετο πιασθῆναι ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐδύνατο. Ἀλλὰ καὶ καιρὸν τοῦ κρατεῖσθαι αὐτὸν οὐκ ἔδει ἡμερινόν· „ὁ γὰρ Ἰούδας²⁾ λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ δπλων.“ Περὶ δὲ τοῦ· „οὐπω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ·“ ἐν τοῖς ἀνωτέρω διὰ πλειόνων διειλήφαμεν, οἷς χρῆση καὶ εἰς τὰ παρόντα.

3. „εἶπεν³⁾ οὖν πάλιν αὐτοῖς· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετε με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ἔπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰσεῖν.“ Καὶ ταῦτα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ προστιθεὶς τοῖς προτέροις, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα⁴⁾ πλείονα ἕως τοῦ· „ἀμήν⁵⁾ λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί.“ Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον ἀράντων λίθους, ἵνα λιθάσωσιν αὐτὸν, Ἰησοῦς ἐκρούβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτε παράγων εἶδε ἐν ἀπὸ γενετῆς τυφλόν, περὶ οὗ εἰσόμεθα, Θεοῦ διδόντος, γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον. Λέγει δὲ ταῦτα, ἵνα τὸ ἐπιφερόμενον γένηται· „ταῦτα⁶⁾ γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος ἐπίστευσαν εἰς

1) Post ἐν τῷ ἱερῷ Cod. Bodlej. habet ἔδει πιασθῆναι. R.

2) Ev. Joann. XVIII, 3. — Ibidem VIII. 20. — Edd. N. T. ἐλήλυθει. — Origenem et ipsum ἐλήλυθει legisse, satis testantur sequentia, in quibus ad h. l. provocabimus.

3) Ev. Joann. VIII, 21. — Ed. Lachm., ut in nostro textu: πάλιν αὐτοῖς, ed. Knapp. πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

4) Cod. Bodlej. ἕτερα πλείονα, in Cod. Reg. (item in ed. H.) docet ἕτερα. R.

5) Ev. Joann. VIII. 58. — Edd. N. T. ἀμήν ἀμήν λέγω κ. τ. λ. — 59. — IX, 1.

6) Ibidem VIII, 30. — Edd. N. T. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίσκ. κ. τ. λ. — Origenem et ipsum

αὐτόν¹⁾ οἶον ἐπένητες¹⁾ ἐρχόμενοι ἐπὶ τὸ²⁾ γαζοφυλάκιον, ἵν' ἐκεῖθεν λάβωσιν ἅ' ἂν δύνωνται καὶ ἅ' ἂν μερισθῇ αὐτοῖς. Πολλοὶ³⁾ μὲν οὖν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, οὐ πολλοὶ δὲ ἔγνωσαν αὐτόν, ἐπεὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτόν, οἱ μένοντες ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἀληθῶς γινόμενοι μαθηταὶ αὐτοῦ γινώσκονται τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ δὲ οἱ πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτόν μένουσιν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, οὐδὲ οἱ πολλοὶ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ γίνονται. Διόπερ οὐδὲ πολλοὶ γινώσκονται ἀλήθειαν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐλεύθεροί⁴⁾ οὐ γίνονται· σφόδρα γὰρ ὀλίγοι χωροῦσι τὴν ἀλήθειαν.⁵⁾ Τίνες δὲ εἶσαν οἱ γνωσόμενοι ἢ οἱ ὑψοῦντες αὐτόν; ὡς αὐτὸς διδάσκει λέγων· „ὅταν⁶⁾ ὑψώσῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι.“ Οὐδεὶς δὲ αὐτόν ὑψοῖ γάλακτι⁷⁾ ποτιζόμενος, παρασκευάζων ἑαυτὸν εἰς

πολλοὶ ἐπίστευσαν legisse, ex seqq. satis patet. Cfr. pag. 160. lin. 3. et pag. 161. not. 6.

¹⁾ Cod. Bodlej. οἶον ἐπένητες, Cod. Reg. (item ed. H.) οἶον οἱ πένητες. R.

²⁾ Desideratur τό in ed. Huetii.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 30. coll. pag. 159. not. 6. et pag. 161. not. 6.

⁴⁾ Ibidem VIII, 31. 32. — Cod. Bodlej. καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐλεύθεροί οὐ γίνονται, Cod. Reg. (H. in textu) καὶ εἰ μὴ ἀλήθεια ἐλευθεροῖ, ἐλεύθεροί οὐ γίνονται. R. — Huet. in notis: „Cod. noster habet: καὶ εἰ ἀλήθεια ἐλεύθεροί ἐλεύθεροί οὐ γίνονται. Legit Perionius: καὶ εἰ μὴ ἀλήθεια ἐλευθεροῖ ἐλεύθεροί οὐ γίνονται, verūt enim: ac nisi veritas eos liberet, non sunt liberi. Ferrar. vero legisse videtur: καὶ ἀληθείᾳ ἐλεύθεροί οὐ γίνονται, quod cum seqq. magis congruit.“

⁵⁾ Cod. Bodlej. ἀλήθειαν, Cod. Reg. vero (H. quoque) ἐλευθερίαν. R.

⁶⁾ Ev. Joann. VIII, 28.

⁷⁾ Hebr. V, 12. 13. 14.

παραδοχὴν τῆς στερεᾶς τροφῆς· διόπερ τῷ τοιούτῳ λέγει· „ἔκρινα¹⁾ μηδὲν εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἑσταυρωμένον.“²⁾ πρὸς ὃν καὶ ὁ τοῦ λόγου διάκονος ἐν ἀσθενείᾳ γίνεται, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος τοῖς³⁾ τοιούτοις· „κἀγὼ⁴⁾ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς.“ Φησὶ τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἀρχὴν ποιούμενος δευτέρων μαθημάτων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ· „ἐγὼ⁵⁾ ὑπάγω, καὶ ζητήσατέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ Ζητῶ διὰ τό· „ταῦτα⁶⁾ αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.“ μήποτε οὐ πρὸς πάντας τοὺς παρόντας λέγει τό· „ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσατέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ ἀλλὰ πρὸς τούτους οὓς ἤδει μὴ πιστεύσαντας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθανουμένους, καὶ μὴ δυναμένους ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθῆσαι, μὴ δυναμένους δὲ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι· εἰ γὰρ βουλόμενοι οὐκ ἐδύναντο, οὐκ ἂν εὐλόγως αὐτοῖς ἐλέγετο τό· „ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ Ἐρεῖ δὲ τις πρὸς τοῦτο· εἴπερ τοῖς ἐμμένουσι τῷ μὴ πιστεῦειν ταῦτα ἔλεγε, πῶς τοῖς τοιούτοις φησὶ τό· „ζητήσατέ με;“ Πολλαχοῦ γὰρ ἀγαθὸν τὸ⁷⁾ ζητεῖν τὸν Ἰησοῦν, ταυτόν πως τυγχάνον τῷ ζητεῖν λόγον καὶ ἀλήθειαν καὶ σοφίαν. Ἄλλ' ἔρεῖς, ὅτι καὶ περὶ ἐπιβουλευόντων ποτὲ λέγεται τὸ Ζητεῖν, ὥσπερ ἐν τῷ· „ἐζήτουν⁸⁾ αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέ-

1) I Cor. II, 2. — Edd. N. T.: οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναι κ. τ. λ.

2) H. et R. ἑσταυρωμένον.

3) Desideratur τοῖς in ed. Huetii.

4) I Cor. II, 3.

5) Ev. Joann. VIII, 21.

6) Ibid. VIII, 30. coll. pag. 159. not. 6. — VIII, 21.

7) Huet. minus accurate τὸν ζητεῖν κ. τ. λ.

8) Ev. Joann. VII, 30. — Edd. N. T. ἐπέβαλεν.

βαλλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ·“ καὶ ἐν τῷ· „οἶδα¹⁾ ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν·“ καὶ ἐν τῷ· „νῦν²⁾ δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός.“ Διὸ καὶ λέγεται τοῖς μὴ καλῶς ζητοῦσι τό· „καὶ ζητήσετέ³⁾ με·“ οὐκ ἐναντίον τῷ· „πᾶς ὁ ζητῶν εὕρισκει.“ Καὶ αἰεὶ δὲ διαφοραὶ εἰσι τῶν ζητούντων τὸν Ἰησοῦν, οὐ πάντων γνησίως καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ τοῦ ὠφελῆθῆναι ἀπ' αὐτοῦ ζητούντων αὐτόν. Εἰσὶ γὰρ καὶ κατὰ μυρίας ἀποπεπτωκυίας τοῦ καλοῦ προθέσεις ζητούντες τὸν Ἰησοῦν· διόπερ μόνον οἱ ὀρθῶς ζητούντες αὐτόν εἰρήνην εὕρουσιν, οἳ καὶ κυρίως λέγουσι· ἂν αὐτόν ζητεῖν τὸν ἐν ἀρχῇ Λόγον, πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἵνα αὐτοὺς προσάγοι τῷ πατρὶ. Παρῶν δὲ καὶ ἐμφανταζόμενος ὁ Λόγος, ἐπὶ μὴ παραδεχθῆ, ἀπειλεῖ τὸ ὑπάγειν καὶ λέγει· „ἔγω⁴⁾ ὑπάγω·“ καὶ ἐὰν ἀπελθόντος γε αὐτοῦ ζητῶμεν αὐτόν, οὐχ εὕρήσομεν⁵⁾ αὐτόν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα. Οἶδα δὲ ἀπὸ τίνος ὑπάγει, καὶ τίνοι παραμένει, μηδέπω εὕρισκόμενος, ἐν ἑν καιρῷ εὕρεθῆ⁶⁾ ζητηθεῖς. Καὶ τοῖσγα οὕτως

1) Ev. Joann. VIII, 37.

2) Ibidem VIII, 40. — Edd. N. T. παρὰ τοῦ Θεοῦ.

3) Ev. Joann. VIII, 21. — Matth. VIII, 8.

4) Ev. Joann. VIII, 21.

5) H. et R. οὐχ εὕρήσομεν.

6) εὕρεθῆ. Deest in Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.), at legitur in Cod. Bodlej. R. — Huet. in textu: Ἰν' ἐν καιρῷ ζητηθεῖς. * καὶ τοῖσγα κ. τ. λ., in marg.: Ferrar. ζητηθεῖς εὕρισκῆται, in notis: „Cod. Reg. Ἰν' ἐν καιρῷ ζητηθεῖς * καὶ κ. τ. λ., Periom. legit: καὶ ἐν καιρῷ ζητηθεῖς, καὶ κ. τ. λ., vertit enim: et quaesitum in tempore, atque iis etc. Ferrar. autem; Ἰν' ἐν καιρῷ ζητηθεῖς εὕρισκῆται, καὶ κ. τ. λ.“

ἔχουσιν αὐτόν, καὶ μὴ τεθεωρηκόσιν¹⁾ αὐτόν λέγεται· „μὴ εἴπῃς²⁾ ἐν τῇ καρδίᾳ σου τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.“ Τούτοις δὲ φιλανθρωπίως ὁ Σωτὴρ ὑποδείκνυσι καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ἵνα μὴ ζητῶσιν αὐτὴν ἕξω ἑαυτῶν, μηδὲ λέγωσιν „ἰδοὺ³⁾ ὦδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ“ φησὶ γὰρ αὐτοῖς· „ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι.“ Καὶ ὅσον γε σώζομεν τὰ ἐνσπαρέντα ἡμῶν τῇ ψυχῇ τῆς ἀληθείας σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, οὐδέπω ἀπελήλυθεν ἀφ’ ἡμῶν ὁ Λόγος· ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν κακίαν χύσεως⁴⁾ διαφθάρωμεν, τότε ἡμῖν ἔρεῖ „ὑπάγω“⁵⁾ ἵνα κἂν ζητῶμεν αὐτόν οὐχ εὐρήσωμεν, ἀλλ’ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα, καταλαμβανόμενοι ἐν αὐτῇ, καὶ παραλαμβανόμενοι ὑπὸ ταύτης ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τῷ ἀπαιτεῖν τὴν ψυχὴν, κατὰ τὸν εἰπόντα· „ἄφρον,⁶⁾ ταύτη τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σοῦ.“ Οὐ χρὴ δὲ παρελθεῖν ἀνεξέταστον οὐδὲ καὶ τό· „ἐν τῇ⁷⁾ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν

1) H. ut in nostro textu, R. min. accur. τεθεωρηκόσιν.

2) Rom. X, 6. 7. 8. coll. Deuteron. XXX, 12. 14. — Edd. N. T. bis τοῦτ’ ἐστιν et: ἀλλὰ τί λέγει; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν, ἐν τῷ στόματί σου κ. τ. λ. coll. Deut. XXX, 14. et Tom. I. pag. 63. not. 1.

3) Luc. XVII, 21.

4) H. et R. χύσεως, Ferrarius, quum vertat: *quodsi malitiae dissolutione corrupti fuerimus*, procul dubio legit: *σχίσεως*.

5) Ev. Joann. VIII, 21.

6) Luc. XII, 20. — Edd. N. T. ἄφρον (ed. Lachm. ἄφρων), ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν κ. τ. λ.

7) Ev. Joann. VIII, 21.

ἀποθανεῖσθε“ εἰ μὲν κοινότερον λαμβάνεται, δῆλον ὅτι οἱ μὲν¹⁾ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθάνουσι, οἱ δὲ δίκαιοι ἐν δικαιοσύνῃ· εἰ δὲ τό „ἀποθανεῖσθε“ κατὰ τὸν ἐχθρὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον λαμβάνεται, ὡς τοῦ πρὸς θάνατον ἁμαρτηκότος ἀποθνήσκοντος, δῆλον ὅτι οἷς ταῦτα ἐλέγετο, οὐδέπω ἀποθνήκεισαν. Καὶ ζητήσεις πῶς,²⁾ εἰ μὴ πιστεύσαντες ὅτι ἔζων, μέλλοντες ποτε ἀποθανεῖσθαι. Ἀπαντήσεται δὲ τις καὶ πρὸς τοῦτο λέγων, ὅτι κατ' ἐκείνο καιροῦ τὸ μηδέπω πιστεῦναι οὐδὲ πρὸς θάνατον ἁμάρτημα ἦν, καὶ πρὸς οὓς ὁ Λόγος οὐδέπω τὰ πρὸς θάνατον ἁμαρτήκεισαν. Ἄλλ' ἔζων μὲν ἐν ἀσθενείᾳ τῆς ψυχῆς αὐτοῖς,³⁾ ἢ δὲ ἀσθένεια ἐκείνη πρὸς θάνατον ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἰατρός⁴⁾ βλέπων ὀλεθρίως αὐτοὺς ἀσθενούοντας, ἔλεγεν ἀπογνοὺς αὐτῶν τὴν θεραπείαν „ἔγω ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ Εἶπομεν⁵⁾ δὴ τό ἐπεὶ ἡ ἀσθένεια ἐκείνη ἦν αὐτοῖς πρὸς θάνατον, ἅτε μαθόντες ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ διαφορὰν ἀσθενείας. Ἡσθένει δὲ καὶ ὁ Λάζαρος, ἀλλ'

¹⁾ Desideratur μὲν, quod habet 'ed. Huet, in ed. R.

²⁾ H. et R. in textu: πῶς — μέλλοντες ποτε. H. in notis: „Ita Cod. Reg. et Periom., qui vertit: *quaeres etiam quomodo, nisi quod crediderant, se vivere, cum aliquando morituri essent. Aliter vero legebat Ferrar., et rectius: quaeres etiam, quoniam pacto qui non crediderant se vivere in infirmitate, morituri sint aliquando.*“ — R. in notis: „Ferrar. videtur legisse: πῶς οἱ μὴ πιστεύσαντες ὅτι ἔζων ἐν ἀσθενείᾳ μέλλουσι ποτε ἀποθανεῖσθαι.“ — Cfr. prolegomena.

³⁾ αὐτοῖς. H. recte ad marg.: „scribas etc.“ R. in notis: „legendum videtur αὐτῶν.“

⁴⁾ καὶ ὁ ἰατρός. Desunt haec verba in Cod. Bodlej. R. — Ev. Joann. VIII, 21.

⁵⁾ H. absque causa ad marg.: „scribas εἶπομεν.“ — R. in notis: „Ferrar. legebat εἶπομεν.“

ἤδει ὁ ἰατρός, ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ οὐ πρὸς θάνατον ἦν, „διόπερ φησὶν „αὕτη¹⁾ ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον.“ Διὰ τοῦτο καὶ ἀντιλαμβανώμεθα τῶν ἀσθενειῶν ἑαυτῶν ἀσθενούντων, προσέχωμεν μήποτε πρὸς θάνατον ἀσθενήσωμεν, μεταβαλλούσης τῆς νόσου ἀπὸ²⁾ τοῦ ἔτι αὐτὴν εἶναι δύνασθαι ἐπὶ τὸ ἀνάτοιν. Ἄμα δὲ σαφέστερόν πως ἔσται καὶ τό „ἔπου³⁾ ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν“ ἐπιφερόμενον τῷ „καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ Ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ τις ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ, ἔπου ὑπάγει ὁ Ἰησοῦς οὐ δύναται ἀπελθεῖν· οὐδεὶς γὰρ νεκρὸς ἀκολουθεῖν δύναται τῷ Ἰησοῦ· „οὐδὲ⁴⁾ γὰρ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, κύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ᾄδου. Ἄλλ’ ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσωμεν τὸν κύριον.“ Ἔτι πρὸς τό „ἐν τῇ⁵⁾ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε“ παραθήσῃ τὸ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ οὕτως ἔχον· „ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθαγεῖται“ θάνατος γὰρ ψυχῆς ἁμαρτία, οἶμαι

¹⁾ Ev. Joann. XI, 4.

²⁾ H. et R. in textu: ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτὴν εἶναι δύνασθαι. lidem non male in notis: „Legendum fortasse: ἀπὸ τοῦ ἔτι ἰαθῆναι δύνασθαι, vel ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτὴν (in notis Huet. non male, quum tum ἰατὴν scribendum esset, αὐτὴν desideratur.) ἰατὸν εἶναι δύνασθαι, vel quid simile.“ — Ferrarius: cum adhuc spes esse posset. Equidem, quum ἰατὴν propter αὐτὴν facillime excidere potuerit, legerim: ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτὴν ἰατὴν εἶναι δύνασθαι.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 21.

⁴⁾ Psalm. CXV, 17. 18. (CXIII). — LXX. interpretes: οὐχ οἱ νεκροὶ κ. τ. λ. et post κύριον haec habent: ἀπὸ τοῦ νῦν ἕως τοῦ αἰῶνος.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 21. — Ezech. XVIII, 20. — LXX. interpretes: ἡ δὲ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, ἀποθαγεῖται.

δὲ οὐ πᾶσα, ἀλλ' ἦν φησιν Ἰωάννης¹⁾ πρὸς θάνατον. Ἄμα δὲ καὶ διαστέλλει ὅτι τις ἁμαρτία θανάτος ἐστὶ ψυχῆς, καὶ τις ἁμαρτία ἀσθένεια αὐτῆς· τάχα δὲ καὶ τρίτον τις ἁμαρτία ζημία ψυχῆς ἐστὶν, ἁμαρτία²⁾ δηλονότι ἐκ τοῦ „τί ὠφεληθήσεται³⁾ ἄνθρωπος, εἰ ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ ἢ ζημιωθῇ;“ καὶ ἐκ τοῦ „εἰ τινος⁴⁾ τὸ ἔργον κατακαθήσεται, ζημιωθήσεται.“ Τοῖς μὲν οὖν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανουμένοις φησὶν „ὑπάγω,⁵⁾ καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν“ τῷ δὲ Πέτρῳ „ὅπου⁶⁾ ἐγὼ ὑπάγω οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθήσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον“ ἔξεστι γὰρ μαθητευόμενον τῷ Ἰησοῦ, νῦν μὲν μὴ⁷⁾ παρεσκευασθαι πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, ἀπιόντι πρὸς τὸν πατέρα, ὕστερον δὲ ἐξ ἐπιμελείας κατ' ἔχνη βατνοῦντα ἀκολουθεῖν τῷ διδασκάλῳ, καὶ ἔπεσθαι τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰκὸς⁸⁾

¹⁾ I Joann. V. 16. 17.

²⁾ H. in marg., R. in notis: „ἁμαρτία videtur παραλίπειν.“

³⁾ Matth. XVI, 26. — Edd. N. T. εἰ ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν — αὐτοῦ (ed. Lachm. αὐτοῦ) ζημιωθῇ; porro ed. Knapp. ὠφελεῖται, ed. Lachm., ut in nostro textu, ὠφεληθήσεται.

⁴⁾ I Cor. III, 15.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 21.

⁶⁾ Ibidem XIII, 36. — Edd. N. T. ὅπου ὑπάγω, ed. Knapp.: ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι, ed. Lachm. ut in nostro textu.

⁷⁾ νῦν μὲν μὴ κ. τ. λ. H. in notis: „Negandi particula in Ferrario non comparet; quam genuinam tamen ratio et Cod. Reg. (R. addit: et Codices manuscripti) et Perizonius clamant.“

⁸⁾ Εἰκὸς δὲ — οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ κ. τ. λ. Ex apicibus Cod. Reg., qui hoc loco valde dis-

δὲ ὅτι διὰ τὰ περὶ τέλους ἡμῶν ὑπονοούμενα ἐπιστήσει τις τῷ „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν“ καὶ πρὸς τοῦτο ἔρει, ὅτι ἔξεστι νῦν μὴ δύνασθαι, ὑστερον δὲ δυνήσεσθαι.¹⁾ καὶ εἶπερ ἔστι τις ἐνεστηκὼς αἰῶν, καὶ ἄλλος μέλλον, οὗτοι πρὸς οὓς λέλεκται „οὐ δύνασθε ἔλθεῖν“ κατὰ τὸν ἐνεστηκῶτα αἰῶνα, — πολὺς δὲ ὁ λείπων εἰς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἔστι χρόνος —, οὐ δύνανται ἔλθεῖν ὅπου Ἰησοῦς, τουτέστιν ὅπου ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ ὁ Λόγος, τοῦτο γὰρ ἔστιν ὅπου Ἰησοῦς. Οἶδα δὲ τινὰς, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κρατουμένους ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας, ὡς τούτους περὶ ὧν φησὶν ὁ Λόγος „ἐὰν²⁾ βλασφημήσῃ τις³⁾ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι“ οὐ μέντοι γε εἰ μὴ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἤδη οὐδὲ ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων ἐκθήμενος τὴν περὶ τοῦ γαζοφυλακίου λέξιν οὐδὲν εἶπεν εἰς αὐτήν. Εἰς δὲ τό „ὅπου⁴⁾ ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν“ φησὶ⁵⁾ „, πῶς ἐν ἀγνοίᾳ

torti erant, et Perion. sagacitatem praeterierunt, et ex Ferrar. interpretatione haec ita restituumus. Huet.

¹⁾ δὲ δυνήσεσθαι. Sic recte habet Cod. Bodlejan. (H. in marg.), perperam vero Codd. Reg. (H. in textu) et Barberinus: δὲ δυνῆσθαι. R.

²⁾ Matth. XII, 32. coll. Marc. III, 29. (Luc. XII, 10.). — In edd. N. T. singula utroque loco paulo aliter exhibentur.

³⁾ H. in textu: ἐὰν βλασφημήσῃ * εἰς τό κ. τ. λ., in marg.: „scribas τις εἰς τό κ. τ. λ.“ — R. in textu: ἐὰν βλασφημήσῃ εἰς τό κ. τ. λ., in notis: „, legendum videtur: ἐὰν βλασφημήσῃ τις εἰς τὸ πνεῦμα κ. τ. λ.“

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 21.

⁵⁾ Cod. Reg. (item H. in textu): φησὶ γάρ πῶς κ. τ. λ. R. — Admissa particula γάρ signa distinctionis hōc modo ponenda essent: οὐδὲν εἶπεν εἰς αὐτήν, εἰς δὲ τό „ὅπου — ἔλθεῖν“ φησὶ γάρ κ. τ. λ.

καὶ ἀπιστία καὶ ἁμαρτήμασιν ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ δύ-
νανται γενέσθαι;“ “μηδὲ ἐν τούτῳ κατακούων ἑαυτοῦ·
εἰ γὰρ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἁμαρτήμασιν ὄν-
τες ἐν ἀφθαρσίᾳ οὐ δύνανται γενέσθαι, πῶς οἱ ἀπό-
στολοι ἐν¹⁾ ἀγνοίᾳ ποτὲ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἁμαρ-
τήμασι γενόμενοι ἐν ἀφθαρσίᾳ γεγόνασι; Δύνανται
οὖν οἱ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἁμαρτήμασι
γενόμενοι γενέσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ, εἰ μεταβάλλοιεν· δυ-
νατὸν δὲ²⁾ αὐτοὺς μεταβάλλειν.

4. „Ἐλεγον³⁾ οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· μή τι ἀποκτενεῖ
ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε
ἔλθειν;“ Ἄξιον⁴⁾ ζητῆσαι πόθεν κινήθεντες οἱ Ἰουδαῖοι
πρὸς τό· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν“·
φασὶ τό· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου
ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν;“ Ἴνα δὲ καὶ
δοθῇ ἀπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι τό· „μή τι ἀποκτε-
νεῖ ἑαυτὸν;“ πῶς οἱ δυνάμενοι ἀποκτεῖναι ἑαυτοὺς,
καὶ μὴ ἀναιρῶσιν ἑαυτοὺς, μηδὲ γίνωνται ὅπου ὁ ἀναι-
ρῶν ἑαυτὸν γίνεται, οὐ δύνανται⁵⁾ ἀπιέναι ὅπου ὁ
ἀναιρῶν ἑαυτὸν ἀπέρχεται; Λεκτέον οὖν πρὸς τὰ ζη-
τούμενα ταῦτα τοῖς ἐπιμελέστερον καὶ βαθύτερον ἀκού-
ουσι τῶν λεγομένων ὑπὸ Ἰουδαίων ἐν τοῖς εὐαγγελίοις,

¹⁾ In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) male omittitur ἐν. R. — H. in marg.: „scribas ἐν κ. τ. λ.“ — Ceterum H. semper h. l. scripsit ἀγνοίᾳ, neque vero ἀγνοίᾳ.

²⁾ In Cod. Reg. (nec non in ed. Huet.) deest δέ. R.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 22.

⁴⁾ Ἄξιον ζητῆσαι — πρὸς τό· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν. Haec desiderantur in Cod. Reg. (item in ed. Huet.), sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R. — Ev. Joann. VIII, 21. 22.

⁵⁾ Cod. Reg. (H. in textu) perperam δύναται. R. — H. in margine: „scribas δύνανται.“

σαφές ἐστίν. ὅτι πολλὰ ¹⁾ κατὰ τινὰς παραδόσεις ἀποφθί-
τους καὶ ἀνακεχωρηκυίας ἔλεγον, ὡς ἐγνωκότες ἕτερα
παρὰ τὰ ²⁾ κοινὰ καὶ κατημαξευμένα. Ἐπὰν δὲ ἴδω-
μεν ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν ῥητῶν ἐκεῖνα, τότε ζητή-
σομεν εἰ καὶ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν περὶ τοῦ Σωτῆρος λέ-
γεται, βαδύτερόν τι βλεπόντων. Ὅτι δὲ κατὰ ἀνακε-
χωρηκότας λόγους καὶ μὴ κατημαξευμένους ἔφασκον,
τὸν ἄδολον ³⁾ ἐν Βεελζεβούλ ⁴⁾ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμο-
νίων ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, πάντως γὰρ περὶ δαιμό-
νων τι μεμαθήκεισαν, καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν τὸ ⁵⁾
ὄνομα Βεελζεβούλ· ταῦτα δὲ οὐδὲ πᾶνυ τι ἐν τοῖς φερο-
μένοις κεῖται βιβλοῖς, ⁶⁾ καὶ μαρτυρία τοῦ Σωτῆρος
οὐ ψεύδει ⁷⁾ τῷ Βεελζεβούλ λόγων ὄντων „εἰ ἐγώ

1) Deest πολλὰ in Cod. Reg. (nec non in ed. H.). R.

2) Desideratur τὰ in ed. Huetii.

3) Codd. Reg. (H. in textu) et Barberia. male ἄδη-
λον. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. ἄδολον.“ Idem
in notis: „τὸν ἄδηλον. Sic habet Cod. Reg., sic Perion.,
qui verit: eos vero remota verba, et non trita dixisse
ex hoc loco perspicui licet; in Beelzebul etc. Sed
haec ridicula sunt. Lego cum Ferrario: τὸν ἄδολον.“

4) Matth. XII, 24. Luc. XI, 15.

5) Desideratur τό in ed. Huetii.

6) Codd. Reg. (item ed. H.) et Barber. βίβλοισι. R.

7) H. et R. in textu: οὐ ψεύδει τῷ Βεελζεβούλ λό-
γων ὄντων, H. in notis: „Locus mendii valde suspectus.
Verit Perionius: *Servatorisque de Beelzebul testimo-
nium hoc non est falsum.*“ R. in notis: „Locus —
suspectus. Lego cum Perionio: οὐ ψεύδης (R. scripsit
ψεύδης) περὶ τοῦ Βεελζεβούλ, λέγοντος οὕτως κ. τ. λ.,
neque enim placet lectio Cod. Bodlej., qui pro οὐ ψεύ-
δει τῷ — ὄντων, habet: ψευδῶν περὶ τοῦ Βεελζεβούλ
λόγων ὄντων.“ — Congruit maximam partem cum
lect. Cod. Bodlej. Ferrarii interpretatio: *etiam testi-
monio Servatoris, falsis existentibus sermonibus de*

ἐν¹⁾ Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι;“ Παραδεξάμενος²⁾ γὰρ τὸ εἶναι τινα τὸν Βεελζεβούλ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐκβάλλοντα τὰ³⁾ δαιμόνια οἷον ἐν μερισμῶν τινα ἐνεργεῖν τοῦ Σατανᾶ γίνεσθαι ἐφ’ ἑαυτὸν, ταῦτά φησιν. Ἐσφάλησαν μὲν οὖν λέγοντες ἐν Βεελζεβούλ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐκβάλλεσθαι τὰ δαιμόνια, κατελήφρισαν δὲ ὅτι εἴη τις Βεελζεβούλ ἀρχῶν δαιμονίων. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν λέγωσι περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς Ἰωάννης ἐστίν,⁴⁾ ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἢ εἰς τις τῶν προφητῶν, πάντως δόγμα ἔχοντες περὶ ψυχῆς, ὡς ἐξητάσαμεν ἐν τοῖς περὶ Ἰωάννου, τοιαῦτα περὶ τοῦ Σωτῆρος ὑπονοοῦσιν. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα μυρία, ἢ ἐκ παραδόσεως, ἢ ἐξ ἀποκρύφων αὐτοὺς εἰδένα παρα τούτους πολλούς. Ἰδῶμεν οὖν καὶ εἰς τό „μή τι⁵⁾ ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν;“ εἰ δύναται μὴ κοινότερόν τι καὶ ἀπλοῦστερον νενοηκένα, ὡς ἑαυτὸν ἐξαγαγόντος τοῦ βίου, ἢτοι ἀγχόνῃ, ἢ ξίφει, ἢ ὁποιαδήποτε ὁδῷ τῶν ἐντεῦθεν ἑαυτοὺς ἀπαλατιόντων, καὶ μάλιστα ἐπεὶ οἴονται αὐτὸν ἑαυτὸν ἀποκτείναντα⁶⁾ ἀπελεύσεσθαι εἰς τόπον εἰς ὃν ἀδύνατον ἦν αὐτοὺς γανέσθαι· καὶ εἰ μὴ δεισιδαιμονοῦντές γε περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ βλέποντες τὰ πράγματα μὴ εὐρισκόμενοι⁷⁾ ἄλλοις ὀνόμασι χρῆ-

Beelzebub, nec male, ut videtur, hunc in modum legeris.
Cfr. prolegomena.

¹⁾ Matth. XII, 27. Luc. XI, 19.

²⁾ Cod. Reg. (item H.) παραδεξάμενοι. R.

³⁾ Deest τὰ in ed. Huetii.

⁴⁾ Luc. IX, 7. 8. Marc. VI, 15.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 22.

⁶⁾ αὐτὸν ἑαυτὸν ἀποκτείναντα. Sic habet Cod. Bodlej., Cod. Reg. vero (H. in textu) αὐτὸν ἀποκτείνοντα. R. — Huet. in margine: „scribas αὐτὸν αὐτὸν ἀποκτείνοντα (non ἀποκτείναντα).“

⁷⁾ Cod. Bodlej. εὐρισκόμενοι, Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur, eodemque attestante Perion. quoque)

σθαι κατὰ τῶν πραγμάτων, τάχα, ἴν' οὕτως εἶπω, θεϊότερον Ἰησοῦς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ὅπερ οὕτως παρίσταμεν πάντων μὲν αἱ ψυχὰς τῶν ἀπαλλαττομένων τοῦ σώματος, ἀπαιτοῦντων τινῶν¹⁾ αὐτὰς τῶν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων, παραλαμβάνονται· εἰκὸς δὲ κρείττους εἶσθαι τῶν ψυχῶν ἐπὶ ταύτης τῆς διακονίας τεταγμένοι· τὸ γὰρ „ἄφρον,²⁾ ταύτη ἐγὼ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ“ τοιοῦτόν τι³⁾ δηλοῖ. Ἐὰν δέ τις φάσκη τοῦτο μὲν δύνασθαι ἐπὶ τῶν χειρόνων λέγεσθαι, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν κρείττωνων καὶ καλῶς βεβιωκότων, ἐπιστησάτω εἰ μὴ ἐξαιρέτόν τι· παρὰ πάντα τοὺς ἐν σώματι γενομένους περὶ ἑαυτοῦ ἀπαγγέλλων ὁ κύριός φησιν „οὐδαίς⁴⁾ αἴρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.“ Νοήσωμεν γὰρ τίνα ὅτε βούλεται⁵⁾ καταλείποντα τὸ σῶμα,

εὐρισκόμενα. Legendum videtur (H. ad marg. atque in notis: „legas“) εὐρίσκομεν. R.

¹⁾ Huet. inter multa alia, quae R. quoque affert, haec habet: „Origenes infra Tom. XXVIII. in Joann. 5.: Τάχα δὲ καὶ εἶδεν ὁ τηλικούτος Ἰησοῦς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τοῦ Λαζάρου, ἧτοι ἀγομένην ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τούτοις, ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρικοῦ βουλήματος ἐπακούσαντος τῷ Ἰησοῦ κ. τ. λ. Supra scripsit Origenes Tom. XIII. in Joann. 49. (cfr. ed. nostrae Tom. II. pag. 96. et 97.) angelorum ministerio animas hominum corporibus illigari. Etc. etc.“

²⁾ Luc. XII, 20. coll. pag. 163. not. 6.

³⁾ H. recte τοιοῦτόν τι, R. min. accur. τοιοῦτόν τε.

⁴⁾ Ev. Joann. X, 18. — Edd. N. T.: καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.

⁵⁾ H. in textu: γὰρ τίνας τε βούλεται, in notis: „haec est nostri Cod. scriptura. Mendose. Legebat (id quod marg. quoque H. adscripsit) Perionius: γὰρ τίνα, ὅτε βούλεται, quod mihi valde probatur.“ — R. in textu:

καὶ ἐξιόντα χωρὶς ὁδοῦ τῆς φερούσης ἐπὶ τὸν θάνατον, ἦτοι διὰ βιαίων ὁδῶν, ἢ διὰ νόσων, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐπανιόντα, καὶ χρώμενον ὀργάνῳ τῷ σώματι ὃ καταλέλοιπε· τὸν γὰρ τοιοῦτον ἐροῦμεν μὴ ἀπαιτεῖσθαι τὴν ψυχὴν. Καὶ πρόπον γε ἐπὶ τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς οὕτω λέγειν τὸν θάνατον γεγονέναι, καὶ αὐτὸν παραστῆσαι βουλούμενον τοῖς μαθηταῖς τὸ ἐξαίρετον τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εἰρηκέναι τό· „οὐδεὶς¹⁾ αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ.“ τοῦτο γὰρ οὐτ' ἂν Μωϋσῆς, οὐ τῶν Πατριαρχῶν τις ἢ προφητῶν, οὐτ' ἂν τῶν ἀποστόλων τις εἶπε τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ πάντων αἱ ψυχαὶ ἀνθρώπων αἴρονται ἀπ' αὐτῶν. Τούτου δὲ νοηθέντος δύναται σαφὲς εἶναι τὸ ἐν πζ' ψαλμῷ τοῦτον εἰρημένον τὸν τρόπον ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος „ἐν²⁾ νεκροῦ ἐλεύθερος.“ Ἐπιστήσας ἐκ τῶν εὐαγγελίων τοῖς γεγραμμένοις περὶ τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εὐρήσεις μὴ ἀπέδουσαν³⁾ τὴν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκδοχὴν τῶν ἀναγεγραμμένων· εἰ μὲν γὰρ ὡς οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ λησιαῖ, τῶν στρατιωτῶν κατεαξάντων⁴⁾ τὰ σκέλη τῶν πεπονθότων, ἐτεθνήκει, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ὅτι ἐθήκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τιμὴ ὁδῶν τῶν ἀποθνή-

---

γὰρ τίνα τε βούλεται, in notis: „Cod. Bodlej. γὰρ τίνα τε βούλεται, Codd. Reg. et Barberin. γὰρ τίνας τε βούλεται. Legebat Perion. γὰρ τίνα, ὅτε κ. τ. λ. — probatur.“

¹⁾ Ev. Joann. X, 18.

²⁾ Psalm. LXXXIII, 5. (LXXXVII, 6.).

³⁾ Codd Reg. (H. in textu) et Barberin. male ἀποδοῦσαν. R. — H. ad margin.: „Ferrar. ἀπέδουσαν.“ Idem in notis: „Cod. Reg. ἀποδοῦσαν, quem inscite secutus est Perionius. Lege omnino ἀπέδουσαν, ita ut habuit Cod. Ferrarii.“

⁴⁾ Ev. Joann. XIX, 32.

σκότων. Νυνὶ δὲ „ὁ Ἰησοῦς¹⁾ κράξας φωνῇ μεγάλη ἀφῆκε τὸ πνεῦμα,“ καὶ ὡς βασιλέως καταλιπόντος τὸ σῶμα, καὶ ἐνεργήσαντος μετὰ δυνάμεως καὶ ἐξουσίας, ἄπερ ἔκριεν εὐλογον εἶναι ποιεῖν, εὐθέως „τὸ καταπέ-
 τασμα²⁾ τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν· καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεψῆθησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, καὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν μνημείων, μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον³⁾ εἰς τὴν ἁγίαν πύ-
 λιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς· ὡς τὸν ἑκατόνταρχον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦντας τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντας τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα, φοβηθῆναι σφόδρα, λέγον-
 τας· ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.“ Τάχα οὖν ἐν ταῖς περὶ Χριστοῦ παραδόσεσιν ἦν, ὡσπερ τὸ γεγενῆσθαι⁴⁾ αὐτὸν ἐν Βηθλεὲμ,⁵⁾ καὶ τὸ ἐκ φυλῆς Ἰούδα ἀναστή-
 σασθαι κατὰ τὰς ὑγιεῖς ἐκδοχὰς τῶν προφητικῶν λό-
 γων, οὕτω καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὡς ἑαυτὸν ᾧ εἶπομεν τρόπον ἀπαλλάξαντος τοῦ βίου· καὶ εἰκὸς ὅτι ἤδεσαν⁶⁾ τὸν οὕτως ἐξελευσόμενον ἀπελεύσεσθαι εἰς χώραν ἐνθα οὐκ ἠδύναντο γενέσθαι οὐδ' οἱ ταῦτα νο-

¹⁾ Matth. XXVII, 50.

²⁾ Matth. XXVII, 51—54. — Edd. N. T. vers. 51. ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν κ. τ. λ. Vers. 52. ed. Knapp. ἠγέρθη, ed. Lachm., ut in nostro textu, ἠγέρθησαν. Vers. 53. edd. N. T. ἐκ τῶν μνημείων. Vers. 54. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ — τηροῦντες —, ἰδόντες — γενόμενα (ed. Lachm. γινόμενα), ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες· ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς (ed. Lachm. υἱὸς Θεοῦ) κ. τ. λ.

³⁾ R. in textu, H. ad marg.: εἰσῆλθον. R. in notis: „Codd. Reg. (H. in textu) et Barberinus male εἰσελθόντες.“

⁴⁾ H. et R. γεγενῆσθαι, neque vero γεγεννησθαι.

⁵⁾ Mich. V, 2. coll. Matth. II, 6. Ev. Joann. VII, 42.

⁶⁾ H. et R. ὅτι ἤδεσαν.

οὔντες, ¹⁾ ὥστε μὴ κατὰ τὸ ἀπλούστερον αὐτοὺς ²⁾ εἰρη-
 κέναι, ἀλλὰ κατὰ τινα περὶ Χριστοῦ παράδοσιν τό-
 „μή τι ³⁾ ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει ὅπου ἐγὼ ὑπάγω
 ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;“ Καὶ εἰ λέγουσι δὲ ταῦτα
 οἱ Ἰουδαῖοι, διστακτικῶς αὐτὰ φασί· τὸ γὰρ „μή τι
 ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν;“ τοιοῦτόν ἐστι. Καὶ οὐ θαυμαστὸν
 ἀμφιβάλλειν αὐτοὺς περὶ Χριστοῦ, ὅτε γε καὶ ἐν τοῖς
 ἀνωτέρω οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων τοῦ
 Ἰησοῦ ἔλεγον „οὗτός ⁴⁾ ἐστὶν ἀληθῶς ὁ προφήτης ἄλ-
 λοι δὲ ἔλεγον οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· οἱ δὲ ἔλεγον
 μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; οὐχ ἢ
 γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ
 τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαβὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται; ὅτε
 καὶ σχίσμα γεγένηται ἐν τῷ ὄχλῳ δι’ αὐτόν.“ Ἀλλὰ
 καὶ μετ’ ὀλίγα ἐκείνων γέγραπται, ὅτι „ἀπεκρίθησαν ⁵⁾
 οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος“ ὡς
 καὶ τοὺς Φαρισαίους εἰρηκέναι τοῖς θαυμάζουσι τὸν λό-
 γον αὐτοῦ· „μή ⁶⁾ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μὴ τις ἐκ
 τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρι-

¹⁾ H. recte νοοῦντες, R. min. accurate νοῦντες.

²⁾ H. et R. in textu αὐτοῦ, H. ad marg.: „scrib.“
 R. in notis: „„lego αὐτούς.““

³⁾ Ev. Joann. VIII, 22.

⁴⁾ Ibidem VII, 40—43. — Ed. Knapp. vers. 41. ἄλ-
 λοι pro ἄλλοι δέ, ed. Lachm. ἄλλοι (δέ); ed. Knapp.
 ἄλλοι δέ pro οἱ δέ, ed. Lachm., ut in nostro textu, οἱ
 δέ. Vers. 42. ed. Lachm. οὐχ, ut in nostro textu, et bis
 Δαυεὶδ, ed. Knapp. οὐχί et bis Δαυὶδ. Vers. 44. pro
 ὅτε — ὄχλῳ ed. Knapp. σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγέ-
 νετο, ed. Lachm. σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τῷ ὄχλῳ.

⁵⁾ Ibidem vers. 46. — Ed. Knapp. οὕτως ἐλάλ., ed.
 Lachm. ἐλάλησεν οὕτως, ut in nostro textu.

⁶⁾ Ibidem vers. 47—49. — Ed. Knapp. vers. 49.
 ἀλλ’ ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ — νόμον, ἐπικατάρτοι εἰσι,
 ed. Lachm. ἀλλὰ ὁ ὄχλος — νόμον ἐπάρατοι εἰσιν.

σαίων; ἀλλ' ἢ ὁ ὄχλος¹⁾ οὗτος ὁ μὴ²⁾ γινώσκων τὸν νόμον ἐπάρατοί εἰσιν;“ ὅτε καὶ Νικοδήμου εἰρηκότος „μὴ³⁾ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ, καὶ γινῶ τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐξέρχεται, οὐδὲ ἐγείρεται.“ Πῶς δὲ ἐδύνατο ἀπλούστερον νοεῖν αὐτὸν ἑαυτὸν ἀναιρήσειν οἱ ἀκούσαντες αὐτοῦ λέγοντος „ἐγώ⁴⁾ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν μοι οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς;“ Πρὸς ὃν οἱ Φαρισαῖοι εἰρήκασιν, ὅτι „σὺ⁵⁾ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής“ οἷς ἀπεκρίνατο ὁ Ἰησοῦς λέγων „κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστιν, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. Ὑμεῖς κατὰ

1) H. et R. in textu: ἀλλ' ἢ ὁ ὄχλος κ. τ. λ., H. ad marg.: „Ferrar. legit etc.“ R. in notis: „„Ferrar. (qui vertit: *anpon turba haec*) videtur (?) legisse: ἀλλ' ἢ οὐχ ὁ ὄχλος.““

2) Huetius ὁ μὲν γινώσκων κ. τ. λ.

3) Ev. Joann. VII, 51. 52. — Ed. Lachm. vers. 51. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον. Vers. 52. ed. Knapp. ἀπεκρίθ. καὶ εἶπον, ed. Lachm. ἀπεκρίθ. καὶ εἶπαν κ. τ. λ. Eod. vers. ed. Lachm. ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλ. προφήτης οὐκ ἐγείρεται, ed. Knapp. ὅτι προφήτ. ἐκ τ. Γαλιλ. οὐκ ἐγήγερται.

4) Ev. Joann. VIII, 12. — Ed. Lachm., ut in nostro textu, ed. Knapp. ἀκολουθῶν ἐμοί et περιπατήσει.

5) Ibidem vers. 13—18. Edd. N. T. vers. 14. ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου additis post voc. ὑπάγω his verbis: ὑμεῖς δὲ οὐκ οἰδατε πόθεν ἐρχομαι καὶ ποῦ (ed. Knapp. ἡ ποῦ) ὑπάγω. Cfr. pag. 138. not. 3. Vers. 16. ed. Knapp. h. l. ut in nostro textu, (cfr. tamen pag. 138. not. 3.), ed. Lachm. ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν. Vers. 17. cfr. Deut. XVII, 6. et XIX, 15.

τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἢ κρίσις ἢ ἐμὴ ἀληθῆς ἐστίν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται „ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν“ ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με ὁ πατήρ. *Τί δὲ πιθανὸν πρὸς τὸ ἀποκτενεῖν ἑαυτὸν μετὰ τοὺς μεγαλοφυέστερον εἰρημένους τοῦτον τὸν τρόπον λόγους* „οὔτε ¹⁾ ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε;“ *Εἰκὸς γὰρ ὅτι τούτοις ὁμοίως ἐξεδέχοντο καὶ τό* „ἐγὼ ²⁾ ὑπάγω, καὶ ζητήσατέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν“ *πρὸς ὃν καὶ ἀπεκρίναντο οἱ Ἰουδαῖοι* „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν;“ *Πάνυ δὲ καὶ ἐμφαίνεται ἡ ἔξουσία αὐτοῦ ἐν τῷ* ³⁾ *αὐτεξουσίως αὐτὸν ἀποθνήσκειν, καταλιπόντα τὸ σῶμα, καὶ ἐν τῷ* „ἐγὼ ὑπάγω“ *καὶ τάχα διὰ τό* „ἐγὼ ὑπάγω“ *τὸ ἐπιφερόμενον γίνεται τό* „καὶ ζητήσατέ με.“ *Εἰκὸς γὰρ καὶ τοὺς παρατυχόντας οὕτως αὐτῷ ἀπαλλασσομένῳ τοῦ βίου ζητεῖν αὐτὸν, διὰ δὲ τὸ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν αὐτούς, μηδὲ μετὰ ταῦτα πάντα ⁴⁾ δυσωπηθέντας πρὸς τὸ μὴ διστακτικῶς εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ* „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν;“ *ὅπου ⁵⁾ ἅπεισι μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἀπελθεῖν. Οἶμαι δ' ὅτι καὶ κακοηθέστερον ὀνομάζοντες τὸ κατὰ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτούς ἐληλυθότος, καὶ μὴ δοξάζοντες τὸν οὕτως ἀπαλ-*

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 19.

²⁾ Ibidem vers. 21. et 22.

³⁾ ἐν τῷ. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.) R.

⁴⁾ Huetius μετὰ πάντα ταῦτα.

⁵⁾ H. absque causa ad marginem: „scribas ὅτι λέγει ὅπου κ. τ. λ.

λαττόμενον τοῦ βίου εἰρήκασι τό· „μή τι ἀποκτενεῖ
 ἑαυτόν;“ Ἐνῆν γὰρ διστακτικῶς μὲν εἰπεῖν, μετ' ἐμ-
 φάσεως δὲ τῆς παρὰ τῷ θανάτῳ δόξης αὐτοῦ, καὶ οὐ-
 ονεὶ οὕτως εἰπεῖν¹⁾ μὴ τι ἢ ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτε αὐτὸς
 βούλεται, ἐξελεύσεται καταλειφθέντος τοῦ²⁾ σώματος;
 Καὶ διὰ τοῦτό φησι τό· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ
 δύνασθε ἐλθεῖν.“ Ἄμα δὲ καὶ παρατηρήσεις δια τὰ
 εἰρημένα ἡμῖν περὶ τοῦ, πῶς τὸν βίον ἐξελέλυθε, τό·
 „καὶ ἀναβαίνων³⁾ εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς παρέλαβε
 τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς·
 Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
 θρώπου παραδοθήσεται τοῖς Ἀρχιερεῦσι καὶ Γραμμα-
 τεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδο-
 θήσεται⁴⁾ τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι
 καὶ σταυρωῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγεροθήσεται.“ Ἐὰν
 δέ τις ἀνθυποφέρῃ τό· „ἀπὸ τότε⁵⁾ ἤρξατο δεικνύειν
 τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα
 ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν Ἀρχιερέων καὶ
 Φαρισαίων καὶ Γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι.“ καὶ

1) Huet. minus accurate εἰπεῖν.

2) B. τοῦ σώματος, καὶ — ἐλθεῖν;

3) Matth. XX, 17—19. — Edd. N. T. v. 17. καὶ
 ἀναβ. ὁ Ἰησ. εἰς Ἱεροσ. παρελ. τοὺς δώδεκα μαθητὰς
 κατ' ἰδίαν κ. τ. λ. Vers. 19. καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν
 τοῖς ἔθνεσιν κ. τ. λ. et ἀναστήσεται pro ἐγεροθήσεται.

4) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) καὶ παραδοθήσεται,
 in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) doest καὶ. B.

5) Matth. XVI, 21. — Ed. Knapp. ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς
 — μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσό-
 λυμα, ed. Lachm. ἤρξατο Ἰησοῦς — μαθηταῖς αὐτοῦ,
 ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσ. ἀπελθεῖν. Utraque editio pro
 παθεῖν — Γραμματέων haec habet: παθεῖν ἀπὸ τῶν
 πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων.

τό „μέλλει¹⁾ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.“ ἔρεῖς ὅτι ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ λέγοντες πάντες „σταύρου,²⁾ σταύρου αὐτόν“ καὶ οἱ γενόμενοι ἔνοχοι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰ καὶ προλαβὼν τοὺς στρατιώτας, ἐρχομένους ἐπὶ³⁾ τὸ πλήξαι τὰ σκέλη αὐτοῦ, κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἐξέπνευσε. Παραθήσεις⁴⁾ δὲ εἰς τοῦτο τό „πᾶς⁵⁾ ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με“ καὶ τό „πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει.“ Πῶς γὰρ „πᾶς ὁ εὐρίσκων τὸν Κάϊν ἀποκτενεῖ αὐτόν,“ ἐνὸς ἀποκτείναντος ἂν αὐτόν τοῦ προειληφότος; ἢ πῶς⁶⁾ „πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει,“ οὐκ ἂν πολλῶν ἀποκτείναντων αὐτόν; ὡς γὰρ περὶ πλήθους εἴρηται τό „πᾶς.“ Τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἀνθρωπικώτερον ἐκλαβὼν τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Σω-

1) Matth. XVII, 22. 23. — Ed. Knapp. ἐγερθήσεται, ed. Lachm. ἀναστήσεται.

2) Luc. XXIII, 21. — Ed. Lachm., ut in nostro textu, ed. Knapp. σταύρωσον! σταύρωσον αὐτόν!

3) Cod. Bodlej. ἐπὶ τὸ πλήξαι τὰ σκέλη αὐτοῦ, κράξας κ. τ. λ., Cod. Reg. (item H.) ἐπίπληξαι (ita R. scripsit, H. ἐπιπλήξαι exhibet) τὰ σκέλη, κράξας κ. τ. λ. R. — Cfr. ev. Joann. XIX, 32. 33.

4) Huet. in textu παραθήσει, ad marg.: „scribas παραθήσεις.“

5) Genes. IV, 14. 15. — LXX. interpretes vers. 14. καὶ ἔσται πᾶς ὁ εὐρίσκων κ. τ. λ.

6) Cod. Bodlejan. (H. ad marg.) ἢ πῶς πᾶς, Cod. Reg. (H. in textu) ἢ ἐπὶ πᾶς. Paulo post in Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.) perperam legitur ἀδικούμενα pro ἐκδικούμενα. R. — H. ad margin.: „scribas ἐκδικούμενα.“

τῆρος, ¹⁾ φησίν· „Ὡς σοι, ²⁾ κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο“ ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιτιμῶν αὐτῷ, ὡς μὴ καλῶς ἐξεληφότε το εἰρημένον, φησίν· „ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.“ Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον „ἐαυτὸν ³⁾ παρέδωκεν ἵπὲρ ἡμῶν θυσίαν τῷ Θεῷ.“ ὄρα ⁴⁾ εἰ μὴ τοιοῦτόν ἐστιν. Οὕτως γοῦν μόνως θυσίᾳ σώσει αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀρχιερέα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ⁵⁾ καὶ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου; προσφερόμενον θυσίαν τῷ Θεῷ, οὐχ ὑπὸ ἀσεβῶν, ἀλλ' ὑπὸ ἀρχιερέων εὐσεβῶν. ⁶⁾ Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς κατὰ δύνάμιν βασανίζοντες. ⁷⁾ τὸ βόδλημα τῶν λεγόντων τό· „μὴ ⁸⁾ τι ἀποκτενεῖ αὐτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν;“ μετὰ τὸ ἀκηκοέναι τηλικούτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λόγων ἐκδεδῶκαμεν. Εἰκὸς δὲ τινὰς προσκόπτοντας ὡς βεβιασμένη τῇ ἐρμηνείᾳ

¹⁾ Ed. Huetii minus accurate ὑπὸ τοῦ πατρός.

²⁾ Math. XVI, 22. — Vera. 23. ed. Knapp., ut in nostro textu, ed. Lachm. σκάνδαλον εἶ ἐμοῦ.

³⁾ Ephes. V, 2. coll. edd. N. T.

⁴⁾ Huet. ὄρα, R. ὦρα.

⁵⁾ Huet. Μελχισεδέκ, R. h. l. Μελχισεδέχ. Cfr. Psalm. CX, 4. (CLX.) coll. ep. ad Hebr. V, 6, 10. VI, 20. VII, 1. 17. 21. — Ev. Joann. I, 29.

⁶⁾ Cod. Bodlej. (H. teste Ferrar. quoque) ἀρχιερέων εὐσεβῶν, Cod. Reg. (H. in textu) ἀρχιερέως εὐσεβῶς. R. — Praeferenda sine dubio est lectio Cod. Regii, in qua simul tamen ex oppositionis lege εὐσεβῶς non male in εὐσεβοῦς mutaveris.

⁷⁾ Huetius βασανίζοντες.

⁸⁾ Ev. Joann. VIII, 22. — H. et R. h. l. αὐτόν, non, ut supra constanter et paulo infra, ἐαυτόν. — R. in notis: „Cod. Bodlej. (H. in marg.) μὴ τι ἀποκτενεῖ, Cod. Reg. (H. in textu) μὴ ἀποκτενεῖ.“

ολεσθαι ἀπλούστερον αὐτοὺς εἰρηχέναι τό· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν;“ ὡς τοῦ μὲν Ἰησοῦ ἀποκτενοῦντος ἑαυτόν, καὶ ἔσομένου ἐν χώρᾳ τῶν ἑαυτοὺς διαχειρισάμενων καὶ κολασθησομένων ἐπὶ τούτῳ, τῶν δὲ Ἰουδαίων παρὰ¹⁾ τοῦτο οὐ δυναμένων ἐκεῖ γενέσθαι, παρὰ τὸ μὴ τῷ αὐτῷ ἐνόχους αὐτοὺς γίνεσθαι περὶ ἑαυτῶν ἀμαρτήματι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐπιστησάτωσαν, εἰ δύνανται οἱ Ἰουδαῖοι ὑπογενοχέναι τὸν Ἰησοῦν ταῦτα εἰρηχέναι ἑαυτὸν καταδικάζοντα, ὡς ἀπελευσόμενον εἰς²⁾ τόπον κολάσεως, ἔνθα οὐκ ἐδύναντο γενέσθαι, ὅσον ἐπὶ τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ, οἷονεὶ κρεῖττονος³⁾ αὐτοῦ· ἢ ἀκόλουθον ἔσται λέγειν ὅτι, εἴπερ τοῦτο νοῶν ἔφρασκεν ὁ Ἰησοῦς καὶ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποκτεῖναι, κρεῖττον ἐνόμιζε τὸ ἑαυτὸν ἀναιρεῖν τοῦ μὴ τοῦτο ποιεῖν. Καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὡς ἀπλούστερον εἰρημένου τοῦ „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν“ φησὶν ὅτι πονηρῶς διαλογιζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἔλεγον, καὶ μείζονας ἑαυτοὺς ἀποφαινόμενοι τοῦ Σωτῆρος καὶ ὑπολαμβάνοντες, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπελεύσονται πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἀνάπαυσιν αἰώνιον, ὁ δὲ Σωτὴρ εἰς φθορὰν καὶ εἰς θάνατον ἑαυτὸν διαχειρισάμενος, ὅπου ἑαυτοὺς οὐκ ἐλογίζοντο ἀπελθεῖν. Καὶ αὐτοῖς⁴⁾ λέξεσὶ φησὶν ὅτι φωντο λέγειν τὸν Σωτῆρα οἱ Ἰουδαῖοι· ὅτι ἐγὼ ἑμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι, ὅπου ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Οὐκ οἶδα δὲ πῶς κατὰ τὸν εἰπόντα „ἐγὼ⁵⁾ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου,“ καὶ τὰ ἐξῆς,

¹⁾ Cod. Bodl. παρὰ, Cod. Reg. (H. quoque) περὶ. R.

²⁾ H. et R. εἰ τόπον.

³⁾ κρεῖττονος. Sic Mss. (H. quoque) et ipse Ferrar., qui vertit: *quasi Jesus melior ac praestantior esset*; sed tamen legendum videtur κρεῖττονος, et ita lego. R. — Recte R. statuit.

⁴⁾ H. et R. αὐτοῖς. Lego αὐταῖς.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 12.

ἦν λέγειν, ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι. Ἐὰν δέ τις λέγει μὴ τὸν Σωτῆρα ταῦτα εἰρηκέναι, τοὺς¹⁾ δὲ Ἰουδαίους αὐτὸ²⁾ ὑπονοηκέναι, δῆλον ὅτι ἐρεῖ τοὺς Ἰουδαίους πεφρονηκέναι περὶ αὐτοῦ, ὅτι φθείρονται οἱ ἑαυτοὺς διαχειρισάμενοι, καὶ οὐδὲν ἤτιον ἐποίησε ταῦτα πιστεύων φθαρήσεσθαι καὶ κολασθήσεσθαι ὅπερ ἦν κατὰ πάντα³⁾ ἡλίθιον.

Β. „Καὶ ἔλεγεν⁴⁾ αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.“ Καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἔλεγε τό· „ὁ ὧν⁵⁾ ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς⁶⁾ ἐστὶ καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν, καὶ⁷⁾ ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.“ Εἰ τοίνυν ὁ ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, καὶ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, ζητήσεις τοίνυν πότερόν ποτε ταῦτόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς γῆς εἶναι τῷ ἐκ τῶν κάτω

¹⁾ H. recte τοὺς, R. τοῖς.

²⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) αὐτό, Cod. Reg. (H. in textu) αὐτῷ. R.

³⁾ κατὰ πάντα. Desunt haec in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed leguntur in Codd. Bodlej. et Barber. R. — H. in notis: „literas quasdam, ad summum duas, nobis ignorabiles hic (ὅπερ ἦν * ἡλίθιον) exhibebat Cod. R., quasi legendum foret ὑπηλίθιον, vel ἐπηλίθιον, vel ἀπηλίθιον, quae tamen voces insolentes sunt.“

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 23. — Ed. Knapp. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ed. Lachm. ut in nostro textu; ed. Lachm. ἐκ τούτου τοῦ κόσμου ἐπέ, cfr. pag. 182. lin. 10. coll. not. 3., ed. Knapp. ut in nostro textu.

⁵⁾ Ibidem III, 31. 32. — Ed. Knapp., ut in nostro textu, ed. Lachm. (καὶ) ὁ ἑώρακε κ. τ. λ.

⁶⁾ In ed. Huet. desiderantur verba ἐκ τῆς γῆς.

⁷⁾ Deest καὶ in ed. Huetiana.

εἶναι, ἢ ἕτερον. Ἄμω δὲ παρατηρήσεις, ὅτι κακεῖ οὐκ εἶπεν ὁ ὢν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐστι καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαλεῖ· τάχα γὰρ ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν, μάλιστα καθὼς πρῶτότοκος¹⁾ πάσης κτίσεως ἦν. Τὸ γάρ· „ἐκ τοῦ οὐρανοῦ“ ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἦν ἐξ οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ Παῦλός ποῦ φησιν· „ὁ πρῶτος²⁾ ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ.“ Καὶ ἐνθάδε δὲ ἐπιστήσεις, πότερόν ποτε ταῦτὸ λέγει ἐν τῷ· „ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ“ καὶ „ὑμεῖς ἐκ τούτου³⁾ τοῦ κόσμου ἐστέ“ ἢ ἕτερόν ἐστι τὸ εἶναι ἐκ τῆς γῆς παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸ δ' ὁμοιον ζητήσεις καὶ ἐν τῷ· „ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμι“ καὶ „ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.“ Ἄξιον γὰρ ἰδεῖν, τί τὸ ἐκ τῶν ἄνω εἶναι, καὶ τί τὸ μὴ ἐκ τοῦ κόσμου εἶναι. Ὅρα τοίνυν, εἰ μὴ ὁ τὴν ἀπὸ ὕλης γένεσιν καὶ σωμάτων ἀνειληφώς, τῷ καταλειπέναι τὰ κρείττονα, ἐκ τῆς γῆς ἐστίν· ὅστις ὅσον ἐστίν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, ὑψηλότερόν τι μὴ δυνάμενος βλέπειν ἢ λέγειν· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. Ἄλλη μέντοι γε ἡ ἐπίνοια, ἣ ἐκ τῶν κάτω καὶ τῆς γῆς. „Κάτω“ γὰρ ὡσπερ τόπων τινα νοεῖται, οὔτως καὶ δόγμασι καὶ διανοίᾳ· καὶ πᾶς γε ὁ τοιοῦτος⁴⁾ δόγμασι καὶ διανοίᾳ χρώμενος, ἅτινά ἐστιν ἐκ τῶν κάτω, ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. Ἄλλὰ καὶ ὁ δεικνύμενος κόσμος, ὑλικὸς γενόμενος, διὰ τοὺς δεηθέντας τῆς⁵⁾ ἐνύλου

¹⁾ Coloss. I, 15.

²⁾ I Cor. XV, 47. — Ed. Knapp. ὁ κῦμος ἐξ οὐρανοῦ, ed. Lachm. ut in nostro textu.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 23. coll. pag. 181. lin. 9. et nota 4.

⁴⁾ Cod. Barberin. in marg. habet τοιοῦτοις, sicque videtur legisse Ferrar. R.

⁵⁾ Cod. Bodlej. (H. in marg.) τῆς, Cod. Reg. (H. in textu) male τούς. R.

ζωῆς τόπους μὲν ἔχει διαφόρους, οἷτινες δὴ¹⁾ πάντες ὡς μὲν πρὸς τὰ αὔλα καὶ τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ἀσώματα κάτω εἶσιν, οὐτόσον τῷ τόπῳ, ὅσον τῇ πρὸς τὰ ἀόρατα συγκρίσει. Ὅσον²⁾ δὲ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τόποις κόσμου συνεξετάζεσθαι, εἶεν ἄν τινες³⁾ τόποι οἱ κάτω, καὶ ἄλλοι ἄνω· τὰ μὲν γὰρ περίγεια κάτω ἐστὶ, τὰ δὲ οὐράνια ἄνω, ὡς κατὰ τοῦτο τὸν μὲν ἐκ τῶν κάτω πάντως εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὸν δὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μὴ πάντως εἶναι καὶ ἐκ τῶν κάτω. Ὁ γὰρ πολίτης τῶν σωμάτων ὄρα εἰ ἔστι μὲν πῶς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, οὐ μὴν ἐκ τῶν τοπικῶς κάτω. Πλὴν καὶ αὐτός, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν νοητῶν, ἐκ τῶν κάτω καὶ γὰρ πᾶς ὁ τῶν βλεπομένων⁴⁾ πολίτης καὶ παρερχομένων καὶ προσκαίρων ἐκ τῶν κάτω ἐστὶ, καὶ ἐν συγκρίσει τόπων ἐκ τῶν ἀνωτάτω τυγχάνη. Ἐξεστὶ μέντοι γε τὸν ἐκ τῶν κάτω καὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐκ τῆς γῆς μεταβαλεῖν, καὶ γενέσθαι ἐκ τῶν ἄνω, καὶ μηκέτι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἄλλον ἐκ μὲν τοῦ κόσμου τούτου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δέ. Φησὶ γοῦν τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ⁵⁾ „ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, καὶ γὰρ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ οὐκέτι ἐστὶ ἐκ τοῦ

1) Deest δὴ in ed. Huetii. Ferrarius: *quas sane omnia* etc.

2) Ὅσον δὲ κ. τ. λ. R. absque causa in notis: „legendum videtur: ὅσον δὲ δεῖ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τόπους κόσμου συνεξετάζεσθαι, εἶεν ἄν τινες κ. τ. λ. In Cod. Bodlej. ante εἶεν legitur εἰ.“

3) Huet. min. accur. εἶεν ἄν τινος κ. τ. λ.

4) II Cor. IV, 18.

5) ὁ Σωτήρ. Deest in Cod. Reg. (item in ed. Huet.), sed legitur in Cod. Bodlejan. R. — Cfr. ev. Joann. XV, 19. coll. edd. N. T.

κόσμου¹⁾ εἶπερ γὰρ ἦλθεν ὁ Σωτὴρ ζητῆσαι²⁾ καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός, ἦλθε τοὺς κάτω καὶ πολιτογραφηθέντας ἐν τοῖς κάτω μεταστῆσαι ἐπὶ τὰ ἄνω. Καὶ γὰρ εἰς τὰ κατώτερα³⁾ μέρη τῆς γῆς ὁ καταβάς αὐτός ἐστι, διὰ τοὺς ἐν τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ ἀνέβη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ὁδοποιῶν τοῖς βουλομένοις καὶ γνησίως αὐτῷ μαθητευομένοις τὴν φέρουσαν ὁδὸν ἐπὶ τὰ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, τουτέστιν ἐπὶ τὰ ἔξω σωμάτων. Εἰ δὲ καὶ ποθεῖς μαθεῖν ἀπὸ τῆς γραφῆς, τίς ἔστιν ὁ ἐκ τῶν κάτω, καὶ τίς ἔστιν ὁ ἐκ τῶν ἄνω, ἄκουε· ἐπεὶ ὅπου⁴⁾ ὁ θησαυρὸς ἐκάστου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ἐστίν· ἐάν τις θησαυρίζῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν κάτω γίνεται, ἐάν δέ τις θησαυρίζῃ⁵⁾ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γεννᾶται ἄνωθεν, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εἰκόνα⁶⁾ τοῦ ἐπουρανοῦ· ἀλλὰ καὶ ἄλλος⁷⁾ διελθὼν πάντας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τέλει εὐρίσκεται μακαριωτάτω. Εἶη δ' ἂν καὶ τὰ ἐκαστέρου ἔργα, οἷα εἶπον,⁸⁾ ὥστε εἰπεῖν ἂν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ποιεῖν τὸν ἐκ τῶν κάτω,⁹⁾ τὸν δὲ καρπὸν τοῦ πνεύματος τὸν ἐκ τῶν ἄνω, καὶ πάλιν τὴν πρὸς τὸν

¹⁾ Luc. XIX, 10.

²⁾ Ephes. IV, 9. 10.

³⁾ Matth. VI, 21.

⁴⁾ H. et R. h. l. θησαυρίζει.

⁵⁾ I Cor. XV, 49.

⁶⁾ Ed. Huet. ἄλλως. — Hebr. IV, 14.

⁷⁾ Sic habet Cod. Bodlej. melius quam Reg., in quo legitur: ἐκάστου ἔργα οἷον εἶπα. R. — Ed. Huetii: ἐκάστου ἔργα, οἷγε (cfr. pag. 149. not. 6.) εἶπα, ὡς τε x. τ. λ.

⁸⁾ ποιεῖν τὸν ἐκ τῶν κάτω. Ita legunt Ferrar. et Perion., quorum lectionem retinnumus. Luxatus erat h. l. Cod. Regius. Huet.

κόσμον τοῦτον ἀγάπην τὸν¹⁾ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐπεὶ, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὁ ἔχων²⁾ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐκείνος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὃς δὲ οὐκ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐδὲ τὰ ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ λέγων „ἐμοὶ³⁾ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ ἔμοδ κόσμος ἑσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ“ καὶ χωρῶν τὸ ἀγαπᾶν⁴⁾ κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ, τῷ μὴ θλίβεσθαι τὴν τοιαύτην ἀγάπην ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης καὶ τὰ⁵⁾ ἐν τῷ κόσμῳ ἀμήχανον γὰρ συνυπάρχειν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς⁶⁾ καὶ σκότος, ἢ Χριστὸν καὶ τὸν Βελλίαρ, ἣ τὸν ναὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ναοῦ τυγχάνοντος⁷⁾ εἰδῶλων. Ὡς διαφορᾶς μέντοι γε οὐ-

1) Cod. Bodlejan. τόν, Cod. Reg. (item H.) male τήν. R.

2) I Joann. II, 15. et seqq. — Huet. in textu: ὁ ἔχων — Θεοῦ, ἐκείνος δὲ οὐκ ἔστιν —, ὃς οὐκ ἀγαπᾷ κ. τ. λ., in notis: „ita Ferrarius; at Perion. videtur legisse: ὁ ἔχων — Θεοῦ, οὐκ ἔστιν — τούτου· ἐκείνος δὲ κ. τ. λ., quod mihi valde placeret (?), si Codd. fide niteretur. Haec in Joanne quidem non apparent, sed consona his videntur, quae exstant I Joann. II, 15.“

3) Galat. VI, 14. — Edd. N. T. τοῦ κυρίου ἡμῶν κ. τ. λ.; ed. Knapp. καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ, ed. Lachm. ut in nostro textu.

4) Matth. XXII, 37.

5) H. et R. in textu: καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, R. in notis: „Cod. Bodlej. καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ.“

6) II Cor. VI, 14. 15. 16. — Ed. Knapp. vers. 15. Βελλίαρ, ed. Lachm. Βελλίαλ.

7) Cod. Bodlej. τυγχάνοντος, Cod. Reg. (item H.)

σης τῶν κάτω πρὸς ἄλληλα, λέγεται ὑπερθετικῶς τό „ἐθεντό με¹⁾ ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ“ καὶ τό „εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς ὁ καταβάς, οὗτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς“ διόπερ ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ προπεσοῦνται²⁾ μὲν πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, εἰς ἄδου, ἐπεὶ ἀληθές τό „οὐκ ἔστιν³⁾ ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι;“ Ἐὰν δὲ τις ἀνθυποφέρῃ τὸ καταβαίνειν αὐτὸν εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, ἐπιτηρήσεις ὅτι ἐπὶ τῶν καταβαινόντων εἰς γῆν εἴρηται τό „προπεσοῦνται.“⁴⁾ ὑποπιπτόντων γὰρ τῷ Χριστῷ, καὶ⁵⁾ γόνυ χαμπόντων ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, τινὲς μὲν πρότερον,⁶⁾ τινὲς δὲ ὕστερον προπεσοῦνται αὐτῷ. Καὶ τάχα οἱ ἐπὶ γῆς προπεσοῦνται καὶ πρὸ ἐτέρων ὑποταχθήσονται.⁷⁾ χει-

τυγχάνειν. R. — Non absque causa, quum αὐτὸν propter ναὸν facillime excidere, aut in ναὸν abire potuerit, legerim: τὸν αὐτὸν ναὸν εἶναι κ. τ. λ., aut simpliciter: ἢ τὸν αὐτὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ (scil. ναὸν) μετὰ τοῦ ναοῦ τυγχάνοντος εἰδῶλων. Neque vero ex altera parte infitias inveni, jam in simplici artic. τὸν seqq. εἶναι μετὰ κ. τ. λ., modo alia loca scriptoris nostri contuleris, eam inesse, quam indicavi, notionem.

¹⁾ Psalm. LXXXVIII, 6. (LXXXVII, 7.). — Ephes. IV, 9. 10. coll. edd. N. T. usque, quae in nostro textu statim sequuntur lin. 5. huj. pag. coll. lin. 9.

²⁾ Psalm. XXII, 29. (XXI, 30.).

³⁾ Psalm. VI, 5. (6.).

⁴⁾ Psalm. XXII, 29. (XXI, 30.) coll. pag. huj. not. 2.

⁵⁾ καὶ γόνυ. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καὶ. R.

⁶⁾ Cod. Bodlej. πρότερον, Cod. Reg. (item ed. H.) πρότεροι. R.

⁷⁾ Cod. Bodlejan. ὑποταχθήσονται, Cod. Reg. (H. quoque) ὑποτάσσονται. R.

ρόνων γὰρ τὸ ὕστερον ὑποτάσσεσθαι, διὸ καὶ „ἔσχατος¹⁾ ἔχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰ, ὡσπερ ἔστι τῶν κάτω διαφορὰ διὰ τὸ λέγεσθαι τι κατωτάτω, οὕτως καὶ τῶν ἄνω διαφοραὶ, μάλιστα ἐπεὶ κληρονομία ἔστι βασιλείας²⁾ οὐρανῶν, πάντων κληρονομουμένων οὐρανῶν ὄντων ἄνω, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐχόντων τὸ εἶναι ἄνω. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς νοητῆς καταβάσεως³⁾ τῆς ψυχῆς διὰ τὴν κακίαν καὶ τὰ μοχθηρὰ δόγματα, καὶ νοητῆς ἀναβάσεως αὐτῆς ἐπιστήσας, οὐχ ἀπλῶς⁴⁾ εὐρήσεις διαφορὰν ἐπιπλεῖον γὰρ νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις. Ἄμα δὲ ὄρα, εἰ μὴ μυστικώτερον καὶ οὐ τοπικῶς περὶ τῆς⁵⁾ Ἰησοῦ ψυχῆς ἀκούσεις τὸ „ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν“ ἢ γὰρ νοητὴ ἀνάβασις ἐκεῖνης τῆς ψυχῆς ὑπερπεπῆθη καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς καὶ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἦδη

1) I Cor. XV, 26.

2) Cod. Bodlej. ἔστι βασιλείας, Cod. Reg. (item ed. H.) ἔστιν ἡ βασιλεία. R.

3) Codd. Bodlej. et Barberin. (H. ad marg.: Ferrarius) καταβάσεως, Cod. Reg. (H. in textu) βάσεως. R.

4) οὐχ ἀπλῶς — ἐπιπλεῖον γὰρ — νοήσεις. Sic habet (H. in notis addit: „sic interpungebat et legebat Ferrarius.“) Cod. Bodlejanus. R.; quod per grammaticas leges non (?) licet. H. et R. — In Codd. Reg. (item in textu ed. H.) et Barberin. legitur, οὐχ ἀπλῶς εὐρήσεις διαφορὰν ἐπιπλεῖον νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις. R. — H. in notis, quae R. quoque affert: „ego vocem, νοήσεις, exprunxerim; vel ita certe legerim: οὐχ ἀπλῶς εὐρήσεις, καὶ διαφορὰν ἐπιπλεῖον νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις.“ (?) — Equidem salvam dixerim nec ullo modo vexandam Cod. Bodlej. et Ferrarij lectionem.

5) Cod. Bodlejan. περὶ τῆς, Cod. Reg. (H. quoque) περὶ τοῦ. R. — Non male utrumq. retinendo legeris: περὶ τῆς τοῦ κ. τ. λ. — Ephes. IV, 10.

ἔφθασε πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν. Πλήν ἔστι τις καὶ ἑτε-
ρος παρὰ τὸν δεικνύμενον καὶ αἰσθητὸν κόσμον, τὸν
συνεστῶτα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἢ οὐρανοῶν καὶ γῆς,
κόσμος, ἐν ᾧ ἔστι τὰ μὴ βλεπόμενα· καὶ ὅλον τοῦτο
κόσμος ἀόρατος, κόσμος οὐ βλεπόμενος, καὶ νοητὸς κό-
σμος, οὗ τῇ θείᾳ καὶ τῇ κάλλει ἐνόησθη οἱ καθαροὶ
τῇ καρδίᾳ, προευτρεπιζόμενοι διὰ τοῦ ἐνοραῖν αὐτῷ ἐπὶ
τὸ μετελθεῖν, ὡστ' ἄν¹⁾) καὶ αὐτὸν ὄραῖν, ὡς ὄρασθαι
πέφυκεν ὁ Θεὸς, τὸν Θεόν. Ζητήσεις δὲ, εἰ κατὰ τὴν
τῶν σημαυνομένων δύναται ὁ πρωτότοκος²⁾) πάσης κτί-
σεως εἶναι κόσμος, καὶ μάλιστα καθ' ὃ σοφία ἐστὶν ἢ
πολυποικίλος· τῷ γὰρ εἶναι παντὸς οὐτινδσοῦν τοὺς
λόγους, καθ' οὓς γεγένηται πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν
σοφίᾳ πεποιημένα, ὡς φησὶν ὁ προφήτης· „πάντα³⁾)
ἐν σοφίᾳ ἐποίησας“ ἐν αὐτῷ εἶη ἄν καὶ αὐτὸς κόσμος,
τοσοῦτῳ ποικιλώτερος τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ διαφέ-
ρων, ὅσῳ διαφέρει γυμνὸς πάσης ὕλης τοῦ ὅλου⁴⁾) κό-
σμου λόγος τοῦ ἐνύλου κόσμου, οὐκ ἀπὸ τῆς ὕλης, ἀλλ'
ἀπὸ τῆς μετοχῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας, τῶν κο-
σμοῦντων τὴν ὕλην κεκοσμημένων. Καὶ ὄρα εἰ δύναται
ὁ λέγων· „οὐκ εἰμι⁵⁾) ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου“ ἢ
ψυχὴ εἶναι τοῦ Ἰησοῦ ἐμπολιτευομένη τῷ ὅλῳ κόσμῳ
ἐκεῖνῳ, καὶ πάντα αὐτὸν ἐμπεριερχομένη, καὶ χειραγω-
γοῦσα ἐπ' αὐτὸν τοὺς μαθητευμένους ὅτι οὐδέν⁶⁾) ἔχει
ἐκεῖνος ὁ κόσμος κάτω, ὡς οὐδέ⁷⁾) οὗτος, ὡς πρὸς τὸ

¹⁾ H. et R. h. l. ὡς τ' ἄν κ. τ. λ.

²⁾ Coloss. I, 15. — Ephes. III, 10.

³⁾ Psalm. CIV, 24. (CIII.).

⁴⁾ τοῦ ὅλου. In Cod. Bodlej. deest ὅλου. R.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 23 coll. pag. 181. not. 4.

⁶⁾ Cod. Bodlej. (H. in marg.: Ferrarius) ὅτι οὐδέν.

In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest ὅτι. R.

⁷⁾ Cod. Bodlej. ὡς οὐδέ, in Cod. Reg. (quem H. se-
quit.) deest ὡς. R. — H. et R. lin. 2. a fine μαθητευμένους.

ἀκριβὲς ἐξετάζοντι, ἄνω. Πῶς γὰρ δύναται ἔχειν τι ὁ κόσμος οὗτος ἄνω, οὗ ἢ κτίσις καταβολή ἐστιν; οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀκουστέον τοῦ „πρὸ καταβολῆς κόσμου.“¹⁾ ἐπίτηδες²⁾ διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὄνομα τῶν ἁγίων τὸ τῆς καταβολῆς. Καὶ τοί γε³⁾ ἐδύνατο λέγειν πρὸ κτίσεως κόσμου, καὶ μὴ χρήσασθαι τῷ τῆς καταβολῆς ὀνόματι. Ὅλος οὖν ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν καταβολῇ ἐστιν· ἔξω δὲ καταβολῆς κόσμου παντὸς γίνονται οἱ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιοι μαθηταί, οὓς ἐξελέξατο⁴⁾ ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα μηκέτι ᾴσιν ἐκ τοῦ κόσμου, αἶροντες τὸν σταυρὸν ἑαυτῶν καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ.

6. „Εἶπον⁵⁾ οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.“ Πότε εἶπεν αὐτοῖς „ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν“ ἢ ὅτε ἔφρασκε „ζητήσετέ με,⁶⁾ καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε;“ Τί δὲ τὸ αἴτιον τοῦ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν ἀνθρώπους, ἢ τὸ μὴ πιστεύειν, ὅτι

1) Ev. Joann. XVII, 24. Ephes. I, 4. I Petr. I, 20.

2) R. in textu: ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην κ. τ. λ., in notis: „ἐπίτηδες διὰ τὴν τοιαύτην κ. τ. λ. Sic recte habet Cod. Bodlej., in Codd. Reg. (item in ed. H.) autem et Barberin. perperam legitur: ἐπίτηδες τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὀνομάτων ἁγίων.“ — Caeterum H. et R. non ἐπιτηδές, sed consulto: ἐπίτηδες.

3) H. et R. καττοιγε.

4) Ev. Joann. XV, 19. — Marc. VIII, 34.

5) Ev. Joann. VIII, 24. —

6) Ibidem VIII, 24. coll. propter ἐν ταῖς κ. τ. λ., pag. 159. not. 3., pag. 161. not. 5. et 6. aliisque notis a pag. 163—176. obvius. — R. in textu ζητήσεσθέ με, in notis: „Cod. Bodlej. ζητήσεσθέ με, Cod. Reg. (H. in textu) ζητήτέ με.“ — H. recte (cfr. loca h. nota laudata coll. edd. N. T.) ad marginem: „„scribas ζητήσετέ με.““

Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός; Αὐτὸς γάρ φησιν „ἐὰν¹⁾ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.“ Εἰ δὲ ὁ μὴ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν, ἀποθάνεται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, δηλονότι ὅτι ὁ μὴ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ πεπίστευκε τῷ Χριστῷ, ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, κἂν λέγῃ πιστεύειν τῷ Χριστῷ, ὡς πρὸς τὸ ἀληθές οὐ πεπίστευκεν αὐτῷ· ἐὰν γάρ²⁾ λέγεται μὲν πίστις, χωρὶς δὲ ἔργων τυγχάνῃ, νεκρά ἐστὶν ἢ τοιαύτη, ὡς ἐν τῇ φερομένῃ Ἰακώβου ἐπιστολῇ ἀνέγνωμεν. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ πιστεύων, ἢ ὁ πεπονθὼς ἐκ τοῦ διακεῖσθαι κατὰ τὸν λόγον καὶ συμπεφυκέναι αὐτῷ τὸ μὴ ἐμπεσεῖσθαι ἄν, ὅσον μὲν ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥητοῖς, εἰς τὰ λεγόμενα πρὸς θάνατον³⁾ εἶναι ἁμαρτήματα; ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ „πᾶς ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.“ οὐχ ἁμαρτάνει καὶ πρὸς ὃ, τι δηποτοῦν τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν γινομένων λόγον; Ἔτι δὲ μᾶλλον νοήσεις τί ἐστὶν „ἐὰν⁴⁾ γὰρ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν“ ἢ ἐστὶν ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἀναλογιζόμενος. Οἷον⁵⁾ ὁ πιστεύων, τί ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, οὐκ ἂν ἀδικῆσαι, καὶ διὰ τὸ τεθεωρηκέναι, ἧτις ἐστὶν ἡ σοφία, πεπίστευκὸς εἰς τὴν σοφίαν οὐκ ἂν τι μωρὸν λέγοι ἢ πράττοι, ἐπεὶ⁶⁾ ὁ πιστεύσας τῷ ἐν ἀρχῇ

1) Ev. Joann. VIII, 24.

2) Cod. Bodlej. ἐὰν γάρ, Cod. Reg. (item ed. H.) ἐὰν δέ. R. — Jacob. II, 17. 20.

3) Rom. VI, 16. — I Joann. V, 4. — Edd. N. T. γεγέννηται, H. et R. γεγένηται. — In seqq. H. et R. ὀτιδηποτοῦν.

4) Ev. Joann. VIII, 24. — Coloss. I, 15.

5) Ed. Huet. οἷγε. Cfr. pag. 184. not. 7.

6) R. in notis: „Ferrarius videtur legisse (H. in mar-

πρὸς τὸν Θεὸν Λόγῳ, ἐν τῷ καταγεροχέναι αὐτὸν, οὐδὲν ἀλόγως ποιῆσαι. Πρὸς τούτοις ὁ πιστεύων, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη¹⁾ ἡμῶν, οὐκ ἂν τι πολέμου καὶ στάσεως ἐνεργείη.²⁾ Ἀλλὰ καὶ, εἴπερ Χριστὸς ἐστιν οὐ μόνον Θεοῦ σοφία, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ δύναμις, ὁ πιστεύων αὐτῷ καθ' ὃ δύναμις ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη περὶ τὰ καλὰ ἀδύνατος. Ἀναγκαίως δὲ ὑπονοοῦντες αὐτὸν ὑπομονὴν καὶ ἰσχὺν διὰ τό· „καὶ³⁾ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ κύριος;“ καὶ τό· „ἰσχύς μου“ καὶ τό· „ὑπόστασις μου ὁ κύριος“ φήσομεν ὅτι, εἰ ἐνδίδομεν⁴⁾ πρὸς πόρους, οὐ πιστεύομεν αὐτῷ καὶ καθ' ὃ ἐστιν ὑπομονή, καὶ εἰ ἀσθενοῦμεν, οὐ πεπιστεύκαμεν αὐτῷ καθ' ὃ ἐστιν ἰσχύς. Ἐὰν δὲ ἀναλεγόμενος τὰς λοιπὰς ἐπινοίας τοῦ Χριστοῦ, οὐ χαλεπῶς ἐκ τῶν εἰρημένων εὐρήσεις τίνα τρόπον ὁ μὴ πιστεύων τῷ Χριστῷ ἀποθάνεται ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ· γινόμενος γὰρ ἐν τοῖς ἐναντίοις τῇ ἐπινοίᾳ ᾧ ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἐν αὐταῖς ἀποθνήσκει ταῖς ἀμαρτίαις.

7. „Ἐλεγον⁵⁾ οὖν αὐτῷ· σὺ τίς εἶ;“ Ἀκόλουθον

---

gine: Ferrarius) ἔτι ὁ πιστεύσας.“ — Ferrar. verūt: *ad haec quē* etc., nec male haec gradatio habet, ita ut non absque jure πρᾶττοι· ἔτι κ. τ. λ., aut πρᾶττοι· ἔπειτα ὁ κ. τ. λ. scripseris. Quodsi vero seqq. accuratius examinaveris, cfr. lin. 4. et 5. pag. 191., ἐπεὶ justum obtinere locum me vel non monente tibi persuadebis.

¹⁾ Ephes. II, 14.

²⁾ H. et R. ἐνεργολή.

³⁾ Psalm. XXXIX, 7. (XXXVIII, 8.). — LXX. interpretes: οὐχὶ ὁ κύριος; lidem: καὶ ἡ ὑπόστασις μου παρὰ σοὶ ἐστι. — Psalm. CXVIII, 14. (CXVII.).

⁴⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. (H. in marg.) εἰ ἐνδίδομεν. In Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.) deest εἰ. R.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 25.

ἦν τοὺς ἀκροωμένους μετὰ πολλῆς ἐξουσίας ἀπαγγε-
λομένων ὑπὸ τοῦ κυρίου πυνθάνεσθαι, τίς εἶη ὁ ταῦτα
λέγων ἐνέφαινε γὰρ τὸ εἶναι¹⁾ ἀνθρώπου μεῖζον, καὶ
θειότερα τις φύσις τυγχάνειν ὁ Σωτὴρ φάσκων, ὅτι
„ἐὰν²⁾ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν
ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.“ Τὸ οὖν „σὺ τίς εἶ;“ οἰονεὶ
αἰτούντων ἦν ἀπόκρισιν, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός· ἢ
ἐγὼ εἰμι ὁ προφήτης· ἢ ἐγὼ εἰμι Ἡλίας· ἢ τάχα· ἐγὼ
εἰμι ἄγγελος Θεοῦ· οὐκ ἂν γὰρ μὴ εἰς τις τούτων ἦν,
καὶ παραπλήσιος³⁾ αὐτοῖς τυγχάνων, προεφέρετο⁴⁾
γενησίου λόγους τηλικούτους.

¹⁾ Huet. non male, si seqq. spectaveris, ad marg.:
„scribas γὰρ τι εἶναι κ. τ. λ., R. in notis: „„Lego γὰρ
τι εἶναι κ. τ. λ. Ferrar. videtur legisse: γὰρ τίς εἶναι
ἀνθρώπου μεζων.““

²⁾ Ev. Joann. VIII, 24. — H. et R. h. l. πιστεύητε.

³⁾ Cod. Reg. (item, commate post οὐκ posito, ed. H.)
οὐκ ἂν μὴ ἐν τι τούτων ἦν, παραπλήσιον κ. τ. λ., sed
Bodlejan. lectionem nostri textus exhibet. R. — Ferrar.
vertit: *neque enim, nisi unus ex his esset, ac similis
eis, proferret talia verba genuina.*

⁴⁾ Huet. προεφέρετο, R. προσφέρετο (non προσ-
εφέρετο).

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ
ΙΩΑΝΝΗΝ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ
Τόμος κ'.

---

1. *Είκοστών υπαγορεύοντες εις τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐ-
αγγέλιον τόμον, φιλοθεώτατε καὶ φιλομαθέστατε¹⁾ ἐν
κυρίῳ Ἀμβρόσιε, εὐχόμεθα ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ υἱοῦ
τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεό-
τητος²⁾ κατοικῆσαι, λαβεῖν νοήματα πλήρη καὶ, Ἰν' οὕ-
τως εἴπω, ναστά³⁾ καὶ μηδὲν ἔχοντα διάκενον, τὸ εὐ-*

---

¹⁾ Ed. Huet. min. accuratè φιλομωθέστατε.

²⁾ In ed. Huet. desunt verba τῆς θεότητος. Cfr. Coloss. II, 9. coll. I, 19.

³⁾ καὶ, Ἰν' οὕτως εἴπω, ναστά. Huet. in notis: „ita legendum, nec dissentit Ferrarius. Vocem autem, ναστά, cum non assequeretur, qui Cod. Reg. descripsit, neque deinde Perionius, vocabuli postremam tantum partem esse crediderunt, quae vox integra erat, et priori parti, quae minime desiderabatur, supplendae spatium inane reliquerunt.“

αγγέλιον¹⁾ κατὰ ἐξεταζόμενα ἡμῖν ἀποκαλυφθῆ, καὶ μῆτε παραλείποντων τι ἡμῶν τῶν δεόντων ἐξετάζεσθαι καὶ ὑπομνηματικοῖς γράμμασι πιστεῦσθαι, μῆτε ὡς οὐ χρὴ πλεονάζοντων, μῆτε παρεκδεχομένων τὸν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν νοῦν. Θεὸς οὖν ἡμῖν πέμψαι αὐτὸν τὸν Λόγον, ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα, ἵνα τοῦ βάρους αὐτοῦ, θωρουμένου τοῦ πατρὸς, θεαταί²⁾ γενώμεθα.

2. „Οἶδα³⁾ ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.“ Δόξει μάχην περιέχειν τοῖς μὴ κατανοοῦσι τὰ σημαινόμενα ἀπὸ τῆς „σπέρμα“ φωνῆς καὶ τῆς „τέκνον“ τὸ „οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε.“ πρὸς τὸ εὐθέως ἐπενεχθησόμενον καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς λεγόμενον „εἰ τέκνα⁴⁾ τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε.“ Ἴν' οὖν ταῦτα θεωρηθῆ, ἴδωμεν πρῶτον σωματικῶς σπέρματος καὶ τέκνου διαφοράν. Καὶ σαφές γε, ὅτι τὸ μὲν σπέρμα τινὰς ἔχει τοὺς λόγους τοῦ σπείροντος ἐν ἑαυτῷ, ἔτι ἡσυχάζοντας καὶ ἀποκειμένους· τὸ δὲ τέκνον, μεταβάλλοντος τοῦ σπέρματος καὶ ἐργασμένου τὴν παρακειμένην αὐτῷ ὕλην ἀπὸ τῆς γυναικὸς, καὶ τῶν ἐπισυναγομένων τροφῶν μορφωθὲν καὶ εἰς

¹⁾ τὸ εὐαγγέλιον — ἀποκαλυφθῆ. R. non male in notis: „legendum videtur cum Ferrario: ἵνα τὸ εὐαγγέλιον κατὰ τὰ ἐξεταζόμενα ἡμῖν ἀποκαλυφθῆ. Revera in Codd. Barber. et Bodlej. legitur ἀποκαλυφθῆ, sed in Cod. Reg. (quem H. sequit.) ἀποκαλυφθῆναι.“

²⁾ θεαταί γενώμεθα. Huet. in notis: „multa post haec verba deesse conjectat Ferrarius. At nullum hiatus (R. in notis: agnoscunt Codd. nostri manuscripti) agnoscit Cod. Regius.“

³⁾ Ev. Joann. VIII, 37. — Ed. Huet. minus accurate χωρεῖς.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 39. — Ed. Knapp. Ἀβραάμ ἦτε. ed. Lachm. ut in nostro textu; ed. Knapp. ἐποιεῖτε, (coll. nota textui adjecta), ed. Lachm. ἐποιεῖτε ἄν.

γένεσιν εὐτρεπισθὲν ὑφίσταται· καὶ εἴ τι μέρος ἐστὶ κυρίως τέκνον τινός, ὡς πρὸς τὰ σωματικὰ, ἐκ σπέρματος ὑπέστη, εἰ δέ τί ἐστι σπέρμα, οὐ πάντως τέκνον γίνεται. Τούτων δὲ ἡμῖν προδιαληφθέντων, εἰ μὲν σωματικῶς ἐχρῆν νοεῖν τό· „οἶδα¹⁾“ ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε“ ἔδοξεν ἂν πάντως ἀκολουθεῖν τὸ καὶ τέκνα εἶναι τοῦ Ἀβραάμ πρὸς οὓς ὁ λόγος, συγχωρουμένου ὅτι ἐκ σπέρμα ἐστὶ τὸ τέκνον, καὶ οὐ κατὰ τὸ ἀκριβὲς δεδομένου. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ ἡθους κρίνεται καὶ ἔργων τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, μήποτε ἀπὸ τινων σπερματικῶν²⁾ λόγων, συγκαταβαλλομένων τισιν, ὡς οἶμαι, ψυχαῖς, δεῖ χαρακτηρῆσαι τοὺς ὄντας σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ εἵπερ,³⁾ ὡς κατὰ τὸ σωματικόν, οὐ πάντες ἄνθρωποι σπέρμα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ, οὕτω κατὰ τὰ νῦν ἀποδιδόμενα περὶ τοῦ, τίνες εἰσὶ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον ὅτι οὐ πάντες ἄνθρωποι μετὰ πάντη σπερματικῶν λόγων, τῶν ἐγκατασπαρέντων⁴⁾ αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιδεδημήκασιν. Τὴν δὲ τούτων αἰτίαν κατὰ μεγάλας κρίσεις καὶ δυσδιηγήτους, θεωρούμενας ὑπὸ τῶν ελληφώτων τὸν Χριστοῦ νοὸν, ἵνα⁵⁾ ἴδωσι τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα αὐτοῖς, ὀλίγοις ἐστὶ δυνατόν καταλαβεῖν, τοῖς ἐπιμελέστερον τὰ πρὸ γενέ-

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 37.

²⁾ Huet. in notis nonnihil de h. l. disserens, recte provocat ad horum commentariorum Tom. XIII, 43. Cfr. ed. nostrae Tom. II, pag. 85, lin. 3. et seqq.

³⁾ H. et R. in textu εἵπερ, R. Ferrario quidem duce, absque causa tamen in notis: „forte legendum: ὥστερ.“ — Ferrarius: *et quemadmodum, quod ad corpus attinet, non omnes etc.*

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) τῶν αὐτῶν ἐγκατασπαρέντων αὐτῶν, sed in Cod. Bodlej. prius αὐτῶν non comparet. R.

⁵⁾ I Cor. II, 12.

σεως καὶ τὰ ἐν γενέσει περὶ ἐκάστου διεληφόσι· καὶ ἐπεὶ ταράξαι¹⁾ ἄν τινα τὰ τοιαῦτα, συνθέντα μὲν ταῦτα, μὴ ἀκριβοῦντα δὲ, κινδύνῳ παραβαλοῦμεν ἑαυτούς τῷ περὶ τῶν τοιούτων, ἔνθα τὸ λέγειν καὶ ἀναπτύσσειν τὰ τοιαῦτά ἐστιν ἐπισφαλές, κἄν ἀληθεύηται·²⁾ καὶ ἐπισφαλές διὰ τὸ δεῖν τὸν οἰκονόμον τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων καὶ τὸν καιρὸν ζητεῖν τῆς προσαγωγῆς τῶν τοιούτων δογμάτων, μὴ βλάπτοντα³⁾ τὸν ἀκούοντα, καὶ τὸ μέτρον περιαθρεῖν τοῦ ἔλλεποντος ἢ πλεονάζοντος, κἄν ὁ καιρὸς τηρῆται, παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον γινομένου, καὶ ἐπιμελέστερον ἐξετάζειν, πότερον σύνδουλοι εἰσιν οἷς παραδίδοται τὰ τοιαῦτα, ἢ δούλοι ἄλλου τιγὸς παρὰ τὸν κύριον τῶν κυριευόντων. Ὅτι δὲ δεῖ πάντα ταῦτα ἐξετάζειν τὸν οἰκονόμον τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ παρίστησιν ἢ φάσκουσα λέξις· „τὴς ἄρα⁴⁾ ἐστὶν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκειας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ

¹⁾ ἐπεὶ ταράξαι. Sic recte habet Cod. Barberin. In Codd. Reg. (item in textu ed. H.) et Bodlej. legitur ἐπιταράξαι. R. — Huet. ad marg.: „Perionius ἐπεὶ ταράξαι.“ Idem in notis: „placet mihi lectio Perionii etc.“

²⁾ Cod. Bodlej. ἀληθεύηται, Cod. Reg. (item ed. H.) ἀληθεύεται. R.

³⁾ Cod. Bodlej. μὴ βλάπτοντα, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) βλάπτοντας omissa particula negativa μὴ. R. — Huet. in notis: „Ita Cod. Reg. legit Perionius βλαπτόντων, nempe δογμάτων, quod sententiae repugnat. Melius Ferrarius: μὴ βλάπτοντα, οἰκονόμον videlicet, vel potius καιρῶν.“

⁴⁾ Luc. XII, 42. — Ed. Knapp. ὁ πιστὸς οἶκον. καὶ φρόν., ed. Lachm. ὁ πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος; ed. Knapp. θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι, ed. Lachm. θεραπείας αὐτοῦ, διδόναι pro οἰκειας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι. Verba τοῖς συνδούλ. ἑαυτοῦ in edd. N. T. prorsus desiderantur.

τὸ σιτομέτριον τοῖς συνδούλοις ἑαυτοῦ;“ Οὐ πάντες οὖν εἰσιν ἄνθρωποι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι¹⁾ τοὺς λόγους συγκατεσπαρμένους αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, καὶ²⁾ δυναμένους, εἰ γεωργηθεῖεν, ποιῆσαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ.

3. Ζητήσαι³⁾ τις ἂν οὖν πρὸς ταῦτα φάσκων ὅτι δύναται μὲν ψεκτὸς εἶναι ὁ γενόμενος σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, εἰ μὴ καὶ τέκνον αὐτοῦ γένοιτο· πῶς ὁ ἂν εὐλόγως μεμφθεῖη μὴ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, ὁ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τὸ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἀφ' οὗ ἔρχεται τὸ γενέσθαι τέκνα τῷ Ἀβραάμ; Ἐρωῦμεν δὲ πρὸς ταῦτα ὡςπερὰ ἐπιβάθρα χρησάμενοι τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τὰ ἔχνη τῆς κατὰ τὸν τόπον ἀληθείας ζητοῦντες ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅτι, εἰ μὲν μὴ ἂν τις τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, οὐδενὸς δικαίου σπέρμα ἦν, καὶ ἀνέγκλητος ἐτύγχανε τῶν ἀμαρτωλῶν τις, μηδεμίαν ἔχων ἀπὸ σπερμάτων ἀφορμὴν τοῦ καλοῦ· νυνὶ δὲ, ὡςπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁ μὲν τις ἐστὶ πλειόνων δικαίων σπέρμα, ἕτερος δὲ ὀλιγοτέρων, ὡς δῆλον ἔσται ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν λεχθησομένων, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἀναγωγῆς τὸ ἀνάλογον ἔσται λέγειν. Ἀβραάμ εἰκοστὸς γεγέννηται⁴⁾ ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου· — δέκα⁵⁾ γὰρ γενεαὶ ἀπὸ Ἀδάμ ἐπὶ Νῶε, καὶ δέκα ἀπὸ Νῶε ἐπὶ Ἀβραάμ — καὶ τοῦ Ἀβραάμ γεγονάσιν ἀδελφοί

¹⁾ Huet., quum plura d. h. l. disputasset, recte provocat ad verba, paulo inferius obvia cum h. l. conferenda: Πλὴν οὐ μετὰ ὁμοίων καὶ τῶν αὐτῶν ἐλλήλυθαμεν πάντες σπερμάτων· ἀλλ' οὐδὲ ἐλλήλυθέ τις κενὸς σωτηρίων καὶ ἁγίων σπερμάτων. — „δύναται ὁ Θεὸς — ἐγειραὶ τέκνα τῷ Ἀβραάμ.“ Cfr. Tom. XX, 5. sub finem.

²⁾ Deest καὶ in ed. Huetiana.

³⁾ Ed. Huebi: Καὶ ζητήσαι τις ἂν πρὸς ταῦτα κ. τ. λ.

⁴⁾ Ed. Huet. min. accurate γεγέννηται.

⁵⁾ Genes. V, 1. seqq. et XI, 10. seqq.

Ναχὼρ¹⁾ καὶ Ἀβρὰμ· οἱ γὰρ τρεῖς ἦσαν υἱοὶ Θάρα. Ναχὼρ μὲν οὖν καὶ Ἀβρὰμ οὐκ ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀβραάμ σπέρμα ἦν τοῦ Ἀβραάμ. Ἦσαν δὲ οἱ τρεῖς σπέρμα²⁾ δικαίων μὲν, ὡς, ζητουμένων ἔτι τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἐν τίσιν³⁾ ἀριθμητέον αὐτὸν, τοῦ Σήθ,⁴⁾ ὃν ἐξανέστησεν ὁ Θεὸς ἀντὶ τοῦ Ἀβελ, καὶ τοῦ Ἐνώξ, ὃς „ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ“ καὶ τοῦ Ἐνώχ, ὃς „εὐηρέστησε⁵⁾ τῷ Θεῷ, μετὰ τὸ γεννηθῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσαλά, ἔτη διακόσια“ καὶ τοῦ Νῶε, περὶ οὗ εἰρηται, ὅτι „ἄνθρωπος⁶⁾ δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεῇ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε“ καὶ τοῦ Σήμ, οὗ κύριος ὁ Θεὸς πρώτου φαίνεται ἐν τῇ γενέσει κεχρηματικέναι Θεός, ὅπερ σαφές ἐστιν ἐκ τοῦ „εὐλογητός⁷⁾ κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ.“ Τῶν δὲ λοιπῶν παρὰ τούτους οὗτοι ἦσαν οἱ τρεῖς τοῦ Θάρα υἱοὶ σπέρμα. Ὅπερ οὖν εἰπομεν περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ, τοῦτο νοητέον περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Σήμ καὶ Νῶε, καὶ τῶν ἀνωτέρω δικαίων, ὧν τὰς ιδιότητας σπερματικῶς δοκοῦσι κοινῇ ἀνεληφέναι εἰς γένεσιν ἐρχόμενοι Ἀβραάμ καὶ

¹⁾ Genes. XI, 26. seqq. — LXX. interpretes: Ἀβρὰμ et Θάρρα.

²⁾ Ed. Huetii: σπέρμα οἱ τρεῖς κ. τ. λ.

³⁾ Huetius, quum nonnihil de h. l. in cassum disputasset, in notis: „ego vero non aliter (?) explicare id queam, quam si legerim ἐν οἷς pro ἐν τίσιν.“ — Salva profecto est lectio ἐν τίσιν nec ulla fere, modo comma ponatur post ὡς, locus noster laborat difficultate.

⁴⁾ Génes. IV, 25. — 26. — Ed. Huetii min. accur. τοῦ ἐνός pro τοῦ Ἐνώξ.

⁵⁾ Genes. V, 22. — LXX. interpretes διακόσια ἔτη. Ed. Huet. min. accurate ἔτι pro ἔτη.

⁶⁾ Genes. VI, 6. — LXX. interpretes: τέλειος ὢν ἐν κ. τ. λ. et αὐτοῦ pro αὐτοῦ.

⁷⁾ Genes. IX, 26.

Ναχώρ καὶ Ἀβράμ. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἀβραάμ γεγεωργηκέ-
 ναι ¹⁾ οὕς εἶχεν ἐν ἑαυτῷ σπερματικούς λόγους πάντων
 τῶν πρὸ αὐτοῦ δικαίων, καὶ τούτοις προστέθεικεν ²⁾
 ἄγλιαν ἰδίαν ποιότητα, τὴν κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σπέρμα,
 οὗ ἐδύναντο μετέχειν οἱ μετ' αὐτὸν καλούμενοι σπέρμα
 Ἀβραάμ· ὁ δὲ Ἀβράμ ἐπὶ ἐλάχιστον ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν
 πεποιήσθαι καὶ ³⁾ τῶν πατρικῶν ἐν ἑαυτῷ σπερμάτων,
 ὅθεν δεδύνηται προβαλεῖν πνέοντα καὶ ἐπὶ ποσόν ⁴⁾
 τῆς σωτηρίας τὸν Ἀῶθ· ὁ δὲ Ναχώρ ἀμφοτέρων τῶν
 ἀδελφῶν ἐλάττων γεγενημένος. Ἔξεστι τοίνυν μὴ ὄντα
 σπέρμα ⁵⁾ τοῦ Ἀβραάμ, τῷ πάντως διὰ τὴν κατὰ τὸν
 κατακλυσμὸν ἱστορίαν ἀπὸ Νῶε τοῦ ἐξῆς γεγενημένος,
 εἶναι σπέρμα Νῶε· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σπέρμα Ἐνώχ,
 πάντως δὲ καὶ σπέρμα Ἐνώσ καὶ Σήθ· Ἄθλον δ' ἡμῖν
 ἐπὶ τῶν πολλῶν κατωτέρω τοῦ Νῶε, τίς σπέρμα τοῦ
 Σήθ, ⁶⁾ καὶ τίς τοῦ Χαμ, καὶ τίς τοῦ Ἰάφεθ, καὶ τῶν
 ἐπὶ κατωτέρω· πλὴν οὐκ ἔστι τις μηδαμῶς μετέχων
 σπέρματος δικαίων. Ἐπίστημι δὲ, μήποτε δυνατόν
 ἔχοντα τὰς ἀφορμὰς, ἃς εἶχεν ὁ Ἀβραάμ ἐκ τῶν προ-
 τέρων σπερμάτων, γενέσθαι τὸν μὴ ὄντα σπέρμα τοῦ
 Ἀβραάμ τοιοῦτον, ὥστε αὐτὸν οὐκ ὄντα ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ
 ἐξομοιωθῆναι τῷ Ἀβραάμ. Ὡς γὰρ Ἀβραάμ οὐκ ἐκ

¹⁾ Huet. absque causa, modo ad praeced. δοκεῖσαι
 respereris, in margine: „scribas γεγεωργηκεν.“

²⁾ R. non male in notis: „legendum censeo προστε-
 θεικέναι.“

³⁾ Huet in textu: πεποιήσθαι, * καὶ κ. τ. λ., ad
 marg.: „* scribas ἔοικε.“ — De qua quidem lectione
 idem statuendum est, quod not. 1. huj. pag. diximus. —
 Idem ἑαυτῷ habet pro ἐν ἑαυτῷ.

⁴⁾ H. et R. ἐπιπόσον.

⁵⁾ Ed. Huet. σπέρματα τοῦ κ. τ. λ.

⁶⁾ Cod. Bodlej. optime σπέρμα τοῦ Σήθ, Cod. Reg.
 (item ed. H. in textu) perperam σπέρματος Σήθ. R. —
 Huet. ad marg.: „Ἰσως· σπέρμα τοῦ Σήθ.“

σπέρματος Ἀβραάμ τυγχάνων, ἀλλὰ τῶν προειρημένων γέγονεν Ἀβραάμ, οὕτω δυνατόν τινα, τὰ κρείττονα τῶν ἐν αὐτῷ συγκατασπαρέντων γεωργήσαντα, γενέσθαι ἄλλον Ἀβραάμ, οὐ πάντως ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἱκανὸν σπείρειν, ὡς Ἀβραάμ.

4. Ὅλων δὲ τούτων ἀκούωμεν ἀναφέροντες τὰ λεγόμενα οὐκ ἐπὶ σώματα καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπὶ τινα νοητὰ καὶ λόγους πλεονας ἢ ἐλάττονας, ὧν μετέχουσι διαφόρως οἱ κατιόντες εἰς γένεσιν ἢ εἰσιόντες,¹⁾ καὶ τάχα δὲ πῶς καὶ ἀνιόντες. Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ δύναται ἐπὶ τὰ τοιαῦτα σπέρματα ἦδη, καὶ τῶν εἰς ἑαυτοὺς λαμβανόντων αὐτὰ ἴδια ὀνομαζόμενα ἀναφέρεσθαι τό· „πορευόμενοι²⁾ ἐπορεύοντο, καὶ ἐκλαιον, βάλλοντες³⁾ τὰ σπέρματα αὐτῶν“ εἴ τις γὰρ δύναται, τὴν μετὰ⁴⁾ κλαυθμοῦ πορεῖαν τινῶν ψυχῶν εἰς γένεσιν ἐρχομένων κατανοησάτω, φερουσῶν τὰ σπέρματα, ἧτοι πλειόνων δεκάτων, ἢ ὀλιγοτέρων καὶ ἁδίκων⁵⁾ ὁμοίως. Καὶ ἐννοεῖτω θεωρῶν ὡσπερὲν γεωργοὺς ἀγωνιῶντας⁶⁾ περὶ

¹⁾ H. et R. in textu εἰσιόντες, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἐλθόντες.“ — Paulo post H. et R. min. accur.: δὲ πῶς καὶ ἀνιόντες.

²⁾ Psalm. CXXVI, 6. (CXXV). — LXX. interpretes αὐτῶν.

³⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) βάλλοντες, Cod. Reg. (H. in textu) αἶροντες. R.

⁴⁾ Ed. Huet. min. accurate κατὰ.

⁵⁾ In ed. Huetii desideratur ἁδίκων.

⁶⁾ Huet. in notis, quae R. sua fecit: „Cod. Reg. habet ἀγωνιῶντας περιῶντας περὶ ὧν. Perion. emendavit: ἀγωνιῶντας περιόντας περὶ ὧν. At Ferrar. legit (R. addit: at in Codd. Bodlejan. et Barberino legitur): ἀγωνιῶντας περὶ ὧν κ. τ. λ. quae germana lectio est; nam περιῶντας ex postrema syllaba praecedentis vocabuli et tribus sequentibus videtur per librarii festinationem coaluisse.“

ὧν ἔχουσι σπερμάτων, πῶς τάδε μὲν γεωργήσωσι, λέγω δὲ τὰ διαφέροντα, τάδε δὲ μὴ σπείρωσιν, εἶπε ἔρχονται καὶ μετὰ χειρόνων σπερμάτων. Ποῖον γὰρ εἰκὸς κλαυθμὸν κλαίειν τούτους περὶ ὧν φησιν ὁ λόγος: „πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες¹⁾ τὰ σπέρματα αὐτῶν;“ Καὶ ἐλπίς γε ἀγαθὴ ἐστὶν ἐν τοῖς πορευομένοις καὶ κλαίουσι, βάλλουσι²⁾ τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οὗτοι γὰρ ὡς εἶπαν „ἐρχόμενοι ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἶροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.“ Τάχα δὲ ἕτεροι ἦλθον περὶ ὧν εἶποις ἄν πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔγελον, βάλλοντες³⁾ τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οἷς ἀκολουθήσει⁴⁾ τό· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν κλαυθμῷ, αἶροντες τὰ δράγματα ἑαυτῶν περὶ ὧν εἶποις ἄν „ἐγεννήθησαν⁵⁾ ὡσεὶ χόρτος δωμάτων, ὃς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐξηράνθη· οὐ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερῶν, καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὃ τὰ δράγματα συλλέγων. Καὶ οὐκ εἶπαν οἱ παράγοντες· εὐλογία κυρίου ἐφ' ὑμᾶς.“ Καὶ ὅρα, εἰ δύναται κατὰ τοῦτο βαδύτερον καὶ μυστικώτερον λέγεσθαι ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος

¹⁾ Codd. Reg. (item Huet., ne verbo quidem, cfr. not. 3. pag. 200., marg. apposito) et Barberin. (R. min. accur. affert βάλλοντες) αἶροντες. R. — Psalm. CXXVI, 6. (CXXV.) coll. not. 2. pag. 200.

²⁾ Ibidem Codd. Reg. (item ed. Huet. coll. not. 1.) et Barberinus (R. min. accur. affert βάλλουσι) αἶρουσι. R. — Caeterum Huet. αἰροῦσι pro αἶρουσι exhibet. — Cfr. Psalm. CXXVI, 6. (CXXV.). — LXX. interpretes αὐτῶν.

³⁾ Ibidem Codd. Reg. (quem H. sequit. coll. not. 1.) et Barber. (R. min. accur. affert βάλλοντες) αἶροντες. R.

⁴⁾ Ed. Huetiana: ἀκολουθήσαι.

⁵⁾ Psalm. CXXIX, 6. 7. 8. (CXXVIII.). — LXX. interpretes: γεννηθήτωσαν et post χεῖρα et κόλπον non αὐτοῦ, sed αὐτοῦ.

ἡμῶν τό „μακάριοι¹⁾ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσονται“ καὶ τό „οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.“ Ὅσφ μέντοι γε μεταγενεστέρων τίς ἔστι δικαίων σπέρματος, τοσοῦτ²⁾ πλεονας φέρει δικαιοσύνης λόγους, ὡς διὰ τοῦτο μὲν γεγράφθαι τό „σπέρμα³⁾ Ἀβραάμ δούλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.“ Διὰ τοῦτο δέ πως εἶναι⁴⁾ καὶ τὸ περὶ τοῦ Ἰωάννου εἰρημένον „μελίζων⁵⁾ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἔστιν.“ Ἐν τούτοις δὲ γενόμενος τοῖς τόποις πρόσχες, εἰ μὴ λόγον ἔχει τὸ ἀφανίζεσθαι τινα τῶν σπερμάτων ὑπὸ Θεοῦ, ἵνα μὴ πλίονα τὰ κακὰ ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, σπειρομένων τῶν μὴ ἔχόντων ἀφορμὰς ἀπὸ κρειτόνων πρὸς τὸ γεωργῆσαι τὰ ἀπὸ διαφερόντων σπερμάτων· διὰ τοῦτο γὰρ κατακλυσμός γίνεται, ἵνα ἐξαφανισθῇ τὸ τοῦ Κάιν σπέρμα, οὐκ ἂν δυνηθέντων τῶν ἀπ’ αὐτοῦ γενομένων ἔχειν τι γεωργήσωσιν, εἰ μὴ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μόνα. Ὅτι δὲ ὁ κατακλυσμός ὑπὲρ τοῦ ἐξαφανισθῆναι τὸ σπέρμα τοῦ Κάιν γεγένηται, παρσιτησιν ἢ ἐπιγεγραμμένη τοῦ Σολομῶντος σοφία διὰ τούτων „ἀποστὰς⁶⁾ δὲ ἀπ’ αὐτῆς ἄδικος ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, — δῆλον δ’ ὅτι τῆς σοφίας —, ἀδελφοκτόνους συναπώλετο θυμοῖς· δι’ ὃν κατακλυζο-

¹⁾ Luc. VI, 21. 25. coll. edd. N. T. — Equidem οἱ κλαίοντες scripsit, quum οἱ, modo ad voc. μακάριοι respicias, facillime excidere potuerit, et quum paulo post scripsit οἱ γελῶντες.

²⁾ Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. οὔτω. R.

³⁾ Psalm. CV, 6. (CIV.)

⁴⁾ εἶναι. R. nullo jure in notis: „scribendum videtur πῶς ἔστι.“

⁵⁾ Luc. VII, 28. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου.

⁶⁾ Sap. Salom. X, 3. 4. — LXX. interpretes vers. 3. ἐν ὄργῃ αὐτοῦ et vers. 4. διέσωσε.

μέγην γῆν πάλιν ἔσωσε σοφία, δὲ εὐτελεῦς ξύλου τὸν δίκαιον κυβερνήσασα.“ Τὸ αὐτὸ δέ μοι δοκεῖ παριστάνειν καὶ ὁ Σοδόμων¹⁾ ἔξαφανισμὸς καὶ τῆς γῆς αὐτῶν, ὧν „ἔτι²⁾ μαρτύριον τῆς πονηρίας καπνίζομένη κατέστηκε χέρσος, καὶ ἀτελείσιν ὥραις καρποφοροῦντα φυτά.“ Καὶ ἀγαθοῦ γε Θεοῦ ἔργον ἦν Σοδόμων ἔξαφανίσαι τὴν γῆν, καὶ πᾶν ὑπερ ὑπελείπετο³⁾ νοτίδος ξηράναι ἀπ’ αὐτῆς, ἵνα μηκέτι γένηται⁴⁾ ἄμπελος Σοδόμων, μήτε κληματὶς Γομώρρας, μηδὲ σταφυλὴ χολῆς, μηδὲ βότρυς πιχρίας, μηδὲ οἶνος, θυμὸς δρακόντων καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνιάτος. Τὸ δ’ ὁμοιον ἑρεῖς καὶ περὶ τῶν Αἰγυπτίων, περὶ ὧν εἴρηται „ἀπέκτεινεν⁵⁾ ἐν χαλάτῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχρῃ“ ἀγαθοῦ γὰρ Θεοῦ ἀποκτείνειν ἄμπελους Αἰγυπτίων καὶ συκαμίνους τῶν ἀσεβῶν. Ταῦτα προκειμένα τῇ ἐξετάσει τοῦ περὶ σπερμάτων λόγου Ἀβραάμ, ἣ τινος τῶν δικαίων ἡμῶν εἴρηται, ὑπὲρ τοῦ φανῆναι, πῶς καὶ τίνα τρόπον εἴρηται τοῖς αὐτοῖς ὑπὸ

¹⁾ Cod. Bodlej. καὶ περὶ Σοδόμων ὁ Σολομῶν ἔξαφανισμὸν καὶ τῆς γῆς καὶ αὐτῶν ἔτι μαρτύριον κ. τ. λ., et ita, vel quid simile legisse videtur Ferrarius (qui vertit: *quin etiam idem mihi videtur docere de Sodomis Salomon, eos cum sua ipsorum terra incendio periisse memorans*) in suo Codice; Cod. Regius vero ut in nostro textu, nisi quod pro ὁ Σοδόμων habet (item ed. H. in textu) ὁ Σολομῶν. R. — Huet. in marg. atque in notis: „scribas et legas ὁ Σοδόμων.“

²⁾ Sap. Salom. X, 7. — LXX. interpretes: οἷς ἐπὶ μαρτύριον κ. τ. λ. — Ferrar. *quorum etiam nunc etc.* — H. et R. min. accur. κατέστηκε.

³⁾ H. et R. ὑπελείπιτο.

⁴⁾ Ed. Huet. γένηται et Γομώρρας. — Cfr. Deuter. XXXII, 32. 33.

⁵⁾ Psalm. LXXVIII, 47. (LXXVII).

τοῦ Σωτῆρος τό „οἶδα¹⁾ ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε“ καὶ τό „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε.“²⁾ Περὶ μέντοι γε τέκνων Ἀβραάμ τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιούντων, Θεοῦ διδόντος, εὐκαιρότερον ἐροῦμεν, φθάσαντες ἐπὶ τὴν βάσανον ἐκείνης τῆς λέξεως.

β. Ἐξεσι τοίνυν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ τυγχάνοντα γενέσθαι αὐτοῦ δι' ἐπιμελείας καὶ τέκνον. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐξ ἀμελείας καὶ ἀγεωργησίας ἀπολέσαι καὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ σπέρμα. Οὗτοι μέντοι γε ἔτι³⁾ ἐλπιδῶν ἦσαν πρὸς οὓς ὁ λόγος, εἰδότες τοῦ Ἰησοῦ ὅτι σπέρμα ἔτι ἦσαν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ θεωροῦντος ὅτι οὐδέπω ἀπολωλέκεισαν τὸ δύνασθαι γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· ὡς γὰρ δυνατοῦ ὄντος τοῦ αὐτοῦ γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ πρὸς τὸ εἶναι αὐτοὺς σπέρμα, φησὶν αὐτοῖς „εἰ τέκνα⁴⁾ τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε.“ Ὡς δὲ εἰσὶ τινες σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, οὕτως ἄλλοι,⁵⁾ ὡς ὁ Δανιὴλ φησὶ „σπέρμα τοῦ Χαναάν, καὶ οὐκ Ἰούδα“ καὶ ἄλλοι,⁶⁾ ὡς ἡ Σοφία φησὶν⁷⁾

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 37. — 39. coll. pag. 194. not. 4.

²⁾ H. et R. in textu: ποιεῖτε, H. in notis: „scribas ἐποιεῖτε.“ Cfr. pag. 194. not. 4. coll. pag. huj. not. 4.

³⁾ H. et R. in textu: ἔτι ἐλπιδῶν ἦσαν, H. rectissime, ut videtur, ad margin.: „scribas ἔτι ἐπὶ ἐλπιδῶν ἦσαν.“ — R. in notis: „,,ad marg. Cod. Barberin. legitur ἔτι ἐντὸς ἐλπιδῶν ἦσαν.“

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 194. not. 4. — Huet. h. l. in textu ἐποιεῖτε. Cfr. pag. huj. not. 2.

⁵⁾ R. in notis: „Cod. Bodlejan. οὕτως ἄλλοι ὄντες οὐκ εἰσὶν, ὡς κ. τ. λ.“ — Ferrarius: *ut autem sunt quidam semen Abrahamae, sic alii existentes semen, non sunt semen, dicente Daniele etc.* — Cfr. Daniel. XIII, 56. (Histor. Susannae et Daniel. vers. 56.).

⁶⁾ R. in notis: „Idem Cod. Bodlej. καὶ ἄλλοι ἄλλων, ὡς ἡ σοφία φησὶ σπέρμα κ. τ. λ.“ — Ferrarius: *sic alii aliorum sunt, et non sunt, dicente sapientia etc.*

⁷⁾ Deest φησὶν in ed. Huet. — Sap. Salom. XII, 11.

„σπέρμα κατηραμένον ἀπ' ἀρχῆς.“ Καὶ εἰς ταῦτα δὲ φήσομεν ὅτι, ὡσπερ κατὰ τὰ σωματικὰ ἀπὸ πολλῶν σπερμάτων προκόπτει μᾶλλον ἐνεργῆσαι δυναθὲν ἕσθ' ὅτε ἐν τῶν σπερμάτων, οὕτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ τῶν¹⁾ πνευματικῶν σπερμάτων. Ὁ δὲ λέγω ἔσται σαφὲς ἐκ τῶν λεχθησομένων· ἐπεὶ γὰρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ προγονικούς τε καὶ συγγενικούς λόγους ὁ σπείρων, ὅτε μὲν²⁾ κρατεῖ ὁ αὐτοῦ λόγος, καὶ ἀποτίκτεται τὸ γεννώμενον τῷ σπείραντι ὅμοιον, ὅτε δὲ ὁ λόγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ³⁾ πατρὸς τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ θεοῦ τοῦ σπείραντος, ἐνίοτε⁴⁾ καὶ πάππου τοῦ σπείραντος· παρ' ὃ γίνονται οἱ ἀποτικτόμενοι ὅμοιοι τοῖςδε, ἢ τοῖςδε. Ἔστι δὲ ἰδεῖν ἐπικρατοῦντα καὶ⁵⁾ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἢ τοῦ πάππου αὐτῆς, κατὰ τοὺς ἐν ταῖς μέξεσι βρασμούς, ἅμα πάντων σειομένων ἕως ἐπικρατήσης τις τῶν σπερματικῶν λόγων. Ταῦτα δὲ μεταγέσθω ἐπὶ τὴν πεπληρωμένην ψυχὴν νοητῶν σπερμάτων, ἐλληλυθότων ἀπὸ τινων ὑνομαζομένων πατέρων αὐτῆς, καὶ τὸ παρὰ τὸ πολυκίνητον ἢ εὐκίνητον τοῦ ἡγεμονικοῦ, καὶ τὴν ἐπὶ τοιάςδε φαντασίας ἐπίστασιν προκυπτέτωσαν οἷον ἐσπερματικοί τινες τῶν πατέρων λόγοι· ὧν γεωργουμένων ἔσται τις τέκνον, ὁ δὲ μὲν τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον δ' ὅτι αὐτὸς ὧν καὶ τοῦ Νῶε, ἄλλος δὲ τοῦ Νῶε, οὐχ ὥστε δὲ εἶναι καὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἄλλος τοῦ Χαναάν, καὶ ἄλλος τινὸς τῶν δικαίων ἢ τῶν

1) H. rectius: καὶ ἐπὶ τῶν κ. τ. λ.

2) H. et R. min. accur. ὅτε μὲν et ὅτε δέ.

3) ἢ τοῦ πατρὸς τοῦ σπείραντος. Deest in Cod. Reg. (item in ed. Huet.), sed legitur in Cod. Bodlejan. (item in vers. Ferrarij). R.

4) Ed. Huetiana min. accur. ἐνίοτε.

5) R. in notis: „in Cod. Bodlej. deest καί.“

ἀδικῶν. Πλὴν¹⁾ οὐ μετὰ ὁμοίων καὶ τῶν αὐτῶν ἐη-
 λύσαμεν πάντες σπερμάτων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλήλυθέ τις κε-
 νός σῶτηριων καὶ ἀγίων σπερμάτων· εἰ μὴ ἄρα δυσω-
 πήσαι τις ἡμᾶς, καὶ εἰς τοῦτο ἅμα παρατιθέμενος τὴν
 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, οὐκ ἀπογιγνώσκουσιν οὐδὲ²⁾
 τοὺς κακίστους καὶ χωρὶς ἀρίστων σπερμάτων εἰσελη-
 λυθότας εἰς τὸν βίον, καὶ δυσωπήσαι ἀπὸ τοῦ „δύνα-
 ται³⁾ ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῆ
 Ἀβραάμ.“ Τὰ δὲ εἰρημένα πάντα περὶ σπέρματος
 Ἀβραάμ καὶ τῶν ἀνάλογον τούτῳ ἐχόντων εὐλόγως ἂν
 παραδεξάμεθα, εἴπερ παραδεξόμεθα οὐ κατὰ⁴⁾ τὸ σω-
 ματικὸν εἰρησθαι τό „οὐκ ἀπεστάλην⁵⁾“ εἰ μὴ εἰς τὰ
 πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ·“ καὶ τό „οὐδὲ
 ἐν τῇ Ἰσραὴλ τῶσαύτην πίστιν εὔρον·“ καὶ ὅσα τούτοις
 εἴρηται παραπλησίως.

6. Βοίκασι δὲ οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, μὴ χω-
 ρεῖν τὸν λόγον, οὐ δυνάμενον εἰς αὐτοὺς, δι' ὑπερβο-
 λὴν μεγέθους ἰδίου τοῦ ὑπὲρ αὐτοὺς, χωρεῖν, ἐπειπερ
 εἶ ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ μόνον. Εἰ δὲ πρὸς
 τῷ⁶⁾ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ἐγεώργησαν, καὶ εἰς

1) Πλὴν οὐ μετὰ — τέκνα τῆ Ἀβραάμ. Cfr.
 pag. 197. not. 1.

2) Cod. Bodlejan. οὐδὲ τοὺς κακίστους, Cod. Reg.
 (item ed. H.) καὶ τοὺς κακίστους. R.

3) Matth. III, 9.

4) R. in textu παραδεξόμεθα οὐ κατὰ κ. τ. λ., in
 notis: „Cod. Bodlej. παραδεξόμεθα κατὰ κ. τ. λ., Cod.
 Reg. (item ed. H. in textu) παραδεξάμεθα οὐ κατὰ κ.
 τ. λ.“ — Huet. in notis: „Negationem non agnoscit
 Ferrar., quam exhibent tamen Cod. Regius (R. addit:
 et Barberinus) et Perion., et quam sensus requirit.“

5) Matth. XV, 24. — Matth. VIII, 10. — Ed. Knapp.
 ut in nostro textu, ed. Lachm. παρ' οὐδενὶ τῶσαύτην
 πίστιν ἐν τῇ Ἰσραὴλ εὔρον.

6) Codd. Bodlej. et Barberin. πρὸς τῷ, Cod. Reg.

μέγεθος καὶ αὐξήν τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ἐπεδεδώκει, ἐν τῷ μεγέθει καὶ τῇ αὐξῇ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ, ἐκχωρήκει¹⁾ ἂν ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος. Καὶ μέχρι γε τοῦ δεῦρο φήσεις, ὅτι ὁ λόγος οὐ χωρεῖ ἐν τοῖς μὴ προκόψασιν ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, μηδὲ ἐληλυθόσιν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτούς²⁾ τέκνα. Οὗτοι δὲ καὶ ἀποκτεῖναι θέλουσι τὸν λόγον καὶ ὡσπερὶ συντριψαὶ αὐτὸν, τὸ μέγεθος μὴ χωροῦντες αὐτοῦ. Καὶ αἰεὶ γε ἔστι θεωρεῖν τοὺς μὴ χωροῦντας τὸν λόγον, διὰ τὸ βραχύτερα αὐτοὺς εἶναι σκεύη, θέλοντας ἀποκτεῖναι τὴν ἐνότητά τοῦ μεγέθους³⁾ τοῦ λόγου, ὡς δυναμένους⁴⁾ χωρῆσαι μετὰ τὴν ἀναίρεσιν αὐτοῦ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ καὶ μέλη⁵⁾ αὐτοῦ. Οἷς ἔαν ἐγγένηται οὗτος

(item ed. H.) πρὸς τό. R. — Ferrarius: *quod si Abrahæ semen cum essent, addidissent illud Abrahæ semen excolere, ut magnum fieret, et augetur, accrevisset illud certe ad incrementum, magnitudinemque seminis Abrahæ: atque percepissent Jesu sermonem.*

¹⁾ R. in notis: „Cod. Bodlej. κειχωρηκυῖα τὸν τοῦ Ἰησοῦ λόγον.“

²⁾ H. et R. in textu αὐτούς, R. in notis: „omnes Mss. αὐτούς.“ Huet in marg.: „scribas αὐτοῦ.“ — Ferrarius: *ejus filii.* Non male, nulla licet adsit necessitas, legeris: αὐτούς αὐτοῦ τέκνα.

³⁾ τοῦ μεγέθους. R. in notis: „Deest in Cod. Bodlejan. (item in vers. Ferrar.).“

⁴⁾ ὡς δυναμένους — οὗτος ὁ λόγος. Sic habent Codd. Bodlej. et Barberin., Cod. Reg. (item ed. H. in textu) vero: ὡς δυναμένων χωρῆσαι μετὰ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ, καὶ μέλη αὐτοῦ, οἷς ἔαν ἐγγένηται οὗτος ὁ λόγος. R.

⁵⁾ μέλη αὐτοῦ. H. ad margin.: „scribas μέλλσαι αὐτό (αὐτόν?).“ Ferrar.: *quasi, cum ipsum interfecerint, capere possint contritionem ejus, et dividere eum in his, in quibus fuerit. Hic sane Sermo etc.* — In seqq. H. min. accur. ἐγένηται.

ὁ Λόγος ὡσπερὲν ἀγελοῦσιν αὐτὸν φήσει τό „διεσκορπίσθησαν¹⁾ πάντα τὰ ὄστιά μου.“ Ἐπερ οὖν τις ἡμῶν ἐστι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ χωρεῖ ἐν αὐτῷ, μὴ ζητεῖται ἀποκτεῖναι τὸν Λόγον, ἀλλὰ μεταβάλλον²⁾ ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ἐπὶ τὸ γενέσθαι τέχρον τοῦ Ἀβραάμ, δυνήσεται χωρῆσαι ὃν τέως οὐκ ἐχώρει Λόγον Θεοῦ.³⁾

7. „Ἄ ἐγὼ⁴⁾ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.“ Ὡσπερ ἀνθρώπους ἂν τινὰς εἰποιμεν ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπτας γεγενῆσθαι τοῦ Λόγου, περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς φησὶ „καθὼς⁵⁾ παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ γενόμενοι τοῦ Λόγου“ οὕτω τὸν Σωτῆρα αὐτόπτην λέξομεν εἶναι τῶν παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ κατὰ τοῦτο εἰρησθαι τό „οὐδεὶς⁶⁾ ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός“ οὐκ ἐτι αὐτοπιῶν ὄντων οἷς⁷⁾ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. Δηλοῖ δὲ τὸ αὐτόπτην τῶν ἐν τῷ πατρὶ τυγχάνειν τὸν Σωτῆρα σαφῶς ἢ προκειμένη λέξι ἐν

1) Psalm. XXII, 14. (XXI, 15.).

2) H. μεταβάλλον, R. μεταβάλλον.

3) Θεοῦ. Deest in Cod. Bodlejano. R.

4) Ev. Joann. VIII, 38. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἐγὼ ὁ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρὶ μου, λαλῶ καὶ ὑμεῖς οὖν ὃ ἠκούσατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε (coll. not. text. subjecta). — Abhinc Ferrarius Tom. XXI. auspicatur. Huet.

5) Luc. I, 2.

6) Ibidem X, 22. coll. edd. N. T.

7) H. et R. in textu: οἷς ἀνθρώπους ἀποκαλύψῃ. H. ad marg.: „Ferrar. οἷς ἂν ὁ υἱὸς κ. τ. λ.“ Idem in notis, quae R. quoque affert: „elementa Reg. Cod. sic erant contracta: οἷς ἀνοῦς ἀποκαλύψῃ. Videtur legisse Perion. οἷς ἀνθρώποις κ. τ. λ., (R. addit: Cod. Bodlej. habet οἷς ἀνθρώπων ἀποκαλύψει) sed rectissime (cfr. Luc. X, 22.) Ferrar. legit: οἷς ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ.“

τῷ „ἃ ἐγὼ¹⁾ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ.“ Ζητή-
 σαις δ' ἂν εἴηται ποτὲ, ὅτε οἱ ἄγγελοι αὐτοὶ ὄφονται
 τὰ παρὰ τῷ πατρὶ, οὐκέτι διὰ μεσίου καὶ ὑπηρετοῦ
 βλέποντες αὐτὰ. Ὅτε μὲν ὁ ἐωρακὸς τὸν υἱὸν ἐώρακε
 τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν, ἐν υἱῷ τις ὄρα τὸν
 πατέρα· ὅτε δὲ ὡς ὁ υἱὸς ὄρα τὸν πατέρα καὶ τὰ παρὰ
 τῷ πατρὶ ὄφεται τις, οἶονεὶ ὁμοίως τῷ υἱῷ αὐτόπτης
 ἔσται τοῦ πατρὸς καὶ τῶν τοῦ πατρὸς, οὐκέτι ἀπὸ τῆς
 εἰκότος ἐγνωῖν τὰ περὶ τούτου οὐ ἢ εἰκῶν ἔστι. Καὶ
 νομίζω γε τοῦτο εἶναι τὸ τέλος,²⁾ ὅταν παραδίδωσι
 τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ὅτε γίνε-
 ται ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ὁ μὲν οὖν Σωτὴρ
 ἐωρακὸς παρὰ τῷ πατρὶ λαλεῖ, οἱ δὲ πεπιστευκότες
 αὐτῷ Ἰουδαῖοι οὐχ ἐώρακασιν μὲν παρὰ τῷ πατρὶ, ἤκου-
 σαν δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς, ἵνα ποιῶσιν ἃ ἤκουσαν διό-
 περ φησὶν αὐτοῖς ὁ κύριος „καὶ³⁾ ὑμεῖς οὖν ἃ ἤκού-
 σατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.“ Ζητήσαι δ' ἂν τις,
 πότε ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς οἱ πεπιστευκότες τῷ
 κυρίῳ Ἰουδαῖοι·⁴⁾ καὶ πρὸς τοῦτο ὁ μὲν τις φήσει,
 ἀπλούστερον ἀκούσας τοῦ „ἃ ἤκούσατε παρὰ τοῦ πα-
 τρὸς ποιεῖτε“ ὅτι ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς, τῷ τὸν
 πατέρα κεχηρηματικῆναι διὰ Μωσέως καὶ τῶν προφη-
 τῶν τὰ ἐν κόμφῳ καὶ προφήταις ἀναγεγραμμένα ποιη-
 τέα. Ὅστις τῷ ῥητῷ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους χρώμενος,
 σαφῶς παρίστησιν ὅτι οὐκ ἄλλος ἔστι τοῦ⁵⁾ τὸν νόμον

1) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 208. not. 4.

2) I Cor. XV, 24 — 28.

3) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 208. not. 4.

4) Ed. Huetiana: οἱ Ἰουδαῖοι. Cfr. lin. 14. huj. pag.

5) R. in textu τοῦ τὸν νόμον κ. τ. λ., H. τοῦτον
 τὸν νόμον κ. τ. λ. — Ferrarius: qui hanc dederit le-
 gem. — R. in notis: „Cod. Bodlej. ita habet: οὐκ ἄλλος
 ἔστι τοῦτον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκότος
 Θεοῦ ἢ ὁ Χριστοῦ πατήρ. Quae lectio tolerari nequit,
 nisi pro δεδωκότος Θεοῦ ἢ legatur δεδωκὸς Θεός, ἢ κ. τ. λ.“

καὶ τοὺς προφήτας δεδοκότες Θεοῦ ὁ Χριστοῦ πατῆρ.
 Ἔτερος δὲ ¹⁾ συγχρωμένος καὶ τῷ „πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ
 τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με. Οὐχ ὅτι τὸν
 πατέρα εἰώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τῷ πατρὶ· οὗτος
 εἰώρακε τὸν πατέρα“ ἔρει ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ἐνσωμα-
 τουμένων ψυχῶν, πρὶν εἰς γένεσιν ἔλθειν μεμαθητευ-
 μέναι παρὰ τῷ πατρὶ καὶ ἀκούσασαι αὐτοῦ, αἵτινες καὶ
 ἔρχονται πρὸς τὸν Σωτῆρα, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ οἱ νῦν ἐξε-
 ταζόμενοι πεπιστευκότες αὐτῷ Ἰουδαῖοι, πρὸς οὓς ἔλε-
 γεν „ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.“
 Καὶ ἔρει ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ καὶ καλούμενοι σπέρμα
 Ἀβραάμ. Καὶ τούτῳ δ' ἂν τις ἀντιλέγοι φάσκων, ὅτι
 τὸ μὲν „πᾶς ²⁾ ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μα-
 θὼν ἔρχεται πρὸς ἐμέ“ ἐμφαίνει πάντως ³⁾ ἔρχεσθαι
 πρὸς τὸν Σωτῆρα τὸν ἀκούσαντα παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ
 μεμαθηκότεν παρ' αὐτοῦ· τὸ δὲ „καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκού-
 σατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε“ ἀπαγγελλόμενον πρὸς
 τοὺς ζητοῦντας ἀποκτεῖναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ Ἰουδαί-
 ουσ, — οἷς καὶ ὡς μηδέπω οὔσι τέχνους τοῦ Ἀβραάμ
 λέγεται τό „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
 Ἀβραάμ ποιεῖτε.“ ⁴⁾ — παρίστησι τὸ μηδέπω τούτους
 καρποὺς ἔχειν τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς τὸν Σωτῆρα. Πρὸς
 δὲ τὸν οὕτως ἀντιλέγοντα ἀπαντήσεται εἰς, μὴ ταῦτόν

¹⁾ Decet δέ in ed. Huetii. — Ev. Joann. VI, 45. —
 Ed. Knapp. πᾶς οὖν κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in nostro
 textu. — 46. — Ed. Knapp. τὸν πατέρα τις εἰώρακεν, ed.
 Lachm. ut in nostro textu. Pro παρὰ τῷ πατρὶ edd. N.
 T. exhibent: παρὰ τοῦ Θεοῦ. — Ibid. VIII, 38.

²⁾ Ev. Joann. VI, 45. coll. not. 1. huj. pag. et
 lin. 3.

³⁾ Cod. Bodlej. πάντως, ed. Huetii πάντα. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. ποιεῖτε, Cod. Reg. (item ed. Huet.)
 ἐποιεῖτε. Cfr. ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 194. not.
 4. et pag. 204. not. 1. 2. 4.

εἶναι φάσκων τό „πᾶς ὁ ἀκούσας¹⁾ παρά τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν“ τῷ „καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἤκούσατε παρά τοῦ πατρὸς“ ὁ μὲν γὰρ πρὸς τὸ ἀκοῦσαι παρά τοῦ πατρὸς μαθὼν πάντως ἐρχεται πρὸς τὸν Σωτῆρα· οἱ δὲ ἀκούσαντες μὲν, μὴ πάντως δὲ καὶ μεμαθηκότες, οὐδέπω τέκνα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ.

8. Πυνθανοίμεθα ὅ ἂν τῶν τὰς φύσεις εἰσαγόντων, καὶ εἰς τό „ὅτι²⁾ ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν“ ἀπαριθρόντων κατὰ Ἑρακλίωνα, ὅτι διὰ τοῦτο οὐ χωρεῖ, ὅτι ἀνεπιτήδειοι, ἦτοι κατ' οὐσίαν, ἢ κατὰ γνώμην· πῶς οἱ ἀνεπιτήδειοι κατ' οὐσίαν ἤκουσαν παρά τοῦ πατρὸς; Ἀλλὰ καὶ πότερόν ποτε πρόβατα οὗτοι ἦσαν τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἀλλότριοι ὑπῆρχον αὐτοῦ; Εἰ δὲ ἦσαν ἀλλότριοι, πῶς ἤκουσαν παρά τοῦ πατρὸς σαφῶς, ὡς οἴονται, λεγομένου πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους ὅτι „διὰ τοῦτο³⁾ ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι οὐδ' ἐστὶ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν;“ εἰ μὴ ἄρα θλιβόμενοι ἐτέρω ἀτόπῳ ἑκντοῦς περιβάλλουσι λέγοντες, παρά μὲν τοῦ πατρὸς ἀκηκοῦναι τοὺς ἀλλοτρίους, μὴ ἀκούειν δὲ τοὺς αὐτοὺς τοῦτους παρά τοῦ Σωτῆρος. Εἰ ὁ οἰκτιροῦ τοῦ Σωτῆρος ἦσαν καὶ τῆς μακαρίας φύσεως, πῶς ἐξήτουγ αὐτὸν ἀποκτεῖναι; καὶ πῶς ὁ τοῦ Σωτῆρος λόγος οὐκ ἐχώρει ἐν αὐτοῖς;

9. „Ἀπεκρίθησαν⁴⁾ καὶ εἶπαν αὐτῷ· ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι.“ Δόξαιεν⁵⁾ ἂν τὴν ἀπόκρισιν οὐ-

¹⁾ Ev. Joann. VI, 45. coll. not. 1. et 2. pag. 210. — Ibid. VIII, 38. coll. pag. 209. not. 1. et 3.

²⁾ Ev. Joann. VIII, 37. — Ed. Huet. ὁ λόγος ἐμὸς κτλ.

³⁾ Ibidem X, 26. — Edd. N. T. ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε· οὐ γὰρ ἐστε ἐκ τῶν κ. τ. λ. (coll. tamen nota in Lachm. ed. text. subjecta).

⁴⁾ Ibid. VIII. 39. — Ed. Knapp. εἶπον, ed. Lachm. ut in nostro textu.

⁵⁾ R. δόξαιεν, H. δόξειεν.

τοὺς πεποιῆσθαι πολὺ ταπεινότερον ἐκδεξόμενοι περὶ τοῦ· τίς αὐτῶν ἦν ὁ πατήρ·¹⁾ ἢ ὡς ὁ κύριος ἔλεγεν· Ὁ μὲν γὰρ Ἰησοῦς ἀναφέρων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἔφασκε τό· „καὶ²⁾ ὑμεῖς οὖν ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε“ οἱ δὲ ταπεινότερον τὸν τοῦ ἔθνους παρομολογοῦσιν³⁾ ἑαυτῶν πατέρα, λέγοντες „ὁ πατήρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι.“ Βοηθῶν δ' ἂν τις αὐτοῖς, ὡς καλῶς ἀποκριναμένοις, φήσει ὅτι ὡς μέτριοι, καὶ μὴ διδόντες ἑαυτοῖς εἶναι υἱοὺς Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος „ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε“ καὶ ἀναφέροντος ἐπὶ τὸν Θεόν, φασίν· „ὁ πατήρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι“ δῆλον δὲ ὅτι καὶ τοῦτο εὐθύνει ὁ Σωτήρ, ὡς ψευδῶς εἰρημένον διὰ τοῦ· „εἰ⁴⁾ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε.“ Οὐκ ἀτόπως δὲ καὶ πρὸς ταῦτα ζητήσαι τις ἔαν, ὅτι πῶς κατὰ τὸν Σωτήρᾶ ἐστι, μὴ συγκατατιθέμενον εἶναι αὐτοὺς τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, τὸ λέγειν αὐτοῖς· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε“ ἀναφερομένου τοῦ „παρὰ τοῦ πατρὸς“ ἐπὶ τὸν Θεόν· ὁ γὰρ μὴ ὢν τέκνον τοῦ Ἀβραάμ κατὰ⁵⁾ μίμησιν ἀρετῆς ὁποιαοῦν τῶν μετὰ τὸν Ἀβραάμ,

¹⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte πατήρ, Cod. Reg. (H. in textu) σωτήρ. R.

²⁾ Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 200. not. 1. et 3. — Ibidem VIII, 39.

³⁾ H. et R. in textu παρομολογοῦσιν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀνομολογοῦσιν.“ — Genes. XVII, 4. 5.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 39. — H. et R. h. l. ποιεῖτε. Cfr. pag. 194. not. 4. et pag. 204. not. 1. 2. 4. coll. pag. 210. not. 4.

⁵⁾ κατὰ μίμησιν ἀρετῆς ὁποιαοῦν τῶν. Sic hunc locum in Codd. Reg. (item in text. ed. Huet.) et Barberino luxatum sanitati restituit Cod. Bodlej. R. — Huet. in textu: ὁ γὰρ μὴ — τοῦ Ἀβραάμ ἂν οὖν τῶν μετὰ x. τ. λ., in notis: „ita Cod. Reg.; videtur legisse Perionius: μηδὲ τῶν x. τ. λ., vel quid simile: vertit enim:

ψεκτός ὡς οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, πολλῆ μᾶλλον οὐκ ἔστι τέχνη τοῦ Θεοῦ. Ὅρα δὲ εἰ καὶ πρὸς τοῦτο δυνάμεθα λέγειν, — ὅτι οὐκ εἴρηται· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἠκούσατε“ παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἢ παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀλλὰ· „παρὰ τοῦ πατρὸς —“ ὅστις κἂν ἦ πατήρ, οὐ πάντως καὶ τῶν μὴ τέκνων τοῦ Ἀβραάμ ἔστι πατήρ, καὶ μὴ μεμορφωμένων ἀπὸ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· ἢ ἀδιορίστως εἰρημένον τό· „ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς“ δύναται λαμβάνεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μου· καὶ τοῦτο ἔσται σαφές ἐκ τοῦ· „ἂ ἐγὼ ἐώρακα¹⁾ παρὰ τῆ πατρὸς λαλῶ“ ἴσον δυναμένου τῆ· παρὰ τῆ πατρὸς μου. Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ διδασκόμεθα, τίγνων ἔστιν ὁ Θεὸς πατήρ, δι' ὧν ταῦτα²⁾ λέγει ὁ Σωτήρ· „εἰ ὁ Θεὸς πατήρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ.“ Σαφές δὲ ὅτι οἱ ζητοῦντες ἀποκτεῖναι τὸν υἱόν,³⁾ οὐκ ἠγάπων αὐτόν· μὴ ἀγαπῶντες δὲ αὐτόν, οὐκ ἂν ἐχρημάτιζον υἱοὶ⁴⁾ τοῦ Θεοῦ· ὥστε θῆλον ὅτι τό· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε“ οὐκ ἴσον δύναται τῆ· παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

neque eorum, qui Abraham secuti sunt: at longe diversam lectionem secutus est Ferrarius, quam divinare meum non est. — Ferrar. (cfr. lectio Cod. Bodlejan.) vertit: *non qui Abrahæ filius non est, qualicumque modo virtutem posteriorum Abrahæ imitando, is vituperabilis perinde atque hi, ad quos est sermo, multo magis etc.*

1) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 209. not. 1. et 3.

2) Ed. Huet. δι' ὧν καὶ ταῦτα x. i. l. — Ev. Joann. VIII, 42.

3) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) υἱόν, Cod. Reg. (H. in textu) Ἰησοῦν. R.

4) Cod. Reg. (item ed. Huet.) οἱ υἱοί. R.

10. „*λέγει*¹⁾ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε.“ Οἱ ἔν τι²⁾ ἐπι-
 λεξάμενοι τῶν τοῦ Ἀβραάμ ἔργων, τό· „ἐπίστευσε³⁾
 δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύ-
 νην“ καὶ τοῦτο νομίζοντες εἶναι ἐφ’ ὃ ἀναφέρεται τό·
 „τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε“ ἵνα καὶ συγχωρηθῇ
 αὐτοῖς ὅτι ἔργον ἐστὶν ἢ πίστις, οὐ συγχωρηθὲν ἂν
 ὑπὸ τῶν παραδαχομένων τό· „πίστις⁴⁾ χωρὶς ἔργων
 νεκρά ἐστίν“ οὐδ’ ὑπὸ τῶν ἀκούοντων ὅτι διαφέρει τὸ
 δικαιοῦσθαι⁵⁾ ἐκ πίστεως, ἢ πρὸς ἔργων νόμον, ἀπο-
 λεγέτωσαν⁶⁾ διὰ τί οὐκ εἴρηται· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ
 ἐστε,“ τὸ ἔργον τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε, ἐνικῶς, ἀλλὰ πλη-
 θυντικῶς· „τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε“ ἴσον, ὡς
 οἶμαι, τυγχάνον τῶ· πάντα τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποι-
 εῖτε. Εἰ δὲ ἴσον ἐστὶ τῷ· τὰ πάντα ἔργα⁷⁾ τοῦ
 Ἀβραάμ ποιεῖτε καὶ μήτε σωματικῶς παιδίσκη δεῖ
 προσελθεῖν τὸν ἔχοντα γαμετήν, μήτε μετὰ τὴν τελευ-
 τὴν τῆς γεγαμημένης ἐν γήρα ἄλλην γυναῖκα λαβεῖν
 τὸν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὑφήγησιν θάλλοντα τέκνον ἀπο-
 δειχθῆναι τοῦ Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ
 Ἀβραάμ, σαφῶς καὶ ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι δεῖ
 πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραάμ ἀλληγοροῦντα ἱστορίαν
 ἕκαστον πνευματικὸν ποιῆσαι τῶν πεπραγμένων ὑπ’

1) Ev. Joann. VIII, 39. — H. et R. h. l. ποιεῖτε.
 Cfr. pag. 212. not. 4.

2) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam ἐν
 τῷ. R. — H. ad marg.: „scribas ἐν τι. Ferrar.“

3) Rom. IV, 3. Jacob. II, 28 coll. Genes. XV, 6.

4) Jacob. II, 20. — Edd. N. T. χωρὶς τῶν ἔργων,
 ed. Knapp. νεκρά ἐστίν, ed. Lachm. ἀργή ἐστίν.

5) Rom. III, 28.

6) H. et R. in textu ἀπολεγέτωσαν, R. in notis:
 „Cod. Bodlej. ἀποκροθήτωσαν.“

7) Ed. Huetiana: τὰ πάντα τὰ ἔργα κ. τ. λ.

αὐτοῦ, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ „ἔξελθε¹⁾ ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δείξω“ εἰρημένου οὐ μόνω²⁾ τῷ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἔσομένω τέκνω αὐτοῦ. Ἔστι γάρ τις καὶ ἐκάστου ἡμῶν γῆ, καὶ ἡ πρὸ τοῦ θάλου χρηματισμοῦ οὐκ ἀγαθὴ συγγένεια, καὶ ὁ πρὸ τοῦ φθάσαντος εἰς ἡμᾶς λόγου Θεοῦ οἶκος³⁾ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, δι' ἅτινα ἅπαντα κατὰ λόγον Θεοῦ δεήσει ἡμᾶς ἐπεξελεῖν, εἴπερ ἀκούομεν τοῦ Σωτῆρος λέγοντος „εἰ τέκνα⁴⁾ τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε“ οὕτω γὰρ φθάσομεν, ὡς καταλιπόντες τὴν ἡμετέραν γῆν, ἐφ' ἣν δείξει ἡμῖν γῆν ὁ Θεὸς τὴν ἀληθῶς ἀγαθὴν καὶ ὄντως πολλὴν, ἣν ἀπὸ κυρίου τοῦ Θεοῦ πρέπει δίδοσθαι τοῖς ποιήσασιν τὸ προστεταγμένον ἐν τῷ „ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου.“ Καὶ ὡς καταλιπόντες συγγένειαν οὐ καλὴν εἰς ἔθνος ἐσόμεθα μέγα⁵⁾ καὶ μείζον ἢ κατὰ ἀνθρώπους· καὶ ὡς καταφρονήσαντες οἴκου πατρὸς οὐκ ἔκωνετοῦ, εὐλογηθησόμεθα, μεγαλυνομένου τοῦ ὀνόματος ἡμῶν, γινόμενοι εὐλογητοὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς τοὺς μὲν εὐλογοῦντας ἡμᾶς εὐλογεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοὺς δὲ καταραμένους ὑπὸ κατάραν ἔσεσθαι, πᾶσάν τε γῆς φυλὴν ἐν ἡμῖν εὐλογεῖσθαι· ὅτι καὶ περὶ ἡμῶν εἶποι ἂν ὁ λόγος „ἐπορεύθη“⁶⁾ ὡς εἴρηται περὶ Ἀβραάμ „καὶ ἐπορεύθη

¹⁾ Genes. XII, 1. — LXX. interpretes: καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν κ. τ. λ., coll. tamen nota in ed. Reineccii textui subjecta. — Ed. Huet. h. l. εἰσελθε.

²⁾ Cod. Bodlejan. μόνω, Cod. Reg. (item ed. H.) μόνον. R.

³⁾ In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οἶκος. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. οἶκος τοῦ.“

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 214. not. 1.

⁵⁾ Genes. XII, 2. 3.

⁶⁾ Genes. XII, 4. — LXX. interpretes constanter: Ἀβραμ.

'Αβραάμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος.“ Οἶμαι δὲ, ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐπὶ ποσὸν¹⁾ ὁ Λῶτ ἔψεται ἡμῖν, οὗ σύμβολον ἦν τό „καὶ ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λῶτ“ καὶ ἐπαυελθόντες εἰς γῆν Χαναάν διοδοῦσόμεν²⁾ τὴν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συχέμ, οὕτω τῇ ἀναβάσει τῆς διακοίας προκόπτοχτες, ἕως ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν δρυὴν τὴν ὑψηλὴν. Καὶ ὁφθῆσεται ἡμῖν κύριος ὁ Θεὸς, ὁ ὁφθὲς τῷ 'Αβραάμ, καὶ ἐπαγγελεῖται περὶ τὴν ὑψηλὴν δρυὴν γῆν δοῦναι τῷ νοσητῷ τῆς ψυχῆς ἡμῶν σπέρματι. Τοῦ δὲ νοήσαντός ἐστι τό „ἔργα³⁾ τοῦ 'Αβραάμ ποιεῖτε“ καὶ τὸ οἰκοδομῆσαι θυσιαστήριον κυρίῳ, τῷ ὅπου ἡ ὑψηλὴ δρυὴς ἐπιφαινομένη καὶ ἡμῖν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστηναὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ὑψηλῆς δρυὸς ὡς ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ τοῦ ὄρους κατὰ τὰς ἀνατολὰς τῆς Βαιθῆλ, — ὃ ἐρμηνεύεται οἶκος Θεοῦ —, ἐνθα στήσει ἑαυτοῦ τὴν σκηνὴν, τῆς μὲν Βαιθῆλ ὡς ἐπὶ κατὰ θάλασσαν, τῆς δὲ 'Αγγαί⁴⁾ ὡς ἐπὶ κατ' ἀνατολὰς ἐρμηνεύεται δὲ 'Αγγαί ἑορταί. Καὶ ὡς προκόπτων γε ὁ τοιοῦτος μετὰ ταῦτα δεῦτερον οἰκοδομήσει τῷ κυρίῳ θυσιαστήριον, ἤδη καὶ ἐπικαλεῖσθαι δυνάμενος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. Καὶ ἐξῆς ἀπαίρων κἀκεῖθεν, ὁ ἐσόμενος τέκνον τοῦ 'Αβραάμ, γενόμενός πως στρατηγικώτερος, καὶ συνιείς πρὸς ὄσους πολεμίους⁵⁾ αὐτὸν παρασκευάσασθαι δεῖ, στρατοπεδεύσει ἐν τῇ ἐρήμῳ. Μετὰ ταῦτα πείραν λιμοῦ λήψεται τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον

¹⁾ H. et R. ἐπίκοσον. — Genes. XII, 4. 5. 6. 7.

²⁾ Ed. Huetii διοδοῦσόμεν.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 39. — Genes. XII, 7. 8.

⁴⁾ 'Αγγαί. H. in textu min. accur. (coll. notis) bis "Αγγαί pro 'Αγγαί, R. in notis: „in Cod. Reg. (item in notis ed. Huet.) bis legitur 'Αγγαί. — Genes. XII, 8. 9. 10.

⁵⁾ H. et R. πολεμίους. — Ibidem paulo post στρατοπεδεύσει. Cfr. Genes. XII, 9.

καταβήσεται τοῦ ¹⁾ παροικῆσαι ἐκεῖ, ἵνα μὴ καὶ αὐτοῦ πατισχύσῃ ὁ λιμὸς ὁ ἐνισχύσας ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ καταβήσεται ²⁾ εἰς Αἴγυπτον μετὰ τῆς εὐπροσώπου ἑαυτοῦ γυναικὸς, συνθέσας τινὰς τιθέμενος ³⁾ πρὸς αὐτήν, ⁴⁾ ἵνα ἑαυτῷ δι' αὐτήν οἱ Αἰγύπτιοι ἡμέρως χρήσωνται, καὶ γένωνται ἐν Αἰγύπτῳ αὐτῷ πρόβατα καὶ μῆσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι, περὶ ὧν ἑκάστου ⁵⁾ σοφοῦ τινος καὶ ἐπὶ τὰ βῆθη τῆς γραφῆς ἐπισταμένως φθάνειν δυναμένου ἔργον ἂν εἴη λέγειν καὶ ἀπαξιαπλῶς γε πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραὰμ ἱστορίαν βασανίζοντες, καὶ ὄλα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα, ὡς πνευματικοὶ πνευματικῶς ποιῶν πειρασόμεθα. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ σαφῶς ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸν τόπον παρίσταται ἡμῖν, ⁶⁾ ὅτι σοφοῦ τινος καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένου τὸ γενέσθαι τοῦ Ἀβραὰμ τέκνον. Τί γὰρ δεῖ λέγειν, ὅσης σοφίας χρῆζομεν εἰς τὸ νοῆσαι τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ; καὶ ὅσης δυνάμεως εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτά; ποίας δὲ σοφίας ἢ ποίας δυνάμεως δεόμεθα, ἢ Χρι-

¹⁾ τοῦ παροικῆσαι. Sic habet Cod. Bodlej., in Cod. Reg. (item in ed. H.) deest τοῦ. R. — Genes. XII, 10. — LXX. interpretes τοῦ non exhibent.

²⁾ Genes. XII, 11—16.

³⁾ Cod. Bodlej. pro τιθέμενος habet συνθέμενος. R.

⁴⁾ αὐτήν, ἵνα — χρήσωνται. Sic habet Cod. Bodlejan., Cod. Reg. vero (cfr. lectio Huet.) αὐτήν, ἵνα ἑαυτῷ δι' αὐτήν οἱ Αἰγύπτιοι χρήσονται. R. — Huet. in textu: αὐτήν * ἵνα, ἑαυτῷ — Αἰγύπτιοι χρήσονται, ad marginem: „„,scribas: ἵν' εὐ' αὐτῷ δι' αὐτήν οἱ Αἰγύπτιοι χρήσονται.““ — Genes. XII, 16.

⁵⁾ Cod. Bodlej. ἑκάστου, Cod. Reg. (item ed. H.) ἑκατέρων. R. — Ferrarius: de quibus singulis, alicujus sapientis etc.

⁶⁾ ἡμῖν. Non comparet in Cod. Bodlej. R.

στοῦ, ὅς ἐστι Θεοῦ δύναμις¹⁾ καὶ Θεοῦ σοφία; Τὸ μὲν οὖν γεγραμμένον ἐστίν· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε“ ἀκολούθως δ' ἂν παρὰ τοῦτο εἴποις· εἰ τέκνα τοῦ Ἰσαὰκ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἰσαὰκ ποιεῖτε· τὰ δὲ ὅμοια καὶ περὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἁγίων πατέρων. Καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων δὲ ἕκαστος τῶν ἀμαρτανόντων γενικῶς μὲν τέκνον ἐστὶ τοῦ διαβόλου, ἐπεὶ πᾶς „ὁ ποιῶν²⁾ τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται“ ἤδη δὲ καὶ ἰδικώτερον, ἢ τοῦ Καὶν, ἢ τοῦ Χάμ, ἢ τοῦ Χαναάν, ἢ τοῦ Φαραώ, ἢ τοῦ Ναβουχοδονόσορ,³⁾ ἢ τινος τῶν ἀσεβῶν. Τούτοις δὲ ἀκολούθως ἐρεῖς, ὅτι ἕκαστος ἀκαλλυττόμενος τοῦ βίου τούτου ἀπελεύσεται πρὸς τοὺς ἰδίους πατέρας· νομιστέον γὰρ οὐ μόνον τῷ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις λέγεσθαι πρὸς τῆ ἐξόδου τό· „σὺ δὲ⁴⁾ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου“ οὐκ ἐτι δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἁγίοις τό· „μετὰ⁵⁾ εἰρήνης“ τοῖς δὲ τετελειωμένοις, καὶ πνευματικῶς μακροημέροις γενομένοις καὶ τό· „τραφεῖς⁶⁾ ἐν γήρᾳ καλῶ“ ἐπέλπερ „πολιά ἐστι φρόνησις ἀνθρώποις,“ καὶ „στέφανος καυχήσεως γῆρας,“ καὶ δόξα τοῖς ἀληθινοῖς καὶ θεοῖς πρεσβυτέροις αἱ κοσμοῦσαι αὐτοὺς νοηταὶ πολιαί.

11. „Nūn⁷⁾ δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον

¹⁾ Θεοῦ δύναμις. Deest Θεοῦ in Cod. Reg. (nec nom in ed. H.). R. — I Cor. I, 24. — Ev. Joann. VIII, 30.

²⁾ I Joann. III, 8. — Edd. N. T. ἐστίν (cfr. pag. 224. not. 3.) pro γεγένηται, ut scribant H. et R.

³⁾ R. ut in nostro textu, Huet. Ναβουχοδονόσορ.

⁴⁾ Genes. XV, 15. — Ed. Huet. σὺ καὶ ἀπελεύσῃκ. τ. λ.

⁵⁾ LXX. interpretes loco laud. ἐν εἰρήνῃ.

⁶⁾ Genes. XV, 15. — Sap. Sal. IV, 9. — Prov. XVI, 31.

⁷⁾ Ev. Joann. VIII, 40. — Cod. Bodlej. (item H. ad marg.) recte habet ζητεῖτέ με, in Cod. Reg. (item in

ὅς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν¹ λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ.“ Οἱ ζητοῦντες ἀποκτεῖναι, ἐπεὶ Θεὸς οὐκ ἀποκτείνονται, καὶ ἀποκτινύωσιν, ἄνθρωπον ἀποκτινύουσα. Καὶ ζητῶσιν ἀποκτεῖναι, μήπω ἀποκτινύντες, οὐχὶ Θεὸν νομίζοντες εἶναι, ᾧ ἐπιβουλεύουσιν,¹) ὡς ἀνθρώπου ἐπιβουλεύουσιν· οὐδεὶς γὰρ κειδόμενος εἶναι Θεὸν τοῦτον, ᾧ ἐπιβουλεύει, ἐπιβουλεύσαι ἔν αὐτῷ. Ἔστι δέ πως²) ἀεὶ θεωρῆσαι τοὺς τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἐπιβουλεύοντας, δεῖ ἀποκτεῖναι ζητοῦσι καὶ ἐξαφανίσαι αὐτὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν,³) ταυτέστιν ἀνθρώπινον καὶ θνητὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἢ καὶ τῷ⁴) ἀνθρωπινότητι αὐτοῦ καὶ βλεπομένη ἐπιτίθενται· ἵνα δὲ καὶ ἀποκτείνωσι τὸ σῶμα τοῦ Λόγου σαφῶς⁵) ὅτι μετὰ ταῦτα οὐδὲν δύνασται ποιῆσαι περισσότερον. Διόπερ οὐ φοβητέον ἡμῖν ἀπὸ τῶν⁶) ἀποκτινύντων τὸ σῶμα, μετὰ δὲ ταῦτα μή⁷) ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι, οὐδὲ φοβητέον ἀπὸ τῶν ἀποκτινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν τοῦ Λόγου μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Ἄλλ' εἰ τοιοῦτός τις ἴσθι Λόγος, ὥστε καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ

textu ed. H.) deest με. R. — Ceterum H. h. l. min. accur. pro ὑμῖν habet ἡμῖν.

¹) Ed. Huetiana: ἐπιβουλεύουσιν.

²) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest πως, quod exstat in Cod. Bodlejano. R.

³) Cod. Bodlej. αὐτὸν, ὡς ἀνθρώπινον. R.

⁴) Pro ἢ καὶ τῷ ad marg. Cod. Bodlej. legitur *ὅς καὶ τῷ*, quod Ferrar. (qui vertit: *qui vel humaniorem ipsius partem, et quod videtur, invadunt*) secutus est. B.

⁵) H. et R. in textu σαφῶς, H. non male ad marginem: „scribas λόγου σαφές ὅτι κ. τ. λ. Ferrar.“ — R. in notis: „legendum videtur σαφές, et ita legit Ferrarius.“

⁶) ἀπὸ τῶν. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R. — Matth. X, 28.

⁷) Desideratur μή in ed. Huetiana.

καὶ τὴν ψυχὴν, τῷ ἄξια εἶναι ἀπολείας, ἀπόλλυσθαι δύνασθαι, φρονητέον τὸν δυνάμενον Θεὸν Λόγον¹⁾ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι· καὶ ἐξαιραίνσαι, εἴτε ἐν γεννῇ, εἴτε ὅπως βούλεται· ὁ κύριος γὰρ Ἰησοῦς ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος²⁾ αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τὴν ἐπιφανεία τῆς παρουσίας ἑαυτοῦ τὸν ἀντικείμενον λόγον καὶ ἐπαιρόμενον ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σεβασμα. Καὶ ζητοῦσί γε οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἀποκτεῖναι³⁾ ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν, ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ εἴληφε. Καὶ ἀπλούστερον μέντοι γε κατὰ τὸν τόπον ἐκλαμβάνομεν, σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι τὸ ζητούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ ἀναιρεθῆναι αὐτὸν, Θεός⁴⁾ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ἄνθρωπος, ὃς καὶ ἀνῆρέθη Θεὸν γὰρ⁵⁾ οὐ θεμιτὸν ἀποδησκειν λέγειν· διόπερ ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγος, ὅστις καὶ Θεὸς Λόγος ἦν, οὐκ ἀπέθανε. Ζητήσεις δὲ, ἐπεὶ γέγραπται ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ⁶⁾ ἐγένετο, πότερόν ποτε ὁ γενόμενος σὰρξ Λόγος τῷ γεγενῆναι σὰρξ γέγονε καὶ ἄνθρωπος, ἢ οὐ γέγονεν ἄνθρωπος. Ἐξ μὲν γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, δύναται αὐτὸς ἐζητησθαι ἀναιρεθῆναι· εἰ δὲ μὴ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ὁ γενόμενος σὰρξ Λόγος οὐκ ἀναιρεθεὶς ἀπεκατέστη, καὶ ἀποκαθίσταται ἐκάστῳ ἐπὶ τοῦτο ὅπερ ἦν πρὶν γεγένηται σὰρξ.

¹⁾ H. ad marg., B. in notis: Ferrar. legebat Θεοῦ λόγον.

²⁾ στόματος. Codd. omnes (item ed. Huet.) habent σώματος, sed certissime legendum στόματος. R. — II. Thes. II, 8. 4. — Ed. H. αὐτοῦ pro αὐτοῦ.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 40.

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) αὐτόθεος οὐκ ἦν. R. — Rectius forsitan, respectu habito ad τὸ ζητούμενον, legem: αὐτό, Θεός κ. τ. λ.

⁵⁾ In Cod. Reg. (item in ed. H.) decet γὰρ. B.

⁶⁾ Ev. Joann. I, 14.

12. „Τοῦτο ¹⁾ Ἄβραάμ οὐκ ἐποίησε.“ Τὸ μηδαμῶς δυνατὸνπραχθῆναι τῷ Ἄβραάμ, εἰ μὴ πεποίηκεν Ἄβραάμ, ὡς ἔτυχεν, ἀναιρεῖσθαι δόξει τό· „τοῦτο Ἄβραάμ οὐκ ἐποίησεν.“ Εἰποὺν γὰρ ἂν πρὸς τοῦτότινες, ὅτι μάτην λέγεται τό· „τοῦτο Ἄβραάμ οὐκ ἐποίησεν“ εἴπερ οὐκ ἐποίησε τὸ μηδαμῶς γεγόμενον κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἐγεγόνει κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. Ἄλλ' ἐπεὶ τό· „τοῦτο Ἄβραάμ οὐκ ἐποίησεν“ οἶονεὶ ἐν ἐπαίνῳ ὑπολαμβάνω εἰρησθαι τῷ περὶ τοῦ Ἄβραάμ, εἶπομ' ἂν ὅτι κατὰ τὸν διδάξαντα λόγον τό· „Ἄβραάμ ²⁾ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλίασατο, ἵνα εἶδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη“ ἔστι τὸ γεγονέναι μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄβραάμ ἄνθρωπον λαλοῦντα ἢ ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, οὐ μὴν ἐζητήσθαι αὐτὸν ἀνηρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ἄβραάμ. Καὶ ἐπίστησον ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτι ὁ κατὰ τὸν Ἰησοῦν τροπικῶς νοούμενος ἄνθρωπος οὐκ ἐπεδήμει τῷ βίῳ, καὶ μετὰ τοὺς τῆς περὶ αὐτοῦ ἱστορίας χρόνους καὶ πρότερον. Κατὰ ³⁾ τοῦτο δὲ οἶομαι πάντα τὸν ἅπαξ φωτισθέντα, καὶ γευσάμενον δωρεᾶς ἐπουρανίου, μέτοχόν τε ⁴⁾ γενηθέντα πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσάμενον Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ πα-

1) Ev. Joann. VIII, 40.

2) Ibidem VIII, 56. — Edd. N. T. ἵνα ἴδῃ.

3) Κατὰ τοῦτο δὲ οἶομαι πάντα κ. τ. λ. Huet. in notis, quae R. quoque additis nonnullis affert, haec habet: „ita Cod. Reg. et Perion. (R. addit: sic habent Mss.). At Ferrar. legisse videtur: κατὰ τοῦτο δὲ ἀδύνατον οἶομαι πάντα κ. τ. λ., quod consentit Pauli (?) verbis Hebr. VI, 4. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας κ. τ. λ.“ — Cfr. Hebr. VI, 4—6.

4) μέτοχόν τε. Huet. in textu: μετέχοντα, ad marginem: „scribas μέτοχον.“ — Idem min. accur. γεννηθέντα.

ραπεσόντα, πάλιν ἀνακαινίζειν ἑαυτὸν¹⁾ εἰς μετάνοιαν, ἦτοι προσταυροῦντα, ἢ ἀνασταυροῦντα τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντα, εἴτε πρὸ τῆς ἱστορουμένης σωματικῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, εἴτε καὶ ὕστερον. Οὐ γὰρ ὁ μὲν νῦν μετὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὰς λοιπὰς εἰς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας ἀμαρτάνων ἀνασταυροῖ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων ἐφ' ᾧ ἐκαλωδρόμησεν, οὐδὲν τῆς κοινότερον λεγομένης σωματικῆς πρὸς τὸ σταυρῶσαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας ἐπιτελῶν οὐχὶ δὲ καὶ πρότερον τοῦτο ἐγένετο, καὶ ὁ ἀμαρτάνων μετὰ τὸ ἀκούσαι θείων λόγων προσταύρου²⁾ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Εἰ τῷ δὲ φθλον παραδέξασθαι τὸ ἐν ταῖς Παύλου Πράξεσιν³⁾ ἀναγεγραμμένον, ὡς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημέρον „ἄνωθεν μέλλω σταυροῦσθαι“ οὗτος ὡς μετὰ τὴν ἐπιδημίαν παραδέχεται τὸ „ἄνωθεν μέλλω σταυροῦσθαι“ γινόμενον, οὕτω καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὅταν τὰ αὐτὰ αἰτία γίνεται τοῦ λέγεσθαι ἄν' ἤδη μέλλω σταυροῦσθαι. Διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὡς ἄνωθεν μέλλει σταυροῦσθαι καὶ πρότερον ἱσταύρωτο; Ὅρα δὲ, εἰ μὴ μόνων τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν ἐστὶν ἁγίων ἡ⁴⁾ φωνή· „τῷ Χριστῷ συνεσταύρωμαι“ ἀλλὰ⁵⁾ καὶ τῶν προτέρων, ἵνα μὴ

¹⁾ Perperam in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) legitur παραπεσόντας πάλιν ἀνακαινισμόν ποιεῖν ἑαυτῶν εἰς μετάνοιαν. R. — Huet in margine: „scribas παραπεσόντα et ἑαυτοῦ.“

²⁾ H. et R. προσταύρου.

³⁾ H. in notis, quae R. quoque affert: „Existimat Perion. legendum Πέτρου etc. Sed cfr. lib. I. περὶ ἀρχῶν cap. 2“

⁴⁾ Ed. Huet. ἁγίων φωνή. — Galat. II, 19. (20. ex ed. Lachm.). — In edd. N. T. deest τῷ ante Χριστῷ.

⁵⁾ ἀλλά. Cod. Reg. (item ed. H.) perperam habet ἄμα. R.

διαφέρειν λέγωμεν τοὺς μετὰ τὴν παρουσίαν ἁγίους. Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν¹⁾ καὶ πατριαρχῶν. Καὶ τό· „ζῶ οὐκέτι²⁾ ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός“ λεγέσθω μὴ μόνον ὑπὸ τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν προτέρων. Ἐφίσημι δὲ καὶ τῷ· „Θεὸς Ἀβραάμ,³⁾ καὶ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ· Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, μήποτε διὰ τοῦτο ζῶντές εἰσιν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ συνταφέντες τῷ Χριστῷ συνανέστησαν⁴⁾ αὐτῷ, οὐ πάντως κατὰ τὴν σωματικὴν τοῦ Ἰησοῦ ταφήν, ἢ σωματικὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Ταῦτα πρὸς τό· „τοῦτο Ἀβραάμ⁵⁾ οὐκ ἐποίησε.“ Τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ζητεῖν ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ; Ἀποδίδομεν⁶⁾ γὰρ ὡς ἄρα κατὰ τὸν Ἰησοῦν πνευματικὴ οἰκονομία οὐκ ἔστιν ὅτε τοῖς ἁγίοις οὐκ ἦν. Ἐὰν δὲ ἀναγαγῆς ταῦτα, ὥσπερ ὑπονενοήκαμεν ἐν ἄλλοις, ἕτερος παρὰ τὸ κοινότερον ἐπὶ μυστικώτερον Ἀβραάμ ὁμοίως πάντα τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐξομαλίσαι πειράσεται,⁷⁾ ζητῶν τὴν ἐκάστου τούτων ἀκολουθίαν.

13. „Ὑμεῖς⁸⁾ ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.“ Ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ τούτῳ οὐκ ἔστι σαφές, τίνα θέλει

1) καὶ τῶν προφητῶν. Haec verba nec in Cod. Bodlej., nec apud Ferrar. leguntur. R.

2) Galat. II, 20. — Edd. N. T. ζῶ δέ κ. τ. λ.

3) Math. XXII, 32. coll. edd. N. T.

4) Cod. Reg. (H. in textu) male συναρέστησαν. R. — Huet. in margine: „scrib. συνανέστησαν. Ferrar.“ in notis: „Cod. Reg. et Perion. etc. Lege cum Ferrar. etc.“

5) Ev. Joann. VIII, 40.

6) H. et R. ἀποδίδωμεν. — Paulo post H. μετὰ pro κατά.

7) Cod. Bodlej. (item Ferrar.) πειράσεται, Cod. Reg. (nec non H.) πειράσοι. R.

8) Ev. Joann. VIII, 41.

εἰπεῖν πατέρα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων, καὶ μηδέπω ἐγνωκότων τὴν ἀλήθειαν — πρὸς αὐτοὺς γὰρ ταῦτα πάντα φησὶ — καὶ εἰ μὴ ἐπεφέρετο μετ' ὄλγια τό· „ὕμεις¹⁾ ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν“ καὶ σαφῶς οὐκ ἐγνώκειμεν τὸ βούλημα τοῦ εἰρημέγου. Οὐ θαυμαστόν δὲ, εἰ τοῖς πεπιστευκόσιν αὐτῷ Ἰουδαίοις, μηδέπω μείνασιν αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, ἵνα ἀληθῶς αὐτοῦ γένωται μαθηταὶ καὶ γνῶσιν τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ τῷ ἐλευθερωθῆναι ὑπ' αὐτῆς ἔλεγε τό· „ὕμεις ποιεῖτε²⁾ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ καὶ ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρεται τό· „ὕμεις ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Καὶ γὰρ ἀπηνέες εἶναι δοκῆ τὸ τοιοῦτο λεγόμενον περὶ πεπιστευκότων μὲν αὐτῷ καὶ μαθητευθέντων πως, οἱ μὴν ἤδη ἀληθῶς χρηματισάντων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, ὅμως κατανοητέον καὶ τὸ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ Ἰωάννου εἰρημένον περὶ υἱῶν Θεοῦ καὶ υἱῶν διαβόλου. „Ὁ ποιῶν³⁾ γὰρ, φησὶ, τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. Εἰς τοῦτο ἐνεφανερῶδη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.⁴⁾ Ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου· πᾶς ὁ μὴ ὢν δίκαιος, οὐκ ἐστίν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.“ Τῶν ῥητῶν τούτων οὕτως ἐχόντων κατανόησον,⁵⁾ εἰ μὴ σα-

1) Ev. Joann. VIII, 44.

2) Ev. Joann. VIII, 41. — 44.

3) I Joann. III, 8. 9. 10. — Edd. N. T. vs. 8. ἐφανερῶδη; vs. 10. ποιῶν δικαιοσύνην pro ὢν δίκαιος. — In fine ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἀδελφὸν αὐτοῦ.

4) H. et R. γεγέννηται.

5) H. fecte κατανόησον, R. κατανόησιν.

φῶς εἰρηται, ὅτι Πᾶς „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν.“ Ὅσον ποιῶμεν ἁμαρτίας, οὐδέπω τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου γένεσιν ἀπεδυσάμεθα, κἂν πιστεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν νομιζώμεθα· καὶ τοῦτο ἀκόλουθόν ἐστι τῷ λέγεσθαι τοῖς πεπιστευκόσιν Ἰουδαίοις ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ „ὑμεῖς ποιεῖτε ¹⁾ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ἀναφερομένου „τοῦ πατρὸς“ ἐπὶ τὸν διάβολον, διὰ τό· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Ἐὶ δὲ Πᾶς „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν,“ Πᾶς ὁ μὴ ὢν ἐκ τοῦ διαβόλου οὐ ποιεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ καὶ εἶπερ „εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου,“ ὅσον οὐδέπω τὰ ἐν ἡμῖν ἔλυσεν ἔργα τοῦ διαβόλου, τῷ μὴ παρεστηκέναι ἡμᾶς ἑαυτοὺς τῷ λύοντι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, οὐδέπω ἀπεδέμεθα τὸ εἶναι τέκνα τοῦ διαβόλου, ἀπὸ τῶν καρπῶν ἐπιγινωσκόμενοι τίνος ἔσμεν υἱοί. Καὶ ἐκ τούτων μέντοι γε δῆλόν ἐστιν, ὅτι οὐ διὰ κατασκευὴν υἱὸς τίς ἐστι διαβόλου, οὐδὲ διὰ τὸ οὕτως δεδημιουργῆσθαι υἱὸς τις ἀνθρώποις λέγεται τοῦ Θεοῦ· καὶ δῆλον ὅτι δύναται ὁ ποτε ²⁾ υἱὸς τοῦ διαβόλου γενέσθαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅπερ σαφὲς καὶ ὁ Ματθαῖος ποιεῖ ἀναγράφων τὸν Σωτῆρα οὕτως εἰρηκέναι „ἠκούσατε ³⁾ ὅτι ἐβρόθή· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 41. — 44.

²⁾ H. et R. ὁπότε.

³⁾ Math. V, 43—45. coll. Levit. XIX, 18. — Ed. Knapp. v. 43. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἐρρήθη. — Vers. 44. ed. Lachm. (coll. ejusd. ed. pag. 261.) ut in nostro textu: ἀγαπᾶτε — διωκόντων ὑμᾶς, ed. Knapp. ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς. — Vers. 45. edd. N. T. τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ἀγαπάτε¹⁾ τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. “ Προσεύχεσθε γὰρ, ὅτι ἐκ τοῦ „ἀγαπάτε²⁾ τοὺς ἐχθροὺς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων“ ὁ μὴ ὢν³⁾ πρότερον τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ὕστερον αὐτοῦ γίνεται υἱός. “Ὅτι δὲ⁴⁾ διὰ τό „ἐν τούτῳ⁵⁾ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου“ προειρημένον⁶⁾ περὶ μὲν τῶν τοῦ διαβόλου τέκνων, ὅτι „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ“ περὶ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ, ὅτι „πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται“ σαφὲς ὅτι πᾶς ἄνθρωπος συμπληρωτῶς τὸν λόγον, ἥτοι τέκνον τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἢ τέκνον τοῦ διαβόλου· ἥτοι γὰρ ποιεῖ ἁμαρτίαν, ἢ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, οὐθενὸς ὄντος μεταξὺ τοῦ ποιεῖν ἁμαρτίαν καὶ τοῦ ἁμαρτίαν μὴ ποιεῖν· καὶ εἰ μὲν ποιεῖ ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, εἰ δὲ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται. Ἐχεται δὲ τῆς ἐν τούτοις περὶ τέκνων Θεοῦ καὶ τέκνων διαβόλου ἀποφάσεως τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενα περὶ τῶν ὄντων ἐν τῷ υἱῷ τοῦ

1) Cod. Bodlej. ἀγαπάτε, Cod. Reg. (item ed. H. h. l.) vero ἀγαπήσατε. R.

2) H. et R. h. l. ἀγαπάτε. Cfr. pag. huj. not. 1.

3) Deest ὢν in ed. Huetiana.

4) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest δέ. R.

5) I Joann. III, 10. — H. et R. in textu bis ἔργα pro τέκνα, H. tamen in notis, quae R. quoque affert: „Non legit Ferrar. ἔργα, sed τέκνα, juxta I Joann. III, 10., quod rectum videtur.“ Cfr. pag. 224. lin. 4. a fine.

6) Cod. Reg. (H. in textu) male προειρημένων. R. — Huet. in marg.: „forsan προειρημένον.“ — I Joann. III, 8. 9.

Θεοῦ, καὶ τῶν μὴ ἐωρακότων αὐτόν· „πᾶς¹⁾ γὰρ, φη-
σιν, ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει, καὶ²⁾ πᾶς ὁ
ἁμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτόν.“ Οὐκοῦν εἰ πᾶς ὁ ἐν
αὐτῷ μένων³⁾ οὐχ ἁμαρτάνει, ὁ ἁμαρτάνων οὐ μένει
ἐν τῷ υἱῷ· καὶ εἰ πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐ-
τόν, ὅ ἐωρακὸς αὐτόν οὐχ ἁμαρτάνει. Ἄμα δὲ καὶ
σημειώσεις,⁴⁾ τί νοῶν ὁ Ἰωάννης εἶπε τό· „πᾶς ὁ ἁμαρ-
τάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτόν.“ διὰ τό· „ἐώρακεν αὐτόν“
ὡς αἰεὶ δυναμένων εἶναι τῶν ὁρώστων τὸν υἱὸν τοῦ
Θεοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἐωρακέναι αὐτόν μεταλαμβάνόντων
δυναμειως πρὸς τὸ μηδαμῶς ἁμαρτάνειν. Ἐπι φήσεις,
ὅτι „ὑμεῖς ποιεῖτε⁵⁾ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ὅτε
μὲν λέγοιτ' ἂν πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ διαβόλου, ὅτε⁶⁾
πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Οἱ μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντες
ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν διαβόλου· οἱ δὲ κα-
τορθοῦντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Θεοῦ.
Ἐκός δὲ ἐκ τούτων τινὰ κωηθήσεσθαι, μὴ ἄρα δύνη-
ται⁷⁾ ὁ αὐτός, τῷ ποιεῖν ἀγαθὰ καὶ κωηρὰ ἔργα ἀνά
μέρος, διὰ μὲν τὰ ἀγαθὰ τέκνον εἶναι Θεοῦ, διὰ δὲ τὰ
ἐναντία τέκνον τοῦ διαβόλου. Ἄλλὰ τοῦτο πρὸς τῷ
ἄλογώτατον εἶναι οὐ δηλοῦται ἀπὸ τῶν ῥητῶν. Ἀπο-

1) I Joann. III, 6. — Edd. N. T. (cfr. pag. huj. not.
2.) πᾶς pro καὶ πᾶς atque οὐχ ἐώρακεν αὐτόν, οὐδὲ
ἐγνωκεν αὐτόν.

2) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest καί. R.

3) Cod. Bodlej. recte ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ κ. τ.
λ., Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet ὁ
ἐν αὐτῶν οὐχ κ. τ. λ. R. — Huet. ad marg.: „scribas
αὐτῷ μένων, ἢ αὐτῷ ὄν.“

4) Sic. Cod. Bodlej., Cod. Reg. (H. quoque) vero
σημειώση. R. — Cfr. I Joann. III, 6.

5) Ev. Joann. VIII, 41.

6) H. et R. ὅτε μὲν — διαβόλου, ὅτε κ. τ. λ.

7) δύνηται. Sic Cod. Bodlej., Cod. Reg. (item ed.
H.) vero δύναται. R.

φαίνεται γὰρ ὁ Ἰωάννης, ὅτι „πᾶς¹⁾ ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.“ Πᾶς τοίνυν ὁ γεννώμενος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ· οὐ μὴν γέγραπται, ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ, ἀλλ’ „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν.“ Πάλιν οὐχὶ ὡσπερ εἴρηται· „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν“ οὕτως ἀναγέγραπται· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν. Καὶ πρόσχες ταῖς διαφοραῖς τῶν προτάσεων, τίνα τρόπον μετὰ πάσης ἀκριβείας τῷ Ἰωάννῃ εἴρηται, ὥστ’ ἂν θαυμάσαι τινα, πῶς ἀλήπτως καὶ, ὡς ἂν εἴποιέν τινες, διαλεκτικῶς ἐξήνεγκεν αὐτάς, μὴ²⁾ τὰ ὅμοια προσενεγκάμενος περὶ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως δ’ ἂν ἐξήνεγκεν, εἰ ἐπεποιήκει, ὡσπερ τό· „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν“ οὕτως· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ἢ εἰ³⁾ ὡσπερ ἀνέγραψεν, ὅτι „πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ“ ἐπεποιήκει τό· πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ. Μήποτε δὲ καὶ τῷ· „ἐστίν“ εἰρημένῳ ἐπὶ τοῦ⁴⁾ ἐκ τοῦ διαβόλου, μὴ χρησάμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ τῷ· „γεγεννημένος“ ἀναγεγραμμένῳ ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, μὴ συγχρησάμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, πάνυ σοφώτατα ἐξέδωκεν; ἐπῆρε γὰρ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ „γεγεννημένον“ τάξας ἐπ’ αὐτοῦ· ὅπερ εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου

¹⁾ I Joann. III, 9. — 8.

²⁾ H. et R. in textu: μὴ τὰ ὅμοια κ. τ. λ., H. in notis: „ita Cod. Reg. et Perion. et ita desiderat sententia; at Ferrar. (R. in notis: Cod. Bodlejan.) καὶ τὰ ὅμοια κ. τ. λ.

³⁾ Cod. Bodlej. εἰ, Cod. Reg. (item ed. H.) ὅτι. R.

⁴⁾ H. et R. ἐπὶ τοῦ.

εἶρητο, ¹⁾ χεῖρον ἂν τι ἐνέφαινε παρὰ τό· „ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν.“ Ἀλλὰ καὶ εἶπερ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου ἔταξε τό· „ἐστίν“ ²⁾ ἐπεποιήκει ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἔλαττον ἂν περὶ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ παρίστη, πολλῶ κρείττονος τυγχάνοντος τοῦ γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ. Φήσει δέ τις, ὅτι τινὰ τῶν πτισμάτων ἔστι μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐ μὴν γεγέννηται ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντως ταῦτα ἐλάττονα ἔχει τάξιν ἐν τῷ παντὶ τῶν γεγενῆσθαι λεγομένων ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γενόμενός γε κατὰ τὴν διαφορὰν, τουτέστιν ἐκ τοῦ διαβόλου ³⁾ ἢ γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ζητήσεις μή ποτ' ἔστι τις ὁ καὶ γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου, ὅστις πάντως καὶ ἔστιν ἐκ τοῦ διαβόλου, οὐ πάντως τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγεννημένου· καὶ πάλιν ἔστι τις ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐ πάντως καὶ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι δὲ παντός ⁴⁾ τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένου ἐκ τοῦ Θεοῦ. Χαρακτηρίζεται μὲντοι ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ τῷ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖν, διὰ τὸ σπέρμα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ μένειν, καὶ

¹⁾ Cod. Bodlej. εἶρητο, χεῖρον ἂν τι ἐνέφαινε, Cod. Reg. (item ed. H.) εἶρητο ἂν, τί (non τί) ἐνέφαινε. R.

²⁾ H. et R. h. l. ἔστι, equid. ἐστίν h. l. et pag. 228. lin. 6. a fine scripsi, neque vero ἔστιν, respectu habito ad locum (cfr. I Joann. III, 8.), ex quo depromptum est.

³⁾ Ferrar., quum vertat: *ac certe cum perveneris ad differentiam illam, quae est inter, esse ex diabolo, et inter, genitum esse ex Deo etc. legisse videtur ἐκ τοῦ διαβόλου εἶναι, καὶ γεγενῆσθαι κ. τ. λ. Probabilius tamen est, Ferrar., quum non tam ad seqq., quam ad praecedd. respexerit, minus recte locum interpretatum esse.*

⁴⁾ Ferrar., qui vertit: *et rursus num sit aliquis ex Deo, qui — sit natus; cum si sit aliquis ex Deo, non „omnino“ sit etiam natus ex Deo, h. quoque loco πάντως legisse videtur.*

ἀπὸ τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἐνυπαρχούσης αὐτῷ ἐγγινομένου τοῦ μηκέτι δύνασθαι ἀμαρτάνειν. Καὶ ἐν τοῖς τελευταίοις δὲ λέγεται τῆς ἐπιστολῆς „ὅτι¹⁾ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἀμαρτάνει, ἀλλὰ ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ.“ Εἰ δὲ „ὁ γεννηθεὶς²⁾ ἐκ τοῦ Θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ“ ὁ μὴ τηρῶν ἑαυτὸν, ἔν³⁾ ὁ πονηρὸς αὐτοῦ μὴ ἄπτηται,³⁾ οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶς οὗ⁴⁾ ἄπτεται ὁ πονηρὸς, οὗτος οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ Θεοῦ. ἄπτεται δὲ ὁ πονηρὸς τῶν μὴ τηρούντων ἑαυτούς. Ἐπεὶ δὲ τοῖς περὶ⁵⁾ τοῦ Ἀβραάμ οὐδενὸς γενομένου μεταξὺ διαλείμματος ἐπιφέρεται τό „ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ἐζητοῦμεν μήποτε διὰ τὴν τῷ Ἀβραάμ πρώτην δεδομένην ἐντολὴν τοῦτο ἀναγέγραπται. Ὁ πρῶτος δὲ χρηματισμὸς πρὸς αὐτὸν οὕτως ἔχει· „ἔξελθε⁶⁾ ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἄπελθε εἰς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δεῖξω.“ Ἐξῆλθεν οὖν Ἀβραάμ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,⁷⁾ ὅπερ οὐ πεποιήκασιν οἱ ἐλεγχόμενοι ἐπὶ τῷ μὴ ὑγιῶς εἰρηκέναι· „ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστιν.“ Εἰ γὰρ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖ τὰ ἔργα

¹⁾ I Joann. V, 18. — Edd. N. T. ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς pro ἀλλὰ ὁ γεγεννημένος collata tamen linea 6. hujus paginae.

²⁾ Cfr. not. 1. huj. pag. coll. I Joann. V, 18.

³⁾ Huet. ἄπτηται, R. ἄπτεται.

⁴⁾ H. recte οὗ ἄπτεται, R. min. accur. οὐ ἄπτεται.

⁵⁾ Cod. Bodlej. ἐπεὶ δὲ τοῖς περὶ, Codd. Reg. (item ed. H. in textu) et Barberin. male: ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ. R. — Huet. ad marg.: „scrib. πρὸς αὐτούς, vel quid simile. Ferrar.“ — Ev. Joann. VIII, 41.

⁶⁾ Genes. XII, 1. coll. pag. 215. not. 1.

⁷⁾ R. αὐτοῦ, Huet. αὐτοῦ. — Ev. Joann. VIII, 39.

τοῦ Ἀβραάμ, πρῶτον δὲ τῶν ἔργων ἐστὶ τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς ἑαυτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας ἑαυτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ, καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν γῆν ἣν δείκνυσιν αὐτῷ ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐλέγχονται, ὡς οὐκ ὄντες τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον ὅτι οὐκ ἐξεληλυθότες ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν ὑνειδίχονται, ὡς ἔτι τοῦ πονηροῦ πατρὸς ὄντες, καὶ ἔτι ποιοῦντες τὰ ἐκείνου τοῦ πατρὸς ἔργα. Τούτων ἡμῖν εἰς τὸ ῥητὸν εἰρημένων, σαφῶς οἶμαι ἐλέγχεσθαι τοὺς νομιζοντας ἐντεῦθεν παρίστασθαι, ὅτι εἰσὶ τινες ἐκ κατασκευῆς υἱοὶ τοῦ διαβόλου.

14. „Εἶπον¹⁾ οὖν αὐτῷ· ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα, ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν.“ Ζητῶ μήποτε ἐλεγχθέντες ὡς οὐ τέκνα²⁾ τοῦ Ἀβραάμ πικρότερον ἀποκρίνονται οἱ λεγόμενοι πεπιστευμένοι αὐτῷ Ἰουδαῖοι, παρακεκαλυμμένως αἰνισσόμενοι ἐκ πορνείας γεγενῆσθαι τὸν Σωτῆρα, ὡς εἰκὸς τοῦτο ὑπονοοῦντες τῷ μὴ παραδέχεσθαι τὴν διαβόητον καὶ τεθρυλλημένην αὐτοῦ γέννησιν³⁾ ἐκ τῆς παρθένου. Καὶ γὰρ πάνυ μοι φαίνεται ἄλογον ταῦτα αὐτοὺς ἀπορῥῖψαι τὰ ῥήματα πρὸς ἕπος· οὔτε γὰρ πρὸς τὰ πρότερα, οὔτε ἀκολούθως τοῖς ἔξης εἰρησθαι δύναται, ἢ ἀπλούστερον νοηθῆναι⁴⁾ τό· „ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα.“ τὸ εἰρημένον ὑπ’ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε⁵⁾ τὸν Θεὸν ὁ Σωτῆρ, οὐδένα ἄνθρωπον πατέρα

1) Ev. Joann. VIII, 41. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. εἶπον αὐτῷ et οὐκ ἐγεννήθημεν. — Abhinc Ferrar. Tom. XXII. auspiciatur. Huet.

2) ὡς οὐ τέκνα. In. ed. Huet. deest οὐ, quod legitur in Cod. Bodlej. R.

3) Cod. Bodlej. γέννησιν, ed. Huet. γένεσιν. R.

4) Cod. Bodlej. νοηθῆναι, Cod. Reg. (item ed. H.) νοηθείη. R. — Ev. Joann. VIII, 41.

5) H. in textu ἔλεγον, ad marginem: „scrib. ἔλεγε. Ferrar.“

εἶναι ἑαυτοῦ ὁμολογῶν διὰ τό „ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα“ εἰκὸς αὐτοὺς ἐπιφέρειν πάλιν προσκρούοντας τό „ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν“ ὡσεὶ ἔλεγον ἡμεῖς μᾶλλον ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν, ἢ περ σὺ, ὁ φάσκων μὲν ἐκ παρθένου γεγεννηῆσθαι, ἐκ πορνείας δὲ γεγεννημένος, καὶ διὰ τὸ αὐχεῖν τὸ ἐκ παρθένου γεγεννηῆσθαι λέγων ἕνα πατέρα ἔχειν μόνον, τὸν Θεόν τῶν ὁμολογούντων¹⁾ τὸν πατέρα Θεόν, οὐκ ἀρνούμενων καὶ ἄνθρωπον πατέρα. Ἄλλ' ἔρει τις, ὅτι αὐτὰ οὕτω νοούμενα οὐ δύναται εἶναι δῆματα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων. Καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λεπτεόν, ὅτι εἰρημένου ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρὸς αὐτοὺς λόγου τοῦ „ἐὰν²⁾ ὑμεῖς μένητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν“ ὡς καὶ δυναμένων αὐτῶν μένειν ἐν τῷ Ἰησοῦ λόγῳ καὶ μὴ μένειν, οὐκ ἀδύνατον ἦν τινὰς ἐκ τῶν ἐλεγχόμενων³⁾ μὴ μεμενηκέναι αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ μὴ μείναντας πικρότερον καὶ προσκρουστικῶς εἰρηκέναι τό „ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα,⁴⁾ ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν.“ Δοκεῖ δὲ μοι, ὅτι καὶ φιλονεικότερον ἀπεκρίναντο· εἰπόντες γὰρ πρότερον „σπέρμα⁵⁾ Ἀβραάμ ἐσμεν“ καὶ οἷον τοῦτο τρανότερον ὁμολογίσαντες διὰ τοῦ „ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν“ ἀκούσαντες πρὸς

¹⁾ R. in notis: „Ferrar. (qui vertit: *fatentibus alioqui nobis*) loquebat (?) ἡμῶν ὁμολογούντων.“ — Salva profecto est lectio, modo praeced. recte respiciantur. Si quid mutandum foret, αὐτῶν (cfr. lin. 2 pag. huj.) pro τῶν scripserim.

²⁾ Ev. Joann. VIII, 31. 32.

³⁾ Cod. Bodlej. ἐκ τῶν ἐλεγχόμενων, Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberin. ἐκ τῶν ἐλέγχων. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. γεγεννήμεθα, Cod. Reg. (item ed. H. h. l.) γεγενήμεθα. R. — Cfr. ev. Joann. VIII, 41.

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 38. — 39. coll. propter ποιείτε pag. 194. not. 4. et pag. 204. not. 1. 2. 4. — 41.

τοῦτο τό „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε“ μελλοῦσα τοῦ Ἀβραάμ ὁμολογοῦσιν ἑαυτῶν εἶναι τὸν πατέρα λέγοντες „ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν.“ Τάχα δὲ διὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων τινὰς μὲν εἶναι ἐκ τοῦ διαβόλου, ἑτέρους¹⁾ δὲ γεγεννησθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ, πάντας ἂν ὑγιῶς λέγομεν τοὺς μὴ γεγεννημένους ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐκ πορνείας γεγεννησθαι. Οὐ γὰρ ἐκ νύμφης, ἀλλ' ἐκ πόρνῃς τῆς ὕλης οὐς γεννᾷ²⁾ ὁ διάβολος ἢ ποιεῖ τοὺς ἐξ αὐτοῦ, οἵτινες καὶ τοῖς σωματικοῖς προσπεπονθότες καὶ προσηλωμένοι κολλῶνται τῇ πόρνῃ ὕλῃ, γενόμενοι πρὸς αὐτὴν ἐν σῶμα, τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένων³⁾ ἀφισταμένων τῆς πόρνῃς ὕλης, καὶ κολλωμένων τῷ κυρίῳ καὶ ἐνουμένων τῷ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγῳ, καὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἣν ἔκτισεν⁴⁾ ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα γίνωνται πρὸς αὐτὴν ἐν πνεῦμα⁵⁾ „ὁ⁶⁾ μὲν γὰρ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστιν ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνεύμα ἐστιν.“

15. „Ἐἶπεν⁷⁾ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπήετε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἦκω.“ Ἐπεὶ περ οἱ τὰς φύσεις εἰσάγοντες χρωῖνται τῷ δήματι τούτῳ,⁷⁾ διηγούμενοι αὐτό· ὅτι ὡς οἰκεῖον ἂν ὑμῶν καὶ ἀδελφὸν ἐπέγνωτέ με, ἀλλὰ καὶ ὡς ἴδιον

¹⁾ Ed. Huet. min. accurate ἑτέροις.

²⁾ H. et R. in textu: ὕλης οὐς γεννᾷ, H. ad marg.: „Ferrar. ὕλης γεννᾷ.“ — R. in notis: „„Ferrar. legēbat (?) ὕλης γεννᾷ οὐς γεννᾷ. — Ferrar. vertit: non enim ex sponsa, sed ex meretrice materia gignit, vel creat diabolus eos, qui ab ipso sunt.

³⁾ Ed. Huetiana γεγεννημένων.

⁴⁾ Proverb. VIII, 22. coll. pag. 157. not. 2. et 3.

⁵⁾ I Cor. VI, 16. 17.

⁶⁾ Ev. Joann. VIII, 42. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἶπεν οὖν αὐτοῖς κ. τ. λ.

⁷⁾ Deest τούτῳ in ed. Huetiana.

ἠγαπήσατε ἂν ἐμὲ, εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν· ἐπαπορητέον οὕτως πρὸς αὐτούς· ἦν ὅτε Παῦλος ἐμίσει τὸν Ἰησοῦν, ἐμίσει δὲ αὐτὸν ὅτε ἐπόρθει καὶ ἐδίωκε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀληθεύων γε ἔλεγεν αὐτῷ ὁ πρῶτος χρηματισμός· „Σαούλ! Σαούλ! τί με¹⁾ διώκεις;“ Εἶπεν²⁾ οὖν ἀληθὲς τό· „εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ“ δῆλον ὅτι καὶ τὸ τούτῳ ἀντιστρέφον ἔστιν ὑγιὲς· εἰ μὴ ἠγαπᾶτέ με, οὐχὶ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν. Οὐκοῦν τῶν μὴ ἀγαπῶντων τὸν Ἰησοῦν οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς πατὴρ· Παῦλος δὲ ἦν ὅτε οὐκ ἠγάπα τὸν Ἰησοῦν, ἦν ἄρα καιρὸς ὅτε ὁ Θεὸς Παύλου πατὴρ οὐκ ἦν. Οὐ φύσει ἄρα Παῦλος Θεοῦ υἱὸς ἦν, ἀλλ' ὕστερον γέγονε Θεοῦ υἱός, ὅτε καὶ ὑγιῶς ἂν προσελάβομεν³⁾ τὸ ἀκόλουθον τῇ ἡγουμένῳ τοῦ συνημμένου λέγοντος· ὅτι, ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς, ὃ Παῦλε, πατὴρ σου ἔστιν, ἀγαπᾷς ἄρα τὸν Ἰησοῦν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν χρόνων τῆς πίστεως Παύλου ἀληθοῦς ὄντος τοῦ „εἰ ὁ Θεὸς⁴⁾ πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ“ ὑγιῶς ἦν προσλαβεῖν οἶονεὶ λέγοντα τὸν Ἰησοῦν· ἀλλὰ μὴν ἐμὲ οὐκ ἀγαπᾷς, οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς πατὴρ σου ἔστιν, ὃ Παῦλε. Πότε δὲ ὁ Θεὸς πατὴρ γίνεται τινος, ἢ ὅταν⁵⁾ τηρήσῃ τις τὰς ἐντολάς; δεῖ ἄς οὐ πρότερον ὢν τις υἱὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται αὐτοῦ υἱός· ὅτε καὶ ὁ πατὴρ εἰς ἀναγέννησιν ἄγων τοῦτον, ὡς υἱός⁶⁾

¹⁾ Act. IX, 4.

²⁾ H. et B. in textu εἶπεν οὖν, B. magis recte in nouis: „lego εἶπερ οὖν.“ — Ev. Joann. VIII, 42.

³⁾ Legobat Ferrar. (vertendo: *assumeremus*) προσελάβομεν. B.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 42.

⁵⁾ Ed. Huet. minus accurate ὅταν.

⁶⁾ Ferrarius, quum vertat: *quasi pater ipsius efficitur*, min. recte legisse videtur πατὴρ pro υἱός. Cf. sqq., imprimis quae leguntur pag. 235. lin. 9. 10. 12. 17.

αὐτοῦ γίνεται, καὶ χρηματίζει¹⁾ τοιοῦτου πατῆρ. Ἔστι δὲ προσαχθῆναι εἰς ταῦτα ἀπὸ τῶν οὕτως ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ γεγραμμένων „ἠκούσατε²⁾ ὅτι ἐρρέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν³⁾ τοῦ ἐν οὐρανοῖς.“ Πρόσχει γὰρ τῷ „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς“ ἐμφαίνοντι ὅτι οὐ πρότερόν τις ὦν υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται αὐτοῦ υἱός. Ἐπιμελῶς δὲ τηρήσας καὶ περὶ τοῦ προσκειμένου τῷ „τοῦ πατρὸς“ ὅπερ ἐστίν „ὑμῶν“ γέγραπται γὰρ „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ζητήσεις πότερον⁴⁾ ἀπλούστερον εἰρηται, ἢ τῶν ἀντιγράφων ἡμαρτημένων πρόσκειται τό „ὑμῶν“ οὐδὲν γὰρ ἂν ἐζητήσαμεν,⁵⁾ εἰ ἐγγράπτο· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ μάλιστα ἐπεὶ δοκεῖ μάχην περιεχεῖν τὸ γίνεσθαι υἱὸν τινα, οὐχ ἀπλῶς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς. Εἰ μὲν γὰρ αὐτοῦ πατῆρ ἐστίν, οὐχ ὕστερον γίνεται αὐτοῦ υἱός· εἰ δὲ γίνεται αὐτοῦ υἱός, οὐκ ἦν αὐτοῦ πατῆρ. Ἄμα δὲ ἐπιστήσεις διὰ τό· τινὰς μὲν τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων λέγεσθαι δούλους τοῦ Θεοῦ, ἑτέρους δὲ χρηματίζειν αὐτοῦ υἱούς· μήποτε οὐχ ἢ τυχοῦσα ἐντολή, ἀλλὰ τινα κατ' ἐξαιρέτων κατορθώματα ποιῶσα γενέσθαι υἱὸν Θεοῦ τὸν κατορθώσαντα. Πολλῶν γοῦν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εἰρημένων παρατήρει τό· „ὅπως γένησθε υἱοὶ

1) καὶ χρηματίζει. Sic Cod. Bodlej., in Cod. antem Reg. (item in textu ed. H.) deest καί. R. — Huet in marg.: „scribas χρηματίζει τε, vel καὶ χρηματίζει.“

2) Math. V, 43. 44. 45. coll. pag. 225. not. 3.

3) H. recte ὑμῶν, R. h. l. ἡμῶν.

4) Ed. Huetiana minus recte πότε τόν.

5) Ed. Huet. ἂν ἐζητήσαμεν, in ed. R. deest ἂν.

τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς·“ ὃ ἐπιφέρεται¹⁾ τῷ „ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ἀγαπάτε²⁾ τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς.“ Καὶ γὰρ ἐμφαίνεται ἡ πρὸς Θεὸν ὁμοιότης καὶ μίμησις αὐτοῦ, ἀγαπῶντος τὰ ὄντα πάντα καὶ μηδὲν βδελυσομένου ὧν ἐποίησε, καὶ φειδομένου πάντων — ἐπέπερ αὐτοῦ τοῦ φιλοψύχου δεσπότου ἐστὶ τὰ πάντα — ἐν τῷ ἀγαπῶντι τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ προσευχομένῳ ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτόν. Πῶς δ' ἂν ἀρμοστον ἦν ἐπιφερόμενον τό· „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς“ τῷ „ἐρρέθη³⁾ οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πῶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ“ καὶ τοῖς περὶ τῆς ἀπωλείας ἐνός τῶν μελῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ὄλον εἰς γέενναν ἀπελθεῖν τὸ σῶμα; Ἀλλὰ καὶ εἰ ἐπιφύετο τῷ „ἐρρέθη⁴⁾ τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιροκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὄλωσ“ „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς“ πολλὴν ἂν αὐτόθεν ἐνεποίησε προσκοπήν. Νυνὶ δὲ ὥσπερ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατὴρ ἀνατέλλει⁵⁾ τὸν ἥλιον ἐπὶ πορῆ-

¹⁾ Cod. Bodlej. ὃ ἐπιφέρεται, in Cod. Reg. (item in ed. H.) deest ὁ. R.

²⁾ H. et R. h. i. ἀγαπήσατε. Cfr. pag. 226. not. 1. et 2. coll. pag. 235. not. 2.

³⁾ Matth. V, 27. 28. coll. Exod. XX, 14. — Ed. Knapp. vers. 27. ἐρρέθη (τοῖς ἀρχαίοις)· οὐ κ. τ. λ., ed. Lachm. ἐρρήθη (cfr. pag. 225. not. 3.) οὐ κ. τ. λ. — Vers. 28. edd. N. T. ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, in fine ejusd. vers. ed. Knapp. καρδίᾳ αὐτοῦ, ed. Lachm. καρδίᾳ αὐτοῦ.

⁴⁾ Ibidem V, 33. 34. coll. Exod. XX, 7. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἐρρήθη (cfr. pag. huj. not. 3.). — Matth. V, 45. coll. propter ἐν τοῖς οὐρανοῖς pag. 225. not. 3.

⁵⁾ Matth. V, 45.

ρούς καὶ ἀγαθούς, οὕτως ἕκαστος τῶν υἱῶν¹⁾ τοῦ Θεοῦ οἰοεὶ ἥλιον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀγάπην ἔχων, ταύτην ἀνα-
 τείλλει καὶ ἐπὶ πονηρούς, ἐπὶ ἀγαπήσῃ τοὺς ἑαυτοῦ
 ἐχθρούς. Καὶ πάλιν ὡσπερ βρέχει²⁾ ἐπὶ δικαίους καὶ
 ἀδίκους, οὕτως οἰοεὶ ὑετόν τινα τὴν προσευχὴν ὁ ἅγιος
 καταπέμπει ἐπὶ τοὺς κάτω που τυγχάνοντας, διὰ τὸ
 δυνάμει αὐτὸν καὶ περὶ τῶν τοιούτων προσευχόμενος.
 Ταῦτα μὲν εἰς τὸ ὑποπεσόν ἡμῖν τρανωθῆναι, τό „εἰ
 ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν,³⁾ ἠγαπάτε ἂν ἐμέ.“

16. Ἴδωμεν δὲ καὶ τό „ἐγὼ⁴⁾ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλ-
 θον καὶ ἦκα“ εἰς ὃ χρήσιμόν μοι φαίνεται παραθέσθαι
 τὸ ἐκ Μιχαίου οὕτως ἔχον „ἀκούσατε,⁵⁾ λαοὶ, λόγους,
 καὶ προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ· καὶ ἴσται
 κύριος ἐν ὑμῖν εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου
 αὐτοῦ. Διότι, ἰδοὺ, κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου
 ἑαυτοῦ, καὶ καταβήσεται, καὶ ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη
 τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ,
 καὶ αἱ κοιλιάδες τακθήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου
 πυρός, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει.“
 Καὶ ὄρα μήποτε ἰσοδυναμῶν τό „ἐξῆλθον παρὰ τοῦ
 Θεοῦ“ τῷ „κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ“

1) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam τὸν
 υἱόν, Cod. Bodfejan. (item H. in marg. Ferrario duce)
 vero ut in nostro textu, et sic legit Ferrar. in suo Co-
 dice. R.

2) Matth. V, 45.

3) Ev. Joann. VIII, 42. — H. et R. h. l. ἦν post
 ὑμῶν omittunt. Equidem adjeci, tum propter alia loca,
 quibus H. et R. constanter ἦν exhibent, tum propterea,
 quod facillime propter primam litteram voc. seq. ἠγαπάτε
 excidere potuerit.

4) Ev. Joann. VIII, 42. — Mich. I, 2 3 4. — LXX.
 interpretes vers. 2. καὶ ἴσται κύριος κύριος ἐν κ. τ. λ. —
 lidem vers. 3. τόπου αὐτοῦ, et vers. 4. ὡσεὶ κηρὸς.

5) H. recte ἀκούσατε, R. ἀκούσα.

ἐπεί οὗτος ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ ἔστιν, ἐν μορφῇ Θεοῦ
 ὑπάρχων πρὶν ἑαυτὸν κενῶσαι, οἷον εἶ τόπος αὐτοῦ ἔστιν
 ὁ Θεός. Καὶ εἰ τις γὰρ νοήσῃ τὸν πρὸ τοῦ κενῶσαι
 ἑαυτὸν ἐν τῇ προηγουμένῃ ὑπάρχοντα Θεοῦ μορφῇ,
 ὄψεται τὸν μηδέπω ἐξεληλυθότα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ υἱὸν
 αὐτοῦ, καὶ κύριον τὸν μηδέπω ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ
 τόπου ἑαυτοῦ. Ἐπὶ δὲ ἐκείνῃ τῇ καταστάσει τοῦ υἱοῦ
 συγκρίνη τὴν¹⁾ ἐκ ταῦ ἀνεληφέναι τὴν τοῦ δούλου
 μορφήν, ἑαυτὸν κενῶσαντα, συνήσει πῶς ὁ υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ ἐξῆλθε καὶ ἦκε πρὸς ἡμᾶς, καὶ οἷον εἶ ἔξω γεγέ-
 νηται τοῦ πέμψαντος αὐτόν· εἰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον
 οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν μόνον ὁ πατήρ, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ
 ἔστι, καὶ ἔστιν ἐν τῷ υἱῷ, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πα-
 τρὶ. Καὶ εἰ μὴ κατ' ἄλλον γὰρ τρόπον νοήσῃς εἶναι
 τὸν υἱὸν ἐν τῷ πατρὶ, ὡς ἦν πρὶν ἐξελεῖσθαι ἀπὸ τοῦ
 Θεοῦ, δόξει περιέχειν μάχην τὰ καὶ ἐξεληλυθέναι ἀπὸ
 τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔτι
 ἐν τῷ Θεῷ. Ἄλλοι δὲ τὸ „ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ“
 διηγῆσαντο ἀντὶ τοῦ γεγέννημαι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· οἷς
 ἀκολουθεῖ ἐκ τῆς οὐσίας φάσκων τοῦ πατρὸς γεγεννη-
 σθαι τὸν υἱὸν, οἷον εἶ μειουμένου καὶ λεπτοῦτος τῇ οὐ-
 σίᾳ, ἣ πρότερον εἶχε, τοῦ υἱοῦ, ἐπὶ τὴν γεννήσῃ²⁾ τὸν
 υἱὸν, ὡσεὶ νοήσῃ τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκυμῶνων.
 Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ σῶμα λέγειν τὸν πατέρα καὶ
 τὸν υἱὸν, καὶ διηρῆσθαι τὸν πατέρα, ἅπερ ἔστι δό-
 γματα ἀνθρώπων, μὴ δ' ὄναρ φύσιν ἀόρατον καὶ ἀσώ-
 ματον πεφαντασμένων, οὐσαν κυρίως οὐσίαν. Οὗτοι
 δὲ δῆλον ὅτι ἐν σωματικῷ τόπῳ δάσουςι τὸν πατέρα,
 καὶ τὸν υἱὸν τόπον ἐκ τόπου ἀμείψαντα σωματικῶς
 ἐπιδεδημηκέναι τῷ βίῳ, καὶ οὐχὶ κατάστασιν ἐκ κατα-
 στάσεως, ὥσπερ ἡμεῖς ἐξειλήφαμεν.

1) H. et R. τὴν respectu habito ad καταστάσει, non τόν.

2) H. et R. γεννήσει. Ferrar.: quando generavit.

17. „Οὐδὲ ¹⁾ γὰρ ἀπ' ἐμαντοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖ-
 νός με ἀπέστειλε.“ Ταῦτα νομίζω λέγεσθαι, ὡς τινων
 ἀφ' ἑαυτῶν ἐρχομένων, καὶ μὴ ἀπεσταλμένων ἀπὸ τοῦ
 πατρὸς. Περὶ μὲν οὖν ἀνθρώπων τοιούτων, διδασκα-
 λίαν ²⁾ ἢ προφητείαν ὑπισχνουμένων, διδασκόμεθα καὶ
 ἀπὸ τοῦ Ἰερεμίου, ³⁾ ἔνθα γέγραπται· „οὐκ ἀπέστειλλον
 τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον.“ Εἰ δὲ καὶ δυνά-
 μεις τινὲς μὴ ἀποστελλόμεναι ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐρχονται
 πρὸς ἀνθρώπους ἐπιστήσεις, καὶ εἴ τις ἐν αὐταῖς εἰ-
 σιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξεληλυθυῖαι καὶ τούτῳ ἡμαρτηκυῖαι
 τῷ μὴ ἀπεστάλθαι ἀπ' αὐτοῦ. Οὐκ ἀζήτητον δὲ ἐστίν
 τὸν τόπον καὶ εἰς τὸν περὶ ψυχῆς λόγον· τάχα γὰρ ἡ
 μὲν τοῦ Ἰησοῦ ⁴⁾ ψυχὴ ἐν τῇ ἑαυτῆς τυγχάνουσα τε-
 λειότητι ἐν Θεῷ καὶ τῷ πληρώματι ἦν, καὶ ἐκεῖθεν
 ἐξεληλυθυῖα, τῷ ἀπεστάλθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἀνέλαβε
 τὸ ἐκ τῆς Μαρίας σῶμα. Ἄλλαι δὲ οὐχ οὕτως ἐξῆλθον
 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν οὐκ ἀπεσταλμένοι, οὐδὲ ὑπὸ
 τοῦ Θεοῦ βουλήματος προπεμφθεῖσαι.

18. „Αἰὶά ⁵⁾ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε;
 ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.“ Αἰτίον,
 φησὶν, ἐστὶ τοῦ ὑμῶν μὴ γινώσκεσθαι τὴν ἐμὴν λαλίαν
 τὸ μὴ δύνασθαι ὑμᾶς ἀκούειν τοῦ λόγου μου. Πρῶ-
 τερον οὖν δύναμιν περιποιητέον ἀκουστικὴν τοῦ Θεοῦ
 λόγου, ἵνα μετὰ τοῦτο οἴοιτε γενώμεθα καὶ γινώσκειν
 πᾶσαν τὴν Ἰησοῦ λαλίαν· ἔξεστι γὰρ πρότερον οὐ ду-
 νάμενον ἀκούειν τὸν λόγον Ἰησοῦ ὕστερον φθάνειν ἐπὶ

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 42.

²⁾ H. et R. διδασκαλείαν.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) Ἰερεμία. R.

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοῦ υἱοῦ. R. —
 Huet. ad marginem: „Ferrar. Ἰησοῦ.“

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 43. — Ed. Lachm. ut in nostro
 textu, ed. Knapp. διατί.

τὸ ἀκούειν δύνασθαι αὐτῶν, ¹⁾ ἐπεὶ καὶ, ὅσον μὲν οὐδέπω ἰάθη τις τὰς ἀκοὰς ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ λέγοντος τῷ κωφῷ „διανοιχθῆτι.“ ²⁾ οὐ δύναται ἀκούειν. Ἐπὶ δὲ λυθῆ ὁ αἷτιος τῆς κωφότητος σύνδεσμος, τότε ἀκούειν τις οἶος ἔσται τοῦ Ἰησοῦ ὅτε καὶ γινώσκειν δύναται αὐτοῦ τὴν λαλίαν ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ νομίζοντες καὶ διὰ τοῦτο συνίστασθαι τὸν περὶ φύσεως ³⁾ λόγον, πρότερον ἐδύνατο ἔτι κωφοὶ ἄντες ἀκούειν, οὓς ὕστερον ἴασατο, ἢ οὐκ ἐδύνατο; Σαφοῦς δὲ ὄντος τοῦ „οὐκ ἐδύνατο,“ δῆλον ὅτι ἔξεσι μεταβαλεῖν ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀκούειν τῶν Ἰησοῦ λόγων ἐπὶ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, καὶ οὐ διὰ φύσιν ἀνιάτως ἔχουσαν, ὅτε οὐ δύναται τις ἀκούειν καὶ μάλιστα ταῦτα προσακτιέον τοῖς ἑτεροδόξοις, χαίρουσι ταῖς ἀλληγορίαις, καὶ ἀνάγουσι τὴν περὶ τῶν ἰάσεων ἱστορίαν ἐπὶ τὰς τῆς ψυχῆς θεραπείας, ἀπολυομένης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας. Νομίζω δὲ τὸ μὲν „ἀκούειν“ νῦν ἐπὶ τοῦ συνιέναι τάσσεσθαι τῶν λεγομένων, τὸ δὲ „γινώσκειν“ ἐπὶ τοῦ καταλαμβάνοντα συγκατατίθεσθαι, τῷ φωτὶ τῆς περὶ τῶν λεγομένων γνώσεως πεφωτισμένον.⁴⁾ Ὁ μέντοι γὰρ Ἡρακλέων ὑπολαμβάνει αἰτίαν

¹⁾ H. et R. αὐτῶν, quanquam τὸν λόγον habent. Ferrar., quum vertat: *qui antea non valebat audire sermones*, etc. legit: τῶν λόγων.

²⁾ Marc. VII, 34.

³⁾ Huet. in notis, quae R. quoque affert: „legendum (?) fortasse φύσεων. Supra pag. 233. lin. 3. a fine: οἱ τὰς φύσεις εἰσάγοντες, et ita Ferrarius. At Origenes tamen (ita recte pergit) in ep. ad Rom. cap. 25. (cfr. pag. 91. lin. 12. ex ed. Spencer.) Philocaliae: πᾶν πιθανώτατα ἐκράτουν οἱ παρεισάγοντες τὸν περὶ φύσεως ἄτοπον (ed. Spencer. ἀτόπως) λόγον.“

⁴⁾ H. et R. in textu πεφωτισμένων, H. in margine: „scribas πεφωτισμένον. Ferrar. (qui vertit: *pro eo, qui percipiens assentitur, illustratus luce cognoscendi*

ἀποδίδοσθαι τοῦ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἀκούειν τὸν Ἰησοῦ λόγον,¹⁾ μηδὲ γινώσκειν αὐτοῦ τὴν λαλίαν ἐν τῷ „ὕμεις ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Αὐταῖς γοῦν λέξεσι φησὶ „,,διατί οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμὸν; ἢ ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ;“ ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαβόλου φανερωῶν²⁾ αὐτοῖς λοιπὸν τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ προελέγξας αὐτοὺς, ὅτι οὔτε τοῦ Ἀβραάμ εἰσι τέχνα· οὐ γὰρ ἂν ἐμίσουν αὐτόν· οὐδὲ τοῦ Θεοῦ, διὸ οὐκ ἠγάπων αὐτόν. Καὶ εἰ μὲν τό· „ὕμεις ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ“ ἐξεδέχετο ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω διηγησάμεθα, καὶ ἔλεγε· διὰ τὸ ἔτι ὑμᾶς εἶναι ἐκ τοῦ διαβόλου, οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμὸν· κἂν παραδεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. Νυνὶ δὲ δῆλός ἐστιν ὁμοουσίους τινὰς τῷ διαβόλῳ λέγων ἀνθρώπου, ἐτέρας, ὡς οἴονται οἱ ἀπ’ αὐτοῦ, οὐσίας τυγχάνοντι παρ’ οὓς καλοῦσι ψυχικοὺς ἢ πνευματικούς.

19. „Ὑμεῖς³⁾ ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν⁴⁾ θέλετε ποιεῖν.“ Ἀμφίβολος ἡ λέξις ἐστὶ· δηλοῦται γὰρ ἀπ’ αὐτῆς ἐν μὲν, ὡς ἄρα ἔχει ὁ διάβολος πατέρα, ἐξ οὗ πατρὸς,

ea).“ — R. in notis: „,,in margine Cod. Bodlej. legitur ex conjectura πεφωτισμένον.““

1) H. in textu τὸν Ἰησοῦν (non Ἰησοῦ) λόγον, in margine: „Ferrar. τῶν Ἰησοῦν λόγων.“ — Ev. Joann. VIII, 44.

2) Cod. Bodlej. (H. ad marg. duce Ferrar.) φανερωῶν, Cod. Reg. (H. in textu) male φανερόν. R. — Huet. in notis: „Ferrar. legit φανερωῶν, quod rectum est; at legebat Perion.: φανερόν (?) αὐτοῖς λιπῶν, quae eodem (?) recidunt.“

3) Ev. Joann. VIII, 44. — Abhinc Ferrar. Tom. XXIII. auspicator. Huet.

4) Ed. Huetiana min. recte ἡμῶν.

δσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ, ἐμφαίνονται εἶναι οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος ἕτερον δὲ, ὃ βελτιόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦδε τοῦ πατρὸς ἐστε, καθ' ὃν κατηγορεῖται τὸ „διάβολος.“ Ἀμφίβολον μὲν οὖν ἂν τὸ λεγόμενον, καὶ εἴπερ εἴρητο τὸ πρότερον ἄρθρον τὸ „τοῦ,“ πλὴν μᾶλλον ἀνεφαίνετο σαφέστερον τὸ βούλημα τοῦ ῥητοῦ. Μέντοι γε ὁ συναγορεύων τὸ ¹⁾ εἶναι τινα τοῦ διαβόλου πατέρα, οὗ υἱοὺς δόξει λέγειν τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶ, χρήσεται τῷ ἐπιφερομένῳ οὕτως ²⁾ ἔχοντι „ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.“ καὶ φήσῃ ³⁾ ψεῦδος μὲν εἶναι τὸν διάβολον, ἄλλον δὲ παρὰ τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. Ἄλλ' οὐχ ὑγιῶς τοῦτο λεχθήσεται· μᾶλλον γὰρ τὸ ψεῦδος ἐφαρμόσει τῷ ἐναντίῳ τοῦ εἰπόντος „ἐγώ ⁴⁾ εἰμι ἢ ἀλήθεια.“ λέγω δὲ τῷ ἐναντίῳ Χριστοῦ, ᾧ ⁵⁾ ψεύστης ἐστὶν ὁ πατὴρ, ὁ διάβολος ὢν. Ἄλλ' εἰκὸς τινα προσκόψειν τῷ ψεῦδος εἶναι τὸν ἀντίχριστον, οὐκ ἔτι ψεκτὸν ἐσόμενον, ἐὰν τῇ ὑποστάσει ἕτερον μηδὲν ψεῦδος ᾖ. Πρὸς ὃν παραθέμενος τὸ „ἀπώλεια ⁶⁾ ἔγνων, καὶ οὐχ ὑπάρξεις εἰς τὸν αἰῶνα.“ εἰρημένον ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ περὶ τίνος διὰ τὴν κακίαν μεταβεβληκὸς εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν ἀπώλειαν, καθ' ὁμοιότητα πα-

¹⁾ Huetius τῷ εἶναι τινα κ. τ. λ.

²⁾ οὕτως. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R. — Ev. Joann. VIII, 44.

³⁾ H. et R. in textu καὶ φησι, H. tamen ad marg. R. in notis: „Ferrar. legebat φήσῃ.“

⁴⁾ Ev. Joann. XIV, 6.

⁵⁾ ἐναντίῳ Χριστοῦ, ᾧ. Ita Cod. Bodlejan., et sic legit Ferrarius; Cod. vero Reg. (item ed. Huet.) ἀντίχριστῳ, οὗ. R.

⁶⁾ Ezech. XXVIII, 19. — LXX. interpretes ὑπάρξεις ἔτι εἰς κ. τ. λ. — Huet. paulo post h. l. Ἐζεκιήλ.

ραμυθήσῃ¹⁾ καὶ τὸ περὶ τοῦ ψεύδους οὐκ²⁾ εἶναι τῆνα τῇ ὑποστάσει ἐκ κατασκευῆς, ἀλλὰ ἐκ μεταβολῆς καὶ ἰδίας προαιρέσεως, τοιοῦτον δὲ γεγεννημένον,³⁾ καὶ οὕτως, ἵνα καινῶς ὀνομάσω, πεφυσιωμένον. Οὐ φεύγων⁴⁾ γοῦν τις ὡς ἄτοπον τὸ φάσκειν, εἶναι ψεῦδος τὸν ἀντίχριστον, ἔρει καὶ πᾶσιν ἐφαρμόζειν τοῖς ψευδομένοις τὸ „ὅταν⁵⁾ λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ“ τὸ γὰρ ἐν ἐκάστῳ τῶν ψευδομένων ψεῦδος ἐπὶ λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων τοῦ ψεύδους λαλεῖ. Ἀλλὰ καὶ τὸ „ψεύσις⁶⁾ ἐστὶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ“ ἂν ἐλέγκῃ⁷⁾ ἐπὶ τῷ,⁸⁾ ἕκαστον τὸν προφερόμενον ψεῦδος ἐκ στόματος ἑαυτοῦ πατέρα εἶναι οὐ λαλεῖ ψεύδους, καὶ οὐκ ἀπίθανός τε ἔσται ἢ τοιαύτη ἀπόδοσις. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς παρακείμενα τῇ ἀμφιβολίᾳ τοῦ ἐκκειμένου ἡμῖν δητοῦ⁹⁾ εἰρήσθω.

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) παραμυθήσει. R. — H. in margine: „scribas παραμυθήσῃ.“

²⁾ In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οὐκ. R. — Huet. ad marginem: „scrib. οὐκ εἶναι τῆνα. Ferrar. et Perion.“

³⁾ Huet. itemque Ferrar. (*factum fuisse*) recte γεγεννημένον, R. vero γεγεννημένον.

⁴⁾ Οὐ φεύγων. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οὐ. R. — Huet. in notis: „Cod. Reg. et Perion. φεύγων γοῦν τις κ. τ. λ. At Ferrar. legit: μὴ φεύγων γοῦν τις κ. τ. λ., quod appositum est ad loci hujus sententiam.“

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 44.

⁶⁾ Sic H. et R. h. l. omissio καὶ ante ὁ πατήρ. Cfr. pag. 242. not. 2. col. ev. Joann. VIII, 44.

⁷⁾ Cod. Bodlej. recte ἂν ἐλέγκῃ, Cod. Reg. (item ed. H.) ἀνελέγκει. R.

⁸⁾ Ed. Huetiana ἐπὶ τόν.

⁹⁾ Cod. Bodlej. optime δητοῦ, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) insulse ἐκ τοῦ. R. — Huet. in margine: „scribas δητοῦ, vel τόπου.“

20. Ἐπεὶ δὲ διηγούμενοι τό „ὕμεις¹⁾ ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ προλαβόντες καὶ εἰς τοῦτο εἰρήκαμεν, πολλαχόθεν τὸν²⁾ φανέντα ἡμῖν εἰς τὴν διήγησιν χρήσιμα συναγαγόντες, οὐκ εὐλόγως νῦν προσδιατρέψομεν τῷ τόπῳ. Πλὴν εἴ τις τῷ ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται, καὶ μὴ κατήργησα τὴν ἀπ' ἐκείνου γένεσιν ἐξ ἑαυτοῦ, οὗτος οὐ μίαν, ἀλλὰ πλεονασ ἐπιθυμίας τοῦ τοιοῦτου πατρὸς ποιεῖν ἐθέλει· καὶ τῶν ἐν παντὶ νῆδ' διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ διαβόλῳ ἐπιθυμιῶν γεννωμένων, σαφὲς ὅτι αἱ ἐκείνου ἐπιθυμίαι φρόνημα ὕλης εἰσὶ καὶ φθορᾶς, ἃς κυρίως ἐχθρὰς εἶποι τις ἂν εἶναι πρὸς Θεόν. Φόνους μὲν οὖν καὶ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας φάσκειν³⁾ εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυμίας, γεννώσας ἐν υἱοῖς αὐτοῦ παραπλησίως ταύταις ἐπιθυμίας, οὐκ ἀπεμφαίνει· ἀλλὰ καὶ γενικῶς⁴⁾ ἀκαθαρσίας τῇ φύσει ἐναντίας τυγχανούσας τῇ καθαρότητι λέγειν εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυμίας, ἀφ' ὧν αἱ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα ἐπιθυμίαι γίνονται τέκνοις τοῦ διαβόλου, οὐ δυσπαράδεκτόν ἐστι τόδε καὶ πορνείαν⁵⁾ λέγειν εἶναι τὴν ἐκείνου ἐπιθυμίαν, ἢ μοιχείαν, ἢ παιδοφθορίαν, ἢ μαλακίαν,⁶⁾ οὐκ εὐχερῶς⁷⁾

1) Ev. Joann. VIII, 41.

2) H. et R. τὸν φανέντα, neque vero, ut Ferrar. legit, τὰ φανέντα.

3) Cod. Bodlej. (H. in marg.) φάσκειν, Cod. Reg. (H. in textu) φάσκη. R.

4) Ed. Huetiana γενικῶς.

5) Ed. Huet. minus recte πορνείας.

6) Cod. Bodlej. μαλακίαν, Cod. Reg. (item ed. H.) μαλακότητα. R.

7) H. et R. in textu οὐκ εὐχερῶς, H. tamen recte ad marg.: „scribas εὐχερῶς. Ferrar. (qui verit: facile quis etiam admiserit.)“ — Idem fere R. statuit in notis: „Pro οὐκ εὐχερῶς legendum οὐ δυσχερῶς, vel delenda particula negativa οὐκ.“

ἂν τις παραδέξοιτο, καὶ ἀπορῆ, πῶς αἱ ἐπιθυμίαι αὐταὶ ἐν ἀνθρώποις ἀπὸ τῶν ἐν ἑκείνῳ γίνονται ἐπιθυμιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, οἷον ἐκ καθολικοῦ τινος παρισταμένου περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιθυμιῶν, ὡς ἄρα θέλουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς αὐτῶν ποιεῖν, ὥστε πάντα, ἃ ἐπιθυμοῦσι παρανόμως, πρότερον ἐπιθυμίας εἶναι τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ „καὶ¹⁾ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.“ Λεκτικόν δὲ πρὸς ταῦτα, ὅτι ὁ διάβολος ἐπιθυμεῖ φθαρῆναι τόνδε, φέρε εἰπεῖν, τὸν παῖδα, καὶ μοιχευθῆναι τήνδε, καὶ πορνεῦσαι τοὺςδε, καὶ τούτων ἐπιθυμιῶν ἐμποεῖ τοῖς δυναμένοις αὐτῷ ὑπηρετήσασθαι ἐπιθυμίαν τοῦ ποιῆσαι, ἅπερ ἐκεῖνος ἐνεργῆσαι βούλεται, ὥστ' ἂν κατὰ τοῦτο τὸν ἐνεργοῦντα τὴν πορνείαν, ἢ τὴν μοιχείαν, πρότερον λέγειν τοῦ ἀνθρώπου πορνεύειν καὶ μοιχεύειν. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ πάσης ἀμαρτίας ἕρεις, οἷον διάβολος ἀργυρίων μὲν οὐκ ἐπιθυμεῖ, ἐπιθυμεῖ δὲ²⁾ φιλαργύρους ποιῆσαι καὶ προσπαθεῖς τοῖς ὑλικοῖς πράγμασι· ταύτην δὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ θέλουσι ποιεῖν οἱ οὐκ ἄλλως³⁾ ἢ τῷ θέλειν φιλοῦντες τὸ ἀργύριον. Διόπερ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιστάειν ἡμᾶς πᾶσιν οἷς θέλομεν ποιεῖν, καὶ ἐξετάζειν, μήποτε ὁ θέλομεν ποιεῖν ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἐστιν· ἵνα ἐκ τοῦ τεθεωρηθέναι τὰ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμιῶν, παυσώμεθα θέλειν ποιεῖν ἑκεῖνα, εἰδότες πάντα τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς τοῦ διαβόλου ἐπιθυμίας ἐκ πατρὸς μὲν οὐδαμῶς εἶναι Θεοῦ, διαβόλου δὲ γεγονέναι τέκνον, καὶ ἀπὸ τοῦ θέλειν ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ χείρονος μορφούμενον καὶ κατ' εἰκόνα γινόμενον τοῦ πονηροῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ ἔρχονται καὶ τυποῦνται μὲν⁴⁾

1) Ev. Joann. VIII, 44.

2) Ed. Huetiana καί.

3) Ed. Huet. minns accurate ἄλλος.

4) Cod. Reg. (item ed. H.) τυποῦνται οἱ ἐκεῖνου κ. τ. λ., Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R.

ἐκείνου τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνες. Πρῶτος γὰρ χοϊκὸς ἐκεῖ-
 νος, τῷ πρῶτος ἀποπεπτωκῶς τῶν κρείττωνων καὶ ἐπι-
 τεδυμηκῶς ἑτέρας παρὰ τὴν κρείττονα ζωῆς ζωὴν, ἄξιος
 γεγονέναι τοῦ ἀρχῆν αὐτὸν¹⁾ εἶναι, οὔτε κτίσματος,
 οὔτε ποιήματος, ἀλλὰ πλάσματος κυρίου, πεποιημένον
 ἐγκαταπαλιέσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Καὶ ἡμῶν
 δὲ ἡ προηγουμένη ὑπόστασις ἐστὶν ἐν τῷ κατ' εἰκόνα
 τοῦ κτίσαντος· ἡ δὲ ἐξ αἰτίας ἐν τῷ ληφθέντι ἀπὸ τοῦ
 χοῦ²⁾ τῆς γῆς πλάσματι. Καὶ εἰ μὲν, ὥσπερ ἐκίλα-
 θόμενοι τῆς ἐν ἡμῖν κρείττονος οὐσίας, ὑποτάξομεν³⁾
 ἑαυτοὺς τῷ ἀπὸ τοῦ χοῦ πλάσματι, καὶ τὸ κρείττον
 τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ⁴⁾ λήψεται· εἰ δὲ συνιέντες τὸ
 ποιηθὲν κατ' εἰκόνα καὶ τὸ ληφθὲν ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς
 γῆς, ὅλοι προσνεύομεν πρὸς⁵⁾ τοῦτον, οὐ κατ' εἰκόνα
 γεγονάμεν, ἐσόμεθα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, πᾶσαν
 τὴν πρὸς ὕλην καὶ σώματα προσπάθειαν καὶ τὴν πρὸς
 τινὰ τῶν καθ' ὁμοίωσιν ἀπολείψαντες. Ἐπεὶ δὲ κατὰ
 τὰς⁶⁾ θείας γραφὰς ἡ⁷⁾ ἐπιθυμία τῶν μέσων ἐστίν,
 οὐκ εἰδυίας τὴν ἑλληνικὴν τῶν σημαυνομένων παρὰ τοῖς

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. Huet.) αὐτοῦ εἶναι. R. — Job. XL, 19.

²⁾ χοῦ. H. et R. h. l. et posthac constanter χοῦ.

³⁾ Ed. Huetiana ὑποτάξομεν.

⁴⁾ τοῦ χοϊκοῦ — τὸ ποιηθὲν κατ' εἰκόνα. Haec desiderantur in Codd. Reg. (item in textu ed. H.) et Barberino. R. — Huet. in notis: „Haec (scil. τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ληφθὲν) uno ductu descripta jacebant in Cod. Reg., quem secutus est Perion. At ex ipsa loci sententia et Ferrar. interpretatione, post τὴν εἰκόνα nonnulla desiderari, perspicuum est.“ — Paulo post R. συνιέντες pro συνιέντες.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ἐπὶ τοῦτον. R.

⁶⁾ Ed. Huet. κατὰ τὰς κ. τ. λ., in ed. R. deest τὰς.

⁷⁾ Cod. Reg. (item H. in textu) male ἡν. R. — H. in margine: „scrib. ἡ.“

τὰ τοιαῦτα διαρθροῦσιν ἀκρίβειαν, ὥστ' ἂν τὸ μὲν ἀστεῖον βούλησιν ὀνομάσαι, ἣν ὀρίζονται εὐλογον ὄρεξιν, τὸ δὲ ¹⁾ φαῦλον ἐπιθυμίαν, ἣν φασιν εἶναι ἄλογον ὄρεξιν, ἣ σφοδρὰν ὄρεξιν, λεκτέον διὰ πᾶσα γεννητὴ φύσις τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἰδίου πατρὸς θέλει ποιεῖν, ὡσπερ καὶ πᾶσα ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ ἰδίου πατρὸς, τοῦ μὲν πρώτως ²⁾ ἀγίου πατρὸς ἀγεννήτου ³⁾ τυγχάνοντος οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ Θεός· τοῦ δὲ πρώτως πονηροῦ πατρὸς, ἐξ οὐδενὸς ὄντος πατρὸς· οὐδὲ γὰρ ὑπέστησθαι τις ἐν αὐτῷ πατὴρ τὴν πονηρίαν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ Θεοῦ ἐκτροπή γεγέννηκεν αὐτήν. Τὸ μὲν οὖν νῦν ἐξεταζόμενον κατὰ τὸ „καὶ ⁴⁾ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν“ σαφῶς διὰ ἀναφέρεται πρὸς τὸν διάβολον, προειρημένου τοῦ „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ“ καὶ ἐπιφερομένου τοῦ „ἐκείνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς.“ Καὶ πρὸς ἕκαστον οὐδ' ἂν οὐ μόνον τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὑγιῶς λεχθεῖν τὸ „τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.“ Λέγονται γάρ τινες εἶναι καὶ Θεοῦ ἐπιθυμίαι, ὀνομαζομένων αὐτοῦ τῶν βουλῆσεων. Ἐν γοῦν ἡ ψαλμῷ εἰρηται· „τὰ ⁵⁾ κτίματα κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσοῦ καὶ λίθου τίμιον πολύν.“ Καὶ, ὡς τινα δὲ τῶν ἀντιγρά-

¹⁾ Ed. Huetiana καὶ pro δέ.

²⁾ πρώτως. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) hic et infra scriptum est male πρώτος. R. — Huet h. l. et paulo post (cfr. lin. 8 huj. pag.) ad marg.: „scribas πρώτου vel πρώτου.“ Idem in notis: „Cod. Reg. πρώτος. Ferrar. (in primis) videtur legisse πρώτου, Perion. πρώτου. Utrolibet modo legas, scaber erit loci sensus.“ (?)

³⁾ In Cod. Reg. (item in ed. H.) legitur ἀγενήτου. R.

⁴⁾ Ev. Joann VIII, 44. — Cfr. propter seq. σαφῶς διὰ pag. 249. not. 5.

⁵⁾ Psalm. XIX, 9. 10. (XVIII, 10. 11.). — Cod. Reg. habet (item ed. H.) τοῦ Θεοῦ pro κυρίου. R.

φων ἔχει, ἢ „τὰ ἐπιθυμήματα ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου
τίμιον πολὺν“ φήσεις ὅτι τὰ ἐπιθυμητὰ¹⁾ τοῦ ἐπιθυ-
μησά τινα αὐτῶν ἄξιά ἐστιν, ὡς τὰ εὐλογητὰ τοῦ εὐ-
λογῆσθαι, καὶ τὰ ἀγαπητὰ τοῦ ἀγαπᾶσθαι. Ὡσπερ
οὖν τὰ εὐλογητὰ²⁾ μᾶλλον ὑπὸ Θεοῦ εὐλογεῖται, καὶ
τὰ ἀγαπητὰ μᾶλλον ὑπὸ Θεοῦ ἀγαπᾶται, οὕτω καὶ τὰ
ἐπιθυμητὰ³⁾ μᾶλλον ἂν ὑπὸ Θεοῦ εὐλογώτερον ἐπιθυ-
μηθεῖη, εὐγνωμονέστερον ἡμῶν ἀκούοντων, ὡς προει-
ρήκαμεν, τῆς ἐπιθυμίας· καὶ ὁ Σωτὴρ δέ φησιν „ἐπι-
θυμία⁴⁾ ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν
πρὸ τοῦ με παθεῖν.“ Περὶ δὲ τοῦ καὶ φαύλην εἶναι
ἐπιθυμίαν ἀρκεῖ μὲν καὶ τὸ ἐν χερσὶ δεῖν. Οὐδὲν δὲ
ἦτον παραθετέον καὶ τό· „ὅς⁵⁾ ἂν ἐπιβλέψῃ γυναῖκα
πρὸς τὰ ἐπιθυμησά αὐτήν, ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν
τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.“ Οὐ πάντως δὲ ὁ ἐπιθυμῶν ἀπόν-
τος ἐπιθυμεῖ, ὡς οὐδὲ ὁ βουλόμενος πάντως τὰ ἀπόντα
βούλεται. Τοῦτο δὲ προεθεραπεύσαμεν διὰ τὰ ἐπιθυ-
μητὰ⁶⁾ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς τῶν τελείων ἐπιθυμίας. Πᾶς
οὖν υἱὸς τινος τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει
ποιεῖν, καὶ πᾶς υἱὸς τινος ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Σωτὴρ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πα-
τρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πα-

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) ἐπιθυμήματα, Cod. Bod-
lejan. vero (H. ad marg.) ἐπιθυμητὰ. R.

²⁾ Cod. Reg. (H. in textu) εὐλογήματα. R. — H. in
marg.: „scrib. εὐλογητὰ.“

³⁾ Cod. Reg. (H. in textu) ἐπιθυμήματα. R. — H.
in marg.: „scribas ἐπιθυμητὰ.“

⁴⁾ H. recte: δέ φησιν ἐπιθυμία, R. min. accur. δέ
φησον ἐπιθυμία. — Luc. XXII, 15.

⁵⁾ Math. V, 28. coll. pag. 236. not. 3.

⁶⁾ Cod. Reg. perperam ἐπιμήματα (sic R. affert,
qui ipse in textu male habet ἐπιθυμητὰ). R. — Huet. in
textu ἐπιμηματα, ad marg. „scrib. ἐπιθυμητὰ.“

τρός ἑαυτοῦ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ. Καὶ ἐφ' ἡμῶν δὲ τῶν ἀνθρώπων πάντως τὰ ἔργα, ἧτοι Θεοῦ ἔστιν ἢ διαβόλου, καὶ ἃ θέλομεν ποιεῖν, ἧτοι ἐπιθυμία ἔστι τοῦ ἀγαθοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς ἡμῶν, ἢ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῷ διαβόλου. Καὶ εἰ μὲν ποιούμεν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, καὶ θέλομεν τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ποιεῖν, υἱοὶ ἔσμεν τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ τὰ τοῦ διαβόλου πράττομεν, θέλοντες ἃ ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ ποιεῖν, ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἔσμεν. Ἐπιστήσωμεν οὖν μὴ μόνον οἷς ποιούμεν, ἀλλὰ καὶ οἷς θέλομεν. Ἀυταρχεῖς γὰρ εἰς τὸ εἶναι τοῦ διαβόλου υἱὸν τὸ κἄν θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας· καὶ τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τό· „ὑμεῖς¹⁾ ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ εἰρηται τό· „τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν“ ἵνα μάθωμεν ὅτι, εἰ καὶ μόνον θέλομεν ποιεῖν ἅπερ ἐπιθυμεῖ ὁ διάβολος, χρηματιοῦμεν διαβόλου υἱοί. Πιθανώτατα δ' ἂν τις πρὸς ταῦτα λέγοι, ὡς ἄρα ἀρκεῖ πρὸς τὸ εἶναι υἱὸν²⁾ Θεοῦ τὸ θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας, κἄν μὴ προσῆ τούτῳ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ λεπτέον, ὅτι ἀνάγκη τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Θεοῦ καὶ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ μόνον τὸ θέλειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὡς φησιν ὁ Παῦλος, ἐκ τοῦ Θεοῦ³⁾ ἔστιν, ἐπομένου πάντως τῷ καλῷ θέλειν τοῦ συζύγου αὐτῷ⁴⁾ ἐνεργεῖν· καὶ γὰρ „τοῖς ἀγαπῶσι

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 41. — 44.

²⁾ Cod. Bodlej. υἱόν, Cod. Reg. (item ed. H.) υἱοί. R.

³⁾ Philipp. II, 13.

⁴⁾ Codd. Bodlej. et Barberin. αὐτῷ, Cod. Reg. (H. in textu) αὐτό; forte legendum (H. in marg.: „scribas“) αὐτοῦ. R. — Equidem aut αὐτοῦ τό, aut αὐτῷ τό coll. pag. 250. lin. 4., aut simpliciter cum Cod. Reg. αὐτό scripserim.

τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ¹⁾ εἰς ἀγαθόν,“ καὶ οὐκ ἂν καλὸν θέλειν ἀτελὲς ἔασαι ὁ ποιῶν πάντα κατὰ λαν. Ἄλλ’ οὐδὲ ἐπινοηθῆναι δύναται καλὸν θέλειν μὴ συνευγμένης τῆς κατὰ τὸ οὕτω θέλειν ἐνεργείας καλῆς τῷ καλῷ θέλειν. Ἡ μέντοι γε πρὸς τῷ θέλειν ἐνεργεία, κἄν ἐμποδίζοιτο ὑπὸ τῆς προνοίας εὐλόγως πολλάκις, ὅτε ὑπὲρ τινος καθολικῶς χρησίμου, ἢ ὅπως ποτὲ χρησίμου χρεῖα ἀνακόπτεσθαι τὸ κατὰ τὸ θέλειν τὸ χεῖρον ἔργον. Εἰς ταῦτα δὲ ὁ Ἑρακλέων φησὶ „,,πρὸς οὗς ὁ λόγος, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαβόλου ἦσαν““ ὡς ἐτέρας²⁾ οὐσῆς τῆς τοῦ διαβόλου οὐσίας παρὰ τὴν τῶν ἁγίων λογικῶν οὐσίαν. Ὁμοιον δὲ ἐν τούτῳ μοι πεπονθέναι φαίνεται τῷ ἑτέραν οὐσίαν φάσκοντι ὀφθαλμοῦ παρορῶντος, καὶ ἑτέραν ὀρῶντος καὶ ἑτέραν οὐσίαν ἀκοῆς παρακούουσης, καὶ ὑγιῶς ἀκουούσης. Ὡς γὰρ ἐν τούτοις οὐχὶ³⁾ ἡ οὐσία διάφορος, ἀλλὰ τι αἰτιον ἐπισυμβέβηκε τοῦ παρακούειν καὶ τοῦ παρορᾶν, οὕτως παντὸς τοῦ πεφυκότος λόγῳ παρακολουθεῖν ἢ παρακολουθητικῇ⁴⁾ οὐσία ἢ αὐτῇ ἔστιν, εἴτε παραδέχεται τὸν λόγον, εἴτε ἀνανεύει πρὸς αὐτόν. Τί γὰρ διαφέρει ἐφ’ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τί παρακολουθησαν τοῦ μὴ παρακολουθοῦντος, οὐκ ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, εἰ καὶ μετὰ τὸ συνιέναι τῶν εἰρημένων ὁ μὲν τις ἐπικρίνας συγκατέ-

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) συνεργεῖν, Cod. Bodlej. (Huet in marg.) συνεργεῖ. R. — Rom. VIII, 28. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. συνεργεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἀγαθόν. — Genes. I, 31.

²⁾ H. et R. praeter alia in notis: „Cfr. verba lib. III. num. 37. (ex ed. Paris.) contra Celsum obvia: οἱ δὲ τοῦ Θεοῦ θεῖοι καὶ ἅγιοι ἄγγελοι ἄλλης εἰσὶ φύσεως καὶ προαιρέσεως παρὰ τοὺς ἐπὶ γῆς πάντας δαίμονας.“

³⁾ Ed. Huetiana οὐχ ἡ οὐσία κ. τ. λ.

⁴⁾ Ed. Huet. ut in nostro textu, ed. R. min. recte παρακολουτικῇ.

Θετο τῷ λεγομένῳ, ¹⁾ ὁ δὲ ἀνένευσε πρὸς αὐτό. Πολλάκις δὲ εἶπομεν, ²⁾ ὅτι, ἐὰν συγχωρηθῇ τοῦτο τὸ ἀδύνατον, λέγω δὲ τὸ εἶναι οὐσίας ἑτέρας, καὶ ἀνεπίδεκτον τῶν κρείττωνων τὸν διάβολον; περὶ μὲν ἐκείνου ἀπελογησάμεθα, ὡς οὐδαμοῦ αἰτίου τῆς πονηρίας, τὸ δὲ ἔγκλημα τῷ αὐτὸν οὐσιώσαντι καὶ δημιουργήσαντι προσάφομεν, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀτοπώτατον. Πρόδηλον δὲ τὸ παράλογον ἔσται τῷ κατανοήσαντι ψυχῶν ἀνθρωπίνων οὐσίαν, καὶ ἐνιδόντι ὅτι ἀμήχανόν ἐστιν, ὥσπερ σώματα παρὰ σώματα εἶναι ἀνθρώπινα ἑτέρας καὶ ἑτέρας οὐσίας, οὕτω καὶ ψυχὰς παρὰ ψυχὰς, καὶ νοητικὸν παρὰ τὸ νοητικόν, καὶ τὸ διανοητικὸν παρὰ τὸ διανοητικόν. Τὸ δὲ ὁμοιον ἔρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ³⁾ ψυχῇ δυνάμεων, τῆς τε μνημονικῆς καὶ τῆς οὕτως φανταστικῆς· ἀνάγκη γάρ, εἰ ἑτεροούσιός ⁴⁾ ἐστὶν ἄνθρωπος τις παρ' ἕτερον, καὶ ἑτερογενεῖς εἶναι τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ ⁵⁾ ἑτερογενῆ εἶναι, φέρε εἰπεῖν, τὴν μνημονικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν παρὰ τὴν διανοητικὴν. Ἐξεταζέσθω δὲ ὁ λόγος περὶ ⁶⁾ τούτων, ἃ ὁμοίως ἂν νοήσαι καὶ διανοηθεῖν· ὥστε καὶ παραπλήσιως συγκαταθέσθαι, ἢ ἐπισχεῖν, ἢ ἀνανεῦσαι ὃν φασιν ἐκείνοι πνευματικόν, καὶ ὃν λέγουσιν εἶναι χοῦκόν· ἄρα γὰρ τὸ παραπλήσιον ἐν διαφόροις γέγονεν οὐσίαις, ἢ διὰ τοῦτο ⁷⁾ παραπλήσιον γέγονε τὸ πάθος, ἐπεὶ ὁμοούσιον

¹⁾ H. et R. in textu λεγομένῳ, R. in notis: „Cod. Bodlej. εἰρημένῳ.“

²⁾ Cod. Reg. (item H. in textu) male εἶπομεν. R. — H. in marg.: „scrib. εἶπομεν. Ferrar.“

³⁾ Deest τῇ in editione Huetiana.

⁴⁾ R. in textu ἑτεροούσιος, in notis: „Cod. Reg. (item ed. Huet.) ἑτερούσιος.“ — Passov. ἑτερούσιος.

⁵⁾ Ed. Huetiana καὶ γάρ κ. τ. λ.

⁶⁾ Ed. Huetii ἐπὶ τούτων.

⁷⁾ H. et R. in textu διὰ τοῦτο, R. in notis: „deest διὰ τοῦτο in Cod. Bodlejano.“

ἦν τοῦτο ¹⁾ ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος; Τὸ μὲν οὖν φάναι, τοὺς αὐτοὺς τύπους φαντασιῶν καὶ συγκαταθέσεων καὶ διανοήσεων καὶ μνημονεύσεων γεγονέναι ἐν τοῖς ἑτερουσίοις, ²⁾ ἄλογον τὸ δὲ, ἐν τοῖς ὁμοουσίοις ἐκ μέρους ὡς παρὰ ταῦτα εἶναι τινα καὶ ἄλλην οὐσίαν ἐν αὐτοῖς, ἡλίθιον. Παράστησάτωσαν γὰρ παρὰ τὰς δυνάμεις ταύτας ἑτέραν τιὰ οὐσίαν μὴ νοοῦσαν, μηδὲ διανοουμένην, μηδὲ μεμνημένην, μηδὲ φαντασιουμένην, ἐν οἷς φασιν εἶναι πνευματικοῖς κρείττονα τῆς νοούσης καὶ διανοουμένης ἢ ἐν τοῖς χοϊκοῖς, ἦτοι ὁμοίαν, ἢ χείρονα· οὐδὲ γὰρ φήσουσι κρείττονα. Ἄλλ' εἰκὸς αὐτοὺς ἔρεῖν, ὅτι, ὡσπερ ἐνδέχεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς σφραγίδος ὁμοίως τυπωθῆναι τὴν ἀνόμοιον οὐσίαν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ κασσιτέρου καὶ μολύβδου ³⁾ καὶ κηροῦ, οὕτω δυνατόν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ⁴⁾ φαντασιῶν τοὺς παραπλησίους ἐγγενέσθαι τύπους τοῖς ἐν διαφόροις οὐσίαις τυγχάνουσι καὶ φαντασιουμένοις· τὸ δ' ὁμοίον καὶ ἐπὶ διανοίας καὶ νοήσεως καὶ μνημονεύσεως φήσουσιν. Ἄλλ' ὄρα μήποτε, κἂν πάνυ πιθανὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος δοκῇ, συναρπάζειν μᾶλλον καὶ σοφίζεσθαι δύναται ἂν ὁμοίως ⁵⁾ παραβεβλημένος, ἢ περ πείθειν ⁶⁾ τὸν ἀκριβῶς τῷ παραδείγματι ἐπιστήσαντα· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς

¹⁾ H. et R. in textu τοῦτο, R. in notis: „Cod. Bodlej. habet τούτω.“

²⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ἑτερουσίοις. R. — Cfr. pag. 251. not. 4.

³⁾ H. et R. μολύβδου, non μολύβδου.

⁴⁾ αὐτῶν. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlejano. R.

⁵⁾ H. in margine: „scribas,“ R. in notis: „,,forte legendum ἀνομοίως.“ — Ferrar.: *corripere magis, ac decipere sic collata possit, quam etc.* — Cfr. lin. 13. huj. pag.

⁶⁾ Cod. Bodlej. ἢ περ πείθειν, Cod. Reg. (item ed. H.) εἰπερ πείθει. R.

εικόνας ἔχω δεῖξαι, ὅτι ἐν χρυσῷ¹⁾ ὁ τύπος ὁ ἐν ἀργύρῳ, ἢ μὲν ὁ τύπος, παραπλήσιος δείκνυται τὴν ιδιότητα τοῦ ἐν χρυσῷ γεγονέναι παρὰ τῷ ἐν ἀργύρῳ τετυπῶσθαι ἢ ταῖς λοιπαῖς ὕλαις. Οὕτω τοίνυν ἡμῖν παρασθητάτωςαν ἰδίωμα τοῦ δεξαμένου τύπον μελιζονα,²⁾ ἢ ἐλάττονα, ἢ ὑποδεέστερον, καὶ πειρασθήτωσαν³⁾ κἄν περιλαλῆσαι τὴν τῶν δεξαμένων τὴν ἀνάμαξιν τῶν τύπων παραπλησίως διάφορον οὐσίαν· μὴ γὰρ παριστάντες ἀποφανοῦνται μὲν, οὐκ ἀποδειξοῦσι δέ. Τοσαῦτα καὶ πρὸς τὸν Ἡρακλέωνος λόγον εἰπόντος τό· „ἐκ τοῦ⁴⁾ πατρὸς τοῦ διαβόλου“ ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου⁵⁾ εἰρησθῶ. Πάλιν εἰς τό· „τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν“ διαστέλλειται λέγων, τὸν διάβολον μὴ ἔχειν θέλημα, ἀλλ' ἐπιθυμίας. Καὶ ἐμφαίνεται αὐτόθεν τὸ ἀδιανόητον⁶⁾ τοῦ

---

1) H. in notis, quae R. quoque affert, non male: „haec intricata sunt, quae sic legisse videtur Ferrarius (qui vertit: *possum ostendere, quod figura in auro, qua ratione figura est, similis illi figurae, quae est in argento, proprietatem ostendat, cur facta sit potius in auro, quam impressa sit in argento, vel etc.*) διὲ ὁ ἐν χρυσῷ τύπος, τῷ ἐν ἀργύρῳ, ἢ μὲν τύπος, παραπλήσιος, δείκνυται κ. τ. λ., quae mihi tamen non satisfaciunt. Nos locum hunc, dum succurrat Oedipus, non tangemus.“ — Equidem, Codd. h. tempore prorsus destitutus, cum Ferrar., paucis mutatis, legerim: ὅτι ἐν χρυσῷ ὁ τύπος (ὁ) τῷ ἐν ἀργύρῳ, ἢ μὲν ὁ τύπος, παραπλήσιος δείκνυται κ. τ. λ.

2) Cod. Reg. (item ed. H.) κρείττονα. R.

3) H. et R. πειραθήτωσαν.

4) Ev. Joann. VIII, 44.

5) τοῦ διαβόλου. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R.

6) Cod. Reg. (H. in textu) male διανόητον. R. — Huot. ad marg.: „scribas ἀνόητον. Ferrar.“

λόγου· θέλειν γὰρ τὰ πονηρὰ πᾶς ἂν τις ὁμολογήσαι
 ἐκείνον. Συνάξεις δὲ καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ¹⁾ πα-
 ρόντος ἐν προχείρῳ οὐκ ἔχομεν παραθέσθαι, εἰ που ἐν
 τῇ γραφῇ τὸ θέλειν ἐπὶ τοῦ διαβόλου τέταται. Μετὰ
 ταῦτά φησιν ὁ Ἑρακλέων, ὡς ἄρα ταῦτα εἰρηται οὐ πρὸς
 τοὺς φύσει τοῦ διαβόλου υἱοὺς, τοὺς χοϊκοὺς, ἀλλὰ
 πρὸς τοὺς ψυχικοὺς, θέσει υἱοὺς διαβόλου γενομένους ²⁾
 ἀφ' ὧν τῇ φύσει δύνανται τινες καὶ θέσει υἱοὶ Θεοῦ
 χρηματίσαι. Καὶ φησὶ γε, ὅτι παρὰ τῷ ἡγαπηθέντι
 τὰς ἐπιθυμίας τοῦ διαβόλου καὶ ποιεῖν τέχνα οὗτοι τοῦ
 διαβόλου γίνονται, οὐ φύσει τοιοῦτοι ὄντες. Καὶ δια-
 στέλλεται ὡς ἄρα τριχῶς δεῖ ἀκούειν τῆς κατὰ τέχνα
 ὀνομασίας, πρῶτον φύσει, δεύτερον γνώμη, τρίτον ἀξία
 καὶ φύσει μὲν, φησὶ, ἐστὶ τὸ γεννηθὲν ὑπὸ τινος γεν-
 νητοῦ, ὃ καὶ κυρίως Τέκνον καλεῖται· γνώμη δὲ, ὅτε
 τὸ θέλημά τις ποιῶν τινος διὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην,
 τέκνον ἐκείνου οὗ ποιεῖ τὸ θέλημα καλεῖται· ἀξία δὲ,
 καθ' ὃ λέγεται τινες γεννῆς τέχνα καὶ σκότους καὶ
 ἀνομίας, καὶ ὄψεων καὶ ἐχιδνῶν γεννήματα. Οὐ γὰρ
 γεννᾷ, φησὶ, τοιαῦτά τινα ³⁾ τῇ ἑαυτῶν φύσει· φθορο-
 ποιὰ γὰρ καὶ ἀναλίσκοντα τοὺς ἐμβληθέντας εἰς αὐτὰ
 ἀλλ' ἐπει ἐπραξαν τὰ ἐκείνων ἔργα τέχνα αὐτῶν εἰρη-
 ται. Τοιαύτην δὲ διαστολὴν δεδωκώς, οὐδὲ καθ' ὅπό-
 σον ⁴⁾ ἀπὸ τῶν γραφῶν παρεμυθήσατο τὴν ἰδίαν διή-
 γησιν. Εἰπομεν ὅ ἂν πρὸς αὐτὸν, ὅτι εἰ μὴ φύσει,
 ἀλλὰ ἀξία γεννῆς τέχνα ὀνομάζεται καὶ σκότους καὶ
 ἀνομίας, — „φθοροποιὰ γὰρ ταῦτα καὶ ἀναλίσκοντα

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) εἰ ἐπὶ τοῦ, omisso καὶ. R.

²⁾ Ed. Huetiana γενομένους.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ταῦτά τινα, Cod. Bod-
 lej. vero ut in textu. R.

⁴⁾ H. et R. in textu καθ' ὅπόσον, R. in notis: „Cod.
 Bodlej. κατὰ τὸ πόσον (ποσόον?) R. — Ferrarius: *cum-
 que ne tantulum quidem etc.*

μᾶλλον, ἥπερ συνιστάντα —, πῶς ὁ Παῦλός φησὶ που τό· „ἡμεθα¹⁾ φύσει τέκνα ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποί;“ ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν, ὡς οὐκ ἔστιν ἀναλωτικὸν καὶ μά-
 λιστα κατ' αὐτὸν φθοροποιὸν ἢ ὀργή, ἥς²⁾ ὀργῆς τέκνα ἡμεθα. Πάλιν φησὶν, ὅτι τέκνα τοῦ διαβόλου λέγει νῦν τούτους; οὐχ ὅτι γεννᾷ τινας ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅτι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου ποιῶντες ὁμοιωθήσαν αὐτῷ. Πόσῳ δὲ βέλτιον περὶ πάντων τῶν τοῦ διαβόλου τέκνων τοῦτο ἀποφαίνεσθαι, ὡς ὁμοιουμένων αὐτῷ τῷ ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ οὐ διὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κατασκευὴν, τὴν χωρὶς ἔργων, τέκνων διαβόλου χρηματιζόντων;

21. „Ἐκεῖνος³⁾ ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀλήθειᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.“ Ἐπεὶ ἔστί τις κοινότερον ἀνθρωποκτόνος, ὅπως ποτὲ ἀπεκτονῶς ἄνθρωπον, ὅστις ἔστί καὶ μέσος, καθ' ὃ καὶ ζήλω Θεοῦ πεποίηκεν ὁ Φινεὴς⁴⁾ ἀποκτείνας τὸν Ἰσραηλίτην πορνεύοντα, καὶ τὴν Μαδιανλίτιν, ἀνθρωποκτόνος οὐ ψεκτῶς⁵⁾ ῥηθήσεται καὶ ὁ Δαβὶθ ἐν ὀνόματι κυρίου τῶν δυνάμεων Θεοῦ ἐπὶ τῆς παρατάξεως Ἰσραὴλ τὸν Γολιάθ, ζητητέον τὴν ἀληθινὴν ἀνθρώπου ζωὴν, καὶ τὸν ἐναντίον ταύτῃ θάνατον αὐτοῦ, ἵνα νοσηθῇ

¹⁾ Ephes. II, 3. — Ed. Knapp. καὶ ἡμεν τέκνα φύσει ὀργῆς κ. τ. λ., ed. Lachm. καὶ ἡμεν φύσει τέκνα ὀργῆς κ. τ. λ.

²⁾ In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest ἢ ὀργή, et pro ἥς legitur ἦ. R.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 44. — Abhinc Ferrar. Tom. XXIV. auspicator. Huet.

⁴⁾ Num. XXV, 6. 7. 8.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ψεκτός. Mox pro ἐπὶ τῆς παρατάξεως idem Cod. (nec non H.) habet παρὰ τάξεως. R. — Huet. in notis recte ad h. locum: „supple ἀποκτείνας, vel quid simile, quod in Cod. Reg. praetermissum fuit.“ — I Sam. XVII, 45. 51. (I Reg.).

ὁ ψεκτὸς ἀνθρωποκτόνος. Καὶ ὅσον μὲν ἐπὶ τῆς ἱστορίας φήσεις τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐάν, ὅσον οὐχ ἡμαρτήκεισαν, μὴ ἀνηρῆσθαι ἢ δὲ ἡμέρα ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου, εὐθέως καὶ τεθνηκέσαι, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀποκτείναντος αὐτοὺς ἢ τοῦ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου, ὅτε τὴν Εὐάν διὰ τοῦ ὄφρα¹⁾ ἠπάτησε, καὶ ἡ Εὐά δέδωκε τῷ ἀνδρὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγεν ὁ ἀνὴρ. Κατὰ μέντοι γε τὰ βαθέτερα τῶν δογμάτων νοήσας τό· „οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι, καὶ διαγῆσομαι τὰ ἔργα κυρίου“ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους, ἀπορήτότατα τοῖς συνιέναι τοῦ λεγομένου δυναμένοις εἰρημένον ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον „περὶ²⁾ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγοντος· ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων“ καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν „ὅτι³⁾ δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωσῆς ἐμήνυσε, ὡς λέγει ἐπὶ τῆς βίβλου κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ Θεὸν Ἰακώβ· οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν“ ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον „περὶ⁴⁾ τῶν

¹⁾ Genes. III, 6. — Psalm. CXVIII, 17. (CXVII).

²⁾ Matth. XXII, 31. 32. coll. Exod. III, 6. 15. — Edd. N. T. vers. 31. περὶ δὲ τῆς κ. τ. λ. Vers. 32. ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ὁ Θεὸς νεκρῶν. — In ed. Huet. post ἐγὼ εἰμι et post duplex καὶ abest ὁ.

³⁾ Luc. XXII, 37. 38. — Edd. N. T. vers. 37. καὶ Μωϋσῆς ἐμήνυσε ἐπὶ τῆς βίβλου, ὡς λέγει κ. τ. λ.; porro ante Ἰσαὰκ et Ἰακώβ ed. Knapp. τὸν Θεόν, ed. Lachm. ut in nostro textu. Vers. 38. edd. N. T. Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι κ. τ. λ.

⁴⁾ Marc. XII, 26. 27. — Edd. N. T. vers. 26. περὶ δὲ τῶν νεκρ., ὅτι ἐγείρ., οὐκ ἀνέγν. ἐν τῇ βίβλ. Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ (non τῆς h. l.) βίβλου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων· ἐγὼ ὁ Θεὸς κ. τ. λ. In seqq. ed. Knapp.

νεκρῶν, οὐκ ἀνέγγωτε, ὅτι ἐγείρονται, ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, ὡς εἶπεν ἐπὶ τῆς βάρου αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.“ ὅψει ὅτι, εἰ νῦν ζῆ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, νεκροὶ ἦσαν πρὶν ζῆσαι· νεκρὸς δὲ κυρίως οὐδεὶς λέγεται μὴ πρότερον ζῆσαι. Ἐπίστησον δὲ καὶ τῷ „ἐν¹⁾ τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.“ ἐν οἷς οὔτε ὁ μέσος θάνατος σημαίνεται κατὰ τό „ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι“ οὔτε ἡ ἀδιάφορος ζωὴ, καὶ μήτε ἀγαθὸν οὔσα καθ' αὐτήν, μήτε κακὸν, κατὰ τό „ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται“ καὶ ὅψει τὴν ζωὴν τοῦ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου. Νοήσας δὲ αὐτοῦ τὴν ζωὴν συνήσεις, τίνα τρόπον ὁ ἀνθρωποκτόνος ἀπέκτεινε τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, οὐ διὰ τίνα ἕνα ἰδίως ποιόν,²⁾ ἀλλὰ δι' ὅλον τὸ γένος, ὃ ἀπέκτεινε, — καθ' ὃ „ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι“ —, ὑγιᾶς λεχθησόμενος ἀνθρωποκτόνος. Ταύτην δὲ τὴν ἀνθρωποκτονίαν εἰργάσατο, ἀρξάμενος ἀπ' ἀρχῆς, δι' ἣν ἀνθρωποκτονίαν αὐτοῦ ἕκαστος τῶν νοούντων αὐτὸ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, καὶ τίνα οἰκειὸν ἔστι, τοῦτο ἐρεῖ ταλανίζων ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποτεθνηκέναι, τό „ταλαίπωρος³⁾ ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;“ βλέπων καὶ τίνα τρόπον εἰρηται τό „εἰς χοῦν

ut in nostro textu, ed. Lachm. καὶ Θεὸς Ἰσ. καὶ Θεὸς Ἰακώβ; Vers. 27. ed. Lachm. οὐκ ἔστ. Θεὸς — ζώντων, ed. Knapp. οὐκ ἔστ. ὁ Θεὸς —, ἀλλὰ (Θεὸς) ζώντων. — In ed. Huet. post ἐγὼ εἰμι et post duplex καὶ abest ὁ.

¹⁾ I Cor. XV, 22. coll. edd. N. T.

²⁾ H. et R. in textu ποιόν, H. recte in notis: „Perion. ineptissime hic legit ποιῶν.“

³⁾ Rom. VII, 24. — Psalm. XXII, 15. (XXI.). — Psalm. XLIV, 19. (XLIII.). — Philipp. III, 21.

θανάτου κατήγαγές με“ καὶ τό „ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως“ καὶ τό „σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν.“ Ἔστι δὲ καὶ ἀπορρήτοτερόν τι, διὸ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἄρχων ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, λέγω δὲ τοῦ περιγεῖου τόπου, ὅπου εἰσὶν οὓς ἀπέκτεινεν, ἄνθρωποι. Ὁ μὲν οὖν ἀνθρωποκτόνος ἀπέκτεινεν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ χάριτι Θεοῦ συνετάφημεν τῷ ¹⁾ Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ, εἶγε σύμμορφοι γεγόναμεν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ, καὶ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦμεν. Ὁ δὲ ἀνθρωποκτόνος ἄρχει τῶν ἀνηρημένων καὶ ἄρχει τῶν νεκρῶν, ζῶντος δὲ οὐδενὸς ἠγεῖσθαι δύναται. Ἐὰν δὲ ἐπιπλεῖον ἐπιστήσης καὶ τοῖς περὶ τῶν νεκρῶν γεγραμμένοις, οἷον τοῦτο ²⁾ „εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ“ ὄψει τίνα τρόπον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ τῶν νεκρῶν κυριεύει ἔτι ³⁾ ἀπέθανε γὰρ ὁ Ἰησοῦς, ἵνα καὶ νεκρῶν κυριεύσῃ. Ὅσον μὲν οὖν ζῆ ὁ ἄνθρωπος, οὐ φορεῖ τὴν τοῦ χοῦκοῦ εἰκόνα· ἀποθνήσκων δὲ, καὶ ἀναιρούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρωποκτόνου, ἅμα τε οὐ ⁴⁾ συνέχει τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν τοῦ χοῦκοῦ καὶ νεκροῦ· νεκρὸς γὰρ ὁ χοῦκός, ὡσπερ ζῶν ὁ ἐπουράνιος· καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἐστὶ νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων Θεός. Διόπερ εἰ μὲν συνανέστημεν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦντες, ὁ Θεὸς ἐστὶν ἡμῶν· εἰ δὲ ἔτι ἐσμὲν ἐν νεκροῖς, ὁ Θεὸς δὲ ⁵⁾ οὐ νεκρῶν, καὶ ὁ ἡμῶν οὐκ ἐστὶ Θεός. Παράκειται δὲ τῷ ἐξετάζειν τὰ περὶ τοῦ ἀπ' ἀρ-

¹⁾ Deest τῷ in ed. Huetii. — Rom. VI, 4.

²⁾ H. et R. in textu τοῦτο, R. in nota: „Cod. Bodlej. τούτω. Mox Cod. Reg. habet (item ed. H.) εἰς τοῦτο Χριστὸς absque γὰρ.“ — Rom. XIV, 9. — Ed. Knapp. καὶ ἀπέθ. καὶ ἐζήσεν, ed. Lachm. ἀπέθ. καὶ ἐζήσεν.

³⁾ Ed. Huet. min. accur. κυριεύει· ἔτι ἀπέθ. x. t. λ.

⁴⁾ In Cod. Reg. (item in ed. Huet.) deest οὐ. R.

⁵⁾ Desideratur δὲ in ed. Huetiana.

χῆς ἀνθρωποκτόνου καὶ τὸ ἰδεῖν τινὰς νεκροὺς μὲν, οὐκ ἔν ἄλλῳ δὲ ἢ ἔν Χριστῷ νεκροὺς, οἳ καὶ πρῶτον ἀναστήσονται· περὶ ὧν ἔν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους οὕτω λέγεται· „σαλπίζει¹⁾ γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα.“ ἔν αὐτῇ τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς „τοῦτο²⁾ γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἔν³⁾ λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κριθηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἔν κελεύσματι, ἔν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἔν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἔν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἔν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἰσόμεθα.“ Καὶ ἡγοῦμαι, ζῶντας μὲν εἶναι ἔν Χριστῷ τοὺς τετελειωμένους καὶ μηδαμῶς ἔτι ἁμαρτίαν ἐργαζομένους· νεκροὺς δὲ ἔν Χριστῷ τοὺς διακειμένους μὲν κατὰ τὴν ἔν Χριστῷ πίστιν, καὶ προαιρουμένους βιοῦν καλῶς, οὐ μὴν ἤδη κατορθωκότας, ἀλλ' ἔτι ἁμαρτάνοντας, ἦται κατ' ἄγνοιαν τοῦ ἀκριβοῦς περὶ δικαιοσύνης ἀληθοῦς λόγου, ἢ κατὰ ἀσθένειαν νικωμένων τῶν κριμάτων ἀπὸ τῆς ἐπιθυμύσης κατὰ τοῦ πνεύματος σαρκός. Καὶ τούτοις γε ἀκόλουθόν ἔστι, τὸν Παῦλον αἰσθανόμενον ἑαυτοῦ λέγειν διὰ τὸ ἤδη κατορθωκέναι, τό· „ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ⁴⁾ περιλειπόμενοι.“ Οὕς δὲ εἰρήκαμεν νεκροὺς, οὗτοι μάλιστα δεόνται τῆς ἀναστάσεως, οὐδὲ τῶν

¹⁾ I Cor. XV, 52. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἐγερθήσονται pro ἀναστήσονται.

²⁾ I Thess. IV, 15. 16. 17. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. v. 17. οὕτως.

³⁾ In Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.) deest ἔν. R. — H. ad marginem: „scribas ἔν λόγῳ.“

⁴⁾ Deest οἱ περιλειπόμενοι in Cod. Bodlej. R. — H. et R. lin. 8. et 3. a fine κατορθωκότας et κατορθωκέναι.

ζώντων δυναμένων ἀρπαγῆναι ἐν νεφελαις εἰς ἀπάντη-
 σιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, πρὶν πρῶτον τοὺς ἐν Χριστῷ
 νεκροὺς ἀναστήναι· διὸ γέγραπται „οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ
 ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ¹⁾ ζῶντες,“ καὶ
 τὰ ἐξῆς. Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωποκτο-
 νίαν αὐτοῦ οὐκ ἂν συστάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπικαταράτου
 γῆς, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἐκβληθέντος ἀπὸ τοῦ παραδεί-
 σου τῆς τροφῆς Ἀδάμ, συνέστη. Πλὴν ἀνθρωποκτόνος
 οὗτος ἀπὸ τῆς τῶν ἐνεστηχότων γέγονεν ἀρχῆς, ὅστις,
 οἶμαι, γενόμενος ἀρχὴ²⁾ πλάσματος κυρίου ἐφθόνησε
 τοῖς πισθεῖσιν εἰς τὸ εἶναι. Οὕτω „φθόνῳ θάνατος
 εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον,“ ἀεὶ ἐν οἷς ἔαν εὖρη ζῶσιν
 ἀνθρωποκτονοῦντος, ἕως ἂν πάντων τῶν ἐχθρῶν ὑπο-
 τεθέντων τοῖς ποσὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔσχατος ἐχθρὸς
 αὐτοῦ θάνατος καταργηθῆ.

22. Ἴδωμεν δὲ καὶ περὶ τοῦ „καὶ³⁾ ἐν τῇ ἀληθείᾳ
 οὐχ ἔστηκε.“ Πᾶς μὲν καὶ μόνος ὁ ὑγιῆ⁴⁾ βεβαίως
 ἔχων δόγματα, καὶ διὰ τὴν βεβαιότητα τῶν δογμάτων
 ἄσειστος τοῖς κλίμασι τυγχάνων ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ
 ὑπὸ μηδεμιᾶς περιστάσεως, ἢ τινος σωματικῆς⁵⁾ προ-

1) οἱ ζῶντες. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.). R.

2) Job. XL, 19. — Sap. Salom. II, 24. — I Cor. XV, 25.

3) Ev. Joann. VIII, 44.

4) Cod. Bodlej. recte ὑγιῆ, Cod. Reg. (item ed. H.)
 male ὑγιῆς. R.

5) Huet. in textu σωματικῆς * προφάσεως, οἷγε (in
 notis: οἶον) δύο ὑπομένη κ. τ. λ., in notis: „repraesentamus
 bona fide Codd. mss. apices; quos tamen esse lu-
 xatos satis ostendit Ferrar. interpretatio. Sic paulo in-
 ferius in istis: εὐλόγως ἂν — νομίζοιτο, negandi parti-
 cula manifesto (?) desideratur.“ — Ferrar. haec habet:
 „„, atque omnis quidem ac solus ille, qui recta firmiter
 habet dogmata, et propter firmitatem dogmatum perpetuo
 constantis est sententiae, nullo infortunio, nullo corporali
 praetextu concussus, is stetit in veritate; qui vero etiam-

φάσεως, αὐτοὶ δὺο ὑπομένει, τῶν πόνων, ἢ σφοδρότερως ὀρέξεως ἀφροδισίων, ἢ ὁποιασδήποτε αἰτίας σαλευόμενος, ὥστ' ἂν καὶ ἐπὶ ποσὸν μετακινήθῃναι ἀπὸ τοῦ καλοῦ, εὐλόγως ἂν ἕστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ νομίζοιτο. Οὗτος δὲ ὁ λόγος φθάνει καὶ ἐπὶ τὰς ἕξω σαρκὸς καὶ αἵματος φύσεις· ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκείνων ζωῇ τὰ κατορθοῦντα ἕστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ δεόντως λέγειν· εἰ δέ τις μὴ οὕτως βιοῖ, οὐχ ἕστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ἄλλ' ἐπίστημι, μήποτε ἐν μὲν τι καὶ μονοειδὲς ἔστι τὸ ἕστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ποικίλον δὲ τι καὶ πολύτροπον τὸ μὴ ἕστηκέναι ἐν αὐτῇ· τινῶν μὲν τρεμούσαις, ἐν οὕτως ὀνομάσω, ταῖς βάσει καὶ αἰσιμέναις βιαζομένων ἐστάναι ἐν αὐτῇ, καὶ μηδέπω τοῦτο ἐχόντων ἑτέρων δὲ τοῦτα μὲν οὐ πεπονθότων, ἐν κινδύνῳ δὲ τοῦ ἐν τούτῳ γενέσθαι καθεστηκότων, ὁποῖός ἐστιν ὁ λέγων· „ἐμοῦ¹⁾ δὲ παρὰ μικρὸν ἔσαλεύθησαν οἱ πόδες“ καὶ ἄλλων καὶ πεπτωκότων ἐν αὐτῇ, περὶ ὧν οἶμαι λέγεσθαι τὸ „πᾶς²⁾ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται.“ Ἐπὶ τοῦτο τὸ ἐστάναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ προτρέπων ὁ κύριος Μωσέα εἶπε πρὸς αὐτόν· „ἰδοῦ,³⁾ τόπος παρ' ἐμοί, καὶ στήση ἐπὶ τῆς πέτρας“ εἰ γὰρ ἡ πέτρα Χριστὸς ἦν, Χριστὸς δὲ φησὶν ἡ, ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια·“ μήποτε τὸ „στήση ἐπὶ τῆς πέτρας“ ἔσον δύναται τῷ· στήση ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Μόγεις δέ ποτε τοῦτο καὶ μετὰ πολλὰ ἐγγύγεται τινι. Μέχρι γοῦν τοῦ· „ἰδοῦ, τόπος παρ' ἐμοί, καὶ στήση ἐπὶ τῆς

nunc appetitu vehementiore rerum venerearum, vel qualicunque culpa concutitur, ita ut aliquantulum dimoveatur ab honesto, is merito non stetisse existimetur in veritate.““ Cfr. prolegomena.

1) Psalm. LXXIII, 2. (LXXII.)

2) Matth. XXI, 44. — Edd. N. T. καὶ ὁ πεσὼν κ. τ. λ.

3) Exod. XXXIII, 21. — In vers. LXX. interpretum deest καὶ ante στήση. — I Cor. X, 4. — Ev. Joann. XIV, 6.

πέτρας“ Μωσῆς οὐδέπω ἐστήκει ἐπὶ τῆς πέτρας. Καὶ εἰ τίς γε ἐπιμελέστερον ἐνίδοι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐκ εὐχερῶς¹⁾ δυναμένη καθαρεύειν ἀπὸ ψευδῶν δογμάτων, ὄψεται ὅτι, ὡς περ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, οὕτως πᾶς ἄνθρωπος οὐχ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ γὰρ τίς ἔστιν οὐ²⁾ ψεύστης ἐτι ἢ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὥστ' ἂν εἰπεῖν αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ τὸν Θεόν· „ἐγὼ³⁾ εἶπα, θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες“ οὐκ ἐπενεχθήσομένου αὐτῷ τοῦ „ὑμεῖς δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε.“ Εἰ τις οὖν καὶ ἄλλος οὐχ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δῆλον ὅτι καὶ ὁ διάβολος ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος· καὶ ἡ αἰτία γε τοῦ μὴ ἔστηκέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ τοῦτον εἰρηγεται τὸν τρόπον „ὅτι⁴⁾ οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.“ Διὰ τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ἐπειπερ ἠπάτηται καὶ ψευδῆ ὑπολαμβάνει, καὶ ἠπάτηται αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, τούτων χείρων εἶναι λογισθεὶς τῶν λοιπῶν ἀπατωμένων, ὅτι ἐκείνοι μὲν ὑπὸ τούτου ἀπατῶνται, αὐτὸς δὲ ἑαυτῷ Δημιουργός ἐστι τῆς ἀπάτης. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πῶς λέγεται τό· „ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ“ οἷον⁵⁾ πότερον οὐδὲν ἀληθὲς ἔχει δόγμα, ἀλλὰ πάντα ἴσα⁶⁾ ποτὲ δοξάζη ψευδῆ ἔστιν ἢ ὅτι οὐ μετέ-

¹⁾ Cod. Reg. (H. in textu) perperam εὐχερῶς. R. — H. ad marginem: „scribas εὐχερῶς.“ — Psalm. CXVI, 11. (CXV.).

²⁾ Cod. Reg. (H. in textu) male ὁ ψεύστης. R. — H. ad marg.: „scrib. οὐ ψεύστης. Ferrar.“ Idem in notis: „Cod. Reg. et Perion. ὁ ψ.; lege cum Ferrar. etc.“

³⁾ Psalm. LXXXII, 6. 7. (LXXXI). — In vers. LXX. interpr. vers. 7. δὴ abest.

⁴⁾ Ev. Joann. VII, 44.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) οἷγα πότερόν ποτε οὐδέν κ. τ. λ. R.

⁶⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ἴσα δοξάζη. R.

χει¹⁾ Χριστοῦ, ὡς οἱ Χριστοῦ μέτοχοι μετέχουσι τοῦ εἰπόντος· „ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια.“ Οἱ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ, μετέχουσιν αὐτοῦ καὶ²⁾ καθ' ὃ ἐστὶν ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο ἀλήθειά ἐστιν ἐν αὐτοῖς. Καὶ τρίτον δ' ἂν ἐν τῷ τύπῳ τοιοῦτον³⁾ προσαπορηθῆιη, ἐπιστησόντων τινῶν, εἰ χρῆ λέγειν μὴ εἶναι ἀλήθειαν ἐν τῷ ὀτιποτοῦν ψεῦδος ὑπολαμβάνοντι, καὶ μετὰ πολλῶν ἀληθῶν τοῦτο νομίζη. Ὡς γὰρ ψεῦδος τὸ ἐκ μυρίων ὄσων ἀληθῶν καὶ ἐνός ψεύδους συμπεπλεγμένον, οὕτως ἐν τῷ δοξάζοντι μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἐν ψεῦδος οἰοῦν τὸν ἐστὶ συμπεπλεγμένον, ὥστ' ἂν εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῷδε οὐκ ἐστὶν ἀλήθεια. Δείκνυμι δὲ τὸν μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἐν ψεῦδος ὑπολαμβάνοντα· καὶ τὰ τρία γε δόξει ἔχειν λόγον, τινὸς μὲν φήσοντος κατὰ τοῦτο εἰρησθαι τό· „οὐκ ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.“ Ἐπεὶ οὐ μετέχει Χριστοῦ, ὧγε καὶ προσπολεμεῖ· ἑτέρου δὲ, ἐπειπερ οἶδεν ἀληθὲς φρονεῖ, ἀλλ' ἐν πᾶσι διέψευσται, καὶ διὰ τοῦτό ἐστι διάβολος καὶ πονηρὸς καὶ χεῖρων παντὸς οὔτινοςοῦν πταίνοντος, ὅτι τάχα ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐστὶ τι καὶ ἀληθὲς μετὰ πολλῶν ὧν σφάλλονται, ἐν δὲ τούτῳ οὐδὲν ἀληθές. Καὶ τρίτος δὲ τις συναγορεύσει τῷ λοιπῷ λέγων, ἀμήχανον εἶναι λογικόν τι τυγχάνον ζῶον περὶ πάντων ψευδοδοξεῖν, καὶ περὶ μηθενός, καὶ ἀσθενῶς,⁴⁾ τὸ ἀληθὲς ὑπολαμβάνειν. Πάντως γοῦν καὶ τοῦτο ἔχει ὁ διάβολος δόγμα ἀληθὲς περὶ αὐτοῦ ἐγνωῶν ὅτι λογικός ἐστι, καὶ ὅτι τὸ τοιόνδε μὲν ἄν-

¹⁾ In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest οὐ. R. — Ev. Joann. XIV, 6.

²⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male habet: καὶ οὐ καθ' ὃ ἐστὶν κ. τ. λ. R. — H. ad margin.: „scribas καὶ καθ' ὃ ἐστὶν κ. τ. λ. Ferrar. et Perion.“

³⁾ R. in notis: „deest τοιοῦτον in Cod. Bodlej.“ — Statim antea H. et R. τύπῳ, Ferrar. τόπῳ legit.

⁴⁾ Ed. Huel. καὶ ἀληθῶς ὡς τό κ. τ. λ.

θρωπός ἐστι, τὸ τοιόνδε ἄγγελος, καὶ τὸ τοιόν μὲν
 σώμα, καὶ ποιόν¹⁾ σώμα, ἄλλο δέ τι ἕτερον σώματος.
 Ἄλλ' ἵνα καὶ τὸ τελευταῖον μὴ λέγη καὶ μὴ ἐννοῇ, ἀλλὰ
 γε αὐταρκῆ τὰ πρῶτα πρὸς τὸ μὴ ἂν δύνασθαι εἶναι
 ἀληθές περὶ αὐτοῦ τό· ὅτι οὐδὲν ἀληθές φρονεῖ. Ἡμεῖς
 μὲν οὖν τοῦ· „ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ²⁾ ἔστηκεν“ ἀκούο-
 μεν οὐχ ὡς φύσιν τοιαύτην ἐμφαίνοντες, οὔτε τὸ ἀδί-
 νατον περὶ τοῦ ἔστηκεν αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ παριστάν-
 τες· ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς ταῦτά φησι τό· „οὐ γὰρ ἐκ
 τῆς ἀληθείας ἢ φύσις ἐστὶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου
 τῇ ἀληθείᾳ, ἐκ πλάνης καὶ ἀγνοίας. Διὸ, φησὶν, οὔτε
 στήναι ἐν ἀληθείᾳ, οὔτε σχεῖν ἐν αὐτῇ ἀλήθειαν δύ-
 ναται, ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως ἴδιον ἔχων τὸ ψεῦδος, φυ-
 σικῶς μὴ δυνάμενός ποτε ἀλήθειαν εἰπεῖν· λέγω³⁾ ὅ
 ὅτι οὐ μόνος αὐτὸς ψεύστης ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ
 αὐτῷ ἰδίως, — „πατήρ αὐτοῦ“ ἐκλαμβάνων τὴν φύσιν
 αὐτοῦ — ἐπειτέρ ἐκ πλάνης καὶ ψεύσματος συνέστη.“
 Ταῦτα δὲ ὅλα ῥύεται τὸν διάβολον παντὸς ψόγου καὶ
 ἐγκλήματος καὶ μέμψεως· οὐδεὶς γὰρ εὐλόγως ἂν ψέ-
 ξαι, ἢ ἐγκαλέσαι, ἢ μέμψαιτο τῷ μὴ πεφυκότι πρὸς τὰ
 κρεῖττονα. Ἀτυχῆς οὖν⁴⁾ μᾶλλον ἢ ψεκτός ὁ διάβολος
 κατὰ τὸν Ἡρακλέωνα ἐστίν. Ἰστέον μέντοι γε ὅτι,
 ὡς περὶ ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, οὕτως οὐχ
 ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, οὕτως καὶ οἱ ἐκ πατρὸς τοῦ
 διαβόλου ὄντες ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστήκασιν, ὅτι ἀλή-

¹⁾ R. in textu ut in nostro textu, in notis καὶ ποιόν
 κ. τ. λ., H. in textu: καὶ ποιόν σώμα, ἄλλον δέ τι, ad
 margin.: „fortasse (?) καὶ ποιόν σώμα, ἄλλο δέ τι.“

²⁾ H. et R. h. l. οὐχ ἔστηκεν. — Paulo post ed.
 Huet. ἐμφαίνοντος.

³⁾ Cod. Bodlejan. λέγω, Cod. Reg. (item ed. Huet.)
 λέγει. R.

⁴⁾ Deest οὖν in ed. Huet., in qua paulo post mi-
 accur. legitur ψευκτός.

θεια οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς. Πάντες δὲ τοιοῦτοι οἱ ἔτι ποιῶντες ἁμαρτίας, καὶ λέγουσιν εἶναι Χριστοῦ· πᾶς γὰρ „ὁ¹⁾ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται.“

23. „Ὅταν λαλή τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἔστι καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ.“ Προλαβόντες μὲν εἰς τό „ὕμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ“ ἐμνημονεύσαμεν τοῦ ῥητοῦ, καὶ τὰ ὑποπεσόντα ἡμῖν εἰς αὐτὸ εἰρήκαμεν, ζητοῦντες τί τὸ ψεῦδος, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ συνεξετάζεσθαι δὲ δεῖ²⁾ καὶ τὰ λεχθησόμενα νῦν ἐκείνοις. Πᾶν πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν νομίζω εἶναι ψεῦδος, καὶ ἕκαστον τούτων ὅταν λαλή, ἐκ τῶν ἰδίων, καὶ μηδαμῶς ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ λαλεῖν· τούτων δὲ ὁ ψεύστης πατήρ ὁ διάβολός ἐστι. Πόθεν δὲ ἐκινήθημεν εἰς τὸ πᾶν χεῖρον πνεῦμα ψευδὲς εἰπεῖν, νῦν παραθησόμεθα. Γέγραπται ἐν τῇ γ' τῶν Βασιλειῶν ὡς ἄρα Μιχαῖας κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχαάβ³⁾ εἰς τὸ προφητεῦσαι περὶ τοῦ πότερον αὐτῷ καθήκει⁴⁾ πορευθῆναι εἰς Ῥαμμὸθ Γαλαάδ, εἰς πόλεμον, ἢ ἐπισχεῖν, τό „εἶδον⁵⁾ Θεὸν Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρό-

1) I Joann. III, 8. — Ev. Joann. VIII, 44.

2) δεῖ. Cod. Reg. (ed. H. in textu) male δέ. R. — Huet. non male ad marginem: „scribas δέ (quod deest in ed. R.) δεῖ.“

3) Cod. Reg. (ed. H. constanter in textu) Ἀχαάμ. R. — Huet. in marg. h. l. et seqq.: „scribas Ἀχαάβ.“ Idem in notis: „Ἀχαάμ constanter scriptum habet Cod. Reg. hic et infra, propter frequentem in Mss. libris τοῦ β cum μ permutationem. — I Reg. XXII, 14 15. (III Reg.). — LXX. interpretes Ῥεμμάθ.“

4) H. et R. κατήκει. — Paulb post Cod. Reg. teste R. (item h, l. ed. H. in textu) Γαλαάθ. Huet. tamen recte ad marginem: „scribas Γαλαάδ.“

5) I Reg. XXII, 19—22. (III Reg.). — LXX. interpretes vers. 19. θρόνου αὐτοῦ et ἡ στρατιά. Vers. 20.

περὶ ¹⁾ τοῦ διαβόλου λέγων· ἐν δὲ Ψαλμοῖς ἐπὶ ἀνθρώπου μόνου, ὡς τό· „ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.“ Ταῦτα δὲ παρεθέμεθα, ἵνα ²⁾ πάση δύνამει τὸ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ σπεύδωμεν γενέσθαι θεοὶ, ἐπέπερ ὅσον ἐσμέν ἄνθρωποι, ψεύσται ἐσμέν, ὡς καὶ ὁ πατήρ τοῦ ψεύδους ψεύστης ἐστίν. Ὅμοιον δὲ ἐστὶ τὸ μετέχειν ἡμᾶς ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, καὶ τοῦ σημαινομένου ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πράγματος· ἡμᾶς λέγω, ἐὰν ἔτι μένωμεν ἄνθρωποι, καὶ τὸν διάβολον, ὅς ³⁾ ψεύστης εἴρηται.

24. „Ἐγὼ ⁴⁾ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.“ Εἰ μεμνήμεθα, πρὸς τίνας ἐστὶν ὁ λόγος, ὅτι πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους, ἐπαγγελίαν λαμβάνοντας ὅτι, ἐὰν μένωσιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ, τότε ἀληθῶς αὐτοῦ εἰσι μαθηταὶ καὶ γινώσκονται τὴν ἀλήθειαν ἐλευθερωῦσαν αὐτοὺς, ἐπαπορήσομεν πῶς τοῖς τοιούτοις φησὶν· „ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.“ Καὶ ἐπίστησον, εἰ δύναται τις τῷ αὐτῷ κατὰ τινα μὲν ἐπίνοιαν πιστεύειν, κατὰ δὲ ἑτέραν μὴ πιστεύειν· οἶον, ⁵⁾ παραδείγματος ἕνεκεν, οἱ

¹⁾ Verba περὶ τοῦ διαβ. λέγων et ἐπὶ ἀνθρ. μόνου ὡς in ed. Huet. prorsus desiderantur.

²⁾ H. recte in notis, quae R. sua fecit: „adde φεύγωμεν (quod haud dubie propter σπεύδωμεν excidit), vel quid simile; nam et id desiderat loci sensus, et habet Ferrarius: ut, quoad fieri potest, fugiamus esse homines.“

³⁾ H. in marg., R. in textu ὅς κ. τ. λ.; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὁ ψεύστης εἴρηται.“

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 45. — Ed. Knapp. ut in textu nostro, ed. Lachm. λέγω (ὕμῃν). — Abhinc Ferrar. Tom. XXV. auspiciatur. Huet. — Ev. Joann. VIII, 31.

⁵⁾ Ed. Huet. οἶγε, ut sacre. — Ad verba: οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ἐπὶ κ. τ. λ. Huet. in notis inter alia haec adjicit: „Cfr. infra Tom. XXXII in Joann.

πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου Ἰησοῦν ἔσταυρωμένον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν γεγεννημένον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. Καὶ πάλιν οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ποιήσαντα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὰ ἀναγεγραμμένα τέρατα καὶ σημεῖα Ἰησοῦν, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν υἱὸν¹⁾ τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰς τὸν αὐτὸν²⁾ πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. Πάλιν τε αὖ οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ πιστεύοντες δὲ³⁾ εἰς τὸν Δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦδε παντός, οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ τοῦ ἔσταυρωμένου ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, εἰς τὸν Θεὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. Ἴν' οὖν μὴ παρὰ πόδας ἐναντίωμα ἦ, ὥς μὴ συνεωρακότος τοῦ γράφοντος τὸ εὐαγγέλιον τὸ τοιοῦτον, φήσεις ὅτι ὁ λέγων πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους τό· „ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι“ πιστεύουσι κατὰ τινα ἐπίνοιαν καὶ

pum. 9. (ex ed. Huet. pag. 397. ex edit. Paris. pag. 429.), ubi haec leguntur: ἢ πάλιν εἴ τις πιστεύων, ὅτι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερὸν τι χρῆμα καὶ σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδηδήμηκεν· ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς Μαρίας καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνεληφεν, ἀλλ' ἐξ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαιότατα κ. τ. λ.“

¹⁾ εἰς τὸν υἱόν. Ita recte habet Cod. Bodlej. (item ed. H. in marg.), ed. Huetii (in textu) perperam: εἰς τὸν Ἰησοῦν. R.

²⁾ τὸν αὐτόν. Ed. Huet. in textu τὸν πιστεύουσι, ad marg.: „scrib. τὸν αὐτόν. Ferrar. τὸν Θεόν κ. τ. λ.“ — R. in textu τὸν Θεόν κ. τ. λ., in notis: „ita legit Ferrar., et ita legendum, vel εἰς τὸν αὐτόν πιστεύουσι.“

³⁾ In edd. H. et R. desideratur δέ.

καθ' ἑτέραν μὴ πιστεύουσι ταῦτα ἔφρασκε. Καὶ εἰπὼς, ὅτι ἐπίστευον μὲν αὐτοὶ κατὰ τὸ ὄρατὸν διὰ τὰ ¹⁾ τεράστια, οὐκ ἐπίστευον δὲ τοῖς βαθυτέρον ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις· καὶ ἀρμόζει γε τῷ· „γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν“ λεγομένῳ ²⁾ μὴ ἐγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, τὸ „ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι“ ὡς ἔλεγε· καθ' ὃ μὲν τεράστια ποιῶ, πιστεύετε μοι, καθ' ὃ δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. Τοῦτο δ' ἂν καὶ νῦν ἐπὶ πολλῶν ἰδοίς, θαυμαζόντων μὲν τὸν Ἰησοῦν, ἐπὶ ἅν ἐνορῶσι τῇ περὶ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, μηκέτι δὲ πιστευόντων, ἐπὶ ἅν βαθυτέρος καὶ μείζων τῆς ἕξεως αὐτῶν αὐτοῖς ἀναπτύσσεται λόγος, ἀλλ' ὑποπτευόντων αὐτὸν εἶναι ψευδῆ. Διόπερ προσέχωμεν, ³⁾ μῆποτε καὶ ἡμῖν εἴπη ὁ λόγος· „ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.“

25. „Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;“ Ὁ Λόγος, ἐπὶ ἅν τρανῶς αὐτοῦ παριστάνῃ τὸ βούλημα, ὡς μηδαμῶς ἀντιλέγειν δύνασθαι τινα τῶν ἀκουόντων, καὶ ταῦτα ἂν λέγοι δυσωπῶν τοὺς μὴ συγκατατιθεμένους· ὅτι εἰ μὴ ἐλέγχετε τὰ λεγόμενα ἡμαρτημένα, ἀπατεῖσθε ἂν εὐλόγως ἤδη τὴν συγκατάθεσιν. Ἔχει δὲ ⁴⁾ καὶ κατὰ τὸ ρητὸν παρῴρησιαν τοῦ Σωτῆρος ἡ λέξις, μηδενὸς μὲν ἀνθρώπου δυναθέντος εἰπεῖν μετὰ πεποιθήσεως τῆς ἐπὶ τῷ μὴ ἡμαρτηκέναι τό· „τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;“ μόνου δὲ ⁵⁾ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὅς ἁμαρτίας

¹⁾ Doest τὰ in ed. Huetiana. — Ev. Joann. VIII, 32.

²⁾ H. et R. in textu λεγομένῳ, R. in notis: „Cod. Bodlej. δυναμένῳ.“ — Ev. Joann. VIII, 45.

³⁾ Editio Huet. προσχῶμεν. R. — Ev. Joann. VIII, 45. — 46.

⁴⁾ Desideratur δέ in ed. Huet. — Ev. Joann. VIII, 46.

⁵⁾ μόνου δέ. Ed. Huet. in textu: μὲν οὐδέ, ad marginem: „scribas μόνου δέ.“

οὐκ ἐποίησε, πεπειραμένος¹⁾ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς πώποτε ἔγνωκότας αὐτὸν εἰπεῖν δυναμένου. Ἀκούω δὲ τοῦ „τίς ἐξ ὑμῶν“ λεγομένου οὐ πρὸς τοὺς παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὡς εἰ οὕτως ἐσαφηγίετο· τίς ἐκ τοῦ γένους ὑμῶν ἢ τίς ὁποῖος δῆποτε ἄνθρωπος ἐλέγξει με δυνήσεται περὶ ἁμαρτίας; Ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι οὐδεὶς. Κατὰ τὸ δυνατόν δὲ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τὸ „μμηταί²⁾ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ“ παντὶ τρόπῳ φιλοτιμητέον τοιαύτην ἀναλαβεῖν καθαροῦ συνειδήτος παθήσασαν πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν ἐξῆς καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πίστεως χρόνῳ πρὸς ἕκαστον τῶν ἡμᾶς γνωσκόντων τὸ „τίς³⁾ ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;“ εἰ καὶ μὴ δυνατόν τοῦτο, ἐξ οὗ τὸν λόγον συμπεπληρώκαμεν, εἰπεῖν. Τοῦτο δὲ οὐ πρὸς ἀνθρώπους μόνον ἂν εἶπεν ὁ Σωτῆρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν διάβολον καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις, μηδὲν ἐχούσας εἰπεῖν εἰς ἕλεγχον τὸν περὶ ἁμαρτίας⁴⁾ αὐτοῦ. Καὶ τοῦτό γε ἀκόλουθόν ἐστι τῷ „ἔρχεται⁵⁾ ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὕρισκε οὐδέν.“ Δυνατὸν δὲ καὶ ἡμῖν ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας τὴν ἀπό τινος ἀναλαβεῖν χρόνου παθήσασαν πρὸς τὸ εἰπεῖν ἡμᾶς τῷ ζητοῦντι καθ' ἡμῶν ἀφορμὴν διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ παρὰ τὸν τῆς ἐξόδου καιρὸν· „τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;“

1) Hebr. IV, 15. coll. propter πεπειραμένος et πεπειρασμένος edd. N. T.

2) I Cor. XI, 1. — Ev. Joann. VIII, 46.

3) Ev. Joann. VIII, 46.

4) Ed. Huet. ἁμαρτίας, R. ἁμαρτίαν.

5) Ev. Joann. XIV, 30. — Edd. N. T. (coll. tamen notis in ed. Knapp. textui subjectis, itemque in ed. Lachm. pag. 477. obviis): ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

26. „Εἰ ¹⁾ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;“ Ἄξιον ἰδεῖν τί ὑποφαίνεται ἐκ τοῦ πύσματος τοῦτο δὲ ὀψόμεθα εἰ καὶ ἐκείνοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, οὐκ ἀπεκρίναντο τὴν δέουσαν ἀπόκρισιν ἐξενεγκόντες. Εἶποι γὰρ ἂν τις· διὰ τοῦτο οὐ πιστεύομεν, ἐπεὶ οὐ θεωροῦμεν τίνα τρόπον ὃ λέγει ἐστὶν ἀλήθεια· οὐ θεωροῦμεν δὲ τῷ μηδέπω κεκαθάραται ἡμῶν τὰς τῇ φύσει διορατικὰς τῆς ἀληθείας ὄψεις· καὶ ἐπεὶ τοιοῦτοί ἐσμεν, οὐκ ἔσμεν ἐκ τοῦ Θεοῦ· εἰ οὐδέπω ἔσμεν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῆς ἀληθείας ὄψεις θεωρητικαὶ οὐκ εἰσὶ κεκαθαρμέναι, τῷ ἐπικεκαλύφθαι ἢ πεπαχύνθαι ἢ τεθολῶσθαι αὐτὰς ὑπὸ τῆς κακίας. Κατακοοῦντες δὲ τί τὸ κυρίως πιστεύειν, καθ' ὃ „πᾶς ²⁾ ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.“ καὶ αἰσθανόμενοι ὅσῳ τοῦ οὕτως πιστεύειν ἀπολειπόμεθα, ταῦτα ἀποκρινόμεθα, ³⁾ παρακαλοῦντες τὸν τῶν τῆς ψυχῆς ὄψεων ἰατρὸν, τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ καὶ φιλανθρωπία πάντα ποιῆσαι τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀποκαλυφθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ἔτι κεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς διὰ τὴν κακίαν ἀτιμίας ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον πού· „ἐπεκάλυψεν ⁴⁾ ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν“ ἐπακούσεται γὰρ ἡμῶν ὁμολογούντων τὰ αἷτια τοῦ μηδέπω ἡμᾶς πιστεύειν, καὶ ὡς κακῶς ἔχουσι καὶ χρήζουσιν ἰατροῦ βοηθῶν συνεργήσει πρὸς τὸ χωρῆσαι ἡμᾶς τὸ εἰς τὸ πιστεύειν χάρισμα, τρίτον παρὰ τῷ Παύλῳ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν χαρισμάτων τεταγμένον, μετὰ τὸν τῆς σοφίας λόγον καὶ τὸν τῆς συνέσεως λόγον, οἷς ἐπιφέρει· „ἑτέρῳ ⁵⁾

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 46. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἰ δὲ ἀλήθ. λέγω, διατί κ. τ. λ.

²⁾ I Joann. V, 1. — Edd. N. T. ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστ. κ. τ. λ.

³⁾ Ed. Huetiana ἀποκρινόμεθα.

⁴⁾ Jerem. III, 25.

⁵⁾ I Cor. XII, 9. — Ed. Knapp. ἑτέρῳ δὲ κ. τ. λ., ed. Lachm. ἑτέρῳ (δέ) κ. τ. λ.

πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι·“ περὶ οὗ χάρισματος καὶ ἐν ἄλλοις φησὶν „ὅτι¹⁾ ἀπὸ Θεοῦ ὑμῖν ἐχαρίσθη, οὐ μόνον τὸ εἰς Χριστὸν πιστεῦειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.“ Καὶ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας δὲ ἐπιστήσαντι²⁾ σαφές ἐσται,³⁾ ὅτι οὐχ ἡ τυχοῦσα δωρεὰ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, πλειόνων δογμάτων διαφόρων ὑπὸ πολλῶν κηρυσσομένων τῶν διδάσκειν τὰ ἀληθῆ ἐπαγγελλομένων, τὸ μηδεὶν ἢ μόνον τῷ ἀληθεῖ πιστεῦσαι· τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ δοκίμου τραπέζιτου ἔργον τυγχάνει, ὃν τέλειον ὀνομάζων οὐκ ἂν ἁμάρτοι,⁴⁾ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους γεγραμμένου τοῦ „τελείων δὲ ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.“

27. „Ὁ⁵⁾ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ.“ Δοκοῦσιν οἱ τὴν περὶ διαφόρων φύσεων εἰσάγοντες μυθοποιῶν, καὶ λέγοντες, εἶναι φύσει καὶ ἐκ πρώτης κατασκευῆς υἱὸς Θεοῦ μόνον διὰ τὸ πρὸς Θεὸν συγγενὲς δεκτικὸς τῶν τοῦ Θεοῦ ῥημάτων, καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει τὸ προκείμενον αὐτοῖς. Συναρπάξουσί γέ τοι καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ῥητοῦ, προσδιατρίβοντες αὐτῷ, τοὺς ἀκρίτους καὶ μὴ δυναμένους πρὸς τὴν πιθανότητα τῆς χρήσεως τοῦ ῥητοῦ ἀπαντᾶν, μηδὲ βλέποντας αὐτοῦ τὴν λύσιν οὕτως ἔχουσιν εἰπερ, ὅσοι

¹⁾ Philipp. I, 29. — Edd. N. T. ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦειν κ. τ. λ.

²⁾ Ed. Huetiana περιστήσαντι.

³⁾ Cod. Reg. (ed. H. in textu) perperam ἔσεσθαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἔσται.“

⁴⁾ Cod. Reg. (ed. H. in textu) male ἁμαρτήσατε. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἁμαρτήσαι, ἢ ἁμαρτήσαι.“ — Hebr. V, 14

⁵⁾ Ev. Joann. VIII, 47.

ἐλαβον τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει¹⁾ πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, οὐ τῷ εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰλήφασιν αὐτό· — εἰ γὰρ τῷ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰλήφεισαν αὐτό, οὐκ ἂν περὶ αὐτῶν ἀνεγέγραπτο· „δοσοὶ δὲ²⁾ ἐλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἕξουσίαν τέχνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ“ — δῆλον διὸ οἱ μὴ ὄντες ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὶν μὲν λαβεῖν τὸ ἀληθινόν, οὐδὲ ἕξουσίαν πως ἔχουσι τοῦ τέχνα Θεοῦ γενέσθαι· ἐπὶ δὲ λάβωσιν αὐτό, τεχνὰ μὲν³⁾ οὐδέπω γίνονται Θεοῦ, ἀλλ' ἕξουσίαν λαμβάνουσι, διὰ τοῦ εἰληφέναι τὸ φῶς, γενέσθαι τέχνα Θεοῦ. Τότε γεγόμενοι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ῥήματα ἀκούουσι αὐτοῦ, οὐκέτι ἀπλούστερον πιστεύοντες μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διορατικώτερον κατανοοῦντες τὰ τῆς θεοσεβείας πράγματα. Οἱ μὴ τοιοῦτοι φιλοτιμησάμενοι εἶναι, τέχνα μὲν οὐ γίνονται Θεοῦ, οὐδὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι τὰ ῥήματα αὐτοῦ, οὐδὲ συντάσι τοῦ βουλήματος αὐτῶν· μένουσι δὲ ἐν τῇ πρὸ τῶν⁴⁾ τέχνων τοῦ Θεοῦ καταστάσει, τῶν πεπιστευκότων μόνον, δοῦλοι Θεοῦ, τῷ εἰληφέναι⁵⁾ τὸ τῆς δουλείας εἰς φόβον πνεῦμα, καὶ μὴ ἐσπουδακέναι προβῆναι καὶ προκόψαι, ὥστε καὶ τὸ τῆς υἰοθεσίας χωρῆσαι, ἐν ᾧ κράζουσιν οἱ ἔχοντες αὐτό· „Ἀββᾶ ὁ πατήρ.“ Ὅτι γὰρ καθ' ὅλου οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀρχῆθεν υἱὸς ἐστι Θεοῦ, δῆλον μὲν καὶ ἐκ τοῦ „ἡμεθα⁶⁾ τέχνα φύσει ὀργῆς“ ὑπὸ Παύλου καὶ περὶ

¹⁾ Ev. Joann. I, 9. — Paulo post ed. Huet. min. recte οὕτω εἶναι — εἰληφόσιν pro οὐ τῷ εἶναι — εἰλήφασιν.

²⁾ Deest δέ in ed. Huetiana. — Ev. Joann. I, 12.

³⁾ Ed. Huet. pro μέν min. accurate περὶ.

⁴⁾ Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) πρώτων, et paulo post κατασταθῆ pro καταστάσει. R. — Huet. ad marg.: „scrib. πρὸ τῶν. Ferrar.,“ et: „scrib. καταστάσει.“

⁵⁾ Rom. VIII, 15. — H. et R. Ἀββᾶ.

⁶⁾ Ephes. II, 3. coll. pag. 255. not. 1.

ἑαυτοῦ τοῦτο εἰρηκότος· σαφές δὲ καὶ ἐκ τοῦ „ἐγὼ¹⁾
 δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν, καὶ προσ-
 εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ
 τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς.“ Ἐπὶ γὰρ Παῦλος
 φύσει ὀργῆς υἱὸς, τίς ὑπὲρ Παῦλον, ὅσον ἐπὶ τῇ κα-
 τασκευῇ, οὐκ ὀργῆς υἱὸς πρὸ τοῦ λαβεῖν ἐξουσίαν τε-
 κνον²⁾ Θεοῦ γενέσθαι, καὶ πρὸ τοῦ τέκνον γενέσθαι
 Θεοῦ; Καὶ εἰ οὐκ ἄλλως γίνεται τις υἱὸς τοῦ ἐν οὐρα-
 νοῖς πατρὸς, ἢ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς ἑαυτοῦ καὶ
 προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτόν, δῆλον ὅτι
 οὐδεὶς τῇ φύσει εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ
 ἀκούει, ἀλλὰ τῇ λαβεῖν ἐξουσίαν τέκνον Θεοῦ γενέσθαι,
 καὶ κεχερῆσθαι εἰς δέον τῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τῇ ἠγαπηθέναι
 τοὺς ἐχθρούς, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόν-
 των γενόμενος υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, τότε ἐστὶ
 καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει, συγι-
 εἰς αὐτῶν καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἀναλαμβάνων ὅπερ
 ἴδιον οὐ δούλων,³⁾ ἀλλὰ τέκνων ἐστὶ Θεοῦ, τῶν πᾶ-
 σαν μὲν καταργησάντων γενεαί, τὴν δὲ ἀπὸ Θεοῦ ἀντι-
 ληφόντων διὰ τοῦ τῆς υἰοθεσίας πνεύματος. Ἄμα δὲ
 ἐπιμελέστερον κατανοητέον, πῶς δεῖ δέχεσθαι τὸ „τὰ⁴⁾
 ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει.“ ἢ ὁμοίον ἐστὶ καὶ τὸ „τὰ
 ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσι.“ Ἐπὶ γὰρ ἐπὶ
 ψιλλῆς συγκαταθέσεως τὸ „ἀκούει.“⁵⁾ λάβοιμεν, καὶ οἱ

¹⁾ Matth. V, 44. 45. coll. pag. 235. not. 2. — H. et R. h. l. ἀγαπήσατε. Cfr. pag. 236. not. 2.

²⁾ H. et R. τέκνα, Ferrar. τέκνον legit. Cfr. pag. huj. lin. 42.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) οὐδ' ὄλων, Cod. Bodlej. ut in textu. R.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 47. — X, 27. — Edd. N. T. τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει.

⁵⁾ H. et R. in textu ἀκούειν, Huet. ad marg., R. in notis: „scrib. et leg. ἀκούει.“ Cfr. pag. 276. lin. 3. et 9.

ψυχικοί πρὸς χρόνον πιστεύοντες ἔσονται ἐκ τοῦ Θεοῦ, μεμαρτυρημένοι ὑπὸ τοῦ Λόγου ὅτι πρὸς καιρὸν¹⁾ τιπες πιστεύουσιν. Εἰ δὲ κατὰ τό „ἀκούει“ ἐκλάβοιμεν ἐπὶ τοῦ τηρεῖν τὰς ἐντολάς, δῆλον ὅτι, κἄν ἐν²⁾ ἐντὶ ἀμαρτάνων, οὐκ ἔσται υἱὸς Θεοῦ· ὅπερ ἡμᾶς μὲν οὐ θλίψει τοὺς λέγοντας, ἐκ μεταβολῆς γίνεσθαι τινα υἱὸν Θεοῦ, ἐκεῖνους δὲ, μὴ πάνυ δεῖξαι δυναμένους ἀναμαρτήτους ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς μαθήμασι. Εἰ δὲ τό „ἀκούει“ λαμβάνοιμεν ἐπὶ τοῦ συνέναι καὶ νοεῖν, δεικνύτωσάν τινα πάντων ἀκούοντα οὕτως τῶν τῆς καινῆς διαθήκης λόγων, ἵνα ἐκείνον³⁾ εἴπωμεν υἱὸν Θεοῦ, εἰ μὴ ἐπιδέχοιτο ἀνατροπὴν εἰς τὰ ἄγια γράμματα ἢ ἐκδοχὴ αὐτοῦ· ἡμεῖς γὰρ καὶ κατὰ ταῦτα μέγα τινα καὶ θαυμαστὸν εἶναι φανταζόμενοι τὸν ἤδη υἱὸν Θεοῦ, οὐκ ἐλεγχθησόμεθα ἀναξίως τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξεληφότες τό „ὁ“⁴⁾ ὃν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει.“ Ἡδη⁵⁾ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων παράδοξον ἂν τι φανέν ἀποδειχθῆναι δυνατόν ἔσται. Τί δὲ τὸ παράδοξον, ἢ τὸ εἶναι τινα ἑτέρου υἱοῦ Θεοῦ μᾶλλον υἱὸν Θεοῦ, καὶ διπλάσιον ὡς ἕτερον ἑτέρου εἶναι υἱὸν Θεοῦ; Πῶς δὲ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐναντίου δείκνυται, οὕτω παραστήσομεν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον ὁ πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους δεύτερος ταλανισμὸς οὕτως ἔχει „οὐαί“⁶⁾ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί! ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον, καὶ διαν γένηται,

1) Luc. VIII, 13.

2) Desideratur ἐν, quod habet ed. H., in ed. B.

3) Perperam Cod. Reg. habet (item ed. H. in textu) εἶναι κείμενον. R. — H. ad marg.: „scrib. ἵνα ἐκείνον.“

4) Ev. Joann. VIII, 47.

5) H. et R. in textu ἤδη, H. in margine absque causa: „scrib. ἴδε. Ferrar.“

6) Matth. XXIII, 15.

ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.“ Οὐκοῦν κατὰ τοῦτο οὔτε φύσει υἱὸς γεέννης εἰσὶ τινες, οὔτε ἐπίσης οἱ τῆς γεέννης υἱοὶ υἱοὶ εἰσιν αὐτῆς, εἴγε ἕτερος ἑτέρου διπλότερον υἱὸς ἔστιν αὐτῆς. Εἰ δὲ ἕτερος ἑτέρου διπλότερός ἐστιν υἱὸς τῆς γεέννης, διὰ τί οὐχὶ ¹⁾ καὶ τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σκότου, καὶ τῶν λοιπῶν ὧν οἱ διαφόρως ἁμαρτάνοντες εἰσιν υἱοί; Εἰ δὲ ἐπὶ τούτων, διὰ τί καὶ οὐχὶ υἱοὶ φωτὸς διπλότεροι ἕτεροι ἑτέρων ἔσονται, καὶ υἱοὶ ζωῆς καὶ υἱοὶ σοφίας, οὔτω δὲ υἱοὶ Θεοῦ; Εἰ δὲ διπλάσιον ὡς ἕτερος παρ' ἕτερον υἱὸς γίνεται Θεοῦ, διὰ τί οὐχὶ καὶ πολλαπλασιῶνως, καὶ τσαυταπλασιῶνως ὀποσαπλασιῶνως ²⁾ ἄξιον νοεῖν εἶναι τὸν πρωτότοκον πάσης πίστεως υἱὸν τοῦ Θεοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς μηκέτι πνεῦμα δουλείας ἔχοντας εἰς φόβον, ἀλλ' εὐφροφίας πνεῦμα υἰοθεσίας; Τάχα οὖν οὕτως πλειόνων ὄντων τῶν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον τῶν ἀναγεγραμμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρρήτων, ἃ ³⁾ οὐκ ἔξον ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, καὶ τούτων περὶ ὧν φησὶν ὁ Ἰωάννης „οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία“ πᾶς μὲν οἰωντινωνοῦν ῥημάτων ἀκούων τοῦ Θεοῦ ἤδη ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὅσα δὲ πλειόνων ἀκούει ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, τσαυταπλειόνως γίνεται ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὡς, εἰ δεῖ ⁴⁾ οὕτως ὀνομάσαι, πάντων ἀκούσας τις τῶν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, ἔάν γε ταῦτο φθάσῃ ἐπὶ τινα τῶν λαμβανόντων τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα, τελείως

1) Ed. Huet. οὐχ et paulo post σκότους.

2) Deest ὀποσαπλασιῶνως in ed. H. — Rom. VIII, 15.

3) H. et R. ὄν (ὄν?). Cfr. II Cor. XII. 4. — Ev. Joann. XXI, 25. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. οὐδὲ αὐτὸν κ. τ. λ.

4) H. et R. in textu εἰ δεῖ οὕτως, H. ad marginem: „scribas ἤδη οὕτως. Ferrar.“ R. in notis: „„Ferrar. legebat etc.““

καὶ ἀνυπερβλήτως γίνεται υἱὸς Θεοῦ, καὶ πάντα καὶ ἐξ ὄλων καὶ ὅλων¹⁾ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Εὐγνωμονέστερον δὲ ἀκουστέον τοῦ „ἐξ ὄλων καὶ ὅλων,“ ἀνάλογον ὅλοις τοῖς δόγμασι καὶ πάσῃ τῇ γνώσει καὶ πᾶσι τοῖς μυστηρίοις, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ὅλον²⁾ καὶ ἐξ ὄλων γεγόνέναι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν εἰδόμενα πάντα τὰ μυστήρια καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ μετὰ τούτων τὰ τῆς τελείας ἀγάπης κατορθωκότα. Ὅρα δὲ, εἰ δύναται³⁾ ἀκαλούθως τῷ „ἐκ μέρους γινώσκωμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν“ εἰπεῖν ἂν τὸν τοιοῦτον· καὶ ἐκ μέρους ἐσμὲν υἱὸι τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν „ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, καὶ τὸ ἐκ μέρους καταργηθῇ,“ καὶ τὸ τέλειον τοῦ γενέσθαι υἱὸς Θεοῦ ἐλεύσεται, καταργοῦν τὸ ἐκ μέρους γεγόνέναι υἱὸν τινα τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἀζήτητον δὲ ἐάσω καὶ τὸ περὶ τοῦ, πότερόν ποτε δυνατόν, ἐκ μέρους μὲν εἶναι υἱὸν τῆς διαφερούσης μερίδος τῆς περὶ τὰ θεῖα, ἐκ μέρους δὲ τῆς ἐναντίας, ἣ τοῦτο ἀμήχανον οὕτως ἔχειν ὥσ' συνεξετάσεις, πῶς λέγονται υἱοὶ πολλοὶ ἐνὸς πατρὸς, πότερον διὰ τοὺς προγόνους καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων, ἢ κατὰ ταύτην τὴν ὑπόνοιαν. Λαβόντες οὖν ἔξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, πάντα πράττωμεν, ἵνα γενώμεθα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ῥήματα αὐτοῦ ἀκούσωμεν, καὶ προκόπτωμεν καὶ τὸ εἶναι⁴⁾ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα προκηρύττωμεν καὶ ἐν τῷ ἀκούειν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, πλείονα ἐκ

1) H. et R. in textu ὅλων, R. in notis: „Cod. Bodlejan. (it. Ferrar.) ὅλος.“

2) H. et R. h. l. ὅλον. Cfr. pag. huj. not. 1.

3) H. et R. in textu δύναται et paulo post τὸν α. voc. τοιοῦτον, H. in marg.: „scrib. δυνατόν et τὸ.“ Id. in not., quae R. sua fecit: „vel legend. δυνατόν, vel paulo post εἰπεῖν ἂν τὸ τοιοῦτον.“ — I Cor. XIII, 9. coll. eod. N. T. — De praeced. κατορθωκότα cfr. pag. 259. not. 1.

4) H. et R. in textu καὶ τὸ εἶναι; H. non male in margine: „scribas ἐν τῷ εἶναι. Perion.“ R. in notis: „„lego ἐν τῷ εἶναι.““

τούτων ἀεὶ τρανοῦντες, ἕως πάντα χωρήσωμεν τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ, ἣ ὅσα γε ἐνδέχεται χωρήσαι καὶ νῦν καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀξιουμένους τῆς υἰοθεσίας πνεύματος. Ὅσῳκις δὲ ῥημάτων λεγομένων τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀκούομεν, τουτέστιν, οὐ συνίεμεν αὐτῶν, τοσαυτάκις νομιστέον ἐλέγχεσθαι ὡς οὐκ ὄντας ἐκ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐκ ἀκούει ὁ μὴ ἀκούων ῥημάτων Θεοῦ, ἐπεὶ περ ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι παρ' ἑαυτὸν καὶ τοί γε¹⁾ ἔσθ' ὅτε λαβὼν ἤδη ἐξουσίαν τέκνον Θεοῦ γενέσθαι, καὶ δυνάμενος, ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων, γενέσθαι υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς.

Β. „Ἀπεκρίθησαν²⁾ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ· οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις;“ Εἰκὸς ὅτι ταῦτα πολλάκις, κατὰ τὸ σωπώμενον, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον περὶ τοῦ Σωτῆρός τινες, Σαμαρείτην μὲν αὐτὸν ὀνομάζοντες, ὡς παραχαράσσοντα Ἰουδαϊκὰ παραπλησίως τοῖς Σαμαρείταις· „οὐ³⁾ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις,“ ἐν πολλοῖς διαφωνοῦντες δόγμασι παρ' ἐκείνους. Ἄξιον δὲ ἔστι ζητῆσαι, πῶς,⁴⁾ Σαμαρειτῶν τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀρνούμενων καὶ μηδὲ⁵⁾ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιδιαμονὴν προσι-

¹⁾ H. et R. καίτοι γε.

²⁾ Ev. Joann. VIII, 48. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἀπεκρίθ. οὖν οἱ Ἰουδ. καὶ εἶπον κ. τ. λ. — H. et R. ἀποκρίθησαν. — Abhinc Ferrar. Tom. XXVI. auspicatur. Huet.

³⁾ Ev. Joann. IV, 9.

⁴⁾ H. in marg., R. in textu πῶς; R. in notis: „Deest πῶς in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej.“

⁵⁾ H. et R. in notis: „Orig. in Matth. Tom. XVII. num. 29. (ex ed. H. pag. 486., ex ed. R. pag. 810. et 811.): οἱ Σαδδουκαῖοι μέντοι λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, οὐ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν ἀπλουσιτέρων ὀνομαζομένην

εμένων, τὸν Σωτῆρα ἐτόλμησαν εἰπεῖν, περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως πλεῖστα ὄσα διδάξαντα, Σαμαρείτην ¹⁾ εἶναι. Ἀλλὰ μήποτε ὡς λοιδοροῦντες αὐτὸν τοῦτο λέγουσι, καὶ οὐ πάντως ²⁾ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις δογματίζοντα. Εἰκὸς δὲ καὶ ὅτι τινὲς ᾤοντο αὐτὸν μὴ ἀπὸ διαθέσεως τὰ περὶ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὰ περὶ κρίσεως καὶ ἀναστάσεως διδάσκειν, διακειμένον μὲν Σαμαρειτικῶς, ὡς μηδενὸς μετὰ τὸν βίον ἀποκειμένου τοῖς ἀνθρώποις, προσποιήσεως δὲ ἔνεκεν, κατὰ τὸ ἔνδοξον καὶ ἀρέσκον τοῖς Ἰουδαίοις, τὰ περὶ ἀναστάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς προφερόμενον. Καὶ δαιμόνιον δὲ ἔχειν ἔλεγον αὐτὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ ἄνθρωπον αὐτοῦ λόγους, δι' ὧν πατέρα ³⁾ ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος πολλῶν κρείττων τοῦ μάννα, ὡς τὸν φάγοντα τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεσθαι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἄλλα μυρία ὧν πεπλήρωται τὰ εὐαγγέλια. Δύναται δὲ καὶ διὰ τὴν περὶ τὸν Βεελζεβούλ ὑπόνοιαν αὐτῶν εἰρησθαι· „σὺ ⁴⁾ δαιμόνιον ἔχεις“ ἐπέπερ τινὲς ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐνόμιζον αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, οἰοῦναι ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Βεελζεβούλ. Οἱ μὲν οὖν

ἀνάστασιν σαρκὸς ἠθέτουσαν, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀτήρουν τὴν τῆς ψυχῆς οὐ μόνον ἀθανασίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιαμονήν, οἰόμενοι μηδαμοῦ ἐν τοῖς Μωσάεως γράμμασι σημαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς μετὰ ταῦτα ζωὴν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῖς Σαδδουκαίοις δόγμα περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς φρονοῦσι μέχρι τοῦ δεῦρο Σαμαρεῖς κ. τ. λ.“

¹⁾ Σαμαρείτην εἶναι. Haec desunt in ed. Huet. (qui tamen in notis ad loc. ex commentariis in Matth. laud. habet: ἐτόλμησαν εἰπεῖν (Σαμαρείτην), περὶ κ. τ. λ.), sed leguntur in Cod. Bodlej. R.

²⁾ Ed. Huet. min. recte πάντας. Eadem paulo post: εἰκὸς δὲ ὅτι τινὲς καὶ ᾤοντο κ. τ. λ.

³⁾ Ev. Joann. VI, 32. 33. seqq.

⁴⁾ Ibidem VIII, 48. — Luc. XI, 15.

ἐχθροὶ εἰσονται, λέγοντες αὐτὸν δαιμόνιον ἔχειν ἡμεῖς δὲ αὐτῷ πειθόμεθα φάσκοντες „ἐγὼ¹⁾ δαιμόνιον οὐκ ἔχω“ οὐδὲ γὰρ δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι, ἢ ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν, ἃ καὶ ἀναγέγραπται, ὧν καὶ ἔχρη καὶ λείμματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὀνόματι Ἰησοῦ μέχρι νῦν γίνεται. Μετὰ ταῦτα ζητήσαι τις ἄν, τί δήποτε²⁾ δύο δυσφημίας αὐτῷ προσαιψάντων, τήντε „Σαμαρείτης εἰ σύ“ καὶ τήν „δαιμόνιον ἔχεις“ τῶν ἀποκριθέντων αὐτῷ Ἰουδαίων, οὐκ ἐκείνων τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ, οὐχὶ πρὸς τὰς δύο ἀπεκρίβετο, ἀλλὰ πρὸς μόνην τήν „δαιμόνιον ἔχεις“ εἰπὼν „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω.“ Καὶ ὄρα, εἰ δύναται πρὸς τοῦτο γενέσθαι τὸ τῆς ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ παραβολῆς³⁾ περὶ τοῦ ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ καταβαίνοντος καὶ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς, ὅτινα ὁ μὲν ἱερεὺς ἀντιπαρῆλθεν, καὶ ὁ Λεβίτης ὁ δὲ ὀδεύων Σαμαρείτης ἔλθων κατ' αὐτὸν καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνίσθη, καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματά αὐτοῦ,⁴⁾ ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. Ἐὰν γὰρ δυνηθῇ τις διαλαμβάνων περὶ τῆς παραβολῆς δεῖξαι, ἐπὶ μηδένα ἄλλον⁵⁾ ἢ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα ἀναφῆρεσθαι τὰ περὶ τοῦ Σαμαρείτου, ὃς τὸν ἡμιθανῆ καὶ ἐμπεσόντα εἰς τοὺς ληστὰς ἴασατο, παραστήσει καὶ διὰ τί οὐκ ἠρνήσατο εἶναι Σαμαρείτης. Ἄλλος δὲ διὰ τὴν παρὰ Παύλῳ διαφορὰν⁶⁾ Ἰουδαίων καὶ τοῦ ὑπὸ νόμον θεωρήσας, καὶ ἀγαγὼν τοὺς ὑπὸ νόμον εἰς τοὺς Σαμαρείτας, καὶ μᾶλλον Παύλου καταλαβὼν τὸν Σωτῆρα τοῖς πᾶσι πάντα

¹⁾ Εὐ. Joann. VIII, 49.

²⁾ Η. ἄν τι δήποτε, R. ἄν τιδήποτε. — Εὐ. Joann. VIII, 48. — 49.

) Luc. X, 30. seqq.

⁴⁾ αὐτοῦ. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.). R.

⁵⁾ Deest ἄλλον in eod. Cod. Reg. (item in ed. H.) R.

⁶⁾ I Cor. IX, 20. 21.

γεγόμενον, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ, ἔρεϊ διὰ τὸ τοῖς ὑπὸ νόμον αὐτὸν γεγοῖναι ὡς ὑπὸ νόμον, οἷον καὶ Σαμαρείτην γεγοῖναι, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἠρηῆσθαι τὸ εἶναι¹⁾ Σαμαρείτης. Καὶ τρίτος δέ τις τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Σαμαρείτου ἐκλαβὼν, σημαίνοντος τὸν φύλακα, φήσκει ὅτι, εἰ καὶ κατ' ἄλλο ἔλεγον Σαμαρείτην αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτὸς τὸ σημαίνονμενον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἐκλαβὼν οὐκ ἠρηῆσατο αὐτὸ, εἰδὼς ὅτι φύλαξ ἐστὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ περὶ οὗ εἰρηται· „ἰδοὺ²⁾ οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ.“ καὶ τὸ „φυλάσσων τὰ γήπια ὁ κύριος.“ „Σωμῆρ“ μέντοι γε Ἑβραῖοι λέγουσι τὸν φύλακα, οὕτω³⁾ δὲ καὶ τοὺς Σαμαρεῖς πρῶτον ὀνομάσθαι παραδιδόασιν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως φύλακας αὐτοὺς πεπέμφθαι τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, τοῦ ἑτέρου παρὰ τὸν Ἰουδαῖον Ἰσραὴλ διὰ τὰς πολλὰς ἀμαρτίας αἰχμαλωτευθέντος εἰς τοὺς Ἀσσυρίους.

29. „Ἀπεκρίθη⁴⁾ Ἰησοῦς· ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με. Ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κριτῶν.“ Εἰ τὸ πεφτυμένον⁵⁾ ἔξυλον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς τὸν καρπὸν αὐτοῦ

¹⁾ Deest εἶναι, quod habet ed. H., in ed. R.

²⁾ Psalm. CXXI, 4. (CXX). — CXVI, 6. (CXV.).

³⁾ H. et R. in notis: „Origenes homil. IX. in Ezech. num. 4. (ἐξ ed. R. pag. 388.): *Samaria magis post captivitatem decem tribuum crevit, quando custodes ab Assyriis ad Israelis terram missi sunt, qui vocantur Samaritani; Somer enim Custos interpretatur lingua Hebraeorum. Sed cfr. I Reg. XVI, 24. (III Reg.)*“ — Cfr. II Reg. XVII (IV Reg.).

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 49. 50. — Edd. N. T. vers. 50. ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ κ. τ. λ.

⁵⁾ Psalm. I, 3.

διδόναι ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ μηδὲ φύλλον αὐτοῦ ἀπορ-
 ρεῖν, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοοῦσθαι, τί νο-
 μοστέον περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ, ἢ ὅτι αὐτὸς ὢν
 τὸ ξύλον τῆς ζωῆς κατὰ τὸ εἶναι σοφία, καὶ τὴν σοφίαν
 εἶναι ξύλον ζωῆς πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ
 καρποφορεῖ, καὶ τὰ ἕτερα παρὰ τοὺς καρποὺς φύλλα
 τοιαῦτα ἔχει, ὡς μηδὲ ἐν αὐτῶν ἀπορρῆειν. Διὰ τοῦτο
 εὐδένα τοῦ Ἰησοῦ λόγον, καὶ ταῦτα ἀναγραφῆς ἀξια-
 θέντα ὑπὸ τῶν ἀγίων μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς ἔτυχεν ἐκ-
 δεκτέον· ἀλλὰ πᾶσαν βᾶσανον καὶ τοῖς νομιζομένοις
 εἶναι σαφέα προσακτέον, οὐκ ἀπογινώσκοντα, ὅτι καὶ
 περὶ τὸν ἀνυπονόητον καὶ ἀπλοῦν εἶναι νομισθέντα
 λόγον αὐτοῦ εὐρεθήσεται τοῖς ὀρθῶς ζητοῦσιν ἄξιόν τι
 τοῦ ἱεροῦ στόματος ἐκείνου. Εἰ δέ που μὴ εὐρίσκομεν,
 ἡμᾶς καὶ οὐ λόγον τοῦ Ἰησοῦ αἰτιατέον, ὡς οὐ πνεόντα
 τῶν ἐκ πληρώματος μεστῶν ἀληθείας καὶ σοφίας δο-
 γμάτων. Ταῦτα δέ μοι εἰρηται βουλομένῳ ἐξετάσαι
 τό· „ἐγὼ¹⁾ δαιμόνιον οὐκ ἔχω“ δι’ οὗ διδασκόμεθα
 πάντες οἱ τῷ εὐαγγελίῳ ἐντυγχάνοντες πρᾶγμα ὃ οὐκ
 ἤδειμεν καὶ πρὶν ἐντυχεῖν τῷ εὐαγγελίῳ. Τί δὲ τοῦτό
 ἐστιν ἤδη κατανοητέον. Ἀρέσκει κατὰ τὰς γραφὰς τοὺς
 ἁμαρτάνοντας πολλὰ ποιεῖν παρὰ τὸν λόγον, οὐ δὲ
 ἄλλο ἢ τῷ θετικῶν αὐτοὺς γεγονέναι ἐνεργείας πο-
 νηροῦ πνεύματος, ἢ θελήματος ἀκαθάρτου δαιμονίου.
 Οὐκ ὤκησαν οὖν καὶ τὰ νομισθέντα ἂν ἐλάχιστα εἶναι
 τῶν ἁμαρτημάτων δαιμονίοις προσάψαι οἱ φήσαντες
 τὴν ὀξυβολίαν δαιμόνιον εἶναι, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν κα-
 ταλαλίαν. Εἰκόσ δὲ καὶ ἄλλα μυρία δαιμονίων φαντα-
 σιούντων ἡμᾶς καὶ ἐνεργούντων κατὰ τὸ ἐκείνων θέ-
 λημα ποιεῖν· καὶ ἐστιν ἐν ἀνθρώποις ὡσπερ οὐδεὶς²⁾
 καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, καὶ οὐδεὶς δίκαιος ἐπὶ τῆς γῆς,
 ὃς ποιήσει ἀγαθόν, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται, οὕτω καὶ οὐ-

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 49.

²⁾ Job. XIV, 4. — Ecclesiast. VII, 20.

δεις αὐτὸ ἀπὸ δαιμονίων καθαρεύσας, καὶ μηδέποτε γε-
νόμενος τῆς ἀπὸ τούτων ἐνεργείας ἀνεπίδεκτος. Διό-
περ ἀλληγοροῦντες τὰς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ θεραπείας, ἐν
αἷς εἰσι καὶ τῶν δαιμονίων ἀπελάσεις, ἐροῦμεν πάν-
των αὐτῶν ἀπελαύρεσθαι τοὺς δαίμονας ὑπὸ Ἰησοῦ, τῶν
παρὰ τὸ τεθεραπεῦσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου μηκέτι περα-
δεχομένων τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας. Μόνου τοί-
νον νομίζω εἶναι Ἰησοῦ φωνήν, τοῦ μόνου ἀπεκδυσα-
μένου¹⁾ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ δειγματίσασ-
τος ἐν παρθήσι, καὶ θριαμβεύσαστος ἐν ξύλῳ, τράκαιον
κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως τὸν σταυρὸν στή-
σαντος, ὡσπερ τό· „ἔρχεται²⁾ ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου
τούτου, καὶ ἐν ἑμοί οὐκ ἔχει οὐδέν“ οὕτως καὶ τὸ
ἐγὼ δαιμόνιον οὔτε ἔσχω, οὔτε ἔχω, οὔτε ἔξω. Τὴν
δὲ φωνὴν δυνάμεθα μὲν καὶ ἡμεῖς προσεγγεῖσθαι καὶ
λέγειν „δαιμόνιον οὐκ ἔχω“ ἀλλ' ἐλεγχθῆσόμεθα ὁμοίως
τοῖς ἀρνησομένοις περὶ τοῦ³⁾ δαιμονῶν, καὶ ἐν αὐτοῖς
τοῖς πράγμασιν ἀποδειχθεῖσιν ὅτι ἐψεύσαντο. Ἡ οὐκ
ἐλεγχος⁴⁾ τοῦ δαιμονῶν ἡμᾶς, ὅταν μεμνηνότες κατὰ-
στασιν ἔχοντες βοῶμεν, ἀπὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς φλεγό-
μενοι, ἢ λελυττηκότες,⁵⁾ καὶ ὡσπερ⁶⁾ χρεμετίζοντες
κἂν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς δίκην ἵππων θήλυμανῶν ἐπι-
βαίνομεν, ἐκβάλλοντες⁷⁾ τοὺς περὶ ἀπαθείας λόγους
Θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω; Ἀλλὰ κἂν ταπεινοὶ καὶ συνηρεῖς

1) Coloss. II, 15.

2) Ev. Joann. XIV, 30. — Edd. N. T. ἔρχεται γὰρ
ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ κ. τ. λ. — Ev. Joann. VIII, 49.

3) H. et R. in textu περὶ τοῦ δαιμονῶν, R. in no-
tis: „Cod. Bodlejan. περὶ τοῦ μὴ δαιμονῶν.“

4) H. in marg., R. in textu ἐλεγχος; R. in notis:
„Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἔλεχον.“

5) H. recte λελυττηκότες, R. λελυττηκότες.

6) Cod. Reg. (item ed. H.) ὡσπερ οἱ χρεμετίζοντες. R.

7) Idem Cod. Reg. (itemq. ed. H.) ἐκβάλλοντες. R.

ὑπὸ τῆς λύπης καθελκόμενοι, καὶ τὸ ἴδιον τῶν λογικῶν γαῦρον ἀπολέσαντες ἐπιλανθανόμεθα τοῦ ἄνευ Θεοῦ στρουθίου¹⁾ μὴ πίπτειν εἰς παγίδα, καὶ τοῦ δίκαια εἶναι τὰ περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις κρίματα, τί²⁾ φήσομεν, ἢ ὅτι καὶ τοῦ δαιμονίου ἡμᾶς νικήσαντος καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν θολώσαντος ταῦτα πάσχομεν; Ἀλλὰ καὶ φόβοι τῶν οὐ φοβερῶν, καὶ περιχάρειαί ἐπὶ τοῖς μηδενὸς ἀξίοις, τίνων ἂν εἴη ἐναργήματα ἢ δαιμόνων πληρωσάντων τοὺς μὴ δυναμένους μετὰ ἀληθείας λέγειν „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω;“ Ἀλλ' εἰκὸς τινας, τοὺς ἁγίους Πατριάρχας, ἢ τὸν κερὸν θεράποντα, ἢ τοὺς θαυμασίους προφήτας, ἢ τοὺς δυνατάτους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἀποστόλους φέροντας εἰς τὴν ἐξέτασιν δυσωπήσειν ἡμᾶς,³⁾ ὡς ἄρα καὶ οὗτοι εἰποῖαν ἂν ὁμοίως τῷ Ἰησοῦ „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω.“ πρὸς οὓς⁴⁾ ἔστιν εἰπεῖν ἄρα καὶ οὗτοι ποτε ἡμαρτον, ἢ ψεῦδος τό „πάντες γὰρ ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.“ καὶ οὐκ ἀληθές τό „οὐδεὶς⁵⁾ καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου“ οὐδὲ τεθειρωμένως εἴρηται τό „οὐκ⁶⁾ ἔστι δίκαιος ἐπὶ γῆς, ὃς ποιήσει ἀγαθόν, καὶ οὐκ ἁμαρτήσεται;“ Ἀλλὰ σαφές, ὅτι ἀληθεῖς αἱ πᾶσαι γραφαί, καὶ οὐκ αἰεὶ οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς ἐδύναντο λέγειν, οὐδ' οἱ μεταβάλλοντες ἐπὶ τὸν κατὰ ἀρετὴν βίον, τό

1) Matth. X, 29.

2) Ed. Huet. ὅτι φήσομεν εἰ νικήσαντος pro νικήσαντος.

3) Desideratur ἡμᾶς in ed. Huetiana.

4) H. et B. πρὸς ὄν. Equid. οὓς scripsi Ferrar. duce, neque, si non ὁ aliis de causis magis commendatur, οὓς omni ex parte suadente, efflagitante. — Rom. III, 23.

5) Job. XIV, 4. — LXX. interpretes: τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς.

6) Ecclesiast. VII, 27. — LXX. viri: ὅτι ἄνθρωπος οὐκ ἔστι δίκαιος ἐν τῇ γῆ κ. τ. λ.

„ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω“ ἀλλ' ἡ μόνου τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου ἀνδρώπου ἀρχῆθεν ἦν φωνή, διὰ τοῦτο κυριώτατα καὶ ἀληθέστατα μόνον τὸν πατέρα τιμήσαντος· οὐδεὶς γὰρ τιμῶν τι τῶν μὴ τιμωμένων¹⁾ ὑπὸ Θεοῦ, τιμᾷ τὸν ἀτιμάζοντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ τιμώμενα. Πῶς γὰρ λεκτέον, ὅτι τιμᾷ τὸν πατέρα, ὁ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας λαβών; Οὐδεὶς δὲ ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας ἀμαρτάνων ὁ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένος²⁾ οὐχ ἀμαρτάνει. Καὶ πῶς τιμᾷ τὸν πατέρα ὁ τιμῶν δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων ἢ³⁾ ἀργύριον ἢ τὸν χοϊκὸν πλαῦτον ἢ τὸ ἐκ σαρκῶν καὶ αἱμάτων κάλλος, ἢ ἀπαξιαπλῶς τι τῶν οικειῶν τῆ ὕλη καὶ τῆ φθορᾶ; Δῆλον οὖν πῶς τοῦ Σωτῆρός ἐστι φωνή· „τιμᾷ⁴⁾ τὸν πατέρα“ ἦντινα, ὅση δύναμις φιλοτιμητέον συμμαρτυροῦσης ἡμῶν τῆς συναδείσεως ἐν πνεύματι ἁγίῳ εἰπεῖν, ἀποδιδούσαι τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ τὴν τιμὴν,⁵⁾ καὶ μὴ ἐτέρῳ ἀπονεμόουσαι αὐτήν. Καὶ καλῶς γε ὁ ἐλθόντος τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου ἀπεισταλμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενέσθαι ἐκ γυναικὸς, καὶ γενέσθαι ὑπὸ τὸν νόμον, ὡς ὑπὸ τὸν λέγοντα νόμον τυγχάνων τὸ „τίμα⁶⁾ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα

¹⁾ H. et R. in textu ut in nostro textu, et recte quidem. H. tamen ad marginem: „scrib. τῶν τιμωμένων.“ R. in notis: „,,Ferrar. videtur legiisse τῶν τιμωμένων, deleta particula negativa μὴ.““

²⁾ I Joann. III, 9. et V, 18.

³⁾ Deest ἢ in ed. Huetiana.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 49. — Rom. IX, 1.

⁵⁾ H. in textu: τῷ τὴν τιμὴν, καὶ μὴ κ. τ. λ., ad marg. eadem, quae in nostro textu leguntur. R. in notis: „Cod. Reg. τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν, καὶ μὴ κ. τ. λ.“ — Galat. IV, 4.

⁶⁾ Exod. XX, 12. — LXX. interpretes πατέρα σου et μητέρα σου. Cfr. Matth. XV, 4. Ephes. VI, 2 3. — Ev. Joann. VIII, 49.

εὐ σοι γένηται·“ οὐδένα ἄλλον ἔχων πατέρα ἢ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Θεόν φησιν· „ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου.“ Ἐροῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ταύτην τὴν φωνήν, νοήσαντες τὸ τῆς παλιγγενεσίας λουτρὸν, καὶ λουσάμενοι κατ' αὐτὸ ἐπὶ τὸ γενέσθαι υἱοὶ Θεοῦ, καὶ μηκέτι καλοῦντες¹⁾ πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς τῷ υἱοὶ γεγονέναι τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς, καὶ ἀδελφοὶ τοῦ εἰπόντος· „πορεύομαι²⁾ πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.“ Δῆλον οὖν, ὅτι, κυριώτατα καὶ τελειότατα εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· „ἐγὼ³⁾ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου·“ οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ, ἕκαστος κατὰ δύναμιν, πάντα ἰσχύσας ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτὸν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ αὐτὸς ἐρεῖ τό· „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου.“ Τίς δὲ νεκροῖς συνῶν καὶ ἐν τάφοις οἰκῶν δυνηθεὶς ἂν εἰπεῖν τό· „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω;“ ἢ τίς ἄλλο τι παρὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου προτασσόμενον τιμῶν, ἐτέρῳ τὴν τιμὴν διδοῦς, θεὸν τὴν⁴⁾ τιμὴν ἀποδιδόναι αὐτῷ, εἰποι ἂν ὡς Ἰησοῦ μαθητῆς· „ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου;“ Ἐξῆς ἐστι τούτοις τό· „καὶ⁵⁾ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με·“ εἰρημένον πρὸς τοὺς ἀτιμάσαντας αὐτὸν, καὶ εἶπον αὐτῷ τό· „οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;“ οἰηθέντες τὸ κακῶς εἰρημένον καλῶς λελαληκέναι· κακῶς γὰρ νοοῦντες Σαμαρείτην καὶ δαιμόνιον ἔχοντα τὸν Σατῆρα ἀπεφῆ-

1) Matth. XXIII, 9.

2) Ev. Joann. XX, 17. — Edd. N. T. ἀναβαίνω κ. τ. λ.

3) Ev. Joann. VIII, 49. — Philipp. IV, 13.

4) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: θεὸν τῷ τὴν τιμὴν ἀποδιδόναι αὐτῇ, εἰποι κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scribas αὐτῷ (scil. pro τῷ) Ferrar.“ Idem in notis, de αὐτῇ nihil dicens: „Cod. Reg. etc. Perion. legit τῷ πατρί, Ferrar. αὐτῷ, quod probamus.“

5) Ev. Joann. VIII, 49. — 48.

γνωτο. Νομιστέον δὲ τό „καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με“ οὐχὶ καὶ ἐκείνοις μόνοις εἰρησθαι τότε, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀεὶ ἀτιμάζουσι, δι' ὧν πράττουσι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀτιμάζουσι, δι' ὧν ἀδικοῦσι, τὸν Χριστὸν, ὃς ἐστὶ δικαιοσύνη, καὶ ἀτιμάζουσι, δι' ὧν κατὰ ἀδυναμίαν καὶ ἀσθένειαν ἐπιτελοῦσι, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, ἣτις ἐστὶν ὁ Σωτὴρ· Χριστὸς¹⁾ γὰρ Θεοῦ δύναμις. Καὶ παντὶ δὲ τῷ ἐξουδενοῦντι σοφίαν λεχθεὶν ἂν τό „ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με“ ἐπεὶ περ Χριστὸς καὶ σοφία ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ εἰ δέον τὸ ἐξ αὐτοῦ²⁾ τινα μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύειν, ὥστ' ἂν εἰπῶν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο· „μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός“ καὶ δέον ἀναλαβεῖν τὴν ὑπερέχουσαν Θεοῦ πάντα νοῦν εἰρήνην, φρουροῦσαν τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματα τοῦ ἀνειληφότος αὐτῆν. Εἰ³⁾ δὲ πολεμικός τις εἴη καὶ δάκνων, καὶ κατατιώμενος καὶ πατισθῶν τὸν πλησίον, καὶ πεπληρωμένος τῆς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἑαυτοῦ στάσεως τῶν παθῶν, καὶ τοῦτ' ἂν λεχθεὶν τό „ὑμεῖς⁴⁾ ἀτιμάζετέ με“ Χριστὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. Ἔτι δὲ ἐπεὶ περ „πᾶς⁵⁾ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς,“ φῶς δὲ ἐστὶν ὁ εἰπῶν „ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου“ ὁ δὴλον ὅτι φαῦλα πράσσων, ἀτιμάζων τὸ φῶς, ἀτιμάζει Χριστὸν, καὶ αὐτὸς ἀκουσόμενος τό „καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με.“ Καὶ τί με δεῖ ἐπὶ πλέον μηκύνειν τὸν λόγον, ἀναπτύσσοντα καὶ δεικνύντα, τίνες εἰσὶν οἱ ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀκούοντες ὑπ' αὐτοῦ τό

¹⁾ I Cor. I, 24.

²⁾ Ephes. II, 14. — Psalm. CXX, 7. (CXIX). — Philipp. IV, 7.

³⁾ Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) malo: ὁ δὲ κ. τ. λ. R. — Huet. ad marg.: „scrib. εἰ δὲ κ. τ. λ. Ferrar.“

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 49. — Ephes. II, 14.

⁵⁾ Ev. Joann. III, 20. — VIII, 12. — 49.

„ὑμεῖς ἀτιμάζετε με“ σαφῶν ὄντων ἐκ τῶν ἀποδεδομένων καὶ τῶν δυναμένων τούτοις ἀκολούθως αὐτοῖς συκάπτεσθαι.

30. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν, τί ἐστὶ τὸ „ἐγὼ¹⁾ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.“ Ζητεῖ ὁ Θεός, δοὺς ἡμῖν τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, ἐν ἐκάστῳ τῶν εὐληφόντων αὐτὸν τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ· ἦντινα εὐρήσει μὲν ἐν τοῖς ἐπιμελουμένοις ἑαυτῶν, καὶ ἐξεργαζομένοις τὰς ἐγκαταφυτευθείσας ἐπ' ἀρετῇ ἀφορμὰς· οὐχ εὐρήσει δὲ ἐν τοῖς μὴ τοιούτοις, καὶ μὴ εὐρίσκων κρίνει ἐκείνους ἐν οἷς οὐχ εὐρίσκει τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ ἑαυτοῦ, πρὸς οὓς ἔρει· „διὰ ὑμᾶς διαπαντός²⁾ τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν.“ Ἐπαπορήσει δ' ἂν τις διὰ τὸ „ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων“ εἰ χρὴ τοῦτο ἀναφέρειν ἐπὶ τὸν Θεὸν, σαφῶς τοῦ Σωτῆρος εἰρηκότος· „οὐδέ³⁾ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα· ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα.“ Ἄλλ' ὄρα, εἰ δύνασαι πρὸς τοῦτο χρῆσασθαι τῷ „οὐ δύναμαι⁴⁾ ἐγὼ ποιῆν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δίκαια ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.“ Εἰ γὰρ καθὼς ἀκούει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, οὕτως κρίνει, ζητῶν οὐ τὸ ἴδιον θέλημα, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο δίκαια ἐστὶν ἡ κρίσις αὐτοῦ, μήποτε κυριώτερον ἡ κρίσις, ἣν κρίνει ὁ ἀκούων, οὐκ ἐστὶ τοῦ ἀκούοντος, ἀλλὰ τοῦ λέγοντος ἀκούοντι.

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 50. coll. propter ἐγὼ δέ pag. 282. not. 4.

²⁾ Jesai. LII, 5. coll. Rom. II, 24. — H. et R. διὰ παντός.

³⁾ Ev. Joann. V, 22. 23.

⁴⁾ Ibidem V, 30. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. τοῦ πέμψαντός με (πατρὸς).

Κἄν λέγῃ δὲ, ὅτι „ἡ κρίσις¹⁾ ἡ ἐμὴ δίκαια ἐστίν,“ ἄκουε ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ λεγομένου τοῦ „πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν.“ Εἰ γὰρ ἀληθὲς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον τό „πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι“ δῆλον ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κρίσις, περὶ ἧς φησὶν „ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δίκαια ἐστίν“ τοῦ πατρὸς ἐστίν ἡ κρίσις. Εἰ δὲ τοῦ πατρὸς ἐστίν ἡ κρίσις, δύναται κελύσθαι τὸ ἐκηπορημένον περὶ²⁾ τοῦ „ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστίν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.“ Ἐχει δὲ τινα καὶ ἀτυκίας ἐμφασιν προπούσης τῷ Σωτῆρι τὸ λεγόμενον ἐν τῷ „ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου“ οὐδὲ γὰρ πάνυ ἐπρεπεύει αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἀπαιτεῖν, καὶ ἐπὶ τούτῳ κρίνειν τοὺς μὴ ἀποδεδωκότας αὐτὴν, ἀλλ' ἐχρῆν τὸν πατέρα δόξαν δεδωκότα τῷ υἱῷ ἀπαιτεῖν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀποστειρούτων, καὶ κρίνειν αὐτοὺς ἐπὶ³⁾ ταύτῃ. Τάχα δὲ καὶ ὁ Σωτῆρ, μιμητὴς ὢν τοῦ πατρὸς, ζητεῖ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν μαρνανόντων τὰ περὶ Θεοῦ· καὶ εἰ μὴ εὖροι τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν ἐν τισι, κρίναι ἂν ἐκείνους, ὡς ἐξουσίαν⁴⁾ λαβὼν κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων τό „ἐστίν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων“ οὐκ ἀναφέρει ἐπὶ τὸν πατέρα, τοιαῦτα λέγων· ὁ ζητῶν καὶ κρίνων ἐστίν ὁ ἐκδικῶν με, ὁ ὑπηρέτης ὁ εἰς τοῦτο τεταγμένος, ὁ μὴ εἰκῆ⁵⁾ τὴν μάχαιραν φορῶν, ὁ ἐκδικὸς τοῦ βασιλέως· Μωσῆς δὲ ἐστίν οὗτος,⁶⁾

¹⁾ Ev. Joann. V, 30. — XVII, 10. — Edd. N. T. καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστιν.

²⁾ H. in marg., R. in textu recte περὶ τοῦ; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest τοῦ.“ — Ev. Joann. VIII, 50. coll. pag. 289. not. 1.

³⁾ Ed. Huet. καὶ κρίνειν αὐτούς· ἐπὶ ταύτῃ κτλ. (?)

⁴⁾ Ev. Joann. V, 27. — VIII, 50.

⁵⁾ Rom. XIII, 4.

⁶⁾ H. in textu οὗτος, ad marg. recte: „scrib. οὗτος.“ — Ev. Joann. V, 45. — Edd. N. T. ἠλίπιστε.

καθὰ προεῖρηκεν αὐτοῖς λέγων „εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπύσατε.“ Εἶτ' ἐπιφέρει, ὅτι ὁ κρίνων καὶ κολάζων ἐστὶ Μωσῆς, τουτέστιν αὐτὸς ὁ νομοθέτης. Καὶ μετὰ τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν ἐπαπορεῖ ὁ Ἑρακλέων λέγων πῶς οὖν οὐ¹⁾ λέγει τὴν κρίσιν πᾶσαν παραδεδοῦσθαι αὐτῷ; Καὶ νομίζων λείπει τὴν ἀνθυποφορὰν ταῦτά φησι· καλῶς λέγεις, ὁ²⁾ γὰρ κριτὴς ὡς ὑπηρέτης τὸ θέλημα τούτου ποιῶν κρίνει, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φαίνεται γινόμενον. Πῶς δὲ ἄλλῃ τινὶ ἀνατίθῃσι τὴν κρίσιν, ὡς ὑποδεεστέρον τοῦ Σωτῆρος, καθ' ὃ νομίζει, τῷ Δημιουργῷ, οὐδ' οὕτω ἀποδειξασθαι δύναται, σαφῶς γεγραμμένου τοῦ „οὐδὲ³⁾ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ.“ καὶ τοῦ „ἔξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν.“

31. „Ἀμήν⁴⁾ ἀμήν λέγω ὑμῖν, εἴαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ὡσπερ ἐστὶ τις ζωὴ ἀδιάφορος, ἢ μῆτε ἀγαθὸν, μῆτε κακὸν τυγχάνουσα, καθ' ἣν λέγομεν ζῆν καὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ ἕτερα⁵⁾ διάφορος, ἀλλ'

¹⁾ R. min. recte in notis: „οὐ redundare videtur, nec etiam legit Ferrarius.“

²⁾ H. et R. ἢ (ἦ?) γὰρ κριτὴς κ. τ. λ.

³⁾ Ev. Joann. V, 22. — 27. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν κ. τ. λ.

⁴⁾ Ibidem VIII, 51. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἴαν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν κ. τ. λ. — Abhinc Ferrar. Tom. XXVII. auspiciatur. Huet.

⁵⁾ H. et R. in textu ut in nostro textu; H. tamen in notis: „ita Cod. Reg. (R. addit: et Cod. Bodlej.), nec non Perion., qui vertit: *et alia differens, sed bonum. At videtur legisse Ferrarius: καὶ ἕτερα μὴ ἀδιάφορος, οὐ κακὸν, ἀλλ' ἀγαθὸν, περὶ κ. τ. λ.*“ — Equid. praecedd. respectu legerim: καὶ ἕτερα διάφορος (aut μὴ ἀδιάφορος), οὐ κακὸν, ἀλλ' ἀγαθὸν τυγχάνουσα, περὶ κ. τ. λ.

ἀγαθόν, περὶ ἧς φησιν ὁ Παῦλος „ἡ ζωὴ¹⁾ ἡμῶν κέ-
κρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ“ καὶ αὐτὸς ὁ κύ-
ριος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ „ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ“ οὕτως τὸν
μὲν ἐναντίον τῇ διαφόρῃ²⁾ ζωῆ θάνατον ἀδιάφορον
ἔρεις τὸν δὲ ἐχθρὸν τῷ εἰπόντι „ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ“
πονηρὸν τινα καὶ χαλεπὸν θάνατον, ὃν ὁ ἀποθνήσκων
ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ περὶ οὗ γέγραπται „ἔσχατος³⁾
ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ Καὶ περὶ τούτου γε
τοῦ θανάτου νομιστέον λέγειν τὸν Ἀπόστολον ταῦτα
„διὰ⁴⁾ τοῦτο, ὥσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία
εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνα-
τος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλ-
θεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. Ἄχρι γὰρ νόμου ἡ ἁμαρ-
τία ἦν ἐν κόσμῳ ἁμαρτία γὰρ οὐκ ἔλλογεῖται μὴ ὄντος
νόμου· ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι
Μωσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιω-
ματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ.“ Καὶ μετ' ὀλίγα „εἰ⁵⁾
γὰρ ἐν ἐνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ
τοῦ ἐνὸς, πολλῶ μᾶλλον οἱ τὴν περισσεύαν τῆς χάριτος

1) Coloss. III, 3. Edd. N. T. respectu praecedd. ὑμῶν pro ἡμῶν. — Ev. Joann. XI, 25.

2) H. et R. in textu τῇ διαφόρῃ ζωῆ; H. tamen recte, si vel solam oppositionis legem observaveris, ad marg.: „scribas τῇ ἀδιαφόρῃ κ. τ. λ. Ferrar.“ — R. in notis: „„Ferrar. legebat ἀδιαφόρῃ.““

3) I Cor. XV, 26.

4) Rom. V, 12. 13. 14. Edd. N. T. vera 13. ἁμαρ-
τία δὲ οὐκ ἔλλογεῖται et vera. 14. μέχρι Μωσέως (ed.
Knapp. μέχρι Μωυσέως).

5) Ibidem V, 17. Ed. Knapp. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς
παραπτώματι et τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιο-
σύνης, ed. Lachm. εἰ γὰρ (ἐν τῷ) ἐνὶ (coll. tamen nota
text. subjecta) παραπτώματι et τῆς χάριτος καὶ (τῆς
δωρεᾶς) τῆς δικαιοσύνης.

καὶ τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι ¹⁾ διὰ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ Ἰησοῦ. “ Τίς γάρ ἐστιν ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσελθών, ἢ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ καταργηθόσμενος; Καὶ τίς ὁ εἰς πάντας ἀνθρώπους θάνατος διελθών, τῷ πάντας ἡμαρτηκένοι, ἢ αὐτὸς οὗτος ὃς καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωσέως; Μωσῆς δὲ, τουτέστιν ὁ νόμος, ἦν μέχρι ²⁾ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐπιδημίας. Καὶ ἐβασίλευσέ γε ἐν ἐνὸς παραπτώματι διὰ τοῦ ἐνὸς, ἕως οἱ τὴν περισσεύαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης λαβόντες ἐν ζωῇ βασιλεύσωσι διὰ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ Ἰησοῦ. Τοῦτον οὖν τὸν θάνατον οὐ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα ὁ τὸν λόγον τοῦ μονογενοῦς καὶ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως τηρήσας, πεφυκότα κωλύειν θεωρεῖσθαι τὸν θάνατον. Οὕτω δὲ ἀκουστέον τοῦ „ἐάν ³⁾ τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.“ ὡς εἰ, χαρισάμενος ὁ ταῦτα λέγων φῶς τοῖς ἀκούουσιν, ἔφασκεν αὐτοῖς· ἐάν τις τὸ ἐμὸν τοῦτο τηρήσῃ φῶς, σκότον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀδύνατον γὰρ γενέσθαι σκότος τῷ τηροῦντι τὸ φῶς· εἰ μέντοι γε ἀπολέσαι τις τοῦτο τὰ φῶς, ἔπεται τῷ ἀπολωλεκότι εὐθέως ἰδεῖν τὸ σκότος. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν γέγονεν ἡ ζωὴ. Διόπερ ἡ ἀρχὴ, τουτέστιν ἡ σοφία, ἡ λέγουσα· „ὁ Θεὸς ⁴⁾ ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδοῦ αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.“ περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ Λόγου, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ ζωὴ, διδάξει καὶ φήσει· „ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα“ ἅμα γὰρ τηρήσῃ τις τὸν λόγον, καὶ τὴν ἀχώριστον αὐτοῦ γενομένην ἐν αὐτῷ ζωὴν, ἣτις ἅμα

1) H. et B. in textu βασιλεύσουσι. Ibidem tamen, illo ad marg., hic in notis: „scrib. et leg. βασιλεύσουσι.“

2) Luc. XVI, 16. coll. Rom. X, 4.

3) Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.

4) Prov. VIII, 22. coll. pag. 233. not. 4.

καὶ φῶς ἐσσι τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ¹⁾ φαίνον, καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς. Ἐάν οὖν οἶονεὶ πυρσυνόμενος ὁ προφήτης λέγῃ „τίς²⁾ ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;“ ἀποκρινόμεθα³⁾ μαθόντες ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἐροῦμεν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον, ὃς τηρεῖ τὸν λόγον τοῦ εἰπόντος „εἴαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ἄμα δὲ ἐν τῷ τόπῳ ζητῶ, μήποτε τό „εἰς τὸν αἰῶνα“ ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον, ὡστ' ἂν εἶναι τοιοῦτον τὸ ὄλον· εἴαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ. Καὶ γὰρ ἔοικεν ἐπὶ τοσοῦτόν τις μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὅσον τηρῆ τὸν τοῦ Ἰησοῦ λόγον· ἅμα γάρ τις ἀπέκλεισεν αὐτὸν καὶ θάνατον ἐθεώρησεν. Εἰ δὲ καὶ ἀνατρέχαι τις δύναται ἐπὶ τοὺς βαθυτέρους λόγους, καὶ νοεῖν, πῶς ὑπὸ ἀνθρώπου λέγοιτ' ἂν τό „εἰς⁴⁾ χοῦν θανάτου κατήγαγέ με“ καὶ ὑπὸ Παύλου „τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;“ θεωρήσει τίνα τρόπον, ὅσον μὲν ἐτηρεῖτο ὁ λόγος, θάνατος οὐκ ἐθεωρεῖτο τῷ τηροῦντι αὐτόν· ὅτε δὲ τις καμῶν ἐν τῇ προσοχῇ καὶ τηρήσει τοῦ λόγου, ἢ ἀπροσεκτήσας περὶ τὸ τηρεῖν οὐκ ἔτε αὐτὸν τετήρηκε, τότε τὸν θάνατον ἐθεώρησεν, οὐ παρ' ἄλλον ἢ παρ' ἑαυτόν. Καὶ νομιστέον γε τοῦτο δόγμα εἶναι καὶ νόμον αἰώνιον, αἰεὶ ἂν ἡμῖν λεχθησομένου παραλαβοῦσι τὸν λόγον, τοῦ „εἴαν⁵⁾ τις τὸν ἐμὸν λό-

1) Ev. Joann. I. 4.

2) Psalm. LXXXIX, 48. (LXXXVIII, 49.).

3) H. ad marg., R. in textu ἀποκρινόμεθα; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἀποκρινόμεθα.“ — Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.

4) Psalm. XXII, 15. (XXI, 16.). — Rom. VII, 24.

5) Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4. — H. et R. h. i. ὄψεται.

γον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ ὄψεται εἰς τὸν αἰῶνα.“
 Ὡσπερ δὲ, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, ἐπιπλεῖον θεωρηθὲν
 τὸ σκότος ἀφανίζει¹⁾ τὰς ὄψεις τοῦ θεωρήσαντος, οὕ-
 τως θεωρηθεὶς ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ τὸν λόγον μὴ τη-
 ρήσαντος θανατοῖ καὶ νεκροῖ τὴν θεωρήσασάν αὐτὸν
 ὄψιν καὶ ἀποτυφλοῖ, ὡς διὰ τοῦτο δεηθῆναι τοῦ ἀνοί-
 γοντος ὀφθαλμοὺς τυφλῶν. Καὶ, οἶμαί γε, διὰ τοῦτο
 οἱ τυφλοὶ, ὧν σύμβολόν ἦσαν οἱ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τυ-
 φλοὶ, τὰς ὄψεις ἀπολωλέκασιν, ἐπειτέρ τὸν λόγον μὴ
 τηρήσαντες²⁾ τὸν θάνατον ἐθεώρησαν.

32. „Εἶπον³⁾ αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· νῦν ἐγνώκαμεν,
 ὅτι δαιμόνιον ἔχεις.“ Οἱ μὲν πολλοὶ καὶ τῶν σοφῶν
 πᾶν γένος ἀμαρτήματος, οὗ ἐν εἶδει ἐστὶ καὶ τὸ ἐν
 λόγῳ ἀμάρτημα, οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ κριμάτων μοχθη-
 ρῶν οἴονται⁴⁾ γίνεσθαι· οἱ δὲ ταῖς ἀγίαις γραφαῖς ὡς
 θείαις πεπιστευκότες διαλαμβάνουσι περὶ τῶν παρὰ τὸν
 ὀρθὸν λόγον ὑπ' ἀνθρώπων πραττομένων, ὡς οὐ χωρὶς
 δαιμονίων, ἢ ὀποιωνδήποτε⁵⁾ δυνάμεων ἀντικειμένων,
 τῶν τοιούτων ἐπιτελουμένων. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τοίνυν
 κατὰ⁶⁾ δαιμονίου ἐνέργειαν ὑπελάμβανον εἰρηκέναι τὸν
 Ἰησοῦν τό· „ἀμήν⁷⁾ ἀμήν λέγω ὑμῖν· εἴαν τις τὸν ἐμὸν

1) H. ad marg., R. in textu ἀφανίζει; R. in notis:
 „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἀφανίζειν.“

2) H. τηρήσαντες, R. τηρήσαντος.

3) Ev. Joann. VIII, 52. Ed. Lachm. ut in nostro
 textu, ed. Knapp. εἶπον οὖν αὐτῷ κ. τ. λ.

4) H. ad marg., R. in textu οἴονται; R. in notis:
 „Cod. Reg. (ed. H. in textu, ut saepe, οἶγς pro οἶον)
 male οἶον γίνεσθαι (R. affert γένεσθαι).“

5) Ed. Huet. ὀποιωνδήποτε, R. ut in nostro textu.

6) H. ad marg., R. in textu κατὰ δαιμονίου κ. τ. λ.;
 R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest
 κατὰ.“

7) Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4. Ed.
 Huet. h. l. ἀμήν λέγω κ. τ. λ.

λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.“ Καὶ τοῦτο ἐπεπόνθεισαν, ¹⁾ μῆτε τὸν λόγον τηρήσαντες, μῆτε τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν θεωρήσαντες· ὁ μὲν γὰρ θάνατόν τινα ἐχθρόν τῷ λόγῳ ἐπιστάμενος, ὃν ἀποδνήσκουσιν οἱ ἁμαρτάνοντες, τοῦτον ἔφασκε ²⁾ μὴ θεωρεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα ὑπὸ τοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρήσαντος· οἱ δὲ περὶ τοῦ κοινοτέρου θανάτου νομίσαντες εἶναι τὸ λεγόμενον, παραπαλεῖν ᾤοντο τὸν λέγοντα, — ἀποθανόντος Ἀβραάμ, καὶ τῶν προφητῶν —, μὴ ἀποθανεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὸν τηρέσαντα αὐτοῦ τὸν λόγον.

33. „Ἀβραάμ ³⁾ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέγεις ἴαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;“ Εἰ ⁴⁾ κατὰ τὴν ἀπλουστεράν ἐκδοχὴν, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀποδεδώκαμεν, δοκεῖ εἶναι σαφές τὸ τῆς ὑπολήψεως τῶν Ἰουδαίων, ἀποκριναμένων πρὸς τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν, ὡς ἀποτεθνηκότων, οὐδὲν ἦτιον οὐκ ἀπαρασῆμαντον τὴν ἐξέτασιν μετὰ συγκρίσεως τῆς πρὸς ἕτερα παραπλήσια ἐατέον. Ἄρα γὰρ ᾤοντο σὺν ⁵⁾

¹⁾ Ed. Huetiana πεπόνθεισαν.

²⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam ἐφάσκομεν. R. — H. ad marginem: „scribas ἔφασκεν ἄν.“

³⁾ Ev. Joann. VIII, 52. 53. Edd. N. T. τὸν λόγον μου κ. τ. λ. — H. et R. θάνατον pro θανάτου.

⁴⁾ H. ad marg., R. in notis recte: „Ferrar. legit εἰ καὶ κατὰ κ. τ. λ.“

⁵⁾ H. ad marg. duce Ferrar., R. in textu duce Cod. Bodlej. σὺν οὐδενὶ λόγῳ τόν κ. τ. λ.; R. in notis, nihil de σὺν memorans: „Cod. Reg. οὐδενὶ τῷ τόν κ. τ. λ.“ Ed. Huet. in textu: σὺν οὐδενὶ τῷ τόν κ. τ. λ. — Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.

οὐδενὶ λόγῳ τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι τό· „εἴαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα“ καὶ διὰ τοῦτο σαφές τι πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ ἀπεκρίναντο; ἢ, καθὼς ¹⁾ ἐνόησαμεν, οὐ περὶ τοῦ κοινοτέρου θανάτου αὐτὸν λελαληκέναι, καὶ διαλαμβάνοντες περὶ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐν τῷ χεῖρονι θανάτῳ γεγενημένων ποτὲ, τὸν λόγον αὐτοῦ μὴ παραδεξάμενοι, μηδὲ ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι τηλικούτον, ὅποιον ἐπηγγελάτο ὁ λέγων, φασί· „νῦν ²⁾ ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις;“ Τὸ δ' ὁμοιον καὶ ἐπ' ἄλλων αὐτοῦ λόγων καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεων ἐπὶ πλειόνων ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξετάσαμεν· οἶον ³⁾ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος, ὅτι εἰπὼν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· „δός ⁴⁾ μοι πιεῖν“ μεθ' ἑτερα προσέθηκε τοιαῦτα· „εἰ ἦσθεις ⁵⁾ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι· δός μοι πιεῖν· σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ⁶⁾ ἂν σοι ὕδωρ ζῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, οὔτε ἀντίλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;“ καὶ πάλιν· „κύριε, ⁷⁾ δός μοι τοῦτο

¹⁾ In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) decet καθὼς. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἢ ἐνόησαν οὐ περὶ κ. τ. λ.“ Quam Huet. lectionem valde probaverim, quum καθὼς ἐνόησαμεν non habeat, h. saltem loco, quo referas.

²⁾ Ev. Joann. VIII, 52.

³⁾ Ed. Huetii, ut sere constanter, οἶγε.

⁴⁾ Ev. Joann. IV, 7. — H. ad marg., R. in textu: δός μοι πιεῖν; R. in notis: „pro δός μοι πιεῖν Cod. Reg. tantum habet (item ed. H. in textu) ποιεῖν.“

⁵⁾ Ev. Joann. IV, 10. 11. Edd. N. T. vers. 11. λέγει αὐτῷ absque καί.

⁶⁾ Ed. Huet. in textu ἔδωκέ σοι, ad marg. ut in nostro textu.

⁷⁾ Ev. Joann. IV, 15. In edd. N. T. decet τὸ ζῶν et pro διέρχωμαι legitur ἔρχωμαι.

τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.“ Οὐ γὰρ πιθανὸν ἦν περὶ αἰσθητοῦ ὕδατος ἀποκρίνεσθαι αὐτῷ τὴν Σαμαρεῖται, καὶ ἡτηχέναι αὐτὸν σωματικὸν ὕδωρ ἐπὶ τῷ μηκέτι διψῆσαι, μηδὲ διέρχεσθαι ἀντλεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ αἰσθητῆς πηγῆς. Ἄλλὰ καὶ εἰπόντος τοῦ κυρίου „ὁ ἄρτος¹⁾ ὃν ἐγὼ θάσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς“ ὅτι „ἐμάχοντο²⁾ πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες „πῶς δύναται ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;“ ἀποδείκνυμεν ὅτι οὐκ ἂν τοσοῦτον ἀνόητοι ἦσαν οἱ ἀκούοντες, ὡς ὑπολαμβάνειν ὅτι προκαλεῖται ὁ λέγων τοὺς) ἀκροατὰς εἰς τὸ προσελθεῖν καὶ ἐμφαγεῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ. Καὶ εἰκός γε, ὅτι ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῶν νῦν ἡμῖν ἐξεταζομένων ῥητῶν, τό „Ἀβραάμ⁴⁾ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφήται“ μεμαθηκότες τίνα τρόπον „δι' ἐνός⁵⁾ ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος“ καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διεῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον.“ Ἐβλεπον δὲ καὶ, ὅτι ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἐπὶ τοὺς ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιωμάτι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, καὶ ἦν αὐτοῖς ὁ λόγος περὶ τοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν θανάτου εἰς πάντας ἀνθρώπους διεληλυθότος ἐπὶ τῷ πάντας ἥμαρτηχέναι. Περὶ τούτων δὲ μεμαθηκότες τὰ ἐξῆς,

¹⁾ Ev. Joann. VI, 51. Edd. N. T. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ — ἐστίν; ed. Lachm. ut in nostro textu ὑπὲρ — ζωῆς, ed. Knapp. ἦν ἐγὼ θάσω ὑπὲρ — ζωῆς.

²⁾ Ev. Joann. VI, 52. Ed. Knapp. ἐμάχ. οὖν πρὸς ἀλλήλ. οἱ Ἰουδ. — οὗτος ἡμῖν — σάρκα φαγεῖν, ed. Lachm. ἐμάχ. οὖν οἱ Ἰουδ. πρὸς ἀλλήλ. — οὗτος ἡμῖν — σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν.

³⁾ Ed. Huetiana min. accur. τοῦ.

⁴⁾ Ev. Joann. VIII, 52.

⁵⁾ Rom. V, 12. — 14. nonnullis consuko omisis.

ἄτε μὴ παραδεξάμενοι τοὺς Ἰησοῦ λόγους, οὐκ ᾔδεσαν, ¹⁾ καὶ ὅτι „οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα.“ Ἄλλ' οὐδὲ συλλογίζεσθαι πῶς ἰδύνατο, ὅτι „εἰ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῶ μᾶλλον ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσει- σεν.“ Οὐ συνέσαν δὲ καὶ, πῶς οὐκ ἦν τὸ δῶρημα ὁμοιον τῷ δι' ἐνὸς ἡμαρτήσαντος θανάτῳ· οὐδὲ γὰρ ἐπεπαίδευτό πῶς, ὅτι τὸ χάρισμα ²⁾ ἐκ πολλῶν πα- ραπτωμάτων ἐγένετο εἰς δικαίωμα. Ἄλλ' οὐδὲ ἔβλε- πον, ὅτι „οἱ τὴν περισσεύαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δω- ρεᾶς λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Καὶ ἐνεγούουν μὲν τὸν θάνατον Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν, ἀκούοντες ὅτι καὶ Σα- μουὴλ, ὡς διὰ τὸν θάνατον ὑπὸ γῆν ὢν, ὑπὸ ἔγγα- στρεμύθου ³⁾ ἀνήγατο, Θεοὺς εἰομένης κάτω που εἶναι τῆς γῆς, καὶ λεγούσης „Θεοὺς ⁴⁾ ἐγὼ εἶδον ἀναβαίνον- τας ἀπὸ τῆς γῆς“ τὴν δὲ ζωὴν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν οὐ κατελήφασιν, οὐδ' ὅτι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ ⁵⁾ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ Θεὸς ἦν οὐ νεκρῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ζώντων· καὶ ὡς ὑπολαμβάνοντες τε νεκροὺς εἶναι τοὺς προφήτας, φροδοῦμον ⁶⁾ αὐτῶν τοὺς τάφους, καὶ διὰ τοῦτο ταλανιζόμενοι. Ἐἰ καὶ ἀπέθανεν οὖν Ἀβραάμ, ἀλλ' ἔζησε, καὶ οὐκέτι τὸν θάνατον ἐθεώρει· ἀφ' οὗ

¹⁾ H. et B. ᾔδειςαν. — Rom. V, 15. Ed. Lachm. οὕτως, ed. Knapp. οὕτω.

²⁾ Rom. V, 16. — 17. coll. pag. 292. not. 5.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ὑπὸ γα- στρὶ μύθου. R. — H. ad marginem: „scribas ὑπ' ἐγ- γαστρίμουθα (?).“

⁴⁾ I Sam. XXVIII, 13. (I Reg.). LXX. interpretes Θεοὺς ἐώρακε ἀναβαίνοντας κ. τ. λ.

⁵⁾ Matth. XXII, 32. coll. Exod. III, 6. 15.

⁶⁾ Matth. XXIII, 29.

ἰδὼν τὴν Ἰησοῦ ἡμέραν ἠγαλλιάσατο καὶ ἐχάρη. Οἶμα δὲ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τό „Ἀβραάμ¹⁾ ἀπέθανεν“ εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, διδάσκοντος ὅτι Ἀβραάμ ἔζη, τό „Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν“ καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη.“ Εἰ μὴ βούλεται τις οὕτως ἔχειν τὰ περὶ τοῦ Ἀβραάμ, λεγέτω ἡμῖν, πότερον ποτε²⁾ ὁ ἰδὼν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμέραν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀγαλλιασόμενος καὶ χαρεῖς, ἔτι θεωρεῖ τὸν θάνατον ἢ ὁ ἰδὼν τὴν ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀγαλλιασάμενος καὶ χαρεῖς, ἀξιωθεὶς τοιαύτης ὄψεως, ὡς ἄξιος αὐτῆς, ὕστερον ἐστέρηται οὐ ἐθεώρησεν. Εἰ γὰρ ἐκάτερον τούτων ἀτοπὸν ἐστίν, ἰδὼν τὴν ἡμέραν Ἰησοῦ Ἀβραάμ, ἅμα τῷ ἰδεῖν ἤκουσε καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἐτήρησε, καὶ οὐκ ἔτι θάνατον θεωρεῖ καὶ οὐκ ὑγιῶς ἔλεγεν, ὡσπερὲ³⁾ ἔτι ἐν θανάτῳ τυγχάνοντος αὐτοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι τό „Ἀβραάμ ἀπέθανε.“ Τὸ δὲ ὁμοίον ἔρεῖς καὶ περὶ τῶν προφητῶν. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι⁴⁾ νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων, καὶ ἔστιν ὡσπερ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, οὕτως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν Θεὸς, ζῶσι καὶ οἱ προφήται· καὶ γὰρ ἐτήρησαν τὸν λόγον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι λόγος⁵⁾ κυρίου ἐγένετο πρὸς Ὠσηὲ, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς Ἰερεμῖαν, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς Ἡσαΐαν· οὐ γὰρ ἄλλος λό-

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 52. — 56. coll. pag. 221. not. 2. H. et R. ὁ πατὴρ ἡμῶν.

²⁾ H. et R. πότερον ποτε.

³⁾ ὡσπερὲ ἔτι ἐν θανάτῳ κ. τ. λ. H. et R. in notis: „ita recte legit Perionius. At videtur legisse Ferrar.: ὡσπερὲ αἰτίου θανάτου τυγχάνοντος αὐτοῦ, verit enim: perinde quasi mors Abrahae in causa esset, ut etiam Christus moreretur.“ H. addit: „„Cod. Reg. καὶ οὐκ ὑγιῶς ἔλεγεν (ita H. assert), ὡσπερὲ ἔτιον θανάτῳ κ. τ. λ.““ — Ev. Joann VIII, 52.

⁴⁾ Matth. XXII, 32. coll. Exod. III, 6. 15.

⁵⁾ Hos. I, 1. — Jerem. XIV, 1. — Jesai. II, 1.

γος ἐγένετο πρὸς τινα τούτων, ἀλλ' ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν υἱὸς αὐτοῦ Θεὸς Λόγος. Καὶ τοῦτον, εἰ καὶ τις ἄλλος, καὶ οἱ προφῆται τετηρήκασιν, καὶ ἐξ οὗ εἰλήφασιν τὸν λόγον, θάνατον οὐκ ἔτι θεωρήσαν. Ὅμοίως τολύβην, ψεῦδος τῷ „γυν¹⁾ ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις“ τὸ „Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται“ εἰρημέγον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· οὔτε γὰρ ἔγνωσαν δαιμόνιον ἔχειν τὸν ἐπιτάσσοντα δαιμονίοις — οὐδεὶς γὰρ γινώσκει τὸ μὴ ὑπάρχον — οὔτε Ἀβραὰμ καὶ οἱ προφῆται ἐν θανάτῳ ἔτι ἦσαν, ὅτε ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι τὸ „Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται.“ Μετὰ ταῦτα ζητοῦμεν, τί θήποτε, τοῦ Σωτῆρος εἰρηκότος περὶ πάντος τοῦ τηροῦντος αὐτοῦ τὸν λόγον, ὅτι θάνατον οὐ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὰ προεξετασθέντα, θέον αὐτοὺς καταλλήλως τῷ „θάνατον²⁾ οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα“ εἰρηξέναι· „καὶ σὺ λέγεις ἕαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ,“ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Οἱ δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μὴ³⁾ εἰρημέγον ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος φασιν· οὐ γὰρ εἶπεν „ἕαν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θανάτου οὐ μὴ γεύσῃται εἰς τὸν αἰῶνα“ ὅπερ οὗτοι προφέρονται ὡς ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν εἰρημέγον. Καὶ ὅρα, εἰ μὴ, τῷ⁴⁾ εἶναι διαφορὰν τοῦ μὴ θεωρεῖν θάνατον καὶ τοῦ μὴ γεύεσθαι θανάτου, ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἅμα εὐαγγελιστῶν εἴρηται περὶ τοῦ μὴ γεύεσθαι θανάτου τοὺς ἐγγύς τοῦ Ἰησοῦ ἱσταῦτας, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμε-

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 52.

²⁾ Ibidem VIII, 51. H. et R. h. l. et lin. seq. θεωρήσει. Cfr. p. 304. lin. 2. 3. — Vers. 52. coll. p. 269. not. 3.

³⁾ In ed. Huet. deest μὴ, quod (recte) legitur in Cod. Bodlej. B. — Ev. Joann. VIII, 52. coll. pag. 296. not. 3.

⁴⁾ H. ad marg.; R. in textu τῷ εἶναι; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τὸ εἶναι.“

νον ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ, τοῦ μὲν Ματθαίου „ἀμήν, ¹⁾ ἀμήν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ᾧδε ἐστῶτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ“ τοῦ δὲ Μάρκου „ἀμήν, ²⁾ ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ἐστηκότων ᾧδε, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει“ τοῦ δὲ Λουκᾶ „ἀληθῶς ³⁾ εἰσὶ τινες τῶν ᾧδε ἐστῶτων, οἵτινες οὐ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.“ Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ σώματος διάφοροι αἰσθήσεις εἰσὶ γεῦσις καὶ ὄρασις, οὕτως κατὰ τὰς λεγομένας ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος ⁴⁾ θείας αἰσθήσεις, ἄλλη μὲν τις ἂν εἴη ὀρατικὴ τῆς ψυχῆς δύναμις καὶ θεωρητικὴ, ἄλλη δὲ ἡ γευστικὴ καὶ ἀντιληπτικὴ τῆς ποιότητος τῶν νοητῶν τροφῶν. Καὶ ἐπεὶ ὁ κύριος, καθ’ ὃ μὲν ἄρτος ἐστὶ ζῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, γευστός ἐστι, τρώξιμος ὢν τῇ ψυχῇ, καθ’ ὃ δὲ σοφία ἐστίν, ὀρατός ἐστιν, ἥς τοῦ κάλλους ἔραστῆς ὁμολογεῖ εἶναι ὁ λέγων „ἐραστῆς ⁵⁾ ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς“ καὶ προστάσει ἡμῖν τό „ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε.“ Διὰ τοῦτο

¹⁾ Matth. XVI, 28. — Edd. N. T. semel tantum ἀμήν exhibent; ed. Knapp. εἰσὶ τινες — βασιλεία αὐτοῦ, (ed. Lachm. ὅτι εἰσὶ τινες — βασιλεία αὐτοῦ.

²⁾ Marc. IX, 1. (VIII, 39.). — Edd. N. T. semel tantum ἀμήν et τῶν ᾧδε ἐστηκότων offerunt.

³⁾ Luc. IX, 27. Edd. N. T. λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶ — ἐστῶτων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

⁴⁾ Sap. Salom. VII. — Ev. Joann. VI, 51.

⁵⁾ Sap. Salom. VIII, 2. — Proverb. IV, 6. — Huet recte in notis: „Ferrar. et servabis, legebat καὶ τηρήσεις, sed inepta.“

ἐν Ψαλμοῖς εἰρηται τό· „γεύσασθε¹⁾ καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστός ὁ κύριος.“ Ὡσπερ δὲ ὁ κύριος γευστός καὶ ὁρατός, οὕτως καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος γευστός ἐστι καὶ ὁρατός. Καὶ τὸ μὲν γευστὸν αὐτοῦ παρίστησι τό· „εἰσὶ²⁾ τινες τῶν ὧδε ἐστώτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου,“ καὶ τὰ ἐξῆς· τὸ δὲ ὁρατὸν, τό· „ἐάν³⁾ τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.“ Γεύεται δὲ θανάτου, καὶ οὐ γεύεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμπορεῖται ὡς τροφῆς τοῦ θανάτου ὁ προφερόμενος τὰ ἐναντία τοῖς ῥήμασι τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ ἐπαγγελία ἐστὶ, μὴ γεύσασθαι θανάτου τινὰ τῶν ἐστώτων ἐν τῷ δεικνυμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ νοητῷ τόπῳ· παρατήρει γὰρ, ὅτι οἱ τρεῖς τό· „εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστώτων“ ἢ „εἰσὶ τινες τῶν ἐστηκότων ὧδε.“ ἅμα εἰρήκασι, περὶ ὧν καὶ ἀνέγραψαν, ὅτι „οὐ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.“ ἢ „ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.“ ἢ „ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐλληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.“ Καὶ ἐπεὶ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ τὸν⁴⁾ ἐστηκότα πεσεῖν, εἰρηται „ὁ δοκῶν⁵⁾ ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ.“ διὰ τοῦτο οὐ περὶ πάντων τῶν ἐστηκότων, ἀλλὰ περὶ τινῶν ἀναγράφεται τό· „ἀμὴν λέγω ὑμῖν εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστώτων.“ Ἐστὼς μὲν οὖν τις οὐ γεύεται θανάτου, τηρῶν τὸ ἐστηκένα· τὸν δὲ λόγον παραλαβὼν καὶ τηρῶν θάνατον οὐ θεωρήσει. Ἐπερ οὖν διαφορὰ τίς ἐστι τοῦ γεύσασθαι θανάτου καὶ τοῦ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὡς οὐ συνετοὶ ἀκροαταὶ οἱ Ἰουδαῖοι,

¹⁾ Psalm. XXXIV, 8. (XXXIII, 9). — Ed. Huet. min. accur. *χριστός* pro *χρηστός*.

²⁾ Matth. XVI, 28. coll. pag. 302. not.⁴⁾ H. et R. h. l. *γεύσονται*.

³⁾ Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.

⁴⁾ R. recte τοῦ τόν, H. τοῦτον.

⁵⁾ I Cor. X, 12. — Matth. XVI, 28. coll. propter simplex ἀμὴν pag. 302. not. 1.

συγγέοντες τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἀντὶ τοῦ „θάνατον οὐ¹⁾ μὴ θεωρήσῃ“ εἰρήκασιν „οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου“ ἐπὶ τὴν ὑποδεεστέραν αἰσθησιν καταπεσόντες τῷ λόγῳ. Ζητήσεις δὲ, εἰ, ὡσπερ ἔστι θεωρεῖν θάνατον καὶ γεῦεσθαι θανάτου, οὕτως καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια, ἦτοι ἀκούειν θανάτου, ἢ ὀσφραίνεσθαι θανάτου, ἢ ἄπτεσθαι θανάτου· εἰ γὰρ αἱ χεῖρες τῶν ἀποστόλων ἐψηλάφησαν²⁾ περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, μὴ τι αἱ χεῖρες τῶν ψευδαποστόλων καὶ ἐργατῶν δολίων, μετασχηματιζομένων εἰς ἀγγέλους δικαιοσύνης, ψηλαφῶσι περὶ τοῦ λόγου τοῦ θανάτου· καὶ εἰ τὰ πρόβατα³⁾ Χριστοῦ ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ, μήποτε τὰ μὴ αὐτοῦ πρόβατα πρὸς οὓς λέγοι ἄν „ὕμεις οὐκ ἐστέ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν“ ἀκούει τῆς φωνῆς τοῦ θανάτου. Ὅρα, εἰ μὴ ὁσμὴ θανάτου ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας μώλωπι, περὶ ὧν εἴρηται „προσώζεσαν⁴⁾ καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου“ καὶ ὁσμὴ θανάτου ἐν τῷ Λαζάρῳ πρὶν ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, ἧς μὴ βουλόμενοι ὀσφραίνεσθαι οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον τῷ Σωτῆρι τό „κύριε,⁵⁾ ἦδη ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἐστίν.“ Εἰς δὲ τὸ περὶ τῆς νοητῆς ὁσμῆς θανάτου, ἢ ὁσμῆς ζωῆς, παρατηρεῖν δεήσει τὸ ἀποστολικὸν οὕτως ἔχον „Χριστοῦ⁶⁾ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν“ εὐωδία μὲν γὰρ

¹⁾ H. et R., μὴ insuper omisso, οὐ θεωρήσει. Cfr. pag. 301. nota 2.

²⁾ I Joann. I, 1. — II Cor. XI, 13. 15.

³⁾ Ev. Joann. X, 27. — 26. Edd. N. T. οὐ γὰρ ἐστε.

⁴⁾ Psalm. XXXVIII, 5. (XXXVII, 6.).

⁵⁾ Ev. Joann. XI, 39. H. et R. recte in notis: „Apostolis tribuit Marthae dictum.“

⁶⁾ II Cor. II, 15. 16. Edd. N. T. vers. 15. ὅτι Χριστοῦ κ. τ. λ. omissis verbis ἐν παντὶ τόπῳ.

Χριστοῦ εἰσι, καὶ οὐδαμῶς δυσωδία, ἐν παντὶ τόπῳ οἱ ἐν Χριστῷ ἄνθρωποι. Ἄλλ' ἐπεὶ ὡσπερ ἡ σωματικὴ εὐωδία τινὰ τῶν ζώων λέγεται ἀναιρεῖν, οὕτως διὰ τὴν προγενομένην κακίαν καὶ ἡ Χριστοῦ εὐωδία γένοιτο ἄν τισι τοῖς ἐκ θανάτου εἰς θάνατον αὐτῶν, τοῖς¹⁾ δὲ ἐκ ζωῆς ἀποβαίνει εἰς ζωὴν. Ταῦτα παρακείμενα ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι τῇ ἐξετάσει τοῦ γεύεσθαι θανάτου, καὶ τοῦ θεωρεῖν ἢ μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον. Μετὰ ταῦτα μὴ θεωροῦντες, ὅσῳ ὑπερέχει²⁾ Χριστὸς τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ μὴδὲ πιστεύοντες, Χριστὸν εἶναι τὸν τηλικαῦτα διδάσκοντα, ἐπαποροῦσι λέγοντες „μὴ³⁾ σὺ μελλῶν εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν;“ Οὐχ ὁρῶσι δὲ, ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ ἐκ τῆς παρθένου γεγεννημένος,⁴⁾ καὶ τῶν προφητῶν πάντων ὁ προφητευόμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ τῶν ἀποθανόντων ὁ ζωοποίησας αὐτούς, οὐχ ἑαυτὸν ποιήσας τοιοῦτον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρὸς λυβῶν. „Ὡσπερ⁵⁾ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: τοῖς εἰς ζωῆς ἀποβαίνει ἢ ζωὴ. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἐκ pro εἰς.“

²⁾ H. in textu ὑπερέχει Χριστὸς κ. τ. λ., ut in nostro textu, in notis: „ὑπερέχει Χριστέ. Cod. Reg. habet χε̅. Perion. legit Χριστός, quod probamus, quanquam Ferrar. lectio (qui vertit: *quantum praestaret et Patriarchis et prophetis*) non displicet: ὅσῳ ὑπερέχει καὶ τῶν Πατριαρχῶν καὶ κ. τ. λ.“

³⁾ Ev. Joann. VIII, 53.

⁴⁾ Ed. Huet. min. accur. γεγεννημένος. Ferrar., qui vertit: *quod qui genitus est ex virgine, non solum Abrahamo ipso, verum etiam quocumque ex mulieribus genito sit major*, hoc quoque loco, nisi forte, ut probabile est, ex interpretatione adjecit, μελλῶν ἔστιν legis videtur. Cfr. Math. XI, 11. Luc. VII, 28.

⁵⁾ Ev. Joann. V, 26. Edd. N. T. οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν κ. τ. λ. — Vers. 19. et 30.

ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔδωκεν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ·“ οὐ δυναμένῳ ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲ ἔν, καὶ ζητοῦντι τὸ θέλημα, οὐ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Καὶ τό· „τίνα¹⁾ σεαυτὸν ποιεῖς;“ μὴ τεθεωρηκότων ἦν φωνή, ὅτι οὐχ ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς πεποίηκεν ὅπερ ἔστιν. Διόπερ καὶ πρὸς τοῦτο δοκεῖ μοι ἀποκρίνεσθαι, διδάσκων, τίς αὐτὸν ἐποίησεν ὅπερ ἦν, τό· „ἐάν²⁾ ἐγὼ δοξάσω ἑμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἔστιν ὁ πατήρ ὁ δοξάζων με.“ Καὶ ταῦτα δὲ, αὐτάρκη περιγραφὴν εὐληφότες τοῦ εἰκοστοῦ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν Τόμοι, τὴν περιγραφὴν ἐνταῦθα εὐληφέτω, ἵνα, Θεοῦ ἀποκαλύπτοντος ἡμῖν, τὰ ἐξῆς θεωρήσωμεν ἐν τῷ μετὰ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ· „ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· ἐάν ἐγὼ δοξάσω ἑμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν.“

[Λείπουσιν οἱ Τόμοι εἰκοστὸς πρῶτος, καὶ εἰκοστὸς δεύτερος, καὶ εἰκοστὸς τρίτος, καὶ εἰκοστὸς τέταρτος, καὶ εἰκοστὸς πέμπτος, καὶ εἰκοστὸς ἕκτος, καὶ εἰκοστὸς ἑβδομος.]

¹⁾ Ev. Joann. VIII, 53.

²⁾ Ibidem VIII, 54. Edd. N. T. ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ κ. τ. λ. — Ed. Huet. h. l. (nam lin. 2. a fine ἐάν habet) ἄν pro ἐάν.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΒΙΣΤΟΚΑΤΑ

ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος κη'.

1. *Οι φύσεις*¹⁾ ἀριθμῶν ἐρευνήσαντες, πρῶτον μὲν τέλειον τὸν ἕξ εἰρήκασι, τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἰστάμενον,

¹⁾ H. in notis, quae R. quoque, Huet. nomine apposito, affert: „antequam ad ulteriora progrediamur, huc referendus est Eustathii Antiocheni locus, in quo profert depromptum ex Orig. in Joann. Commentariis fragmentum, usque adeo, qui hic desiderantur, Tomis. Sic ille libro de Engastrimytho: οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὸ τῆς λιθοβολίας δράμα θεωρῶν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο πειρᾶται τροπολογῆσαι, τοῦ εὐαγγελικοῦ καταψεύδεται γράμματος· οὐ πάνυ τι, λέγων, εὔρομεν ζητήσαντες ἐν τοῖς πρὸ τούτου, ὅτι ἐβάστασαν οἱ Ἰουδαῖοι λίθους, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. Εἶτα μετ' ὀλίγα φησὶν· εἰ γὰρ πάλιν ἐβάστασαν, πρότερον ἐβάστασαν· ἄνω δὲ καὶ κάτω βούλεται κατασκευάσαι, μὴ προηγείσθαι καὶ ἄλλην ὁμοίως ἐκδοχὴν, ἵνα συστάσειεν ὅτι λόγους, ἀλλ' οὐχὶ λίθους ἐβάστασαν ἀμελητὶ κατ' αὐτοῦ. Caeterum de numero senario, qui perfectus hic esse dicitur, sic Orig. ad Psalm. LXVI. (LXVII.) in Catena Corderiana: ἐν ἕξ' τέτακται

ἔκ τε τῆς συνθέσεως τοῦ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένου. ἑνὸς καὶ δύο, (ἔστι τρία, ¹⁾ ἀριθμὸς πρῶτος), καὶ τοῦ ἐφ' ὃν ἔφθασεν ὁ διπλασιασμὸς, λέγω δὲ τοῦ δύο· γινόμενος γὰρ ὁ δύο ἐπὶ τὸν τρία πεποίηκε τὸν ἕξ. Δεικτερον δὲ τέλειόν φασιν εἶναι τὸν ²⁾ εἴκοσι καὶ ὀκτώ, συγισταμένον ἔκ τε τοῦ συνθέτου τῶν ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένων, ἕως γένηται πρῶτος ἀριθμὸς, καὶ τοῦ ἐφ' ὃν ἔφθασεν ὁ διπλασιασμὸς. Τέσσαρα μὲν γὰρ ἔστιν ὁ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζόμενος ἐν τῷ, ἕν, δύο, τέσσαρα. Ἐπτά δὲ τούτων σύνθεσις, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἀριθμὸς ὑπὸ μονάδος μόνῃς μετρούμενος· γινόμενος δὲ ὁ τέσσαρα ἐπὶ τὸν ³⁾ ἐπτά, πεποίηκε τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, καὶ αὐτὸν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἴσον. Διὰ τοῦτο δ' οἶμαι ῥᾷδιον διαλαμβάνεται ἀπὸ τοῦ παιδευθέντος ⁴⁾ ἐν πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων Μωσέως εἰς τὴν

ἀριθμῷ, τελείῳ τυγχάνοντι καὶ ἐν μονάσει καὶ ἐν δεκάσει. De Psalmo scxagesimo sexto loquitur. Et ad Matth. X, 1. in Catena Rossiniana: τέλειος γὰρ ἔστι ὁ ἕξ ἀριθμὸς. Et Tom. X. Commentariorum in Joann. (cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 359. lin. 10—12.) οἱ δὲ ἐπίσταται, ἑξαχόσιοι τυγχάνοντες τῷ τοῦ ἕξ τελείῳ ἀριθμῷ ὁμοίᾳ ἐφ' ἑαυτὸν πολυπλασιαζομένῳ συνάπτονται.“

¹⁾ H. in notis, quae R. quoque affert: „Orig. paulo post (cfr. lin. 10. pag. huj.): ἐπτά δὲ τούτων σύνθεσις, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἀριθμὸς ὑπὸ μονάδος μόνῃς μετρούμενος.“

²⁾ In ed. Huetiana deest τόν.

³⁾ Ed. Huet. min. accur. ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἐπτά.

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu): παιδευθέντος πάσῃ σοφίᾳ καὶ Αἰγυπτίων; sed Cod. Bodlej. lectionem nostri textus exhibet. Optime; ita enim Act. VII, 22 R. — Huet. in notis: „lege παιδευθέντος πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων. Ita enim Act. VII, 22., vel πάσῃ σοφίᾳ καὶ πάσῃ γνώσει Αἰγυπτίων, quemadmodum legisse videntur Ferrar. et Perionius.“

τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου κατασκευήν· αἱ γὰρ αὐλαὶ¹⁾ αἱ εἰκοσι καὶ ὀκτώ πηχῶν τὸ μῆκος εἰσι. Καὶ ἔχρην γε τὴν εἰς δόξαν Θεοῦ κατασκευαζομένην σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου μετὰ τῶν ἑξαιρέτων ἀριθμῶν ἔχειν καὶ τὸν εἰκοσι καὶ ὀκτώ. Ἐφ' ὃν, ἱερὲ ἀδελφεῖ Ἀμβρόσιε, φθάσαντες τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν, — οὗτος γὰρ ἔσται, Θεοῦ χαριζομένου, εἰκοστὸς ὄγδοος εἰς τὸ εὐαγγέλιον Τόμος —, ἐπικαλεσάμενοι τὸν τέλειον καὶ τελειότητος χορηγὸν Θεὸν διὰ τοῦ τελείου ἀρχιερέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵν' ἡμῶν τὸν νοῦν δῶ εὐρεῖν τὴν περὶ τῶν ἐξετασθησομένων ἀλήθειαν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, καὶ οὕτως ὁδεύσωμεν καὶ ἐπὶ τὰ ἑξῆς.

2. „Λέγει²⁾ ὁ Ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον.“ Ἐπεὶ περ ἐνθάδε μὲν τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον οὐκ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς αἶρει, ἀλλὰ λέγει· „ἄρατε τὸν λίθον“ ἐν δὲ τῇ Γενέσει, ἥτις αἰ „λίθος³⁾ ἦν μέγας ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο ἐκεῖ πάντα τὰ ποίμνια, καὶ ἀπεκύλιον λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο καὶ ἐπότιζον τὰ πρόβατα, καὶ ἀπεκαθίστων⁴⁾ τὸν λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ φρέατος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ — τῷ μηδέπω τοῦτο γαγόνεσαι, διὰ τὸ μὴ συνῆχθαι τὰ κτήνη —, ὁ Ἰακώβ ἰδὼν Ῥαχὴλ τὴν θυγατέρα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, προσελθὼν αὐτὸς ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, καὶ ἐπότισε τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ“ βουλόμεθα ἀμφοτέρους τοὺς λίθους ἀλλήλοις συνεξετάσαι, ἵνα τὸ εὐλογον

¹⁾ Exod. XXVI, 2.

²⁾ Ev. Joann. XI, 39. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. λέγει Ἰησοῦς κ. τ. λ.

³⁾ Genes. XXIX, 2. 3. 7. 10. coll. LXX. interpretum versione.

⁴⁾ H. et R. ἀποκαθίστων et constanter h. l. μητρος.

κατανοήσωμεν τοῦ ἐνθάδε μὲν μὴ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν ἠρέκειναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ¹⁾ σπηλαίου, ἀλλ' εἰρηκέειναι „ἄρατε τὸν λίθον“ ἐν δὲ τῇ Γενέσει αὐτὸν τὸν Ἰακώβ ἀποκεκυλικέναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος. Καὶ πρόσχες, εἰ δυνάμεθα λέγειν, ὅτι τοῦ μὲν ἐπὶ τῷ σπηλαίῳ λίθου, ἐπεὶ τὸ σπήλαιον μνημεῖον ἦν, οὐκ ἔχρην αὐτὸν ἄψασθαι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ προστάξαι μόνον τοῖς ἐπιτηδεύουσιν πρὸς τὸ ἔργον ἄραι τὸν λίθον τοῦ δὲ ἐπιχειμένου τῷ στόματι τοῦ φρέατος, καὶ ἐμποδίζοντος τῷ πίνειν τὰ πρόβατα, ἀφ' ὧν ἔμελλεν ὀνήσασθαι²⁾ τὰ ἐπίσημα καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸν ἔστι δίκαιον λαβέσθαι τὸν Ἰακώβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, ἵνα ποιισθῇ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἔδει γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακώβ, ἔξω δὲ σπηλαίου στήναι τὸν Ἰησοῦν. Εἰ δὲ³⁾ δύνασαι ἐπιστῆσαι, τί δήποτε ἐπὶ μὲν τοῦ σπηλαίου οὐ κεκύλισται ὁ ἐπιχειμῆνος αὐτῷ λίθος, ἀλλὰ αἴρεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φρέατος, οὐ παντελῶς αἴρεται, ἀλλὰ μόνον ἀποκυλίεται. Ἐχρην πάντη μὲν ἀρθῆναι τὸν ἀπὸ τοῦ μνημείου λίθον, καὶ μὴ πάλιν κυλισθῆναι· τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ φρέατος ἀποκυλισθῆναι μό-

¹⁾ H. ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ.; in ed. R. deest τοῦ.

²⁾ Cod. Bodlej. recte ὀνήσασθαι, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male νεήσασθαι. Idem Cod. Reg. (nec non ed. H. in textu) pro αὐτόν ἔστι δίκαιον λαβέσθαι, quemadmodum legitur in Cod. Bodlej., perperam habet αὐτός ἔστι λαβέσθαι. R. — H. in notis: „Cod. Reg. etc., quae sic fortasse non infeliciter restituit: ἀφ' ὧν ἔμελλεν ὀνήσασθαι τὰ — Ἰακώβ, αὐτόν ἔστι λαβέσθαι τὸν Ἰακώβ, nec inde recedit (δίκαιον? *justum vero esse*) Ferrar.“

³⁾ H. ad margin., R. in notis: „Ferrar. legebat (et recte quidem, nisi voc. ἐπιστῆσαι Imperat. aut Optat. forma repetere quis malit): ἴδε δὲ εἰ δύνασαι κ. τ. λ.“

νον· προείρηται γὰρ, ὅτι¹⁾ ἀπε * * * * *
 * * * δόξαν Θεοῦ, νοήσαντες τὸ μέγεθος τῆς²⁾ εἰς δι-
 καιοσύνην λογιζομένης πίστεως πιστεύσωμεν. Εἰ δέ
 τις οὐδέπω εἶδε³⁾ τὴν δόξαν Θεοῦ τῶν οἰομένων πε-
 πιστευκέναι, μανθανέτω⁴⁾ ὅτι ἐλέγχεται, δι' ὧν οὐδέπω
 εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, μὴ πεπιστευκώς· ἀψευδῆς
 γὰρ ὁ μὴ Μάρθα μόνη, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῶ λέγων τό-
 „ἴαν⁵⁾ πιστεύσης, ὄψη τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.“

3. „Ἦραν⁶⁾ οὖν τὸν λίθον.“ Ἡ βραδυτῆς τοῦ

---

¹⁾ H. et R. in notis: „haec in Codd. tum Reg. (H.), tum Bodlej. (R.) excipit lacuna ingens paginas fere duas complexa, quam in Cod. itidem suo reperit Ferrarius: unde tres illos Codd. ex uno fonte profectos fuisse perspicuum est.“ — Equidem, nexu suadente et voc. προείρηται, ad ea h. l., quae praecesserant, provocari, hoc modo (coll. pag. 309. lin. 18. et seqq.) ex parte saltem locum restituerim: ὅτι ἀπεκύλιον τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο καὶ ἐπότιζον τὰ πρόβατα, καὶ ἀπεκαθίστων τὸν λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ φρέατος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Ante verba δόξαν Θεοῦ κ. τ. λ. autem permulta excidisse, quae spectaverint tum ad praeced. materiem, tum ad verba in Ev. Joann. XI, 39. 40. obvia: λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ — ὄψη τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, nemo non videt, nec nisi haec (coll. seqq.) restituere valeamus: ἡμεῖς μὲν (οὖν) ἰδόντες τὴν δόξαν (τοῦ) Θεοῦ, (καὶ) νοήσαντες κ. τ. λ.

²⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) male τῆς σῆς δικαιοσύνης λογιζομένης πίστεως. R.

³⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg. duce Ferrar.) optime εἶδε, Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male εἶν. R.

⁴⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. in marg. duce Ferrar.) recte μανθανέτω, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male μανθάνεται. R.

⁵⁾ Ev. Joann. XI, 40. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. (coll. tamen nota textui subjecta) ὄψει.

⁶⁾ Ev. Joann. XI, 41. Ed. Lachm. ut in nostro textu,

ἀρθῆναι τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος γεγένηται· οἷονεὶ γὰρ ἐνεπόδισεν οἷς προσέταξεν ὁ Ἰησοῦς εἰπὼν „ἄρατε¹⁾ τὸν λίθον“ φήσασα „ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἔστι.“ Καὶ εἰ μὴ ἐκεκώλυστό γε ἡ τῆς Μάρθας ἀπιστία, εἰπόντος αὐτῇ τοῦ Ἰησοῦ „οὐκ εἰπὼν σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;“ οὐκ ἂν οἱ ἀκούσαντες „ἄρατε τὸν λίθον“ ἦραν τὸν λίθον. Φέρε γὰρ κατ' ὑπόθεσιν εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ „ἄρατε τὸν λίθον“ μὴ ἀποκεκρίσθαι τὴν ἀδελφὴν τοῦ τετελευτηκότος, μηδὲ εἰρηκέναι· „ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἔστι.“ τί οὖν ἐπολούθησεν ἂν τοῦτο γεγράφθαι, ἢ τοῦτο δ²⁾ λέγει ὁ Ἰησοῦς „ἄρατε τὸν λίθον“ „ἦραν οὖν τὸν λίθον;“ Νυνὶ δὲ μεταξὺ τοῦ „ἄρατε τὸν λίθον“ καὶ τοῦ „ἦραν οὖν τὸν λίθον“ τὰ εἰρημέγα ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος ἐνεπόδισε τῷ ἀρθῆναι τὸν λίθον. Καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν, κἂν βράδιον, ἦρθη, εἰ μὴ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὴν ἐκείνης ἀπιστίαν εἰρήκει τό „οὐκ εἰπὼν³⁾ σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;“ Καλὸν οὖν τὸ μηδὲν γενέσθαι μεταξὺ τῆς Ἰησοῦ προστάξεως καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν προστασσομένων, περὶ ὧν Ἰησοῦς ἐκέλευσεν, ἔργου.⁴⁾ Καὶ οἶμαι γε ἀρμόσειν τῷ τοιούτῳ τὸ⁵⁾ εἰπεῖν, ὅτι μιμητῆς γέγονε Χριστοῦ. Ὡς γὰρ τούτῳ εἶπεν⁶⁾ ὁ Θεός, καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετελλάτο καὶ ἐκρίσθησαν οὕτως τῷ πιστῷ

ed. Knapp. post λίθον addit, uncis tamen inclusis: οὗ ἢ ὁ τεθνηκώς κείμενος.

¹⁾ Ev. Joann. XI, 39 — 40. coll. pag. 311. not. 5.

²⁾ Decet δ in ed. Huetiana.

³⁾ Ev. Joann. XI, 40. coll. pag. huj. not. 1.

⁴⁾ Cod. Bodlej. (ed. H. ad marg.) ἔργου, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἔργων. R.

⁵⁾ Huet. εὖ εἰπεῖν, in ed. R. decet τό.

⁶⁾ Psalm. XXXIII, 9. (XXII).

εἶπε μὲν ὁ Χριστὸς, πεποίηκε δὲ οὗτος· καὶ ἐνετελλάτο ὁ υἱὸς¹⁾ τοῦ Θεοῦ, οὗτος δὲ τὴν ἐντολὴν πεπλήρωκε, μηδὲν ὑπερθέμενος, μηδὲ ζημιώσας ἑαυτὸν παρακοῇ τοῦ μεταξὺ τῆς προστάξεως καὶ τοῦ ἔργου χρόνου· νομιστέον γὰρ, τῷ ὕστερον ποιοῦντι τὸ προστεταγμένον παρακοῆς χρόνον εἶναι περὶ τῆς ἐντολῆς τὸν τῆς ἀναβολῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ παραβολῇ²⁾ τοῦ εὐαγγελίου προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πορευθῆναι εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ ἐργάσασθαι, μὴ παραχρῆμα ποιήσας, ἀλλ' ὅτε ὕστερον μεταμεληθεὶς ἀπῆλθεν, οὐκ ἐποίησε τὸ θῆλημα τοῦ πατρὸς ἐν τῷ πρὸ τῆς μεταμελείας χρόνῳ. Διόπερ μνημονευτέον τοῦ „μὴ³⁾ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας“ καὶ τοῦ „μὴ⁴⁾ εἰπῆς ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὐριον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν.“ Χρὴ τοίνυν κατηγορίαν νομίζειν εἶναι τῆς Μάρθας βραδύτερον γεγραμμένον τό „ἦραν⁵⁾ οὖν τὸν λίθον“ δέον ἐξῆς αὐτὸ εἰρησθαι τῷ „λέγει ὁ Ἰησοῦς ἄρατε τὸν λίθον.“

4. „Ὁ⁶⁾ δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε“ τὰ γεγραμμένα. Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν Ἰησοῦ, καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τινὰς ἐπιμελῶς τηρητέον καὶ ἐξεταστέον· οἶον⁷⁾ ἐν μὲν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτε ἐμελλε

1) H. et R. in textu οὗτος τοῦ Θεοῦ; H. tamen ad marg. atque in notis, nec non R. in notis; „lege ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.“

2) Matth. XXI, 28. 29.

3) Ecclesiastic. (Sap. Sir.) V, 7. LXX. interpretes καὶ μὴ pro μηδέ. — R. in notis: „Cod. Bodlej. (ed. H. ad marg.) ἀνάμενε, Cod. Reg. (ed. H. in textu) ἀναμέναι.“

4) Pŕov. III, 28. In vers. LXX. interpret. deest καὶ.

5) Ev. Joann. XI, 41. — 39. coll. pag. 309. not. 2.

6) Ev. Joann. XI, 41.

7) Ed. Huet. olys. — Luc. VI, 20. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ et μαθητὰς αὐτοῦ.

λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς, καὶ τὴν ἐξῆς αὐτοῖς διδασκαλίαν· „ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγε“ νυνὶ δὲ „ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἄνω, καὶ εἶπε.“ Διδασκόμεθα γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ προτέρου, ὅτι μὴ κάτω εἰσὶν οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταί· διόπερ ἐπαίρονται οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ διδασκάλου εἰς αὐτούς, οἷς ἄξιον ἦν ἐπάραι αὐτὸν τοὺς ἑαυτοῦ ὀφθαλμούς· διὰ δὲ τοῦ νῦν ἐξεταζομένου, ὅτι μετέθηκεν ἑαυτοῦ τὸ διανοητικὸν ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς κάτω ὀμίλλας, καὶ ἀνήγαγε καὶ ὑψωσε, προσάγων αὐτὸ τῇ πρὸς τὸν ὑπεράνω πάντων πατέρα εὐχῇ. Ἀλλὰ καὶ, εἴπερ μιμητῆς ¹⁾ Χριστοῦ ἐστι Παῦλος, καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ, ἀνάγκη τὸν κατὰ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς Χριστοῦ εὐχῆς εὐξόμενον, ἄρα πάντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ἄνω, καὶ ἀναβιβάσαντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν τῆδε πραγμάτων, καὶ μνήμης καὶ ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν, οὕτως εἰπεῖν τῷ Θεῷ τοὺς λόγους τῆς εὐχῆς τοὺς περὶ μεγάλων καὶ ἐπουρανίων μεγάλους καὶ ἐπουρανίους. Εἰ δέ τις πρὸς ταῦτα ἀνθυποῖσει τὸν μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάραι θελήσαντα τελώνην, καὶ τύψαντα ἑαυτοῦ τὸ στήθος, καὶ εἰπόντα „ὁ ²⁾ Θεός· ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ“ λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι, ὥσπερ οὐ πᾶσιν, οὐδὲ ἀεὶ παραληπτέον τὴν κατὰ Θεὸν λύπην, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ³⁾ ἐργαζομένην, ἀλλ' ἢ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ἄξια τοιαύτης λύπης ποιήσαντι, καὶ μεταγινώσκοντι ⁴⁾ ἐπ' αὐτοῖς· — καὶ παραληπτέον γε αὐτὴν σὺν μέτρῳ ⁵⁾ καὶ

¹⁾ I Cor. IV, 16. XI, 1.

²⁾ Luc. XVIII, 13.

³⁾ H. et R. in textu ἀμελέτητον, H. tamen recte ad marg., R. in notis: „lege cum Ferrario ἀμεταμέλητον.“ Cfr. II Cor. VII, 10.

⁴⁾ H. et R. μέγα γινώσκοντι.

⁵⁾ H. et R. in textu ἀμέτρῳ καὶ μὴ περίσση, H. tamen recte ad marg., R. in notis: „lege cum Ferrar. σὺν μέτρῳ καὶ μὴ περισσῆν.“ — II Cor. II, 7.

μὴ περισσῆν, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρῃ λύπη καταποθῆ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ — οὕτως μήποτε οὐ παντὶ καθήκει μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλειν, ὡς οὐδὲ ἐστάναι μακρόθεν. Ἐκαστος δὲ ἑαυτὸν περὶ τῶν τοιούτων κρινέτω, ¹⁾ καὶ δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπαράτω, καὶ αἰρέτω αὐτοὺς ἄνω κατὰ τῆς εὐχῆς, ὑποτάσσων ἑαυτὸν Θεῷ, καὶ ²⁾ ταπεινῶν ἑαυτὸν ἐκεῖνον λεγέτω. Εἰ νομίζομεν, τῷ ὀπωσποτοῦν βιοῦντι καθήκειν ὁμοίως τῷ τελῶνῃ μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλειν, ὡρα λέγειν ὁμοίως τῷ μὴ ἐπᾶραι θέλειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀπὸ μακρόθεν τοῦ ἱεροῦ ἐστάναι δεῖν. Ἱερὸν δὲ ποῖον ἂν εἶη ἢ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ; ἦτις καὶ οἶκος Θεοῦ παρὰ τῷ Παύλῳ ὀνομάζεται, λέγοντι „ἐὰν ³⁾ δὲ βραδύνω, εἴ εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεισθαι, ἦτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στυλὸς καὶ ἰδραίωμα τῆς ἀληθείας.“ Ὡσπερ οὐ παντὶ καθήκει μὴ χρῆσθαι τῷ ἄρτῳ, καὶ μὴ πίνειν ἐκ τοῦ ποτηρίου, καὶ μὴ πόρρω εἶναι τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας· οὕτως οὐ ⁴⁾ παντὶ καθήκει τὸ μὴ θέλειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἀμαρτάνει δὲ, εἴ τις, καθήκοντος αὐτῷ ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, μὴ ἐπαίρει· καὶ εἴ τις, καθήκοντος μὴ ἐπαίρειν, ἐπαίρει. Ὁ μὲν οὖν, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, τελῶνῃς ⁵⁾ οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι, καθη-

¹⁾ I Cor. XI, 28.

²⁾ H. et R. in notis: „pendula oratio, quae hiulcum locum prodit.“ — Ferrarius: *precemq. fundat subjiciens se ipsum Deo, humiliansq. illi.* Equid. aut καὶ τὰ τῆς εὐχῆς, —, λεγέτω, αὐτ ἄνω, κατὰ τὴν εὐχὴν ὑποτάσσων κ. τ. λ., αὐτ ἄνω, εἶτα τὴν εὐχὴν, —, λεγέτω legerim.

³⁾ I Tim. III, 15.

⁴⁾ H. et R. οὕτως οὖν παντὶ κ. τ. λ.

⁵⁾ Luc. XVIII, 13.

κόντως ποιῶν ἐπάραι δ' ἂν αὐτοὺς εὐλόγως ὁ παρὼν τῷ Ἰησοῦ μαθητῆς, πρὸς ὃν καὶ ἐντολὴ δίδοται ἢ λέγουσα· „ἐπάρατε¹⁾ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χάρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν ἦδη.“ Καὶ ὁ Προφήτης δέ φησιν „ἐπάρατε²⁾ εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν“ ἀλλὰ καὶ ἐν ἑκατοστῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ Ψαλμῷ, ὄντι ὡδῆ τῶν ἀναβαθμῶν τετάρτη, ὡς καθηκόντως ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν³⁾ Θεόν φησιν ὁ Προφήτης· „πρὸς⁴⁾ σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἴδού, ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς.“ Εἰ δὲ καὶ σαφέστερον χρῆ παραστήσαι, τίτι μὲν ἦδη καθήκει μιμειῖσθαι τὸν Ἰησοῦν, ἄρανα⁵⁾ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, ἐν τῷ καὶ αὐτὸν ἐπάρειν ἑαυτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τίτι τοῦτο μὲν οὐ καθήκει, ὁμοίως δὲ τῷ τελῶνῃ οὐ μόνον μακρόθεν ἐστῆναι τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ μὴ θέλειν ἐπάραι τοὺς ὀφθαλμοὺς, παραδησόμεθα ἐκ τοῦ Δανιὴλ τὰ περὶ τῶν ἐρασθέντων τῆς Σουσάννας ἀνόμων πρεσβυτέρων, οὕτως ἔχοντα „καὶ⁶⁾ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν, καὶ ἐξέκλιναν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων“ καὶ τὰ περὶ τῆς Σουσάννας τοῦτον εἰρημένα τὸν τρόπον, „ἢ δὲ κλαί-

1) Ev. Joann. IV, 35.

2) Jessai. XL, 26. LXX. interpretes: ἀναβλέψατε εἰς κ. τ. λ.

3) Decet τὸν in ed. Huetiana.

4) Psalm. CXXIII, 1. 2. (CXXII). LXX. interpretes κυρίων αὐτῶν, κυρίας αὐτῆς et οἰκτειρήσαι.

5) H. et R. ἄραντι.

6) Daniel. XIII, 9. — 35. (Hist. Susann. et Dan. vers. 9. et 35.). LXX. interpretes. vers. 9. ὀφθαλμοὺς αὐτῶν.

ουσα ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅτι ἦν ἡ καρδία αὐ-
 τῆς πεποιδυῖα ἐπὶ κυρίῳ.“ Παρατήρει γὰρ ἐν τούτοις,
 ὅτι οἱ μὲν διαστρέψαντες τὸν ἑαυτῶν νοῦν ἐξέκλιναν
 τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρα-
 νόν· ἡ δὲ πεποιδυῖα ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἀκολούθως τῷ πε-
 ποιδέναι ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανόν.
 Ἔπρεπε τοίνυν τῇ μὲν ἐπὶ τῇ περὶ τῆς σωφροσύνης
 παρῆρησι μελλούσῃ εὐχεσθαι, ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρα-
 νόν, καὶ αἴρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω· τοῖς δὲ πρεσβυ-
 τέροις, — εἰ καθ' ὑπόθεσιν μετὰ τὸ διαστρέψαι τὸν
 ἑαυτῶν νοῦν καὶ ἐκκλῖναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑαυτῶν, τοῦ
 μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, μηδὲ μνημονεύειν κριμά-
 των δικαίων, μετενόουν, πείραν μὲν προσαγαγόντες τῇ
 γυναικί, μὴ τυχόντες δὲ τοῦ ἐπιθυμουμένου καὶ μετὰ
 τοῦτο ἠύχοντο —, καὶ μὴ θέλειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπα-
 ραι, ἧ καὶ πόρρωθεν ὁμοίως τῷ τελώνῃ ἐστηκέναι, καὶ
 τύπτειν ἑαυτῶν τὰ στήθη, καὶ λέγειν „ὁ¹⁾ Θεός· ἰλά-
 σθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.“ Τοῦ δὲ αἴροντος τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς ἄνω, καὶ ἐπαιρόντος αὐτοὺς καθηκόντως εἰς οὐρα-
 νόν, εἶη καθῆκον καὶ τὸ ἐπαιρεῖν ὀσίους χεῖρας, μάλιστα
 ὅτε χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν²⁾ ἀναπέμπει τὴν εὐ-
 χήν. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αἰρομένων ἄνω
 διὰ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς θεώριας, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαι-
 ρομένων ἐν πράξεσιν ἐπαιρούσαις καὶ ὑψούσαις τὴν
 ψυχὴν, ὡς ἐπῆρε Μωσῆς³⁾ τὰς χεῖρας, ὥστ' ἄν εἰπεῖν·
 „ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή.“ Ἀμαληκῖται
 μὲν καὶ πάντες οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ ἠτηθησονται, οἱ ἐν
 ἡμῖν δὲ Ἰσραηλῖται, λογισμοὶ νικήσουσι. Τοσαῦτα καὶ
 εἰς τό· „ὁ Ἰησοῦς⁴⁾ ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε“
 κατὰ τοῦτο φανέντα ἡμῖν ἀπόλουθα.

1) Luc. XVIII, 13.

2) Cod. Reg. (item ed. H.) male διὰ λογισμοῦ. R. —
 Cfr. I Tim. II, 8.

3) Exod. XVII, 11. — Psalm. CXXI, 2. (CXL).

4) Ev. Joann. XI, 41.

β. „Πάτερ, ¹⁾ εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἤθην, ὅτι πάντοτε μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας.“ Ἐπερ τοῖς ἀξίοις τῶν ἐν σαρκὶ ζώντων, καὶ μὴ κατὰ σάρκα ²⁾ στρατευομένων εὐχομένοις τοιαύτη τις λέγεται ὑπὸ Θεοῦ περὶ τῆς εὐχῆς αὐτῶν ἐπαγγελία· „καὶ ἔτι λαλοῦντός σου ἔρω· ἰδοὺ πάρεμι.“ τί χρὴ νομίζειν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ κυρίου, ἢ „πρὶν λαλῆσαι σε ἔρω· ἰδοὺ πάρεμι;“ „ἅμα γὰρ ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε.“ Τί δὲ εἶπεν; Εἰ οἰδόντε ἔστιν ὡς ἐν τοιούτοις στοχάζεσθαι, ³⁾ ἀκολουθῶς τῷ „πρὶν λαλῆσαι σε ἔρω· ἰδοὺ πάρεμι.“ „ἵνα ⁴⁾ πλεῖον ἢ τὸ πρὸς τὸν Σωτῆρα λεγόμενον παρὰ τὸ ἐν τῇ πρὸς τοὺς δικαίους ἐπαγγελίᾳ γεγραμμένον· „ἔτι ⁵⁾ λαλοῦντός σου ἔρεῖ· ἰδοὺ πάρεμι.“ Τί οὖν εἶπε; Προέθετο μὲν εἰπεῖν εὐχὴν· προλαβόντος δὲ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος ἂν αὐτῷ „πρὶν λαλῆσαι σε ἔρω· ἰδοὺ πάρεμι.“ „ἀντὶ τῆς κατὰ πρόθεσιν ἂν λεχθείσης εὐχῆς λέγει τὴν ἐπὶ τῷ προλαβόντι τὴν εὐχὴν εὐχαριστίαν καὶ ὡς ἐπακουθεὶς ἐφ' οἷς ἐγενόησε μόνον, οὐ προήνεγκε δὲ ἐν τῷ εὐχεσθαι, φησὶ „πάτερ, ⁶⁾ εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.“ Ἐμμελεῖ οὖν εὐχεσθαι περὶ τῆς Λαζάρου ἀναστάσεως, καὶ προλαβὼν αὐτοῦ τὴν εὐ-

¹⁾ Ev. Joann. XI, 41. 42.

²⁾ II Cor. X, 3. — Jesai. LVIII, 9. In LXX. virorum versione καὶ deest ante ἔτι. — H. et R. h. l. justis de causis ἔρω, non ἔρεῖ. Cfr. pag. huj. not. 5.

³⁾ H. et R. in textu στοχάζεσθαι, R. in notis: „Cod. Bodlej. στοχάσασθαι.“

⁴⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) optime ἵνα — Σωτῆρα, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: ἀναπλείου ἢ πρὸς τὸν Σωτῆρα. R.

⁵⁾ Jesai. LVIII, 9. coll. pag. huj. not. 2.

⁶⁾ Ev. Joann. XI, 41.

χὴν ὁ μόνος ἀγαθός¹⁾ Θεὸς καὶ πατὴρ, ἤκουσε τῶν μελλόντων λέγεσθαι ἐν τῇ εὐχῇ, ἐφ' οἷς, ἐν ἐπηκόῳ τοῦ περιεστηκότος αὐτὸν ὄχλου²⁾ ἀναπέμπε ἀντὶ εὐχῆς εὐχαριστίαν ὁ Σωτὴρ, δύο ἅμα ποιῶν, καὶ εὐχαριστῶν ἐφ' οἷς ἔτυχε περὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ πιστοποιῶν τὸν περιεστηκότα αὐτὸν ὄχλον ἐβούλετο γὰρ αὐτοὺς παραδέξασθαι ὡς ἄρα ἀπὸ Θεοῦ ἀπεσταλμένος τῷ βίῳ ἐπιδεδήμηκεν. Ἐγὼ δὲ ἐπακουσθεῖς, ἐπέπερ πνεύματι εἶδεν, ὅτι ἀπεκατέστη ἡ τοῦ Λαζάρου ψυχὴ ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἀναπεμφθεῖσα ἀπὸ τοῦ χωρίου τῶν ψυχῶν. Οὐ γὰρ νομιστέον, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Λαζάρου παρῆν τῷ σώματι μετὰ τὴν ἔξοδον, καὶ ὡς παρούσα ταχέως ἤκουσε κράξαντος Ἰησοῦ, καὶ εἰπόντος· „Λάζαρε,³⁾ δεῦρο ἕξω.“ Ἡ εἴπερ τις τοῦτο περὶ τῆς Λαζάρου ψυχῆς ὑπολαμβάνει, καὶ προσίεται τὸ περὶ τῆς ἀπαλλαγείσης ψυχῆς τοῦ⁴⁾ σώματος ἄτοπον, ὡς παρακαθεζομένης τῷ νεκρῷ, λεγέτω πῶς ἠκούσθη ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ πατρὸς, μένοντος ἔτι νεκροῦ τοῦ Λαζάρου σώματος, καὶ τῆς ψυχῆς κεχωρισμένης μὲν, ὡς οἰηθεῖν ἂν τις τοῦτο λεγόντων, παρακαθεζομένης δὲ τῷ σώματι. Ἴνα γὰρ τοῦτο συγχωρηθῇ, οὐκ ἂν ἠκούσθαι εἰποιμεν ἂν τὸν Ἰησοῦν μέλλοντα ἀκούεσθαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐνοικίετο τῷ σώματι. Τὸ παραπλήσιον δ' οἶμαι γεγονέναι, καὶ, ὅτε τὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου⁵⁾ ἀνέστησε θυγατέρα, περὶ τούτου εὐξάμενος ἤτησε γὰρ ἐπανελθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ ἐνοικισθῆναι πάλιν τῷ σώματι. Εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐκκομιζομένου υἱοῦ⁶⁾ τῆς χήρας τὸ ὅμοιον ἐστιν,

1) Matth. XIX, 17.

2) H. et R. minus accurate ὄχλον.

3) Ev. Joann. XI, 43. H. et R. h. l. (cfr. tamen pag. 321. not. 1.) δεῦρο.

4) Deest τοῦ in ed. Huetiana.

5) Luc. VIII, 54. 55.

6) Luc. VII, 12. seqq.

ἢ μὴ, καὶ αὐτὸς ζητήσεις, ἐν Ἰηρῆς τὸ ἀκόλουθον τοῖς κατὰ τοὺς τόπους ὄλους· ἡμῖν γὰρ οὐ καθήκει τηλικαύτας ποιῆσθαι παρεκβάσεις. Τάχα δὲ καὶ εἶδεν¹⁾ ὁ τηλικούτος Ἰησοῦς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τοῦ Λαζάρου, ἧτοι ἀγομένην ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τούτοις, ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρικοῦ βουλήματος ἐπακούσαντος τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἰσιούσαν διὰ τοῦ τόπου, ὄθεν ἦρθη ὁ λίθος, εἶπε· „πάτερ,²⁾ εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.“ Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸ τούτου καὶ περὶ ἄλλων μυρίων ἦτησε καὶ ἔτυχε, διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις εὐχαριστεῖ, φάσκων ἐπὶ μὲν τῷ Λαζάρῳ „πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.“ ἐπὶ δὲ τοῖς προτέροις „ἐγὼ³⁾ δὲ ἦδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις,“ καὶ τοῦτο πᾶν, φησὶν, εἶπον „διὰ τὸν περισσῶτα ὄχλον, ἵνα πιστεῦσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.“ Ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ ρητὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου ἀποδεδώκαμεν. Ἡ δὲ κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγὴ ἐκ τῶν προαποδεδομένων οὐ δυσχερὴς· ἦτησε γὰρ τὸν μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἡμαρτηκότα, καὶ νεκρὸν γενόμενον τῷ Θεῷ, δυνάμει θεῆα παλινδρομῆσαι ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἔτυχε, καὶ εἶδεν ἐν τῷ τοιοῦτῳ ζαπικὰ κινήματα, ἐφ' οἷς εὐχαριστεῖ τῷ πατρὶ. Περιέστηκε δὲ ὄχλος τὸν τοιοῦτον νεκρὸν μηδέτω πιστευόντων, ὅτι Ἰησοῦν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι ὁ Λόγος οὗτος θεόθεν ἀνθρώποις ἐπιδεδήμεται. Καὶ περισσῶς γε οὗτος⁴⁾ ὁ ὄχλος θαυμάσοι, ὅτι οὕτω δυσώδης ἀπὸ τῶν πρὸς θάνατον ἁμαρτημάτων τις γε-

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εἶδεν ὅτι τηλικούτος. R. — H. ad marg.: „scrib. εἶδεν ὁ τηλικούτος.“

²⁾ Ev. Joann. XI, 41.

³⁾ Ev. Joann. XI, 42. coll. pag. 318. not. 1.

⁴⁾ H. in marg., R. in textu: οὗτος ὁ ὄχλος θαυμάσοι, ὅτι οὕτω δυσώδης; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu): οὕτως ὄχλος θαυμάσοι οὕτω δυσώδης.“

γεννημένος, καὶ ἀποθανὼν τῇ ἀρετῇ ἐπαλινδρομήσεν ἐπ' αὐτήν· καὶ θαυμάσας πιστεύσαι ἄν ποτε τῷ ζωοποιησάντι αὐτὸν Λόγῳ, ὡς θεόθεν ἀνθρώποις ἐπιδημήσαντι.

β. „Καὶ ταῦτα ¹⁾ εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. Ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ συνεδέδετο. Λέγει ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς· λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.“ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ ἔτι μέλλων εὐχισθαι ἐπηκούσθη, καὶ ἀντὶ εὐχῆς ἠὲ χαρίσθησε, ²⁾ κατανοήσας τὴν Λαζάρου ψυχὴν εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ σῶμα, καὶ δεομένην τῆς ἀπὸ προστάξεως Ἰησοῦ γενησομένης αὐτῷ εὐτονίας πρὸς τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ μνημείου. Διδὸν μετὰ σὴν πρὸς τὸν πατέρα εὐχαριστίαν μεγάλῃ ἐχρήσατο φωνῇ, δύναμιν ἐντιθείσῃ τῷ Λαζάρῳ, μεγάλης χρήζοντι, ὡς οὐδέπω γενομένῳ ὀξυκόφῳ τῆς προκαλουμένης αὐτὸν ἔξω τοῦ μνημείου κραυγῆς. Καὶ τοῦτο δὲ νομιστέον ἄξιον εἶναι τοῦ Ἰησοῦ ἔργον, τὸ μὴ μόνον εὐξασθαι, ἵνα ζῆσῃ ὁ νεκρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐμβοῆσαι αὐτῷ, καὶ καλέσαι τὸν ἔνδον τοῦ σπηλαίου καὶ τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι εἰσὶ τινες καὶ νῦν Λάζαροι, μετὰ τὴν φιλίαν Ἰησοῦ ἀσθενήσαντες καὶ ἀποθανόντες, καὶ ἐν μνημείῳ καὶ νεκρῶν χώρα μείναντες μετὰ νεκρῶν νεκροὶ, καὶ μετὰ τοῦτο τῇ εὐχῇ τοῦ Ἰησοῦ ζωοποιηθέντες, καὶ ἀπὸ τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ ὑπὸ Ἰησοῦ τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ φωνῇ καλούμενοι· ὃ ὁ παιδόμενος ἐξέρχεται, τοὺς ἀξίους τῆς νεκρότητος δεσμοὺς ἐκ τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων περικείμενος, καὶ τὴν ὄψιν

¹⁾ Ev. Joann. XI, 43. 44. — Edd. N. T. vers. 44. καὶ ἐξῆλθεν — σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· λύσατε — ἄφετε ὑπάγειν. (Cfr. propter δεῦρο ἔξω pag. 319. not. 3.). — Abhinc Ferrar. Tom. XXIX. auspicator. Huct.

²⁾ H. et R. εὐχαρίσθησε.

περιδεδεμένος ἔτι, καὶ μήτε βλέπων, μήτε ¹⁾ πορευθῆ-
 ναι δυνάμενος, μήτε τι ἐνεργῆσαι διὰ τοὺς τῆς νεκρό-
 τητος δεσμούς, ἕως Ἰησοῦς κελεύσῃ τοῖς λύσαισιν αὐτὸν,
 δυναμένοις καὶ ἀφίεναι αὐτὸν ἀπειναί. Καὶ πειράσθω
 γε πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν „ἡ δοκιμὴν ²⁾ ζητεῖτε τοῦ
 ἐν ἔμοι λαλοῦντος Χριστοῦ;“ τοιοῦτος γενέσθαι, ἵνα
 μὲν αὐτῷ Χριστὸς φωνῇ μεγάλη εἶπη κραυγᾶσας τῇ
 μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἀκούσαντι ³⁾ μὲν, οὐκ ὀξέως δέ, καὶ
 διὰ τοῦτο δεομένης τῆς Ἰησοῦ κραυγῆς, τό „*Αἰῶρες* ⁴⁾
 δεῦρο ἔξω.“ Καὶ νόμισσον εἶναι ἐν ἔθου μετὰ τῶν
 σκιῶν καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐν χώρᾳ νεκρῶν ἢ μη-
 μείοις, τὸν μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπὶ γνῶσιν ἀληθείας καὶ φω-
 τισθέντα, ⁵⁾ γευσάμενόν τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου
 καὶ μέτοχον γενόμενον πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν
 γευσάμενον Θεοῦ ὄψμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,
 ἀποστατήσαντα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τὸν ἔθνηκόν ⁶⁾ πα-
 λιδρομήσαντα βίον. Ἐπὶ οὖν περὶ τοῦ τοιοῦτου

¹⁾ H. ad marg., R. in textu μήτε; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male μήποτε.“

²⁾ II Cor. XIII, 3. Edd. N. T. ἐπεὶ δοκιμὴν κ. τ. λ.

³⁾ H. et R. in textu κηρήσαντι μὲν; H. ad marg.: „Ferrar. καλέσαντι μὲν.“ Idem in notis, quae R. quoque additis nonnullis affert: „Cod. Reg. κηρήσαντι μὲν. (R. addit: Cod. Bodlej. autem κηρύξαντι). Perion. vertit: cum post mortem fasciis sepulchras vincitus est. Finxit sibi verbum Perion. a κηρύξαι, quod nunquam fuit Ferrar. (qui vertit: qui etc. invocavit quidem) videtur legisse καλέσαντι μὲν.“ — Equidem ἀκούσαντι restitui, nexu tale quid flagitante et seqq. vocc. οὐκ ὀξέως δέ coll. cum verbis pag. 321. lin. 16. ὡς οὐδέπω γενομένην ὀξυ-κόφ κ. τ. λ. idem persuadentibus.“

⁴⁾ Ev. Joann. XI, 43.

⁵⁾ Hebr. VI, 4. 5.

⁶⁾ Huet. ad marg., R. in textu: τὸν ἔθνηκόν; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male τὴν ἔθνηκόν.“

ἔλθῶν αὐτοῦ εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἔξω αὐτοῦ σιὰς ὁ Ἰησοῦς εὗρηται καὶ ἐπακουσθῆ,¹⁾ αἰτήσας ἐγγενέσθαι δύναμιν τῇ φωνῇ καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ φωνῇ μεγάλῃ κραυγάζει, ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ τῶν ἔθνικῶν βίου καὶ τοῦ μνημείου αὐτῶν καὶ τοῦ σπηλαίου καλῶν²⁾ γενόμενον οὕτω φέλλον ὅτε ἔστιν ἰδεῖν τὸν ἀκολουθοῦντα τῷ Ἰησοῦ, τίνα τρόπον ὁ τοιοῦτος ἐξέρχεται μὲν διὰ τὴν Ἰησοῦ φωνήν, ἔτι δὲ σειραῖς τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων δεδεμένος καὶ ἰσφιγμένος, διὰ μὲν τὴν μετάνοιαν καὶ τὸ ἀκηκοέναι τῆς Ἰησοῦ φωνῆς ζῶν, διὰ δὲ τὸ μηδέπω ἀπολελεύσθαι τῶν τῆς ἀμαρτίας δεσμῶν, μηδὲ ἤδη δύνασθαι ἐλευθέρως ἐπιβαλεῖν τοῖς ποσὶν, ἀλλὰ μηδὲ ἐνεργεῖν ἀπολελυμένως τὰ διακρίνοντα, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας δεσμοῖς νεκρῶν κειραῖς. Καὶ ὁ τοιοῦτός γε, διὰ τὴν ἐγγενομένην αὐτῷ νεκρότητα, πρὸς τοῖς ἔτι τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν δεσμοῖς καὶ τὴν ὄψιν τῇ ἀγνοίᾳ κεκάλυπται καὶ περιδέδεται. Ἐἴτ' ἐπεὶ μὴ μόνον ζῆσαι αὐτὸν βεβούληται ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐν τῷ μνημείῳ μὴ³⁾ μένειν, ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ μνημείου οὗτος ἔλθῶν δέδεται, καθὼς προείρηται, τῆς ζωῆς,⁴⁾ καὶ τοῦ

1) H. ad marg., R. in textu ἐπακούσθη; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἐπακούση.“

2) Ed. Haet. min. recte καλῶς.

3) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) recte habet μὴ μένειν. In Cod. Reg. (it. in textu ed. H.) perperam omittitur μὴ. R.

4) H. et R. in textu τῆς ζωῆς. H. non male ad marginem: „fortasse τὴν ὄψιν.“ Idem in notis, (quae R. quoque affert): Cod. Reg. τῆς ζωῆς, quem secutus est Perionius, qui sic habet: *deinde quoniam cum Jesus vivere voluit, nec in sepulcro manere, cum ad ea, quae extra sepulcrum sunt, prodiit, vincetus est, ut ante diximus, a vita etc.* Haec (ita recte ex parte H. pergit) partim e vitiosa lectione profecta esse, partim male conversa mihi certissimum est. Ferrar. (qui vertit: *extra*

ἐξεληλυθέναι ἀπὸ τοῦ μνημείου μὴ δύνασθαι, ὅσον δέ-
 δεται, λέγει τοῖς δυναμένοις ὑπηρετήσασθαι αὐτῷ ὁ Ἰη-
 σοῦς „λύσατε¹⁾ αὐτὸν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν“
 νομίζω ὅτι μὴ συγκαταθέμενος μὲν τῷ περὶ τῆς ἐπι-
 στροφῆς μετὰ τὸ ἡμαρτηθέναι λόγῳ· ἔτι δὲ ἀτονῶν καὶ
 αὐτὸν βιοῦν, τῷ κατέχεσθαι αὐτοῦ τὰς τῆς ψυχῆς πο-
 ρευτικὰς καὶ δραστικὰς καὶ θεωρητικὰς δυνάμεις, ὁ τοι-
 οῦτος ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ μνημείου· καὶ ἔτι ἐστὶ δεδεμέ-
 νος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐ-
 τοῦ σουδαρίῳ περιδέδεται.²⁾ Ἄλλ' ἐπὶ εἰπόντος Ἰη-
 σοῦ τοῖς λύσαι αὐτὸν δυναμένοις, διὰ τὴν πρόσταξιν
 ὡς δεσπότου τοῦ Χριστοῦ, τό· „λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε
 αὐτὸν ὑπάγειν“ λυθῆ τὸς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ
 ἀποθῆται τὸ ἐπικείμενον αὐτοῦ τῇ ὄψει κάλυμμα ἀφα-
 ρεθὲν, πορεύεται τοιαύτην πορείαν, ὥστε φθάσαι αὐτὸν
 ἐπὶ τὸ ξῆα καὶ αὐτὸν γενέσθαι τῶν συνανακειμένων
 τῷ Ἰησοῦ.

7. Μετὰ τοῦτο, διὰ τό· „ἐξῆλθεν³⁾ ὁ τεθνηκώς,
 δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις“ λεκτέον
 ὅτι διαφορὰ ἐστὶ καὶ τῶν δεδεμένων τοὺς πόδας καὶ
 τὰς χεῖρας, καὶ οὐ⁴⁾ ταυτόν ἐστι τὴν ἀρχὴν τοῦ δεδέ-

---

*monumentum cum venisset Lazarus, ligatam, ut su-
 perius dictum est, faciem habens, atque impeditus
 etc.) videtur legisse: δέδεται, καθὼς προείρηται, τὴν ὄψιν
 x. τ. λ.“ — Equidem a Ferrar. partibus stans aut sim-
 pliciter legerim δέδεται — τὴν ὄψιν, aut, quod coll
 antecedd. et seqq. rectius videtur, δέδεται, καθὼς προεί-
 ρηται, τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις καὶ ἡ ὄψις
 αὐτοῦ (cfr. pag. 324. lin. 8. seqq.) σουδαρίῳ περιδέδεται.*

¹⁾ Ev. Joann. XI, 44. coll. pag. 321. not. 1.

²⁾ Cfr. propter συνεδέδετο et περιεδέδετο pag. 321.
 not. 1.

³⁾ Ev. Joann. XI, 44. coll. pag. 321. not. 1.

⁴⁾ Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte καὶ οὐ ταυτόν
 ἐστὶ, Cod. Reg. (sit. ed. H. in textu) male ταυτόν ἐστὶ. R.

σθαι ἐκ τοῦ νεκρωθῆναι ελληφέναι, ὥστε καὶ τοὺς δεσμοὺς ἐπιφέρεισθαι τὸ ὄνομα τῆς νεκρότητος — νῦν γὰρ αἱ χεῖραι νεκρῶν εἰσι δεσμοί — τῷ δεδέσθαι¹⁾ κρίσει κυρίου γενέσθαι, τοῦ εἰσελθόντος θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, καὶ ἰδόντος²⁾ τὸν μὴ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰπόντος „θῆσαντες³⁾ αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.“ Ἔστι δὲ τι ἐν τῷ τόπῳ⁴⁾ δεόμενον διακρίσεως, ἐν τῷ „καὶ ἡ ὄψις⁵⁾ αὐτοῦ σουδάριον περιδέδετο“ καὶ ἐν τῷ κάλυμμα⁶⁾ ἐπικεῖσθαι τῷ προσώπῳ Μωσέως, ἥνικα ἐλάλει τῷ λαῷ τὸ μὲν γὰρ ἐπικείμενον τῇ ὄψει τοῦ Λαζάρου σουδάριον ἐκάλυπτεν αὐτοῦ νεκρωμένας τὰς ὀράσεις τὸ δὲ Μωσέως κάλυμμα κατ' οἰκονομίαν ἦν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ περιχείμενον διὰ τοὺς μὴ χωροῦντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐγορῆν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ζητήσεις δὲ περὶ τοῦ μὴ ἐνδεδυμένου⁷⁾ ἔνδυμα γάμου, περὶ οὗ εἰρηται „θῆσαντες⁸⁾ αὐτὸν ποδῶν καὶ χεῖρῶν, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον“ ὅποτερον⁹⁾ εἰσαεὶ μένει δεδεμένος, καὶ ἐν τῷ ἐξωτέρῳ

1) H. et R. in textu δεδέσθαι; H. ad margin.: „scribas δεδεμένον.“ R. in notis: „„Ferrar. legebat δεδεμένον.““

2) H. et R. εἰδόντος.

3) Matth. XXII, 13. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἄρατε (non ἄρατε) αὐτὸν, καὶ ἐκβάλετε κ. τ. λ.

4) H. ad marg., R. in textu ἐν τῷ τόπῳ δεόμενον; H. in textu: ἐν τῷ τὸ δεόμενον.

5) Ev. Joann. XI, 44. coll. pag. 321. not. 1. et pag. 324. not. 2.

6) Exod. XXXIV, 33.

7) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte μὴ ἐνδεδυμένου. In (textu) ed. H. deest μῆ. R.

8) Matth. XXII, 13. coll. pag. huj. lin. 7. et not. 3.

9) H. in textu: εἰ ἀεὶ μένει οmissio ante εἰ voc. πρότερον, in notis tamen, disserens de his verbis, habet πρό-

σκότῳ οὐ γὰρ πρόσκειται τό „εἰς τὸν αἰῶνα“ ἢ „εἰς τοὺς αἰῶνας“ ἢ λυθήσεται ποτε οὐ γὰρ ἐμφαίνεται ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ λέξεως τὰ περὶ ἀπολύσεως ἐσομένης γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ. Οὐ δοκεῖ δὲ μοι ἀσφαλὲς εἶναι, μὴ καταλαβόντα ὀκιποτοῦν, μάλιστα τῷ μὴ γεγράφθαι περὶ αὐτοῦ, ἀποφῆνασθαι. Ζητήσεις δὲ διὰ τό „λέγει Ἰησοῦς¹⁾ αὐτοῖς λύσατε αὐτόν“ τίσιν „αὐτοῖς;“ οὔτε γὰρ οἱ μαθηταῖς ἀναγέγραπται, οὐδ' οἱ τῷ περισσῶτι ὄχλῳ, ἀλλ' οὐδὲ οἱ τοῖς μετὰ Μαρίας οἷσι Ἰουδαίοις καὶ παραμυθουμένοις αὐτῆν ὑπονοήσαι ὅ ἂν τις διὰ τό „ἄγγελοι²⁾ προσῆλθον, καὶ διεκόνουν αὐτῷ“ καὶ διὰ τὴν κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγὴν, οἱ μῆποτε κἀκείνοις δύναται εἰρησθαι τό „λύσατε αὐτόν, καὶ ἄφετε αὐτόν ὑπάγειν.“

Β. Ἐτι ζητῶ, εἰ πεπλήρωκεν ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐπιφερόμενον τῷ „Λάζαρος³⁾ ὁ φίλος ἡμῶν κεκοιμήται.“ τό „ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.“ Ἐπίσημον οὖν, μῆποτε ἐν τῷ εἰρηκέναι αὐτόν φωνῇ μεγάλη κραυγᾶσαντα „Λάζαρε⁴⁾ δεῦρο ἔξω“ ἢ γὰρ μεγάλη φωνὴ καὶ ἡ κραυγὴ οὐκ ἂν ἀτόπως λέγοιτο ἐξυπνικέναι αὐτόν. Καὶ εἰ δεῖ δύνασθαι ἀποφῆνασθαι, ἐν τούτῳ μᾶλλον πεπληρωῆσθαι τό „πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν“ ἢ περ ἐν τῷ τῆς εὐχῆς τοῦ υἱοῦ ἀκούσαντα τὸν πατέρα πεποιηκέναι τὴν Λαζάρου ψυχὴν ἀπαρελθεῖν ἐπὶ

τερον εἰ ἀεὶ μένει. B. in textu: πότερον εἰ ἀεὶ μένει, in notis tamen: „πότερον εἰσαεὶ μένει. Sic habet Cod. Bodlej. (item Ferrar., qui vertit: utrum pergratulo maneat etc.). In ed. H. deest (in textu tantum, ut diximus) πότερον, et legitur: εἰ ἀεὶ μένει.“

¹⁾ Ev. Joann. XI, 44. coll. propter λέγει — αὐτοῖς pag. 321. not. 1.

²⁾ Matth. IV, 11. — Ev. Joann. XI, 44. coll. propter αὐτόν ὑπάγειν pag. 321. not. 1. et pag. 324. not. 1.

³⁾ Ev. Joann. XI, 11.

⁴⁾ Ev. Joann. XI, 43. — 11.

τὸ ἐν τῷ μνημείῳ ἀποκείμενον αὐτοῦ σῶμα· γὰρ ἂν τις, ὅτι ὁ μὲν ἀκούσας εὐξαμένου τοῦ υἱοῦ πατρὸς ἐκ νεκρῶν τὸν Λαζάρου ἀνάστησεν· ὁ δὲ εἰπὼν φωνὴ μεγάλη καὶ κραυγῶσας· „Λάζαρε· δεῦρο ἔξω“ ἐπλήρωσεν ὁ προεπηγγελάτο· „ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.“ Καὶ ὁ τοῦτό γε κατασκευάζων, διαφορὰν διδοὺς τοῦ· „Λάζαρος¹⁾ ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται“ καὶ τοῦ· „Λάζαρος ἀπέθανεν“ ἔρει ὅτι πρὸς μὲν τὸ „κεκοίμηται“ ἐπηγγελάτο εἰπὼν· „ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν“ πρὸς δὲ τὸ „ἀπέθανεν“ οὐκ ἀποδέδωκε τὸ πορεύομαι, ἵνα ἀναστήσῃ αὐτόν ἐκ νεκρῶν. Ἀλλὰ ὁ λύων τὴν ἐν τούτοις δοκούσαν εἶναι διαφορὰν, καὶ διδοὺς τὴν τοῦ Λαζάρου ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κοινὸν ἔργον γεγονέναι υἱοῦ τοῦ εὐξαμένου καὶ πατρὸς τοῦ ἐπακούσαντος, χρήσεται καὶ τῷ εἰρημῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν Μάρθαν λέγοντος· „ἐγώ²⁾ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή“ παραθήσεται καὶ τὸ· „ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.“

9. „Πολλοί³⁾ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ⁴⁾ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,⁵⁾ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.“ Καὶ τίνα γε οὐκ ἂν κινήσαι πρὸς τὸ πιστεῦσαι τῷ τοῦ Ἰησοῦ κηρύγματι καὶ ἀληθῶς, ὡσπερ ἐκ νεκρότητος καὶ θύσσωδίας, τῶν πάντων

¹⁾ Ev. Joann. XI, 11. — 14.

²⁾ Ev. Joann. XI, 25. — V, 21. Ed. Lachm. οὕτως, ed. Knapp. οὕτω.

³⁾ Ev. Joann. XI, 45. Ed. Lachm. Μαριάμ — ἐποίησεν, ἐπίστευσαν κ. τ. λ., ed. Knapp. Μαρίαν — ἐποίησεν (ὁ Ἰησοῦς), ἐπίστευσαν κ. τ. λ.

⁴⁾ H. constanter, uno loco, infra obvio, excepto, Μαριάμ, R. constanter fere Μαριάν (non Μαρίαν).

⁵⁾ ὁ Ἰησοῦς. Decet (cfr. pag. huj. not. 3.) in ed. Huet., sed legitur in Cod. Bodlej. R.

ὑπὸ τῆς κακίας καταβεβαπτισμένων, ἀκροτάτη μεταβολῇ ἀποσεισασμένων τῇ προστάξει καὶ συνεργείᾳ τοῦ Λόγου, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πολλὴν δεσφδῖαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατέχοντας δεσμοὺς τὴν πορευτικὴν καὶ τὴν δραστικὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἔτι δὲ χωρὶς τούτων καὶ τὴν θεωρητικὴν; Καταπλαγέστες γὰρ οἱ ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τοσοῦτον δεδυνημένον, οἱ ἀνχοῦντες μὲν περὶ λόγον ἀσχολεῖσθαι Θεοῦ, τὸ πλήρωμα δὲ τοῦ λόγου μηδέπω παραδεξάμενοι, καὶ πιστεῦσαιεν ἂν μάλιστα ὅσοι ἐληλύθασαν ὡς ἐπὶ νεκρῷ καὶ πάντα ἀπεγνωσμένῳ, καὶ αὐτοὶ ἀπογνῶτες τὸν τοιοῦτον, παραμυθῆσεσθαι τὴν ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει τοῦ ἀδελφοῦ ὀδυνωμένην δι' οὗς τάχα πλεόν ἢ διὰ τὸν ταῦτα παθόντα, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ σπήλαιον τοῦ νεκροῦ „ἦρε¹⁾ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἤδην, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις.“ Ὅτι γὰρ διὰ τούτους μᾶλλον ἢ τὸν Λαζάρου ταύτην ἀνεφθέγγατο πρὸς τὸν πατέρα τὴν εὐχαριστίαν, δῆλον ἐκ τοῦ· „ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεῦσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.“ Ἐπραγματεύσατο οὖν περὶ τοῦ Λαζάρου, διὰ τὸν περιεστῶτα ὄχλον, ἵν' οἱ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησε, πιστεῦσωσιν εἰς αὐτόν.

10. Ἀλλὰ ἄκουε καὶ περὶ τούτων, μὴ μόνον σωματικώτερον „τιγὲς²⁾ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.“ Ἐχει μὲν τι ἢ λέξις ἀμφίβολον· πότερον οἱ ἀπελθόντες πρὸς τοὺς Φαρισαίους, καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τῶν πολλῶν Ἰουδαίων ἦσαν, τῶν θεασαμένων ἃ ἐποίησε, καὶ πιστευσάντων εἰς αὐτόν, βουλόμε-

¹⁾ Ev. Joann. XI, 41. 42. — 45.

²⁾ Ev. Joann. XI, 46. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ὃ ἐποίησεν Ἰησοῦς.

νοι καὶ τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτὸν δυσω-
 πῆσαι διὰ τῆς περὶ τοῦ Λαζάρου ἐπαγγελίας ἢ οἱ λοι-
 ποὶ παρὰ τοὺς πολλοὺς καὶ πιστεύσαντας, ¹⁾ ὡς μὴ κη-
 νηθέντες ἐκ τοῦ γενομένου εἰς τὴν περὶ Ἰησοῦ πίστιν,
 ὅτι ²⁾ τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς Φαρι-
 σαίους τὸν ἐν αὐτοῖς πονηρὸν ζῆλον ἐγείροντες διὰ τῆς
 περὶ τοῦ Λαζάρου ἐπαγγελίας. Καὶ δοκεῖ μοι τοῦτο
 μᾶλλον βούλεσθαι σημαίνειν ὁ Εὐαγγελιστής. Διὸ καὶ
 ἐπιφέρεται τό „συνήγαγον ³⁾ οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
 Φαρισαῖοι,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Πολλοὺς μὲν οὖν εἶπε, τοὺς
 διὰ τὸ θεάσασθαι τὰ περὶ τὸν Λάζαρον πιστεύσαντας·
 ὡςπερὶ δὲ ὀλιγωτέρους ἐφησεν εἶναι τοὺς μὴ τοιού-

¹⁾ H. et R. in textu καὶ πιστεύσαντες; R. in notis
 non male: „scribendum videtur μὴ πιστεύσαντες.“ —
 Equidem καὶ πιστεύσαντας ex faciliori mutatione recepī,
 respectu habito eorum, quae lin. 6. et lin. 7. huj. cap.
 leguntur. Quam quidem lectionem si qui admittere no-
 lint, μὴ πιστεύσαντες aut καὶ μὴ πιστεύσαντες, quum
 καὶ πιστεύσαντες propterea stare non possit, legant sensu
 non turbato.

²⁾ Ed. Huet. in textu ὅτι — ἑαυτοῖς καὶ πρὸς κατ'
 αὐτοῦ — τὸν ἐν αὐτοῖς κ. τ. λ., R. ut in nostro textu.
 Huet. in notis, quae R. quoque min. accurate tamen, af-
 fert: „Persuadet Ferrar. interpretatio, (Ferrar. vertit: imo
 potius, quantum in seipsis erat, Phariseos, atque
 zelum malum in seipsis existentem excitantes contra
 Jesum, per ea quae de Lazaro nuntiabant), ut sic le-
 gamus: ὅτι τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς κατ' αὐτοῦ τοὺς Φαρισ.
 καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς πονηρὸν ζῆλον ἐγείροντες. Malim ta-
 men ἐν αὐτοῖς pro ἐν αὐτοῖς.“ — Equidem aut Φαρι-
 σαίους καὶ τὸν κ. τ. λ., aut Φαρισαίους, τὸν ἐν αὐτοῖς
 πονηρὸν ζῆλον, ἐγείροντες διὰ κ. τ. λ. legerim, et, si
 fides habenda lectioni Huetii, respectu πρὸς ante κατ'
 αὐτοῦ, restituerim καὶ πρὸς scil. τούτῳ aut τούτοις κατ'
 αὐτοῦ κ. τ. λ.

³⁾ Ev. Joann. XI, 47.

τους, εἰπὼν „τινὲς¹⁾ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Πρόσχες δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις, εἰ δύναται ἡμᾶς κινῆσαι πρὸς συγκατάθεσιν, ἐπεὶ μὴ εἴρηται μὲν πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, τῶν ἐλθόντων πρὸς τὴν Μαριάμ²⁾ καὶ θεασαμένων ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· γέγραπται δὲ „πολλοὶ³⁾ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.“ Καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀναγωγὴν κινουῖμαι, μήποτε πάντες οἱ θεασάμενοι, τουτέστι θεωρήσαντες καὶ συνιέντες⁴⁾ ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· οἱ μέντοι γε ἀπαλθόντες πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπεὶ μὴ μεμαρτύρηται ὅτι ἐθεάσαντο, μήποτε τὸ ἐν ἐπαύρῳ λεγόμενον περὶ τῶν πιστευσάντων οὐκ ἔσχον, τό· „ἐθεάσαντο.“ Ἐδύνατο γὰρ, εἴπερ καὶ οὗτοι ἐθεάσαντο, γεγράψθαι, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐθεάσαντο πεποιηκότα τὸν Ἰησοῦν, ἧ, ἃ ἐθεάσαντο καὶ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. Νυνὶ δὲ τὸ „ἐθεάσαντο“ ἐπὶ τούτων μὲν οὐδαμῶς εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν πιστευσάντων, οἵτινες καὶ ἐλθόντες ἦσαν πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· δι' οὓς, οἶμαι, καὶ εἶπε⁵⁾ τό· „ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεσιῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας.“ Ἄμα δὲ καὶ περὶ τούτου πρόσχες, εἰ δύνασαι τοὺς ἐλθόντας πρὸς τὴν Μαριάμ, καὶ

¹⁾ Ev. Joann. XI, 46.

²⁾ H. et B. h. l. *Μαρίαν*. Cfr. pag. 327. not. 4 coll. not. 3.

³⁾ Ev. Joann. XI, 45. coll. pag. 327. not. 3.

⁴⁾ Cod. Bodlej. recte *συνιέντες*, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male *συνέντας*. R. — H. ad marg.: „*Ferrar. συνιέντες*.“

⁵⁾ Cod. Bodlej. recte εἶπε τό, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) corrupte: εἰ περὶ τό. R. — H. ad marg.: „*scrib. εἶπε, ἧ· εἰπεῖν τό*.“ — Ev. Joann. XI, 42.

θεασαμένους ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσαντας εἰς αὐτόν, μόνους λέγειν, ἅτε καὶ πολλοὺς ὄντας, ὅτι οὗτοι ἦσαν ὁ περισσιῶς τὸν Ἰησοῦν ὄχλος, δι' ὃν εἶπε τό-
 „πάτερ, ¹⁾ εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἤθδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις.“ Εἰ γὰρ ταῦτα διὰ τὸν ὄχλον τὸν περισσιῶτα εἶπεν, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ πατήρ αὐτὸν ἀπέστειλε, καὶ λέγων διὰ τοῦτο εἶπεν, ἵνα ὁ περισσιῶς ὄχλος πιστεύῃ· οὐκ ἂν δὲ μὴ πιστεύ-
 στοντός τις ἐξ αὐτῶν τῷ πατρὶ ἔλεγεν, ὡς εἶ τις τῶν ²⁾ τὸ μέλλον ἀγνοούντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ „διὰ τὸν ὄχλον τὸν ³⁾ περισσιῶτα, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέ-
 στείλας.“ Μήποτε οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ, καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησε, καὶ πιστεύσαντες εἰς αὐτόν, μόν-
 νοι ἦσαν ὁ περισσιῶς τὸν Ἰησοῦν ὄχλος· οἱ δὲ λοιποὶ οὔτε ἐθεάσαντο ἃ ἐποίησεν, οὔτε περιμιστήκεισαν αὐτόν.

11. „Συνήγαγον ⁴⁾ οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι-
 σαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον τί ποιοῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα; Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτόν οὕτω, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρῶσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.“ Ὡς πρὸς τὸ φητόν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιε-
 ρεῖς ἐώρων, ὅτι διὰ τὸ μέγεθος ὧν ἐπεποιήκει τερα-
 στείων ⁵⁾ καὶ δυνάμεων ὁ Ἰησοῦς, δυνατὸν ἦν καὶ πάντα

¹⁾ Ev. Joann. XI, 41. 42.

²⁾ Cod. Bodlej. recte: τῶν τὸ μέλλον ἀγνοούντων ἀνθρώπων, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τῶν τὸ μέλλον τὸ * οὐντων (H. οὐντων, R. affert οὐντων) ἀν-
 θρώπων. R. — Huet. ad marginem: „scrib. τῶν τὰ μέλ-
 λοντα ἀγνοούντων κ. τ. λ.“ — Ev. Joann. XI, 42.

³⁾ Deest h. l. τόν in editione Huetiana.

⁴⁾ Ev. Joann. XI, 47. 48. Ed. Lachm. vers. 47. ut in nostro textu, ed. Knapp. πολλὰ σημεῖα ποιεῖ. Vers. 48. ed. Knapp. οὕτω, ed. Lachm. οὕτως.

⁵⁾ Ed. Huetii (quae insuper πεποιήκει exhibet) τε-
 ραστείων (non τεραστειῶν) δυνάμεων. R.

τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαῖον¹⁾ ὑπαχθῆναι τῇ εἰς αὐτὸν πί-
 στει, ὑπαχθέντα καταφρονῆσαι τῆς ἐν τῷ τόπῳ σωμα-
 τικῆς λευιτικῆς καὶ ἱερατικῆς λατρείας, ὡς ἂν πρόφα-
 σιν τὸ τοιοῦτον γενέσθαι τοῦ, ἅτε μὴ περιεπόντων Ἰου-
 δαίων²⁾ τὸν τόπον, Ῥωμαίους ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γεγέ-
 σθαι καὶ τὸν νομιζόμενον παρ' ἐκείνοις εἰρημένον τό-
 πον, καὶ πᾶν τὸ ἔθνος Ἰουδαίων, οὐκ ἐπὶ παντὶ τρόπῳ
 τηρεῖν ἐθελόντων τὴν περὶ τοῦ Ἰουδαίου ἑαυτοῦ εἶναι
 ὁμολογίαν. Εἰτ' ἐπεὶ³⁾ πάντων προδέκρινον τὴν λα-
 τρείαν καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν τοῦ ἔθνους σύστασιν, τῶν
 νομισθέντων ἂν εἶναι κρείττωνων παρὰ ταῦτα, διὰ τοῦτο
 σκοποῦσι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα αὐτὸν μὴ ἐάσωσι ζῆν.
 Ὡς δ' αὐτοὺς οἶμαι καὶ ἐπὶ καθαιρέσει τῆς δόξης αὐ-
 τοῦ εἰρηκεῖν τό· „οὗτος⁴⁾ ὁ ἄνθρωπος“ ἠπίστουν γὰρ
 τοῖς καὶ ἀνωτέρω εἰρημένοις περὶ τοῦ⁵⁾ Θεὸν αὐτὸν
 εἶναι, ἠγνῆκα λιθάσειν αὐτὸν ἐβούλοντο, ὡς περὶ βλασφη-
 μίας, λέγοντες αὐτῷ· „σὺ⁶⁾ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς ἑαυ-
 τὸν Θεόν.“ ὅτε κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἀπε-
 κρίνατο διδάσκων, ὅτι πᾶς, πρὸς ὃν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ
 ἐγένετο, Θεὸς λέγεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μὴ δυναμένης
 λυθῆναι καὶ καταλυθῆναι τῆς τοῦτο⁷⁾ ἀποκηραμένης
 προφητικῆς γραφῆς. Ἔστι δὲ ἐκ τῶν λεγομένων ἀπὸ

¹⁾ H. et R. τὸν Ἰουδαῖον, non τῶν αὐτὸν τὸν τῶν Ἰουδαίων.

²⁾ Ed. Huet. τὸν τόπον Ἰουδαίων.

³⁾ H. ad marg., R. in textu ἐπεὶ; R. in notis: „ed. H. (in textu) male ἐπὶ.“

⁴⁾ Ev. Joann. XI, 47.

⁵⁾ Cod. Bodlej. recte τοῦ, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τόν, cum Christus secundum (?) Origenem non sit ὁ Θεός. R. — Huet. ad marginem: „scrib. τοῦ τὸν Θεόν.“ Cfr. ev. Joann. X, 33.

⁶⁾ Ev. Joann. X, 33. Edd. N. T. σεαυτόν. — 35.

⁷⁾ Ed. Huet. recte τῆς τοῦτο κ. τ. λ., Ferrar.: quae hoc enunciat. In ed. R. deest τοῦτο.

τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν ἀρχιερέων κατανοῆσαι αὐτῶν καὶ τὸ τῆς κακίας ἀνομολογούμενον καὶ τυφλὸν ἀνομολογούμενον, ὅτι ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ πολλὰ πεποιηκέαι σημεῖα, καὶ δύνασθαι τῷ τοσαῦτα σημεῖα πεποιηκότι ἐπιβουλεύσαι, ὡς μηδὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἐπιβουλεύεσθαι δυναμένῳ τυφλὸν¹⁾ δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ αὐτὸ τοῦτο ἦν κατὰ γὰρ τὸν πολλὰ ποιοῦντα σημεῖα ἦν καὶ²⁾ τὸ κρεῖττον εἶναι τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀφιέναι αὐτὸν³⁾ μὴ θελόντων. Εἰ μὴ ἄρα καὶ ἐπίστευον, ὅτι ποιεῖ σημεῖα, καὶ ὑπενόουν αὐτὰ μὴ ἀπὸ θείας γίνεσθαι δυνάμεως ὥστε διὰ τοῦτο μὴ πάντα αὐτὸν δυννηθῆναι, μηδὲ αὐτὸν ῥύσασθαι ἀπὸ τῆς⁴⁾ ἐκείνων ἐπιβουλῆς. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐσκόπουν μὴ ἀφιέναι αὐτὸν, οἴομενοι διὰ τοῦτο ἐμποδίσειν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, καὶ Ῥωμαίοις, μέλλουσιν αἰρεῖν αὐτῶν τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. Ἄλλ' ἐπεὶ „κύριος“⁵⁾ διασκεδάξει βουλὰς ἔθνων, καὶ ἀθετεῖ λογισμοὺς λαῶν,“ οὐδὲν ἤττον καὶ οὐκ ἀφῆκαν αὐτὸν, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀνέστησε καὶ ἀφῆκε, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐδούλευσαν αὐτῷ, καὶ ἐλθόντες οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν αὐτῶν τὸν τόπον. Ποῦ γὰρ ὁ φασιν ἐκεῖνοι ἀγίασμα; Ἦσαν δὲ καὶ τὸ ἔθνος, ἐκβάλλοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ μόγις ἐπιτρέψαν-

1) R. in textu, H. ad marg. τυφλὸν δὲ οὐδέν; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τύφλω (H. quoque τύφλω, non τυφλῷ) δὲ οὐδέν.“

2) Decet καὶ in ed. Huetiana.

3) Ferrar., quum vertat: *volentium eum sic dimittere*, legit αὐτὸν οὕτω κ. τ. λ. Cfr. ev. Joann. XI, 48. coll. pag. 331. not. 4. et pag. huj. lin. 13.

4) H. ad marg., R. in textu ἀπὸ τῆς ἐκείνων κ. τ. λ.; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἀπὸ τῆς ἐξ ἐκείνων ἐπιβουλῆς.“

5) Psalm. XXXIII, 10. (XXXII.) coll. LXX. viror. versione.

τες αὐτοῖς εἶναι ὅπου βούλονται¹⁾ καὶ ἐν τῇ διασκοφῇ. Εἰ δὲ χρή τολμῆσαι καὶ εἰς ἀναγωγὴν τῶν κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσομεν ὅτι τὸν τόπον τῶν ἐκ περιτομῆς ἔλαβον τὰ ἔθνη· τῷ γὰρ ἐκείνων παραπτώματι²⁾ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσασα αὐτούς· εἰς δὲ τὰ ἔθνη Ῥωμαῖοι παρελήφθησαν, ἀπὸ τῶν βασιλευόντων οἱ βασιλευόμενοι ὀνομασθέντες. Καὶ τὸ ἔθνος δὲ ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθνῶν ἤρθη· γέγονε γὰρ ὁ λαὸς³⁾ οὐ λαὸς, καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὐκέτι εἰσὶν Ἰσραὴλ, καὶ τὸ σπέρμα οὐκ ἔφθασεν ἐπὶ τὸ γενέσθαι τέκνα. Καὶ τούτων αἴτιον τὰ πολλὰ τοῦ Ἰησοῦ σημεῖα, καὶ ὅτι ἀρῆκαν αὐτὸν ὁ πατήρ, κρείττονα γινόμενον τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων συνεδρευσάντων κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς. Ἀρχιερεῖς δὲ, καὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ ἐν Ἰουδαίοις λατρεία, Φαρισαῖοί τε καὶ πᾶσα ἡ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου διδασκαλία ἐπιβουλεύει Ἰησοῦ, τῇ ἀληθείᾳ, καὶ βούλεται, ὁ τύπος ἵνα ὑφραστήκη, ἐμποδίσῃ⁴⁾ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας, καὶ ὥσπερ ἡ σὰρξ καὶ κατὰ τοῦτο ἐπιθυμαὶ κατὰ τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἰσχυρότερον ὄν τὸ ἐπιθυμοῦν κατὰ τῆς σαρκὸς πνεῦμα, καὶ ἡ ἀληθείης τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρχιερωσύνη, καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ διδασκαλία, διαλύει⁵⁾ τὸ τῶν κατ' αὐτοῦ βουλευομένων⁶⁾ ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων συνέδριον. Ταῦτα δὲ ὑποληπτέον καὶ νῦν γίνεσθαι, ὅπερ⁷⁾ ἐστὶν ἰδεῖν ἐν⁸⁾ τοῖς διὰ τῆς τοῦ σωματικοῦ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ

1) Cod. Reg. (item ed. H.) βούλεται. R.

2) Rom. XI, 11.

3) I Petr. II, 10.

4) Cod. Reg. (it. ed. H.) ἐμποδίζειν. R. — Gal. V, 17.

5) Ed. Huetiana διαλύσει.

6) H. ad marg., R. in textu recte βουλευομένων, R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) βουλομένων.“

7) Ed. R. min. accur. ὅσπερ.

8) Ed. Huet. recte ἐν τοῖς διὰ τῆς τοῦ κ. τ. λ., in ed. R. desunt verba διὰ τῆς.

συστάσεως καὶ καταλύειν ἐθέλουσι τὴν πνευματικὴν Χριστοῦ διδασκαλίαν.

12. „Εἰς¹⁾ δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίσεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν.“ Οὐχὶ εἰ τις προφητεύει, προφήτης ἐστὶν ἐκεῖνος. Ὁ γοῦν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσεν μὲν „ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν,“ οὐ μὴν καὶ προφήτης ἦν. Εἰ δὲ καὶ Βαλαὰμ προεφήτευσεν τὰ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἀναγεγραμμένα,²⁾ φάσκων „τὸ³⁾ ῥῆμα δ' ἐὰν ἐμβάλῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ στόμα μου, τοῦτο λαλήσω“ καὶ εἰπὼν τὰ ἀπὸ τοῦ „ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με,“ καὶ τὰ ἐξῆς, σαφὲς ὅτι προφήτης οὐκ ἦν· μάντις γὰρ εἶναι ἀναγέγραπται. Εἰ τις μὲν οὖν προφήτης ἐστὶ, πάντως προφητεύει· εἰ δέ τις προφητεύει, οὐ πάντως ἐστὶ προφήτης. Ὡσεὶ καὶ ἐπὶ ἑτέρου τινὸς τῶν κρειττόνων τοιοῦτον ἔλεγον· εἰ μὲν τίς ἐστὶ δίκαιος, τὸ δίκαιον διώκει· οὐ μὴν, εἰ τις τὸ δίκαιον διώ-

¹⁾ Ev. Joann. XI, 49 — 52. Ed. Knapp. vers. 51. ἀλλὰ ἀρχιερεὺς — προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ., ed. Lachm. ἀλλὰ ἀρχιερεὺς — ἐπροφήτευσεν ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς κ. τ. λ. — Abhinc Ferrar. Tom. XXX. auspicator. Huet.

²⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) γεγραμμένα. R.

³⁾ Num. XXII, 38. — XXIII, 7.

κει, δίκαιός ἐστιν. Ἐκεῖνο, ὅπερ¹⁾ συνήσεις ἐπιστήσας τῷ „δικαίως²⁾ τὸ δίκαιον διώξῃ“ εἴπερ μὴ μάτην τὸ „δικαίως“ προτέτακται³⁾ τοῦ „τὸ δίκαιον διώξῃ“ δυνατόν γὰρ, οἶμαι, τὸ δίκαιον διώκειν, ἀλλ' οὐ δικαίως καὶ γὰρ οἱ ποιοῦντες πρὸς τὸ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔργον καθ' αὐτὸ καθῆκον, φέρε εἰπεῖν, εἰς πένητας, δίκαιον μὲν τι πεποιήκασι, οὐ μὴν ἀπὸ ἔξωθεν δικαιοσύνης, ἀλλ' ἀπὸ κενοδοξίας. Οἶμαι δ' ὅτι ἀνάλογον τῷ „δικαίως τὸ δίκαιον διώξῃ“ λέγεται ἄν σωφρόνως τὸ σῶφρον διώξῃ καὶ ἀνδρείως τὸ ἀνδρείον διώξῃ καὶ σοφῶς τὸ σοφὸν διώξῃ καὶ τὰ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. Ταῦτα δ' εἵπομεν ὑπὲρ τοῦ παραβαλεῖν ὁμοίον τι τῷ προφητεύειν μὲν τινα, οὐ μὴν προφήτην εἶναι. Διὰ τοῦτο δ', οἶμαι, συνεχῶς ἐν ταῖς προφητείαις περὶ τῶν προφητῶν λέγεται τὸ „εἶπεν⁴⁾ Ἰερεμίας ὁ προφήτης“ καὶ εἰ τι τούτοις ὁμοίον. Οἱ δὲ περὶ τὰ ὀνόματα δεινοὶ φασιν, ὅτι οὐχί, εἰ τις λατρικόν τι ἐποίησεν, ἢ τῶν πρὸς ὑγίαιαν⁵⁾ συμβαλλομένων ἔν, ἱατρός ἐστιν ἐκεῖνος, οὐδέ, εἰ τις οἰκοδομικόν τι πεποίηκεν, οἰκοδόμος ἐστὶν ἐκεῖνος. Ἐκ δὲ τῶν

1) R. absque causa in notis: „ὅπερ videtur παρελκεῖν, et rescandum.“ — Ex facili tamen mutatione non male forsan legeris: δίκαιός ἐστιν ὡςπερ ἐκεῖνος. Ὅπερ συνήσεις κ. τ. λ., in primis si tecum reputaveris, ὡςπερ propter seq. ὅπερ facillime excidere potuisse. Quid? quod facillima foret lectio, modo eod. jure locum (quem tamen tenebit, si contuleris pag. huj. lin 1. et 2. a fine) obtineret: δίκαιός ἐστιν ἐκεῖνος. Ὅπερ κ. τ. λ.,

2) Deuteron. XVI, 20.

3) H. ad marg., R. in textu recte προτέτακται; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) προστέτακται.“

4) Jerem. XXVIII, 5. 6. 15. XXXIV, 6. XLII, 4 coll. vers. LXX. virorum. In vers. LXX. interpretum desunt verba ὁ προφήτης.

5) R. ὑγίαιαν, Hact. ὑγείαν.

περὶ τὸν Καϊάφαν ἀναγεγραμμένων, προφητεύσαντα περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἔστιν εἰπεῖν ὅτι¹⁾ καὶ μοχθηρὰ ψυχὴ ἐπιδέχεται ποτε τὸ προφητεύειν. Κατηγορεῖται γὰρ ἡ τοῦ Καϊάφα μοχθηρία, ὅς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἐν τῷ πάσχειν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐπιτελεῖ οἰκονομίαν, ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν· Ματθαῖος μὲν γάρ φησι „τότε²⁾ πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια“ καὶ μετ’ ὀλίγα „ἰδοὺ Ἰούδας, φησὶν, εἰς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ’ αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.“ Ἐν τούτοις μὲν οὖν³⁾ τοῖς ἀρχιερεῦσι νοοῦμεν εἶναι καὶ τὸν Καϊάφαν, ἐπεὶ μεμαρτύρηται⁴⁾ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου. Σαφῶς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Ματθαῖος φησιν· „οἱ⁵⁾ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς τὸν Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν“ καὶ μετ’ ὀλίγα ἐπιφέρει· „οἱ δὲ⁶⁾ ἀρχιερεῖς⁷⁾ καὶ τὸ συνέδριον ἐξή-

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ἔστιν ὅτε καὶ κ. τ. λ. omisso εἰπεῖν, quod Cod. Bodlej. restituit R.

²⁾ Matth. XXVI, 14. Edd. N. T. ὁ λεγόμενος. — 47.

³⁾ Ed. H. οὖν νοοῦμ. εἶναι κ. τ. Καϊάφ. τοῖς ἀρχιερεῦσιν.

⁴⁾ Ev. Joann. XI, 49.

⁵⁾ Matth. XXVI, 57. Edd. N. T. πρὸς Καϊάφαν.

⁶⁾ Matth. XXVI, 59 — 66. Ed. Lachm. vers. 59. συνέδριον ὄλον et ὅπως αὐτὸν θανατώσουσιν, ed. Knapp. συνέδριον ὄλον et (coll. tamen nota text. subj.) ὅπ. θανατώσ. αὐτόν. Vers. 60. ed. Lachm. καὶ οὐχ εὔρον πολλῶν προσελθ. ψευδομαρτύρων (οὐχ εὔρον), ed. Knapp. (coll. tamen nota text. subj.) καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ πολλ. ψευδομαρτ. προσελθ. οὐχ εὔρον. Vers. 61. edd. N. T. οἰκοδομῆσαι αὐτόν. Vers. 63. edd. N. T. καὶ ἀποκρι-

τους ψευδομαρτυρίας κατά τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσουσιν αὐτόν· καὶ οὐχ εὖρον πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. Ὑστερον δὲ προσελθόντες δύο ¹⁾ ψευδομαρτυρῆσαι εἶπον· οὗτος ἔφη· δύναμαι καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομηῆσαι. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἰσάγκα. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· σὺ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν· ἀπάρτι ὄψασθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διεφύρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων· ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἴδου, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστίν. Ἔτα πάλιν μεθ' ἑτερα· „καὶ ²⁾ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο.“ Καὶ πάλιν μετ' ἄλλων·

θεὸς ὁ ἀρχιερ. εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω — τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, —, εἰ σὺ εἶ ὁ Χρ. Vera. 64. ed. Lachm. ἀπ' ἄρτι, ed. Knapp. ut in nostro textu. Vera. 65. ed. Knapp. ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων· ὅτι ἐβλασφ. —; ἴδε, — βλασφ. αὐτοῦ, ed. Lachm. ἱμάτια αὐτοῦ λέγων· ἐβλασφ. —; ἴδε — βλασφ. (αὐτοῦ). . . . .
 . . . ¹⁾ οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον. Sic habet Cod. Bodlej. (it. ed. H. ad marg.); Cod. Reg. (ed. H. in textu) vero ὁ δὲ ἀρχιερεὺς καὶ τὸ συνέδριον. R. — H. in notis: „Cod. Reg. etc., et id sequitur Perion. At Ferrar. et edd. N. T. omnes (coll. tamen nota in ed. Lachm. text. subjecta): οἱ δὲ ἀρχιερεῖς. Cod. Cantabrigiensis praetermittit καὶ οἱ πρεσβύτεροι, quemadmod. et hic Origenes.“

¹⁾ R. ut in nostro textu, ed. Huet. δὴ εἶπον.

²⁾ Matth. XXVII, 12. Edd. N. T. καὶ τῶν πρεσβυτέρων et οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

„οί¹⁾ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.“ Ἔπειτα μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος πορευομένων Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας „ἰδοὺ,²⁾ τινὲς τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀνήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσι πάντα τὰ γενόμενα. Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβουλίον τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις, λέγοντες· εἰπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς ἔκλεψαν αὐτὸν, ἡμῶν κοιμημένων· καὶ ἀκουσθῆ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν,³⁾ καὶ ὑμᾶς ἀμερίμους ποιήσομεν.“ Λουκᾶς δὲ ἀνέγραψεν, ὅτι „εἰσῆλθε⁴⁾ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώθ,⁵⁾ ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα, καὶ ἀπελθὼν συναλάγησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατηγοῖς, ὅπως αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς.“ Ἔπειτα μετ’ ὀλίγα· „εἶπε,⁶⁾ φησὶν, ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ’ αὐτὸν ἀρ-

¹⁾ Matth. XXVII, 20.

²⁾ Matth. XXVIII, 11—14. Edd. N. T. vers. 11. ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα. Eaedem vers. 13. νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν. Vers. 14. ed. Lachm. καὶ ἐὰν ἀκουσθῆ τοῦτο ὑπό, ed. Knapp. καὶ ἐὰν ἀκουσθῆ τοῦτο ἐπὶ κ. τ. λ.

³⁾ Deest αὐτὸν in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. B.

⁴⁾ Luc. XXII, 3. 4. Edd. N. T. vers. 3. τὸν ἐπικαλούμ. Ἰσκαριώτην. Vers. 4. ed. Knapp. τοῖς ἀρχιερ. καὶ τοῖς στρατηγοῖς, τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς, ed. Lachm. τοῖς ἀρχιερ. καὶ τοῖς γραμματεῦσιν καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτοῖς παραδῶ αὐτόν.

⁵⁾ Ed. Huet. constanter Ἰσκαριώθ et Ἰσκαριώτης, R. h. l. et in proxime seqq. constanter (coll. tamen pag. 337. lin. 8.) Ἰσκαριώθ et Ἰσκαριώτης.

⁶⁾ Luc. XXII, 52. Ed. Knapp. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς et ἐξελήλυθατε, ed. Lachm. εἶπεν δὲ Ἰησοῦς et ἐξήλθατε.

χειρεῖς καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων“ καὶ μετ’ ὀλίγα „συλλαβόντες¹⁾ αὐτὸν ἤγον, καὶ εἰσήγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως“ καὶ πάλιν μετ’ ὀλίγα „ὡς²⁾ ἡμέρᾳ ἐγένετο, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ Γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν“ καὶ ἔτι μετ’ ὀλίγα „εἰστήκεισαν³⁾ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.“ Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν, ὅτι „Ἰουδας⁴⁾ Ἰσχαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, προσῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτόν· οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγέλλαντο⁵⁾ αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι“ καὶ μετ’ ὀλίγα „ἔτι⁶⁾ τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντος παραγίνε-

¹⁾ Luc. XXII, 54. Ed. Lachm. συλλαβ. δὲ αὐτὸν ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον, ed. Knapp. συλλαβ. δὲ αὐτὸν ἤγαγον, καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον.

²⁾ Luc. XXII, 66. Edd. N. T. καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρᾳ et ἀνήγαγον. In fine vers. ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. (coll. tamen nota text. subjecta) αὐτῶν.

³⁾ Luc. XXIII, 10. Edd. N. T. εἰστήκεισαν δὲ π. τ. λ. — In edd. H. et R. verba καὶ ἔτι — κατηγοροῦντες αὐτοῦ praecedunt verbis καὶ πάλιν — συνέδριον αὐτῶν. Equidem in justum ordinem verba singula redigendo textum N. T. non minus, quam Huet. secutus sum, qui recte jamjam in notis monuit: „imo locus ille (not. 2. comprehensus) praecedentem (ad quem spectat not. haecce 3.) debet praecedere; hic enim habetur Luc. XXII, 66., ille Luc. XXIII, 10.“

⁴⁾ Marc. XIV, 10. 11. Ed. Lachm. vers. 10. Ἰουδ. Ἰσχαρ. —, ἀπῆλθε —, ἵνα παραδοῖ αὐτὸν αὐτοῖς, ed. Knapp. ὁ Ἰουδ. ὁ Ἰσχαρ. —, ἀπῆλθε —, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.

⁵⁾ H. ad marg., R. in textu ἐπηγγέλλαντο; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male ἐπηγγέλλατο.“

⁶⁾ Marc. X, 43. Ed. Knapp. ἔτι αὐτοῦ λαλ. παραγίν. Ἰουδ., εἰς ὧν τῶν — ὄχλος πολὺς —, παρὰ τῶν

ται Ἰούδας Ἰσακαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων καὶ πρεσβυτέρων·“ καὶ μετ' ὀλίγα· „ἀπήγαγον¹⁾ τὸν Ἰησοῦν πρὸς Καϊάφραν τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ Γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι·“ εἶτα πάλιν μετ' ὀλίγα· „ἀναστὰς²⁾ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ εἰσιῶπα, καὶ οὐδέν ἀπεκρίνατο. Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησεν αὐτὸν ἐκ δευτέρου, λέγων· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· σὺ εἶπας, ὅτι ἐγὼ εἰμι· καὶ ὕψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ed. Lachm. ἔτι αὐτοῦ λαλ. πραγίν. ὁ Ἰουδ., εἰς τῶν — ὄχλος (πολὺς) —, παρὰ τῶν ἀρχ. καὶ τῶν γραμμ. καὶ τῶν πρεσβυτέρων. — Ferrar. verit: a summis sacerdotibus, et scribis, et senioribus. Ex quo patet, Ferrar., nisi forte vers. usus est, eand. lectionem, quam edd. N. T. exhibent, et quae sine dubio praestat, ante oculos habuisse.

¹⁾ Marc. XIV, 53. Edd. N. T. καὶ ἀπήγ. τὸν Ἰησ. πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχ. αὐτῷ κ. τ. λ. Pro verbis καὶ γραμματ. κ. πρεσβύτ. ed. Lachm. habet καὶ οἱ γραμμ. καὶ οἱ πρεσβύτ., ed. Knapp. καὶ οἱ πρεσβύτ. κ. οἱ γραμματεῖς.

²⁾ Marc. XIV, 60 — 63. Edd. N. T. vers. 60. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχ. εἰς μέσον; ed. Lachm. ἐπηρώτα, ed. Knapp. ut in nostro textu. Vers. 61. edd. N. T. ἐπηρώτα αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ. Eaedem (coll. tam. not. in edd. Knapp. et Lachm. text. subiectis) vers. 62. ὁ δὲ Ἰησ. εἶπεν· ἐγὼ εἰμι· καὶ — ἀνθρώπου ἐκ δεξ. καθήμενον. Vers. 63. in edd. N. T. deest εὐθέως, et ed. Lachm. χιτωνας αὐτοῦ, ed. Knapp. ut in nostro textu χιτ. αὐτοῦ legit.

Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαβρῆξας εὐθέως τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ¹⁾
 * *·“ Ἐἴτα μετ’ ὀλίγα²⁾ „πρωτ³⁾ συμβούλιον ἐποίησαν
 οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν Γραμμα-
 τέων, καὶ ὄλον τὸ συνέδριον, καὶ δῆσαντες⁴⁾ τὸν Ἰησοῦν
 ἀπήγαγον εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ.“ Ἐἴτα
 μετ’ ὀλίγα⁵⁾ „κατηγόρουν⁶⁾ αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλὰ,
 αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.“ Ὁ δὲ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι
 „ἄγουσι⁶⁾ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραι-
 τώριον.“ Ταῦτα δὲ ἐπὶ πλεῖον⁶⁾ ἐξεθέμεθα ὑπὲρ τῶ

¹⁾ χιτῶνας αὐτοῦ. H. in notis, quae R. sua fecit:
 „post haec verba videtur legisse Ferrarius: λέγει· τί ἐτι
 χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; At Perionius: ἤκούσατε τῆς
 βλασφημίας.“ — Restituenda omnino sunt verba, quae
 in ev. Marc. XIV, 63. verba χιτῶνας αὐτοῦ excipiunt, et
 quidem haecce: λέγει· τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων;
 Ἐκούσατε τὴν βλασφημίαν (ut Lachm. signo interrogat.
 apposito legit, et Orig. scripserat pag. 338. lin. 5. a fine
 coll. pag. 337. not. 6.; Knapp. τῆς βλασφημίας in text.
 h. l. recepit). Τί ὑμῖν φαίνεται; Οἱ δὲ πάντες κατέ-
 κριναν αὐτὸν εἶναι ἐνοχόν θανάτου. Posteriora verba:
 τί ὑμῖν — θανάτου eorum potissim., quae pag. 338. lin.
 3. et 4. a fine leguntur, respectu habito adject.

²⁾ Marc. XV, 1. Ed. Knapp. καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ
 πρωτ³⁾, ed. Lachm. (coll. tamen ejusd. ed. nota pag. 478.
 ὀβνια) καὶ εὐθέως πρωτ³⁾. In seqq. edd. N. T. συμβούλι-
 οποίησαντες — καὶ γραμματέων, — συνέδριον, δῆσαντες
 τ. Ἰησ. ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν. In fine vers. ed.
 Lachm. Πιλάτῳ, ed. Knapp. τῷ Πιλάτῳ.

³⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) recte δῆ-
 σαντες, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam ha-
 bet: λαλήσαντες. R.

⁴⁾ Marc. XV, 3. 5. Edd. N. T. vers. 3. καὶ κατη-
 γόρουν — πολλὰ. Eaedem vers. 5. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι
 οὐδὲν ἀπεκρίθη.

⁵⁾ Ev. Joann. XVIII, 28. Edd. N. T. ἄγουσι οὖν πλ.

⁶⁾ H¹ et R. in textu πλεῖον, R. in notis; „Cod. Bod-
 lej. πλεῖστον.“

διὰ πολλῶν ἀπάντων τῶν Εὐαγγελιστῶν μαρτυριῶν παραστήσαι¹⁾ τὴν χύσιν²⁾ τῆς τοῦ Κατάφα κακίας, καὶ ὅτι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀγωνιζόμενος οὐδὲν ἤτιον προεφήτευσε· ὅτι μὲν οὖν προεφήτευσε,³⁾ σαφῶς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Ἰωάννης.

13. Ζητήσεις δὲ, εἰ πάντως, εἰ τις προφητεύει, ἐκ πνεύματος ἁγίου προφητεύει, καὶ τισὶ φαίνεται⁴⁾ μηδεμιᾶς ζητήσεως ἔχεσθαι τὸ λεγόμενον. Πῶς δὲ οὐ ζητήσεως ἄξιόν⁵⁾ ἐστίν, εἶπε Δαβὶδ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Οὐρίου ἁμαρτίαν εὐκαλοῦμένους ἀφαιρεθῆναι ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμά φησι· „τὸ⁶⁾ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ;“ Εἰ δὲ τις προσίεται καὶ τὸ „ἅγιον⁷⁾ πνεῦμα παιδείας φεύξεται καὶ δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων“ σαφῶς δόξει παρίστασθαι, ὅτι φεύγει ἀπὸ τῆς δεδολιευμένης⁸⁾ ψυχῆς, καὶ πρότερον τύχη πρὸ δόλου καὶ ἁμαρτίας γινόμενον

1) H. παραστήσαι, R. παραστήναι.

2) H. et R. in textu χύσιν, H. ad marginem: „Ferrar. λύσιν.“ Quam tamen Ferrar. lectionem H. in notis, nihil de Cod. Reg. disserendo, improbat. R. in notis: „Cod. Bodlej. χύσιν, et ita legendum, non ut Ferrar., qui Cod. Reg. lectionem (?), λύσιν, secutus est, quam reddit per dissolutionem.“ H. et R. in notis: „χύσις est cumulus, vel etiam exponi potest h. l. effusio, eo sensu, quo aliquem in omne vitium effusum dicimus. Vox Origeni aliisque Graecis Patribus familiaris.“

3) Ev. Joann. XI, 51. Non male pro ὅτι scripturis ὅ, τι.

4) Cod. Reg. (item ed. H.) φαίνεται. R.

5) H. ad marg., R. in textu ἄξιόν ἐστίν; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἄξιός ἐστιν.“

6) Psalm. LI, 11. (L, 13.).

7) Sap. Salom. I, 5. LXX. interpretes ἅγιον γὰρ omisso καὶ ante voc. δόλον.

8) Cod. Reg. (item ed. H.) δεδολισμένης. R.

ἐκεῖ, τὸ ἅγιον πνεῦμα. Οὕτω δὲ ζητήσεως ἄξιόν ἐστι τὸ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰ δύναται εἶναι καὶ ἐν ἁμαρτωλῷ ψυχῇ, ὡστ' ἂν τινα εἰπεῖν, ὅτι, εἴτερ „ὁδὲξ¹⁾ δύναται εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς· εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ,“ πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν διάκεινται πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὡς πρὸς κύριον, καὶ ἐν αὐτοῖς ἂν εἴη τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ τάχα, ἐπεὶ οἱ μετὰ τὸ τυχεῖν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντες οὐκ ἂν τυγχάνοιεν ἀφέσεως, διὰ τοῦτο λέγεται περὶ τῶν πρὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τινε ἡμαρτημένων, τὸ „πᾶσα²⁾ ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων“ περὶ δὲ τῶν μετὰ τὸ τυχεῖν ἁγίου πνεύματος ἑπταικότων³⁾ τὸ ὁ δὲ⁴⁾ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσας οὐκ ἔχει ἄφεσιν, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.“ Βλασφημίῃ γὰρ ἔργοις καὶ λόγοις ἁμαρτίας εἰς τὸ παρὸν πνεῦμα, τὸ⁵⁾ ἅγιον, ὃ καὶ παρόντος αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτάνων. Οὕτω δὲ τις φήσει εἰρησθαι καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους τοῦτον ἀναγεγραμμένον τὸν τρόπον „ἀδύνατον⁶⁾ γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσάμενους τε τῆς θωραῆς τῆς ἰπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσάμενους Θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παρατεσσόντας, πάλιν ἀνακαινίσαι εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας

1) I Cor. XII, 3. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. κύριον Ἰησοῦν. ¶

2) Matth. XII, 31. Ed. Knapp. τοῖς ἀνθρώποις, ed. Lachm. ὑμῖν τοῖς ἀνθρώποις.

3) H. ad marg., R. in textu, ut in nostro textu; H. in textu ἑπταικότων τὸ δὲ εἰς τὸ κ. τ. λ., R. in notis: „Cod. Reg. ἑπταικότων. Τόδε εἰς τὸ κ. τ. λ.“

4) Matth. XII, 32. Edd. N. T. ὅς ὃ ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύμ. τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε κ. τ. λ.

5) Cod. Reg. (item ed. H.) εἰς τὸ παρὸν πνεῦμα ἅγιον. R.

6) Hebr. VI, 4. 5. 6.

ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.“
Πρόσχετες γὰρ ἐν τούτοις τό „μετόχους γενομένους¹⁾
πνεύματος ἁγίου.“ Εἰς δὲ τὸ ἐναντίον, ὡς, εἰ καὶ
 προεφήτευσεν ὁ Καϊάφας, οὐδὲν ἤτιόν οὐκ ἦν πνεῦμα
 ἅγιον ἐν αὐτῷ, *λεχθείη²⁾* ἂν τό „οὐπω³⁾ γὰρ ἦν
 πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη.“ Καὶ εἰπερ⁴⁾
 οὐκ ἦν πνεῦμα οὐδὲ ἐν τοῖς ἀποστόλοις πρὸ τοῦ Ἰησοῦ
 δοξασθῆναι, πόσῃ πλέον οὐκ ἦν ἐν τῷ Καϊάφῃ; Ἀνα-
 στάς δὲ ὁ Σωτὴρ ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς „καὶ⁵⁾ λέγει
 αὐτοῖς λάβετε πνεῦμα ἅγιον,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Τολμηρῶς
 μὲν οὖν τις παραθήσεται τὰ λεχθησόμενα πρὸς τὸ μὴ
 ἀπὸ ἁγίου πνεύματος προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφῃ.
 Ὁμῶς⁶⁾ δ' οὖν ἔρει, ὅτι δύναται καὶ πονηρὰ πνεύματα
 μαρτυρεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ προφητεύειν περὶ αὐτοῦ, ἢ⁷⁾
 μαρτυρεῖν αὐτῷ, ὡσπερ τὸ λέγον· „οἰδαμέν⁸⁾ σε τίς
 εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.“ καὶ τὰ παρακαλοῦντα αὐτὸν, ἵνα
 μὴ ἐπιτάξῃ⁹⁾ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, καὶ λέ-
 γοντα· „ἦλθες¹⁰⁾ ἀπολέσαι ἡμᾶς;“ Καὶ ἐν ταῖς Πρά-

1) H. et R. h. l. γενομένους, non γενηθέντας.

2) Cod. Reg. (item ed. H.) λεχθείη τό. R.

3) Ev. Joann. VII, 39. Ed. Lachm. πνεῦμα δεδο-
 μένον, reliqua ut in nostro textu; ed. Knapp. πνεῦμα
 ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησ. οὐδέπω ἐδοξάσθη.

4) R. in textu, H. ad marg. εἰπερ; R. in notis:
 „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male οὐπερ.“

5) Ev. Joann. XX, 22.

6) H. et R. in textu ὁμῶς. Ibidem, H. ad marg., R.
 in notis: „Ferrar. legebat (?) ὁμοίως.“ — Equidem
 ὁμῶς scripsi.

7) ἢ μαρτυρεῖν αὐτῷ. R. in notis: „haec videntur
 παρέλκειν.“

8) Marc. I, 24. coll. Luc. IV, 34. Edd. N. T. οἰδέ
 σε κ. τ. λ.

9) Luc. VIII, 31. coll. Marc. V, 10.

10) Marc. I, 24. coll. Luc. IV, 34. Haec. satis accur.

ἐκεῖ, τὸ ἅγιον πνεῦμα. Οὕτω δὲ ζητήσεως ἄξιόν ἐστι
 τὸ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἶ δύναται εἶναι καὶ ἐν
 ἁμαρτωλῷ ψυχῇ, ὥστ' ἂν τινα εἰπεῖν, ὅτι, εἴπερ „ὠ-
 δέεις¹⁾ δύναται εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς· εἰ μὴ ἐν πνεύ-
 ματι ἁγίῳ,“ πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν διάκεινται
 πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὡς πρὸς κύριον, καὶ ἐν αὐτοῖς ἂν εἴη
 τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ τάχα, ἐπεὶ οἱ μετὰ τὸ τυχεῖν
 αὐτοῦ ἁμαρτάνοντες οὐκ ἂν τυγχάνοιεν ἀφέσεως, διὰ
 τοῦτο λέγεται περὶ τῶν πρὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τῶν
 ἡμαρτημένων, τὸ „πᾶσα²⁾ ἁμαρτία καὶ βλασφημία
 ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων“ περὶ δὲ τῶν
 μετὰ τὸ τυχεῖν ἁγίου πνεύματος ἑπταιχότων³⁾ τὸ ὁ
 δὲ⁴⁾ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσας οὐκ ἔχει ἄφι-
 σιν, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.“
 Βλασφημίῃ γὰρ ἔργοις καὶ λόγοις ἁμαρτίας εἰς τὸ πα-
 ρὸν πνεῦμα, τὸ⁵⁾ ἅγιον, ὃ καὶ παρόντος αὐτοῦ ἐν τῇ
 ψυχῇ ἁμαρτάνων. Οὕτω δὲ τις φήσει εἰρησθαι καὶ τὸ
 ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους τοῦτον ἀναγεγραμμένον τὸν τρό-
 πον· „ἀδύνατον⁶⁾ γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσ-
 μένους τε τῆς θωραῆς τῆς ἑπουρανοῦ, καὶ μετόχους γε-
 νηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσάμενους θεοῦ
 ἔημα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόν-
 τας, πάλιν ἀνακαινίσκειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας

1) I Cor. XII, 3. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. κύριον Ἰησοῦν. ¶

2) Matth. XII, 31. Ed. Knapp. τοῖς ἀνθρώποις, ed. Lachm. ὑμῖν τοῖς ἀνθρώποις.

3) H. ad marg., R. in textu, ut in nostro textu; H. in textu ἑπταιχότων τὸ δὲ εἰς τὸ κ. τ. λ., R. in notis: „Cod. Reg. ἑπταιχότων. Τόδε εἰς τὸ κ. τ. λ.“

4) Matth. XII, 32. Edd. N. T. ὅς ὁ ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύμ. τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε κ. τ. λ.

5) Cod. Reg. (item ed. H.) εἰς τὸ παρὸν πνεῦμα ἅγιον. R.

6) Hebr. VI, 4. 5. 6.

ἐαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.“
 Πρόσχετος γὰρ ἐν τούτοις τό· „μετόχους γενομένους¹⁾
 πνεύματος ἁγίου.“ Εἰς δὲ τὸ ἐναντίον, ὡς, εἰ καὶ
 προεφήτευσεν ὁ Καϊάφας, οὐδὲν ἦν οὐκ ἦν πνεῦμα
 ἅγιον ἐν αὐτῷ, λεχθεῖη²⁾ ἂν τό· „οὐπω³⁾ γὰρ ἦν
 πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη.“ Καὶ ἐπερ⁴⁾
 οὐκ ἦν πνεῦμα οὐδὲ ἐν τοῖς ἀποστόλοις πρὸ τοῦ Ἰησοῦ
 δοξασθῆναι, πόσῃ πλέον οὐκ ἦν ἐν τῷ Καϊάφῃ; Ἀνα-
 στάς δὲ ὁ Σωτὴρ ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς „καὶ⁵⁾ λέγει
 αὐτοῖς λάβετε πνεῦμα ἅγιον,“ καὶ τὰ ἐξῆς. Τολμηρῶς
 μὲν οὐν τις παραθήσεται τὰ λεχθησόμενα πρὸς τὸ μὴ
 ἀπὸ ἁγίου πνεύματος προπεφητευκῆναι τὸν Καϊάφαν.
 Ὅμῳς⁶⁾ δ' οὐν ἔρει, ὅτι δύναται καὶ πονηρὰ πνεύματα
 μαρτυρεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ προφητεύειν περὶ αὐτοῦ, ἢ⁷⁾
 μαρτυρεῖν αὐτῷ, ὥσπερ τὸ λέγον· „οἶδαμὲν⁸⁾ σε τίς
 εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.“ καὶ τὰ παρακαλοῦντα αὐτὸν, ἵνα
 μὴ ἐπιτάξῃ⁹⁾ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, καὶ λέ-
 γοντα· „ἤλθες¹⁰⁾ ἀπολέσαι ἡμᾶς;“ Καὶ ἐν ταῖς Πρά-

1) H. et R. h. l. γενομένους, non γενηθέντας.

2) Cod. Reg. (item ed. H.) λεχθεῖη τό. R.

3) Ev. Joann. VII, 39. Ed. Lachm. πνεῦμα δεδο-
 μένον, reliqua ut in nostro textu; ed. Knapp. πνεῦμα
 ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησ. οὐδέπω ἐδοξάσθη.

4) R. in textu, H. ad marg. ἐπερ; R. in notis:
 „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male οὐπερ.“

5) Ev. Joann. XX, 22.

6) H. et R. in textu ὁμῳς. Ibidem, H. ad marg., R.
 in notis: „Ferrar. legebat (?) ὁμοίως.“ — Equidem
 ὁμῳς scripti.

7) ἢ μαρτυρεῖν αὐτῷ. R. in notis: „haec videntur
 παρελκεῖν.“

8) Marc. I, 24. coll. Luc. IV, 34. Edd. N. T. οἶδά
 σε κ. τ. λ.

9) Luc. VIII, 31. coll. Marc. V, 10.

10) Marc. I, 24. coll. Luc. IV, 34. Huet. satis accur.

ἔσει δὲ τῶν ἀποστόλων γέγραπται ταῦτα· „ἔγένετο¹⁾ προσυομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν, παιδίσκην τινὲ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνα ὑπαντήσαι ἡμῖν, ἣτις ἔργασίαν πολλὴν παρείχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. Αὕτη κατακολουθήσασα Παύλῳ καὶ ἡμῖν, ἔκραζε λέγουσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἶσιν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας.“ Φήσει οὖν ὁ τούτοις συγχρόμενος, ὅτι οὐδὲν ἀποδεῖ προφητείας ὁ τοῦ πύθωνος λόγος, μαρτυρῶν τοῖς ἀποστόλοις, καὶ προτρέπων ὡς ἐπὶ ὁδὸν σωτηρίας καταγγελλομένην πιστεύειν τοὺς ἀκούσαντας. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τοῦ Βαλαάμ περιεθήμεθα, πρόσχε εἰ δύναται καὶ περὶ αὐτοῦ λέγεσθαι, ὅτι οὐ θεόθεν ἐλάλησεν, ἀλλ' ἀπὸ ἀγγέλου· „ἔστη²⁾ γὰρ, φησὶν, ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ὁδῷ ἐνδιαβάλλειν αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ἐπιβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἰδοῦσα ἡ ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ ἀνθεστηκότα ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἔσπασμένην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐξέκλινεν ἡ ὄνος ἐκ τῆς

in notis: „verba haec non hominis huj. sunt, in monumentis versantis et legione daemonum vexati, de quo Luc. VIII, 26. seqq. (coll. Matth. VIII, 28. seqq. et Marc. V, 1. seqq.), ut hic scribit Origenes; sed hominis illius, qui immanudo spiritui erat obnoxius, de quo Marc. I, 23. seqq. et Luc. IV, 33. seqq.“

¹⁾ Act. XVI, 16. 17. Edd. N. T. vers. 16. ἔγένετο δέ et ὑπαντήσαι. Rod. vers. ed. Lachm. κυρίοις αὐτῆς, ed. Knapp. ut in nostro textu. Vers. 17. edd. N. T. τῷ Παύλῳ et λέγουσα· οὗτοι x. τ. λ.

²⁾ Num. XXII, 22. 23. 24. LXX. interpretes vers. 22. καὶ ἀνέστη ὁ ἄγγ. τ. Θ. διαβαλεῖν αὐτόν; (cfr. iam ed. Reinecc., in qua ad voc. αὐτόν in notis haec adji-cuntur: ἐπὶ τῆς ὁδοῦ add. ed. Ald.); iidem eod. vers. ὄνου αὐτοῦ et καὶ δύο. Iidem vers. 23. ῥομφαίαν ἔσπασμένην et καὶ ἐπάταξε τὴν — ῥάβδῳ αὐτοῦ.

όδοῦ, καὶ¹⁾ ἐπορεύετο εἰς τὸ πεδίον. Καὶ ἐπάταξε Βαλαὰμ τὴν ὄνον ἐν τῇ ράβδῳ τοῦ εὐθύναι αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ ἔστη ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς αὐλάξιν τῶν ἀμπέλων, φραγμὸς ἐντεῦθεν καὶ φραγμὸς ἐντεῦθεν.“ *Εἶτα μετ’ ὀλίγα* „ἰδοῦσα²⁾ ἡ ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ, συνεκάθισεν ὑποκάτω Βαλαὰμ.“ Καὶ πάλιν μετ’ ὀλίγα „εἶπεν³⁾ αὐτῷ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ· *Διατί ἐπάταξας τὴν ὄνον σου τοῦτο τρίτον; Ἴδου, ἐγὼ ἐξῆλθον εἰς διαβολὴν σου, ὅτι οὐκ εὐθεΐα ἡ ὁδός σου ἐναντίον μου καὶ ἰδοῦσά με ἡ ὄνος ἐξέκλινεν ἀπ’ ἐμοῦ τοῦτο⁴⁾ τρίτον καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν ἀπ’ ἐμοῦ, νῦν σὲ μὲν ἀπέκτεινα, ἐλείψην δ’ ἂν περιποιησάμην. Καὶ εἶπε Βαλαὰμ τῷ ἄγγελῳ⁵⁾ κυρίου ἡμάρτηκα, οὐ γὰρ ἠπιστάμην, ὅτι σὺ ἀνθέστηκας εἰς συνάντησίν μοι ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ νῦν, εἰ μὴ σοὶ ἀρέσκει, ἀποστραφήσομαι. Καὶ*

1) Ed. Huet. convenienter vers. LXX. virorum καὶ ἐπορεύετο, ed. R. ἐπορεύετο δέ κ. τ. λ.

2) Num. XXII, 27. LXX. interpretes καὶ ἰδοῦσα.

3) Num. XXII, 32—35. LXX. interpretes vers. 32. καὶ εἶπεν et καὶ ἰδοῦ, pro εὐθεΐα autem ἀστεία. Ibidem vers. 33. ἀπ’ ἐμοῦ τρίτον τοῦτο. Καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν, νῦν οὖν σὲ μὲν ἀπέκτεινα κ. τ. λ. Vers. 34. iidem ὅτι σὺ μοι ἀνθέστ. ἐν τῇ ὁδῷ εἰς συνάντησιν. Καὶ — ἀρέσκει. Ibidem vers. 35. ὃ ἐὰν (coll. pag. 348. not. 1.) εἶπω κ. τ. λ.

4) τοῦτο — ἀπ’ ἐμοῦ. Haec in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) desiderantur, sed restituntur ex Cod. Bodlej. R. — H. ad marg., nihil disserens de verbis τοῦτο τρίτον: „haec desunt: καὶ εἰ μὴ ἐξέκλ. ἀπ’ ἐμοῦ.“

5) H. in textu τῷ εὐαγγελίῳ κύριε ἡμάρτ., ad marg. rectissime: „scrib. τῷ ἄγγελῳ κυρίου ἡμάρτηκα.“ R. in textu: τῷ ἄγγελῳ κύριε ἡμάρτ., in notis: „Cod. Reg. perperam: τῷ εὐαγγελίῳ.“ — Equidem κυρίου scripsi, ut recte marg. adscriptit Huet. Item legunt LXX. interpretes idemq. restituendum esse text. hebr. satis clare docet.

εἶπεν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ πρὸς Βαλαάμ· συμπορεύθη μετὰ τῶν ἀνθρώπων· πλήν τὸ ῥῆμα ὃ ἂν εἶπω πρὸς σέ, τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι.“ Παρατήρει γὰρ, ὅτι ἄγγελός ἐστιν ὁ λέγων „τὸ ῥῆμα¹⁾ ὃ ἐὰν εἶπω πρὸς σέ, τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι.“ Ἄλλὰ φήσεις, ὅτι μετ' ὀλίγα ἐφάνη ὁ Θεὸς τῷ Βαλαάμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Βαλαάμ· „τοὺς²⁾ ἐπὶ τὰ βωμοὺς ἠτοίμασα, καὶ ἀνεβίβασα μόσχον καὶ κριὸν ἐπὶ τὸν βωμόν. Καὶ ἐνέβαλεν ὁ Θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα Βαλαάμ, καὶ εἶπεν· ἐπιστραφεὶς πρὸς Βαλαάμ³⁾ οὕτω λαλήσεις.“ Καὶ σὺ δὲ πρόσχε, πῶς ἀμφοτέρω ἀληθῆ ἐστι, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λεγόμενον ἐν τῷ· „ὃ ἐὰν⁴⁾ εἶπω πρὸς σέ, τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι.“ καὶ τὸ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἀπαγγελλούμενον, ὅτι „ἐνέβαλεν ὁ Θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα Βαλαάμ, καὶ εἶπε.“ Τὸ⁵⁾ δέ· „ἐγενήθη⁶⁾ πνεῦμα Θεοῦ ἐπ' αὐτῷ.“ ὠβελίσσαμεν, μήτε αὐτὸ, μήτε παραπλήσιόν τι αὐτῷ εὐρόντες ἐν ταῖς λουπαῖς ἐκδόσει. Πάλιν τε αὐτῷ μετ' ὀλίγα· „συνήτησε,⁷⁾ φησὶν, ὁ Θεὸς τῷ Βαλαάμ, καὶ ἐνέβαλε ῥῆμα εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ⁸⁾ εἶ-

¹⁾ Num. XXII, 35. coll. propter ὃ ἐὰν p. 347. not. 3.

²⁾ Num. XXIII, 4. 5.

³⁾ H. ad marg., R. in textu recte Βαλαάμ; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) perperam legitur Βαλαάμ.“

⁴⁾ Num. XXII, 35. coll. pag. huj. not. 1. et pag. 347. not. 3. — XXIII, 5.

⁵⁾ H. et R. τόδε.

⁶⁾ Num. XXIII, 6. LXX. interpretes καὶ ἐγενήθη κ. τ. λ. — Huet. accur. in notis, quae R. sua fecit: „verba haec reperiuntur in Alex. Cod. et Sixtina ed., desiderantur in Complutensi, ut in ebraico archetypo, reliquisq. interpretationibus plane omnibus.“

⁷⁾ Num. XXIII, 16. LXX. interpr. καὶ συνήτη. κ. τ. λ.

⁸⁾ H. recte καὶ εἶπεν, R. καὶ εἶπε.

πεν' ἀποστράφηθι πρὸς Βαλὰκ,¹⁾ καὶ τότε λαλήσεις.“
 Εἰς ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἀποτολμῶν φήσει, ὅτι καὶ ἐπὶ
 τοῦ Σαοὺλ εἴρηται „πνεῦμα²⁾ Θεοῦ πονηρὸν ἐπνιγεν
 αὐτόν“ ἀλλὰ καὶ πνεῦμα ψευδὲς ἐξελθὼν γέγονεν ἐν
 στόματι πάντων τῶν προφητῶν τοῦ Ἀχαάβ,³⁾ εἰπόντος
 κυρίου „τίς⁴⁾ ἀπατήσῃ τὸν Ἀχαάβ;“ καὶ ἐξελθόντος
 πνεύματος ψευδοῦς, καὶ εἰπόντος „ἐγὼ ἀπατήσω.“
 Ταῦτα μὲν οὖν εἰς τοὺς τόπους ἐζητήσθω, δυναμένου
 τινὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ἀκόλουθα τοῖς ἐκτεθεῖσι ρητοῖς
 σκοπεῖν περὶ τοῦ πῶς προεφήτευσεν ὁ Καϊάφας. Μή-
 ποτε δὲ καὶ ταῦτα εἰς τὴν προφητείαν αὐτοῦ λεκτέον,
 ὅτι, ἐπεὶ μὴ ἅγιος ἦν, εἰ καὶ προεφήτευσεν, ἀλλ'⁵⁾ οὐκ
 ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ἁγίου προεφήτευσεν. Ὡσπερ
 δὲ ζητήσεως ἄξιόν ἐστι, πῶς⁶⁾ προεφήτευσεν Καϊάφας,
 οὕτω καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ζητήσεις, πῶς
 προεφήτευσαν οἱ ἄγγελοι τοῦ Σαοὺλ σταλέντες⁷⁾ ἐπὶ
 τὸν Δαβίδ, καὶ⁸⁾ μετ' αὐτοὺς ὁ Σαοὺλ. Γέγραπται

1) H. ad marg., R. in textu Βαλὰκ; R. in notis:
 „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) male legitur Βα-
 λαάμ.“ Cfr. pag. 348. not. 3.

2) I Sam. XVI, 14. (I Reg.). LXX. interpret. καὶ
 ἐπνιγ. αὐτόν πν. πονηρὸν παρὰ κυρίου.

3) H. h. l. et paulo post ad marg., R. in textu Ἀχαάβ;
 R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) Ἀχαάμ.“
 Cfr. pag. 265. not. 3.

4) I Reg. XXII, 20. 21. 22. (III Reg.).

5) ἀλλ' οὐκ ἀπὸ — ἁγίου προεφήτευσεν. Haec in
 Cod. Reg., ac proinde in (text.) ed. Huet. desiderantur,
 sed exstant in Cod. Bodlej. R.

6) πῶς προεφήτευσεν — ζητήσεις, πῶς. Haec quo-
 que in Cod. Reg. desiderantur (nec non in text. ed. H.,
 excepta tamen voce πῶς, quae semel adest), sed exstant
 in Cod. Bodlej. R.

7) Ed. Huet. contorte in textu (cfr. tamen not. 8.
 huj. pag.) γέγραπται σταλέντες.

8) καὶ μετ' αὐτοὺς — ἰδοὺ Δαβίδ (R. h. l. Δαυίδ,

γάρ. „καὶ¹⁾ ἀπηγγέλη τῷ Σαούλ, λέγοντες ἰδοὺ, Δαβὶδ εἰς Αὐωθ²⁾ ἐν Ῥαμῶ. Καὶ ἀπέστειλε Σαούλ ἀγγέλους λαβεῖν³⁾ τὸν Δαβὶδ, καὶ εἶδον τὴν ἐκκλησίαν τῶν προφητῶν, καὶ Σαμουὴλ εἰσῆλθε καθεστῆκως ἐκ αὐ-

paulo ante tamen et paulo post Δαβὶδ). Haec etiam in Cod. Reg. (it. in textu ed. H.) ommissa sunt, sed exstant in Cod. Bodlej. B. — H. in notis haec, quae acumen ipsius egregie testantur, habet: „ὡς περ δὲ ζητήσεως (cfr. not. 6. et 7.) κ. τ. λ. Ita Cod. Reg. et Perion.; quae tamen mirifice interturbata et truncata sunt. Sic aut. (cfr. text. noster) videtur legisse Ferrarius: ὡς περ δὲ — πῶς προφήτευσεν ὁ Καϊάφας, οὕτως ἐν τῇ — πῶς — Σαούλ σταλέντες —, καὶ μετ' αὐτοὺς — ἰδοὺ Δαυὶδ (ut H. scribit h. l.).

¹⁾ I Sam. XIX, 19—24. (I Reg.) LXX. interpret. v. 19. Δαυὶδ ἐν Ναυάθ κ. τ. λ. Vera. 20. καὶ εἶδον τὴν ἐκκλησίαν —. Καὶ — ἀγγέλους τοῦ Σαούλ πν. Θεοῦ, καὶ προφητεύουσι. Vera. 21. καὶ ἐπροφήτευσαν, additis post καὶ αὐτοὶ verbis: καὶ προσέθετο Σαούλ ἀποστεῖλαι ἀγγέλους τρίτους, καὶ ἐπροφήτευσαν καὶ αὐτοὶ. Vera. 22. καὶ ἐπορεύθη καὶ αὐτὸς εἰς — φρέατος τοῦ ἄλω τοῦ (non omnes enim edd. τῆς ἄλω τῆς κ. τ. λ., cfr. pag. 351. not. 2.) ἐν τῷ Σεφί, καὶ ἠρώτησε — Δαυὶδ; καὶ εἶπεν ἰδοὺ, ἐν Ναυάθ ἐν Ῥαμῶ. Vera. 23. ἐκεῖθ. εἰς Ναυάθ — καὶ ἔγεν. καὶ ἐπ' αὐτῷ πν. Θ., καὶ ἐπορ. προφητ. ἕως τοῦ ἐλθεῖν εἰς Ναυάθ ἐν κ. τ. λ. Vera. 24. ἐμαί. αὐτοῦ, κ. ἐπροφήτ. ἐνώπ. αὐτῶν.

²⁾ B. constanter Αὐωθ et ut LXX. viri ἐν Ῥαμῶ; H. in textu constanter Ἀνωθ, in notis tamen Αὐωθ, et pro ἐν Ῥαμῶ in notis non minus, quam in textu ἐν Ῥαμά. Idem (Huet.) in notis accur. disputat haec: „Cod. Reg. εἰς Αὐωθ ἐν Ῥαμά, sic habebat et ille Ferrarii, qui vertit: in Avoth et: in Navoth. Ed. Complutens. habet Ναβάθ, Sixtina Ναυάθ, Alex. Mss. Ναυάθ. Text. hebr. in Chethibh habet in Nevajoth (Nevijjoth), in Keri: in Najoth etc.“

³⁾ B. recte λαβεῖν, H. min. accur. λαλεῖν.

τῶν. Καὶ ἐγενήθη ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους Σαούλ πνεῦμα κυρίου, καὶ προεφήτευσαν καὶ αὐτοί. Καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαούλ, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους ἑτέρους, καὶ προεφήτευσαν καὶ αὐτοί. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ¹⁾ Σαούλ, καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀρμαθαΐμ, καὶ ἔρχεται ἕως τοῦ φρέατος²⁾ τοῦ μεγάλου, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἰς Σωφεῖν, καὶ ἐπληρώθη, καὶ εἶπε· ποῦ Σαμουὴλ καὶ Δαβίδ; Καὶ εἶπον³⁾ ἰδοὺ, εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμᾶ. Καὶ⁴⁾ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμᾶ· καὶ ἐγενήθη ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐπορεύετο πορευόμενος καὶ προφητεύων ἕως ἔλθων εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμᾶ. Καὶ ἐξεθύσατο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ προεφήτευσεν ἐνώπιον Σαμουὴλ· καὶ ἔπεσε γυμνὸς ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὅλην τὴν νύκτα. Διὰ τοῦτο ἔλεγον· εἰ καὶ Σαούλ ἐν προφήταις;“ Ἀναγκαιῶς δὲ νομίζω καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ φανῆναι, πῶς ἁμαρτωλοὶ προφητεύουσι, καὶ πότερον ἐξ ἁγίου πνεύματος, ἢ ἀπὸ ἄλλης δυνάμεως, ὅσον⁵⁾ γε ἐπὶ τῷ μαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ, μὴ ψευδομένης. Πάλιν τε⁶⁾ αὖ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν εὐρίσκονται⁷⁾ οἱ τῶν εἰδώλων μάντις ὑποδεικνύντες τὰ περὶ τῆς κίβω-

¹⁾ R. ὀργῇ, ed. Huet. ὀργή.

²⁾ Huet. accur. in notis: „Cod. Alex. τοῦ φρέατ. τοῦ μεγάλου (H. affert μεγάλα) τοῦ ἐν Σόχχφ. Sixtina ed. τ. φρέατ. τοῦ ἄλλω τοῦ ἐν τῷ Σεφί, ed. Complutens. τ. φρέατ. τῆς ἄλλω τῆς (cfr. pag. 350. not. 1.) ἐν Σεχί. Text. hebr. (ex parte ut in nostro textu): *usque ad ci-sternam magnam, quas (est) in Sechu* etc.

³⁾ R. in textu εἶπον, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εἶπεν.“ — Huet. ad marg.: „scrib. εἶπαν.“

⁴⁾ καὶ ἐπορ. ἐκεῖθ. εἰς Α. ἐν Ῥαμᾶ. Haec desiderantur in ed. Huetii. R.

⁵⁾ Ed. Huetiana min. accur. ὅσων γε.

⁶⁾ H. et R. minus accurate, hic πάλιν τὸ αὖ, illo πάλιν τὸ αὖ κ. τ. λ.

⁷⁾ I Sam. VI, 9. (I Reg.)

του, καὶ ὅτι, ἐπὶ βόας πρωτοτοκεύουσαι¹⁾ τὴν ὁδὸν Ἰησοῦ τοῦ Βεθσαμυσαίου²⁾ πορευθῶσι, σημαίνουσαν ἀπὸ Θεοῦ γεγονέναι τὴν πληγὴν τοῖς Φιλιστιαίοις. Οὐδὲ τὰ περὶ τὴν ἐγγαστριμυθον³⁾ καὶ τὸν Σαμουὴλ ἐν τοῖς τόποις τούτοις παρασιωπητέον, ἀφ' ὧν ἔμαθεν ὁ Σαουλ, ὅτι τῇ ἐξῆς ἔμελλεν⁴⁾ ἅμα τοῖς υἱοῖς ἀναιρεθῆσθαι ἡμέρα. Τὸ δὲ ἀκριβὲς ἐν τοῖς τόποις ὄψεται ὁ δυνάμενος διαλαλεῖν περὶ διαφόρων δυνάμεων, χειρόνων καὶ κρείττωνων, εἰ δὲ καὶ εἶέν τις μεταξὺ καὶ περὶ τούτων. Πάλιν τε αὖ ὁ βουλόμενος ἀπὸ χείρονος δυνάμεως προπεφητευμένοι τὸν Καϊάφαν, φησὶν, ὅτι οὐδὲν παράδοξόν ἐστι, πονηρὰν δύναμιν ταῦτα εἰρηκέναι, ὅπου γε οὐ πάντῃ ἀγνοῶν καὶ ὁ διάβολος εὐρίσκεται τὸν υἱὸν ὄντα Θεοῦ ἐν τοῖς ἀναγραφείοις ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν εἰρησθαι ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν κύριον. Φῆσει δὲ, ὅτι καὶ πονηρία τις ἔκκειται τῇ ἐνεργούσῃ δυνάμει ταῦτα προφητεύεσθαι περὶ τοῦ Σωτῆρος σκοπὸς γὰρ ἦν αὐτῇ οὐ τὸ πιστοποιῆσαι τοὺς ἀκροωμένους, ἀλλ' ἑρεθίσαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα αὐτὸν ἀποκτείνωσιν, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνεργῆσαι.

14. Ὅρα γὰρ, εἰ μὴ παροξύναι βούλεται τοὺς ἀκροωμένους,⁵⁾ εἴτε ὁ Καϊάφας, εἴτε τὸ ἐνεργοῦν αὐτὸν προφητεύειν, πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι τὸν Ἰησοῦν, διὰ τοῦ „ὑμεῖς⁶⁾ οὐκ οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίσεσθε, ὅτι συμ-

1) R. in notis: ed. Huet. πρωτοτοκούσαι. — Quae Huet. lectio praeferenda esse videtur, sive ad vulgarem utriusq. voc. notionem respicias, sive loc. I Sam. VI, 10. obvius, quo βόας πρωτοτοκούσας legitur, in censum vocetur.

2) H. et R. Βεθσαμυσαίου, LXX. interpretes I Sam. VI, 9. seqq. Βαιθσαμύς.

3) I Sam. XXVIII, 1. seqq. (I Reg.).

4) R. recte ἔμελλεν, ed. Huet. ἔμελεν.

5) Ed. Huet. male ἀκροωμένους.

6) Ev. Joann. XI, 49. 50. — In ed. H. deest οὐδέν. R.

φέρει ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὄλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.“ Ἄρα γε ὁ λέγων „συμφέρει ἡμῖν“ ὅπερ μέρος ἦν τῆς προφητείας αὐτοῦ, ἀληθεύει, ἢ ψεύδεται; Εἰ μὲν γὰρ ἀληθεύει, σώζεται ὁ Καϊάφας, καὶ οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀγωνιζόμενοι, ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ τυγχάνουσι τοῦ συμφέροντος· εἰ δὲ ἄτοπον φάσκειν, τὸν Καϊάφαν καὶ τοὺς ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ συνεδρίῳ σώζεσθαι, καὶ τοῦ συμφέροντος τετευχέναι ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ, δῆλον οὐχ ἅγιον πνεῦμα ἦν τὸ ταῦτα ἐνεργῆσαν λέγεσθαι· ἅγιον γὰρ πνεῦμα οὐ ψεύδεται. Ὁ δὲ βουλόμενος ἀληθεύειν καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐνεργοῦν τὸν Καϊάφαν, λέγω δὲ τῷ φάσκειν „συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.“ βαδύτερον ἔξακούεται τοῦ „συμφέρει ἡμῖν“ διὰ τὸν περὶ τέλους λόγον, καὶ συγχρήσεται τῷ „ὅπως¹⁾ χάριτι,“ ἢ „χωρὶς Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου.“ καὶ ἐπιστήσει τῷ „ὑπὲρ παντός.“ καὶ τῷ „χωρὶς Θεοῦ ὑπὲρ παντός.“ Συγχρήσεται δὲ καὶ τῷ „ὅς²⁾ ἐστι Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν“ ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν „ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,“ ἰδίως ἀκούων τοῦ αἵρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐχὶ μέρους αὐτοῦ. Ὁ δὲ λέγων ἀληθὲς εἶναι τὸ „συμφέρει³⁾ ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ“ φήσει καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον προφητείας εἶναι ἀληθῆ, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ „ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν“ οὐδὲν γὰρ ἤδεσαν⁴⁾ οἱ τὸν Ἰησοῦν μὴ γνωρίζοντες Φαρισαῖοι καὶ ἀρχιερεῖς, ὄντα ἀλήθειαν

¹⁾ Hebr. II, 9. Cfr. Tom. I. ed. nostrae p. 79. lin. 6—8. coll. not. 2.

²⁾ I Tim. IV, 10. — Ev. Joann. I, 29.

³⁾ Ev. Joann. XI, 50. — 49.

⁴⁾ H. et R., ut aliquoties supra, h. quoq. loco ἤδεισαν.

καὶ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην, καὶ εἰρήνην· „αὐτὸς ¹⁾ γὰρ
 ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν.“ Ἀλλὰ καὶ οὐκ ἐλογίζοντο οὗτοι
 οἱ μηδὲν εἰδότες, τίνα τρόπον συνέφερε καὶ αὐτοῖς, ἵνα
 ὁ εἰς οὗτος, καθ' ὃ ἄνθρωπός ἐστιν, ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ
 λαοῦ· ἄνθρωπος γὰρ ἔστιν ἀποθανῶν Ἰησοῦς. Διὸ ²⁾
 καὶ αὐτὸς φησι· „νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρω-
 πον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκα.“ Καὶ ἔπειτ' ἄνθρωπος
 μὲν ἔστιν ὁ ἀποθανῶν, οὐκ ἦν δὲ ἄνθρωπος ἡ ἀλήθεια
 καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ³⁾ δικαιοσύνη, καὶ περὶ
 οὗ γέγραπται· „Θεὸς ἦν ὁ Λόγος“ οὐκ ἀπέθανεν ὁ
 Θεὸς Λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δικαιο-
 σύνη· ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου,
 ὁ ⁴⁾ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, θανάτου. Ὑπὲρ τοῦ
 λαοῦ δὲ ⁵⁾ ἀπέθανεν οὗτος ὁ ἄνθρωπος, τὸ πάντων
 ζῶων καθαρώτερον, ὅστις τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἤρε καὶ
 τὰς ἀσθενείας, ἅτε δυνάμενος πᾶσαν τὴν ὄλου τοῦ
 κόσμου ἁμαρτίαν εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν λύσαι, καὶ ἑξα-
 ναλώσαι, καὶ ἑξαφανίσαι, ἔπειτ' ἁμαρτίαν ⁶⁾ ἐποίησε.
 μηδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐδὲ ἔγνω
 ἁμαρτίαν. Κατὰ τοῦτο δ' οἶμαι καὶ τὸν Παῦλον εἰρη-
 κέναι οὕτως· „τὸν ⁷⁾ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν
 ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνην
 Θεοῦ ἐν αὐτῷ.“ ἁμαρτίαν γὰρ αὐτὸν ἐποίησεν, εἶπε, ⁸⁾

¹⁾ Ephes. II, 14.

²⁾ Ed. Huet. min. accur. διά. — Ev. Joann. VIII, 40. coll. propt. omiss. ὑμῶν pag. 219. lin. 1.

³⁾ Deest h. l. ἡ in ed. Huet. — Ev. Joann. I, 1.

⁴⁾ Deest ὁ in ed. R. — Coloss. I, 15.

⁵⁾ R. δέ, ed. H. καί. — Jesai. LIII, 4.

⁶⁾ I Petr. II, 22.

⁷⁾ II Cor. V, 21. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed.

Knapp. τὸν γὰρ μὴ κ. τ. λ., et γενώμεθα.

⁸⁾ Cod. Bodlejan. ἐποίησ., εἶπε, μὴ γνόντα (R. in notis τὸν μὴ γν.), et sic legisse videtur Ferrarius; Cod. Reg. (item ed. H.) vero omittit εἶπε. R.

μη γνότα ἁμαρτίαν, τῷ μηδὲν αὐτὸν ἡμαρτηκότα τὰς πάντων ἁμαρτίας ἀνειληφέναι, καὶ εἰ δεῖ τολμήσαντα εἰπεῖν, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ περικαθάσμα αὐτὸν τοῦ κόσμου γεγονέναι, καὶ πάντων περιψήμα τῶν εἰπόντων „ὡς ¹⁾ περικαθάσματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περιψήμα ἕως ἄρτι.“ Περὶ δὲ τοῦ· πολλάκις ἐπικρατούντων τινῶν χαλεπῶν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, οἷον ²⁾ λοιμῶν, ἢ ἐπιβλαβῶν νηγεμιῶν, ἢ λιμῶν, λύεσθαι τὰ τοιαῦτα, οἶονεὶ καταργουμένου τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτὰ πονηροῦ πνεύματος, διὰ τὸ ἑαυτὸν τινα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ διδόναι, πολλαὶ φέρονται Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων ἱστορίαι, τὴν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἔννοϊαν οὐκ ἀποπτύοντων, οὐδὲ ἀποδοκιμαζόντων· πρότερον μὲν οὖν ἀληθῆ ἐστὶ τὰ τοιαῦτα, ἢ μὴ, οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ μετ' ἐξετάσεως διαλαβεῖν. Πλὴν ὁ δυνάμενος ὑπὲρ ὅλου κόσμου, ἵνα πᾶς ὁ κόσμος καθαρῶν, ἀναδέξασθαι ἐπὶ καθαρσίῳ αὐτοῦ, ἀπολομένου ἂν, εἰ μὴ ἀνεδέξατο τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανεῖν, οὔτε ἰστώρηται πώποτε, οὔτε ἰστορηθῆναι δύναται, μόνοι Ἰησοῦ τὸ πάντων τῆς ἁμαρτίας φορτίον ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν ὅλων χωρὶς ³⁾ Θεοῦ σταυρῷ ἀναλαβεῖν εἰς ἑαυτὸν, καὶ βαστάσαι τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἰσχύϊ δεδυνημένου. Καὶ γὰρ οὗτος μόνος ἐπιστήμων ἦν τοῦ φέρειν μαλακίαν, ὡς φησὶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγων „ἄνθρωπος ⁴⁾ ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν.“ Καὶ οὗτός γε τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ ἡ ὀφειλομένη ἡμῖν εἰς τὸ παιδεύθῆναι καὶ εἰρήνην ἀναλαβεῖν κόλασις ἐπ' αὐτὸν γεγένηται. Οὕτω γὰρ ἀκούω τούτων „παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν.“ Τάχα δὲ καὶ, ἐπεὶ „τῷ μῶλωπι αὐ-

¹⁾ I Cor. IV, 13.

²⁾ Ed. Huet. h. quoque l. οἶγε.

³⁾ Hebr. II, 9. coll. pag. 353. not. 1.

⁴⁾ Jesai. LIII, 3. — 4. 5.

τοῦ ἡμεῖς λάθηναι,“ εἰπομεν ἂν οἱ λαθόντες ἐκ τοῦ σταυροῦ ἐλθόντος αὐτῷ τοῦ μάλωπος, τό „ἔμοι¹⁾ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ.“ Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν παρέδωκεν ὁ πατήρ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, καὶ δι’ αὐτὰς „ὡς²⁾ πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείραντος³⁾ ἄφρωνος.“ Τοῦτου ἐν τῇ ταπεινώσει, ἣν „ἐταπεινώσεν⁴⁾ ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ,“ ἡ κρίσις ἤρθη· οὕτω γὰρ ἀποίω τοῦ „ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη.“ ὡς εἶπα τὰ ἔξῃς ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις ἤρθη. Οὕτως⁵⁾ δὲ ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἤχθη εἰς θάνατον. Οὐκ οὖν ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τοῦτον οὐχί⁶⁾ ὄλον τὸ ἔθνος ἀπώλετο. Καὶ ἐπίστησον, εἰ δύνασαι τὸ μὲν ὄνομα τοῦ λαοῦ λαβεῖν εἰς τοὺς ἐκ περιτομῆς, τὸ δὲ τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς λοιπούς· ἀπέθανε γὰρ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὡ μόνον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλ’ ἵνα καὶ μὴ ὄλον τὸ ἔθνος ἀπόληται, ὡς εἰ ἔλεγε⁷⁾ τὸ χρηματίζον τὸ ἔθνος, καὶ πάντες οἱ ἔθνικοὶ ἀπόλωνται.

¹⁾ Galat. VI, 14. Edd. N. T. κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρ. In fine vers. ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. καὶ γὰρ κόσμῳ. — In ed. Huet. deest τῷ ante κόσμῳ.

²⁾ Jesai. LIII, 7. coll. Act. VIII, 32. LXX. interpretes ἐναντίον pro ἐνώπιον.

³⁾ H. et R. κείραντος.

⁴⁾ Philipp. II, 8. — Jes. LIII, 8.

⁵⁾ H. et R. in textu οὕτως; R. in notis: „Sic Cod. Reg., Ferrar. vero legebat οὗτος, vertit enim: *et fuit hic* (forsan *sic in hic abiit*). R. — Cfr. Jes. LIII, 8.

⁶⁾ R. οὐχί, ed. Huet. οὐχ.

⁷⁾ H. ad marg. (omisso tamen τό ante ἔθνος), R. in textu, ut in nostro textu; R. in notis: „ed. Huet. perpetuam in textu habet: ἔλεγον τὸ χρηματίζω ἔθνος, contra fidem Cod. Bodlej.“

15. Ἐξῆς τούτῳ¹⁾ ἐστὶ τό „τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν.“ Ἀφ' οὗ μανθάνειν οἶμαι ἡμᾶς, ὅτι τινὰ μὲν οἱ ἄνθρωποι ἀφ' ἑαυτῶν λέγομεν, μηθεμιᾶς ἡμᾶς ἐνεργούσης εἰς τὸ λέγειν δυνάμεως, ἕτερα δὲ ὡσπερ εἰ ὑπερχούσης καὶ ὑποβαλλούσης δυνάμεώς τινος ἡμῖν τὰ λεγόμενα· κἄν²⁾ μὴ τέλειον ἐξιστάμεθα, καὶ ἀπαρακολούθητως ἔχομεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ δοκῶμεν παρακολουθεῖν οἷς λέγομεν, ἐνδέχεται παρακολουθοῦντας ἡμᾶς ἑαυτοῖς ἢ λέγομεν, μὴ παρακολουθεῖν τῷ βουλήματι τῶν λεγόμενων ὡσπερ νῦν Καϊάφας ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπε, καὶ οὐκ εἶπε τὸν νοῦν ὡς³⁾ προφητείαν, καὶ τὴν προφητείαν τοῦ λεγομένου οὐκ ἐδέχετο. Καὶ παρὰ Παύλῳ δὲ νομοδιδάσκαλοι τινές εἰσι „μὴ⁴⁾ νοοῦντες, μήτε ἢ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.“ Ἄλλ' οὐχ ὁ σοφὸς τοιοῦτος, περὶ οὗ φησιν ἐν Παροιμιαῖς ὁ Σολομῶν „σοφὸς⁵⁾ νοήσει τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσύνην.“ Δοκεῖ δέ μοι, ὅτι καὶ περίστασις αἰτία ποτὲ γίνεται τοῦ προφητεύειν, ὡσπερ καὶ νῦν τῷ Καϊάφῳ, τὸ εἶναι αὐτὸν ἀρχιερεῖα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, ᾧ⁶⁾ ἐμῆκεν ὁ Ἰησοῦς

1) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τοῦτο. R. — Huet. ad marginem: „scribas τούτοις.“ Ferrarius: *his proximum est.* Ev. Joann. XI, 51.

2) H. et R. τὰ λεγόμενα, κἄν — λέγομεν, ἐνδέχεται x. τ. λ. Ferrar., quum vertat: *etiam si omnino a nobis non alienemur, et inconsequenter affecti erga ipsa, quas dicimus, videamus illa assequi.* Contingit autem etc. legisse videtur λέγομεν. Ἐνδέχεται δέ xτλ.

3) Sic habet Cod. Bodlej.; in Cod. Reg. (it. in ed. H.) aut tantummodo legitur: ὡς προφητείαν λεγομένου. R.

4) I Tim. I, 7.

5) Prov. XVI, 23. LXX. interpretes: καρδία σοφοῦ νοήσ. τὰ ἀπὸ τοῦ x. τ. λ.

6) In textu ed. H. deest ᾧ, marg. tamen, licet min. accur., appositum legitur. Cfr. ev. Joann. XI, 49. 50. 51.

ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἵνα μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται· ὄντων γὰρ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, ὡς¹⁾ δῆλον ἐξ ὧν προπαρεθέμεθα, οὐδεὶς προφητεύει, ἢ ὁ τοῦ ἑναυτοῦ, ᾧ ἔμελλε πάσχειν ὁ Ἰησοῦς, ἀρχιερεύς. Περσιστᾶσις δὲ προφητεύειν πεποίηκε καὶ τοῦ Σαοὺλ ἀγγέλους, πεμφθέντας ἐπὶ τὸν Δαβὶδ, καὶ αὐτὸν τὸν Σαοὺλ οἶονεὶ γὰρ τὸ ζητεῖν αὐτοὺς τὸν Δαβὶδ αἰτιον γέγονε προφητείας, ἀλλὰ τοιαύτης, ὅποια ἀναγέγραπται. Ἀλλὰ καὶ Βαλαάμ, οὐκ ἂν ἀναλαβὼν τὴν παραβολὴν²⁾ αὐτοῦ εἶπε τό· „ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με,“ καὶ τὰ ἐξῆς, μὴ ἰδὼν τὸν Ἰσραὴλ ἑστρατοπεδευχότα, καὶ αἰεὶ ἄλλο μέρος στρατοπέδου βλέπων, ἀπὸ τῆς καιρότητος τοῦ βλεπομένου ἐκινεῖτο πρὸς τὸ λέγειν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ.

16. Ἐμελλε τοίνυν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἕτερον ἦν τῶν διεσχορπισμένων τέκνων Θεοῦ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „Ἰησοῦς³⁾ ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσχορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν.“ Τίνα δὲ τὰ παρὰ τὸ ἔθνος διεσχορπισμένα τέκνα Θεοῦ, νῦν καιρὸς ἤδη ζητεῖν. Περὶ τούτων δὴ, οἱ μὲν τὰς φύσεις εἰσάγοντες τοὺς κατ' αὐτοὺς πνευματικοὺς φήσουσιν εἶναι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, πνευματικῶς οὐκ ἀνακρίναντες⁴⁾

¹⁾ H. et R. min. accurate, ille ὡς, hic ὅς.

²⁾ παραβολήν. Sic recte Cod. Reg.; Ferrar. vero legisse videtur ἀναβολήν, vertit enim: *ni recepisset dilationem, dixisset etc.* R. — Salva profecto est lectio παραβολήν, quam et LXX. interpretes exhibent. Cfr. Num. XIII, 7.

³⁾ Ev. Joann. XI, 51. 52 coll. pag. 335. not. 1.

⁴⁾ H. et R. ἀνακρίναντες πάντας. Equidem vel solo Ferrar. duce, qui vertit: *dicturi sunt illos, qui iudicio eorum sunt spirituales, filios esse Dei, spiritualiter non dijudicantes omnia*, collatisque seqq. legerim: ἀνακρίνοντας πάντα. Cfr. seqq.

πάντας· τοῦτο γὰρ ἀκολουθεῖ λέγειν τοῖς¹⁾ φύσεις εἶναι οἰομένοις, καὶ παρὰ τὸ τοῦ Ἀποστόλου βούλημα ἐννοεῖν τοὺς πνευματικούς, διδάσκοντος, ὅτι ὁ²⁾ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.“ Τούτῳ δὲ ἀκολουθεῖ, τὸν μὴ ἀνακρίνοντα πάντα μὴ εἶναι πνευματικόν, ἢ μηδέπω εἶναι πνευματικόν. Ἀλλὰ καὶ εἰ τις ὑπό τινος ἀνακρίνεται, ἐπεὶ ὁ πνευματικὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, οὐκ ἔστι πνευματικὸς, ἢ οὐκ ἔστι πῶ πνευματικὸς. Μήποτ' οὖν βέλτιον λέγειν, ὅτι γίνεται τις πνευματικὸς, οὐ πρότερον ὢν, ὅστις ἤδη καὶ κυρίως ἔστιν υἱὸς Θεοῦ. Τίνα οὖν ἔστι τὰ λεγόμενα νῦν τέκνα Θεοῦ, εἰ μὴ εἰσι κατὰ τοὺς εἰσάγοντας τὰς φύσεις πνευματικοί, ὧρα σκοπεῖν· καὶ ὅρα, εἰ τέκνα Θεοῦ διασηλορηπιζόμενα ἕτερα παρὰ τὸ ἔθνος δύνασαι νοεῖν τοὺς ἤδη, ὅτε ταῦτα ἐλέγετο, δικαίους ἐν Θεῷ, εἶτε προκεκοιμημένους πατριάρχας, ἢ προφήτας, ἢ τινὰς ἄλλους ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, εἶτε καὶ τοὺς ἤδη τότε ἰσχύοντας· ὡς γὰρ ὑπαρχόντων τῶν ἰσχυόντων,

¹⁾ R. in notis: „ed. Huet. τοὺς φύσεις εἶναι οἰομένους (non, ut res postularet, οἰομένους, neque vero etiam, ut R. assert, οἰομένοις), καὶ κατὰ τὸ τοῦ ἀπ. βουλ. ἐννοεῖν κ. τ. λ. Sed Cod. Bodlej. lectionem, quam sequimur, exhibet, nec aliter legit Ferrarius. Cod. Reg. aliter habet, sic nempe: τοῦτο γὰρ ἀκολουθεῖν λέγειν τοῖς φύσεις εἶναι οἰομένοις, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου βούλημα τ (τὸ?) ἐννοεῖν τοὺς πνευματικῶς διδάσκοντος, quae manifesto corrupta sunt.“ — Huet. in notis: „,,lectorem scriptura Cod. Reg. non fraudabimus. Sic ille habet etc. Inde lectionem a nobis in contextu propositam (min. accur.) extudimus, praecunte (quem non sequi debuisset) Perion., qui sic (contorte) habet: hoc autem consentaneum est dicere eos, qui naturas esse sentiunt, et Apostoli sententiam intelligere, qui spirituales ita docet etc. Aliter (et rectius quidem) legebat Ferrar.““

²⁾ I Cor. II. 15. coll. edd. N. T.

καὶ μηδὲ νοσοῦντων, φησὶν „οὐ¹⁾ χρείαν ἔχουσιν οἱ
 ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες“ καὶ ὡς ὄν-
 των δικαίων λέγει „οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους,
 ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.“ Ἐμελλεν οὖν Ἰη-
 σοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ μὲν τοῦ ἔθνους, ἵνα μὴ ἀπό-
 ληται ὑπὲρ δὲ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ ὄντων ἐν δια-
 σκορπισμῷ, ἵνα συναχθῶσιν εἰς ἓνα λόγον, καὶ²⁾ γε-
 νήσονται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν· ὅτε οἶμαι πληροῦσθαι
 τὴν τοῦ Σωτῆρος εὐχὴν, λέγοντος „ἵνα³⁾ ἐγὼ καὶ σὺ
 ἐν ἔσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν.“ Εἰ δέ τι
 καὶ βαδύτερόν ἐστι περὶ Ἰσραὴλ οὐ φύσεως, ἀλλὰ γε-
 νους εἰπεῖν, περὶ οὗ γέγραπται „οὐδὲ⁴⁾ πρωτότοκός
 μου Ἰσραὴλ ἐστι“ γενομένου ἐν διασκορπισμῷ, καὶ
 αὐτὸς ἐπιστήσεις, ὡς εἶναι τούτους τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ
 τὰ διεσκορπισμένα, ὑπὲρ ὧν ἔμελλεν ἀποθνήσκειν Ἰη-
 σοῦς, ἵνα αὐτὰ συναγάγῃ εἰς ἓν.

¹⁾ Matth. IX, 12. — IX, 13. Edd. N. T. οὐ γὰρ
 ἦλθον. In fine vers. ed. Lachm. (coll. tam. ejusd. ed. nota p.
 462. obvia) ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς, ed. Knapp. ἀλλ' ἁμαρτ.
 (εἰς μετάνοιαν). Marc. II, 17. Edd. N. T. οὐκ ἦλθον
 κ. τ. λ. In fine vers. ed. Lachm. (coll. tamen ejusd. ed.
 not. pag. 467. obvia) ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς, ed. Knapp. ἀλλὰ
 ἁμαρτ. (εἰς μετάνοιαν).

²⁾ H. ad marg., R. in textu recte: καὶ γενήσονται;
 R. in notis: „Cod. Reg. (itaem ed. H. in textu) male τῷ
 γενήσονται.“

³⁾ H. et R. in textu, ut in nostro textu, H. tamen
 non male ad marginem: „fortasse.“ R. in notis: „lego
 ἵνα (,) καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν
 ὧσιν. — Equidem aut cum H. R., addito καὶ ante αὐτοὶ
 scripserim: ἵνα, καθ. ἐγ. κ. σὺ ἐν ἔσμ., καὶ αὐτοὶ κ.
 τ. λ., aut, quod propter duplex ἵνα praestat, secund. ev.
 Joann. XVII, 21. legerim: ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σὺ,
 πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν
 ὧσιν (ed. Lachm. habet: (ἐν) ὧσιν).“

⁴⁾ Exod. IV, 22. LXX. interpret. Ἰσραὴλ omissio ἐστι.

17. „Ἀπ' 1) ἐκείνης οὖν ἡμέρας συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.“ Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι συναγαγόντες συνέδριον, καὶ σχεψάμενοι περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τί αὐτῷ ποιητέον, αὐτοῖς Καΐάρα τοῦ ἀρχιερέως τὰ προεκτεθειμένα εἰπόντος, 2) καὶ ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ παροξυνθέντες συνεβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν κύριον. Διόπερ ζητήσεις, ἀπὸ ποίου πνεύματος προεφήτευσεν, ὅτι ξμᾶλλον Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ πότερον τὸ ἄγιον πνεῦμα καὶ ἐν τοιοῦτῳ ἐνήργησε, καὶ αἴτιον γεγένηται τῆς κατὰ τοῦ Ἰησοῦ συμβουλής, ἣ οὐκ ἐκείνο μὲν οὖν, 3) ἄλλο 4) δὲ τὸ δυνάμενον καὶ ἐν τῷ ἀσεβεῖ λαλῆσαι, καὶ τοὺς ὁμοίους κτείνῃ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ κινῆσαι· οὐδὲν ἦττον καὶ ἑώρα 5) τι εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὡς κατὰ δύναμιν προ-

1) Ev. Joann. XI, 53. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἐβουλεύσαντο. — Abhinc Ferrar. Tom. XXXI. auspicatur. Huet.

2) εἰπόντος, καί. Hae duae voces in Cod. Reg., atq. adeo in (text.) ed. Huet. desunt; sed restituuntur e Cod. Bodlej. R. — Huet. in notis: „Sic Cod. Reg. et Perion., quae tamen corrupta sunt. Legendum fortasse: τί αὐτῷ ποιητέον, εἰπόντος αὐτοῖς — προεκτεθειμένα, καὶ ὑπὸ τῶν κ. τ. λ.“

3) H. et R. οὖν. Rectius forsā legeris ἦν. Ferrarius: *an ille quidem non fuerit, sed etc.*

4) Cod. Reg. (item ed. H. min. recte) ἀλλ' ὅ δὲ τό κ. τ. λ. R.

5) H. κινῆσαι. Οὐδὲν — ἑώρα κ. τ. λ., R. κινῆσαι, οὐδὲν — ἑώρα κ. τ. λ.; H. ad marg., R. in notis: „Ferrar. (sed profecto male) legebat: ὄρα. Vertit enim: *nihilominus vide etiam tu in Jesum etc.*“ R. singula verba alio modo conjungendo vertit: *sed alius spiritus, valens —, nihilominus etiam videret aliquid erga Jesum etc.* Equidem hoc modo verba exposuerim: *nihilominus etiam vidit aliquid in Jesum i. e. quod spectabat*

εξητάσαμεν. Ὁ μέντοι βουλόμενος ἀπολογεῖσθαι περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δοκοῦντος αἰτίου γεγονέναι, ἵνα συμβουλευσῶνται ἀποκτεῖναι τὸν Ἰησοῦν, ἐκ τῶν λόγων κινήθεντες τοῦ Καϊάφα οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, φησὶν, ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τὸ τοιοῦτο ἔργον τῆς ἀγιότητος, ἐπεὶ μηδὲ Ἰησοῦς ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποίηκεν, εἰς πτωσίν¹⁾ καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἔθνῶν τῶν ἐν τῇ Ἰσραὴλ ἔλθῶν,²⁾ καὶ φάσκων „εἰς³⁾ κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψουσιν, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.“ ὡς γὰρ δεόμεθα λόγου σοφίας εἰς τὸ ἀπολογησασθαι,⁴⁾ πῶς ὁ ὁμολογῶν, εἰς κρῖμα τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιδημησάτω, οὐκ ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποίηκεν, οὕτως καὶ εἰς τὸ, ἐκ τῶν διὰ τοῦ Καϊάφα λόγων⁵⁾ συμβεβουλευσῆσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν. Περὶ μὲν οὖν τοῦ „εἰς κρῖμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον.“ ὅσα δεδυνήμεθα ἐν τοῖς εἰς τὸν τόπον ἐξηγητικοῖς εἰρήκαμεν περὶ δὲ τοῦ νῦν προκειμένου τοιαῦτα ἂν λέγοιτο, ὅτι, ὡσπερ τὸν ἱερὸν νοῦν τῶν γραφῶν, ἐπὶ ὠφελείᾳ λεγόμενον τῶν ζητούντων ἀπ' αὐτοῦ ὠφεληθῆναι, οἱ ἐπὶ τὸ χεῖρον παρεχόμενοι, ὥστε καὶ ἀφορμὴν⁶⁾ ἔχειν δοκεῖν πρὸς κατασκευὴν

ad Jes., futurum erat de Jesu, ergo vaticinatus est, προφήτευσσε etc. Cfr. quae leguntur pag. 357. lin. 1 — pag. 358. lin. 14.

¹⁾ Luc. II, 34.

²⁾ Deest ἔλθῶν in ed. Huet, R. min. accur. ἦλθῶν.

³⁾ Ev. Joann. IX, 39.

⁴⁾ H. ad marg., R. in textu recte ἀπολογησασθαι; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἀπολογίσασθαι.“

⁵⁾ Cod. Reg. λόγων τοῦ ἁγίου πνεύματος, sicque ed. Huet. habet; sed in Cod. Bodlej. deest τοῦ ἁγίου πνεύματος, quod etiam (sensu non turbato) videtur rescandum. R.

⁶⁾ H. et R. in textu ἀφορμὴν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀφορμάς.“

ἀσεβοῦς διδασκαλίας¹⁾ τῶν ἀδικῶν εἰς τὸ ὕψος²⁾ λα-
λούντων, συκοφαντοῦσιν οὕτως τήν τε τοῦ Σωτῆρος
ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Καϊάφα γενομένην προφητείαν, ἀλη-
θεύουσαν ἐν τῷ συμφέρειν ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος
ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὄλον τὸ ἔθνος ἀπό-
ληται, οὐχ ὑγιῶς ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἄρ-
χιερεῖς, ἀλλὰ ἄλλον νοῦν νομίσαντες εἶναι κατὰ τὸ³⁾
βούλημα τῆς τοῦ Καϊάφα συμβουλῆς,⁴⁾ ἀπ' ἐκείνης οὖν
ἐβουλεύσαντο τῆς ἡμέρας, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν.
Ταῦτα δὲ φημι κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῇ περὶ τοῦ ἁγίου
εἶναι πνεῦμα τὸ διὰ τοῦ Καϊάφα προφητεῦσαν ἐκδοχῆ,
οὐ πάντως συνιστᾷ⁵⁾ τοῦθ' οὕτως ἔχειν, ἀλλὰ κατα-
λείπων καὶ τοῖς ἐντύγγανουσι κρίνειν, ὁπότερον χρῆ
παραδεξασθαι περὶ τοῦ Καϊάφα, καὶ ὡς ὑπὸ πόδας⁶⁾
τοῦ πνεύματος κακινημένου.

18. „Ὁ οὖν⁷⁾ Ἰησοῦς οὐκέτι παρήρησσε περιεπάτει

1) H. et R. hoc loco διδασκαλείας. Cfr. pag. 239.
not. 2

2) Psalm. LXXIII, 8. (LXXII.).

3) Deest τό in ed. Huetiana.

4) Cod. Reg. (item ed. H.) βουλῆς. Paulo post pro
οὖν ἐβουλεύσαντο legisse videtur (probabiliter recte, sensu
tamen, etiamsi nostram lectionem retinueris, ne ulla quid
ratione turbato) Ferrar. (qui vertit: *ab illo die una
consultarunt*) συνεβουλεύσαντο. R.

5) R. in textu συνιστῶν, in notis: „Cod. Bodlejan.
συνιστῶν, Cod. Reg. (item ed. H.) ἰστιάς.“

6) H. et R. ὑποπόδας, non ὑπόποδας, neque κατὰ
πόδας, aut παρὰ ποδός. Ferrarius: *repente*. Equidem
ὑπὸ πόδας scripsi.

7) Ev. Joann. XI, 54. Edd. N. T. Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι
— ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν — πόλιν, κακεῖ διέτριβε μετὰ τῶν.
In fine vers. ed. Knapp. μαθητῶν αὐτοῦ, ed. Lachm. μα-
θητῶν αὐτοῦ.

ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν¹⁾ εἰς τὴν χώραν ἑγγύς τῆς ἑρήμου, εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν.“ Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἀναγεγραφῆναι νομίζω, βουλομένου τοῦ Λόγου ἐπιστρέφειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θερμότερον καὶ ἀλογιστότερον ἐπιπηδᾶν τῷ²⁾ ἕως τοῦ θανάτου ἀγωνίσασθαι περὶ τῆς ἀληθείας καὶ μαρτυρεῖν. Καλὸν μὲν γὰρ ἐμπεσόντα τὸν περὶ τοῦ ὁμολογεῖν τὸν Ἰησοῦν ἀγῶνα, μὴ ἀναδύεσθαι τὴν³⁾ ὁμολογίαν, μηδὲ μέλειν⁴⁾ περὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τῆς ἀληθείας· οὐκ ἔλαττον δὲ τούτου καλὸν καὶ τὸ μὴ διδόναι ἀφορμὴν τῷ τηλικούτῳ κηρασμῷ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ περιδίστασθαι αὐτὸν, οὐ μόνον διὰ τὸ περὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκβάσεως ἄθλητον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ⁵⁾ ἡμεῖς πρόφασιν γενώμεθα τοῦ ἁμαρτωλοτέροις γενέσθαι καὶ ἀσεβεστέροις, τοῖς οὐκ ἂν μὲν τῷ ἔργῳ τοῦ ἡμῶν ἐκκεχύσθαι τὸ αἷμα γενομένοις ἐνόχοις, εἰ τὰ παρ' ἑαυτοὺς ποιοῦντες ἐκκλίνομεν τοὺς μέχρι θανάτου ἡμῖν ἐπιβουλεύοντας, ἴσοι μὲν δὲ ἐν πλείονι καὶ βαρύτερα κολάσει παρ' ἡμᾶς, εἰ φιλαυτοῦντες, καὶ μὴ κατὰ ἐκείνων σκοποῦντες, ἐπιδιδῶμεν⁶⁾ αὐτοὺς τῷ ἀναιρεῖσθαι, οὐ τῆς ἀνάγκης εἰς τοῦτο καταλαβούσης. Ἐπερ γὰρ καὶ ὁ πρόφασιν τινι γενομένου ἁμαρτίας, τῷ αὐτὸς ἐπὶ ταύτην κεννηκέναι τὸν ἁμαρτάνοντα, τίσει δίκας ἐπὶ τοῖς δι' αὐτὸν ἀνθρώπων

¹⁾ H. et R. h. l. omittunt ἐκεῖθεν. Equidem appropui coll. pag. 366. lin. 8. not. 1. et pag. 368. lin. 2. et 3. a fine et not. 5.

²⁾ Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male τῷ ἐν τῷ ἕως θανάτου. R. — H. ad marg.: „scrib. τῷ ἕως θανάτου.“

³⁾ Cod. Reg. (it. ed. H.) αὐτὴν ὁμολογίαν. R.

⁴⁾ H. et R. μέλειν. Ferrarius: neque tardare etc.

⁵⁾ H. recte ad marg., R. in textu: μή κ. τ. λ.; R. in notis: „deest μή in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed exstat in Cod. Bodlej.“

⁶⁾ H. et R. ἐπιδιδῶμεν.

τινὶ ἡμαρτημένοις, πῶς οὐχὶ καὶ ὁ παρὼν ἐκκλίνας, ἵνα μὴ ὁ δεῖνα προδότης χριστιανοῦ γένηται καὶ ἐπίβουλος τῆς κατὰ τὸν Ἰησοῦν θεοσεβείας, μὴ ἐκκλίνας μὲν, καὶ προσπαροξύννας δὲ, οὐχὶ καὶ περὶ τῆς ἐκείνου ἀμαρτίας δώσει λόγον, κἄν, τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ εἰς τὸ μαρτυρεῖν προθυμίᾳ καὶ τῇ εἰς τοῦτο ἀνδρείᾳ, τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος ἢ παρὰ τῷ εὐσεβουμένῳ Θεῷ, καὶ ὁμολογουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ Σωτῆρι; Ὅτι δὲ ἡμῶν ἔνεκεν τὰ τοιαῦτα γέγραπται, ἵν' ἡμεῖς, παράδειγμα ἔχοντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις αὐτοῦ μιμηταὶ γενώμεθα, παραστήσει ἢ λέγουσα γραφή· „ἐξήτουν¹⁾ οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. Ὡς γὰρ, κατὰ τὸ ρητὸν τοῦτο, διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, παρόντα καὶ μὴ φεύγοντα, ἐπεὶ μήπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ· οὕτως καὶ χωρὶς τοῦ ἀναχωρεῖν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μηδέπω αὐτοῦ ἐφεστηκέναι τὴν ὥραν, οὐ²⁾ κατέσχητο μὲν ἄν, ὁμῶς δὲ οὐκ ἐπέβαλεν αὐτῷ οὐδεὶς τὴν χεῖρα. Διόπερ ἀκουστέον οὐ μόνον τοῦ· „ἐάν³⁾ διώκωσιν ὑμᾶς

1) Ev. Joann. VII, 30.

2) οὐ κατέσχητο — Διόπερ ἀκουστέον. Sic hunc locum optime restituit Cod. Bodlej. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) vitiose legitur: κατέσχητο μὲν ἄν, ἡμεῖς διόπερ ἀκουστέον. R. — Huet. in notis ad verba κατέσχητο μὲν ἄν: „negandi particulam hinc excidisse ostendit Ferrariana interpretatio.“ Idem ad verba textus sui ἡμεῖς διόπερ ἀκουστέον: „Ita Cod. Reg.; Perion. legisse videtur: διόπερ ἡμῶν ἀκουστέον. Aliter Ferrar., quem si sequimur, aliquid exciderit ex eo loco, quem tenet vox ἡμεῖς, nempe istud: *attamen* (ergo ὁμῶς legit, non, quod rectius, ὁμῶς) *nullus in eum conjecit manum*. Vocem autem ἡμεῖς Ferrar. non agnoscit.“

3) Math. X, 23. Edd. N. T. *ὅταν δὲ διώκωσιν κ. τ. λ.* In fine vera. ed. Knapp. εἰς τὴν ἄλλην, ed. Lachm. ut in nostro textu.

ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν,“ καὶ τῶν ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι, ἤνικα συνεβουλευσάντο, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, τὸ εὐλόγιστον τῶν οὐκέτι παρῶνσι περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ’ οὐδὲ εἰς ἄλλην πόλιν ἀνεχώρησεν ὄχλων πεπληρωμένην, ἀλλὰ τινα ἀναχωρηκυῖαν. Γέγραπται γάρ· „ὁ οὖν Ἰησοῦς¹⁾ οὐκέτι παρῶνσι περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἑγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν.“ Καὶ οὐ μόνος γε ἐκεῖ ἀπελήλυθεν, ἀλλὰ, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδούς τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν, καὶ τοὺς μαθητὰς μεθ’ ἑαυτοῦ παρελλήφε, καὶ „ἐκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν.“ Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον γεγραμμένον, ὅτε „ἀκούσας,²⁾ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ, ἔλθων κατέκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραδουλασίαν, ἐν ὕρσις³⁾ Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεῖμ.“ καὶ ἐπὶ τὸν καιρὸν δὲ φθάσας τοῦ συλληφθῆναι, ἐτήρησεν ὑπὲρ τοῦ μὴ παρ’ ἑαυτὸν τοῦτο παθεῖν, μήτε ἐν Ἱεροσολύμοις εὔρεθῆναι, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ, ἐνθα ἐδίδασκε πολλάκις, μήτε ἐν ἄλλῳ τοιοῦτῳ τόπῳ „ἐξῆλθε“ γὰρ „σὺν⁴⁾ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κεδρών, ὅπου ἦν κήπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.“ Οὕτω δὲ ἀνεχώρει κατ’ ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ οὐκ ἐδημοσίευσεν, ὡς δεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς

¹⁾ Ev. Joann. XI, 50. coll. pag. 363. not. 7. et seq.

²⁾ Matth. IV, 12. 13. Ed. Lachm. ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι κ. τ. λ. et Ναζαρέθ — Καφαρναοὺμ, ed. Knapp. ἀκούσας δὲ (ὁ Ἰησοῦς), ὅτι κ. τ. λ. et Ναζαρέθ — Καπερναοὺμ (coll. tam. nota in ead. ed. textui subjecta).

³⁾ H. et R. ὕρσις.

⁴⁾ Ev. Joann. XVIII, 1. Ed. Knapp. μαθηταῖς αὐτοῦ et τοῦ Κεδρών, ed. Lachm. μαθηταῖς αὐτοῦ et τοῦ Κεδρών. — H. et R. τῶν Κεδρών (non Κεδρών).

καὶ τοὺς Φαρισαίους, βουλομένους αὐτὸν συλλαβεῖν, τοῦ Ἰούδα, διὰ τὸ μεμαθητεῦσθαι αὐτῷ περιεργαζομένου καὶ τοὺς τόπους τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ. Διὸ τότε „ὁ Ἰούδας¹⁾ λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φραγῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων.“ Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τοῦ εὐαγγελίου δηλοῦται, ὅτι, εἰ μὲν ἐβούλετο μὴ ἀλῶναι, οὐκ ἂν κατεσχέθη· κατεσχέθη δὲ ταπεινῶν²⁾ ἑαυτὸν, καὶ γενόμενος ὑπήκοος τοῖς κατέχουσι καὶ μέχρι τοῦ σταυροῦ. Ὅπότε οὖν ἐξῆλθε, καὶ λέγει τοῖς ἔλθοῦσιν εἰς τὸν κῆπον „τίνα³⁾ ζητεῖτε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ Ἰησοῦν τὸν⁴⁾ Ναζωραῖον“ καὶ ὁ μὲν εἶπεν αὐτοῖς „ἐγὼ εἰμι“ καὶ⁵⁾ ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως „ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί.“ Εἶτα μετὰ τοῦτο, ὅτι ἐβουλήθη ἀναδέξασθαι τὴν ἐν τῷ πάθει οἰκονομίαν, πάλιν ἠρώτησεν αὐτούς „τίνα⁶⁾ ζητεῖτε; Οἱ δὲ εἶπον Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.“ Καὶ μετ’ ὀλίγα „ἡ σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰου-

1) Ev. Joann. XVIII, 3. Edd. N. T. ὁ οὖν Ἰούδας κ. τ. λ. Ed. Lachm. καὶ τῶν Φαρισ., ed. Knapp. καὶ Φαρισαίων. — Caeterum in ed. Huet. ὁ docet ante Ἰούδας et τὴν ante σπεῖραν.

2) H. et R. in textu ταπεινῶν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ταπεινώσας.“ Philipp. II, 8.

3) Ev. Joann. XVIII, 4. 5. 6. Ed. Lachm. vers. 6. ἐγὼ εἰμι, ἀπῆλθον et ἔπεσαν, ed. Knapp. ὅτι ἐγὼ εἰμι, reliqua aut. ut in nostro textu.

4) Huet. h. l. et paulo post τὸν Ναζωραῖον.

5) καὶ ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ. Haec desunt in (textu) ed. Huet., sed exstant in Cod. Bodlej. R. — Huet. recte in notis: „ἐγὼ εἰμι, δυνάμεως ἀπῆλθον κ. τ. λ. Ferrarius: virtute sua divina abiens retro. Manifestum est, aliquid in contextu Graeco desiderari.“

6) Ev. Joann. XVIII, 7. — 12. Edd. N. T. ἡ οὖν σπεῖρα.

δαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν ἔχοντα, καὶ „ἔδησαν αὐτὸν,“ παρέχοντα ἑαυτὸν τοῖς δεσμοῖς· εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο παθεῖν, εἶπεν ἂν πάλιν „ἐγὼ εἰμι,“ καὶ ἀπήλθον ἂν οἱ τοσοῦτοι εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ πάντες ἔπεσον ἂν χαμαί. Ὡσπερ δὲ διὰ τῶν τοιούτων διδάσκει ἡμᾶς ἐν διωγμοῖς καὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς ἀναχωρεῖν, οὕτως ἐν ἄλλοις εὗροις ἂν καὶ ἀπὸ τῶν νομιζομένων εἶναι ἐν κόσμῳ καλῶν ἀναχωροῦντα, ἵνα καὶ διὰ τούτων διδάξῃ φεύγειν τὰ ἐν κόσμῳ ἀξιώματα, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ὑπεροχάς· Ἰησοῦς γὰρ ποτε „γνοὺς, ¹⁾ ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάξειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσα βασιλέα, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἕρος,“ ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν μεθητῶν, ἀλλὰ „μόνος,“ μὴ παρέχων μηδὲ τούτοις ἀφορμὴν, ὡς ²⁾ φιλοῦσιν αὐτὸν καὶ βουληθεῖσιν ἂν ³⁾ μετὰ τῶν θελώντων ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα, ἵν' ἤδη γένηται καὶ κοσμικῶς αὐτῶν βασιλεύς.

19. Ταῦτα μὲν εἰς τὸ ⁴⁾ ῥητόν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ γράμματος περὶ ἀναχωρήσεως διδασκαλίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀναγωγὴν λεχθεῖν ἂν τοιαῦτα, ὅτι Ἰησοῦς πάλαι μὲν παρῆρσις τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει, ὅτε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ προφητῶν αὐτοῖς ἐνεπολιτεύετο· Ἰησοῦ γὰρ ἦν παρῆρσις, ἢ „τάδε λέγει κύριος,“ ἀλλὰ νῦν οὐκ εἶτι παρῆρσις ἐν τοῖς Ἰουδαίοις Ἰησοῦς περιεπατεῖ, ἀλλὰ ἀπηλθὲν ἐκεῖθεν, ⁵⁾ καὶ οὐκ ἔστι Θεοῦ λόγος ἐν Ἰουδαίοις, καὶ ἀπελθὼν ἐκεῖθεν, λέγω δὲ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν ἑγγυὸς τῆς ἐρήμου ἤλθε χώραν,

¹⁾ Ev. Joann. VI; 15. Edd. N. T. ἀνεχώρησε πάλιν, quod tamen consulto omisit h. l. Origenea.

²⁾ Deest ὡς in ed. Huetiana.

³⁾ H. in textu ἂ μετὰ, ad marg. tamen recte: „scrib. ἂν μετὰ κ. τ. λ.

⁴⁾ H. τὸν ῥητόν. Paulq post (cfr. pag. 239. not. 2. coll. pag. 363. not. 1.) H. et R. διδασκάλειαν.

⁵⁾ Cfr. pag. 364. not. 1. coll. ev. Joann. XI, 54.

περὶ ἧς λέγεται „πολλὰ¹⁾ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα“ καὶ πρὸς ἣν εἰρηται „εὐφράνθητι στείρα ἢ οὐ ἴκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα.“ Ἔστι δὲ ἡ ἑγγύς τῆς ἐρήμου πόλις Ἐφραΐμ, εἰς ἣν ἦλθεν Ἰησοῦς, οὐκέτι παρῆσθα περιπατῶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. Ἐρμηνεύεται δὲ²⁾ Ἐφραΐμ, Καρποφορία, ἀδελφὸς ὢν Μανασσῆ³⁾ πρεσβυτέρου τοῦ ἀπὸ Αἰθήης λαοῦ. Μετὰ γὰρ τὸν ἀπὸ Αἰθήης λαὸν καταλειφθέντα, γεγένηται ἡ ἐξ ἔθνων Καρποφορία, ὅτε ποταμοῦς⁴⁾ μὲν τοὺς ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἔθετο ὁ Θεὸς εἰς ἔρημον, καὶ διεξόδους τῶν ἐκεῖ ὑδάτων εἰς δάψαν, καὶ γῆν αὐτῶν καρποφόρον εἰς ἄλμην, ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ· ἀπὸ δὲ τῶν ἔθνων ἔρημον ἔθετο εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον αὐτῶν γῆν⁵⁾ εἰς διεξόδους ὑδάτων. Καὶ κατώκισεν ἐκεῖ πινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλιν κατοικεσίας, τὴν ἐκκλησίαν· ἔνθα ἔσπειρεν ἀγροὺς κατὰ τὸν πεσόντα⁶⁾ σπόρον ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν, καὶ ποιούσαν ἑκατονταπλασίονα, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελιῶνας· κλήματα γὰρ εἰσιν οἱ κυρίου μαθηταί, οἵτινες καὶ ἐποίησαν καρπὸν γεννήματος. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα. Ἄλλ' οὐδὲ τοὺς ἐν τούτοις ἀλογωτέροις μικροὺς εἶναι ἐλογίσασατο ὁ δὲ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζων κύριος· γέγρα-

1) Gal. IV, 27.

2) Deest δὲ in ed. Huetii. — Huet. in notis, quae R. sua fecit, inter alia: „cfr. Genes. XLI, 52.“

3) H. praeter alia in notis, quae R. sua fecit, haec: „cfr. Genes. XLI, 51.“

4) De verbis ποταμοῦς — Καὶ εὐλόγησεν — ἐπληθύνθησαν σφόδρα cfr. Psalm. CVII, 33—38. (CVI).

5) H. ad marg. satis recte (cfr. Psalm. CVII, 35.). R. in notis: „secundum istud γῆν videtur παρέλκειν et rescendum.“

6) Luc. VIII, 8.

πται γάρ „καὶ¹⁾ τὰ πτῆνη αὐτῶν οὐκ ἐσκέλευον.“
 Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ὀλιγώθησαν,²⁾ καὶ ἐκακώθησαν³⁾
 ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης καὶ ἐξεχύθη ἐξουδέ-
 νωσις ἐπὶ τοὺς διὰ τὸν Ἀβραάμ ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνη-
 σεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχὶ ἐν ὁδοῦ. Μετ' ἐκείνου
 δὲ ὁ Θεὸς ἐβρόθήθησε τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πένητι λαῷ ἐκ
 πτωχείας, καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριᾶν, οὓς ὄφρατις
 εὐθύς⁴⁾ ἄγγελοι, καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ πᾶσα ἀνο-
 μία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. Τούτοις δὲ μυστικῶς
 προφητευομένοις ἐν ἑκατοστῷ⁵⁾ ἔκτω Ὑαλμῷ ἐπιφέ-
 ρεται „τίς⁶⁾ σοφός, καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσους
 τὰ ἔλεη τοῦ κυρίου;“ ἔλιοῦντος γὰρ τοῦ κυρίου τοὺς
 ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ὁ σοφὸς ταῦτα φυλάξει, συνίεις τὰ
 ἔλεη τοῦ κυρίου. Οὐκοῦν Ἰησοῦς⁷⁾ οὐκ ἔτι παρῆραία
 περιπατεῖ⁸⁾ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκείθεν
 εἰς τὴν χώραν τοῦ ὄλου κόσμου, ἔγγυς τῆς ἐρήμου ἐκ-
 κλησίας, εἰς Ἐφραῖμ τὴν καρποφοροῦσαν λεγομένην
 πόλιν, κακεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. Καὶ ἔστι με-
 χρι τοῦ δεῦρο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἰησοῦς ἔγγυς
 τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν παρέστι γὰρ
 τῇ καρποφορίᾳ. Καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει γε τοῦ Ἐφραῖμ

¹⁾ Psalm. CVII, 38. (CVI.) coll. XXXVI, 6. 7. (XXXV.)

²⁾ De verbis ὀλιγώθησαν — ἐμφράξει τὸ στόμα αὐ-
 τῆς cfr. Psalm. CVII, 39 — 42. (CVI.)

³⁾ Ed. H. καὶ ἐκακώθησαν, καὶ ἀπὸ κ. τ. λ.

⁴⁾ H. in textu εὐθείς (cfr. Psalm. laud. vers. 42.),
 ad marginem: „Ferrar. εὐθέως.“ — R. in textu εὐθύς,
 in notis: „Cod. Bodlej. εὐθύς.“

⁵⁾ H. recte ἑκατοστῷ, R. min. accur. ἑκαστῷ.

⁶⁾ Psalm. CVII, 43. (CVI.) LXX. interpretes καὶ
 συνήσει τὰ κ. τ. λ.

⁷⁾ Ev. Joann. XI, 54. coll. pag. 363. not. 7. et seq.

⁸⁾ H. et R. h. l. ut pag. 368. lin. 3. a fine: περι-
 πατεῖ, non περιεπάτει.

τούτου εἶποι ἂν ὁ γεννήσας αὐτὸν σιτομέτρης ἡμῶν κύριος, ὁ ταπεινώσας¹⁾ ἑαυτὸν, καὶ γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· „ἤψησέ με ὁ Θεὸς ἐν τῇ γῆ τῆς ταπεινώσεώς μου.“

20. „¹⁾ *Hy*“) δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. Ἐξή-
τουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες· τί ὑμῖν δοκεῖ, ὅτι²⁾ οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;“ Οὐ τὸ αὐτὸ νομιστέον εἶναι πάσχα τοῦ κυρίου καὶ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὸν νόμον πάσχα, ἐστὶ τοῦ κυρίου, τὸ δὲ τῶν παρανόμων, πάσχα τῶν Ἰουδαίων. Διὸ παρατηρητέον, πότε λέγεται κυρίου τὸ πάσχα, καὶ ἄλλαι ἡμέραι, καὶ πότε οὐ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν ἐλεγχομένων ἐπὶ ἁμαρτίας.⁴⁾ Οἷον ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται μετ' ἑτερα κατὰ τὴν πρώτην περὶ πάσχα ἐντολήν· „καὶ⁵⁾ ἴδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς· Πάσχα ἐστὶ κυρίου“ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν „ἐὰν⁶⁾

1) Philipp. II, 8. — Genes. XII, 52. LXX. interpretes: ὅτι ἤψησέ με atque ἐν γῆ τῆς κ. τ. λ.

2) Ev. Joann. XI, 55. 56. Edd. N. T. vers. 55. πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα, omissis post πολλοὶ verbis τῶν Ἰουδαίων. Eadem vers. 56. τί δοκεῖ ὑμῖν, uti ipse Orig. pag. 374. lin. 7. et 8.

3) H. in textu: οὐ μὴ, ad marg.: „scrib. ὅτι οὐ μὴ κ. τ. λ.“ R. in textu ὅτι μὴ, omissio ergo οὐ ante μὴ, in notis: „in Cod. Reg. (cfr. ὁδ. H. in textu) deest ὅτι.“ — Cfr. propter ὅτι οὐ μὴ pag. 374. lin. 8.

4) Ed. Huetiana ἐπὶ ἁμαρτίας.

5) Exod. XII, 11. LXX. interpretes κυρίῳ.

6) Exod. XII, 26. 27. LXX. interpretes vers. 26. καὶ ἔσται ἐὰν εἰ τις ἢ λατρεία αὕτη omissio ὑμῖν. Ibidem vers. 27. καὶ ἐρεῖτε αὐτοῖς· θυσία τὸ πάσχα τοῦτο κυρίῳ, ὡς κ. τ. λ.

λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν τίς ἢ λατρεία αὐτῆ
 ὑμῖν; καὶ ἔρεϊτε θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσχέ-
 πασε τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ.“ Ἐν
 δὲ τῷ Ἡσαΐα οὐχ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τῶν ἀμαρτανόντων
 φησὶν εἶναι ὁ κύριος τὰς νομηνίας, καὶ τὰ σάββατα,
 καὶ νηστείαν, καὶ ἀργίαν,¹⁾ καὶ ἑορτάς. Εἰ δὲ τὰς
 ἑορτάς, δῆλον ὅτι καὶ τὸ πάσχα μία γὰρ αὐτῆ τῶν
 ἑορτῶν ἐστι. Γέγραπται δὲ οὕτως „τὰς²⁾ νομηνίας
 ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα ὑμῶν, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ
 ἀνέχομαι νηστείαν ἢ καὶ ἀργίαν, καὶ νομηνίας ὑμῶν,
 καὶ τὰς ἑορτάς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου.“ Καὶ ἔν τινι
 δὲ τῶν δωδέκα γέγραπται „μεμίσηκα,³⁾ ἀπῶσμαι τὰς
 ἑορτάς ὑμῶν.“ Καὶ κατὰ τὴν ἐκχειμένην τοίνυν λέξιν,
 τὸ πάσχα οὐ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ἦν· ὁ γὰρ
 Σωτὴρ ἡμῶν ἐν αὐτῷ ἐπεβουλεύετο. Καὶ διὰ τοῦτο
 αὐτῶν οἶμαι τὸ πάσχα εἰρησθαι αὐτοῖς προφητικῶς, τὸ
 „μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἑορτάς ὑμῶν“ ἔργον γὰρ οὐχ
 ἑορτῆς Θεοῦ, ἀλλ' ἐναγὲς ἐν αὐτῷ πεποιήκασι, τὸν Ἰη-
 σοῦν ἀποκτείναντες. Πλὴν πρὸ τοῦ πάσχα τῶν Ἰου-
 δαίων τούτου πολλοὶ ἀνέβησαν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς
 χώρας, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς. Προλαβὼν δ' ἂν εἴ-
 ποιμι, ὅτι οὐκ ἐνόουν οἱ πολλοὶ, πῶς ἂν ἀγνίσωσιν
 ἑαυτοὺς· διόπερ δοκοῦντες τὸ⁴⁾ ἑαυτῶν πάσχα λατρείαν
 προσφέρειν τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἐδέησαν τοῦ ἀγνίσαι
 ἑαυτοὺς, ὥστε ἐναγέστεροι γενέσθαι οὐ ἦσαν ἐναγεῖς
 πρὶν ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς. Εἶπον γὰρ τῷ Πιλάτῳ οἱ

¹⁾ H. et R. h. l. et paulo post ἀργείαν.

²⁾ Jesai. I, 13. 14. LXX. interpretes vera. 13. καὶ
 τὰ σάββατα omisso ὑμῶν. Ibidem vera. 14. νηστείαν, καὶ
 ἀργίαν, καὶ τὰς νομηνίας ὑμῶν κ. τ. λ.

³⁾ Amos. V, 21. LXX. interpretes omittunt τὰς ante
 ἑορτάς.

⁴⁾ Deest τό in ed. Huetiana.

παραδιδόντες αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν Ἰουδαῖοι „ἡμῶν¹⁾ οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα.“ δι’ οὓς ἔλεγε τῷ Σωτῆρι· „μὴ τι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ σὸν ἔθνος καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί.“ Καὶ οἱ λέγοντες γε ἀναβεβηκέναι, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς, ἐκραύγασαν λέγοντες τῷ Πιλάτῳ „μὴ²⁾ τοῦτον ἀπολύσῃ, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν. Ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.“ Πάλιν ἀπεκρόθησαν οἱ Ἰουδαῖοι „ἡμεῖς³⁾ νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον δεφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησε.“ Καὶ πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι ἐκραύγαζόν λέγοντες πρὸς τὸν Πιλάτον „ἐάν⁴⁾ τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλεὺς ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.“ Καὶ πάλιν ἐκραύγασαν οἱ Ἰουδαῖοι „ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν.“ Καὶ οἱ ἀναβεβηκότες γε πρὸς τὸ πάσχα, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς, ἔλεγον ἐν αὐτῷ τῷ Πάσχα· „οὐκ ἔχομεν βασιλεὺς εἰ μὴ Καίσαρα.“ Ὅπερ δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε προφητεύων ὁ Σωτῆρ, καὶ λέγων „ἔρχεται⁵⁾ ὥρα, ὅτε πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξει λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ“ τοῦτο ἀπ’ αὐτοῦ ἀρξάμενον πεπλήρωται. Οἱ γὰρ ἀξιῶσαντες αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἐδόκουν λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ, καὶ ἀναβεβήκεισαν εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸ τοῦ Πάσχα, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς. Ὁ δὲ ἀληθὴς ἀγνισμὸς οὐ πρὸ τοῦ πάσχα, ἀλλ’ ἐν τῷ πάσχα, ὅτε Ἰησοῦς ἀπέθανεν ὑπὲρ

¹⁾ Ev. Joann. XVIII, 31. — 35. Edd. N. T. τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ κ. τ. λ.

²⁾ Ev. Joann. XVIII, 40. coll. propter ἀπολύσῃ vera. 39.

³⁾ Ev. Joann. XIX, 7. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν.

⁴⁾ Ev. Joann. XIX, 12. — 15.

⁵⁾ Ev. Joann. XVI, 2. Edd. N. T. ἀλλ’ ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς — ὑμᾶς δόξῃ λατρεῖαν κ. τ. λ.

τῶν ἀγγιζομένων ὡς ἀμνός¹⁾ Θεοῦ, καὶ ἦρε τοῦ κόσμου τὴν ἀμαρτίαν. Καὶ ἐξήτουν γε οὗτοι οἱ²⁾ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ἵνα ὠφεληθῶσιν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ἀποκτείνωσι³⁾ πρὸς οὓς εἶπεν ἄν „νῦν⁴⁾ δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.“ Καὶ ἐν αὐτῷ γε τῷ ἱερῷ ἐστηκότες ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ Ἰησοῦ „τί⁵⁾ δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;“ Ἀλλ' οὐχ ὅπου οὗτοι ἐστήκεισαν, ἐόρταζεν Ἰησοῦς, ἀλλ' εἰς τὸ μέγα ἀνάγειον⁶⁾ τὸ⁷⁾ σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον, ὅπου ἐπιθυμία ἐπεθύμησε τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν φαγεῖν πρὸ τοῦ παθεῖν. Εἰποὺς δ' ἄν, ὅτι καὶ νῦν ἐστήκασιν ἐν τῷ ἱερῷ, ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἐκρειδόμενοι μὲν ὡς ἱεραῖς ταῖς γραφαῖς διὰ δὲ τὸ ἀγνοεῖν τὸν ἐληλυθότα, ζητοῦντες τοῦτον μὲν κακολογεῖν, ἕτερον δὲ τοῦτου Χριστὸν ὁμολογεῖν. Πρόσχετος δὲ, εἰ δύνασθε καὶ ἄλλους Ἰουδαίους λέγειν, ἀναβαλόντας εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐρχομένους εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς

1) Ev. Joann. I, 29.

2) H. οὗτοι οἱ Ἰουδαῖοι, in ed. R. deest oi.

3) Ed. Ηυστιανῆ ἀποκτείνωσα.

4) Ev. Joann. VIII, 49. coll. pag. 218. not. 7. et lin. 1. seq. pag. — H. et R. h. l. ἄνθρωπον omittant.

5) Ev. Joann. XI, 56. coll. pag. 371. not. 2. et 3.

6) Cod. Bodlej. recte habet ἀνάγειον, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) vero male ἀναγκαῖον, R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἀνάγαιον.“ Idem in notis: „Cod. Reg. ἀναγκαῖον, quem secutus est Perizonius. Lego ἀνάγαιον, nam ita habet Cod. Alexandrin. Marc. XIV, 15. et Luc. XXII, 12, ut et alia quorundam N. T. exemplaria. Ibidem Cantabrigensis Cod. habet ἀνάγαιον οἴκων, quae vox etc. etc.“

7) Ed. Ηυστιανῆ τὸν pro τό, paulo post δεῖται pro ὅπου et μαθεῖν pro παθεῖν. — Luc. XXII, 15.

ἔξω Ἱεροσολύμων χώρας, καὶ ἐρχομένους, ἵνα ἀγνίσαντες ἑαυτοὺς δυνηθῶσιν, ἦνίκα ἂν τὸ πάσχα τυθῆ¹⁾ Χριστὸς, ἐορτάζειν μὴ ζύμη παλαιᾶ, μὴ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐλακρινείας καὶ ἀληθείας. Καὶ οἱ τοιοῦτοί γε ζητοῦσι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ ἑρῆῃ ἐστῆ-κότες τῶν γραφῶν, καὶ ἐπαποροῦσι πρὸς ἀλλήλους, εἰ ἐλεύσεται εἰς τὴν ἐορτὴν Ἰησοῦς.

21. „Δεδώκεισαν²⁾ δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολὰς, ἵνα, ἐάν τις γνῶ αὐτὸν³⁾ ποῦ ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.“ Ὅρα πῶς μεμαρτύρηται ἀνακεχωρηθέναι, ἵνα καὶ ἡμεῖς γινώσκωμεν ἐν καιρῷ τὸ τοιοῦτο ποιεῖν. Καὶ πρόσχες γε, ὅτι οὐκ ᾔδεισαν⁴⁾ ὅπου ἐστὶν, οὔτε οἱ ἀρχιερεῖς, οὔτε οἱ Φαρισαῖοι, καὶ μὴ εἰδότες διδάσων ἐντολὰς, ἵνα, ἐάν τις γνῶ ποῦ ἐστι, μηνύσῃ αὐτοῖς, καὶ συλλαβοῦσιν αὐτήν. Καὶ ἄλλως δὲ φήσεις, ὅτι ἐπιβουλεύοντες τῷ Ἰησοῦ οὐκ οἶδασιν ποῦ ἐστι. Διὸ διδάσων ἑτέρας παρὰ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς, διδάσκοντες διδασκαλίαις,⁵⁾ ἐντάλματα ἀνθρώπων. Καὶ εἰσὶν αὐτῶν αἱ ἐντολαὶ, ὡς διδάσων Φαρισαῖοι καὶ ἀρχιερεῖς, τῶν σωματικῶν τυγχάνοντες Ἰουδαίων, κατὰ τοῦ Ἰησοῦ βούλονται γὰρ τινὰς μηνῦσαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, ἵνα αὐτὸν ὑποχείριον λαβόντες προδώσιν. Καὶ φήσεις πάντα τὸν περιεργαζόμενον τὰ περὶ τῶν χριστιανισμῶν, ἐπὶ τῷ αὐτῶν ἀνατρέπειν καὶ κατηγορεῖν, Φαρισαῖον εἶναι, καὶ οὐκ ἀγαθὸν ἀρχιερέα, ἄλλων λό-

¹⁾ I Cor. V, 7. 8.

²⁾ Ev. Joann. XI, 57. Edd. N. T. ἐντολήν omisso αὐτόν post γνῶ.

³⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) αὐτόν, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἑαυτόν. R.

⁴⁾ H. et R. h. l. ᾔδεισαν. Cfr. pag. 353. not. 4.

⁵⁾ Matth. XV, 9. Marc. VII, 7. — H. et R. h. l. διδασκαλείας. Cfr. pag. 363. not. 1.

γων διδόντα ἐντολάς, οἷς οἶεται διδάξειν αὐτὸν τὰ περὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μηνυθέντα αὐτὸν αὐτῷ πιάσῃ, καὶ ὑβρίσας ἀποκτείνῃ. Ἀλλὰ γὰρ αὐτάρχη περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ ὀγδοῦ¹⁾ καὶ εἰκοστοῦ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν Τόμου, αὐτοῦ καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐν τῷ ἐνάτῳ²⁾ καὶ εἰκοστῷ, Θεοῦ διδόντος, ἀρχόμενοι³⁾ τῶν ἐξῆς.

[Λείπουσιν οἱ Τόμοι ἑνατος καὶ εἰκοστός, τριακοστός, καὶ πρῶτος καὶ τριακοστός.]

¹⁾ H. et R. in textu recte τοῦ ὀγδοῦ καὶ εἰκοστοῦ; R. in notis: „Cod. Bodlej. τριακοστοῦ πρώτου.“

²⁾ H. et R. in textu recte ἐν τῷ ἐνάτῳ (non ἐν-νάτῳ) καὶ εἰκοστῷ; R. in notis: „Cod. Bodlej. ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ.“

³⁾ ἀρχόμενοι τῶν ἐξῆς. Huet. in notis, quae R. sua fecit, haec habet: „tres deinceps desiderantur Tomi, de quorum aliquo haec intelligenda sunt, quae habet Orig. in Matth. Tom. XVI. num. 19. (ex ed. Huet. p. 439, ex ed. R. p. 748.): πλὴν ἐν τινι τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐπὶ ποσὸν κατὰ ταῦτα ἐξητάσαμεν, ὅτε προέκειτο διηγῆσασθαι τό· „τῇ ἐπαύριον (cfr. ev. Joann. XII, 12.) εὖν ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν,“ καὶ τὰ ἐξῆς.“

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ

ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος λβ.

1. Ἀπὸ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐδοούμενοι ἐρχώμεθα¹⁾ τὴν μεγάλην τοῦ εὐαγγελίου ὁδὸν, καὶ ζῶσαν ἡμῖν, εἰ καὶ γνωσθεῖη καὶ ὀδευθεῖη ὑφ' ἡμῶν, φθάσαι αὐτῆς καὶ ἐπὶ τὸ τέλος. Νῦν μέντοι γε οἶονεὶ δευτέρας καὶ τριακοστῆς παρεμβολῆς ἐν τοῖς λεχθησομένοις ἐπιβῆναι πειρώμεθα καὶ παρήκει γὰρ ἡμῖν ὁ στῦλος τῆς φωτεινῆς νεφέλης Ἰησοῦ, προάγων ἡμᾶς ὅτε δεῖ, καὶ ἰστάς ὅτε χρεὶ, ἕως ὅλου καὶ τῆ ὑπαγορεύσει²⁾ τῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἱερῶ ἀνθρώπε,³⁾ καὶ ἀδελφῶ Ἀμβρόσιε, διεξέλθωμεν τὸ εὐαγγέλιον, μὴ ἐκκακοῦντες ἀπὸ τοῦ

1) Huet. in textu ἐρχώμεθα, ad marginem: „Perion. εὐχομεθα, Ferrar. ἐρχόμεθα.“ — R. in textu ἐρχώμεθα, in notis: „Cod. Bodlej. ἐρχώμεθα, Cod. Reg. ἐχώμεθα (cfr. Huet. lectio), Perion. aut. videtur legisse etc.“

2) H. et R. ὑπαγορεύσει. Paulo post iidem pag. 378. lin. 4. recte ὑπαγορεύσεων.

3) Cod. Reg. (item ed. H.) ἱερε (non ἱερῶ) ἀδελφῶ ἀνθρώπε Ἀμβρόσιε, διεξέλθωμεν. R.

μακροῦ τῆς ὁδοπορίας, μηδὲ ἀποκάμνοντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀλλ' ἐκβιαζόμενοι κατ' ἰχνη βαίνειν τοῦ στυλοῦ τῆς ἀληθείας. Πότερον δὲ βούλεται, τὸν ἡμῶν¹⁾ γοῦν τελέσαι διὰ τῶν ὑπαγορευόμενων τὴν ὁδοπορίαν τῆς ὁδοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην εὐαγγελίου γραφῆς, εἰ μὴ, αὐτὸς ἂν εἶδεῖν ὁ Θεός. Μόνον καὶ ἐνδημοῦντες²⁾ ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐκδημοῦντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ ἐκδημηῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἔξω τοῦ εὐαγγελίου μὴ βαίνομεν, ἵνα καὶ τῶν τοὺς μακαρισμοὺς φερόντων ἔργων καὶ λόγων ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς τοῦ Θεοῦ ἀπολαύσωμεν.

2. „Καὶ³⁾ δειπνοῦ γινομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκός τις εἰς τὴν⁴⁾ καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος τοῦ Ἰσκαριώτου, ἵνα παραδῶ αὐτὸν, εἰδὼς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δειπνοῦ, καὶ τίθει τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέγτιον διεξώσεν ἑαυτὸν· εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν γιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεγτίῳ ᾧ ἦν διεξωσμένος.“ Ἐν ταῖς εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶ ὁμιλίαις συνεκρίναμεν ἀλλήλαις⁵⁾ τὰς παραβολὰς, καὶ

¹⁾ H. recte ἡμῶν, R. ὑμῶν.

²⁾ II Cor. V, 6 &

³⁾ Ev. Joann. XIII, 2—5. Edd. N. T. vers. 2 γενομένου pro γινομένου, quod habent H. et R., et Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου. Eod. versu ed. Knapp. ἵνα αὐτὸν παραδῶ, ed. Lachm. ἵνα παραδοῖ αὐτόν. Vers. 3 ed. Lachm. εἰδὼς (ὁ Ἰησοῦς) ὅτι κ. τ. λ., ed. Knapp. εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι κ. τ. λ.

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῶ αὐτόν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτης, εἰδὼς ὅτι κ. τ. λ. Cfr. not. in ed. Lachm. text. subjecta.

⁵⁾ H. ad marg., R. in textu ἀλλήλαις; B. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἀλλήλας.“

ἐξηγήσαμεν, τί μὲν σημαίνει τὸ¹⁾ κατὰ τὰς θείας γραφὰς ἄριστον· τί δὲ παρίστησι τὸ κατ' αὐτὰς δειπνον. Καὶ νῦν τοίνυν λελέχθω, ὅτι ἄριστον μὲν ἔστιν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἡμέρας πνευματικῆς τοῖς εἰσαγομένοις ἀρμόζουσα τροφή· δεῖπνον δὲ ἡ τελευταία²⁾ καὶ τοῖς ἤδη ἐπὶ πλεῖον προκεκοφῶσι³⁾ παρατιθεμένη κατὰ λόγον. Καὶ ἄλλως δὲ εἶποι ἂν τις, ἄριστον μὲν εἶναι τὸν νοῦν τῶν παλαιῶν γραμμάτων, δεῖπνον δὲ τὰ ἐναποκεκρημμένα τῇ καινῇ διαθήκῃ μυστήρια. Ταῦτα δὲ καὶ ἐν προοιμίῳ λέλεκται ἐξετάζοντι, πῶς γινομένου δειπνου ἐγείρεται ὁ Ἰησοῦς ἐκ τοῦ δειπνου, καὶ βαλὼν ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα ἄρχεται τοὺς τῶν μαθητῶν νίπτειν πόδας. Οἶμαι γάρ, ὅτι οἱ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δειπνοῦντες, καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τέλος τοῦ βίου τοῦτου ἡμέρᾳ μεταλαμβάνοντες σὺν αὐτῷ τροφῆς, δέονται μὲν καθαρσίῳ τινός· οὐ μὴν περὶ τι τῶν πρώτων τοῦ τῆς ψυχῆς, ἐν οὕτως ὀνομάσω, σώματος, ἀλλ', ὡς ἂν εἶποι τις, χρήζουσιν ἀποπλύσασθαι τὰ τελευταῖα καὶ τὰ ἔσχατα, καὶ τῇ γῇ ἀναγκαίως ὀμιλοῦντα. Καὶ τοῦτο τὸ καθάρισον πρῶτον μὲν ὑπ' οὐδενός ἢ τοῦ Ἰησοῦ μόνου γενέσθαι δύναται, δεύτερον δὲ καὶ τὸ ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, πρὸς οὓς εἶπε· „καὶ⁴⁾ ὑμεῖς ὀφείλετε τοὺς πόδας ἀλλήλων νίπτειν· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς

1) Ed. Huet. min. accur. τὸν κατὰ τὰς κ. τ. λ.

2) ἡ τελευταία καὶ — λόγον. Καὶ ἄλλως δὲ εἶποι ἂν τις, ἄριστον. Sic hiatus, qui in Cod. Reg. (itamp. in ed. H.) comparat, replet Cod. Bodl. R. — Ed. Huet. haec habet: ἡ τελευταία * * φῶσι παρατιθεμένη κατὰ λόγον· καὶ ἄλλως δεῖ * ἄριστον.

3) Ed. R. προκεκοφῶσι.

4) Ev. Joann. XIII, 14. 15. Edd. N. T. vera. 14 καὶ ὑμεῖς ὀφείλ. ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

ποιῆτε.“ Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς γὰρ ἐν τούτοις ¹⁾ μοι δοκεῖ, διεγείρων ἡμῶν τὸν νοῦν ἐπὶ τὸ ²⁾ νοητὸν τῶν κατὰ τὸν τόπον, μὴ τετηρημέναι μὲν σωματικῆν περὶ τοῦ νίψασθαι τὴν ἀκολουθίαν, ὅτι ³⁾ πρὸ τοῦ δείκνου καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δειπνεῖν ἀνακλίσεως οἱ δεόμενοι τοῦ νίψασθαι τοὺς πόδας νίπτονται ὑπερβὰς δὲ τὸν καιρὸν ἐκείνον τῷ λόγῳ, ἥδη ἀνακλιθέντα τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τὸ δειπνεῖν ἐγγηγερέναι ἐκ τοῦ δείκνου, ἵνα δειπνησάντων ἄρξῃται νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ ⁴⁾ κύριος. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ δείκνου ἦσαν λελουμένοι, καὶ γενόμενοι ὅλοι καθαροί, κατὰ τὸ „λούσασθε, ⁵⁾ καθαροὶ γένησθε, ἀφέλετε τὰς ποτηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Μετὰ δὲ τὸ λουτρὸν ἐκείνο ἐδεήθησαν δευτέρου ὕδατος εἰς μόνους τοὺς πόδας, τουτέστι τὰ κατωτάτω τοῦ σώματος· ἀδύνατον γὰρ οἶμαι μηδὲν ὑπὸ πῦρρον τῆς ψυχῆς, μηδὲ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ κατωτάτω αὐτῆς· καὶ ὡς ἐν ἀνθρώποις τέλειός τις εἶναι δοκῇ. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν κοριοῦ τοῦ τῶν ἁμαρτημάτων πληροῦνται καὶ τὴν κεφαλὴν, ἣ τὰ ὀλίγα ταύτης κατωτέρω· οἱ δὲ γνησίως τῷ Ἰησοῦ μαθητεύοντες, ὡς φθάσαι καὶ ἐπὶ τὸ συνδειπνεῖν αὐτῷ,

¹⁾ H. et R. in textu: ἐν τούτοις μοι δοκεῖ, H. in notis: „ita conjectura ad emendandum ducti sumus, cum haberet Cod. Reg. ἐν τούσμοι δοκεῖ.“

²⁾ H. ad marg., R. in textu τὸ νοητὸν; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τὸν νοητὸν.“

³⁾ H. et R. in textu ὅτι, H. tam. ad margin.: „scribas,“ R. in notis: „scribendum videtur ὅτι.“ Ferrarius: *quandoquidem*.

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) καὶ ὁ κύριος. R. — H. ad marginem: „scrib. κύριος“ (καὶ κύριος?).

⁵⁾ Jesai. I, 16. LXX. interpretes ἀλέναμι. — H. et R. min. accur. γένησθε.

μόνους τοὺς πόδας δεομένους ἔχουσι τῆς ἀπὸ τοῦ Λόγου νίψεως. Ἐγορῶν δὲ διαφοραῖς ἁμαρτημάτων, καὶ κατανοῶν τὰ, ὡς μὲν πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ ¹⁾ τὸ ἐρῶμενον τοῦ λόγου, ἁμαρτήματα, πρὸς δὲ τοὺς πολλοὺς οὐδὲ νομιζόμενα εἶναι ἁμαρτήματα, ὅψει τίνα εἶσιν, ἐφ' οἷς δέονται οἱ πόδες τοῦ νίψασθαι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ εἴπερ τοιαῦτά ἐστι τὰ κατὰ τοὺς πόδας μολύσματα, τί ποιήσωμεν οἱ μηδέποτε ἐπὶ τὸ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δεῖπνον ἄρδακότες, μηδὲ τοὺς πόδας μόνους μεμολυσμένοι; λέγοντος Ἰησοῦ τῷ μὴ εἰδότει τότε Πέτρῳ, ἀλλὰ γνωσομένων μετὰ ταῦτα τὸ μυστήριον τῆς νίψεως τῶν ὑπὸ Ἰησοῦ καθαριζομένων ποδῶν τό „ἐάν ²⁾ μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ Ὅπερ ζητήσεις τί δηλοῦ πότερον, οἷ οὐδ' ὅλως ἔχεις μέρος, ἐάν μὴ νίψω σε, ἀγαθόν ἢ, οὐ μετ' ἐμοῦ μὲν τοῦ διδασκάλου καὶ κυρίου, μετὰ τῶν ἐλατιόνων δέ μου, ἐν οἷς εἰσιν οἱ μετὰ τὸ λούσασθαι μήτε δειπνήσαντες τὸ μετ' ἐμοῦ δεῖπνον, μήτε νιψάμενοι ὑπ' ἐμοῦ τοὺς πόδας, ἢ δειπνήσαντες μὲν, οὐ νιψάμενοι δέ. Ἐγὼ ἐφίστημι διὰ τό „ἰδοῦ, ³⁾ ἐγὼ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω· ἐάν τις ἀνοίξῃ μοι τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ.“ μήποτε ὁ Ἰησοῦς οὔτε ἀριστῆ μετὰ τινος· οὐ γὰρ δεῖται εἰσαγωγῆς καὶ πρώτων μαθημάτων, οὔτε ἀριστῆ τις μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ μετ' αὐτοῦ ἐσθίων δειπνεῖ μόνον πλεῖον ⁴⁾

¹⁾ καὶ τὸ ἐρῶμενον —, πρὸς δὲ — νομιζόμενα. Ita hunc locum in Cod. Reg. (item in ed. H.) mutilam sanitati restituit Cod. Bodlej. R. — Ed. Huet. haec habet: καὶ τὸ * ἐρῶμενον τοῦ λόγου, ἁμαρτήματα, πρὸς * οὐδὲν * μιζόμενα.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 8.

³⁾ Apocal. III, 20. Edd. N. T. ἰδοῦ ἔστηκα — κρούω· ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν κτλ.

⁴⁾ Matth. XII, 42. Luc. XI, 31. Edd. N. T. Σολομῶνος.

γὰρ, φησὶ, Σολομῶντος ᾧδε, περὶ οὗ γέγραπται· „καὶ ¹⁾ ἦν τὸ ἄριστον Σολομῶν τόδε“ ὃ κατελλεκται ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν. Καὶ τοῦτο δὲ τολμήσας εἰποιμ' αὖν, ὡς ἀκόλουθον τῷ· „ἐὰν ²⁾ μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ“ ὅτι οὐκ ἔνιψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰούδα ἤδη εἰς τὴν καρδίαν βεβλήκει ὁ διάβολος, ἵνα τὸν διδάσκαλον καὶ κύριον παραδῶ, εὐρὼν αὐτὸν οὐκ ἐνδεδυμένον τὴν πανοπλίαν ³⁾ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔχοντα τὸν τῆς πίστεως θυρεὸν, ᾧ δύναται τις πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. Γεγραμμένου γὰρ τοῦ· „τοῦ διαβόλου ⁴⁾ ἤδη βεβληκότος“ ἀκούω, ὡς καὶ ἐν ἑβδόμῳ Ψαλμῷ τῆς γραφῆς περὶ τούτου διδασκούσης, ὡς τοξότου καὶ βέλη πεπυρωμένα ἐξεργαζομένου τοῖς μὴ πάσῃ φυλακῇ τηροῦσαι τὴν ἑαυτῶν καρδίαν. Ἐχε δὲ οὕτως ἡ τοῦ Ψαλμοῦ λέξις· „ἐὰν ⁵⁾ μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιβαίσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἠτοίμασεν αὐτό. Καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σπευτή θανάτου, τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξεργάσατο. Ἰδοὺ, ἀδίκησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν.“ Πᾶς μὲν οὖν ὁμολογήσει τό· „ἰδοὺ, ἀδίκησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν“ δύνασθαι ἀναφέρεισθαι ἐπὶ τὸν διάβολον· ἅπατον δὲ μὴ ὁμοίως τούτῳ καὶ αὐτὰ νομίζειν λέγεσθαι· „ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιβαίσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἠτοίμασεν αὐτό. Καὶ ἐν αὐτῷ

¹⁾ I Reg. IV, 22. (III Reg.). Huet. accur. in notis: Complutensis editio: καὶ τοῦτο ἄριστον τῷ Σολομῶντι. Aliter (itemq. ed. Reineccii) Sixtina: καὶ ταῦτα τὰ δέοντα τῷ Σαλωμών.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 8.

³⁾ Ephes. VI, 11. 16.

⁴⁾ Ev. Joann. XIII, 2.

⁵⁾ Psalm. VII, 12. 13. 14. LXX. interpretes constanter αὐτοῦ pro αὐτοῦ.

ἠτοίμασε σκεύη θανάτου“ σκεύη γὰρ θανάτου ἄλλος οὐδεὶς ἐν τῷ τόξῳ ἑαυτοῦ ᾧ ἐπέτεινεν ἠτοίμασεν, ἢ οὐ τῷ φθόνῳ¹⁾ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τούτων τοίνυν τῶν βελῶν, ἃ τοῖς καιομένοις ἐχειργάσατο ὁ διάβολος, ἐνέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, οὗ ἤδη βεβλημένου²⁾ ἐν τῷ δείπνῳ οὕτως, ὥστε δὲ ἀρέσκεισθαι αὐτῷ, ἐπειπερ ἡ τοῦ

1) Sap. Salom. II, 24.

2) βεβλημένου — ἀρέσκεισθαι αὐτῷ. Ita hunc locum sanitati restituit Cod. Bodlej.; vitiose enim in Cod. Reg. (it. in textu ed. H.) legitur: βεβλημένου τῷ δείπνῳ οὐχ ὥστε δὲ ἀρέσκεισθαι αὐτῷ (R. affert: ἀρέσθαι αὐτῷ). R. — Quibuscum magnam partem congruit Ferrar. interpretatio: *ex iis igitur sagittis, quas ardentibus confecerat diabolus, immisit in cor Judae Simonis Iscariotis, jam sic in coena saucii, ut etiam illi placeret celeriter (?) convivatorem prodere: quoniam coenae huj. cibus, vinumq. quod in ipsa erat, cor non poterat (diaboli enim erat sagitta saucium) penetrare.* — Haec in notis: „Cod. Reg. integram exhibemus. Sic autem interpretatus est hunc loc. Perionius: *ab his ergo telis, quae ardentibus effecit diabolus, in cor Judae Simonis filium Iscariotem infudit, quo jam immisso in coena Jesu placere, et gratus esse non poterat: quandoquidem coenae hujus et cibus et vinum in corde locum habere non poterant, in quod a diabolo immissa erant tela de prodendo eo, qui coenam dabat. Ego sic legendum censeo: Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου ἤδη βεβλημένου ἐν τῷ δείπνῳ, οὐχ ὥστε δὲ ἀρέσκεισθαι αὐτῷ, ἐπειπερ — βεβλημένη βέλει περὶ τοῦ προδοθῆναι τάχα (?) τὸν ἐσιάτορα. Hoc est: Judae Simonis Iscariotae in coena jam vulnerati adeo ut ea minime ipsi placere posset: quoniam coenae illius cibus, et quod in ea erat vinum, non poterant penetrare in cor a diabolo vulneratum telo, ad id, ut proderet cito (?) convivatorem.“*

δείπνου τούτου τροφή, καὶ ὁ οἶνος ὁ ἐν αὐτῷ, οὐκ ἐδίνατο γενέσθαι ἐν καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένη βέλει, ¹⁾ περὶ τοῦ προδοθῆναι τὸν τάχα ἐστιάτορα, ἐπὶ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις φαίνεται, τίς ἦν, ὑφ' οὗ τὸ δείπνον ἐλύετο, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων „ἐποίησαν, ²⁾ φησὶν, αὐτῷ δείπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, καὶ ὁ Λάζαρος εἰς ἣν ἐκ τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.“ Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Ἰουδα γέγραπται τό „τοῦ ³⁾ διαβόλου ἤδη βεβληκός ἐστις ἐν τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδᾳ; ⁴⁾ Σίμωνος Ἰσκαριώτης.“ τούτῳ δὲ ἀκολουθῶν λέγει: ἂν περὶ ἐκάστου τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὴν καρδίαν τετραμμένων τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκός ἐστις ἐν τὴν καρδίαν, ἵνα πορνέυσῃ, τοῦ δεῖνα, καὶ, ἵνα ἀποστρεφῆσθαι τοῦ δεῖνα, καὶ, ἵνα δοξομανῶν εἰδωλολατρίας ἀναδέξῃται τὴν τῶν δοκούντων εἶναι ἐπ' ἀξιώματος, τοῦ δεῖνα, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἁμαρτημάτων, ἅπερ ὁ διάβολος βάλλει εἰς τὴν γυμνὴν τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως καρδίαν ἐν ᾧ θυρεῷ ⁵⁾ πίστεως δύναται τις οὐκ εἶναι, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πάντα τὰ βέλη πονηροῦ τὰ πεπρωμένα σβέσαι.

3. Ἐγγιζούσης τοίνυν τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας, ἐφ' ᾧ ἐμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, τετραμμένος ⁶⁾ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, δείπνου ⁷⁾

¹⁾ H. in notis (cfr. pag. 383 not. 2.), R. in textu: βέλει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: βέλη.“

²⁾ Ev. Joann. XII, 2. Edd. N. T. ἐποίησαν οὖν αὐτῷ x. t. λ., et ὁ δὲ Λάζαρος εἰς ἣν τῶν x. t. λ.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 2. coll. pag. 378. not. 3.

⁴⁾ H. et R. h. l. hoc ordine haec habent verba. Cfr. pag. 378. not. 4. coll. not. 3.

⁵⁾ Ephes. VI, 16.

⁶⁾ R. recte τετραμμένος. ed. Huet. κενρωμένος.

⁷⁾ δείπνου — ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. Cfr. et. Joann. XIII, 2. 3. 4. coll. pag. 378. not. 3.

ἤδη γινομένου, εἰδώς, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δειπνου. Οὐκοῦν τὰ μὴ πρότερον ὄντα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ἰησοῦ, δίδοται ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ οὐ τινα μὲν, τινα δ' οὐ, ἀλλὰ πάντα ὅπερ πνευματικῶς ¹⁾ ὁ Λαβιδ βλέπων φησὶ τό· „εἶπεν ²⁾ ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.“ Καὶ γὰρ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ μέρος τι τῶν πάντων ἦσαν, οὓς ἤδει, ὅσον ἐπὶ τῇ προγνώσει, δεδόσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. Ἴνα δὲ σαφέστερον θεωρήσωμεν, τί ἔστι τό· „πάντα ³⁾ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας“ προσχωμὲν τῷ· „ὡσπερ ⁴⁾ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ⁵⁾ πάντες ζωοποιηθήσονται. Ἄλλ' εἰ καὶ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται, οὐ συγχεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἕκαστον οἰκονομεῖσθαι· ὅπερ δηλοῦται ἐπιφερομένου τῷ· „οὕτως ⁶⁾ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.“ τοῦ· „ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.“ Πάλιν τε αὐτὰ διαφόρως νοήσεις τάγματα τῶν ἐν Χριστῷ ζωοποιηθησομένων, ὅτε πληροῦται τό· „πάντα ἔδωκεν

¹⁾ Cod. Bodlej. πνευματικῶς, Cod. Reg. (it. ed. H.) πνεύματι καὶ. R.

²⁾ Psalm. CX, 1. (CIX.).

³⁾ Ev. Joann. XIII, 3. coll. propter ἔδωκεν pag. huj. lin. 1. et 2. et pag. 378. lin. 8. a fine et nota 3.

⁴⁾ I Cor. XV, 22. Ed. Lachm. οὕτως, ed. Knapp. οὕτω.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ἐν τῷ κυρίῳ, omisso (ante ἐν) καὶ. R. — Cfr. pag. huj. not. 6.

⁶⁾ I Cor. XV, 22. — H. et R. h. l. (cfr. pag. huj. not. 5.) ut in nostro textu. — I Cor. XV, 23.

αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας·“ ἐπιστήσας τῷ ὑπορχῇ¹⁾ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ εἶτα τὸ τέλος·“ ὅπερ τέλος μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐνστήσεται, ὅτι „παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, πρότερον καταργήσας πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.“ Ταῦτα δ', οἶμαι, ἐστὶ, πρὸς ἃ ἡ πάλη, ἵνα μηκέτι ἦ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμις, πρὸς ἃ ἡ πάλη, καὶ διὰ τοῦτο μηκέτι ὑπάρχη πάλη, καταργηθείσης πάσης ἀρχῆς τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως. Κινεῖ δέ με εἰς τὸ, τὴν καταργουμένην πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν εἶναι τὰ πρὸς ἃ ἡ πάλη,²⁾ τὸ ἐπιφερόμενον παρὰ τῷ Παύλῳ τούτοις τό· „δεῖ³⁾ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ θῆ πάντας τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ πόδας αὐτοῦ. Εἶτα ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ Καὶ συνάδει γε τῷ· „πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ·“ ὅπερ σαφέστερον ἐκτιθέμενός φησιν ὁ Ἀποστόλος· „ὅταν⁴⁾ δὲ εἴπῃ, ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον

¹⁾ I Cor. XV, 23. — 24. Ed. Knapp. vera. 24. ὅταν παραδῆ, ed. Lachm. in textu ὅταν παραδιδῶι, cfr. tamem not. text. subject., ubi legitur παραδιδῶ et appendic. pag. 492, ubi παραδῶ affertur. Eod. versu edd. N. T. ὅταν καταργήσῃ. Quam lectionem Orig. ipsum ante oculos habuisse, nec nisi, id quod saepius facere solet, ad rem suam, aliis h. l. utentem vocabulis, accommodasse, pag. 388. lin. 3. et 4. a fine satis testatur.

²⁾ Ephea. VI, 12.

³⁾ I Cor. XV, 25. — 26. Ed. Knapp. vera. 25. ἄχρις οὗ ἂν θῆ, ed. Lachm. ut in nostro textu. Eod. versu edd. N. T. ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Cfr. Psalm. CXI, 1. (CLX.) coll. pag. 385. not. 2. Vers. 26. εἶτα, quod haud dubie Orig. (cfr. pag. 388. lin. 1. a fine) adjecit, deest in edd. N. T.

⁴⁾ I Cor. XV, 27. Ed. Knapp. εἴπῃ, ὅτι, x. τ. λ., ed. Lachm. εἴπῃ (ὅτι) x. τ. λ.

διε ἐκτός τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα.“ Εἰ δὲ ἅπαντα ὑποτίθενται, καὶ τοῦτο δῆλον, ὅτι ὑποτίθενται πάντα ἐκτός τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ οὗτος περὶ οὗ γέγραπται· „ἐνώπιον¹⁾ κυρίου παντοκράτορος ἐτραχηλίασε.“ τῶν ὑποτασσομένων αὐτῷ ἔσται, νικηθεὶς ἐπὶ τῷ εἶξαι τῷ Λόγῳ, καὶ ὑποταγῆναι τῇ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ, καὶ γενέσθαι ὑποπόδιον τῶν Χριστοῦ ποδῶν. Τὴν τοίνυν οἰκονομίαν βλέπων ἐπὶ τὸ χρηστὸν τέλος ὀδεύουσαν ἤδη, διὰ τό· „τοῦ²⁾ διαβόλου ἤδη βεβληκός εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης“ ἤδει ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ, καὶ ἔδωκεν εἰς τὰς χωρούσας τὰ πάντα χεῖρας, ἵνα ἢ τὰ πάντα αὐτῷ ὑποχείρια, ἢ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, τουτέστιν εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα· „ὁ πατήρ³⁾ μου γὰρ, φησὶν, ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.“ Διὰ⁴⁾ τὰ ἐξεληθόντα δὲ

¹⁾ Job. XV, 26. LXX. interpret. ἴναντι δὲ κυρίου κτλ.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 2. coll. pag. 384. not. 3. et 4. et pag. 378. not. 3. et 4. — H. et R. h. l. ἤδη, quod constanter alias habent, et quod Ferrar. quoque h. l. transtulit, omiserunt.

³⁾ Ev. Joann. V, 17.

⁴⁾ Διὰ τὰ —, ἵνα ἔλθῃ τὰ. Sic habet Cod. Bodlej., in Cod. autem Reg. (item in textu ed. H.) legitur: διὰ τὰ ἐξεληθόντα δὲ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔξω γενόμενον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ μὴ βουλευθέντος προηγουμένως ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἔλθῃ τὰ. R. — Huet. in notis, quae ex parte marg. quoque appositae sunt: „Cod. Reg. etc. Perion. reddit: eorum autem causa, quae a Deo profecta sunt, a Deo exiit, cum extra Deum factus esset, neque voluisset a Patre exire, pervenerunt ea, quae exierunt, in Jesu manus, via et ordine. Aliter Ferrar., et si quid in me iudicii est (quod nemo negabit), longe melius; legebat autem: ἔξω γεόμενα, Perionius: γεόμενος. Item Ferrar. legebat: ἵνα ἔλθῃ τὰ ἐξεληθόντα.“

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἕξω γεγόμενα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μὴ
 βουληθέντος προηγουμένως ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς,
 ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἐξελεθόντα εἰς τὰς
 χεῖρας ὁδῶ καὶ τάξει τοῦ Ἰησοῦ, καὶ οἰκονομηθῇ¹⁾ πρὸς
 τὸν Θεὸν ὑπάγειν ἀκολουθοῦντα αὐτῷ, διὰ²⁾ τὸ ἀκο-
 λουθεῖν αὐτῷ ἐσόμενα πρὸς τὸν Θεόν. Πέτρος μὲν εἶ-
 ρηται ποτε „ὄπου³⁾ ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαι⁴⁾ με
 νῦν ἀκολουθήσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον“ εἰ γὰρ
 εἶχεν ὁ Πέτρος τὸ μὴ ἐπιτρέπον αὐτῷ ἀκολουθεῖν τῷ
 Λόγῳ ἤδη⁵⁾ ποτέ. Τὸ δ' ὅμοιον εἶναι νοεῖν αἰεὶ.
 ἀλλὰ κατὰ τινα δικαίαν ἀναλογίαν, λεχθησόμενον πρὸς
 ἕκαστον τῶν πάντων ὃ ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς
 χεῖρας ἑκάστῳ μὲν γὰρ τῶν πάντων λεχθήσεται τὸ
 „ἀκολουθήσεις δὲ μοι ὕστερον.“ Ἄλλ' εἰ μὴ ἅμα ἀκο-
 λουθήσουσιν, οὐκ ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀναφέρεται καιρὸν τὸ
 ἑκάστῳ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῶν ἀρμόζον, τὸ „ὑστε-
 ρον“ ἐν τῷ „ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον.“ Καὶ τοῦτο
 μοι νοεῖ καὶ περὶ πάντων τῶν καταργουμένων, εἴτε ὅταν
 καταργήσῃ⁶⁾ πᾶσαν ἀρχὴν, εἴτε πᾶσαν ἐξουσίαν, εἴτε
 πᾶσαν δύναμιν, καὶ ἀπαξιαπλῶς „ἄχρις⁷⁾ οὗ θῆ πάν-
 τας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἑσχατος

1) Ed. Huet. καὶ * πρὸς τὸν Θεόν κ. τ. λ.

2) Ferrar., nisi ex suo ingenio καὶ adjecit, legisse vi-
 detur: καὶ διὰ τό κ. τ. λ.

3) Ev. Joann. XIII, 36. Edd. N. T. ὄπου ὑπάγω
 κ. τ. λ. In fine vera ed. Knapp. ὕστερον δὲ ἀκολουθή-
 σεῖς μοι, ed. Lachm. ut in nostro textu.

4) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R.
 in notis: Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: οὐ δύνασαι
 με νῦν, ἀκολουθήσεις δὲ κ. τ. λ.“

5) H. et R. ἤδη ποτε (non ποτέ). Equidem, re-
 spectu habito ad ἀκολουθήσεις κ. τ. λ., legerim: ἤδη ποτέ.

6) I Cor. XV, 24. coll. pag. 386. not. 1.

7) I Cor. XV, 25. 26. coll. pag. 386. not. 3.

ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ „Εἰδὼς¹⁾ οὖν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει,“ καὶ εἰδὼς ὅσον ἐφ’ οἷς κεινήμεθα, ὡς διηγησάμεθα παριστάντες²⁾ τὸ φανέν ἡμῖν εἰς τό „ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθε“ καὶ εἰς τό „πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει“ „ἐγείρεται,³⁾ ῥησάν, ἐκ τοῦ δειπνοῦ“ ὅπερ. κατὰ τοῦτο κατανοήσωμεν μετὰ τῶν ἐξῆς. Καὶ ὄρα, εἰ δύνασαι ἐν τούτοις λέγειν, ὅτι ἀπεριστάτως μὲν αὐτὸν εὐφρανε τὸ μετὰ τῶν μαθητῶν δειπνεῖν· περιστατικῶς δὲ καὶ ἀναγκαιῶς διὰ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τοῦ δειπνοῦ ἐγείρεται, καὶ ἐπὶ ποσὸν⁴⁾ τοῦ δειπνεῖν παύσεται, ἕως τοὺς τῶν μαθητῶν καθάρσιον πόδας, οὐ δυναμένων ἔχειν μέρος μετ’ αὐτοῦ, ἐὰν μὴ αὐτὸς νύψη.

4. Τί οὖν λέγεται μετὰ τό „ἐγείρεται⁵⁾ ἐκ τοῦ δειπνοῦ“ κατανοήσωμεν. „Τίθει, ῥησάν, τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διεζώσατο.“⁶⁾ Καὶ ἐν τούτοις δὲ εἰποῖμεν ἂν τοῖς μὴ βουλομένοις ἀπὸ τῶν ρητῶν ἀναβαίνειν, καὶ νοητῶς νοεῖν τὰ παρατιθέμενα ἐν τούτοις τῆς ψυχῆς βρώματα· τί γὰρ ἐλύπει ἐνδεδυμένον αὐτὸν νύψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν; Ἄλλὰ⁷⁾ μὴ πως ἐὰν

1) Ev. Joann. XIII, 3. coll. pag. 378. not. 3. et pag. 385. not. 3.

2) R. in textu, H. ad margin.: παριστάντες; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male περιστάντες.“

3) Ev. Joann. XIII, 4.

4) H. et R. ἐπὶ πόσον.

5) Ev. Joann. XIII, 4.

6) H. et R. h. l. et lin. 7. pag. 390. διεζώσατο. Cfr. pag. 378. lin. 4. et 5. a fine.

7) Ἄλλὰ μὴ πως κ. τ. λ. Huet. in notis, quae R. sua fecit, haec habet: „Perion. interpretationem Ferrarianae hic praetulerim, quanquam aliqua et in ea desidero. Talis aut. illa est: *sed si minus pro Jesu dignitate vestes vidimus, quib. amictus cum discipulis lae-*

Ἰδομεν ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἃ περι-
κετο δειπνῶν καὶ εὐφραυνόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν,
ἐννοήσωμεν τίνα κόσμον περικεῖται ὁ γενόμενος σὰρξ
Λόγος. Τοῦτον δὲ ἐν τινι ὑφάσματι λέξιων πρὸς λέ-
ξεις, καὶ φωνῶν πρὸς φωνάς συνεστηκότα ἀποτίθεται,
κἂν γυμνότερος μετὰ δουλικοῦ σχήματος, — ὅπερ δη-
λοῦται διὰ τοῦ „λαβὰν λέγτιον διαζώσατο —“ γίνεται,
ἵνα καὶ μὴ πάντα γυμνός, καὶ μετὰ τὸ νύψαι οἰκειο-
τέρῳ ὑφάσματι ἀπομάξη τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας. Καὶ
δρα ἐν τούτοις, πῶς ἑκκεῖτον συμκρύνει¹⁾ ὁ μέγας καὶ
δεδοξασμένος Λόγος γενόμενος σὰρξ, ἵνα νύψη τοὺς
πόδας τῶν μαθητῶν „βάλλει²⁾ γὰρ, φησὶν, ὕδαρ εἰς

*tus coenavit; certe animis nostris cernamus, quo or-
nato Verbum, quod caro factum est, indutum erat.
Hunc, qui ex textura quad. verbor. cum verbis, et
vocum cum vocib. constabat, detrahit, nudiorq. fit
cum servili habitu; quemadmod. ex illo perspicitur
etc. Videntur legisse Ferrar. et Perion. καὶ γυμνότερος
γίνεται μετὰ κ. τ. λ. Habitus aut. ille, verbis constans,
littera Scripturae est; alter autem, Anagoge.“ Ferrar.
vertit: an vero nisi aliquo modo viderimus, ut dignam
est, ipsius Jesu vestimenta, quib. circumdabatur coe-
nans cum discipulis, se exhilarans, considerabimus,
quod ornamentum circa se habebat caro factus Fi-
lius Dei Sermo; hoc aut. formatum in quad. textura
et tela dictionum ad dictiones, et vocum ad voces,
deponit, fitq. nudior cum figura servili, quod de-
claratur per illud etc., ut et non omnino nudus esset,
et cum lavisset, tela ad id accommodatiore discipu-
lor. abstergeret pedes.*

¹⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) συμκρύνει,
Cod. Reg. (it. ed. H. in textu h. modo: * κρύνει) perpe-
ram habet κρύνει. R.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 5. — Genes. XVIII, 2 & LXX.
interpretes vera. 2. ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ — εἰσθήκισαν εἰ
τῆς σκηνῆς αὐτοῦ.

τὸν νιπτῆρα.“ Ἀβραὰμ μὲν οὖν ἦν ἵκα „ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε· καὶ ἰδοὺ¹⁾ τρεῖς ἄνδρες ἐστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας²⁾ τῆς σκηνῆς, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπε· κύριε, εἰ ἄρα εὖ-ρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου.“ Οὐκ αὐτὸς λαμβάνει ὕδωρ, οὐδὲ ἐπαγγέλλεται νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὡς ξένων ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ φησὶ „ληφθήτω³⁾ δὴ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν.“ Ἄλλ' οὐδὲ Ἰωσήφ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου Ἰωσήφ ἄνθρωπος „ἐξήγαγε⁴⁾ πρὸς αὐτοὺς τὸν Συμεὼν, καὶ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας αὐτῶν.“ Ὁ δὲ εἰπὼν „ἦλθον,⁵⁾ οὐχ ὡς ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν“ καὶ δικαίως λέγων τό· „μάθετε⁶⁾ ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ“ αὐτὸς βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα· ἦδει γὰρ, ὅτι οὐδεὶς οὕτω δύναται νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὡς διὰ τὸ νίψασθαι ἔχειν αὐτοὺς τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ, ὡς αὐτός.

¹⁾ Sic recte H. ad marg., R. in textu; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἰδοὺ ἄνδρες, omissa voce τρεῖς.“

²⁾ Sic H. ad marg., R. in textu; R. in notis: „deest θύρας in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej.“

³⁾ Genes. XVIII, 4.

⁴⁾ Genes. XLIII, 23. 24. LXX. viri vers. 24 πόδας αὐτῶν.

⁵⁾ Luc. XXII, 27. coll. edd. N. T. — Huet in notis: „hæc αὐτολεξεί Jesum dixisse, nullus Evangelistar. scripsit; sed verborum securus, in sententia, quæ Luc. XXII, 27. exstat, acquievit Orig., ut non illi solum, sed Patribus etiam fere omnibus usu venire solet.“

⁶⁾ Math. XI, 29. Ed. Knapp. πρῶός εἰμι, ed. Lachm. πρᾶός εἰμι.

Τὸ δὲ ὕδαρ, καὶ ἐμὲ, τοιόσδε λόγος ἦν, κλίτων τοῖς πόδας τῶν μαθητῶν, ἐλθόντας ἐπὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παρατιθέμενον αὐτοῖς νιπτῆρα. Εἶτα ζητῶ, τί δήποτε οὐ γέγραπται μὲν τό· ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν λέλεκται δὲ τό· „καὶ¹⁾ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν.“ Ἐπει²⁾ γὰρ συνήθειά ἐστι τοιαύτη τῶν γραφῶν, καθ' ἣν δοκεῖ μὴ εὐλόγως, ὡς πρὸς τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν, προτάσσεσθαι τό· „ἤρξατο“ ἢ τὸ μὲν ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, οὐ μὴν ἐπαύσατο τότε νίψας αὐτῶν τοὺς πόδας; ὕστερον γὰρ ἔνιψε, καὶ ἐτέλεσε τὸ νίπτειν, ἐπεὶ ἐμολύνθησαν, κατὰ τό· „πάντες³⁾ ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἔμοι ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ“ καὶ τὸ πρὸς Πέτρον λεγόμενον τό· „οὐ⁴⁾ μὴ φωνήσει ἀλέκτωρ, ἕως ἂν ἀρνήσῃ με τρίς.“ Τούτων γὰρ γενομένων τῶν ἀμαρτημάτων, νέψεως πάντων ἐδέοντο οἱ μολυνθέντες τῶν μαθητῶν πόδες, οὓς ἤρξατο νίπτειν, ἥνλικα ἐγείρεται ἐκ τοῦ δέλτανου, συνετέλεσε τὸ νίπτειν, καθαρῖσας αὐτοὺς οὐκ ἐτι μολυνθησομένους. Οὕτω δὲ καὶ τὸ μὲν ἤρξατο ἐκμάσσειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, συνετέλεσε δὲ ἐκμάσσων, ὅτε συνετέλεσε καὶ νίπτων.

1) Ev. Joann. XIII, 5.

2) H. in notis, quae R. sua fecit, haec habet: „mendosa haec erant in Cod. Ferrarii. Optime vero Cod. Reg., quem sic recte interpretatus est Perionius: *utram enim est haec consuetudo Scriptorum (legebat γραφῶν), ex qua non videtur recte, quod ad multorum morem attinet, praerponi illud Coepit: an coepit ille quidem tum abluere discipulorum pedes, non tamen eorum pedes abluere destitit?*“

3) Math. XXVI, 31.

4) Ev. Joann. XIII, 38. Ed. Knapp. οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ κ. τ. λ., ed. Lachm. οὐ μὴ ἀλέκτ. φωνήσῃ ἕως οὗ ἀρνήσῃ κ. τ. λ.

5. „Ἐρχεται¹⁾ οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον λέγει αὐτῷ· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα. Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· οὐ μὴ νίψης²⁾ τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς αὐτῷ· ἔάν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, οὐ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν. Λέγει αὐτῷ Ἰησοῦς· ὃ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἔστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες. Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἔστε.“ Τοῖς νῦν ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεγομένοις ἐν καιρῷ χρησόμεθα³⁾ παραδείγματος ἕνεκεν, εἴ που δέοι, ὅτι ἔστι δυνατόν, τινὰ κατὰ πρόθεσιν βελτίστην λέγειν διὰ τὸ ἀνεπίστημον τὰ⁴⁾ μηδαμῶς ἑαυτῷ συμφέροντα. Εἰ γὰρ συμφέρον μὲν ἦν, πρὸς τὸ ἔχειν μέρος μετὰ

1) Ev. Joann. XIII, 6—11. Ed. Knapp. vers. 6. καὶ λέγει αὐτῷ ἐκείνος, ed. Lachm. καὶ λέγει αὐτῷ. Eod. vers. edd. N. T. (coll. pag. 394. not. 1.) σὺ μου νίπτ. τοὺς πόδας. H. et R. tam. h. l. τοὺς omittunt. Vers. 8. edd. N. T. λέγει αὐτῷ Πέτρος. Eod. vers. ed. Knapp. οὐ μὴ νίψης τοὺς πόδ. μου κ. τ. λ. et ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ed. Lachm. (cfr. pag. 394. not. 2.) οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδ. κ. τ. λ. et ἀπεκρίθη Ἰησ. (αὐτῷ). Vers. 9. edd. N. T. μὴ τοὺς πόδ. μου μόνον. Vers. 10. edd. N. T. λέγ. αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. Eod. vers. ed. Lachm. οὐκ ἔχει χρεῖαν (εἰ μὴ τοὺς πόδας) νίψασθαι, ed. Knapp. οὐ χρεῖαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι. Vers. 11. in fine ed. Lachm. ὅτι οὐχί, ed. Knapp. ut in nostro textu οὐχί κ. τ. λ.

2) H. et R. h. l. νίψεις. Cfr. tamen (coll. pag. huj. not. 1.) pag. 394. lin. 5. et not. 2.

3) Ed. Huetiana χρῆσόμεθα.

4) H. et R. τὸ μηδαμῶς ἑαυτῷ συμφέροντα.

τοῦ Ἰησοῦ, τὸ νύψασθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ, Πέτρος δὲ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι συμφέρον τοῦτο ἦν, πρότερον μὲν εἶπεν, ὁμοίως ἐπιστορῶν, δυσωπητικῶς τό· „Κύριε, ¹⁾ σύ μου νύψεις τοὺς πόδας;“ δεύτερον δὲ τό· „οὐ μὴ νύψης ²⁾ μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα“ καὶ τὰ λεγόμενα κωλυτικὰ ἦν ἔργου, τοῦ φέροντος αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔχειν μετὰ τοῦ Σωτῆρος τὸ μέρος, δῆλον ὅτι, εἰ καὶ ὑγιεῖ προθέσει καὶ σεβασμῶν πρὸς τὸν διδάσκαλον τοῦτο ἔλεγεν, ἐπιβλαβῶς ἑαυτῷ ἔλεγε. Τοῦτο ³⁾ δὲ τοιοῦτου εἰδους τῶν ἀμαρτημάτων ὁ βίος πεπλήρωται τῶν ἐν τῷ πιστεῦειν προτιθεμένων μὲν τὰ κρείττονα, διὰ δὲ ἄγνοιας τὰ ἐπὶ τὸ ἐναντίον φέροντα λεγόντων, ἢ καὶ πραττόντων. Καὶ τοιοῦτοί γέ εἰσιν οἱ τό· μὴ ⁴⁾ ἄψη, μὴ γεύση, μὴ θίγης φάσκοιτες, περὶ πάντων τῶν εἰς φθορὰν καὶ ἀπόχρησιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τινα πολὺ τῆς θείας ὑποβεβηκυῖαν τῶν ⁵⁾ ὡς ἄνθρωπος ἀποθάγη διδασκαλίαν. Τί δὲ δεῖ ⁶⁾ περὶ τῶν ἐν ταῖς αἰρέσεσι κλυδωνιζομένων, καὶ περιφερομένων παντὶ ἀνέμῳ ἐπὶ τὴν κυβείαν τῶν ἀνθρώπων, λέγειν, διαλαλούντων ⁷⁾ σωτήρια

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 6. H. et R. h. l. (cfr. pag. 393. not. 1.) ut in textu nostro.

²⁾ Ibidem XIII, 8. coll. pag. 393. not. 1. et 2. H. et R. h. l. νύψης.

³⁾ H. et R. τοῦτο δέ, itemq. Ferrar., qui vertit: *itaque*.

⁴⁾ Coloss. II, 21. 22.

⁵⁾ H. in notis: „Ferrar.: *juxta quandam doctrinam, utpote humanam, divina longe inferiorem. Ego sic intelligo: juxta quand. divina longe inferiorem doctrinam, quas res monstrat, per quas homo interit.*“ — R. ita vertit: *juxta quand. div. longe inferior. doctrinam earum rerum, per quas homo quasi moritur.*

⁶⁾ H. in textu: τί δὲ περὶ, ad marg. accur.: „scrib. τί δεῖ, ἢ· τί δὲ δεῖ περὶ x. τ. λ.“ — Ephes. IV, 14.

⁷⁾ R. in textu, H. ad marg. recte διαλαλούντων; R. in notis: „Cod. Reg. (item cd. H. in textu) male διαλαλούντα.“

τὰ ὀλέθρια, καὶ ὡς ἐπὶ σεβασμῶ τοῦ Ἰησοῦ τὰ ψεύδη περὶ αὐτοῦ δοξαζόντων; Πολλάκις δὲ τὸν Πέτρον τοιοῦτον ἢ γραφῇ ἐσημειώσατο, θερμότερον εἰς τὸ ἐπαγγελλεσθαι τὰ φαινόμενα αὐτῷ κρείττονα· καθάπερ καὶ ἐν τῷ ἀνεξετάστως εἰρημένῳ καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ περὶ τῶν μαθητῶν προφητείας εἰπόντος, „πάντες¹⁾ ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἔμοι ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ“ καὶ τὴν αἰτίαν παριστάντος²⁾ ἐν τῷ „γέγραπται³⁾ γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς.“ Ἀνεξετάστως γὰρ πρὸς τοῦτο, καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ ἀποφάσεως εἶπε τό· „εἰ⁴⁾ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται⁵⁾ ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι.“ Καὶ τοῦτο ἔτι τότε προπετὲς ὄν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, αἴτιον ἦ⁶⁾ καὶ γέγονε τοῦ ὑπὲρ τὸ μέτρον τούτων λοιπῶν σκανδαλισμοῦ ἡμαρτηκένοι αὐτὸν, ἀρνησάμενον τὸν Ἰησοῦν τρίς πρὶν ἀλεκτοροφωνίας.⁷⁾ Διόπερ ἐπιστήσας τοιαύτη προτέρᾳ ἑαυτοῦ προπετεία ὠφε-

1) Matth. XXVI, 31.

2) R. in textu H. ad marg. recte περιστάντος; R. in notis: „Cod. Reg. (it ed. H. in textu) male περιστάντος.“

3) Matth. XXVI, 31. coll. Zachar. XIII, 7. — Ed. Lachm. Matth. l. l. διασκορπισθήσονται, ed. Knapp. ut in nostro textu. — Ed. Reinecc. Zachar. l. l. in textu: πατάξατε τοὺς ποιμένας, καὶ ἐσπάσατε τὰ πρόβατα, in notis text. subjectis: „πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβ. τῆς ποιμνῆς. Alex.“

4) Matth. XXVI, 33. Edd. N. T. εἰ πάντες (coll. tamen propt. εἰ καὶ πάντες not. in ed. Knapp. text. subjecta et nota in ed. Lachm. pag. 466. obvia), et ἐγὼ οὐδέποτε κ. τ. λ.

5) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) mendose: σκανδαλισθήσεσθαι ἐν ἔμοι, ἐγὼ κ. τ. λ.“

6) H. et R. αἴτιον ἦ καὶ γέγονε. Ferrar. etiam in causa fuit etc.

7) H. et R. ἀλεκτοροφωνίας.

λήθη¹⁾ τὰ μέγιστα, ὡς γενέσθαι σιβαρώτατος καὶ μακροθυμώτατος· ὅπερ δηλοῦται, Παύλου μὲν εἰπόντος αὐτῷ ἔμπροσθεν πάντων „εἰ²⁾ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἔθνικῶς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;“ καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦ δὲ μετὰ σίβρου³⁾ σιωπήσαντος· περὶ οὗ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας οἰκειότερόν τις διαλήψεται. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων τὸ καθεστηκὸς αὐτοῦ, εἰς⁴⁾ τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφωθέντος, τοῖς ἐκάστῳ ἐφιστάσι καὶ προσέχουσι φανεῖται. Καὶ ἐνθάδε τοίνυν ἐγερόντι τῷ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ δειπνοῦ, καὶ θέντι τὰ ἱμάτια, καὶ διαζωσαμένῳ ὃ εἴληφε λέντιον, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπιτήρα, καὶ ἀρξαμένῳ τοὺς πόδας νίπτειν τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, πάντες μὲν παρεῖχον τοὺς πόδας, ἀκόλουθον τῇ περὶ τοῦ Ἰησοῦ προλήψει θεωροῦντες, ὅτι οὐκ ἂν ὁ τηλικούτος ἀλόγως, καὶ ὡς ἂν οἱ πολλοὶ λέγοιεν, βαρεῖν τοὺς μαθητὰς θέλων, νίπτοι αὐτῶν τοὺς πόδας, ἀλλὰ τι χρήσιμον ἐπιτελῶν, ὃ περιέμενον γνώσεσθαι ὕστερον, ἐννοοῦντες, μήποτε σύμβολόν τινος ταῦτα πράττειτο· μόνος δὲ ὁ Πέτρος τῷ προχειροτέρῳ ἐνιδῶν, καὶ οὐ μόνος δὲ ὁ Πέτρος τῷ προχειροτέρῳ ἐνιδῶν, καὶ οὐδένα ἕτερον λογισμὸν ἐκείνῳ παρατιθεῖς, ὡς σέβων τὸν Ἰησοῦν οὐ παρεῖχεν αὐτοῦ εἰς τὸ νίψασθαι τοὺς πόδας, ἀλλὰ πρότερον μὲν δυσω-

¹⁾ Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male ὠφελήθηνα. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ὠφελήθη. Ferrar.“

²⁾ Galat. II, 14. Ed. Lachm. ἔθνικῶς καὶ οὐκ Ἰουδ. ζῆς, ed. Knapp. ἔθνικ. ζῆς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς.

³⁾ H. et R. μετὰ σίβρους. Equidem μετὰ σίβρου scripsi, respectu habito ad voc. σιβαρώτατος lin. 1. huj. pag. et Ferrar. duce, qui ead. de causa vertit: cum fortitudine.

⁴⁾ R. in textu, H. ad marg. εἰς τὴν κ. τ. λ.; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest ὡς.“

πειν αὐτὸν ἐπειράτο ἐν τῷ „Κύριε, ¹⁾ σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;“ μετὰ δὲ τοῦτο δέον αὐτὸν πεισθῆναι τό „ὄ²⁾ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα“ φησὶ τό „οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ἄλλως δὲ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἐμπιστευσάντων ἑαυτοὺς τῷ Ἰησοῦ, καὶ περὶ μηδενὸς ἀντιλεγόντων αὐτῷ, οὗτος ³⁾ δι' ὧν λέγει, εἰ καὶ ὑγιῶς ἔθοξε προτίθεσθαι, οὐ μόνον τοῦ Ἰησοῦ κατηγορεῖ, ὡς ἀλόγως ἀρξαμένου νίπτειν τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφοιτητῶν. Εἰ γὰρ αὐτὸς μὲν, ὡς ᾤθη, τὸ καθῆκον ἐν τῷ κωλύειν ἐθέλειν ἐποίησεν, ἐκεῖνοι δὲ μὴ ἐωράκασιν ⁴⁾ αὐτὸ, κατηγόρησεν ἐκείνων, παρὰ τὸ καθῆκον ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἐμπαρεσχηκότων τῷ Ἰησοῦ· καὶ εἰ φρονεῖται τῷ εὐλόγῳ μὴ δεῖν ἀντιλέγειν, καὶ εὐλογον ἐνόμιζεν εἶναι τὸ γινόμενον ἐν τῷ νίπτεσθαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἀντέλεγε τῷ γινομένῳ. Φαίνεται οὖν ἀκρίτως μὴ εὐλογον νενομικῆναι εἶναι τὸ περὶ τοῦ νίψασθαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τὸ Ἰησοῦ βούλημα. Εἰ δὲ χρὴ μέχρι τῶν ἐλαχίστων εἶναι νομιζομένων ἐρευνᾶν τὴν γραφήν, ζητήσαι τις ἂν, τί θήποτε, πρώτου ⁵⁾ κατειλεγμένου τοῦ Πέτρου εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα, — τάχα ὡς τῶν λοιπῶν τιμιωτέρου, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθῶς πάντων ἔσχατος Ἰουδας ἦν, ⁶⁾ ὑπὸ τῆς μοχθηρᾶς διαθέσεως ἐπὶ τὰ τε-

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 6.- H. et R. h. l., ut in nostro textu. Cfr. pag. 394. not. 1. coll. pag. 393. not. 1.

²⁾ Ibidem XIII, 7. — 8. H. et R. νίψης. Cfr. pag. 394. not. 2. et pag. 393. not. 1. et 2.

³⁾ R. in textu οὗτος, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) οὕτως.“ — H. ad-margin.: „Ferrar. οὗτος.“

⁴⁾ H. et R. ὀράκασιν (ἐοράκασιν?)

⁵⁾ R. in textu, H. ad marg. recte πρώτου; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) πρὸ τοῦ.“

⁶⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τῆν. R. — Huët. ad marginem: „fortasse ἦν.“

λευταῖα ἀνταπερδιμμένος¹⁾ —, ὁ Ἰησοῦς ἀρξάμενος νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λευτίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, οὐκ²⁾ ἀπὸ Πέτρου ἤρξατο. Καὶ λεκτέον πρὸς τοῦτο, ὅτι, ὡσπερ ἰατρὸς πλεοσιν ἀρρώστοις κατὰ τὴν ἰατρικὴν διακονούμενος, ἀπὸ τῶν κατεπειγόντων καὶ χείρονα πεπονθότων τὴν ἀρχὴν ποιῆται τῆς θεραπείας, οὕτως ὁ ἐρῶπωνμένους τοὺς πόδας νίπτων τῶν μαθητῶν, ἄρχεται ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἐρῶπωνμένων, καὶ τάχα ἐπὶ τελευταῖον ἦλθε τὸν Πέτρον, ὡς ἑλαττον πάντων θεόμενον τῆς νίψεως τῶν ποδῶν. Τάχα δὲ καὶ εἰς τὸ δοκεῖν ἀντιλέγειν ἢ ἐγγὺς παθαρότητος κατὰστασις τῶν ποδῶν αὐτοῦ συνεβάλλετο.

6. Βασανιζόμενον δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρημένον,

¹⁾ Cod. Reg. (itemque ed. H. in textu) mendose: ἄν (R. assert ἄν) τὰ περδιμμένος, cum omnino legendum sit: ἀνταπερδιμμένος. R. — Huet. in notis ad verba: τί δῆποτε — ἀνταπερδιμμένος, haec habet: „et contextus orat., et Ferrar. ac Perion. interpretationes omnino postulant, ut legamus: πρώτου (cfr. pag. 397. not. 5.) Quod sequitur paulo post τὴν ὑπὸ τῆς — ἄν τὰ περδιμμένος. emendandum suspicabamur: ἦν (cfr. pag. 397. not. 6.) ὑπὸ τῆς — ἀνταπερδιμμένος (ad marg. text. min. accur. legitur appositum: fortasse ἀντιπερδιμμένος). Quam postremam vocem etsi alibi non facile reperiri putem, et ratione tamen, et analogia hic se tueri potest; nam Judae locum loco Petri opponit, quorum hic priores tenebat, ille in postremum e contrario rejectus est, id quod omnino significat: ἀνταπερδιμμένος ἦν (Ferrar. in ultimam locum projectus jacet).“

²⁾ Huet. inter multa alia, suo singula tempore et commodiore loco a nobis afferenda, haec habet in notis: „ut crederet Orig., a Petro lavandi initium minime factum, ex eo inductus est, quod, postq. dixit Joannes (XIII, 5.): ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας κ. τ. λ., subdit (l. l. vers. 6.): ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον.“

τό „ὁ λελουμένος¹⁾ οὐκ ἔχει χρείαν²⁾ νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες“ τάχα ὑποβάλλει νοῦν τοιοῦτον, ὡς ἤδη νίψαμένων τούς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ πρὸς τῷ λελοῦσθαι οὐκ ἔτι ἐχόντων χρείαν νίψασθαι· ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου ἤδη ὄντος καθαρῷ, καὶ πρὶν νίψῃ τούς πόδας αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. Ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα ζητῇ, τί δῆποτ' οὖν εἰπὼν „ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος“ μὴ χρείαν ἐχόντων νίψασθαι τῶν μαθητῶν, βλέπει τούς πόδας αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς λεπτέον αὐτῷ τό „παντὶ³⁾ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ προστεθήσεται.“ Ἐπεὶ τοίνυν εἶχον καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ εἶναι καθαρὸν, προστίθῃσιν Ἰησοῦς τῇ καθαρότητι αὐτῶν καὶ τὸ βλέπειν αὐτῶν τούς πόδας· οὔτε τούς μὴ λελουμένους νίψων ἂν, οὔτε τούς μὴ ὅλους καθαρούς, ἀλλ' οὕτως, ὥστ' ἂν εἰπεῖν περὶ τῶν οὕτως καθαρῶν· κἂν γάρ τις ἢ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ,⁴⁾ ἐν οὕτως ὀνομάσω, καθαρότητος ἀπουσίας, εἰς καθαρὸν οὐ λογισθήσεται. Καὶ ταῦτα δὲ ὕστερον ἐκτίθεμαι, ὑποπιεσόντα μετὰ τὸ ὑπαγορευθῆναι τὰ πρότερα, σωζόντων ἡμῶν καὶ τὴν τάξιν τῶν ὑπεισελθόντων νοῦν, ὡς πρότερον μὲν βλέπειν, συπωθέντας τούς πόδας τῶν μαθητῶν δεδεῆσθαι τῆς ἀπὸ

1) Ev. Joann. XIII, 10. coll. pag. 393. not. 1. et ejusd. pag. lin. 9. seqq.

2) H. et R. h. l. et pag. huj. lin. 9. post χρείαν (cfr. pag. 393. lin. 9. et 10.) omittunt verba: εἰ μὴ τούς πόδας. Ferrar., nisi versione usus est, id quod probabile mihi aliis locis ejusd. generis collatis jam dudum visum est, h. quoque loco vertit: *praeterquam pedes*.

3) Matth. XXV, 29. Edd. N. T τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται.

4) H. et R. in textu ἀπὸ σοῦ, H. ad marg., R. in notis: „Ferrar. legit ἀπὸ Ἰησοῦ.“

τοῦ Ἰησοῦ νίψεως, γυν δ, ὅτι διὰ τοῦτ' αὐτῶν ἔπιψε
 τοὺς πόδας, ἐπεὶ ἦσαν ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαρὸν, ἀλλ'
 οὐχὶ καὶ παρὰ Θεῶ· χωρὶς γὰρ Ἰησοῦ οὐδεὶς παρὰ Θεῶ
 καθαρὸς γίνεται, κἄν¹⁾ πρὸ αὐτοῦ νομισθῆ διὰ τινος
 ἐπιμελείας αὐτὸν καθαρὸν πεποιηθέναι. Τοῖς δ ὡς ἐν
 ἀνθρώποις καθαροῖς ἤδη γεγενημένοις, καὶ λουσαμένοις
 τὸ τοῦ Ἰησοῦ βάπτισμα, καὶ νιψαμένοις ὑπ' αὐτοῦ τοὺς
 πόδας, ἐνοικεῖν καὶ τὸ ἅγιον δύνανται πνεῦμα, καὶ ἡ
 ὡς ἔνδυμα, ἐξ ἕψους δύναμις. Ὁ μὲν οὖν Πέτρος μὴ
 θεωρῶν τὸν λόγον τοῦ βουλήματος Ἰησοῦ, ἀρξαμένου
 νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ
 λευτίφ ᾧ ἦν διεζωσμένος, λέγει αὐτῷ „Κύριε,²⁾ σὺ μόν
 νίπτεις τοὺς πόδας;“ ἐπαπορητικῶς καὶ δυσωπητικῶς
 τοῦτο φάσκων· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
 διδάσκων ὅτι μυστήριον τοῦτο ἦν, τό „ὃ ἐγὼ³⁾ ποιῶ,
 σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα.“ Τί δὲ ἦν,
 ὃ ἐποιεῖ νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς;
 Ἡ εἰργάζετο διὰ τοῦ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας, καὶ ἐκ-
 μάσσειν τῷ λευτίφ ᾧ ἦν διεζωσμένος, ὠραίους αὐτοὺς,
 μελλόντων αὐτῶν εὐαγγελίσασθαι τὰ ἀγαθὰ; Ὅτε γὰρ
 ἔπιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, τότε, οἶμαι,
 πεπλήρωται τὸ περὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ προφητικῶς
 εἰρημένον „ὡς⁴⁾ ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομέ-
 νων τὰ ἀγαθὰ.“ Εἰ δὲ πόδας μαθητῶν νίπτων ὠραίους
 αὐτοὺς ποιεῖ, τί φήσομεν ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους
 ἐγγίνεσθαι τοῖς ὑπὸ Ἰησοῦ βαπτισαμένοις ὅλοις ἐν πνεύ-

¹⁾ H. et R. in textu καὶ πρὸ αὐτοῦ; H. ad marg.: „scrib. κἄν,“ R. in notis: „Ferrar. leg. κἄν πρὸ αὐτοῦ, etiamsi coram se (?) etc.“

²⁾ Ev. Joann. XIII, 6. coll. pag. 397. not. 1. H. et R. h. quoque l. τοὺς πόδας.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 7.

⁴⁾ Jesai. LII, 7. coll. LXX. interpretum versione et Rom. X, 15.

ματι ἀγίῳ καὶ πυρὶ; Ὁραῖοι δὲ οἱ πόδας ἐγένοντο τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ, ἵνα νιψάμενοι, καὶ καθαράμενοι, καὶ ἐχμαξάμενοι ἀπὸ τῶν Χριστοῦ χειρῶν, ἐπιβῆναι δυνηθῶσι τῆς ἀγίας ὁδοῦ, καὶ ὁδεύειν¹⁾ τὸν εἰπόντα τό· „ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός.“ Μόνος γάρ, καὶ πᾶς ὁ νιψάμενος τοὺς πόδας ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὁδεύει τὴν ὁδὸν ταύτην τὴν ζῶσαν καὶ φέρουσαν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ οὐ χωρεῖ ἡ ὁδὸς αὕτη πόδας μεμολυσμένους, καὶ τοὺς ἔτι μὴ καθαρούς. Μωσῆς²⁾ μὲν οὖν ἔδειτο ὑπολύσασθαι τὸ ὑπόδημα ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἐπέπερ ἐφ' ὃν ἐφθάκει τόπον, ἐν ᾧ εἰστήκει, γῆ ἀγία ἦν ὁμοίως δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς. Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα ὁδεύσωσι τὴν ζῶσαν καὶ ἐμψυχον ὁδόν, οὐ μόνον ἀρκοῦνται τῷ μὴ ἔχειν ὑποδήματα κατὰ τὴν ὁδόν, τοῦτο³⁾ τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ ἐντειλαμένου τοῦ Ἰησοῦ· ἀλλὰ γὰρ ἴδει πρὸς τὸ ὁδεῦσαι τὴν ὁδὸν ταύτην αὐτοῖς καὶ τὸ νίψασθαι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀποθεμένου τὰ ἱμάτια, τάχα μὲν, ἵνα καθαρούς αὐτῶν⁴⁾ τοὺς πόδας ποιήσῃ καθαρωτέρους, τάχα δὲ, ἵνα τὸν ἐν τοῖς ποσὶ τῶν μαθητῶν ῥύπον ἀναλάβῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα διὰ τοῦ λευτίου, ᾧ μόνῳ περιεζωσμένος ἦν αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν φέρει.⁵⁾ Ὅρα γάρ, ὅτι μελλῶν νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, οὐκ ἄλλον καιρὸν ἐπελέξατο, ἢ ὅτε ὁ διάβολος⁶⁾ ἤδη βεβλήκει εἰς τὴν

¹⁾ H. et R. in notis: „Orig. supra in praefat. in Joann. Tom. 1. num. 10. (cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 23. lin. 9. seqq.): τὸ ὁραῖον καὶ ἐν καιρῷ γινόμενον τῶν x. τ. λ.“ — Ev. Joann. XIV, 6.

²⁾ Exod. III, 5. — Jos. V, 16.

³⁾ Matth. X, 10.

⁴⁾ H. et R. in textu αὐτούς, H. tamen ad marg., R. in notis satis recte, ut videtur: „scribendum αὐτῶν.“

⁵⁾ Jesai. LIII, 4. coll. Matth. VIII, 17.

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 2. coll. propt. ord. verborum pag. 378. not. 3. et 4.

καρδίαν, ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, καὶ ἡ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐμελλε γίνεσθαι οἰκονομία. Πρὸ γὰρ τούτου εὐχαρον οὐκ ἦν νύψασθαι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μαθητάς. Τίς γὰρ ἂν τὸν ἐν τῷ μεταξύ ἕως τοῦ πάθους ῥύπον τῶν ποδῶν αὐτῶν ἀπένιψεν ἄν; Ἄλλ' οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἄλλος γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἦν ὁ νύπτων αὐτῶν τοὺς πόδας. Ἄλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν οἰκονομίαν ἤδη γὰρ ὥρα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημήσαντος τοῖς μαθηταῖς ἦν, γενομένοις καθαροῖς καὶ νιψαμένοις τοὺς πόδας, καὶ ἤδη ἔχουσι ἐτοίμους αὐτοὺς καὶ ὠραίους πρὸς τὸ ἐν τῷ πνεύματι εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ. Τοιοῦτον οὖν ἔστι τὸ „ὁ ἐγὼ¹⁾ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα“ σύμβολόν ἐστι τὸ νύψασθαι ὑμῶν τοὺς πόδας ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ καθαρῶναι τὰς βάσεις τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἵνα γίνωνται ὠραῖοι,²⁾ μελλόντων ὑμῶν εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, καὶ καθαροῖς τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνειν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. Τοῦτο δὲ τὸ μυστήριον σὺ νῦν μὲν οὐκ οἶδας, ἅτε μηδέπω χωρῶν τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, εὐκαιρότερον ἔσομένην ἐν σοὶ, ἐπὰν νύψῃ τοὺς πόδας ἀπ' ἐμοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα γνώση³⁾ ἐν τῷ τούτῳ συνιέναι, φωτιζόμενος τῇ περὶ οὐκ εὐκαταφρονήτου καὶ βραχέος τινὸς γνώσει. Ταῦτα δὲ λέγοντος τῷ Πέτρῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ μαθητὴς ἀποκρίνεται οὐκ ἐπιστημονικῆν ἀπόκρισιν, πλὴν φαντασίαν ἐξαποσιέλλουσαν τοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν τιμητικοῦ καὶ σεβασμίου, φαντασίαν διεψευσμένην. Ἔτι διόπερ, ἐπεὶ μὴ συμφέρουσα ἦν τῷ Πέτρῳ ἡ ἀπόκρισις αὐτοῦ, οὐκ ἔξ αὐτὴν γενέσθαι ἀληθῆ ὁ τὰ ἐπὶ βλάβῃ ἀληθευσόμενα τῇ τοῦ λέγοντος προπόντως ἑαυτοῦ τῇ χρησιμότητι κωλύων. Ὁ μὲν γὰρ Πέ-

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 7.

²⁾ H. et R. ὠραῖοι.

³⁾ H. et R. γνώσει.

τρος φησίν· „οὐ μὴ νύψης¹⁾ μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα“ καὶ ἀπειρήνατο, κρίναντος τοῦ Ἰησοῦ νύπτειν αὐτοῦ τοὺς πόδας, τὸ μὴ νυφθῆσεσθαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ μὴ νυφθῆσεσθαι εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα· ὁ δὲ βλέπων, λυσιτελέστερον εἶναι τὸ ἐν τούτῳ ψεύσασθαι τὸν Πέτρον τοῦ ἀληθεῦσαι αὐτὸν, ὑποδεικνυσι τὸ ἐν τῷ μὴ δεῖν ἀληθεύειν τοῦτο εἰρηκότα λυσιτελές, φήσας· „εἰάν²⁾ μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ Εἴπερ οὖν ὁ Πέτρος ἐμελλεν, ἀποφηνάμενος μὲν τό· „οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα“ καὶ ἀληθεύων ἐν τούτῳ, μὴ ἔξειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ἐμελλε δὲ ἔχειν μέρος μὴ ἀληθεύων, ἐφ' ᾧ φθάσας εἶπε προπετιῶς, τί ἄλλο πράττειν ἐχρήν, ἢ μὴ ἀληθεύειν; ἵνα³⁾ ἐκ τοῦ ἀληθεύειν τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν μὴ ἔχειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ψεύστην αὐτὸν ἀποδείξαντος ἐν τῷ νύψασθαι τοὺς πόδας αὐτοῦ· γέγραπται γάρ· „πᾶς⁴⁾ ἄνθρωπος ψεύστης.“ Εὐκαίρως δὲ ποτε χρησόμεθα τῷ ῥητῷ ἐπὶ⁵⁾ τῶν προπετέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων ποιήσειν, ὅπερ αὐτοῖς μὴ λυσιτελεῖ, ἐμμένουσι τῷ κακῶς κεκριμένῳ· ὑποδεικνύντες γὰρ αὐτοῖς, ὅτι οὐχ ἔξουσι μὲν μετὰ τοῦ

1) Ev. Joann. XIII, 8. coll. pag. 397. not. 2.

2) Ev. Joann. XIII, 8. — Cfr. propter verba: οὐ μὴ νύψης pag. 397. not. 2.

3) H. et R. ἵνα — ποιῆσαι αὐτὸν κ. τ. λ. Ferrar. vertit: *ne hoc, quod verum Petrus diceret, impedimento ipsi Petro esset, quominus haberet partem cum Jesu, qui ostendit etc.*

4) Psalm. CXVI, 11. (CXV.).

5) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: ἐπὶ τὸν προτέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων ποιήσον, ὅπερ κ. τ. λ. R. — Huet. in notis: „Cod. Reg. accurate excusatus est Perion., quem tamen immaniter esse deformatum attento patet. Hunc recte sic emendaveris, Ferrario consentiente: ἐπὶ τῶν προπετέστερον — ποιήσειν, ὅπερ κ. τ. λ.

Ἰησοῦ μέρος, τὴν προπετιῇ ἐν ἐπαγγελείᾳ¹⁾ τηρήσαντες φωνήν, δυνήσονται δὲ ἀθετηθέντος τοῦ προειρημένου ἐλπίδα ἔχειν ἀγαθὴν, ἀποστήσομεν αὐτοὺς τοῦ ἐμμένειν τοῖς κακῶς κεκριμένοις, καὶ μετὰ ὄρκου διὰ πολλὴν προπετείαν τὸ τοιοῦτόν ποτε γίνεται· καὶ φήσομεν, ὅτι, ὡς περὶ ὁ εἰπὼν Πέτρος, „οὐ μὴ νίψης²⁾ μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα“ κωλύεται ἐμμένειν τῇ τοῦ λεγομένου ὁμολογίᾳ, ἵνα ἔχη μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, οὕτως καὶ σὺ ὁ δεῖνα ἀμαρτιῶν τὴν προπετείαν, καὶ ἀκρίτως ἐπαγγειλάμενος τότε, βέλτιον ἂν ποιήσῃ³⁾ μεταθέμενος ἐπὶ⁴⁾ τότε πράξαι εὐλογώτερον ἀπὸ τοῦ ἐμμένειν τῇ κακῶς κριθέντι. Ἐπιστήσαντες δὲ τῇ τε „ὄ ἐγὼ⁵⁾ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα“ καὶ τῷ „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ“ οἱ μὴ βουλόμενοι τοῦτο καὶ τὰ τούτῳ παραπλήσια τροπολογεῖν, αἰδεσθέντες παραδεξάσθωσαν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν εὐαγγελικῶν ἐξετάσεων, ἢ μὴ βουλόμενοι δεικνύτωσαν, πῶς εὐλογόν ἐστι τὸν, ὡς ἂν ἐκεῖνοι λέγοιεν, διὰ σεβασμὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντα, „οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα“ τῷ διδασκάλῳ ἀκοῦσαι, ὡς ἄρα οὐκ ἔξει μέρος μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς διὰ μέγιστον ἀμάρτημα, τὸ⁶⁾ μὴ νενίφθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ μὲν γάρ· ἐὰν τότε τὸ πταῖσμα ποιήσεις, οὐκ ἔξεις μέρος μετ' ἐμοῦ· χώραν εἶχε λεγόμενον περὶ τῶν προφανῶς ἀμαρτημάτων τὸ δὲ „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ“ οὐδαμῶς ἔχει τὸ εὐλογον κατὰ τοῦ ἰσταμένου ἐν τῇ τοὺς σωματικὸς πόδας μὴ ἐθε-

1) H. et R. ἐπαγγελεία.

2) Ev. Joann. XIII, 8. coll. pag. 397. not. 2.

3) R. in textu, H. ad marg. recte ποιήσῃ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: ποιήσαι.“

4) Ed. Huetiana ἐπὶ τὸ τότε.

5) Ev. Joann. XIII, 7. — 8.

6) Ferrar. legisse videtur: τῷ μὴ κ. τ. λ.

ληκέναι¹⁾ νίψασθαι τὸν Πέτρον νίπτοντος²⁾ αὐτοῦ τοὺς πόδας ἡμερώτατα, ἃ, ὅπερ οὐ θέμις λέγειν, ὁ διδάσκαλος δόξει ἀποκεκρίσθαι τῷ τιμῶντι αὐτὸν μαθητῇ, ὅπερ ἔστιν ἀτοπώτατον. Διὰ τοῦτο παρέχωμεν τῷ Ἰησοῦ τοὺς πόδας ἡμῶν καὶ νῦν ἐγειρομένῳ ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τιθέντι τὰ ἱμάτια, καὶ λαμβάνοντι λέντιον, καὶ διαζωννύντι ἑαυτὸν, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτήρα, καὶ ἀρχομένῳ νίπτειν τοὺς πόδας ἡμῶν ὡς μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ δι' ἡμᾶς, γενόμενος³⁾ ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς διακονῶν, διαζώννυται. Ἐὰν γὰρ μὴ ποιήσωμεν τοῦτο, οὐχ ἔξομεν⁴⁾ μετ' αὐτοῦ μέρος, οὐδὲ ὠραῖοι ἔσονται οἱ πόδες ἡμῶν, καὶ μάλιστα, ὅτε ζηλοῦντες⁵⁾ τὰ μείζονα χαρίσματα θελομεν ἐγκαταταχθῆναι τοῖς εὐαγγελιζομένοις τὰ ἀγαθά. Πλὴν ὅτε προπετής ἐστι Πέτρος ἀκούσας τό· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐχ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ αἰτούμενος ἐν τῷ παρασχεῖν τοὺς πόδας τῷ Ἰησοῦ, ὑπερβάλλειν ἐθέλει τὰ μέτρα τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, καὶ παρείχε νιφθησομένους ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἔτι τοὺς πόδας μόνους, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς χεῖρας, ἃς οὐκ ἔτι νίπτεσθαι ὁ Ἰησοῦς ἤθελεν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσι, καταφρονῶν τῶν λεγομένων, ὅτι „οἱ⁶⁾ μαθηταί σου οὐ νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσι.“ καὶ πρὸς ταῖς χεῖρας τὴν κεφαλὴν, ἣν οὐδὲ καταλύπτεσθαι ἔτι Ἰησοῦς ἐβούλετο, ἐφ' ἧς ἡ αἰκὼν καὶ ἡ δόξα ἤδη ἦν τοῦ Θεοῦ ἀρχεῖται⁷⁾ γὰρ ἡμῖν, πᾶν ἔλθωμεν εἰς τοῦτο, τοῖς τοῦ Ἰησοῦ μαθηταῖς, και-

1) R. ἐθεληκέναι, H. ἠθεληκέναι.

2) H. ad marg., R. in notis: „forte scribendum: ὑπὸ τοῦ νίπτοντος.“

3) Luc. XXII, 27.

4) H. et R. min. accurats, οὐχ ἔξομεν.

5) I Cor. XII, 31. — Jesai. LII, 7.

6) Math. XV, 2.

7) H. recte ἀρχεῖται, R. ἀρχεῖται.

ροῦ, τοῦ τοὺς πόδας αὐτῷ παρέχειν νίψοντι, καὶ ἐμάσσοντι μόνους“ „ὁ¹⁾ γὰρ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος“ εἰ δέ τις μὴ ἔστιν ὅλος καθαρὸς, οὐκ ἐλούσατο. Ζητήσαι δέ τις ἂν, εἰ ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν²⁾ νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς, καὶ ἦσαν οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ καθαρὸι, ὡς λελουμένοι, πῶς βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νυπιτήρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς; Εἰς τοῦτο δὲ καὶ προλαβόντες μὲν ἐκ μέρους εἰρήκαμεν, καὶ νῦν ἐκείνοις ταῦτα προσθήσομεν, τὸ „χρεῖαν ἔχομεν“ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν ἄνευ διαζῆν τις οὐ δύναται, τέταχται, ὡστ' ἂν ἐν σωματικοῖς εἰπεῖν χρεῖαν ἔχειν τὸν ἄνθρωπον οὐ πλειόνων, ἀλλὰ τούτων μόνων, περὶ ὧν φησιν ὁ Παῦλος „ἔχοντες³⁾ δὲ διατροφὴν καὶ σεπάσματα, ταῦτοις ἀρκεσθησόμεθα“ τὰ δὲ εἰς πλοῦτον καὶ τρυφήν συμβαλλόμενα ἐκ περιουσίας τοῖς ἀβροδιαίτοις περιγίνεται, οὐχ ὡς χρειώδη, καὶ⁴⁾ ὧν οὐκ ἄνευ, ἀλλ' ὡς περισσά· Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν θειοτέρων χρεῖα μὲν ἡμῖν τῶν εἰσαγόντων εἰς ζωὴν, καὶ ποιούντων εἶναι ἐν τῇ λέγοντι „ἐγὼ⁵⁾ εἶμι ἡ ζωή“ τὰ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, περὶ ὧν λέγεται „κατατρύψουσιν τοῦ κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 10. Cfr. pag. 393. not. 1. coll. cjuod. pag. lin. 9. et seqq. et pag. 399. not. 1. et 2.

²⁾ Cfr. propter ommissa verba εἰ μὴ τοὺς πόδας pag. 399. not. 1. et 2. coll. pag. huj. not. 1.

³⁾ I Tim. VI, 8. Edd. N. T. διατροφάς.

⁴⁾ H. et R. in textu καὶ ὧν — περισσά; H. tamen in notis, quae R. quoq. affert: „Perion. ex Reg. Codice (?). et quibus non sine aliis abundant. At Ferrarius: et sine quibus non possint vivere, sed tanquam superflua, videtur (et recte quidem, opinor, coll. pag. huj. lin. 10. et 11.) legisse: καὶ ὧν ἄνευ οὐκ ἂν δύναντο διαζῆν, ἀλλ' ὡς περισσά.“

⁵⁾ Ev. Joann. XI, 25. — Psalm. XXXVII, 4 (XXXVI.).

σου“ καὶ ὅσα νοεῖται κατὰ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν δόξαν, τὰ ἐν ἀριστερᾷ τῆς σοφίας, κατὰ τὸν εἰπόντα „μῆκος¹⁾ γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα“ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν εἶναι λεχθεῖη ἄν. Καὶ μήποτε τοιοῦτόν ἐστι τὸ, μετὰ τὸ λούσασθαι, νίψασθαι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ τηλικούτου Διδασκάλου καὶ Σωτῆρος· τὸ γὰρ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ὑπερπλεῖ τὴν χρεῖαν, ὥσπερ καὶ τὸ εἶναι ἐν δόξῃ²⁾ ἡλίου, ἢ σελήνης, ἢ ἀστέρων ἐν τῇ ἱερᾷ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει. Οὐκ ἔχει μὲν χρεῖαν ὁ καθαρὸς, καὶ λουσάμενος, νίψασθαι· νίπεται δὲ κατὰ τὸ προαποδεδομένον, ἐπεὶ „τῷ ἔχοντι³⁾ παντὶ προστεθήσεται,“ καὶ ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶ „καὶ ὁ καθαρὸς καθαρισθήτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἀγιασθήτω.“⁴⁾ Τὸ δὲ „ὑμεῖς⁵⁾ καθαρὸί ἐστε“ ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἕνδεκα, ᾧ ἐπιφέρεται τό „οὐχὶ πάντες“ διὰ τὸν Ἰσκαριώτην ἧδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν, ἧδη ὄντα οὐ καθαρὸν· πρῶτον μὲν, διτι περὶ τῶν πτωχῶν⁶⁾ οὐκ ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ’ ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόχομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν ὕστερον δὲ, ἐπεὶ δελίνου γινομένου,⁷⁾ τοῦ διαβόλου ἧδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτόν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἀπώσατο τὸ βεβλημένον. Διόπερ οἱ μὲν λουσάμε-

1) Prov. III, 16.

2) I Cor. XV, 41. 42.

3) Matth. XXV, 29. Ferrar. h. quoq. I legit παντὶ δοθήσεται καὶ προστεθήσεται. Cfr. pag. 399. not. 3.

4) Apocal. XXII, 11. In edd. N. T. verba καὶ — ἔτι prorsus desunt, et post ἀγιασθήτω recte additum legitur ἔτι, quod Ferrar. quoque, in Cod. suo legit, et quod haud dubie propter seq. τό excidit.

5) Ev. Joann. XIII, 10.

6) Ev. Joann. XII, 6.

7) Ibidem XIII, 2. coll. propter γινομένου et ordin. verbor. Ἰούδας κ. τ. λ. p. 378. not. 3. et 4. et p. 387. not. 2.

νοι καθαροὶ ἕνδεκα, ἔτι ἐγένοντο καθαρώτεροι, ντυμένοι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ ἦδη μὴ καθαρὸς Ἰούδας, — „ὁ ῥυπαρὸς¹⁾ γὰρ, φησὶ, ῥυπαρευθήτω ἔτι —,“ γέγονε ῥυπαρώτερος, καὶ ἀκάθαρτος, ὅτε μετὰ²⁾ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς.

7. „Ὅτε³⁾ οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀνέπεσε πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; Ὑμεῖς⁴⁾ φωνεῖτέ με ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.“ Εἰκὸς τοὺς νοήσαντας τὸ μέγεθος τῆς Ἰησοῦ δυνάμεως, καὶ συνέντας⁵⁾ τί πεποίηκε, νίψας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἵνα καὶ τὰ τελευταῖα, καὶ τὰ τυχόντα αὐτῶν καθάρῃ ἀποκαλύνας, καὶ τὰ τῇ γῆ ὁμιλοῦντα σώματα, ὧν ἦν τὰ σώματα ἐκεῖνα σύμβολον, θαυμάσαντας τὸ ἐν τῇ νίψει ἔργον, οὐκ ἂν τολμῆσαι καὶ αὐτοὺς τὸ τηλικούτο πράξαι, μικροτέρους εἶναι νομίζοντας ἑαυτοὺς τοῦ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦ ἔσω καὶ ἐν κρυπτῷ ἀνθρώπου, ἢ τῶν τὰ αὐτὰ ἀσπαιζομένων τοῦ Θεοῦ δόγματα,⁶⁾ εἰ μὴ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῶν ἐκκειμένων ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προετρέ-

¹⁾ Apocal. XXII, 11. Edd. N. T. καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 27.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 12—15. Ed. Lachm. vers. 12. ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ed. Knapp. ut in nostro textu: καὶ ἔλαβε — αὐτοῦ. Eod. vers. ed. Lachm. καὶ ἀναπεσὼν πάλιν κ. τ. λ., ed. Knapp. ἀναπεσὼν πάλιν κ. τ. λ.

⁴⁾ H. et R. h. l. ὑμεῖς omittunt. Cfr. tamen pag. 409. not. 2., quo loco in utriusq. textu reperitur.

⁵⁾ H. et R. συνέντας.

⁶⁾ R. in textu, H. ad marg. recte δόγματα; R. in notis: „Cod. Rēg. (item ed. H. in textu) δογμαίων.“

ψατο, τὸ σχῆμα τοῦ δειπνοῦντος, ὅτε διδάσκειν αὐτοὺς ἤμελλε δειπνήσαντας τὰ λεγόμενα, ἀναλαβών. Δυσωπητικώτατα μὲν γάρ, καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν τοῦ γινομένου προτρεπτικώτατα λέλεκται τό „γινώσχετε¹⁾ τί πεποίηκα ὑμῖν;“ ὅπερ ἦτοι ἐρωτηματικῶς ἀναγνωστέον, ἵν' ἐμφάναιτο τοῦ γενομένου τὸ μέγεθος ἢ προστακτικῶς, ἵνα αὐτῶν διεγείρη τὸν νοῦν εἰς τὸ διὰ τοῦ ἐπιστήσαι τῷ ἔργῳ λαβεῖν αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. Διδασκαλικώτατα δὲ μετὰ τοῦ δυσωπητικοῦ λέλεκται τό „ὕμεῖς²⁾ φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνῆσα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.“ Ὁ μὲν Ἰησοῦς ἐνῆψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἣ διδάσκαλος αὐτῶν, καὶ τοὺς πόδας τῶν δούλων, ἣ κύριος ἦν. Διδασκαλίᾳ γὰρ ὁ ἀπὸ γῆς καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων κοριοστός, φθάνων οὐκ ἐπὶ ἄλλο τι, ἣ ἐπὶ τὰ τελευταιᾶ καὶ τὰ κάτω τῶν μαθητῶν, ἀποκαθαίρεται· ἀλλὰ καὶ τῇ κυριότητι τοῦ ἄρχοντος, ἐξουσιάζοντος τῶν, διὰ τὸ ἔτι ἔχειν τὸ τῆς δουλείας πνεῦμα, καὶ τὸν τυχόντα μολυσμὸν ἔτι δεχομένων, τὰ μολύνοντα τοὺς πόδας ἀποβάλλεται. Καὶ οὐκ ἄν τις εὐφρονῶν λέγει, ἣ θύρα ἐστὶ, τὸν Ἰησοῦν, ἣ ἣ ποιμὴν, ἣ ἣ ἰατρός, νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ δούλων. Ἐγὼ δ' ἠγοῦμαι, ὅτι ἐπιδέχονται³⁾ τὸ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου νίψεως οἱ πόδες τῶν μαθητῶν, ὅσον οὐδέπω εἰλήφασι τὸ ἀρκετὸν, ἀλλ' ἔτι λείπουσιν εἰς τό „ἀρκετὸν⁴⁾ τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.“ Καὶ τοῦτο τέλος ἐστὶ τὸ πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ διδασκάλου, ἣ διδάσκαλος, ποιῆσαι

1) Ev. Joann. XIII, 12.

2) Ev. Joann. XIII, 13. 14. coll. pag. 408. not. 4.

3) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἐπιδέχονται.

R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἐπιδέχονται. Perion.“

4) Matth. X, 25.

τὸν μαθητὴν ὡς ἑαυτὸν, ἵνα μηκέτι δέηται τοῦ διδασκάλου, ἢ διδάσκαλος, εἰ καὶ ἄλλως¹⁾ αὐτοῦ δεήσεται. Ὡς γὰρ τέλος τοῦ ἱατροῦ, οὐ χρήζουσι μὲν οἱ κακῶς²⁾ ἔχοντες, οὐ χρεῖαν δὲ ἔχουσι οἱ ἰσχύοντες ἱατροῦ, τὸ παῦσαι τοὺς κακῶς ἔχοντας ἀπὸ τοῦ κακῶς ἔχειν, ἵνα μηκέτι αὐτοῦ χρήζωσιν, οὕτω τέλος διδασκάλου, περιποιῆσαι τῷ μαθητῇ τὸ λεγόμενον ἄρκετὸν ἐν τῷ „ἄρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.“ Περὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος, ὄντος κυρίου, αὐτόθεν πλείον ἐστιν ἰδεῖν παρὰ τοὺς ἄλλους κυρίους, μὴ βουλομένους, ἵνα γένηται ὡς³⁾ ὁ διδάσκαλος ὁ μαθητής, ἢ ὡς ὁ κύριος ὁ δοῦλος αὐτοῦ. Τοιοῦτος δὲ ὁ τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος, καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ υἱὸς κύριος γὰρ ὢν, ἐνεργάζετο τοῖς δούλοις τὸ γενέσθαι ὡς ὁ κύριος αὐτῶν, ὅτε οὐκέτι ἔξουσι τὸ πνεῦμα⁴⁾ τῆς δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ λήψονται τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζουσιν „Ἀββᾶ, ὁ πατήρ.“ Πρὶν οὖν γίνονται ὡς ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, δέονται τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ὡς ἐνδεεῖς τῶν μαθητῶν, καὶ ὡς ἐν τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας ἔχοντες εἰς φόβον ἐπὶ ἀν δέ τις αὐτῶν κατὰ τὸ „ἄρκετὸν⁵⁾ τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.“ γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ κύριος

1) H. et R. in textu recte ἄλλως, R. in notis: „*Ms. ἄλλος, et sic ipse Ferrar., qui paulo supra (pro ἢ διδάσκαλος, εἰ καὶ κ. τ. λ.) legisse videtur: ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἢ διδάσκαλος, εἰ καὶ κ. τ. λ.*“ — Ferrar. min. accur. veritit: *ne in posterum egeat magistro, sed ut etiam ipse sit magister, quo alius egeat.*

2) Matth. IX, 12. — X, 25.

3) R. in textu recte ὡς ὁ διδάσχ. — ὁ δοῦλος αὐτοῦ, in notis: Cod. Reg. (item ed. H.) ὡς ὁ διδάσκαλος, ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.“

4) Rom. VIII, 15.

5) Matth. X, 25.

αὐτοῦ, τότε μιμήσασθαι δύναται τὸν νύμφαντα τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ νύμφαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὡς ὁ διδάσκαλος, ὃν ὁ Θεὸς ἔταξεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ¹⁾ μετὰ τοὺς πρώτην χώραν ἐν αὐτῇ εὐλογίας ἀποστόλους, καὶ δευτέρου προφήτας. Εἰ δὲ τό· „τῷ²⁾ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις“ φθάνειν δύναται ἐπὶ τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ τό· „γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου“ ἐπὶ τοῦς ὡς ὁ Ἰακώβ κρείττονας, δῆλον, ὅτι γενόμενος ὁ δούλος ὡς ὁ κύριος νύμφαι τοὺς πόδας τῶν δουλευόντων τῇ παρ' αὐτῷ διδασκαλίᾳ, ἐπεὶ τό· „ὑμεῖς³⁾ φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος“ καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὲ γάρ·“ οὐκ ἄξιῶ μηδὲν ἔχειν βαθύτερον, καὶ παρὰ τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν νενοημένον·⁴⁾ οὐ πᾶσι γὰρ τοῖς λέγουσι· Κύριε, Κύριε· λεχθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τό· „ὑμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ⁵⁾ κύριος“ καὶ καλῶς λέγετε.“ Οὐ καλῶς οὖν λέγουσι· Κύριε· οἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ φήσαντες· „Κύριε,⁶⁾ Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐφάγομεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐπίομεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πεποιήκαμεν;“ φήσει γοῦν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· „ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ· οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς, ὅτι ἐργάζεται ἐστὲ ἀδικίας“ οὐκ ἂν δὲ λέγουσιν αὐτοῖς καλῶς τό· Κύριε, Κύριε· εἶπε τό· „ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ.“ Ἀλλὰ καὶ „οὐ πᾶς⁷⁾ ὁ

1) I Cor. XII, 28.

2) Genes. XXVII, 40. — 29.

3) Ev. Joann. XIII, 13. coll. pag. 409. not. 2.

4) H. et R. in textu recte νενοημένον, R. in notis: „Cod. Bodlej. νενομισμένον.“

5) Ferrar. h. quoque l. in vers. reddit verba: ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, quae tamen profecto e consilio omissa sunt h. l. ab Origene.

6) Matth. VII, 22. — 23. Luc. XIII, 26. — 27. coll. edd. N. T.

7) Matth. VII, 21. — Ev. Joann. XIII, 13.

λέγων μοι· Κύριε, Κύριε· εισελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν·“ παρίστησιν, ὅτι οὐ πᾶς ὁ λέγων· Κύριε, Κύριε· μαρτυρηθεῖη ἂν ὑπ’ αὐτοῦ, ὡς νῦν οἱ ἀπόστολοι, πρὸς οὓς εἶπε· „καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.“ Καὶ γὰρ ἀληθῶς κακία μὲν αὐτῶν οὐκ ἔτι κυρία ἦν, ὁ Λόγος δὲ, καὶ ἀπαξιαπλῶς κύριος, ἢ πᾶσα ἔμφυχος καὶ ζῶσα ἀρετή. Ἀλλὰ καὶ εἶπερ „οὐδεὶς¹⁾ δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς· εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ,“ καὶ νοοῦμεν ἐν τούτῳ τί ἔστι τὸ εἰπεῖν· „Κύριος Ἰησοῦς“ ὁ ἐν πνεύματι ἀγίῳ λέγων· „Κύριος Ἰησοῦς“ καλῶς λέγει. Εἰ δὲ καὶ ὁ καλῶς λέγων, πάντως ἐν πνεύματι ἀγίῳ λέγει, ζητήσεις διὰ τὸ νῦν „καὶ καλῶς²⁾ λέγετε“ συνεξεταζόμενον τῷ „οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη.“ Γνησίως οὖν δουλεύοντος τῷ Λόγῳ ἔργον ἔστι τὸ καλῶς εἰπεῖν· „Κύριος Ἰησοῦς“ καὶ τοῦ ἀνάλογον τούτῳ μαθητοῦ τὸ καλῶς εἰπεῖν τῷ Σωτῆρι τὸ „ὁ³⁾ διδάσκαλος“ πρὸς ὃν λέγοιτ’ ἂν τὸ „εἰμὶ γάρ“ οὐκ ἂν λεχθησόμενον ὑπὸ τοῦ Λόγου τῷ δουλεύοντι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τῷ μαθητευομένῳ τοῖς ψεύδεσι. Πλὴν καὶ ἅγιον ὄντα ἐνδέχεται δεῖσθαι τῆς νύμφης τῶν ποδῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ καταλεγομένη εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν χήρα⁴⁾ ἐξετάζεται μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἐν τῷ „εἰ ἀγίων πόδας ἐνιψε“ γέλοιον γὰρ οἶμαι τυγχάνειν τὸ στῆναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, καὶ, φέρε εἰπεῖν, τὴν

¹⁾ I Cor. XII, 3. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν κ. τ. λ.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 13. — VII, 39. Ed. Lachm. in textu (coll. tam. not. pag. ejusd. ed. 476. obvia) πνεῦμα δεδομένον, ὅτι Ἰησ. οὐπω κ. τ. λ., ed. Knapp. in textu (collata tamen nota textui subjecta) πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησ. ρυδέλω κ. τ. λ. — Ferrarius δεδομένον videtur legisse.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 13.

⁴⁾ I Tim. V, 9. 10.

ἔχουσιν πάντα τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἀγίαν χήραν, καὶ τούτῳ μόνῳ λείπουσιν, μὴ κατατετάχθαι εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν, πολλάκις διὰ παιδισκῶν καὶ οἰκετῶν φιλοφρονησαμένην, ἐν ᾧ καιρῷ ἠϋπόρει¹⁾ καὶ εἶχε τὰ ἐπιτήδεια, τοὺς ξένους, ἢ τοὺς ἀπαξιαπλῶς δεομένους τοῦ φιλάνθρωπόν τι ἔργον ἀπ' αὐτῆς παθεῖν. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ ἀνάγειν σε δεῖ τό· „εἰ ἀγίων πόδας ἐνίψεν“ ὅπου κελεύονται,²⁾ ἀνάλογον τοῖς πρεσβυτέροις, πρεσβύτερες³⁾ εἶναι καὶ καλῶν διδάσκαλοι. Ὅρα δέ, εἰ μὴ καὶ ἐργῶδες ἔστι τὸ πάνθ' ὄντινον μαθητεύομενον τῷ Χριστῷ, θέλοντα πληροῦν τὴν λέγουσαν ἐντολήν· „καὶ⁴⁾ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας“ ὡς ὀφειλόμενον ἔργον ἐθέλειν ποιεῖν τὸ νίψαι τοὺς σωματικούς καὶ αἰσθητοὺς πόδας τῶν ἀδελφῶν, ὥστε τοὺς ἐν ποιματιοῦν ὑποθέσει βίου τυγχάνοντας πιστοὺς τοῦτο ποιεῖν, εἴτε ἐν ἐκκλησιαστικῇ δοκοῦντας εἶναι ὑπεροχῇ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, εἴτε καὶ ἐν ἄλλοις κοσμικοῖς τισιν ἀξιώμασιν· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ τὸν δεσπότην ἤκειν ἐπὶ τὸ νίπτειν τοὺς⁵⁾ πόδας τοῦ πιστεύοντος δούλου, καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ υἱοῦ· ὅπερ ἔθος ἦν,⁶⁾ οὐ γίνεται δὲ νῦν, ἢ εἰς ὑπερβολὴν σκαριώ-

¹⁾ R. in textu, H. ad marg. recte ἠϋπόρει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εὐπορεῖ.“

²⁾ H. in textu: κέλευον * ἀνάλογον, ad marg. recte: „scrib. κελεύονται κ. τ. λ.“

³⁾ Cod. Reg. (it. ed. H.) πρεσβύτεραι εἶναι καὶ καλοδιδάσκαλοι, sed Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R. — Cfr. Tit II, 3.

⁴⁾ Ev. Joann. XIII, 14.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοὺς πιστεύοντος δούλου, καὶ τοὺς κ. τ. λ. R. — Huet. ad marginem: „scrib. τοὺς πιστεύοντος δούλου πόδας, καὶ τοὺς κ. τ. λ.“

⁶⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu): ὅπερ ἔθος ἦν (H. in textu ἦ, in notis tamen ἦ) οὐ γίνεται ἢ εἰς ὑπερβολὴν κ. τ. λ. R. — H. in notis: „talīs est loci huj. in

τατα, καὶ παρὰ τοῖς πάνυ ἀπλουστέροις καὶ ἀγροικωτέροις γίνεται. Μνημονευτέον δὲ εἰς ταῦτα καὶ ¹⁾ τῶν εἰρημένων εἰς τό „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ ἀλλὰ καὶ τοῦ „γινώσχετε τί πεποίηκα ὑμῖν;“ Καὶ γὰρ πρέπει ὑπόδειγμα ἡμῖν Ἰησοῦν δεδωκέναι τοῦ νίπτειν πόδας ἡγουμένους, ²⁾ τὸ ³⁾ ἀνάλογον τοῖς τροπικῶς ὑπὸ τῆς νύμφης ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἄσμάτων εἰρημένοις ἐν τῷ „ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς;“ Πρὸς αὐτὸν δὲ τῷ „ἔνα, ⁴⁾ καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.“ συνεξτάζων αὐτὸ τῷ „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ Ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα λέγῃ, ὅτι, τῶν ἀλληγορηται, οὐδὲν ἦττον γεγονέναι ⁵⁾ κατὰ τὸ ῥητὸν, ἀκουστέον μετὰ τοῦ τροπικοῦ καὶ τῆς φασκούσης λέξεως „εἰ οὖν ἐγὼ ⁶⁾ ἐνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἔνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.“ λεκτέον πρὸς τὸν τοιοῦτον ἄρ' ἐπεὶ κατὰ τὸ ῥητὸν γέγονε τὸ εἰρημένον πρὸς

Cod. Reg. corruptela, quam agnovit Perion.; sic enim habet: *quod quid. in more positum erat * quas etiam apud paulo simpliciores, agrestioresq. servantur.* Hacc e Ferrar. sic emendare queas: ὅπερ ἔθος ἦν, νῦν δὲ οὐ γίνεται, εἰ μὴ εἰς ὑπερβολὴν κ. τ. λ.⁶⁾

¹⁾ Deest καὶ in ed. Huet. — Ev. Joann. XIII, 8. — 12.

²⁾ ἡγουμένους. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed restituitur ex Cod. Bodlej. R.

³⁾ Deest τό in ed. Huet. — Cantic. V, 3.

⁴⁾ Ev. Joann. XIII, 15. — 8.

⁵⁾ R. absque ulla causa in notis: „forte scribend. γέγονε.“

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 14. 15. — H. et R. h. l. ἐγὼ omittunt post οὖν et τοὺς πόδας ὑμῶν scribunt. Sed cfr. pag. 408. lin. 10. et pag. 409. lin. 11.

τὸν εἰπόντα Πέτρον· „οὐ¹⁾ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα.“ τό· „ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ ῥητὸν τοῖς κατ' εὐλάβειαν μὴ ἔμπαρέχουσιν ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἡμῖν, ἵνα αὐτοὺς νύψωμεν, φήσομεν, καὶ τολμήσομεν εἰπεῖν τοῖς τοιούτοις τό· „ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“

Εἰ δὲ ἐνταῦθα οὐ δυσωπεῖ τὸ ὃ εἶπον, ἐπίσκεψαι τί σε χρὴ λέγειν πρὸς τὴν περὶ τοῦ, εἰ χρὴ καὶ τὴν λέξιν πάντως τηρεῖν, ἐπαπόρησιν. Ὅτι μὲν οὖν ποτε καθήξει, τῷδε²⁾ μὲν νύψαι τοὺς πόδας τοῦ θεῖνα μαθητοῦ Ἰησοῦ, τῷ δὲ ἔμπαρασχεῖν αὐτοὺς νυφθησομένους ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ ἀγάπης καὶ φιλοφροσύνης τὸν μὲν ποιῆσαι, τὸν δὲ παρασχεῖν, καὶ αὐτὸς ἂν ὁμολογήσαιμι. Εἰ δὲ φήσομεν ἕκαστον τῶν³⁾ μὴ συνειδύτων ἑαυτῷ τοῦτο πεποιηθέναι, καὶ ἀγίων οὕτω⁴⁾ τοὺς πόδας νυφέναι, ὀφειλομένην τινὰ ἐντολὴν μὴ ἀποδεδωκέναι τὴν· „ὀφείλετε⁵⁾ ἀλλήλων νύπτειν τοὺς πόδας.“ ὦρα⁶⁾ που λέγειν, ἐγγύς που πάντας ὀφειλέτας εἶναι τῆς ἐντολῆς ταύτης.

8. „Ἀμὴν,⁷⁾ ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἔστε δούλος

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 8. coll. propter verba οὐ μὴ νύψης κ. τ. λ. pag. 397. not. 2.

²⁾ H. et R. τῷ δὲ μὲν κ. τ. λ.

³⁾ H. ad marginem: „scrib.“ R. in notis: „scribend. videtur: τὸν μὴ συνειδύτα.“ — Item Ferrarius: *unum quæsq. non conscium sibi* etc.

⁴⁾ Ferrarius: *Sanctorumq. isto (?) modo pedes non (?) lavisse.*

⁵⁾ Ev. Joann. XIII, 14.

⁶⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὦρα που. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ὦρα που. Ferrar.“

⁷⁾ Ev. Joann. XIII, 16—18. Ed. Lachm. vers. 16. κυρίου αὐτοῦ, ed. Knapp. κυρίου αὐτοῦ. Vers. 18. ed. Knapp. ἐγὼ οἶδα οὓς κ. τ. λ. et πτέρναν αὐτοῦ, ed. Lachm. ἐγὼ (γὰρ) οἶδα οὓς κ. τ. λ. et πτέρναν αὐτοῦ.

μειζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μειζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἂν ποιῆτε αὐτά. Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ ¹⁾ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρυν αὐτοῦ.“ Ἔτι καὶ ταῦτα ἔχουσθαί μοι δοκεῖ, τοῦ ἰδεῖν τὰ περὶ τῆς τῶν ποδῶν νίψεως τροπολογεῖν· τὸ γάρ „εἰ ²⁾ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἂν ποιῆτε αὐτά“ οὐδενὸς ποιητέον προειρημένου, ἢ περὶ τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ἐπ' ἐκείνην τὴν ἀναφορὰν ἔχει. Τὰ δὲ κατὰ τὸν τόπον μαθήματα, πῶς τε πόδες μαθητῶν μαλόγονται, ἤδη λουσαμένων, καὶ τίνα τρόπον πλύνονται, εἰδέναι ὡς ὁ Λόγος βούλεται, καὶ ποιεῖν ὡς θέλει ὁ Ἰησοῦς, ἀληθῶς μακαρίων ἔστιν ἀνδρῶν ³⁾ ἔργον. Οὐ γὰρ τὸ τηλικούτον ὄνομα, τὸ „μακάριον“, εὐλογον ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι φῆσαι παρεῖναι τισιν, ἐφ' ᾧ καὶ οὐκέτις ἄν, πλύνων τοὺς πόδας τοῦ δεσπότου, μακάριος ἂν κατ' αὐτὸ τοῦτο δόξαι τυγχάνειν, καὶ κόλαξ, καὶ ὑποκριτής· ὁ γὰρ ἡμεῖς ἀποδίδομεν, νίπτειν τοὺς πόδας μαθητῶν Ἰησοῦ, μεγάλου τιγός ἐστι, καὶ Ἰησοῦν ἐν ἑαυτῷ ἔχον-

¹⁾ R. in textu h. l. constanter per hoc cap. 8. ὁ τρώγων μου τὸν ἄρτον, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὁ τρώγων τὸν ἄρτου (non ἄρτον), ἐπῆρεν x. τ. λ.“ — Huet., qui constanter posthac per hoc cap., nihil de mutanda lectione disserendo, lection. R. tuctur, h. l. marg. adjecit: „scrib. μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον.“ Quam quid. lection. egomet ipse recepi in textum, partim quia hanc edd. N. T. exhibent, partim quia H. et R., cfr. pag. 422. not. 2. et 4. et pag. 423. not. 5.; eandem tuctur, nec nisi ex loco Psalm. XLI, 9. (XL, 10.) factum esse videtur, ut hic illic ἄρτον μου et ἄρτον μετ' ἐμοῦ commisceretur.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 17.

³⁾ Desideratur in ed. Huet., sed legitur in Cod. Bodlejan. R.

τος, καὶ ἀπαξιακῶς μακαρίου. Χρῆ δὲ εἶδέναι τοῦτο, ὅτι παράκειται τῷ ῥητῷ τούτῳ ὁμοία, ἐν μὲν τῷ κατὰ Ματθαῖον τό· „οὐκ¹⁾ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.“ ἐν δὲ τῷ κατὰ Λουκᾶν τό· „οὐκ ἔστι²⁾ μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον· κατηρητισμέ- νος δὲ πᾶς ἔστω, ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.“ Ἐξῆς τού- τῳ³⁾ ἔστι ζητῆσαι τό· „οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω.“ ἐπὶ τί λελεγμένον ἀνοίσομεν. Ὁ μὲν οὖν τις φήσει⁴⁾ ἐπὶ τό· „μακάριοι ἔστε, ἂν ποιῆτε αὐτά.“ οὐ γὰρ μα- κάριος Ἰούδας. Οὐ νομίζω δὲ ὑγιῶς ἐπὶ τοῦτο ἀναφ- ρεσθαι τὸ λεγόμενον. Τοῦτο γὰρ ὅλον καὶ περὶ Ἰούδα, καὶ παντὸς οὐτιγοσοῦν, κᾶν φαυλότατος ἦ, ἀληθὲς, τό· μακάριος εἶ ὁ δεῖνα, ἂν ποιήσεις τάδε· ὡς εἰ λέγομι καὶ τῷ ἀκολάστῳ, εἰ καὶ μὴ ἀκούσῃται τῶν λεγομένων, μηδὲ σωφρονήσει· μακάριος εἶ, ἂν σωφρονήσεις· καὶ τῷ σοφίαν ἐξουδενοῦντι, εἰ καὶ ἐπιβαίνει τῇ προαιρέ- σει ταύτῃ· μακάριος εἶ, ἂν σοφίαν καὶ παιδίαν ἀνα- λάβῃς. Μήποτε οὖν τό· „οὐ⁵⁾ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω.“ ἀνοίσομεν εἰς τὸ εἰρημένον τό· „οὐκ ἔστι δοῦ- λος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ.“ Ἐπεὶ γὰρ „πᾶς⁶⁾ ὁ

1) Math. X, 24. 25. Ed. Lachm. κύριον αὐτοῦ, ed. Knapp. κύριον αὐτοῦ.

2) Luc. VI, 40. Ed. Knapp. διδάσκαλον αὐτοῦ, ed. Lachm. διδάσκαλον, ut in nostro textu. In fine vers. edd. N. T. ἔστιαι pro ἔστω.

3) R. in textu, H. ad marg. recte τούτῳ ἔστι; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοῦτό ἔστι.“ — Ev. Joann. XIII, 18.

4) R. in textu, H. ad marg. recte φήσει; R. in no- tis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) φησί.“ — Ev. Joann. XIII, 17.

5) Ev. Joann. XIII, 18. — 16. coll. pag. 415. not. 7.

6) Ibidem VIII, 34. — XIII, 2.

ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας," ἐποίησε δὲ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἰούδας, καὶ μάλιστα τοῦ διαβόλου βεβληχότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ; ἵνα παραδῶ τὸν Σωτῆρα, δούλος ἦν Ἰούδας τῆς ἁμαρτίας. Δούλος δὲ ὢν τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἦν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ δούλος. Οὕτω δὲ οὐδὲ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ ἐτι ἦν· ἤδη γὰρ τοῦ διαβόλου ἐγεγόνει, βεβληχότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδῶ τὸν Σωτῆρα. Διὸ ἀρνούμενος αὐτὸν εἶναι δούλον ἑαυτοῦ ὁ Σωτῆρ καὶ ἀπόστολον, εἶπε καὶ τό· „οὐκ¹⁾ ἐστὶ δούλος μελλῶν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μελλῶν τοῦ πέμψαντος αὐτόν·“ καὶ²⁾ τό· „οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω.“ Μετὰ τοῦτο εἶδωμεν τό· „ἐγὼ οἶδα τίνας³⁾ ἐξελεξάμην·“ ὅπερ ἀπλοῦστερον μὲν τοιοῦτόν ἐστι· τίς ἐστὶν ἕκαστος ὃν ἐξελεξάμην οἶδα· οἶδα οὖν καὶ τίς ἐστὶν ὁ Ἰούδας, καὶ οὐ λανθάνει με τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληχότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ κατ' ἐμοῦ. Καὶ τοιοῦτον δὲ ἔχει νοῦν διὰ τινὰ τῆς γραφῆς περὶ τοῦ „οἶδα“ συνήθειαν, καὶ τῶν ὁμοίων τῇ λέξει ταύτῃ· ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ „ἔγνω.“ Φησί που ὁ Σωτῆρ ἐρεῖν τοῖς λέξουσι· „τῷ⁴⁾ ὀνόματι

1) Ev. Joann. XIII, 16. coll. pag. 415. not. 7.

2) In textu edd. H. et R. deest καί, H. tamen ad marginem: „scribas,“ R. in notis: „scribend. videtur καὶ τό.“ — Ev. Joann. XIII, 18.

3) Ev. Joann. XIII, 18. coll. pag. 415. not. 7.

4) Matth. VII, 22. et Luc. XIII, 26. coll. edd. N. T. — R. in notis: „haec ex Matth. simul et Luca in unum confudit Origenes. Ferrar. legisse videtur: Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί σου προειρητεύσαμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια κ. τ. λ.; si quidem interpretatur: domine, nonne nomine tuo prophetavimus, et nonne nomine tuo daemonia etc. ex Matth. solo.“ — Salva profecto est lectio, neque ea, Ferrar. interpretat. respectu habito, ullo modo turbanda. Cfr. similis locus pag. 411. not. 6. obvius et quae pag. 399. not. 2. de fide Ferrar. habenda in locis N. T. interpretandis diximus.

σου ἐφάγομεν, καὶ ἐπίομεν, καὶ δαιμόνια ἐξεβάλομεν“
 τό „οὐδέποτε ¹⁾ ἔγνω ὑμᾶς“ καὶ τό „οὐκ οἶδα ὑμᾶς,
 πόθεν ἔστε“ ὅπερ ἐὰν ἀπλούστερον νοῆται, παρὰ τὸ
 ἀξίωμα δόξομεν τοῦ Σωτῆρος ὑπολαμβάνειν. Ἀλλὰ
 μήποτε, ἐπεὶ „ἔγνω ²⁾ κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ,“ τοὺς
 μὴ ὄντας αὐτοῦ οὐκ ἔγνω, καὶ ὡς φησι περὶ τινων τό
 „οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς“ οὕτω εἶποι ἂν καὶ περὶ τοῦ
 Ἰούδα, εἰ μὲν μὴ ³⁾ ὄντος αὐτοῦ· οὐδέποτε ἔγνω σε·
 εἰ δὲ γενομένου μεταπέπτωκε, λεχθεὶς ἂν πρὸς αὐτόν·
 οὐκ οἶδά σε, πόθεν εἶ. Καὶ νῦν ὅν τοῦ διαβόλου ⁴⁾
 ἤδη βεβληκότες εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ κατὰ τοῦ
 Ἰησοῦ, οὐκ οἶδεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. Διὸ οὐκ εἶπε νῦν
 ἐγὼ οἶδα πάντας τοὺς παρόντας ἀλλ’ „ἐγὼ οἶδα τίνας
 ἐξελεξάμην“ ὡς εἰ εἶλεγε τοὺς ἐκλεκτοὺς μου. Οὐ περὶ
 πάντων δὲ τῶν παρόντων φημι τό „ἐγὼ οἶδα τίνας
 ἐξελεξάμην“ καὶ γίνεται τὸ γεγόμενον ὑπὸ τοῦ ἐνὸς
 ἐξ ὑμῶν παραδώσοντός με, ἵνα πληρωθῇ ἡ λέγουσα
 γραφή „ὁ τρώγων μετ’ ἐμοῦ ⁵⁾ τὸν ἄρτον, ἐπῆραν ἐπ’
 ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. Παραπέφρασαι δὲ τὸ ρητὸν
 ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ, οὕτως ἔχον „καὶ ⁶⁾
 γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ’ ὃν ἤλπισα, ὁ

¹⁾ Matth. VII, 23. — Luc. XIII, 27. Ed. Knapp. ut
 in nostro textu, ed. Lachm. οὐκ οἶδα (ὕμᾶς) x. τ. λ.

²⁾ II Tim. II, 19. (coll. Numer. XVI, 5.) Ed. Lachm.
 αὐτοῦ, ed. Knapp., itemque edd. H. et R. αὐτοῦ. —
 Matth. VII, 23.

³⁾ Cod. Bodlej. recte: εἰ μὲν μὴ ὄντος αὐτοῦ· οὐ-
 δέποτε x. τ. λ., Cod. Reg. (item ed. H. in textu): εἰ μὲν
 οὖν * οὐδέποτε x. τ. λ. R. — Huet. ad margin.: „scrib.
 εἰ μὲν οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· οὐδέποτε x. τ. λ.“

⁴⁾ Ev. Joann. XIII, 2. — 18. coll. pag. 415. not. 7.

⁵⁾ Ev. Joann. XIII, 18. coll. pag. 415. not. 7. —
 H. et R. ὁ τρώγων μου τὸν ἄρτον x. τ. λ. Cfr. pag.
 416. not. 1.

⁶⁾ Psalm. XLI, 9. (XL, 10.).

ἔσθλων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν.“
 Οὐκοῦν¹⁾ ὁ Σωτὴρ τὸ ῥητὸν τοῦτο περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ
 ἑαυτοῦ φησιν εἰρησθαι· ἐν ᾧ ζητήσεις, πῶς ἄνθρωπος
 εἰρήνης Ἰούδας ἦν, καὶ ἐπ' αὐτὸν ὁ Σωτὴρ ἤλπισε.
 Δηλοῦσθαι οὖν διὰ τούτων νομίζω, ὅτι γνησίως ποτὲ
 ἐπεπιστεύκει· οὐ γὰρ ἂν μηδέποτε υἱὸν εἰρήνης γετό-
 μενον αὐτὸν ἀποστέλλων μετὰ τῶν λοιπῶν ἀποστό-
 λων,²⁾ ἔλεγε καὶ αὐτῷ· τοῖς γὰρ δώδεκα ἀναγέγραπται
 εἰρηκέναι τό· „εἶπατε,³⁾ εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. Καὶ
 ἔὰν ἐκεῖ ἦ υἱὸς εἰρήνης, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀνα-
 παύσεται· εἰ δὲ μή γε, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἀνα-
 κάμψει.“ Καὶ γὰρ ὄρα, μεθ' ὅσα ὁ διάβολος ἔβαλεν
 αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ πρὸ
 ὀλίγου κλέπτῃς εἶναι μεμαρτύρηται. Οὐκ ἂν ὄ, οἶμαι,
 ἀρχῆθεν κλέπτῃς ὢν, ἐπιστεύθη τὸ γλωσσόχομον ἄξιος
 οὖν τοῦ πιστευθῆναι⁴⁾ ὢν, εἰ καὶ προεγνώσθη μετε-
 πεσοῦμενος, ἐπιστεύθη. Καὶ τηλικούτος ἦν ἄνθρωπος
 εἰρήνης Χριστοῦ, ὡς ἐλπίδας ἀγαθὰς ποτε τὸν Ἰησοῦν
 ἐπ' αὐτῷ, ὡς καλῷ ἀποστόλῳ, ἐσχηκέναι· ἄκουε⁵⁾ γὰρ
 τοῦ· „ἐφ' ὃν ἤλπισα.“ Ἐγὼ ὄ οἶμαι, ὅτι καὶ λόγων
 ἀποβόητων τροφιμωτάτων κεκοινώνηκε τοῖς ἀποστόλοις,

1) Ed. Huet. min. accur. οὐκ οὖν κ. τ. λ.

2) Ed. Huet. perperam habet: ἀποστέλλω. R.

3) Luc, X, 5. 6. Edd. N. T. vers. 5. λέγετε pro
 εἶπατε. Baed. vers. 6. (coll. tamen notis in iisd. edd.
 textui subjectis) καὶ ἔὰν ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύ-
 σεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μή γε, ἐφ' ὑμᾶς
 ἀνακάμψει.

4) R. in textu πιστευθῆναι ὢν (non ὢν) κ. τ. λ., in
 notis: „sic recte habet Cod. Bodlej., in Cod. Reg. (item
 in od. H.) vitiose legitur: πιστευθῆναι * προεγνώσθη με-
 ταποιοῦμενος, ἐπιστεύθη.“

5) Cod. Bodlej. (H. ad margin.: „Ferrar.“) ἄκουε,
 Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἀκούω. R. — Psalm. XLI,
 9. (XL, 10).

ἀπὸ Ἰησοῦ λαβὼν, περὶ ὧν εἶπεν „ὁ ἐσθίων ἄρτους μου.“ Τὸ ¹⁾ δέ „ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν²⁾ αὐτοῦ“ μεταπέφρασαι εἰς τό „ἐπῆρην ἐπ' ἐμὲ τὴν³⁾ πτέρναν αὐτοῦ“ ὡστ' αὐτὸν εἶναι τὸ „ἐμεγάλυνε“ τῷ „ἐπῆρε.“ Καὶ εἰ χρή τὴν „ἐπῆρην ἐπ' ἐμὲ τὴν⁴⁾ πτέρναν αὐτοῦ“ καὶ „ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερονισμὸν αὐτοῦ“ σαφηνίσαι λέξιν, φήσομεν ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λάξ ἐντέλων τινὲς τοιοῦτος δὲ καὶ Ἰούδας ἦν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατῶν, καὶ τρώγων ἦν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ὅτε βάψας⁵⁾ ὁ Ἰησοῦς τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη, ἐπῆρην Ἰούδας ἐπὶ τὸν διδάσκαλον τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅτι⁶⁾ μετὰ τὸ ψωμίον εἰσηλθεὶν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν Ἰούδαν. Εἰ δὲ δύναται καὶ τό „ἡ ἀνομία⁷⁾ τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με“ συνεξεταζόμενον τῷ „ἐπῆρην ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ“ ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, γενόμενον ἐν τῇ μερίδι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ κτήμα χρηματίσαντα αὐτοῦ, καὶ ἀπόστολον, πτέρναν δὲ διὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸν γεγονέναι τροπικῶς λεγόμενον, καὶ αὐτὸς συνεπισκέψη.

¹⁾ Τὸ δέ. Deest in ed. Huet., sed legitur in Cod. Bodlej. R.

²⁾ H. et R. h. l. πτέρναν αὐτοῦ, paulo post pag. huj. lin. 6. πτερονισμὸν αὐτοῦ, non simpliciter, ut pag. 420. lin. 1. πτερονισμόν. — Cfr. Psalm. XLI, 9. (XL, 10.) et cv. Joann. XIII, 18. coll. pag. 415. not. 7.

³⁾ In edd. H. et R. deest h. l. τὴν.

⁴⁾ H. et R. h. l. τὴν πτέρναν. Cfr. pag. huj. not. 3. coll. cv. Joann. XIII, 18. et Psalm. XLI, 9. (XL, 10.) coll. pag. huj. not. 2.

⁵⁾ Ev. Joann. XIII, 26. 27.

⁶⁾ H. et R. in textu ὅτι, R. in notis: „Ferrar. legisse videtur: ὅτε, vertit enim: quando.“

⁷⁾ Psalm. XLIX, 5. (XLVIII, 6.). — Ev. Joann. XIII, 18.

9. „*Ἀπάρτι* ¹⁾ λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε, ὅταν γένηται, ὅτι ἐγὼ εἰμι.“ Τὴν ἀναφορὰν ἢ λέξις αὕτη ἔχει ἐπὶ τὸ προειρημένον τό „οὐ ²⁾“ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην ἀλλ’ ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὃ τρώγων μετ’ ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ’ ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.“ τοῦτο γὰρ τὸ ἐσόμενον, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ περὶ τοῦ ἐπαίροντος ἐπ’ ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅς ἐστι ³⁾ τρώγων μετ’ ἐμοῦ ⁴⁾ τὸν ἄρτον, ἀπάρτι λέγω ὑμῖν, καὶ λέγω πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα, ἐπὰν γένηται τὸ πληρωθησόμενον τῶν προφητευθέντων ἐν τῇ γραφῇ, πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, περὶ οὗ ταῦτα πεπροφήτεται, ἀπὸ τοῦ τρώγοντος μετ’ αὐτοῦ τὸν ἄρτον, ἐπαίροντος τὴν ἑαυτοῦ πτέρναν μετ’ αὐτοῦ. Ζητήσῃ δ’ ἂν τις, πῶς εἴρηται τοῖς μαθηταῖς, ἃν ἐνίψεν τοὺς πόδας ὁ Ἰησοῦς, ὡς μηδέπω πιστεύσασιν, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός, τό „ἀπ’ ἄρτι ⁵⁾“ λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι,“ καὶ διὰ τοῦτο λέγω „ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι“ ὁ προφητευθεὶς Χριστός. Καὶ ὄρα, εἰ δυνάμεθα, κατηγοροῦντες τῶν τηλικούτων Ἰησοῦ μαθητῶν, ὡς οὐδέπω πεπιστευκότων, καὶ τὸ βούλημα σώζειν τοῦ εἰπόντος· „ἵνα πιστεύσητε, ⁶⁾“ ὅταν γένηται, ὅτι ἐγὼ εἰμι.“ Ὁ παραλαμ-

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 19. Ed. Lachm. ἀπ’ ἄρτι, ed. Knapp. ἀπάρτι. Pro ἵνα — γένηται, odd. N. T. exhibent: ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 18. H. et R. h. l. μετ’ ἐμοῦ. Cfr. pag. 416. not. 1. et pag. 419. not. 5.

³⁾ Ed. Huet. min. accur. ὡς ἐστι.

⁴⁾ H. et R. h. l. μετ’ ἐμοῦ et lin. 12. pag. huj. μετ’ αὐτοῦ. Cfr. pag. huj. not. 2. coll. pag. 416. not. 1.

⁵⁾ Ev. Joann. XIII, 19. coll. de ordine vocc. pag. huj. not. 1.

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 19. H. et R. h. l. πιστεύητε. Cfr. de πιστεύσητε et ord. vocc. pag. huj. not. 1. coll. not. 5.

βάνων σοφίας θεωρήματα, ἐσθ' ὅτι καὶ προτέροις, οἷς¹⁾ ἤδη σοφός ἐστιν, ἀναλαμβάνει δεύτερα, ἐφ' οἷς οὐ πρότερον ἦν σοφός, καὶ σοφώτερος ἔσται· καθὼς λέγεται καὶ τό· „ταῦνθε²⁾ γὰρ ἀκούσας σοφός, σοφώτερος ἔσται.“ Ὡσπερ οὖν, εἰ ἐλέγετο τῷ σοφῷ τάδε τινα, καὶ ἐπεφέρετο· ταῦτά σε ποιῆ σοφόν· οὐ πάντως ἂν ἐκ τοῦ μὴ σοφοῦ σοφὸν ἐνοήσαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ σοφοῦ σοφώτερον, ὡς ἐπιγινωσκόμενης τῆς προκοπῆς, καὶ ὀδευούσης ἐπὶ τὴν τελειότητα· οὕτω μοι νόει καὶ τὸν πιστεύοντα δύνασθαι πιστότερον γενέσθαι. Καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι, προσελθόντες ποτὲ τῷ κυρίῳ, οὐχ ἑαυτῶν κατηγοροῦντες, ὡς ἀπίστων, ἔλεγον αὐτῷ τό· „Κύριε,³⁾ πρόσθες ἡμῖν πίστιν.“ καὶ γὰρ ἐν τῷ „πρόσθες“ σαφῶς παρίσταται, ὅτι πίστιν εἶχον χωροῦσαν προσθήκην. Εἴπερ οὖν συνήκαμεν ταῦτα, νόει μοι τὰς προσθήκας τῶν πιστοποιούντων, μετὰ τινα πρότερον πιστοποιήσοντα⁴⁾ προστιθέναι τῇ πίστει· ὥστε καὶ τοὺς μαθητὰς, πρὸς οἷς εἶχον πιστοποιητικοῖς, καὶ τοῦτο προσειληφέναι, τὸ βλέπειν πληρουμένην τὴν λέγουσαν γραφήν· „ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ⁵⁾ τὸν ἄρτον, ἐπλήρην ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρυν αὐτοῦ.“ παρισιάζοντος τοῦ προφητευομένου, ὅτι αὐ-

1) H. et R. in textu ἤδη omisso οἷς; iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „scribo et lego οἷς ἤδη.“ — Ferrarius: *interdum per priora, quib. jam sapiens est, percipit posteriora.*

2) Proverb. I, 5. LXX. interpret.: τῶν δὲ γὰρ κτλ.

3) Luc. XVII, 5. In edd. N. T. decet κύριε.

4) H. et R. πιστοποιήσοντα, προστιθέναι κ. τ. λ. Ferrarius: *post quasdam, quas antea fidem fecerant, addidisse etc., legit πιστοποιήσαντα.* Equidem commate deleto πιστοποιήσοντα retinui.

5) Ev. Joann. XIII, 18. H. et R. h. l. ὁ τρώγ' μου τὸν ἄρτον κ. τ. λ. Sed cfr. pag. 416. not. 1. et pag. 422. not. 2. et not. 4.

τὸς ἦν, περὶ οὗ ταῦτα ἐθεσπίζετο.¹⁾ Καὶ ἄκουε τοῦ „Ἰνα²⁾ πιστεύσητε“ ὡς ἴσον δυναμένου τῷ.³⁾ Ἰνα ἐνεργῆτε, παραμένοντες τῷ πιστεύειν, καὶ μηδεμίαν ἀφορμὴν πρὸς τὸ μεταπίθεσθαι ἰσχυόντες. Καὶ εἴ τοι μὴ μεγέθει μεγάλη ἡ πίστις ἦν, ἢ πλήθει πολλῇ, οὐκ⁴⁾ ἂν ἔλεγεν ὁ Παῦλος τό· „κἄν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν.“ Ὡσπερ γὰρ ὁ τέλειος, καὶ πάσας ἔχων τὰς ἀρετὰς, τελείαν ἐκάστην ἀναλαβὼν, τελείαν ἔχει τὴν σοφίαν, καὶ τελείαν τὴν σωφροσύνην, οὕτω δὲ καὶ τὴν εὐσεβείαν, καὶ τὰς λοιπὰς· οὕτως⁵⁾ ἂν τις εἶπε τῇ τοῦ πιστεύειν ἀρετῇ· τελείως τῷ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν. Ταῦτα δὲ φημι, ὡς οὐ κυρίως ἂν λεχθησομένης τῆς ἀτελοῦς σοφίας, ἢ σωφροσύνης, ἢ εὐσεβείας, ἢ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, καὶ τῶν ἐν ἐκάστη ἀρετῇ

¹⁾ Cod. Bodlej. ἐθεσπίζετο; Cod. Reg. τεθέσπιστο. R. — Huët. in textu ἐτεθέσπιστο, in notis: „vel ἐθεσπίζετο, nam Cod. Reg. (plane aliter igit ac R. legit) habebat τεθεσπίζετο.“

²⁾ Ev. Joann. XIII, 19. H. et R. h. l. πιστεύσητε. Cfr. pag. 422. not. 6.

³⁾ R. in textu recte τῷ· Ἰνα ἐνεργῆτε, in notis: „ed. Huët. (in textu): τῷ, Ἰνα πιστεύητε, ἐνεργῆτε.“ — H. ad marginem: „ἴσως· τῷ (Ἰνα?) ἐνεργῆτε.“

⁴⁾ H. et R. οὐκ ἂν κ. τ. λ. — I Cor. XIII, 2. Ed. Knapp. καὶ ἐάν κ. τ. λ., ed. Lachm. κἄν κ. τ. λ.

⁵⁾ οὕτως — πίστιν. Sic H. et R. in textu; H. tamen in notis, quae R. quoque ex parte affert, haec habet: „ita Cod. Reg. Perizonius: sic etiam dici potest virtute credendi perfecte omnem habere virtutem. Legend. fortasse: οὕτως ἂν τις εἶποι τῇ τοῦ πιστεύειν ἀρετῇ τελείαν καὶ πᾶσαν κ. τ. λ., vel: τελειωθέντα πᾶσαν κ. τ. λ.“ — Equidem cum Huët. εἶποι legerim et pro τελείως τῷ Ferrar. duce, qui vertit: sic aliquis diceret perfectum in virtute credendi, eum omnem habere fidem, scripserim τέλειον, αὐτόν (aut τοῦτον, quod facile in τῷ abire poterat,) κ. τ. λ.

προσκοπῶν ὁμωνύμως τῇ τελείᾳ ὀνομαζομένων. Οὕτω γὰρ σοφὸς λέγεται ὁ ἁμαρτάνων μὲν τινα, ὡς ἐλέγχου δεῖσθαι, οὐ μὴν καὶ μισῶν τοὺς ἐλέγχοντας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀγαπῶν, καθὸ γέγραπται: "ἐλέγχε¹⁾ σοφόν, καὶ ἀγαπήσει σε." Οὕτω δὲ καὶ σοφὸς λέγεται, ἐπιδικτικὸς ὢν ἐτέρων θεωρημάτων σοφίας, καὶ μηδέπω ἔχων τὰ δεύτερα, καθὸ λέγεται καὶ τό: „δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται." Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ ταῦτα ἐηλύθαμεν, δεικνύντες ὅτι ἐνδέχεται, τὸν ἤδη πιστεύοντα μανθάνειν τινα, ἵνα πάλιν πιστεύῃ, καὶ διὰ τῆς προσηύχης τῶν μαθημάτων προστιθέναι τῇ πίστει. Εἰ δὲ βουλόμεθα εἰδέναι, τίς ἔστιν ὁ πᾶσαν ἔχων τὴν πίστιν, λάβωμεν, ἐπὶ παραδείγματος, κεφαλαιωδῶς τὰ ἐν τῷ πιστεῦσθαι σώζοντα τὸν πιστεύοντα, φέρε εἰπεῖν, ὄντα τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, καὶ λέγωμεν, ὅτι ὁ μὲν τὰ προειρημένα ἑκατὸν ἀδιστακτικῶς παραδεχόμενος, καὶ ἐκάστῳ αὐτῶν βεβαίως πιστεύων, πᾶσαν ἔχει τὴν πίστιν· ὁ δὲ λείπων ἐν τινι ἀριθμῷ τῶν ἐν τῷ πιστεῦσθαι σώζόντων, ἢ τῇ πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητι, τοσοῦτον λείπει τοῦ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, ὅσοις ἀριθμοῖς πιστεύων ἐνδεῖ, ἢ ὅσον ἀφίστηκε τῆς περὶ τῶν πιστευόντων βεβαιότητος, εἴτε πάντων, εἴτε τινῶν· ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος δοθῆ, τίσι μὲν δύνασθαι βεβαίως πιστεῦειν τινα, τίσι δὲ πιστεῦειν μὲν, οὐ βεβαίως δέ· πλὴν ὁμολογουμένως²⁾ δοθείη ἀμήχανον ἀποδείκνυσθαι, τὸν ἐν

1) Proverb. IX, 8. — 9.

2) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet: ὁμολογοῦμεν ὡς δοθεῖσαν ἀμήχανον ἀπεδείκνυται (H. in textu ἀποδεικνύηται, in notis tamen ἀποδείκνυται) τὸν ἐνατέλη πρὸς μηδὲν κ. τ. λ. At Cod. Bodlej. lectionem nostri text. exhibet, quae certe vera (ab omni parte?) est. R. — Huet in notis: „Sic habet Cod. Reg. Perion. vertit: *verumtamen fatemur, ut datum et concessum demonstratum est, fieri non posse, eum, qui in inchoata, minusq. perfecta fide sit, in nullo habere*

ἐν ἀτελῇ μηδὲν ἔχειν βεβαιότητα, ὅτι οὐ τὸ ἴσον ἀπόστημα ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητος ἀπέχει ἕκαστος τῶν, ἐν οὕτως ὀνομάσω κατὰ τὴν γραφὴν, ὀλιγοπίστων, καὶ τὴν πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητα οὐδέπω ἀνειληφόντων. Τούτοις δὲ ἔπεται διὰ τὸ „κατὰ¹⁾ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι“ καὶ διὰ τὸ „ἢ πίστις²⁾ σου³⁾ σεσωκὲ σε“ ἕκαστῳ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν ἐν τῇ δικαίᾳ κρίσει τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν, ἀνάλογον τοιαῦδε καὶ τοιαῦδε πίστει καὶ σωτηρίᾳ⁴⁾ εἰ γέ ἐστὶ τις καὶ ἐν ταύτῃ σωζομένων διαφορὰ, ὡς τὸ „ᾧ⁵⁾ μέτρῳ⁶⁾ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν“ φθάνειν καὶ ἐπὶ τὰ μέτρα τῆς πίστεως, καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀπὸ Θεοῦ ἀμοιβῆς, καὶ σωτηρίας. Ὁ δὲ τὸν τούτων κατανοήσας λόγον θεωρήσει,

firmitatem etc. Videtur legisse: ὡς δοθέν ἀποδείκνυται (vel ἀποδέδεικται) ἀμήχανον, τὸν ἐν ἀτελεῖ κ. τ. λ. Ferrar. aut. (qui vertit: *attamen omnium consensu dederis, difficiillimum demonstratu esse, ut, cui manus defuerit numerus, nihil habeat firmitatis*) sic legebat: πλὴν ὁμολογουμένως δοθείς ἂν ἀμήχανον ἀποδεικνύσθαι (vel ἀποδείκνυσθαι), τὸν ἐν ᾧτελῇ κ. τ. λ., quae lectio ad verum accedit propius et magis placet. — Equid. maximam partem Cod. Bodlej. sequendo πρὸς ἀντεμὲν ex Cod. Reg. restituerim, eodemq. Cod. Reg. duce, nulla licet sit, modo ad primas voc. ἀμήχανον literas respexeris, necessitas, *δοθείη ἂν pro simplici δοθείη legerim*.

¹⁾ Matth. IX, 29. Edd. N. T. *πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.*

²⁾ Matth. IX, 22. coll. Marc, X, 52.

³⁾ R. in textu, H. ad marg. *πίστις σου*; R. in notis: „*deest σου in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej.*“

⁴⁾ R. in textu, H. ad marg. Ferrar. duce *σωτηρίᾳ*, R. in notis: „*Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male habet σωτηρίαν.*“

⁵⁾ Matth. VII, 2. coll. Marc. IV, 24. Edd. N. T. *ἐν ᾧ⁵⁾ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.*

πῶς εὐλόγως, ὡς μὴ δυναμένοις κρίνειν, τοῖς ἀνθρώποις λέγεται „μὴ¹⁾ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε“ καὶ τό-
 „μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος.“
 Πάλιν²⁾ εἰς ταῦτα ἐπεὶ ἔλεγον ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἑκατὸν ὄντων τῶν σωζόντων ἐν τῷ πιστεῦσθαι, τὸν μὲν τοῖς ἑκατὸν βεβαίως πιστεύοντα πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, τὸν δὲ λείποντα τῇ πρὸς τινα τῶν ἑκατὸν πῖ-
 σιαι, τῇ πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητι διαφόρως, μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, ἐκδήσομεν σαφηνίας ἔνεχεν τοιαῦτα· πρῶτον³⁾ πάντων πιστεύσον, ὅτι εἷς ἔστιν ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ κατακτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. Χρῆ δὲ καὶ πιστεύειν, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πάσῃ τῇ περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἀληθείᾳ. Δεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον πιστεύειν πνεῦμα, καὶ δι, αὐ-
 τεξούσιοι ὄντες, πολαζόμεθα μὲν ἐφ' οἷς ἁμαρτάνομεν, τιμώμεθα δὲ ἐφ' οἷς εὐ πράττομεν. Φέρε οὖν κα-
 θ' ὑπόθεσιν, εἰ τις δοκῶν πιστεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν, μὴ πιστεῖται⁴⁾ ὅτι εἷς ἔστιν ὁ Θεὸς ὁ νόμου καὶ εὐαγγελίου, οὗ τὴν δόξαν⁵⁾ οὐρανοῖ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένοι, διηγοῦνται, καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὴν πόθησιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὡς ἔργον τυγχάνον αὐτῶν, οὗτος⁶⁾

¹⁾ Matth. VII, 1. — I Cor. IV, 5. Edd. N. T. ὥστε μὴ κ. τ. λ.

²⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) πάλιν ταῦτα ἐπεὶ λέγον ὡς κ. τ. λ. R. — H. ad marginem: „Ferrar. ἐπεὶ ἔλεγον.“

³⁾ H. et R. in textu recte πρῶτον, H. ad marginem: „Ferrar. πρὸ τῶν.“

⁴⁾ H. in textu πιστεύειν, ad marginem: „scribas πιστεύει.“

⁵⁾ Psalm. XIX, 1. (XVIII, 2).

⁶⁾ οὗτος ἂν — κεφαλαίῳ. His verbis hiatus, qui in Cod. Reg. erat, reparatur ex Cod. Bodlej. R. — Ed. Huet. οὗτος * * λαίῳ.

ἂν τῷ μεγίστῳ λείποι τῆς πίστεως κεφαλαίῳ. Ἦ πάλιν εἰ τις πιστεύων, ὅτι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερὸν τι¹⁾ χρῆμα καὶ σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδηδήμακεν· ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς Μαρίας, καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνελληφεν, ἀλλ' ἐξ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαϊότατα. Πάλιν τε αὐτὸ εἰ τὴν μὲν θεότητά τις αὐτοῦ παραδέχοιτο, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι προσκόπτων μηδὲν ἀνθρώπινον περὶ αὐτὸν πιστεύει γεγενῆσθαι, ἢ²⁾ ὑπόστασιν εἰληφέναι, καὶ τούτῳ ἂν λείποι πρὸς πᾶσαν τὴν πίστιν οὐ τὰ τυχόντα. Ἦ εἰ ἀνάγκη τὰ μὲν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπινα³⁾ προσίοιτο, τὴν δὲ ὑπόστασιν τοῦ μονογενοῦς, καὶ πρωτοτόκου πάσης πίστεως ἀθετοῖ, καὶ οὗτος ἂν⁴⁾ οὐ δύναιτο λέγειν πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν. Καὶ οὕτως καθέξῃς μοι νόει, ἵνα θεωρήσωμεν, ὀπηλίκον ἔσθι τὸ ἀνελλιπῶς καὶ βεβαίως πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν, τοσοῦτον δυναμένην, ὅτε πᾶσά ἐστιν ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ, ὥστε, ἅτινά ποτέ ἐστι τὰ ὄρη, μεθιστάνειν αὐτὰ δύνασθαι· πάντων μὲν τῶν ἀνθρώπων δυναμένων μεθιστάνειν τὸ δεικνύμενον ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ ὄρος, καὶ τὰ δεικνύμενα αὐτῷ,⁵⁾ εἰ δὲ λείποι τινὰ τῇ πάσῃ πίστει, λείπειν τῇ δυνάμει τοῦ μετατιθέναι ὄρη. Καὶ χρήσομαι γε καὶ τοιοῦτῳ καὶ εἰ ταῦτα παραδείγματι· ὥσπερ καθέλκουσιν οἱ τοσοῦτοι, τοιάνδε δυνάμιν ἔχοντες, πρώτως εἰς θάλασσαν τὴν ναῦν· εἰ δὲ λείποιεν οὗτοι κἄν ἐν τῶν συνεργῶν, ἢ τῇ δυνάμει τινός, οὐκ ἂν καθέλκοιτο ἡ ναῦς· οὕτως οἷοντι

¹⁾ R. in textu recte, H. ad marg. Ferrar. duce ἱερὸν τι; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἑτερόν τι.“

²⁾ R. ἢ, ed. Huet. καί.

³⁾ Ferrar., nisi proprio Marte adjecit, legit ἀνθρώπινα τίς κ. τ. λ.

⁴⁾ R. καὶ οὗτος οὐ, κτλ., H. καὶ οὕτως ἂν οὐ κτλ.

⁵⁾ Ed. R. αὐτῷ, ed. H. αὐτοῦ.

πολλοὶ μετατιθέντες εἰσὶ τὰ ὄρη ἢ πᾶσα πίστις τοσοῦτον δὲ λείπει τῇ δυνάμει τῆς τῶν ὄρων μεταθέσεως, ὅσον λείπει πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν, ὃ ἔτι κατ' αὐτὴν ἀτελής. Καὶ ὄρα, εἰ μὴ χρησίμως διὰ ταῦτα ἐξήτασαι διὰ τοὺς μαθητὰς, ἃν ἐνίψεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας, πρὸς οὓς εἰπὼν, ὡς ἂν ὑπολάβοι ὃ μὴ ἐξετάσας, ὡς μηδέπω πιστεύσαντας, τό· „ἀπάρτι¹⁾ λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε ὅταν γένηται, ὅτι ἐγὼ εἰμι.“ Ἄμα δὲ καὶ ἀναπτυσσόμενος ὁ λόγος δείκνυσι, πηλίκῃ μὲν ἔστιν ἡ κατὰ τὴν πᾶσαν πίστιν ἀρετὴ, καὶ ὅτι σπανίως εὐρισκομένη· πόσῳ δ' ἕκαστος ἡμῶν ἀπολείπεται τοῦ τὴν πᾶσαν ἔχειν πίστιν, ὥστε ὄρη μεδιστάνειν. Πλὴν οὐκ εὐκαταφρόνητον πρὸς²⁾ τὸ ποιεῖν πιστεύειν ἔστι, κατὰ τὰ νῦν προκειμένα, τὸ τοὺς προφήτας μὲν προτεθεσπικῆναι τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ δὲ τὸν λόγον αὐτῶν ἀπηντηκῆναι τῷ Σωτῆρι τὰ προειρημένα.

10. „Ἀμήν,³⁾ ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὃ λαμβάνων, ἂν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὃ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.“ Ὁ Ἰησοῦς πέμπει οὐ μόνον ἁγίους, ἀλλὰ καὶ ἁγίους καὶ ἀγγέλους· καὶ πέμπει μὲν τοὺς διὰ τὸ ἀποστέλλεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀποστόλους ὀνομαζομένους. Ἦδη δὲ τούτων, οἱ μὲν ἄνθρωποι εἰσιν, οἱ δὲ δυνάμεις κρείττους· οὐ γὰρ ἁμαρτησόμεθα, τὸ „Ἀπόστολος“ ὄνομα τάσσοντες καὶ περὶ τούτων, περὶ ἃν γέγραπται· „πάντες⁴⁾ εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα,

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 19. coll. pag. 422. not. 1. — H. et R. πιστεύητε. Cfr. pag. 422. not. 6. et pag. 424. not. 2.

²⁾ Ed. Huet. min. accur. πρὸς τὸν ποιεῖν — μετὰ τὰ νῦν —, τὸν τοὺς προφήτας κ. τ. λ.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 20. Ed. Lachm. ἂν τινα, ed. Knapp. ἕάν τινα κ. τ. λ. — Ed. Huet. h. l. ἂν τινα, ed. R. ὄν τινα. Cfr. pag. 432. not. 1.

⁴⁾ Hebr. I, 14.

τό· „ὁ λαμβάνων, ¹⁾)-ἐάν τινα πέμψω“ ὄσους ²⁾ ἐνδέχεται πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ³⁾ ὀνομάζει ἀποστόλους, καὶ μὴ, ὡς εἰρήκαμεν, τοιοῦτοι ὡσι, καὶ οἱ ἐνδέχεται καὶ τῆς ἀνθρώπων φύσεως κρείττονα ὄντα πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ οὖν λαμβάνων, ὃν ἂν ⁴⁾ πέμψη ὁ Ἰησοῦς, τὸν ἐν τῷ ἀποσταλέντι Ἰησοῦν λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν Ἰησοῦν, πατέρα λαμβάνει· ὁ ἄρα λαμβάνων, ὃν ἂν πέμψη ὁ Ἰησοῦς, λαμβάνει τὸν πέμψαντα τὸν Ἰησοῦ πατέρα. Δύναται δὲ καὶ τοιοῦτος ὁ λόγος εἶναι· ὁ μὲν λαμβάνων, ὃν ἐάν ἐγὼ πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ μέχρι τοῦ ἐμὲ παραδεξασθαι φθάσει· ὁ δὲ μὴ διὰ τινος ἐμοῦ ἀποστόλου ἐμὲ λαμβάνων, ἀλλὰ χωρῶν ἐμὲ οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐ δι' ἀνθρώπων διακονούμενον, ἀλλ' ἐπιδημοῦντα ταῖς τῶν εὐτρεπισάντων ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἐμὴν παραδοχὴν ψυχαῖς, τὸν πέμψαντά με λαμβάνει πατέρα, ὡς μὴ μόνον ἐμὲ τὸν Χριστὸν εἶναι ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα. Ἔστι δὲ ἐκ τούτων καὶ τὰ ⁵⁾ κατ' ἐναντιότητα νοῆσαι· ὁ γὰρ λαμβάνων, ὃν ἐάν πέμψη ὁ υἱὸς τοῦ ποιηροῦ, ἐκείνος τὸν ἀντίχριστον λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν υἱὸν τοῦ ποιηροῦ, καὶ παραδεξάμενος τὸν ἀντίχριστον λόγον, ὑποκρινόμενος εἶναι ἀλήθειαν, καὶ ψευδῶς ἐπαυ-

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 20. H. et R. h. l. ἐάν τινα κ. τ. λ. Cfr. pag. 429. not. 3.

²⁾ Sic Cod. Bodlej., Cod. Reg. vero (item ed. H. in textu) ὄσους ἐάν δέχεται πέμψασθαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἐνδέχεται pro ἐάν δέχεται.“

³⁾ R. recte ut in nostro textu; H. in textu: ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ μὴ, ὡς εἰρήκαμεν, ὀνομάζειν ἀποστόλους, τοιοῦτοι κ. τ. λ., ad marg.: „scrib. ὀνομάζει.“

⁴⁾ Deest ἂν h. l. in ed. Huetiana.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet: τὰ κατέναντι ὅτι τὰ νοῆσαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. κατανοῆσαι.“

γελλόμενον εἶναι δικαιοσύνην, οὗτος αὐτὸν λαμβάνει τὸν πονηρὸν. Διὸ προσέχωμεν, ἵν' ὡς καλοὶ τραπεζῖται δοκιμάζωμεν μὲν τὸν τῶν ἀληθῶν διάκονον, ἀποδοκιμάζωμεν δὲ τὸν τῶν ψευδῶν. Ἐνθάδε μὲν οὖν „ὁ 1) λαμβάνων, φησὶν, ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με“ καὶ „ὁ θεωρῶν 2) ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με“ οὔτε δὲ εἴρηται· ὁ πιστεύων εἰς ὑμᾶς, πιστεύει εἰς ἐμὲ· οὔτε ὁ θεωρῶν ὑμᾶς, θεωρεῖ ἐμὲ· λαμβάνειν μὲν γὰρ ὑμᾶς βούλεται τοὺς ἀποστόλους ἑαυτοῦ, οὐ μὴν καὶ πιστεῦειν εἰς αὐτούς. Λαμβάνωμεν οὖν τοὺς ὑπὸ τοῦ Λόγου ἡμῖν ἀποστελλομένους, καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ· μηδέποτε δὲ παραδεξώμεθα ἀπόστολον ἀντιχρίστου, καὶ λόγον ψευδῆ.

11. „Ταῦτα 3) εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς· ἔταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.“ Ἀνωτέρω εἶπε „νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται.“ νῦν δὲ λέγεται, ὅτι „ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἔταράχθη τῷ πνεύματι“ καὶ ζητῶ τοιαῦτα εἰς τὸν τόπον· τί δῆποτε οὐκ εἴρηται ἀνάλογον τῷ „νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται“· τό· τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ τετάρακται· ἢ ἀνάλογον τῷ „ἔταράχθη τῷ πνεύματι“· τό· „νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται.“ Καὶ ταῦτα ζητεῖν ἐτόλμησα μετρίως, τηρήσας ἐν πάσῃ τῇ γραφῇ διαφορὰν ψυχῆς καὶ πνεύματος, καὶ μέσον μὲν τι θεωρῶν εἶναι τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιδεχομένην ἀρετὴν καὶ κακίαν, ἀνεπίδεκτον δὲ τῶν χειρόνων τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· τὰ γὰρ κάλλιστα καρποὶ λέγονται εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ, ὡς ἂν οἰηθεῖη τις, τοῦ ἀγίου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸς ἀντιδιαστολήν

1) Ev. Joann. XIII, 20. H. et R. h. l. ἐάν τινα κ. τ. λ. Cfr. pag. 432. not. 1. coll. pag. 429. not. 3.

2) Ev. Joann. XII, 45.

3) Ev. Joann. XIII, 21. — XII, 27.

γὰρ τούτου φανερὰ λέγεται εἶναι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς πάντα ψεκτὰ τυγχάνοντα, ἐπεὶ μηδὲν ἔργον σαρκὸς ἐπαινετόν. Ἀπαξ δὲ μέχρι τοῦ δευρο εὖρον πνεῦμα φαύλου σκληρύνεσθαι λεγόμενον ὑπὸ κυρίου τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ „καὶ¹⁾ οὐκ ἠθέλησε Σιών²⁾ βασιλεὺς Ἐσεβῶν παρελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐσκήρυνε κύριος ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ κατίσχυσε καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδοθῆ εἰς τὰ χεῖράς σου ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.“ Ἀλλὰ τὰ περὶ μὲν τούτου, οἰκειότερον ἐν τοῖς εἰς τὸ³⁾ Δευτερονόμιον ἐξετασθεῖα ἄν. Νῦν δὲ πρόκειται λέγειν, πῶς τὰ προειρημένα „εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη,“ οὐ τὴν ψυχὴν οὐδὲ τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ „τῷ πνεύματι.“ Ἰν' οὖν τὸ περὶ τοῦ πνεύματος παρατήρημα μὴ διαπίπτῃ, λεχτέον, ὅτι ἐν μὲν τῷ „νῦν⁴⁾ ἡ ψυχὴ μου τετάραχται“ τὸ τῆς ταραχῆς πάθος ψυχῆς ἦν, ἐν δὲ τῷ „ἐταράχθη τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς“ ὅπερ ἔστι τὸ ἀνθρώπινον, τὸ πάθος ἦν ἐρχόμενον τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ πνεύματος. Ὡς γὰρ ὁ ἅγιος ζῆ πνεύματι, προκατάρχοντι τῶν ἐν τῷ ζῆν, καὶ πάσης πράξεως καὶ εὐχῆς, καὶ τοῦ πρὸς Θεὸν ὕμνου· οὕτως πᾶν ὁ, τίποτ' ἄν ποιῆ, ποιεῖ πνεύματι, ἀλλὰ κἂν πάσχη, πάσχει πνεύματι. Εἰ δὲ ὁ ἅγιος, πόσῳ μᾶλλον ταῦτα λεχτέον περὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἀρχηγοῦ Ἰησοῦ, οὗ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ ἀνειληφέναι αὐτὸν ὄλον ἀνθρώπου, τὸ ἐν αὐτῷ διέσεισε τὰ λοιπὰ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινα; Καὶ οὕτως „ἐταράχθη τῷ πνεύματι,“ ἵνα μαρτυρήσῃ, καὶ

1) Deuter. II, 30. LXX. interpretes ὁ Θεὸς ἡμῶν et τὴν καρδίαν κ. τ. λ.

2) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) Σιών βασιλεὺς εὐσεβῶν.“

3) Deest τό in ed. Huetiana.

4) Ev. Joann. XII, 27. — XIII, 21.

ἵνα εἴπῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ οἰονεὶ ὄρκου, τοῦ „ἀμήν,“ τό „λέγω¹⁾ ὑμῖν, ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.“ Τοῦ γὰρ πνεύματος, οἶμαι, θεωρήσαντος τὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένον εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα τὸν διδάσκαλον παραδῶ, φωτισθεὶς²⁾ εἰς τὸ ἐσόμενον ἐταράχθη· καὶ ἐπεὶ ἡ ταραχὴ ἀπὸ τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως γεγένηται, ὃ καὶ ἐν ταραχῇ ἐγένετο, Ἰησοῦς, εἴρηται, ἐταράχθη τῷ πνεύματι. Τάχα δὲ καὶ κατὰ ἓμιαν ἐκδοχὴν, τὴν „ἡ σὰρξ³⁾ ἀσθενής.“ καὶ ἡ σὰρξ τετάρακται· ταῦτα δ' ἦν ὁ Ἰησοῦς, περὶ οὗ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Μαρίαν εἴρηται τό „καὶ ἰδοὺ⁴⁾ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται.“ Σημείωσις δὲ, τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τὸ „ἐμαρτύρησεν“ ἀναφέρεται ἐπὶ⁵⁾ τό „εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.“ Καὶ τοῦτο μὲν λεγόμενόν, καὶ προφητευόμενον τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος, οἶμαι, τῷ

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 21.

²⁾ H. et R. in textu φωτισθεῖσα τό κ. τ. λ.; H. tamen in notis, quae R. quoq. affert: „sic habet Cod. Reg. Perion. verūt: illustratus ad id, quod futurum erat; videtur legisse φωτισθεὶς εἰς τὸ ἐσόμενον. Eodem redit Ferrar. interpretatio: futurum praevidens, quem tamen ita legisse non asseverarim.“ Equidem, quum φωτισθεῖσα stare prorsus nequeat, neque suppleri possit, si context. orat. accurat. respexeris, ἡ ψυχὴ (αὐτοῦ), Perion. sequendo φωτισθεὶς εἰς τό in text. recepi. Ceterum si quis, quod adjeci, εἰς missum facere velit, habeat sibi.

³⁾ Matth. XXVI, 41. coll. Marc. XIV, 38.

⁴⁾ Luc. I, 31. 32. Edd. N. T. voc. γαστρὶ addunt verba: καὶ τέξῃ υἱόν.

⁵⁾ Deest ἐπὶ in Cod. Reg. (item in textu ed. H.). R. — Huet. ad marginem: „pro τό scrib. τῷ, ἢ ἐπὶ τό.“ — Ev. Joann. XIII, 21.

παρὰ τὸ ¹⁾ μαρτυρεῖν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θεοσεβείας
σημαινομένης. Οὐ γὰρ ταῦτα νομίζω σημαίνεσθαι ἐν
τῷ „ἐμαρτύρησεν,“ ὅτε δηλοῦται τὸ ῥῆμα, παρ' ὃ μάρ-
τυς ἐσχημάτισται τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ,
καὶ νῦν ὅτε ἀναφέρεται ἐπὶ ²⁾ τὸ „εἰς ἐξ ὑμῶν παρα-
δώσει με.“ Ἔτι κατὰ δύναμιν ἐγὼ ἐφίστημι καὶ τῷ
„εἰς ἐξ ὑμῶν“ ἀναφερομένῳ ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, μήποτε
ἐμφαίνει τὸ ἀπὸ τάξεως ἀποστολικῆς, ἐν ᾗ ³⁾ καὶ αὐτὸς
ὑψῶται, τῷ διάθεσίν ποτε παραπλησίαν τοῖς λοιποῖς
ἀποστόλοις ἔχειν αὐτὸν, ἀποπεπτωκέναί. Οὕτως γὰρ
ἐγὼ ἤκουσα καὶ τοῦ „ἰδοὺ ⁴⁾ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ
ἡμῶν“ ἐπεὶ μηδὲ ἐκεῖ εἴρηται ὡς ἡμεῖς ἢ ὡς ἐγὼ
ἀλλὰ διὰ τὸν ἕνα ἐκπεσόντα τῆς μακαριότητος, τὸ „ὡς
εἰς ἐξ ἡμῶν“ ὡς εἰς ⁵⁾ πέπτωκε. Καὶ συναΐδειν μοι
δοκεῖ καὶ μετὰ τοῦ ⁶⁾ „ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνή-
σκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πέπτετε.“ Πλειόντων
γὰρ ἀρχόντων γενομένων, ⁷⁾ ὁ εἰς πέπτωκεν, ᾧ παρα-
πλησίως, μιμούμενοι τὴν ἐκείνου πτώσιν, πέπτουσιν οἱ
ἁμαρτάνοντες. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐν θεότητι τυγχάνων
πέπτωκεν, οὕτω καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶ τὸ „ἐγὼ ⁸⁾

¹⁾ Ed. R. recte τὰ, ed. H. τῷ.

²⁾ Deest ἐπὶ in Cod. Reg. (item in textu ed. H.). R.
— Huet. h. quoque l. (cfr. pag. 435. not. 5.) ad marginem:
„pro τὸ scrib. τῷ, ἢ ἐπὶ τὸ.“ — Ev. Joann. XIII, 21.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἐν ᾗ αὐτὸς ὑψῶ,
(H. ὑψῶ, R. ὑψῶ) τῷ x. τ. λ. R. — H. ad marginem:
„scrib. ὑψώθη, τῷ x. τ. λ.

⁴⁾ Genes. III, 22. H. et R. h. l. min. accur. ἐξ ὑμῶν.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu): ὡς εἰς, συναΐ-
δειν μοι δοκεῖ καὶ μετὰ τὸ ὑμεῖς x. τ. λ. R. — Fer-
rar. πέπτωκε legit, vertit enim: quoniam unus cecidit.

⁶⁾ Huet. ad marginem, cfr. pag. huj. not. 5. „scrib.
τοῦ pro τὸ.“ — Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI).

⁷⁾ R. recte γενομένων, ed. H. γενομένης.

⁸⁾ Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI).

εἶπα· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες·“ ἀποπεσόν-
 τες δὲ ¹⁾ τῆς μακαριότητος, οὐ προηγουμένως ὄντες ἄν-
 θρωποι, ἀποθνήσκουσι, καὶ ὡς εἰς, τῶν ἀρχόντων πι-
 πτούσι. Νομίζω δὲ καὶ θαυμαστικῶς εἰρησθαι τοιοῦτον
 γῶ τὸ λεγόμενον ὁ παραδώσω με οὐκ ἄλλότριος τῶν
 ἐμῶν μαθητῶν ἐστίν, ἀλλ’ οὐδὲ εἰς τῶν πολλῶν μα-
 θητῶν, ἀλλὰ εἰς τῶν ἐν ἐκλογῇ μοι τετιμημένων ἀπο-
 στόλων. Πολλοὶ μὲν οὖν, καταψηφίζόμενοι τοῦ Ἰησοῦ,
 φασί· „σταύρου, ²⁾ σταύρου αὐτόν“ καὶ „αἶρε ἀπὸ
 τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον.“ Τὸ δὲ παραδοῦναι αὐτόν, ἔρ-
 γον ἦν ἔωρακότος καὶ νεροηκότος αὐτόν διδάσκαλον
 γὰρ αὐτόν ἐπιστάμενος τῶν τηλικούτων ³⁾ καὶ τοσοῦτων
 μαθημάτων, ἃ κατ’ ἴδραν μετὰ τῶν ἀποστόλων ἤκουσε,
 καὶ κύριον αὐτόν εἰδὼς, παραδούς ⁴⁾ αὐτόν, ὃ ἔγνω
 μέγεθος αὐτοῦ παρέδωκεν, οὐκ ἄν ποιήσαντος τοῦτό-
 τινος τὸ μέγεθος αὐτοῦ μὴ τεθεωρηκότος. Τὸν μὲν
 γὰρ μέγαν παραδέδωκεν, οὐ καθὸ μέγας ἐστίν, ἐπεὶ μὴ
 εἶδε καθὸ μέγας ἐστίν· ὁ δὲ καὶ μαθὼν, πῶς μέγας
 ἦν, καὶ ἀχροατῆς γενόμενος τοῦ μεγέθους τῆς ἐν αὐτῷ
 σοφίας, καὶ λόγου, καὶ χάριτος, καὶ προδούς αὐτόν
 προέδωκεν αὐτοῦ ⁵⁾. καθ’ ὅλον ὃ εἶδε μέγεθος. Διὰ

¹⁾ Deest δέ in ed. Huetiana.

²⁾ Luc. XXIII, 21. Ed. Knapp. σταύρωσον, σταύ-
 ρωσον αὐτόν, ed. Lachm. ut in nostro textu. — Act.
 XXII, 22.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) τῶν τηλικουτῶνδε καὶ
 τοσῶνδε. R.

⁴⁾ Idem Cod. Reg. (itemq. ed. H.) παραδιδούς. R.

⁵⁾ R. in textu οὐ καθ’ ὅλον ὃ εἶδε, in notis: „pro
 οὐ — εἶδε, quod legitur in Cod. Bodlej., Cod. Reg. (it.
 ed. H. in textu) habet ὁ Λουκᾶς εἶδε.“ — Huet. in no-
 tis: „Perionius: eum prodidit, cujus etiam noverat
 magnitudinem, videtur legisse: οὐ καὶ εἶδε μέγεθος.
 At Ferrar., qui vertit: et prodidit eum, et prodidit
 totam, quam novit, magnitudinem, legebat: προέδωκεν

τοῦτο συνέφερεν αὐτᾶ, εἰ μὴ ἐγεγνήθη, ¹⁾ εἴτε τὴν τῆς παλιγγενεσίας γένεσιν, ὡς ἂν βαθύτερόν τις ἀκούσαι, ²⁾ εἴτε καὶ τὴν κοινότερον νοουμένην περὶ ἧς ὁ ³⁾ πραγμάτων ἑαυτὸν ἀπαλλάττειν θέλων, καὶ ζητήσας, ὅτι ᾗ συμφέρει, ὄντι συμφέρει, καὶ ὑπονοήσας, ὅτι ὡς ἂν μὴ ὄντι. ⁴⁾ αὐτῷ συνέφερεν, ἐπὶ τὴν δευτέραν καταθέων ⁵⁾ διήγησιν, ἐκείνην μᾶλλον παραδέξεται.

12 „Ἐβλεπον ⁶⁾ δὲ εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Εἰ μὲν προφανῆς ἦν τοῖς Ἰησοῦ μαθηταῖς ἡ τοῦ Ἰούδα κακία, καὶ ἔγνωστο, εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος „ὅτι ⁷⁾ εἰς ἕξ ὑμῶν παραδώσει με,“ τίς ἦν ὁ παραδώσων τὸν διδάσκαλον νυνὶ δὲ βλέπουσιν „εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Καὶ γὰρ Ἰούδας τάχα μὲν ἐκ πρότερον χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστόλους πρὸς τὸ μηδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φραῦλον τάχα δὲ καὶ τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκός τις εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἦν τῆς πονηρίας ἐξολών ⁸⁾ λείμματος γὰρ προαιρέσεως ἀγαθῆς ὑπέχον-

δλον ὁ καὶ εἶδε μέγεθος.“ — Equidem, quum oð stare prorsus nequeat, αὐτοῦ restitui; neque absque causa, Ferrar. videlicet duce, nulla licet praeterquam adsit necessitas, pro καθ' ὅλον scripserim καὶ ὅλον.

¹⁾ Matth. XXVI, 24. coll. Marc. XIV, 21.

²⁾ ἀκούσαι. Deest in Cod. Reg. (item in textu ed. H., in quo τις quosq. desideratur). R. — Huet. ad marginem: „ἴσως τις νοήσειε.“

³⁾ Deest ὁ in eod. Huetiana.

⁴⁾ Editio Huetij male: ὄντος. R.

⁵⁾ καταθέων. Deest in Cod. Reg. R. — H. in textu: δευτέραν * θῶν, ad marginem: „ἴσως ἐλθῶν.“

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 22. Ed. Lachm. ἐβλεπ. δέ, ed. Knapp. ut in nostro textu.

⁷⁾ Ibidem XIII, 21. — 22.

⁸⁾ H. et R. in textu ἐξόλων; H. in notis, quae R.

τος ἐν αὐτῷ, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, ἤνλικα δήσαντες αὐ-
 τὸν ἀπήγαγον, καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι,
 μεταμεληθεὶς „ἔστρεφε¹⁾ τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς
 ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, λέγων ἡμαρτον παραδούς
 αἷμα ἀθῶον“ ὅτε εἰπόντων αὐτῶν „τί πρὸς ἡμᾶς;
 Σὺ ὄψῃ“ εἶπας ὁ φιλάργυρος Ἰούδας τὰ ἀργύρια,
 ἀπελθὼν ἀπήγγεστο, μηδὲ περιμείνας ἰδεῖν τοῦ περὶ τὸν
 Ἰησοῦν, παρὰ τῷ Πιλάτῳ κρίματος τὸ τέλος. Καὶ γέ-
 γονεν αὐτῷ οὔτε καθαρὰ ἀπὸ ἁμαρτίας μετάνοια, οὔτε
 ἄκρατος πρὸς τι χρησιότερον ἢ πονηρία. Εἰ μὲν γὰρ
 καθαρῶς μετενόει, καὶ ὡς ὁ ληστής εἰπὼν „μνήσθητί²⁾
 μου, Ἰησοῦ, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου“ προσελ-
 θὼν τῷ Σωτῆρι ἐπολεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ ἐξιλά-
 σασθαι αὐτὸν ἐπὶ τῇ φθασάσῃ γεγονέναι προδόσει. Εἰ
 δὲ πάντῃ τὴν τοῦ καλοῦ εὐνοίαν ἐξεληλακῶς ἦν τῆς
 ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὔτ' ἂν μετεμελήθη, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη
 ὁ Ἰησοῦς· ἀλλὰ καὶ προσετίθει ἂν λόγους, κατηγορῶν
 αὐτοῦ, συγγενεῖς τῇ προδοσίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἀπολαύων
 ἂν ὡς φιλάργυρος ἂν ἔλαβε τριάκοντα ἀργυρίων, τὴν
 τιμὴν τοῦ τειτιμημένου, οὔτ' ἂν ἐβουλεύσατο ἀπώσασθαι
 τὰ ἀργύρια, οὔτ' ἂν ἔστρεψεν αὐτὰ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ
 πρεσβυτέροις, οὔτ' ἂν ἐπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐξωμολογήσατο,

quæq., additis nonnullis, affect: „posterior illa vox (scil.
 ἐξόλων) ita descripta erat in Cod. Reg. Videtur legisse
 Perionius ἐξολών, vertit enim: *perditas complōtataeque
 improbitatis non erat.* Ferrar. vero legebat, ni fallor,
 ἐξ ὄλων (R. addit: si quid. vertit: *nondum prorsus a
 malitia dependebat.*) Neutram mihi satis placet.“ (R.
 addit: attamen rectius videtur legisse Perionius.) — Equi-
 dem ἐξώλους legerim, aut ἐξώλης.

1) Matth. XXVII, 3—5. Edd. N. T. vers. 3. μετα-
 μεληθεὶς ἀπέστρεψε. Vers. 4. ed. Knapp., ut in textu
 nostro, ἀθῶον, ed. Lachm. ἀθῶον. De vers. 5. cfr.
 edd. N. T.

2) Luc. XIII, 42. Edd. N. T. Κύριε pro Ἰησοῦ.

ἂν τῷ μεγίστῳ λείποι τῆς πίστεως κεφαλαίῳ. Ἦ πάλιν εἶ τις πιστεύων, ὅτι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερὸν τι¹⁾ χρῆμα καὶ σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδηδήμακεν· ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς Μαρίας, καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνεληφεν, ἀλλ' ἐξ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαιότατα. Πάλιν τε αὐτὸ εἰ τὴν μὲν θεότητά τις αὐτοῦ παραδέχοιτο, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι προσκόπτων μηδὲν ἀνθρώπινον περὶ αὐτὸν πιστεύει γεγονέναι, ἢ²⁾ ὑπόστασιν εἰληφέναι, καὶ τούτῳ ἂν λείποι πρὸς πᾶσαν τὴν πίστιν οὐ τὰ τυχόντα. Ἦ εἰ ἀνάπαλιν τὰ μὲν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπινα³⁾ προσίοιτο, τὴν δὲ ὑπόστασιν τοῦ μονογενοῦς, καὶ πρωτοτόκου πάσης πίστεως ἀθετοῖ, καὶ οὗτος ἂν⁴⁾ οὐ δύναιτο λέγειν πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν. Καὶ οὕτως καθέξῃς μοι νόει, ἵνα θεωρήσωμεν, ὀπηλίχον ἔστι τὸ ἀνελλιπῶς καὶ βεβαίως πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν, τοσοῦτον δυναμένην, ὅτε πᾶσά ἐστιν ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ, ὥστε, ἅτινά ποτέ ἐστι τὰ ὄρη, μεθιστάνειν αὐτὰ δύνασθαι πάντων μὲν τῶν ἀνθρώπων δυναμένων μεθιστάνειν τὸ δεικνύμενον ἐκ τοῦ Ἰησοῦ ὄρος, καὶ τὰ δεικνύμενα αὐτῷ,⁵⁾ εἰ δὲ λείποι τινὰ τῇ πάσῃ πίστει, λείπειν τῇ δυνάμει τοῦ μετατιθέναι ὄρη. Καὶ χρήσομαί γε καὶ τοιούτῳ καὶ εἰ ταῦτα παραδέλματι· ὥσπερ καθέλκουσιν οἱ τοσοῦτοι, τοιάνδε δυνάμιν ἔχοντες, πρώτως εἰς θάλασσαν τὴν ναῦν· εἰ δὲ λείποιεν οὗτοι κἄν ἐν τῶν συνεργῶν, ἢ τῇ δυνάμει τινός, οὐκ ἂν καθέλκοιτο ἡ ναῦς· οὕτως οἰονεῖ

1) R. in textu recte, H. ad marg. Ferrar. duce ἱερὸν τι; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἕτερόν τι.“

2) R. ἢ, ed. Huet. καί.

3) Ferrar., nisi proprio Marte adjecit, legit ἀνθρώπινά τις κ. τ. λ.

4) R. καὶ οὗτος οὐ, κτλ., H. καὶ οὕτως ἂν οὐ κτλ.

5) Ed. R. αὐτῷ, ed. H. αὐτοῦ.

πολλοὶ μετατιθέντες εἰσὶ τὰ ὄρη ἢ πᾶσα πίστις· τοσοῦτον δὲ λείπει τῆ δυνάμει τῆς τῶν ὀρῶν μεταθέσεως, ὅσον λείπει πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν, ὃ ἔτι κατ' αὐτὴν ἀτελής. Καὶ ὄρα, εἰ μὴ χρησίμως διὰ ταῦτα ἐξήτασται διὰ τοὺς μαθητὰς, ὧν ἐνίψεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας, πρὸς οὓς εἰπὼν, ὡς ἂν ὑπολάβοι ὃ μὴ ἐξετάσας, ὡς μηδέπω πιστεύσαντας, τὸ „ἀπάρτι¹⁾ λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε ὅταν γένηται, ὅτι ἐγὼ εἰμι.“ Ἄμα δὲ καὶ ἀναπτυσσόμενος ὁ λόγος δεικνυσι, πηλίκη μὲν ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν πᾶσαν πίστιν ἀρετὴ, καὶ ὅτι σπανίως εὐρισκομένη· πόσῳ δ' ἕκαστος ἡμῶν ἀπολείπεται τοῦ τὴν πᾶσαν ἔχειν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν. Πλὴν οὐκ εὐκαταφρόνητον πρὸς²⁾ τὸ ποιεῖν πιστεύειν ἐστὶ, κατὰ τὰ νῦν προκείμενα, τὸ τοὺς προφήτας μὲν προτεθεσπικέναι τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ δὲ τὸν λόγον αὐτῶν ἀπηντηκέναι τῷ Σωτῆρι τὰ προειρημένα.

10. „Ἀμήν,³⁾ ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὁ λαμβάνων, ἂν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.“ Ὁ Ἰησοῦς πέμπει οὐ μόνον ἁγίους, ἀλλὰ καὶ ἁγίους καὶ ἀγγέλους· καὶ πέμπει μὲν τοὺς διὰ τὸ ἀποστελλέσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀποστόλους ὀνομαζομένους. Ἡδὴ δὲ τούτων, οἱ μὲν ἄνθρωποι εἰσιν, οἱ δὲ δυνάμεις κρείττους· οὐ γὰρ ἁμαρτησόμεθα, τὸ „Ἀπόστολος“ ὄνομα τάσσοντες καὶ περὶ τούτων, περὶ ὧν γέγραπται „πάντες⁴⁾ εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα,

1) Ev. Joann. XIII, 19. coll. pag. 422. not. 1. — H. et R. πιστεύητε. Cfr. pag. 422. not. 6. et pag. 424. not. 2.

2) Ed. Huet. min. accur. πρὸς τὸν ποιεῖν — μετὰ τὰ νῦν —, τὸν τοὺς προφήτας κ. τ. λ.

3) Ev. Joann. XIII, 20. Ed. Lachm. ἂν τινα, ed. Knapp. ἕάν τινα κ. τ. λ. — Ed. Huet. h. l. ἂν τινα, ed. R. ὄν τινα. Cfr. pag. 432. not. 1.

4) Hebr. I, 14.

εις διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.“ Εἰ γὰρ παρὰ ¹⁾ τὸ ἀποστελλεσθαι ἀπόστολοι, πάντες δὲ εἰσιν ὑπὸ τοῦ ποιούντος „τοὺς ²⁾ ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα,“ εἰς διακονίαν ³⁾ ἀποστελλόμενοι ὄντες λειτουργικὰ πνεύματα, καὶ οὗτοι ἂν εἴεν ἀπόστολοι τοῦ ἀποπέλλοντος αὐτούς. Καὶ ἕκαστός γε τῶν πεμπομένων ἀπὸ τινος, ἀπόστολός ἐστι τοῦ πέμψαντος. Καθὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται μετὰ τό „οὐχ ⁴⁾ ἐστι δούλος μετῶν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μετῶν τοῦ πέμψαντος αὐτόν.“ Κατὰ τοῦτο δὲ οὐχ ἁμαρτήσῃ καὶ τὸν Ἰωάννην ἀπόστολον λέγων Θεοῦ διὰ τό „ἐγένετο ⁵⁾ ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης“ καὶ τὸν Ἡσαΐαν διὰ τό „τίνα ἀποστελῶ, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τούτων;“ ὅτε ἀπεκρίνατο λέγων „ἰδοὺ, εἰμὲ λέγω ἀποσταλόν με.“ Τί δὲ περὶ τούτων λέγω, ὅτε καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ⁶⁾ ὁ τηλικούτος ἡμῶν Σωτὴρ ἀπόστολος εἴρηται τοῦ πατρὸς; Τέτραπται γάρ „ἔχοντες ⁷⁾

¹⁾ R. in textu, H. ad marg. παρὰ τό; R. in notis: „deest παρὰ in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej.“

²⁾ Hebr. I, 7. coll. Psalm. CIV, 4. (CHL). Ed. Lachm. ἀγγέλ. αὐτοῦ et λειτουργοὺς αὐτοῦ, ed. Knapp. ut in nostro textu.

³⁾ H. et R. in textu διακονίας, H. tamen ad marg.: „scribas,“ R. in notis: „forte scribend. διακονίαν.“ Cfr. pag. huj. lin. 1.

⁴⁾ Ev. Joann. XIII, 16. coll. pag. 415. not. 7.

⁵⁾ Ev. Joann. I, 6. — Jesai. VI, 8. LXX. interpret ἀποστελλω. Huet. ἀποπέλλω, R. ἀποστελεῖ.

⁶⁾ Deest ἐπιστολῇ in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed est in Cod. Bodlej. R.

⁷⁾ Hebr. IV, 14. et III, 1. coll. edd. N. T. — H. et R. in notis: „duos locos in unum, memoria lapsus (?),“

οὐν ἀρχιερέα μέγαν, καὶ ἀπόστολον Ἰησοῦν Χριστόν.“
 Καὶ νῦν οὐν ὃν ἐὰν ἀποσιέλλη ὁ Σωτὴρ, διακονησά-
 μενον τῇ τινων σωτηρίᾳ, ὁ ἀποστελλόμενος ἀπόστολός
 ἐστίν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὁ ἀπόστολος, ὡσερ τοῦ
 ἀποστελλαντός ἐστίν ἀπόστολος, οὕτως τισί, πρὸς οὓς
 ἀποσιέλλεται, μόνοις¹⁾ ἐστίν ἀπόστολος. Ὅπερ νοῶν
 ὁ Παῦλος ἔλεγεν· „εἰ²⁾ καὶ ἄλλοις οὐκ εἰμι ἀπόστολος,
 ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμί· ἢ γὰρ σφραγίς μου τῆς ἀποστολῆς
 ὑμεῖς ἴστε ἐν κυρίῳ.“ Ἐξεστίν οὖν τινα εἶναι ἀπό-
 στολον Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνὶ μόνῳ ἐξαποσταλέντα,³⁾ εἰ
 ἐνὶ μόνῳ, Θεοῦ προνοίᾳ, τὸν λόγον διηκονήσατο. Καὶ
 ταῦτά φαμεν, ἵνα πάλιν βλέπωμεν τὴν τῶν χρηματι-
 σάντων Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων ὑπεροχὴν· „δεξιᾶς⁴⁾
 γὰρ, φησὶν, ἴδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα
 ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν.“ Οὐκ-
 οῦν Παῦλος ἔθνεσι μόνοις ἀπόστολος ἦν; καὶ Πέτρος
 ὄλη τῇ περιτομῇ. Ἡμῶν δὲ κἄν ἀξιωθῆ τις, ὡς παρέ-
 στησεν ὁ Ἀπόστολος, τοῦ γενέσθαι ἐνὶ που, ἢ ὀλίγῳ
 πλείοσιν, ἀπόστολος γίνεται. Κἄν γένηται δὲ, μὴ ἐκαι-
 ρέσθω, μεμνημένος τοῦ· „ὃ δὲ⁵⁾ λοιπὸν ζητεῖται ἐν
 τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὔρεθῆ“ οὐ γὰρ πάν-
 τως εἰ ζητεῖται, τὸ ζητούμενον εὔρισκεται. Ταῦτα διὰ

ut contingere festinantibus solet, confudit hic Orig.; al-
 terum l. i. III, 1. et IV, 14. alterum.“

¹⁾ Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) μόνος. R. — Huet.
 ad marginem: „scrib. μόνοις, ἢ μόνον.“

²⁾ I Cor. IX, 2. Edd. N. T. εἰ ἄλλοις omissio καί.
 In seqq. ed. Knapp. ἀλλάγε — ἢ γὰρ σφραγίς τῆς ἐμῆς
 ἀποστολῆς κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in nostro textu.

³⁾ Ed. Huet. min. accur. ἐξαποσταλέντα.

⁴⁾ Galat. II, 9. Ed. Knapp. ἵνα ἡμεῖς μέν, ed.
 Lachm. ἵνα ἡμεῖς (μέν) κ. τ. λ.

⁵⁾ I Cor. IV, 2. Ed. Lachm. ὡς εἰς λοιπὸν, ed. Knapp.
 ut in textu nostro.

τό „ὁ λαμβάνων, ¹⁾ -ἐάν τινα πέμψω“ ὄσους ²⁾ ἐνδέχεται πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ³⁾ ὀνομάζει ἀποστόλους, καὶ μὴ, ὡς εἰρήκαμεν, τοιοῦτοι ὡσι, καὶ ὅτι ἐνδέχεται καὶ τῆς ἀνθρώπων φύσεως κρείττονα ὄντε πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ οὖν λαμβάνων, ὃν ἂν ⁴⁾ πέμψη ὁ Ἰησοῦς, τὸν ἐν τῷ ἀποσταλέντι Ἰησοῦν λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν Ἰησοῦν, πατέρα λαμβάνει· ὁ ἄρα λαμβάνων, ὃν ἂν πέμψη ὁ Ἰησοῦς, λαμβάνει τὸν πέμψαντα τὸν Ἰησοῦ πατέρα. Δύναται δὲ καὶ τοιοῦτος ὁ λόγος εἶναι· ὁ μὲν λαμβάνων, ὃν ἐάν ἐγὼ πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ μέχρι τοῦ ἐμὲ παραδεξασθαι φθάνει· ὁ δὲ μὴ διὰ τινος ἐμοῦ ἀποστόλου ἐμὲ λαμβάνων, ἀλλὰ χωρῶν ἐμὲ οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐ δι' ἀνθρώπων διακονούμενον, ἀλλ' ἐπισημοῦντα ταῖς τῶν εὐτρεπισάντων ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἐμὴν παραδοχὴν ψυχαῖς, τὸν πέμψαντά με λαμβάνει πατέρα, ὡς μὴ μόνον ἐμὲ τὸν Χριστὸν εἶναι ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα. Ἔστι δὲ ἐκ τούτων καὶ τὰ ⁵⁾ κατ' ἐναντιότητα νοῆσαι· ὁ γὰρ λαμβάνων, ὃν ἐάν πέμψη ὁ υἱὸς τοῦ ποιηροῦ, ἐκεῖνος τὸν ἀντίχριστον λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν υἱὸν τοῦ ποιηροῦ, καὶ παραδεξάμενος τὸν ἀντίχριστον λόγον, ὑποκρινόμενον εἶναι ἀλήθειαν, καὶ ψευδῶς ἐπαγ-

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 20. H. et R. h. l. ἐάν τινα κ. τ. λ. Cfr. pag. 429. not. 3.

²⁾ Sic Cod. Bodlej., Cod. Reg. vero (item ed. H. in textu) ὄσους ἐάν δέχεται πέμψασθαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἐνδέχεται pro ἐάν δέχεται.“

³⁾ R. recte ut in nostro textu; H. in textu: ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ μὴ, ὡς εἰρήκαμεν, ὀνομάζειν ἀποστόλους, τοιοῦτοι κ. τ. λ., ad marg.: „scrib. ὀνομάζει.“

⁴⁾ Deest ἂν h. l. in ed. Huetiana.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet: τὰ κατέναντι ὅτι τὰ νοῆσαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. κατανοῆσαι.“

γελλόμενον εἶναι δικαιοσύνην, οὗτος αὐτὸν λαμβάνει τὸν πονηρόν. Διὸ προσέχωμεν, ἵν' ὡς καλοὶ τραπεζῖται δοκιμάζωμεν μὲν τὸν τῶν ἀληθῶν διάκονον, ἀποδοκιμάζωμεν δὲ τὸν τῶν ψευδῶν. Ἐνθάδε μὲν οὖν „ὁ¹⁾ λαμβάνων, φησὶν, ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με“ καὶ „ὁ θεωρῶν²⁾ ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με“ οὔτε δὲ εἴρηται· ὁ πιστεύων εἰς ὑμᾶς, πιστεύει εἰς ἐμὲ· οὔτε ὁ θεωρῶν ὑμᾶς, θεωρεῖ ἐμὲ· λαμβάνειν μὲν γὰρ ὑμᾶς βούλεται τοὺς ἀποστόλους ἑαυτοῦ, οὐ μὴν καὶ πιστεύειν εἰς αὐτούς. Λαμβάνωμεν οὖν τοὺς ὑπὸ τοῦ Λόγου ἡμῖν ἀποστελλομένους, καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ· μηδέποτε δὲ παραδεξώμεθα ἀπόστολον ἀντιχρίστου, καὶ λόγον ψευδοῦ.

11. „Ταῦτα³⁾ εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἔταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.“ Ἀνωτέρω εἶπε „νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραιται.“ νῦν δὲ λέγεται, ὅτι „ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἔταράχθη τῷ πνεύματι“ καὶ ζητῶ τοιαῦτα εἰς τὸν τόπον· τί δήποτε οὐκ εἴρηται ἀνάλογον τῷ „νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραιται.“ τό· τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ τετάραιται· ἢ ἀνάλογον τῷ „ἔταράχθη τῷ πνεύματι“ τό· „νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραιται.“ Καὶ ταῦτα ζητεῖν ἐτόλμησα μετρίως, τηρήσας ἐν πάσῃ τῇ γραφῇ διαφορὰν ψυχῆς καὶ πνεύματος, καὶ μέσον μὲν τι θεωρῶν εἶναι τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιδεχομένην ἀρετὴν καὶ κακίαν, ἀνεπίδεκτον δὲ τῶν χειρόνων τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· τὰ γὰρ κάλλιστα κερποὶ λέγονται εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ, ὡς ἂν οἰηθεῖ τις, τοῦ ἁγίου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸς ἀντιδιαστολήν

¹⁾ Ἐν. Joann. XIII, 20. H. et R. h. l. ἐάν τινα κ. τ. λ. Cfr. pag. 432. not. 1. coll. pag. 429. not. 3.

²⁾ Ἐν. Joann. XII, 45.

³⁾ Ἐν. Joann. XIII, 21. — XII, 27.

γὰρ τούτου φανερὰ λέγεται εἶναι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, πάντα ψεκτὰ τυγχάνοντα, ἐπεὶ μηδὲν ἔργον σαρκὸς ἐπαινετόν. Ἀπαξ δὲ μέχρι τοῦ δευρο εὔρον πνεῦμα φαύλου σκληρύνεσθαι λεγόμενον ὑπὸ κυρίου τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ „καὶ¹⁾ οὐκ ἠθέλησε Σιών²⁾ βασιλεὺς Ἐσεβῶν παρελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐσκήρυνε κύριος ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. καὶ κατίσχυσε καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδοθῆ εἰς τὰς χεῖράς σου ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.“ Ἀλλὰ τὰ περὶ μὲν τούτου, οἰκειότερον ἐν τοῖς εἰς τὸ³⁾ Δευτερονόμιον ἐξετασθεῖν ἄν. Νῦν δὲ πρόκειται λέγειν, πῶς τὰ προειρημένα „εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη,“ οὐ τὴν ψυχὴν· οὐδὲ τὴν ψυχῆν, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ „τῷ πνεύματι.“ Ἰν' οὖν τὸ περὶ τοῦ πνεύματος παρατήρημα μὴ διαπίπτῃ, λεκτέον, ὅτι ἐν μὲν τῷ „νῦν⁴⁾ ἡ ψυχὴ μου τετάραχται“ τὸ τῆς ταραχῆς πάθος ψυχῆς ἦν, ἐν δὲ τῷ „ἐταράχθη τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς“ ὅπερ ἔστι τὸ ἀνθρώπινον, τὸ πάθος ἦν ἐρχόμενον τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ πνεύματος. Ὡς γὰρ ὁ ἅγιος ζῆ πνεύματι, προκατάρχοντι τῶν ἐν τῷ ζῆν, καὶ πάσης πράξεως καὶ εὐχῆς, καὶ τοῦ πρὸς Θεὸν ὕμνου· οὕτως πᾶν ὅ, τίποτ' ἄν ποιῆ, ποιεῖ πνεύματι, ἀλλὰ καὶ πάσχη, πάσχη πνεύματι. Εἰ δὲ ὁ ἅγιος, πόσῳ μᾶλλον ταῦτα λεκτέον περὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἀρχηγοῦ Ἰησοῦ, οὗ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ ἀνελληφέναι αὐτὸν ὄλον ἄνθρωπον, τὸ ἐν αὐτῷ διέσεισε τὰ λοιπὰ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινα; Καὶ οὕτως „ἐταράχθη τῷ πνεύματι,“ ἵνα μαρτυρήσῃ, καὶ

1) Deuter. II, 30. LXX. interpretes ὁ Θεὸς ἡμῶν et τὴν καρδίαν κ. τ. λ.

2) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) Σιών βασιλεὺς εὐσεβῶν.“

3) Decet τό in ed. Huetiana.

4) Ev. Joann. XII, 27. — XIII, 24.

ἵνα εἴπῃ μετὰ τοῦ θεοῦ οἰονεὶ ὄρκου, τοῦ „ἀμήν,“ τό „λέγω¹⁾ ὑμῖν, ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.“ Τοῦ γὰρ πνεύματος, οἶμαι, θεωρήσαντος τὸ ἦδη ἀπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένον εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα τὸν διδάσκαλον παραδῶ, φωτισθεὶς²⁾ εἰς τὸ ἐσόμενον ἐταράχθη· καὶ ἐπεὶ ἡ ταραχὴ ἀπὸ τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως γεγένηται, ὃ καὶ ἐν ταραχῇ ἐγένετο, Ἰησοῦς, εἴρηται, ἐταράχθη τῷ πνεύματι. Τάχα δὲ καὶ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν, τὴν „ἡ σὰρξ³⁾ ἀσθενῆς“ καὶ ἡ σὰρξ τετάραιται· ταῦτα δ' ἦν ὁ Ἰησοῦς, περὶ οὗ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Μαρίαν εἴρηται τό „καὶ ἰδοὺ⁴⁾ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται.“ Σημείωσι δὲ, τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τὸ „ἐμαρτύρησεν“ ἀναφέρεται ἐπὶ⁵⁾ τό „εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.“ Καὶ τοῦτο μὲν λεγόμενον, καὶ προφητευόμενον τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος, οἶμαι, τῷ

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 21.

²⁾ H. et R. in textu φωτισθεῖσα τό κ. τ. λ.; H. tamen in notis, quae R. quoq. affert: „sic habet Cod. Reg. Perion. vertit: *illustratus ad id, quod futurum erat; videtur legisse φωτισθεὶς εἰς τὸ ἐσόμενον.* Eodem redit Ferrar. interpretatio: *futurum praevidens, quem tamen ita legisse non asseverarim.*“ Equidem, quum φωτισθεῖσα stare prorsus nequeat, neque suppleri possit, si context. orat. accurat. respexeris, ἡ ψυχὴ (αὐτοῦ), Perion. sequendo φωτισθεὶς εἰς τό in text. recepi. Ceterum si quis, quod adjeci, εἰς missum facere velit, habeat sibi.

³⁾ Matth. XXVI, 41. coll. Marc. XIV, 38.

⁴⁾ Luc. I, 31. 32. Edd. N. T. voc. γαστρὶ addunt verba: καὶ τέξῃ υἱόν.

⁵⁾ Deest ἐπὶ in Cod. Reg. (item in textu ed. H.). R. — Huet. ad marginem: „pro τό scrib. τῷ, ἢ ἐπὶ τό.“ — Ev. Joann. XIII, 21.

παρὰ τὸ ¹⁾ μαρτυρεῖν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ Θεοσεβείας
σημαινομένης. Οὐ γὰρ ταῦτα νομίζω σημαίνεσθαι ἐν
τῷ „ἐμαρτύρησεν,“ ὅτε δηλοῦται τὸ ῥῆμα, παρ' ὃ μάρ-
τυς ἐσχημάτισται τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ,
καὶ νῦν ὅτε ἀναφέρεται ἐπὶ ²⁾ τὸ „εἰς ἑξ ὑμῶν περα-
δώσει με.“ Ἔτι κατὰ δύναμιν ἐγὼ ἐφίστημι καὶ τῷ
„εἰς ἑξ ὑμῶν“ ἀναφερομένῳ ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, μήποτε
ἐμφαίνει τὸ ἀπὸ τάξεως ἀποστολικῆς, ἐν ᾗ ³⁾ καὶ αὐτὸς
ὑψῶται, τῷ διαθέσειν ποτε παραπλησίαν τοῖς λοιποῖς
ἀποστόλοις ἔχειν αὐτὸν, ἀποπεπτωκένας. Οὕτως γὰρ
ἐγὼ ἤκουσα καὶ τοῦ „ιδού ⁴⁾ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἑξ
ἡμῶν“ ἐπεὶ μηδὲ ἐκεῖ εἴρηται ὡς ἡμεῖς ἢ ὡς ἐγὼ
ἀλλὰ διὰ τὸν ἕνα ἐκπεσόντα τῆς μακαριότητος, τὸ „ὡς
εἰς ἑξ ἡμῶν“ ὡς εἰς ⁵⁾ πέπτωκε. Καὶ συναΐδειν μοι
δοκεῖ καὶ μετὰ τοῦ ⁶⁾ „ὡς εἰς“ ἡμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνή-
σκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.“ Πλειόνων
γὰρ ἀρχόντων γενομένων, ⁷⁾ ὁ εἰς πέπτωκεν, ᾧ παρα-
πλησίως, μιμούμενοι τὴν ἐκείνου πτώσιν, πίπτουσαν οἱ
ἁμαρτάνοντες. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐν θεότητι τυγχάνων
πέπτωκεν, οὕτως καὶ πρὸς οὗς ὁ λόγος φησὶ τὸ „ἐγὼ ⁸⁾

¹⁾ Ed. R. recte τὰ, ed. H. τῷ.

²⁾ Deest ἐπὶ in Cod. Reg. (item in textu ed. H.). R.
— Huet. h. quoque l. (cfr. pag. 435. not. 5.) ad marginem:
„pro τὸ scrib. τῷ, ἢ ἐπὶ τό.“ — Ev. Joann. XIII, 21.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἐν ᾗ αὐτὸς ὑψῶ,
(H. ὑψῶ, R. ὑψω) τῷ κ. τ. λ. R. — H. ad marginem:
„scrib. ὑψώθη, τῷ κ. τ. λ.

⁴⁾ Genes. III, 22. H. et R. h. l. min. accur. ἐξ ὑμῶν.

⁵⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu): ὡς εἰς, συναΐ-
δειν μοι δοκεῖ καὶ μετὰ τό· ἡμεῖς κ. τ. λ. R. — Fer-
rar. πέπτωκε legit, vertit enim: quoniam unus cecidit.

⁶⁾ Huet. ad marginem, cfr. pag. huj. not. 5. „scrib.
σοῦ pro τό.“ — Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI).

⁷⁾ R. recte γενομένων, ed. H. γενομένης.

⁸⁾ Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI).

εἶπα· θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες·“ ἀποπεσό-
 ντες δὲ ¹⁾ τῆς μακαριότητος, οὐ προηγουμένως ὄντες ἄν-
 θρωποι, ἀποθνήσκουσι, καὶ ὡς εἰς, τῶν ἀρχόντων πι-
 πτουσι. Νομίζω δὲ καὶ θαυμαστικῶς εἰρησθαι τοιοῦτον
 νόμον τὸ λεγόμενον ὁ παραδώσων με οὐκ ἄλλότριος τῶν
 ἐμῶν μαθητῶν ἐστίν, ἀλλ’ οὐδὲ εἰς τῶν πολλῶν μα-
 θητῶν, ἀλλὰ εἰς τῶν ἐν ἐκλογῇ μοι τετιμημένων ἀπο-
 στόλων. Πολλοὶ μὲν οὖν, καταψηφιζόμενοι τοῦ Ἰησοῦ,
 φασί „σταύρου, ²⁾ σταύρου αὐτόν·“ καὶ „αἶρε ἀπὸ
 τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον.“ Τὸ δὲ παραδοῦναι αὐτόν, ἔρ-
 γον ἦν ἔωρακότος καὶ νενοηκότος αὐτόν· διδάσκαλον
 γὰρ αὐτόν ἐπιστάμενος τῶν τηλικούτων ³⁾ καὶ τοσούτων
 μαθημάτων, ἃ κατ’ ἴδιαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ἤκουσε,
 καὶ κύριον αὐτόν εἰδὼς, παραδούς ⁴⁾ αὐτόν, ὃ ἔγνω
 μέγεθος αὐτοῦ παρέδωκεν, οὐκ ἂν ποιήσαντος τοῦτό
 πινος τὸ μέγεθος αὐτοῦ μὴ τεθεωρηκότος. Τὸν μὲν
 γὰρ μέγαν παραδέδωκεν, οὐ καθὸ μέγας ἐστίν, ἐπεὶ μὴ
 εἶδε καθὸ μέγας ἐστίν· ὁ δὲ καὶ μαθὼν, πῶς μέγας
 ἦν, καὶ ἀκροατὴς γενόμενος τοῦ μεγέθους τῆς ἐν αὐτῷ
 σοφίας, καὶ λόγου, καὶ χάριτος, καὶ προδούς αὐτόν
 προέδωκεν αὐτοῦ ⁵⁾. καθ’ ὅλον ὃ εἶδε μέγεθος. Διὰ

¹⁾ Deest δὲ in ed. Huetiana.

²⁾ Luc. XXIII, 21. Ed. Knapp. σταύρωσον, σταύ-
 ρωσον αὐτόν, ed. Lachm. ut in nostro textu. — Act.
 XXII, 22.

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) τῶν τηλικουτῶνδε καὶ
 τοσῶνδε. R.

⁴⁾ Idem Cod. Reg. (itemq. ed. H.) παραδιδούς. R.

⁵⁾ R. in textu οὐ καθ’ ὅλον ὃ εἶδε, in notis: „pro
 οὐ — εἶδε, quod legitur in Cod. Bodlej., Cod. Reg. (it.
 ed. H. in textu) habet ὁ Λουκᾶς εἶδε.“ — Huet. in no-
 tis: „Perionius: *sum prodidit, cuius etiam noverat*
magnitudinem, videtur legisse: οὐ καὶ εἶδε μέγεθος.
 At Ferrar., qui verit: *et prodidit sum, et prodidit*
totam, quam novit, magnitudinem, legebat: προέδωκεν

τοῦτο συνέφερεν αὐτᾶ, εἰ μὴ ἐγεγνήθη, ¹⁾ εἴτε τὴν τῆς παλιγγενεσίας γένεσιν, ὡς ἂν βαθυτέρον τις ἀκούσαι, ²⁾ εἴτε καὶ τὴν κοινότερον νοουμένην περὶ ἧς ὁ ³⁾ πραγμάτων ἑαυτὸν ἀπαλλάττειν θέλων, καὶ ζητήσας, ὅτι ᾧ συμφέρει, ὄντι συμφέρει, καὶ ὑπονοήσας, ὅτι οὐκ ἂν μὴ ὄντι ⁴⁾ αὐτῷ συνέφερεν, ἐπὶ τὴν δευτέραν κατελθὼν ⁵⁾ διήγησιν, ἐκείνην μᾶλλον παραδέξεται.

12 „Ἐβλεπον ⁶⁾ δὲ εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Εἰ μὲν προφανῆς ἦν τοῖς Ἰησοῦ μαθηταῖς ἢ τοῦ Ἰούδα κακία, καὶ ἔγνωστο, εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος „ὅτι ⁷⁾ εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με,“ τίς ἦν ὁ παραδώσων τὸν διδάσκαλον νυνὶ δὲ βλέπουσιν „εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Καὶ γὰρ Ἰούδας τάχα μὲν ἐκ πρότερον χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστόλους πρὸς τὸ μηδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φαῦλον τάχα δὲ καὶ τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἦν τῆς πονηρίας ἐξολών ⁸⁾ λείμματος γὰρ προαιρέσεως ἀγαθῆς ὑπάρχον-

---

δλον ὃ καὶ εἶδε μέγεθος.“ — Equidem, quum οὐ stare proptus nequeat, αὐτοῦ restitui; neque absque causa, Ferrar. videlicet duce, nulla licet praeterquam adit necessitas, pro καθ' ὄλον scripserim καὶ ὄλον.

¹⁾ Matth. XXVI, 24. coll. Marc. XIV, 21.

²⁾ ἀκούσαι. Deest in Cod. Reg. (item in textu ed. H., in quo τις quosq. desideratur). R. — Huet. ad marginem: „ἴσως τις νοήσσει.“

³⁾ Deest ὁ in ed. Huetiana.

⁴⁾ Editio Huetij male: ὄντος. R.

⁵⁾ κατελθὼν. Deest in Cod. Reg. R. — H. in textu: δευτέραν * θῶν, ad marginem: „ἴσως ἐλθὼν.“

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 22. Ed. Lachm. ἔβλεπ. δέ, ed. Knapp. ut in nostro textu.

⁷⁾ Ibidem XIII, 21. — 22.

⁸⁾ H. et R. in textu ἐξόλων; H. in notis, quae R.

τος ἐν αὐτῷ, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, ἤνικα δῆσαντες αὐ-
τὸν ἀπήγαγον, καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι,
μεταμεληθεὶς „ἔστρεψε¹⁾ τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς
ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, λέγων· ἡμαρτον παραδοὺς
αἷμα ἀθῶον“ ὅτε εἰπόντων αὐτῶν „τί πρὸς ἡμᾶς;
Σὺ ὄψῃ“ ἴδωσας ὁ φιλάργυρος Ἰούδας τὰ ἀργύρια,
ἀπελθὼν ἀπήγατο, μηδὲ περιμείνας ἰδεῖν τοῦ περὶ τὸν
Ἰησοῦν, παρὰ τῷ Πιλάτῳ κρίματος τὸ τέλος. Καὶ γέ-
γονεν αὐτῷ οὔτε καθαρὰ ἀπὸ ἁμαρτίας μετάνοια, οὔτε
ἄκρατος πρὸς τι χρησιότερον ἢ πονηρία. Εἰ μὲν γὰρ
καθαρῶς μετενόει, καὶ ὡς ὁ ληστής εἰπὼν· „μνήσθητί²⁾
μου, Ἰησοῦ, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου“ προσελ-
θὼν τῷ Σωτῆρι ἐπολεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ ἐξιλά-
σασθαι αὐτὸν ἐπὶ τῇ φθασάσῃ γεγενῆσθαι προδοσίᾳ. Εἰ
δὲ πάντῃ τὴν τοῦ καλοῦ εὐνοίαν ἐξεληλακῶς ἦν τῆς
ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὔτ' ἂν μετεμελήθη, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη
ὁ Ἰησοῦς· ἀλλὰ καὶ προσετίθει ἂν λόγους, κατηγορῶν
αὐτοῦ, συγγενεῖς τῇ προδοσίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἀπολαύων
ἂν ὡς φιλάργυρος ἂν ἔλαβε τριάκοντα ἀργυρίων, τὴν
τιμὴν τοῦ τετιμημένου, οὔτ' ἂν ἐβουλεύσατο ἀπώσασθαι
τὰ ἀργύρια, οὔτ' ἂν ἔστρεψεν αὐτὰ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ
πρεσβυτέροις, οὔτ' ἂν ἐπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐξωμολογήσατο,

quæq., additis nonnullis, assert: „posterior illa vox (scil.
ἐξόλων) ita descripta erat in Cod. Reg. Videtur legisse
Perionius ἐξολών, vertit enim: *perditas complorataeque
improbitatis non erat*. Ferrar. vero legebat, si fallor,
ἐξ ὄλων (R. addit: si quid. vertit: *nondum prorsus a
malitia dependebat*). Neutram mihi satis placet.“ (R.
addit: attamen rectius videtur legisse Perionius.) — Equi-
dem ἐξώλους legerim, aut ἐξώλης.

1) Matth. XXVII, 3—5. Edd. N. T. vers. 3. μετα-
μεληθεὶς ἀπέστρεψε. Vers. 4. ed. Knapp., ut in textu
nostro, ἀθῶον, ed. Lachm. ἀθῶον. De vers. 5. cfr.
edd. N. T.

2) Luc. XIII, 42. Edd. N. T. Κύριε pro Ἰησοῦ.

αὐτοῦ μὲν κατηγορῶν, τὸν διδάσκαλον δὲ¹⁾ ἐγκωμιάζων ἐν τῷ „ἤμαρτον παραδοὺς αἷμα δίκαιον.“ Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπάγξασθαι αὐτὸν²⁾ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἢ ὁ βεβληκὸς αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῆ τὸν Σωτῆρα³⁾ καὶ τόπον γε κατ' ἀμφοτέρα ἔδωκε τῷ διαβόλῳ. Ταῦτα δὲ κατὰ δύναμιν ἐπεξεργασάμεν, ἅμα μὲν παριστὰς τοῖς οἰομένοις αὐτὸν φύσει γεγονέναι ἀνεπίδεκτον σωτηρίας, ὅτι οὐ τοιοῦτος ἦν ἅμα δὲ διηγούμενος, ὅτι εὐλόγως οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τῷ τοῦ κυρίου λόγῳ „ἔβλεπον⁴⁾ εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνας λέγει.“ Ἀρκεῖ δὲ παραθέσθαι καὶ προφητικὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ, παριστᾶσαν ὅτι ἄριστος ἂν μεταπέπτωκεν, ἐπεὶ „καὶ⁵⁾ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμγαλύνην ἐπ' ἐμὲ πτεροισμόν.“ Ἀλλὰ καὶ τὸ „εἰ ἐχθρὸς⁶⁾ ὠνειδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν“ ἐπ' αὐτὸν ἀναστρόμενον, δηλοῖ ὅτι οὐκ ἀρχήθεν ἐχθρὸς ἦν. Ἀλλὰ καὶ τὸ „εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοδόξημόνησεν, ἐκτίβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ.“ παρίστησιν ὅτι καὶ ἡγάπα ποιῆσάντων Ἰησοῦν, φθάσας ἐπὶ τὸ καὶ ἰσόψυχος αὐτῷ τυχόν-

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) καὶ ἐγκωμιάζων. R. — Matth. XXVII, 4. H. et R. h. l. δίκαιον pro ἀδών. Cfr. pag. 439. not. 1.

²⁾ H. et R. ut in nostro textu; H. in notis: „ἀπάγξασθαι αὐτὸν et αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν habet Cod. Reg. et Perionius; at Ferrar. legit αὐτὸν et αὐτοῦ. Sed vera est lectio Cod. Reg.“

³⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) τὸν Ἰησοῦν. R.

⁴⁾ Ev. Joann. XIII, 22.

⁵⁾ Psalm. XLI, 9. (XL, 10.). In edd. H. et R. h. l. (cfr. tamen pag. 419. not. 6.) deest ὁ ante ἐσθίων.

⁶⁾ Psalm. LV, 12. LXX. interpretes: ὅτι εἰ ἐχθρὸς x. τ. λ. et paulo post: καὶ εἰ ὁ μισῶν ἐπ' ἐμὲ x. τ. λ. (LIV, 13.).

νειν, ἐπεὶ γέγραπται „σὺ¹⁾ δὲ ἄνθρωπε ἰσάψυχε, καὶ ἡγεμών μου, καὶ γνωστὲ μου.“ Καὶ ἄλλα ὃ ἄνευροι μυρία, ἐξ ὧν συστήσεις, ὅτι εἰκότως „οἱ μαθηταὶ ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Ὁ δὲ Λουκᾶς ἀνέγραψεν, ὅτι εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος „πλὴν²⁾ ἰδοὺ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ ὠρισμένον αὐτῷ πορεύεται· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἔκλειψ, δι' οὗ παραδίδεται“ οἱ μαθηταὶ „ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς, τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ μέλλων τοῦτο πράσσειν“ συνεζήτησαν γὰρ „ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν οὐκ ἐμφανίζεται, ὅτι ἕκαστος καὶ ἑαυτὸν ὑπενόει³⁾ κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μάρκον καὶ τοῦτο παρίσταται. Ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖός φησι· „καὶ λυπούμενοι⁴⁾ σφόδρα ἤρξαντο λέγειν· μήτι ἐγὼ εἰμι, κύριε;“ Ὁ δὲ Μάρκος· ὅτι „ἤρξαντο⁵⁾ λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ εἰς κα-

¹⁾ Psalm. LV, 13. (LIV, 14.). In LXX. interpretum vers. καὶ deest ante ἡγεμών. → Ev. Joann. XIII, 22.

²⁾ Luc. XXII, 21—23. Edd. N. T. vers. 22. καὶ ὁ μὲν κ. τ. λ. Paulo post, omisso voc. αὐτῷ in utraq. ed., ed. Lachm. κατὰ τὸ ὠρισμένον πορεύεται, ed. Knapp. πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον. Vers. 23. edd. N. T. πρὸς ἑαυτοὺς τὸ, τίς — ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν. — Ev. Joann. XIII, 22.

³⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) recte habet ὑπενόει, pro quo tantum legitur in Cod. Reg. (item in textu ed. H. hoc modo: ἑαυτὸν * νόει) νόει. R.

⁴⁾ Matth. XXVI, 22. Ed. Lachm. λέγειν αὐτῷ εἰς ἕκαστος· μή τι κ. τ. λ., ed. Knapp. λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν· μήτι κ. τ. λ.

⁵⁾ Marc. XIV, 19. Ed. Knapp. in textu (coll. tam. not. text. subjecta) εἰς καθείς· μήτι — μήτι, ed. Lachm. εἰς καθ' εἷς· μή τι — μή τι. — Ed. R. ut in nostro textu, ed. Huet. εἰς καθένα.

Ἐνα μῆτι ἐγώ; καὶ ἄλλος μῆτι ἐγώ;“ Ἐμένητο γὰρ, οἶμαι, ἄνθρωποι ὄντες, δι τρεπτή ἐστιν ἡ προαίρεσις τῶν ἐπιπροκοπιόντων, καὶ ἐπιδεχομένη τὰ ἐναντία θέλειν οἷς¹⁾ πρότερον προέθετο. Τάχα δὲ καὶ μαθόντες, πρὸς ἃ ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη, εὐλαβοῦντο διὰ τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄδηλον, μήποτε νικηθέντες παραδέξωνται καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου προδοσίαν. Καὶ γὰρ ὁ Πέτρος πρόθεσιν μὲν εἶχεν, διε διαβεβαιούμενος ἔλεγε, „εἰ²⁾ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι.“ μὴ ἀρνήσασθαι³⁾ τὸν Ἰησοῦν ἐκνηθηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς δειλίας⁴⁾ πνεύματος πρὸ ἀλεκτροφωνίας τρις αὐτὸν ἠρνήσατο. Ἐκ τῶν τοιούτων δὴ λόγων διδασκόμεθα, ὅτι⁵⁾ „ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση;“ καὶ „μὴ⁶⁾ καυχῶ τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ οἶδας, τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.“ Τάχα δὲ καὶ τό „ἐβλεπον⁷⁾ εἰς ἀλ-

¹⁾ Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) optime: οἷς; πρότερον, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male εἰς πρότερον (R. affert πρότερον). R.

²⁾ Matth. XXVI, 33. Edd. N. T. εἰ πάντες omisso καὶ ante πάντες, et ἐγὼ, οὐδέποτε σκανδ. pro ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι. Cfr. pag. 395. not. 4.

³⁾ Ed. R. recte ἀρνήσασθαι, ed. H. corrupte ἀρνήσθαι.

⁴⁾ R. δειλείας, H. δουλείας. Ferrarius: ut victus propter timorem spiritus. — H. et R. (cfr. pag. 395. not. 7.) ἀλεκτροφωνίας.

⁵⁾ ὅτι ὁ δοκῶν — οὐ γὰρ οἶδας. Sic sanitati restituitur hic locus ope Manuscripti Bodlej. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) mendose legitur: ὄστηκῶν (R. affert: ὁ ατηκῶν) βλεπέτω μὴ πέση, καὶ μὴ οὐ γὰρ οἶδας (ed. H. habet: καὶ μὴ * οὐ γὰρ οἶδας). R. — H. ad marg.: „pro ὄστηκῶν scrib. ὁ ἐστήκων (?).“ — I Cor. X, 12

⁶⁾ Prov. XXVII, 1. LXX. interpretes οὐ γὰρ γνώσκεις, τί κ. τ. λ. — Huet. ad resarciendam lacunam (cfr. pag. huj. not. 5.) haec affert, ex parte recte, ad marginem: „ἴσως καὶ μὴ καυχῶν τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ πτλ.

⁷⁾ Ev. Joann. XIII, 22.

λήλους· οἱ μαθηταί·“ πρὸς τῷ ἀπλούστερον νοουμένῳ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῖ, ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθροπίνῃ φύσει ἐνεώρα εἰς τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑτέρου, ἑπαπορῶν, εἰ δύναται ἢ τοιαῦτα πράξασα ψυχῇ, καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατεθεῖσα, ἀληθῶς μαρτυρήσαντα ἐν τῷ εἰρηκέναι· „ἀμὴν, ¹⁾ ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με·“ ἐπὶ τοσοῦτον τραπήῃαι, καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν τοῦ διδασκάλου μαθημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ φθάσαι. Ἐμφαντικῆ γὰρ ἡ περὶ τῶν μαθητῶν λέξις, ἢ· „ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει·“ οὐ γὰρ εὐπόρουν ἐγνοῆσαι, περὶ τίνος τὸ προειρημένον ἦν, ἀλλ’ ἦσαν περὶ τούτου ἀπορούμενοι, καὶ οὐδὲν οὔτε νοεῖν, οὔτε λέγειν σαφῆς εὐρίσκοντες.

13. „²⁾ Ἦν ³⁾ ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος, καὶ λέγει αὐτῷ· εἶπέ, τίς ἐστι, περὶ οὗ λέγει. Ἀναπεσῶν ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστιν; Ἀποκρίνεται οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψω τὸ ψωμίον

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 21. — 22.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 23—29. Edd. N. T. vers. 23 ἦν δέ x. τ. λ. (ed. H. ἢ pro ἦν). Vers. 24. ed. Lachm. Σίμων Πέτρος, καὶ — οὗ λέγει, ut in textu nostro, ed. Knapp. Σίμων Πέτρος, πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. Vers. 25. ed. Lachm. ἀναπεσῶν οὖν, ed. Knapp. ἐπιπεσῶν οὖν x. τ. λ. Vers. 26. ed. Lachm. ἀποκρίνεται (οὖν) ὁ x. τ. λ., ed. Knapp. ἀποκρίνεται ὁ x. τ. λ. Eod. vers. ed. Lachm. ᾧ ἐγὼ ἐμβάψας τὸ ψ. ἐπιδώσω, ed. Knapp. ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. Sub finem vers. pro βάψας οὖν x. τ. λ., edd. N. T. (coll. tam. not. in Lachm. ed. text. subjecta): καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον δίδωσιν Ἰούδα x. τ. λ. Vers. 29. ed. Lachm. εἶχεν Ἰούδας, ed. Knapp. εἶχεν ὁ Ἰούδας. Eod. vers. edd. N. T. αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

καὶ¹⁾ δώσω (αὐτῷ). Βάψας οὖν τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος²⁾ Ἰσκαριώτη. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκείνον ὁ Σατανᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὃ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐθεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ· τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ Ἰησοῦς· ἀγόρασον ὧν χρειαὴν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ.³⁾ Ὁ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἀνακειμένος, εἰς τῶν μαθητῶν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἔοικεν ὁ γράψας τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι Ἰωάννης ἐπὶ⁴⁾ γὰρ τῷ τέλει τοῦ Εὐαγγελίου γέγραπται, ὡς⁵⁾ „ἐπιστραφεὶς⁶⁾ ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δέλνῳ ἐπὶ τὸ σιῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστίν ὁ περραδιδούς σε; Τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰη-

¹⁾ In edd. H. et R. desunt (cfr. pag. 443. not. 2) h. l. verba: καὶ δώσω (αὐτῷ). Equid. ea apposui h. l., coll. pag. 450. not. 6. coll. pag. 453. not. 1.; αὐτῷ aut., respectu potissimum habito ad pag. 453. not. 1. coll. cum pag. 450. not. 6., uncis inclusi.

²⁾ R. in textu: Σίμωνι Ἰσκαριώτη, in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H.) Σίμωνος Ἰσκαριώτου.“

³⁾ H. et R. in textu recte, ut in nostro textu; H. in notis: „ἐπὶ γὰρ τῷ τέλει, vel ἐπὶ γὰρ τὸ τέλος; utrumq. enim exculpi potest ex his Cod. Reg. corruptis apicibus: ἐπεὶ γὰρ τῷ τέλος.“

⁴⁾ Ferrarius: hanc in modum, legisse videtur: οὕτως.

⁵⁾ Ev. Joann. XXI, 20—23. Ed. Knapp. vers. 20. ἐπιστραφεὶς δέ x. τ. λ., ed. Lachm. ut in textu nostro. Vers. 21. ed. Knapp. τοῦτον ἰδὼν, ed. Lachm. ut in nostro textu. Vers. 22. ed. Knapp. σὺ ἀκολουθεῖ μοι, ed. Lachm. ut in textu nostro. Vers. 23. ed. Lachm. ἐξῆλθ. οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς x. τ. λ., ed. Knapp. ἐξῆλθ. οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς x. τ. λ. Eod. vers. pro οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ edd. N. T. καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ.

σου· Κύριε, οὗτος δὲ τί; λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Σὺ μοι ἀκολούθει. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. Οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;“ Ὅτι δὲ ὁ μαθητὴς οὗτος, ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον, Ἰωάννης ἐστίν, δῆλον ἐκ τῶν ἐπιφερομένων, οὕτως ἐχόντων, ὅτι „οὐτός¹⁾ ἐστὶν ὁ μαθητὴς ὁ²⁾ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γράψας ταῦτα.“ Παρατήρει δὲ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τοῦ Εὐαγγελίου, τίνα τρόπον ὁ Πέτρος, ὡς ἐπὶ πλεῖον αὐτῷ³⁾ θαρῶν, καὶ προσκεκλιμένος,⁴⁾ ὅπου μὲν νεύει αὐτῷ, καὶ λέγει· εἰπέ, τίς⁵⁾ ἐσσι, περὶ οὗ ὁ Ἰησοῦς προδῶσοντός φησιν“ ὅπου δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀκολουθοῦντα, ὡς φροντίζων αὐτοῦ μᾶλλον παρὰ τοὺς λοιπούς, λέγει τῷ Ἰησοῦ περὶ αὐτοῦ· „Κύριε, οὗτος δὲ τί;“ βουλούμενος μαθεῖν καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰωάννην τέλος, ὁμοίως τῷ ἐγνωκέναι τὰ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅταν γηράσῃ ἐκτενεῖ⁶⁾ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἄλλος αὐτὸν ζώσει, καὶ

1) Ev. Joann. XXI, 24. Ed. Lachm. καὶ ὁ γράψας ταῦτα, ed. Knapp. ut in textu nostro.

2) Ed. Huet. ὁ καὶ μαρτυρ. περὶ τούτ., ὁ γράψας ταῦτα.

3) Ed. R. αὐτῷ, ed. Huet. αὐτῷ.

4) R. in textu ἀνακεκλιμένος, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) προσκεκλιμένος.“ — Huet. ad marginem: „scrib. προσκεκλιμένος.“

5) R. in textu τίς ἐσσι x. τ. λ., omisso εἰπέ ante τίς, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) εἰπέ, τίς ἐσσι x. τ. λ.“ Cfr. ev. Joann. XIII, 24. coll. edd. N. T. et pag. ed. nostrae 443. not. 2. — XXI, 21.

6) R. in textu, H. ad marg. recte: ἐκτενεῖ, R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἐκτελεῖ.“ — Cfr. ev. Joann. XXI, 18.

οἶσει ὅπου οὐ θέλει. Ἐπερ δὲ ἃ ἐλάλει ῥήματα ¹⁾ ὁ Ἰησοῦς, πνευμά ἐστι, καὶ οὐ γράμμα, δι' ὧν ζωὴ ἐστι, καὶ οὐδαμῶς θάνατος, καὶ μιμούμενος αὐτὸν ὁ μαθητῆς, ὃν ἠγάπα, πνεῦμα καὶ ζωὴν ἀναγράφει, ἀκουστέον τοῦ „ἦν ²⁾ ἀνακείμενος εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ.“ ἀξίως ³⁾ τῆς τιμῆς, ἣν πρέπει διδόναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λαμβάνειν τὸν ἀγαπώμενον ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ νομίζω, ὅτι, εἰ καὶ συμβολικῶς τότε ἀνακείμενος Ἰωάννης ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ γέρωσ ⁴⁾ τούτου ἀξιοθεῖς ὡς ἐξαιρέτου ἀγάπης κριθεὶς ἄξιός τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου, τὸ συμβολικὸν τοῦτο παρίστησιν, ὅτι Ἰωάννης, ἀνακείμενος τῷ Λόγῳ καὶ τοῖς μυστικότεροις ἐναπαυόμενος, ἀνέκειτο ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Λόγου, ἀνάλογον τῇ καὶ αὐτὸν εἶναι ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ „ὁ μονογενῆς ⁵⁾ Θεὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.“ Εἰ μὴ ταπεινότερον δὲ ἀκούομεν καὶ τοῦ „ἐγένετο ⁶⁾ δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν, καὶ ἀπερχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ.“ τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κόλπου Ἀβραάμ νοήσομεν ⁷⁾ ὅπερ ἔαν οὕτως διηγησώμεθα, ἀπολογησάμενοι πρὸς τὴν κατ' ἄγνοιαν περὶ τῆς γραφῆς ἐπαπόρησιν, λεχθεῖν

¹⁾ Ev. Joann. VI, 63.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 23. coll. pag. 443 not. 2.

³⁾ R. in textu, ut in nostro textu, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) ἀξίως τιμῆς ἣς πρέπει.“

⁴⁾ H. et R. γέρωσ.

⁵⁾ Ev. Joann. I, 18. Edd. N. T. (coll. tam. not. text. ed. Knapp. subjecta) ὁ μονογενῆς υἱός.

⁶⁾ Luc. XVI, 22. Edd. N. T. ὑπὸ τῶν ἀγγέλων.

⁷⁾ Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) νοήσωμεν ὅπερ ἔαν οὕτως ἐσόμεθα (ed. H. οὕτως * ἐσόμεθα), ἀπολογησάμενοι. R. — Huet. ad marg.: „ἴσως διηγησόμεθα (scil. pro * ἐσόμεθα).“

ἄν¹⁾ ὑπὸ τοῦ βουλευθέντος ἀθειῆσαι τὴν περὶ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα διήγησιν· „„εἰ γὰρ ἀνέκειτο, φησὶν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ὁ Λάζαρος, ἕτερος, πρὸ τοῦ τοῦτον ἐξελθεῖν τὸν²⁾ βίον, ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ πρὸ ἐκείνου ἄλλος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλου, φησὶ, δικαίου ἐξελθόντος, ὁ πτωχὸς ὑπαναστήσεται.““ οὐ γὰρ ἔώρα τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ὁ περὶ τούτων ἐπαπορῶν, καὶ ὅτι δυνατόν ἐστι, μυροὺς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ ἅμα ἀναπαύσεσθαι, κοινωνοῦντας τῶν ἀποκαλυφθέντων αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον τρόπον περὶ τῆς τοῦ κόλπου ὀνομασίας δεήσει παραθέσθαι ἀπὸ τῆς γραφῆς, φέρε ἐξετάσωμεν, τίνα τρόπον εἶπε κύριος τῷ Μωϋσῆ· „πάλιν³⁾ εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο⁴⁾ ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα⁵⁾ ὡσεὶ χιών. Καὶ εἶπεν· εἰσένεγκον⁶⁾ τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον

¹⁾ Ferrar. λεχθεῖσαν pro λεχθείη ἄν legisse videtur.

²⁾ H. et R. τὸν βίον.

³⁾ Exod. IV, 6. 7. LXX. interpretes vers. 6. 7. constanter, ubi αὐτοῦ exhibent edd. nostrae, scribunt αὐτοῦ. Iidem vers. 6. καὶ ἐξήν. τὴν χεῖρα αὐτοῦ pro καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν, et, voc. λεπρῶσα prorsus omisso, ἐγενήθη pro ἐγένετο. Vers. 7. iidem pro: καὶ εἶπεν· εἰσένεγκον exhibent: καὶ εἶπεν πάλιν· εἰσένεγκον; ποῖο τὴν χεῖρα εἰς τὸν κ. τ. λ. pro τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κ. τ. λ.; ἀπεκατέστη deniq. pro (ut H. et R. exhibent) ἀπεκατεστάθη, et σαρκὸς αὐτῆς pro σαρκὸς αὐτοῦ (R. αὐτοῦ.).

⁴⁾ H. ἐγένετο, R., qui forsā (cfr. pag. huj. not. 3), ἐγενήθη scribere voluit, corrupte ἐγένετη.

⁵⁾ R. in textu, H. ad marg. recte λεπρῶσα; Cod. Reg. (item ed. H. in textu) λεπρωσία. R. — H. in notis: „pro λεπρωσία videtur legendum λεπρῶσα; ita infra (cfr. pag. 448. lin. 12.): ἢ καὶ λεπρῶσαν a λεπρῶω. Id confirmat Aldina ed., quae ita scriptum habet Exod. IV, 6.

⁶⁾ H. et R. h. l. εἰσένεγκε.

σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν χροῶν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.¹⁾ Χαλεπὸν μὲν οὖν ἰδεῖν, καὶ ὕπὲρ ἡμᾶς, τίνος σύμβολον εἶναι δύναται τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἐπειδὴ²⁾ χρῆ καὶ ἡμᾶς μὴ ἀλγεῖν, ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὸ ὑποπίπτον εἰς κρίσιν παραδοῦναι τῷ ἐντεταξομένῳ, φήσομεν, ὅτι ἡ χεὶρ πράξεων πολλαχοῦ³⁾ σύμβολόν ἐστιν ὃ δὲ κόλπος Μωϋσέως δύο δυνάμεις ἔχει, τὴν μὲν προτέραν καὶ κατὰ τὰ τοῦ γράμματος νοήματα, ποιούσαν τὴν πρᾶξιν τοῦ πράττοντος ὡσεὶ χιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ Ἑβραίων φωνῇ, ἣ καὶ λεπρῶσαν τὴν δὲ⁴⁾ δευτέραν καὶ, κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον, καθαρὰν⁵⁾ ἀποδεικνύουσαν⁶⁾ τὴν πολιτείαν, καὶ ἀποκαθιστανομένην εἰς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τοῦ λόγου. Καὶ τήρει γε, ὅτι ἐπιφέρεται τούτοις τό· „ἐὰν⁷⁾ μὴ πιστεύσωσί σοι, μηδὲ εἰσακούσῃς τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσί σοι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου.“ ὃ γὰρ μὴ πιστεύσας τῇ ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος, διὰ μεγαλόνοιας πιστεύσει τῇ πνευματικῇ τοῦ νόμου διηγήσει. Ἐὰν δέ

¹⁾ καὶ ὑπὲρ — φήσομεν. Sic hunc loc., qui in Cod. Reg. (it. in text. ed. H.) omnino mancus est, sanitati restituit Cod. Bodlej. R. — H. in textu: „καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς τί * σημεῖον τοῦτο, ἐπειδὴ χρῆ καὶ ἡμᾶς μὴ * ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὸ ὑπὸ * σιν παραδοῦναι τῷ ἐνταξομένῳ φήσομεν.“ ad marginem: „pro τῷ ἐνταξομένῳ scrib. (min. accur.) τὸ ἐντεταξόμενον.“

²⁾ Ferrarius: quoniam usque, legisse videtur: ἐπεὶ δὲ aut ἐπειδὴ δὲ χρῆ κ. τ. λ.

³⁾ R. min. accur. h. l. πολλαχοῦ; H. πολλαχοῦ.

⁴⁾ H. et R. omittunt δέ. Equid. Ferrar. duce, et quia facillime propt. seq. δευτέραν excidere poterat, apposui.

⁵⁾ H. et R. καθαρὰν, ἀποδεικν. κ. τ. λ.

⁶⁾ R. ἀποδεικνύουσαν, H. h. l. ἀποδεικνύουσαν.

⁷⁾ Exod. IV, 8. LXX. interpretes: ἐὰν δὲ μὴ κτλ.

τις μὴ πιστεύσῃ τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις, τῷ μὲν προτέρῳ, ὅτι λεπρὰν ποιεῖ τὴν πρᾶξιν· τῷ δὲ δευτέρῳ, ὅτι ἀποκαθίστησιν αὐτὴν εἰς τὸ κατὰ φύσιν, τὸ ὕδωρ τούτῳ αἷμα γίνεται. Γέγραπται γάρ· „καὶ ἔσται, ¹⁾ ἔάν μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις, μηδὲ εἰσακούσωσί τῆς φωνῆς σου, λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ ξηρόν· καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὃ ἐάν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ.“ Καὶ πρόσχες δὲ, ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου οὐκ ἔτι λέγεται τό· ἢ· πιστεύσωσί σοι· ἢ· οὐ πιστεύσωσι. Δηλοῦται γάρ, ὅτι τῷ μὴ πιστεύσαντι τοῖς δυσὶ σημείοις τὸ λαμβανόμενον ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ αἷμα γίνεται, δι' ἀπιστίαν ποτίμου ἀπολαύειν οὐ δυναμένῳ λόγου. Ἀλλὰ γὰρ ἐπανέλθωμεν, πλεονα τοῦ δέοντος διὰ τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ παραλαβόντες εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τὸ προκειμένον, καὶ μαθόντες, ὅτι, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἦν ἀνακειμένος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, πάντα πράττωμεν πρὸς τὸ ἐγκριθῆναι τῇ ἔξαιρέτῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀνακείσομεθα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Νεύει δὲ τῷ ἀγαπωμένῳ μαθητῇ Σίμων Πέτρος, καὶ, μὴ ἀρκούμενος τῷ νεύματι, φησὶν αὐτῷ· „εἰπέ, ²⁾ τίς ἐστι, περὶ οὗ λέγει.“ Ἐπεὶ οὖν τὸ νεύειν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰς διαβολὴν λαμβάνεται· ὁ γὰρ φαῦλος ἐννεύει μὲν „ὀφθαλμῷ, ³⁾ σημαίνει δὲ ποδὶ, διδάσκει δὲ νεύμασι δακτύλων, καὶ διεστραμμένη καρδιά τεκταίνεται ⁴⁾ κακά·“ καὶ „ὁ ἐννεύων ⁵⁾ ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου, συνάγει ἀνδράσι λύπας“ λεκτέον, ὅτι φαῦ-

¹⁾ Exod. IV, 9. — H. et R. min. accur. λήψει pro λήψῃ, ἐκχεῖς pro ἐκχεεῖς, et λαβῆς.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 24. coll. pag. 443. not. 2.

³⁾ Prov. VI, 13, 14. LXX. interpretes vers 13. ἐννεύμασι. Idem vers. 14., καὶ omisso, διεστραμμένη καρδιά.

⁴⁾ R. in textu, H. ad marg. recte τεκταίνεται; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) malo τεκτενεύεται.“

⁵⁾ Proverb. X, 10.

λον οὐ τὸ νεύειν ἐστίν· ἀλλὰ τὸ νεύειν ὀφθαλμῶ, τευ-
τέστι, πλαγιάζειν τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ μὴ ὄρθα βλέπειν,
καὶ τὸ νεύειν μετὰ δόλου ἐστὶ τὸ ψεκτόν· νεύειν δὲ
φιλομαθῶς, Πέτρου ἔργον ἦν, καὶ ἀκολουθῶς τῷ τοι-
ούτῳ νεύματι λέγειν τῷ συμφοιτηῇ, ὡς παρθέσιαν
πλείονα ἔχοντι πρὸς τὸν διδάσκαλον· „εἰπέ, ¹⁾ τίς ἐστι;
περὶ οὗ λέγει.“ Ἐβούλετο γὰρ ἴσως τὸ κατὰ τὴν προ-
δοσίαν, ἣν προδίδωσιν Ἰούδας τὸν Ἰησοῦν, μυστήριον
ἰδεῖν, ὅπερ ἵνα μάθῃ ὁ Πέτρος, Ἰωάννης πρότερον ἀνα-
κειμένος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἐπαναβέβηκε, καὶ ἀνέ-
πεσεν ἐπὶ τὸ στήθος. Καὶ τάχα μὴ ἀναπεσόντι ἐπὶ τὸ
στήθος, ἀλλὰ μένωσι ἐπὶ τοῦ ἀνακεισθαι ἐν τῷ κόλπῳ
οὐκ ἂν παρέδωκεν, ὃν ἐπόθει μαρθάνειν Ἰωάννης, ἢ
Πέτρος, λόγον. Εἰ καὶ ἀνακειμένος οὖν πρότερον μὲν
ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὕστερον δὲ ²⁾ ἀνέπεσεν ἐπὶ
τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ δευτέρου, ἐν τοῖς τελευ-
ταίοις τοῦ ³⁾ εὐαγγελίου χαρακτηρίζεται, ὡς μείζωνος
καὶ διαφέροντος, ὁ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιος μαθητής. Γέ-
γραπται γὰρ, ὅτι „ἐπιστραφεὶς ⁴⁾ ὁ Πέτρος βλέπει τὸν
μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ
ἀνέπεσεν ἐν τῷ δέλπῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε·
Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;“ οὐ γὰρ γέγραπται
ὃς ἦν ἀνακειμένος ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ. ⁵⁾

14. Τί δὲ καὶ ἀποκρινόμενος εἶπεν ὁ κύριος, θεω-
ρήσωμεν. „Ἐκεῖνος, ⁶⁾ φησὶν, ἐστὶν, ᾧ ἐγὼ βάρβαρον τὸ

1) Ev. Joann. XIII, 24. coll. pag. 443. not. 2.

2) H. corrupte ἐν pro δέ.

3) Ed. H. τοῦ εὐαγγελίου; in ed. R. τοῦ deces.

4) Ev. Joann. XXI, 20. coll. pag. 444. not. 5.

5) Pro αὐτοῦ Cod. Reg. tantum habet τοῦ. Ferrar.
leg. Ἰησοῦ. R. — H. in textu: τοῦ *, ad marg.: „scrib.
τοῦ Ἰησοῦ.“

6) Ev. Joann. XIII, 26. 27. coll. pag. 443. not. 2.
H. et R. h. l. addunt verba: καὶ δώσω αὐτῷ. Cfr. pag.
444. not. 1. coll. pag. 443. not. 2. et de αὐτῷ pag. 453. not. 1.

ψωμίον, καὶ δώσω αὐτῷ.“ Εἶπεν οὖν τοῦτο ὁ Ἰησοῦς, καὶ „βάψας τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος¹⁾ Ἰσκαριώτη. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς,“ οὐ δυνηθεὶς πρότερον εἰσελθεῖν, οὐδ’ εὐθέως ἅμα τῷ βεβληκέναι εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας²⁾ Σίμωνος Ἰσκαριώτης. Χρῆν γὰρ, οἶμαι, διὰ τῆς δόσεως³⁾ τοῦ ψωμίου ἀντιλαβεῖν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀναξίου ἔχειν τὸ κρεῖττον ὃ ἐδόκει ἔχειν ἀπὸ γὰρ τοῦ μῆ⁴⁾ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθῆσεται ἀπ’ αὐτοῦ. Ἀφαιρεθεὶς οὖν ὁ Ἰούδας, ὡς ἀνάξιος τοῦ κρεῖττονος τοῦ εἰπόντος⁵⁾ *, κεχώρηκε τὴν εἰς αὐτὸν τοῦ Σατανᾶ εἰσοδόν. Παραδείγματος δὲ ἕνεκεν ἵνα νοηθῆ, πῶς ψωμίον μὲν ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Ἰούδα, ἐκεῖνος δὲ τότε ἀπέθετο κρεῖττον τι ἐνυπάρχον ἐν αὐτῷ, καὶ τάχα τὴν εἰρήνην, ὑποστρέφουσαν ἀπὸ τοῦ ἀκούσαντος, καὶ μὴ παραδεξάμενου, ἐπὶ τὸν εἰπόντα, κατὰ τὸ⁶⁾ λεγόμενον, ὅτι „ἐάν⁷⁾ μὲν ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἢ

1) R. in textu: Σίμωνι Ἰσκαριώτη, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) Σίμωνος Ἰσκαριώτου. Cfr. pag. 444. not. 2.

2) Ed. H. post αὐτὸν addit verba, quae in ed. R. frustra desiderantur, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης. Cfr. ev. Joann. XIII, 2.

3) R. in textu, H. ad marg. recte δόσεως; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: δόσης.“

4) Matth. XXV, 29. coll. Marc. IV, 25.

5) H. et R. εἰπόντος * κεχώρηκε. Ferrar. vertit: *privatus ergo Judas, veluti indignus, ab excellentiori, qui precatus fuerat pacem, recepit ingressum Satanæ in se.* Legit ergo εἰπόντος εἰρήνην aut τὴν εἰρήνην; et recte quidem hoc voc. restitueris; modo ea, quae statim sequuntur lin. 3. et seqq. pag. huj. a fine, accuratius contuleris.

6) H. in textu τόν, ad marg. recte: „scrib. τό;“ R. in notis: „desunt verba: κατὰ τὸ λεγόμενον in Cod. Bodlej.“

7) Luc. X, 6. coll. pag. 420. not. 3.

εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀναπαύσεται· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἐκεῖ
 υἱὸς εἰρήνης, ἢ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει·“
 παραθησόμεθα καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας
 ἐπιστολῆς ταῦτα οὕτως γεγραμμένα· „τὸ¹⁾ ὑμῶν περισ-
 σευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων
 περισσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα.“ Κατανοή-
 σας γὰρ τὴν ἐν τούτοις ἀντίδοσιν χοικῶν πρὸς πνευ-
 ματικά, δυνήσῃ ἰδεῖν, πῶς τῷ μὴ ἀξίῳ ἄρτου ψωμίον
 ἐπιδέδωκεν, ἵνα διὰ τοῦ ψωμίου ἀφέλῃ αὐτοῦ, ὡς ἀπε-
 ξίου ἔτι ἀκούειν· „καὶ²⁾ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης
 μου“ τὴν εἰρήνην, — ὁ ῥυπαρὸς³⁾ γὰρ ῥυπαροῦνται
 ἔτι — ἢς ἀφαιρεθείσης ὁ ἐπιτηρῶν καιρὸν⁴⁾ τῆς εἰς
 τὴν ψυχὴν εἰσόδου αὐτοῦ, καὶ τὸν διδόντα αὐτῷ τόπον
 εἰσελθεῖν, εἰς τὸν Ἰούδαν εἰσῆλθεν. Ἄμα δὲ παρατή-
 ρει, ὅτι πρότερον μὲν οὐκ εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν
 Ἰούδαν, ἀλλὰ βεβλήκει μόνον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ,⁵⁾
 ἵνα παραδῶ τὸν διδάσκαλον· κατὰ δὲ τὰ νῦν ἐξεταζό-
 μενα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσελθεῖν εἰς ἐκεῖνον. Διότι

¹⁾ II Cor. VIII, 14. — H. et R. min. accur. ἵνα καὶ
 τὸ ἐκείνου κ. τ. λ.

²⁾ Psalm. XLI, 9. (XL, 10.).

³⁾ Apoc. XXII, 11.

⁴⁾ Cod. Reg. (item ed. H. in textu) corrupte: ὁ ἐπι-
 τηρῶν καὶ θεουσις εἰς τὴν (R. affert: καὶ θεουσις εἰς
 τὴν) κ. τ. λ. R. — Idem in notis: „deest εἰσῆλθεν post
 Ἰούδαν in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur
 in Cod. Bodlej.“ — Huet. in notis: „locum hunc tanq̄
 deploratum Perion. praetermisit, quem e Cod. Reg. ve-
 stigius, et Ferrar. interpretatione ita fortasse restituere
 queas: ὁ ἐπιτηρῶν καιρὸν τῆς εἰς τὴν —, εἰς τὸν Ἰού-
 δαν εἰσελθῆ.“

⁵⁾ Deest αὐτοῦ in Cod. Reg. (item in ed. H.), in quo
 (aeque ac in ed. H.) mox legitur: ἵνα παραδῶ Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης τὸν διδάσκαλον. R. — Cfr. ev.
 Joann. XIII, 2.

καὶ ἡμεῖς φυλαττώμεθα, μήποτε ὁ διάβολος βάλῃ εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ὅτιποτοῦν τῶν πεπυρωμένων αὐτοῦ βελῶν ἔαν γὰρ βάλῃ, ἐπιτηρεῖ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς εἰσελθεῖν. Ζητήσαι δ' ἄν τις, διὰ τί οὐ γέγραπται „ἐκαῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ“ δώσω τὸ ψωμίον· ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς „βάψω“ „βάψω¹⁾ γὰρ, φησὶ, τὸ ψωμίον, καὶ δώσω. Καὶ βάψας τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος²⁾ Ἰσκαριώτη.“ Ὡς ἐν τοιούτοις δὴ τόποις πρόσχες, εἰ δύνασαι τὸν εἰλικρινῆ ἄρτον ἀβαφῆ φάσκειν εἶναι, καὶ καθ' αὐτὸν τροφίμον· τὸ δὲ τῷ Ἰούδα ἐπιτιθέμενον καὶ οὐκ ἄρτος ἦν τὸ ψωμίον, καὶ οὐ ψωμίον ἀβαφές, ἀλλὰ βεβαμμένον τῷ δυναμένῳ ἀποσπᾶσαι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπι³⁾ ποσὸν ἐγγινομένην βαφὴν, ἵνα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσελθῇ εἰς⁴⁾ ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Ἐγὼ δὲ ζητήσαιμ' ἄν ὡς τούτῳ⁵⁾ συγγενές τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Ματθαῖον „ὁ ἐμβάψας⁶⁾ τὴν χεῖρα μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ, οὗτός με παραδώσει“ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Μάρκον „ὁ ἐμβαπτόμενος⁷⁾ μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον“ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν δὲ, εἰ καὶ μὴ ὀνομάζει τό· „ἐμβά-

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 26. coll. pag. 443. not. 2. — H. et R. h. l. καὶ δώσω addunt, omisso αὐτῷ post δώσω. Cfr. pag. 444. not. 1. coll. pag. 450. not. 6.

²⁾ Ed. R. Σίμωνι Ἰσκαριώτη, ed. H. recte Σίμωνος Ἰσκαριώτη.

³⁾ H. et R. h. l. ἐπιποσόν.

⁴⁾ Deest in ed. R. h. l. εἰς, quod recte habet ed. H.

⁵⁾ R. in textu, H. ad marg. recte τούτῳ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τὴν τῷ pro τούτῳ.“

⁶⁾ Math. XXVI, 23. Ed. Knapp. μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, ed. Lachm. μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ.

⁷⁾ Marc. XIV, 20. Ed. Lachm. μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα εἰς τὸ κ. τ. λ., ed. Knapp. ut in nostro textu.

φρας, " ἀλλ' ἢ φησί γε „πλὴν¹⁾ ἰδοῦ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.“ Ὁ μὲν οὖν περὶ τούτου ἀληθῆς λόγος παρὰ τοῖς ἐμοῦ εὐρεθείη ἂν πολλῶ σοφωτέροις· ἐγὼ δὲ στοχάζομαι, μήποτε καὶ τὸ ἀναιδές τοῦ Ἰούδα καὶ ἐν τούτῳ ἐμφαίνεται, μὴ τιμῶντος τὸν διδάσκαλον ἐν τῷ συνεσθίειν, μηδὲ παραχωροῦντος αὐτῷ τῆς εἰς τὸ τραβλίον ἐμβάψεως, ὡς παρεχώρουν οἱ λοιποί. Διόπερ ἐκείνων μὲν οὐδεὶς ἐνέβαπτε τὴν χεῖρα εἰς τὸ τραβλίον μετ' αὐτοῦ· οὗτος δὲ, οὐκ ἀξιῶν μετ' αὐτῶν ἐμβάπτειν,²⁾ μετ' αὐτοῦ ἐνέβαπτε, τὴν ἰσότητα θέλων ἔχειν πρὸς αὐτὸν, θέον αὐτῷ παραχωρεῖν τῆς ὑπεροχῆς. Τάχα οὖν τοῦ αὐτοῦ ἔχεται καὶ τό „πλὴν³⁾ ἰδοῦ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.“ Καὶ χαριεντιζόμενος δέ ποτε εἰς προτροπὴν νέοις περὶ τῆς ἐν ἐστίασει τιμῆς τῶν πρεσβυτέρων, συγχρήση⁴⁾ τῷ ῥητῷ, ἵνα μὴ συνθλίβωσι τὴν χεῖρα τῶν πρεσβυτέρων. Γέγραπται γὰρ καὶ τοῦτο „μὴ⁵⁾ συνθλίβου μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ τραβλίῳ.“ Οὐκ ἀγνοοῦντες δὲ δόξαν περιέργου ζητήσεως, καὶ κείθειν μὴ δυναμένης τὸν ἀκροατὴν ἀπολογίας, ἀποφέρεσθαι⁶⁾ παρὰ τοῖς τούτων ἀκούουσι, ταῦτα ἐτολμήσαμεν, κρεῖτ-

1) Luc. XXII, 21.

2) Ed. Huet. contorte: ἐμβάπτειν με (quod quidem me sine dubio ex seq. μετ' originem duxit) μετ' αὐτοῦ κτλ.

3) Luc. XXII, 21.

4) Deest συγχρήση in Cod. Reg. (itemq. in textu ed. H.). R. — H. ad margin.: „scrib. χρήσεται τῷ ῥητῷ.“

5) Ecclesiastic. (Sap. Sirac.) XXXIV, 14. (XXXI, 17.). LXX. interpret.: καὶ μὴ συνθλίβου αὐτῷ ἐν τραβλίῳ.

6) R. in notis absque justa causa: „legend. videtur οὐκ ἀποφέρεσθαι.“ Ferrar. veritit: *Caeterum non ignorantibus de curiosa quaestione, et de defensione, persuadere auditori non valenti, gloriam non reportari apud eos, qui haec audiunt etc.*

τον εἶναι νομίζοντες τὸ πάντα βασανίζειν τοῦ παρελθῆναι τι ἑβρασαίνιστον τῶν γεγραμμένων.

15. Εἰσελθόντος μέντοι τοῦ Σατανᾶ εἰς τὸν Ἰούδα, λέγει ¹⁾ „αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὃ ποιεῖς, ποίησον ²⁾ τάχιον“ τίνι δὲ „αὐτῷ,“ ἀμφίβολον, ἐπεὶ δύναται ³⁾ αὐτῷ τῷ Ἰούδα, ἢ τῷ Σατανᾶ εἰρηκέναι ὁ κύριος· „ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον“ προκαλούμενος τὸν ἀνταγωνιστὴν ἐπὶ τὴν πάλην, ⁴⁾ ἢ τὸν προδότην. ἐπὶ τὸ διακονῆσαι τῇ σωτηρίῳ κόσμῳ ἔσομένη οἰκονομία, ἣν οὐκ ἔτι μέλλειν, οὐδὲ βραδύνειν, ἀλλ', ὅση ⁵⁾ δύναμις, ταχύνειν ἤθελεν, οὐ δειλιῶν, ὡς οἶονται τινες τῶν μὴ νοησάντων, τίνι τρόπον εἶπε· „Πάτερ, ⁶⁾ εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ πο-

¹⁾ R. in textu φησὶν αὐτῷ, in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) λέγει, φησὶν αὐτῷ.“ H. ad marginem: „λέγει illud παρέλκει.“ — Equidem, coll. ev. Joann. XIII, 27. et pag. ed. nostrae 444. lin. 3. et 4., λέγει in textum recepi.

²⁾ H. et R. h. l. ποιεῖ. Equid., quum iidem constanter ποίησον exhibeant, (cfr. pag. 444. lin. 4., pag. huj. lin. 6. a fine, pag. 456. lin. 5. a fine et pag. 457. lin. 7. et 10.) h. quoq. loco ποίησον recepi.

³⁾ R. in textu recte, ut in textu nostro, in notis: „Cod. Reg. δύναται (?) τῷ (?) Ἰούδα.“ — H. in textu, quae eadem haud dubie R. min. accur. in notis attulit, haec habet: δύναται * τοι τῷ Ἰούδα, ad marginem: „pro τοι scrib. ἦτοι.“

⁴⁾ Cod. Bodlej. (it. ed. H. ad marg.) optime: πάλην. Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male πόλιν. R. — Huet. in notis: „Optime Perion. pro πόλιν legendum conjiciebat: πάλην, quod agnoscit quoq. Ferrar.“

⁵⁾ R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu. R. in notis: „sic optime habet Cod. Bodlej. (item igitur ed. H. ad marg.), Cod. Reg. aut. (itemq. ed. H. in textu) pessime: ἀλλ' ἣς ἡ δύναμις ἰσχύνειν ἤθελεν.“

⁶⁾ Matth. XXVI, 36. (coll. Marc. XIV, 35. 36. et Luc. XXII, 42.). Edd. N. T. Matth. I. I. Πάτερ μου, εἰ

τήριον τοῦτο·“ ἀλλὰ θαρραλεώτατα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ἐν οὐ-
τως εἶπω,¹⁾ ἀποδυσόμενος. Νομίζω δὲ κατὰ τὸν κς΄
Ψαλμὸν ἐκ προσώπου τοῦ Σωτήρος προφητεύεσθαι παρὰ
τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, καὶ τοῦ πονηροῦ πανστρατεῖ
ἀγωνιζομένου κατ’ αὐτοῦ· οὔστινας²⁾ ἰδὼν ὀπλιζομένους
κατ’ αὐτοῦ, καὶ κονιομένους, ἤγικα „παρέστησαν³⁾ οἱ
βασίλεις τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ
αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ,“
φησί⁴⁾ „Κύριος⁵⁾ φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου Κύ-
ριος, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς
μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ἐν τῷ ἐγγυλλεῖν ἐπ’ ἐμὲ κα-
ποῦντας, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου, οἱ θλίβοντές με,
καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν. Ἐὰν
παρατάξῃται ἐπ’ ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ
καρδία μου· ἔὰν ἐπαναστῇ ἐπ’ ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ
ἐγὼ ἐλπίζω.“ Πλὴν τὸ λεγόμενον εἴτε τῷ Σατανᾷ, εἴτε
τῷ Ἰούδα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, τό· „ὁ⁶⁾ ποιεῖς, ποιήσον τά-
χιον“ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἴρηται.
Οἱ μὲν γὰρ, διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τὴν τοῦ πάσχα ἑορτήν,
ῥοντο λέγειν αὐτὸν τῷ ἔχοντι τὸ γλωσσόχομον τῶν
ἀναλωμάτων, καὶ τῶν εἰς τὴν χρεῖαν τῶν πτωχῶν δι-

δυνατόν ἐστι, παρελθέτω (ed. Lachm. παρελθάτω) ἐπ’ ἐ-
μοῦ τό κ. τ. λ.

¹⁾ R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu;
R. in notis: „deest εἶπω in Cod. Reg. (itemq. in textu
ed. H.).“

²⁾ H. ad marg. recte οὔστινας, in textu οὐς * νας.

³⁾ Psalm. II, 2. LXX. interpretes: ἐπιτοαυτό.

⁴⁾ R. in textu, H. ad marg. recte φησί; R. in no-
tis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) pro φησί male
habet καί.“

⁵⁾ Psalm. XXVII, 1. 2. 3. (XXVI, cuj. divisionis
respectu Orig. scripsit lin. 2. pag. huj. τὸν κς΄ Ψαλμὸν).
LXX. interpretes καὶ Σωτήρ μου, omissis Κύριος.

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 27. 28. 29.

δομένων, ὅτι ἀνήσει ¹⁾ οὗτος ὧν χρῆζομεν εἰς τὴν ἔορ-
τὴν, ἣ, ἐκ τῶν συναχθέντων δὸς τοῖς πτωχοῖς. Ὁ γὰρ
Ἰησοῦς οὐ τοῦτο ἔλεγεν, ἀλλὰ βλέπων καὶ τὸν εἰσελ-
θόντα, καὶ τὸν παραδεξάμενον αὐτὸν, καὶ πᾶσαν τὴν
κατ' αὐτοῦ ²⁾ ἐπιβουλήν, ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀποδύομενος, καὶ
ἐπὶ τὸ ἀριστεῦσαι ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων κατὰ τοῦ
πονηροῦ, εἶπε τό· „ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον.“

16. „Λαβῶν ³⁾ οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, ἐξῆλθεν
εὐθύς· ἦν δὲ νύξ.“ Ὁ μὲν Σωτὴρ ἔλεγεν· „ὁ ποιεῖς,
ποιήσον τάχιον.“ τῷ Ἰουδα· ὁ δὲ προδοτὴς ἐν τούτῳ
μόνῳ ἐπὶ τῷ διδασκάλῳ πεύθεται. Λαβῶν γὰρ τὸ ψω-
μίον οὐκ ἐμέλλησεν, οὐδὲ ἐβράδυνεν, ἀλλ', ὡς γέγραπται·
„ἐξῆλθεν εὐθύς.“ ποιῆσαι τάχιον κατὰ τὴν πρόσταξιν
τοῦ Ἰησοῦ τὸ τῆς προδοσίας ἔργον. Καὶ ἀληθῶς „ἐξῆλ-
θεν“ οὐ γὰρ μόνον κατὰ τὸ ἀπλούστερον „ἐξῆλθε“
τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ δεῖπνον ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ τέλειον
„ἐξῆλθεν“ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάλογον τῷ· „ἐξῆλθον ⁴⁾
ἐξ ἡμῶν.“ Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι οὐδὲ ὁ εἰσελθὼν μετὰ
τὸ ψωμίον εἰς τὸν Ἰουδαὶν Σατανᾶς ἐχώρει φέρειν τὸ
εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ· οὐδεμία γὰρ
συμφώνησις ⁵⁾ Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ ἐστίν. Εἰ δὲ μὴ
περιέργως ζητῶ, τί δήποτε οὐ πρόσκειται τῷ· „λαβῶν ⁶⁾
τὸ ψωμίον“ τό· καὶ φαγῶν· καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις.
Ὅπου γὰρ βούλεται, προστίθῃσι καὶ τὸ φαγεῖν ὁ λόγος
τῷ λαβεῖν ὡσπερ ἐπὶ τοῦ τῆς εὐλογίας ἄρτου γέγρα-
πται, ὅτι εἶπε τοῖς μαθηταῖς ὁ Ἰησοῦς· „λάβετε, ⁷⁾ φά-

¹⁾ Cod. Reg. (item ed. H.) ἀνήση. R.

²⁾ H. et R. κατ' αὐτοῦ, non καθ' αὐτοῦ.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 30. Ed. Knapp. εὐθέως ἐξῆλ-
θεν, ed. Lachm. ut in textu nostro. — 27.

⁴⁾ I Joann. II, 19. Edd. N. T. ἐξ ἡμ. ἐξῆλθον.

⁵⁾ II Cor. VI, 15.

⁶⁾ Ev. Joann. XIII, 30. — Paulo post H. et R. φάγων.

⁷⁾ Matth. XXVI, 26.

γετε.“ Ἄρ' οὖν λαβὼν τὸ ψωμίον οὐκ ἔφαγεν ὁ Ἰουδας; Φέρε οὖν, εἰ καὶ μὴ συνάδειν τιὰ δόξει τῶν λεχθησομένων τοῖς προειρημένοις, γυμνάσωμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, κρινούντος τοῦ ἐντευξομένου, ὁπότερον¹⁾ χρὴ παραδέξασθαι τῶν λεγομένων. „Βάψας,²⁾ φησὶ, τὸ ψωμίον“ ὁ Ἰησοῦς, καὶ δῆλον ὅτι ἔασας αὐτὸ ἐν τῷ τρυβλίῳ „λαμβάνει“ οὕτω γὰρ νοήσεις τό „βάψας οὖν τὸ ψωμίον“ ἵνα μὴ παρέλκη τὸ „λαβεῖν.“ Εἶτα λέγεται, ὅτι „δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος³⁾ Ἰσακαριώτη. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς.“ „Μετὰ τὸ ψωμίον“ οὖν, τάχα μὴ βρωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα, προλαβόντος τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶ ἤν χρῆσιν τοῦ ψωμίου, ἵνα μὴ ὄνηται ὁ Ἰούδας τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ δόσεως τοῦ ψωμίου. Τὸ μὲν γὰρ εἶχε δύναμιν ὠφελητικὴν τῷ χρησομένῳ· ὁ δὲ ἔπαξ βαλὼν αὐτοῦ⁴⁾ εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῶ τὸν διδάσκαλον, φοβούμενος, μὴ τὸ βεβλημένον ἐκπέσῃ, τοῦ βληθέντος διὰ τῆς τοῦ ψωμίου χρήσεως, προλαβὼν ἄμα τῷ λαβεῖν τὸν Ἰούδαν τὸ ψωμίον, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, ὅτε καὶ εἰρημένου τοῦ „Ἰ⁵⁾ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον“ λαβὼν τὸ ψωμίον Ἰούδας „ἔξῆλθεν εὐθύς.“ Καὶ οὕτως ὃ ἂν οὐκ ἀπιθάνως εἰς τὸν τόπον λέγοιτο ὡσπερ ὁ ἀναξίως⁶⁾ ἐσθίων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου, ἢ πίνων αὐτοῦ τὸ ποτήριον, εἰς κρῖμα ἐσθίει καὶ πίνει, τῆς μιᾶς ἐν τῷ ἄρτῳ κρείττονος δυνάμεως· καὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ, ὑποκειμένη μὲν διαθέσει κρείττονι ἐνεργαζομένης τὸ

1) Cod. Reg. (item ed. H.) ὁπότερα. R.

2) Ev. Joann. XIII, 26. coll. pag. 443 not. 2. — 27.

3) R. in textu: Σίμωνι Ἰσακαριώτη, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) Σίμωνος Ἰσακαριώτου.“ Cfr. pag. 444. not. 2.

4) R. αὐτοῦ, H. h. l. αὐτοῦ. Cfr. ev. Joann. XIII, 2

5) Ev. Joann. XIII; 27. — 30.

6) I Cor. XI, 27. 28. 29.

βέλτιον, χείρονι δὲ ἐμποιοῦσης τὸ κρῖμα· οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ψωμίον ὁμογενὲς ἦν τῷ δοθέντι καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, ἐν τῷ „λάβετε, ¹⁾ φάγετε“ ἀλλ' ἐκείνοις μὲν εἰς σωτηρίαν, τῷ δὲ Ἰουδα εἰς κρῖμα, ὡς μετὰ τὸ ψωμίον εἰσεληλυθέναι εἰς αὐτὸν τὸν Σατανᾶν. Νοεῖσθω δὲ ὁ ἄρτος, καὶ τὸ ποτήριον, τοῖς μὲν ἀπλουστεροῖς κατὰ τὴν κοινοτέραν περὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκδοχὴν τοῖς δὲ βαθυτέρον ἀκούειν μεμαθηκόσι, κατὰ τὴν θειοτέραν καὶ περὶ τοῦ τροφίμου τῆς ἀληθείας λόγου ἐπαγγέλλαν ὡς ²⁾ εἰ ἐν παραδείγματι ἔλεγον, ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὸ σωματικὸν τροφιμώτατος ἄρτος πυρετὸν μὲν ὑποκείμενον αὔξει, εἰς ὑγείαν ³⁾ δὲ τὴν ⁴⁾ εὐξίαν ἀνάγει. Διὸ πολλάκις λόγος ἀληθῆς ψυχῆ νοσοῦση, οὐ δεομένη τοιαύτης τροφῆς διδόμενος, ἐπιτρῖβει αὐτήν, καὶ πρόφασις ⁵⁾ αὐτῇ χειρόνων γίνεται· καὶ οὕτως ⁶⁾ καὶ τὰ ἀληθῆ λέγειν κινδυνῶδες ἔστι. Ταῦτα ⁷⁾ δέ μοι εἴρηται διὰ τὸ ψωμίον, ὃ ἐμβάψας δίδωσιν Ἰουδα Σί-

¹⁾ Math. XXVI, 26.

²⁾ R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ὡς ἐν παραδείγματι.“

³⁾ H. et R. ὑγείαν, non ὑγίαιαν.

⁴⁾ Pro τὴν εὐξίαν, Cod. Reg. (item ed. H.) male habet: καὶ εὐξίαν. R.

⁵⁾ Cod. Bodlej. πρόφασις, ed. Huet. male πρόφασεις. R.

⁶⁾ Ed. Huet. min. accur. οὕτως habet pro οὕτως, et paulo post κινδυνῶδες ἔστι exhibit.

⁷⁾ R. in textu τοῦτο — διὰ τὸ ψωμίον, in notis: „Cod. Reg. (item fere ed. H. in textu) ταῦτα — εἴρηται ψωμίον (ed. H. εἴρηται * ψωμίον).“ Huet. in notis: „pro * ψωμίον lege: ἔνεχεν ψωμίον, vel περὶ τοῦ ψωμίον, vel quid simile.“ — Equid. ταῦτα ex ed. H. (Cod. Reg.) restitui, in reliquis autem ed. R. secutus sum.

μῶνος¹⁾ τῷ Ἰσακαριώτῃ, καὶ κεκινήσαμεν λόγον τὸν εἰς ἑκάτερα, εἴτε χρὴ λέγειν, αὐτὸν βεβρωκέναι λαβόντια, εἴτε κεκωλύσθαι ἀπὸ τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαμ Σατανᾶ. Εἰ δὲ χρὴ, ὡς μὴ εἰκῆ παρερξίμμενον ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ,²⁾ ἐξετάσαι καὶ τό „ἦν δὲ νύξ“ λεκτέον, ὅτι συμβολικῶς τότε ἡ αἰσθητὴ νύξ ἦν, εἰκὼν τυγχάνουσα τῆς γενομένης ἐν τῇ ψυχῇ Ἰούδαμ νυκτός, ἥνίκα τὸ ἐπιφερόμενον σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, ὁ Σατανᾶς, εἰσηλθὼν εἰς αὐτόν· ἐκάλεσε³⁾ γὰρ ὁ Θεὸς τὸ σκότος νύκτα· ὥστε νυκτός, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ ἐσμὲν τέχνα, οὐδὲ σκότους, λέγων· „ἄρ⁴⁾ οὖν, ἀδελφοί, οὐκ ἐσμὲν νυκτός, οὐδὲ σκότους τέχνα“⁵⁾ καὶ τό „ἡμεῖς⁶⁾ δὲ ἡμέρας ὄντες νῆφωμεν.“ Οὐκ ἦν οὖν νύξ τοῖς νιπτομένοις τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ’ ἡμέρα λαμπροτάτη, καθαιρομένοις καὶ ἀπορξίπτομένοις τοὺς ἐν τοῖς ποσὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ῥύπους, καὶ κατ’ ἐξοχὴν οὐκ ἦν νύξ τῷ ἀνακειμένῳ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ· ἡγάπη γὰρ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῇ ἀγάπῃ ἔλυε πᾶν τὸ σκότος. Ἄλλ’ οὐδὲ Πέτρῳ ὁμολογοῦντι τό „σὺ⁷⁾ εἰ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος“ ἀποκαλύψαντος

1) R. in textu: Σίμωνι τῷ Ἰσακαριώτῃ, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) Σίμωνος Ἰσακαριώτῃ.“ Equid utrumq. secutus sum, Σίμωνος ex ed. H. (Cod. Reg.) restituendo, τῷ aut. (coll. pag. 378. not. 3.) ex ed. B. retinendo.

2) R. in textu, H. ad marg. recte: Εὐαγγελιστοῦ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εὐαγγέλιου.“ — Ev. Joann. XIII, 30.

3) Genes. I, 5.

4) I Thess. V, 5. coll. edd. N. T., in quib. desunt verba: ἄρ’ οὖν, ἀδελφοί et τέχνα post σκότους.

5) Deest τέχνα in Cod. Reg. (item in ed. H.). R. Cfr. pag. huj. not. 4.

6) I Thess. V, 8.

7) Matth. XVI, 16.

αὐτῷ τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, νῦν ἦν, ἀλλὰ νῦν ἄμα¹⁾
 αὐτῷ καὶ ἄρρησις ἦν. Καὶ νῦν τοίνυν, ὅτε λαβὼν τὸ
 ψωμίον ὁ Ἰούδας ἐξῆλθεν²⁾ εὐθύς, τότε ἐξεληθόντι αὐτῷ
 νῦν ἦν· οὐ γὰρ παρῆν αὐτῷ ὁ ἀνήρ,³⁾ ᾧ ὄνομα
 „Ἀνατολή“, καταλιπόντι ἐν τῷ ἐξεληλυθέναι τὸν τῆς
 δικαιοσύνης Ἥλιον. Καὶ ἔδωκε μὲν τὸν Ἰησοῦν ὁ Ἰου-
 δας, τῆς σκοτίας πεπληρωμένος· ἀλλ' ἡ σκοτία, καὶ ὁ
 ἀνειληφὼς αὐτήν, οὐ κατείληφε τὸ⁴⁾ διωκόμενον φῶς.
 Λιὸ καὶ ὅτε εἶπεν, ὡς δικαιοσύνης λόγον, τό „ἡμαρ-
 τον⁵⁾ παραδοὺς αἷμα δίκαιον“ „ἀπελθὼν ἀπήγγεστο“,
 τοῦ ἐν αὐτῷ Σατανᾶ μέχρι τῆς ἀγχόνης αὐτὸν χειρα-
 γωγήσαντος, καὶ ἐπὶ ταύτην αὐτὸν ἀναρτήσαντος, ὅτε
 καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὁ διάβολος ἤψατο· οὐ γὰρ ἦν τοι-
 οῦτος, ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ ὑπὸ κυρίου, ὅπερ εἴρη-
 ται περὶ τοῦ Ἰῶβ πρὸς τὸν διάβολον „ἀλλὰ⁶⁾ τῆς ψυ-
 χῆς αὐτοῦ μὴ ἄψη.“

17. „Ὅτε⁷⁾ οὖν ἐξῆλθεν, ὁ Ἰησοῦς λέγει· νῦν ἔδο-
 ξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἔδοξάσθη ἐν
 αὐτῷ. Εἰ ὁ Θεὸς ἔδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δο-

1) Cod. Reg. (item ed. H.) ἄμα τῷ. R.

2) Ed. Huet. καὶ ἐξῆλθεν. Cfr. ev. Joann. XIII, 30.

3) Zachar. VI, 12. — Malach. IV, 2.

4) Ed. H. τὸν διωκόμενον φῶς. Ev. Joann. I, 5.

5) Matth. XXVII, 4. coll. pag. 439. not. 1. et pag. 440. not. 1. — Ibid. vers. 5.

6) Job. I, 12. et II, 6. coll. LXX. interpretum Ver-
 sione. — H. in notis: „duo loca confudit pro more suo
 Origenes, Job. I, 12. et II, 6.“

7) Ev. Joann. XIII, 30. 31. 32. Ed. Knapp. (coll.
 tam. nota in ejusd. ed. text. subjecta) vers. 30. et 31. ὅτε
 ἐξῆλθε. Λέγει ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ., ed. Lachm. Ὅτε οὖν
 ἐξῆλθεν, λέγει ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ. Vers. 32. ed. Knapp.
 εἰ ὁ Θεὸς — αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς — ἐν ἑαυτῷ κ. τ. λ.,
 ed. Lachm. (εἰ ὁ Θεὸς — αὐτῷ), καὶ ὁ Θεὸς — ἐν
 ἑαυτῷ κ. τ. λ.

ξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθύς δοξάσει¹⁾ αὐτόν.“ Ἀρχὴ τοῦ δεδοξάσθαι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὰς ἐπὶ τοῖς σημείοις καὶ τέρασι δόξας, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μεταμορφώσει, τὸ ἐξεληλυθέναι τὸν Ἰούδα, μετὰ τοῦ εἰσελθόντος εἰς αὐτὸν Σατανᾶ, ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐνθα ἦν ὁ Ἰησοῦς. Διὸ εἶπεν ὁ κύριος τό· „νῦν²⁾ ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.“ Ἐπι δὲ καὶ τό· „ἐάν³⁾ ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλεύσω πρὸς ἑμαυτόν“ εἴρηται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, σημαίνοντος ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν· ἐδόξασε γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ὅτε⁴⁾ ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν τὸν Ἰησοῦν ἐνηργεῖτο, ἐξελθόντος μετὰ τὸ ψωμίον τοῦ Ἰούδα, ἵνα πραγματοποιήσῃται κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, εἴρηται τό· „νῦν⁵⁾ ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.“ Εἰτ' ἐπεὶ οὐκ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν Χριστὸν, μὴ ἐνδοξαζομένου ἐν⁶⁾ αὐτῷ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο πρόσκειται τῷ· „νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου“ τό· „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ Πλὴν ἡ διὰ τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων θάνατον δόξα οὐ τοῦ μὴ πεφυκότος ἀποθνήσκειν ἦν⁷⁾ μονογενοῦς Λόγου, καὶ σοφίας, καὶ ἀληθείας, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι λέγεται τῶν ἐν τῷ Ἰησοῦ θειωτέρων,⁸⁾ ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἦν καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, γενόμενος⁹⁾ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ

1) R. in textu, H. ad marg. recte δοξάσει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) δοξάζει.“

2) Ev. Joann. XIII, 31.

3) Ev. Joann. XII, 32. Edd. N. T. καὶ γὰρ ἐάν πτλ.

4) R. in textu ὅτι, in notis: „sic legit Ferrar. (qui vertit: quoniam initium etc.); Cod. vero Reg. (item ed. H.) ὅτε.“

5) Ev. Joann. XIII, 31.

6) Deest h. l. ἐν in ed. H. — Ev. Joann. XIII, 31.

7) Deest ἦν in ed. Huetiana.

8) H. et R. h. l. θειωτέρων.

9) Rom. I, 3.

σάρκα. Διόπερ ἀνωτέρω μὲν εἶπε „νῦν¹⁾ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα.“ Ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις δὲ λέγει τό „νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.“ Τοῦτον δ', οἶμαι, καὶ ὁ Θεὸς ὑπερύψωσε, γεγόμενον²⁾ ὑπήκοον μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ὁ γὰρ Λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς³⁾ τὸν Θεὸν Θεὸς Λόγος οὐκ ἐπιδέχεται τὸ ὑπερυψωθῆναι. Ἡ δὲ ὑπερύψωσις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, γενομένη αὐτῷ δοξάσαντι τὸν Θεὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ, αὕτη ἦν, τὸ μηκέτι⁴⁾ ἕτερον αὐτὸν εἶναι τοῦ Λόγου, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν αὐτῷ. Εἰ γὰρ „ὁ κολλώμενος⁵⁾ τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστι,“ ὡς καὶ ἐπὶ τούτου καὶ τοῦ πνεύματος μηκέτι ἂν λέγεσθαι τό δύο εἶσι· πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τοῦ Λόγου λέγοιμεν γεγονέναι ἐν, ὑπερυψωμένου μὲν τοῦ μὴ ἀρπαγμὸν⁶⁾ ἠγησαμένου τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, μένοντος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ ὕψει, ἢ⁷⁾ καὶ ἀποκαθισταμένου ἐπ' αὐτὸ τοῦ Λόγου, ὅτε πάλιν ἦν πρὸς τὸν Θεόν, Θεὸς Λόγος ὢν καὶ⁸⁾ ἄνθρωπος; Ἐν δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰησοῦ δοξάσαντος τὸν Θεόν, τότε „ἀπεκδυσάμενος⁹⁾ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρόρσεια, θριαμβεύσας ἐν τῷ

1) Ev. Joann. VIII, 40. — XIII, 31.

2) Philipp. II, 8. 9. — Ev. Joann. I, 1. 2.

3) R. in textu: πρὸς τὸν Θεὸν Θεός, οὐκ κ. τ. λ., in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) πρὸς τὸν Θεὸν ὁ Θεὸς Λόγος, οὐκ κ. τ. λ.“

4) Ed. R. min. accur. μεκέτι, omisso τό inter ἦν et μηκέτι, quod habet ed. Huet.

5) I Cor. VI, 17.

6) Philipp. II, 6.

7) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εἰ καὶ. R. — Huet. ad margin.: „Ferrar. ἢ καὶ.“

8) In Cod. Reg. (it. in ed. H.) deest καὶ. R.

9) Coloss. II, 15. Edd. N. T. (cfr. tam. not. in ed. Knapp. text. subjecta) θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

ξύλω,“ καὶ τό „εἰρηνοποιήσας¹⁾ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.“ ἐν τούτοις γὰρ πᾶσιν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ Θεοῦ δοξασθέντος ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δοξαζόμενος ὑπὸ τινος δοξάζεται, ζητήσεις ἐν τῷ „ἐδοξάσθη²⁾ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.“ τό ὑπὸ τίνος; Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ „ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ Ἵπὲρ δὲ τῆς τῶν ῥητῶν σαφηνείας ἐπιμελῶς προσχωμεν πρώτῳ μὲν λεγομένῳ τῷ „νῦν³⁾ ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.“ δευτέρῳ δὲ τῷ „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ τρίτῳ δὲ τοιούτῳ συνημμένῳ „εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει⁴⁾ αὐτόν ἐν⁵⁾ αὐτῷ.“ τετάρτῳ δὲ „καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.“ Ἐὰν μὴ ἄρα τοῦτο φάσκη τις ἀναλαβεῖν εἰς συμπλοκὴν τῶν ἐν τῷ λήγοντι τοῦ συνημμένου, ἵνα ἄρχηται μὲν τὸ συνημμένον ἀπὸ τοῦ „ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ λήγη δὲ εἰς τό „καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει⁶⁾ αὐτόν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.“ Ἀναγκασίως δὲ προσχωμεν τῷ τῆς δόξης ὀνόματι, οὐ κειμένῳ ἐπὶ τοῦ παρά τισι τῶν Ἑλλήνων μέσου πράγματος, καθὼ ὀρίζονται εἶναι δόξαν τὸν⁷⁾ ἀπὸ τῶν πολλῶν ἔπαινον. Διήλον, ὅτι ἐπ’ ἄλλου παρά τοῦτο κεῖται ὄνομα, ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ οὕτω

¹⁾ Coloss. I, 20. Edd. N. T. δι’ αὐτοῦ addunt post verba σταυροῦ αὐτοῦ.

²⁾ Ev. Joann. XIII, 31.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 31. — 32.

⁴⁾ R. in textu, H. ad marg. recte δοξάσει; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) habet: δοξάσθ.“

⁵⁾ H. et R. h. l. et lin. 6. pag. huj. a fine min. accur. ἐν αὐτῷ. Cfr. pag. 461. not. 7.

⁶⁾ Ed. Huet. h. quoque l. δοξάσθ. Cfr. pag. huj. not. 4.

⁷⁾ Ed. Huet. pro τὸν — ἔπαινον exhibet: ὡς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἔπαινων.

ειρημένου „καὶ¹⁾ δόξης κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή. Καὶ οὐκ ἐδυνήθη²⁾ Μωϋσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ νεφέλη, καὶ δόξης κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή.“ Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν τοῦτο ἀναγεγραμμένον τοῦτον τὸν τρόπον „καὶ³⁾ ἐγένετο, ὡς ἐξῆλθον οἱ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἁγίου, καὶ ἡ νεφέλη ἐπλησε τὸν οἶκον κυρίου. Καὶ οὐκ ἐδύναντο οἱ ἱερεῖς στήναι λειτουργίαν ἐνώπιον τῆς νεφέλης, ὅτι ἐπλησε δόξα κυρίου τὸν οἶκον.“ Καὶ περὶ τῆς Μωϋσέως δόξης ἐν τῇ Ἐξόδῳ τοιαῦτα λέλεκται „ὡς⁴⁾ δὲ κατέβαινε Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ αἱ δύο πλάκες τῆς διαθήκης ἐπὶ τῶν χειρῶν Μωϋσῆ· καταβαίνοντος δὲ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ Μωϋσῆς οὐκ ᾔδει, ὅτι δεδοξασται⁵⁾ ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῷ λαλεῖν αὐτὸν αὐτῷ. Καὶ εἶδεν Ἀαρὼν, καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν ἐγγίσει αὐτῷ.“ Τοῦτο τὸ περὶ τῆς δόξης σημαινόμενον καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ διὰ τούτων δη-

¹⁾ Exod. XL, 34. 35. (32. 33). LXX. interpretes ἐνεπλήσθη pro altero ἐπλήσθη.

²⁾ Ed. R. ἐδυνήθη, ed. Huet. (item LXX. interpret.) ἡδυνάσθη.

³⁾ I Reg. VIII, 10. 11. (III Reg.). Vers. 10. in vers. LXX. virorum κυρίου deest post οἶκον. In ead. vers. 11. pro ἐδύναντο — νεφέλης haec leguntur: ἡδύναντο οἱ ἱερεῖς στήκειν λειτουργεῖν ἀπὸ προσώπου τῆς νεφέλης.

⁴⁾ Exod. XXXIV, 29. 30. LXX. interpretes vers. 29. τῆς διαθήκης omittant et καὶ post ὄρους. Iidem eod. vers. τοῦ χρώματος exhibent pro τοῦ χρωτὸς (ed. Reinecc. tam. in notis affert χρωτὸς). Vers. 30. iidem οἱ πρεσβύτεροι habent pro οἱ υἱοὶ et τοῦ χρώματος iterum pro τοῦ χρωτὸς.

⁵⁾ Ed. Huet. min. accur. δεδοξασθαι.

λοῦται „καὶ ἐγένετο,¹⁾ ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, ἡ ἰδέα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἑτέρα, καὶ ἡλλοιώθη ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο λευκός, ἕξαστραπτῶν. Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας· οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἐμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ.“ Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ὄρα ἐπὶ τίσιν τὸ ὄνομα τῆς δόξης παραλαμβάνει· ὅπου μὲν γὰρ λέγει „εἰ²⁾ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου, ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι³⁾ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέως, διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἢ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; Εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν⁴⁾ δόξῃ. Καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται⁵⁾ τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης· εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον, διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον, ἐν δόξῃ“

¹⁾ Luc. IX, 29. 30. 31. Edd. N. T. vera. 29. pro ἡ ἰδέα — λευκός haec habent: τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκός. Vera. 31. ed. Lachm. ἔλεγον (δὲ) τὴν ἔξοδον κ. τ. λ., ed. Knapp ut in nostro textu.

²⁾ II Cor. III, 7—11. Ed. Lachm. vera. 7. (coll. tam. not. in ead. ed. text. subjecta) ἐν γράμματι ἐντετυπ. λίθοις, ed. Knapp. ἐν γράμμασιν ἐντετυπ. ἐν λίθοις. Vera. 9. ed. Knapp. εἰ γὰρ ἡ διακονία κ. τ. λ., ed. Lachm. εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ κ. τ. λ. In fine ejaed. vera. ed. Lachm. τῆς δικαιοσ. δόξῃ, ed. Knapp. ut in nostro textu. Vera. 10. ed. Lachm. εἰνεκεν, ed. Knapp. ἕνεκεν.

³⁾ Deest δύνασθαι in ed. Huetii.

⁴⁾ Desideratur ἐν in ed. Huet. Cfr. pag. huj. not. 2.

⁵⁾ Ed. Huet. h. quoq. l. minus accur. δεδόξασθαι. Cfr. pag. 465. not. 5.

δπου δέ „ἡμεῖς¹⁾ δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.“ Καὶ πάλιν μετ’ ὀλίγα „εἰ δέ²⁾ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἔστι κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ κατανοῆσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.“ Καὶ πάλιν μετ’ ὀλίγα „ὅτι³⁾ ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Ἐκαστον δὲ τούτων ἀκριβῶς νῦν διηγῆσασθαι οὐκ ἀπαιτεῖ ἢ προκειμένη τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως διήγησις· πλὴν ὡς διὰ βραχέων τοιαῦτα λεκτέον· ὅσον μὲν κατὰ τὸ σωματικόν, θειότερα τις γέγονεν ἐπιφάνεια ἐν τῇ σκηνῇ καὶ ἐν τῷ ναῷ συντελεσθεῖσι, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ Μωϋσέως, τῇ θεῖα φύσει ὁμιλήσαντος· ὅσον δὲ κατὰ τὴν ἀναγωγήν, τὰ περὶ Θεοῦ ἀκριβῶς γνωσκόμενα, καὶ τῷ ἐπιτηδεῖν δι’ ὑπερβολὴν⁴⁾ καθαρότητος νῶν θεωρούμενα, δόξα ἂν λέγοιτο εἶναι Θεοῦ ὀφθεῖσα· ἔπει δὲ καθαρευόμενος, καὶ ὑπερναβὰς πάντα ὑλικά νοῦς, ἵνα ἀκριβῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς θεωρεῖ, θεοποιεῖται. Λεκτέον⁵⁾ τοι-

1) II Cor. III, 18.

2) II Cor. IV, 3. 4. Edd. N. T. vers. 4. ἀγάσαι.

3) II Cor. IV, 6. Ed. Lachm. λάμψει, — τῆς δόξης αὐτοῦ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, ed. Knapp. ut in textu nostro.

4) Ed. R. δὲ ὑπερβολὴν, ed. H. δι’ ὑπερβολὴν. Ferrar. vertit: quaeq. acie mentis dispiciuntur, apte propter excellentiam puritatis dicuntur esse gloria Dei conspecta.

5) Ferrar. καὶ λεκτέον legisse videtur, neque male.

οὗτον εἶναι τὸ δεδοξάσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ θεωρη-
σαντος τὸν Θεόν, καὶ ὁμιλήσαντος αὐτῷ, καὶ συνδια-
τρέψαντος τοιαύτη θέα, ὡς τοῦτο εἶναι τροπικῶς τὸ δε-
δοξασμένον πρόσωπον Μωϋσέως, θεοποιηθέντος αὐτῷ
τοῦ νοῦ. Κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε τό-
„ἡμεῖς¹⁾ δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δό-
ξαν κυρίου κατοπιζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μετα-
μορφούμεθα.“ Ὡσπερ δὲ ἡ τοῦ γυκτερινοῦ φωτὸς
λαμπρότης ἀνατελλαντος τοῦ ἡλίου ἀμαυροῦται, οἷτω
ἡ ὑπὸ Μωϋσέως δόξα ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ σύγκρισιν
γὰρ οὐκ εἶχεν ἡ ἐν Χριστῷ ὑπεροχὴ, ἦν²⁾ γνώσκων
τὸν πατέρα ἐδόξασε περὶ αὐτοῦ, πρὸς τὰ ὑπὸ Μωϋσέως
γνωσθέντα, καὶ δοξάσαντα τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς
αὐτοῦ. Διὸ καταργουμένη εἴρηται ἡ ἐπὶ Μωϋσέως δόξα
ἀπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐν Χριστῷ δόξης.

18. Τούτων δὴ ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἐν βραχέσιν,
εἰς ἃ παρεθέμεθα, λελεγμένων, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τό-
„νῦν³⁾ ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς
ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ Γινώσκει οὖν τὸν πατέρα ὁ υἱός,
αὐτῷ τῷ γινώσκειν αὐτὸν ὄντι μεγίστῳ ἀγαθῷ, καὶ

---

praesertim quum καί, respectu habito ad θεοποιεῖται,
facillime excidere potuerit. Rectius tamen, opinor, lege-
ris hunc in modum: ὁφθεῖσα. Ἐπεὶ ὁ κεκαθαρισμένος,
—, θεοποιεῖται, λεχτέον, τοιοῦτοῦ κ. τ. λ.

¹⁾ Π Cor. III, 18. coll. pag. 467. not. 1.

²⁾ R. in textu: ἦν γινώσκων, in notis: „Cod. Reg.
(item ed. H. in textu) ὦν γινώσκων.“ — Huet. ad mar-
ginem: „,,scrib. ἦ, ἦ δι' ἦν γινώσκων.““ Ferrar. ex
parte sin. accur. vertit: „cum alioqui excellentia, quae
est in Christo, comparisonem non habeat, qua agnoscens
Patrem Christus, longe magis glorificatus (ἐδοξάσθη le-
git, et recte quid, ut videtur. Cfr. ea, quae pag. huj. lin.
18. seqq. leguntur) fuit, quam fuerit Moses ex his, quae a
se cognita fuere, et quae glorificaverunt faciem animae ejus.“

³⁾ Ev. Joann. XIII, 31.

ὁποῖον ἂν ὁ¹⁾ ἐπὶ τελείαν γνῶσιν ὦν, ἦν γινώσκει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, ἐδοξάσθη· οἶμαι, ὅτι καὶ ἑαυτὸν γινώσκων, — ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μακρὰν ἀποδεῖ τοῦ προτέρου —, ἐδοξάσθη ἐκ τοῦ αὐτὸν ἐγνωκέναι. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν ὄλων γνῶσις²⁾ συμπληροῖ τὸ μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ, ὅσα ἐστὶ κρυπτά καὶ ἐμφανῆ γινώσκοντος, ζητήσεις, καὶ μήποτε³⁾ τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι αὐτοσοφία, ἣ τῷ λεγομένῳ αὐτουῖῳ τοῦ ἀνθρώπου τὸ δεδοξάσθαι ἐκ τοῦ ἠγῶσθαι τῇ σοφίᾳ. Ταύτην δὲ πᾶσαν τὴν δόξαν, ἦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, δωρησαμένου τοῦ πατρὸς ἐδοξάσθη. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν συμπληρούντων τὴν δόξαν πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ κατ' ἐξοχὴν τούτων ἀπάντων ὁ Θεὸς ἐστίν, ὃς τῷ γινώσκεισθαι ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, οὐχ ἀπλῶς ἐστὶ δοξαζόμενος, ἀλλ' ἐν υἱῷ δοξαζόμενος. Καθὸ καὶ τολμηρὸν μὲν, καὶ μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς ἐστὶ, τὸ εἰς ἐξέτασιν ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τηλικούτου λόγου· ὅμως δὲ τολμητέον ὑποβάλλειν τὸ ἐν τῷ τόπῳ ζητηθῆναι δυνάμενον. Ζητῶ

1) R. in textu, ut in nostro textu, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) οἱ ἐπὶ τελείαν γνῶσιν, ἦν γινώσκει x. τ. λ.“ — Ferrar vertit: „,,agnoscens Patrem Filius glorificatus est ipsa Patris agnitione, quae est maximum bonum, et tale, ut Filius glorificetur in perfecta cognitione existens, qua agnoscit Patrem. Arbitror vero etiam etc.““

2) R. in textu, H. ad marg. recte γνῶσις; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male γνῶσιν.“

3) καὶ μήποτε x. τ. λ. Ita legitur in Cod. Bodlej, rectius, opinor, quam in Cod. Reg. (itemq. in textu ed. H.), qui sic habet: καὶ μήποτε τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι αὐτῷ σοφία ἣ τῷ λεγομένῳ αὐτῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δεδοξάσθαι ἐκ τοῦ ἠγῶσθαι τῇ σοφίᾳ. R. — Huet. ad marginem: „Ferrar. αὐτουῖῳ.“ Ferrar. h. modo vertit: „,,et vide, ne forte hanc glorificationem Filius hominis habeat, quia unicus sit Sapientiae, cum ipse sit αὐτοσοφία, vel, ut vocant, αὐτουίός.““

δὲ, εἰ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν Θεόν, παρὰ τὸ δοξάζεσθαι ἐν υἱῷ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, μειζόνως¹⁾ αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ δοξαζόμενον, ὅτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ γινόμενος περιοπῆ, ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γνώσει, καὶ τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ, οὔση μεζονί τῆς²⁾ ἐν υἱῷ θεωρίας, ὡς ἐπὶ Θεοῦ χρῆ νοεῖν τὰ τοιαῦτα, δεῖ λέγειν, ὅτι εὐφραίνεται ἄφατόν τινα εὐαρῆστησιν, καὶ εὐφροσύνην, καὶ χαρὰν, ἐφ' ἑαυτῷ εὐαρῆστούμενος καὶ χαίρων. Χρῶμαι δὲ τούτοις τοῖς³⁾ ὀνόμασιν, οὐχ ὡς κυρίως ἂν λεχθησομένοις ἐπὶ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀπορῶν τῶν, ἐν οὕτως ὀνομάσω, ἀρρήτων ῥημάτων, ἃ μόνος αὐτὸς δύναται, καὶ μετ' αὐτὸν⁴⁾ ὁ μονογενῆς αὐτοῦ ἐν κυρίᾳ λέξει λέγειν, ἢ φρονεῖν περὶ αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ τόπῳ γεγόναμεν τοῦ τὸν Θεὸν δοξάζεσθαι ἐν Χριστῷ, παρακειμένως ἂν ζητήσαιμεν, πῶς δοξάζοιτο καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ ἐν πᾶσιν οἷς ᾤφθη δόξα κυρίου, ἢ ὀφθήσεται. Ὅλης μὲν οὖν οἶμαι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἀπαύγασμα εἶναι τὸν υἱόν, κατὰ τὸν εἰπόντα Παῦλον „ὅς⁵⁾ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης“ φθάνειν μέντοι γε ἀπὸ τοῦ ἀπαυγάσματος τούτου τῆς ὅλης δόξης μερικὰ ἀπαυγάσματα ἐπὶ τὴν λοιπὴν λογικὴν κτίσιν· οὐκ οἶμαι γάρ τινα τὸ πᾶν δύνασθαι χωρῆσαι τῆς ὅλης δόξης τοῦ Θεοῦ ἀπαύγασμα, ἢ τὸν⁶⁾ υἱόν αὐτοῦ. Νῦν οὖν, ὅτε ἡ οἰκονομία τοῦ

1) R. in textu, H. ad marg. recte *μειζόνως*; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male *μείζον* (ed. H. *μείζον*) ὡς.“

2) R. in textu, H. ad marg. recte τῆς ἐν; R. in notis: „deest τῆς in Cod. Reg. (item in textu ed. H.).“

3) Deest τοῖς, quod habet ed. H., in ed. R.

4) H. et R. in textu μετ' αὐτόν, in notis: „Ferrar. leg. μετ' αὐτοῦ.“

5) Hebr. I, 3.

6) Post verba: ἢ τὸν υἱόν αὐτοῦ, ed. Huet. habet: εἰ προσέθου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ αὐτοῦ, ἄριστά σοι ἂν

ὑπὲρ πάντων πάθους ¹⁾ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται οὐ χωρὶς Θεοῦ, — „διὸ ²⁾ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν“ — „ἐδοξάσθη, ³⁾ φησὶν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου“ οὐ μόνος, καὶ „ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ Καὶ οὕτως δ' ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον τις διηγῆσαιο. Γέγραπται „οὐδεὶς ⁴⁾ ἔγνω τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ“ καὶ εἰρηται „καὶ ⁵⁾ μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ⁶⁾ ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ἢ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος.“ Ὅσον οὖν οὐκ ἔγνωστο ὁ υἱὸς τῷ κόσμῳ, — „ἐν τῷ ⁷⁾ κόσμῳ γὰρ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω“ —, οὐδέπω ἐν κόσμῳ ἐδεδόξαστο, ⁸⁾ καὶ ἦν ἡ ζῆμία τοῦ μὴ δεδοξάσθαι αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐ τοῦ μὴ δεδοξασμένου, ἀλλὰ τοῦ μὴ δοξάζοντος αὐτὸν κόσμου. Ὅτε δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ οὐράνιος πατήρ οἷς ἀπεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ κόσμου οὔσι τῆν τοῦ Ἰησοῦ γνώ-

ἐθεολογεῖτο καὶ τελεώτατα. Verum haec a Ferrar. ommissa sunt, et in Cod. Bodlej. est tantum observatio marginalis scribae in Orig. animadvertentis. R. — Huet. ad marginem: „haec a Ferrar. praetermissa e Perion. (qui vertit: si eo addas et. ej. Spiritum, optime tu quid, certe et absolutissime de Deo et dices et senties) supplementum.“

¹⁾ Cod. Bodlej. πάθους, ed. Huet. παθόντος. R.

²⁾ Philipp. II, 9. Edd. N. T. διὸ καὶ ὁ Θεὸς κτλ.

³⁾ Ev. Joann. XIII, 31.

⁴⁾ Matth. XI, 27. (coll. Luc. X, 22.). Edd. N. T. καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν κ. τ. λ.

⁵⁾ Matth. XVI, 17. In edd. N. T. καὶ deest ante μακάριος, et pro ἀλλ' ἢ — οὐράνιος haec leguntur: ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

⁶⁾ Ed. Huet. itemq. ed. Lachm. Βαριωνᾶ, ed. R. Βαριωνᾶ, ed. Knapp. βὰρ Ἰωνᾶ.

⁷⁾ Ev. Joann. I, 10.

⁸⁾ H. et R. in textu: ἐδεδόξαστο; R. in notis: „Cod. Bodlej. δεδόξασται.“

σι, τότε ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς ἔγνω-
κόσιν αὐτόν, καὶ ¹⁾ δι' ἧς ἐδοξάσθη δόξης ἐν τοῖς ἔγνω-
κόσιν αὐτόν, περιεποίησε δόξαν τοῖς ἔγνωκόσιν αὐτόν
οἱ γὰρ ἀνακεκαλυμμένῳ ²⁾ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου
κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται.
Ὅρα δὲ, πόθεν „ἀπὸ δόξης“ φησὶ, καὶ ποῦ „εἰς δό-
ξαν“ ἀπὸ δόξης τῆς τοῦ δοξαζομένου, εἰς δόξαν τὴν
τῶν δοξαζόντων. Ἦνίκα οὖν ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκονο-
μίαν, ἀφ' ἧς ἔμελλεν ἀνατέλλειν τῷ κόσμῳ, καὶ γνω-
σκόμενος δοξάζεσθαι ἐπὶ δόξῃ τῶν δοξαζόντων αὐτόν,
εἶπε τό· „νῦν ³⁾ ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου“ καὶ
ἐπεὶ οὐδεὶς ἔγνω ⁴⁾ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ
ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ, ἔμελλε δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας
ἀποκαλύπτειν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, διὰ τοῦτο „καὶ ὁ Θεὸς
ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ Ἡ τό· „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν
αὐτῷ“ συνεξετάσεις τῷ· „ὁ ἑωρακὸς ⁵⁾ ἐμὲ, ἑώρακε τὸν
πατέρα τὸν πέμψαντά με“ θεωρεῖται γὰρ ἐν τῷ λόγῳ,
ὄντι Θεῷ καὶ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ ἀοράτου, ὁ γεννήσας αὐ-
τὸν πατὴρ, τοῦ ἐνιδόντος τῇ εἰκόνι τοῦ ἀοράτου Θεοῦ
εὐθέως ἐνορᾶν δυναμένου καὶ τῷ πρωτοτύπῳ τῆς εἰκό-
νος τῷ πατρί. Ἔτι δὲ καὶ οὕτως σαφέστερον ἂν τὰ
κατὰ τὸν τόπον λαμβάνοιτο· ὡς διὰ τινος τὸ ὄνομα ⁶⁾
τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὕτω διὰ τοὺς
ἀγλους, ὧν βλέπεται τὰ καλὰ ἔργα λαμπρότατα ἐμπρο-
σθεν ⁷⁾ τῶν ἀνθρώπων, δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ πε-

1) καὶ δι' ἧς — δόξαν τοῖς ἔγνωκόσιν αὐτόν. Haec desiderantur in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed exstant in Cod. Bodlej., eaque viderat Ferrar. R.

2) II Cor. XIII, 18.

3) Ev. Joann. XIII, 31.

4) Matth. XI, 27. coll. Luc. X, 22. — Ev. Joann. XIII, 21.

5) Ev. Joann. XII, 45. coll. edd. N. T.

6) Rom. II, 24.

7) Matth. V, 16.

τὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐν τίνι οὖν ἰδοξάσθη τοσοῦτον, ὅσον ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ ἁμαρτίαν ¹⁾ οὐκ ἐποίησε, μηδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, μηδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν; Καὶ τοιοῦτος οὖν ὢν ὁ υἱὸς ἰδοξάσθη, καὶ ὁ Θεὸς ἰδοξάσθη ἐν αὐτῷ. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς ἰδοξάσθη ἐν αὐτῷ, ἀντιδωρεῖται αὐτῷ ὁ πατήρ τὸ μείζον οὐ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πεποίηκε· μείζον γὰρ τῷ δοξάσαντι τὸν Θεόν, ἐλάττονι τὸν διαφέροντα, κατὰ ²⁾ τό· „ὁ πατήρ ὁ πέμψας με, μέζων μου ἐστί.“ τὸ δοξασθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ³⁾ ἐν τῷ Θεῷ, τὸν ἐλάττονα ἐν τῷ κρείττονι. Καὶ πολλῶ γε ὑπερέχουσα ἡ δόξα ἐν τῷ υἱῷ ἐστίν, ὅτε δοξάζει αὐτὸν ὁ πατήρ, ἢ ἐν τῷ πατρὶ, ὅτε ἰδοξάσθη ὁ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ. Καὶ ἔπρεπέ γε τὸν μείζονα, ἀμειβόμενον τὴν δόξαν, ἣν ἰδοξάσεν αὐτὸν ὁ υἱὸς, χάρισσασθαι τῷ υἱῷ τὸ δοξάσαι αὐτὸν ἐν αὐτῷ, ἵν' ὁ υἱὸς ἦ ἐν τῷ Θεῷ δοξαζόμενος. Εἶτ' ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ταῦτα γίνεσθαι ἔμελλε, λέγω δὲ τὸ δοξάζεσθαι τὸν υἱὸν ἐν τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο ἐπιφέρει τό· „καὶ εὐθὺς ⁴⁾ δοξάσει αὐτόν.“ Ταῦτα δὲ οὐκ ἀγνοοῦμεν πολλῶ εἶναι ἐλάττονα ὢν χωρεῖ ὁ τόπος ἔξεταζόμενος, ἀποκαλύπτοντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιδημοῦντος τοῦ Λόγου αὐτοῦ εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ᾧ δύναται δωρήσασθαι ὁ πατήρ δωρούμενος γνωσθῆναι τὴν

1) I Petr. II, 22.

2) R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: κατὰ ὁ πατήρ ὁ πέμψας μέζων μου ἐστί.“ Cfr. ev. Joann. XIV, 28. coll. edd. N. T.

3) R. in textu: ἀνθρώπου τοῦ τὸν ἐλάττονα ἐν τῷ Θεῷ κρείττονι, in notis: „deest τοῦ (post ἀνθρώπου) et θεῷ (ante κρείττονι) in Cod. Reg. (itemq. in text. ed. H.).“ — Huet. ad marginem: „scrib. ἀνθρώπου ἐμ τῷ Θεῷ, τὸν ἐλάττ. ἐν τ. κρείττονι.“

4) Ev. Joann. XIII, 32.

πᾶσαν δόξαν τοῦ Θεοῦ διὸ ὡς βραχεῖς, καὶ πολλῶν ταπεινότεροι τῆς ἀξίας τῶν λόγων, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκτεθειᾶ χάριτας ὁμολογοῦμεν τῷ Θεῷ, οὓσι πολλῶν μεῖζοσι¹⁾ τῆς ἡμετέρας ἀξίας.

19. „Τεκνία,²⁾ ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. Ζητήσετέ με, καὶ καθῶς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι, ἔπον ἐγὼ εἰμι, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν καὶ ὑμῖν λέγω ἄρη.“
 Συναγαγὼν ἐκ τῶν εὐαγγελίων τὰς, ὡς ὑπὸ πατρὸς τοῦ³⁾ Σωτῆρος ἡμῶν λεγομένας πρὸς τέκνα, φωνάς, θάρρει λέγειν, ὅτι τινῶν ὁ Σωτὴρ πατὴρ ἔστιν τῷ μὲν γὰρ παραλυτικῷ φησί· „θάρρει,⁴⁾ τέκνον, ἀφένται σοι αἱ ἁμαρτίαι.“ τῇ δὲ αἰμορροούσῃ· „θύγατερ,⁵⁾ ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.“ Καὶ νῦν τοῖς μαθηταῖς λέγει τὸ „τεκνία.“ ἐμφαίνοντος, οἶμαι, τὴν καὶ τοῦ ὑποχωριστικοῦ, καὶ διδάσκοντος τὴν ἔτι βραχύτητα τῆς τῶν ἀποστόλων ψυχῆς τότε. Ἐὰν δὲ τις ζητεῖ ἄρ' οὖν ὁ παραλυτικὸς, ἀκούων „τέκνον,“ ἐντελέστερος ἦν τῶν⁶⁾ πρὸς οὓς ὁ Λόγος φησί· „τεκνία;“ ἀκούσει, ὅτι, εἰ τις μὲν ἔστι τεκνίον, πάντως ἔστι τέκνον· διὸ οὐ κεκαίεται τὸν παραλυτικόν, λεγόμενον „τέκνον,“ εἶναι καὶ τεκνίον ὥστε οὐκ ἀνάγκη, τὸν ὀνομασθέντα „τέκνον“ τὸν παραλυτικόν, εἶναι ἐντελέστερον τῶν πρὸς οὓς ὁ Λόγος εἶπε τὸ „τεκνία.“ Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι οὐχ ὥσπερ ἐπὶ

¹⁾ R. in textu, H. ad marg. recte μεῖζοσι; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) μεῖζον.“

²⁾ Ev. Joann. XIII., 33. Ed. Lachm. ἐγὼ ὑπάγω, ed. Knapp. ὑπάγω ἐγὼ pro ἐγὼ εἰμι. Cfr. tam pag. 479. not. 5.

³⁾ Ed. R. ut in nostro textu, ed. H. λεγομένας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

⁴⁾ Matth. IX, 2. Ed. Knapp. ἀφένται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ed. Lachm. ἀφένται σοι αἱ ἁμαρτίαι.

⁵⁾ Matth. IX, 22.

⁶⁾ Deest τῶν in Cod. Reg. (item in ed. H.) R.

τῶν ἀνθρώπων οὐ δύναται τὸ τέκνον γενέσθαι ὕστερον ἀδελφός οὗ ἔφθασεν εἶναι τέκνον, οὕτως ἀδύνατον μεταβαλεῖν ἐκ τέκνου τοῦ¹⁾ Ἰησοῦ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ ἀδελφόν. Οὗτοι γοῦν, πρὸς οὓς εἶπε „τεκνία“²⁾ μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, ὡσπερὲ μεταποιηθέντος³⁾ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως Ἰησοῦ, γίνονται τοῦ πρότερον εἰπόντος „τεκνία“ ἀδελφοί. Διὸ γέγραπται „πορεύου⁴⁾ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.“ Καὶ τάχα ὡσπερ ἔστι μεταβαλεῖν ἐκ δούλου Ἰησοῦ, — δούλοι δὲ ἦσαν οἱ μαθηταὶ πρὸ τοῦ εἶναι „τεκνία“, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ „ὑμεῖς⁵⁾ φωνεῖτέ με ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος“ καὶ καλῶς λέγετε εἰμὶ γάρ“ καὶ τό „οὐκ ἔστι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ“ ἀναγεγραμμένον πρὸ τοῦ „τεκνία,“ ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. —“ ἐπιστήσεις δὲ, εἰ ὁ δούλος πρότερον μαθητὴς γίνεται, εἶτα τεκνίον, εἶτα ἀδελφός Χριστοῦ, καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Μαθητὴν⁶⁾ δὲ ἐν τούτοις λεκτέον τὸν ἐκ τοῦ παρέχειν αὐτὸν παραληψόμενον τὴν τοῦ Λόγου ἐπιστήμην, μανθάνοντα ἀπὸ τοῦ τηλικούτου διδασκάλου τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ „ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι“ κατὰ μὲν τὸ ἀπλούστερον, ὡς πρὸς τὸ φητόν, σαφές ἐστιν, ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ἔμελλε μηκέτι

¹⁾ Deest τοῦ in ed. Huetiana.

²⁾ H. et R. in textu μεταποιηθέντος, R. in notis: Cod. Bodlej. μεταποιηθέντος.“

³⁾ Ev. Joann. XX, 17. Edd. N. T. πορεύου δὲ πρὸς κ. τ. λ.

⁴⁾ Deest μου in Cod. Reg. (item in ed. H.). R.

⁵⁾ Ev. Joann. XIII, 13. — 16. coll. pag. 415. not. 7. — 33.

⁶⁾ Μαθητὴν — σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Haec desiderantur in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed exstant in Cod. Bodlej., eaque viderat Ferrar. R.

ἔσεσθαι μετὰ τῶν μαθητῶν· πρότερον μὲν συλληφθεὶς¹⁾ ὑπὸ τῆς σπείρας, καὶ τοῦ χιλιάρχου, καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες δῆσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον πρὸς Ἄνναν πρῶτον· μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Πιλάτῳ παραδοθεὶς, καὶ ἔξῃς τῶν ἐπὶ σταυρῶ καταδικασθεὶς· εἶτα ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον ζητήσεις, μήποτε μετὰ τὸ „μκρόν“ οὐκ ἔτι ἦν μετ’²⁾ αὐτῶν· οὐ τῷ μὴ παρῆναι αὐτοῖς κατὰ σάρκα, καὶ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἄδου καταβεβηκέναι· — τούτου γὰρ ἔνεκεν οὐκ ἐκωλύετο³⁾ εἶναι καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν ὁ εἰπὼν „ἴθου⁴⁾ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, καὶ ἐγὼ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν“ καὶ „ἰδοὺ,⁵⁾ ἐγὼ μεθ’ ὑμῶν εἶμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος —“ ἀλλὰ τῷ, πληρωθέντος τοῦ „πάντες⁶⁾ ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἕμοι ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Γέγραπται γάρ πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης“ μηκέτι εἶναι μετ’ αὐτῶν τὸν μετὰ τῶν ἀξίων μόνων τυγχάνοντα. Πρὸς τοῦτο δ’ ἂν τις ἀνθυποφέρῃ τοῦ „μέσος⁷⁾ ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ

1) Ev. Joann. XVIII, 12. seqq. — Paulo post H. et R. ἔξῃς τήν.

2) Deest μετ’ in ed. Huetiana.

3) H. et R. in textu: ἔνεκεν ἐκωλύετο omissio οὐκ; R. tam. in notis: „scribend. videtur,“ H. ad marginem: „scrib. οὐκ ἐκωλύετο. Ferrar.“

4) Matth. XVIII, 20. Edd. N. T. οὗ γὰρ εἰσι δύο — ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

5) Matth. XXVIII, 20.

6) Matth. XXVI, 31. (coll. Zachar. XIII, 7). Ed. Knapp. διασκορπισθήσεται, ed. Lachm. ut in nostro textu.

7) Ev. Joann. I, 26. — R. in textu, H. ad marg. ἔσθήκει; H. in textu στήκει. Equidem ἔστηκεν restitui

οἴδατε“ λέγων, αὐτὸν εἶναι καὶ μετὰ τῶν μὴ γνω-
σκόντων αὐτόν. Ὅρα δὲ, μήποτε οὐ ταυτόν ἐστι τὸ
εἶναι αὐτὸν μετὰ τινος, ὅπερ ἐν ἐπαγγελίᾳ ὡς ἀξίοις
δίδεται, τῷ ἐστηκέναι αὐτὸν καὶ μὴ γνωσκόμενον ἐν
μέσῳ τῶν μὴ γνωσκόντων. Ἐν ἐπαγγελίᾳ μὲν γὰρ
τό· „ὄπου¹⁾ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα,
καὶ γὰρ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν“ καὶ τό· „ἰδοὺ, ἐγὼ²⁾ μεθ’
ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ
αἰῶνος“ οὐ τοιοῦτον δὲ τό· „μέσος³⁾ ὑμῶν ἕστηκεν,
ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ τοίνυν
ὁ εἰπὼν „ἰδοὺ, ἐγὼ⁴⁾ μεθ’ ὑμῶν εἰμι“ φησὶ τό· „ἔτι
μικρὸν μεθ’ ὑμῶν εἰμι.“ Ὁ δὲ λέγων „ἔτι μικρὸν
μεθ’ ὑμῶν εἰμι“ οὐκ ἂν παρόντι αἰσθητῶς τῷ Ἰουδα,
τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ,
ἵνα παραδῶ τὸν Σωτῆρα, εἶπεν ἂν αὐτῷ τό· μετὰ⁵⁾
σοῦ εἰμι· οὐκ ἔτι γὰρ ἦν μετ’ αὐτοῦ, οὐδ’ ὅτε βάψας
τὸ ψωμίον ἐδίδου αὐτῷ. Ἄλλ’ ὅτε μετὰ τὸ ψωμίον,
ὅτε ἤλθεν⁶⁾ εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς, πολλῶ πλέον οὐκ
ἦν ὁ⁷⁾ Χριστὸς μετὰ τοῦ Ἰουδα, μακρύναντος ἑαυτὸν ἀπὸ
τοῦ Σωτῆρος· „τίς⁸⁾ γὰρ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βε-

coll. Tom. I. ed. nostrae pag. 155. not. 2. pag. 187. not.
3. pag. 222. not. 2. aliisque locis.

1) Math. XVIII, 20. coll. pag. 476. not. 4.

2) Math. XXVIII, 20.

3) Ev. Joann. I, 26. H. et R. h. l. (cfr. pag. 476.
not. 7.) in textu: ἐστήκει.

4) Math. XXVIII, 20. — Ev. Joann. XIII, 33.

5) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: μετ’ αὐ-
τοῦ. R. — Huet. ad marginem: „Ferrar. μετὰ σου.“

6) H. et R. h. l. ἤλθεν, non εἰσηλθεν.

7) Deest ὁ in ed. Huetii.

8) II Cor. VI, 16. Edd. N. T. τίς δὲ συμφ. κτλ.;
ed. Lachm. Βελίαλ, ed. Knapp. (coll. tam. not. text. sub-
jecta) Βελίαρ. H. et R. Βελιάρ.

λαρ;“ Εἰ καὶ „μικρὸν“ δὲ ἔτι μετὰ τῶν τεχνίων ἐμελλεν εἶναι ὁ πατὴρ αὐτῶν Ἰησοῦς, χρὴ εἰδέναι τὸ μέγα τὸ „μικρὸν“ ἐκείνο· εἰ καὶ μὴ ἦν μετ’ αὐτῶν, οὐδὲν ἦττον ἐκείνοι ζητεῖν ἐμελλον τὸν Ἰησοῦν, ὡς ὁ Πέτρος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι πικρῶς ἐκλαίει, οἶμαι, ζητῶν τὸν Ἰησοῦν. Νῦν μὲν οὖν τό· „ἔτι¹⁾ μικρὸν μεθ’ ὑμῶν εἰμι“ λέλεκται, ὀλίγω δὲ ὕστερον „μικρὸν,²⁾ φησὶ, καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με“ ὅτε λεγόντων τῶν μαθητῶν „τί ἔστι³⁾ τοῦτο ὃ λέγει, μικρὸν; οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ γνοῦς ὁ Ἰησοῦς καὶ ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, εἶπεν αὐτοῖς· περὶ τούτου ζητεῖτε μετ’ ἀλλήλων, ὅτι εἶπον μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με; Ἀμήν. ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνησετε ὑμεῖς, ὁ κόσμος δὲ⁴⁾ χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ’ ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.“ Τὸ γὰρ „μικρὸν“ ἐκείνο, ἐν ᾧ οὐκ ἐθεώρουν αὐτὸν, ἐζήτουν Ἰησοῦν διὰ ἐκλαιόν, καὶ ἐθρήγουν, τῆς λύπης αὐτῶν εἰς χαρὰν μεταβαλλούσης, ὅτε ἐπληροῦτο τό· „καὶ⁵⁾ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με.“ Ἐν οἷς ἐξεπάσεις, εἰ ὁ μετὰ μικρὸν

¹⁾ Ev. Joann. XIII, 33. — Paulo post δέ ante ὕστερον deest in ed. H.

²⁾ Ev. Joann. XVI, 16. Ed. Lachm. καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, ed. Knapp. καὶ οὐ θεωρεῖτέ με. In edd. H. et R. deest h. l. καὶ ante ὄψεσθε. Equid. καὶ restitui coll. edd. N. T. non minus quam pag. huj. lin. 1. et 8. a fine, et pag. 479. lin. 3.

³⁾ Ev. Joann. XVI, 18—20. Ed. Knapp. vers. 18 τοῦτο τί ἔστιν —, τὸ μικρὸν, ed. Lachm. τί ἔστι τοῦτο — τὸ μικρὸν. Vers. 19. edd. N. T. ἔγνω οὖν ὁ Ἰησοῦς ὅτι —, καὶ εἶπεν αὐτοῖς. Vers. 20. eadem ὁ δὲ κόσμος κτλ.

⁴⁾ R. ut in nostro textu, H. in textu: ὁ * κόσμος χαρήσεται, ad marginem: „scrib. ὁ δὲ κόσμος κ. τ. λ.“

⁵⁾ Ev. Joann. XVI, 16. coll. pag. huj. not. 2.

μὴ θεωρῶν αὐτὸν, εἰ μέλλει μετὰ τοῦτο ὄψεσθαι αὐ-
 τόν, μετ' οὐ πολὺ πάντως ὄψεται αὐτὸν, νοούτων ἡμῶν
 τό· „καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με.“ Τὸ δὲ ζητεῖν
 τὸν Ἰησοῦν, ζητεῖν ἔστι τὸν λόγον, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ
 τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν δύναμιν
 τοῦ Θεοῦ, ἅπερ πάντα ἔστιν ὁ Χριστός. Τινὲς δὲ ζη-
 τοῦσιν αὐτὸν τῶν ἑωρακότων σημεῖα, καὶ σὺν τῷ ἑω-
 ρακέναι λαβόντων ἀπ' αὐτοῦ ἄρτον, καὶ φαγόντων, αἰ-
 τίου τοῦ ζητεῖν αὐτοῖς γενομένου τοῦ τεθράφθαι ἀπὸ
 τοῦ Λόγου· „ζητεῖτε ¹⁾ γὰρ με, φησὶν, οὐχ ὅτι εἶδετε
 σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτά-
 σθητε.“ Εἶτα, ²⁾ ἐπεὶ πρότερον τοῖς Ἰουδαίοις εἰρήκει·
 „ἐγὼ ³⁾ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ
 ὑμῶν ἀποθανεῖσθε“ καὶ ⁴⁾ „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς
 οὐ δύνασθε ἔλθειν“ ἐπ' ἐκεῖνο ἀναφέρων τὸ προκει-
 μενον, φησί· „καὶ ⁵⁾ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι,
 ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ ⁶⁾ δύνασθε ἔλθειν καὶ ὑμῖν
 λέγω ἄρτι.“ Ὡς γὰρ ἐκεῖνοις, φησὶ, τοῦτ' εἶπον, οὕτω
 καὶ ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ ὑμῖν τοῦτο λέγω οὐ περὶ πλεονοσ
 χρόνου. Οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ· „καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι“
 ὅπερ οὐκ ἔστι ταῦτόν τῳ· „καὶ ὑμῖν λέγω,“ χωρὶς ⁷⁾
 προσθήκης τῆς „ἄρτι.“ Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, οὓς προέ-
 βλεπεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἀποθανουμένους, οὐκ ἐπὶ
 βραχυνόμῳ χρόνῳ οὐκ ἐδύναντο ἦκειν, ὅπου ὑπῆγεν

¹⁾ Ev. Joann. VI, 26.

²⁾ H. in textu εἶτε, ad marg. tamen recte: „scrib. εἶτα. Fεττακ.“

³⁾ Ev. Joann. VIII, 21.

⁴⁾ Deest καὶ in ed. H. — Ev. Joann. VIII, 21.

⁵⁾ Ev. Joann. XIII, 33. coll. pag. 474. not. 2.

⁶⁾ Ed. Huet. h. l. mín. accur. εἰ pro οὐ.

⁷⁾ Ed. H. χωρὶς τῆς προσθήκης, ἄρτι.

ὁ Ἰησοῦς οἱ δὲ μαθηταί, ¹⁾ μεθ' ὧν ἔμελλε μικρὸν χρόνον μηκέτι ἔσσεσθαι μετ' αὐτῶν, διὰ τὰ προειρημένα, οὐκ ²⁾ ἐδύναντο ἔπεσθαι τῷ λόγῳ ἀπιόντι ἐπὶ τὰς ἐαυτοῦ οἰκονομίας. Καὶ εἰ μὲν ³⁾ μὴ προετέτακτο ⁴⁾ τοῦ „ὄπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν“ τό „καθὼς ⁵⁾ εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις“ καὶ ἀπλούστερον ἐδόκουν μὲν ταῦτα εἰρησθαι, ἀναφερόμενα ἐπὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἔξοδον τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς „νῦν.“ Εἰ δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀποθνήσκουσιν ἔμελλον, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποθανῶν ⁶⁾ κατα-

¹⁾ οἱ δὲ μαθηταί, κ. τ. λ. Haec videntur vertenda, quemadmodum vertit Perionius: „discipuli aut., cum quib. brevi tempore jam futurus non erat, ob ea quae paulo ante dicta sunt, non poterant etc.“ Sed aliter fortasse leg. Ferrar. (qui vertit: „at vero discipuli post illud pusillum tempus, in quo non amplius futurus erat cum eis, propter ea, quae superius diximus, poterant etc.“), et rectius (? Cfr. pag. 479. not. 5. et 6. et pag. ejusd. lin. 14 seqq.) quidem, ideoque nihil (?) immutamus. R.

²⁾ H. et R. recte οὐκ ἐδύναντο κ. τ. λ. Cfr. pag. 479. lin. 14—20. coll. pag. nostrae nota 1.

³⁾ Ed. H. εἰ μὲν μὴ, in ed. R. deest μὲν.

⁴⁾ R. recte προετέτακτο; H. in textu: προστέτακται, in marg.: „scrib. (non προετέτακτο) προτέτακτο.“ Cfr. ev. Joann. XIII, 33.

⁵⁾ R. in textu, H. ad marg. (nam min. accur. tant scripsit: εἶπων) recte εἶπον; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: καθὼς εἶπε. Ibidem (haec H. quoq. in notis exhibet) pro καὶ ἀπλούστερον ἐδόκουν μὲν κ. τ. λ., Ferrar. videtur legisse: καὶ ἀπλούστερον ἐδοχοῦμεν ταῦτα εἰρησθαι ἀναφερόμενοι κ. τ. λ., quae lectio ferri non potest.“

⁶⁾ R. in textu: ἀποθανῶν, καὶ καταβαίνων εἰς κιλ., in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest καί. Forte legend. (H. ad margin.: „scrib.“) ἀποθανῶν καταβαίνειν εἰς κ. τ. λ.“

βαίνειν εἰς ἄδου, πῶς, ὅπου ὁ Ἰησοῦς ὑπήγεν, ἐκεῖνοι οὐκ ἐδύναντο ἀπελθεῖν; Ἄλλ' ἔρει τις, ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐμέλλε γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ, ἔνθα οἱ μὲν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανοῦμενοι γίνεσθαι οὐκ ἐμέλλον, οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ τότε μὲν οὖν οὐκ ἐδύναντο ἐκεῖ γενέσθαι, ὕστερον δὲ, διὰ τοῦτο πρὸς μὲν τοὺς ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανομένους Ἰουδαίους λέλεκται τό' „ὅπου¹⁾ ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν“ πρὸς δὲ τοὺς μαθητάς „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν ἄρτι.“ Τὸ γὰρ ἐξῆς τῆς λέξεώς ἐστὶ τοιοῦτον καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ὑμῖν λέγω „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν ἄρτι.“ Καὶ οὕτω δὲ οὐκ ὀλίγην ἔχει ζήτησιν ὁ τόπος, διὰ τό' „ὁ υἱὸς²⁾ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ποιήσει τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.“ Πῶς γὰρ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ποιήσει ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, ὅς ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐμέλλεν³⁾ ἔσεσθαι τοῦ Θεοῦ, κατὰ τό' „σήμερον⁴⁾ μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ.“ Οὕτω δὲ ἐτάραξέ τιςιν ὡς ἀσύμφωνον τὸ εἰρημένον, ὥστε τολμῆσαι αὐτοὺς ὑπονοῆσαι προστεθῆσθαι τῷ εὐαγγελίῳ ἀπὸ τινων ῥαδιουργῶν αὐτὸ τό' „σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ.“ Ἡμεῖς δὲ φάμεν ἀπλούστερον μὲν, ὅτι τάχα, πρὶν ἀπελθεῖν εἰς τὴν λεγομένην καρδίαν τῆς

1) Ev. Joann. VIII, 21. — XIII, 33. coll. pag. 479. not. 5. et pag. 474. not. 2.

2) Matth. XII, 40. coll. propter ποιήσει edd. N. T.

3) H. et R. in textu ἐμέλλεν omisso ὅς ante ἅμα, Huet. tam. ad marginem: „scrib. μέλλων;“ R. in notis: „forte scribend. μέλλων, vel legendum: ὅς ἅμα τῇ ἐξόδῳ — ἐμέλλεν x. t. l.

4) Luc. XXIII, 43. In edd. N. T. desunt verba τοῦ Θεοῦ.

γῆς, ἀπεκατέστησεν εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ τὰς εἰπόντας αὐτῷ· „μνήσθητί¹⁾ μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.“ βαδύτερον δὲ, ὅτι πολλαχοῦ τὸ „σήμερον“ ἐν τῇ γραφῇ, καὶ ἐπὶ ὄλον παρατείνει τὸν ἐνεσθηκότι αἰῶνα· ὡσπερ δὲ καὶ ἐν τῷ „ἐφημίσθη²⁾ ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίους μέχρι τῆς σήμερον“ καὶ „οὗτος³⁾ πατὴρ Μωαβιτῶν μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας“ καὶ „σήμερον⁴⁾ ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, καὶ μὴ ἀπόστητε ἀπὸ⁵⁾ κυρίου.“ Ἐν τῇ σήμερον οὖν ἡμέρα ἐπαγγέλλεται αὐτῷ, ⁶⁾ ἀξιῶσαντι μνησθῆναι αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν τῷ ἐνεσθηκότι αἰῶνι πρὸ τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι αὐτὸν γενέσθαι σὺν⁷⁾ αὐτῷ ἐν

¹⁾ Luc. XXIII, 42. Ed. Knapp. μνήσθητί μου, κύριε, ὅταν κ. τ. λ., ed. Lachm. μνήσθητί μου, (κύριε.) ὅταν κ. τ. λ.

²⁾ Matth. XXVIII, 15. Edd. N. T. καὶ διεφρημίσθη ὁ λόγος κ. τ. λ. In fine vers. ed. Lachm. σήμερον ἡμέρας, ed. vero Knapp. ut in nostro textu.

³⁾ Genes. XIX, 37. LXX. interpretes ἕως exhibent pro μέχρι.

⁴⁾ Psalm. XCV, 7. coll. 8. (XCIV.) In LXX. interpretum vers. verba καὶ μὴ — κυρίου desunt. Cfr. ep. ad Hebr. III, 7. seqq.

⁵⁾ R. in textu, ut in nostro textu, in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ σήμερον ἡμέρα ἐπαγγέλλεται κ. τ. λ.“ — Huet. in notis, nihil de οὖν disserendo, haec habet: „leg. Ferrar. καὶ μὴ ἀπόστητε ἀπὸ κυρίου, ἐν τῇ κ. τ. λ., Perion. aut. καὶ μὴ ἀπόστητε, (?) ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ κ. τ. λ.“

⁶⁾ H. et R. in textu recte αὐτῷ ἀξιῶσαντι, in notis, quo jure, nescio: „pro αὐτῷ ἀξιῶσαντι (H. affert ἀξιῶματι [?]) forte legend. αὐ τῷ ἀξιῶσαντι.“

⁷⁾ R. in textu, H. ad marg. recte σὺν αὐτῷ; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest σὺν.“

τῆ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν διὰ μέσου ἐν παρεκβάσει εἰς τὸ προειρημένον εἰρήσθω. Τοῖς δὲ μαθηταῖς, ἀκολουθεῖν βουλομένοις τῷ Ἰησοῦ, οὐχ, ὡς ἂν οἱ ἀπλούστεροι ὑπολάβοιεν, σωματικῶς, ἀλλ' ὡς δηλοῖ τό „ὅς¹⁾ ἂν μὴ ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσει ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιός εἶναι μαθητής.“²⁾ φησὶ νῦν ὁ κύριος „ὅτι, ³⁾ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν ἄρτι.“⁴⁾ Εἰ γὰρ ἐβούλοντο ἀκολουθεῖν τῷ Λόγῳ, καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν, μὴ σκανδαλιζόμενοι ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἐδύναντό πω τοῦτο ποιεῖν „οὐπω γὰρ⁵⁾ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη“ „καὶ⁶⁾ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ.“ Ἀπεισι δὲ ὁ Λόγος τὰς ἑαυτοῦ πορείας, καὶ ἐκολουθεῖ μὲν αὐτῷ ὁ Λόγῳ ἐπόμενος· οὐ δύναται δὲ⁷⁾ ἀκολουθεῖν ὁ μὴ εὐτρεπισμένος⁸⁾ ἀξίως αὐτοῦ ὡς κατ' ἔχνη βαίνειν, τοῦ Λόγου ὁδηγοῦντος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τοὺς πάντα πράττοντας, ἵνα καὶ δύνωνται αὐτῷ ἔπεσθαι, καὶ ἀκολουθῶσιν αὐτῷ, ἕως ἂν⁹⁾ εἰπωσιν ἀξίως τῷ Χριστῷ „ἐκολλήθη¹⁰⁾ ὀπίσω σου ἡ ψυχὴ μου.“ Ἀυτάρχη δὲ περιγραφὴν εὐληφότες τοῦ λβ' τῶν αἰς τὸ

1) Matth. X, 38. Edd. N. T. καὶ ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ (ed. Lachm. αὐτοῦ), καὶ ἀκολουθεῖ — ἄξιός omittis post ἄξιός verbis: εἶναι μαθητής.

2) Ev. Joann. XIII, 33. coll. pag. 481. not. 1., pag. 479. not. 5. et pag. 474. not. 2.

3) Ev. Joann. VII, 39. coll. pag. 412. not. 2.

4) I Cor. XII, 3. coll. pag. 412. not. 1.

5) Ed. Huet. δὲ καὶ ἀκολουθεῖν.

6) Cod. Reg. (item ed. H.) εὐτρεπισμένος ὥστ' (R. affert ὥστε) εὐτόνως κατ' ἔχνη κ. τ. λ.

7) Deest ἂν et ἀξίως in Cod. Reg. (it. in ed. H.). R.

8) Psalm. LXIII, 8. (LXII, 9). LXX. interpretes: ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου.

κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν, αὐτοῦ που καταπαύσομεν τὸν λόγον.

[Λέγουσιν οἱ Τόμοι τριακοστὸς τρίτος, καὶ τριακοστὸς τέταρτος, καὶ τριακοστὸς πέμπτος, καὶ τριακοστὸς ἕκτος, καὶ τριακοστὸς ἑβδομος, καὶ ¹⁾ τριακοστὸς ὄγδοος καὶ τριακοστὸς ἔνατος.]

¹⁾ In ed. R. desunt verba: καὶ τριακοστὸς ὄγδοος. Paulo post in ed. ead. legitur ἔνατος, non ἑνατος. Cfr. pag. 376. not. 2.

C o r r i g e n d a.

Legas Tom. II. pag. 2. lin. 4. a fine διὰ.
 — — pag. 9. not. 7. lin. 2. a fine: ἤδη.
 — — pag. 172. not. 2. Psalm. LXXXVIII, 5.
 — — pag. 243. not. 4. φεύγων.
 — — pag. 263. not. 4. Huet.
 — — pag. 285. not. 6. Ecclesiast. VII, 20.
 — — pag. 287. lin. 5. ἐπὶ τὸ γενέσθαι.
 — — pag. 386. not. 3. Cfr. Psalm. CX, 4.

Leviora vitia, si qua praeterea aciem oculorum fugerunt, suo singula tempore accurate indicabuntur.

INDEX

LŌCORUM ¹⁾ SACRAE SCRIPTURAE

<i>Genes.</i>	Pag.		Pag.
I, 1.	a 35. 97.	XI, 26. seqq.	b. 198.
— 3.	a 39.	— 31. 32.	b. 147.
— 5.	b. 37. 460.	XII, 1.	b. 103. 147. 230.
— 6.	a 39.	— 1—4.	b. 215.
— 10. 12. 18. 20.		— 4—10.	b. 216.
— 21.	b. 81.	— 10—16.	b. 217.
— 24. 25.	b. 82.	XV, 6.	b. 142. 214.
— 26.	a 132 et b.	— 15.	b. 218.
	50. 98.	XVII, 4.	a 179.
— 31.	b. 81. 87. 250.	— 10.	b. 132.
II, 7.	b. 41.	XVIII, 2. seqq.	a 132.
— 8. seqq.	b. 64.	— 2. 3. 4.	b. 390. 391.
— 23.	b. 143.	— 6.	b. 63.
III, 6.	b. 256.	XIX, 1.	a 132.
— 22.	b. 436.	— 37.	b. 482.
— 23.	a 142.	XXII, 18.	a 179.
IV, 1.	b. 143.	XXIV, 15.	b. 63.
— 14. 15.	b. 178.	— 15—17.	b. 53.
— 25.	a. 194. et b.	— 17. 18.	b. 54.
— 26.	b. 198.	— 32.	b. 63.
V, 1. seqq.	b. 198.	— 45.	b. 53.
— 22.	b. 197.	XXV, 23.	a 148.
VI, 2.	b. 198.	XXVI, 4. 5.	a 179.
— 6.	b. 70. 125.	XXVII, 19.	a 282.
VII, 4.	b. 198.	— 29. 40.	b. 411.
IX, 26.	a 192.	XXVIII, 4.	a 240.
XI, 7.	b. 198.	XXIX, 2. 3. 7. 10.	b. 309.
— 10. seqq.	b. 98.	XXXVI, 35. 36.	a. 3.
	b. 197.	XLI, 51. 52.	b. 369. 371.

¹⁾ Litera a. singulis paginis praefixa ad Tom. I. ed. nostrae respicit, litera b. ad Tom. II. ejusd. ed.

	Pag.		Pag.
XLI, 52.	b. 369.	XIV, 22.	a. 244.
XLIII, 23. 24.	b. 391.	XV, 24. 25.	b. 4.
— 34.	a. 66.	XVI, 1—4.	b. 3.
XLVI, 11. 12.	a. 240.	— 23. 25.	a. 298.
XLIX, 8.	a. 48. 80. et	XVII, 1—3.	b. 4.
— 9.	b. 46.	— 11.	b. 317.
— 10.	a. 48.	XIX, 9. 16.	a. 141.
— 11.	a. 48. et b. 46.	XX, 7.	b. 236.
— 16.	a. 266.	— 12.	b. 286.
	a. 210.	— 14.	b. 236.
		— 21.	a. 141.
<i>Exod.</i>		XXVI, 2.	b. 309.
II, 22.	a. 240.	XXIX, 38—44.	a. 258.
III, 2.	a. 68.	XXXI, 3. 6.	a. 2.
— 5.	a. 206. et b. 401.	— 18.	a. 362.
— 6.	a. 68. 123. 131. 178.	XXXII, 4.	a. 3.
— 14.	et b. 256. 299.	— 7.	a. 299.
— 15.	a. 116.	— 8.	a. 3.
— 16.	a. 116. 131. et	— 32.	a. 170.
— 18.	b. 256. 299. 300.	XXXIII, 21.	b. 261.
IV, 5.	a. 131.	XXXIV, 29. 30.	b. 465.
— 6. 7.	a. 132.	— 33.	b. 325.
— 8.	a. 131.	XL, 34. 35.	b. 465.
— 9.	b. 447.		
— 22.	b. 448.	<i>Levitic.</i>	
V, 3.	b. 449.	XIX, 18.	b. 225.
VI, 16.	b. 360.	— 23. 24.	a. 219.
VII, 1.	a. 132.	XXIII, 2.	a. 299.
— 16.	a. 240.	XXXVI, 12.	b. 41.
VIII, 21—23.	a. 201.		
IX, 1. 13.	a. 132.	<i>Num.</i>	
X, 3.	a. 298.	III, 17.	a. 240.
— 23.	a. 132.	XII, 7.	b. 358.
XI, 2.	a. 132.	XIV, 28.	a. 124. 125.
XII, 1—3.	b. 37.	XVI, 5.	b. 144. 419.
— 5.	a. 2.	XX, 11.	a. 248.
— 7.	a. 296.	XXII, 22—24.	b. 346. 347.
— 8. 9. 10.	a. 303.	— 27.	b. 347.
— 11.	a. 304.	— 32—35.	b. 347. 348.
— 22.	a. 302.	— 38.	b. 335.
— 26. 27.	a. 296. et b. 371.	XXIII, 4. 5.	b. 348.
— 40.	a. 304.	— 6.	a. 240. et b. 348.
— 43. 48.	a. 297. et b. 371.	— 7.	b. 335.
XIV, 11.	a. 360.	— 16.	b. 348.
— 15.	a. 297.	XXIV, 7—9.	
	a. 245.	17—19.	b. 47.
	a. 203.	XXV, 6—8.	b. 255.

	Pag.		Pag.
XXV, 11—15.	a. 198.	<i>II Sam.</i>	
XXVI, 19. 57.	a. 240.	VII, 2.	a. 354.
XXVIII, 1. 2.	a. 298.	<i>I Regum.</i>	
<i>Deuteronom.</i>		II, 11.	a. 355.
II, 30.	b. 434.	IV, 22.	b. 382.
IV, 19.	a. 95.	— 32. 33.	a. 166.
— 24.	b. 35.	V, 3. 4. 5.	a. 358.
IX, 9.	a. 304.	— 4. 8. sqq.	a. 360.
— 10.	a. 362.	— 15—18.	a. 353.
XVI, 20.	b. 336.		359—361.
XVII, 6.	b. 175.	VI, 1. sqq.	a. 353. 357. 359.
XVIII, 15.	a. 187. 200. et	— 4.	a. 363.
	b. 111.	— 7.	a. 361.
— 18. 19.	a. 187. 200.	— 8. 10. 16.	
XIX, 15.	b. 175.	19. 21. 23.	a. 362.
XXVII, 11—13.	b. 22.	— 36.	a. 363.
XXX, 7.	b. 48.	— 38.	a. 361.
— 12—14.	a. 83. 122. et	VII.	a. 357.
	b. 163.	— 13. 14.	a. 363.
XXXII, 4.	a. 101.	VIII.	a. 357.
— 32. 33.	b. 203.	—, 10. 11.	b. 465.
		XI, 14.	a. 3.
<i>Jos.</i>		XII.	b. 23.
III, 5. 6.	a. 245.	— 28. 29.	a. 3.
— 7. 9. 10.	a. 246.	XIII, 2.	a. 209.
— 15. 16.	a. 244.	XVI, 24.	b. 282.
IV, 19.	a. 246.	XVIII, 34. 38.	a. 213.
V, 2. 6. 9—12.	a. 246.	XIX, 11. 12.	b. 42.
— 13. 14.	a. 133.	XXII, 14. 15.	
— 16.	b. 401.	19—22.	b. 265. 266.
XII. seqq.	a. 180.	— 20—22.	b. 349.
		<i>II Regum.</i>	
<i>Jud.</i>		I, 8.	a. 197.
XI, 35—37. 39.	a. 261.	II, 8. 9. 11.	a. 247. 248.
XX, 28.	a. 198.	— 14.	a. 132. 248.
		— 15.	a. 193.
<i>I Sam.</i>		IV, 40.	b. 62.
II, 12.	b. 140.	V, 9—12.	a. 249. 250.
VI, 9. seqq.	b. 351. 352.	XVII.	b. 282.
XVI, 7.	b. 156.		
— 14.	b. 349.	<i>Jes.</i>	
XVII, 45. 51.	b. 255.	I, 2. 4.	b. 125.
XIX, 19—24.	b. 350. 351.	— 7.	a. 332.
XXVIII, 1. sqq.	b. 352.	— 13. 14.	a. 297. et b. 372.
— 13.	b. 299.	— 16.	b. 380.

	Pag.		Pag.
II, 1.	a. 89. et b. 300.	LXIII, 1. 2. 3.	a. 265.
VI, 1.	a. 143. 180.	— 5.	a. 264.
— 8.	a. 143. et b. 430.	LXV, 1.	a. 235.
— 9.	a. 143.	— 13.	b. 64.
— 26.	a. 180.	LXVI, 1.	a. 236.
IX, 2.	a. 139. 159.		
	et b. 37.		
— 6.	a. 68. 85.	I, 5.	b. 97. 98.
XI, 1. 2. 3.	a. 49. 80.	— 7.	a. 146.
— 7.	b. 62.	II, 18.	a. 250.
— 9.	a. 26.	III, 25.	b. 272.
XIV, 12.	a. 30.	V, 14.	a. 305.
XXII, 22.	a. 170.	VI, 16.	a. 205.
XXVI, 9.	a. 137.	XI, 19.	a. 46. 260.
XXIX, 11. 12.	b. 92.	XIV, 1.	. 89. et b. 300.
— 13.	a. 206.	XX, 9.	a. 306.
XXX, 6.	a. 337.	XXIII, 24.	a. 237. et
XI, 3.	a. 31. 148. 149.		b. 127.
	155. 187. 214. 215.	XXVIII, 5. 6. 15.	b. 336.
— 3—5.	a. 217.	XXXII, 17.	a. 157.
— 6.	a. 203.	XXXIV, 6.	b. 336.
— 10.	b. 87.	XLII, 4.	b. 336.
— 11.	b. 144.		
— 26.	b. 80. 316.		
XLII, 1—4.	a. 48.		
— 6.	a. 135.	II, 3.	a. 146.
XLIII, 10.	a. 153.	— 10.	a. 170.
XLVIII, 16.	a. 110.	IV, 10.	a. 157.
XLIX, 1. 2. 3.	a. 46. 71. 72.	XVIII, 20.	b. 165.
— 5. 6.	a. 46. 52. 72. 135.	XXVIII, 19.	b. 242.
LI, 2.	b. 119.	XXIX, 3—5.	a. 251.
LII, 5.	b. 289.	XXXIV, 23.	a. 49.
— 6.	a. 26.	XXXVII, 1—4.	a. 346. 347.
— 7.	a. 23. 24. 26. et	— 7.	a. 347.
	b. 400. 405.	— 11.	a. 345. 347.
LIII, 3. 4. 5.	b. 355.		
— 4.	a. 266. et		
	b. 354. 401.		
— 4. 5.	a. 139.	I, 1.	a. 89. et b. 300.
— 7.	a. 32. 72. 260. 263.	IX, 5.	a. 300.
— 7. 8.	b. 356.	X, 12.	a. 137. et b. 37.
— 9.	a. 138.	— 13.	a. 219.
LIV, 11—14.	a. 365.	XII, 3.	a. 148.
— 15.	a. 367.	XIV, 10.	a. 261.
LVIII, 9.	b. 318.		
LX, 13—20.	a. 365. 366.		
LXI, 1.	a. 27. 235. 265.	V, 21.	b. 372.
		VIII, 11.	b. 65.

*Jerem.**Ezech.**Hos.**Amos.*

	Pag.		Pag.
LXVII, 19.	a. 266.	CXVIII, 22. 23.	a. 49.
LXVIII, 11. 12.	a. 22. 23.	CXIX, 73.	b. 97.
LXIX, 5.	a. 139.	CXX, 7.	a. 358. et b. 288.
— 9.	a. 341. 342. 348.	CXXI, 4.	b. 282.
— 10.	a. 323.	CXXII, 3. 4.	a. 317.
— 21.	a. 342.	CXXIII, 1. 2.	b. 316.
— 28.	a. 169.	CXXV, 2.	a. 317.
LXXII, 1. 2.	a. 62.	CXXVI, 5. 6.	b. 84.
— 4. 5. 12.	a. 264.	— 6.	b. 200. 201.
LXXIII, 2.	b. 261.	CXXVIII, 2.	b. 131.
— 8.	b. 363.	CXXIX, 6—8.	b. 201.
LXXIV, 13.	a. 337.	CXXXVI, 2.	a. 67.
LXXVII, 2.	a. 204.	CXXXVII, 1.	a. 250.
LXXVIII, 25.	b. 63.	CXLI, 2.	b. 317.
— 43.	b. 133.	CXLIII, 2.	a. 102. 124.
— 47.	b. 203.	CXLVIII, 5.	a. 38.
LXXXII, 5.	a. 138.		
— 6. 7.	b. 262. 436.	<i>Prov.</i>	
LXXXIV, 5.	a. 375.	I, 5.	b. 423.
LXXXVIII, 4. 5.	a. 69.	— 6.	a. 141.
— 5.	b. 172.	— 24.	a. 167.
— 6.	b. 186.	III, 16.	b. 407.
LXXXIX, 48.	b. 294.	— 28.	b. 313.
XCIV, 11.	b. 127.	IV, 6.	b. 302.
XCV, 7.	b. 482.	— 27.	a. 204.
XCVIII, 9.	a. 78.	VI, 13. 14.	b. 449.
— 32. 33.	a. 81.	VIII, 9.	b. 82.
CIV, 4.	a. 29. et b. 430.	— 22.	a. 24. 37. 39. 69.
— 15.	a. 65. 243. et b. 63.		76. 158. et b. 149.
— 24.	a. 40. 76. 88. 114.		157. 233. 293.
— 29. 30.	233. et b. 188.	IX, 8. 9.	b. 425.
CV, 6.	b. 40.	X, 3.	b. 65.
— 15.	b. 202.	— 10.	b. 449.
CVII, 33—38.	a. 186.	— 19.	a. 166.
— 38—43.	b. 369.	XV, 17.	b. 62.
CX, 1.	b. 370.	XVI, 5.	a. 34.
— 3.	a. 34. 267. et	— 9.	a. 268.
— 4.	b. 385. 386.	— 23.	a. 179. et b. 92. 313.
CXV, 17. 18.	a. 179.	— 31.	b. 218.
CXVI, 6.	a. 10. et b. 179.	XX, 9.	a. 306.
— 9.	b. 165.	— 13.	a. 370.
— 11.	b. 282.	XXVII, 1.	b. 442.
CXVIII, 14.	a. 124.	XXX, 6.	a. 117.
— 17.	b. 262. 267. 403.	— 19.	a. 60.
— 22.	b. 191.		
	b. 256.	<i>Job.</i>	
	a. 82.	I, 12.	b. 461.

	Pag.		Pag.
II, 6.	b. 461.	XVIII, 18—21.	b. 266.
III, 8.	a. 36.	XXXVI, 19.	a. 355.
V, 13.	a. 104.		
X, 8.	b. 97.	<i>III Esr. (I.)</i>	
XIV, 4.	b. 283. 285.	IV, 37. 41. 47.	a. 174.
XV, 26.	b. 387.	VI, 1. seqq.	a. 355.
XXV, 5.	a. 80.		
XL, 19.	a. 35. 36. et	<i>Judith.</i>	
	b. 246. 260.	IX, 2.	a. 132.

Cont. Cant.

I, 15.	a. 329.
II, 5.	a. 71.
— 8.	b. 7.
V, 3.	b. 414.

Ruth.

I, 22.	b. 84.
--------	--------

Thren.

IV, 20.	a. 102.
---------	---------

Ecclesiast.

VII, 20.	b. 283. 285.
XII, 12.	a. 164.

Esth.

IV.	a. 116.
-----	---------

Dan.

VII, 10.	a. 169.
VIII, 27.	b. 92.

I Chron.

II, 3.	a. 240. 241.
VI, 1. 16.	a. 240.
XVI, 22.	a. 186.
XXII, 8.	a. 354.
— 8. 9.	a. 174.
— 9.	a. 174. 358.
XXIII, 15.	a. 240.
XXVII, 3.	a. 354.
XXVIII, 3.	a. 174.
XXIX, 1—5.	a. 354. 355.

II Chron.

I, 7. 10. 12.	a. 174.
X.	b. 23.

Sap. Salom.

I, 5.	b. 343.
II, 24.	b. 260. 383.
IV, 9.	b. 218.
VII.	b. 302.
— 9.	b. 156. 157.
— 25. 26.	b. 46.
— 26.	a. 267. et b. 68.
VIII, 2.	b. 302.
X, 3. 4.	b. 202.
— 7.	b. 203.
XII, 11.	b. 204. 205.
XVII, 1.	a. 261.

Sap. Sir. (Ecclesiastic.)

III, 21.	b. 10.
V, 7.	b. 313.
XVIII, 7.	a. 231.
XXI, 15.	b. 93.
XXXI, 17.	b. 454.
XXXIV, 14.	b. 454.

Baruch.

III, 37.	a. 223.
----------	---------

Hist. Sus. (Dan. XIII.)

. 9. 35.	b. 316.
. 42.	b. 127.
. 56.	b. 204.

I Macc.

I, 22. seqq.	a. 355.
XIV, 12.	a. 174.

II Macc.

VII, 28.	a. 37.
XV, 14.	b. 120.

	<i>Matth.</i>	Pag.	VII, 8.	Pag.
I, 1.		a. 14.	— 13 14.	a. 157.
II, 6.		b. 173.	— 14.	a. 205.
III, 5. 7.		a. 216.	— 18.	a. 372.
— 7—10.		a. 211.	— 21—23.	b. 21.
— 9.	a. 218. et b.	119.	— 22.	b. 411.
		206.	— 23.	b. 418.
— 10.		a. 219.	VIII, 1.	b. 419.
— 11.	a. 213.	224.	— 2 3.	a. 308.
	226.	243.	— 4.	a. 249.
— 13.		a. 255.	— 5.	a. 154.
— 14. 15.		a. 256.	— 6.	a. 308.
IV, 11.		b. 327.	— 8.	a. 294.
— 11. seqq.		a. 308.	— 10.	b. 130. 162.
— 11—13.		a. 279.	— 11.	b. 206.
— 11—15.		a. 275.	— 12.	b. 90.
— 12. 13.		b. 366.	— 13.	b. 125.
— 13.		a. 291.	— 13. 16.	a. 294.
— 16.	a. 159. et b.	37.	— 17.	b. 139.
— 17.	a. 275. 291.	295.	— 23.	a. 139. et b. 401.
— 18. 19.		a. 287.	— 28. seqq.	a. 308.
V.		a. 308.	— 28. 32.	b. 346.
— 3. seqq.		b. 80.	— 28. 34.	a. 239.
— 6.		b. 8.	— 34.	a. 308.
— 8.		b. 141.	IX, 1—36.	a. 240. 295.
— 13.		a. 270.	— 2.	a. 308.
— 14.	a. 53. 55. 138. 269.	— 11.	— 11.	b. 474.
— 16.	a. 53. 90. 125. 154.	— 12.	— 12.	a. 372.
	et b. 472.	— 12. 13.	— 12. 13.	b. 410.
— 17.		b. 30.	— 22.	b. 360.
— 27. 28.		b. 236.	— 29.	b. 426. 474.
— 28.		b. 248.	— 37.	b. 426.
— 33. 34.		b. 236.	— 37. 38.	b. 85. 86.
— 34. 35.		a. 236.	X, 1.	b. 83.
— 35.	a. 317. et b.	24. 118.	— 5.	b. 308.
— 43—45.	b. 225. 235.	— 10.	— 10.	b. 102.
— 44. 45.		b. 275.		a. 60. 206. et
— 45.	a. 27. et b.	236.	— 23.	b. 401.
		237.	— 24. 25.	b. 365.
VI.		a. 308.	— 25.	b. 417.
— 4.		b. 87.	— 27.	b. 409. 410.
— 21.		b. 184.	— 28.	a. 142.
VII.		a. 308.	— 29.	b. 219.
— 1.		b. 427.	— 34.	b. 285.
— 2.		b. 426.	— 38.	a. 71.
— 7.		a. 4.	XI, 3.	b. 483.
— 7. 8.		b. 3.	— 3—5.	a. 17.
				a. 189.

	Pag.		Pag.
XI, 5.	b. 114.	XVIII, 20.	b. 476. 477.
— 9.	a. 199.	XIX, 16. 17.	a. 78.
— 10.	a. 132. 203.	— 17.	a. 250. et b. 68. 319.
— 11.	a. 209. 226. et b. 305.	XX, 17—19.	b. 177.
— 14.	a. 145. 191.	— 32.	a. 67.
— 14. 15.	a. 158.	XXI, 1. sqq.	a. 324.
— 18.	a. 221.	— 1. 2.	a. 333.
— 19.	a. 90.	— 1—9.	a. 312.
— 27.	a. 85. et b. 42. 141. 471. 472.	— 3.	a. 324. 327.
— 29.	b. 50. 391.	— 5.	a. 324. 326.
XII, 17. 19.	a. 49.	— 6—9.	a. 324.
— 18—21.	a. 48.	— 7.	a. 327.
— 24.	b. 169.	— 10.	a. 313. 324. 325.
— 27.	b. 170.	— 10—13.	a. 310.
— 31. 32.	b. 344.	— 11—13.	a. 325.
— 32.	a. 109. et b. 167.	— 12.	a. 328.
— 35.	a. 205.	— 13.	a. 320. 328.
— 40.	b. 481.	— 23—25.	a. 221.
— 42.	a. 174. et b. 92. 381.	— 28. 29.	b. 313.
— 50.	a. 113.	— 42. 44.	a. 49.
XIII, 16. 17.	a. 369.	— 44.	b. 261.
— 17.	a. 178. 182. et b. 91. 93.	XXII, 2. sqq.	b. 60.
— 36. 39.	b. 83.	— 13.	b. 325.
— 55.	a. 192. 321. 328. et b. 139.	— 30.	a. 131.
— 55. 56.	a. 197. et b. 112.	— 31. 32.	b. 256.
XIV, 2.	a. 252.	— 32.	a. 94. 236. 341. et b. 223. 299. 300.
XV, 2.	b. 405.	— 37.	b. 185.
— 4.	b. 286.	XXIII, 8. 9.	a. 13.
— 7. 8.	a. 206.	— 9.	b. 287.
— 9.	b. 375.	— 15.	b. 276.
— 24.	a. 367. et b. 206.	— 29.	b. 112. 113. 299.
XVI, 13. 14.	a. 196.	XXIV, 12.	a. 270.
— 14.	a. 192.	XXV, 2. sqq.	b. 60.
— 16.	b. 460.	— 15.	b. 154.
— 17.	b. 471.	— 19.	b. 451.
— 18.	a. 165. 287.	— 21. 23.	a. 205.
— 21.	b. 177.	— 29.	b. 399. 407.
— 22. 23.	b. 179.	— 40.	a. 28.
— 26.	b. 166.	XXVI, 2.	a. 308.
— 28.	b. 302. 303.	— 6—13.	a. 27.
XVII, 1—3.	b. 90.	— 14.	b. 337.
— 22. 23.	b. 178.	— 22.	b. 441.
		— 23.	b. 453.
		— 24.	b. 438.
		— 26.	b. 457. 459.
		— 31.	b. 392. 395. 476.

	Pag.		Pag.
— 17.	a. 143. 150. 192.	VIII, 8.	b. 369.
		— 13.	b. 276.
— 18. 20.	a. 202.	— 26. sqq.	b. 346.
— 30. 44.	a. 144.	— 26. 33. 37.	a. 239.
— 31. 32.	b. 435.	— 31.	b. 345.
— 35.	a. 193.	— 37.	a. 239. 240. 295.
— 39. 40. 42.	a. 254.	— 54. 55.	b. 319.
— 41. 42.	a. 253.	IX, 7. 8.	b. 170.
— 41. 44.	a. 74.	— 8.	a. 252.
— 44.	a. 74. 144. 158.	— 19.	a. 193.
— 59—77.	a. 150.	— 27.	b. 302.
— 63. 64.	a. 202. 226.	— 29—31.	b. 466.
— 65.	a. 195.	— 48.	b. 116.
— 67. sqq.	a. 226.	X. 5. 6.	b. 420.
— 76.	a. 199.	— 6.	b. 451.
II, 10. 11.	a. 29.	— 22.	b. 208. 471. 472.
— 14.	a. 30.	— 30. sqq.	b. 281.
— 29. 30.	a. 370.	— 41. 43.	a. 238.
— 34.	b. 362.	XI, 9.	a. 4.
III, 2—4.	a. 217.	— 10.	a. 156.
— 4. 5.	a. 201.	— 15.	b. 169. 280.
— 7.	a. 221.	— 19.	b. 170.
— 7. 8.	a. 218.	— 31.	a. 174. et b. 381.
— 9.	a. 219.	— 47. 48.	b. 112.
— 15.	a. 252.	XII, 10.	b. 167.
— 16.	a. 213. 224.	— 20.	b. 163. 171.
— 21.	a. 256.	— 42.	b. 196.
— 22.	a. 112.	— 50.	a. 266.
IV, 13—16.	a. 276.	XIII, 11. sqq.	b. 80.
— 18. 20. 21.	a. 27.	— 26.	b. 418.
— 21. sqq.	a. 277.	— 26. 27.	b. 411.
— 24.	b. 111.	— 27.	b. 419.
— 29—31.	a. 277.	— 42.	b. 439.
— 31—35.	a. 292.	XIV, 16. 17.	b. 64.
— 33. sqq.	b. 346.	— 28—30.	a. 175.
— 34.	b. 345.	XV, 4. sqq.	b. 34.
— 38—41.	a. 293.	XVI, 16.	a. 199. et b.
VI, 20.	b. 313.		293.
— 20. sqq.	b. 80.	— 22.	b. 446.
— 21. 25.	b. 202.	— 23.	b. 80.
— 40.	b. 417.	XVII, 5.	b. 423.
VII, 12. sqq.	b. 319.	— 21.	b. 163.
— 25.	b. 114.	XVIII, 8.	a. 270.
— 27.	a. 132.	— 10. 11. 14.	a. 212.
— 28.	a. 209. et b. 202.	— 13.	b. 314. 315. 317.
		305.	a. 116. 236. 250.
— 38.	a. 267.	— 19.	et b. 45. 68.

	Pag.		Pag.
XIX, 10. a. 255. et b. 33. 184.		I, 10.	a. 234. 269. et
— 12.	b. 118.		b. 471.
— 29—41.	a. 314. 315.	— 12.	b. 274.
— 30. 32. 35.	a. 333.	— 14.	a. 39. et b. 220.
— 33. 34.	a. 334.	— 15.	a. 73.
— 40.	a. 327.	— 15. sqq.	a. 278.
— 41—45.	a. 311.	— 15—18.	a. 154.
— 41. 45.	a. 334.	— 15—19.	a. 177.
— 46.	a. 328.	— 17.	a. 186.
XX, 37. 38.	a. 341.	— 18.	b. 446.
XXI, 1—4.	b. 151.	— 19.	a. 188.
— 3.	b. 155.	— 19. sqq.	a. 254.
XXII, 3. 4.	b. 339.	— 19. 20.	a. 189.
— 12. 15.	b. 374.	— 19—21.	a. 186.
— 15.	b. 248.	— 21.	a. 191. 199.
XXII, 21.	b. 454.	— 21. 22.	a. 188.
— 21—23.	b. 441.	— 21—23.	a. 187.
— 27.	b. 391. 405.	— 22. 23.	a. 201.
— 28.	a. 65.	— 23.	a. 149. 155. 189.
— 37. 38.	b. 256.		214. 244. et b. 33.
— 42.	b. 71. 455.	— 24. sqq.	a. 254.
— 52.	b. 339.	— 24. 25.	a. 188. 210.
— 54. 66.	b. 340.	— 25.	b. 233.
XXIII, 10.	b. 340.	— 25—27.	a. 187.
— 21.	b. 178. 437.	— 26.	a. 232. 255. et
— 42. 43.	b. 481.		b. 476. 477.
XXIV, 18—21. 29.	a. 17.	— 26. 27.	a. 153. 222.
— 32.	a. 23. 306.	— 27.	a. 73. 231.
		— 28.	a. 237.
		— 29.	a. 12. 13. 47. 73.
			252. 253. 255. 256.
			269. 303. et b. 150.
			179. 353. 374.
		— 29—31.	a. 155.
		— 30. 31.	a. 47. 73.
		— 32.	a. 113.
		— 32. 33.	a. 144.
		— 32—40.	a. 156.
		— 33.	a. 73. 242.
		— 33. 34.	b. 120.
		— 35. 36.	a. 255.
		— 36.	a. 372.
		— 38. 39.	b. 128.
		— 40—42.	a. 157.
		— 40—42. sqq.	a. 372.
		— 41. 42.	a. 286.
		— 42.	a. 17.
<i>Joann.</i>			
I, 1.	a. 83. 37—39. et		
	b. 354.		
— 1. 2.	b. 463.		
— 1. sqq.	a. 254.		
— 2.	b. 157.		
— 3.	a. 88. 114. 232.		
	et b. 33.		
— 3. 4.	a. 40. 69. 122.		
— 3—5.	a. 52.		
— 4.	b. 294.		
— 5.	a. 136. 140. 159.		
	et b. 461.		
— 6.	a. 142. et b. 430.		
— 6. 7.	a. 202.		
— 7.	a. 143. 144. 151.		
	154. 234.		
— 9.	a. 52. et b. 274.		

	Pag.		Pag.
I, 43.	a. 255. et b. 128.	VI, 15.	b. 2. 12. 16. 19. 297.
— 44. 46.	a. 372.	— 16.	b. 9. 16. 20.
— 46.	a. 17.	— 16. 17.	b. 14.
II, 1.	a. 255. 295.	— 17. 18.	b. 16. 17. 20.
— 1. sqq.	b. 73.	— 18. 19.	b. 131.
— 12.	a. 289. 291. 323.	— 19. 20.	b. 21. 22.
— 12. 13.	a. 307.	— 20.	b. 23. 25.
— 12. 13. sqq.	a. 279.	— 20. 21.	b. 26.
— 12—15.	a. 278.	— 21.	b. 24.
— 12—25.	a. 273. 274.	— 22.	b. 23. 28. 30.
— 13.	a. 296. 317. 371.	— 22. 23.	b. 33.
— 13. 14.	a. 315.	— 23.	b. 24. 31.
— 13—17.	a. 309.	— 24.	b. 34. 39. 43.
— 14.	a. 338.	— 25.	a. 17. et b. 46. 48.
— 14—16.	b. 113.	— 25. 26.	a. 44.
— 15.	a. 328. 335. 374.	— 25—27.	b. 49.
— 16.	a. 319. 328.	— 26. 27.	b. 51.
— 17.	a. 323. 342.	— 28. 29.	b. 52.
— 18. 19.	a. 343.	— 28—30.	b. 56.
— 19.	a. 348. 368.	— 29.	b. 131.
— 20.	a. 352.	— 29. 30.	b. 51.
— 21.	a. 364. 367.	— 30.	b. 55.
— 21. 22.	a. 356.	— 31.	b. 57. 58.
— 22.	a. 367. 370.	— 32.	b. 60. 63.
— 23.	a. 371. et b. 115.	— 33.	b. 65.
— 23—25.	a. 370. 372.	— 34.	b. 66—70.
— 25.	a. 374.	— 35.	b. 71. 74. 80.
III, 1. sqq.	a. 278. et b. 73.	— 36.	86. 89. 316.
— 2.	b. 115.	— 36.	b. 82. 84. 87.
— 18.	a. 371.	— 37.	90. 93. 95.
— 20.	b. 288.	— 37. 38.	b. 85. 94. 95.
— 22—24.	a. 279.	— 38.	b. 79.
— 22—26.	a. 278.	a. 247. et b. 91.	96. 99.
— 31. 32.	b. 181.	— 39.	b. 100. 103.
IV, 1. sqq.	b. 73.	— 39. 40.	b. 55.
— 6.	b. 54.	— 40.	b. 55. 56.
— 7.	b. 9. 297.	— 40. 41.	b. 101.
— 8.	b. 58.	— 42.	b. 54. 104. 108.
— 9.	b. 17. 279.	— 43.	b. 74.
— 10.	b. 2. 16.	— 43. 44.	b. 108.
— 10. 11.	b. 297.	— 44.	b. 110.
— 11.	b. 12.	— 45.	b. 74. 113.
— 11. 12.	b. 17.	— 46.	b. 74. 116. 117.
— 12.	b. 1. 12. 25.	— 47.	121.
— 13.	b. 2. 3. 5. 9. 18.	— 47—49.	b. 123.
— 14.	b. 5. 11. 19. 53.		b. 120.

	Pag.		Pag.
IV. 48.	b. 120.	122. 124.	VII, 27. 28.
		131. 133.	b. 136—138. 140.
— 48—51.	b. 124.	— 28.	— 28. 29.
— 50.	b. 75.	130.	— 30.
— 50—54.	b. 121.	— 35.	b. 161. 365.
— 51—53.	b. 118.	— 37.	b. 75.
— 52.	b. 130.	— 39.	a. 201. 234.
— 52. 53.	b. 125.	— 40—44.	b. 345. 412. 483.
— 53.	b. 117.	— 42.	b. 174.
— 54.	b. 123. 127.	131.	— 46—49.
		132.	— 51. 52.
V, 1. <i>sqq.</i>	b. 75.	VIII, 12.	a. 14. 44. 55.
— 17.	a. 178. et b. 387.		134. 269. et b.
— 19.	a. 350. et b. 305.		156. 175. 180.
— 19. 20.	b. 67.		288.
— 21.	b. 327.	— 12—18.	b. 175.
— 22.	b. 291.	— 13.	b. 136.
— 22. 23.	b. 289.	— 13—16.	b. 138.
— 26.	b. 305.	— 14.	b. 139.
— 27.	a. 78. et b. 290.	— 18. 19.	b. 139.
	291.	— 19.	b. 135. 138. 139.
— 30.	b. 289. 290. 305.		142. 144. 148.
— 31. 37.	b. 49.		150. 156. 176.
— 39.	a. 168. 206.	— 19. 20.	b. 150. 156.
— 45.	b. 290.	— 20.	b. 150. 156—159.
— 46.	a. 206. et b. 48. 50.	— 20. 21.	b. 159.
— 46. 47.	a. 30. 31.	— 21.	b. 141. 161—
VI, 15.	b. 368.		167. 189. 479. 481.
— 26.	b. 479.		
— 32. 33. <i>sqq.</i>	b. 280.	— 21. 22.	b. 168. 176.
— 33. 35. 41.	a. 45.	— 22.	b. 168. 170. 174.
— 45.	b. 210. 211.		179.
— 45. 46.	b. 210.	— 23.	b. 181. 182. 188.
— 48.	a. 304.	— 24.	b. 189. 190. 192.
— 49.	a. 247.	— 25.	b. 191.
— 50. 51.	a. 304.	— 28.	b. 160.
— 51.	a. 247. et b. 302.	— 30.	b. 159—161.
— 51. 52.	b. 298.	— 30—32.	b. 160.
— 52.	a. 304.	— 31.	b. 142. 268.
— 53.	a. 243.	— 31. 32.	b. 142. 160.
— 53—56.	a. 303.		232.
— 58.	a. 247.	— 32.	b. 270.
— 63.	b. 446.	— 33.	b. 119. 232.
VII, 2.	b. 75.	— 34.	b. 417.
— 18.	a. 77.	— 37.	b. 162. 194. 195.
— 25—27.	b. 138.		204. 211.
— 26. 27.	b. 136.	— 37—39.	b. 211.

	Pag.		Pag.
VIII, 38.	b. 208—213.	IX, 39.	b. 362.
— 38. 39.	b. 210—212.	X, 3.	a. 4.
— 39.	a. 179. et b. 194.	— 7.	a. 14.
	204. 210—212.	— 8.	a. 84.
	214—216. 218.	— 9.	a. 14. 24. 44.
	230. 232.		243. 334.
— 39. 40.	b. 218.	— 11.	a. 14. 44.
— 40.	b. 137. 162. 218.	— 18.	a. 260. et b.
	220. 221. 223.		171. 172.
	354. 374. 463.	— 26.	b. 211. 304.
— 40. 41.	b. 223.	— 26. 27.	b. 304.
— 41.	b. 223—225. 227.	— 27.	b. 275. 304.
	230—232. 244.	— 28. 29.	b. 144.
	249.	— 30.	b. 66. 137.
— 42.	b. 213. 233. 234.	— 33. 35.	b. 332.
	237. 239.	— 36.	a. 44.
— 42. 43.	b. 239.	— 38.	a. 252.
— 44.	b. 224. 225. 241	XI, 1.	a. 238.
	—243. 245. 247.	— 1—44.	a. 12.
	249. 253. 255.	— 4.	b. 165.
	260. 262. 265.	— 11.	a. 226. 238. et
	267.		b. 326. 327.
— 45.	b. 268. 270.	— 14.	b. 327.
— 45. 46.	b. 270.	— 18.	a. 238.
— 46.	b. 270—272.	— 25.	a. 14. 22. 24.
— 47.	b. 273. 275. 276.		44. 123. 179.
— 48.	b. 279—281.		et b. 7. 137.
	287.		292. 327. 406.
— 48. 49.	b. 287.	— 39.	a. 12. et b. 304.
— 49.	b. 281—284.		309. 311—313.
	286—288.	— 39. 40.	b. 311. 312.
— 49. 50.	b. 282.	— 40.	b. 312.
— 50.	b. 289. 290.	— 40. 41.	b. 311.
— 51.	b. 291. 293 —	— 41.	b. 313. 316.
	296. 301. 303.		318. 320.
— 52.	b. 295. 297. 298.	— 41. 42.	b. 318. 328.
	300. 301.		331.
— 52. 53.	b. 296.	— 42.	b. 320. 330. 331.
— 53.	b. 119. 305. 306.	— 43.	b. 319. 322. 326.
— 54.	b. 306.	— 43. 44.	b. 321.
— 56.	a. 153. 178. et	— 44.	b. 324—326.
	b. 221. 300.	— 45.	b. 327.
— 58.	a. 178.	— 45. 46.	b. 328. 330.
— 58. 59.	b. 159.	— 47.	b. 329. 332.
IX, 1.	b. 159.	— 47. 48.	b. 331.
— 1. sqq.	a. 12.	— 48.	b. 333.
— 4. 5.	a. 53.	— 49.	b. 337.

	Pag.		Pag.
XI, 49. 50.	b. 352. 353.	XIII, 14.	b. 413—415.
— 49—51.	b. 357.	— 14. 15.	b. 379. 414.
— 49—52.	b. 335.	— 15.	b. 414.
— 50.	b. 366.	— 16.	b. 417. 418. 430.
— 51.	b. 343. 357.	— 16—18.	b. 415.
— 51. 52.	b. 358.	— 17.	b. 416. 417.
— 53.	b. 361.	— 18.	b. 417—419.
— 54. b. 363. 368.	370.		421—423.
— 55. 56.	b. 371.	— 19.	b. 422. 424. 429.
— 56.	b. 374.	— 20.	b. 429. 432. 433.
— 57.	b. 375.	— 21.	b. 433—436.
XII, 1. 2.	a. 315.		438. 472.
— 6.	b. 407.	— 21. 22.	b. 443.
— 12.	b. 376.	— 22.	b. 438. 440—
— 12—14.	a. 335.		442.
— 12—15.	a. 316.	— 23.	b. 446.
— 15.	a. 336.	— 23—29.	b. 443.
— 26.	a. 55.	— 24.	b. 445. 449. 450.
— 27.	b. 433. 434.	— 26.	b. 453.
— 32.	b. 462.	— 26. 27.	b. 421. 450.
— 45.	b. 46. 66. 433.		458.
	472.	— 27.	a. 375. et b. 408.
— 48.	a. 121.		455—458.
XIII, 2.	a. 375. et b.	— 27—29.	b. 456.
	382. 384. 387.	— 30.	b. 457. 458. 460.
	401. 407. 417.		461.
	419. 451. 452.	— 30—32.	b. 461.
	458.	— 31.	b. 462—464.
— 2—4.	b. 384.		468. 471. 472.
— 2—5.	b. 378.	— 32.	b. 464. 473.
— 3.	b. 385. 389.	— 33.	b. 474. 477—481.
— 4.	b. 389.		483.
— 5.	b. 390. 392. 398.	— 36.	b. 166. 388.
— 6.	b. 394. 398. 400.	— 38.	b. 392.
— 6—8.	b. 397.	XIV, 2.	a. 372.
— 6—11.	b. 393.	— 6.	a. 14. 23. 24. 40.
— 7.	b. 400. 402. 404.		44. 186. 205.
— 8.	b. 381. 382. 394.		206. 243. et b.
	403. 404. 414.		7. 137. 242.
	415.		261. 263. 401.
— 10.	b. 399. 406. 407.	— 9.	b. 149.
— 12.	b. 414.	— 10.	a. 252.
— 12—14.	b. 409.	— 19.	a. 179.
— 12—15.	b. 408.	— 27.	a. 174.
— 13.	a. 44. 65. et b.	— 28.	a. 236. et b. 45.
	411. 412.		68. 473.
— 13—16.	b. 475.	— 30.	b. 271. 284.

	Pag.		Pag.
XV, 1.	a. 266.	XXI, 21.	b. 445.
— 1. 5.	a. 45.	— 24.	b. 445.
— 5.	a. 45. 66.	— 25.	a. 26. 165. et b. 10.
— 15.	a. 65.		11. 158. 277.
— 19.	b. 183. 189.		
— 22.	a. 83.		<i>Act.</i>
— 22. 23.	a. 120.	I, 1.	a. 14.
XVI, 2.	b. 373.	— 8.	a. 154.
— 13. 15.	b. 267.	III, 1. 2.	a. 340.
— 14. 15.	a. 127.	— 22.	b. 111.
— 16.	b. 478.	— 22. 23.	a. 187. 200.
— 18—20.	b. 473.	IV, 11.	a. 50.
XVII, 1.	a. 45.	V, 20.	a. 340.
— 3.	a. 92.	— 29. 30.	a. 341.
— 10.	b. 290.	— 36. 37.	a. 191.
— 21.	a. 55. et b. 360.	VII, 2. 3.	b. 147.
— 24.	b. 189.	— 22.	b. 308.
XVIII, 1.	b. 366.	— 42.	b. 30.
— 3.	b. 159. 367.	— 52.	b. 111.
— 3—7. 12.	b. 367.	VIII, 15. sqq.	a. 227.
— 12. sqq.	b. 476.	— 32.	b. 356.
— 28.	b. 342.	— 32. 35.	a. 32.
— 31.	b. 373.	IX, 4.	b. 234.
— 33.	a. 45.	— 4. 5.	a. 28.
— 35.	b. 373.	XIII, 10.	a. 204.
— 36.	a. 45.	XVI, 3.	a. 286. et b. 32.
— 40.	b. 373.	— 16. 17.	b. 346.
XIX, 1—9.	b. 158.	XVII, 23. 28.	a. 286.
— 6.	a. 28.	XVIII, 18. sqq.	b. 32.
— 7.	b. 373.	— 25.	a. 305.
— 11.	b. 158.	XIX, 2. sqq.	a. 228.
— 12.	b. 373.	XX, 7—9.	a. 167.
— 15.	a. 28. et b. 111. 373.	XXI, 24. 26.	a. 286.
— 26.	a. 15.	XXII, 22.	b. 437.
— 28. 30.	a. 342.		
— 32.	b. 172.		
— 32. 33.	b. 178.	<i>Rom.</i>	
— 32—36.	a. 303.	I, 1—5.	a. 108.
XX, 17.	a. 264. 350. et	— 1—7.	b. 148.
	b. 54. 145. 287. 475.	— 3.	b. 462.
— 18.	b. 54.	— 3. 4.	a. 283.
— 22.	b. 345.	— 14.	a. 162.
— 27.	b. 54.	— 20.	a. 64.
— 29.	a. 369.	II, 16.	a. 15. 30. 170.
XXI, 18.	b. 445.	— 24.	b. 289. 472.
— 20.	a. 165. et b. 450.	— 29.	a. 5. 80. et b. 29.
— 20—23.	b. 444.	III, 19.	b. 141.
		— 23.	b. 285.

	Pag.		Pag.
III. 25.	a. 42. 75.	XI, 7.	a. 94.
— 25. 26.	a. 47.	— 11.	b. 111. 334.
— 28.	b. 214.	— 25.	b. 117.
— 29—31.	b. 30.	— 33.	a. 98.
IV, 3.	b. 142. 214.	XII, 4.	b. 43.
— 11.	a. 179.	— 6.	a. 231.
— 17.	a. 115. 179.	— 11.	a. 305.
V, 3—5.	a. 56.	XIII, 4.	b. 290.
— 12	a. 284. et b. 292.	XIV, 2.	b. 62.
	298.	— 9.	a. 230. et b. 258.
— 12—14.	b. 292.	— 24. 25.	a. 180.
— 13.	a. 120.	XV, 19.	a. 165.
— 14.	b. 292. 298.	XVI, 25. 26.	a. 180. et
— 15—17.	b. 299.		b. 89.
— 16—18.	a. 284.	— 26.	b. 29.
— 17.	b. 292. 299. et a.		
	284.		
		<i>I Corinth.</i>	
VI.	a. 123.	I, 24.	a. 47. et b. 218. 288.
— 4.	a. 59. 346. 349.	— 26. 27.	a. 162.
	et b. 258.	— 30.	a. 25. 47. 76. 77. 185.
— 5.	a. 150.	II, 2.	a. 21. 24. 95. et
— 9. 10.	b. 16.		b. 161.
— 10.	a. 25.	— 3.	b. 161.
— 16.	b. 190.	— 4.	a. 23. 161.
VII, 1.	b. 14.	— 6.	b. 69.
— 2—4.	b. 15.	— 6. 7.	b. 157.
— 8. 9.	a. 120.	— 6. 8.	a. 257.
— 14. 15. 19.	a. 285.	— 7.	a. 363.
— 24.	b. 257. 294.	— 7. 8.	a. 357.
VIII. 3.	a. 139.	— 9.	b. 11.
— 8. 9.	b. 107.	— 12.	b. 195.
— 15.	a. 64. et b. 274.	— 12. 13.	b. 11.
	277. 410.	— 12. 16.	a. 15. 329.
— 19.	a. 54.	— 14. 15.	a. 130.
— 20.	a. 36. 56.	— 15.	a. 285. et b. 108.
— 21.	a. 54. 55.		359.
— 22.	a. 36.	— 16.	a. 15. 329. 364. et
— 23.	b. 147.		b. 11.
— 28.	b. 250.	III, 2.	b. 61. 63.
— 31.	a. 140.	— 12.	b. 38.
IX, 1.	b. 286.	— 15.	b. 166.
— 11—15.	a. 148.	— 19.	a. 104.
X, 4.	b. 293.	IV, 2.	b. 431.
— 6—8.	a. 83. 122. et	— 5.	b. 427.
	b. 163.	— 9.	a. 54.
— 15.	a. 23. 24. 26. et	— 13.	a. 263. et b. 365.
	b. 400.	— 16.	b. 314.

	Pag.		Pag.
IV. 19. 20.	a. 22.	XIV. 32.	a. 193.
V, 7.	a. 299.	XV, 15.	a. 350.
— 7. 8.	b. 375.	— 21.	a. 284.
— 8.	a. 301.	— 22.	b. 257. 385.
VI, 11.	b. 4.	— 22—24.	a. 349.
— 12.	b. 10.	— 23.	b. 385.
— 16. 17.	b. 143. 233.	— 23. 24.	b. 386.
— 17.	b. 463.	— 24.	a. 73. 291.
VII, 6.	a. 286.	— 24—26.	b. 388.
— 12. 17.	a. 11.	— 24—28.	b. 209.
— 40.	b. 107.	— 25.	b. 260.
VIII, 5.	a. 67.	— 25. 26.	a. 34. 358.
IX, 1.	b. 106.	— 25—27.	b. 386.
— 2.	b. 431.	— 26.	b. 187. 292.
— 20.	b. 28.	— 26. 28.	a. 267.
— 20. 21.	b. 281.	— 28.	a. 70. 73. 78.
— 20—22.	a. 285.	— 41. 42.	b. 407.
— 22.	a. 68.	— 45.	a. 39. 70.
X, 1—4.	a. 244.	— 47.	b. 182.
— 2.	a. 247.	— 49.	a. 101. et b. 184.
— 4.	a. 248. et b. 261.	— 52.	b. 259.
— 11.	a. 18. et b. 89.	— 53.	b. 126.
— 12.	b. 303. 442.	— 53. 54.	b. 124.
XI, 1.	b. 271. 314.		
— 27—29.	b. 458.		
— 28.	b. 315.	II, 7.	b. 314.
XII, 1. sqq.	a. 347.	— 15. 16.	b. 304.
— 3.	b. 344. 412.	III, 6.	a. 162. et b. 40.
— 4.	483.	— 7—11.	b. 466.
— 4—6.	a. 227.	— 17.	b. 107.
— 8. 9.	a. 110.	— 18.	b. 81. 467. 468.
— 9.	b. 105. 142.	IV, 3. 4. 6.	b. 467.
— 24. sqq.	a. 272.	— 4.	b. 67.
— 27.	a. 348.	— 7.	a. 162.
— 28.	a. 345. 357.	— 10.	a. 59. 70.
— 31.	b. 411.	— 18.	b. 184.
XIII, 1. 2.	a. 136. et b. 405.	V, 5—8.	b. 106.
— 2.	a. 206.	— 6. 8.	b. 378.
— 9.	b. 424.	— 7.	b. 105.
— 9. 10.	b. 25.	— 16.	a. 94. 95.
— 9. 12.	b. 278.	— 19.	a. 13. 267.
— 10. 12.	b. 18.	— 21.	b. 354.
— 12.	a. 370. et b. 18.	VI, 14—16.	b. 185.
XIV, 8.	a. 35. 160. et	— 15.	b. 457.
— 24. 25.	b. 32.	— 16.	b. 41. 477.
	a. 206.	— 18.	a. 11.
	a. 374.	VII, 10.	a. 305. et b. 314.

	Pag.		Pag.
VIII, 14.	b. 452.	VI, 10.	b. 187.
IX, 6.	b. 86.	— 11.	a. 12, 13.
X, 3.	b. 318.	— 13.	a. 347.
XI, 6.	a. 161.	— 14.	b. 394.
— 13, 15.	b. 304.	V, 2.	b. 179.
— 29.	a. 286.	— 8.	a. 129.
XII, 3—5.	a. 285.	— 32.	b. 143.
— 4.	a. 181. et b. 10.	VI, 2, 3.	b. 286.
	18, 93, 277.	— 11, 16.	b. 382.
XIII, 3.	a. 186. et b. 322.	— 12.	a. 140, 332. et
— 18.	b. 472.	— 16.	b. 386.
			b. 382, 384.

Galat.

I, 1.	a. 336.	I, 23.
II, 9.	b. 431.	— 29.
— 14.	b. 396.	II, 6.
— 19.	b. 222.	— 6, 7.
— 20.	a. 15. et b. 104.	— 6—8.
III, 6.	b. 142.	— 6, 8.
— 17.	a. 360.	— 8.
— 19.	b. 97.	— 8, 9.
IV, 2.	a. 247.	— 9.
— 4.	b. 286.	— 9—11.
— 9.	b. 144.	— 13.
— 27.	b. 369.	III, 20.
V, 16.	b. 31.	— 21.
— 17.	b. 334.	IV, 3.
VI, 7, 8.	b. 83.	— 7.
— 14.	a. 346. et	— 13.
	b. 185, 356.	

Ephes.

I, 4.	b. 189.
— 21.	a. 33, 67. et b. 45.
II, 3.	b. 255, 274.
— 7.	b. 104.
— 12.	a. 333.
— 14.	a. 63. et b. 191.
— 20.	288, 354.
— 20, 21.	a. 70, 82, 242.
III, 5.	a. 345.
— 5, 6.	b. 89.
— 10.	a. 181. et b. 92.
IV, 8.	b. 188.
— 9, 10.	a. 266.
	b. 184, 186.

Philipp.

a. 37.
b. 273.
b. 463.
b. 94.
a. 267.
a. 72.
a. 284. et b. 356.
367, 371.
b. 463.
b. 471.
a. 245.
b. 249.
a. 101.
b. 257.
a. 262.
a. 90. et b. 288.
a. 75, 371. et
b. 287.

Coloss.

a. 38, 86, 179, 357.
363. et b. 67, 182.
188, 190, 354.
a. 64.
a. 119.
a. 25. et b. 193.
b. 464.
a. 25. et b. 193.
a. 264.
b. 284, 463.
a. 300.
b. 394.
b. 292.

M

V

M

M

N

M

